

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ
15

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

ΣΤΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
(Ὁμιλίαι Α' – ΚΓ')

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τόν

ΧΡΙΣΤΟ Θ. ΚΡΙΚΩΝΗ

Λέκτορα Θεολογικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Έπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Έπιμελητής

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1983

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΕΣ Α' - ΚΓ'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελι
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	14-68
ΟΜΙΛΙΑ Α'. (Πράξ. 1, 1 - 5)	14-5
ΟΜΙΛΙΑ Β'. (Πράξ. 1, 6 - 11)	58-8
ΟΜΙΛΙΑ Γ'. (Πράξ. 1, 12 - 26)	86-11
ΟΜΙΛΙΑ Δ'. (Πράξ. 2, 1 - 13)	120-14
ΟΜΙΛΙΑ Ε'. (Πράξ. 2, 14 - 21)	146-16
ΟΜΙΛΙΑ Ζ'. (Πράξ. 2, 22 - 36)	170-19
ΟΜΙΛΙΑ Ζ'. (Πράξ. 1, 12 - 26)	196-22
ΟΜΙΛΙΑ Η'. (Πράξ. 2, 37 - 47)	224-24
ΟΜΙΛΙΑ Θ'. (Πράξ. 3, 1 - 11)	246-28
ΟΜΙΛΙΑ Ι'. (Πράξ. 3, 12 - 26)	284-31
ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'. (Πράξ. 4, 1 - 22)	316-33
ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'. (Πράξ. 4, 23 - 35)	340-36
ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'. (Πράξ. 4, 36 - 5, 16)	362-39
ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'. (Πράξ. 5, 34, - 6, 7)	400-41
ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'. (Πράξ. 6, 8 - 7, 5)	420-44
ΟΜΙΛΙΑ ΙΣ'. (Πράξ. 7, 6 - 34)	448-47
ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'. (Πράξ. 7, 35 - 53)	478-50
ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'. (Πράξ. 7, 64 - 8, 25)	504-53
ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'. (Πράξ. 8, 26 - 9, 9)	538-57
ΟΜΙΛΙΑ Κ'. (Πράξ. 9, 10 - 25)	572-55
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'. (Πράξ. 9, 26 - 43)	596-62
ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'. (Πράξ. 10, 1 - 23)	626-65
ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'. (Πράξ. 10, 23 - 43)	652-68
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	681-65
1. Εύρετήριο χωρίων της Γραφής	681-68
2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων	689-65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Χαρακτηρισμός τοῦ Ἰω. Χρυσόστομου.

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καὶ πολυγραφότερους συγγραφεῖς ὄχι μόνο τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλ' ἴσως καὶ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ σπουδαιότητα τῶν ἰδεῶν του, εἶχαν σάν συνέπεια τὰ ἔργα του νὰ γίνουν σεβαστὰ καὶ νὰ διατηρηθοῦν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση, σὲ 2000 περίπου κώδικες τὰ γνήσια καὶ ἐπάνω ἀπὸ 500 τὰ νόθα. Γενικὰ τὸ ἔργο του διακρίνεται γιὰ τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ ὄγκου του καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐκλεκτὴ ποιότητά του τόσο κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὅσο καὶ κατὰ τὴν γλωσσικὴ του ἔκφραση. Ἡ δύναμη τοῦ λόγου του καὶ τὸ θαυμάσιον ὕψος του εἶναι πράγματι ἀπαράμιλλα· μερικὲς φορές δὲ εἶναι ὄχι μόνο ἐφάμιλλο καὶ ἰσάξιο τῶν καλύτερων ρητόρων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἴσως, σὲ μερικὰ σημεῖα κατὰ τὴν ἀρμονικότητα τῆς ἐκφράσεώς του, καὶ ἀνώτερο ἐκείνων. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ Χρυσόστομος χωρὶς νὰ καταβάλλει καμιά ἰδιαίτερη προσπάθεια γιὰ νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τοὺς κανόνες τῆς τεχνικῆς τῆς ρητορικῆς —παρότι εἶχε καὶ ὁ ἴδιος σπουδάσει ρητορικὴ κοντὰ στὸ μεγάλο ρήτορα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Λιβάνιον— ἀλλ' ἔχοντας ἔμφυτο τὸ χάρισμα τῆς ρητορείας καὶ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, παρουσιάζει μιὰ μεγαλειώδη καὶ καταπληκτικὴ ρητορεία κατὰ τρόπο πηγαῖο.

Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας ὄλων τῶν ἐποχῶν. Μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἀκόμη ὁ σύγχρονος καὶ μαθητὴς του Νεῖλος (360—430) τὸν εἶχε ἀποκαλέσει «Χρυσορροά», ἐνῶ ἀπὸ τὸν στ' αἰῶνα τοῦ ἀποδίδεται, καὶ μάλιστα ἀπὸ δυτικούς συγγραφεῖς, τὸν Φακοῦνδο καὶ Κασσιόδωρο, ὁ χαρακτηρισμὸς «Χρυσόστομος», χαρακτηρισμὸς πού, ὅπως φαίνεται, εἶχαν ἀνεύρει σὲ ἄγνωστες ἐλληνικὲς πηγὲς καὶ ὁ ὁποῖος ἔμεινε ἀπὸ τότε ὡς ἐπώνυμό του.

Ἵπῆρξε ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες τόσο τῆς ἀνατολῆς, ὅσο καὶ τῆς δύσης. Κατὰ τὸν Ἰσιδωρο Πηλουσιώτη ὁ Χρυσόστομος ἦταν «ὁ... τῶν τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτων σοφός... καὶ ὁ τῆς ἐν βυζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμός»¹.

2. Τὸ συγγραφικὸ ἔργο

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Χρυσοστόμου ἀποτελεῖται α) ἀπὸ Πραγματεῖες καὶ Δοκίμια, ὅπου πραγματεύεται ποιμαντικά, ἀσκητικά, ἠθικά, παιδαγωγικά, καὶ ἀπολογητικά θέματα. β) Ἀπὸ Ἐπιστολές, πού ἀνέρχονται περίπου στίς 240 καὶ ἀπευθύνονται σὲ διάφορα πρόσωπα². Σ' αὐτές ὁ Χρυσόστομος ὡς ἐκκλησιαστικός καὶ πνευματικός ἡγέτης, ἐκδηλώνει παρὰ τὴν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων, ἔντονο τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴ μεγάλη ἀγάπη του γιὰ τὸ ἐκκλ. ἔργο. Ἀκόμη προσπαθεῖ, παρὰ τὴν τραγικότητα τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς του, νὰ παρηγορήσει τοὺς μαθητὲς καὶ φίλους του καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει στὴν ἀπόγνωσή τους³. γ) Ἀπὸ Ὁμιλίες καὶ Λόγους, πού κατέχουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου, 1500 περίπου. Αὐτές γίνονταν συνήθως χωρὶς χειρόγραφο καὶ ἰδιαίτερη προετοιμασία· μετὰ τὸ προφορικὸ αὐτὸ κήρυγμα ἔρχονταν σὲ ἄμεση ἐπικοινωνία μετὰ τὸ ἀκροατήριό του καὶ ὁ τρόπος αὐτός ἀποδείχθηκε πιὸ πρόσφορος καὶ ἀποδοτικός, μετὰ συνέπεια νὰ καταστεῖ ὁ Χρυσόστομος ὁ κατ' ἐξοχὴν λαϊκὸς κήρυκας καὶ διδάσκαλος τῶν Χριστιανῶν. Οἱ κηρυγματικὲς αὐτές Ὁμιλίες του διακρίνονταν σὲ ἐρμηνευτικέες, ὅπου μετὰ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια ἀναλύονται ἔννοιες χωρίων βιβλικῶν κειμένων μετὰ διεισδυτικὸ ὕφος καὶ ἐποικοδομητικὰ συμπεράσματα, καὶ σὲ Λόγους ἐπίκαιρους ἢ ἔκτακτων περιστατικῶν, ὅπου μετὰ κάποια πηγαία ρητορικότητα ἀνα-

1. Ἐπιστολή 1, 156. PG 78, 288 B καὶ Ἐπιστολή 4, 224. PG 78, 1317C - 1320A.

2. Βλ. Π. Νικολοπούλου, Αἱ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἐσφαλμένως ἀποδιδόμεναι ἐπιστολαί. Ἐν Ἀθήναις 1973. Καὶ Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1952.

3. Βλ. σχετικὰ ἔργα, Μ. Σιώτσου, Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὡς πνευματικός ἡγέτης, Ἀθήναις 1961 καὶ Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀλεξάνδρεια 1908, β' ἐκδ. Ἐν Ἀθήναις 1970 κ.ά.

πτύσσονται διάφορα θέματα με δογματικό, πολεμικό, ήθικό, κατηχητικό, κοινωνικό, άγιογραφικό, έορταστικό και έγκωμιαστικό περιεχόμενο και πάντοτε με ιδιαίτερη χάρη, πού όφειλόταν στή μεγάλη του μόρφωση, αλλά κυρίως στή βαθειά γνώση τῶν Γραφῶν και στήν ικανότητά του νά μπαίνει στις ψυχές τῶν άκροατῶν με άκλόνητη έπιχειρηματολογία.

Ό Χρυσόστομος ανέπτυσε τὸ κάθε θέμα σέ δυὸ ένότητες ἢ μέρη και σπάνια αυτότελῶς. Έτσι, στὸ πρῶτο μέρος ανέπτυσε τὸ κύριο θέμα, οποιοδήποτε και αν ήταν αυτό, στὸ δεύτερο παρουσίαζε ένα σύντομο πρακτικῆς μορφῆς και με ήθικές παραινέσεις θέμα, πού φαίνονταν έκ πρώτης όψεως ανεξάρτητο και άσχετο από τὸ κύριο θέμα. Όμως εύρισκε πάντοτε κοινά σημεία με τὰ όποια συνέδεε αυτά μεταξύ τους.

Οί Όμιλίες του άρχικά καταγράφονταν από τούς ταχυγράφους — «όξυγράφους» — και κατόπιν έπιθεωροῦνταν τὸ κείμενό τους συνήθως από τὸν ίδιο, έκτός από μερικές περιπτώσεις⁴, όπου τὸ κείμενο τῶν Όμιλιῶν προέρχεται μόνο από τις σημειώσεις τῶν ταχυγράφων χωρίς νά προλάβει ὁ Χρυσόστομος νά κάνει τις άπαραίτητες διορθώσεις, ὅπως είναι συγκεκριμένα τὸ κείμενο τῶν όμιλιῶν του στις Πράξεις τῶν Άποστόλων.

3. Έρμηνευτική μέθοδος.

Ό Χρυσόστομος ως άντιοχειανός άκολούθησε τὴ νέα άντιοχειανή έρμηνευτική, τις βάσεις τῆς όποίας πρῶτος έθεσε ὁ Διόδωρος Ταρσοῦ (330—392). Αὐτός ήταν αντίθετος ριζικά στή χρήση τῆς άλληγορίας και άναζητοῦσε τὸ νόημα τῶν Γραφῶν μέσα στὸ γράμμα, διότι έβλεπε ὅτι ἡ φιλολογική έρμηνεία ήταν ικανή νά αποδώσει τὴν έννοια τῶν εικόνων, τῶν συμβόλων και τῶν προφητειῶν, πού περιέχονται στή Γραφή, και νά βγάλει από τὰ κείμενα τὸ ήθικό νόημα πού περιέκλειαν. Ό Χρυσόστομος προτιμοῦσε τὴν ιστορικοφιλολογική μέθοδο άνάμικτη με στοιχεία τυπολογίας, γιατί αὐτὴ διατηρεῖ τὴν ιστορικότητα τῶν βιβλικῶν κειμένων⁵, και παραδεχόταν ὅτι ἡ Γραφή γενι-

4. Βλ. Σωκράτους, Έκκλησιαστική Ιστορία 6, 4. PG 67, 672C.

5. Βλ. Όμιλ. 13, 3 Εἰς τὴν Γένεσιν, PG 53, 108.

κά ἐρμηνεύεται μὲ τὴν Γραφή. Ἔτσι ἐνῶ ἀποκρούει τὴν ἀλληγορική ἐρμηνεία, γιατί αὐτὴ αἶρει τὴν ἱστορικότητα τῶν βιβλικῶν κειμένων, δὲν ἀποκρούει ὅμως τελείως τὴν τυπολογικὴ ἐξήγηση, ἀλλὰ καταγίνεται μὲ τὴν κυριολεκτικὴ ἐννοια τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, ὅπου βέβαια τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖο⁶.

Ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου του ἡ ἐρμηνεία ποὺ χρησιμοποίησε δὲν ἦταν ἡ κατὰ σειρά καὶ κατὰ λέξη ἀναλυτικὴ ἐρμηνευτικὴ διασάφηση τοῦ κειμένου, ἀλλ' ἡ ἐπιλογή ὀρισμένων χαρακτηριστικῶν γι' αὐτὸν χωρίων τοῦ κειμένου τὰ ὁποῖα ἀνέλυε ἐρμηνεύοντάς τα μὲ διεισδυτικὸ τρόπο. Κατώρθωσε, ὅσο κανένας ἄλλος ἐρμηνευτής, νὰ συνδυάσει τόσο ἀρμονικὰ τὴ ρομαλαία σκέψη του μὲ τὴν ἀκριβὴ κατανόηση τῶν γραφικῶν κειμένων. Κατόπιν προέβαινε στὴν ἐξαγωγή ἐποικοδομητικῶν καὶ ἠθικῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα προέκυπταν ἀπὸ τὴν ἀνάλυση αὐτὴν καὶ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν ἐφαρμογὴ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὁ ἱερός πατήρ, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ὀρισμένα μόνο χωρία ἢ περιστατικά τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, ἀνέπτυξε ἓνα θέμα καὶ στὴ συνέχεια διαπραγματευόταν ἀπ' αὐτὸ διάφορα ἄλλα σχετικὰ προβλήματα⁷. Πολὺ σπάνια χρησιμοποίησε τὸ σύγχρονο τρόπο ἐρμηνείας τοῦ ὑπομνήματος, ἀκολουθώντας στίχο πρὸς στίχο τὸ κείμενο καὶ ἀναλύοντας αὐτό. Σχετικὰ ὅμως μὲ τὶς συχνὲς ἐπαναλήψεις καὶ ἰδίως τὴν ἀπαντῶμενη φράση «ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα», ποὺ τόσο πολὺ προκάλεσε ὅσους συγγραφεῖς ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο αὐτό, μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὁ Χρυσόστομος, ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα ποὺ ἀνέπτυξε καὶ τὸ σκοπὸ ποὺ ἐπεδίωκε νὰ ἐπιτύχει, σκόπιμα πολλὰς φορὲς ἐπανέρχεται στὸ ἴδιο θέμα, ἐξαίροντας καὶ ἐπαινῶντας κάθε τι καλὸ καὶ ἐπικρίνοντας καὶ καυτηριάζοντας κάθε τι κακὸ, προκειμένου νὰ πείσει τὸ ἀκροατήριό του νὰ ἀποδεχθεῖ τὶς ἠθικὲς παραινέσεις του καὶ νὰ τὶς καταστήσει βίωμά του. Ἔτσι

6. Βλ. Γαλ. 4,3 «Καταχρηστικῶς τὸν τύπον ἀλληγορίαν ἐκάλεσεν. Ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν ἡ μὲν ἱστορία αὐτὴ οὐ τοῦτο μόνον παραδηλοῖ, ὅπερ φαίνεται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἀναγορεύει· διὸ καὶ ἀλληγορία κέκληται». PG 61, 862.

7. PG 51, 65 - 112.

έξαίρει μερικές φορές μεγάλες αλήθειες, ὅπως ἡ ἀποφυγή τοῦ ὄρκου, τοῦ πλούτου κ.ἄ. Σχετικὰ μάλιστα μὲ τὸν ὄρκο σὲ πολλές ὁμιλίες του (Η΄, Θ΄, Ι΄, ΙΑ΄, ΙΒ΄, ΙΓ΄), ἐπαναλαμβάνει τὶς προτροπές του πρὸς τοὺς ἀκροατὲς του χωρὶς σὲ καμιὰ ἀπ' αὐτές νὰ γίνεται βαρετός. Ἀντίθετα μάλιστα, ἡ ἀμεσότητα καὶ ἡ ζωντάνια τοῦ κηρύγματός του μὲ τὰ παράπονά του, τὶς παρατηρήσεις του, τοὺς ἐπαίνους του, τὶς ἐπιτιμήσεις του, τὶς συστάσεις του καὶ τὶς γεμάτες ἀπὸ ἀγάπη καὶ καλωσύνη προτροπές του, δείχνουν κάθε φορὰ τὴν ποικιλία τῶν γνώσεων καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν παραινήσεων του, ἀκόμη καὶ ὅταν γίνονται γιὰ τὸ ἴδιο θέμα κατ' ἐπανάληψη. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος λέγει στὴν ὁμιλία του 44, 3 σχετικὰ μὲ τὶς σκόπιμες καὶ κάποτε ἐνοχλητικὲς ἐπαναλήψεις του καὶ γιὰ τοὺς αἴτιους ποὺ προκαλοῦν αὐτές⁸. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῶν ὁμιλιῶν του ἦταν νὰ ἐπιτύχει τὴ σύνδεση τῶν πιστῶν μὲ τὸν Χριστό, γι' αὐτὸ δὲν τὸν ἀπασχολοῦν τέτοιες ἀντιδράσεις, ἀλλὰ προσπαθεῖ μὲ ὅλα τὰ μέσα καὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους νὰ ἀφυπνίσει τὸ ἀκροατήριό του. Εἶχε δὲ τόση ἐπιρροή στὸ ποίμνιό του, ὥστε πολλές φορές αὐτὸ προσπαθοῦσε νὰ ζήσει τὴ ζωὴ τοῦ ποιμένα του καὶ ὑπόφερε ὅταν καὶ ἐκεῖνος ὑπόφερε ἢ πάθαινε κάτι. Γοήτευε κυριολεκτικὰ τὸ λαό, ποὺ τὸν ἄκουε ἀχόρταγα καὶ ἐκεῖνος τὸν χαιρόταν.

4. Ὅμιλιες στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Κατ' ἀρχὴν ὑπάρχουν 4 ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἀρχὴ τῶν Πράξεων⁹ καὶ τὶς ὁποῖες ἐκφώνησε στὴν Ἀντιόχεια περὶ τὸ 388. Ἡ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἀναφέρεται σὲ ὀρισμένα χωρία τοῦ κειμένου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται νὰ καταδειχθεῖ μιὰ ἀλήθεια.

8. Ὅμιλ. 44, 3 «Ἴδου καθ' ἐκάστην ἡμέραν διαρρήγνυμαι βοῶν... καὶ πολλοὶ γελῶσιν ἡμᾶς ἀπόστητε τοῦ ὀμνύειν, τοῦ πλεονεκτεῖν μυρία παραινῶμεν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀκούων... ἀλλ' εἰ τῆς ἐβδομάδος ἅπαξ καλοῦμεν ὑμᾶς καὶ ἀκνεῖτε... Πολλοὶ οἶδ' ὅτι καὶ διασύρουσιν ὑμᾶς, διὰ τὸ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ διαλέγεσθαι οὕτω γεγόναμεν προσκορεῖς. Αἴτιοι δὲ τούτου οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἀκούοντες». Ἔκδ. B. de Montfaucon σ. 374B-375C.

9. PG 51, 85-112.

Ἐκτός ἀπὸ τὶς παραπάνω 4 ὁμιλίαις ὑπάρχουν καὶ 55 ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου σὲ ὁλόκληρο τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων¹⁰, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ μόνο πλήρες ὑπόμνημα ποὺ σώζεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους στὸ βιβλίον αὐτό. Αὐτὲς ἐκφωνήθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὸ 400 - 401.

Μορφή καὶ ὕφος τοῦ κειμένου τῶν Πράξεων. Ἡ μορφή τοῦ κειμένου τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένη· ἀπὸ λογοτεχνικῆς πλευρᾶς εἶναι μᾶλλον ἀφρόντιστη καὶ παραμελημένη. Τοῦτο, βέβαια, ἀποδίδεται στὸ γεγονός ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ ἐκδόθηκε ἀπὸ στενογραφία ποὺ τὴν ἔκαναν δύο ταχυγράφοι, χωρὶς νὰ περάσει ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ ἴδιου τοῦ Χρυσοστόμου προηγουμένως· γι' αὐτὸ καὶ διατηρήθηκε καὶ παραδόθηκε σὲ δύο παραλλαγές, ἢ μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες «μαρτυρεῖ ἐπέμβαση διορθωτοῦ»¹¹. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι κατὰ τὴν μετάφραση τοῦ κειμένου παρουσιάζονται πολλές δυσκολίες.

Παρατηρήθηκε ὅτι τὸ ὕφος τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἶναι πολὺ διαφοροποιημένο σὲ σύγκριση μὲ τὸ λεπτὸ ὕφος τῆς γνωστῆς ρητορικῆς δεινότητος ἄλλων ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἀρκετὰ ὑποβαθμισμένο ἀπὸ ἐκεῖνο. Αὐτὸ ἐγένετο αἰτία νὰ διατυπωθοῦν διάφορες γνώμες γιὰ τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου καὶ νὰ ὑποστηριχθεῖ μάλιστα ἀπὸ μερικοὺς ὅτι αὐτὸ δὲν ἔχει συντεθεῖ ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο καὶ ὅτι δὲν προέρχεται ἀπ' αὐτόν.

5. Γνώμες γιὰ τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου.

Στὴν εἰσαγωγή τῆς ἐκδόσεως τοῦ κειμένου τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, στὰ λατινικά, ἀπὸ τὸν Mont-

10. PG 60, 13 - 383. Πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς ὁμιλίαις στὶς Πράξεις τοῦ Χρυσοστόμου χρησιμοποιήθηκαν στὴν Ε' καὶ ΣΤ' σύνοδο. Σχετικὲς χρήσεις Χρυσοστομικῶν ἀποσπασμάτων βλ. D. I. Mansi, Concilia τ. VI, 408, 496-497, 500, 521. τ. X, 1072-1078. τ. XI 320, 322, 329, 360, 396-397. 404-405. 424 κ.ά. Μετάφραση τῶν Πράξεων ποὺ ἐγένετο στὰ λατινικά τὸν ΣΤ' αἰῶνα δὲν σώζεται.

11. Π. Χρήστου, Ἰωάννης ὁ Α'. Ὁ Χρυσόστομος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ Οἰκουμενικὸς Διδάσκαλος (354-407), Ὁρθόδοξη καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 6, σσ. 1184, Ἀθῆναι 1965.

fauson¹². ἀναφέρονται σὲ συντομία γνῶμες μερικῶν νεωτέρων συγγραφέων, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο αὐτό, καθὼς καὶ μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων σχετικὰ μὲ τὴ γνησιότητα, τὸ ὕφος καὶ τὸ χρόνο τῆς συνθέσεώς του.

α. Γνῶμες νεωτέρων συγγραφέων. Ὁ Ἑρασμος (1466-1536), ὅταν εἶχε ἀρχίσει κατὰ τὸ 1522 νὰ μεταφράζει τίς ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου στὰ λατινικά, εἶχε νιώσει τέτοια ἀποστροφή ἀπὸ τὸ ὕφος του, ὥστε γράφοντας στὸν Tostallum, ἔλεγε ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ τὸν ἀπωθεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπε σ' αὐτὸ τὸν Χρυσόστομο, καὶ ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγήσει κανένας τὴν τόσο μεγάλη διαφορά ὕφους· προσθέτει δέ, στὸν πρόλογο τῆς μεταφράσεώς του, ὅτι ἐκφράζονται ἀμφιβολίες γιὰ τὸν συγγραφέα, διότι στὸ ὕφος του εἶναι σύντομος καὶ ἀπότομος καὶ διότι τὸ ὕφος αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶναι ξένο πρὸς τὸ γνωστὸ ὕφος τοῦ Χρυσοστόμου. Περιέχει, ἔλεγε, πολλὰ «ὑποσόλοικα», ἐπαναλήψεις καὶ ἰδίως τὴν ὑποτονικὴ ἐκείνη ἐπανάληψη τῆς φράσεως, «ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα...». Τελικὰ παρατηροῦσε, ὅτι οἱ ὁμιλίαι αὐτὲς φαίνονται σὰν συνοθύλευμα ἐκείνων, ποὺ πράγματι ἀνήκουν ἀξιοκρατικὰ στὸ μεγάλο αὐτὸ σοφόν¹³.

Ὁ Savillius, ὁ πάντοτε ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἑρασμο, ἀνέφερε, ὅτι στὸ βιβλίον αὐτὸ τῶν Πράξεων δὲν μπορεῖ τίποτε νὰ συνδεθεῖ καλλιτεχνικώτερα καὶ ἀκόμη ὅτι τίποτε τὸ ἀξιόλογο δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ μὴν ἀναφέρεται στὴ φρασεολογία τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀλλὰ σχετικὰ μὲ τὸ ὕφος του, παρατηροῦσε ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἀνομοίμορφο καὶ περίπλοκο καὶ περιέχει πολλὰ ὑποσόλοικα, ἀλλὰ συχνὰ περιέχει καὶ κάποια ἀπανθίσματα χρυσοῦ καὶ ἀρετές. Τελικὰ ὁ Savillius παραδέχεται ὅτι τὸ ἔργο εἶναι πράγματι τοῦ Χρυσοστόμου¹⁴. Αὐτὸν ὁμοίως ἀντι-

12. B. de Montfaucon, Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τὰ εὐρισκόμενα ἅπαντα. τ. I—XIII, Parisiis 1718—1738 (Γιὰ τίς Πράξεις εἶναι ὁ τόμος IX τοῦ ἔτους 1737 σ. V—X. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὰ ὄσα παρατίθενται στὴν εἰσαγωγή τοῦ Montfaucon ἀναδημοσιεύει στὴν εἰσαγωγή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, στὴν ἐκδόσή του, ὁ J.—P. Migne. βλ. PG 80, 5—12.

13. B. de Montfaucon, πρόλογος σ. V.

14. B. de Montfaucon, πρόλογος σ. V—VI. Βλέπε καὶ ἔργο τοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τὰ εὐρισκόμενα, τ. I—VIII, δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων Ἑρρίκου Σαβιλίου, Etonae 1612.

κρούει ὁ Flaminius Nobilius, ὁ ὁποῖος δὲν ἀρνεῖται τὴν προέλευση τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο, καὶ παρότι παρατηρεῖ ὅτι αὐτὸ παρουσιάζει ἐλλείψεις, τελικὰ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι σύνθεση ἀπὸ διαφορετικὰ ἔργα τοῦ Χρυσοστόμου¹⁵.

β. Μαρτυρίες ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς πού μνημονεύει ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ὁ Κασσιόδωρος (485-583), ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἀνευρίσκομε σὲ δυὸ κώδικες, σχόλια στὰ ἑλληνικὰ 55 ὀμιλιῶν, πού μεταφράσθηκαν στὴ γλώσσα του¹⁶. Ὁ Κασσιόδωρος πού εἶναι καὶ ἐκδότης, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἐνὸς περιληπτικοῦ¹⁷ καὶ ἀποσπασματικοῦ ὑπομνήματος στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων¹⁸, ἀξιολόγησε ἓνα ἀριθμὸ ὀμιλιῶν πού περιέχονται στίς ἴδιες τίς Πράξεις ὡς σχόλια τῆς περιόδου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦταν πολὺ γνωστὸ στὴν ἀνατολή.

Τὸν σχολιασμὸ τοῦ Χρυσοστόμου στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς (680—755), ὅπως ἀναφέρουν ὁ Savillius καὶ ὁ Tillemont¹⁹. Ἐπίσης καὶ ὁ Οἰκουμένιος ἀναφέρεται ὅτι ἔχει συχνὰ ἀντλήσει ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Χρυσοστόμου²⁰. Τέλος ὁ Φώτιος (820—896) ἀπὸ τὰ ὀ-

15. B. de Montfaucon, πρόλογος σ. V.

16. B. de Montfaucon, πρόλογος σ. VI, (βλ. Cassiodorus τ. 2. σ. 544).

17. PL. 69, 436B.

18. PL 70, 1381A—1406A.

19. PG 94, 1056D—1057A. «Ὁ δὲ πάνσοφος καὶ μέγας ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Πράξεων, δευτέρῳ λόγῳ, οὕτως φησὶν ὅτι οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι, καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ πρᾶξιν καλέσας...».

20. G. H. Turner, «Greek Patristic Commentaries on the Pauline Epistles», ἐν Dictionary of the Bible, extr. vol., ed by J. Hastings, Edinburgh 1904, σ. 485—489 καὶ 523—524. K. Staab, Paulus kommentare aus der griechischen Kirche..., Münster 1933. Ἐπίσης στὸ ἔργο μου, Περὶ ἐρμηνευτικῶν Σειρῶν, σ. 103—105. Ἐκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Οἰκουμένιου βλ. Θ. Φαρμακίδου, Οἰκουμένιου ἐξήγησις εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, τ. III ἐξῆς, ἐν Ἀθήναις 1842 (Γιὰ τίς πηγές, στὰ προλεγόμενα σ. ι—ιγ καὶ J.—P. Migne PG 118, 11—308, (εἰδικὰ γιὰ τίς πηγές τοῦ Οἰκουμένιου σ. 23—24 στὴν εἰσαγωγή

σα λέγει στή Βιβλιοθήκη του, διαπιστώνεται ότι μάλλον πλανᾶται σχετικά με τὸν ἀριθμὸ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσόστομου στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ στή Γένεση, καθὼς καὶ γιὰ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο ποὺ ἐκφωνήθηκαν οἱ ὁμιλίες αὐτές. Διότι, ἐνῶ εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ ὁμιλίες στίς Πράξεις εἶναι 55 καὶ στή Γένεση 76 καὶ ὅτι οἱ δευτερες ἐκφωνήθηκαν, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος στήν εἰσαγωγή στή Γένεση, στήν Ἀντιόχεια, ὅταν ἦταν ἀκόμη πρεσβύτερος, ὁ Φώτιος ἀναφέρει, κατὰ τὸν Montfaucon, διαφορετικούς ἀριθμούς²¹ καὶ δέχεται ὀρθὰ ὅτι οἱ ὁμιλίες ποὺ ἐγίναν στήν Ἀντιόχεια εἶναι πιὸ ἐπιμελημένες ἀπὸ ἐκείνες ποὺ ἐκφωνήθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, πλὴν ὅμως θεωρεῖ, ἐσφαλμένα, τίς ὁμιλίες στή Γένεση κατὰ τὸ ὕφος κατώτερες ἀπὸ τίς ὁμιλίες στίς Πράξεις καὶ ὅτι ἐκφωνήθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη καὶ σὲ ἄλλο χρόνο²².

τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς). Ἐπίσης Γ. Καριοφύλλη, τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου. Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» τ. Γ', Ἀθῆναι 1874.

21. B. de Montfaucon σ. VI. «Αἱ γὰρ εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλίες πενήτηκοντα μὲν εἰσι, σχεδὸν δὲ δι' ὅλου αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐρρήθησαν· οὐ γὰρ καθ' ἡμέραν ταύτας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πέντε, καὶ ὑπὲρ ἑπτὰ καὶ πλείω καθωμίλει. Ἄς δῆλον αὐτὸς ποιεῖ ὅτι ἀρχιερατεύων κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ὠμίλησε. Τὰς δὲ εἰς τὴν Γένεσιν οὐκ ἔσχομεν γνῶναι ὁπότε ὁμιλήσειε πλὴν εἰ ἐκείνων μέμνηται τῶν ὁμιλιῶν ἐν τῷ κη' λόγῳ ὁμιλήσαι, ὃς διὰ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἐξειργάσατο, ἀλλὰ μὴ ἐτέρων τινῶν παρὰ ταύτας· οὐπω γὰρ τοῦτο ἐγγων' δῆλον ὅτι καὶ ταύτας ἀρχιερατεύων κατεσκεύασε, τὰς μὲν κζ' τῆ τεσσαρακοστῆ τοῦ δευτέρου ἔτους, τὰς δὲ λοιπὰς λδ' ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει. Ἡ δὲ φράσις αὐτοῦ μετὰ τῆς συνήθους σαφηνείας καὶ καθαρότητος καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εὖρου ἐνδείκνυται, τὸ πολύχουν τῶν νοημάτων, καὶ τῶν παραδειγμάτων τὴν προσφουεστάτην εὐπορίαν συνυποφαίνουσα. Ἠλάττωται δὲ ὁμοίως τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι φράσεως ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἀπενηνεγμένη, ὅσον τῶν εἰς τὸν ἀπόστολον ἐρμηνειῶν καὶ ἐτι τῶν εἰς τὸν Ψαλτῆρα ὑπομνημάτων ἢ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὑπολείπεται».

Στὴ συνέχεια ὁ Montfaucon, λέγει, ἐσφαλμένα, ὅτι ὁ Φώτιος ἀναφέρει 40 ὁμιλίες ἐνῶ στὸ ἐλληνικὸ κείμενο ποὺ παραθετεῖ ἀναφέρεται σαφῶς καὶ ὀλογράφως «α' εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλίες πενήτηκοντα μὲν εἰσι». ἘΕ ἄλλου στήν ἐκδοσὴ τοῦ J.-P. Migne ἀναφέρονται 55 ὁμιλίες. Βλ. PG 103, 504B. Στὴν περίπτωσιν αὕτη καὶ σχετικά με τὸν ἀριθμὸ τῶν ὁμιλιῶν ποὺ ἀναφέρει ὁ Φώτιος, μπορεῖ νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι πιθανὸν τὸ ἀντίτυπο τοῦ Φωτίου νὰ ἦταν διαφορετικὸ καὶ νὰ εἶχε διαφορετικὴ κατάταξιν τῶν ὁμιλιῶν. Ἴσως αὕτη ἡ ἐκδοχὴ ἐξηγεῖ κάπως τὴν διαφορετικὴ ἀρίθμηση ἀπὸ τὸν Φώτιο.

22. B. de Montfaucon, σ. VI, «Ἠλάττωται δὲ ὁμοίως τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι φράσεως ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἀπενηνεγμένη». Τὸ ἴδιο ἀναγράφεται καὶ στήν ἐκδ. PG 103, 504C.

Σχετικὰ παρατηρεῖται, ὅτι, ἂν οἱ ὁμιλίαι στίς Πράξεις, πού ἐκφωνήθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, ἔχουν συντεθεῖ σέ χαμηλότερο ὕφος, αὐτό πρέπει νά ἀποδοθεῖ μᾶλλον στά γεγονότα, μέ τή στάση τοῦ Γαῖνᾶ καί τῶν Γότθων, τά ὁποῖα τότε ἐπίεζαν ἀσφυκτικά τήν πολιτεία καί ἀπορροφοῦσαν πολύ ἀπό τό ἐνδιαφέρον καί τό χρόνο τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ἔτσι τό κλίμα τῆς κοινωνικῆς ἀστάθειας καί τῆς κρίσεως πού ἐπικρατοῦσε γενικότερα στήν Κωνσταντινούπολη, μαζί μέ τά πολλά καί ποικίλα καθήκοντα πού ἀσκοῦσε ὁ Χρυσόστομος φαίνεται ὅτι δέν τοῦ ἐπέτρεψαν νά ἀσχοληθεῖ περισσότερο μέ τίς ὁμιλίαι αὐτές, καί δέν τόν ἄφησαν νά τίς ἐπιμεληθεῖ προσεκτικότερα. Ἴσως ἀκόμη, ὑποστηρίζεται ἀπό ἄλλους, ἡ τόση διαφοροποίηση πού παρατηρεῖται στό ὕφος, σέ σύγκριση μέ τίς ἄλλαι ὁμιλίαι του, νά ὀφείλεται καί στά χειρόγραφα νά ἔγιναν δηλαδή διαφορετικές γραφές στά χειρόγραφα, ὥστε τελικά νά δημιουργηθεῖ ἓνα διαφορετικό περιεχόμενο μέ τή συρραφή του. Ἄν καί ἡ ἄποψη αὐτή δέν εἶναι δυνατόν νά εὐσταθεῖ, διότι οἱ διαφοροποιήσεις ἢ προσθήκες, πού ἀναφέρονται ὅτι ἔγιναν καί πού θά προέκυπταν ἀπό τήν ἀντιγραφική ἐργασία τῆς χειρόγραφης παράδοσης τοῦ κειμένου, δέν θά μπορούσαν νά ἀλλοιώσουν τό κείμενο σέ τέτοιο βαθμό, πού νά θέσουν σέ ἀμφισβήτηση τήν πατρότητα τοῦ Χρυσόστομου. Ἀκόμη, αὐτές οἱ διαφοροποιήσεις ἢ προσθήκες δέν προσφέρονταν πολύ καί οὔτε μπορούσαν μέ τόση εὐκολία νά δικαιολογηθοῦν στό ἔργο τοῦ Χρυσόστομου. Ἐντύπωση πάντως προκαλεῖ τό γεγονός, γιατί ὁ Χρυσόστομος μετά τήν ἐξήγηση τοῦ κύριου μέρους πλακισώνει αὐτό μέ μερικούς στίχους καί μέ ἐξήγηση σύντομη καί διαφορετική μερικῆς φορές ἀπ' ἐκείνη τοῦ πρώτου, ἢ ὅταν προτάσσει κατά στερεότυπο τρόπο τή φράση, «ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τά εἰρημένα», φράση πού δέν ἀπαντᾶται σέ ἄλλα ἔργα του.

Ἀπάντηση πού θά μπορούσε νά δοθεῖ καί στή περίπτωση αὐτή, εἶναι ὅτι ὁ Χρυσόστομος φαίνεται πώς δέν εἶχε προλάβει, γιά τοὺς λόγους πού ἀναφέρθηκαν προηγουμένως, νά ἐπεξεργασθεῖ τό ὑλικό τῶν ὁμιλιῶν, πού εἶχε ἐκφωνήσει καί ὅτι εἶναι πολύ πιθανόν ὅτι δέν εἶχε κάνει καμιά εἰδική προετοιμασία ὅταν ἐκφωνοῦσε τίς ὁ-

μιλίες αυτές. Φαίνεται ακόμη ότι επειδή δέν ήταν τόσο σαφής ή πληρότητα τῆς σύνθεσης τῆς πρώτης φάσεως τῆς ἐρμηνείας πού εἶχε κάνει ἀρχικά στό πρῶτο μέρος, πρόσθεσε καί μιᾶ δεύτερη ἐρμηνεία, πράγμα πού ἴσως μπορεῖ νά ἐξηγήσει ἔτσι τὸ διαφοροποιημένο ὕφος πού παρουσιάζεται στις μακροσκελεῖς αυτές προσθήκες σέ συνδυασμὸ πάντοτε μὲ τὰ ὅσα ἀναφέρονται παραπάνω γιὰ τὸν τρόπο ἐρμηνείας καί τῆ μορφή καί τὸ ὕφος τοῦ κειμένου. Ἀλλὰ καί ἐκεῖνα πού συνήθως ἀκολουθοῦν τίς προσθήκες αυτές διασώζουν πάντοτε τὸν ἐκφραστικὸ χαρακτήρα καί, θέβαια, τὴν εὐγλωττία τοῦ Χρυσόστομου, ὥστε νά θεωροῦνται καί γιὰ ἓνα ακόμη λόγο ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χρυσόστομο²³.

Χρόνος ἐκφωνήσεως τῶν Ὀμιλιῶν.
Σχετικὰ μὲ τὸν τόπο καί χρόνο, πού ἐκφωνήθηκαν οἱ ὀμιλίες αυτές, πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος πολλές φορές δηλώνει τὴν ιδιότητά του ὡς ἐπισκόπου καί τὴν κατοχὴ τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας. "Ἐτσι μὲ τὰ ὅσα μᾶς λέγει στὴν 44, 4 ὀμιλία του «ἰδοὺ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καί ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν»²⁴, συνάγεται ὅτι ὅταν ὁ Χρυσόστομος ἐκφωνοῦσε τὴν ὀμιλία αὐτή, ἦταν ἤδη τρία χρόνια στό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀφ' ὅτου κατέλαβε αὐτὸν στίς 26 Φεβρουαρίου 398. Κατὰ συνέπεια, σύμφωνα μὲ τὴν πληροφορία αὐτὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Χρυσόστομου, ἡ ἐκφώνηση τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν τοποθετεῖται στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 401 καί μετά.

"Ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἦταν ἐπίσκοπος, ὅταν ἐκφωνοῦσε τίς ὀμιλίες αυτές, ἔχομε μαρτυρίες καί ἀπὸ ἄλλες του ἀναφορὲς στίς ὀμιλίες του αυτές. "Ὅπως στὴν ὀμιλία 8, 3 ἔπου λέγει: «Ἡ καθέλετέ με ταυτησί τῆς ἀρχῆς, ἢ μένοντα μὴ περιβάλλετε κινδύνοις. Οὐκ ἀνέχομαι ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἀναβαίνειν μὴ μεγάλα κατορθῶν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δυνατόν, θέλτιον ἐστάναι κάτω. "Ἀρχοντος γὰρ μηδὲν τοὺς ἀρχομένους ὠφελοῦντος οὐδὲν ἀθλιώτερον»²⁵

23. B. de Montfaucon, σ. VII.

24. Ὀμιλ. 44, 4 ἐκδ. B. de Montfaucon, σ. 375D καί πρόλογος σ. VII.

25. Ὀμιλ. 8, 3 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 78A.

Στὴν ἴδια ὁμιλία καὶ σ' ἄλλο σημεῖο, λέγει, «καὶ ἕως ἂν ἐν τῷ θρόνῳ καθέζωμαι τούτῳ, οὐδὲν προσήσομαι τῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων. Ἐὰν μὲ τις καταβιβάσῃ, λοιπὸν ἀνεύθυνός εἰμι· ἕως δ' ἂν ὑπεύθυνος ᾶ, οὐ δύναμαι παριδεῖν»²⁶. Ἐπίσης στὴν ὁμιλία 9, 6, λέγει· «Ἄλλὰ σύ, φησὶν, ἄρχων εἶ καὶ ἐπίσκοπος», καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα²⁷.

Στὴν ὁμιλία τοῦ 41, 2 λέγει ὅτι τὸν προηγούμενο χρόνο, «πέρυσι», εἶχε γίνει σεισμὸς ποὺ συγκλόνησε τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὰ θεμέλια²⁸. Ἐπίσης καὶ στὴν ὁμιλία 7, 2 μνημονεύει τὸ σεισμό²⁹. Ὁ σεισμὸς αὐτός, ποὺ ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸν Σ υ ν ἔ σ ι ο (372—414), θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὰ 400. Ἐὰν καὶ ἀπὸ τὴ μαρτυρία αὐτῶν τῶν ὁμιλιῶν του, ὁ χρόνος ἐκφωνήσεως τῶν ὁμιλιῶν θὰ πρέπει καὶ πάλι νὰ τοποθετηθεῖ στὰ 401, στὴ Κωνσταντινούπολη.

Μὲ αὐτὴν τὴν χρονολογικὴ τοποθέτηση συμφωνεῖ μὲν ὁ Β α ρ ῶ ν ι ο ς (1538—1607), ἀλλὰ δὲν συμφωνεῖ ὁ Tillemont (1637—1698), ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ τὸ σεισμὸ στὰ 399, ὅποτε οἱ ὁμιλίαι κατ' αὐτὸν θὰ πρέπει νὰ ἐκφωνήθησαν στὰ 400³⁰.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω λοιπὸν, ὡς πιθανότερος χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο ἐκφωνήθησαν οἱ ὁμιλίαι αὐτές, εἶναι τὰ τέλη τοῦ 400 ἢ ἀρχὲς τοῦ 401.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει στὴν ὁμιλία τοῦ 41, 3 καὶ ἓνα ἄλλο περιστατικὸ· «τὰ κατὰ Θεόδωρον ἐκεῖνον γεγενημένα πέρυσι, τίνα οὐκ ἐξέπληξε. Καὶ ὅμως οὐδὲν πλέον γέγονε», χωρὶς νὰ ἔχει ἐξακριβωθεῖ μὲ βεβαιότητα οὔτε ποῖος εἶναι ὁ Θεόδωρος, οὔτε ποῖος εἶναι τὸ περιστατικὸ ἐκεῖνο ποὺ συνέβη «πέρυσι»³¹.

26. Ὅμιλ. 8, 3 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 79A.

27. Ὅμιλ. 9, 6 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 91C καὶ Ὅμιλ. 3, 4 καὶ 5, σ. 34E. κ.δ.

28. Ὅμιλ. 41, 2 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 347D «Εἰπέ γάρ μοι, οὐ πέρυσι ἐτίναξεν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν;».

29. Ὅμιλ. 7, 2 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 67A «Εἰ μὲνησθε ὡς, ὅτε τὴν πόλιν ἡμῖν ἔσεισεν ὁ Θεός...» κ.δ.

30. L. de Tillemont. Βασικὸ τοῦ ἔργου εἶναι: *Memories pour servir à l'Histoire Ecclésiastique des six premiers...* τ. I—XVI, A Venise 1732.

31. Ὅμιλ. 41, 3 ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 347A. Νὰ ἐννοεῖ μ' αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος τὴν ἀπόφαση τοῦ φίλου του μοναχοῦ Θεόδωρου, μετέπειτα ἐπίσκοπου Μοψουεσίας, νὰ ἐγκατολεῖψει τὴν δασκίαν γιὰ χάρι μιᾶς ὡραίας νέας;

Τέλος ὁ Φώτιος, ἔχοντας ὑπ' ὄψη του τὰ ὅσα ἀναφέρει ὁ Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία 44, 3, ὅτι «διὰ τριῶν δὲ πολλάκις ἡμερῶν ἢ ἑπτὰ τοῦτο ποιοῦντες»³², παρατηρεῖ ὅτι οἱ ὁμιλίαι αὐτὲς τοῦ Χρυσοστόμου στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἐγίναν καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου δὲν γίνονταν καθημερινά, ἀλλὰ μιὰ ὁμιλία μετὰ ἀπὸ κάθε πέντε ἢ ἑπτὰ ἡμέρες³³.

= ○ =

Σημείωση μεταφραστή.

Βασικὸς σκοπὸς τῆς μεταφράσεως εἶναι νὰ ἐπιτύχει νὰ φέρει τοὺς ἀναγνώστες σὲ ἐπαφή μὲ τὰ κείμενα τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ εὐκολότερη κατανόησή τους, λόγῳ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τὴν ὁποία παρουσιάζουν αὐτά, καὶ φυσικὰ σὲ καμιά περίπτωση δὲν μπορεῖ νὰ ἀποβλέπει στὴν ὑποκατάστασι ἐκείνων.

Εἶναι βέβαιον ὅμως ὅτι καὶ ἡ καλύτερη μετάφρασι δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ἀποδώσει τὴν ὁμορφίαν καὶ γλαφυρότητα, ποὺ παρουσιάζουν τὰ πατερικὰ κείμενα στὴν ἀρχικὴ τους μορφή γενικότερα καὶ πιὸ πολὺ τοῦ Χρυσοστόμου εἰδικότερα.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τίς δυσκολίες ποὺ γενικὰ παρουσιάζουν τὰ πατερικὰ κείμενα, οἱ ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου εἰδικὰ στίς Πράξεις παρουσιάζουν ἀκόμη μεγαλύτερες δυσκολίες, ἐξ αἰτίας τῆς μορφῆς τοῦ κειμένου τους καὶ γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω.

Γι' αὐτὸ καὶ καταβλήθηκε μεγαλύτερη προσπάθεια γιὰ νὰ ξεπεραστοῦν οἱ δυσκολίες αὐτὲς καὶ νὰ λυθοῦν τὰ μεταφραστικὰ προβλήματα. Ἄν ὅμως δὲν κατορθώθηκε αὐτὸ νὰ ἐπιτευχθεῖ τελείως, οἱ ὁποιοσδήποτε ἀτέλειαι, παραλείψεις ἢ παρανοήσεις, ποὺ θὰ ὀφείλονται στὸν μεταφραστή, ἀφήνονται στὴν εὐμενὴ κρίσι τῶν ἀναγνωστῶν.

Στὸν τόμον αὐτὸ περιλαμβάνονται οἱ ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου στίς Πράξεις ἀπὸ α' — κγ', τὸ δὲ κείμενον αὐτῶν εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν ἐκδοσι τοῦ B. de Montfaucon.

32. Ὅμιλ. 44, 3, ἐκδ. B. de Montfaucon σ. 375D.

33. PG 103, 504 B. «Αἱ γὰρ εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλίαι 55 (κατὰ Montfaucon 50) μὲν εἰσι, σχεδὸν δὲ δι' ὅλου αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐρρήθησαν· οὐ γὰρ καθ' ἡμέραν ταύτας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πέντε καὶ ὑπὲρ ἑπτὰ καὶ πλείω καθωμίλει. Ἄς δῆλον αὐτὸς ποιεῖ ὅτι ἀρχιερατεύων κατὰ τρίτον ἔτος ὠμίλησε». Ἐνῶ ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει «διὰ τριῶν πολλάκις ἡμερῶν» καὶ ὄχι πέντε.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Πρόξ. 1, 1-5)

«Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὃ
Θεόφιλε, ὃν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,
5 ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ
Πνεύματος ἁγίου, οὕς ἐξελέξατο, ἀμελήφθη».

1. Πολλοῖς τοῦτι τὸ βιβλίον οὐδ' ἔτι γινώσιμον ἔστιν,
οὔτε αὐτό, οὔτε ὁ γράψας αὐτὸ καὶ συνθεῖς. Διὸ καὶ μάλιστα
εἰς ταύτην ἐμαυτὸν ἔκρινα θεῖναι τὴν πραγματείαν, ὥστε
10 καὶ τοῖς ἀγνοοῦντας διδάξαι, καὶ μὴ ἀφεῖναι τοσοῦτον λαν-
θάνειν καὶ ἀποκρούπτεσθαι θησαυρόν. Οὐδὲ γὰρ ἔλαττον αὐ-
τῶν τῶν Εὐαγγελίων ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσεται· τοσαύτης
ἐμπέπλησαι φιλοσοφίας καὶ δογματικῶν ὀρθότητος, καὶ θαυμά-
των ἐπιδείξεως, καὶ μάλιστα τῶν παρὰ τοῦ Πνεύματος εἰρ-
15 γασμένων.

Μὴ δὴ λοιπὸν παραιρέγωμεν αὐτό, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας
ἐξετάζωμεν. Καὶ γὰρ τὰς προροήσεις, ἃς ἐν τοῖς Εὐαγγελί-
οις ὁ Χριστὸς προαναφωκεῖ, ταύτας εἰς ἔργον ἐξελθούσας ἐν-
ταῦθα ἔστιν ἰδεῖν, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διαλάμπου-
20 σαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ πολλὴν τῶν μαθητῶν τὴν ἐπὶ τὸ βέλ-
τιον μεταβολὴν τὴν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτοῖς ἐγγενομένην.
Καὶ γὰρ ὅπερ ἤκουσαν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, διὸ πᾶς «Ὁ
πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ σημεῖα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει,
καὶ μείζονα τούτων ποιήσει», καὶ προλέγοντος τοῖς μαθηταῖς,
25 διὸ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσονται, καὶ διὸ ἐν ταῖς
συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν αὐτούς, καὶ τὰ ἀνήκεστα
πέιουσιν, καὶ διὸ περιέσονται πάντων, καὶ διὸ τὸ εὐαγγέλιον
κηρυχθήσεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ταῦτα πάντα μετὰ ἀκριβείας

1. Δηλαδή τὸ Εὐαγγέλιο

1α. Πρόξ. 1, 1.

2' Ἰω. 14, 12.

3. Ματθ. 10, 17-18.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Πράξ. 1, 1 - 5)

«Στὸ πρῶτο βιβλίον ποῦ ἔγραψα¹. Θεόφιλε, ἔκαμα λόγο γιὰ ὅλα ὅσα ὁ Ἰησοῦς ἄρχισε νὰ κάνει καὶ νὰ διδάσκει μέχρι τὴν ἡμέρα, ποῦ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ ἔδωσε μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐντολὰς στοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ὁποίους εἶχε ἐκλέξει»^{1α}.

1. Σὲ πολλοὺς αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ, οὔτε αὐτὸ τὸ ἴδιον, οὔτε ὁ συγγραφέας του. Γι' αὐτὸ καὶ προτίμησα πρὸ πάντων νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ἔργο αὐτό, ὥστε καὶ αὐτοὺς ποῦ τὸ ἀγνοοῦν νὰ διδάξω καὶ ἓνα τόσο μεγάλο θησαυρὸ νὰ μὴ ἀφήσω νὰ ἀγνοεῖται καὶ νὰ μένει ἀποκρυμμένος. Διότι θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ὠφελήσει ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ εὐαγγέλια· εἶναι γεμάτο ἀπὸ τόση πολὺ φιλοσοφία καὶ ὀρθότητα διδασκαλίας πίστεως, καὶ ἐπίδειξη θαυμάτων, ποῦ ἔχουν γίνει μάλιστα ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἄς μὴ τὸ ἐξετάζουμε λοιπὸν ἐπιπόλαια, ἀλλὰ προσεκτικὰ. Διότι καὶ τίς προφητεῖες, ποῦ προλέγει ὁ Χριστὸς στὰ εὐαγγέλια, εἶναι δυνατόν νὰ τίς δεῖς νὰ πραγματοποιοῦνται ἐδῶ, καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα νὰ διαλάμπει ἡ ἀλήθεια, καὶ μεγάλη μεταβολὴ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸ καλύτερο νὰ ἔχει γίνει σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι καὶ ἐκεῖνα, ποῦ ἄκουσαν νὰ λέγει ὁ Χριστός, ὅτι «ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει σ' ἐμένα, τὰ θαυματουργικὰ ἔργα, ποῦ ἐγὼ κάμνω, καὶ ἐκεῖνος θὰ κάμει καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ κάμει»², καὶ νὰ προλέγει στοὺς μαθητὰς ὅτι θὰ ὀδηγηθοῦν σὲ ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς, καὶ ὅτι θὰ τοὺς μαστιγώσουν στίς συναγωγὰς τους³, καὶ ὅτι θὰ ὑποστοῦν σκληρὰ δεινὰ καὶ ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν σ' ὅλα, καὶ ὅτι τὸ εὐαγγέλιον θὰ κηρυχθεῖ σ' ὅλο τὸν

ἀπάσης ἐκβεβηκόια ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἔστιν ἰδεῖν, καὶ πλείονα τούτων ἕτερα, ἅπερ εἶρηκεν αὐτοῖς συνών. Ὅφει δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποσιόλους ἐνιαῦθα καθάπερ πιηνοὺς διατιρέχοντας γῆν καὶ θάλατταν, καὶ τοὺς δειλοὺς ἐκείνους καὶ ἀσυνέ-
 5 τοὺς ἀνθρώπον ἄλλους ἀντὶ ἄλλων γενομένους, καὶ χρημάτων ὑπεροπίας, καὶ δόξης, καὶ θυμοῦ, καὶ ἐπιθυμίας, πάντων ἀπλῶς ἀνωτέρους γεγονότας, καὶ πολλὴν τὴν ὁμόμοιαν ἔχοντας, καὶ οὐδαμοῦ οὐδεμίαν βασκανίαν ὡς ἔμπροσθεν, οὐδὲν τὸν περὶ πρωτείων ἔρωτα, ἀλλὰ πᾶσαν ἀπηκριβωμένην ἐν
 10 αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν ἀγάπην μεθ' ὑπερβολῆς διαλάμπουσαν, ὑπὲρ ἧς καὶ πολλὰ παρήγγειλεν αὐτοῖς λέγων, ὅτι «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ἔστι δὲ καὶ δόγματα ἐνιαῦθα εὐρεῖν, ἅπερ, εἰ μὴ τοῦτο
 15 ἦν τὸ βιβλίον, οὐδενὶ σαφῶς οὕτω γνώριμα ἐγένοντο· ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπεκρούπιετο καὶ ἄδηλον ἦν καὶ βίου καὶ δογμάτων ἕνεκεν.

Τὸ πλέον δὲ τῶν ἐνιαῦθα ἐγκειμένων, Παύλου πράξεις εἰσὶ, τοῦ περισσότερον πάντων κοπιάσαντος. Καὶ τὸ αἴτιον,
 20 ὅτι αὐτοῦ φοιτητῆς ἦν ὁ τὸ βιβλίον τοῦτο συνθεὶς Λουκᾶς ὁ μακάριος· οὗ τὴν ἀρετὴν πολλαχόθεν μὲν καὶ ἄλλοθεν ἔστιν ἰδεῖν, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀδιασπάστως ἔχειν, καὶ διαπαντὸς αὐτῷ παρακολουθεῖν. Ὅτι γοῦν Δημᾶς καὶ Ἐρμογένης αὐτὸν ἐγκατέλιπον, ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν, ὁ δὲ
 25 εἰς Δαλματίαν ἀπελθὼν, ἄκουσον τί φησι περὶ τούτου· «Λουκᾶς ἐστὶ μόνος μετ' ἐμοῦ»· καὶ Κορινθίους δὲ ἐπισιέλλων περὶ αὐτοῦ, φησὶν «Οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Καὶ ὅταν λέγη, ὅτι «Ὡφθη Κηφᾶ, εἶτα τοῖς δώδεκα»· καί, «Κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ὃ παρελάβετε», τὸ
 30 τούτου λέγει· ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάροισι τὴν πραγματείαν ταύτην αὐτῷ ἀναθεῖς. Ὅταν δὲ εἶπω, «τούτω», τῷ Χριστῷ λέγω.

4. Ἰω. 13, 35.

5. Β' Τιμ. 1, 15.

* Κατὰ τὸ κείμενο ὁ Δημᾶς μετέβη στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Τίτος στὴ Δαλματία καὶ ὁ Κρίσκης στὴ Γαλατία.

6. Β' Τιμ. 4, 10-11.

8. Α' Κορ. 15, 5.

7. Β' Κορ. 8, 18.

9. Α' Κορ. 15, 1.

κόσμο, ὅλα αὐτὰ εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ δεῖς στὸ βιβλίον αὐτὸ νὰ ἐκπληρώνονται μὲ κάθε ἀκρίβεια, καὶ ἄλλα περισσότε-
ρα ἀπ' αὐτὰ, ποὺ ἔχει πεῖ ὅταν ζοῦσε μαζί τους. Θὰ
δεῖς δὲ ἐδῶ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους σὰν πτηνὰ νὰ
διατρέχουν τὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τοὺς δειλοὺς
ἐκείνους καὶ ἀσύνητους μὲ μιᾶς νὰ γίνονται ἄλλοι ἀντὶ
ἄλλων, καὶ περιφρονητὲς χρημάτων καὶ δόξης, καὶ θυμοῦ
καὶ ἐπιθυμίας, ὅλων γενικὰ νὰ ἔχουν γίνει ἀνώτεροι, καὶ
νὰ ἔχουν μεγάλη ὁμόνοια, καὶ πουθενὰ κανένα φθόνον,
ὅπως πρὶν, οὔτε σφοδρὴ ἐπιθυμία γιὰ πρωτεῖα, ἀλλ' ὅλη
ἡ ἀρετὴ σ' αὐτοὺς νὰ εἶναι τέλεια, καὶ τὴν ἀγάπην νὰ
διαλάμπει ὑπερβολικά, γιὰ τὴν ὁποία καὶ πολλὰ παράγγει-
λε σ' αὐτοὺς λέγοντας, ὅτι «ἀπ' αὐτὸ θὰ ξέρουν ὅλοι, ὅτι
εἴσθε μαθητὲς μου, ἐὰν ἔχετε ἀγάπην μεταξύ σας»⁴.

Ἐπίσης δὲ ἐδῶ καὶ δόγματα νὰ βρεῖς, ποὺ ἂν δὲν
ἦταν αὐτὸ τὸ βιβλίον, σὲ κανένα δὲν θὰ γίνονταν τόσο
γνωστὰ μὲ τόση σαφήνεια· ἀλλὰ καὶ τὸ κυριώτερον μέρος
τῆς σωτηρίας μας θὰ ἀποκρυβόταν καὶ θὰ ἔμεινε ἄγνωστο
καὶ ὡς πρὸς τὴ ζωὴ καὶ ὡς πρὸς τὰ δόγματα.

Τὸ περισσότερον δὲ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐξιστοροῦνται ἐδῶ,
εἶναι οἱ Πράξεις τοῦ Παύλου, ποὺ κοπίασε πρὸς πολὺ ἀπ'
ὅλους. Καὶ αἰτία αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ὁ συγγραφεὴς τοῦ βιβλίου
αὐτοῦ ἦταν μαθητὴς του, ὁ μακάριος Λουκᾶς τοῦ ὁποίου
τὴν ἀρετὴ εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖς καὶ ἀπὸ πολλὰ μὲν ἄλ-
λα, κυρίως ὅμως ἀπὸ τὸ ὅτι βρισκόταν συνέχεια κοντὰ
στὸ διδάσκαλον καὶ πάντοτε τὸν παρακολουθοῦσε. Ὅταν
λοιπὸν ὁ Δημᾶς καὶ ὁ Ἑρμογένης⁵ τὸν ἐγκατέλειψαν,
ἀναχωρώντας, ὁ μὲν στὴ Γαλατία, ὁ δὲ στὴ Δαλματία⁶,
ἄκουσε τί λέγει γι' αὐτόν· «Λουκᾶς μόνον εἶναι μαζί μου»⁶
καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους δὲ γράφοντας λέγει γι' αὐτόν·
«τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος γιὰ τὴν ἐπιτυχία ποὺ εἶχε τὸ κή-
ρυγμα του σ' ὅλες τὰς ἐκκλησίας»⁷. Καὶ ὅταν λέγει ὅτι
«φανερώθηκε στὸν Πέτρο καὶ ἔπειτα στοὺς δώδεκα»⁸,
καὶ «σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιον ποὺ παραλάβατε»⁹, τὸ
εὐαγγέλιον τούτου ἐννοεῖ ὥστε δὲν θὰ ἔσφαλλε κανένας
ἀποδίδοντας σ' αὐτόν τὴν πραγματεία αὐτή. Ὅταν δὲ

Εἰ δέ τις λέγοι, καὶ τί δήποτε οὐχὶ πάντα συνέγραψε, μέχρι
τέλους ὄν μετ' αὐτοῦ; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀρ-
κοῦντα ἦν τοῖς βουλομένοις προσέχειν, καὶ ὅτι πρὸς τὰ κατε-
πεύγοντα ἀεὶ ἴσταντο, καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῷ λογογραφεῖν ἦν αὐ-
5 τοῖς ἢ σπουδὴ· πολλὰ γὰρ καὶ ἀγράφω παραδίδει δεδώκασιν.

Καὶ πάντα μὲν οὖν ἄξια θαύματος τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τού-
τῳ κείμενα, μάλιστα δὲ τῶν ἀποσιώλων ἢ συγκαιάδασιν, ἦν
καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῖς ὑπέβαλλε, παρασκευάζον αὐτοὺς τῷ τῆς
οἰκονομίας ἐνδιατρίθειν λόγῳ. Διὰ δὲ τοῦτο ἰσαῦτα περὶ
10 Χριστοῦ διαλεχθέντες, ὀλίγα μὲν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ
εἰρήκασιν, τὰ δὲ πλείονα περὶ τῆς ἀνθρωπότητος διελέγοντο,
καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀνασιάσεως, καὶ τῆς ἀναβάσεως. Τὸ
γὰρ ζητούμενον τέως τοῦτο ἦν, τὸ πιστευθῆναι, ὅτι ἀνέστη
καὶ ἀνέβη εἰς οὐρανοῦς.

15 Ὡπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς μάλιστα πάντων ἐσπού-
δαζε δεῖξαι, ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἤκει, οὕτω καὶ οὗτος δι
ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπῆλθε, καὶ παρ' αὐ-
τοῦ ἀφῆκε. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπιστεύθη πρότερον, πολλῶ μάλ-
λον τῆς προσθήκης γενομένης τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν
20 ἀνάληψιν, ἄπιστον ἅπαν τὸ δόγμα τοῖς Ἰουδαίοις ἔδοξεν εἶ-
ναι. Διὸ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνά-
γει. Ἐν δὲ Ἀθήναις καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἀπλῶς καλεῖ ὁ Παῦ-
λος, οὐδὲν πλέον εἰπὼν εἰκότως. Εἰ γὰρ αὐτὸν τὸν Χριστὸν
διαλεγόμενον περὶ τῆς εἰς τὸν Πατέρα ἰσότητος λιθάσαι πολ-
25 λάκις ἐπεχείρησαν, καὶ βλάσφημον διὰ τοῦτο ἐκάλουν, οχοίῃ
γ' ἂν παρὰ τῶν ἀλιέων τοῦτον τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ταῦτα
τοῦ σιαυροῦ προχωρήσαντος.

10. Πραξ. 17, 31.

11. Ἰω. 8. 58 - 59. Πρβλ. καὶ 8. 42.

λέγω, «σ' αὐτόν»; ἐννοῶ τὸ Χριστό. Ἐὰν δὲ θὰ ἔλεγ κάποιος, καὶ τί, τέλος πάντων, δὲν τὰ συνέγραψε ὁ ἐνῶ βρισκόταν μαζί του μέχρι τέλους; ἐκεῖνο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι καὶ αὐτὰ ἦταν ἄρκετὰ σ' ἐκείνου πού θέλουν νὰ προσέχουν καὶ ὅτι στὰ κατεπεύγοντα πάντοτε ἔστρεφαν τὴν προσοχή τους, καὶ ὅτι ἡ φροντίδ τους δὲν ἦταν ἡ συγγραφή· διότι πολλὰ μᾶς τὰ παρέδωσαν καὶ μὲ τὴν ἄγραφη παράδοση.

Καὶ ὅλα βέβαια ὅσα περιέχονται στὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστα, κυρίως ὁμως ἡ συγκατάβαση τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὁποία καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὑπέβαλλε σ' αὐτούς προετοιμάζοντάς τους νὰ ἐμμένουν στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐνῶ δίδαξαν τόσα πολλὰ γιὰ τὸ Χριστό, γιὰ μὲν τὴν θεότητέ του λίγα ἔχουν πει, γιὰ δὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση του περισσότερο δίδασκαν, γιὰ τὸ πάθος, τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἀνάληψη. Διότι κατὰ πρῶτο λόγο τὸ ζητούμενο ἦταν τοῦτο, νὰ γίνεῖ δηλαδὴ πιστευτὸ ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅτι ἀναστήθηκε καὶ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανούς.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς περισσότερο ἀπ' ὅλα προσπαθοῦσε νὰ ἀποδείξει, ὅτι ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὸν Πατέρα του, ἔτσι καὶ ὁ Λουκᾶς προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει, ὅτι ἀναστήθηκε καὶ ἀναλήφθηκε καὶ πῆγε πρὸς τὸν Πατέρα του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ εἶχε ἔλθει. Διότι, ἂν αὐτὸ δὲν γινόταν πιστευτὸ προηγουμένως, πολὺ περισσότερο, μὲ τὴν προσθήκη τῶν ὄσων ἔγιναν κατὰ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἀνάληψη, τὸ ὅλο δόγμα θὰ φαινόταν στοὺς Ἰουδαίους, ὅτι εἶναι ἀπίστευτο. Γι' αὐτὸ σιγὰ - σιγὰ καὶ ἤρεμα τοὺς ἀνεβάζει στὰ ψηλότερα. Στὴν Ἀθήνα δὲ ἀπλῶς ἄνθρωπο¹⁰ τὸν ὀνομάζει ὁ Παῦλος, χωρὶς νὰ πει τίποτε περισσότερο. Καὶ ὀρθά. Διότι, ἂν τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, πού δίδασκε γιὰ τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Πατέρα, ἐπιχείρησαν πολλές φορές νὰ λιθοβολήσουν, καὶ γι' αὐτὴ τὴ διδασκαλία του τὸν ἀποκάλεσαν βλάσφημο¹¹, πολὺ λιγώτερο, βέβαια, δὲν θὰ δέχονταν τὴ διδασκαλία αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ἁλιεῖς, καὶ αὐτά, τὴ στιγμὴ πού τὸ κήρυγμα τοῦ σταυροῦ προχωροῦσε.

2. Καὶ τί δεῖ λέγειν τοὺς Ἰουδαίους, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ
 τότε πολλάκις οἱ μαθηταὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀκούοντες δογμά-
 των ἐθοροῦσθαι καὶ ἐσκανδαλίζονται; Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε·
 «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἄρι». **5**
 Εἰ δὲ ἐκεῖνοι οὐκ ἐδύναντο, οἱ συγγενόμενοι χρόνοι τοσοῦτον
 αὐτῷ, καὶ τοσοῦτων κοινωνήσαντες ἀπορρήτων, καὶ τοσαῦτα
 θεασάμενοι θαύματα, πῶς ἄνθρωποι ἀπὸ βωμῶν καὶ εἰδώλων
 καὶ θυοῖων, καὶ αἰλούρων, καὶ κροκοδείλων (τοιαῦτα γὰρ ἦν
 τῶν Ἑλλήνων τὰ σεβάσματα), καὶ τῶν ἄλλων τῶν κακῶν
10 τότε πρῶτον ἀποσπασθέντες, ἀθρόον τοὺς ὑψηλοὺς τῶν δογμά-
 των ἐδέξαντο λόγους; πῶς δὲ ἂν καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ καθ' ἑκά-
 στην ἡμέραν μανθάνοντες, καὶ ἐνηχούμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου.
 «Ἐκούε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν, καὶ
 πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος», ἐπὶ ξύλου σιαυροῦ ἰδόντες προσ-
15 ηλωμένον αὐτόν· μᾶλλον δὲ καὶ σιαυρώσαντες καὶ θάψαντες,
 καὶ οὐδὲ ἀνασιάντια θεασάμενοι ἀκούοντες, ὅτι Θεός ἐστιν
 αὐτὸς οὗτος, καὶ τῷ Πατρὶ ἴσος, οὐκ ἂν μάλιστα πάντων ἀπε-
 πήδησάν τε καὶ ἀπερράγησαν; Διὰ τοι τοῦτο ἠρέμα καὶ κατὰ
 μικρὸν αὐτοὺς προσβιάζουσι, καὶ πολλῇ μὲν κέχρηται τῇ
20 τῆς συγκαταβάσεως οἰκονομία, διαπιλεσιέρας δὲ ἀπολαύουσι
 τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, καὶ μείζονα ὧν αὐτὸς πεποίηκεν
 ἐργάζονται τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ἵνα ἐκατέρωθεν αὐτοὺς χαμαὶ
 κειμένους ἀνασιήσωσι, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως πιστώ-
 σονται λόγον. Καὶ γὰρ τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τοιτὶ τὸ βιβλίον,
25 ἀπόδειξις ἀνασιάσεως. Τούτου δὲ πιστευθέντος, ὁδῶ καὶ τὰ
 ἄλλα προύβαινε.

Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις καὶ ὁ τοῦ βιβλίου σκοπὸς ἅπας, ὡς
 ἂν τις παχυμερῶς συλλαβὼν εἴποι, οὗτος μάλιστα ἐστίν. Ἀ-
 κούσωμεν δὲ λοιπὸν αὐτῶν τῶν προσιμίων. «Τὸ μὲν πρῶτον
30 λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὧν ἤρξαι ὁ Ἰη-
 σοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Τίνος ἔνεκεν αὐτὸν ἀναμιμνή-

12. Ἰω. 16, 12.

13. Δευτ. 6, 4.

13α. Στὸ εὐαγγέλιό του.

2. Καί γιατί πρέπει νά ἀναφέρω τοὺς Ἰουδαίους, ὁ φουῦ πολλές φορές, βέβαια, τότε οἱ ἴδιοι οἱ μαθητές ἀκούοντας τίς μεγαλύτερες ἀλήθειες τῆς πίστεως τaráσσονταν καί σκανδαλίζονταν; Γι' αὐτὸ καί ἔλεγε: «πολλὰ ἔχει ἀκόμη νά σᾶς πῶ, ἀλλὰ δέν μπορεῖτε τώρα νά τὰ καταλάβετε»¹². Ἐάν δὲ ἐκεῖνοι δέν μποροῦσαν νά τὰ καταλάβουν, πού ἔμειναν τόσο καιρὸ κοντά του, καί πού συμμετεῖχαν σὲ τόσα ἀπόρρητα, καί πού εἶδαν τόσα θαύματα πῶς θὰ δέχονταν μὲ μιᾶς τίς ὑψηλές ἀλήθειες τῆς πίστεως, ἄνθρωποι, πού μόλις τότε ἀποχωρίσθηκαν γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ βωμοὺς καί εἰδωλα καί θυσίες καί αἰλουροὺς καί κροκόδειλους (γιατί τέτοια ἦταν τὰ ἀντικείμενα λατρείας καί σεβασμοῦ τῶν εἰδωλολατρῶν) καί ἄλλα κακά. Πῶς δὲ μποροῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, πού καθημερινὰ μάθαιναν καί καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὸ Νόμο· «ἄκουε Ἰσραὴλ Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἶναι ἓνας καί ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δέν ὑπάρχει ἄλλος»¹³, καί πού εἶδαν αὐτὸν καρφωμένον ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ· μᾶλλον δὲ πού σταύρωσαν καί ἔθαψαν αὐτόν, καί πού δέν τὸν εἶδαν ἀναστημένο ἀκούοντας ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι Θεός καί ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα του, δέν θὰ ἐξεγείρονταν καί δέν θὰ ἀντιδροῦσαν πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλους; Γι' αὐτὸ λοιπὸν σιγὰ - σιγὰ καί ἤρεμα τοὺς κάνουν νά πεισθοῦν καί προσφέρονται σ' αὐτοὺς μὲ πολλή συγκατάβαση, ἀπολαμβάνουν δὲ πλουσιοπάροχα τὴ χάρη τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καί ἐπιτελοῦν στὸ ὄνομά του μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ἔκαμε ὁ Χριστός, γιὰ νά ἀνυψώσουν καί μὲ τοὺς δύο τρόπους αὐτοὺς πού εἶναι πεσμένοι κάτω καί νά ἐπιβεβαιώσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως. Καί γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως. Ἐάν δὲ αὐτὸ γινόταν πιστευτό, τ' ἄλλα θὰ ἔπαιρναν τὸ δρόμον τους καί θὰ προόδευαν.

Ἡ μὲν λοιπὸν ὑπόθεση καί ὁλος ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου, ὅπως θὰ μποροῦσε κανένας νά πεῖ σὲ γενικὲς γραμμές, εἶναι κυρίως αὐτός. Ἄς ἀκούσουμε δὲ στὴ συνέχεια αὐτὴ τὴν εἰσαγωγή. «Στὸ μὲν πρῶτον λόγον^{13α} μίλησα, Θεόφιλε, γιὰ ὅλα ὅσα ὁ Ἰησοῦς ἄρχισε νά κάνει καί νά διδάσκει».

σκει τοῦ Εὐαγγελίου; Ὡστε τὴν οἰκείαν ἀκριβείαν ἐνδέξασθαι. Καὶ γὰρ ἀρχόμενος τῆς πραγματείας ἐκείνης, φησὶν «Ἐδοξε κάμοι παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι». Καὶ οὕτε τῇ οἰκείᾳ ἀρκεῖται μαρτυρία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνάγει ἐπὶ τοὺς ἀποσιόλους τὸ πᾶν, λέγων «Καθὼς παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπαρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου». Διὸ τὸν λόγον ἀξιόπιστον ἐκεῖ ποιήσας, οὐδὲ δεῖται ἐνταῦθα ἐτέρας θεβαιώσεως, ἀπαξ αὐτοῦ πιστευθέντος, καὶ δι' ἐκείνου τὸ ἀκριβὲς αὐτὸν τῆς ἀληθείας κατηχῆσας. Ὁ γὰρ ἄπερ ἤκουσεν ἀξιόπιστος γενόμενος γράψαι, καὶ πιστευθεὶς, πολλῶ μᾶλλον ὅ ταῦτα συνθεῖς ἢ μὴ παρ' ἐτέρων παρείληφεν, ἀλλ' ἃ εἶδε καὶ ἤκουσε, πιστευθῆναι δίκαιος ἂν ἦν. Εἰ γὰρ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδέξω, φησὶ, πολλῶ μᾶλλον τὰ τῶν ἀποσιόλων.

15 Τί οὖν; ἱστορία μόνον τὸ προᾶγμά ἐστι, καὶ Πνεύματος ἄμοιρος ὁ λόγος; Οὐδαμῶς. Πῶς; Ὅτι ἄπερ οἱ ἀπαρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου αὐτῶ παρέδωσαν, τοῦ Πνεύματος ἦσαν. Καὶ διατί μὴ εἶπεν, ὅτι «καθὼς παρέδωσαν ἡμῖν οἱ Πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες», ἀλλ', «Οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται γενόμενοι»; Ὅτι τοῦτο μάλιστα εἰς πίστιν ἐστὶν ἀξιόπιστον, τὸ παρὰ αὐτοπιῶν μαθεῖν ἐκεῖνο δὲ καὶ ἀλαζονεία, καὶ τῦφος ἂν ἔδοξε τοῖς ἀνοήτοις. Διὸ καὶ Ἰωάννης οὕτως ἔλεγεν «Ἐγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ οὕτω διαλέγεται τῷ
25 Νικοδήμῳ παχυτέρῳ ὄντι «Ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐδεὶς λαμβά-

14. Λουκ. 1, 3.

15. Λουκ. 1, 2.

16. Ἰω. 1, 34.

Γιὰ ποιὸ λόγῳ ὑπενθυμίζει σ' αὐτὸν τὸ εὐαγγέλιῳ; Γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀκρίβεια τῶν λεγομένων του. Διότι καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς πραγματείας ἐκείνης λέγει· «φάνηκε καλὸ καὶ σέ μένα πού τὰ ἔχω παρακολουθήσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλα λεπτομερῶς νὰ σοῦ τὰ γράψω μὲ τὴ σειρὰ»¹⁴. Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνο στὴν δική του μαρτυρία, ἀλλὰ καὶ ἀπεδίδει στοὺς Ἀποστόλους τὸ πᾶν, λέγοντας· «ὅπως μᾶς τὰ παρέδωσαν ἐκεῖνοι, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες τοῦ κηρύγματος»¹⁵. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἔκαμε ἐκεῖ τὸν λόγο ἀξιόπιστο, δὲν χρειάζεται ἐδῶ ἄλλη ἐπιβεβαίωση, ἀφοῦ τότε ὁ λόγος πιστεύθηκε καὶ μὲ ἐκείνον διδάξε στὸ Θεόφιλο τὴν ἀκριβὴ ἀλήθεια. Διότι, ἐφόσον ἔγινε ἀξιόπιστος αὐτός πού ἔγραψε ἐκεῖνα πού ἄκουσε, καὶ ἔγινε πιστευτός, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιο νὰ γίνῃ πιστευτός αὐτός πού ἔγραψε αὐτὰ ἐδῶ πού δὲν ἔχει παραλάβει ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὰ εἶδε καὶ τὰ ἄκουσε. Διότι, ἂν δέχθηκες τὰ ἀναφερόμενα στὸ Χριστό, λέγει, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δεχθεῖς τὰ ἀναφερόμενα στοὺς Ἀποστόλους.

Τί λοιπόν; εἶναι μόνον ἱστορία ἢ ὑπόθεση καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀμέτοχος τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Καθόλου. Πῶς; Διότι, ἐκεῖνα πού παρέδωσαν σ' αὐτὸν αὐτοί, πού ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ, ἦταν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ γιατί δὲν εἶπε, ὅτι ὅπως μᾶς τὰ παρέδωσαν ἐκεῖνοι, πού ἔγιναν αὐτόπτες μάρτυρες, ἀλλὰ «πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν αὐτόπτες μάρτυρες»; Διότι αὐτό πού πολὺ περισσότερο ὁδηγεῖ σὲ ἀξιοπιστία, εἶναι ἡ μάθησις ἀπὸ αὐτόπτες μάρτυρες· ἐκεῖνο δὲ θὰ φαινόταν στοὺς ἀνόητους ὑπερηφάνεια καὶ ἐγωϊσμός. Γι' αὐτό καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγε ὡς ἐξῆς: «ἐγὼ ἔχω δεῖ καὶ ἔχω βεβαιώσει ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Καὶ ὁ Χριστός δὲ παρομοίως συναμιλεῖ μὲ τὸν Νικόδημο, πού εἶναι πιὸ βραδύνους στὴν πίστη· «γι' αὐτό πού ξέρουμε μιλάμε καὶ αὐτό πού ἔχουμε δεῖ μαρτυροῦμε, καὶ τὴ μαρτυρία μας κανένας

νει». Καὶ πάλιν δεικνύς, διὲ πολλὰ καὶ ἀπὸ ὄψεως μαρτυρεῖν ἔστι, τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· «Καὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε περὶ ἐμοῦ, διὲ ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔστε». Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι πολλα-
 5 ~~χοῦ οὔτω φασί· «Μάρτυρες ἡμεῖς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,~~
 δὲ ἐδώκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῶ». Καὶ μετὰ ταῦτα
 δὲ πιστούμενος τὴν ἀνάστασιν ὁ Πέτρος ἔλεγεν· «Οἵτινες συνε-
 φάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῶ». Τάχιον γὰρ τὴν παρὰ τῶν
 συγγενομένων ἀνθρώπων μαρτυρίαν ἐδέχοντο, διὰ τὸ τῆς περὶ
 τοῦ Πνεύματος ἐννοίας σφόδρα τέως ἀποδεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ
 10 Ἰωάννης ἐν τῇ τοῦ Εὐαγγελίου συγγραφῇ ἔλεγεν, διὲ αὐτὸς
 εἶδε, περὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος διαλεγόμενος, τὴν ὄ-
 ψιν αὐτοῖς ἀντὶ μαρτυρίας τιθεὶς μεγίστης· καίτοι ὄψεως ἀ-
 κριθέστερα τὰ παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῖς ἀπί-
 στοις.

15 Ἐπεὶ διὲ Πνεῦματος μετεῖχεν ὁ ἀνὴρ, πολλαχόθεν δῆλον,
 ἀπὸ τε τῶν σημείων τῶν νῦν γινομένων, ἀπὸ τε τοῦ καὶ τοῦς
 τυχόντας τότε μεταλαμβάνειν Πνεύματος, ἀπὸ τε τῆς Παύλου
 μαρτυρίας («Οὐ γὰρ, φησί, ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ»),
 ἀπὸ τε τῆς κατὰ τὴν χειροτονίαν ψήφου. Εἰπὼν γὰρ τοῦτο,
 20 ἐπάγει· «Ἄλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, συν-
 ἐκδημος ἡμῶν ἐν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν».

3. Καὶ ὄρα αὐτοῦ τὸ ἄτυπον. Οὐ γὰρ λέγει, «τὸ μὲν πρῶ-
 τον εὐαγγέλιον, δὲ εὐηγγελισάμην· ἀλλὰ, «Τὸν μὲν πρῶτον
 λόγον ἐποιησάμην», μείζονα ἑαυτοῦ εἶναι νομίζων τοῦ εὐαγ-
 25 γελίου τὴν προσηγορίαν. Καίτοι γε ὁ ἀπόστολος ἐπιτεῦθεν αὐ-
 τὸν κοσμεῖ λέγων· «Οὐ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ». Ἄλλ' αὐ-
 τὸς μειριάζει καὶ φησι· «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην»

17. Ἰω. 3, 11.

18. Ἰω. 15, 27.

19. Πράξ. 5, 32.

20. Πράξ. 10, 41.

21. Β' Κορ. 8, 18.

22. Β' Κορ. 8, 19.

23. Β' Κορ. 8, 18.

δέν τή δέχεται»¹⁷. Καί πάλι ἀποδεικνύοντας, ὅτι ὑπάρχουν πολλά πρὸς ἀποκάλυψη ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν δεῖ, ἔλεγε στοὺς μαθητές: «καί σεῖς μαρτυρεῖτε γιά μένα, γιατί εἴστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μαζί μου»¹⁸. Καί οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι σέ πολλά σημεία λέγουν· «Καί ἡμεῖς εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅπως εἶναι καί τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πού ἔδωσε ὁ Θεός σ' ἐκείνους πού πειθαρχοῦν σ' αὐτόν»¹⁹. Καί μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπιβεβαιώνοντας ὁ Πέτρος τὴν ἀνάστασι, ἔλεγε: «ἐμεῖς, πού φάγαμε καί ἤπιαμε μαζί του»²⁰. Διότι γρηγορώτερα δέχονταν τὴν μαρτυρία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πού ἦταν μαζί του, ἐφόσον τότε δέν εἶχαν καθόλου μάθει τὴν ἔννοια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καί ὁ Ἰωάννης κατὰ τὴν συγγραφὴ τοῦ Εὐαγγελίου του ἔλεγε, ὅτι ὁ ἴδιος εἶδε, ὅταν δίδασκε γιά τὸ αἶμα καί τὸ ὕδωρ, ὅτι χρησιμοποίησε σ' αὐτοὺς ἀντὶ πολὺ μεγάλης μαρτυρίας τὴν ὄραση, καίτοι ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἀκριβέστερα ἀπὸ τὴν ὄραση, ἀλλ' ὄχι στοὺς ἄπιστους.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λουκᾶς μετεῖχε τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι φανερό ἀπὸ πολλά σημεία, καί ἀπὸ τὰ θαύματα πού γίνονται τώρα, καί ἀπὸ τὸ ὅτι καί τότε συνήθως ἄνθρωποι μεταλάμβαναν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καί ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Παύλου, «αὐτός, λέγει, πού ἐπαινεῖται γιά τὸ ἔργο του ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου»²¹, καί ἀπὸ τὴν ψῆφο κατὰ τὴν χειροτονία του· διότι μόλις εἶπε αὐτό, προσθέτει: «ἀλλὰ καί διορίσθηκε ἀπὸ τίς ἐκκλησίαις νὰ εἶναι συνοδοιπόρος μας στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ πού προσφέρουμε»²².

3. Καί παρατήρησε τὴν ταπεινοφροσύνη του· διότι δέν λέγει: «Τὸ μὲν πρῶτο εὐαγγέλιο, πού εὐαγγελίσθηκα», ἀλλὰ «τὸν μὲν πρῶτο λόγο πού ἔκαμα», θεωρώντας ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· καίτοι βέβαια ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπὸ τότε τιμᾶ αὐτόν λέγοντας· «αὐτός, πού ἐπαινεῖται γιά τὸ ἔργο του ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου»²³. Ἄλλ' αὐτός μετριάζει καί λέγει· «Στὸ μὲν πρῶτο βιβλίον, πού ἔγραψα, Θεόφιλε,

περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν»· οὐχ ἀπλῶς, «περὶ πάντων», ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· Ἄχρι γὰρ τῆς ἡμέρας, φησὶν, ἧς ἀνελήφθη.

Καὶ μὴν Ἰωάννης δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν πάντα
5 γράψαι. Θέλων γὰρ τοῦτο δηλῶσαι, εἰπὼν, «Ἄτινα, ἐὰν
γραφήται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν τὸν κόσμον, οἶμαι, χωρῆσαι»,
προστίθησι, «τὰ γραφόμενα βιβλία». Πῶς οὖν, φησί, «περὶ
πάντων» οὗτος λέγει; Ἄλλ' οὐκ εἶπε, «πάντα», ἀλλὰ, «περὶ πάν-
των»· ὡς ἂν εἶποι τις, ἀδρομερῶς καὶ παχυμερῶς ἢ «περὶ πάντων»
10 λέγει, τῶν συνεχόντων καὶ κατεπειγόντων. Εἶτα δείκνυσιν καὶ
ποιῶν πάντων. «Ἐὼν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν»,
τὰ θαύματα καὶ τὰς διδασκαλίας αἰνιττόμενος. Οὐ τοῦτο δὲ
μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ποιῶν ἐδίδασκεν. Ὅρα δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν φι-
λάνθρωπον καὶ ἀποστολικὴν γνώμην, εἰ καὶ ἐνὸς ἕνεκεν τοσαύ-
15 τὴν ἐποιεῖτο ἀκρίβειαν, ὡς ὀλόκληρον Εὐαγγέλιον γράψαι.
«Ἴνα γὰρ ἔχῃς», φησί, «περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν».
Καὶ γὰρ ἤκουσε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Οὐκ ἔστι θέ-
λημα τοῦ Πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἰς τῶν μικρῶν τούτων».
Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχ ἓν βιβλίον ἐποίησεν ἐνὶ τῷ Θεοφίλῳ ἐπι-
20 στέλλων, ἀλλ' εἰς δύο διεΐλεν ὑποθέσεις; Σαφηνείας ἕνεκεν, καὶ
τοῦ διαναπαῦσαι τὸν ἀκροατὴν· ἄλλως δέ, καὶ τῇ ὑποθέσει
διηρημέναι εἰσὶν αἱ πραγματεῖαι.

Σκόπει δὲ ὅπως ἑαυτοῦ τοὺς λόγους ὁ Χριστὸς διὰ τῶν
ἔργων ἀξιοπίστους ἐποίει. Περὶ πραότητος παρήνει, καὶ ἔλεγε·
25 «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ».
Ἐδίδασκεν ἀκτῆμονας εἶναι, καὶ τοῦτο ἐδείκνυτο διὰ τῶν ἔρ-
γων· «Ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν
κλίνῃ», φησί. Πάλιν ἐκέλευσε τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν. Ἐδίδαξε
τοῦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν σταυρούντων.
30 Ἐλεγε, «Τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν,

24. Ἰω. 21, 25.

25. Λουκᾶ 1. 4.

26. Ματθ. 18, 14.

27. Ματθ. 11, 29.

μίλησα γιά ὅλα ὅσα ἄρχισε νά κάνει καί νά διδάσκει ὁ Ἰησοῦς». Ὁχι ἀπλῶς γιά ὅλα, ἀλλ' ὅσα ἀπό τήν ἀρχή μέχρι τέλους· μέχρι δηλαδή τήν ἡμέρα, λέγει, πού ἀναλήφθηκε.

Καί βέβαια ὁ Ἰωάννης ἀποδεικνύει ὅτι δέν ἦταν δυνατόν ὅλα νά τά γράψει, διότι θέλοντας νά δηλώσει αὐτό, ἀφοῦ εἶπε «τά ὅποια, ἐάν γραφοῦν καθένα, νομίζω ὅτι οὔτε ὀλόκληρος ὁ κόσμος θά τά χωροῦσε», προσθέτει «τά βιβλία πού θά γράφονταν»²⁴. Πῶς λοιπόν, λέγει, αὐτός ὁμιλεῖ γιά ὅλα; Ὁμως δέν εἶπε «ὅλα», ἀλλά, «γιά ὅλα», ὅπως θά μπορούσε κάποιος νά πει περιληπτικά καί γενικά: ὁμιλεῖ γιά ὅλα τά οὐσιώδη καί σπουδαῖα. Ἐπειτα ἐξηγεῖ γιά ποιά ὅλα, «ὅσα δηλαδή ἄρχισε ὁ Ἰησοῦς νά κάνει καί νά διδάσκει», ὑπονοώντας τά θαύματα καί τίς διδασκαλίες. Ὁχι δέ μόνο αὐτό, ἀλλά καί πράττοντας δίδασκε. Παρατήρησε δέ τή φιλάνθρωπη καί ἀποστολική πρόθεση αὐτοῦ, ἄν καί ἔγραψε γιά χάρη ἑνός, δηλαδή τοῦ Θεόφιλου, τόσο πολύ ἀκριβολογοῦσε, ὥστε ὀλόκληρο Εὐαγγέλιο νά γράψει. «Γιά νά ἔχεις, λέγει, τήν βεβαιότητα τῶν λόγων πού διδάχθηκες»²⁵. Ἐξ ἄλλου, ἄκουσε τὸ Χριστό πού λέγει· «δέν εἶναι θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, νά χαθεῖ ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς»²⁶. Καί γιατί δέν συνέγραψε ἓνα βιβλίον ἀποστέλλοντάς το στοῦ Θεόφιλο πού εἶναι ἓνας, ἀλλά τὸ χώρισε σέ δυὸ ὑποθέσεις; Χάριν σαφήνειας καί γιά νά διαναπαύσει τὸν ἀκροατή· ἄλλωστε δέ καί ὡς πρὸς τήν ὑπόθεση οἱ πραγματεῖες εἶναι χωρισμένες.

Πρόσεχε δέ πῶς τοὺς λόγους του ὁ Χριστὸς τοὺς ἔκανε ἀξιόπιστους μὲ τὰ ἔργα. Γιά πραότητα συμβούλευε καί ἔλεγε: «μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καί ταπεινός κατὰ τὸ φρόνημα καί τή διάθεση»²⁷. Δίδασκε νά εἶναι οἱ ὀπαδοί του ἀκτῆμονες καί αὐτὸ ἀποδείκνυε μὲ τὰ ἔργα του· «διότι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δέν ἔχει πού νά γύρει τὸ κεφάλι του»²⁸, λέγει. Πάλι προέτρεπε νά ἀγαπᾶμε τοὺς ἐχθρούς· δίδαξε αὐτό, εὐχόμενος, ὅταν ἦταν ἐπάνω στοῦ σταυροῦ, γιά τοὺς σταυρωτὲς του. Ἐλεγε: «καί σέ ἐκεῖνον πού θέλει νά σέ πάει στοῦ δικαστήριου καί νά

ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον». Ὁ δὲ οὐχὶ τὰ ἱμάτια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα ἔδωκεν. Οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκέλευσε ποιεῖν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς». Οὐδὲν γὰρ διδασκάλου ψυχρότερον, ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντος μόνον.

5 Τοῦτο γὰρ οὐ διδασκάλου, ἀλλ' ὑποκριτοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ ἀποστολοὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ θίου ἐδίδασκον, καὶ τότε ἀπὸ τῶν ρημάτων· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔδει ρημάτων αὐτοῖς, τῶν ἔργων βοῶντων. Οὐκ ἂν δέ τις ἀμάρτιοι καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ προᾶξιν καλέσας· ἐν τῷ γὰρ παθεῖν ἐποίησε τὸ μέγα καὶ θαυμασιὸν
10 ἔργον ἐκεῖνο, τὸν θάνατον καταλύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐργασάμενος.

«Ἄχρι ἣς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη. «Διὰ Πνεύματος ἐντειλάμενος»· τουτέστι, «πνευματικὰ πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν ρήματα, οὐδὲν ἀνθρώπινον». Ἡ τοῦτο οὖν εἰπεῖν ἢ διὰ Πνεύματος αὐτοῖς ἐντειλάτο. Ὁρᾷς, πῶς ταπεινῶς ἔτι διαλέγεται περὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, λέγων· «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια»; Καὶ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνήργει ἐν ἐκείνῳ τῷ ναῶ. Τί δαὶ
20 ἐντειλάτο; «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν». Μέγα τῶν ἀποστόλων τὸ ἐγκώμιον. διὰ τοιαῦτα ὧσιν ἐγκεχειρισμένοι· τῆς οἰκουμένης λέγω τὴν
25 σωτηρίαν· διὰ ρήματα τοῦ Πνεύματος γέμοντα· ὃ δὴ πού καὶ ἀνιτιθέμενος εἶπεν, τὸ «Διὰ Πνεύματος ἁγίου» τουτέστι, «καὶ τὰ ρήματα, ἃ ἐλάλησα ὑμῖν, Πνεῦμά ἐστι». Τοῦτο δὲ φησι, τὸν ἀκροατὴν εἰς ἐπιθυμίαν λοιπὸν ἄγων τοῦ μαθεῖν τὰς

29. Ματθ. 5, 40.

30. Φιλπ. 3, 17.

31. Ματθ. 12, 28.

32. Ματθ. 28, 20.

33. Ἰω. 6, 63.

σου πάρει τὸ ὑποκάμισο, ἄφησέ του καὶ τὸ ἐπανωφόρι σου»²⁹. Ἐκεῖνος δὲ ὄχι μόνο τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα ἔδωσε. Τὸ ἴδιο παράγγελε καὶ στοὺς μαθητὲς νὰ πράττουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «καθὼς ἔχετε παράδειγμα τὸ πρότυπο τὰ δικό μας»³⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ψυχρὸ ἀπὸ τὸ διδάσκαλο, ποὺ διδάσκει μόνο μὲ λόγια· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸ διδασκάλου, ἀλλὰ ὑποκριτῆ. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀπόστολοι πρῶτα μὲ τὴ ζωὴ τους δίδασκαν, καὶ ἔπειτα μὲ τὰ λόγια τους, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ δὲν χρειάζονταν καθόλου τοὺς λόγους, ἀφοῦ τὰ ἔργα φώναζαν. Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανένας νὰ ὀνομάσει καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ πράξη· διότι μὲ τὸ πάθος του ἔκανε τὸ μεγάλο καὶ θαυμαστὸ ἐκεῖνο ἔργο, δηλαδὴ καταλύοντας τὸ θάνατο καὶ πράττοντας ὅλα τ' ἄλλα.

«Μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔδωσε ἐντολὲς στοὺς Ἀποστόλους, ποὺ εἶχε ἐκλέξει». «Ἀφοῦ ἔδωσε ἐντολὲς μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα», δηλαδὴ, «ἀφοῦ εἶπε πρὸς αὐτοὺς λόγους πνευματικούς καὶ τίποτε ἀνθρώπινο». Ἡ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ ποῦμε, ἢ ὅτι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔδωσε ἐντολὲς σ' αὐτούς. Βλέπεις ἀκόμη μὲ πόση ταπείνωση διδάσκει γι' αὐτό, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του, λέγοντας: «ἂν δὲ ἐγὼ μὲ τὴν δύναμη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια»³¹; Διότι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἐνεργοῦσε σ' ἐκεῖνο τὸ ναὸ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ποιὲς δὲ ἐντολὲς ἔδωσε; «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητὲς ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντας αὐτοὺς νὰ φυλάττουν ὅλα, ὅσα σᾶς διέταξα»³². Μεγάλος ὁ ἔπαινος τῶν Ἀποστόλων, ὅταν τόσο μεγάλα καὶ σπουδαῖα ἔχουν ἀναλάβει τὴ σωτηρία τῆς οἰκουμένης ἐννοῶ· ὅταν τὰ λόγια τους εἶναι γεμάτα ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο, τὸ ὁποῖο βέβαια, καὶ ὑπονοώντας εἶπε, τὸ «μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο», δηλαδὴ «καὶ τὰ λόγια ποὺ ἐγὼ σᾶς λέγω, εἶναι Πνεῦμα»³². Αὐτὸ δὲ λέγει, γιὰ νὰ ὀδηγήσει τὸν ἀκροατὴ στὴν ἐπιθυμία νὰ μάθει τίς ἐντολὲς καὶ γιὰ νὰ κάνει τοὺς Ἀποστόλους

ἐντιολάς, καὶ ἀξιοπίσιους τοὺς ἀποσιόλους ποιῶν, εἶ γε τὰ τοῦ Πνεύματος μέλλουσι λέγειν, καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ ἐντιολάς.

«Ἐντειλάμενος οὖν, φησὶν, ἀνελήφθη». Οὐκ εἶπεν, «ἀνέ-
 5 θῆ», ἐπειδὴ ἔτι ὡς περὶ ἀνθρώπων διαλέγεται. Ἔρα καὶ
 τοῦτον οὐδεὶς εἶπεν ἡμῖν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα. Ἄλλ' ἐγ-
 χρονίζει μὲν αὐτῷ ὁ Ἰωάννης τῶν ἄλλων μᾶλλον, καὶ οὗτος
 πάντα δὲ σαφῶς οὐδεὶς ἀπήγγειλε (πρὸς γὰρ ἕτερον ἠπεί-
 γονιο)· ἐμάθομεν δὲ ταῦτα διὰ τῶν ἀποσιόλων ἃ γὰρ ἤκου-
 10 σαν καὶ εἶπον. «Οἷς καὶ παρέσιησεν ἑαυτὸν ζῶντα». Εἰπὼν
 περὶ τῆς ἀναλήψεως πρότερον, λέγει καὶ περὶ τῆς ἀνασιάσε-
 ως. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι «Ἀνελήφθη», ἵνα μὴ νομίσης ὑφ'
 ἑτέρων αὐτὸν ἀνεκλήφθαι, ἐπήγαγεν «Οἷς καὶ παρέσιησεν
 ἑαυτὸν ζῶντα». Εἰ γὰρ ἐν τῷ μείζονι ἑαυτὸν παρέσιησε, πολ-
 15 λῷ μᾶλλον ἐν τῷ ἐλάτιονι.

4. Εἶδες, πῶς λανθανόντως παρασπείρει τὰ μεγάλα ταυ-
 τί δόγματα; «Δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπιανόμενος αὐτοῖς». Οὐ γὰρ ὡσερ πρὸς τῆς ἀνασιάσεως ἀεὶ μετ' αὐτῶν ἦν, οὕτω καὶ τότε. Ὅρα γάρ. Οὐκ εἶπε, «τεσσαράκοντα ἡμέρας», ἀλλά,
 20 «Δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα». Ἐφίστατο γάρ, καὶ ἀφίππαιτο
 πάλιν. Τί δήποτε; Ἀνάγων αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ οὐκ ἔτι
 συγχωρῶν ὁμοίως πρὸς αὐτὸν διακεῖσθαι ὡσερ καὶ ἔμπρο-
 σθεν. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τοῦτο ἐποίει, ἀλλ' ἐκάτερα μετὰ ἀκρι-
 βείας κατασκευάζων, καὶ τὸ πιστευθῆναι τὴν ἀνάσιασιν, καὶ
 25 τὸ μείζονα αὐτὸν νομισθῆναι λοιπὸν ἢ κατὰ ἄνθρωπον. Καίτοι
 γε ταῦτα ἐναντία ἦν. Ὑπὲρ μὲν γὰρ τοῦ πιστευθῆναι τὴν ἀ-
 νάσιασιν πολλὰ ἀνθρώπιμα ἔδει γενέσθαι ὑπὲρ δὲ θαιέρου,
 τοῦναντίον. Ἄλλ' ὅμως ἀμφοτέρα γέγονε μετὰ τοῦ προσή-
 κοντος καιροῦ.

30 Τίνος δὲ ἐνεκεν οὐχὶ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀποσιόλοις ἐφάνη;

ἀξιόπιστους, ἂν βέβαια πρόκειται νὰ διδάσκουν τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ.

«Ἄφου λοιπόν, λέγει, ἔδωσε ἐντολές, ἀναλήφθηκε». Δὲν εἶπε ἄνεβηκε, ἐπειδὴ ἀκόμη διδάσκει ὡς ἄνθρωπος. Ἔρα καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασις διδάσκει τοὺς μαθητὰς ἄλλὰ στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα κανένας δὲν μᾶς τὰ εἶπε μὲ ἀκρίβεια. Ἄλλὰ ἐμμένει μὲν σ' αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Ἰωάννης καὶ αὐτός, ὁ Λουκᾶς Ὅλα δὲ μὲ σαφήνεια κανένας δὲν τὰ ἐξέθεσε (διότι ἐνδιαφέρονταν πιὸ πολὺ γιὰ ἄλλο)· μάθαμε δὲ αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, διότι αὐτὰ πού ἄκουσαν, αὐτὰ καὶ μᾶς εἶπαν ἄστους ὁποῖους καὶ ἐμφανίσθηκε ζωντανός». Ἄφου προηγουμένως εἶπε γιὰ τὴν ἀνάληψη, λέγει τώρα καὶ γιὰ τὴν ἀνάστασις. Διότι, ἐπειδὴ εἶπε, ὅτι ἄναλήφθηκε, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι αὐτός ἀναλήφθηκε ἀπὸ ἄλλους, πρόσθεσε, ἄστους ὁποῖους καὶ ἐμφανίσθηκε ζωντανός». Διότι, ἂν στὸ μεγαλύτερο παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ του, πολὺ περισσότερο στὸ μικρότερο.

4. Εἶδες, πῶς χωρὶς νὰ γίνεῖ ἀντιληπτὸ διασπείρει αὐτὰ ἐδῶ τὰ μεγάλα δόγματα; ἄΓιὰ σαράντα ἡμέρες ἐμφανιζόταν σ' αὐτούς». Διότι δὲν ἦταν ὅπως ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ τὴν Ἄνάστασις, πού ἦταν πάντοτε μαζί τους, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τότε· διότι πρόσθεξε δὲν εἶπε ἄσαράντα ἡμέρες», ἀλλὰ, ἄγιὰ σαράντα ἡμέρες». Διότι ἐμφανιζόταν καὶ ἐξαφανιζόταν πετώντας πάλι. Τί λοιπόν ἔγινε; Ἄνυψώνοντας τὸν νοῦ τους, δὲν τοὺς ἐπέτρεψε πλέον νὰ συμπεριφέρονται πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως καὶ προηγουμένως. Δὲν ἔκαμε δὲ μόνο αὐτό, ἀλλὰ μὲ ἀκρίβεια προετοιμάζε καὶ τὰ δύο καὶ τὴν βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀνάστασις, καὶ στή συνέχεια τὴν πίστις, ὅτι αὐτός εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἕνα ἀπλὸ ἄνθρωπο. Ἄν καὶ βέβαια αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα. Διότι γιὰ μὲν τὴν βεβαιότητα τῆς ἀναστάσεως ἔπρεπε νὰ γίνουν πολλὰ ἄνθρώπινα, γιὰ δὲ τὸ ἄλλο, δηλαδὴ τὴν ἀνωτερότητά του, τίποτε ἄλλ' ὅμως καὶ τὰ δύο ἔχουν γίνεῖ στὸν κατάλληλο χρόνο.

Γιὰ ποιὸ δὲ λόγο δὲν ἐμφανίσθηκε σ' ὄλους, ἀλλὰ μό-

"Οτι φάντασμα ἂν ἔδοξεν εἶναι τοῖς πολλοῖς, οὐκ εἰδῶσι τὸ ἀπόρητον τοῦ μωσηταίου. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἠπίσιον τὴν ἀρχὴν καὶ ἐθοροβοῦντο, καὶ ἀφῆς ἐδεήθησαν τῆς διὰ χειρός, καὶ τραπέζης, τί τοὺς πολλοὺς εἰκὸς παθεῖν ἦν;

5 Διὰ τοι τοῦτο ἐκ τῶν σημείων ἀναμφίβολον ποιεῖ τῆς ἀνασιτάσεως τὴν ἀπόδειξιν, ὥστε μὴ τοῖς τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα φανερὰν γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν. "Οπερ γὰρ ἐκείνοις ἐκ τῆς ὄψεως τῶν σημείων, τοῦτο ἐκ τῆς πίστεως πᾶσιν ὑστερον ἔμελλεν ἔσεσθαι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοὺς ἀπί-

10 σιους ἐνιεύθεν συλλογιζόμεθα. Εἰ γὰρ οὐκ ἀνέστη, ἀλλὰ μένει νεκρός, πῶς ἐν τῷ ὄνόματι αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι σημεῖα ἐποίησαν; Ἄλλ' οὐκ ἐποίησαν σημεῖα; Πῶς οὖν συνέστη τὸ ἔθνος τὸ ἡμέτερον; Οὐ γὰρ δὴ καὶ πρὸς τοῦτο ἀντιστήσονται, οὐδὲ τοῖς ὀρωμένοις μαχήσονται. "Ωστε διὰ τὸ λέγωσι μὴ γε-

15 νέσθαι σημεῖα, μειζόνως ἑαυτοὺς καταισχύνουσι. Τοῦτο γὰρ μέγιστον σημεῖον, τὸ χωρὶς σημείων τὴν οἰκουμένην προσδραμεῖν ἅπασαν, ὑπὸ δώδεκα πτωχῶν καὶ ἀγραμμάτων ἀνθρώπων ἀλιευθεῖσαν. Οὐδὲ γὰρ πλούτῳ χρημάτων, οὐ σοφίᾳ λόγων, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ περιεγένοντο οἱ ἄλιεῖς· ὥστε

20 καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσι θεῖαν εἶναι ἐν αὐτοῖς δύναμιν· ἀμήχανον γὰρ ἀνθρωπίνην ἰσχὺν δυνηθῆναι ισοσῶτα ποιέ.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔμεινε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἔλεγχον διδοὺς ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ τῆς ὄψεως τῆς οἰκείας, ἵνα μὴ φάντασμα εἶναι νομίσωσι τὸ ὀρώμενον.

25 Καὶ οὐδὲ τοῦτῳ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τραπέζαν προσειθέει· ὅπερ οὖν καὶ προῖὼν λέγει· «Καὶ συναλιζόμενος αὐτοῖς». Τοῦτο δὲ ἀεὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι τεκμήριον ἐποιούνητο τῆς ἀνασιτάσεως λέγοντες· «Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐ-

νον στοὺς Ἀποστόλους; Διότι θὰ φαινόταν φάντασμα στοὺς πολλούς, πού δὲν γνώριζαν τὸ μυστήριον· διότι, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς του ἀπιστοῦσαν στὴν ἀρχὴ καὶ τaráσσονταν, καὶ χρειάσθηκαν νὰ τὸν ἀγγίσουν μὲ τὸ χέρι τους, καὶ νὰ παρακαθήσουν μαζί του σὲ τράπεζα, τί θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ πάθουν οἱ πολλοί; Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀπὸ τὰ θαύματα κάμνει ἀναμφίβολη τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως, ὥστε ὄχι μόνο στοὺς τότε, ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους τοὺς μετέπειτα νὰ γίνεῖ φανερὴ ἡ ἀνάστασις. Διότι αὐτὸ πού σ' ἐκείνους ἔγινε μὲ τὴν ὄραση τῶν θαυμάτων, αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ σ' ὄλους ὕστερα μὲ τὴν πίστη. Γι' αὐτὸ βέβαια συμπεραίνουμε ἀπ' αὐτὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄπιστους. Διότι, ἂν δὲν ἀναστήθηκε, ἀλλὰ μένει νεκρός, πῶς μὲ τὸ ὄνομά του οἱ Ἀπόστολοι ἔκαναν θαύματα; Ἀλλὰ μήπως δὲν ἔκαμαν θαύματα; Πῶς λοιπὸν δημιουργήθηκε τὸ ἔθνος μας; Διότι οὔτε πρὸς αὐτὸ θὰ ἀντισταθοῦν πλέον, οὔτε πρὸς τὰ βλεπόμενα θὰ πολεμήσουν. Ὡστε, ὅταν λέγουν ὅτι δὲν ἔγιναν θαύματα, πιὸ πολὺ τοὺς ἐαυτοὺς τους ἐντροπιάζουν. Διότι αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο θαῦμα, ἢ χωρὶς θαύματα προσέλευσις ὁλόκληρης τῆς οἰκουμένης, πού προσελκύσθηκε ἀπὸ δώδεκα φτωχοὺς καὶ ἀγράμματους ἀνθρώπους. Διότι οἱ ψαράδες ἐπεκράτησαν χωρὶς νὰ ἔχουν ἄφθονα χρήματα, οὔτε μὲ τὴ σοφία τῶν λόγων τους, οὔτε μὲ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ὥστε καὶ παρὰ τὴν θέλησή τους θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτοὺς θεία δύναμη· διότι εἶναι ἀδύνατο ἀνθρώπινη δύναμη νὰ ἐπιτύχει τόσα πολλά.

Γι' αὐτό, βέβαια, καὶ αὐτὸς σαράντα ἡμέρες ἔμεινε μετὰ τὴν ἀνάστασις, δίνοντας τὴ δυνατότητα, στὸ μακρὸ αὐτὸ χρόνον, νὰ ἐλέγχουν τὴ δική του παρουσία, γιὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι αὐτὸ πού βλέπουν εἶναι φάντασμα. Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε μόνο σ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ τράπεζα πρόσθετε· πράγμα πού καὶ συνεχίζοντας λέγει· «καὶ συναναστρεφόμενος αὐτοὺς καὶ συντρώγοντας μαζί τους». Αὐτὸ δὲ πάντοτε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι χρησιμοποιοῦσαν σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως λέγοντας· «οἱ ὁποῖοι φάγαμε καὶ

τῶν». Τί δὲ καὶ φαινόμενος ἐποίει, δι' ὧν ἐπήγαγε δεικνύοντες λέγων· «Ὁπιανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Ἐπεὶ δὲ καὶ πεπονηκότες ἦσαν, καὶ τειταραγμένοι τοῖς ἤδη γεγενημένοις, καὶ πρὸς μεγάλους ἔμελλον
 5 λοιπὸν ἐξιέναι ἀγῶνας, τοῖς περὶ τῶν μελλόντων αὐτοὺς ἀνακτώμενος λόγοις, «Παρήγγειλεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένουν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς». Προῶτον αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐξήγαγε, δεδοικίας ἔτι καὶ τρέμοντας, ἵνα μετὰ ἀδείας ἀκούσωσι τῶν λεγομένων. Εἶτα
 10 ἐπειδὴ ἤκουσαν, καὶ τεσσαράκοντα συνδιέτριψαν ἡμέρας, «Παρήγγειλε μὴ ἀπὸ Ἱεροσολύμων χωρίζεσθαι». Τί δήποτε; Καθάπερ τινὲς σιραιώτας μέλλοντας εἰς πλῆθος ἐμπίπτειν, οὐδεὶς ἀφίησιν ἐξελθεῖν, ἕως ἂν ὀπλίσωνται· οὐδὲ ἵππους προπηδᾶν τῆς θαλβίδος, ἕως ἂν τὸν ἠνίοχον λάβωσιν· οὕτω δὲ
 15 καὶ αὐτοὺς πρὸ τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου φαιῆναι ἐπὶ τῆς παρατάξεως οὐκ ἠφίει, ὥστε μὴ γενέσθαι εὐχειρώτους καὶ ἀλωσίμους τοῖς πολλοῖς.

Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν οἱ μέλλοντες πιστεύειν αὐτόθι. Καὶ πρὸς τοῦτοις πάλιν, ἵνα μὴ
 20 λέγωσιν οἱ τινες, διὰ τοὺς γνωρίμους ἀφέντες παρὰ τοῖς ξένοις ἦλθον κομπάσαι, τούτου χάριν παρ' αὐτοῖς τοῖς πεφονευκτοῖς παρέχουσι τὰ τεκμήρια τῆς ἀνασιτάσεως, παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐσιαυρωκόσι, τοῖς θάψασιν, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐν ἣ τὸ πρᾶγμα τὸ παράνομον ἐτολμήθη, ὥστε καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐπιστοιμισθῆ-
 25 ναι ἅπαντας. Ὅταν γὰρ οἱ ἐσιαυρωκότες αὐτοὶ φαίνονται καὶ πεπιστευκότες, εὐδηλον, ὅτι καὶ ὁ σιαυρὸς καὶ τοῦ τολμήματος ἐδείκνυτο ἢ παρανομία, καὶ τῆς ἀνασιτάσεως πολλὴ ἢ ἀπόδειξις. Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, πῶς οὖν δυνησόμεθα μεταξὺ ἀνθρώπων μισῶν καὶ φοιούντων, καὶ τοσοῦτων ὄντων,

ἰηπιαμε μαζί του»⁴⁴. Τί δὲ ἔκανε καὶ ὅταν ἐμφανιζόταν φανερώνει μὲ ἐκεῖνα ποὺ πρόσθεσε λέγοντας· «παρουσιαζόταν σ' αὐτοὺς καὶ μιλοῦσε γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»· Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν καταπονημένοι καὶ τρομαγμένοι μὲ τὰ ὅσα ἤδη εἶχαν γίνῃ, καὶ ἐπρόκειτο στὴ συνέχεια νὰ ἐξέλθουν σὲ μεγάλους ἀγῶνες, τονώνοντας αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὰ μέλλοντα, «παράγγειλε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα νὰ μὴ ἀπομακρύνονται, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν ἐκπλήρωσι τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Πατρός, γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Πρῶτα ἔβγαλε αὐτοὺς στὴ Γαλιλαία, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη φοβισμένοι καὶ ἔτρεμαν, γιὰ νὰ ἀκούσουν ἄφοβα αὐτὰ ποὺ θὰ τοὺς ἔλεγε. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἄκουσαν καὶ σαράντα ἡμέρες ἔζησαν μαζί του, «παράγγειλε νὰ μὴ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα». Τί τέλος πάντων; Ὅπως ἀκριβῶς λίγους στρατιῶτες, ποὺ πρόκειται νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ πλῆθος ἀντιπάλων, κανένας δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ ἐξέλθουν, μέχρι νὰ ἐξοπλισθοῦν, οὔτε τὰ ἄλογα νὰ περάσουν τὴν ἀφετηρία μέχρι νὰ δεχθοῦν ἐπάνω τους τὸν ἰππέα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ αὐτοὺς δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ἐμφανισθοῦν σὲ παράταξη μάχης πρὶν ἀπὸ τὴν κάθοδο τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴ καταβληθοῦν καὶ εὐκόλα συλληφθοῦν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς.

Ὅχι μόνο δὲ γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν στὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἐπὶ πλέον πάλι γιὰ νὰ μὴ λέγουν μερικοὶ, ὅτι ἀφοῦ ἄφησαν τοὺς γνωστούς τους στὰ Ἱεροσόλυμα σὲ ξένους ἦλθαν νὰ ἐπιδειχθοῦν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ παρέχουν τίς ἀποδείξεις τῆς ἀναστάσεως, σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν εἶχαν σταυρώσει, ποὺ τὸν εἶχαν θάψει, στὴν ἴδια τὴν πόλιν ἣν ὁποία ἀποτολήθηκε ἡ παράνομη ἐνέργεια, ὥστε νὰ ἀποστομωθοῦν καὶ ὅλοι ὅσοι προέρχονταν ἔξω ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Διότι, ὅταν οἱ ἴδιοι ποὺ τὸν εἶχαν σταυρώσει φαίνονται καὶ ὅτι ἔχουν πιστεύσει, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ ὁ σταυρὸς καὶ ἡ παρανομία τοῦ τολμήματος ἀποκαλύπτονταν, καὶ μεγάλη ἦταν ἡ ἀπόδειξι τῆς ἀναστάσεως. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ μαθητὲς ἵπῳς λοιπὸν θὰ μπορέσουμε νὰ μέ-

ὀλίγοι καὶ εὐτελεῖς ὄντες μένειν, ὄρα, πῶς λύει τὴν ἀγωνίαν, εἰπὼν «Ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου». Καὶ πότε ἤκουσαν, φησὶν; Ὅτε ἔλεγε· «Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἐπέλθω. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ
5 Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς»· καὶ πάλιν, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν».

5. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ παρόντος αὐτοῦ οὐδὲ ἀπελθόντος εὐθέως παρεγένετο, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τῇ τεσσαρακοσιῇ ἡμέ-
10 ρα ἀνῆλθε, τὸ δὲ Πνεῦμα παρεγένετο ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς; Καὶ πῶς, εἰ μηδέπω παρεγεγόνη, ἔλεγε, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»; Ἴνα δεκτικούς αὐτοὺς ποιήσῃ, καὶ ἀρκοῦντας πρὸς τὴν ὑποδοχὴν. Εἰ γὰρ ἄγγελον μέλλων ὄραν ὁ Δανιὴλ παρίειο, πολλῶ μᾶλλον οὗτοι μέλλον-
15 τες ισαύτην δέχεσθαι χάριν. Ἡ τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν, ἣ ὅτι τὸ μέλλον ἔσεσθαι ὡς ἤδη γεγεννημένον εἴρηκεν ὡσπερ διαν λέγει, «Πατεῖτε ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων», καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Τίμος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθὺς τότε παρεγεγόνη; Ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτοὺς ἔδει γενέσθαι τοῦ
20 πράγματος, καὶ οὕτω δέξασθαι τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο διεαυτὸς ἀπέστη, τότε ἐκεῖνο ἦλθεν. Εἰ δὲ ἦλθε, παρόντος αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐν ισαύτῃ ἐγένοντο προσδοκία. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἀνελθόντος αὐτοῦ παραγίνεται, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἡμέρας.

25 Οὕτω καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Θεὸν τότε μάλιστα διεγειρόμεθα, διὰ τὴν ἐν χρεῖᾳ κατασιῶμεν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης τότε μάλιστα πέμπει τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸν Χριστόν, διὰ ἕμμελλον ἐν χρεῖᾳ εἶναι τοῦ Ἰησοῦ, τὸ δεσμοωτήριον οἰκοῦντος ἐκεῖνου. Ἄλλως δέ, ἔδει ἐν οὐρανῷ φανῆναι τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ

35. Ἰω. 16, 7.

36. Ἰω. 14, 16.

37. Ἰω. 20, 22.

38. Πρβλ. Δαν. 8, 15 - 17.

39. Λουκ. 10, 19.

νουμε ανάμεσα σ' ανθρώπους πού είναι άχρειοι καί φονιάδες καί τόσοι πολλοί, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμαστε λίγοι καί ἀσημαντοί; κοίταξε πῶς λύνει τήν ἀγωνία τους λέγοντας «ἀλλά νά περιμένουν τήν ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Πατρός, γιά τήν ὁποία μέ ἀκούσατε νά σᾶς ὁμιλῶ». Κατότε ἄκουσαν, λέγει; Ὅταν ἔλεγε· «ὅτι εἶναι συμφέρον σας ἐγὼ νά φύγω· διότι ἐάν ἐγὼ δέν φύγω, ὁ Παράκλητος δέν θά ἔλθει σέ σᾶς»³⁵. Καί πάλι· «θά παρακαλέσῃ τόν Πατέρα μου καί θά σᾶς δώσει ἄλλον Παράκλητο, γιά νά μένει μαζί σας πάντοτε»³⁶.

5. Καί γιά ποιό λόγο δέν παρουσιάσθηκε ἀμέσως τῷ ἁγίῳ Πνεῦμα, ἐνῶ ὁ Χριστός ἦταν παρών, ἢ ὅταν ἀνεχώρησε, ἀλλ' αὐτός μέν τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα ἀνῆλθε στούς οὐρανοῦς, τὸ δέ Πνεῦμα ἐμφανίσθηκε ὅταν συμπληρωνόταν ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς; Καί πῶς, ἐφόσον ἀκόμα δέν εἶχε ἔλθει, ἔλεγε, «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»³⁷. Γιά νά τοὺς κάνει δεκτικούς καί ἰκανοὺς γιά τήν ὑποδοχή του· διότι, ἂν ὁ Δανιήλ, ὅταν ἐπρόκειτο νά δεῖ ἄγγελο φοβήθηκε, πολὺ περισσότερο αὐτοί, πού ἐπρόκειτο νά δεχθοῦν τόσο μεγάλη χάρη³⁸. Ἡ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι δυνατὸ νά ποῦμε, ἢ ὅτι εἶπε ἐκεῖνο πού θά συμβεῖ στο μέλλον ἄν ἤδη γεγονός, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγει· «πατεῖτε ἐπάνω σέ φίδια καί σκορπιούς καί ἐπάνω σ' ὅλη τὴ δύναμι τοῦ ἐχθροῦ»³⁹. Γιά ποιό λόγο δέ τότε δέν εἶχε ἐμφανισθε ἀμέσως; Διότι ἔπρεπε νά ἐπιθυμήσουν τὸ πρᾶγμα καί ἔτσι νά δεχθοῦν τήν χάρη. Γι' αὐτό, ὅταν αὐτός ἐξαφανιζόταν ἀπὸ τὰ μάτια τους ἀνερχόμενος στούς οὐρανοῦς, τότε ἦλθε ἐκεῖνο. Ἐάν δέ ἐρχόταν, ἐνῶ αὐτός ἦταν παρών δέν θά ἀνέμεναν μέ τόση προσδοκία. Γι' αὐτό δέν ἐμφανίζεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάληψή του, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἡμέρες.

Ἔτσι καί ἡμεῖς, τότε προπάντων καταφεύγομε πρὸς τὸ Θεό, ὅταν βρεθοῦμε στὴν ἀνάγκη. Γι' αὐτό καί ὁ Ἰωάννης τότε κυρίως στέλνει τοὺς μαθητές του πρὸς τὸ Χριστό ὅταν ἐπρόκειτο νά χρειασθοῦν τὸν Ἰησοῦν, ὅταν ἐκεῖνοι βρισκόταν στο δρωμητήριο. Ἀλλιῶς δέ, ἔπρεπε νά ἐμφα

τὰς καταλλαγὰς γενέσθαι ἀπηρτιομένας, καὶ τότε ἐλθεῖν τὸ
 Πνεῦμα, καὶ καθαρὰν γενέσθαι τὴν ἡδονήν. Εἰ γὰρ παρόν-
 τος αὐτοῦ, ὁ μὲν ἀπῆλθεν, ὁ δὲ ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἦν ἰσοαῦτα
 τὰ τῆς παραμυθίας· καὶ γὰρ σφόδρα αὐτοῦ δυσαποσπάσιως
 5 εἶχον. Διὸ καὶ ἔλεγε παραμυθούμενος αὐτούς· «Συμφέρει ὑ-
 μῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμέρας ἀναμένει τὰς
 μειαξύ, ἵνα μικρὸν ἀθυμήσαντες, καὶ ἐν χρεῖα, ὅπερ ἔφην,
 κατασιάντες, ὀλόκληρον καὶ καθαρὰν καρπώσονται τὴν ἡδο-
 νήν. Εἰ δὲ ἔλαιον ἦν τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἦν ἀρκοῦσα ἢ παραμυ-
 10 θία. Πῶς δὲ καὶ ἔλεγε, «Συμφέρει ὑμῖν»; Διὰ τοῦτο τὰ
 μείζονα αὐτῷ πειθήρηται τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ ἔλαιον
 αὐτὸ νομίσωσι.

Σκόπει δὲ ἡλίκην αὐτοῖς ἀνάγκη ἐπέθηκεν ἐν Ἱεροσολύ-
 μοις εἶναι, τῷ ὑποσχέσθαι ἐκεῖ τὸ Πνεῦμα παρέχεσθαι. Ἴνα
 15 γὰρ μὴ πάλιν μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ φύγωσι, τῇ προσδοκίᾳ
 ταύτῃ καθάπερ τινὶ δεσμῷ κατέχει πάντας αὐτοὺς ἐκεῖσε.
 Εἰπὼν δέ, «Περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠ-
 κούσατέ μου», ἐπήγαγεν· «Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδα-
 τι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολ-
 20 λὰς ταύτας ἡμέρας». Δείκνυσι λοιπὸν τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ Ἰω-
 ἀννου, οὐκ ἔτι ὡς πρὸ τούτου συνεσκιασμένως (καὶ γὰρ σφό-
 δρα συνεσκίασε τὸν λόγον διε ἔλεγεν· «Ὁ δὲ μικρότερος ἐν
 τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν»), ἀλλὰ νῦν
 φανερώτερον· «Ἰωάννης, φησί, ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ
 25 βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Οὐκ ἔτι κέχρηται τῇ μαρ-
 τυρίᾳ, ἀλλὰ ἀναμιμνήσκει τοῦ προσώπου μόνον, εἰς μνήμην
 τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων ἐνάγων, καὶ δείκνυσιν αὐτοὺς ἡ-

40. Ἰω. 16, 7.

41. Ματθ. 11, 11.

νισθει στον ούρανό ή ανθρώπινη φύση μας, και να έχει συντελεσθει ή συμφιλίωσή μας τέλεια με τὸ Θεό, και τότε να ἔλθει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, και καθαρὴ να γίνει ή εὐχαρίστηση. Διότι, ἂν ἦταν παρὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, και ὁ μὲν Ἰησοῦς ἀνέβαινε στους οὐρανοὺς, ὁ δὲ Παράκλητος παρέμεινε, δὲν θὰ ἦταν τόσα πολλὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρηγορίας· διότι πάρα πολὺ δύσκολα μπορούσαν να τὸν ἀποχωρισθοῦν. Γι' αὐτὸ και ἔλεγε παρηγορώντας τους· «σᾶς συμφέρει να φύγω»⁴⁰. Γι' αὐτὸ και ἀναμένει τις ἡμέρες ἀνάμεσα στὴν ἀνάληψη και στὴν Πεντηκοστή, για να καρπωθοῦν ὀλόκληρη και καθαρὴ τὴν εὐχαρίστηση, ἀφοῦ στενοχωρηθοῦν λίγο, και ἀφοῦ βρεθοῦν, ὅπως εἶπα, σὲ ἀνάγκη. Ἐὰν δὲ ἦταν λιγώτερο τὸ Πνεῦμα, δὲν θὰ ἦταν ἀρκετὴ ή παρηγορία. Πῶς δὲ και ἔλεγε, «σᾶς συμφέρει»; Γι' αὐτὸ και ἔχει διαφυλάξει τὰ σπουδαιότερα τῆς διδασκαλίας για τὸ ἅγιο Πνεῦμα, για να μὴ τὸ θεωρήσουν μικρότερο.

Πρόσεξε δὲ πόσο μεγάλη ἀνάγκη πρόσθεσε σ' αὐτοὺς να βρίσκονται στὰ Ἱεροσόλυμα, με τὴν ὑπόσχεση ὅτι ἐκεῖ θὰ παρασχεθεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Διότι πάλι για να μὴ φύγουν μετὰ τὴν ἀνάληψή του, με τὴν προσδοκία αὐτῆ, σὰν με κάποιο δεσμό, συγκρατεῖ ὅλους αὐτοὺς ἐκεῖ. Λέγοντας δὲ, «να περιμένουν τὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Πατρός, για τὴν ὁποία με ἀκούσατε να σᾶς ὁμιλῶ», πρόσθεσε, «διότι ὁ Ἰωάννης μὲν βάπτισε με ἀπλὸ νερό, σεῖς δὲ θὰ βαπτισθεῖτε με Πνεῦμα ἅγιο ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες». Φανερώνει λοιπὸν τὸ ἐνδιάμεσο ἀνάμεσα σ' αὐτὸν και τὸν Ἰωάννη, ὅχι πιά ὅπως πρὶν ἀπὸ αὐτὸ κατὰ τρόπο συγκαλυμμένο (διότι πάρα πολὺ συγκαλύπτε τὸ λόγο του, ὅταν ἔλεγε, «ὁ μικρότερος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν»)⁴¹, ἀλλὰ τώρα πιά φανερά· διότι λέγει· «ὁ Ἰωάννης βάπτισε με ἀπλὸ νερό, σεῖς δὲ θὰ βαπτισθεῖτε με Πνεῦμα ἅγιο». Δὲν χρησιμοποιεῖ πιά τὴν μαρτυρία, ἀλλὰ ἐνθυμεῖται τὸ πρόσωπο μόνο, ἐπαναφέροντας στὴ μνήμη τους τὰ ὅσα εἶχε πεῖ και ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτοὶ εἶναι πλέον μεγαλύτεροι ἀπὸ τὸν

δη μείζους λοιπὸν γεγενημένους Ἰωάννου, εἶ γε ἐν Πνεύματι ἔμελλον καὶ αὐτοὶ βαπτίζειν. Καὶ οὐκ εἶπεν, «ὕμᾱς δὲ ἐγὼ βαπτίζω ἐν Πνεύματι ἁγίῳ», ἀλλὰ, «Βαπτισθήσεσθε», διδάσκων ἡμᾶς ταπεινοφρονεῖν. Τοῦτο γὰρ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας
 5 Ἰωάννου δῆλον λοιπὸν ἦν, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ βαπτίζων, εἰπόντος, ὅτι «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ· διὸ καὶ μόνου αὐτοῦ ἐμνημόνευσε.

Τὰ μὲν οὖν εὐαγγέλια, ὧν ὁ Χριστὸς ἐποίησε καὶ εἶπεν ἱστορία τίς ἐστιν· αἱ δὲ Πράξεις, ὧν ὁ ἕτερος Παράκλητος
 10 εἶπε καὶ ἐποίησε. Καὶ τότε μὲν γὰρ πολλὰ καὶ αὐτὸς ἐποίει, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ, καθάπερ καὶ τότε· ἀλλὰ τότε μὲν διὰ τοῦ ναοῦ, νῦν δὲ διὰ τῶν ἀποσιόλων· καὶ τότε μὲν εἰς παρθενικὴν ἤλθε μήτραν, καὶ ναὸν διέπλασε, νῦν δὲ εἰς ψυχὰς ἀποσιολικὰς· καὶ τότε μὲν ἐν εἴδει περιστερᾶς,
 15 νῦν δὲ ἐν εἴδει πυρός. Τί δήποτε; Ἐκεῖ μὲν τὸ προῶν δηλῶν, ἐπιταῦθα δὲ καὶ τὸ τιμωρητικόν. Καὶ τῆς κρίσεως δὲ εὐκαιρῶς ἀναμιμνήσκει. Ὅτε μὲν γὰρ ἁμαρτήματα συγχωρῆσαι ἔδει, πολλῆς ἔδει τῆς πραότητος· ἐπειδὴ δὲ ἐτύχομεν τῆς δωρεᾶς, λοιπὸν καὶ κρίσεως καὶ ἐξειτάσεως καιρὸς. «Πῶς δέ, Βαπτισθήσεσθε», λέγει, ὕδατος οὐκ ὄντιος ἐν τῷ ὑπερώῳ; Ὅτι τὸ κυριώτερον τὸ Πνεῦμά ἐστι, δι' οὗ καὶ τὸ ὕδωρ ἐνεργεῖ· ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς κεχρίσθαι λέγεται, οὐδαμοῦ χριστάμενος ἐλαίῳ, ἀλλὰ Πνεῦμα δεξάμενος· ἄλλως δὲ καὶ ὕδαι βαπτιζόμενους αὐτοὺς ἐστιν εὐρεῖν, καὶ ἐν διαφόροις καιροῖς. Ἐφ'
 25 ἡμῶν μὲν γὰρ ἀμφοτέρωθεν γίνεται ὑφ' ἑν, τότε δὲ διεσπασμένως. Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Ἰωάννου ἐβαπτίσθησαν καὶ μὴ θαυμάσης.

Εἶ γὰρ πρόνοιαι καὶ τελῶναι ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦσαν ἐκεῖνο, πολλῶ μᾶλλον οἱ μετὰ ταῦτα βαπτίζεσθαι μέλλοντες ὑπὸ τοῦ

Ἰωάννη, ἐφόσον βέβαια ἐπρόκειτο καὶ αὐτοὶ νὰ βαπτισθοῦν μὲ Πνεῦμα ἅγιο. Καὶ δὲν εἶπε, 'ἐγὼ σὰς βαπτίζω μὲ τὸ Πνεῦμα μου τὸ ἅγιο', ἀλλὰ «θὰ βαπτισθεῖτε», διδάσκοντας νὰ εἶμαστε ταπεινόφρονες. Διότι αὐτό, τὸ ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ βαπτίζει, ἔγινε φανερὸ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ποὺ εἶπε, «αὐτὸς θὰ σὰς βαπτίσει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ μὲ τὸ καθαρτικὸ πῦρ τῆς χάριτος»⁴² γι' αὐτὸ καὶ μόνο αὐτὸν θυμῆθηκε.

Τὰ μὲν Εὐαγγέλια λοιπὸν εἶναι μιὰ ἱστορία ἐκείνων ποὺ ὁ Χριστὸς ἔκαμε καὶ εἶπε, οἱ δὲ Πράξεις εἶναι ἱστορία ἐκείνων ποὺ ἔκαμε καὶ εἶπε ὁ ἄλλος Παράκλητος. Διότι καὶ τότε μὲν πολλὰ καὶ αὐτὸς ἔκανε, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐνεργεῖ καὶ τώρα ὁ Χριστὸς· κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο καὶ τότε· ἀλλὰ τότε μὲν ἐνεργοῦσε μὲ τὸ ναό, δηλαδή μὲ τὴ σωματικὴ παρουσία του, τώρα δὲ μὲ τοὺς Ἀποστόλους· καὶ τότε μὲν ἦλθε σὲ παρθενικὴ μήτρα καὶ διεμόρφωσε ναό, σωματικὴ μορφή, τώρα δὲ ἦλθε σὲ ἀποστολικὲς ψυχές· καὶ τότε μὲν ἦλθε τὸ Πνεῦμα σὰν περιστέρι, τώρα δὲ σὰν πύρινες γλῶσσες. Τί τέλος πάντων σημαίνουν αὐτά; Ἐκεῖ μὲν φανερώνοντας τὸ ἥρεμο, ἐδῶ δὲ τὸ τιμωρητικόν. Καὶ τὴν κρίση ἐνθυμεῖται σὲ κατάλληλη στιγμή. Διότι ὅταν μὲν ἐπρόκειτο νὰ συγχωρήσει ἁμαρτήματα, χρειαζόταν μεγάλη ἡρεμία, ἐφόσον δὲ ἐπιτύχαμε τὴ δωρεά, στὴ συνέχεια εἶναι καιρὸς καὶ κρίσεως καὶ ἐξετάσεως. Πῶς δέ, λέγει, «θὰ βαπτισθεῖτε», ἀφοῦ νερὸ δὲν ὑπάρχει στὸ ὑπερῶο; Διότι τὸ κυριώτερο τὸ Πνεῦμα εἶναι, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ τὸ νερὸ ἐνεργεῖ ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ αὐτὸς λέγεται ὅτι ἔχει χρισθεῖ χωρὶς πουθενὰ νὰ χρισθεῖ μὲ ἔλαιο, ἀλλὰ λαμβάνοντας τὸ Πνεῦμα ἄλλωστε καὶ αὐτοὺς εἶναι δυνατόν νὰ βρεῖς νὰ βαπτίζονται μὲ νερὸ καὶ σὲ διάφορους καιροὺς. Διότι σ' ἐμᾶς μὲν καὶ τὰ δύο, βάπτισμα καὶ χρίσμα, τελοῦνται σ' ἓνα, τότε δὲ τελοῦνταν χωριστά. Διότι στὴν ἀρχὴ ~~βαπτίσθη-~~ ~~καν~~ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη καὶ μὴ ἀπορήσεις.

Διότι, ἐὰν στὸ βάπτισμα ἐκεῖνο πήγαιναν πόρνες καὶ τελῶνες, πολὺ περισσότερο θὰ πήγαιναν ἐκεῖνοι, ποὺ ἐ-

Πνεύματος. Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, «ἐν ἐπαγγελίαις αἰεὶ τὸ
 προᾶγμα», (καὶ γὰρ καὶ ἤδη πολλὰ περὶ αὐτοῦ διελέχθη), μηδὲ
 νομίσωσιν αὐτὸ ἐνέργειαν εἶναι ἀνυπόστατον, ἀπάγων αὐτοὺς
 τῆς τοιαύτης ὑπονοίας, «Οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας», φη-
 5 σί. Καὶ οὐκ ἐδήλωσε πότε, ἵνα αἰεὶ γρηγορῶσιν, ἀλλ' ὅτι μὲν
 ἐγγὺς ἔσται εἶπεν, ἵνα μὴ ἐκλυθῶσι, πότε δέ, οὐκ ἔτι προσέ-
 θηκεν, ἵνα αἰεὶ νήφωσιν. Οὐ τούτω δὲ μόνον αὐτοὺς πισιοῦται,
 τῇ ταχύτητι λέγω τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ λέγειν, «Τὴν ἐπαγ-
 γελίαν, ἣν ἠκούσατέ μου». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτο ἔστιν· «οὐ νῦν
 10 ὑμῖν εἶπον, φησί, μόνον, ἀλλὰ καὶ ἤδη ἐπηγγειλάμην, ἃ ποιή-
 σω πάντως». Τὶ τοίνυν θαυμάζεις, εἰ τὴν ἡμέραν τῆς συντε-
 λείας μὴ λέγει, ὅπου γε ταύτην τὴν οὔτως ἐγγὺς οὔσαν οὐκ
 ἠθέλησαι ποιῆσαι κατάδηλον; Καὶ μάλα εἰκότως, ἵν' αἰεὶ ἐ-
 γρηγοροῦντες ὄσι καὶ ἐν προσδοκίᾳ καὶ μερίμνῃ.

15 6. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι χάριτος ἀπολαῦσαι μὴ νήφοι-
 τα. Ἡ οὐχ ὁρᾷς, τί φησι καὶ Ἡλίας πρὸς τὸν μαθητὴν; «Ἐ-
 ἂν ἴδης με ἀναλαυβανόμενον, ἔσται σοι οὔτω»· τοιέσσι, γε-
 νήσεταιί σοι τοῦτο, ὃ αἰτεῖς. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πανταχοῦ τοῖς
 προσηγοῦσιν ἔλεγε· «Πιστεύεις;». Ἐὰν γὰρ μὴ οἰκειωθῶμεν
 20 πρὸς τὸ διδόμενον, οὐδὲ τῆς εὐεργεσίας σφόδρα αἰσθανόμε-
 θα. Οὔτω καὶ ἐπὶ Παύλου· οὐκ εὐθέως ἡ χάρις ἦλθεν, ἀλλὰ
 τρεῖς ἡμέραι ἐγένοντο μετὰξὺ, ἐν αἷς ἦν τριπλῆς, ὑπὸ τοῦ
 φόβου σηχόμενος καὶ προπαρασκευαζόμενος. Καθάπερ γὰρ
 οἱ τὴν ἀλουργίδα θάπιοντες, πρότερον ἐτέροις τοῖς τοῦ δεχό-
 25 μενον τὴν θαφῆν προπαρασκευάζουσιν, ἵνα μὴ ἐξίτηλον γένη-
 ται τὸ ἄνθος, οὔτω δὴ καὶ ἐπιταῦθα πρότερον μεμεριμνημένην
 κατασκευάζει τὴν ψυχὴν ὁ Θεός, καὶ τότε τὴν χάριν ἐκχεῖ.

43. Δ' Βασ. 2, 10.

* κόκκινα ἐνδύματα.

πρόκειται κατόπιν νὰ βαπτισθοῦν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. "Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι «τὸ πράγμα βρίσκεται πάντοτε στὶς ὑποσχέσεις», (διότι καὶ πολλὰ πιά διδάξε γι' αὐτό), οὔτε νὰ νομίσουν, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μιὰ ἐνέργεια χωρὶς ὑπόσταση, ἀπομακρύνοντας αὐτοὺς ἀπὸ μιὰ τέτοια ὑπόνοια, λέγει· «ὄχι ὕστερα ἀπὸ πολλές ἡμέρες». Καὶ δὲν φανέρωσε πότε, γιὰ νὰ βρίσκονται πάντοτε σὲ ἐγρήγορη, ἀλλ' εἶπε ὅτι θὰ εἶναι κοντὰ γιὰ νὰ μὴ χαλαρώσουν καὶ διαλυθοῦν· πότε δὲ ἀκριβῶς, καθόλου δὲν ἀνέφερε, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἄγρυπνο. "Ὅχι δὲ μόνο μὲ αὐτὸ βεβαιώνει αὐτοὺς, μὲ τὴν ταχύτητα ἐνωῶ τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ φράση, «τὴν ἐπαγγελία πού ἀκούσατε νὰ σᾶς δίνω». Αὐτὸ δὲ πού λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς, ὄχι μόνο τώρα σᾶς εἶπα, λέγει, ἀλλὰ καὶ ἤδη σᾶς παράγγειλα ἐκεῖνα, πού θὰ κάμω ὅπωςδήποτε. Γιατὶ λοιπὸν ἀπορεῖς, ἂν δὲν λέγει τὴν ἡμέρα τῆς συντελείας, ἐφόσον βέβαια αὐτὴν, πού εἶναι τόσο κοντὰ, δὲν θέλησε νὰ φανερώσει; Καὶ πάρα πολὺ δικαιολογημένα, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε σὲ ἐγρήγορη καὶ σὲ ἀναμονὴ καὶ φροντίδα.

6. Διότι δὲν εἶναι δυνατό ν' ἀπολαύσεις τὴ χάρη, ὅταν δὲν εἶσαι προσεκτικός. "Ἡ δὲν βλέπεις τί λέγει καὶ ὁ Ἥλιος πρὸς τὸ μαθητὴ του; «ἂν μὲ δεῖς νὰ ἀνέρχομαι στοὺς οὐρανοὺς καὶ σὲ σένα θὰ γίνῃ ἔτσι»⁴². δηλαδή, θὰ γίνῃ καὶ σὲ σένα αὐτό, πού ζητᾶς. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ παντοῦ σ' αὐτοὺς πού προσέρχονταν, ἔλεγε, «πιστεύεις;». Διότι, ἂν δὲν ἀποδεχθοῦμε μὲ φιλικότητα αὐτὸ πού προσφέρεται, οὔτε τὴν εὐεργεσία αἰσθανόμαστε πάρα πολὺ. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν Παῦλο συνέβηκε, δὲν ἤλθε ἀμέσως ἡ χάρη, ἀλλὰ πέρασαν στὸ μεταξύ τρεῖς ἡμέρες, κατὰ τίς ὁποῖες ἦταν τυφλός, ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὸ φόβο καὶ προετοιμαζόμενος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ βαφεῖς τῆς πορφύρας*, προετοιμάζουν δοκιμάζοντας προηγουμένως μὲ διάφορα ἄλλα ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ δεχθεῖ τὴ βαφή, γιὰ νὰ μὴ χάνει τὸ χρῶμα του τὸ ἄνθος. κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ἐδῶ προηγουμένως ἐπιμελημένα προετοιμάζει τὴν ψυχὴ ὁ Θεός, καὶ τότε χορη-

Διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ εὐθέως τὸ Πνεῦμα ἔπεμφεν, ἀλλ' ἐν τῇ πενηκοσιῇ. Εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος ἔνεκεν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ βαπτίζομεν; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, διὸ ἢ μὲν χάρις ἢ αὐτὴ καὶ τότε καὶ νῦν ἢ δὲ διάνοια ὑψηλοτέρα γίνε-
5 ται νῦν, νησιεῖα προπαρασκευαζομένη. Καὶ ὁ τῆς πενηκοσιῆς δὲ καιρὸς ἔχει τινὰ λόγον οὐκ ἀπεικότια. Ποῖον δὲ τοῦτον; Ἄρκοῦντα ἐνόμισαν οἱ πατέρες εἶναι χαλινὸν ἐπιθυμίας πρηνῆς καὶ μεγάλην διδασκαλίαν τὸ βάπτισμα, εἰς τὸ καὶ ἐν καιρῷ τρυφῆς σωφρονεῖν.

10 Καθάπερ οὖν αὐτῷ συναλιζόμενοι τῷ Χριστῷ, καὶ τραπεζῆς κοινωνοῦντες, μηδὲν ἀπλῶς πράττωμεν, ἀλλ' ἐν νησιεῖαις καὶ εὐχαῖς, καὶ σωφροσύνῃ πολλῇ διάγωμεν. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἀρχὴν μέλλων εἶναι τις θιωτικὴν, παρασκευάζει ἐαυτῷ ἅπαντα τὸν θῖον, καὶ ἵνα τύχη τινὸς ἀξιόματος, καὶ χρήματα ἀνα-
15 λίσκει καὶ χρόνον δαπανᾷ, καὶ μυρίους ὑπομένει πόνους, τίμος ἂν εἶημεν ἡμεῖς ἄξιοι μετὰ τισαύτης ραθυμίας τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν προσιόντες καὶ οὔτε πρὶν ἢ λαβεῖν σπουδάζοντες, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ραθυμοῦντες; Διὰ γὰρ τοῦτο μετὰ τὸ λαβεῖν ραθυμοῦμεν, ἐπειδὴ πρὶν ἢ λαβεῖν οὐκ ἐργηγόρα-
20 μεν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ μετὰ τὸ λαβεῖν εὐθέως ἐπὶ τὸν πρότερον ἐπανῆλθον ἔμετον, καὶ χεῖρους ἐγένοντο, καὶ χαλεπωτέραν ἐπεσπάσαντο κόλασιν, τῶν μὲν προτέρων ἀπαλλαγέντες ἀμαρτημάτων, ταύτη δὲ μειζρόνως τὸν κριτὴν παροξύναντες, ὅτι τισαύτης ἀπαλλαγέντες ἀρρωστίας, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονί-
25 σθησαν, ἀλλ' ἔπαθον ὅπερ ἠπέιλησε τῷ παραλυτικῷ ὁ Χριστός, λέγων· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρὸν τί σοι γένηται»· καὶ ὁ περὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ προσύλε-

γεί τῆ χάρη. Γι' αὐτό καὶ δὲν ἀπέστειλε ἀμέσως τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Ἐὰν δὲ ἐρωτᾶ κάποιος, γιατί καὶ ἐμεῖς δὲν βαπτίζουμε κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸ, ἐκεῖνο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἢ μὲν χάρη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἢ ἴδια καὶ τότε καὶ τώρα, ἢ δὲ διάνοια τώρα ἐξυψώνεται, προετοιμαζόμενη μὲ τὴ νηστεία. Καὶ ὁ καιρὸς τῆς Πεντηκοστῆς ἔχει κάποια δικαιολογία ὄχι παράλογη. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Οἱ Πατέρες θεώρησαν ὅτι τὸ βάπτισμα εἶναι ἰσχυρὸς χαλινὸς τῆς πονηρῆς ἐπιθυμίας καὶ μεγάλη διδασκαλία γιὰ νὰ σωφρονεῖ σὲ περίοδο ἀπολαύσεως.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, ὅταν συναναστρεφόμεσθε μὲ τὸ Χριστό, καὶ ὅταν συμμετέχουμε στὴν ἅγια Τράπεζα, δὲν κάνουμε τίποτε ἀπλό, ἀλλὰ ζοῦμε μὲ νηστείες καὶ προσευχὲς καὶ μὲ σωφροσύνη μεγάλη. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος, ποῦ πρόκειται νὰ ἀρχίσει ἓνα βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα, προετοιμάζει γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅλη του τὴ ζωὴ, καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχει κάποιο ἀξίωμα, καὶ χρήματα δαπανᾷ καὶ χρόνο σπαταλᾷ καὶ ἄπειρους κόπους ὑπομένει, τίνος θὰ εἴμαστε ἐμεῖς ἄξιοι, ὅταν προσερχόμεσθε μὲ τόση ἀδιαφορία στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ χωρὶς νὰ δεῖνουμε προθυμία γιὰ τὴν προετοιμασία, οὔτε πρὶν λάβομε τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀδιαφοροῦμε. Διότι γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα γινόμαστε ὀκνηροὶ καὶ ἀδιάφοροι, ἐπειδὴ πρὶν τὸ λάβομε δὲν εἴμαστε ἄγρυπνοι. Γι' αὐτὸ πολλοὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπέστρεψαν ἀμέσως στὸν προηγούμενο ἐμετὸ καὶ ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἐπέσυραν σκληρότερη τὴν τιμωρία τους, ἂν καὶ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, μὲ τὴν συμπεριφορά τους ὅμως αὕτη ἐξόργισαν περισσότερο τὸν κριτὴ, διότι, ἐφόσον ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τόσο μεγάλη ἀρρώστια, οὔτε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ σωφρονίσθηκαν, ἀλλ' ἔπαθαν ἐκεῖνο, ποῦ ἀπειλήσεν ὁ Χριστὸς στὸν παραλυτικὸ, λέγοντας, «πρόσεξε, ἔχεις γίνεαι ὑγιής· μὴ ἁμαρτάνεις πλέον, γιὰ νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ τίποτε χειρότερο»⁴⁴ καὶ ἐκεῖνο ποῦ προέλεγε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, δείχνοντας ὅτι θὰ πάθουν ἀνεπανόρ-

γε, δεικνὺς ὅτι τὰ ἀνήκεστα πείσονται ἀγνωμονοῦντες· «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, φηοῖν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον».

“Ὅσπερ διπλᾶ καὶ τειραπλᾶ τὰ μετὰ ταῦτα ἁμαρτήματα γίνεται. Πῶς; “Οἱ μετὰ τὴν τιμὴν ἀγνώμονες γινόμεθα καὶ
 5 πονηροί. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἡμῖν βοηθεῖ λοιπὸν τὸ λουτρον εἰς τὸ πρασιέρας τυχεῖν τιμωρίας. Σκόπει δέ· ἔσχε τις ἁμαρτήματα χαλεπά, ἢ φονεύσας, ἢ μοιχεύσας, ἢ ἕτερον τι χαλεπώτερον ἐργασάμενος, ἀφέθη διὰ τοῦ λουτροῦ ταῦτα. Οὐ γάρ
 10 εἰσιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἁμάρτημα, καὶ ἀσέβημα, ὅπερ οὐκ εἴκει καὶ παραχωρεῖ τῇ δωρεᾷ· θεία γάρ ἐστιν ἡ χάρις. Πάλιν ἐμοίχευσέ τις καὶ ἐφόνευσεν· ἢ μὲν προτέρα μοιχεία λέλυται, καὶ ὁ φόνος ἐκεῖνος ἐγκεχώρηται, καὶ οὐκ ἀνακαλεῖται («Ἀμειταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ»), ὑπὲρ δὲ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ισοαύτην διδόαμεν δίκην, ὅσην
 15 ἂν εἰ καὶ ἐκεῖνα ἀνεκλήθη, καὶ πολλῶ χειρόνα. Οὐκέτι γὰρ ἀπλοῦν ἐσσι τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ διπλοῦν καὶ τριπλοῦν. “Οἱ δὲ μείζων τούτων τῶν ἁμαρτημάτων ἢ δίκη, ἄκουσον, τί φηοῖν ὁ Παῦλος· «Ἀθειήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε
 20 χειρόνος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;».

Τάχα πολλοὺς ἀπειρέψαμεν νῦν λαθεῖν τὸ βάπτισμα. Ἄλλ’ οὐ διὰ τοῦτο ταῦτα εἰσήκαμεν, ἀλλ’ ἵνα λαθόντες μείνωσιν ἐν
 25 σωφροσύνῃ καὶ ἐπιεικείᾳ πολλῇ. Ἄλλὰ δέδοικα, φηοῖν. Εἰ ἐδέδοίκεις ἔλαβες ἂν καὶ ἐφύλαξας. Ἄλλὰ δι’ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο οὐ λαμβάνω, φησί, διὰ τὸ φοβεῖσθαι. Τὸ δὲ οὕτως ἀπελθεῖν οὐ δέδοικας; Φιλάνθρωπός ἐστι, φηοῖν, ὁ Θεός. Οὐκοῦν λάβε τὸ

45. Ἰω. 15, 22.

46. Ρωμ. 11, 29.

47. Ἐβρ. 10, 28-29.

θωτα κακά, ἐφόσον θὰ εἶναι ἀγνώμονες· «ἂν δὲν εἶχα ἔλθει στή γῆ καὶ δὲν τοὺς εἶχα διδάξει, λέγει, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτία»⁴⁵.

Ὡστε διπλὰ καὶ τετραπλὰ γίνονται τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διαπράττονται ὕστερα. Πῶς; Διότι μετὰ τὴν τιμὴν ποὺ μᾶς κάνει ὁ Θεός, νὰ μᾶς δώσει τὴ χάρη του, γινόμαστε ἀγνώμονες καὶ πονηροί. Καὶ γι' αὐτὸ καθόλου δὲν μᾶς βοηθάει στή συνέχεια τὸ λουτρό, γιὰ νὰ τύχουμε ἐπιεικέστερης τιμωρίας. Πρόσεχε δέ· διέπραξε κάποιος ἁμαρτήματα φοβερά, ἢ ἀφοῦ φόνευσε ἢ ἐμοίχευσε ἢ διέπραξε κάποιο ἄλλο φοβερῶτερο, συγχωρέθηκαν μὲ τὸ λουτρό τοῦ βαπτίσματος αὐτά. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει κανένα ἁμάρτημα καὶ ἀσέβεια, ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ καὶ δὲν παραμερίζει μὲ τὴν δωρεά, διότι εἶναι θεία χάρις. Πάλι· ἐμοίχευσε κάποιος καὶ φόνευσε· ἢ μὲν προηγούμενη μοιχεία ἔχει συγχωρεθεῖ καὶ ὁ φόνος ἐκεῖνος ἔχει συγχωρεθεῖ καὶ δὲν ἀνακαλεῖται («διότι τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνακαλοῦνται»)⁴⁶, γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ὅμως τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα, τόσον πολὺ τιμωρούμαστε, σὰν νὰ εἶχαν ἀνακληθεῖ καὶ ἐκεῖνα, καὶ πολὺ χειρότερα· διότι δὲν εἶναι ἓνα ἀπλὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ διπλὸ καὶ τριπλό. Ὅτι δὲ εἶναι μεγαλύτερη ἢ τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτά, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «ἐφόσον δὲ παραβεῖ κάποιος τὸ νόμο τοῦ Μωϋσέως, θανατώνεται χωρὶς ἐπιείκεια μὲ τὴν μαρτυρία δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πόσο νομίζετε χειρότερης τιμωρίας θὰ κριθεῖ ἔνοχος ἐκεῖνος ποὺ περιφρόνησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρησε τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, μὲ τὸ ὁποῖο ἀγιάσθηκε, σὰν κοινὸ αἷμα ἀνθρώπου, καὶ ἔδειξε περιφρόνηση στὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος»⁴⁷.

Ἴσως τώρα ἀποτρέψαμε πολλοὺς νὰ λάβουν τὸ βάπτισμα. Ὅμως δὲν εἶπαμε αὐτὰ γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλὰ, ἀφοῦ λάβουν τὸ βάπτισμα, νὰ παραμείνουν σ' αὐτὸ μὲ σωφροσύνη καὶ πολλὴ ἐπιείκεια. Ἀλλὰ φοβᾶμαι, ἴσως πεῖ κάποιος. Ἐὰν φοβόσουν θὰ τὸ λάμβανες καὶ θὰ τὸ φύλαγες. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ μὲν δὲν τὸ λαμβάνω, γιὰ τὸ φόβο. Τὸ ν' ἀποθάνεις ὅμως ἔτσι, δὲν φοβᾶσαι; Εἶναι φιλάν-

βάπτισμα· φιλόανθρωπος γάρ ἐσσι καὶ βοηθεῖ. Σὺ δέ, ἔνθα μὲν ἂν δέη σπουδάσαι, οὐ προβάλλη τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην· ἔνθα δ' ἂν θέλῃς ἀναβαλέσθαι τότε αὐτῆς μέμνησαι· καίτοι τότε καιρὸν ἂν ἔχοι ἢ φιλανθρωπία αὐτή, καὶ μᾶλλον αὐτῆς ἐπιτευ-
 5 ξόμεθα, διὰ καὶ τὰ παρ' ἐναντιῶν εἰσενέγκωμεν. Ὁ μὲν γὰρ τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψας, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτιάνων οἶα εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα, μετανοῶν τεύξεται φιλανθρωπίας· ὁ δὲ ὡσπερ σοφισζόμενος τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἀπελθὼν ἄμοιρος τῆς χάριτος, ἀπαραίτητον ἔξει τὴν τιμωρίαν.
 10 Τί δὲ τοιαῦτα κατὰ τῆς σεαυτοῦ σωτηρίας προβάλλη; Ἀμήχανον γάρ, ἀμήχανον, ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸν τοιαύταις ἐλπίσιν ἀναβαλλόμενον ἐργάσασθαι τι γενναῖον καὶ ἀγαθόν.

Σὺ δὲ ἀνθ' οἴου τοσοῦτον φόβον ἀναδέχῃ, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος προβάλλη; διατί μὴ μεταβάλλεις τὸν φόβον τοῦ-
 15 τον εἰς πόνον καὶ σπουδὴν, ἵν' ἔσῃ μέγας καὶ θαυμασιός; τί βέλτιον, φοβεῖσθαι, ἢ ποιεῖν; Εἴ τις σε ἐκάθισεν ἐν οἴκῳ πεπονηκότι ἀργοῦντα, εἰπὼν, ὅτι ἔπροσδόκα ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν πεσεῖσθαι τὴν ὄροφὴν σαθρὰν οὖσαν (ἴσως μὲν γὰρ πεσεῖται, ἴσως δὲ οὐ πεσεῖται), εἰ δὲ μὴ τοῦτο θέλεις, ἐργά-
 20 ζου καὶ τὸν ἀσφαλέστερον οἶκει θάλαμον, τί ἂν εἴλου μᾶλλον, τὴν ἀργίαν ἐκείνην μετὰ τοῦ φόβου, ἢ τὴν ἐργασίαν ταύτην μετὰ τοῦ θαρσεῖν; Οὐκοῦν οὕτω καὶ νῦν ποίει. Τὸ μὲν γὰρ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος καθάπερ οἶκός τις ἐσσι σαθρός, ἀεὶ πιῶσιν ἀπειλῶν, ἢ δὲ ἐργασία αὐτή, ἢ πόνον ἔχουσα, τὸ ἀσφα-
 25 λὲς ἐγγυᾶται.

7. Μὴ γένοιτο μὲν οὖν ἡμᾶς ἐμπεσεῖν εἰς ἀνάγκην τοσαύτην, ὥστε ἁμαρτάνειν μετὰ τὸ λουτρὸν· πλὴν εἰ καὶ γένοιτό τι τοιοῦτον, μηδὲ οὕτως ἀπογινῶμεν. Φιλόανθρωπός ἐστιν ὁ Θεός, καὶ πολλὰς ἡμῖν δέδωκεν ὁδοὺς ἀφέσεως καὶ μετὰ ταῦτα.
 30 Πλὴν ὡσπερ οἱ μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτάνοντες, τῶν καιτηγου-

θρωπος, λέγει, ὁ Θεός. Λοιπὸν λάβε τὸ βάπτισμα, διότ
εἶναι φιλόθρωπος καὶ βοηθάει. Σὺ δέ, ὅπου μὲν πρέπε
νὰ φροντίσεις μὲ προσοχή, δὲν προβάλλεις τὴ φιλανθρω
πία αὐτή, ὅπου δέ θέλεις τὴν ἀναβολή, τότε θυμᾶσαι αὐ
τὴν ἄν καὶ τότε ἡ φιλανθρωπία αὐτή θὰ ἔχει τὸν κατάλ
ληλο καιρό, καὶ ἐπιτυχάνομε αὐτὴν καλύτερα, ὅταν κα
τὰ δικά μας συνεισφέρουμε. Διότι, ἐκεῖνος ποὺ ἐναπέθεσε
τὸ κάθε τι στὸ Θεό, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀμαρτάνοντας
ὅπως εἶναι φυσικὸ στὸν ἄνθρωπο, μόλις μετανοήσῃ θὰ
τύχει τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ
σὰν νὰ καταδολιεύεται τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἀπέρ
χεται χωρὶς τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔχει ἀπαραίτητη
τὴν τιμωρία. Γιατί δὲ προβάλλεις τέτοια ἐναντίον τῆς σω
τηρίας σου; Διότι εἶναι ἀδύνατο, εἶναι ἀδύνατο, ὅπως ἐγὼ
βέβαια νομίζω, αὐτὸς ποὺ ἀναβάλλει τὴ σωτηρία μὲ τέ
τοιες ἐλπίδες, νὰ ἐπιτελέσῃ κάτι γενναῖο καὶ ἀγαθό.

Σὺ δὲ ἀπὸ τότε, ποὺ ἀναδέχθηκες τόσο φόβο, προφασί
ζεσαι καὶ τὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος; γιατί δὲν μεταβάλλεις
τὸ φόβο αὐτὸ σὲ κόπο καὶ φροντίδα, γιὰ νὰ γίνεις μέγας
καὶ θαυμαστός; Τί εἶναι καλύτερο, νὰ φοβᾶσαι ἢ νὰ
προσπαθεῖς; Ἄν κάποιος σὲ πηγαινέ νὰ καθίσεις σὲ οἰκία
ποὺ ἔχει πάθει βλάβες, καὶ σοῦ ἔλεγε, ἵπερίμενε νὰ πέσει
ἡ ὀροφή ἐπάνω στὸ κεφάλι σου, ἀφοῦ εἶναι ἐτοιμόρρο
πη, (διότι ἴσως μὲν πέσει, ἴσως δὲ νὰ μὴ πέσει), ἐὰν δὲ
δὲν θέλεις αὐτό, ἐργάζου καὶ κατοίκησε σὲ ἀσφαλέστερο
θάλαμο, τί θὰ προτιμοῦσες περισσότερο, τὴν ἀργία ἐκεί
νη μὲ φόβο, ἢ τὴν ἐργασία αὐτή μὲ τὸ θάρρος; Λοιπὸν
κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τώρα κάνε· διότι τὸ μὲν ἄγνω
στο τοῦ μέλλοντος εἶναι ὅπως ἀκριβῶς μία οἰκία ἐτοι
μόρροπη, ποὺ πάντοτε ἀπειλεῖ πτώση, ἡ δὲ ἐργασία αὐτή,
ποὺ ἔχει κόπο, ἐγγυᾶται τὴν ἀσφάλεια.

7. Εὐχομαι λοιπὸν νὰ μὴ ἐμπέσουμε σὲ τόσο μεγάλη
ἀνάγκη, ὥστε νὰ ἀμαρτήσουμε μετὰ τὸ λουτρὸ τοῦ βαπτί
σματος· πλὴν, καὶ ἄν συμβεῖ κάτι τέτοιο, οὔτε τότε πρέ
πει νὰ ἀπελπισθοῦμε. Φιλόθρωπος εἶναι ὁ Θεός καὶ μᾶς
ἔχει δώσει πολλοὺς τρόπους συγχωρήσεως καὶ μετὰ ταῦ
τα Ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς, ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατηχομῆ

μένων κατὰ τοῦτο μᾶλλον κολάζονται, οὕτως οἱ εἰδότες, δι-
 μειανοίας ἐσὶ φάρμακα, καὶ μὴ θέλοντες αὐτοῖς κεχρησθαι,
 χαλεπώτερα ὑποσιήσονται. "Ὅσα γὰρ ἂν ἐπιτείνηται ἢ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Θεοῦ, τοσούτω καὶ ἡ κόλασις αὐξεται μᾶλλον, ἔαν
 5 μὴ εἰς δέον τῇ φιλανθρωπία χρησώμεθα. Τί λέγεις, ἄνθρω-
 πε; Μεσιὸς ὢν κακῶν τοσούτων, καὶ ἀπεγνωσμένος, ἀθρόον
 ἐγένου φίλος, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνηνέχθης, οὐκ
 ἐξ οἰκείων πόρων, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, καὶ πάλιν
 ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανῆλθες ἀσχημοσύνην, καὶ δέον κολασθῆ-
 10 ναι χαλεπῶς· ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀπεσιράφη, ἀλλ' ἔδωκε μυ-
 ρίας ἀφορμὰς σωτηρίας, δι' ὧν ἔση φίλος.

Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ταῦτα, σὺ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐθέλεις πονεῖν.
 Καὶ ποίας ἄξιος ἔση συγγνώμης λοιπόν; πῶς δὲ οὐκ εἰκότως
 "Ἕλληγές σε γελάσονται, καθάπερ κηφῆνά τινα ζῶντα εἰκῆ
 15 καὶ μάτην; Εἰ γὰρ δυνατὴ, φησὶν, ἡ παρ' ὑμῶν φιλοσοφία,
 δείξατε, τί βούλεται τῶν ἀμυήτων τὸ πλῆθος; Καλὰ τὰ μυ-
 στήρια καὶ ποθεινά· ἀλλ' οὐδεὶς ψυχορραγῶν λουτρον λαμβαν-
 νέτω. Οὐ γὰρ ἐκεῖνος τῶν μυστηρίων ὁ καιρὸς, ἀλλὰ τῶν
 διαθηκῶν· μυστηρίων δὲ καιρὸς, ὑγεία φρενῶν, καὶ σωφρο-
 20 σύνη ψυχῆς. Εἶπε γάρ μοι, εἰ διαθήκας οὐκ ἂν τις ἔλοιτο οὐ-
 τω διακείμενος γράφαι· κἂν γράφη δέ, δίδωσι τοῖς μετὰ ταῦ-
 τα λαθῆν (διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ προτάτιουσι ταυτὶ τὰ ρήμα-
 τα λέγοντες· διὸ ζῶν καὶ φρονῶν καὶ ὑγιαίνων ἐπισκῆπτω
 περὶ τῶν ἐμαντοῦ), πῶς ἂν τις ἐξεσσηκῶς δυνηθείη μετὰ ἀ-
 25 κριβείας μυσταγωγείσθαι; Εἰ γὰρ περὶ βιωτικῶν πραγμά-
 των βουλευομένῳ οὐκ ἂν ἐπιτρέψαιεν οἱ τῶν ἔξωθεν νόμοι.
 τῷ μὴ οφρόδρα ὑγιαίνοντι διατάττεσθαι, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς αὐ-

νοὺς ἀμαρτάνουν μετὰ τὸ λουτρό, κατὰ τοῦτο μᾶλλον τιμωροῦνται, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ὅσοι γνωρίζουν, ὅτι ὑπάρχουν φάρμακα μετανοίας καὶ δὲν θέλουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, θὰ ὑποστοῦν χειρότερα. Διότι ὅσο ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ παρατείνεται, τόσο περισσότερο μεγαλώνει καὶ ἡ τιμωρία, ἂν δὲν χρησιμοποιοῦμε τὴ φιλανθρωπία ὅπως πρέπει. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἦσαν γεμάτος ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ ἀπελπισμένος καὶ διὰ μιᾶς ἔγινες φίλος, καὶ ἀνυψώθηκες στὴν ἀνώτατη τιμὴ, ὅχι ἀπὸ τίς δικές σου προσπάθειες, ἀλλ' ἀπὸ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλι ἐπανῆλθες στὴν προηγούμενη ἀσχημοσύνη, καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖς σκληρά, ὁ Θεὸς ὅμως οὔτε τότε σὲ ἀποστράφηκε, ἀλλὰ σοῦ πρόσφερε ἄπειρες ἀφορμὲς σωτηρίας, μὲ τίς ὁποῖες νὰ γίνεις φίλος του.

Καὶ ὁ Θεὸς μὲν αὐτὰ ἔπραξε, σὺ δὲ οὔτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θέλεις νὰ κοπιέζεις. Καὶ ποιᾶς συγγνώμης θὰ εἶσαι ἄξιος στὴ συνέχεια; Πῶς δὲ ὅχι δικαιολογημένα δὲν θὰ σὲ περιγελάσουν οἱ ἐθνικοί, σὰν κάποιο κηφήνα, ποὺ Ζεῖ ἄσκοπα καὶ ἀνώφελα; Διότι, ἂν ἡ φιλοσοφία σας, λέγουν, εἶναι ἰσχυρὴ, δεῖξτε τί ἐπιθυμεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἀμύητων; Καλὰ εἶναι τὰ μυστήρια καὶ ἐπιθυμητά, ἀλλὰ κανένας ἂς μὴ λαμβάνει τὸ λουτρό τοῦ βαπτίσματος ὅταν ψυχορραγεῖ διότι δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁ καιρὸς τῶν μυστηρίων, ἀλλὰ τῶν διαθηκῶν· ὁ καιρὸς δὲ τῶν μυστηρίων ἀπαιτεῖ νοῦ ὑγιή καὶ σωφροσύνη ψυχῆς. Διότι πὲς μου, ἐὰν κάποιος δὲν θὰ ἤθελε νὰ γράψει διαθήκες εὐρισκόμενος σὲ τέτοια κατάσταση, καὶ ἂν ἀκόμη δὲ γράψει, δίνει ἀφορμὴ στοὺς μετέπειτα νὰ τίς προσβάλουν, (διότι γι' αὐτὸ βέβαια καὶ προτάσσουν αὐτὲς τίς λέξεις, λέγοντας, ὅτι ζώντας καὶ ἔχοντας σῶο τὸ νοῦ καὶ ἐνῶ εἶμαι ὑγιής, ἀναθέτω τὰ περιουσιακὰ μου στοιχεῖα), πῶς θὰ μπορούσε κάποιος μὲ ἀκρίβεια νὰ κατηχηθεῖ στὰ μυστήρια, βρισκόμενος σὲ κατάσταση διανοητικῆς ταραχῆς; Διότι, ἂν σ' ἐκείνον ποὺ θέλει νὰ συντάξει διαθήκη γιὰ τὰ βιοτικὰ πράγματα, δὲν θὰ ἐπέτρεπαν οἱ ἐξωχριστιανικοὶ νόμοι σ' ἐκείνον ποὺ δὲν θὰ ἦταν ἀπολύτως ὑγιής, καὶ αὐτά, σ' ἐκείνον ποὺ

τοῦ μέλλοντι νομοθετεῖν, πῶς περὶ βασιλείας οὐρανῶν μα-
 θῶντων, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, δυνήσῃ σαφῶς
 πάντα μαθεῖν, πολλάκις καὶ παραπλήξ ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας γε-
 νόμενος; πότε δὲ τὰ ρήματα ἐκεῖνα πρὸς τὸν Χριστὸν ἐρεῖς,
 5 συνθαπιόμενος αὐτῷ, μέλλον ἀποπηδᾶν; Καὶ γὰρ καὶ διὰ
 τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ρημάτων ἐπιδείκνυσθαι χρὴ τὴν εὐ-
 νοϊαν. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς, οἷον ἂν εἴ τις ἀπογράφεσθαι βού-
 λουτο σιραιώτης, τοῦ πολέμου λύεσθαι μέλλοντος· ἢ ἀθλητῆς
 ἀποδύεσθαι, τοῦ θεάτρου λοιπὸν ἀνασιάντος. Καὶ γὰρ δπλα
 10 διὰ τοῦτο λαμβάνεις, οὐχ ἵνα εὐθέως ἀποπηδήσῃς, ἀλλ' ἵνα
 λαβὼν κατὰ τοῦ ἐνακτίου τρόπον στήσῃς.

Μηδεὶς νομιζέτω ἄκαιρον εἶναι τὸν περὶ τούτων λόγον,
 εἰ μὴ ἔστι τεσσαρακοσιῆ νῦν. Διὰ γὰρ τοῦτο δάκνομαι, δι
 καιρὸν παραινεῖτε ἐν τοῖς τοιούτοις. Καίτοι γε ὁ εὐνοῦχος
 15 ἐκεῖνος, καὶ θάρβαρος ὢν καὶ ὁδοιπορῶν, καὶ ἐν μέσῃ λεω-
 φόρῳ ὢν, καιρὸν οὐκ ἐζήτησεν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ
 ταῦτα μετὰ δεσμοτῶν ὢν, καὶ τὸν διδάσκαλον μεμαστιγω-
 μένον καὶ δεδεμένον ὄρῳ, καὶ τέως αὐτὸν μέλλον ἔνδον ἔ-
 χειν. Ἐνταῦθα δὲ οὐ δεσμοτήριον οἰκοῦντες, οὐδ' ἐν ὁδοῖς
 20 ὄντες, ἀναβάλλονται πολλοί, καὶ ταῦτα ὄντες πρὸς ἐσχάτας
 ἀναπνοάς.

8. Εἰ μὲν οὖν ἔτι ἀμφιβάλλεις, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χρι-
 στός, ἔξω σιῆθι, καὶ μηδὲ θείων ἄκουε λόγων, μηδὲ ἐν τοῖς
 κατηχουμένοις ἀρίθμει σαυτὸν· εἰ δὲ θαρρεῖς, καὶ οἶδας τοῦ-
 25 το σαφῶς, τί μέλλεις; τί δὲ ἀναδύῃ καὶ ὀκνεῖς; Δέδοικα μὴ
 ἀμάριω, φησί. Τὸ δὲ χαλεπώτερον οὐ δέδοικας, μὴ μετὰ
 φορτίων τοσοῦτων ἀπέλθῃς ἐκεῖ; Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἴσον χά-
 ριτος προκειμένης μὴ τυχεῖν, καὶ κατορθοῦν ἐπιχειροῦντα ἀ-

48. Πραξ. 8, 27.

49. Πραξ. 16, 27 - 29.

49α. Δηλαδή τὸν Παῦλο.

πρόκειται νά διαθέσει τήν περιουσία του, πῶς σύ, ὅταν διδάσκεσαι γιά τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καί γιά τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθά, θά μπορέσεις νά μάθεις ὅλα μέ ἀκρίβεια, ἀφοῦ ἔγινες πολλές φορές καί παράλυτος ἀπό ψυχικές ἀρρώστιες; Πότε δέ θά πείς τὰ λόγια ἐκεῖνα πρὸς τὸ Χριστό, ὅτι θάπτεσαι μαζί μέ αὐτόν, ἐνῶ σκέπτεσαι νά ἀποσκιρτήσεις; Διότι καί μέ τὰ ἔργα καί μέ τὰ λόγια πρέπει νά ἐπιδεικνύομε τήν εὐνοία. Σύ ὅμως κάνεις τὸ ἴδιο, πού κάνει κάποιος στρατιώτης ὅταν θέλει νά διαγραφῆ ἀπὸ τὸ στράτευμα, ἐνῶ ὁ πόλεμος πρόκειται νά τελειώσῃ, ἢ κάποιος ἀθλητής πού θέλει ν' ἀποβάλλῃ τὰ ἀθλητικά του ροῦχα, ἐνῶ στὸ στάδιο οἱ θεατὲς ἔχουν σηκωθεῖ ἄρθιοι· διότι γι' αὐτὸ καί ὄπλα λαμβάνεις, ὄχι γιά νά ἀποσκιρτήσεις ἀμέσως, ἀλλὰ λαμβάνοντάς τα νά στήσεις τρόπαιο ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

Κανένας ἄς μὴ νομίσει ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἄκαιρος γι' αὐτά, ἐφόσον δὲν εἶναι τώρα τεσσαρακοστή· διότι γι' αὐτὸ στενοχωροῦμαι, ἐπειδὴ γιά τέτοια θέματα προσέχετε τὸν καιρό· ἂν καί ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος ἦταν βάρβαρος καί ὁδοιποροῦσε¹⁸, καί ἦταν στὸ μέσο τοῦ δρόμου, δὲν ἐξέτασε τὸν καιρό, ἀλλ' οὔτε ὁ δεσμοφύλακας, καί αὐτό, ἂν καί βρισκόταν ἀνάμεσα στοὺς φυλακισμένους¹⁹ καί ἔβλεπε τὸ διδάσκαλο²⁰ νά εἶναι μαστιγωμένος καί δεμένος καί ἀναλογιζόταν ὅτι προηγουμένως ἐπρόκειτο νά τὸν κρατεῖ φυλακισμένο. Ἐδῶ δέ, ἂν καί δὲν βρισκόμαστε φυλακισμένοι, οὔτε στοὺς δρόμους, πολλοὶ ἀναβάλλουν, καί αὐτό, ἂν καί εἶναι πρὸς τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς τους.

8. Ἐὰν λοιπὸν ἀκόμα ἀμφιβάλλεις, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, στάσου ἔξω καί οὔτε θεῖα λόγια νά ἀκούσεις, οὔτε στοὺς κατηγουμένους νά συγκαταριθμεῖς τὸν ἑαυτὸ σου· ἐὰν δέ ἔχεις θάρρος καί γνωρίζεις αὐτὸ μέ ἀκρίβεια, γιατί καθυστερεῖς; γιατί ἀποφεύγεις καί διστάζεις; Φοβᾶμαι μήπως ἀμαρτήσω, λέγει. Δὲν φοβᾶσαι ὅμως τὸ φοβερώτερο, μήπως μέ τόσα φορτία ἀμαρτιῶν ἀπέλθεις στήν ἄλλη ζωή; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, τὸ νά μὴ λάβεις τὴ χάρη πού εἶναι ἐνώπιόν σου, καί τὸ νά ἀποτύχεις ὅταν

ποιουχείν. Είπε δὴ μοι, ἂν γὰρ ἐγκαλῆ, τίς ἔνεκεν οὐ προσηλθες, τίς ἔνεκεν οὐ καιώρθωσας, τί ἔρεῖς; Ἐκεῖ μὲν γὰρ τάχα τὸ φορτικὸν ἔχεις εἰπεῖν καὶ τῶν προσιαγμάτων καὶ τῆς ἀρετῆς· ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Χάρις γάρ ἐστι δωρεὰν παρεχομένη τὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλὰ δέδοικας μὴ ἁμαρτίας; Ταῦτα μετὰ τὸ βάπτισμα λέγε. Τότε ἔχε τὸν φόβον, ὥστε φυλάξαι τὴν παρρησίαν, ἣν ἔλαβες, σὺχ ὥστε μὴ λαβεῖν δωρεὰν τοιαύτην. Νῦν δὲ πρὸ μὲν τοῦ βαπτίσματος εὐλαβῆς σὺ, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ράθυμος.

10 Ἄλλὰ τὸν καιρὸν ἀναμένεις τῆς τεσσαρακοσιῆς; Τίς ἔνεκεν; μὴ γὰρ ἔχει τι πλεόν ἐκεῖνος ὁ καιρός; Οἱ γοῦν ἀπόστολοι οὐκ ἐν τῷ πάσχα κατηξιώθησαν τῆς χάριτος, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· καὶ οἱ τρισχίλιοι καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, οἵτινες ἐβαπτίσθησαν, πάσχα οὐκ ἦν καιρός· καὶ ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ εὐνοῦχος καὶ ἕτεροι πλείους. Μὴ τοίνυν καιρὸν ἀναμένωμεν, μήποτε μέλλοντες ἀναβαλλόμενοι ἀπέλθωμεν κενοὶ καὶ ἔρημοι τοσοῦτων ἀγαθῶν. Πῶς οἴεσθε ὀδυνῶμαι, ὅταν ἀκούσω, ὅτι ἀμύητός τις ἀπηνέχθη ἐντιεῦθεν, τὰς ἀφορήτους ἐννοῶν κολλάσεις ἐκείνας, τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν; πῶς δάκνομαι 15 πάλιν, ὅταν ἑτέρους ἴδω πρὸς τὰς ἐσχάτας φθάνοντι ἀναπνοάς, καὶ μηδὲ ἐντιεῦθεν σωφρονιζομένους; Διὰ τοι τοῦτο πολλὰ τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀνάξια γίνεται. Δέον γὰρ εὐφραίνεσθαι καὶ χορεύειν καὶ χαίρειν καὶ στεφανοῦσθαι, ἑτέρον μυσταγωγούμενον. Ὅταν ἀκούσῃ τοῦ κάμνοντος ἢ γυνή, ὅτι 25 τοῦτο ἐπέσκηπεν ὁ ἰατρός, ὡς ἐπὶ κακῷ τινι κατακόπεται καὶ θρηγεῖ, καὶ κωκυτοὶ καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ τῆς οἰκίας ὡς ἐπὶ καταδίκων τῶν τὴν ἐσχάτην ἀπαγομένων ὁδόν. Καὶ ἐκεῖνος δὲ πάλιν τότε ὀδυνᾷται πλεόν, καὶ ἀνελέγκη ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας, χαλεπώτερον ἀλγεῖ ὡς ἐπηρεασθείς. Ἐπειδὴ γὰρ

ἐπιχειρεῖς νὰ τὴν κατορθώσεις. Διότι, πές μου, λοιπὸν ὅταν θὰ κατηγορεῖσαι γιὰ ποιὸ λόγο δὲν προσῆλθες, γιὰ ποιὸ λόγο δὲν κατόρθωσες, τί θὰ ἀπαντήσεις; Διότι ἐκε μὲν ἴσως ἔχεις νὰ ἀπαντήσεις τὸ δύσκολο τῶν προσταγμάτων καὶ τῆς ἀρετῆς, ἐδῶ δὲ δὲν ἔχεις ν' ἀπαντήσεις τίποτε παρόμοιο. Διότι εἶναι ἡ χάρις ποὺ προσφέρει δωρεὰν τὴν ἐλευθερία. Ἀλλὰ φοβᾶσαι μήπως ἀμαρτήσεις. Αὐτὰ νὰ τὰ λέγεις μετὰ τὸ βάπτισμα. Τότε νὰ ἔχεις τὸ φόβο, ὥστε νὰ διατηρήσεις τὴν παρρησία, ποὺ ἔλαβες, ὅχι ὥστε νὰ μὴ λάβεις τέτοια δωρεά. Τώρα ὅμως πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα εἶσαι περίφοβος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ἀδιάφορος.

Ἀλλὰ τὸν καιρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ἀναμένεις; Γιὰ ποιὸ λόγο, διότι μήπως ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἔχει τίποτε περισσότερο; Οἱ Ἀπόστολοι δηλαδὴ δὲν θεωρήθηκαν ἄξιοι τῆς χάριτος τὸ Πάσχα, ἀλλὰ σὲ ἄλλο καιρὸ καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ οἱ πέντε χιλιάδες ὅταν βαπτίσθηκαν, δὲν ἦταν καιρὸς Πάσχα καὶ ὁ Κορνῆλιος καὶ ὁ Εὐνοῦχος καὶ ἄλλοι περισσότεροι. "Ἄς μὴ περιμένουμε λοιπὸν τὸν καιρὸ, μήπως βραδύνοντας καὶ ἀναβάλλοντας ἀποχωρήσουμε κενοὶ καὶ στερημένοι ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ. Πῶς, νομίζετε, θλίβομαι, ὅταν ἀκούσω ὅτι κάποιος χωρὶς νὰ κατηχηθεῖ ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή, σκεπτόμενος τίς ἀφόρητες ἐκεῖνες τιμωρίες, τὴν ἀπαραίτητη τιμωρία; πῶς πάλι στενοχωριέμαι, ὅταν δῶ ἄλλους νὰ φθάνουν στὸ τέλος τῆς ζωῆς τους καὶ νὰ μὴ ἔχουν ἀπ' αὐτὸ ἀκόμη σωφρονισθεῖ; Γι' αὐτὸ λοιπὸν γίνονται πολλὰ ἀνάξια τῆς δωρεᾶς αὐτῆς. Διότι εἶναι πρέπον νὰ εὐφραίνεσθε καὶ νὰ χορεύετε καὶ νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ ἐπιβραβεύετε, ὅταν κάποιος πρόκειται νὰ κατηχηθεῖ. "Ὅταν ἡ σύζυγος τοῦ ἄρρώστου ἀκούσει, ὅτι αὐτὸ παράγγειλε ὁ ἰατρός, σὺν νὰ πρόκειται γιὰ κάτι κακό, κατακόπτεται καὶ θρηνεῖ καὶ κραυγὲς καὶ ὄδυρμοὶ ἀκούονται παντοῦ στὴν οἰκία, ὅπως καὶ μὲ τοὺς κατάδικους ὅταν ὀδηγοῦνται στὸν τελευταῖο τους δρόμο. Καὶ ὁ ἄρρωστος δὲ πάλι τότε ὑποφέρει πρὸς πολὺ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει συνέλθει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, πονάει φοβερῶτερα, ἐπειδὴ ἔχει ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τοὺς θρήνους τοῦ περιβάλλοντός του. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἔχει προετοιμασθεῖ γιὰ τὴν

οὐ παρεσκευάσαιο πρὸς ἀρειήν, ὀκνεῖ λοιπόν, καὶ ἀναδύεται πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοὺς μετὰ ταῦτα.

Ὅρᾳς, οἷα ὁ διάβολος κατασκευάζει μηχανήματα, δοῖν τὴν αἰσχύνην, ὅσον τὸν γέλωτα; Ἀπαλλαγῶμεν τοίνυν τούτου
 5 τοῦ γέλωτος· ζήσωμεν ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε. Διὰ τοῦτο ἔδωκε τὸ βάπτισμα, οὐχ ἵνα λαβόντες ἀπέλθωμεν, ἀλλ' ἵνα ἐπιζήσαντες καρποὺς ἐπιδειξώμεθα. Πῶς ἐρεῖς, καρποφόρει, τῷ ἀπίοντι, τῷ ἐκκοπέντι; οὐκ ἤκουσας, διὸ «Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»; Πῶς οὖν τὰ ἐναντία γίνονται;
 10 Καὶ γὰρ ἡ γυνὴ παρέστηκε πενθοῦσα, διὸ χαίρειν ἔδει τὰ τέκνα ὀδυρόμενα, διὸ συνήδεσθαι ἐχρῆν· αὐτὸς ὁ κείμενος ἐσκοιτωμένος, θορύβου γέμων καὶ ταραχῆς, διὸ πανηγυρίζειν ἔδει ἀθυμίας πεπληρωμένος πολλῆς, διὰ τὴν ὀρφανίαν τῶν τέκνων, διὰ τὴν χηρείαν τῆς γυναικός, διὰ τὴν ἐρη-
 15 υίαν τῆς οἰκίας. Οὕτω τις προσέρχεται μυστηρίοις; εἶπέ μοι οὕτως ἄπειται τραπέζης ἱερᾶς; ταῦτα ἀνεκτά; Κἂν μὲν βασιλεὺς πέμπῃ γράμματα, τοὺς ἐν δεσμοτηρίῳ λύων, εὐφροσύνη καὶ χαρὰ, ὁ δὲ Θεὸς καταπέμπει τὸ Πνεῦμα ἐξ οὐρανῶν, οὐχὶ ἐλλείμματα χρημάτων, ἀλλ' ὀλόκληρα ἁμαρτήματα συγχωρῶν,
 20 καὶ πάντες θρηνεῖτε καὶ ὀδύρεσθε; Τίς ἡ ἀνωμαλία αὕτη; Οὕτω γὰρ λέγω, διὸ καὶ νεκροῖς ἐπεχύθη ὕδωρ καὶ τὰ ἅγια ἐρρίφη εἰς γῆν· ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς τούτων αἴτιοι, ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες.

Διὸ παρακαλῶ πάντα ἀφέντας συσιτρέψαι ἑαυτοὺς καὶ
 25 προσιέναι τῷ βαπτίσματι μετὰ προθυμίας ἀπάσης, ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι πολλὴν ἐπιδειξάμενοι σπουδὴν, τῆς μελλούσης τύχωμεν παρησίας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀρετή, διστάζει στή συνέχεια καὶ ἀποφεύγει νὰ ἐπιδοθεῖ στοὺς μετέπειτα ἀγῶνες.

Βλέπεις τί λογιῆς τεχνάσματα ἐπινοεῖ ὁ διάβολος, πόση εἶναι ἡ αἰσχύνη, πόσος ὁ σαρκασμός; Ἄς ἀπαλλαγῶμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν τὸν σαρκασμό· ἄς Ζήσουμε ὅπως ὁ Χριστὸς παράγγειλε. Γι' αὐτὸ ἔδωσε τὸ βάπτισμα, ὄχι γιὰ νὰ πεθάνουμε, ἀφοῦ τὸ λάβομε, ἀλλ' ἀφοῦ Ζήσουμε ἀρκετά, νὰ παρουσιάσουμε καρπούς. Πῶς, θὰ πεῖς, «καρποφόρησε σ' αὐτὸν ποῦ ἀπέρχεται, σ' αὐτὸν ποῦ ἀποκόβεται ἀπὸ τὴ ζωή; Δὲν ἄκουσες ὅτι «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»⁵⁰; Πῶς λοιπὸν γίνονται τὰ ἀντίθετα; Διότι καὶ ἡ σύζυγος παραστάθηκε πενθώντας, ὅταν ἔπρεπε νὰ χαίρεται· τὰ παιδιὰ κλαίοντας, ὅταν ἔπρεπε νὰ χαίρονται μαζί· ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος, βασανισμένος, γεμάτος ἀπὸ θόρυβο καὶ ταραχή, ὅταν ἔπρεπε νὰ πανηγυρίζει· καταστενοχωρημένος πολὺ γιὰ τὴν ὀρφάνια τῶν παιδιῶν, γιὰ τὴ χρεῖα τῆς συζύγου, τὴν ἐρήμωση τῆς οἰκίας του. Πές μου, ἔτσι προσέρχεται κάποιος στὰ μυστήρια, ἔτσι πλησιάζει τὴν ἱερὴ τράπεζα; εἶναι αὐτὰ ἀνεκτά; Καὶ ἂν μὲν κάποιος βασιλιάς στείλει γράμματα γιὰ νὰ ἀπελευθερώσει τοὺς φυλακισμένους, τότε ὑπάρχει εὐθυμία καὶ χαρὰ, ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ἀποστέλλει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ συγχωρήσει ὄχι ἐλλείμματα χρημάτων, ἀλλ' ὀλόκληρα ἁμαρτήματα, τότε ὅλοι θρηνεῖτε καὶ κλαίτε; Ποιὰ εἶναι αὕτη ἡ ἀνωμαλία; Δὲν ὀμιλῶ βέβαια γιὰ τὸ ὅτι καὶ στοὺς νεκροὺς χύθηκε τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ρίχθηκαν τὰ ἅγια στή γῆ· ὅμως δὲν εἴμαστε ἐμεῖς αἴτιοι αὐτῶν, ἀλλὰ οἱ ἀγνώμονες.

Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἀφοῦ τ' ἀφήσετε ὅλα, νὰ συγκεντρωθεῖτε στοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ νὰ προσέλθετε στὸ βάπτισμα μὲ προθυμία, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε, ἀφοῦ καὶ στὸ παρὸν ἐπιδείξουμε μεγάλη προσπάθεια, τὴ μέλλουσα παρησία, τὴν ὁποία εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκουν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Πράξ. 1, 6 - 11)

«Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες·
Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βα-
5 σιλείαν τῷ Ἰσραήλ;».

1. Ὅτιαν τι μέλλωσιν ἐρωτᾶν οἱ μαθηταί, ὁμοῦ προσέρχον-
ται. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τῷ πλήθει δυσωπήσωσιν. Ἦδεισαν
γάρ, ὅτι τὸ πρῶτον παρ' αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι «Οὐδεὶς οἶδε τὴν
ἡμέραν», διακρουομένου ἦν, οὐκ ἀγνοοῦντος, ἀλλ' ἀναβαλλο-
10 μένου τὴν ἀπόκρισιν ὅθεν πάλιν προσέρχονται καὶ ἐρωτῶσιν.
Οὐκ ἂν δὲ ἠρώτησαν, εἴ γε ὄντως ἦσαν πεπεισμένοι. Ἐπειδὴ
γὰρ ἤκουσαν, ὅτι Πνεῦμα μέλλουσι λαμβάνειν, ὡς ἄξιοι λοι-
πὸν ὄντες ἤθελον μαθεῖν, καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἦσαν ἔτοιμοι.
Οὐ γὰρ ἐβούλοντο καθεῖναι ἑαυτοὺς εἰς κινδύνους, ἀλλὰ ἀνα-
15 πνεῦσαι· διότι οὐ μικρὰ ἦν τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, ἀλλὰ περὶ
τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη. Οὐδὲν οὖν αὐτῷ περὶ
τοῦ Πνεύματος εἰπόντες, ἐρωτῶσι λέγοντες· «Κύριε, εἰ ἐν
τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;».
Καὶ οὐκ εἶπον, πότε; ἀλλά, «εἰ νῦν;» φησὶν οὕτως ἐπεθύμουν
20 τὴν ἡμέραν μαθεῖν. Διὸ καὶ μετὰ πλείονος προσίασι τῆς τι-
μῆς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐδὲ τειρανῶσθαί πως αὐτοῖς, τίς ποιε-
ῖν ἡ βασιλεία· οὐπω γὰρ ἦν τὸ Πνεῦμα διδάξαν αὐτούς. Καὶ
οὐκ εἶπον, πότε ταῦτα ἔσται, ἀλλὰ τί; «Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ
ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;»· ὡς ἤδη ἐκπε-
25 πτωκῆσαν. Ταῦτα οὕτω πυνθάνονται, ὅτι περὶ τὰ αἰσθητὰ ἔτι

1. Πράξ. 1, 6.

2. Ματθ. 24, 36.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Πράξ. 1. 6 - 11)

«Αφοῦ λοιπόν τὸν πλησίασαν ὅλοι μαζί οἱ μαθητὲς τὸν ρωτοῦσαν λέγοντας· Κύριε, μήπως αὐτὸν τὸν καιρὸ πρόκειται νὰ ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;»¹.

1. Ὄταν πρόκειται νὰ ρωτήσουν κάτι οἱ μαθητὲς, προσέρχονται μαζί. Πράττουν δὲ αὐτὸ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν μὲ τὸ πλῆθος τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἰκετεύουν. Διότι γνώριζαν, ὅτι ἐκεῖνο, ποῦ εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος προηγουμένως, ὅτι «κανένας δὲν γνωρίζει τὴν ἡμέρα»², ἦταν ἀποφυγὴ καὶ ὄχι ἄγνοια, ἐπειδὴ ἀνέβαλλε τὴν ἀπόκριση. Γι' αὐτὸ πάλι προσέρχονται καὶ ἐρωτοῦν. Δὲν θὰ ρωτοῦσαν, ἂν βέβαια ἦταν πράγματι πεπεισμένοι. Διότι, ἐπειδὴ ἄκουσαν, ὅτι πρόκειται νὰ λάβουν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἤθελαν νὰ μάθουν, σὰν νὰ ἦταν πιά ἄξιοι καὶ ἔτοιμοι ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τοῦ Διδασκάλου τους. Διότι δὲν ἤθελαν νὰ ὑποβάλουν τοὺς ἑαυτοὺς τους σὲ κινδύνους, ἀλλὰ νὰ ἀνακουφισθοῦν· καθ' ὅσον δὲν ἦταν μικρὰ αὐτά, ποῦ εἶχαν συμβεῖ σ' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἔσχατα ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος. Χωρὶς λοιπὸν νὰ ποῦν σ' αὐτὸν κάτι γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐρωτοῦν, λέγοντας· «Κύριε, μήπως αὐτὸν τὸν καιρὸ, πρόκειται ν' ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;». Καὶ δὲν εἶπαν ἴποτε; ἀλλὰ, «μήπως πρόκειται τώρα;», λέγει· τόσο πολὺ ἤθελαν νὰ μάθουν τὴν ἡμέρα. Γι' αὐτὸ καὶ προσῆλθαν μὲ μεγαλύτερη τιμὴ. Ἐμένα ὁμως μοῦ φαίνεται, ὅτι οὔτε σ' αὐτούς διευκρινίσθηκε καλὰ ποτέ, ποιά ἦταν ἡ βασιλεία· διότι δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμα τὸ Πνεῦμα, γιὰ νὰ τοὺς διδάξει. Καὶ δὲν ἀνέφεραν, πότε θὰ γίνουν αὐτά; ἀλλὰ τί; «μήπως αὐτὸν τὸν καιρὸ πρόκειται ν' ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;»· σὰν δηλαδὴ νὰ εἶχε ἤδη ἐκπέσει. Αὐτὰ ζητοῦν νὰ τὰ πληροφορη-

διέκειντο, εἰ καὶ μὴ ὁμοίως ὡς πρότερον· οὐδὲ γὰρ οὐδέπω γεγένητο βελίους. Οὕτω λοιπὸν οὗτοι μείζονα περὶ αὐτοῦ ἐφανιάζοντο. Ἐπεὶ οὖν ἀνήχθησαν, καὶ αὐτὸς ἀνηγμένως αὐτοῖς διαλέγεται. Οὐκεί γὰρ λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι «Οὐδὲ ὁ
5 Υἱὸς οἶδε τὴν ἡμέραν», ἀλλὰ τί; «Οὐχ ὑμῶν ἐσσι γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὓς ὁ Πατήρ ἔθειο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ».

Μείζονα αἰτεῖτε, φησί. Καὶ μὴ ἤδη ἔμαθον καὶ ἃ πολλῶ μείζονα ἦν. Καὶ ἵνα μάθης τοῦτο ἀκριβῶς, ὄρα πόσα ἀπαριθμοῦμαι. Τί μείζον, εἰπέ μοι, τοῦ μαθεῖν αὐτούς ἅπερ ἔμαθον;
10 Ἐμαθον γοῦν, ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσσι, καὶ Υἱὸν ἔχει ὁ Θεὸς ὁμοτίμον· ἔμαθον, ὅτι ἀνάσιασις ἐσσι· ἔμαθον, ὅτι ἀνελθὼν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς· τὸ τοῦτου φρικωδέστερον ἔμαθον, ὅτι σὰρξ ἄνω κάθηται καὶ προσκυνεῖται ὑπὸ ἀγγέλων· ἔμαθον, ὅτι ἤξει πάλιν κρῖναι πάντα τὸν κόσμον· ἔμαθον, ὅτι
15 μέλλουσι καθεδεῖσθαι καὶ αὐτοὶ τότε κριταὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ· ἔμαθον, ὅτι Ἰουδαῖοι ἐκβάλλονται, οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν ἀντεισέρχονται. Τὸ ταῦτα εἰδέναι ὅτι ἐσσι, μέγα· τὸ δὲ μαθεῖν, ὅτι βασιλεύσει τις ἢ τὸ πότε, οὐδὲν μέγα. Ἐμαθε Παῦλος ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι τὰ πρὸ τοῦ κόσμου ἄπαντα ἔμαθε. Τί μαθεῖν δυσκολώτερον, τὴν ἀρχήν, ἢ τὸ τέλος; Εὐδηλον, ὅτι τὸ πρῶτον. Οὐκοῦν τοῦτο Μωϋσῆς ἔμαθε, καὶ πότε, καὶ πρὸ πόσων χρόνων, δείκνυσι δι' ὧν ἀριθμεῖ τὰ ἔτη. Τοῦτο καὶ Σολομῶν, διὸ καὶ ἔλεγε· «Μνημονεύσω τὰ ἀπ' αἰῶνος».

25 Ὅτι τοίνυν ἐγγύς ἐσιν, ἴσασι μετὰ ταῦτα καὶ οὗτοι ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾷ-

3. Μαρκ. 13, 32.

5. Ματθ. 17, 9. Πρβλ. Ἰω. 11, 25.

6. Λουκ. 22, 69.

8. Ματθ. 16, 27 καὶ Λουκ. 21, 27.

9. Ματθ. 19, 28.

11. Β' Κορ. 12, 4.

4. Ἰω. 5, 17. 19 - 23.

7. Μάρκ. 16, 19.

10. Λουκ. 21, 24.

12. Παροιμ. 8, 21.

θοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπειδὴ ἀκόμα ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ αἰσθητά, ἂν καὶ ὄχι ὅμοια μὲ πρὶν· διότι ἀκόμα δὲν εἶχαν γίνεαι καλύτεροι. "Ἐτσι δηλαδὴ φαντάζονταν αὐτοὶ μεγαλύτερα γι' αὐτόν. "Ὅταν ὅμως αὐτοὶ ὑψώθηκαν πνευματικὰ καὶ αὐτὸς συνομιλεῖ μαζί τους κατὰ τρόπο ὑψηλό. Διότι δὲν λέγει πλέον πρὸς αὐτοὺς ὅτι «οὔτε ὁ Υἱὸς γνῶρίζει ἡν ἡμέρα»³, ἀλλὰ τί; «Δὲν εἶναι δική σας ὑπόθεση νὰ ξέρετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς, τοὺς ὁποίους ὁ Πατὴρ κράτησε γιὰ τὴ δική του ἐξουσία».

Ζητεῖτε μεγαλύτερα, λέγει. Καὶ βέβαια ἔμαθαν ἤδη καὶ αὐτά, ποὺ ἦταν πολὺ μεγαλύτερα. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις αὐτὸ ἀκριβῶς, κοίταζε πόσα θὰ ἀπαριθμήσω. Πές μου, τί μεγαλύτερον θὰ μάθουν αὐτοὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθαν; "Ἐμαθαν ἤδη ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει ἰσότιμο Υἱό⁴. "Ἐμαθαν ὅτι θὰ ὑπάρξει ἀνάστασις⁵. "Ἐμαθαν ὅτι ὅταν ἀπέλθει στοὺς οὐρανοὺς θὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς⁶. "Ἐμαθαν τὸ πιὸ φρικῶδες ἀπ' αὐτά, ὅτι σὰρκα κάθεται ἐπάνω καὶ προσκυνεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους⁷. "Ἐμαθαν ὅτι θὰ ἔλθει πάλι νὰ κρίνει ὅλο τὸν κόσμον⁸. "Ἐμαθαν ὅτι τότε πρόκειται νὰ καθίσουν καὶ αὐτοὶ κριτὲς τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ⁹. ἔμαθαν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐκβάλλονται ἔξω, καὶ ὅτι ἀντὶ αὐτῶν εἰσέρχονται οἱ ἕξ ἔθνων¹⁰. Τὸ νὰ γνῶρίζει κανένας ὅτι θὰ γίνουα αὐτά, εἶναι σπουδαῖο πρᾶγμα, τὸ νὰ μάθει ὅμως, ὅτι κάποιος θὰ βασιλεύσει ἢ τὸ πότε, δὲν εἶναι μεγάλο πρᾶγμα. "Ἐμαθε ὁ Παῦλος ἐκεῖνα, ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται σὲ ἄνθρωπο νὰ πεῖ¹¹. ἔμαθε ὅλα τὰ πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμον. Τί εἶναι δυσκολώτερον νὰ μάθει κανένας, τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος; Εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι τὸ πρῶτον. Λοιπὸν τοῦτο ὁ Μωϋσῆς ἔμαθε, καὶ πότε καὶ πρὶν ἀπὸ πόσα χρόνια, ἀποδεικνύουα τὰ ἔτη, ποὺ ἀπαριθμεῖ. Αὐτὸ τὸ ἔμαθε καὶ ὁ Σολομῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Μνημονεύσω τὰ ἀπ' αἰῶνος»¹².

Τὸ ὅτι λοιπὸν εἶναι πλησίον ἐγνώρισαν κατόπιν καὶ αὐτοὶ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, λέγοντας, «Ὁ Κύ-

τε». Ἄλλὰ τότε οὐκ ἔγνωσαν, καίτοι λαβόντες τεκμήρια. Ὁ δὲ Χριστὸς ὡςπερ εἶπεν. «Οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας», ἀγρυπνεῖν αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ οὐκ ἐδήλωσε φανερώς, οὕτω καὶ νῦν ποιεῖ. Ἄλλως δέ, καὶ ἐκεῖνοι ἐνταῦθα οὐ περὶ συν-
5 τελείας, ἀλλὰ περὶ βασιλείας ἐρωτῶσι διὸ καί, «Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;», ἔλεγον. Ὁ δὲ οὐδὲ τοῦτο αὐτοῖς ἐξεκάλυψε. Περὶ δὲ τοῦ τέλους καὶ πρὸ τούτου τοῦτο ἠρώτων ἄλλ' οὐχ ὡςπερ ἐκεῖ ἀπεκρίνατο σφοδρότερον, ἀπάγων αὐτοὺς τοῦ νομίζειν τὴν ἀπαλλαγὴν
10 εἶναι πλησίον, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τοὺς κινδύνους οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡμερώτερον. Ἴνα γὰρ μὴ δικῶσιν ὑβρίσθαι, μηδὲ προφάσεις εἶναι ταῦτα, ἄκουσον καὶ πῶς εὐθέως αὐτοῖς δώσῃ ἐπαγγέλλεται ἐφ' ᾧ ἐχάρησαν. Ἐπήγαγε γοῦν «Ἄλλὰ λήψεσθε δύναμις ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς,
15 καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς».

Εἶτα, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἐρωτῶσιν, εὐθέως ἀνελήφθη. Καθάπερ οὖν ἐκεῖ τῷ φόβῳ αὐτοὺς ἐσκότισε, καὶ τῷ εἰπεῖν, «οὐκ οἶδα», οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τὸ «Ἄνελήφθη» εἰπὼν. Καὶ
20 γὰρ πολλὴν τοῦ πράγματος εἶχον τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ οὐκ ἂν ἀπέσιησαν, καὶ σφόδρα ἀναγκαῖον ἦν αὐτοὺς μὴ μαθεῖν. Εἶπε γὰρ μοι τί μᾶλλον ἀπιστοῦσιν Ἕλληγες; διὸ συντέλεια ἔσται, ἢ διὸ ὁ Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἐκ Παρθένου προῆλθε μήτρας καὶ μετὰ σαρκὸς ὤφθη ἄνθρωπος; ἄρ' οὐχὶ τοῦτο; Πάντως καὶ σὺ ἐρεῖς. Ἄλλὰ γὰρ αἰσχύνομαι συνεχῶς ὑπὲρ τούτου λέγων, ὡς περὶ πράγματός τινος ἀδιαφόρου. Εἶτα πάλιν ἵνα μὴ εἴπωσι, διατί ἐπαίρεις τὸ πρᾶγμα; «Οὗς ὁ Παιῆρ, φησὶν, ἔ-

13. Φιλίπ. 4, 5-6.

24. Ἰω. 5, 21.

ριος είναι πλησίον. Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τίποτε»¹⁸. Ἄλλὰ τότε δὲν τὸ γνῶριζαν, ἂν καὶ ἔλαβαν ἀποδείξεις. Ὁ δὲ Χριστὸς ὅπως ἀκριβῶς εἶπε, «ὄχι ὕστερα ἀπὸ πολλές ἡμέρες», θέλοντας αὐτοὶ νὰ ἀγρυπνοῦν, καὶ δὲν τὸ φανέρωσε καθαρὰ, ἔτσι καὶ τώρα κάνει. Ἄλλωστε καὶ ἐκεῖνοι ἐδῶ, δὲν ἐρωτοῦν γιὰ τὴν συντέλεια, ἀλλὰ γιὰ τὴ βασιλεία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγαν, «Μήπως, Κύριε, αὐτὸν τὸν καιρὸ θὰ ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;». Αὐτὸς δὲ οὔτε αὐτὸ ἀποκάλυψε σ' αὐτούς. Γιὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου δὲ καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ αὐτό, αὐτὸ ἐρωτοῦσαν νὰ μάθουν. Ἄλλὰ δὲν ἀποκρίθηκε, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, κατὰ τρόπο σφοδρό, ἀπομακρύνοντας αὐτούς ἀπὸ τὸ νὰ νομίζουν ὅτι ἡ λύτρωση εἶναι κοντὰ καὶ ἐνέβαλε αὐτούς στοὺς κινδύνους· ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀλλὰ κατὰ τρόπο ἡμερώτερο. Γιὰ νὰ μὴ νομίζουν δηλαδή, ὅτι θὰ προσβληθοῦν, οὔτε ὅτι αὐτὰ εἶναι προφάσεις, ἄκουσε πῶς ὑπόσχεται ὅτι ἀμέσως θὰ δώσει σ' αὐτούς, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ χάρηκαν. Πρόσθεσε δηλαδή· «Ἄλλὰ θὰ λάβετε δύναμη, ὅταν θὰ ἔλθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐπάνω σας καὶ θὰ εἰσθε μάρτυρές μου καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν Ἰουδαία καὶ Σαμάρεια καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Ἔπειτα, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν καὶ πάλι, ἀμέσως ἀναλήφθηκε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ τοὺς ταλαιπώρησε ὑπερβολικὰ μὲ τὸ φόβο καὶ λέγοντας, «δὲν γινώσκω», ἔτσι καὶ ἐδῶ, μὲ τὸ νὰ πεῖ «ἀνελήφθη». Καὶ διότι εἶχαν μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ τὸ πράγμα αὐτὸ καὶ δὲν θὰ παρετοῦνταν καὶ διότι ἦταν ὑπερβολικὰ ἀναγκαῖο νὰ μὴ τὸ μάθουν. Διότι, πές μου· γιὰ ποῖο πράγμα περισσότερο δείχνουν ἀπιστία οἱ ἐθνικοί; ὅτι θὰ ὑπάρξει συντέλεια, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει γίνεαι ἄνθρωπος καὶ ὅτι προῆλθε ἀπὸ μήτρα παρθένου καὶ ὅτι ἐμφανίσθηκε ἄνθρωπος μὲ σάρκα; ἄραγε δὲν εἶναι αὐτό; Ὅπως δὴποτε καὶ σὺ θὰ συμφωνήσεις. Ἄλλ' ὅμως ἐντρέπομαι νὰ ὁμιλῶ συνέχεια γι' αὐτό, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ κάποιο ἀδιάφορο πράγμα. Ἔπειτα πάλι γιὰ νὰ μὴ ποῦν, γιατί μᾶς ἀπομακρύνεις τὸ πράγμα, λέγει, «Τοὺς καιροὺς ποὺ ὁ Πατὴρ κράτησε γιὰ τὴ δική

θειο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Καὶ μὴν μία Πατὴρ καὶ αὐτοῦ ἐξουσία, ὡς διὰ λέγει «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ». Εἰ ἔνθα ἐργάσασθαι δεῖ, μετὰ τῆς αὐτῆς αὐτῷ πράττει ἐξου-
 5 σίας, ἔνθα εἰδέναι χροῆ, οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς οἶδεν ἐξουσίας; Καὶ μὴν τοῦ μαθεῖν τὴν ἡμέραν πολλῶ μεῖζον τὸ νεκροὺς ἐγείρειν. Εἰ τὸ μεῖζον μετ' ἐξουσίας ποιεῖ, οὐ πολλῶ μᾶλλον τὸ ἕτερον;

2. Ἄλλ' ἵνα μάθητε, ἐπὶ ὑποδείγματι ποιήσω τοῦτο φα-
 10 νερόν. Ὡσπερ ὅταν ἴδωμεν παιδίον ἀποκλαιόμενον, καὶ συνεχῶς θουλόμενόν τι λαβεῖν παρ' ἡμῶν οὐκ ἀναγκαῖον αὐτῷ, μᾶλλον ἀποκρούσαντες, γυμνὰς δεῖκνυμεν τὰς χεῖρας, λέγοντες, ἴδου οὐκ ἔχομεν, οὕτω καὶ αὐτὸς τοῖς ἀποσιόλοις πεποίηκεν. Ἄλλ' ὡσπερ τὸ παιδίον ἐκεῖνο, καὶ μὴ δεικνύτων ἡμῶν ἐπι-
 15 κειται κλαῖον, εἰδὸς ὅτι ἐξηπάτηται εἶτα ἀφέντες ἄπιμεν λέγοντες, ἄκαλεῖ με ὁ δεῖνα, καὶ ἕτερόν τι ἀντὶ αὐτοῦ διδόμεν, θουλόμενοι αὐτὸ ἀπαγαγεῖν τῆς προαιρέσεως, καὶ θαυμάζοντες ἐκεῖνο ἀντὶ τούτου, καὶ δόντες ἀποπηδῶμεν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε. Ἐζήτουν ἐκεῖνοι λαβεῖν· ἔφη οὗτος μὴ
 20 ἔχειν. Ὅμως καὶ πρῶτον ἐφόβησεν· ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐζήτουν, ὄψη πάλιν μὴ ἔχειν. Πλὴν οὐ φοβεῖ νῦν, μετὰ τὸ δεῖξαι τοῦτο ὃ πεποίηκε, λέγει καὶ εὐπρόσωπον ἀφορμήν· ζεῖ «Ὁ Πατὴρ ἔθειο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Τί οὖν; σὺ οὐκ οἶδας τὰ τοῦ Πατρός; ἀλλ' αὐτὸν μὲν γινώσκεις, τὰ δὲ αὐτοῦ οὐκέτι; Αὐ-
 25 τὸς εἶπας· «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός»· καί, «Τὸ μὲν Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο οἶδας; Ἀπαγε. Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσωμεν, τοῦτο εἶρηκεν, ἀλλ' ἀγνοεῖν προσποιεῖται, τῆς ἀκαίρου ζητή-

15. Λουκ. 10, 22 καὶ Ματθ. 11, 27.

16. Α' Κορ. 2, 10.

του ἐξουσία». Καὶ βέβαια μιὰ εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ, ὅπως ὅταν λέγει· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους ποὺ θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»¹⁵. Ἐὰν ὅπου πρέπει νὰ ἐργασθεῖ, πράττει αὐτὸ μὲ τὴν ἴδια πρὸς αὐτὸν ἐξουσία, ὅπου χρειάζεται νὰ γνωρίζει, δὲν γνωρίζει μὲ τὴν ἴδια ἐξουσία; Καὶ βέβαια εἶναι πολὺ μεγαλύτερο ν' ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίζει τὴν ἡμέρα. Ἐὰν τὸ μεγαλύτερο πράττει μὲ ἐξουσία, δὲν πράττει πολὺ περισσότερο τὸ ἄλλο;

2. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθετε, θὰ σᾶς τὸ κάνω φανερὸ μὲ παράδειγμα· Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν δοῦμε ἓνα παιδί νὰ κλαίει καὶ νὰ θέλει συνέχεια νὰ λάβει κάτι ἀπὸ ἐμᾶς, ποὺ δὲν τοῦ εἶναι ἀναγκαῖο, ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ἀποκρύψουμε, δείχνουμε τὰ χέρια μας ἄδεια, λέγοντας, 'νά, δὲν ἔχουμε', ἔτσι καὶ αὐτὸς ἔκαμε στοὺς Ἀποστόλους. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τὸ παιδί ἐκεῖνο καὶ ὅταν δὲν τοῦ δείχνουμε αὐτὸ ποὺ θέλει, ἐπιμένει νὰ κλαίει, ξέροντας ὅτι ἔχει ἐξαπατηθεῖ, ἔπειτα ἀφήνοντάς το φεύγουμε, λέγοντας, 'μὲ φωνάζει ὁ τάδε', καὶ τοῦ δίνουμε κάτι ἄλλο ἀντὶ ἐκείνου ποὺ ἤθελε, θέλοντας νὰ τὸ ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία του, καὶ θαυμάζοντας ἐκεῖνο ἀντὶ αὐτοῦ, καί, ἀφοῦ τὸ δώσουμε, ἀπομακρυνόμαστε. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε. Ζητοῦσαν ἐκεῖνοι νὰ λάβουν, αὐτὸς τοὺς εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει. Βέβαια καὶ προηγουμένως τοὺς φόβησε· ἐπειδὴ ὅμως πάλι ζητοῦσαν, τοὺς εἶπε καὶ πάλι, ὅτι δὲν ἔχει. Πλὴν ὅμως δὲν τοὺς φοβίζει τώρα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπόδειξη αὐτοῦ, ποὺ ἔχει κάνει, προβάλλει καὶ δικαιολογημένη ἀφορμὴ ὅτι «ὁ Πατὴρ του τὸ κράτησε αὐτὸ γιὰ τὴ δική του ἐξουσία». Τί λοιπόν; ἐσὺ δὲν γνωρίζεις τὰ τοῦ Πατρὸς; ἀλλ' αὐτὸν μὲν τὸν γνωρίζεις, τὰ αὐτοῦ δὲ ὄχι; Σὺ εἶπες, «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο ὁ Υἱὸς»¹⁵, καί, «Τὸ μὲν Πνεῦμα τὰ ἐρευνᾷ ὅλα, ἀκόμη καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Ἐσὺ δὲ οὔτε αὐτὸ τὸ γνωρίζεις; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Τὸ εἶπε αὐτὸ ὄχι γιὰ νὰ ὑποπτευθοῦμε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ προσποιεῖται ὅτι τὸ ἀγνοεῖ, ἀπομακρύνοντας

σεως ἀπάγγων αὐτούς. Ἐφοβήθησαν οὖν ἐρωτηῆσαι πάλιν, ἵνα μὴ ἀκούσωσι· «Καὶ ὑμεῖς ἀσύνειοί ἐστε;». Πολλῶ γὰρ μαῖλλον αὐτὸν ἐφοβοῦντο νῦν, ἢ τὸ πρότερον.

«Ἀλλὰ λήψετε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς». Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ οὐ πρὸς ἃ ἠρώτησαν ἀπεκρίναιτο (διδασκάλου γὰρ τοῦτο ἐστὶ, μὴ δὲ βούλεται ὁ μαθητής, ἀλλ' ἃ συμφέρει μαθεῖν, διδάσκειν), οὕτω καὶ νῦν, ἃ ἔδει μαθεῖν διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ταραχθῶσιν. Ἄρα ἔτι ἀσθενεῖς ἦσαν. Ὡστε δὲ παρηγοιάζεσθαι, ἐπήρην αὐτῶν τὰς ψυχάς, καὶ τὰ φορτικὰ συνεκάλυψεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν αὐτοὺς μικρὸν ὑστερον λοιπὸν καιαλιμπάνειν, ταῦτα διαλεγόμενος οὐδὲν λέγει λυπηρὸν ἀπλῶς· ἀλλὰ τί; Μει' ἐγκωμίου τὰ λυπηρὰ φησι, μονονουχὶ λέγων, «μὴ φοβηθῆτε· Λήψετε γὰρ δύναμιν ἐπελθόντες τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε», νῦν δὲ βούλεται ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ κηρῦσσειν αὐτούς, καὶ ἃ τότε οὐκ εἶπεν, ἐνταῦθα προσέθηκε, «Καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς», λέγων. Καὶ τὸ πάντων φοβερώτερον εἰπὼν, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἐρωτῶσι, «Βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν».

Ὁρᾶς οὖν αὐτοὶ ἐκήρυξαν καὶ ἐπλήρωσαν τὸ εὐαγγέλιον· Ὅτιως μέγα αὐτοῖς ἐχαρίσατο. Ὅπου δεδοίκατε, φησὶν, ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκεῖ κηρῦξατε πρῶτον, καὶ ὑστερον «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς». Εἶτα πάλιν τῶν λεχθέντων ἢ πρίσις· «Βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη», φησί. Βλεπόντων μὲν γὰρ οὐκ ἀνεσιγῆ· «Βλεπόντων δὲ ἐπήρθη»· ἐπειδὴ οὐδὲ ἐνταῦθα ἢ ὄψις τὸ πᾶν ἴσχυσε. Καὶ γὰρ τῆς ἀνασιτάσεως τὸ μὲν τέλος εἶδον, τὴν δὲ ἀρχὴν οὐκέτι καὶ τῆς ἀναλήψεως τὴν μὲν ἀρχὴν εἶ-

17. Ματθ. 15, 16 καὶ Μαρκ. 7, 18.

18. Ματθ. 10, 5.

αυτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνώφελη ζήτησι. Φοβήθησαν λοιπὸν νὰ ἐρωτήσουν πάλι, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσουν, «καὶ σεῖς εἶσθε ἀνόητοι;»¹⁷. Διότι πολὺ περισσότερο φοβοῦνταν αὐτὸν τῶρα, παρὰ προηγουμένως.

«Ἄλλὰ θὰ λάβετε δύναμη, ὅταν θὰ ἔλθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐπάνω σας». Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ δὲν ἀποκρίθηκε σὲ ὅσα τὸν ρώτησαν (διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ διδασκάλου, νὰ διδάσκει ὄχι ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ μαθητής, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ συμφέρει νὰ μάθει) ἔτσι καὶ τῶρα, ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ μάθουν, γι' αὐτὸ τοὺς τὰ προλέγει, γιὰ νὰ μὴ ταραχθοῦν. Ἄρα ἦταν ἀκόμη ἀσθενεῖς. Ὡστε γιὰ νὰ ἔχουν παρρησία, ἀνύψωσε τίς ψυχές τους, καὶ ἀπέκρινε ἐκεῖνα ποὺ ἐνοχλοῦσαν. Διότι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ τοὺς ἐγκαταλείψει πλέον, διδάσκοντας αὐτά, δὲν τοὺς λέγει τίποτε τὸ λυπηρὸ, ἀλλὰ τί; Μὲ ἐγκώμιον λέγει τὰ λυπηρά, σχεδὸν λέγοντας, μὴ φοβηθεῖτε· «Διότι θὰ λάβετε δύναμη, ὅταν ἔλθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐπάνω σας, καὶ θὰ εἶσθε μάρτυρές μου, καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία καὶ Σαμάρεια». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, «πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς μὴ πηγαίνετε, καὶ σὲ πόλη τῶν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθετε»¹⁸, τῶρα δὲ θέλει σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία καὶ Σαμάρεια αὐτοὶ νὰ κηρύττουν ἐκεῖνα, ποὺ δὲν εἶπε τότε, τὰ πρόσθεσε ἐδῶ, λέγοντας «καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς». Καὶ ἀφοῦ τοὺς εἶπε τὸ φοβερώτερον ἀπ' ὅλα, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν πάλι, «Ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸν ἔβλεπαν, ἀνυψώθηκε καὶ ἓνα σύννεφο τὸν ἀπέκρυψε ἀπὸ τὰ μάτια τους». Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ κήρυξαν καὶ συμπλήρωσαν τὸ Εὐαγγέλιον; Πράγματι μεγάλο δῶρον χάρισε σ' αὐτούς. Ἐκεῖ ὅπου φοβηθήκατε, λέγει, δηλαδὴ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκεῖ πρῶτα κηρύξατε, καὶ ὕστερα ὡς τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἐπειτα πάλι ἡ πίστις τῶν λεχθέντων· «Ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸν ἔβλεπαν», λέγει, «αὐτὸς ἀνυψώθηκε». Διότι δὲν ἀναστήθηκε ὅταν ἐκεῖνοι ἔβλεπαν, ἐνῶ τὸν ἔβλεπαν ὅταν ἀνυψώθηκε. Ἐπειδὴ οὔτε ἡ ὄρασις κατόρθωσε τὸ πᾶν. Καθόσον τῆς ἀναστάσεως τὸ μὲν τέλος τὸ εἶδαν, τὴν δὲ ἀρχὴν ὄχι· καὶ τῆς ἀναλήψεως τὴν μὲν ἀρχὴν εἶδαν,

- δον, τὸ δὲ τέλος οὐκέτι. Παρεΐλκε γὰρ ἐκεῖνο τὸ τὴν ἀρχὴν ἰδεῖν, αὐτοῦ τοῦ ταῦτα φθεγγομένου παρόντιος, καὶ τοῦ μηνύματος δηλοῦντιος, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκεῖ· ἀλλὰ τὸ μετὰ τοῦτο λόγῳ ἔδει μαθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀρκοῦσιν οἱ ὀφθαλμοὶ δεῖξαι τὸ
- 5** ὕψος, οὐδὲ παιδεῦσαι πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν, ἢ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅρα τί γίνεται. "Οτι μὲν αὐτός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς, ἠδεσαν ἐξ ὧν διελέγειο πρὸς αὐτοὺς (πύρωθεν γὰρ οὐκ ἐνῆν ἰδόντας γινῶναι), ὅτι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλαμβάνεται, αὐτοὶ λοιπὸν ἐδίδασκον οἱ ἄγγελοι. "Ορα, πῶς οὐ πάντα
- 10** Πνεύματι, ἀλλὰ καὶ ὄψει γενέσθαι οἰκονομεῖται. Διατί δὲ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν; Καὶ τοῦτο τεκμήριον, ὅτι εἰς οὐρανὸν ἀνῆλθεν. Οὐ πῦρ, ὡς ἐπὶ Ἡλίου, οὐδὲ ἄρμα πύρινον· ἀλλὰ νεφέλη αὐτὸν ὑπέλαβεν, ὃ τοῦ οὐρανοῦ σύμβολον ἦν, καθὼς ὁ προφήτης φησὶν, «Ὁ τιθεὶς νέφει τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ», εἰ
- 15** καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται τοῦτο. Διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι «ἐπὶ νεφέλης», δεικνύς, ὅτι ἐν τῷ συμβόλῳ αὐτῷ τῆς θείας δυνάμεως· οὐδαμοῦ γὰρ ἄλλη τις δύναμις ἐπὶ νεφέλης φαίνεται. "Ακουε πάλιν, τί φηοὶν ἄλλος προφήτης· «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης».
- 20** 3. Περὶ ἀναγκαίου γὰρ τῆς ἐρωτήσεως οὔσης, καὶ προσεχόντων αὐτῶν σφόδρα τοῖς λεγομένοις, καὶ διεγηγερομένων καὶ οὐ νοσοιαζόντων, τοῦτο γέγονε. Καὶ ἐν τῷ ὄρει δὲ νεφέλη δι' αὐτόν, διε Μωϋσῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸν γρόφον, ἀλλ' οὐ δι' ἐκεῖνον ἦν ἡ νεφέλη. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι «Πορεύομαι», μόνον, ἵνα μὴ
- 25** πάλιν ἀλγήσωσιν, ἀλλ' εἶπε καί, ὅτι «Τὸ πνεῦμα πέμπω». "Αρα διὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπῆει, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμάνθανον. Βαβαὶ οἴου θεάματος κατηξιώθησαν. «Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν», φησὶν, «εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, οἱ καὶ

19. Δ' Βασ. 2, 11.

20. Ψαλμ. 103, 3.

21. Ἦσ. 19, 1.

22. Ἐξοδ. 33, 9.

23. Ἰω. 16, 5, 7.

τὸ δὲ τέλος καθόλου. Διότι ἦταν περιττὸ ἐκεῖνο, τὸ νὰ δοῦν δηλαδὴ τὴν ἀρχή, ἀφοῦ αὐτὸς ποὺ ἔλεγε αὐτὰ ἦταν παρών, καὶ τὸ μνημα φανέρωνε, ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖ· ἀλλὰ τὸ μετὰ ἀπὸ αὐτό, ἔπρεπε νὰ μάθουν μὲ τὸ λόγο. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἀρκοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ φανερῶσουν τὸ ὕψος, οὔτε νὸ διδάξουν τί ἀπὸ τὰ δύο, ἀνῆλθε στὸν οὐρανὸ ἢ σὰν στὸν οὐρανό, κοίταξε τί γίνεται. "Ὅτι μὲν αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τὸ γνώρισαν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δίδασκε πρὸς αὐτοὺς (διότι δὲν ἦταν μακριά, ὥστε ὅσοι μποροῦσαν νὰ τὸν δοῦν, νὰ τὸν γνωρίσουν), ὅτι δὲ στὸν οὐρανὸ ἀνέρχεται, οἱ ἴδιοι πλέον οἱ ἄγγελοι τὸ ἰδίδασκαν. Κοίταξε πῶς ὅλα ρυθμίζεται νὰ γίνουν ὄχι μόνο μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὄραση. Γιατί ὅμως νεφέλη παρέλαβε αὐτόν; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη, ὅτι ἀνῆλθε στὸν οὐρανό. *Οὔτε πῦρ, ὅπως συνέβηκε μὲ τὸν Ἡλία, οὔτε ἄρμα πύρινο¹⁹, ἀλλὰ νεφέλη παρέλαβε αὐτόν, ποὺ ἦταν σύμβολο τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς λέγει ὁ προφήτης, «Αὐτὸς ποὺ τοποθέτησε νέφη γιὰ νὰ ἐπιβαίνει ἐπ' αὐτῶν»²⁰, ἂν καὶ ἔχει λεχθεῖ αὐτὸ γιὰ τὸν Πατέρα του. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι «ἐπάνω στὰ σύννεφα», ἀποδεικνύοντας ὅτι ἀνέρχεται μὲ αὐτὸ τὸ σύμβολο τῆς θείας δυνάμεως· διότι πουθενὰ κάποια ἄλλη δύναμη δὲν φαίνεται ἐπάνω στὰ σύννεφα. "Ἄκουε πάλι τί λέγει ἄλλος Προφήτης· «Ὁ Θεὸς κάθεται ἐπάνω σὲ ἐλαφρὴ νεφέλη»²¹.*

3. Διότι αὐτὸ συνέβηκε, ἐνῶ ἡ ἐρώτηση ἦταν γιὰ κάτι τὸ ἀναγκαῖο, καί, ἐνῶ πρόσεχαν αὐτοὶ πολὺ στὰ λεγόμενα καὶ ἦταν σὲ κατάσταση διεγέρσεως καὶ δὲν ἦταν κοιμισμένοι. Ἄλλὰ καὶ στὸ ὅρος ὑπῆρχε νεφέλη γι' αὐτόν, ὅταν ὁ Μωϋσῆς εἰσῆλθε στὸ θεῖο γνόφο²², διότι δὲν ἦταν γιὰ τὸν Μωϋσῆ ἢ νεφέλη. Καὶ δὲν εἶπε μόνο «ὅτι πορεύομαι»²³, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρηθοῦν πάλι, ἀλλ' εἶπε, ὅτι «θὰ στείλω τὸ Πνεῦμα»²³. "Ἄρα μάθαιναν μὲ τὴν ὄρασή τους ὅτι ἀνέρχονταν στὸν οὐρανό. Πῶ, πῶ! ποίου θεάματος καταξιώθηκαν. «Καὶ καθὼς», λέγει, «κοιτοῦσαν μὲ προσοχὴ πρὸς τὸν οὐρανό, ἐνῶ αὐτὸς ἀνυψωνόταν, καὶ ξαφνικὰ δύο ἄνδρες μὲ ἐνδύματα λευκὰ στάθηκαν κοντὰ τους

εἶπον· ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐσιήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν». Δεικτικῶς ἐχρήσαντο τῇ λέξει, «Οὗτος», εἰπόντες, «ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, δν
 5 τρόπον ἐθεάσασθαι αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν». Πάλιν τὸ σχῆμα φαιδρόν. Ἄγγελοι γὰρ ἀθρόον τινὲς εἰς τύπον ἀνθρώπων σχηματισθέντες ἐπέσιησαν, καὶ φασιν, «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι». Ἀξιόπιστοι λοιπὸν ἐδόκουν ἐκείνοις ἐκ τοῦ εἰπεῖν, «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι». Τί γὰρ ἔδει τοὺς εἰδότας τὴν πα-
 10 τρίδα μαθεῖν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν; Καὶ τῷ σχήματι δὲ ἐπέσιησαν καὶ ἐδήλουν, ὅτι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἶσι.

Διατί μὴ ταῦτα αὐτὸς αὐτοῖς λέγει, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι; Διελέχθη αὐτοῖς προλαβὼν αὐτὸς πάντα, ὥστε ἀναμιμνήσκοπος ἦν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγγέλων ἅπερ ἤκουσαν. Καὶ οὐκ εἶπον, δν
 15 ἐθεάσασθε ἀναληφθέντα, ἀλλά, «Πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν», δηλῶν ὅτι ἀνάβασίς ἐστὶν ἢ ἀκάληψις· σαρκὸς δὲ τὸ ἀναληφθῆναί ἐστι. Διὰ τοῦτο φασιν· «Ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται»· οὐ ἑπεμφθήσεται, ἀλλ', «Ἐλεύσεται». Ποῦ οὖν τὸ ἔλαιον; «Νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν». Καλῶς. Αὐ-
 20 τὸς γὰρ ἐπέβη τῆς νεφέλης· διότι· «Ὁ ἀναβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς». Σὺν δὲ μοι ὄρα, πῶς τὰ μὲν κατὰ τὴν ἐκείνων διάνοιαν φθέγγονται, τὰ δὲ ἀξίως τοῦ Θεοῦ. Ἐπήρθη λοιπὸν ἡ διάνοια τῶν ὁρώτων· ἐχαρίσαιο αὐτοῖς τῆς δευτέρας παρουσίας οὐ μικρὸν γνῶρισμα. Τὸ γὰρ, «Οὕτως ἐλεύσεται»,
 25 τοῦτο δηλοῦντιός ἐστι μετὰ τοῦ σώματος, φησὶν, ὃ ἐπόθουν ἀκοῦσαι καὶ ὅτι πάλιν εἰς κρίσιν ἤξει οὕτως ἐπὶ νεφέλης.

«Καὶ ἰδού», φησὶν, «ἄνδρες δύο παρεσιήκεισαν». Διατί εἶπεν, «Ἄνδρες»; Ἀκριβῶς γὰρ ἐαντιοὺς ἀπειτύπωσαν εἰς ἄνδρας ὡς μὴ πισηθῆναι. Οἱ καὶ εἶπον· «Τί ἐσιήκατε ἐμβλέ-

καὶ τοὺς εἶπαν· "Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, γιατί στέκεσθε, καὶ κοιτάζετε στὸν οὐρανό; Αὐτός ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σαῶς στὸν οὐρανό». Ἐνδεικτικὰ χρησιμοποίησαν τὴ λέξη «αὐτός», λέγοντας, «ποὺ ἀνελήφθηκε ἀπὸ σαῶς στὸν οὐρανό, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἔλθει, ὅπως τὸ εἶδατε νὰ ἀνεβαίνει στὸν οὐρανό». Πάλι τὸ σχῆμα χαρούμενο. Διότι μερικοὶ ἄγγελοι διὰ μιᾶς, ἀφοῦ ἔλαβαν μορφή ἀνθρώπων, παρουσιάσθηκαν καὶ λέγουν, «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι». Φαίνονταν λοιπὸν σ' ἐκείνους ἀξιόπιστοι ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπαν, «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι». Διότι, τί χρειαζόταν αὐτὰ ποὺ γνώριζαν, νὰ μάθουν τὴν πατρίδα τους, ἐὰν δὲν ἦταν αὐτό; Καὶ ἐπέστρεψαν στὸ σχῆμα τους καὶ φανέρωναν, ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Γιατί αὐτὰ δὲν τοὺς τὰ λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ οἱ ἄγγελοι; Δίδαξε αὐτούς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τὰ προεῖπε ὅλα, ὥστε μὲ τοὺς ἀγγέλους ὑπενθύμιζε σ' αὐτοὺς αὐτὰ, ποὺ ἄκουσαν. Καὶ δὲν εἶπαν, αὐτὸν ποὺ εἶδατε ἀναληφθέντα, ἀλλ' «Αὐτὸν ποὺ εἶδατε νὰ ἀνεβαίνει στὸν οὐρανό», φανερώνοντας ὅτι ἡ ἀνάληψη εἶναι ἀνάβαση, καὶ μάλιστα ἀνάληψη τῆς σάρκας. Γι' αὐτὸ λέγει· «Αὐτός ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σαῶς, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἔλθει»· ὄχι, 'θὰ σταλεῖ', ἀλλὰ, «θὰ ἔλθει». Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ μικρότερο; «Σύννεφο τὸν ἀπέκρυψε». Πολὺ καλά. Γιατί αὐτός ἀνέβηκε ἐπάνω στὸ σύννεφο, καθόσον «αὐτός ποὺ ἀνέβηκε, αὐτός ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ κατέβηκε»²⁴. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς, ἄλλα μὲν λέγονται ἀνάλογα μὲ τὴν διανοητικὴ ἰκανότητα ἐκείνων, ἄλλα δὲ ὅπως ἀξίζει στὸ Θεό. Ἄνυψώθηκε πλέον ἡ διάνοια ἐκείνων ποὺ ἔβλεπαν· χάρισε σ' αὐτούς ὄχι μικρὸ δείγμα τῆς δεύτερης παρουσίας. Διότι τό, «Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἔλθει», αὐτὸ φανερῶνει· μὲ τὸ σῶμα, λέγει, πράγμα ποὺ ἐπιθυμοῦσαν ν' ἀκούσουν· καὶ ὅτι πάλι θὰ ἔλθει γιὰ τὴν κρίση κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπάνω σὲ σύννεφο.

«Καὶ Ἐαφνικά», λέγει, «δύο ἄνδρες στάθηκαν κοντὰ τους». Γιατί εἶπε, «Ἄνδρες»; Διότι ἀκριβῶς ἀπεικόνισαν τοὺς ἑαυτοὺς τους σὲ ἄνδρες, γιὰ νὰ μὴ πτοηθοῦν. Αὐτοὶ

πονιες εἰς τὸν οὐρανόν;». Ἐμα κολακευόντων ἦν τὰ ρήματα, καὶ οὐκ ἐώντων αὐτοὺς προσδοκᾶν αὐτὸν πάλιν εὐθέως. Οὗτοι τὸ μὲν μείζον λέγουσι, τὸ δὲ ἔλατιον οὐκ εἶ. Ὅτι μὲν γὰρ οὕτως ἐλεύσεται, καὶ ὡς ἐξ οὐρανοῦ αὐτὸν χορὴ προσδέ-

5 ξασθαι, φασί, τὸ δὲ πότε, σιγῶσι. Λοιπὸν ἀπὸ τῆς θέας ἐκείνης ἐπέσιρσαν αὐτοὺς πρὸς τὸν αὐτῶν λόγον ἵνα μὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι θεωρεῖν, νομίσωσιν αὐτὸν μὴ ἀνεληλυθέναι, ἀλλ' ἐν ᾧ διαλέγονται φθάσειν. Εἰ γὰρ πρὸς τούτου ἔλεγον, «Ποῦ ὑπάγεις», πολλῶ μᾶλλον καὶ νῦν ἂν εἶπον «Εἰ ἐν τῷ

10 χρόνῳ τούτῳ, φησὶν, ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραήλ;». Οὕτως ἤδεσαν αὐτοῦ τὸ ἡμέρον, διὸ καὶ μετὰ τὸ παθεῖν ἐρωτῶσιν αὐτόν, «Εἰ ἀποκαθιστάνεις;». Καὶ μὴν ἔμπροσθεν εἶπεν αὐτοῖς, διὸ «Μελλήσετε ἀκούειν πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων· ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος», οὐδὲ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀλώσε-

15 ται. Νῦν δὲ περὶ βασιλείας ἐρωτῶσιν, οὐ περὶ συντελείας. Ἄλλως δέ, οὐδὲ μακρὸν λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς ἀποιεῖναι λόγον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ὡς δὴ οὖν καὶ αὐτοὶ εὐδοκιμήσουσιν, εἰ τοῦτο γένοιτο, ἐρωτῶσιν. Αὐτὸς δὲ διὸ οὐκ ἀποκαθιστάνει, οὐκ ἐδήλωσε. Τί γὰρ ἦν τοῦτο ἀναγκαῖον αὐτοὺς μαθεῖν; Διὰ

20 τοῦτο καὶ δεδοικότες οὐκ ἔτι εἶπον, «τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος;». ἀλλ', «Εἰ τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ ἀποκαθιστάνεις;». Ἐνόμιζον γὰρ αὐτὴν ἤδη παρεῖναι. Αὐτὸς δὲ καὶ ἐν παραβολαῖς ἔδειξε, διὸ οὐκ ἐγγύς· καὶ ἔνθα ἠρώτησαν, οὐ πρὸς αὐτὸ ἀπεκρίνατο, ἀλλά,

25 «Λήψεσθε, φησί, δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς». Ὅρα, «Ἐπελθόντος», οὐ «πεμφθέντος», εἶπεν, ἵνα τὸ ἰσότημον δείξῃ. Πῶς οὖν, ᾧ πνευματιμάχε, κτίσμα τολμᾶς εἰπεῖν;

25. Ἰω. 13, 36.

26. Μαρκ. 13, 7 καὶ Ματθ. 24, 6.

27. Ματθ. 24, 3.

δὲ εἶπαν· «Γιατί στέκεσθε, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό;». Συγχρόνως ὅμως τὰ λόγια τους ἦταν κολακευτικά καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ περιμένουν ἀμέσως αὐτὸν καὶ πάλι. Αὐτοὶ τὸ μὲν μεγαλύτερο λέγουν, ὄχι ὅμως καὶ τὸ μικρότερο. Διότι λέγουν μὲν ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἔλθει καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀναμένουν αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀποσιωποῦν ὅμως τὸ πότε. Ἐπειτα ἀπὸ τῆ θεᾶ ἐκείνη ἐπέστρεψαν αὐτοὺς στὸ δικό τους λόγο, ὥστε μὲ αὐτὰ πού τοὺς λέγουν νὰ τοὺς προλάβουν νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸς δὲν ἀναλήφθηκε, ἐπειδὴ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τὸν βλέπουν. Διότι, ἂν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἔλεγαν, «Ποῦ πηγαίνεις;»²⁵, πολὺ περισσότερο καὶ τώρα θὰ μπορούσαν νὰ ποῦν· «Μήπως κατ' αὐτὸν τὸν χρόνο θὰ ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;». Ἐτσι γνώρισαν τὴ πραότητα του, διότι καὶ μετὰ τὸ πάθος του τὸν ἐρωτοῦν· «Μήπως θὰ ἀποκαταστήσεις;». Καὶ βέβαια προηγουμένως εἶπε σ' αὐτοὺς, ὅτι «πρόκειται νὰ ἀκούσετε πολέμους καὶ φῆμες γιὰ πολέμους, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμα τὸ τέλος»²⁶, οὔτε τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ κυριευθοῦν. Τώρα ὅμως ρωτοῦν γιὰ τὴ βασιλεία, ὄχι γιὰ τὴ συντέλεια. Ἐξ ἄλλου δέ, δὲν ἀπευθύνει πλέον πρὸς αὐτοὺς μακρὸ λόγο μετὰ τὴν ἀνάστασι. Βέβαια καὶ αὐτοὶ ἐρωτοῦν σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ικανοποιηθοῦν, ἐὰν θὰ συνέβαινε τοῦτο. Αὐτὸς ὅμως δὲν φανέρωσε, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀποκαταστήσει τὴ βασιλεία. Διότι, γιατί ἦταν ἀναγκαῖο αὐτὸ νὰ τὸ μάθουν αὐτοί; Γι' αὐτὸ, βέβαια, καὶ ἐπειδὴ φοβοῦνταν, δὲν εἶπαν ἀκόμα, «Ποιὸ εἶναι τὸ σημεῖο τῆς παρουσίας σου καὶ τῆς συντέλειας τοῦ αἰῶνα;»²⁷ ἀλλ' εἶπαν, «Μήπως θὰ ἀποκαταστήσεις τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;». Διότι νόμιζαν ὅτι αὕτη εἶναι ἤδη παρούσα. Αὐτὸς δέ καὶ μὲ παραβολὰς φανέρωσε, ὅτι δὲν εἶναι κοντὰ καὶ ὅταν τὸν ρώτησαν, δὲν ἀπάντησε σ' αὐτό, ἀλλὰ, «Θὰ λάβετε», λέγει, «δύναμη, ὅταν θὰ ἔλθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐπάνω σας». Πρόσεχε, «ὅταν ἔλθει», εἶπε, ὄχι ὅταν θὰ σταλεῖ, γιὰ νὰ δείξει τὴν ἰσοτιμία. Πῶς λοιπόν, πνευματομάχε, τολμᾶς νὰ πεῖς, ὅτι εἶναι κτίσμα τὸ Πνεῦμα*.

«Καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες». Ἠνίξαιτο τὴν ἀνάληψιν μᾶλλον δὲ ἢ ἥδη προήκουσαν, καὶ νῦν αὐτοὺς πάλιν ἀνέμνησεν. Ἦδη ἐδείχθη, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθε. «Νεφέλη καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ», φησί· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «Νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν»· τὸν τοῦ οὐρανοῦ φησὶ Δεσπότιν. Καθάπερ γὰρ βασιλέα δείκνυσιν ὄχημα βασιλικόν, οὕτω καὶ ἐπ' αὐτόν ἐπέμφθη ὄχημα βασιλικόν, ἵνα μηδὲν φθέγγωνται λυπηρόν, μηδὲ τὸ αὐτὸ πάθωσιν, ὅπερ ὁ Ἑλισσαῖος, τοῦ διδασκάλου ἀναληφθέντος, διαροήξας τὸν χιτωνίσκον. Καὶ
 10 τί φασιν; «Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν» εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται»· καί, «Ἴδου ἄνδρες δύο παρεισιτήκεισαν αὐτοῖς». Εἰκότως. Ἐπὶ σίματος γὰρ δύο μαρτύρων σιαθῆσεται πᾶν ῥῆμα. Καὶ ταῦτα αὐτὰ φθέγγονται. «Καὶ ἐν ἑσθῆτι, φησί, λευκῆ». Ὡσπερ ἥδη ἄγγελον εἶδον ἐπὶ τοῦ μνη-
 15 ματος ἐν ἑσθήσεσιν ἀνασιραπιούσαις, καὶ προεῖπεν αὐτῶν καὶ τὴν διάνοιαν· οὕτω καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ κήρυξ ἄγγελος γίνεται· εἰ καὶ οἱ προφητῆται πολλαχοῦ προεῖπον, ὥσπερ καὶ περὶ τῆς ἀνασιτάσεως.

4. Πανταχοῦ ἄγγελοι γίνονται κήρυκες, ὡς ἐπὶ τῆς γεν-
 20 νήσεως, ὡς πρὸς τὴν Μαρίαν πάλιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἀνασιτάσεως· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως· μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ἄγγελοι φανοῦνται προιρέχοντες. Εἰπόντες δέ, «Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν», ἵνα μὴ αὐτοὺς ἐξαπορήσωσιν, ἐπήγαγον, «Οὕτως ἐλεύσεται». Ἀνέπνευσαν μι-
 25 κρόν ἀκούσαντες, ὅτι πάλιν ἐλεύσεται, καὶ δι· οὕτω, καὶ οὐκ ἔσται ἀπόβσιος. Καὶ τὸ «Ἀφ' ὑμῶν» δέ, οὐχ ἀπλῶς πρόσκειται, ἀλλὰ τῆς ἀγάπης ἐστὶ παρασιαιτικόν τῆς εἰς αὐτοὺς καὶ τῆς ἐκλογῆς, καὶ δι· οὐκ ἀφήσει, οὐς ἐξελέξατο. Τῆς μὲν οὖν

28. Ψαλμ. 96, 2.

29. Δ' Βασ. 2, 12.

30. Δευτ. 19, 15. 17 καὶ Ματθ. 18, 16.

* Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος ἀφ' ἑνός μὲν τονίζει τὴν ἰσοτιμία τῶν προσώπων τῆς Ἀγ. Τριάδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταφέρεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν αὐτὴν, ἰδίως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

31. Ματθ. 28, 2.

«Καὶ θὰ εἴσθε μάρτυρες μου». Ὑπαινίχθηκε τὴν ἀνάληψη· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα ποὺ ἤδη ἄκουσαν προηγουμένως, καὶ τώρα πάλι ὑπενθύμισε σ' αὐτούς. Ἦδη ἀποδείχθηκε ὅτι ἀνῆλθε στοὺς οὐρανοὺς. Διότι λέγει, «Νεφέλη καὶ θεῖο φῶς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»²⁸. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «νεφέλη ἀπέκρυψε αὐτὸ ἀπὸ τὰ μάτια τους»· ἐννοεῖ τὸν Δεσπότη τοῦ οὐρανοῦ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸν βασιλέα ἀποδεικνύει τὸ βασιλικὸ ὄχημα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ πρὸς αὐτὸν ἐστάλη τὸ ὄχημα τὸ βασιλικό, γιὰ νὰ μὴ ποῦν τίποτε τὸ λυπηρό, οὔτε νὰ πάθουν τὸ ἴδιο ποὺ ἔπαθε καὶ ὁ Ἐλισσαῖος, ὅταν, ἐνῶ ἀνερχόταν στοὺς οὐρανοὺς, ὁ διδάσκαλός του ἔσχισε τὸ ὑποκάμισό του²⁹. Καὶ τί λέγουν; «Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σαῶς στὸν οὐρανό, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἔλθει», καὶ «Νὰ δύο ἄνδρες στάθηκαν κοντά τους». Πολὺ εὐλογα, διότι «μὲ τὴν μαρτυρία δύο μαρτύρων θὰ πιστοποιηθεῖ κάθε λόγος». Καὶ αὐτὰ λέγουν αὐτοί. Καὶ «μὲ λευκὰ ἐνδύματα», λέγει. Ὅπως ἀκριβῶς ἤδη εἶδαν ἄγγελο ἐπάνω στὸ μνῆμα μὲ ἀπαστράπτοντα ἐνδύματα, καὶ προεῖπε καὶ τὴ σκέψη αὐτῶν³¹, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν ἀνάληψη αὐτοῦ ἄγγελος γίνεται κήρυκας· ἂν καὶ οἱ προφῆτες σὲ πολλὰ σημεία τὴν προεῖπαν, ὅπως ἀκριβῶς προφήτευσαν καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση αὐτοῦ.

4. Παντοῦ ἄγγελοι γίνονται κήρυκες, ὅπως κατὰ τὴ γέννηση, ὅπως πάλι πρὸς τὴ Μαρία, ὅπως κατὰ τὴν ἀνάσταση· ἔτσι λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἀνάληψη, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ τὴν δευτέρα παρουσία, οἱ ἄγγελοι θὰ ἐμφανισθοῦν τρέχοντας μπροστὰ ἀπ' αὐτόν. Ἄφοῦ δὲ εἶπαν, «αὐτὸς ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ σαῶς στὸν οὐρανό», γιὰ νὰ μὴ εὐρεθοῦν αὐτοὶ σὲ ἀμηχανία, πρόσθεσαν, «θὰ ἔλθει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο». Ἀνακουφίσθηκαν λίγο, ὅταν ἄκουσαν, ὅτι πάλι θὰ ἔλθει, καὶ ὅτι θὰ ἔλθει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἀπρόσιτος. Καὶ τὸ «ἀπὸ σαῶς» δέ, δὲν προστίθεται στὴν τύχη, ἀλλὰ ἐκφράζει τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτούς καὶ τὴν ἐκλογή καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀφήσει αὐτούς ποὺ ἐξέλεξε. Τῆς μὲν λοιπὸν ἀναστάσεως αὐτὸς

ἀνασιάσεως αὐτὸς γέγονε μάρτυς (πάντων γὰρ τοῦτο θαυμασιώτερον ἦν μετὰ τὸν τόκον, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ τόκου, τὸ ἑαυτὸν ἀνασιῆσαι. «Δύσατε» γάρ, φησί, «τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγὼ ἐγερω αὐτόν»), τῆς δὲ μελλούσης παρουσίας, οἱ ἄγγελοι, «Οὕτως ἐλεύσεται», λέγοντες. **5** Εἴ τις τοίνυν ἐπιθυμεῖ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν, εἴ τις ἀλγεῖ, ὅτι οὐκ εἶδον αὐτόν, τοῦτο ἀκούσας, βίον θαυμασιὸν ἐπιδεικνύσθω, καὶ πάντως ὄψεται καὶ οὐκ ἀποτιεύξεται. Μετὰ γὰρ πλείονος ἤξει δόξης· πλὴν οὕτω μετὰ νεφέλης, οὕτω μετὰ **10** σώματος· καὶ πολλῶ θαυμασιώτερον ἰδεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίοντα, ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναβαίοντα.

“Οἱ μὲν οὖν ἤξει, εἶπον, ἐπὶ τίνι δέ, οὐκέτι προσέθηκαν. Τοῦτο τὴν ἀνάσιασιν βεβαιοῖ. Εἰ γὰρ μετὰ σώματος ἀνελήφθη, πολλῶ μᾶλλον μετὰ σώματος ἀνέσιη. Ποῦ εἰσιν οἱ δια- **15** πισιοῦντες τῇ ἀνασίᾳσει; τίνες εἰσίν; εἶπέ μοι “Ἕλληνες, ἢ Χριστιανοί; ἀγνοῶ γάρ· μᾶλλον δὲ οἶδα ἀκριβῶς. “Ἕλληνες γάρ εἰσιν, οἱ καὶ τῇ δημιουργίᾳ τῆς κτίσεως διαπισιοῦντες. Τῶν γὰρ αὐτῶν ἔστι μὴ συγχωρεῖν ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν τι τῷ Θεῷ, καὶ τὰ κείμενα μὴ λέγειν αὐτὸν ἀνισιᾶν. Εἴτα αἰ- **20** σχυρόμενοι, ὅτι οὐκ ἴσασιν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ τοῦτο ἐγκαλῶνται, φασὶν· ‘οὐ διὰ τοῦτο ταῦτα λέγομεν, ἀλλ’ ὅτι οὐχρεία σώματος’. Εὐκαιρον ἀληθῶς εἰπεῖν· «Ὁ γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει». Οὐκ αἰσχύνεσθε ἐξ οὐκ ὄντων οὐδὲν διδόντες ποιεῖν τὸν Θεόν; Εἰ δὲ ἐξ ὄντων ποιεῖ, τί διαφέρει τῶν **25** ἀνθρώπων; Ἀλλὰ πόθεν, φησί, τὰ κακά; Μὴ γάρ, ἐπειδὴ οὐκ οἶδας πόθεν, ἕτερον ὑφείλεις ἐπεισάγειν κακὸν ἐν τῇ γνώσει τῶν κακῶν; Δύο γὰρ γίνεται ἄτοπα· ἐν μὲν οὖν, ὅτι τοῦτο λέγειν τολμᾶς· εἰ γὰρ μὴ λέγεις ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντι

32. Ἰω. 2, 19.

33. Ἦσ. 32, 6.

ἔγινε μάρτυρας, (διότι αὐτὸ ἦταν τὸ πιὸ θαυμαστὸ ἀπ' ὅσα συνέβηκαν μετὰ τὴ γέννηση, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση, ἡ ἀνάστασις δηλαδὴ τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι λέγει, «Γκρεμίστε αὐτὸ τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»³², τῆς δὲ μέλλουσας παρουσίας οἱ ἄγγελοι λέγοντας, «θὰ ἔλθει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο». Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ἐπιθυμεῖ νὰ δεῖ τὸ Χριστό, ἐὰν πονεῖ, διότι δὲν εἶδε αὐτόν, ἀφοῦ ἀκούσει αὐτό, ἄς ἐπιδείξει ζωὴ θαυμαστή καὶ ὅπωςδήποτε θὰ τὸν δεῖ καὶ δὲν θὰ ἀποτύχει. Διότι θὰ ἔλθει μὲ μεγαλύτερη δόξα καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, μὲ τὴν νεφέλη, δηλαδὴ καὶ μὲ τὸ σῶμα· καὶ πολὺ θαυμασιώτερα θὰ δεῖ αὐτόν νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, παρὰ νὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ γῆ.

Τὸ ὅτι βέβαια θὰ ἔλθει, τὸ εἶπαν, δὲν πρόσθεσαν ὅμως μὲ ποιὸ τρόπο. Αὐτὸ βεβαιώνει τὴν ἀνάστασις. Διότι, ἂν ἀναλήφθηκε μὲ τὸ σῶμα, πολὺ περισσότερο μὲ τὸ σῶμα ἀναστήθηκε. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δυσπιστοῦν στὴν ἀνάστασις; Ποιοὶ εἶναι; Πές μου· ἐθνικοὶ ἢ χριστιανοί; διότι τὸ ἀγνοῶ· μᾶλλον δὲ γνωρίζω ἀκριβῶς. Διότι εἶναι οἱ ἐθνικοὶ, ποὺ δυσπιστοῦν καὶ στὴ δημιουργία τῆς κτίσεως. Διότι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν δέχονται ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ κάτι ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἀρνοῦνται ὅτι ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ντρέπονται, διότι δὲν γνωρίζουν τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ κατηγοροῦνται γι' αὐτό, λέγουν· Ἐὰν τὰ λέμε αὐτὰ γι' αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν χρειάζεται τὸ σῶμα. Εἶναι ἐπίκαιρο νὰ ποῦμε «ὅτι ὁ ἀνόητος ἀνόητα θὰ πεῖ»³³. Δὲν ντρέπεσθε νὰ μὴ ἀποδέχεσθε ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ τὸ μηδὲν; Ἐὰν δὲ ἀπὸ τὰ προϋπάρχοντα δημιουργεῖ, σὲ τί διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Ἀλλά, λέγει, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά; Μήπως δηλαδὴ, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ, πρέπει νὰ προσθέτεις ἄλλο κακὸ στὴ γνώση τῶν κακῶν; Διότι ἔτσι δημιουργοῦνται δύο ἄτοπα· ἓνα λοιπὸν, τὸ ὅτι τολμᾷς νὰ λέγεις αὐτό· διότι, ἐὰν δὲν παραδέχεσαι, ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὰ ὄντα ἀπὸ τὸ μηδὲν, πολὺ περισσότερο δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ προέρ-

ποιεῖν τὸν Θεόν, πολλῶ μᾶλλον οὐκ εἶση πόθεν τὰ κακά· εἰ-
 ρον δέ, διὰ ἀγέννητον τὴν κακίαν τοῦτο λέγων εἰσάγεις. Ἐν-
 νόησον, ὅσον ἐστὶ χαλεπὸν βουλόμενον εὐρεῖν τὴν πηγὴν τῶν
 κακῶν, ταύτην τε ἀγνοῆσαι, καὶ ἑτέραν προσθεῖναι αὐτῇ. Ζήτει
 5 πόθεν τὰ κακά, καὶ μὴ βλάσφημει τὸν Θεόν.

Καὶ πῶς βλασφημῶ, φησί; Τί λέγεις; οὐ βλασφημεῖς,
 διὰν ἀγέννητον εἰσάγης τὸ κακόν; διὰν ἴσον δύνασθαι τῷ Θεῷ
 συγχωρῆς; διὰν ἰσοσθενῆ δύναμιν εἰσάγης τῶν κακῶν; διὰν
 ἀγέννητον; Ὅρα γάρ, τί φησιν ὁ Παῦλος· «Τὰ γὰρ ἀόρατα
 10 αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται».
 Ὁ μέντοι διάβολος ἀμφοτέρω εἶπεν εἶναι τῆς ὕλης, ἵνα μη-
 δαμόθεν λοιπὸν τὸν Θεὸν ἐπιγνῶμεν. Τί γὰρ δυσκολώτερον;
 εἶπέ μοι τὸ φύσει κακὸν καλὸν ποιῆσαι (εἶ γε τί ἐστὶ κατ'
 ὑμᾶς γὰρ λέγω· φύσει γὰρ οὐδὲν ἔστι ποιῆσαι καλὸν καλοῦ
 15 συνεργόν), ἢ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων; Τί εὐκολώτερον (ὡς ἐπὶ ποιό-
 τητος λέγω), τὴν οὐκ οὔσαν ποιότητα εἰσαγαγεῖν, ἢ τὴν οὔ-
 σαν μεταβαλεῖν εἰς τὸ ἐναντίον; τί εὐκολώτερον, τὴν οὐκ οὔ-
 σαν οἰκίαν ποιῆσαι, ἢ τὴν ἔρημον οὔσαν ἄνωθεν ἐργάσασθαι;
 Εὐδηλιον, διὰ ἐκεῖνο. Οὐκοῦν τοῦτο ἀδύνατον. Ὡσπερ οὖν τοῦ-
 20 το ἀμήχανον, οὕτω καὶ ἐκεῖνο ἀδύνατον, εἰς τὸ ἐναντίον λέ-
 γω τὸ ἐνεργεῖν.

5. Εἶπέ μοι, τί δυσκολώτερον; μύρον καιασκευάσαι, ἢ
 τὸν βόρβορον διάσασθαι τὰ τοῦ μύρου ἐργάσασθαι; Τί εὐκο-
 λώτερον, εἶπέ μοι, τούτων; (ἐπειδὴ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς
 25 τὸν Θεὸν ὑποβάλλομεν, ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὑ-
 μεῖς) ὀφθαλμοὺς πλάσαι, ἢ τυφλὸν ποιῆσαι βλέπειν μένοντα

χονται τὰ κακά· τὸ ἄλλο δέ, τὸ ὅτι, λέγοντας αὐτό, παρουσιάζεις τὴν κακία ἀδημιούργητη. Σκέψου, πόσο φοβερὸ εἶναι, θέλοντας νὰ βρεῖς τὴν πηγὴ τῶν κακῶν, καὶ νὰ ἀγνοήσεις αὐτήν, καὶ νὰ προσθέσεις ἄλλη σ' αὐτήν. Ζήτα ἀπὸ τοῦ προέρχονται τὰ κακά καὶ μὴ βλασφημεῖς τὸ Θεό.

Καὶ πῶς βλασφημῶ; λέγει. Τί λέγεις; δὲν βλασφημεῖς, ὅταν παρουσιάζεις τὸ κακὸ ὅτι εἶναι ἀγέννητο; "Ὅταν ἀποδέχεσαι ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ κάνει ὅσα καὶ ὁ ἄνθρωπος; "Ὅταν παρουσιάζεις τὴ δύναμη τῶν κακῶν ἰσοδύναμη μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ; "Ὅταν τὰ παρουσιάζεις ἀδημιούργητα; Διότι πρόσεχε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι οἱ ἀόρατες ἰδιότητές του, δηλαδὴ ἡ αἰώνια δύναμή του καὶ ἡ θεότητά του, βλέπονται καθαρὰ, ἀφ' ὅτου δημιουργήθηκε ὁ κόσμος, γινόμενες νοητὲς μέσω τῶν δημιουργημάτων»³⁴. Ὁ μὲν λοιπὸν διάβολος δίδαξε ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι ὑλικά, γιὰ νὰ μὴ γνωρίσουμε ἀπὸ πουθενὰ πλέον τὸ Θεό. Διότι τί εἶναι δυσκολώτερο; Πές μου· τὸ νὰ κάνεις τὸ ἐκ φύσεως κακὸ, καλὸ (ἂν βέβαια εἶναι δυνατό κάτι τέτοιο· αὐτὸ τὸ λέγω σύμφωνα μὲ τὴ δική σας γνώμη· διότι ἐκ φύσεως δὲν εἶναι δυνατό νὰ κάνεις τὸ κακὸ συνεργὸ τοῦ καλοῦ), ἢ κάτι ἀπὸ τὸ μηδέν; Τί εὐκολώτερο (γιὰ ποιότητα ὁμιλῶ), νὰ δημιουργήσεις ποιότητα ἀπὸ τὸ μηδέν, ἢ αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει νὰ μετατρέψεις στὸ ἀντίθετο; Τί εἶναι εὐκολώτερο, νὰ κατασκευάσεις οἰκία ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἢ νὰ ἐπισκευάσεις αὐτὴν ποὺ εἶναι ἐρημωμένη; Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνο, ἐνῶ αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀδύνατο. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἀκατόρθωτο, ἔτσι καὶ ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατο, ἐννοῶ τὸ νὰ ἐνεργεῖ ἀντίθετα.

5. Πές μου, τί εἶναι δυσκολώτερο; νὰ παρασκευάσεις μύρο ἢ νὰ ἐξαναγκάσεις τὸ βοῦρκο νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὰν μύρο; Τί εἶναι εὐκολώτερο ἀπὸ αὐτά, πές μου; (ἐπειδὴ ὑποβάλλουμε τὸ Θεὸ στοὺς δικούς μας λογισμούς, ὄχι ὅμως ἐμεῖς, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐσεῖς), νὰ δημιουργήσεις ὀφθαλμούς, ἢ νὰ κάνεις τυφλό, παραμένοντας τυφλὸς νὰ

τυφλόν, καὶ ὀξυωπέστερον τοῦ βλέποντος, καὶ τῇ τυφλότητι ἀποχρήσασθαι εἰς βλέψιν, καὶ τῇ κωφότητι εἰς ἀκοήν; Ἐμοὶ δοκεῖ ἐκεῖνο. Τὸ δυσκολώτερον οὖν δίδως τῷ Θεῷ, εἰπέ μοι, καὶ τὸ εὐκολώτερον οὐχί; Τί λέγω τοῦτο; Ἀλλὰ καὶ τὰς ψυ-

5 χὰς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶναι φασιν. Ἀλλ' ἴδρα, πόσα τὰ ἀσεβῆ καὶ ἀνόητα. Πρῶτον, βουλόμενοι δεῖξαι, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ κακά, ἕτερον τούτου ἀσεδέστερον ἐπεισάγουσιν ὁμόχρονα γὰρ αὐτῷ, καὶ οὐδενὸς αὐτῶν προεβύτερον τὸν Θεὸν λέγουσι, τὸ γέρας τὸ μέγα καὶ αὐτοῖς διδόναι τολμῶντες. Δεύ-

10 τερον, καὶ ἀνώλεθρον τὴν κακίαν φασίν· οὐ γὰρ τὸ ἀγέννητον ἀναιρεῖται. Ὅρατε τὴν βλασφημίαν; Ὡστε ἀνάγκη, ἢ μηδὲν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἢ, εἰ μὴ ταῦτα, καὶ Θεὸν μὴ εἶναι. Τρίτον ὅπερ ἔφην, ταύτη τοι πολεμοῦσι καὶ οὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ προσαγανακτεῖν τὸν Θεὸν μᾶλλον παρασκευάζουσι. Τέταρτον,

15 τὴν ἄσταιον ὕλην ἰσαύτην ἐπιτηδειότητα ἔχειν διδῶσι. Πέμπτον, τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὴν πονηρίαν αἰτίαν φασὶ γεννηθῆσθαι, καὶ ὅτι χωρὶς ταύτης ὁ ἀγαθὸς οὐκ ἦν ἀγαθός. Ἐκτον, τὰς ὁδοὺς ἡμῖν ἀποκλείουσι τῆς θεογνωσίας. Ἑβδομον, τὸν Θεὸν εἰς ἀνθρώπους κατὰγουσι, καὶ φυτὰ, καὶ ξύλα.

20 Εἰ γὰρ ἡ μὲν ἡμετέρα ψυχὴ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐστίν, ἡ δὲ μετενωμάτωσις καὶ εἰς σικνοὺς καὶ πέπονας ἐκβαίνει καὶ κρόμμυα, ἄρα τοῦ Θεοῦ ἡ οὐσία εἰς σικνοὺς ἔσται.

Κἂν μὲν εἴπωμεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον ναὸν ἔπλασεν ἐν τῇ Παρθένῳ, καταγελῶσιν ἅν, ὅτι ἐνώκησεν ἐν τῷ πνευματικῷ

25 ναῷ, πάλιν γελῶσιν. Αὐτοὶ δὲ καὶ εἰς σικνοὺς καὶ πέπονας καὶ μυίας καὶ κάμπας καὶ ὄνους τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν κατὰγοντες, οὐκ αἰσχύνονται, καινόν τινα εἰδωλολατρίας ἐξευρίσκοντες τρόπον. Ἀλλ' οὐ τὸ κρόμμυον ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐν τῷ κρομμύῳ ἐστί. (Μὴ γὰρ τὸ κρόμμυον ἔστω Θεός).

βλέπει, καὶ πολὺ πιο καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ βλέπει, καὶ νὰ μεταχειρισθεῖς τὴν τυφλότητα γιὰ ὄραση καὶ τὴν κωφότητα γιὰ ἀκοή; Ἐμένα μου φαίνεται ἐκεῖνο. Πέσ μου τὸ δυσκολώτερο λοιπὸν τὸ ἀποδίδεις στὸ Θεό, τὸ δὲ εὐκολώτερο ὄχι; Γιατί λέγω αὐτό; Καθόσον λέγουν ὅτι καὶ οἱ ψυχές εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρόσεχε, πόσα εἶναι τὰ ἀσεβῆ καὶ ἀνόητα. Πρῶτο, θέλοντας νὰ ἀποδείξουν ὅτι τὰ κακὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ Θεό, παρουσιάζουν ἄλλο ἀσεβέστερο ἀπ' αὐτό· διότι λέγουν, ὅτι τὰ κακὰ ἔγιναν κατὰ τὸν ἴδιο χρόνο μὲ τὸ Θεό, καὶ ὅτι ὁ Θεός δὲν εἶναι ἀρχαιότερος κανενὸς ἀπὸ αὐτά, τολμώντας νὰ ἀποδίδουν τὸ μεγάλο βραβεῖο σ' αὐτά. Δεύτερο, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ κακία δὲν καταστρέφεται· διότι τὸ ἀδημιούργητο δὲν καταστρέφεται. Βλέπετε τὴ βλασφημία; Ὡστε εἶναι ἀνάγκη, ἢ τίποτε νὰ μὴ εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ, ἐὰν ὄχι αὐτά, καὶ Θεός νὰ μὴ ὑπάρχει. Τρίτο, ὅπως προανεφέρα, πολεμοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτό οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτούς τους καὶ συντελοῦν ἐπὶ πλέον νὰ ἀγανακτεῖ περισσότερο ὁ Θεός. Τέταρτο, ἀποδίδουν στὴν ἄστατη ὕλη τὴ δυνατότητα νὰ ἔχει τόση ἐπιτηδειότητα. Πέμπτο, ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ κακία ἔγινε αἰτία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι χωρὶς αὐτὴν ὁ ἀγαθός δὲν θὰ ἦταν ἀγαθός. Ἐκτο, ἀποκλείουν ἀπὸ μᾶς τοὺς δρόμους τῆς θεογνωσίας. Ἑβδομο, κατεβάζουν τὸ Θεὸ σ' ἀνθρώπους καὶ φυτὰ καὶ ξύλα. Διότι, ἂν μὲν ἡ ψυχὴ μας προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, κατὰ δὲ τὴν μετενσάρκωση καταλήγει καὶ σὲ ἀγγούρια καὶ πεπόνια καὶ κρεμμύδια, ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ θὰ βρίσκεται σὲ ἀγγούρια!

Καὶ ὅταν μὲν ποῦμε, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔπλασε ναὸ στὴν Παρθένο, μᾶς χλευάζουν, ἂν ποῦμε, ὅτι κατοίκησε στὸν πνευματικὸ ναό, πάλι γελοῦν. Αὐτοὶ δὲ, κατεβάζοντας τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ σ' ἀγγούρια καὶ πεπόνια, καὶ μύγες καὶ κάμπιες καὶ ὄνους, δὲν ντρέπονται, ἐξευρίσκοντας ἔτσι κάποιο καινούριο τρόπο εἰδωλολατρίας. Ὅμως δὲν βρίσκεται τὸ κρεμμύδι στὸ Θεό, ἀλλ' ὁ Θεός στὸ κρεμμύδι. (Ἄς μὴ γίνει δηλαδὴ τὸ κρεμμύδι Θεός). Γιατί

Τί φεύγεις τὴν μειενσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ; Αἰσχρόν, φηοῖν,
 ἐστίν. Οὐκοῦν πολλῶ μᾶλλον τοῦτο αἰσχρόν. Ἄλλ' οὐκ αἰσχρόν;
 Πῶς; Ὅπερ γὰρ ἂν εἰς ἡμᾶς γένηται, ὄντως αἰσχρόν. Εἶδε-
 τε συρφετὸν ἀσεβείας; Ἄλλὰ διατί οὐ βούλονται ἀνίστασθαι
 5 σῶμα; Τί δὲ καὶ ἐροῦσιν; Ὅτι τὸ σῶμα πονηρόν; Πόθεν
 οὖν οἶδας, εἶπέ μοι, τὸν Θεόν; πόθεν ἔχεις τῶν ὄντων τὴν
 γνῶσιν; Ὁ δὲ φιλόσοφος πόθεν φιλόσοφος, εἰ μηδὲν συντε-
 λεῖ τὸ σῶμα; Πήρωσον τὰς αἰσθήσεις, καὶ μάθε τι τῶν δεόν-
 των. Τί δὲ μωρότερον ψυχῆς γένοιτ' ἂν, εἰ ἐξ ἀρχῆς τὰς αἰ-
 10 σθήσεις εἶη πεπηρωμένη; Εἰ γὰρ ἑνὸς μέρους μόνον πήρω-
 σις, τοῦ ἐγκεφάλου λέγω, τὸ πᾶν αὐτῆς θλάβη γίνεται, εἰ
 μέλλοι καὶ τὰ ἄλλα πεπηρῶσθαι, ποῦ χρήσιμος ἔσται; Δεῖ-
 ξον μοι χωρὶς σώματος ψυχὴν. Ἡ οὐκ ἀκούεις ἰατρῶν λε-
 γόντων, ἕνθεος γὰρ παροῦσα δεινῶς ψυχὴν ἀμαυροῖ;

15 Μέχρι τίνος οὐκ ἀπάγξασθε; Τὸ σῶμα τῆς ὕλης ἐστίν;
 εἶπέ μοι. Καλῶς. Οὐκοῦν ἔδει μισεῖν αὐτό· τί τοίνυν αὐτὸ
 τρέφεις; Τί θάλπει; Οὐκοῦν ἔδει ἀναιρεῖν σαυτόν; Οὐκοῦν
 ἔδει ἀπαλλάττεσθαι τοῦ δεσμοποιητοῦ. Ἄλλως δέ, ὁ Θεὸς οὐ
 δύναται περιγενέσθαι τῆς ὕλης ἂν μὴ συμπλακῆ. Ἐπιτάξαι
 20 γὰρ οὐ δύναται, ἕως ἂν οὐ συγγένηται αὐτῇ, καὶ δι' ὅλης
 σταθῆ. Ὡ τῆς ἀσθενείας. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπιτάττων πάν-
 τια ποιεῖ, ὁ δὲ Θεὸς τοῖς πονηροῖς οὐκ ἐπιτάττων; Ὅλως δὲ
 εἰ ἀγαθοῦ τινος ἄμοιρος ἦν, οὐκ ἂν ἔσση ἡ ὕλη. Οὐ γὰρ ἔχει
 φύσιν ἢ πονηρία συνίστασθαι, ἂν μὴ τινος ἐπιλάβηται τῶν
 25 τῆς ἀρετῆς· ὥστε εἰ πρὸ τούτου ἀμιγῆς ἦν ἀρετῆς, πάλοι ἂν
 διεφθάρη· καὶ γὰρ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον τὰ κακά.

Ἔστω τις ἀσελγῆς καὶ μηδὲ ὅλως ἑαυτοῦ κατεχέτω, εἰ

ἀποφεύγεις τὴ μετενσωμάτωση τοῦ Θεοῦ; Εἶναι αἰσχρὸ, λέγει. Λοιπὸν πολὺ περισσότερο εἶναι αἰσχρὸ αὐτό. Ἄλλὰ δὲν εἶναι αἰσχρὸ; Πῶς; Διότι ἐκεῖνο ποῦ θὰ μπορούσε νὰ γίνει σὲ μᾶς, εἶναι πράγματι αἰσχρὸ. Εἶδατε συρφετὸ ἀσέβειας; Ἄλλὰ γιατί δὲν θέλουν νὰ ἀνασταίνεται τὸ σῶμα; Τί δὲ θὰ ποῦν; Ὅτι τὸ σῶμα εἶναι πονηρὸ; Πές μου, ἀπὸ ποῦ λοιπὸν γνωρίζεις τὸ Θεό; ἀπὸ ποῦ ἔχεις τὴ γνώση τῶν ὄντων; Ὁ δὲ φιλόσοφος ἀπὸ ποῦ εἶναι φιλόσοφος, ἂν σὲ τίποτε δὲν συντελεῖ τὸ σῶμα; Ἀκρωτηρίασε τίς αἰσθήσεις καὶ μάθε κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Τί δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει μικρότερο ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε τίς αἰσθήσεις ἀκρωτηριασμένες; Διότι, ἂν ἡ ἀναπηρία, ἐνὸς μέρους μόνον, τοῦ ἐγκεφάλου ἐννοῶ, βλάπτει ὀλοκλήρῃ τὴν ψυχὴ, ἐὰν συνέβαινε καὶ τὰ ἄλλα νὰ γίνουν ἀνάπηρα, ποῦ θὰ ἦταν τότε χρήσιμη; Δεῖξε μου ψυχὴ χωρὶς σῶμα. Ἡ δὲν ἀκούεις τοὺς ἰατροὺς νὰ λέγουν, ὅταν ἡ νόσος εἶναι παρούσα, φθείρει φοβερὰ τὴν ψυχὴ;

Μέχρι ποίου σημείου θὰ κινδυνεύετε νὰ πνιγεῖτε; Πές μου, τὸ σῶμα προέρχεται ἀπὸ τὴν ὕλη; Καλῶς. Λοιπὸν ἔπρεπε νὰ μισεῖς αὐτό· γιατί λοιπὸν τὸ τρέφεις; γιατί περιθάλπεις αὐτό; Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ αὐτοκτονεῖς, ἔπρεπε νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον. Ἀλλιῶς δὲ ὁ Θεὸς δὲν μπορεί νὰ ὑπερισχύσει τῆς ὕλης, ἂν δὲν συμπλακεῖ μὲ αὐτήν. Διότι δὲν μπορεί νὰ διατάζει αὐτήν, μέχρις ὅτου ἔλθει σὲ σχέση μὲ αὐτήν, καὶ σταθεροποιηθεῖ αὐτή. Πῶ, πῶ μέγεθος ἀσθένειας. Καὶ βασιλεὺς μὲν, ὅταν διατάσσει τὰ πάντα γίνονται, ὁ δὲ Θεὸς τοὺς πονηροὺς δὲν μπορεί νὰ τοὺς διατάσσει; Ἐὰν δὲ ἡ ὕλη ἦταν ἐξ ὀλοκλήρου ἄμοιρη κάποιου ἀγαθοῦ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ. Διότι ἡ πονηρία ἐκ φύσεως δὲν μπορεί νὰ ὑπάρχει, ἂν δὲν προσλάβει κάτι ἀπὸ τὴν ἀρετὴ· ὥστε, ἂν πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦταν ἀναμειγμένη μὲ τὴν ἀρετὴ, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχε διαφθαρεῖ. Καθόσον αὐτὸν τὸν τρόπο ἀκολουθοῦν τὰ κακά.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι κάποιος εἶναι ἀσελγῆς καὶ δὲν

ζήσετε δέκα ἡμέρας; Ἔσιω τις λησιῆς καὶ πρὸς πάντας ἀ-
 συνείδητος, ἔσιω καὶ πρὸς τοὺς συλλησιεύοντας, εἰ ζήσεται
 ὅλως; Ἔσιω τις κλέπτῃς ἀκαίσχυντος, καὶ μὴ ἐρονθριάτω, ἀλ-
 λὰ δημοσίᾳ κλεπιέτω, εἰ βιώσεται ὁ τοιοῦτος; Οὐκ ἔχει φύ-
 5 οιν τὰ κακὰ συνίστασθαι, ἂν μὴ καὶ μικρὸν τι παρὰ τῶν ἀγα-
 θῶν λάβῃ, ὥστε καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς αὐτὰ συνέστησεν. Ἔ-
 σιω πόλις ἀνδρῶν πονηρῶν, εἰ σιήσεται ποτε; Πονηροὶ δὲ
 ἔσιωσαν, μὴ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς. Ἄλλ'
 οὐ δύνατον σιῆναι. «Ὅντως ἐμωράνθησαν φάσκοιτιες εἶναι
 10 σοφοί». Εἰ τὸ σῶμα κακόν, πάντα ἀπλῶς καὶ εἰκῆ τὰ ὀρώμε-
 να, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος, καὶ ἀήρ. Καὶ γὰρ καὶ ὁ
 ἀήρ σῶμα, εἰ καὶ μὴ παχὺ καὶ νασιόν. Εὐκαιρον οὖν εἰπεῖν
 «Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας».

Ἄλλὰ μὴ ἀνεχώμεθα, ἀλλ' ἀποιχιώμεν αὐτοῖς τὰς ἀ-
 15 κοάς. Ἔσι γὰρ, ἔσι σωμάτων ἀνάσιαισι. Τοῦτο ὁ τάφος
 δηλοῖ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦτο τὸ ξύλον, ἐνθα προσεδέθη καὶ
 ἐμαστιγώθη. «Συκεφάγομεν γὰρ αὐτῶ», φησί, «καὶ συνεπίο-
 μεν». Πιστεύωμεν τοίνυν τῇ ἀνασιάσει, καὶ πράττωμεν ἄξια
 ταύτης, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χρι-
 20 στῶ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

35. Ρωμ. 1, 22.

36. Ψαλμ. 118, 88.

37. Πραξ. 10, 41.

συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του καθόλου· θὰ μπορούσε νὰ ζήσει δέκα ἡμέρες; Ἐὰν εἶναι κάποιος ληστής καὶ ἀσυνείδητος πρὸς ὄλους, ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς συνεργάτες του ληστές, θὰ ζήσει καθόλου; Ἐὰν κάποιος εἶναι ἀναίσχυντος κλέπτης, πὺ δὲν κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπή, ἀλλὰ κλέπτει δημόσια, θὰ μπορέσει νὰ ἐπιβιώσει αὐτός; Ἐκ φύσεως τὰ κακὰ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν, ἂν δὲν λάβουν κάτι, ἔστω καὶ μικρό, ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἐπομένως, κατ' αὐτούς, ὁ Θεὸς δημιούργησε αὐτά. Ἐὰν ὑποθέσουμε ὅτι ὑπάρχει κάποια πόλη μὲ ἀνθρώπους κακοὺς· θὰ σταθεῖ ποτέ; Καὶ εἶναι κακοὶ ὄχι μόνο πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ μεταξύ τους. Ἐὰν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβιώσουν. Πράγματι «ἔγιναν μωροί, λέγοντας ὅτι εἶναι σοφοί»³⁶. Ἐὰν τὸ σῶμα ἦταν κακό, τότε ὅλα γενικὰ τὰ βλεπόμενα, καὶ τὸ νερό, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀέρας, θὰ ἦταν κακά. Διότι καὶ ὁ ἀέρας εἶναι σῶμα, ἂν καὶ δὲν εἶναι παχὺ καὶ πυκνό. Εἶναι ἐπίκαιρο λοιπὸν νὰ ποῦμε, «Οἱ παράνομοι μου διηγήθηκαν φλυαρίες»³⁶.

Ὅμως ὅς μὴ ἀνεχόμεστε, ἀλλ' ὅς κλείσουμε τ' αὐτιά μας πρὸς αὐτούς. Διότι ὑπάρχει, ὑπάρχει ἀνάσταση. Αὐτὸ τὸ φανερώνει ὁ τάφος στὰ Ἱεροσόλυμα· αὐτὸ τὸ φανερώνει τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ, ὅπου προσδέθηκε καὶ μαστιγώθηκε. Διότι λέγει «Φάγαμε καὶ ἤπιαμε μαζί του μετὰ τὴν ἀνάσταση»³⁷. Ἐὰν πιστεύουμε λοιπὸν στὴν ἀνάσταση καὶ ὅς πράττουμε ἔργα ἀντάξια αὐτῆς, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου στὸν Πατέρα, μαζί καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμη, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

(Πράξ. 1, 12 - 26)

«Τότε υπέσιρεψαν οἱ ἀπόστολοι εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ
5 ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερου-
σαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν».

1. «Τότε», φησί, «υπέσιρεψαν». Τότε, πότε; "Οτι ἤ-
κουσεν. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἠνέσχοιτο, εἰ μὴ ἐτέραν αὐτοῖς πα-
ρουσίαν υπέσχετο. Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἐν Σαββάτῳ γεγονέναι
ταῦτα. Οὐ γὰρ ἂν οἷτω καὶ τὸ διάστημα ἐδήλωσεν εἰπών,
10 «Ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερου-
σαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν», εἰ μὴ ὠρισμένοι τι μῆκος ὁ-
δοιπορίας ἐδάδιζον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου. «Καὶ διε εἰσ-
ῆλθον εἰς τὸ υπερωῶν ἀνέβησαν, οὗ ἦσαν καταμένοιτες». "Α-
ρα λοιπὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἔμενον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. «"Ο
15 τε Πέτρος», φησί, «καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης». Οὐκ ἔτι
μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μόνος οὗτος ἀριθμεῖται, ἀλλὰ καὶ Ἀνδρέας
μετὰ Πέτρον «Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Μαι-
θαῖος, Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαῖον, καὶ Σίμων ὁ ζηλωτής, καὶ Ἰ-
σίδας Ἰακώβου». Καλῶς ἐμνημόνευσε τῶν μαθητῶν. Ἐπει-
20 δὴ γὰρ ὁ μὲν προέδωκεν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, ὁ δὲ ἠπίστησε, δεί-
κνυσιν, ὅτι πληρὴν ἐκείνου πάντες ἦσαν σῶοι.

«Οὔτιοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες διωθυμαδὸν τῇ
προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν ταῖς γυναῖξί». Καλῶς. Μέγα γὰρ
τοῦτο ὄπλον ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῦτο ἦσαν προπαιδευθέν-
25 τες ἱκανῶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου. "Ἄλλως δέ, καὶ ὁ πι-

1. Πράξ. 1, 12.

1α. Τὸ μῆκος τοῦτο, κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν παράδοσιν ἦταν περὶ τὸ 1400 μ.

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄

(Πράξ. 1, 12 - 26)

«Τότε οί μαθητές επέστρεψαν στήν Ἱερουσαλήμ ἀπό τὸ ὄρος ποῦ λέγεται Ἐλαιῶν καί ποῦ εἶναι κοντὰ στήν Ἱερουσαλήμ σὲ ἀπόσταση πορείας ποῦ ἐπιτρέπεται νὰ βαδίσουν κατὰ τὸ Σάββατο»¹.

1. «Τότε», λέγει, «ἐπέστρεψαν». Τότε, πότε; Ὅταν ἄκουσαν. Διότι ἀλλιῶς δὲν θὰ ἀνέχονταν, ἐὰν δὲν ὑποσχόταν σ' αὐτοὺς ἄλλη παρουσία. Νομίζω δὲ ὅτι αὐτὰ ἔχουν γίνει καί σὲ ἡμέρα Σάββατο. Διότι δὲν θὰ φανέρωνε ἔτσι καί τὸ χρονικὸ διάστημα, λέγοντας, «ἀπὸ τὸ ὄρος, ποῦ λέγεται ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, καί εἶναι κοντὰ στήν Ἱερουσαλήμ, σὲ ἀπόσταση πορείας ποῦ ἐπιτρέπεται τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου», ἐὰν δὲν βάδιζαν κάποια ὀρισμένη ἀπόσταση ὁδοιπορίας κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου^{1α}. «Καί ὅταν εἰσῆλθαν στήν πόλη, ἀνέβηκαν στὸ ἀνώγιο, ὅπου συγκεντρώνονταν». Ὅρα μετὰ τὴν Ἀνάσταση ἔμεναν πλέον στὰ Ἱεροσόλυμα. «Καί ὁ Πέτρος, λέγει, καί ὁ Ἰάκωβος, καί ὁ Ἰωάννης». Αὐτὸς καθόλου δὲν ἀριθμεῖται, ἀλλὰ μόνο μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του, ἀλλὰ καί ὁ Ἀνδρέας μαζί μὲ τὸν Πέτρο· ὁ Φίλιππος καί ὁ Θωμᾶς, ὁ Βαρθολομαῖος καί ὁ Ματθαῖος, ὁ Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου, ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καί Ἰούδας ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου». Καλῶς ἀνέφερε τοὺς μαθητές. Διότι, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἓνας τὸν πρόδωσε, ὁ δὲ ἄλλος τὸν ἀρνήθηκε, ἄλλος δὲ ἔδειξε ἀπιστία, φανερώνει ὅτι ἐκτὸς ἐκείνου, ὅλοι ἦταν σῶοι.

«Ὅλοι αὐτοὶ ἦταν προσηλωμένοι μὲ μιὰ ψυχὴ στήν προσευχὴ καί στὴ δέηση μαζί μὲ μερικὲς γυναῖκες». Πολὺ καλῶς. Διότι αὐτὸ εἶναι μεγάλο ὄπλο στοὺς πειρασμούς, καί σ' αὐτὸ εἶχαν διαπαιδαγωγηθεῖ ἀπὸ πρὶν ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν διδάσκαλο. Ἐξάλλου δὲ καί ὁ παρῶν πειρα-

ρὼν πειρασμὸς αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἤγε. Διὰ τοῦτο ἀναβαίνουσι καὶ εἰς τὸ ὑπερῶν· σφόδρα γὰρ ἐδεδοίκεσαν τοὺς Ἰουδαίους. «Σὺν γυναιξί», φησὶν. Εἶπε γάρ, ὅτι ἠκολούθησαν αὐτῷ. «Καὶ Μαρία τῆ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐ-
 5 τοῦ». Πῶς οὖν λέγει, ὅτι εἰς τὰ ἴδια αὐτὴν ἔλαβε τότε ὁ μαθητής; Ἀλλὰ συναγαγὼν πάλιν αὐτοὺς ὁ Χριστός, οὕτω λοιπὸν πάλιν αὐτοῖς καὶ ἐκείνη συνῆν. «Καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Τούτους λέγει, οἱ ἀπιστοῦντες πρότερον ἦσαν αὐτῷ.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ
 10 τῶν μαθητῶν εἶπε». Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποιμνίην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου («Ἦν τε ὄχλος ὀνομάτιον», φησὶν, «ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἕκατον εἴκοσιν»), «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦ-
 15 μα τὸ ἅγιον». Τί δήποτε οὐ τὸν Χριστὸν ἠξίωσε μόνος, ὥστε αὐτῷ δοῦναι εἰς τὸν τόπον Ἰούδα τινά; διατί δὲ καὶ ἀφ' ἐαυτῶν οὐ ποιοῦνται τὴν ἐκλογὴν; Βελτίων λοιπὸν ἦν γεγρονῶς ὁ Πέτρος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τούτου. Περὶ δὲ τοῦ μὴ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως αἰτεῖν
 20 τὸν τὴν χορείαν ἀναπληρώσοιτα, δύο αἰτίας ἐροῦμεν μίαν μὲν, ὅτι περὶ ἄλλα ἠσχόληντο· δευτέραν δέ, ὅτι τοῦ παρεῖναι αὐτοῖς τὸν Χριστὸν τεκμήριον μέγιστον τοῦτο. Καθάπερ γὰρ παρῶν ἐξελέγειο, οὕτω καὶ ἀπῶν. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίαν. Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώ-
 25 μης· οὐδὲν ἀνθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχικῶς. Καὶ οὐκ εἶπεν οὕτως ἀπλῶς· ἄντι τοῦ Ἰούδα τοῦτον καταλέγομεν· ἀλλὰ παραμυθούμενος αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ γεγενημένου, βλέπε, πῶς μεταχειρίζει τὸν λόγον. Οὐ γὰρ μικρὰν ἀπορίαν ἐνεποίησε τὸ γεγονός· καὶ μὴ θαυμάσης. Εἰ γὰρ νῦν τοῦτο πολλοὶ περιστρέ-

σμός σ' αὐτὸ ὁδήγησε αὐτούς. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνεβαίνουν στὸ ὑπερῶο. Διότι εἶχαν φοβηθεῖ πάρα πολὺ τοὺς Ἰουδαίους. «Μαζὶ μὲ μερικές γυναῖκες», λέγει. Ἐπειδὴ εἶπε, ὅτι τὸν ἀκολούθησαν. «Καὶ τὴ Μαρία τὴ μητέρα τοῦ Ἰησοῦ καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς του». Πῶς λοιπὸν λέγει, «ὅτι τὴν πῆρε ὁ μαθητὴς στὸ σπίτι του»²; Ἄλλ' ἀφοῦ πάλι συγκέντρωσε ὁ Χριστὸς αὐτούς, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ στὴ συνέχεια πάλι μὲ αὐτούς παραβρισκόταν καὶ ἐκείνη. «Καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς του». Ἐννοεῖ αὐτούς πού εἶχαν ἀπιστήσῃ σ' αὐτὸν προηγουμένως.

«Καὶ κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές σηκώθηκε ὁ Πέτρος στὸ μέσον τῶν μαθητῶν καὶ εἶπε». Καὶ σὰν θερμὸς καὶ σὰν ἐμπιστευμένος τὴν ποίμνη ἀπὸ τὸ Χριστό, καὶ σὰν ὁ πρῶτος τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων, πάντοτε ἀρχίζει πρῶτος τὸ λόγο. («Ἦταν δὲ ἐκεῖ», λέγει, «παρόντα περὶ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι πρόσωπα»). «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔπρεπε νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ γραφὴ αὐτή, τὴν ὁποία προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο». Γιατί τέλος πάντων δὲν παρακάλεσε μόνο τὸ Χριστό, γιὰ νὰ δώσει γι' αὐτὸν κάποιον στὴ θέσῃ τοῦ Ἰούδα; καὶ γιατί δὲν κάνουν τὴν ἐκλογὴ μόνοι τους; Ὁ Πέτρος, εἶχε γίνῃ πᾶ αὐτὸς ὁ ἴδιος καλύτερος τοῦ ἑαυτοῦ του. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθεῖ γι' αὐτὸν. Γιὰ τὸ ὅτι δὲ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως ζητοῦν ἐκείνον πού θὰ ἀναπληρώσει τὸν ὄμιλο τῶν μαθητῶν, δυὸ αἰτίες θὰ ποῦμε· μία μὲν, ὅτι ἀσχολοῦνταν μὲ ἄλλα. δεύτερη δέ, ὅτι αὐτὸ ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτούς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἦταν παρῶν προέβαινε στὴν ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὅταν ἦταν ἀπών. Δὲν ἦταν ἀσήμαντο αὐτὸ γιὰ παρηγορία. Πρόσεξε δὲ τὸν Πέτρο, πού ὅλα τὰ κάμνει μὲ σύμφωνη γνώμη καὶ τῶν ἄλλων. Δὲν κάνει τίποτε κατὰ τρόπο αὐθεντικό, οὔτε σὰν ἀρχηγός. Καὶ δὲν εἶπε ἔτσι ἀπλῶς, ἄντὶ τοῦ Ἰούδα αὐτὸν συμπεριλαμβάνομε', ἀλλὰ γιὰ νὰ παρηγορήσῃ αὐτούς γιὰ τὸ γεγονός, βλέπε πῶς μεταχειρίζεται τὸ λόγο. Διότι τὸ γεγονός δὲν παρουσίασε μικρὴ δυσχέρεια. Καὶ μὴ ἀπορήσεις. Διότι, ἂν αὐτὸ τώρα πολλοὶ

φουσι, τί τότε εἰκὸς ἦν αὐτοὺς λέγειν;

«Ἄνδρες», φησὶν, «ἀδελφοί». Εἰ ὁ Κύριος ἀδελφοὺς αὐ-
 τοὺς ἐκάλεσε, πολλῶ μᾶλλον οὗτος· διὸ καὶ πάντων παρόν-
 των τοῦτο ἀναφωνεῖ. Ἴδου Ἐκκλησίας ἀξίωμα καὶ ἀγγελι-
 5 κή κατὰσταις. Οὐδεὶς ἦν ἐκεῖ διερρηγμένως, οὐκ ἄρσεν, οὐ
 θῆλυ. Τοιαύτας θούλωμαι τὰς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ νῦν. Οὐ-
 δεὶς θιωτικὸν τι ἐφρόντιζεν, οὐδεὶς περὶ οἰκίας ἐμερίμνα.
 Τοσοῦτον ἀγαθὸν οἱ πειρασμοί· τοιοῦτον αἱ θλίψεις καλόν.
 «Ἐδεῖ πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦ-
 10 μα τὸ ἅγιον». Ἀεὶ παραμυθεῖται αὐτοὺς ἀπὸ τῆς προορήσε-
 ως. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς παπαχοῦ ποιεῖ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
 καὶ οὗτος δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲν ξένον γέγονεν, ἀλλὰ τὸ
 ἤδη προειρημένον. «Ἐδεῖ», φησί, «πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν
 ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαυίδ».
 15 Καὶ οὐ λέγει, «Δαυὶδ εἶπεν», ἀλλὰ, «τὸ Πνεῦμα δι' αὐτοῦ».
 Ὅρα εὐθέως ἐν προοιμίῳ τοῦ βιβλίου ὁποῖα κέχρηται δι-
 δασκαλίᾳ. Ὅρα, ὅτι οὐχ ἀπλῶς εἶπον ἀρχόμενος τῆς συγ-
 γραφῆς, ὅτι τοῦ Πνεύματός ἐστι πολιτεία τὸ βιβλίον τοῦτο;
 «Ἦν προεῖπε», φησί, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δα-
 20 υίδ». Σκόπει, πῶς τὸν προφήτην οἰκειοῦνται, καὶ αὐτὸν ἄγει
 εἰς μέσον, εἰδώς, ὅτι αὐτοὺς ὠφελεῖ τὸ διὰ Δαυὶδ εἰρησθαι,
 καὶ μὴ δι' ἄλλου προφήτου.

«Περὶ Ἰούδα», φησί, τοῦ ὁδηγοῦ γενομένου». Ὅ-
 ρα καὶ ἐνιαῦθα τὸ φιλόσοφον τοῦ ἀνδρός. Οὐχ ὑ-
 25 βρίζει οὐδὲ ἐνάλλεται, λέγων, «τοῦ μιᾶροῦ καὶ παμμιάρου»,
 ἀλλ' ἀπλῶς τὸ γενόμενον δηλοῖ· οὐδὲ λέγει, «τοῦ προδόνητος»,
 ἀλλ' ἐφ' ἐτέρους θιάζεται μεταθεῖναι τὸ ἔγκλημα, ὅσον εἰς
 αὐτὸν ἤκε. Καὶ οὐδὲ ἐκείνων σφόδρα καθάπνεται. «Τοῦ γενο-
 μένου γάρ», φησὶν, «ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν».
 30 Καὶ πρὶν ἢ εἰπεῖν, «ποῦ εἶπεν ὁ Δαυίδ», λέγει τὰ πεπραγμέ-

ἐπαναλαμβάνουν, τί ἦταν φυσικὸ τότε νὰ λέγουν αὐτοί; «Ἄνδρες», λέγει, «ἀδελφοί». Ἐν ὃ Κύριος ἀδελφούς ὀνόμασε αὐτούς, πολὺ περισσότερον αὐτός· γι' αὐτὸ καὶ ἐνῶ εἶναι ὅλοι παρόντες κάμνει αὐτὴ τὴν ἐκφώνησιν. Νὰ ἀξίωμα τῆς ἐκκλησίας καὶ κατάστασις ἀγγελικὴ. Κανένας ἐκεῖ δὲν ἦταν ποὺ ἦταν ἀποκομμένος, οὔτε ἄνδρας οὔτε γυναῖκα. Τέτοιες θέλω καὶ σήμερον νὰ εἶναι οἱ ἐκκλησίαι. Κανένας δὲν φρόντιζε γιὰ κάτι βιωτικόν, κανένας δὲν μεριμνοῦσε γιὰ οἰκίαι. Τόσο πολὺ ἀγαθὸ εἶναι οἱ πειρασμοὶ τέτοιο καλὸ προκαλοῦν οἱ θλίψεις. «Ἐπρεπε νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ Γραφή αὐτή, τὴν ὁποία προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Πάντοτε παρηγορεῖ αὐτούς μὲ τὴν προφητεία. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς κάνει παντοῦ. Τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον ἀποδεικνύει καὶ αὐτός, ὅτι δὲν συνέβηκε τίποτε τὸ παράξενο, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἤδη εἶχε προφητευθεῖ. «Ἐπρεπε», λέγει, «νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ γραφή αὐτή, τὴν ὁποία προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαυὶδ». Καὶ δὲν λέγει, εἶπε ὁ Δαυὶδ, ἀλλὰ, «τὸ πνεῦμα δι' αὐτοῦ». Πρόσεξε ἀμέσως στὸ προοίμιον τοῦ βιβλίου, ποῖα διδασκαλία χρησιμοποιοῖ. Βλέπεις, ὅτι δὲν εἶπε ἀπλῶς, ἀρχίζοντας τὴν συγγραφὴν, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι πολιτεία τοῦ ἁγίου Πνεύματος; «Τὴν ὁποία προεῖπε», λέγει, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαυὶδ». Πρόσεξε πῶς οἰκειοποιεῖται τὸν προφήτην καὶ τὸν φέρει ἀνάμεσά τους, γνωρίζοντας, ὅτι ὠφελεῖ αὐτούς τὸ νὰ ἔχει λεχθεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δαυὶδ, καὶ ὄχι ἀπὸ κάποιον ἄλλο προφήτην.

«Γιὰ τὸν Ἰούδα», λέγει, «ποὺ ἐγένεν ἀρχηγός». Πρόσεξε καὶ ἐδῶ τὴν προσεκτικὴν διερεύνησιν τοῦ ἀνδρα. Δὲν ὑβρίζει, οὔτε χοροπηδᾷ, λέγοντας, ἰοῦ τοῦ μολυσμένου μὲ αἵματα καὶ τοῦ ἐξαχρειωμένου, ἀλλ' ἀπλῶς φανερώνει τὸ γεγονός· οὔτε λέγει, ἰοῦ τοῦ προδότη, ἀλλὰ βιάζεται νὰ μεταθέσῃ τὸ ἔγκλημα σὲ ἄλλους, ὅσο ἀνῆκε σ' αὐτούς. Καὶ οὔτε γιὰ ἐκείνους ὁμιλεῖ πολὺ. Διότι λέγει, «τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ σὲ ἐκείνους, ποὺ συνέλαβον τὸν Ἰησοῦ». Καὶ προτοῦ νὰ πει, «ποῦ εἶπε ὁ Δαυὶδ», λέγει, τὰ ὅσα ἔπραξε αὐτός, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ μὲ τὰ παρόντα τὰ

να αὐτῶ, ἵνα ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλλοντα πιστώσηται, καὶ δείξη ἤδη δεδωκότα δίκην. «Ὅτι κατηριθυμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης. Οὗτος μὲν οὖν ἐκήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας». Ἡ-
 5 θικὸν ποιεῖ τὸν λόγον, καὶ λανθανόντως τὴν αἰτίαν παιδευτικὴν οὖσαν ἀποκαλύπτει. Οὐ λέγει γὰρ, δι οἱ Ἰουδαῖοι ἀλλ', οὗτος αὐτὸ ἐκήσατο. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀσθενῶν οὐχ οὕτω πρὸς τὰ μέλλοντα ὁρῶσιν, ὡς πρὸς τὰ παρόντα, περὶ τῆς παρουσίας δίκης διαλέγεται. «Καὶ προηγὴς γενόμενος ἐ-
 10 λάκησε μέσος». Καλῶς οὐκ ἐν τῷ ἁμαρτήματι, ἀλλ' ἐν τῇ τιμωρίᾳ τὸν λόγον ἐπῆρε. «Καὶ ἐξεχύθη», φησί, πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ». Τοῦτο παραμυθίαν ἐκείνοις ἔφερε. «Καὶ γνωσιὸν ἐγένειο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμά, τουτέ-
 15 σι, χωρίον αἵματος».

2. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ ἐκάλεσαν αὐτό, οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἰούδαν, οὗτος δὲ εἰς τοῦτο αὐτὸ μετήγαγε, μάρτυρας τοὺς ἐχθροὺς φέρων. Τῷ τε γὰρ εἰπεῖν, δι ὠνόμασαν, καὶ τῷ ἐπαγαγεῖν, «Τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ
 20 αὐτῶν», τοῦτο δηλοῦν βούλεται. Εἴτα μετὰ τὴν ἐκβασιν οἰκείως ἐπεισάγει τὸν προφήτην λέγων· «Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ». Τοῦτο περὶ τοῦ χωρίου καὶ τῆς οἰκίας. «Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβείτω ἕτερος»· τουτέστι, τὴν ἀρ-
 25 χήν, τὴν ἱερωσύνην. «Ὡστε οὐκ ἐμῇ γνώμῃ τοῦτο τυγχάνει, ἀλλ' ἐκείνου τοῦ ταῦτα προειρηκότος. Ἴνα γὰρ μὴ δόξη μεγάλῳ πράγματι ἐπιχειρεῖν, καὶ τοιούτῳ οἶω ὁ Χριστός, ἐπήγαγε μάρτυρα τὸν προφήτην. «Δεῖ οὖν», φησί, «αἰῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ». Διαιτὶ κοινοῦται αὐτοῖς;
 30 Ἴνα μὴ περιμάχητον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ εἰς φιλονεικίαν ἐμπέσωσιν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τοῦτο ἔπαθον, πολλῶ μᾶλλον ἐκείνοι. Καὶ ἀεὶ τοῦτο παραιεῖται. Διὰ τοῦτο ἀρχόμενος ἔλεγεν· «Ἄνδρες ἀδελφοί, δεῖ ἐκλέξασθαι ἐξ ἡμῶν». Τῷ πλή-

μέλλοντα, καὶ γιὰ νὰ ἀποδείξει, ὅτι ἤδη ἔχει τιμωρηθεῖ. «Διότι εἶχε συγκαταλεγεῖ μὲ ἐμᾶς καὶ ἔλαβε τὸ μερίδιό του στὴν ὑπηρεσία αὐτή. Αὐτὸς μὲ τὰ χρήματα τῆς ἀδικίας ἀπέκτησε ἓνα χωράφι». Ἠθικὸ κάνει τὸ λόγο καὶ κατὰ τρόπο συγκεκαλυμμένο ἀποκαλύπτει, ὅτι ἡ αἰτία εἶναι παιδαγωγικὴ. Διότι δὲν λέγει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' αὐτὸς ἀπέκτησε αὐτό. Διότι διδάσκει γιὰ τὴν παροῦσα δίκη, ἐπειδὴ οἱ ψυχὲς τῶν ἀσθενῶν δὲν βλέπουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο πρὸς τὰ μέλλοντα, ὅπως πρὸς τὰ παρόντα. «Καὶ ἔπεσε πρηγῆς, ἄνοιξε ἡ κοιλιὰ του». Καλῶς δὲν ἀνέφερε γιὰ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ γιὰ τὴν τιμωρία. «Καὶ χύθηκαν ὅλα τὰ σπλάχνα του». Αὐτὸ ἔφερε σ' ἐκείνους παρηγοριά. «Καὶ αὐτὸ ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ. ὥστε ὠνομάσθηκε τὸ χωράφι ἐκεῖνο, στὴ δίκη τους γλώσσα Ἀκελδαμά, δηλαδὴ χωράφι αἵματος».

2. Οἱ μὲν λοιπὸν Ἰουδαῖοι μὲ αὐτὴν τὴν ὀνομασία ὀνόμασαν αὐτό, ὅχι γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἰούδα, αὐτὸς δὲ συντέλεσε νὰ ὀνομασθεῖ αὐτὸ ἔτσι, φέροντας μάρτυρες τοὺς ἐχθρούς. Διότι καὶ μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅτι ἐκείνοι τὸ ὀνόμασαν, καὶ μὲ τὸ νὰ προσθέσει, «στὴ δίκη τους γλώσσα», αὐτὸ θέλει νὰ δηλώσει. Ἐπειτα, μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα, προσθέτει τὸν προφήτη λέγοντας, «Διότι εἶναι γραμμένο στὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν. Ἄς γίνῃ τὸ ἀγρόκτημά του ἔρημο καὶ κανένας νὰ μὴ κατοικεῖ σ' αὐτό»³. Αὐτὸ γιὰ τὸ χωρίον καὶ τὴν οἰκίαν. «Καὶ τὸ λειτούργημα του ἄς λάβει ἄλλος», δηλαδὴ τὴν ἀρχή, τὴν ἱερωσύνη. Ὡστε αὐτὸ δὲν εἶναι δικὴ μου γνώμη, ἀλλ' ἐκείνου, ποὺ προεῖπε αὐτά. Διότι, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ, ὅτι ἐπιχειρεῖ μεγάλο πρᾶγμα, καὶ τέτοιο, ποὺ ὁ Χριστὸς πρόσθεσε σὰν μάρτυρα τὸν προφήτη. «Πρέπει λοιπὸν, λέγει, ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ ἦταν μαζί μας καθ' ὅλο τὸ χρόνο». Γιατί κάνει καὶ αὐτοὺς κοινωνοὺς; γιὰ νὰ μὴ γίνῃ τὸ πρᾶγμα ἀντικείμενον διαμάχης καὶ ὀδηγηθῶν σὲ φιλονικεῖαν. Διότι, ἂν αὐτοὶ ἔπαθαν αὐτό, πολὺ περισσότερο ἐκείνοι. Καὶ πάντοτε παραιτεῖται ἀπὸ αὐτό. Γι' αὐτὸ ἀρχίζοντας, ἔλεγε: «Ἄνδρες ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἐκλέξετε ἓνα ἀπὸ μᾶς». Στὸ

θει τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει, τοὺς τε γινομένους αἰδεσίμους ποιῶν, καὶ αὐτὸς ἀπαλλαιτόμενος ἀπεχθείας τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους. Μεγάλα γὰρ αἰεὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάζεται κακά. "Οὐ μὲν οὖν οὐεὶ γενέσθαι, τὸν προφήτην παράγει μάρτυρα· ἐκ τίνων
5 δὲ δεῖ, αὐτὸς ἐρμηνεύει λέγων· «Ἐκ τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἐν παντὶ χρόνῳ. Εἰ μὲν γὰρ εἶπε, τοὺς ἐπιεικεῖς δεῖ παρεῖναι, τοὺς ἄλλους ἂν ὑβρίσει, νῦν δὲ τῷ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψεν, οὐχ ἀπλῶς Συνελθόντια, εἰπὼν, ἀλλ', «Ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς,
10 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀνασιάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἓνα τούτων». "Ἰνα τί γένηται; "Ἰνα μὴ ἠκρωτηριασμένος ὁ χορὸς εἴη. Τί οὖν; ἐλέσθαι τὸν Πέτρον αὐτὸν οὐκ ἐνῆν; Καὶ πάνυ γε· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξη χαρίζεσθαι, τοῦ
15 το οὐ ποιεῖ. "Ἄλλως δὲ καὶ Πνεύματος ἁμοιρὸς ἦν ἔτι.

«Καὶ ἔστησαν», φησί, «δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰουσίος, καὶ Μαθθίαν». Οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἔστησεν, ἀλλὰ πάντες. Τὴν γνώμην δὲ αὐτὸς εἰσηγήσατο, δείξας οὐδὲ αὐτὴν αὐτοῦ οὔσαν, ἀλλ' ἄνωθεν κατὰ προ-
20 φητείαν· ὥστε ἐξηγητὴς γέγονεν, οὐ διδάσκαλος. «Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰουσίος». "Ἰσως διὰ τὰς ὁμωνυμίας ἀμφοτέρωθεν τέθεικεν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἀποστόλοις πολλαὶ ὁμωνυμίαι ἦσαν· Ἰάκωβος ὁ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, Σίμων Πέτρος καὶ Σίμων ὁ ζηλω-
25 τῆς· Ἰούδας Ἰακώβου, καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. "Ἄλλως δὲ καὶ μεταβολῆς θίου, ἴσως δὲ καὶ προαιρέσεως ἦν ἡ ὀνομασία· «Ἐστησαν», φησὶν, «Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰουσίος, καὶ Μαθθίαν. Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· σὺ, Κύριε, καρδιογνώστη πάντων, ἀνάδειξον, ὃν ἐξε-
30 λέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἓνα λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονί-

πλήθος ἐπιτρέπει νὰ κάνει τὴν κρίση, καὶ κάνοντας τοὺς γινομένους σεβάσμιους καὶ ὁ ἴδιος ἀπαλλασσόμενος τὴν ἀπέχθεια τῶν ἄλλων. Διότι τὰ τοιαῦτα πάντοτε προκαλοῦν μεγάλα κακά. Ὅτι μὲν λοιπὸν πρέπει νὰ γίνει ἡ ἐκλογή, τὸν προφήτη φέρει σὰν μάρτυρα ἀπὸ ποιους δὲ πρέπει νὰ γίνει ἡ ἐκλογή, αὐτὸς ἐξηγεῖ λέγοντας, «Ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, ποὺ ἦταν μαζί μας καθ' ὅλο τὸ χρόνο». Διότι, ἂν μὲν ἔλεγε, ὅτι πρέπει νὰ παραβρίσκονται οἱ ἀνώτεροι, οἱ ἀρμόδιοι, θὰ περιφρονοῦσε τοὺς ἄλλους, τώρα δὲ σὸ χρόνο ἄφησε τὸ πράγμα, λέγοντας ὄχι ἀπλά, ἀφοῦ συνῆλθαν, ἀλλὰ γιὰ ὅλο τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο συναναστράφηκε μαζί μας ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀφ' ὅτου βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ ἀναλήφθηκε, πρέπει ἓνας ἀπ' αὐτοὺς νὰ γίνει μαζί μ' ἐμᾶς μάρτυρας τῆς ἀναστάσεώς του». Γιατί νὰ γίνει; Γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἀκρωτηριασμένος ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων. Τί λοιπὸν; Δὲν μποροῦσε ὁ Πέτρος νὰ ἐκλέξει αὐτόν; Καὶ βεβαιότατα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ, ὅτι χαρίζεται, δὲν κάνει τὴν ἐκλογή ἄλλωστε δὲ ἦταν ἀκόμη ἄμοιρος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Καὶ ἐπρότειναν», λέγει, «δύο, τὸν Ἰωσήφ, ποὺ ἐκαλεῖτο Βαραββᾶς καὶ ποὺ ὀνομάσθηκε Ἰουῖστος, καὶ τὸν Μαθθία». Δὲν ἔστησε ὁ Πέτρος αὐτούς, ἀλλὰ ὅλοι. Τὴν ἰδέα δὲ εἰσηγήθηκε αὐτὸς, ἀφοῦ ἀπέδειξε, ὅτι καὶ αὐτὴ δὲν ἦταν δική του, ἀλλ' ἄνωθεν, κατὰ προφητεία ὥστε ἔγινε ἐξηγητὴς καὶ ὄχι διδάσκαλος. «Τὸν Ἰωσήφ, ποὺ ἐκαλεῖτο Βαρσαββᾶς, καὶ ποὺ ὀνομάσθηκε Ἰουῖστος». Ἴσως γιὰ τὴν συνωνυμία τους ἔχει ἀναφέρει καὶ τὰ δύο ἐπειδὴ καὶ στοὺς Ἀποστόλους ὑπῆρχαν πολλές συνωνυμίες Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου· Σίμων ὁ Πέτρος καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτῆς Ἰούδας υἱὸς Ἰακώβου καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. Ἐξ ἄλλου δέ, ὁ ὀνομασία σήμαινε ἀλλαγὴ ζωῆς, ἴσως δὲ καὶ διαθέσεως. «Ἔστησαν», λέγει, «τὸν Ἰωσήφ, ποὺ ἐκαλεῖτο Βαρσαββᾶς, καὶ ποὺ ὀνομάσθηκε Ἰουῖστος, καὶ τὸν Μαθθία. Καὶ ἀφοῦ προσευχήθηκαν, εἶπαν Κύριε, καρδιογνώστη ὄλων, φανέρωσε, ποιὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο

ας ταύτης καὶ ἀποσιολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον». Καλῶς λέγουσιν ἐκείνου τὸ ἀμάρτημα, δεικνύντες, ὅτι μάρτυρα αἰτοῦσιν, οὐ πλεονάζοντες τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐλαττωθῆναι οὐκ ἔωντες.

- 5 «Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν» (οὐδέπω γὰρ Πνεῦμα ἦν), καὶ ὁ κληρὸς ἐπὶ Μαιθίαν ἔπεσε καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων». «Τότε», φησὶν, «ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶ ἐγγὺς Ἱερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν». Τοῦτό φησιν ἵνα δείξῃ, 10 ὅτι μακρὰν οὐ θαδίξουσιν ὁδόν, ὡς φόβον τινὰ μὴ γενέσθαι τρέμουσιν ἔτι καὶ δεδοικόσιν αὐτοῖς. «Καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶον». Οὐκ ἐτόλμησαν γὰρ φανῆναι ἐπὶ τῆς πόλεως. Καὶ καλῶς εἰς τὸ ὑπερῶον ἀνέβησαν, ὥστε μὴ εἶναι εὐκόλον ἐκ τοῦ ἐτοιμοῦ συλληφθῆναι αὐτούς. «Καὶ ἦσαν», φη- 15 σί, «προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ». Ὁρᾶς, πῶς ἐγρηγορότες ἦσαν τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, καὶ ὁμοθυμαδὸν ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς προσκαρτεροῦντες; Δύο αὐτοῖς μαρτυρεῖ. Ὁ μὲν Ἰωσήφ ἴσως τετελευτηκῶς ἦν διὸ οὐδὲ μνήμης ἀξιοῦται. Οὐ γὰρ ἂν τῶν ἀδελφῶν πιστευσάντων ἐ- 20 κεῖνος ἠπίσθησεν ὁ πρὸ πάντων πιστεύσας. ἀμέλει γοῦν οὐδὲ ἀπλῶς φαίνεται οὐδαμοῦ ὡς ἀνθρώπῳ προσέχων, καθάπερ ἡ μήτηρ ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητιοῦμέν σε». Ὡστε πρὸ πάντων αὐτὸς ἔγνω τοῦτον. Πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς ἔλεγει ὁ Χριστός· «Οὐ δύναται ὁ κόσμος ὑμᾶς μι- 25 σεῖν, ἐμὲ δὲ μισεῖ». Καὶ ὄρα τὴν ἐπιείκειαν Ἰακώβου. Αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπισκοπὴν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ὅμως τότε οὐδὲν διαλέγεται. Ὁρα δὲ καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τὴν πολλὴν ταπεινοφροσύνην, πῶς αὐτῶ συγχωροῦσι τοῦ θρόνου, καὶ οὐκ ἔτι ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους. Ὡσπερ γὰρ ἐν οὐρανῶ

διάλεξες, γιά νά πάρει τή θέση στήν ύπηρεσία αὐτή καί τήν ἀποστολή ἀπό τήν ὁποία ξέπεσε ὁ Ἰούδας, γιά νά μεταβεῖ στόν δικό του τόπο». Καλά λέγουν τὸ ἀμάρτημα ἐκείνου, φανερώνοντας, ὅτι ζητοῦν μάρτυρα, ὄχι γιά νά πλεονάζουν σέ ἀριθμό, ἀλλά γιά νά μὴ ἀφήσουν νά ἐλαττωθοῦν.

«Καί ἔρριξαν κλήρους (δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη τὸ ἅγιο Πνεῦμα) καί ἔπεσε ὁ κλῆρος στόν Ματθία καί συγκαταριθμήθηκε μὲ τοὺς δώδεκα». «Τότε, λέγει, ἐπέστρεψαν στήν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸ ὄρος, πού καλεῖται ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, καί πού εἶναι πλησίον τῆς Ἱερουσαλήμ, σὲ ἀπόσταση πορείας, ἢ ὁποία ἐπιτρέπεται τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου». Αὐτὸ τὸ λέγει γιά νά φανερώσει, ὅτι δὲν βαδίζουν μακρινὴ ὁδὸ, γιά νά μὴ καταληφθοῦν ἀπὸ κάποιο φόβο, ἀφοῦ ἀκόμη αὐτοὶ τρέμουν καί φοβοῦνται. «Καί ὅταν εἰσῆλθαν στήν πόλη, ἀνέβηκαν στὸ ὑπερῶο». Διότι δὲν τόλμησαν νά ἐμφανισθοῦν στήν πόλη. Καί καλῶς ἀνέβηκαν στὸ ὑπερῶο, γιά νά μὴ εἶναι εὐκόλο νά συλληφθοῦν αὐτοὶ ἀμέσως· «Καί ὅλοι αὐτοὶ ἦταν, λέγει, προσηλωμένοι μὲ μιὰ ψυχὴ στήν προσευχὴ καί τῇ δέηση». Βλέπεις πῶς βρισκόνταν σὲ ἐγρήγορη καί πῶς ἦταν προσηλωμένοι στήν προσευχὴ, καί ὅλοι μαζί μὲ μιὰ ψυχὴ, σὰν νά ἀνέμεναν μὲ μιὰ ψυχὴ; Τὰ δυὸ αὐτὰ μαρτυροῦν σ' αὐτούς. Ὁ μὲν Ἰωσήφ ἴσως νά εἶχε πεθάνει. Διότι, ἐφ' ὅσον οἱ ἀδελφοὶ πίστευσαν, δὲν ἦταν δυνατόν νά ἀπιστήσῃ ἐκεῖνος, πού πρὶν ἀπὸ ὅλους πίστευσε· πουθενὰ λοιπὸν δὲν φαίνεται νά τὸν λογαριάζει, οὔτε σὰν ἀπλὸ ἄνθρωπο, ὅπως ἀκριβῶς ἢ μητέρα τους ἔλεγε· «Ἐγὼ καί ὁ πατέρας σου μὲ μεγάλη ἀνησυχία καί στενοχώρια σὲ ζητούσαμε»⁴. Ὡστε πρὶν ἀπ' ὅλους αὐτὸς γνῶριζε αὐτόν. Πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς δὲ ἔλεγε ὁ Χριστός· «Δὲν μπορεῖ ὁ κόσμος νά μισεῖ σᾶς, ἀλλ' ἐμένα μισεῖ» Καί πρόσεχε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἰακώβου. Αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν ἐπισκοπὴ τῶν Ἱεροσολύμων, καί ὁμως τότε τίποτε δὲν διδάσκει. Πρόσεχε δὲ καί τῶν ἄλλων μαθητῶν τὴ μεγάλη ταπεινοφροσύνη, πῶς παραχωροῦν σ' αὐτόν τὸ θρόνο καί καθόλου δὲν διαφωνοῦν

ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη ἦν, οὐδὲν ἔχουσα βιωτικόν, οὐ τοίχους, οὐδὲ μαρμάρους, ἀλλὰ προθυμία τῶν συνιόντων ἀπολάμπουσα. «Ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν ἦσαν», φησὶν οἱ ἑβδομήκοντα ἴσως, οὓς αὐτὸς ἐξελέξατο, ἢ καὶ ἄλλοι τῶν σπουδαιοτέρων, οἷον ὁ Ἰω-
 5 σήφ καὶ ὁ Μαιθίας· καὶ γυναῖκες ἦσαν πολλαί, αἱ ἠκολούθουν αὐτῷ, ἐπιπορευτὸ πανταχοῦ ἦσαν.

3. Αὕτη πρόνοια διδασκάλου. Πρῶτος οὗτος διδάσκαλον κατέστησεν. Οὐκ εἶπεν, δι' ἀρκοῦμεν ἡμεῖς· οὕτω πάσης κερδοξίας ἐκτὸς ἦν, καὶ πρὸς ἓν ἑώρα μόνον, καίτοι οὐδὲ
 10 ἰσοτύπον ἅπασιν εἶχε τὴν κατὰστασιν, ἀλλ' εἰκότως ταῦτα ἐγένετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· καὶ δι' οὗτο ἡ ἐπιστοασία ἦν, οὐ τιμῆ, ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων. Τοῦτο οὖτε τοὺς αἰρουμένους ἐποίει ἐπαίρεσθαι· ἐπὶ γὰρ κινδύνους ἐκαλοῦντο· οὖτε τοὺς μὴ αἰρεθέντας ὡς ἀτιμασθέντας ἀλγεῖν. Ἄλλ' οὐχὶ
 15 νῦν οὕτω γίνεται, ἀλλ' ἅπαν ἰούναγιον. "Ὁρα γάρ, ἑκατὸν εἴκοσιν ἦσαν, καὶ ἓνα αἰτεῖ ἀπὸ παντὸς τοῦ πλήθους· εἰκότως. Πρῶτος τοῦ πράγματιος ἀνθεντεῖ, ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθεῖς. Πρὸς γὰρ τοῦτον εἶπεν ὁ Χριστός· «Καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου». «Ὅτι κατηριθμημέ-
 20 ιος ἦν», φησί, «σὺν ἡμῖν». Διὰ τοῦτο προσήκει ἕτερον προβάλλεσθαι, ὥστε μάρτυρα γενέσθαι εἰς τὸν ἐκείνου τύπον. Καὶ δεῖα, πῶς τὸν διδάσκαλον μιμεῖται, πανταχοῦ ἀπὸ τῶν Γραφῶν διαλεγόμενος, καὶ οὐδὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων οὐδέπω, δι' αὐτοῦ πολλὰκις αὐτὸς. Καὶ οὐ λέγει, ἔνθα τῆς
 25 προδοσίας αὐτοῦ μέμνηται, οἷον, «Στόμα ἁμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη», ἀλλ' ἔνθα τῆς τιμωρίας αὐτοῦ μόνον τὴν μνήμην ἐποιήσατο· τοῦτο γὰρ αὐτοὺς τέως ὠφέλει. Τοῦτο μάλιστα δείκνυσι πάλιν τοῦ Δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν.

30 «Ὅτι κατηριθμημένος ἦν», φησί, «σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης». Κλῆρον αὐτὸν πανταχοῦ

5. Ἰω. 7, 7.

6. Λουκ. 22, 32.

7. Ψαλμ. 108, 2

μεταξύ τους. Διότι ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἦταν σὰν νὰ βρισκόταν στὸν οὐρανό, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ βιωτικό, οὔτε τοίχους, οὔτε μάρμαρα νὰ λάμπουν, ἀλλὰ τὴν προθυμία τῶν συνερχομένων. «Περὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι ἦταν», λέγει. Οἱ ἑβδομήντα ἴσως, πού ἐξέλεξε αὐτὸς ἢ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν σπουδαιότερων, ὅπως ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Ματθίας καὶ γυναῖκες ἦταν πολλές, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦσαν αὐτόν, παντοῦ μαζὶ στὸ ἴδιο μέρος ἦταν.

3. Αὕτῃ εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ᾤδασκάλου. Αὐτὸς πρῶτος τοποθέτησε διδάσκαλο. Δὲν εἶπε, ὅτι ἀρκοῦμε ἐμεῖς· μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ κάθε κονοδοξία καὶ πρὸς ἓνα μόνο ἀπέβλεπε, παρότι δὲν εἶχε τοποθετήσει ὅλους στὸν ἴδιο τύπο, ἀλλ' αὐτὰ γίνονταν ἀνάλογα μὲ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα· καὶ ὅτι τότε ἡ ἐπιστάσις δὲν ἦταν τιμὴ, ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων. Αὐτὸ οὔτε τοὺς ἐκλεγόμενους ἔκανε νὰ ὑπερηφανεύονται, διότι καλοῦνταν νὰ ἀντιμετωπίσουν κινδύνους· οὔτε τοὺς μὴ ἐκλεγέντας νὰ ὑποφέρουν σὰν περιφρονηθέντες. Γώρα ὅμως δὲν γίνεται ἔτσι, ἀλλὰ τελείως ἀντίθετα. Διότι πρόσεχε, ἑκατὸν εἴκοσι ἦταν, καὶ ζητεῖ ἓναν ἀπ' ὅλο τὸ πλῆθος· πολὺ εὐλόγα. Πρῶτος ἐξουσιάζει τὸ πράγμα, ἀφοῦ αὐτὸς ἀνέλαβε ὅλους κάτω ἀπὸ τὴν φροντίδα του. Διότι πρὸς αὐτόν εἶπε ὁ Χριστός· «Καὶ σύ, ὅταν κάποτε ἐπιστρέψεις, στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου»⁶. «Διότι εἶχε συγκαταλεγεί μὲ μᾶς», λέγει. Γι' αὐτὸ πρέπει κάποιος ἄλλος νὰ προβληθεῖ, γιὰ νὰ γίνῃ μάρτυρας στὴ θέσῃ ἐκείνου. Καὶ πρόσεχε, πῶς μιμεῖται τὸ διδάσκαλο, παντοῦ διδάσκοντας ἀπὸ τίς Γραφές, καὶ τίποτε ἀκόμη γιὰ τὸ Χριστὸ δὲν διδάσκει, διότι αὐτὸς πολλές φορές προεῖπε. Καὶ δὲν λέγει, ὅπου θυμᾶταν τὴν προδοσίαν του, «στόμα ἀμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου ἀνοίχθηκε ἐναντίον μου»⁷, ἀλλὰ ὅπου μόνο θυμῆθηκε τὴν τιμωρίαν του. Διότι αὐτὸ κατὰ πρῶτον ὠφελοῦσε αὐτούς. Αὐτὸ περισσότερο ἀποδεικνύει πάλι τὴν φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου.

«Διότι εἶχε συγκαταλεγεί μὲ μᾶς καὶ ἔλαβε τὸ μερίδιό του στὴν ὑπηρεσία αὐτῆ». Κλῆρο αὐτόν παντοῦ ὀνο-

καλεῖ, δεικνὺς τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ πᾶν ὄν, καὶ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῶν παλαιῶν, διὸ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐκλήρωσατο, καθάπερ τοὺς Λευίτας, καὶ ἐνδιατριβεὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ, διὸ τῆς προδοσίας μισθὸς αὐτὸς καὶ τῆς τιμω-
5 ρίας γέγονε κήρυξ. «Ἐκτιθήσαιο» γάρ, φησί, «χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας». "Ὅρα πῶς Θεοῦ οἰκονομία τὸ γεγονὸς ἦν. «Τῆς ἀδικίας», φησί. Πολλὰ αἱ ἀδικίαι, ἀλλὰ ταύτης οὐδὲν ἀδικώτερον γέγονέ ποτε, ὥστε ἀδικίας ἦν τὸ πρᾶγμα. Οὐχὶ δὲ μόνον τοῖς παροῦσι γέγονε δῆλον τὸ γενόμενον, ἀλλὰ καὶ
10 πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα, ὥστε ἄκοντες ὠνόμασαν οὐκ εἰδότες, καθάπερ καὶ Καϊάφας προεφήτευσεν οὐκ εἰδώς. Ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἠνάγκασεν οὕτω καλέσαι Ἑβραῖσι Ἀκελδαμά. Ἀπὸ τούτου καὶ τὰ Ἰουδαίοις ἐπιέναι μέλλοντα κακὰ δῆλα ἦν καὶ δείκνυσι τέως τὴν πρόβρησιν ἐξελθοῦσαν ἐκ μέρους, τὴν λέγου-
15 σαν· «Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος». Καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων τὰ αὐτὰ ἀρμόζει λέγειν. Εἰ γὰρ ὁ γενόμενος ὁδηγός, πολλῶ μᾶλλον καὶ οὗτοι. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων λέγει τέως. Ἐἶτα δεικνὺς, διὸ περὶ αὐτοῦ εἰκότως ἂν λέγοιτο Ἀκελδαμά, ἐνάγει τὸν προφήτην λέγοντα· «Γεννηθή-
20 τω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος». Τί γὰρ ἐρημώτερον τοῦ τάφου γενέσθαι; "Ὅστε καὶ εἰκότως ἂν αὐτοῦ κληθεῖη τὸ χωρίον. Ὁ γὰρ τὸ τίμημα καταβαλὼν, εἰ καὶ ἕτεροι οἱ ἠγορακότες εἶεν, αὐτὸς ἂν εἶη δίκαιος λογίζεσθαι κύριος ἐρημώσεως μεγάλης. Αὕτη ἡ ἐρήμωσις προοίμιον τῆς Ἰουδαϊκῆς, εἰ γέ τις
25 ἀκριβῶς ἐξειτάσειε. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἑαυτοὺς ἀνεῖλον λιμῶν, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, καὶ τάφος γέγονεν ἡ πόλις, τῶν ξέκων, τῶν σιρατιωτῶν ἐκείνους γὰρ οὐδ' ἂν εἶασαν ταφῆναι, οὐδὲ γὰρ ταφῆς καιηξιώθησαν.

«Δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν», φησὶν, «ἀνδρῶν». "Ὅ-

8. Ματθ. 28, 24.

9. Ψαλ. 68, 26.

μάζει, ἀποδεικνύοντας, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπενθυμίζοντας σ' αὐτοὺς τὰ παλιά, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξέλεξε αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς Λεβίτες, καὶ ἐπιμένει στὰ δικά του, διότι ὁ μισθὸς τῆς προδοσίας ἔχει γίνει ὁ ἴδιος κήρυκας καὶ τῆς τιμωρίας. Διότι λέγει, «ἀπέκτησε ἓνα χωράφι μὲ τὰ χρήματα τῆς ἀδικίας». Κοίταξε πῶς τὸ γεγονός ἦταν οικονομία τοῦ Θεοῦ. «Τῆς ἀδικίας», λέγει. Πολλές οἱ ἀδικίες, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἔχει γίνει ποτέ περισσότερο ἄδικο ἀπ' αὐτὴν ὥστε ἀδικίας ἦταν τὸ πράγμα. "Ὅχι μόνο δὲ στοὺς παρόντες εἶχε γίνει φανερὸ τὸ συμβάν, ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους τοὺς μετέπειτα, ὥστε παρὰ τὴ θέλησή τους ὀνόμασαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅπως καὶ ὁ Καϊάφας προφήτευσε, χωρὶς νὰ γνωρίζει. Ὁ Θεὸς παρότρυνε αὐτοὺς νὰ ὀνομάσουν ἔτσι ἐβραϊκά, Ἰκελδαμά. Ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ ἦταν φανερὰ καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν στοὺς Ἰουδαίους. Καὶ φανερώνει κατὰ πρῶτο τὴν προφητεία ποὺ ἔλεγε, «Θὰ ἦταν καλύτερα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο, ἂν δὲν εἶχε γεννηθεῖ»⁸. Καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἴδια ἀρμόζει νὰ λέγει. Διότι, ἂν ὁ γενόμενος ὁδηγός, δὲν ἔπρεπε νὰ γεννηθεῖ, πολὺ περισσότερο καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν λέγει προηγουμένως. Ἐπειτα, φανερώνοντας ὅτι γι' αὐτόν δικαιολογημένα θὰ μπορούσε νὰ λέγεται Ἰκελδαμά, παρουσιάζει τὸν προφήτη νὰ λέγει, «Ἄς γίνει τὸ ἀγρόκτημά του ἔρημο»⁹. Διότι, τί εἶναι περισσότερο ἔρημο ἀπὸ τὸν τάφος; Ὡστε καὶ δικαιολογημένα θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ τὸ χωράφι του. Διότι αὐτὸς ποὺ κατέβαλε τὸ τίμημα, ἂν καὶ εἶναι ἄλλοι ἐκεῖνοι, ποὺ τὸ εἶχαν ἀγοράσει, αὐτὸς θὰ ἦταν δίκαιο νὰ θεωρεῖται κύριος μεγάλης ἐρημώσεως. Ἄν κάποιος βέβαια θὰ ἐξέτιζε προσεκτικὰ καὶ μὲ ἀκρίβεια, ἡ ἐρήμωση αὐτὴ εἶναι προοίμιο τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐρημώσεως. Διότι ἐκεῖνοι κατέστρεψαν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους μὲ πείνα, καὶ πολλοὺς φόνευσαν, καὶ ἡ πόλη ἔγινε τάφος τῶν ξένων, τῶν στρατιωτῶν· καθόσον ἐκείνους δὲν τοὺς ἐπέτρεψαν οὔτε νὰ ταφοῦν· οὔτε ταφῆς ἀξιώθηκαν.

«Πρέπει λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ ἦταν μαζί μας».

ρα, πῶς βούλειται ἀνιόπιας αὐτοὺς εἶναι. Καίτοι γε ἔμελλε παρῆσθαι τὸ Πνεῦμα· ἀλλ' ὅμως πολλὴ σπουδὴ περὶ τούτου ἦν. «Τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν», φησί, «ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς»,
5 δείκνυσιν αὐτοὺς συνωκηκίας αὐτῷ οὐχ ἀπλῶς ὡς μαθητὰς παρόντας. Ἔρα καὶ ἐξ ἀρχῆς τότε πολλοὶ παρηκολούθουν αὐτῷ. Ὅρα γοῦν, πῶς τοῦτο δηλοῖ, ὅταν λέγῃ· «Ἦν εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων τῷ Ἰησοῦ». «Ἐν παντὶ χρόνῳ», φησί, «ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλ-
10 θεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου». Καλῶς, τὰ γὰρ πρὸ τούτου οὐδεὶς ἤδει μαθῶν, ἀλλὰ Πνεύματι ἐμάκθανον. «Ἔως τῆς ἡμέρας», φησί, «ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀνασιτάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἓνα τούτων». Οὐκ εἶπε, τῶν ἄλλων μάρτυρα,
15 ἀλλὰ, «τῆς ἀνασιτάσεως» μόνῃς μάρτυρα. Καὶ γὰρ ἀξιοπιστότερος ἦν ὁ δυνάμενος εἰπεῖν, ὅτι «ἐκεῖνος ὁ φαγὼν καὶ πιὼν καὶ σταυρωθεὶς, αὐτὸς ἀνέστη». Ὡστε οὔτε τῶν πρὸ τούτου χρόνων, οὔτε τῶν μετὰ ταῦτα ἔδει μάρτυρα εἶναι καὶ τῶν σημείων. Τὸ γὰρ ζητούμενον τοῦτο ἦν, ἡ ἀνάστασις· ἐπεὶ ἐ-
20 κείνα δῆλα ἦν καὶ ὠμολογημένα, αὕτη δὲ λάθρα γέγονε, καὶ τούτοις μόνοις ἦν δῆλη. Καὶ οὐ λέγουσιν ὅτι ἄγγελοι εἶπον ἡμῖν, ἀλλ', «ὅτι ἐωράκαμεν ἡμεῖς». Πόθεν δῆλον; Ἐξ ὧν θαυματουργοῦμεν. Διὰ τοῦτο μάλιστα τότε αὐτοὺς ἀξιοπίστους ἔδει εἶναι.

25 «Καὶ ἔσησαν», φησί, «δύο». Διὰ τί μὴ πολλούς; Ἴνα μὴ μείζων ἢ ἀθυμία γένηται, μηδὲ εἰς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα περιστῆ. Οὐχ ἀπλῶς δὲ προσιῆθῃσιν ἐκεῖνον, ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι πολλάκις ὁ παρὰ ἀνθρώποις τίμιος, παρὰ τῷ Θεῷ ἐλάτιων ἐστί. Καὶ κοινῇ δὲ πάντες εὐχονται λέγοντες· «Σύ, Κύριε,
30 καρδιογνώσια πάντων, ἀνάδειξον». Σύ, φησί, μὴ ἡμεῖς. Εὐκαίρως καρδιογνώστην καλοῦσιν· ἀπὸ γὰρ τούτου αἰρεῖσθαι

λέγει. Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ εἶναι αὐτοὶ αὐτόπτες. Παρότι βέβαια ἐπρόκειτο νὰ παραβρίσκεται τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ὁμως πολλή φροντίδα ἦταν γι' αὐτόν. «Ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ ἦσαν μαζί μας», λέγει, «καθόλο τὸ χρόνο ποὺ μᾶς συναναστράφηκε ὁ Κύριος Ἰησοῦς». Ἀποδεικνύει αὐτοὺς συγκάτοικους του καὶ ὄχι ἀπλῶς παρόντες σὰν μαθητές. Συνεπῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τότε πολλοὶ παρακολουθοῦσαν αὐτόν. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς φανερῶναι αὐτό, ὅταν λέγει, «Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο, ποὺ ἄκουσαν τί εἶπε ὁ Ἰωάννης καὶ ἀκολούθησαν τὸν Ἰησοῦ»¹⁰ «Καθ' ὅλο τὸ χρόνο», λέγει, «κατὰ τὸν ὁποῖο μᾶς συναναστράφηκε ὁ Κύριος Ἰησοῦς», ἀφότου βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη». Διότι τὰ πρὶν ἀπὸ αὐτόν κανένας δὲν τὰ γνώριζε διδαχθεὶς, ἀλλ' ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὰ διδάσκονταν. «Μέχρι τὴν ἡμέρα», λέγει, «ποὺ ἀναλήφθηκε ἀπὸ μᾶς, πρέπει ἓνας ἀπ' αὐτοὺς νὰ γίνῃ μαζί μὲ μᾶς μάρτυρας τῆς ἀναστάσεώς του». Δὲν εἶπε μάρτυρα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μάρτυρα μόνο «τῆς ἀναστάσεως». Διότι ὁ πλέον ἀξιόπιστος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ μποροῦσε νὰ πεῖ, ὅτι «ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἤπιε καὶ σταυρώθηκε, αὐτὸς ἀναστήθηκε». Ὡστε οὔτε στοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτόν χρόνους, οὔτε στοὺς κατόπιν χρειαζόταν νὰ ὑπάρχει μάρτυρας τῶν θαυμάτων. Διότι τὸ ζητούμενο ἦταν αὐτό, ἡ ἀνάστασις· ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἦταν φανερά καὶ ὁμολογημένα, αὐτὴ δὲ ἔγινε κρυφὰ καὶ μόνο σ' αὐτοὺς ἦταν φανερὴ. Καὶ δὲν λέγουν ὅτι, ἄγγελοι εἶπαν σὲ μᾶς, ἀλλ' «ὅτι τὸν ἔχουμε δεῖ ἐμεῖς». Ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὰ θαύματα ποὺ κάμνουμε. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε ἰδιαίτερα τότε νὰ εἶναι αὐτοὶ ἀξιόπιστοι.

«Καὶ ἐπρότειναν», λέγει, «δύο». Γιατί ὄχι πολλούς; Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ λύπη μεγαλύτερη, καὶ νὰ μὴ διαδοθῇ τὸ πρᾶγμα σὲ πολλούς. Δὲν προσθέτει δὲ ἀπλῶς ἐκεῖνον, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποδείξει, ὅτι πολλές φορές ὁ ἀξιόλογος στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὁ μικρότερος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ Καὶ μαζί δὲ ὅλοι προσεύχονται, λέγοντας· «Σὺ, Κύριε, καρδιογνώστη ὄλων, ἀνάδειξε». Σὺ, λέγει, ὄχι ἡμεῖς. Ἐπικαιρα τὸν ὀνομάζουν καρδιογνώστη· διότι ἀπὸ αὐτόν ἔ-

ἐχοῖν, οὐχὶ τῶν ἕξωθεν. Οὕτως ἐθάρορον, διὲ πάντως ἕνα δεῖ γενέσθαι. Καὶ οὐκ εἶπον, ἔκλεξαι, ἀλλὰ, «ἀνάδειξον» τὸν ἐκλεγέντα, φησὶν, «Ὁν ἐξελέξω»· εἰδότες πάντα προωρίσθαι τῷ Θεῷ. «Ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα λαχεῖν τὸν κληρὸν τῆς δια-
 5 κονίας ταύτης καὶ ἀποσιολῆς». Ἦν γὰρ καὶ ἄλλη διακονία. «Καὶ ἔδωκαν αὐτοῖς κλήρους». Οὕτω γὰρ ἑαυτοὺς ἀξίους ἡγοῦντο ἀφ' ἑαυτῶν ἐκλέξασθαι· διὸ καὶ αἰτοῦσι διὰ τινος σημείου μαθεῖν.

4. Ἄλλως δέ, εἰ ἔνθα οὔτε εὐχή, οὔτε ἀξιόλογοι ἄνδρες,
 10 κληρὸς ἰσοῦτον ἴσχυσε, διὰ τὸ ἐξ ὀρθῆς γενέσθαι γνώμης ἐπὶ τοῦ Ἰωανᾶ, πολλῷ μᾶλλον ἐνιαῦθα ἐπλήρωσε τὸν χορὸν, ἀπήρτισε τὴν τάξιν. Καὶ ὁ ἕτερος οὐκ ἤλγησεν· οὐ γὰρ ἂν ἀπέκρουσαν τὰ οἰκεῖα ἐλαιώματα οἱ ἀπόσιολοι, οἳ γε περὶ αὐτῶν τῶν κορυφαίων εἶπεῖν οὐκ ἀπέσχοιτο, διὲ ἠγανάκησαν
 15 ἀλλαγῶ· καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ πολλάκις. Τούτους οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα. Οὐκ ἔτι μοι πρὸς πάντας ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀρχῆς ἐφιεμένους. Εἰ πιστεύεις, διὲ Θεοῦ ἔστιν ἐκλογή, μὴ ἀγανάκει· ἐκείνῳ γὰρ ἀγακακιεῖς, καὶ πρὸς ἐκεῖνον παροξύνῃ· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκλεξάμενος. Εἰ δὲ αὐτὸς
 20 μὲν ἐξελέξαιτο, σὺ δὲ ἰολιμῶς τούτῳ ἀγανακτεῖν, ταῦτόν ποιεῖς οἷον ὁ Κάιν. Δέον γὰρ ἀποδέξασθαι, ὁ δὲ διὲ προειρημένη ἢ θυσία τοῦ ἀδελφοῦ, ἐλυπήθη· ἠγανάκησε, δέον καταρυγῆναι. Ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὅτι συμφερόντως οἶδεν· οἰκονομεῖν ὁ Θεός. Πολλάκις γὰρ τὸ μὲν ἦθος ἐπιεικέστερος σὺ, οὐκ ἐπιτήδειος δέ. Πάλιν ἔστι σοὶ μὲν βίος ἄληπιος καὶ ἡθος ἐλευθέριον, ἐν δὲ Ἐκκλησίᾳ οὐ τούτων δεῖ μόνον. Ἄλ-

πρεπε νὰ κάνουν τὴν ἐκλογή καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἔξω. Ἔτσι εἶχαν ἐμπιστοσύνη, ὅτι ὁπωσδήποτε ἓνας πρέπει νὰ γίνει μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως. Καὶ δὲν εἶπαν, νὰ ἐκλέξεις, ἀλλὰ «νὰ ἀναδείξεις» τὸν ἐκλεγέντα, λέγει· «ἐκεῖνον ποὺ διάλεξες», γνωρίζοντας, ὅτι ὅλα προκαθορίζονται ἀπὸ τὸν Θεό. «Ἐναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο νὰ πάρει τὴ θέση στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ καὶ τὴν ἀποστολή». Διότι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη διακονία. «Καὶ ἔρριξαν σ' αὐτοὺς κλῆρο». Διότι δὲν θεωροῦσαν ἀκόμη τοὺς ἑαυτοὺς του ἄξιους νὰ ἐκλέξουν ἀπὸ μόνοι τους, γι' αὐτὸ καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν μὲ κάποιο σημεῖο.

4. Ἐξάλλου δέ, ἂν ἐκεῖ ποὺ οὔτε εὐχή, οὔτε ἀξιόλογοι ἄνδρες ὑπῆρχαν, ὁ κλῆρος τόσο πολὺ ἴσχυσε, γιὰ νὰ ληφθεῖ ὀρθὴ ἀπόφαση γιὰ τὸν Ἰωνᾶ, πολὺ περισσότερο ἐδῶ συμπλήρωσε τὸ χορὸ καὶ ἀποκατέστησε μὲ τὴν συμπλήρωση τὴν τάξη. Καὶ ὁ ἄλλος δὲν στενοχωρήθηκε. Διότι δὲν ἀπέκρυψαν τὰ δικά τους ἐλαττώματα οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα γι' αὐτοὺς τοὺς κορυφαίους δὲν δίστασαν νὰ ποῦν, ὅτι ἀγανάκτησαν ἀλλοῦ· καὶ ὄχι μιά, ἀλλὰ δύο φορές καὶ περισσότερες. Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ μεῖς ἄς μιμηθοῦμε. Ἄλλ' ὁ λόγος μου αὐτὸς δὲν ἀπευθύνεται ἀκόμα πρὸς ὄλους, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἐξουσία. Ἄν πιστεύεις, ὅτι ἡ ἐκλογή εἶναι τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀγανακτεῖς. Διότι ἐναντίον ἐκείνου ἀγανακτεῖς, καὶ μὲ ἐκεῖνον παροργίζεσαι. Ἐκεῖνος εἶναι ποὺ ἐξέλεξε. Ἄν δέ αὐτὸς μὲν ἐξέλεξε, σὺ δὲ τολμᾶς νὰ ἀγανακτεῖς ἐναντίον αὐτοῦ, κάνεις τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο, ποὺ ἔκανε ὁ Κάϊν. Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ ἀποτέλεσμα, ἐκεῖνος δὲ λυπήθηκε, γιατί προτιμήθηκε ἡ θυσία τοῦ ἀδελφοῦ του ἀγανάκτησε. ἐνῶ ἔπρεπε νὰ συντριβεῖ ἀπὸ συγκίνηση. Ἐγὼ δὲ δὲν λέγω αὐτό, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει νὰ οἰκονομεῖ τὰ πράγματα κατὰ τὸν πλέον χρήσιμο τρόπο. Διότι πολλές φορές ὡς πρὸς μὲν τὸν χαρακτήρα ἐσὺ εἶσαι πιὸ ἐπιεικής, ὄχι ὅμως καὶ κατάλληλος. Πάλι εἶναι δυνατόν σὲ σένα ὁ μὲν βίος σου νὰ εἶναι ἄμεμπτος καὶ ὁ χαρακτήρας σου ἐλεύθερος, στὴν ἐκκλησία ὅμως δὲν χρειάζονται μόνο αὐτά. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλο εἶναι

λως δὲ καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλο ἀρμόδιός ἐστιν. Οὐχ ὁρᾶς, ὅσον ὑπὲρ τούτων πεποιήται λόγον ἢ θεία Γραφή;

Ἄλλ' εἶπω, ἵνος ἔνεκεν περιμάχητον τὸ πρᾶγμα γέγονεν· διὸ οὐχ ὡς ἐπὶ ἀρχήν, καὶ προσισίαν ἀδελφῶν ἐρχόμεθα, 5 ἀλλ' ὡς ἐπὶ τιμὴν καὶ ἀνάπαισιν. Εἰ γὰρ ἦδεις, διὸ πάντων ὀφείλει εἶναι ὁ ἐπίσκοπος, τὰ πάντων θάραη βασιάζων, διὸ τοῖς μὲν ἄλλοις ὀργιζομένοις συγγνώμη, αὐτῷ δὲ οὐδαμοῦ, διὸ τοῖς ἄλλοις ἁμαριάνουσι παραίτησις πολλή, αὐτῷ δὲ οὐκ ἔτι, οὐκ ἂν ἔσπευσας ἐπὶ τὴν ἀρχήν, οὐκ ἂν ἔδραμες. Καὶ γὰρ οὗτος 10 τοῖς ἀπάντων ὑπόκειται σιόμασι, ταῖς ἀπάντων κρίσεσι, καὶ σοφῶν καὶ ἀσοφῶν φροντίσι καθ' ἑκάστην κόπεται τὴν ἡμέραν, καθ' ἑκάστην νύκτι· πολλοὺς ἔχει τοὺς μισοῦντας, πολλοὺς ἔχει τοὺς διαφθοροῦμένους. Μὴ γὰρ μοι περὶ ἐκείνων εἴπης τῶν πάντα χαριζομένων, τῶν καθεύδειν βουλομένων, 15 τῶν ὡς ἐπὶ ἀνάπαισιν εἰς τὸ πρᾶγμα ἐρχομένων. Οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων τῶν ἀγροπνούντων ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, τῶν τῆς οἰκείας σωτηρίας τὴν τῶν ἀρχομένων προτιθέντων. Εἶπέ μοι, εἰ δέκα τις παῖδας ἔχων ὑποχειρίους συνοικοῦντας αὐτῷ διαπαντός, ἀδιαλείπτως αὐτῶν 20 ἀναγκάζεται φροντίζειν, τοσοῦτους ἔχων οὗτος οὐχ ὑποχειρίους, οὐ συνοικοῦντας, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ τὴν ὑπακοὴν ἔχοντας, τίς οὐκ ὀφείλει γενέσθαι;

Ἄλλὰ τιμᾶται, φησὶν. Ποία τιμῆ; Πένητες τριωβολιμαῖοι βλασφημοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Τί οὖν αὐτοὺς οὐκ ἐπι- 25 σιομίζει; Πάνυ γε. Οὐ γὰρ ἐπισκόπου λέγεις ἔργον. Πάλιν, ἂν μὴ πᾶσι παρέχη, καὶ τοῖς ἐν ἀργίᾳ καὶ τοῖς ἐργαζομένοις, μυρία πανταχόθεν ἐγκλήματα· οὐδεὶς δέδοικε κατηγορῆσαι καὶ

ἀρμόδιος. Δὲν βλέπεις, πόσο λόγο κάμνει γι' αὐτὰ ἡ ἀγία Γραφή;

Ἄλλὰ θ' ἀναφέρω γιὰ ποιὸ λόγο τὸ πράγμα ἔχει γίνει περιμάχητο. Διότι δὲν ἀνερχόμαστε στὴν ἐξουσία γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ γιὰ τὴ δόξα καὶ τὴν ἀνάπαυση. Διότι, ἐὰν γνῶριζες, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ φροντίσει γιὰ ὅλα καὶ νὰ βαστάζει τὰ βάρη ὄλων, ὅτι στοὺς ἄλλους μὲν ὅταν ὀργίζονται ὑπάρχει συγγνώμη, γι' αὐτὸν δὲ καθόλου, ὅτι γιὰ τοὺς ἄλλους ὅταν ἀμαρτάνουν ὑπάρχει πολλὴ αἴτηση συγγνώμης, σ' αὐτὸν δὲ καθόλου, δὲν θὰ ἔσπευδες πρὸς τὴν ἐξουσία, δὲν θὰ ἔτρεχες. Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκτεθειμένος στὰ σώματα ὄλων, στὶς κρίσεις ὄλων, καὶ τῶν σοφῶν καὶ τῶν μὴ σοφῶν· κάθε ἡμέρα καὶ κάθε νύχτα κόπτεται μὲ φροντίδες· πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν μισοῦν καὶ πολλοὺς ἔχει ποὺ τὸν φθονοῦν. Διότι δὲν θέλω νὰ μοῦ πείς γι' ἐκείνους, ποὺ σὲ ὄλους χαρίζονται, ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ εἶναι ἀργόσχολοι, ἐκείνους ποὺ ἀνέρχονται στὸ ἀξίωμα γιὰ ἀνάπαυση. Δὲν γίνεται λόγος γι' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους, ποὺ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὶς ψυχές σας, ποὺ προτάσσουν ἀπὸ τὴ δική τους σωτηρία, τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ τους. Πές μου, ἂν κάποιος ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσία του δέκα νέους, ποὺ συγκατοικοῦν μαζί του συνέχεια, ἀναγκάζεται διαρκῶς νὰ φροντίζει αὐτούς, αὐτός, ὁ ἐπίσκοπος, ποὺ ἔχει τόσοι πολλοὺς ὄχι ὑπὸ τὴν ἐξουσία του, οὔτε συγκατοικοῦντες, ἀλλὰ νὰ ὑπακούουν στὴ δική τους διάθεση, ποιὸς δὲν ὀφείλει νὰ γίνει;

Ἄλλ' ἐκτιμᾶται, λέγει. Μὲ ποιὰ ἐκτίμηση ὅμως; Φτωχοὶ τῆς μισῆς δραχμῆς στὴν ἀγορὰ τὸν βλασφημοῦν. Γιατί λοιπὸν δὲν ἀποστομώνει αὐτούς; Ἀπλούστατα, διότι δὲν ἀναφέρεται στὸ ἔργο τοῦ ἐπισκόπου. Πάλι, ἂν δὲν παρέχει βοήθεια σ' ὄλους, καὶ στοὺς μὴ ἐργαζόμενους καὶ στοὺς ἐργαζόμενους, μύριες κατηγορίες ἀπὸ παντοῦ ἀκούονται. Κανένας δὲν φοβᾶται νὰ τὸν κατηγορήσει καὶ νὰ τὸν διαβάσει. Διότι στοὺς μὲν ἄρχοντες ὑπάρχει ὁ φόβος, σ' αὐτούς δὲ ὄχι. Καθόσον σ' αὐτούς καθόλου δὲν

διαβαλεῖν ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὁ φόβος ἔπεισιν, ἐπὶ
 δὲ τούτων οὐχί. Ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτοῖς οὐδὲν
 ἰσχύει. Τί ἂν τις εἶποι τὴν περὶ τὸν λόγον καὶ τὴν διδασκα-
 λίαν φρονίδα; τὴν δυσκολίαν τὴν ἐν ταῖς χειροτονίαις; Τάχα
 5 ἢ σφόδρα ἀσθενῆς ἐγὼ τυγχάνω καὶ ταλαίπωρος καὶ οὐδαμι-
 νός, ἢ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει. Οὐδὲν πλοίου κλυδωνιζομένου
 διενήνοχεν ἢ τοῦ ἱερέως ψυχὴ· πανταχόθεν σιίζεται, παρὰ
 φίλων, παρ' ἐχθρῶν, παρ' οἰκείων, παρ' ἄλλοτριῶν. Οὐχὶ τῆς
 οἰκουμένης ὁ βασιλεύων κρατεῖ, οὗτος δὲ πόλεως μόνης;
 10 Ἀλλὰ ἰσοῦτον μείζους εἰσὶν αἱ φροντίδες τούτου, ὅσον ὕδα-
 τος ἀπλῶς ὑπὸ πνεύματος κινουμένου ποταμίῳ, καὶ πελάγους
 οἰδοῦντος, καὶ μαινομένου τὸ διάφορον. Τί δήποτε; Ὅτι ἐ-
 κεῖ μὲν πολλοὶ οἱ συναντιλαμβανόμενοι (πάντα γὰρ νόμῳ καὶ
 διατάξει γίνεται)· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οὐδὲ ἀπ' ἐξου-
 15 σίας ἔστιν ἐπιτάξει· ἀλλ' ἂν μὲν σφοδρῶς κινήθῃ, ἀκούει ὤ-
 μος· ἂν δὲ μὴ σφοδρῶς, ψυχρός. Δεῖ δὲ ταῦτα τὰ ἐναντία
 συνελθεῖν, ὥστε μήτε καταφρονεῖσθαι, μήτε μισεῖσθαι. Ἄλ-
 λως δὲ καὶ τὰ πράγματα προκατείληπται. Πόσους ἀναγκάζε-
 ται σκανδαλίζειν, καὶ ἐκῶν καὶ ἄκων; πόσους πλήττειν, καὶ
 20 ἐκῶν καὶ ἄκων;

Οὐκ ἄλλως λέγω, ἀλλ' ὡς ἔχω καὶ διάκειμαι. Οὐκ οἶμαι
 εἶναι πολλοὺς ἐν τοῖς ἱερεῦσι τοὺς σωζομένους, ἀλλὰ πολλῶ
 πλείους τοὺς ἀπολλυμένους· τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μεγάλης τὸ πρᾶ-
 γμα δεῖται ψυχῆς. Πολλὰς γὰρ ἀνάγκας ἔχει τὰς ἐξαγού-
 25 σας τοῦ οἰκείου ἡθους, καὶ μυρίων ἀντιῶ πανταχόθεν ὀφθαλ-
 μῶν δεῖ. Οὐχ ὀρθῶς, ὅσα δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν; Διδακτι-
 κὸν εἶναι, ἀνεξίκακον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πι-
 σιοῦ λόγου. Πόσης τοῦτο δυσκολίας; Καὶ τῶν τοῖς ἄλλοις ἀ-

ισχύει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ μπαροῦσε κανένας νὰ πεῖ γιὰ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ κήρυγμα καὶ τὴ διδασκαλία; γιὰ τὴ δυσκολία στὶς χειροτονίες; Ἴσως ἢ ἐγὼ συμβαίνει νὰ εἶμαι πολὺ ἀδύνατος καὶ ταλαίπωρος καὶ μηδαμνός, ἢ τὸ πρᾶγμα ἔχει ἔτσι. Σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἡ ψυχὴ τοῦ ἱερέως, ὅταν τὸ πλοῖο κλυδωνίζεται ἀπὸ παντοῦ στιγματίζεται, καὶ ἀπὸ φίλους, καὶ ἀπὸ ἐχθρούς, ἀπὸ δικούς του καὶ ἀπὸ ξένους. Δὲν ἐξουσιάζει ὁ βασιλεὺς ὅλη τὴν αἰκουμένη, αὐτὸς δὲ μόνο τὴν πόλη; Ἄλλὰ τόσο μεγαλύτερες εἶναι οἱ φροντίδες του, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ νεροῦ ποταμοῦ, πού ἀπλῶς κινεῖται ἀπὸ τὸν ἄνεμο, καὶ τοῦ φουσκωμένου καὶ τρικυμισμένου πελάγους. Τί τέλος πάντων συμβαίνει; Ὅτι ἐκεῖ μὲν εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι πού σπεύδουν σὲ βοήθεια (διότι τὰ πάντα γίνονται σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ τίς διατάξεις), ἐδῶ ὅμως τίποτε παρόμοιο, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ διατάξει σὰν νὰ ἔχει ἐξουσία· ἀλλ' ἂν μὲν κινηθεῖ δυναμικά, χαρακτηρίζεται σὰν σκληρός, ἂν δὲ ὄχι δυναμικά, χαρακτηρίζεται σὰν ψυχρός, σὰν ἀδιάφορος. Πρέπει δὲ αὐτὰ τὰ ἀντίθετα νὰ τὰ συνδυάσει, ὥστε οὔτε νὰ καταφρονεῖται, οὔτε νὰ μισεῖται. Ἄλλιῶς δὲ τὰ πράγματα σὲ προλαβαίνουν. Πόσους ἀναγκάζεται νὰ σκανδαλίζει καὶ μὲ τὴν θέληση καὶ χωρὶς τὴ θέλησὶ του πόσους ἀναγκάζεται νὰ πλήττει, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας;

Δὲν τὰ λέγω διαφορετικά, ἀλλ' ὅπως εἶμαι καὶ αἰσθάνομαι. Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι πολλοί, ἀνάμεσα στοὺς ἱερεῖς, ἐκεῖνοι πού σώζονται, ἀλλὰ πολὺ περισσότεροὶ εἶναι ἐκεῖνοι, πού χάνονται, τὸ δὲ αἶτιο εἶναι ὅτι τὸ λειτούργημα αὐτὸ χρειάζεται γενναία ψυχὴ. Διότι ἔχει πολλὰς ἀνάγκες, πού τὸν ἀναγκάζουν νὰ ἐξέλθει ἀπὸ τὸν γνωστὸ χαρακτήρα του, καὶ χρειάζεται ἀπὸ παντοῦ μύριους ὀφθαλμούς. Δὲν βλέπεις πόσα πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἐπίσκοπος; Νὰ εἶναι διδακτικός, ἀνεξίκακος, νὰ κρατεῖ σταθερὰ τὸν ἀξιόπιστο λόγο, ὅπως τὸν διδάχθηκε¹¹. Πόσο δύσκολο αὐτό; Καὶ γιὰ τὰ παραπτώ-

μαριανομέκων αὐτὸς ἔχει τὰς αἰτίας. Οὐ λέγω τῶν ἄλλων οὐδέν· ἂν εἷς μόνον ἀπέλθῃ ἀμύητος, οὐχὶ πᾶσαν αὐτοῦ κατέσπευε τὴν σωτηρίαν; Ψυχῆς γὰρ ἀπώλεια μιᾶς ισοαύτην ἔχει ζημίαν, ὅση οὐδεὶς παρασιῆσαι δύναται λόγος. Εἰ 5 γὰρ ἡ σωτηρία αὐτῆς ισοούτου ἀξία, ὥσπερ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ ισοαῦτα παθεῖν· ἡ ἀπώλεια ἐννόησον ὅσην οἴσει τὴν τιμωρίαν. Εἰ δι' ὃν ἀπόλλυται τις, ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἄξιός ἀποθανεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖ. Μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι ὁ πρεσβύτερος ἡμαρτε, μηδὲ ὅτι ὁ διάκονος· 10 πάντων τούτων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν χειροιονησάντων αἱ αἰτίαι φέρονται. Πάλιν ἕτερον εἶπω. Συμβαίνει τινὰ κληρὸν διαδέξασθαι ἀνδρῶν μοχθηρῶν τί χρὴ βουλευσασθαι ἀπορεῖ ἐπὶ ἁμαρτήμασι προλαβοῦσι. Δύο γὰρ οἱ κρημνοί, καὶ δεῖ μῆτε ἀφεῖναι ἐκεῖνον, καὶ τοὺς ἄλλους μὴ σκανδαλίσει. Ἐκκόψαι 15 τοῖνον δεῖ πρώτον; Ἄλλ' οὐκ ἔστι παροῦσα πρόφασις. Ἄλλ' ἀφεῖναι; Ναί, φησί· τοῦ γὰρ χειροιονήσαντος ἡ αἰτία. Τί οὖν; οὐ δεῖ χειροιονησαι, οὐδὲ ἐφ' ἕτερον βαθμὸν ἀγαγεῖν; Ἄλλὰ τοῦτο πᾶσιν ἔσται δῆλον, ὅτι μοχθηρὸς τις ἔστι. Πάλιν οὖν ἐτέρως ἐσκανδάλισεν. Ἄλλ' ἀγαγεῖν ἐπὶ μείζονα βαθμὸν; Τοῦ- 20 το πολλῷ χαλεπώτερον.

5. "Ὡστε εἴ τις ὡς ἐπὶ προσιασίαν ἔσπευε τὴν ἀρχιερωσύνην, οὐδεὶς ἂν αὐτὴν ἐδέξαιτο ταχέως. Νῦν δέ, ὥσπερ τὰς ἔξωθεν ἀρχάς, οὕτω καὶ ταύτην διώκομεν. Ἴνα γὰρ δοξα- σθῶμεν, ἵνα τιμηθῶμεν παρὰ ἀνθρώποις, ἀπολλύμεθα παρὰ 25 τῷ Θεῷ. Τί τὸ κέρδος τῆς τιμῆς; πῶς ἐλήλεγκται οὐδὲν οὐσα; Ὅταν ἐπιθυμῆσης ἱερωσύνης, ἀντίστησον τὴν γέενναν,

ματα τῶν ἄλλων, αὐτός θεωρεῖται αἴτιος. Δέν ἀναφέρω τίποτε γιά τοὺς ἄλλους. "Αν ἓνας μόνο ἀπέλθει στήν ἄλλη ζωὴ χωρὶς νὰ μνηθεῖ στὰ μυστήρια. δέν κατέστρεψε ὅλη τὴ σωτηρία του; Διότι ἡ ἀπώλεια μιᾶς ψυχῆς ἔχει τόση ζημία, ὅση κανένας λόγος δέν μπορεῖ νὰ παραστήσει. Διότι, ἂν ἡ σωτηρία αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἔχει τόσο μεγάλη ἀξία, ὥστε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος, καὶ τόσα πολλὰ νὰ πάθει, σκέψου πόση τιμωρία θὰ φέρει ἡ ἀπώλεια αὐτῆς. "Αν δέ, ἐξ αἰτίας κάποιου, χάθηκε κάποιος, καὶ πρέπει ὁ αἴτιος νὰ πεθάνει στήν παρούσα ζωὴ, πολὺ περισσότερο ἐκεῖ ἀξίζει νὰ τιμωρηθεῖ. Μὴ μοῦ πείς, ὅτι ὁ πρεσβύτερος ἀμάρτησε, οὔτε ὅτι ὁ διάκονος· διότι γιά ὅλους αὐτοὺς οἱ κατηγορίες φέρονται ἐπάνω στήν κεφαλὴ ἐκείνων, ποὺ τοὺς χειροτόνησαν. Πάλι θ' ἀναφέρω κάτι ἄλλο. Συμβαίνει νὰ διαδεχθεῖ κάποιο κληρὸ κακῶν ἀνθρώπων· ἀπορεῖ τί πρέπει νὰ ἀποφασίσει γιά ἀμαρτήματα ποὺ διαπράχθηκαν πρὶν. Διότι δυὸ εἶναι οἱ κρημνοί, καὶ πρέπει νὰ μὴ ἀφήσει ἐκεῖνον, ἀλλ' οὔτε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ σκανδαλίσει. Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ ἀποκόψει τὸ κακὸ κληρικό; Ἄλλὰ δέν ὑπάρχει πρόσφατη πρόφαση. Ἄλλὰ νὰ τὸν ἀφήσει; Ναί, λέγει· διότι αἴτιος τοῦ κακοῦ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὸν χειροτόνησε. Τί λοιπὸν. Δέν πρέπει νὰ χειροτονήσει οὔτε νὰ τὸν προαγάγει στὸν ἄλλο ἀνώτερο βαθμὸ; Ἄλλὰ μὲ αὐτὸ θὰ γίνεῖ σ' ὅλους φανερό, ὅτι εἶναι μοχθηρός. "Ἐτσι καὶ πάλι θὰ σκανδαλίσει μὲ ἄλλο τρόπο. Ἄλλὰ νὰ τὸν προαγάγει σὲ ἀνώτερο βαθμὸ; Αὐτὸ εἶναι πολὺ χειρότερο.

5. "Ὡστε, ἂν ἔσπευδε κάποιος νὰ πεί, ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη εἶναι γιά τὴν προστασία τοῦ ποιμνίου, κανένας δέν θὰ τὴν δεχόταν ἀμέσως. Τώρα δέ, ὅπως ἀκριβῶς τις κοσμικὲς ἐξουσίαι, ἔτσι ἐπιδιώκομε καὶ αὐτή. Διότι, γιά νὰ δοξασθοῦμε, γιά νὰ τιμηθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, χάνομε τὴ σωτηρία μας κοντὰ στὸ Θεό. Ποιὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς τιμῆς; πῶς ἐλέγχεται ὅτι δέν εἶναι τίποτα αὐτή; "Ὅταν ἐπιθυμήσεις τὴν ἱερωσύνη, σύγκρινέ την μὲ

ἀντίστησον τὰς εὐθύναις τὰς ἐκεῖ, ἀντίστησον τὸν ἀπράγμονα
 θίον, ἀντίστησον τῆς κοιλίας τὸ μέτρον· ὅτι καὶ ἁμαρτίας
 κατὰ σαιτόν, οὐδὲν πείσῃ τοιοῦτον· ἂν δὲ ἱερεὺς ὢν, ἀπόλω-
 λας. Ἐνώθησον, ὅσα ὑπέμεινεν, ὅσα ἐφιλοσόφησεν ὁ Μωϋσῆς,
 5 ὅσα ἐπεδείξατο ἀγαθὰ· καὶ ἵνα ἐν ἁμαρτίῃ ἁμαρτήματα μόνον,
 ἐκολάζετο πικρῶς· εἰκότως. Μετὰ γὰρ τῆς τῶν ἄλλων ζημί-
 ας τοῦτο γέγονεν· ὥστε πικρότερον ἐκολάζετο, οὐ τῷ φανερόν
 γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ ἱερέως εἶναι τὸ ἁμαρτήμα· οὐ τὴν
 αὐτὴν γὰρ τιμωρίαν διδόαμεν τῶν τε φανερῶν, καὶ τῶν λά-
 10 θρα ἁμαρτανομένων. Ἡ μὲν γὰρ ἁμαρτία ἡ αὐτή, ἡ δὲ ζημία
 οὐχ ἡ αὐτή, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡ ἁμαρτία· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ αὐτό,
 λανθάνοντα καὶ κρυπτόμενον ἁμαρτάνειν, καὶ φανερῶς. Τὸν
 δὲ ἐπίσκοπον οὐ λάθρα ἁμαρτάνειν. Ἀγαπητὸν γὰρ μὴ ἁμαρ-
 τάνοντα ἀπαλλαγῆναι ἐγκλημάτων, μὴ τι γε ἁμαρτάνοντα. Καὶ
 15 ὀργισθῆ, καὶ γελάσῃ· καὶ ἀνέσεως ὄντα ἐπιθυμήσῃ, πολλοὶ οἱ
 σκώπιοιτες, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι, πολλοὶ οἱ νομοθετουῦν-
 τες, πολλοὶ οἱ τῶν προτέρων μεμνημένοι, καὶ τὸν παρόντα κα-
 κίζοντες· καὶ ταῦτα ποιοῦσιν, οὐκ ἐκείνους ἐγκωμιάσαι βου-
 λόμενοι, ἀλλὰ τοῦτον δοκεῖν, τῶν συνεπισκόπων, τῶν πρεσβυ-
 20 τέρων μεμνημένοι.

Γλυκὺς ὁ πόλεμος ἀπειροῖς, φησί. Τοῦτο καὶ νῦν ἀριμό-
 ζει λέγειν· μᾶλλον δὲ καὶ λέγομεν πρὸ τοῦ κατασιῆναι εἰς
 τὸν ἀγῶνα· μετὰ δὲ τὸ ἐμβῆναι, οὐδὲ δῆλοι γινόμεθα τοῖς πολ-
 λοῖς. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν νῦν πόλεμος πρὸς τοὺς καταδυνα-
 25 στεύοντας τῶν πενήτων, οὐδὲ τοῦ ποιμνίου προπολεμεῖν ἀνε-
 χόμεθα· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ποιμένας ἐκείνους τοὺς ἐν τῷ Ἰε-
 ζεκίῃ, σφάτιομεν καὶ κατεσθίουμεν. Τίς ἡμῶν ἐπιδείκνυται
 τοσαύτην φρονίδα περὶ τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, ὅσην περὶ τὰ

τῆ γέεννα, σύγκρινε τίς ἐκεῖ εὐθύνες, σύγκρινε τὴν ἡσυχὴ ζωῆ, σύγκρινε τὸ μέτρο τῆς τιμωρίας· διότι ἂν ἀμαρτήσεις μόνο σὰν ἄτομο, τίποτε δὲν θὰ πάθεις ἀπὸ αὐτά, ἐὰν ὅμως ἀμαρτήσεις, ἐνῶ εἶσαι ἱερεύς, χάρηκες. Σκέψου πόσα ὑπέμενε καὶ πόσα ἀντιμετώπισε μὲ ἐγκαρτέρηση ὁ Μωϋσῆς, καὶ πόσα ἐπέδειξε ἀγαθά· καὶ ὅταν διέπραξε ἓνα μόνο ἀμάρτημα, τιμωρήθηκε σκληρά. Δικαιολογημένα. Διότι αὐτὸ ἔγινε μὲ βλάβη τῶν ἄλλων· ὥστε σκληρότερα τιμωροῦνταν, ὅχι ἐπειδὴ ἔγινε φανερό, ἀλλὰ διότι ἦταν καὶ ἀμάρτημα ἱερέως. Διότι δὲν τιμωρούμαστε μὲ τὴν ἴδια τιμωρία καὶ γιὰ τὰ φανερά καὶ τὰ κρυφὰ ἀμαρτήματα. Διότι εἶναι μὲν ἡ ἀμαρτία ἡ ἴδια, δὲν εἶναι ὅμως ἴδια ἡ ζημία· μᾶλλον δὲ οὔτε ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ ἴδια. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ ἀμαρτάνεις, διαφεύγοντας τὴν προσοχὴ καὶ κρυφά, καὶ τὸ ν' ἀμαρτάνεις φανερά. Ὁ ἐπίσκοπος ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀμαρτάνει κρυφά. Διότι εἶναι ἐπιθυμητό, χωρὶς ν' ἀμαρτήσῃ νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τίς κατηγορίες, χωρὶς βέβαια ν' ἀμαρτήσῃ σέ κάτι. Καὶ ἂν ὀργισθεῖ, καὶ ἂν γελάσῃ, καὶ ὄνειρευθεῖ κάποια ἄνεση, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν χλευάζουν, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ σκανδαλίζονται, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ νομοθετοῦν, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐνθυμοῦνται τοὺς προηγούμενους καὶ κακίζουν τὸν παρόντα· καὶ κάνουν αὐτά, χωρὶς νὰ θέλουν νὰ ἐγκωμιάσουν ἐκείνους, ἀλλὰ νὰ βλάψουν αὐτόν, ἐνθυμούμενοι τοὺς συνεπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους.

Εἶναι προσφιλὴς ὁ πόλεμος στοὺς ἀμαθεῖς, λέγει. Αὐτὸ καὶ τώρα ἀρμόζει νὰ λέμε· μᾶλλον δὲ καὶ τὸ λέμε πρὶν εἰσελθούμε στὸν ἀγῶνα· μετὰ δὲ τὴν εἴσοδό μας, δὲν γινόμαστε φανεροὶ στοὺς πολλούς. Διότι τώρα δὲν κάμναμε πόλεμο ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ καταδυναστεύουν τοὺς φτωχοὺς, οὔτε ἀνεχόμεστε νὰ πολεμοῦμε ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου, ἀλλὰ σὰν τοὺς ποιμένες ἐκείνους, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἰεζεκιήλ, σφάζουμε καὶ κατατρώγουμε αὐτούς¹². Ποιὸς ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιδεικνύει τόση φροντίδα γιὰ τὰ ποιμνία τοῦ Χριστοῦ, ὅση ἐπέδειξε ὁ Ἰακώβ γιὰ τὰ ποι-

ποίμνια τοῦ Λάβαν ὁ Ἰακώβ; τίς δύναται ἀπαριθμήσασθαι
 παγετὸν νυκτός; Μὴ γάρ μοι τὰς παννυχίδας εἶπης, καὶ τὴν
 τοσαύτην θεραπείαν. Πᾶν μὲν οὖν τοῦναντίον. Ὑπαρχοὶ καὶ
 τοπάρχαι οὐκ ἀπολαύουσι τοσαύτης τιμῆς, ὅσης ὁ τῆς Ἐκκλη-
 5 σίας ἄρχων. Ἄν ἐν βασιλείοις εἰσὶν, τίς πρῶτος; ἂν παρὰ
 γυναιξίν, ἂν παρὰ ταῖς οἰκίαις τῶν μεγάλων, οὐδεὶς ἕτερος
 αὐτοῦ προιειμίηται. Ἀπόλωλε πάντα καὶ διέφθαρται. Ταῦτα
 οὐχ ὑμᾶς καταιοχῦναι θυολόμενος λέγω, ἀλλ' ὑμῶν ἐπισοχεῖν
 τὴν ἐπιθυμίαν. Ποίω γὰρ συνειδότε ἂν γένη σπουδάσας ἢ διὰ
 10 σαιτοῦ, ἢ δι' ἑτέρου; ποίοις ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψεις ἐκείνω
 τῷ συνεργήσαντι; τί ἔξεις ἀπολογήσασθαι; Ὁ μὲν γὰρ ἄκων
 καὶ θιασθεὶς, καὶ οὐκ ἐθέλων, ἔχει ἂν τινα ἀπολογία, εἰ
 καὶ τὰ μάλιστα καὶ οὗτος ἀπεισιτέρηται συγγνώμης· πλὴν ἀλλὰ
 παρὰ τοῦτο ἔχει τινὰ ἀπολογία. Ἐννόησον τί Σίμων ἔπαθε;
 15 Τί γάρ, εἰ μὴ ἀργύριον δίδως, ἀλλ' ἀντὶ ἀργυρίου κολακεύ-
 εις καὶ κατασκευάζεις πολλὰ καὶ μηχανᾶ; «Τὸ ἀργύριόν σου
 σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν». Πρὸς ἐκεῖνον εἶπε, καὶ τούτοις
 ἐρεῖ· ἢ σπουδὴ ὑμῶν μεθ' ὑμῶν ἔσιω εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνο-
 μίσατε περιδρομῇ ἀνθρωπίνῃ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ κταῖσθαι.
 20 Ἄλλ' οὐδεὶς ἐσὶ τοιοῦτος; Μηδὲ γένοιτο. Οὐδὲ γὰρ βού-
 λουμαι οὐδὲν πρὸς ὑμᾶς εἶναι τῶν λεγομένων· νυνὶ δὲ ἐκ αἷης
 ἀκολουθίας εἰς τούτους ἐνεπέσομεν τοὺς λόγους. Οὐδὲ γὰρ
 διὰν κατὰ πλεονεξίας λέγωμεν, πρὸς ὑμᾶς λέγομεν, ἀλλ' οὐδὲ
 πρὸς ἕνα. Γένοιτο εἰκῆ τὰ φάρμακα παρ' ἡμῶν κατασκευάζε-
 25 σθαι. Αἱ τῶν ἰατρῶν εὐχαὶ τοιαῦταί εἰσιν, οὐκ ἄλλα αἰτιού-
 σαι, ἢ ὅσπερ μετὰ τὸν πόλυν πόνον ἀπλῶς ριφῆναι τὰ φάρμα-
 κα. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα, ἀπλῶς εἰς ἀέρα λέγεσθαι τὰ

μνια τοῦ Λάβαν; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ὑπολογίσει τὸν παγετὸ τῆς νύχτας; Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρεις τίς ὀλονύκτιες καὶ τὴν τόση περιποίηση. Διότι τὸ κάθε τι ἐξελίσσεται ἀντίθετα. Ὑπαρχοὶ καὶ Τοπάρχες ἀπολαμβάνουν τόση τιμὴ, ὅση δὲν ἀπολαμβάνει ὁ ἄρχοντας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν εἰσέλθεις στὰ ἀνάκτορα, ποιὸς θὰ εἶναι ὁ πρῶτος; ἂν βρεθεῖς μεταξὺ γυναικῶν, ἂν στὶς οἰκίαι τῶν μεγάλων, δὲν προτιμᾶται κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Τὰ πάντα χάθηκαν καὶ διαφθάρθηκαν. Αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς προσβάλω, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς συγκρατήσω ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία. Ποιὰ δὲ συνείδηση θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχεις, ἀφοῦ ἔσπευσες στὴ θέση αὐτή, ἢ μόνος σου, ἢ μὲ ἄλλον; μὲ ποιούς ὀφθαλμοὺς θὰ ἀντικρῦσεις ἐκείνον ποὺ συνήργησε; τί θὰ ἔχεις νὰ ἀπολογηθεῖς; Διότι ὁ μὲν, παρὰ τὴ θέλησή του καὶ μὲ πίεση, καὶ χωρὶς νὰ θέλει, θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει κάποια ἀπολογία, ἂν καὶ αὐτὸς ὅπωςδὴποτε ἔχει στερηθεῖ τὴ συγγνώμη· πλὴν ὅμως, παρ' ὅλα αὐτά, ἔχει κάποια ἀπολογία. Θυμήσου τί ἔπαθε ὁ Σίμων ὁ Μάγος; Τί δηλαδή, ἐὰν δὲν δίνεις ἀργῦριο, ἀλλὰ μὲ ἀργῦριο κολακεύεις καὶ κατασκευάζεις καὶ μηχανεύεσαι πολλά; «Τὸ χρῆμα σου θὰ χαθεῖ μαζί μὲ ἐσένα»¹⁸, εἶπε πρὸς ἐκείνον ὁ Πέτρος, καὶ πρὸς αὐτοὺς θὰ πεῖ· ἡ προθυμία σας γιὰ τὴν ἱερωσύνη καὶ σεῖς μαζί, θὰ χαθεῖτε, γιὰτὶ νομίσατε, ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶται μὲ ἀνθρώπινες ἀπάτες.

Ἄλλὰ κανένας δὲν εἶναι τέτοιος; Μακάρι νὰ μὴ εἶναι. Διότι δὲν θέλω τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα νὰ ἔχει σχέση μὲ σᾶς· τῶρα δέ, ἀπὸ τὴν συνάφεια τῶν λεγομένων καταλήξαμε σ' αὐτοὺς τοὺς λόγους. Διότι οὔτε, ὅταν ὁμιλοῦμε κατὰ τῆς πλεονεξίας, ἀναφερόμαστε σὲ σᾶς, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς τὸν καθένα. Μακάρι τὰ φάρμακα ποὺ κατασκευάζονταν ἀπὸ μᾶς νὰ μὴ χρειάζεται νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Τέτοιες εἶναι οἱ εὐχῆς τῶν ἰατρῶν, καὶ δὲν ἀποβλέπουν σὲ ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον μετὰ τὴν κατάπαυση τοῦ μεγάλου πόνου, ἀπλῶς νὰ ρίχνονται τὰ φάρμακα. Αὐτὰ καὶ μεῖς εὐχόμεσθε, ἀπλῶς οἱ λόγοι μας νὰ λέγονται

ρήματα τὰ ἡμέτερα, ὥστε ρήματα μόνον εἶναι. Πάντα ὑποσιῆναι εἰσιμος ἐγώ, ὥστε μὴ εἰς χρείαν κατασιῆναι τοῦ ταῦτα λέγειν. Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ σιγήσομεν μόνον ἔσιω ἀκίνδυνος ἢ σιγή. Οὐ γὰρ οἶμαι οὐδένα, καὶ σφόδρα κενόδοξος
 5 ἢ, μὴ καλούσης χρείας θελήσαι ἂν ἀπλῶς ἐπιδείκνυσθαι. Παραχωρήσομεν τῆς διδασκαλίας ὑμῖν· αὕτη γὰρ μείζων ἢ διδασκαλία ἢ διὰ πραγμάτων· ἐπεὶ καὶ τῶν ἱατρῶν οἱ ἄριστοι, καίτοι γε τῆς νόσου τῶν καυνόντων φερούσης αὐτοῖς μισθούς, βούλοιντο ἂν ὑγιαίνειν τοὺς αὐτῶν φίλους. Καὶ ἡμεῖς βου
 10 λόμεθα ἅπαντας ὑγιαίνειν. Οὐ γὰρ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι ὦμεν βουλόμεθα, ὑμεῖς δὲ ἀδόκιμοι ἦτε. Ἐβουλόμην εἰ οἶόν τε ὄψει αὐτῇ τῇ ἀγάπῃ, ἣν περὶ ὑμᾶς ἔχω, ἐπιδείξασθαι οὐδεὶς γὰρ μοι λοιπὸν οὐδὲν ἂν ἐνεκάλεσεν, εἰ καὶ σφόδρα τραχὺς ἦν ὁ λόγος. Τὰ γὰρ παρὰ φίλων λεγόμενα, καὶ ὕβρις ἢ,
 15 φορητά. «Ἀξιοπιστότερα γὰρ τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ».

Οὐδὲν ἐμοὶ ποθεινότερον ὑμῶν, οὐδὲ τοῦτο τὸ φῶς. Μυριάκις γὰρ ἂν εὐξαίμην αὐτὸς πηρωθῆναι, εἴ γε ἐνῆν διὰ τούτου τὰς ὑμετέρας ἐπιστρέψει ψυχάς· οὕτως αὐτοῦ τοῦ φωτὸς
 20 γλυκίων ἐμοὶ ἢ σωτηρία ἢ ὑμετέρα. Τί γὰρ ὄφελός μοι τῶν ἀκίντων τῶν ἡλιακῶν, θιαν ἢ δι' ὑμᾶς ἀθυμία πολὺ κατασκευάζῃ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ σκότιος; Τὸ γὰρ φῶς τότε καλόν, θιαν ἐν εὐφροσύνῃ φαίνεται· ἐπεὶ πῆ λυπουμένη φυγῇ καὶ παρενοχλεῖν δοκεῖ. Ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι, μὴ γένοιτο μὲν πο
 25 τε πείραν λαβεῖν. Πλὴν εἴποτε συμβαίῃ τινὰ ὑμῶν ἀμαρτάνειν, καθεύδοντί μοι παράσιητε· ἀπολοίμην, εἰ μὴ τοῖς παραλύτοις ἔοικα, εἰ μὴ τοῖς ἐξεσηκῶσι, καὶ κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, «Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ». Τίς γὰρ ὑμῖν ἐλπίς, ὑμῶν μὴ προκοπιόντων; τίς

14. Παροιμ. 27, 6.

15. Ψαλμ. 37, 11.

στον ἀέρα, ὥστε νὰ εἶναι μόνο λόγοι. Ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἔτοιμος τὰ πάντα νὰ ὑποστῶ, ὥστε νὰ μὴ παραστεῖ ἀνάγκη νὰ λέγω αὐτά. Ἐὰν δὲ θέλετε, θὰ σιωπήσω μόνο ὥς εἶναι ἡ σιωπὴ ἀκίνδυνη. Διότι δὲν νομίζω, ὅτι κανένας, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κενόδοξος, ἐφ' ὅσον δὲν παρίσταται ἀνάγκη, νὰ θελήσει ἀπλῶς νὰ ἐπιδεικνύεται. "Ἄς προχωρήσουμε στὴ διδασκαλία γιὰ σᾶς. Διότι νομίζω, ὅτι αὐτὴ ἡ διδασκαλία, πού παρέχεται ἀπὸ τὰ πράγματα, εἶναι μεγαλύτερη, ἐπειδὴ καὶ οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, παρ' ὅτι βέβαια ἡ ἀρρώστεια τῶν ἀσθενῶν τοὺς προσφέρει ἀμοιβές, θὰ προτιμοῦσαν οἱ φίλοι τους νὰ εἶναι ὑγιεῖς. Καὶ μεις θέλουμε ὅλοι νὰ ὑγιαίνουν. Διότι δὲν θέλομε νὰ εἶμαστε ἐμεῖς μὲν ἀξιόλογοι, σεῖς δὲ ἄσημοι. Θὰ ἤθελα, ἂν ἦταν δυνατόν, νὰ σᾶς φανερώσω αὐτὴ τὴν ἀγάπη, πού ἔχω πρὸς σᾶς. Διότι κανένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ μὲ κατηγορήσει στὸ ἐξῆς γιὰ τίποτε, ἂν ὁ λόγος μου ἦταν πάρα πολὺ σκληρός. Διότι τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς φίλους, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι προσβλητικά, εἶναι ὑποφερτά· «Πιὸ ὠφέλιμα εἶναι τὰ τραύματα πού προέρχονται ἀπὸ φίλο, παρὰ τὰ ἀπατηλὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ»¹⁴.

Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀγαπητὸ σ' ἐμένα ἀπὸ σᾶς, οὔτε ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ φῶς. Διότι μύριες φορές θὰ εὐχόμεουν ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ ὑποστῶ ὁποιαδήποτε ἀναπηρία, ἂν βέβαια μὲ αὐτὴν θὰ κατόρθωνα νὰ ἐπιστρέψω τίς ψυχές σας. Διότι ποιὸ εἶναι γιὰ μένα τὸ ὄφελος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅταν ἡ λύπη μου γιὰ σᾶς διασκορπίζει τὸ σκότος τῶν ὀφθαλμῶν; Καθόσον τὸ φῶς εἶναι καλὸ τότε, ὅταν φαίνεται μὲ χαρὰ· διότι στὴ λυπημένη ψυχὴ θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἐνοχλητικό. "Ὅτι δὲ δὲν ψεύδομαι, εὐχομαι ποτὲ μὲν νὰ μὴ ἀποκτήσω πείρα. Πλὴν, ἂν ποτε συμβεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ ἀμαρτάνει, ἀποδείξατέ μου ὅτι ἀδιαφορῶ· εἴθε νὰ χαθῶ, ἂν δὲν ὁμοιάζω πρὸς τοὺς παράλυτους, ἂν δὲν ὁμοιάζω πρὸς τοὺς παράφρονες, καὶ κατὰ τὸν προφητικὸ λόγον, «καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μαζί μου»¹⁵. Διότι ποιὰ ἐλπίδα ὑπάρχει γιὰ σᾶς, ὅταν σεῖς δὲν προοδεύετε; ποιὰ δὲ λύπη, ὅταν σεῖς

δὲ ἀδυσμία, ὑμῶν εὐδοκιμούντων; Πιεροῦσθαι δοκῶ, διὰ τὴν περὶ ὑμῶν ἀκούσῃ χρησίῳ. «Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν». Τοσοῦτον μόνον εἰσήνεγκα εἰς τὴν εὐχὴν, ὅτι ἐπιθυμῶ ὑμῶν τὴν προκοπὴν. Ὁ δὲ διαμιλλῶμαι πρὸς πάντας ἰουδαίους, 5 ὅτι φιλῶ, ὅτι συμπλέγμαι, ὅτι πάντα μοι ὑμεῖς ἔστε, καὶ πατήρ, καὶ μήτηρ, καὶ ἀδελφοί, καὶ παιδιά.

Μὴ δὲ νομίσητέ τι τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων πρὸς ἀπέχθειαν λέγεσθαι, ἀλλὰ πρὸς διορθωσιν. «Ἀδελφὸς» γὰρ, φησὶν, «ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά». Μὴ δὲ 10 ἀπαξιώσητε· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τὸν παρ' ὑμῶν ἀτιμάζω λόγον, ἀλλὰ βουλοίμην ἂν διορθοῦσθαι παρ' ὑμῶν, βουλοίμην ἂν μανθάνειν. Πάντες γὰρ ἡμεῖς ἀδελφοί ἐσμεν, εἰς δὲ ἡμῶν ἐσὶν ὁ καθηγητής. Ἔστι δὲ καὶ ἐν ἀδελφοῖς ἕνα ἐπιτάττειν, καὶ τοὺς ἄλλους πείθεσθαι. Μὴ δὲ ἀπαξιώσητε, ἀλλὰ πάντα ποιῶν 15 μεν εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἀντιῶ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

16. Φιλίπ. 2, 2.

17. Παροιμ. 18, 19.

προκόβετε; Νομίζω ὅτι πετῶ, ὅταν ἀκούσω κάτι καλὸ γιὰ σᾶς. «Κάμετέ μου τὴ χαρὰ πλήρη»¹⁶. Τόσο μόνο εἰσέφερα στὴν προσευχή, ὅτι ἐπιθυμῶ τὴν προκοπή σας. Ἐκεῖνο δὲ γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίζομαι γιὰ ὅλους σας, εἶναι αὐτό, ὅτι σᾶς ἀγαπῶ, ὅτι ἔχω συνδεθεῖ μαζί σας, ὅτι τὰ πάντα γιὰ μένα εἶστε σεῖς, καὶ πατέρας καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὶ καὶ παιδιὰ.

Μὴ λοιπὸν νομίσετε, ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου λέγεται πρὸς ἀποστροφή, ἀλλὰ πρὸς διόρθωση. Διότι λέγει, «Ἀδελφὸς βοηθούμενος ὑπὸ ἀδελφοῦ εἶναι σὰν πόλη ὀχυρωμένη»¹⁷. Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσετε νὰ ἀκούσετε τὰ λόγια μου, διότι οὔτε ἐγὼ περιφρονῶ τὸν δικό σας λόγο, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ διορθώνομαι ἀπὸ σᾶς, θὰ ἤθελα νὰ διδάσκομαι ἀπὸ σᾶς. Διότι ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε ἀδελφοί, ἓνας δὲ ἀπὸ μᾶς εἶναι ὁ καθηγητής. Ὑπάρχει δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἓνας, ποὺ μπορεῖ νὰ δίνει ἐντολές καὶ οἱ ἄλλοι νὰ πείθονται. Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσετε, ἀλλ' ὥς τὰ κάνομε ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ· διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'

(Πράξ. 2, 1 - 13)

«Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκο-
σιῆς, ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ ἐγένετο ἄφνω
5 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος».

1. Τίς ἐστὶν αὕτη ἡ πεντηκοστή; "Οτι τὸ δρέπανον ἐπι-
βάλλειν ἔδει τῷ ἀμητῷ· ὅτε τοὺς καρποὺς συνάγειν ἐχοῖν.
Εἶδες τὸν τύπον; Βλέπε πάλιν τὴν ἀλήθειαν. "Οτι τὸ δρέπα-
νον ἐπιβάλλειν ἔδει τοῦ λόγου, ὅτε τὸν ἀμητὸν συλλέγειν, τότε
10 καθάπερ δρέπανον τὸ Πνεῦμα ἠκονημένον ἐφίπταιται. "Ακουε
γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν,
καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη»·
καὶ πάλιν, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι». "Ωσ-
τε αὐτὸς ἐπέβαλε τὸ δρέπανον πρότερος. Αὐτὸς γὰρ ἀνήγαγεν
15 εἰς οὐρανοὺς ἀπαρχήν, τὸ ἡμῶν προσλαβών. Διὰ τοῦτο καὶ
θερισμὸν τὸ τοιοῦτον καλεῖ.

«Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι», φησί, «τὴν ἡμέραν τῆς
πεντηκοστῆς»· τοιτέστιν, οὐ πρὸ τῆς πεντηκοστῆς, ἀλ-
λὰ περὶ αὐτήν, ὡς εἰπεῖν, τὴν πεντηκοστήν. "Ἐδει
20 γὰρ ἐοριῆς οὔσης πάλιν ταῦτα γίνεσθαι, ἵν' οἱ παρόντες τῷ
σιναιρῷ τοῦ Χριστοῦ, οὗτοι καὶ ταῦτα ἴδωσι. «Καὶ ἐγένετο ἄ-
φνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος». Διατί μὴ χωρὶς αἰσθητῶν ὑπο-
δειγμάτων τοῦτο γέγονεν; "Οτι εἰ καὶ τούτου γενομένου ἔ-
λεγον, ὅτι «Γλεύκους μεμεσιωμένοι εἰσίν», εἰ μὴ τοῦτο ἐγέ-
25 νετο, τί οὐκ ἂν εἶπον; Οὐχ ἀπλῶς δὲ ὁ ἦχος γέγονεν, ἀλλ',
«Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὸ αἰφνίδιον δὲ διανέστησεν αὐτούς.
«Καὶ ἐπλήρωσεν ὄλον τὸν οἶκον». Πολλὴν τὴν ρύμην λέγει

1. Πράξ. 2, 1.

2. Ἰω. 4, 35.

3. Λουκ. 10, 2.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Δ'

(Πράξ. 2, 1 - 13)

«Καὶ ὅταν ἔφθασε νὰ συμπληρωθεῖ ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἦταν ὅλοι οἱ πιστοὶ συγκεντρωμένοι στὸ ἴδιο μέρος. Καὶ ξαφνικὰ ἦλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἓνας ἤχος»¹.

1. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ Πεντηκοστή; ὅταν τὸ δρεπάνι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν συγκομιδὴ ἀπὸ τὸ θερισμό· ὅταν ἔπρεπε νὰ συναθροίζει τοὺς καρπούς. Εἶδες τὸν τύπο; βλέπε πάλι τὴν ἀλήθεια. Ὅταν ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλλει τὸ δρεπάνι τοῦ λόγου, ὅταν τοὺς καρπούς ἔπρεπε νὰ συλλέγει, τότε τὸ Πνεῦμα, σὰν δρεπάνι κοφτερό, πετᾷ ἐπάνω σ' αὐτούς. Διότι ἄκουε τὸ Χριστό, ποὺ λέγει· «Ὑψῶστε τὰ μάτια σας, καὶ κοιτάξτε τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι ἀσπρισμένα, ἔτοιμα πρὸς θερισμό»²· καὶ πάλι, «ὁ μὲν θερισμὸς εἶναι πολὺς, ἀλλ' οἱ ἐργάτες εἶναι λίγοι»³. Ὡστε αὐτὸς πρῶτος χρησιμοποίησε τὸ δρεπάνι. Διότι αὐτὸς ἀνέβασε στοὺς οὐρανοὺς τίς προσφορὰς τῶν πρώτων καρπῶν, ἀφοῦ προσέλαβε τὸ ἀνθρώπινο ἔνδυμα. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦτο καλεῖ θερισμό.

«Καὶ ὅταν ἔφθασε», λέγει, «ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς», δηλαδὴ ὄχι πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πει. Διότι, ἔπρεπε νὰ γίνουν πάλι αὐτὰ κατὰ τὴν διάρκεια ἑορτῆς, γιὰ νὰ δοῦν αὐτὰ καὶ αὐτοί, ποὺ ἦσαν παρόντες κατὰ τὴν σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. «Καὶ ξαφνικὰ ἦλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ βοή». Γιατί ἔγινε αὐτὸ χωρὶς αἰσθητὰ σημεῖα; Διότι, μολονότι ἔγινε καὶ αὐτό, ἔλεγαν ὅτι «ἔχουν πιεῖ πολὺ μούστο», ἐὰν δὲν γινόταν αὐτό, τί δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ποῦν; Ὅχι δὲ μόνο ἔγινε ἤχος, ἀλλ' «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὸ ξαφνικὸ αὐτοῦ, διηγεῖρε αὐτούς. «Καὶ γέμισε ὅλο τὸ σπίτι». Ἀναφέρει μεγάλη ὁρμὴ τοῦ Πνεύματος.

τοῦ Πνεύματος. "Ορα. Πάντας ἐκεῖ συνήγαγεν, ὥστε καὶ τοὺς παρόντας πιστεῦσαι, καὶ τούτους ἀξιόους δειχθῆναι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τὸ πολλῶ τούτου φρικωδέστερον ἐπάγων «Καὶ ὠφθῆσαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός»,
 5 φησί. Καλῶς πανταχοῦ τό, «Ὡς», πρόσκειται, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν περὶ τοῦ Πνεύματος νομίῃς. «Ὡσεὶ πυρός», φησί, καὶ «ὡσεὶ πυρῆς». Οὐκ ἄρα ἄνεμος ἦν ἀπλῶς εἰς ἀέρα χεόμενος. "Οτε μὲν γὰρ Ἰωάννη ἔδει γνωρισθῆναι τὸ Πνεῦμα, ὡς ἐν εἶδει περιτετραῖς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἦλθε τοῦ Χριστοῦ, νῦν δὲ
 10 διτε πληθὺς ὄλον ἐπιστραφῆναι ἐχορῆν, ὡσεὶ πυρός».

Καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν· ιουτέσι, «παρέμεινεν, ἐπανεπαύσατο»· τὸ γὰρ καθῖσαι τοῦ ἐδραίου ἐστὶ σημαντικὸν καὶ τοῦ μείναι. Τί δαί; ἄρα ἐπὶ τοὺς δώδεκα μόνους ἦλθεν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς λοιπούς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
 15 τοὺς ἑκατὸν εἴκοσιν. Οὐ γὰρ ἂν ἀπλῶς παρήγαγε τὴν μαστιχρίαν τοῦ προφήτου ὁ Πέτρος, λέγων· «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἑσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν δράσεις ὀ-
 20 φονται, καὶ οἱ προσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται». Καὶ σκόπει ἵνα γὰρ μὴ ἐκπλήξη μόνον, ἀλλὰ καὶ χάριτος πληρώσῃ, διὰ τοῦτο καὶ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρὶ ἐπάγει γὰρ, «Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες ἀγίου Πνεύματος, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς
 25 ἀποφθέγγεσθαι». Οὐ λαμβάνουσιν ἕτερον σημεῖον, ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον· ξένον γὰρ ἦν, καὶ οὐ χρεία ἦν ἑτέρου σημείου. «Ἐκάθισεν», φησὶν, «ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν». Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὸν καταλειφθέντα. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀλγεῖ λοιπὸν μὴ αἰρεθεῖς, ὡς ὁ Μαιθίας. «Καὶ ἐπλήσθησαν», φησὶν, «ἅπαντες». Οὐχ ἀπλῶς
 30 ἔλαβον τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, ἀλλ' «ἐπλήσθησαν. Καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐ-

4. Μαρκ. 1, 10. Λουκ. 3, 22. Ἰω. 1, 32.

5. Ἰωήλ 3, 1' καὶ Πράξ. 2, 17.

Πρόσεχε. "Όλους τούς συγκέντρωσε ἐκεῖ, ὥστε καὶ οἱ παρόντες νὰ πιστεύσουν, καὶ αὐτοὶ ἄξιοι νὰ ἀναδειχθοῦν. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ προσθέτοντας καὶ τὸ πιὸ τρομερὸ ἀπὸ αὐτό. «Καὶ παρουσιάσθηκαν γλῶσσαι σὰν φλόγες φωτιᾶς νὰ διαμοιράζονται σ' αὐτούς», λέγει. Καλῶς ἀναφέρει παντοῦ τὸ «ὡς», γιὰ νὰ μὴ νομίσεις τίποτε αἰσθητὸ γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. «Σὰν φλόγες φωτιᾶς», λέγει, «καὶ σὰν ἄνεμος». "Αρα δὲν ἦταν ἀπλῶς ἄνεμος, διασκορπιζόμενος στὸν ἀέρα. Διότι ὅταν μὲν ἔπρεπε στὸν Ἰωάννη νὰ γνωρισθεῖ τὸ Πνεῦμα, σὰν περιστέρι ἦλθε ἐπάνω στὴν κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ⁴, τώρα δέ, ὅταν ἔπρεπε ὁλόκληρο πλῆθος νὰ ἐπιστραφεῖ, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του σὰν φλόγες φωτιᾶς.

«Καὶ κάθισε στὸν καθένα ἀπ' αὐτούς μία»⁵ δηλαδὴ παρέμεινε, ἀναπαύθηκε. Διότι τὸ νὰ καθίσει, φανερώνει τὸ σταθερὸ καὶ τὴν ἐμμονή. Τί λοιπόν; ἦλθε ἄραγε μόνο στοὺς δώδεκα, καὶ ὄχι καὶ στοὺς ἄλλους; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἑκατὸν εἴκοσι. Διότι δὲν θὰ παρουσίαζε ἀπλῶς τὴ μαρτυρία τοῦ προφήτη ὁ Πέτρος λέγοντας· «Καὶ θὰ συμβεῖ κατὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες, λέγει ὁ Θεός, θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο καὶ θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ σας καὶ οἱ θυγατέρες σας καὶ οἱ νέοι σας θὰ δοῦν ὁράσεις καὶ οἱ γέροντές σας θὰ ὄνειρευθοῦν ὄνειρα»⁵. Καὶ πρόσεχε· γιὰ νὰ μὴ ἐκπλήξει μόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ χορηγήσει πλήρως τὴ χάρη, γι' αὐτὸ καὶ ἐμφανίσθηκε «σὲ Πνεῦμα Ἅγιο καὶ φωτιά»· διότι προσθέτει· «Καὶ πληρώθηκαν ὅλοι ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο καὶ ἄρχισαν νὰ ὁμιλοῦν ἄλλες γλῶσσαι, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἔδινε σ' αὐτοὺς τὴ δύναμη νὰ ὁμιλοῦν». Δὲν λαμβάνουν ἄλλο σημεῖο, ἀλλ' αὐτὸ πρῶτα. Διότι ἦταν παράξενο, καὶ δὲν παρίστατο ἀνάγκη ἄλλου σημείου. «Κάθισε», λέγει, «στὸν καθένα τους ἀπὸ μία». Βέβαια καὶ ἐπάνω στὸν μὴ ἐκλεγέντα Ἰουστο. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑποφέρει, ἐπειδὴ δὲν ἐξελέγη, ὅπως ὁ Ματθίας· «Καὶ πληρώθηκαν», λέγει, «ὅλοι». Δὲν ἔλαβαν ἀπλῶς τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ πληρώθηκαν. Καὶ ἄρχισαν νὰ ὁμιλοῦν ἄλλες γλῶσσαι κα-

- τοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Οὐκ ἂν εἶπε, «Πάντες», καὶ ἀποσιόλων ὄντων ἐκεῖ, εἰ μὴ καὶ οἱ ἄλλοι μειέσχον. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ἄνω καὶ ἰδίαν αὐτοὺς προειπὼν καὶ ὀνομασί, νῦν ἂν συνῆψεν ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι. Εἴ γὰρ ὅπου εἶπεῖν ἦν, δι παρη-
- 5 σαν, καὶ ἰδίαν τῶν ἀποσιόλων μνημονεύει, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. Σκόπει δέ μοι, πῶς, ὅταν προσκαριερωῶσι τῇ δεήσει, ὅταν ἀγάπην ἔχωσι, τότε τὸ Πνεῦμα παραγίνεται. Ἀνέμνησε δὲ αὐτοὺς καὶ ἐτέρας ὄψεως, εἰπὼν, «Ὡσεὶ πυρός». Ὡς πῦρ γὰρ ἐφάνη καὶ ἐν τῇ θάλασσῃ.
- 10 «Καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Ἀποφθέγματα γὰρ ἦν τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα. «Ἦσαν δέ», φησί, «ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς». Τὸ κατοικεῖν, εὐλαβείας ἦν σημεῖον. Πῶς; Ἀπὸ ἰσοσύτων γὰρ ἐθνῶν ὄντες, καὶ παιρίδας ἀφέντες, καὶ οἰκίας, καὶ συγγενεῖς
- 15 ὥκουν ἐκεῖ. «Ἦσαν γάρ», φησί, «ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχήθη». Ἐπειδὴ ἐν οἰκίᾳ ἐγένετο τὸ γενόμενον, εἰκότως ἔξωθεν συνέδραμον. «Συνεχύθη τὸ πλῆθος». Τί
- 20 ἔστι, «Συνεχύθη τὸ πλῆθος»; Ἐταράχθη, ἐθαύμασεν. Εἴτα δηλῶν, ὅτι ἐθαύμαζον, ἐπάγει, «Ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος αὐτῶν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡαλούντων αὐτῶν. Καὶ συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσι» οἱ ἡαλοῦντες Γαλιλαῖοι; Πρὸς τοὺς ἀποσιόλους εὐθέως ἐώρων.
- 25 «Καὶ πῶς», φησί, «ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ἧ ἐγεννήθημεν, Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυ-
- 30 ρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ρωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ προσή-

θῶς τὸ Πνεῦμα ἔδινε σ' αὐτοὺς τὴ δύναμη νὰ ὁμιλοῦν». Δὲν θὰ ἔλεγε «ὄλοι» ἐνῶ ἦταν ἐκεῖ καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἐὰν δὲν μετεῖχαν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἀλλιῶς δέ, ἀφοῦ παραπάνω εἶπε σ' αὐτοὺς κατ' ἰδία καὶ ὀνομαστικά, τώρα δὲν θὰ τοὺς συνένωνε σ' αὐτὸ τὸ πράγμα. Διότι ἐάν, ὅπου ἦταν δυνατὸ νὰ πεῖ, ὅτι ἦταν παρόντες, μνημονεύει ἰδιαίτερα τοὺς Ἀποστόλους, πολὺ περισσότερο ἐδῶ. Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ, ὅταν ἦταν προσηλωμένοι μὲ μιὰ ψυχὴ στὴ δέηση, ὅταν ἔχουν ἀγάπη, τότε τὸ Πνεῦμα ἐμφανίζεται. Ὑπενθύμισε δὲ σ' αὐτοὺς καὶ μιὰν ἄλλη ὄψη, λέγοντας, «Σὰν φλόγες φωτιᾶς». Διότι σὰν φωτιὰ φάνηκε καὶ στὴ βάτο.

«Καθὼς τὸ Πνεῦμα ἔδινε σ' αὐτοὺς τὴ δύναμη νὰ ὁμιλοῦν». Διότι τὰ λεγόμενά τους ἦταν ἀποφθέγματα. «Κατοικοῦσαν δὲ στὴν Ἱερουσαλήμ Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς. Ἡ διαμονὴ τους στὴν Ἱερουσαλήμ ἦταν σημεῖο εὐλαβείας». Πῶς; Διότι ἐνῶ ἦταν ἀπὸ τόσα ἔθνη, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν πατρίδες καὶ οἰκίες καὶ συγγενεῖς, κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Διότι, λέγει, «Ἦσαν στὴν Ἱερουσαλήμ Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἀπὸ κάθε ἔθνος κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ἐνῶ δὲ ἔγινε ἡ φωνὴ αὐτὴ, συνῆλθε τὸ πλῆθος καὶ ὄλοι ἦσαν κατάπληκτοι. Ἐπειδὴ τὸ γεγονὸς συνέβηκε σὲ οἰκία, δικαιολογημένα οἱ ἀπ' ἔξω προσέτρεξαν. «Συνεχύθη τὸ πλῆθος». Τί σημαίνει «συνεχύθη τὸ πλῆθος»; Ταράχθηκε, θαύμασε. Ἐπειτα δηλώνοντας, ὅτι θαύμαζαν, προσθέτει «ὅτι ἄκουε ὁ καθένας τους νὰ ὁμιλοῦν τὴ δική του γλώσσα». «Καὶ συγκεντρώθηκε τὸ πλῆθος καὶ ἔλεγαν μεταξύ τους· δὲν εἶναι ὄλοι αὐτοὶ ἐδῶ, ποὺ ὁμιλοῦν, Γαλιλαῖοι; Καὶ ἔβλεπαν κατ' εὐθεία πρὸς τοὺς Ἀποστόλους. «Καὶ πῶς»; λέγει, «ἐμεῖς νὰ ἀκοῦμε ὁ καθένας στὴ δική μας μητρικὴ γλώσσα; Πάρθοι καὶ Μηδοὶ καὶ Ἐλαμίτες καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴ Μεσοποταμία καὶ τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν Καππαδοκία, καὶ τὸν Πόντο καὶ τὴν Ἀσία, καὶ τὴ Φρυγία καὶ τὴν Παμφυλία, καὶ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης, ἡ ὁποία ἐκτείνεται πρὸς τὴν Κυρήνη, καὶ οἱ ἐδῶ ἐγκατεστημένοι Ῥωμαῖοι, καὶ Ἰουδαῖοι

λυτοι, Κρητες και Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούτων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ; Ἐξίσταντο δὲ πάντες, καὶ διηπόρουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· τί θέλει τοῦτο εἶναι»; Ὁρᾶς ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αὐτοῦς τρέχοντας;
 5 «Ἐπεροὶ δέ», φησί, «διαχλευάζοντες ἔλεγον γλεύκους μεμεσιωμένοι εἶσιν».

2. Ὡ τῆς ἀνοίας, ὦ τῆς κακίας τῆς πολλῆς. Καίτοι οὐδὲ καιρὸς ἦν οὗτος τοῦ γλεύκους· πενητηκοσιτὴ γὰρ ἦν. Καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι πάντων ὁμολογούντων, Ῥωμαίων ὄντων, προση-
 10 λύτων ὄντων, τῶν σιαυρωσάντων ἴσως, ἐκεῖνοι μετὰ τισαῦτα λέγουσιν, «ὅτι Γλεύκους μεμεσιωμένοι εἶσιν». Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημέλια. «Ἐπλήρωσε». φησί, «τὸν οἶκον». Ἡ πνοὴ καθάπερ κολυμβήθρα γέγονεν ὕδατος. Τῆς σαυριλείας δὲ τοῦτο τεκμήριον καὶ τῆς σφοδρότητος τὸ πῦρ. Οὐδαμοῦ
 15 τοιοῦτο γέγονεν ἐπὶ τῶν προφητῶν ἀλλὰ ἴσως ἐκεῖνοις, τοῖς προφήταις δὲ ἐτέρως. Κεφαλὴ γὰρ βιβλίου δίδοται τῷ Ἰεζεκιήλ, καὶ ἐσθίει ἃ ἔμελλε λέγειν· «Ἐγένετο γάρ», φησὶν, «ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ὡς μέλι γλυκάζον». Καὶ πάλιν ἡ χεὶρ ἄπειται τοῦ Θεοῦ τῆς γλώσσης ἐτέρου προφή-
 20 του. Ἐπαῦθα δὲ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὕτως ὁμοίσιμον τυγχάνει Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Καὶ πάλιν ἐτέρωθεν ἄλλως· «Κατάλεγμα, καὶ μέλος, καὶ οὐαί». Ἐκείνοις μὲν οὖν εἰκότως ἐν βιβλίῳ· ἔτι γὰρ αὐτοῖς παραδειγμάτων ἕδει πρὸς ἕν ἔθνος εἶχον ἐκεῖνοι μόνον, καὶ τοὺς οἰκείους· οὗτοι δὲ καὶ πρὸς
 25 τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τοὺς οὐδέποτε γνωρισθέντας. Ἐλισσαῖος δὲ διὰ μηλοπιῆς λαμβάνει τὴν χάριν, ἄλλος δι' ἐλαίου, ὡς ὁ Δαβὶδ, Μωϋσῆς δέ, διὰ πυρὸς τῆς βάτου καλεῖται. Ἄλλ' ἐνιαῦθα οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πῦρ ἐνεκάθισε.

Διατί δὲ μὴ ἐφάνη πῦρ τὸν οἶκον πληροῦν; Ὅτι ἐξέστη-
 30 σαν ἄν. Ἄλλὰ δείκνυσιν ὅτι τοῦτο ἐκεῖνό ἐστι. Μὴ γὰρ τῷ

6. Ἰεζ. 3, 3.

7. Ἰερ. 1, 9.

8. Ἰεζ. 2, 9-10

9. Δ' Βασιλ. 2, 13. 14.

10. Α' Βασιλ. 16, 13.

11. Ἐεοδ. 3, 2.

καὶ προσήλυτοι, Κρητες καὶ Ἰσραβες, τοὺς ἀκοῦμε νὰ ὀμιλοῦν στίς δικές μας γλῶσσες γιὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἐξεπλήσσονταν δὲ ὅλοι καὶ ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Τί ἄραγε νὰ σημαίνει αὐτό;». Βλέπεις αὐτοὺς νὰ τρέχουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολή μέχρι τὴ Δύση;

2. «Ἄλλοι δέ», λέγει, «εἰρωνεύοντας ἔλεγαν ὅτι ἔχουν πιεῖ πολὺ μοῦστο. Πῶ, πῶ ἀνοησία, πῶ, πῶ μέγεθος κακίας! Παρότι δὲν ἦταν ὁ καιρὸς αὐτὸς τοῦ γλεύκους· διότι ἦταν Πεντηκοστή. Καὶ τὸ χειρότερο ὅτι, ἐνῶ ὅλοι ὁμολογοῦν, ὅτι εἶναι Ρωμαῖοι, ὅτι εἶναι προσήλυτοι, ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν ἴσως, ἐκεῖνοι μετὰ ἀπὸ τόσα λέγουν, ὅτι «ἔχουν πιεῖ πολὺ μοῦστο». Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα· «Γέμισε ὅλο τὸ σπίτι», λέγει. Ἡ πνοὴ ἔγινε ὅπως ἡ κολυμβήθρα τοῦ ὕδατος. Αὐτὴ ἦταν ἀπόδειξη τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς σφοδρότητος. Πουθενὰ δὲν ἔχει γίνεῖ παρόμοιο στοὺς προφήτες· ἀλλὰ τότε μὲν κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐγένετο σ' ἐκείνους, στοὺς προφήτες ὅμως διαφορετικὰ. Διότι στὸν Ἰεζεκιήλ δίνεται κεφάλαιο βιβλίου, καὶ τρώγει ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ κηρύττει· «Καθὼς ἔτρωγα», λέγει, «αἰσθάνθηκα στὸ στόμα μου σὰν μέλι τὴν γλυκύτητα»⁶. Ἐδῶ καὶ πάλι τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἀγγίζει τὴ γλῶσσα καὶ ἄλλου προφήτη⁷. Ἐδῶ δὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται φανερὸ ὅτι εἶναι ὁμότιμο πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Καὶ πάλι σὲ ἄλλο σημεῖο ἀλλιῶς· «θρῆνος, κλαυθμὸς καὶ οὐαί»⁸. Σ' ἐκείνους βέβαια δικαιολογημένα σὲ βιβλίον· διότι χρειάζονταν ἀκόμη σ' αὐτοὺς παραδείγματα. Πρὸς ἓνα ἔθνος μόνο ἐκεῖνοι εἶχαν νὰ ἀπευθύνονται καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους τους· αὐτοὶ ὅμως πρὸς ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ πρὸς ἐκείνους, ποὺ ποτὲ δὲν γνώρισαν. Ὁ Ἐλισσαῖος δὲ μὲ τὸν ἐπενδύτη λαμβάνει τὴ χάρη⁹, ἄλλος μὲ ἔλαιο, ὅπως ὁ Δαυίδ¹⁰, ὁ δὲ Μωϋσῆς καλεῖται μὲ τὴ φωτιὰ τῆς βάτου¹¹. Ἐδῶ ὅμως ὄχι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ φωτιὰ κάθισε ἐπάνω τους.

Γιατί δὲ δὲν φάνηκε φωτιὰ νὰ γεμίζει τὴν οἰκία; Διότι θὰ ἐκπλήσσονταν. Ἀλλὰ φανερώνει ὅτι αὐτὸ εἶναι

λέγειν, ὅτι «Ὁφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι», πρόσχησ, ἀλλ' ὅτι «πυρός». Τοσοῦτον πῦρ μυρίαν ὕλην ἀνάφαι δύναται. Καὶ καλῶς εἶπε, «Διαμεριζόμεναι». Ἐκ μιᾶς γὰρ ἦν ρίζης· ἵνα μάθης, ὅτι ἐνέργειά ἐστιν ἀπὸ τοῦ Παρακλήτου πεμφθεῖσα. Ὅρα δὲ καὶ ἐκείνους πρῶτον δειχθέντας ἀξιούς, καὶ τότε Πνεύματος καταξιωθέντας· οἷον ὥσπερ ὁ Δαβὶδ· ἅπερ γὰρ ἐν ταῖς ποιμαῖς εἰργάζετο, ταῦτα καὶ μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον, ἵνα δειχθῇ αὐτοῦ γυμνὴ ἢ πίστις. Ὅρα πάλιν τὸν Μωϋσέα καὶ αὐτῶν καταφρονοῦντα βασιλείων, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη τῆς δημαγωγίας ἀπιόμενον· τὸν Σαμουὴλ ἀνατρεφόμενον ἐν τῷ ναῶ, τὸν Ἐλισσαῖον πάντα ἀφιέντα, τὸν Ἰεζικιὴλ πάλιν. Ὅτι δὲ οὕτω συνέβαινε, καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι πάντα εἶασαν πρὸς αὐτῶν. Διὰ τοῦτο τότε τὸ Πνεῦμα λαμβάνουσιν, ὅτι τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπέδειξαν. Ἐμαθον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, δι' ἧν ἔπαθον, ἔμαθον, ὅτι οὐκ εἰκῆ ταῦτα κατώρθωσαν. Οὕτω καὶ Σαοὺλ πρότερον μαρτυρηθεὶς ἀγαθὸς εἶναι, τότε τὸ Πνεῦμα ἔλαβεν. Ἄλλ' οὕτως οὐδεὶς, οὐδὲ ὁ μείζων τῶν προφητῶν Μωϋσῆς. Ἐκεῖνος γὰρ ὅτι ἔδει ἐτέρους γενέσθαι πνευματικούς, ἠλατιοῦτο αὐτός.

Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πυρός, ὅσους ἂν τις θέλοι λύχνους ἀνάψει, τὸ πῦρ οὐδὲν ἐλατιῶν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων συνέβαινε ἴσως. Καὶ γὰρ διὰ τοῦ πυρός οὐ μόνον τὸ δαψινῆδες τῆς χάριτος ἐδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ πηγὴν ἕκαστος ἐλάμβανε Πνεύματος· ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ἔφησεν ἔξειν τοὺς πιστεύοντας ἐπ' αὐτόν· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ τῷ Φαραῶ διαλεξόμενοι ἀπήεσαν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ παλαίοντες. Καὶ τὸ

12. Ἐξοδ. 3, 11.

13. Α' Βασιλ. 3, 3.

14. Γ' Βασιλ. 19, 20.

15. Ἰω. 4, 14.

ἐκείνο. Διότι μὴ προσέχεις τὸ λεγόμενον, ὅτι «παρουσιάσθηκαν γλῶσσες νὰ διαμοιράζονται σ' αὐτούς, ἀλλὰ σὰν φλόγες φωτιᾶς. Τέτοια φωτιά μπορεῖ ν' ἀνάψει ἄπειρη ξυλεία. Καὶ καλὰ εἶπε «διαμεριζόμενες». Διότι προέρχονταν ἀπὸ μιὰ ρίζα, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι εἶναι ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Παράκλητο. Κοίταξε δὲ καὶ ἐκείνους ὅτι ἀποδείχθηκαν πρῶτα ἄξιοι καὶ τότε καταξιώθηκαν τὸ Πνεῦμα ὅπως δηλαδὴ ὁ Δαυὶδ· διότι, ὅπως φέρονταν στὰ ποιμνία κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο φέρθηκε καὶ μετὰ τὴ νίκη καὶ τὸ θρίαμβο, γιὰ νὰ φανερωθεῖ ἡ καθαρὴ πίστη αὐτοῦ. Κοίταξε πάλι τὸν Μωϋσῆ καὶ αὐτὸς νὰ καταφρονεῖ τὰ βασίλεια¹² καὶ ὕστερα ἀπὸ σαρράντα ἔτη νὰ ἀναλαμβάνει τὴν καθοδήγηση τοῦ λαοῦ. Τὸν Σαμουὴλ νὰ ἀναστρέφεται στὸ ναὸ¹³, τὸν Ἐλισσαῖο νὰ τ' ἀφήνει ὅλα¹⁴, τὸν Ἰεζεκιήλ πάλι. Ὅτι δὲ ἔτσι συνέβαινε, εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὰ μετέπειτα· διότι καὶ αὐτοὶ ἐγκατέλειψαν ὅλα τὰ δικά τους. Γι' αὐτὸ λαμβάνουν τὸ Πνεῦμα τότε, ὅταν ἐπέδειξαν τὴ δική τους ἀρετὴ. Ἔμαθαν καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, μὲ ἐκείνα τὰ ὁποῖα ἔπαθαν· ἔμαθαν ὅτι δὲν κατόρθωσαν αὐτὰ τυχαῖα. Ἔτσι καὶ ὁ Σαούλ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπεβεβαιώθηκε ὅτι εἶναι γαθός, ἔλαβε κατόπιν τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἄλλ' ἔτσι κανένας, οὔτε ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε τὸ Πνεῦμα. Διότι ἐκεῖνος, ὅταν ἔπρεπε ἄλλοι νὰ λάβουν τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλαττωνόταν αὐτός.

Ἐδῶ ὅμως δὲν συνέβαινε ἔτσι, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει στὴ φωτιά, ὅσους λύχνους καὶ ἂν ἀνάψει κάποιος δὲν ἐλαττώνει καθόλου τὴ φωτιά, ἔτσι καὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους συνέβαινε τότε. Διότι καὶ μὲ τὴ φωτιά, ὄχι μόνο τὴν ἀφθονία τῆς χάριτος φανέρωνε, ἀλλὰ ὁ καθένας λάβαινε ὀλόκληρη πηγὴ Πνεύματος ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε, ὅτι οἱ πιστεύοντες σ' αὐτὸν θὰ ἔχουν πηγὴ ὕδατος, ποῦ θὰ ἀναβλύζει σὲ ζωὴ αἰώνια¹⁵. Καὶ πολὺ λογικά. Διότι δὲν ἀπῆλθαν γιὰ νὰ συζητήσουν μὲ τὸ Φαραῶ, ἀλλὰ νὰ παλέψουν μὲ τὸ διάβολο. Καὶ μάλιστα τὸ πλεόν θαυμαστό, ὅτι ὅταν ἀποστέλλονταν,

δὴ θαυμασιώτερον, ὅτι πεμπόμενοι οὐδὲν ἀντιεῖπον, οὐδὲ εἶπον ἰσχυρόφωνοι εἶναι, καὶ βραδύγλωσσοι. Μωϋσῆς γὰρ αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐπαίδευσε. Οὐκ εἶπον εἶναι νεώτεροι. Ἰερεμίας γὰρ αὐτοὺς ἐσωφρόνισε. Καίτοι πολλὰ ἤκουσαν φοβερά, καὶ
 5 πολλῶ μείζονα ἐκείνων· ἀλλ' ὅμως ἐφοβοῦντο ἀντιπεῖν. Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι καὶ φωτὸς ἄγγελοι ἦσαν, καὶ τῶν ἁνωθεν πραγμάτων ὑπηρέται. Καὶ ἐκείνοις μὲν οὐδεὶς ἀπ' οὐρανοῦ φαίνεται· τὰ ἐν τῇ γῆ διώκουσιν ἔτι· ἐπειδὴ δὲ ἀνῆλθεν ἄνθρωπος ἄνω, καὶ Πνεῦμα ἁνωθεν φέρεται, «Ὡσεὶ φερομέ-
 10 νης», φησί, «πνοῆς βιαίας». Διὰ τούτου δῆλον ποιεῖ, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς ἀντιστιῆναι δυνήσεται, ἀλλ' ὥσπερ χοῦν τοὺς ἐπεναντίους λικιμήσουσι.

«Καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον». Ἡ οἰκία τοῦ κόσμου σύμβολον ἦν. «Καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ συν-
 15 ἤλθε τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη». Ὁρᾶς αἴην τούτων εὐλάβειαν, καὶ πῶς οὐκ εὐθέως ἀποφαίνονται, ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ εἰσὶν; Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἀγνώμονες ἀποφαίνονται λέγοντες, ὅτι «Γλεύκους εἰσὶ μεμεσιωμένοι». Ἐπεὶ ἐξῆν αὐτοῖς κατὰ τὸν νόμον τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ φαίνεσθαι ἐν πῶ ναῶ, διὰ τοῦτο ὥκουν ἐκεῖ ἀπὸ
 20 πάντων τῶν ἐθνῶν εὐλαβεῖς ἄνδρες. Ὅρα ἐντεῦθεν τὸν γράφοντα, πῶς αὐτοὺς οὐ κολακεύει. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀπεφήναντο, ἀλλὰ τί; «Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης συνῆλθε τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη». Εἰκότως· ἐνόμιζον γὰρ αὐτοῖς τέλος ἔχειν τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν γενομένην τόλμαν κατὰ τοῦ Χρι-
 25 στοῦ. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ συνειδὸς κατέσειεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, ἐν χερσὶ οὔσης ἔτι τῆς σφαγῆς, καὶ πάντα αὐτοὺς ἐπίθει. «Οὐκ ἰδού», φησί, «πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;». Καλῶς οὕτως εἶπε· καὶ γὰρ τοῦτο εἶναι ὠμολογοῦντο. Οὕτως αὐτοὺς ἐπίθησεν ὁ ἦχος, ὅτι καὶ τὸ πλεον τῆς οἰκουμένης ἐνταῦθα
 30 θα κατέλαβε. Τοῦτο δὲ αὐτοὺς ἐνεύρου τοὺς ἀποσιόλους, ὅτι τί

δὲν ἔφεραν ἀντίρρηση, οὔτε εἶπαν ὅτι ἔχουν ἀδύνατη φωνή καὶ ὅτι εἶναι βραδύγγλωσοι¹⁶. Διότι ὁ Μωϋσῆς σὲ αὐτὸ ἐκπαίδευσε αὐτούς. Δὲν εἶπαν ὅτι εἶναι νεώτεροι. Διότι ὁ Ἱερεμίας σωφρόνισε αὐτούς¹⁷. Ἐὰν καὶ ἄκουσαν πολλὰ φοβερά, καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλ' ὅμως φοβοῦνταν νὰ ἔχουν ἀντιρρήσεις. Ἐκ τούτου εἶναι φανερό, ὅτι καὶ ἄγγελοι φωτὸς ἦταν, καὶ τῶν ἄνω πραγμάτων ὑπηρέτες. Καὶ σ' ἐκείνους μὲν κανένας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν δὲν φαίνεται, διότι ἐπιδιώκουν ἀκόμη τὰ γήινα, ἐπειδὴ δὲ ἀνῆλθε ἄνθρωπος ἄνω, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῶν ἄνω φέρεται, «Ὡσὼν νὰ φυσᾷ δυνατὸς ἄνεμος». Μὲ αὐτὸ φανερῶνεται ὅτι τίποτε δὲν θὰ μπορέσει ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτούς, ἀλλ' ὅπως τὸ χῶμα διασκορπίζεται ἀπὸ τὸν ἄνεμο, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θὰ διασκορπίσουν τοὺς ἀντίθετους.

«Καὶ γέμισε ὅλο τὸ σπίτι». Τὸ σπίτι ἦταν σύμβολο τοῦ κόσμου. «Καὶ κάθισε στὸν καθένα ἀπ' αὐτούς καὶ συγκεντρώθηκε τὸ πλῆθος καὶ ἦταν ὅλοι κατάπληκτοι». Βλέπεις τὴν εὐλάβεια αὐτῶν καὶ πῶς δὲν ἀποφαίνονται ἀμέσως, ἀλλὰ βρίσκονται σὲ ἀπορία; Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἀγνώμονες ἀποφαίνονται λέγοντες, ὅτι «ἔχουν πιεῖ πολὺ μούστο». Ἐπειδὴ ἐπιτρεπόταν σ' αὐτούς νὰ ἐμφανίζονται στὸ ναὸ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τρεῖς φορές τὸ χρόνο, γι' αὐτὸ κατοικοῦσαν ἐκεῖ ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη. Πρόσεχε ἀπ' ἐδῶ τὸν συγγραφέα, πῶς δὲν τοὺς κολακεύει. Διότι δὲν εἶπε, ὅτι ἀπεφάνθησαν, ἀλλὰ τί; «Ὅταν ἐγίνε ἡ βοή αὐτή, συγκεντρώθηκε τὸ πλῆθος καὶ ἦταν ὅλοι κατάπληκτοι» Δικαιολογημένα. Διότι νόμιζαν ὅτι ἡ ὑπόθεση θὰ τελείωνε γι' αὐτούς μὲ τὸ τίμημα ποῦ ἐπιχειρήθηκε ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡ τύψη τῆς συνειδήσεως συγκλόνισε τίς ψυχές τους, ἐνῶ ἡ σφαγὴ βρισκόταν ἀκόμη στὰ χέρια τους καὶ τὰ πάντα φόβιζαν αὐτούς. «Δὲν ἦταν ὅλοι αὐτοὶ, ποῦ ὁμιλοῦν, Γαλιλαῖοι;». Καλὰ εἶπε ἔτσι διότι ὁμολογοῦνταν ὅτι εἶναι Γαλιλαῖοι. Ἐτσι τρώμαζε αὐτούς ὁ ἤχος, διότι καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς οἰκουμένης ἀφίχθηκε ἐδῶ. Τοῦτο δὲ ἐνδυνάμωνε τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀποστόλους, διότι δὲν γνώριζαν νὰ ὁμιλοῦν

ποιε παρῳσιτὶ ἦν φθέγγεσθαι οὐκ ἤδεσαν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων
 ἰότε ἐμάνθανον. Ἐθνῶν δὲ μέμνηται πολεμίων αὐτοῖς, Κρη-
 τῶν, Ἀράβων, Αἰγυπτίων, Περσῶν, δηλῶν διὰ πάντων τού-
 των κρατήσουσιν.

5 3. Ἄτε δὲ ὄντων ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῶν Ἰουδαίων, εἰκὸς
 αὐτοῖς συμπαρεῖναι ἰηνηκαῦτα πολλοὺς τῶν ἐθνῶν ἢ διὰ καὶ
 πρὸς τὰ ἔθνη τὰ τῶν δογμάτων ἤδη κατέσπαρτο. Καὶ διὰ τοῦ-
 το πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν παρῳσαν ἐκεῖ κατὰ μνήμην, ὧν ἤκου-
 σαν. Πάντιθεν τοίνυν ἀναντίρροτος ἡ μαρτυρία, παρὰ τῶν
 10 πολιτῶν, παρὰ τῶν ξένων, παρὰ τῶν προσηλύτων. Ἐκού-
 μεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα
 τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐλάλουν, ἀλλὰ τινα θαυμασιὰ ἔλε-
 γον. Εἰκότως τοίνυν ἠπόρουν· οὐδέποτε γὰρ γέγονέ τι τοιοῦτον.
 Ὅρα εὐγνωμοσύνην ἀνθρώπων. Ἐξίσταντο καὶ διηπόρουν,
 15 λέγοντες· «Τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; Ἐτεροὶ δὲ διαχλευάζον-
 τες ἔλεγον· διὰ γλεύκους μεμασιωμένοι εἰσίν». Ὡς τῆς ἀναι-
 σχυντίας! εἰ διὰ τοῦτο ἐχλευάζον. Καὶ τί θαυμασιόν, ὅπου
 γε καὶ αὐτὸν τὸν Δεσπότην δαίμονας ἐλαύνοντα, δαίμονα ἔχειν
 λέγουσιν; Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ ἰαμότης, ἐν ζητεῖ μόνον, εἰπεῖν
 20 ὅτι δήποτε, οὐχ ὅπως τι λόγου πρᾶγμα ἐχόμενον εἶποι, ἀλλ'
 ὅπως εἶποι ὅτι δήποτε. «Γλεύκους μεμεσιωμένοι εἰσίν». Πάν-
 γε· διὰ ἄνθρωποι, ἐν τοσούτοις κινδύνοις περὶ τῶν ἐσχάτων
 τρέμοντες, ἐν τοσαύτῃ ὄντες ἀθυμία, τοιαῦτα φθέγγεσθαι τολ-
 μῶσι. Καὶ ὅρα· ἐπειδὴ τοῦτο ἀπίθανον ἦν, παραλογιζόμενοι
 25 τοὺς ἀκούοντας, καὶ δεικνύντες διὰ ἐμεθύσθησαν, τῇ ποιότητι
 τὸ πᾶν ἐπιγράφουσι καὶ φασὶ «Γλεύκους μεμεσιωμένοι εἰσίν».

«Σταθεῖς δὲ ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν
 αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς». Ὅρα ἐκεῖ τὴν κηδεμονίαν,
 ἐνταῦθα δὲ τὴν ἀνδρείαν· εἰ γὰρ ἐθαύμαζον, εἰ γὰρ ἐξεπλή-
 30 ταιτο, οὐχὶ καὶ οὕτω θαυμασιόν ἦν, τὸ δυνηθῆναι μεταξὺ το-

ποτέ πρὶν Παρθικά, ἀλλὰ μάθαιναν τότε ἀπὸ ἐκείνους νὰ ὀμιλοῦν. Μνημονεύει δὲ ἐχθρικὰ σ' αὐτοὺς ἔθνη, Κρητες, Ἄραβες, Αἰγύπτιους, Πέρσες, φανερώνοντας, ὅτι θὰ ὑπερ-ισχύσουν σὲ ὅλους αὐτοὺς.

3. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν στὴν αἰχμαλωσία, ἦταν ἐπόμενο νὰ παραβρίσκονται μαζί μὲ αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ διάφορα ἔθνη κατ' ἐκείνο τὸν καιρὸ ἢ ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἔθνη ἤδη εἶχαν διασπαρεῖ οἱ δογματικές διδασκαλίες. Καὶ γι' αὐτὸ πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔθνη παραβρίσκονται ἐκεῖ, ὅπως τοὺς μνημόνευσε, μὲ ὅσα ἄκουσαν πρὶν. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν εἶναι ἀναντίρρητη ἡ μαρτυρία, ἀπὸ τοὺς πολίτες, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπὸ τοὺς προσήλυτους. «Ἄκουμε νὰ ὀμιλοῦν στίς δικές μας γλῶσσες γιὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ». Διότι δὲν μιλοῦσαν ἀπλῶς, ἀλλὰ ἔλεγαν μερικὰ ἀξιοθαύμαστα. Δικαιολογημένα λοιπὸν ἀποροῦσαν. Διότι ποτέ δὲ συνέβηκε κάτι παρόμοιο. Πρόσεχε τὴν εὐγνωμοσύνη τῶν ἀνθρώπων. Ἐκπλήσσονταν δὲ ὅλοι καὶ ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν· «Τί ἄραγε νὰ σημαίνει αὐτό; Ἄλλοι εἰρωνεύονταν καὶ ἔλεγαν· ὅτι ἔχουν πιεῖ πολὺ μοῦστο». Πῶ, πῶ ἀναισχυντία! Ἀφοῦ γι' αὐτὸ εἰρωνεύονταν. Καὶ τί τὸ θαυμαστό; ἀφοῦ βέβαια καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, ὅταν ἐδιωχνε τοὺς δαίμονες, ἔλεγαν ὅτι ἔχει δαίμονα¹⁸. Διότι ὅπου ὑπάρχει ἀναισχυντία, ἓνα μόνο ζητεῖ, νὰ πεῖ ὅ,τιδήποτε, ὄχι γιὰ νὰ πεῖ κάποιο πράγμα λογικόν, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ πεῖ ὅ,τιδήποτε. «Ἐχουν πιεῖ πολὺ μοῦστο». Βεβαιότατα· διότι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι βρίσκονταν σὲ τόσους κινδύνους καὶ γιὰ τὰ ἔσχατα ἔτρεμαν καὶ βρίσκονταν σὲ τόση λύπη, τέτοια τολμοῦν νὰ λέγουν. Καὶ πρόσεχε· ἐπειδὴ αὐτὸ ἦταν ἀπίθανο καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀκούοντες παραλογίζονταν, καὶ ἔδειχναν ὅτι τάχα μέθυσαν μὲ τὴν ποιότητα, τὸ κάθε τί πού λέγουν χρωματίζουν καὶ λέγουν· «Ἐχουν πιεῖ πολὺ μοῦστο».

«Ἀφοῦ στάθηκε ὁ Πέτρος μαζί μὲ τοὺς ἑνδεκα, ὑψωσε τὴ φωνή του καὶ εἶπε σ' αὐτοὺς». Βλέπεις ἐκεῖ τὴ μέριμνα, ἐδῶ δὲ τὴν ἀνδρεία. Διότι, ἂν θαύμαζαν, ἂν ἐκπλήσσονταν, καὶ τοῦτο δὲν θὰ ἦταν θαυμαστό, τὸ νὰ

σοῦτων ρῆξαι φωνὴν ἄνθρωπον ἀγράμματον καὶ ἰδιώτην; Εἰ γὰρ ἐν οἰκείοις τις λέγων ταράττειται, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ ἐχθρῶν καὶ φονῶντων. "Οἱ δὲ οὐ μεθύουσιν, εὐθέως ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐδήλωσεν ὅτι οὐκ ἐξεσιήκασι, καθάπερ οἱ μάντις,
 5 ὅτι οὐκ ἀνάγκη κατείχοντο. Τί δέ ἐστι, «Σὺν τοῖς ἔνδεκα»; Κοινὴν προεβάλλοντο φωνὴν, φησί, καὶ πάντων αὐτὸς ἦν τὸ σιῶμα. Παρεσιήκασι δὲ οἱ ἔνδεκα, μαρτυροῦντες τοῖς λεγομένοις. «Ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ», φησί, πουτιέσι, ἕμετὰ πολλῆς εἶπε τῆς παρορησίας. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μάθῃσι τοῦ
 10 Πνεύματος τὴν χάριν· ὁ γὰρ μὴ ἐνεγκῶν ἐρώτησιν κορασίου εὐτελοῦς, οὗτος ἐν μέσῳ δῆμων, φονῶντων ἀπάντων, μετὰ ἰοσαύτης διαλέγεται παρορησίας, ὡς ἀναμφισβήτητον τῆς ἀνασιάσεως γενέσθαι τοῦτο τεκμήριον· μετὰ γὰρ γελῶντων ἀνθρώπων καὶ τὰ τοιαῦτα διαχλευαζόντων παρορησιάζεται. Πό-
 15 σης εἶναι νομίζεις ἰταμότητος τοῦτο, πόσης ἀσεβείας, πόσης ἀναισχυντίας, τὸ μέθης λογίζεσθαι ἔργον τῶν γλωσσῶν τὸ παράδοξον; Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτο τοὺς Ἀποστόλους ἐλύπησεν, οὐδ' ἀτολμοτέρους εἰργάσατο ἰοίτε, τὰ τῆς χλεύης ἀκούοντι· τῆ γὰρ παρουσίᾳ τοῦ Πνεύματος ἤδη μεισεσκευάσθησαν, καὶ ἀ-
 20 νώτεροι τῶν σωματικῶν πάντων ὑπῆρχον. Ἐνθα δὲ ἂν παραγένηται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, χρυσοῦς ἀντὶ πηλίνων ἐργάζεται.

"Ορα μοι λοιπὸν τὸν Πέτρον, καὶ ἐξέταξε τὸν δειλόν, τὸν αἰσύνειον, (καθάπερ ὁ Χριστὸς φησιν· «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς αἰσύνειοί ἐστε;») τὸν μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκείνην τὴν θαυμασιήν Σαταῶν κληθέντα. Σκόπει δὲ καὶ τῶν Ἀποστόλων τὴν ὁμόνοιαν. Αὐτοὶ παραχωροῦσιν αὐτῷ τῆς δημηγορίας· οὐ γὰρ ἔδει πάντας φθέγγεσθαι «Καὶ ἐπῆρε», φησί, «τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγγεσθαι αὐτοῖς», μετὰ πολλῆς τῆς παρορησίας. Τοιοῦ-
 30 τὸν ἐστὶν ἄνδρα εἶναι πνευματικόν. Μόνον καὶ ἡμεῖς ἀξίους

18. Ματθ. 15, 16.

19. Ματθ. 16, 23.

μπορέσει ἄνθρωπος ἀγράμματος καὶ ἀπλὸς νὰ φωνάξει δυνατὰ ἀνάμεσα σὲ τόσους πολλούς; Διότι, ἂν μεταξὺ τῶν οἰκείων, ὅταν κάποιος ὁμιλεῖ τaráσσεται, πολὺ περισσότερο μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν καὶ ὅταν κραυγάζουν. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦταν μεθυσμένοι, τὸ ὅτι δὲν βρίσκονταν σὲ ἔκσταση, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς μάντεις, τὸ ὅτι δὲν κατεῖχονταν ἀπὸ κάποια ἀνάγκη, τὸ φανέρωσε ἀμέσως μὲ τὴν ὁμιλία του. Τί ὅμως σημαίνει «μαζὶ μὲ τοὺς ἔνδεκα»; Ὅτι πρόβαλλαν κοινὴ ὁμιλία, λέγει, καὶ ὅτι ὁ Πέτρος ἦταν τὸ στόμα ὅλων. Παραβρίσκονταν δὲ καὶ οἱ ἔνδεκα ἐπιβεβαιώνοντας τὰ λεγόμενα. «Ὑψωσε τὴ φωνὴ του», λέγει. Δηλαδή, μίλησε μὲ πολλὴ παρρησία. Κάμνει δὲ αὐτό, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνέχθηκε τὴν ἐρώτηση κάποιου ἀπλοῦ κοριτσιοῦ, αὐτὸς τώρα βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ λαοὺς ποὺ ὅλοι κραυγάζουν καὶ μὲ τόση παρρησία ὁμιλεῖ, γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως· διότι ὁμιλεῖ μὲ θάρρος ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους ποὺ γελοῦν καὶ ποὺ εἰρωνεύονται ὅλα αὐτά. Πόση θρασύτητα νομίζεις φανερώνει αὐτό, πόση ἀσέβεια, πόση ἀναισχυντία, τὸ νὰ θεωρεῖ κανένας τὸ παράδοξο τῆς γλωσσολογίας, ἀποτέλεσμα μέθης; Ἄλλ' αὐτὸ καθόλου δὲν λύπησε τοὺς Ἀποστόλους, οὔτε τοὺς ἔκαμε λιγώτερο τολμηροὺς, ἀκούοντας τότε τοὺς χλευασμοὺς. Διότι μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἤδη μεταβλήθηκαν καὶ στέκονταν ψηλότερα ἀπὸ ὅλα τὰ σωματικά. Διότι ὅπου συμβεῖ νὰ ἐμφανισθεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τοὺς πῆλινους μετατρέπει σὲ χρυσοὺς.

Πρόσεχε λοιπὸν τὸν Πέτρο καὶ ἐξέταζε τὸν δειλό, τὸν ἀσύνητο, ὅπως λέγει ὁ Χριστός, «ἀκόμα καὶ σεῖς ἀνόητοι εἴστε;»¹⁸, αὐτὸν ποὺ ὀνομάσθηκε, μετὰ τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη ὁμολογία, σατανᾶς¹⁹. Πρόσεχε δὲ καὶ τὴν ὁμόνοια τῶν Ἀποστόλων. Αὐτοὶ παραχωροῦν στὸν Πέτρο τὸ λόγο· διότι δὲν ἔπρεπε ὅλοι νὰ ὁμιλοῦν. «Καὶ ὕψωσε», λέγει, «τὴ φωνὴ του καὶ τοὺς εἶπε» μὲ πολλὴ παρρησία. Αὐτὸ σημαίνει, νὰ εἶναι κανένας ἄνδρας πνευματικός. Ἄρκει καὶ ἐμεῖς μόνο νὰ καταστήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας

ἑαυτοὺς κατασιήσωμεν τῆς ἄνωθεν χάριτος, καὶ πάντα εὐ-
 κολα ἔσται. Καθάπερ γὰρ πύρινος ἄνθρωπος, εἰς μέσην καλά-
 μην ἐμπεσὼν, οὐδὲν ἂν πάθοι δεινόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐργάσεται,
 (οὐ γὰρ αὐτός τι πάσχει, ἀλλ' αὐτοὶ ἑαυτοὺς οἱ πυκτεύοντες
 5 διαφθείρουσιν), οὕτω καὶ νῦν ἐγένετο· μᾶλλον δὲ ὥσπερ ἄν,
 εἴ τις πῦρ ἐπιφερομένῳ χόριον ἔχων πυκτεύει, οὕτω δὴ καὶ
 οὗτοι ἰούτους προσίεσαν μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας· τί γὰρ αὐ-
 τοὺς ἔβλαψε τὸ ἰσοῦτιον πληθός· Εἶπε γάρ μοι, οὐχὶ πενία
 ἐμάχοντο καὶ λιμῶ; οὐχὶ ἀτιμία καὶ δόξη πονηροῦ; (πλάνοι
 10 γὰρ εἶναι ἐνομίζοντο)· οὐχὶ γέλῳτι καὶ χλεύῃ τῶν παρόντων
 ὑπέκειντο; (ἐπ' αὐτῶν γὰρ τὰ ἐκάτερα συνέπιπτεν· οἱ μὲν
 γὰρ αὐτοὺς ἐγέλων, οἱ δὲ καὶ ἐχλεύαζον)· οὐχὶ θυμοῖς, οὐχὶ
 μανίαις ὀλοκλήρων πόλεων, οὐχὶ σιάσει καὶ ἐπιβουλαῖς προ-
 ἐκειντο; οὐχὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ θηρίοις; οὐχὶ πάντιθεν
 15 αὐτοὺς μυρίος περιεισιτήκει πόλεμος; οὐχί, ὡς ὄναρ ταῦτα
 ὁρῶντες τὰ δεινὰ ἢ ἐν γραφῇ, οὕτω διέκειντο;

Τί δαί; οὐκ ἀνάλωσαν αὐτῶν τοὺς θυμούς; οὐκ εἰς ἑαυ-
 τοὺς τὴν ἀπορίαν περιέτριψαν; οὐχὶ καὶ θυμῶ, καὶ δέει πάν-
 των μάλιστα ἐκεῖνοι συνείχοντο; οὐχὶ ἐναγώνιοι ἦσαν, καὶ ἐ-
 20 φοβοῦντο, καὶ ἔτριμον; Ἄκουε γὰρ αὐτῶν λεγόντων «Θέλε-
 τε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἰούτου». Καὶ
 τὸ θαυμασιόν, διὲν γυμνῶ τῶ σώματι παρσιάτιοντο πρὸς ὀπλι-
 σμένους, πρὸς ἄρχοντας, καὶ αὐτῶν ἔχοντας ἐξουσίαν, ἄπει-
 ροι, ἄγλωιτοι, καὶ ἰδιωτικώτερον διακείμενοι, πρὸς γόητας,
 25 πρὸς πλάνους, πρὸς σοφιστῶν, πρὸς ρητόρων, πρὸς φιλοσό-
 φων πληθός, τῶν κατασαπέντων ἐν Ἀκαδημίᾳ καὶ Περιπά-
 τοις, ἐνίσταντό τε, καὶ ἀπεμάχοντο. Καὶ ὁ περὶ λίμνας ἠσοχο-

ἄξιους τῆς ἄνωθεν χάριτος, καὶ ὅλα θὰ εἶναι εὐκόλα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἓνας πύρινος ἄνθρωπος, ὅταν πέσει μέσα σὲ μιὰ καλαμιὰ, δὲν θὰ πάθει κανένα κακό, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ προξενήσῃ κακὸ (διότι δὲν παθαίνει αὐτὸς κάτι, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀνταγωνιζόμενοι καταστρέφουν τοὺς ἑαυτοὺς τους) ἔτσι καὶ τώρα ἔγινε. Μᾶλλον δὲ ὅπως ὅταν κάποιος ἀντιμετωπίζει τὴ φωτιά, ποὺ τὸν προσβάλλει κρατώντας χόρτο, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ παρουσιάσθηκαν νὰ μιλήσουν σ' αὐτοὺς μὲ πολλὴ ἀνδρεία. Διότι σὲ τί ἔβλαψε αὐτοὺς τὸ τόσο πολὺ πλῆθος; Διότι, πὲς μου, δὲν μάχονταν ἐναντίον τῆς φτώχειας καὶ τῆς πείνας; ἐναντίον τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς κακῆς γνώμης; (διότι νομίζονταν ὅτι εἶναι πλάνοι)· δὲν ἦταν ἐκτεθειμένοι σὲ γέλωτα καὶ εἰρωνεία τῶν παρόντων; Διότι σ' αὐτοὺς συνέπιπταν καὶ τὰ δύο· καθόσον οἱ μὲν περιγελοῦσαν αὐτοὺς, οἱ δὲ τοὺς εἰρωνεύονταν. Δὲν ἦσαν ἐκτεθειμένοι σὲ θυμούς, καὶ σὲ μανίες ὀλόκληρων πόλεων, σὲ στάσεις καὶ ἐπιβουλές; σὲ φωτιὰ καὶ σίδηρο καὶ θηρία; Ἀπὸ παντοῦ δὲν περιέβαλε αὐτοὺς ἀμέτρητος πόλεμος; Δὲν συμπεριφέρονταν ἀπέναντι σ' αὐτὰ τὰ δεινὰ σὰν νὰ τὰ ἔβλεπαν σὲ ὄνειρο ἢ σὲ ζωγραφιά;

Τί λοιπὸν; δὲν ἐξαφάνισαν τοὺς θυμούς τους; δὲν μετέστρεψαν στοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν ἀπορία; δὲν διακατεῖχονταν ἀπὸ θυμὸ καὶ φόβο περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐκείνοι; δὲν ἦταν γεμάτοι ἀπὸ ἀγωνία, δὲν φοβοῦνταν καὶ ἔτρεμαν; Διότι ἄκουε αὐτοὺς νὰ λέγουν· «θέλετε νὰ ρίψετε σὲ μᾶς τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ»²⁹. Καὶ τὸ ἄξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι παρατάσσονταν μὲ γυμνὸ τὸ σῶμα ἀπέναντι σὲ ὀπλισμένους, ἀπέναντι σ' ἄρχοντες, ποὺ εἶχαν ἐξουσία ἐναντίον τους, ἄπειροι, χωρὶς εὐγλωττία καὶ συμπεριφερόμενοι κατὰ τρόπο ἀπλό, καὶ πρόβαλλαν ἀντίσταση καὶ ἀγωνίζονταν μαχητικὰ ἐναντίον ὅλων αὐτῶν, ἀπέναντι σὲ ἀγύρτες, σὲ πλάνους, σὲ σοφιστές, σὲ ρήτορες, σὲ πλῆθος φιλοσόφων, ποὺ κατανάλωσαν τὴ ζωὴ τους στὴν Ἀκαδημία καὶ τοὺς περιπάτους. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ ἐργασίες στίς

λημένος οὕτως αὐτῶν ἐκράτησεν, ὡς, οὐδὲ εἰ πρὸς ἰχθῦς ἀ-
 γλώτιους ὁ ἀγὼν ἦν αὐτῶ· καθάπερ γὰρ ὄντως ἀλιεὺς ἰχθύ-
 ων ἀφωνοτέρων, οὕτω τούτων περιεγένητο. Καὶ ὁ μὲν πολλὰ
 ληρήσας Πλάτων οεσίγηκεν, οὗτος δὲ φθέγγεται οὐχὶ παρ'
 5 οἰκείοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ Πάρθοις, παρὰ Μήδοις, παρὰ
 Ἑλαμίταις, καὶ ἐν Ἰνδία, καὶ πανταχοῦ γῆς, καὶ εἰς τὰ πέ-
 ραια τῆς οἰκουμένης. Ποῦ νῦν τῆς Ἑλλάδος ὁ τύφος; ποῦ
 τῶν Ἀθηναίων τὸ ὄνομα; ποῦ τῶν φιλοσόφων ὁ λῆρος; Ὁ ἀπὸ
 Γαλιλαίας, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ, ὁ ἀγροΐκος πάντων ἐκείνων πε-
 10 ριεγένητο. Οὐκ αἰσχύνεσθε, εἶπέ μοι, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς πα-
 τριδος τοῦ νενικηκότις ὑμᾶς; Ἄν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀ-
 κούσητε, καὶ διτι Κηφᾶς ἐλέγειο, πολλῶ μᾶλλον ἐγκαλύψεσθε.
 Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς, τοῦτο ἀπολώλεκεν, διτι τοῦτο ὄνειδος εἶναι
 νομίζετε, καὶ εὐγλωτίαν ἐγκώμιον καὶ ἀπειρίαν εὐγλωτίας,
 15 ὄνειδος. Οὐκ ἤλθειτε, ἦν ἐλθεῖν ὑμᾶς ἔδει, ἀλλὰ, τὴν βασιλικὴν
 ἀφέντες ὁδὸν τὴν εὐκόλον καὶ λείαν, τὴν τραχεῖαν καὶ ἀνάτη
 καὶ χαλεπὴν ἐβαδίσαιε· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐφθάσατε πρὸς τὴν βα-
 σιλείαν τῶν οὐρανῶν.

4. Τί οὖν οὐκ εἰς Πλάτωνα ἐνήργησεν ὁ Χριστός, οὐδὲ
 20 εἰς Πυθαγόραν; φησὶν. Ὅτι πολλῶ φιλοσοφωτέρα ἦν ἡ Πέ-
 τρου ψυχὴ τῶν ψυχῶν ἐκείνων· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παῖδες ὄν-
 τως ἦσαν, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης περιτρεπόμενοι πανταχοῦ, οὗ-
 τος δὲ ἀγὴρ φιλόσοφος, καὶ δεκτικὸς τῆς χάριτος. Εἰ δὲ γε-
 λᾶς, ταῦτα ἀκούων, οὐ θαυμασιόν· ἐπεὶ καὶ οἱ τότε ἐγέλων,
 25 καὶ γλεύκους αὐτοὺς ἔλεγον εἶναι μεσιτοῦς· ἀλλ' ὕστερον, διε-
 ἐπεπόνθησαν τὰ πικρὰ ἐκεῖνα, καὶ πάντων χαλεπώτερα, ὅτι
 τὴν πόλιν κατερειπομένην εἶδον, καὶ τὸ πῦρ ἀναπτόμενον, καὶ
 τὰ τείχη ριπιούμενα χαμαί, καὶ τὰς ποικίλας βακχείας ἐκεῖ-
 νας, ἃς οὐδεὶς παρασιῆσαι δύναται λόγῳ, οὐκ ἔτι ἐγέλων.
 30 Οὕτω καὶ ὑμεῖς τότε οὐ γελάσεσθε, διὰ τὸ τῆς κρίσεως ἐπι-

λίμνες, ἔτσι ὑπερίσχυσε αὐτῶν, σὰν νὰ ἦταν ὁ ἀγώνας αὐτοῦ οὔτε καὶ πρὸς ἰχθῦς ἀφώνους· ὅπως δηλαδὴ ἦταν πράγματι ἀλιεὺς ἰχθύων ἀφωνότερων, ἔτσι ὑπερίσχυσε αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων, ποῦ δίδασκε πολλές φλυαρίες, ἔχει σιωπήσει, αὐτὸς δὲ ὁμιλεῖ ὄχι μόνο πρὸς τοὺς οἰκείους του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς Πάρθους, καὶ πρὸς τοὺς Μήδους, καὶ πρὸς τοὺς Ἑλαμίτες, καὶ στὴν Ἰνδία καὶ σὲ ὅλη τὴ γῆ, καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ποῦ λοιπὸν εἶναι τώρα ὁ κομπασμὸς τῆς Ἑλλάδας; ποῦ ἡ φήμη τῶν Ἀθηνῶν; ποῦ ἡ μωρολογίαι τῶν φιλοσόφων; Ἐκεῖνος ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὴ Γαλιλαία, ἀπὸ τὴ Βηθσαιδᾶ, ὁ χωρικός, ὑπερίσχυσε ὅλων ἐκείνων. Δὲν ντρέπεσθε, πέσ μου, ἀκούοντας τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας ἐκείνου, ποῦ σᾶς νίκησε; Ἄν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀκούσετε, καὶ ὅτι λεγόταν Κηφᾶς, θὰ νιώσετε πολὺ περισσότερη ντροπὴ. Διότι αὐτὸ σᾶς κατέστρεψε, ἐπειδὴ τοῦτο νομίζετε ὅτι εἶναι ντροπὴ, ὅτι ἡ εὐγλωττία εἶναι ὁ ἔπαινος, καὶ ἡ ἀπειρία τῆς εὐγλωττίας ντροπὴ. Δὲν ἀκολουθήσατε τὸ δρόμο ποῦ ἔπρεπε ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀφήσατε τὴ βασιλικὴ ὁδὸ, τὴν εὐκόλη καὶ λεία, βαδίσατε τὴν τραχεῖα καὶ ἀνηφορικὴ καὶ δύσκολη. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν φθάσατε στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

4: Τί λοιπὸν ὁ Χριστός, λέγει, δὲν ἐνήργησε στὸν Πλάτωνα, οὔτε στὸν Πυθαγόρα; Διότι ἡ ψυχὴ τοῦ Πέτρου ἦταν πολὺ φιλοσοφικώτερη ἀπὸ ἐκείνους. Καθόσον ἐκεῖνα μὲν πράγματι ἦταν παιδιά, ποῦ διακατεῖχονταν παντοῦ ἀπὸ τὴν κενοδοξία, αὐτὸς δὲ ἦταν ἄνδρας φιλόσοφος καὶ δεκτικὸς τῆς χάριτος. Ἐὰν ὅμως γελαῶς ἀκούοντας αὐτά, δὲν εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ· διότι καὶ οἱ τότε γελοῦσαν καὶ ἔλεγαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ μούστο, ἀλλ' ὕστερα, ὅταν ἔπαθαν ἐκεῖνα τὰ πικρά, καὶ τὰ φοβερώτερα ἀπὸ ὅλα, ὅταν εἶδαν τὴν πόλη κατερειπωμένη, καὶ τὴ φωτιὰ νὰ ἀνάβει, καὶ τὰ τεῖχη νὰ πέφτουν κάτω, καὶ τὰ διάφορα ἐκεῖνα βακχικὰ ἔκτροπα ποῦ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ παραστήσει μὲ λόγια, δὲν γελοῦσαν πλέον. ἔτσι καὶ σεῖς τότε δὲν θὰ γελάσετε, ὅταν θὰ ἔλθει ὁ και-

σιῆ καιρός, ὅταν τὸ τῆς γεέννης ἀναφθῆ πῦρ. Ἄλλὰ τί περὶ
 μελλόντων λέγω; Βούλει δείξω τίς ἐστὶ Πέτρος, τίς δὲ Πλά-
 των; Τὰ γὰρ ἤδη τέως αὐτῶν, εἰ δοκεῖ, ἐξειάσωμεν, καὶ ἴ-
 δωμεν τίσιν ἐπεχείρησαν ἑκάτεροι. Οὗτος μὲν οὖν πάντα τὸν
 5 χρόνον ἀνάλωσε, περὶ δόγματα σιροφόμενος ἀνόνητα καὶ πε-
 ριτιά· τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ μαθεῖν δι μῦθα ἢ ψυχὴ τοῦ φι-
 λοσόφου γίνεται; Ὅντως μῦθα, οὐκ εἰς μῦθον μειτέπιεν,
 ἀλλ' ἐπέβαινε τῇ ἐν Πλάτωνι οἰκούσῃ ψυχῇ. Ποίας ταῦτα
 οὐ μαιτιολογίας; πόθεν δὴ τοιαῦτα ληρεῖν ἐπεβάλειο; Εἰ-
 10 ρωνείας μεσιδὸς ἦν ὁ ἀνήρ, καὶ ζηλοτύπως πρὸς ἅπαντας δια-
 κείμενος. Ὅσοπερ οὖν, φιλονεικῶν, μήτε οἴκοθεν, μήτε παρ'
 ἑτέρου χρησιμὸν τι εἰσαγαγεῖν, οὕτω παρὰ μὲν ἑτέρου τὴν
 μειτεμψύχωσιν ἐδέξατο, παρὰ δὲ ἑαυτοῦ τὴν πολιτείαν εἰσή-
 γαγεν. Ἐνθα τὰ πολλῆς αἰσχροβίτητος γέμοντα ἐνομοθέτησε. Κοι-
 15 ναί, φησὶν, αἱ γυναῖκες ἔστισαν, καὶ γεγυμνωμέναι παρθένου
 ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐρασιῶν παλαιέτωσαν, καὶ κοινοὶ πατέρες ἔ-
 στισαν, καὶ οἱ τιμιόμενοι παῖδες. Ποίαν οὐχ ὑπερβάλλει
 ταῦτα ἄνοιαν;

Ἄλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου τοιαῦτα· ἐνταῦθα δὲ οὐχ ἡ φύσις
 20 ποιεῖ κοινούς πατέρας, ἀλλ' ἡ Πέτρου φιλοσοφία· ἐπεὶ ἐκεῖ-
 νό γε καὶ ἀνήρει· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐποίει, ἀλλ' ἡ τὸν ὄψα
 ἀγνοεῖσθαι μονονουχί, καὶ τὸν οὐκ ὄψα εἰσάγεσθαι. Εἰς μέ-
 θη τινὰ καὶ συρφετὸν ἐνέβαλε τὴν ψυχὴν. Πάντες, φησὶν, ἀ-
 δεῶς κεχρησθῶσαν ταῖς γυναίξι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐξειάζω ποιη-
 25 τῶν δόγματα, ἵνα μὴ μέ τις εἴποι μύθους ἐξειάζειν, ἀλλ' ἑτέ-
 ρους λέγω μύθους, ἐκείνων πολλῶ καταγελαστοτέρους. Ποῦ
 τοιοῦτόν τι ἐταρατεύσαντο ποιηταί; Ἄλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν
 φιλοσόφων, ὡς ἐδόκει, καὶ ὄπλα ταῖς γυναίξι περιτίθησι, καὶ
 κράνη, καὶ κνημῖδας, καὶ κνηῶν οὐδὲν διαφέρειν λέγει τὸ

20α. Βλ. Πλάτωνος Πολιτεία: 5, 457 A - E κυρίως στὸ 5, 460B - 461 C - E. 463 A - 464 E. καὶ σ' ἄλλα σημεία.

ρός τῆς κρίσεως, ὅταν θ' ἀνάψει ἡ φωτιά τῆς γέεννας. Ἄλλὰ γιατί ὀμιλῶ γιά τὰ μέλλοντα; Θέλεις νὰ δείξω ποῖος εἶναι ὁ Πέτρος, ποῖος δὲ ὁ Πλάτων; Ἄς ἐξετάσουμε, ἂν νομίζεις, πρῶτα τὰ ἦθη αὐτῶν, καὶ ἄς δοῦμε μὲ τί ἀσχολήθηκε ὁ καθένας. Αὐτὸς βέβαια δαπάνησε ὅλο τὸ χρόνο, ἀσχολούμενος μὲ δόγματα ἀνωφελῆ καὶ περιττά. Διότι ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ νὰ μάθει κανεὶς ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου γίνεται μύγα; Πράγματι μύγα δὲν θὰ μεταβαλλόταν σὲ μύγα, ἀλλὰ θὰ μετέβαινε στὴν ψυχὴ ποῦ κατοικεῖ στὸν Πλάτωνα. Ποιᾶς ματαιολογίας δείγματα δὲν εἶναι αὐτά; Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἀναγκαζόταν νὰ λέγει τέτοιες φλυαρίες; Ἦταν γεμάτος ἀπὸ εἰρωνεία ὁ ἄνθρωπος, καὶ πρὸς ὅλους συμπεριφερόταν ζηλότυπα. Ὅπως λοιπὸν φιλονεικῶν, οὔτε μόνος του, οὔτε ἀπὸ ἄλλους δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ εἰσαγάγει κάτι χρήσιμον, ἔτσι δέχθηκε ἀπὸ ἄλλον μὲν τὴν μετεμψύχωση, μόνος του δὲ ἔγραψε τὴν πολιτεία, ὅπου νομοθέτησε ὅλα ἐκεῖνα τὰ γεμάτα ἀπὸ αἰσχύρτητα. Οἱ γυναῖκες, λέγει, ἄς εἶναι κοινές, καὶ οἱ παρθένες ἄς ἀγωνίζονται γυμνές μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἐραστῶν, καὶ ἄς εἶναι κοινοὶ οἱ πατέρες, καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ ποῦ γεννιοῦνται²⁹⁰. Ποιὰ ἀνοησία δὲν υπερβαίνουν ὅλα αὐτά;

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ποῦ εἶπε αὐτὸς εἶναι τέτοια. Ἐδῶ δὲ δὲν κάνει ἡ φύση κοινούς πατέρες, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία τοῦ Πέτρου, ἐπειδὴ βέβαια ἐκεῖνο τὸ ἀνέτρεπε. Διότι δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀγνοεῖται σχεδὸν ἐκεῖνος ποῦ ὑπάρχει καὶ νὰ εἰσάγεται ἐκεῖνος ποῦ δὲν ὑπάρχει. Σὲ κάποια μέθη καὶ συρφετὸ ὁδήγησε τὴν ψυχὴ. Ὅλοι, λέγει, ἐλεύθερα ἄς μεταχειρίζονται τίς γυναῖκες. Γι' αὐτὸ δὲν ἐξετάζω τίς διδασκαλίαι τῶν ποιητῶν, γιά νὰ μὴ μοῦ πεῖ κανένας, ὅτι ἐξετάζω μύθους, ἀλλ' ἄλλους μύθους ἀναφέρω, πολὺ περισσότερο γελοίους ἀπὸ ἐκείνους. Ποῦ οἱ ποιητὲς τερατολόγησαν κάτι παρόμοιο; Ἄλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν φιλοσόφων, ὅπως νόμιζε, καὶ ὅπλα παρέχει στίς γυναῖκες καὶ κράνη καὶ κνημίδες, καὶ λέγει ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος καθόλου δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς σκύ-

ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ κύων ἢ θήλεια, φησί, καὶ ὁ ἄρσεν κοινωνοῦσιν ἐν τοῖς ἔργοις, κοινωνεῖτωσαν καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ πάντα ἀναιρεπέσθω. Ἄει γὰρ δι' αὐτῶν ἐσπού-
 5 δασεν ὁ διάβολος μηδὲν ἐντιμότερον τῶν ἀλόγων τὸ ἡμέτερον
 δεῖξαι γένος· ὅπου γέ τινες εἰς τοῦτο κενοδοξίας ἤλθον, ὡς
 εἰπεῖν δι καὶ τὰ ἄλογα λογικὰ τυγχάνει. Καὶ ὄρα πῶς ποι-
 κίλως ἐβάκχευσεν ἐν ταῖς ἐκείνων ψυχαῖς. Οἱ μὲν γὰρ κο-
 ρυφαῖοι αὐτῶν ἔφησαν τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἰς μυίας, καὶ
 κύνας, καὶ ἄλογα μεθίστασθαι, οἱ δὲ μετ' ἐκείνους, τοῦτο
 10 αἰσχυρθένεις, εἰς ἑτέραν αἰσχύνην κατέπεσον, πάσης λογικῆς
 ἐπισιτήμης μεταδιδόντες τοῖς ἀλόγοις, καὶ πανταχοῦ δείξαν-
 τες ἡμῶν τὰ δι' ἡμᾶς γινόμενα ἐντιμότερα· οὐ τοῦτο δὲ μόνον,,
 ἀλλὰ καὶ προγνώσεις εἶναι παρ' αὐτοῖς, καὶ εὐσέβειαν λέγου-
 σιν. Ὁ κόραξ, φησὶν, οἶδε τὸν Θεόν, καὶ ἡ κορώνη, καὶ προ-
 15 φητείας ἔχουσι χαρίσματα, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγουσι, καὶ
 δικαιοσύνη παρ' αὐτοῖς, καὶ πολιτεία, καὶ νόμοι, καὶ ζηλοῖ
 παρ' αὐτοῖς ὁ κύων κατὰ Πλάτωνα.

Τάχα ἀπιστεῖτε τοῖς λεγομένοις; Εἰκότως, ἅτε τοῖς ὑγιέ-
 σιν ἐντεθραμμένοι δόγμασιν· ἐπεὶ καί, εἴ τις τροφείῃ ταύτῃ
 20 τῇ τροφῇ, ἀπιστήσειεν ἂν δι ἔστιν ἄνθρωπος, κόπρου γεύο-
 μενος ἠδέως. Ὅταν οὖν λέγωμεν αὐτοῖς δι μῦθοι ταῦτα καὶ
 ἀνοίας μεσιτά, οὐκ ἐνοήσατε, φασί. Μηδὲ νοήσωμέν ποτε τὸν
 ισοοῦτον ὑμῶν γέλωτα. Σφόδρα γε· οὐ γὰρ φρενὸς βαθείας
 δεῖ, ἵνα μάθωμεν τί βούλεται ἡ ισοσύνη ἀσέβεια καὶ σύγχυ-
 25 σις. Μὴ κορακιστὶ φθέγγεσθε, ὧ ἀνόητοι, καθάπερ τὰ παι-
 δία; Παῖδες γὰρ ὄντως ἐστέ, καθάπερ ἐκεῖνα· ἀλλὰ Πέτρος
 οὐδὲν τοιοῦτον ἔφησεν, ἀλλ' ἀφῆκε φωνήν, ἥ, καθάπερ ἐν
 σκότιω τινὶ φῶς ἀπολάμπασα μέγα, τὴν ἀχλὺν διεσκέδασε τῆς
 οἰκουμένης. Ἀλλὰ τὸ ἦθος αὐτοῦ πῶς ἡμερον ἦν, πῶς ἐπιει-

λους. Διότι ἐπειδὴ ἡ θηλυκιά σκύλα, λέγει, καὶ ὁ ἀρσενικός σκύλος ἔρχονται σὲ ἐπαφή ἀπὸ κοινοῦ, ἄς ἔρχονται ἀπὸ κοινοῦ σὲ ἐπαφή καὶ οἱ γυναῖκες, καὶ τὰ πάντα ἄς ἀνατραποῦν. Διότι πάντοτε μὲ αὐτοὺς τοὺς φιλοσόφους προσπάθησε ὁ διάβολος νὰ ἀποδείξει, ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος καθόλου δὲν εἶναι ἐντιμότερο ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα· μάλιστα μερικοὶ ἔφθασαν μέχρι τέτοιου σημείου κενοδοξίας, ὥστε νὰ ποῦν, ὅτι καὶ τὰ ἄλογα εἶναι λογικά. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ πολλοὺς τρόπους ἐνέπνευσε βακχικὴ μανία στὶς ψυχὰς ἐκείνων. Διότι οἱ μὲν κορυφαῖοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶπαν ὅτι ἡ ψυχὴ μας μεταβάλλεται σὲ μύγες καὶ σκύλους καὶ ἄλογα, ἄλλοι δὲ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, ἐνῶ ντράπηκαν γι' αὐτό, περιέπεσαν σὲ ἄλλη αἰσχύνη, ἀφοῦ μετέδωσαν στὰ ἄλογα κάθε λογικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξαν παντοῦ, ὅτι αὐτὰ ποὺ ἔγιναν γιὰ μᾶς εἶναι ἐντιμότερα ἀπὸ μᾶς. "Ὅχι μόνο δὲ αὐτό, ἀλλὰ διδάσκουν, ὅτι ὑπάρχουν σ' αὐτὰ καὶ προγνώσεις καὶ εὐσέβεια. Λέγουν ὅτι ὁ κόρακας γνωρίζει τὸ Θεό, καὶ ἡ κουρούνα, καὶ ὅτι ἔχουν χαρίσματα προφητείας, ὅτι προλέγουν τὰ μέλλοντα, ὅτι ὑπάρχει δικαιοσύνη σ' αὐτὰ, ὀργανωμένη ζωὴ, καὶ νόμοι, καὶ ὅτι μακαρίζεται ἀπὸ αὐτοὺς ὁ σκύλος κατὰ τὸν Πλάτωνα.

Μήπως ἀπιστεῖτε στὰ λεγόμενα; Δικαιολογημένα, ἀφοῦ ἔχετε ἀνατραφεῖ μὲ ὑγιή δόγματα. Διότι, καὶ ἐὰν κάποιος τραφεῖ μὲ αὐτὴ τὴν τροφή, θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἀπιστήσῃ, διότι ὑπάρχει ἄνθρωπος, ποὺ γεύεται μὲ εὐχαρίστηση τὴν κοπριά. "Ὅταν λοιπὸν λέμε σ' αὐτοὺς, ὅτι αὐτὰ εἶναι μῦθοι καὶ γεμάτα ἀπὸ ἀνοησίες, δὲν τὰ κατανοήσατε λέγουν. Οὔτε νὰ ἐννοήσουμε ποτὲ τὸν τόσο γέλωτά σας. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι δὲν χρειάζεται βαθιὰ σκέψη γιὰ νὰ μάθουμε, τί θέλει ἡ τόση μεγάλη ἀσέβεια καὶ σύγχυσις. Μήπως ὀμιλεῖτε κορακίστικα, ἀνόητοι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ; Γιατί πράγματι εἶστε παιδιὰ, ὅπως καὶ ἐκεῖνα. "Ὅμως ὁ Πέτρος τίποτε παρόμοιο δὲν εἶπε, ἀλλ' ἔβγαλε φωνή, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἀπέστραψε δυνατό φῶς σὰν μέσα σὲ σκοτάδι, διέλυσε τὴν ὀμίχλη τῆς οἰκουμένης. Ἄλλὰ πόσο τὸ ἦθος του ἦταν ἡμερο, πόσο ἡπιο, πόσο

- κές, πῶς πάσης ἀνωτέρω δόξης ἴσταιο κενῆς, πῶς εἰς τὸν
 οὐρανὸν ἑώρα, αἴυφος ὢν, καὶ ταῦτα νεκροὺς ἀνισιῶν. Εἰ
 δὲ ἐξεγένετο ἐκείνων τινὶ τῶν ἀνοήτων φαντασίᾳ γοῦν τοι-
 οῦτόν τι ἐργάζεσθαι, ἀρ' οὐκ ἂ εὐθέως βωμὸν ἐζήτησε καὶ
 5 ναόν, καὶ ἰσόθεός τις εἶναι ἠθέλησεν, ὅπου γε, οὐδενὸς τού-
 των ὄντιος, τοιαῦτα φανιάζονται αἰεὶ; Τί γὰρ βούλειται αὐτοῖς
 Ἀθηναῖ, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Ἥρα; Γένη παρ' αὐτοῖς ἐστι δαι-
 μόνων. Καὶ βασιλεύς ἐστι παρ' αὐτοῖς, διὰ τοῦτο ἀξιῶν ἀπο-
 θανεῖν, ἵνα ἰσόθεος νομίζοιτο.
- 10 Ἀλλ' οὐτοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἄκουε γὰρ αὐ-
 τῶν λεγόντων ἐπὶ τῆς θεραπείας τοῦ χωλοῦ. «Ἄνδρες Ἰσραη-
 λῖται, τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβεῖα πεποιη-
 κόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;» καὶ ἀλλαχοῦ. «Καὶ ἡμεῖς ὁμοιο-
 παθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι». Ἐκεῖ δὲ πολὺς ὁ τύφος, πολ-
 15 λὴ ἡ ἀλαζονεία· πάντα διὰ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὰς οὐ-
 δὲν φιλοσοφίας ἔνεκεν. Ὅταν γὰρ τι διὰ δόξαν γίνηται,
 πάντα μένουσιν εὐτελεῖ· κἂν γὰρ πάντα τις ἔχη, τούτου δὲ μὴ
 κρατῆ, πάσης φιλοσοφίας ἐξέπεσε τῷ τυραννικωτέρῳ κατε-
 χόμενος καὶ αἰσχροτέρῳ πάθει. Ταύτης ἢ ὑπεροψία πάντα
 20 διδάξαι τὰ ἀγαθὰ ἱκανή, καὶ τῆς ψυχῆς ἐξορίσαι πᾶν πάθος
 ὀλέθριον. Διὸ παραινῶ καὶ ὑμῖν πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν σπου-
 δὴν, ὥστε τοῦτο τὸ πάθος πρόρριζον ἐξελεῖν· οὐ γὰρ ἔστιν
 ἄλλως εὐδοκιμῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ ἀκοιμή-
 του ἐκείνου ὀφθαλμοῦ εὐνοίαν ἐπισπάσασθαι.
- 25 Οὐκοῦν πᾶσαν σπουδὴν ποιώμεθα, ὥστε τῆς ἐκεῖθεν ἡμᾶς
 ροπῆς ἀπολαύειν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων λυπηρῶν διαφύγω-
 μεν τὴν πείραν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταξιωθῶμεν
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ,
 30 νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

21. Πράξ. 3, 12.

22. Πράξ. 14, 15.

στέκονταν πάνω ἀπὸ κάθε κενοδοξία· πόσο ἔβλεπε στὸν οὐρανό, ἐνῶ ἦταν ταπεινόφρων, καὶ παρ' ὅλα αὐτά, ἀνέσταινε καὶ νεκρούς. Ἐὰν δὲ συνέβαινε σὲ κάποιον ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀνόητους, νὰ κατορθώσει κάτι τέτοιο μὲ τὴ φαντασία ἀκόμη, ἄραγε δὲν θὰ ζητοῦσε ἀμέσως βωμὸ καὶ ναὸ καὶ δὲν θὰ ἤθελε νὰ εἶναι κάποιος ἰσόθεος; τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ χωρὶς νὰ ὑπάρχει τίποτε ἀπ' αὐτά, πάντοτε φαντάζονται παρόμοια. Διότι τί σημαίνει γι' αὐτοὺς ἢ Ἄθηνᾶ καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἢ Ἥρα; Γένη δαιμώνων εἶναι σ' αὐτούς. Καὶ βασιλεὺς ὑπάρχει σ' αὐτούς, ποὺ γι' αὐτὸ καταδέχεται νὰ πεθάνει, γιὰ νὰ θεωρεῖται ἰσόθεος.

Ἄλλ' αὐτοὶ δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι, ἀλλ' ἀντίθετα. Ἄκουε αὐτοὺς νὰ λέγουν γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ χωλοῦ· «Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, γιατί προσέχετε σὲ μᾶς, σὰν νὰ τὸν κάνουμε νὰ περπατεῖ μὲ δική μας δύναμη ἢ εὐσέβεια»²¹. Καὶ ἀλλοῦ· «Καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι ὁμοιοπαθεῖς μὲ σᾶς»²². Ἐκεῖ δὲ ὑπάρχει μεγάλη ἔπαρση καὶ πολλή ἢ ἀλαζονεία. Ὅλα γίνονται γιὰ τίς τιμές ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τίποτε γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας. Διότι, ὅταν γίνεται κάτι γιὰ τὴ δόξα, ὅλα ἀπομένουν εὐτελεῖ. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος τὰ ἔχει ὅλα, δὲν εἶναι δὲ κυρίαρχος αὐτοῦ, ἐξέπεσε ἀπὸ κάθε εὐσέβεια, ἀφοῦ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὸ πιὸ τυραννικὸ καὶ αἰσχρὸ πάθος. Ἡ περιφρόνηση τῆς φιλοδοξίας εἶναι σὲ θέση νὰ διδάξει ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ νὰ ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν ψυχὴ κάθε καταστρεπτικὸ πάθος. Γι' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω νὰ προσπαθήσετε πολὺ, ὥστε νὰ ἐκριζωθεῖ τελείως τὸ πάθος αὐτό, διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλιῶς νὰ προκόψετε κοντὰ στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀποσπάσετε τὴν εὐνοία ἀπὸ τὸν ἀκοίμητο ἐκεῖνο ὄφθαλμό.

Λοιπὸν ἄς καταβάλλομε κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ ἀπολαύσουμε καὶ ἐμεῖς τίς συνέπειες ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ ἀποφύγουμε τὴν πείρα τῶν παρόντων λυπηρῶν, καὶ νὰ καταξιωθοῦμε τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου στὸν Πατέρα μαζί καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

(Πράξ. 2, 14 - 21)

«Ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ
ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ
5 ρήματά μου».

1. Οὗς ξένους εἶπεν ἀνωτέρω, ἐνταῦθα πρὸς ἐκείνους
ἀποιεῖν τὸν λόγον, καὶ δοκεῖ μὲν ἐκείνοις διαλέγεσθαι, ὁρ-
θοῖ δὲ τοὺς διαχλευάζοντας· καὶ γὰρ ὠκονομήθη τινὰς δια-
χλευάσαι, ἵνα ἀρχὴν τῆς ἀπολογίας λάβῃ, καὶ ἀπολογούμενος
10 διδάξῃ. Μέγα ἄρα ἐγκώμιον ἠγοῦντο καὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις
οἰκεῖν. «Τοῦτο ὑμῖν», φησί, «γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε
τὰ ρήματά μου». Προσεκτικωτέρους τέως ποιεῖ· εἶτα καὶ ἀ-
πολογεῖται. «Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὔτοι μεθύου-
σιν». Ὁρᾷς τὴν ἀπολογία, πῶς προσηγῆς; Καίτοι τὸ πλέον
15 ἔχων τοῦ δήμου μεθ' ἑαυτοῦ, ἐπεικέσιον δμως αὐτοῖς δια-
λέγεται καὶ πρότερον ἀναιρεῖ τὴν ὑπόψιν τὴν πονηράν, καὶ
τότε ἐκείνην ἴσησι. Διὸ καὶ οὐκ εἶπεν, Ὁὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς
χλευάζετε, οὔτε ὡς ὑμεῖς γελάτε, ἀλλ' «ὡς ὑπολαμβάνετε»,
βουλόμενος οὐκ ἐπίτηδες τοῦτο λέγοντας δεῖξαι, ἀλλὰ τέως
20 αὐτοῖς περιθεῖναι ἀγνοίας μᾶλλον ἢ κακουργίας ἔγκλημα.

«Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὔτοι μεθύουσιν· ἔστι
γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας». Καὶ τί φησι τοῦτο; οὐκ ἔστι καὶ
ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ μεθύειν; Ἐνι, ἀλλ' οὐκ ἔστι πρὸς τοῦτο
ἐπὶ πολὺ· οὐδὲ γὰρ οὕτως εἶχον, ὡς διαχλευάζοντες αὐτοὶ ἔ-
25 λεγον. Οὐκοῦν ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι πρὸς τὰ μὴ ἀναγκαῖα

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ε΄

(Πράξ. 2, 14 - 21)

«Ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ ὅλοι σεις ποῦ κατοικεῖτε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἃς γίνεαι γνωστὸ σὲ σᾶς αὐτὸ ποῦ θὰ σᾶς πῶ καὶ ἀκοῦστε μὲ προσοχὴ τὰ λόγια μου»¹.

1. Ἐκείνους ποῦ ἀπεκάλεσε Ξένους παραπάνω, πρὸς ἐκείνους ἀπευθύνει τὸ λόγο του ἐδῶ καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὁμιλεῖ μὲ ἐκείνους, ἐπανορθώνει ὅμως τοὺς εἰρωνευόμενους, διότι παραχωρήθηκε σὲ μερικοὺς νὰ εἰρωνευθοῦν, γιὰ νὰ λάβει ἀφορμὴ τῆς ἀπολογίας καὶ ἀπολογούμενος νὰ διδάξει. Ἦρα θεωροῦνταν μεγάλη τιμὴ καὶ ἡ διαμονὴ στὰ Ἱεροσόλυμα. «Αὐτὸ ἃς γίνεαι γνωστὸ σὲ σᾶς», λέγει, «καὶ ἀκοῦστε προσεκτικὰ τὰ λόγια μου». Πρῶτα καθιστᾷ αὐτοὺς προσεκτικώτερους καὶ μετὰ ἀπολογεῖται. «Διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶναι μεθυσμένοι, ὅπως σεις νομίζετε». Βλέπει τὴν ἀπολογία του πόσο καταδεκτικὴ εἶναι; Παρ' ὅτι εἶχε μὲ τὸ μέρος του τὴν πλειονότητα τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλήθους, ἐν τούτοις μὲ ἐπιεικέστερο τρόπο συνομιλεῖ μὲ αὐτούς καὶ προηγουμένως ἀπομακρύνει τὴν πονηρὴ ὑποψία καὶ ὕστερα θέτει ἐκείνην. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶπε, ὅχι ὅπως σεις εἰρωνεύεσθε, οὔτε, ὅπως σεις γελάτε, ἀλλὰ «ὅπως νομίζετε», θέλοντας νὰ δείξει ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶπαν αὐτὸ ἐπίτηδες, ἀλλὰ πρῶτα νὰ ἀποδώσει σ' αὐτοὺς κατηγορία μᾶλλον ἀγνοίας παρὰ κακουργίας.

«Διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι μεθυσμένοι, καθὼς σεις νομίζετε, καθόσον εἶναι τρίτη ὥρα τῆς ἡμέρας». Καὶ γιατί τὸ λέγει αὐτό; Δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν τρίτη ὥρα νὰ μεθύσει κανεὶς; Εἶναι δυνατὸν, ἀλλὰ δὲν στάθηκε γιὰ πολὺ σ' αὐτό· ἄλλωστε δὲν σκεπτόταν αὐτό, διότι αὐτοὶ τὸ ἔλεγαν αὐτὸ εἰρωνευόμενοι. Ἐπὶ ἐδῶ λοιπὸν μαθαίνομε,

οὐ δεῖ πολὺν ἀναλίσκειν λόγον· ἄλλως δὲ καὶ τὰ ἐπαγόμενα
 τούτου ἐστὶ σωματικά· καὶ λοιπὸν κοινῇ πρὸς πάντας ὁ λόγος
 γίνεται. «Ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ Προφήτου
 Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ
 5 Θεός». Οὐδαμοῦ τέως ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ἡ ἐπαγγελία
 αὐτοῦ ἐπαγγελία, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς». «Ὅρα σύνεσιν· οὐ παρηλ-
 θε, καὶ εἶπεν εὐθέως τὰ κατὰ τὸν Χριστόν, ὅτι ἐκεῖνος ἐπηγ-
 γείλατο πάντα μετὰ τὸ σταυρωθῆναι· ἡ γὰρ ἂν πάντα ἀνέτρι-
 ψεν, οὕτως εἰπών. Καὶ μὴν ἕκανὰ ἦν δεῖξαι αὐτοῦ, φησί, τὴν
 10 θεότητα· ἀλλὰ πιστευόμενα (τὸ δὲ ζητούμενον τέως πιστευθῆ-
 ναι ἦν), μὴ πιστευόμενα δέ, καὶ καταλευσθῆναι αὐτοὺς ἂν ἐ-
 ποίησεν.

«Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα».
 ἀφήσιν αὐτῶν εἶναι τὸ πλεονέκτημα, ὅπερ καὶ βασκανίαν ἐ-
 15 ποίει, καὶ ταύτη τὸν φθόνον ὑποκειμένον. «Καὶ προφητεύ-
 σουσι», φησί, «οἱ υἱοὶ ὑμῶν». Οὔτε ὑμῶν, φησί, κατόρθωμα
 τοῦτο, οὔτε μὴν ἐγκώμιον· εἰς τὰ παιδιά τὰ ὑμέτερα διέβη
 ἡ χάρις, αὐτῶν υἱοὺς ἑαυτοὺς καλῶν, καὶ πατέρας ἐκείνους.
 «Καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄφονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι
 20 ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου
 καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ
 τοῦ Πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι». Τέως δείκνυσιν αὐ-
 τοὺς εὐδοκιμηκότας, Πνεύματος ἅτε καταξιωθέντας, ἐκείνους
 δὲ οὐχί, ἅτε στανρώσαντας. Οὔτω καὶ ὁ Χριστός, βουλόμενος
 25 αὐτῶν μαλάξαι τὸν θυμόν, ἔλεγεν· «Οἱ δὲ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι
 ἐκβάλλουσι τὰ δαιμόνια;». Οὐκ εἶπεν, Ὅχι μαθηταί μου· καὶ
 γὰρ ἐδόκει κολακεία εἶναι. Οὔτω καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπεν ὅτι
 οὐ μεθύουσι, ἀλλὰ «Πνεύματι φθέγγοντα· καὶ οὐχ ἀπλῶς

2. Ἰωήλ 2, 28.

3. Ματθ. 12, 27.

ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπαταλοῦμε πολὺ τὸ λόγο γιὰ μὴ ἀναγκαῖα πράγματα. Ἐλλωστε δὲ καὶ αὐτὰ ποὺ προσθέτει στὴ συνέχεια αὐτὸς μαρτυροῦν αὐτό· καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ κοινοῦ γίνεται ἡ ὁμιλία πρὸς ὅλους. «Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν προφήτη Ἰωήλ· καὶ θὰ συμβεῖ αὐτὸ κατὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες, λέγει ὁ Θεός»². Στὴν ἀρχὴ πουθενὰ δὲν ἀκούεται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἡ ἐπαγγελία, εἶναι ἐπαγγελία αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς. Βλέπε σύνεση. Δὲν πρότρεξε καὶ ἀνέφερε ἀμέσως τὰ ὅσα ἔχουν σχέση μὲ τὸ Χριστό, ὅτι ἐκεῖνος διαβεβαίωσε αὐτὰ μετὰ τὴ σταύρωσή του. Διότι πράγματι θὰ ἀνέτρεπε τὰ πάντα, ἂν μιλοῦσε ἔτσι. Καὶ ὅμως ὑπῆρχαν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἀποδείξουν, λέγει, τὴ θεότητά του· ἀλλὰ πιστευόμενα (τὸ δὲ ζητούμενο κατὰ πρῶτον ἦταν νὰ πιστευθοῦν), μὴ πιστευόμενα δὲ θὰ τοὺς ἔκανε καὶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν.

«Θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο». Δίνει καὶ σ' αὐτοὺς καλὲς ἐλπίδες, ἐὰν βέβαια τὸ θελήσουν. Καὶ δὲν ἀφήνει νὰ ἔχουν αὐτοὶ τὸ πλεονέκτημα, πρᾶγμα ποὺ θὰ προκαλοῦσε τὸ φθόνο, καὶ ἔτσι μετριάζει τὸ φθόνο. «Καὶ θὰ προφητεύσουν, λέγει, οἱ υἱοὶ σας». Αὐτό, λέγει, οὔτε δικό σας κατόρθωμα εἶναι, οὔτε βέβαια ἔπαινος· στὰ δικά σας τέκνα διαβιδάσθηκε ἡ χάρις· ὀνομάζοντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς τέκνα αὐτῶν, καὶ ἐκείνους πατέρες. «Καὶ οἱ νέοι σας θὰ δοῦν ὁράσεις καὶ οἱ γέροντές σας θὰ ὄνειρευθοῦν ὄνειρα· ἀκόμη καὶ στοὺς δούλους μου καὶ στὶς δοῦλες μου κατὰ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες θὰ χύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου καὶ θὰ προφητεύσουν». Πρῶτα μὲν φανερώνει ὅτι αὐτοὶ πρόκοψαν, ἀφοῦ καταξιώθηκαν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν πρόκοψαν, ἀφοῦ τὸν σταύρωσαν. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ Χριστός, θέλοντας νὰ καταπραῖνει τὸ θυμὸ τους ἔλεγε· «Τὰ παιδιὰ σας μὲ ποιὸ μέσο θὰ ἐκδιώκουν τὰ δαιμόνια;»³. Δὲν εἶπε ἰοι μαθητές μου, διότι φαινόταν νὰ εἶναι κολακεία. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτὸς δὲν εἶπε ὅτι δὲν εἶναι μεθυσμένοι, ἀλλ' «ὅτι ὁμιλοῦν μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»· καὶ δὲν ἀρ-

ἀλλ' ἐπὶ τὸν Προφήτην κατέφυγε, καὶ αὐτὸν ὑποδὺς ἰσχυρίζεται. Οὕτω τῆς μὲν καιηγορίας αὐτοὺς ἀπήλλαξε δι' ἑαυτοῦ, τῆς δὲ χάριτος ἐκεῖνον παράγει μάρτυρα.

«Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα». Οὕτως εἶπεν, ὅτι τοῖς μὲν δι' ὄνείρων, τοῖς δὲ καὶ ἐμφανῶς ἡ χάρις ἐξεχεῖτο· καὶ γὰρ καὶ δι' ὄνείρων εἶδον οἱ προφηταί, καὶ ἀποκαλύψεις ἐδέξαντο. Ἐἴτα ἐπεξέρχεται τῇ προφητείᾳ, ἐχούση τι καὶ φοβερόν. «Καὶ δώσω», φησί, «τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω». Ταῦτα καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων τῆς ἀλώσεως λέγων αἰνίττειται. «Αἷμα, καὶ πῦρ, καὶ ἀιμίδα καπνοῦ». Ὅρα πῶς τὴν ἄλωσιν ὑπέγραψεν. «Ὁ ἥλιος μειαστραφήσεται εἰς σκίος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα». Ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων τοῦτο εἶρηκε· λέγεται δι' οὗν ὅμως καὶ πολλὰ τοιαῦτα γεγενῆσθαι ἐν οὐρανῷ, καθὼς Ἰώσηπος μαρτυρεῖ. Ἀμα δὲ αὐτοὺς καὶ ἔπληξε τοῦ σκοτίους ἀναμνήσας τοῦ γεγενημένου, καὶ ποιῶν προσδοκᾶν τὰ μέλλοντα. «Πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». Ἐπειδὴ ἀτιμωρητὶ νῦν ἀμαρτάνετε, φησί, θαροσήσητε. Ταῦτα ἢ προοίμιά ἐστι μεγάλης τινὸς ἡμέρας καὶ χαλεπῆς'. Ὅρα πῶς αὐτῶν κατέσεισε τὴν ψυχὴν καὶ διεσάλευσε, καὶ τὸν γέλωτα μειέστρεψεν εἰς ἀπολογία; Εἰ γὰρ ταῦτα προοίμια τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀνάγκη περὶ τῶν ἐσχάτων τὸν κίνδυνον ἐπηρτῆσθαι.

25 Τί δαί; ἄρα λέγων τὰ φοβερὰ ἐπιμένει; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τί; Πάλιν δίδωσιν αὐτοῖς ἀναπνεῦσαι, καὶ φησι· «Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Τοῦτο εἶρηται μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς Παῦλος λέγει, οὗτος δὲ οὐ τολμᾷ σαφῶς αὐτὸ ἀποκαλύψαι. Ἰδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὸ εἰρημένον. Καλῶς ὡς πρὸς γελῶντας καὶ χλευάζοντας καθίσταται, λέγων· «Γνωστοὺν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ ἐνωτίσασθε

* Περὶ Ἰουδ. Πολεμ. III, 289 - 339 (VII, 31 - 36)· Βίος 75 κ.ά.

κέσθηκε μόνο σ' αυτό, ἀλλὰ κατέφυγε στὸν Προφήτη καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ὑποδύθηκε αὐτόν. Ἔτσι ἀπὸ μὲν τὴν κατηγορία τοὺς ἀπάλλαξε αὐτὸς ὁ ἴδιος, τῆς δὲ χάριτος φέρει μάρτυρα ἐκεῖνον.

«Θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο». «Μίλησε ἔτσι, διότι στοὺς μὲν ἐξεχύνετο ἡ χάρις μὲ ὄνειρα, στοὺς δὲ φανερά. Διότι οἱ προφῆτες καὶ μὲ ὄνειρα εἶδαν ὁράσεις καὶ δέχθηκαν ἀποκαλύψεις. Ἐπειτὰ ὁλοκληρώνει τὴν προφητεία, ποὺ ἔχει καὶ κάτι τὸ φοβερό. «Καὶ θὰ δώσω», λέγει, «τέρατα στὸν οὐρανὸ ἐπάνω καὶ σημεῖα στὴ γῆ κάτω». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὑπαινίσσεται καὶ τὴ μέλλουσα κρίση καὶ τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλήμ. «Αἷμα καὶ φωτιά καὶ καπνώδη ἀτμό». Βλέπε πῶς περιέγραψε τὴν ἄλωση: «ὁ ἥλιος θὰ μεταβληθεῖ σὲ σκοτάδι καὶ ἡ σελήνη σὲ αἷμα». Εἶπε αὐτὸ ἀπὸ τὴν διάθεση τῶν πασχόντων· λέγεται ὅμως ὅτι συνέβησαν καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια στὸν οὐρανὸ, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος*. Συγχρόνως ὅμως καὶ πλήγωσε αὐτοὺς, ἀφοῦ τοὺς ὑπενθύμισε τὸ σκοτάδι ποὺ συνέβηκε ἤδη, καὶ τοὺς κάμνει νὰ ἀναμένουν τὰ μέλλοντα. «Πρὶν ἔλθει ἡ Ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡ μεγάλη καὶ ἐπιφανής». Ὅχι δηλαδῆ, λέγει, ἐπειδὴ τώρα ἀμαρτάνετε χωρὶς νὰ τιμωρεῖσθε, νὰ γίνετε θρασεῖς. Αὐτὰ βέβαια εἶναι προοίμια κάποιας μεγάλης καὶ φοβερῆς ἡμέρας. Βλέπεις, πῶς κατατρόμαξε καὶ διατάραξε τὴν ψυχὴ τους, καὶ μετέβαλε τὸν γέλωτα σὲ ἀπολογία; Διότι, ἂν αὐτὰ εἶναι προμηνύματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισημάνει τὸν κίνδυνο γιὰ τὰ ἔσχατα:

Τί λοιπόν; μήπως ἐπιμένει νὰ λέγει τὰ φοβερά; Καθόλου. Ἀλλὰ τί; Πάλι δίνει σ' αὐτοὺς τὴ δυνατότητα νὰ ἀναπνεύσουν καὶ λέγει: «Καὶ θὰ συμβεῖ τότε ὁ καθένας ποὺ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθεῖ». Αὐτὸ μὲν ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὸ Χριστό, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, αὐτὸς ὅμως δὲν τολμᾷ φανερά νὰ τὸ ἀποκαλύψει. Ἄς δοῦμε λοιπόν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ ὅσα λέχθησαν. Καλῶς ἀπευθύνεται σὰν πρὸς ἀνθρώπους ποὺ γελοῦν καὶ εἰρωνεύονται: «Ἄς γίνῃ αὐτὸ γνωστὸ σὲ σᾶς καὶ ἀκοῦ-

τὰ ρήματά μου». Ἀρχόμενος δὲ ἔλεγεν «Ἴσχυροὶ Ἰουδαῖοι». Ἰουδαίους ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν τοὺς τὴν Ἰουδαίαν κατοικοῦντας. Καί, εἰ θούλει, παραδώμεθα τὰ ρήματα ἐκεῖνα τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἵνα μάθῃς τίς ἐξαίφνης γέγονεν ὁ Πέτρος. «Ἐξῆλθε», φησί, «κόρη, λέγουσα· Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου; Ὁ δέ, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον, ἀπεκρίνατο. Καὶ πάλιν ἐπερωτηθεὶς ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ δυνύναι».

2. Ἄλλὰ δεῦρα ἐνταῦθα αὐτοῦ τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν πολλὴν ἐλευθεροσιμίαν. Οὐκ ἐπήγεσε τοὺς εἰπόντας διὰ «ἀκούομεν λαλοῦντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ», ἀλλὰ καὶ βαρεῖ, τῇ πρὸς ἐκείνους βαρύτητι καὶ τοίτους σπουδαιοτέρους ποιῆσαι θουλόμενος, καὶ κολακείας τὸν λόγον ἀπηλλαγμένον ἀποδείξει· πανταχοῦ γὰρ τοῦτο παρηγορεῖν καλόν, καὶ πῶς ἐν τάξει συγκαιταβάσεως πάσης κολακείας ὁ λόγος ἀπήλλακται καὶ πάσης ὑβρεως, ὅπερ δύσκολον. Τὸ δὲ καὶ ἐν τρίτῃ ὥρᾳ ταῦτα γενέσθαι, οὐχ ἀπλῶς ὠκονόμηται· διὲ γὰρ τὸ λαμπρὸν τοῦ φωτὸς δείκνυται, τότε οὐ περὶ ἔργα ἔχουσι οἱ ἄνθρωποι τὰ περὶ ἄριστον, τότε φαιδρὰ ἢ ἡμέρα, τότε πάντες εἰσὶν ἐπ' ἀγορᾶς. Ὁρᾶς καὶ ἐλευθερίας τὸν λόγον γέμοντα; «Καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ρήματά μου». Τοῦτο εἰπὼν, οὐδὲν προσέθηκεν, ἀλλ' ἐπήγαγε· «Τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ Προφήτου Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις». Δείκνυσι γὰρ λοιπὸν τὴν συνιέλειαν οὖσαν ἐγγύς. Οὕτω τὸ «ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις» ἔχει τινὰ ἔμφασιν.

25 Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη εἰς τοὺς υἱοὺς περιϊσιᾶν μόνον τὸ πρᾶγμα, ἐπάγει· «Καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται». Ὅρα τὴν ἀκολουθίαν. Πρῶτερον υἱοί· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ φησὶν «Ἐντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου»· Καὶ ὁ Μαλαχίας πάλιν «Ἐπιστρέψας καρδίας πατέρων 30 ἐπὶ τέκνα». «Καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους μου, καὶ ἐπὶ τὰς δούλας

4. Ματθ. 26, 69 - 74.

5. Ψαλμ. 44, 17.

6. Μαλ. 4, 5.

στε προσεκτικὰ τὰ λόγια μου». Ἀρχίζοντας ὁμως ἔλεγε, «ἄνδρες Ἰουδαῖοι». Μοῦ φαίνεται ὅτι ὀνομάζει Ἰουδαίους, ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν Ἰουδαία. Καί, ἂν θέλεις, ἄς ἀναφέρουμε τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ εὐαγγελίου, γιὰ νὰ μάθεις ποιὸς εἶχε γίνει ξαφνικὰ ὁ Πέτρος, διότι λέγει· «Καὶ ἐπλησίασε μιὰ ὑπηρέτρια καὶ τοῦ εἶπε· Ἐκαὶ σὺ ἦσουν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ τὸν Ναζωραῖο; Ἐκεῖνος δὲ ἀποκρίθηκε, δὲν γνωρίζω τὸν ἄνθρωπο. Καὶ ὅταν ξανά ρωτήθηκε, ἄρχισε τίς κατάρες καὶ τοὺς ὄρκους»⁴.

2. Ἄλλὰ πρόσεξε ἐδῶ τὴν παρρησία καὶ τὴ μεγάλη του εἰλικρίνεια. Δὲν ἐπήνεσε ἐκείνους ποὺ εἶπαν, ὅτι· «Ἀκοῦμε αὐτοὺς νὰ ὀμιλοῦν στίς δικές μας γλῶσσες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' ἐπιβαρύνει αὐτούς, θέλοντας νὰ τοὺς κάνει σπουδαιότερους σὲ σχέσει πρὸς τὴ νωθρότητα ἐκείνων, καὶ νὰ παρουσιάσει τὸ λόγο του ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κολακεία. Διότι παντοῦ εἶναι καλὸ νὰ προσέχει κανένας καὶ πῶς, ἐφαρμόζοντας συγκατάβαση, νὰ εἶναι ὁ λόγος ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κολακεία καὶ κάθε προσβολή. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ συνέβηκαν κατὰ τὴν τρίτη ὥρα, δὲν ἔγιναν τυχαῖα. Διότι, ὅταν φαίνεται ἡ λαμπρότητα τοῦ φωτός, τότε οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πρόγευμα, τότε ἡ ἡμέρα εἶναι λαμπρή, τότε ὅλοι βρίσκονται στὴν ἀγορά. Βλέπεις τὸ λόγο ποὺ εἶναι καὶ πλήρης ἐλευθερίας; «Καὶ ἀκοῦστε προσεκτικὰ τὰ λόγια μου». Καὶ ὅταν εἶπε αὐτό, δὲν πρόσθεσε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ συμπλήρωσε· «Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν προφήτη Ἰωήλ, ὅτι θὰ συμβεῖ αὐτὸ κατὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες». Φανερώνει δηλαδὴ ὅτι ἡ συντέλεια εἶναι κοντά. Ἔτσι τὸ «κατὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες» ἔχει κάποια ἔμφαση.

Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι στοὺς υἱοὺς μόνο ἀφορᾷ τὸ πράγμα, προσθέτει· «Καὶ οἱ γέροντές σας θὰ ὄνειρευθοῦν ὄνειρα. Πρόσεχε τὴ συνέπεια· πρῶτα οἱ υἱοί, ὅπως λέγει καὶ ὁ Δαυὶδ· «ἀντὶ τῶν πατέρων σου θὰ εἶναι οἱ υἱοί σου»⁵· καθὼς καὶ ὁ Μαλαχίας πάλι· «Θὰ ἀποκαταστήσει δεσμούς ἀγάπης στὴν καρδιά τῶν πατέρων πρὸς τὰ τέκνα. Καὶ πρὸς τοὺς δούλους μου καὶ στίς δοῦλες μου»⁶.

μου». Καὶ τοῦτο ἀρειῆς τεκμήριον· δούλοι γὰρ αὐτοῦ γεγόνα-
 μεν, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Πολλὴ δὲ καὶ ἡ δω-
 ρεά, διὰ καὶ ἐπὶ τὸ ἕτερον γένος μεταβαίνει τὸ χάρισμα, καὶ
 οὐχὶ πρὸς μίαν καὶ δευτέραν περιέστη, ὡσπερ τὸ παλαιόν, οἷ-
 5 **ον** Δεβθώραν καὶ Ὀλδάν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι Πνεῦμά ἐστιν
 ἅγιον, οὐδὲ ἠρμήνευσε τὰ τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ τὴν προφητεί-
 αν μόνην εἰσήγαγε, καθ' ἑαυτὴν ἀγωνιζομένην. Καὶ οὐδὲν
 περὶ Ἰούδα ἰέως φθέγγεται (ἐπειδὴ τοῖς πᾶσιν ἦν δῆλον οἷ-
 αν ἔδωκε δίκη), ἀλλὰ οἰγᾶ, εἰδὼς οὐδὲν ὄν ἰσχυρότερον τοῦ
 10 ἀπὸ προφητείας αὐτοῖς διαλέγεσθαι τοῦτο καὶ τῶν πραγμά-
 των αὐτῶν ἰσχυρότερον· σημεῖα γὰρ ποιῶντις τοῦ Χριστοῦ,
 πολλάκις ἀντέλεγον, ὅτι δὲ τὸν Προφήτην παρήγαγεν αὐτοῖς
 ὁ Χριστὸς λέγοντα· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου
 ἐκ δεξιῶν μου», ἐσίγησαν οὕτως, ὡς μηδένα λοιπὸν ἰσχῦσαι
 15 ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον. Καὶ πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν καὶ αὐ-
 τὸς μέμνηται, λέγων· «Εἰ ἐκείνους θεοὺς εἶπε, πρὸς οὓς ὁ
 λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο»· μᾶλλον δὲ πανταχοῦ τοῦτο εὔροι τις
 ἂν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνιαυθὰ φησιν· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύ-
 ματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»· τουτέστι, τὰ ἔθνη. Ἐπὶ οὐδέ-
 20 **πω** ἀποκαλύπτει, οὐδὲ ἐρμηνεύει· οὐδὲ γὰρ συνέφερον, ἐπεὶ
 καὶ τοῦτο ἀσαφές. «Δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω». Μᾶλ-
 λον γὰρ αὐτοὺς ἐφόβει, ἀσαφὲς ὄν. Εἰ δὲ ἠρμήνευσε, μᾶλλον
 ἂν αὐτοῖς καὶ προσέειπε.

Ἔτι καὶ ὡς δῆλον παρήσει, τοιαύτην βουλόμενος δοῦναι
 25 **δόξαν**. Ἀμέλει γοῦν μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ἐρμηνεύει, ὅτι περὶ
 τῆς ἀνασιτάσεως αὐτοῖς διαλέγεται, ὅτι προωδοποίησε τῷ λό-
 γῳ. Διὰ τοῦτο ἐκὼν παρήσειν, ἐπειδὴ οὐκ ἤρκει τὰ ἀγαθὰ ἐ-
 πισπάσασθαι, καίτοι τοῦτο οὐδέποτε γέγονεν· οὐδεὶς γὰρ ἴτιε
 διέφυγε, νῦν δὲ οἱ πιστοὶ διέφυγον ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ. Καὶ
 30 **τοῦτό** ἐστιν, ὃ λέγει· «Εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι,

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη ἀρετῆς. Διότι ἔχομε γίνεαι δοῦλοι αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Πολλὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ δωρεά, ὅταν ἡ χάρις μεταβαίνει καὶ στὸ γυναικεῖο φύλο, καὶ δὲν δόθηκε σὲ μιὰ καὶ δυὸ μόνο, ὅπως στὴν παλιὰ ἐποχὴ, ἐπὶ παραδείγματι στὴ Δεββώρα καὶ Ὀλδὰ. Καὶ δὲν εἶπε ὅτι ὑπάρχει Πνεῦμα ἅγιο, οὔτε ἐρμήνευσε τὰ ὅσα εἶπε ὁ προφήτης, ἀλλὰ μόνο τὴν προφητεία ἀνέφερε καὶ τὴν ἄφησε νὰ ἐπικρατήσῃ μόνῃ της. Καὶ μέχρι τότε δὲν ὁμιλεῖ καθόλου γιὰ τὸν Ἰούδα, διότι σ' ὅλους ἦταν γνωστὸ πῶς τιμωρήθηκε, ἀλλὰ σιωπᾶ, γνωρίζοντας ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸ νὰ συνομιλεῖ μὲ αὐτοὺς μὲ προφητείας. Τοῦτο εἶναι ἰσχυρότερο καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διότι ὅταν ὁ Χριστὸς ἔκανε θαύματα, πολλὰς φορές ἀντέλεγαν, ὅταν ὅμως ὁ Χριστὸς παρουσίασε σ' αὐτοὺς τὸν προφήτη νὰ λέγει, «Εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου, κάθησε στὰ δεξιὰ μου»⁷, σιώπησαν ἔτσι, σὰν νὰ μὴ μπορούσαν νὰ ἀποκριθοῦν σ' αὐτὸν πλέον. Καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ αὐτὸς ἐνθυμεῖται τίς Γραφές λέγοντας, «Ἐὰν ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»⁸. Μᾶλλον δὲ παντοῦ εἶναι δυνατόν νὰ βρεῖ κανεὶς αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει· «Θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο», δηλαδὴ στὰ ἔθνη· ἀκόμα δὲν ἀποκαλύπτει, οὔτε ἐρμηνεύει, διότι οὔτε καὶ συνέφερε αὐτό, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ ἦταν ἀσαφές. «Θὰ δώσω τέρατα στὸν οὐρανὸ ἄνω». Αὐτὸ βέβαια τοὺς φόβιζε περισσότερο, ἐπειδὴ ἦταν ἀσαφές. Ἄν δὲ τὸ ἐρμήνευε, περισσότερο θὰ τοὺς βοηθοῦσε.

Ἐπειτα τὸ παραμελεῖ σὰν φανερό, θέλοντας νὰ δώσει τέτοια ἐντύπωση. Βέβαια στὴ συνέχεια τὸ ἐρμηνεύει σ' αὐτοὺς, ὅταν συνομιλεῖ μὲ αὐτοὺς γιὰ τὴν ἀνάσταση, ὅταν τοὺς προετοίμασε μὲ τὸ λόγο. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴν θέλησή του τὸ παραμελεῖ, ἐπειδὴ δὲν βοηθοῦσε στὴν προσέλευση τῶν ἀγαθῶν, ἂν καὶ αὐτὸ ποτὲ δὲν ἔγινε. Διότι τότε κανένας δὲν διέφυγε, ἐνῶ τώρα οἱ πιστοὶ διέφυγαν κατὰ τίς ἡμέρας τοῦ διωγμοῦ τοῦ Βεσπασιανοῦ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ λέγει· «Ἄν δὲν συντομεύονταν οἱ ἡμέ-

οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ». Τὸ χαλεπώτερον πρότερον γέγονε·
 πρῶτον γὰρ συνέβη τοὺς καιοικοῦντας ἀλῶναι, καὶ τότε τὴν
 πόλιν κατασκαφῆναι καὶ ἐμπροσηθῆναι. Εἴτα ἐπιμένει τῇ με-
 ταφορᾷ, ἐγγὺς τῆς ὄψεως τῶν ἀκροαιῶν ἄγων τὴν κατασκα-
 5 φῆν καὶ τὴν ἄλωσιν. «Ὁ ἥλιος μετασιραφήσεται εἰς σκότιος,
 καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα». Τί ἐσιν, «Εἰς αἷμα σελήνην μετα-
 σιραφῆναι»; Δοκεῖ μοι διὰ τοῦτου τὴν ὑπερβολὴν λέγειν τῆς
 σφαγῆς, καὶ πολλῆς ἀπορίας ἐπίτηδες τὸν λόγον ἐμπιπλᾶν.
 «Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθή-
 10 σεται». «Πᾶς», φησί, κἂν ἱερεὺς ἦ (ἀλλ' οὐδέπω ἀποκαλύ-
 πτει), κἂν δοῦλος ἦ, φησί, κἂν ἐλεύθερος· «οὐκ ἄρσεν γὰρ,
 οὐ θῆλυ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος». Εἰκό-
 τως· ταῦτα γὰρ ἐνταῦθα, ἐνθα πάντα σκιά· εἰ γὰρ ἐν βασιλεί-
 οῖς οὐδεὶς εὐγενῆς οὐδὲ δυσγενῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἔργων ἔ-
 15 κασιος φαίνεται, καὶ ἐν τέχνῃ ἀπὸ τοῦ ἔργου ἕκαστος δείκνυ-
 ται, πολλῶ μᾶλλον ἐν ἐκείνῃ τῇ κατασίσει. «Πᾶς ὃς ἂν ἐ-
 πικαλέσῃται». «Ἐπικαλέσῃται» οὐχ ἀπλῶς, («οὐ γὰρ πᾶς»,
 φησὶν, «ὃ λέγων μοι Κύριε, Κύριε»), ἀλλὰ μετὰ διαθέσεως,
 μετὰ βίου ἀρίστου, μετὰ παρορησίας τῆς προσηκούσης. Τέως
 20 ἀνεπαχθῆ ποιεῖ τὸν λόγον, τὸ τῆς πίστεως εἰσάγων, καὶ οὐ
 φοβερόν, κούπιον τὸ τῆς κολάσεως. Πῶς; Δεικνὺς διὲν ἐν
 ἐπικλήσει ἡ σωτηρία.

3. Τί λέγεις; εἶπέ μοι σωτηρίας μέμνησαι μετὰ σιαυρόν;
 Ἄνάσχου τέως· πολλὴ γὰρ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Καὶ
 25 τοῦτο οὐχ ἦτιον τῆς ἀνασιάσεως αὐτὸν δείκνυσι Θε-
 όν, καὶ τῶν σημείων, τὸ τοῦτους προσκαλεῖσθαι. Τὸ
 γὰρ σφόδρα ἀγαθόν, τοῦτο Θεοῦ μάλιστα ἴδιον διὰ τοῦ-
 το καὶ λέγει «Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός». Ἄλλὰ μὴ
 τὴν ἀγαθότητα εἰς ἀφορητὴν ραθυμίας λάβωμεν· καὶ γὰρ καὶ
 30 κολάζει καθάπερ Θεός. Αὐτὰ γοῦν ταῦτα αὐτὸς εἰργάσατο.

9. Ματθ. 24, 22.

10. Γαλ. 3, 28.

11. Ματθ. 7, 21 - 22.

12. Λουκ. 18, 19.

ρες ἐκεῖνες, δὲν θὰ σώζονταν κανέννας ἄνθρωπος»⁹. Τὸ φοβερώτερο ἔγινε προηγουμένως. Διότι πρῶτα συνέβη νὰ συλληφθοῦν οἱ κατοικοῦντες, καὶ μετὰ ἡ πόλη νὰ κατασκαφεῖ καὶ νὰ πυρποληθεῖ. Ἔπειτα ἐπιμένει στὴ μεταφορὰ, φέροντας ἐνώπιον τῶν ἀκροατῶν τὴν καταστροφή καὶ τὴν ἄλωση. «Ὁ ἥλιος θὰ μεταβληθεῖ σὲ σκοτάδι καὶ ἡ σελήνη σὲ αἷμα». Τί σημαίνει, «ἡ σελήνη θὰ μεταβληθεῖ σὲ αἷμα»; Μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ αὐτὸ παριστάνει τὴν ὑπερβολὴ τῆς σφαγῆς καὶ γεμίζει τὸ λόγο ἐπίτηδες μὲ μεγάλη ἀπορία. «Καὶ θὰ συμβεῖ τότε ὁ καθένας, ποῦ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθεῖ». «Ὁ καθένας», λέγει, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἱερεὺς, (ἀλλ' ἀκόμα δὲν ἀποκαλύπτει), καὶ ἂν εἶναι δοῦλος, λέγει, καὶ ἂν εἶναι ἐλεύθερος. «Διότι δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος»¹⁰. Δικαιολογημένα. Καθόσον αὐτὰ ὑπάρχουν ἐδῶ, ὅπου τὰ πάντα εἶναι σκιά. Διότι, ἂν στὰ ἀνάκτορα δὲν ὑπάρχει κανέννας εὐγενῆς, οὔτε μὴ εὐγενῆς, ἀλλ' ὁ καθένας φαίνεται ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ στὴν τέχνη ὁ καθένας ἀπὸ τὸ ἔργο του ἀποδεικνύεται, πολὺ περισσότερο σ' ἐκείνη τὴν κατάστασι. «Ὁ καθένας ποῦ θὰ ἐπικαλεσθεῖ». «Ποῦ θὰ ἐπικαλεσθεῖ» ὄχι ἀπλῶς (διότι λέγει «ὄχι ὁ καθένας ποῦ μοῦ λέγει Κύριε, Κύριε»)»¹¹, ἀλλὰ μὲ θερμὴ πολλή, μὲ βίον ἀνεπίληπτο, μὲ τὴν πρέπουσα παρρησία. Κατ' ἀρχὴ κάνει τὸ λόγο του εὐχάριστο, εἰσάγοντας τὸ θέμα τῆς πίστεως, καὶ ὄχι φοβερό, ἀποκρύπτοντας τὴν τιμωρία. Πῶς; Ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ σωτηρία βρίσκεται στὴν ἐπίκλησι τοῦ Θεοῦ.

3. Τί λέγεις, πές μου; ἐνθυμεῖσαι τὴ σωτηρία μετὰ τὸ σταυρό; Προσευχῆσου πρῶτα, διότι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη. Καὶ αὐτό, τὸ νὰ προσκαλεῖ αὐτοὺς, δὲν ἀποδεικνύει αὐτὸν Θεὸ λιγώτερο τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῶν σημείων του. Διότι τὸ ὑπερβολικὸ ἀγαθὸ, αὐτὸ εἶναι κυρίως τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει «Κανέννας δὲν εἶναι ἀγαθὸς παρὰ μόνον ὁ Θεός»¹². Ἄλλ' ἄς μὴ ἐκλάβομε τὴν ἀγαθότητά του σὰν ἀφορμὴ ἀδιαφορίας, διότι καὶ τιμωρεῖ ἐφ' ὅσον εἶναι Θεός.

ὁ εἰπὼν «Ὅς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ λέγω, τὴν ἀφόρητον ἐκείνην κόλασιν, ἧς βούλομαι ὀλίγα πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, χρησιμεύοντα ἡμῖν καὶ πρὸς Μαρκιωνιστὰς καὶ πρὸς ἄλλους πολλοὺς τῶν αἵρε-
 5 τικῶν. Ἐπειδὴ γὰρ λέγουσιν ἀγαθὸν Θεὸν τὸν Χριστόν, ἐκεῖνον δὲ πονηρὸν, ἴδωμεν τίς ταῦτα ἐποίησε. Τίς τοίνυν ταῦτα εἰργάσατο; ὁ πονηρὸς τοῦτω ἀμύνων; Οὐδαμῶς. Πῶς οὖν αὐτοῦ ἀλλότριος; Ἄλλ' ὁ ἀγαθός; Ἄλλὰ δείκνυται καὶ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς πεποιηκώς· ὁ μὲν Πατὴρ πολλαχοῦ, ὡς, ὄ-
 10 ταν λέγῃ ἐν τῷ ἀμπελῶνι πέμπειν τὰ σιρατεύματα αὐτοῦ, ὁ δὲ Υἱός, διὰ τὴν λέγῃ «Τοὺς δὲ ἐχθροὺς μου ἀγάγετε καὶ κατασφάξαιτε ἐνώπιόν μου, τοὺς μὴ θελήσαντάς με αὐτῶν βασιλεῦσαι»· ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς λέγει τὰς θλίψεις τὰς ἐσομένας, ὧν οὐδὲν ὠμότερον γέγονε τῶν πρόποτε πεπραγμένων, καὶ
 15 αὐτὸς αὐτὰς ἀπεφήνατο.

Θέλεις οὖν ἀκοῦσαι τὰ γεγενημένα; Ὁβελίσκοις αὐτοὺς διέπειραν. Τί τοῦτων ἰδεῖν βαρύτερον; Ἄλλὰ τὸ τῆς γυναικὸς βούλει πάθος διηγῆσομαι καὶ τὴν τραγωδίαν ἐκείνην, ἧτις πᾶσαν ἀπέκρουσε συμφορὰν; ἀλλὰ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς
 20 λοιμοὺς; Καὶ παρήμι τὰ τοῦτων χαλεπώτερα. Ἠγνοήθη παρ' ἐκείνοις ἢ φύσις, ἢ γγνοήθη ὁ νόμος· τὰ θηρία ὑπερηκόντισαν. Πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν πολέμων γέγονε, τοῦ Θεοῦ βουλομένου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα καὶ πρὸς Μαρκιωνιστὰς ἀρμόσει, καὶ πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας τῇ γενένη· ἱκα-
 25 νὰ γὰρ αὐτῶν ἐπιστοιμίσει τὴν ἀναισχυντίαν. Τῶν ἐν Βαβυλῶνι κακῶν οὐχὶ ταῦτα χαλεπώτερα; τῶν λιμῶν ἐκείνων οὐχὶ ταῦτα πολλῶν βαρύτερα; Περὶ τοῦτων καὶ αὐτὸς ἀπεφήνατο ὁ Χριστός, λέγων «Ἔσται θλίψις, οἷα γέγονεν, οὐδὲ μὴ γένηται». Πῶς οὖν λέγουσιν οἱ τινες δι' εἴασεν αὐτοῖς ὁ Χριστός

13. Ματθ. 20, 2.

14. Λουκ. 19, 27.

15. Ματθ. 24, 21.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἴδια ἔπραξε αὐτὸς ὁ ἴδιος, ποὺ εἶπε· «ὅποιος θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ σωθεῖ». Ἐννοῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἀφόρητη ἐκείνη κόλαση, γιὰ τὴν ὁποία θέλω νὰ σαῶ πῶ λίγα, ποὺ θὰ σαῶ χρησιμεύσουν ἐναντίον τῶν Μαρκιωνιτῶν καὶ ἐναντίον πολλῶν ἄλλων αἰρετικῶν. Διότι, ἐπειδὴ διδάσκουν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀγαθὸς Θεός, ἐκείνος δὲ πονηρός, ἄς δοῦμε ποιὸς ἔκανε αὐτά. Ποιὸς λοιπὸν τὰ δημιούργησε αὐτά; ὁ πονηρός, βοηθώντας αὐτόν; Καθόλου. Πῶς λοιπὸν εἶναι ἐχθρὸς αὐτοῦ; Μήπως ὅμως ὁ ἀγαθός; Ἄλλ' ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι δημιουργὸς καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός· ὁ μὲν Πατὴρ σὲ πολλὰ σημεῖα, ὅπως ὅταν λέγει, ὅτι στὸν ἀμπελώνα θὰ στείλει τὰ στρατεύματά του¹³, ὁ δὲ Υἱός, ὅταν λέγει, «Τοὺς δὲ ἐχθροὺς μου φέρετέ τους καὶ κατασφάξατέ τους ἐνώπιόν μου, αὐτούς, ποὺ δὲν θέλησαν νὰ εἶμαι βασιλεὺς τους»¹⁴. Ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὸς ἀναφέρει τίς θλίψεις ποὺ θὰ συμβοῦν μελλοντικά, ἀπὸ τίς ὁποῖες τίποτε δὲν ἔχει γίνεи πρὸ ἀπάνθρωπο, ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχουν γίνεи μέχρι τώρα, καὶ αὐτὲς ὁ ἴδιος τίς φανέρωσε.

Θέλεις λοιπὸν νὰ ἀκούσεις αὐτὰ ποὺ συνέβηκαν; Σὲ σοῦβλες τοὺς διαπέρασαν. Τί εἶναι φοβερώτερο ἀπ' αὐτὸ νὰ δεῖς; Ἄλλὰ θέλεις νὰ διηγηθῶ τὸ πάθος καὶ τὴν τραγωδία τῆς γυναίκα ἐκείνης, ποὺ ξεπέρασε κάθε συμφορὰ; μήπως τίς πείνες καὶ τίς ἐπιδημίες; καὶ παραλείπω τὰ φοβερώτερα ἀπ' αὐτά. Σὲ ἐκείνους ἀγνοήθηκε ἡ φύση, ἀγνοήθηκε ὁ νόμος, ὑπερέβαλαν τὰ θηρία. Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν πολέμων, μὲ τὴν συγκατάθεση ὅμως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὰ θὰ ἀρμόσουν καὶ ἐναντίον τῶν Μαρκιωνιτῶν καὶ ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ ἀπιστοῦν στὴ γέεννα. Διότι αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ νὰ χαλιναγωγῆσουν τὴν ἀναισχυντία αὐτῶν. Δὲν εἶναι αὐτὰ χειρότερα ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς Βαβυλώνας; Δὲν εἶναι αὐτὰ πολὺ βαρύτερα τῆς πείνας ἐκείνων; Γι' αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς διακήρυξε, λέγοντας· «θὰ ἔλθει θλίψη τόσο μεγάλη, ποὺ δὲν ἔγινε ποτὲ καὶ οὔτε θὰ γίνεи»¹⁵. Πῶς λοιπὸν λέγουν μερικοὶ ὅτι ἐπέτρψε ὁ Χριστὸς σ' αὐτούς τὴν

τὴν ἁμαρτίαν; Τάχα δοκεῖ κοινὸν εἶναι τὸ ζήτημα· ἀλλ' ὑμεῖς αὐτὸ ἱκανοὶ λύσαι. Οὐδεὶς οὐδαμοῦ πλάσμα τοιοῦτον ἔχει δεῖξαι, οἷον ἐπὶ τῆς ἀληθείας γέγονε. Καὶ εἰ μὲν Χριστιανὸς ὁ ταῦτα γράφων ἦν, καὶ ὑποπιος ὁ λόγος ἦν, εἰ δὲ Ἰουδαῖος,
5 καὶ Ἰουδαῖος ζηλωτῆς, μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐλθόν, πῶς οὐ πᾶσι κατὰδηλα τὰ γενόμενα; Ὅψει γὰρ αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ἐπαίροντα τὰ Ἰουδαϊκά.

Οὐκοῦν ἔστι καὶ γέεννα, καὶ ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ Θεός. Ἄρα ἐφρίξατε, ταῦτα ἀκούσαντες; Ἀλλὰ ταῦτα ἐνιαῦθα γινόμενα οὐδέν ἐστι πρὸς τὰ ἐκεῖ. Πάλιν ἀναγκάζομαι ἀηδῆς φαίνεσθαι καὶ φορτικὸς καὶ βαρὺς· ἀλλὰ τί πάθω; Εἰς τοῦτο κείμαι. Καθάπερ παιδαγωγὸς χαλεπὸς εἰς τοῦτο κείται, εἰς τὸ μισεῖσθαι παρὰ τῶν παιδαγωγουμένων, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς· πῶς γὰρ οὐκ ἄτιπον, τοὺς μὲν παρὰ βασιλέων τᾶξιν τινὰ ταχθέντας, κἂν ἀηδῆς ἦ τὸ προσιαιτόμενον ποιεῖν, ἡμᾶς δὲ διὰ τὴν παρ' ὑμῶν μέμψιν ἐλλείπει τὴν τᾶξιν, ἣν ἐτάχθημεν; Ἄλλος ἔργον ἔχει ἕτερον· ὑμῶν δὲ πολλοὶ ἔργον ἔχουσι τὸ ἐλεεῖν, τὸ φιλανθρωπεύεσθαι, ἠδεῖς εἶναι καὶ προσηγεῖς τοῖς εὐεργειουμένοις. Ἡμεῖς δὲ τοῖς ὠφελουμένοις βαρεῖς φαινόμεθα, καὶ χαλεποὶ, καὶ φορτικοί, καὶ ἀηδεῖς· οὐ γὰρ δι' ὧν τέρπομεν ὠφελοῦμεν, ἀλλὰ δι' ὧν δάκνομεν. Τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ ἰατρός· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐ σφόδρα ἀηδῆς, (εὐθέως γὰρ τῆς αὐτοῦ τέχνης τὴν ὠφέλειαν παρέχεται), ἡμεῖς δὲ ἐν τῷ μέλλοντι. Τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ δικαστής, λυπηρὸς τοῖς νοσοῦσι
25 καὶ σιασιάζουσι. Τοιοῦτος ὁ νομοθέτης, λυπηρὸς τοῖς νομοθετουμένοις. Ἄλλ' οὐχ ὁ καλῶν ἐπὶ τρυφήν, οὐδὲ ὁ δημοτελεῖς ποιῶν ἐσορίας καὶ πανηγύρεις, οὐδὲ ὁ σιεφανῶν τὸν δῆ-

ἄμαρτία; Ἴσως φαίνεται τὸ Ζήτημα ἀπλό, ἀλλὰ σεῖς εἶστε ἱκανοὶ νὰ τὸ λύσετε. Κανένας πουθενὰ δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει τέτοιο πρᾶγμα, πού στήν πραγματικότητα ἔχει γίνει. Καὶ ἂν μὲν ἦταν χριστιανὸς αὐτὸς πού γράφει αὐτά, θὰ ἦταν ἴσως ὑποπτος ὁ λόγος, ἐφόσον ὅμως εἶναι Ἰουδαῖος, καὶ μάλιστα Ζηλωτῆς Ἰουδαῖος, ὁ ὁποῖος ἦλθε μετὰ τὸ εὐαγγέλιο, πῶς δὲν εἶναι φανερὰ σ' ὅλους τὰ ὅσα ἔγιναν; θὰ δεῖς λοιπὸν αὐτὸν παντοῦ νὰ ἐξυψώνει τὰ ἰουδαϊκά.

Λοιπὸν ὑπάρχει καὶ γέεννα καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός. Ἄραγε τρομάξατε, ὅταν ἀκούσατε αὐτά; Ἄλλ' αὐτὰ πού γίνονται ἐδῶ, δὲν εἶναι τίποτε, σὲ σχέση μὲ τὰ ὅσα θὰ γίνουν ἐκεῖ. Πάλι ἀναγκάζομαι νὰ φαίνομαι δυσάρεστος, φορτικὸς καὶ ἐνοχλητικὸς. Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; Γι' αὐτὸ βρίσκομαι ἐδῶ. Ὅπως ἀκριβῶς ἓνας αὐστηρὸς παιδαγωγὸς εἶναι σ' αὐτὸ ταγμένος ἀπὸ τὸ καθῆκον του, νὰ μισεῖται ἀπὸ αὐτοὺς πού παιδαγωγεῖ, ἔτσι λοιπὸν καὶ μεῖς. Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄτοπο, ἐκεῖνοι πού τάχθηκαν σὲ κάποια ὑπηρεσία τῶν βασιλέων, νὰ κάμνουν ἐκεῖνο πού διατάσσονται, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δυσάρεστο, ἐμεῖς δὲ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴ θέση στήν ὁποία τοποθετηθήκαμε ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σας μομφῆς; Ἄλλος ἔχει διαφορετικὸ ἔργο· ἀπὸ σᾶς δὲ πολλοὶ ἔχουν σὰ ἔργο νὰ κάνουν ἐλεημοσύνες, φιλανθρωπικὰ ἔργα, καὶ νὰ εἶναι προσφιλεῖς καὶ εὐπροσῆγοροι σ' αὐτοὺς πού εὐεργετοῦν, ἐμεῖς ὅμως φαινόμεσθε σ' αὐτοὺς πού εὐεργετοῦμε ἐνοχλητικοί, αὐστηροί, φορτικοὶ καὶ δυσάρεστοι. Διότι δὲν ὠφελοῦμε μὲ ἐκεῖνα πού εὐχαριστοῦν, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα πού στενοχωροῦν. Τέτοιος εἶναι καὶ ὁ ἰατρός. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἐνοχλητικὸς, διότι παρέχει ἀμέσως τὴν ὠφέλεια τῆς ἐπιστήμης του, ἐνῶ ἡ δική μας εἶναι μελλοντική. Τέτοιος εἶναι καὶ ὁ δικαστής, προκαλεῖ λύπη σ' ἐκείνους πού κοινωνικὰ νοσοῦν καὶ παρανομοῦν· τέτοιος εἶναι καὶ ὁ νομοθέτης, προκαλεῖ λύπη σ' ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους κάμνει τοὺς νόμους. Ἄλλὰ δὲν εἶναι χρήσιμος ἐκεῖνος πού προσκαλεῖ σὲ ἀπολαύσεις, οὔτε ἐκεῖνος πού κάνει ἐορτὲς

μον, ἀλλὰ προσηγεῖς οὔτιοι, εὐωχοῦντες τὰς πόλεις θεάμασι παντοδαπεῖς, εἰσφέροντες, ἀναλίσκοντες· διὰ τοῦτο καὶ εὐφημίαις αὐτοὺς ἀμείβονται οἱ παθόντες εὖ, καὶ παραπειάσμασι, καὶ λαμπάδων πλήθει, καὶ στέμμασι, καὶ κλάδοις, καὶ ἐ-
 5 σθῆτι λαμποῦ. Ἄν δὲ τὸν ἱατρὸν ἴδωσιν οἱ κάμνοντες, συγγοὶ καὶ κατηφεῖς γίνονται· ἂν τὸν δικαστὴν ὁμοίως στασιάζοντες συνεσιαλμένοι γίνονται, οὐχὶ διαχέονται, οὐδὲ ὀρχοῦνται, πλὴν ὅταν κάκεῖνος εἰς ἐκείνην μετασιῆ τὴν ἰάξιν.

Ἰδωμεν οὖν τίνες μάλιστα τὰς πόλεις ὠφελοῦσιν, οἱ τὰς
 10 ἐορτὰς ταύτας ἄγοντες, καὶ τὰς θαλίας, καὶ τὰς τραπέζας τὰς πολυτελεῖς, καὶ τὰς τέρφεις τὰς ποικίλας, ἧ οἱ πάντα ἐκεῖνα συστειλάντες, καὶ τὸ ξύλον ἐπιφερόμενοι, καὶ μάστιγας, καὶ δημίους, καὶ στρατιώτας φοβερούς, καὶ φωνὴν προϊέμενοι, πολλοῦ τρόμου γέμουσαν, καὶ ἐπισκήπιοντες, καὶ κατη-
 15 φεῖν ποιοῦντες, καὶ ράβδῳ ἀποσοβοῦντες τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Ἰδωμεν τοίνυν ποῦ τὸ κέρδος λήγει οὔτιοι μὲν γὰρ εἰσιν ἀηδεῖς, ἐκεῖνοι δὲ ποθεινοί. Τί οὖν ἀπ' ἐκείνων γίνεται τῶν τερπόντων; Ἡδονὴ τις ψυχρά, μέχρι τῆς ἐσπέρας μένουσα καὶ τῇ ἐπιούσῃ διαρρέουσα, γέλωσ ἄτακτος, ρήματα ἀ-
 20 προεπῆ καὶ διακεχυμένα. Τί δαὶ ἀπὸ τούτων; Φόβος, σωφροσύνη, λογισμὸς συνεσιαλμένος, ψυχῆς ἐπιείκεια, ραθυμίας ἀναίρεσις, χαλινὸς τῶν ἔνδον ὄντων παθῶν, τεῖχος τῷ ἔξωθεν ἐπιόντων. Διὰ τούτους τὰς οὐσίας ἔχομεν ἕκαστος, δι' ἐκεῖνας δὲ τὰς ἐορτὰς, καὶ ἐπιθλαβῶς κενοῦμεν αὐτάς, οὐ ἠη-
 25 σιῶν ἐπεισελθόντων, ἀλλὰ τῆς μεθ' ἡδονῆς λησιτενούσης κενοδοξίας. Ὁρᾷ τὸν λησιτὴν ἕκαστος ἐκφοροῦντα πάντα, καὶ ἡδεται. Καινὸς τῆς λησιτείας ὁ τρόπος· ἐπεισε τοὺς ἀποδυμένους εὐφραίνεσθαι.

4. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖ τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλὰ πᾶσιν ἀπειτείχισεν

καὶ πανηγύρεις μὲ δημόσιες δαπάνες, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἐπιβραβεύει καὶ κολακεύει τὸ λαό, χρήσιμοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ προσφέρουν στίς πόλεις διάφορα θεάματα, ἐκεῖνοι ποὺ εἰσφέρουν καὶ δαπανοῦν γιὰ τὴν πόλη. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ εὐεργετούμενοι ἀμείβουν αὐτοὺς καὶ μὲ ἐπευφημίες καὶ μὲ παραπετάσματα καὶ μὲ πλῆθος ἀπὸ λαμπάδες, στεφάνια, κλάδους καὶ λαμπρὲς ἔνδυμασίαις. Ὅταν οἱ ἀσθενεῖς δοῦν τὸν γιαντρό, γίνονται σκυθρωποὶ καὶ κατηφεῖς, ὅταν τὸ δικαστὴ οἱ παρανομοῦντες, γίνονται συνεσταλμένοι, δὲν εὐθυμοῦν, οὔτε χορεύουν, ἐκτὸς καὶ ἂν ἐκεῖνος μεταπηδήσει στὴ δική τους τάξη.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν ποῖοι ὠφελοῦν τίς πόλεις περισσότερο, ἐκεῖνοι ποὺ κατευθύνουν αὐτὲς τίς ἐορτὲς καὶ τὰ ξεφαντώματα καὶ τίς πολυτελεῖς τράπεζες καὶ τίς ποικίλες διασκεδάσεις, ἢ ἐκεῖνοι ποὺ περιόρισαν ὅλα ἐκεῖνα, καὶ τὸ ξύλο ἐφαρμόζουν καὶ μὲ μάστιγες καὶ μὲ δημίους καὶ φοβεροὺς στρατιῶτες καὶ ποὺ ἐκβάλλοντας φωνὴ γεμάτη ἀπὸ πολὺ τρόμο καὶ ἐπιτιθέμενοι μὲ σφοδρότητα, κάμνουν τοὺς ἄλλους νὰ σκυθρωπάζουν καὶ μὲ τὴν ράβδο ἀπομακρύνουν ταχέως αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴν ἀγορά; Ἄς δοῦμε λοιπὸν ποὺ βρίσκεται τὸ κέρδος. Διότι αὐτοὶ μὲν εἶναι ἐνοχλητικοί, ἐκεῖνοι δὲ ἐπιθυμητοί. Τί λοιπὸν γίνεται ἀπὸ ἐκεῖνες τίς εὐχαριστήσεις; Κάποια ψυχρὴ ἀπόλαυση, ποὺ μένει μέχρι τὴν ἐσπέρα καὶ τὴν ἐπομένη χάνεται, ἄτακτα γέλια, λόγια ἀπρηπὴ καὶ βλαβερά. Τί δὲ ἀπὸ ἐκείνους; Φόβος, σωφροσύνη, φρόνιμος λογισμὸς, ἐπιείκεια τῆς ψυχῆς, ἐξαφάνιση τῆς ραθυμίας, χαλιναγώγηση τῶν ἐσωτερικῶν παθῶν, φραγμὸς σ' ὅσα ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ὁ καθένας μας ἔχομε τὴν παρουσία μας, ἐξ αἰτίας ἐκείνων τῶν ἐορτῶν ξοδεύομε αὐτὲς ἐπιβλαβῶς, χωρὶς νὰ εἰσβάλουν ληστὲς, ἀλλ' ἢ κενοδοξία ποὺ ληστεύει μαζί μὲ τὴν ἡδονή. Βλέπει τὸν ληστὴ ὁ καθένας νὰ ἀφαιρεῖ τὰ πάντα, καὶ εὐχαριστεῖται. Νέος ὁ τρόπος τῆς ληστείας' ἔπεισε τοὺς ἀπογυμνωμένους νὰ εὐφραίνονται.

4. Ἄλλ' ἐκεῖ τίποτε παρόμοιο δὲν ὑπάρχει, καθότι ὁ

ὁ Θεός, καθάπερ κοινὸς Πατήρ, καὶ τοῖς ὀρωμένοις καὶ τοῖς
 μὴ ὀρωμένοις· «βλέπετε» γάρ, φησί, «τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν
 μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων». Μανθάνει ψυχὴ ἐντεῦ-
 θεν ἀδικίαν φεύγειν· ἀδικία γὰρ οὐ τὸ χρήματα πλεονεκτεῖν
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεόν τῆς ὀρισμένης τροφῆς διδόναι τῇ
 γαστρὶ, καὶ τὴν εὐφροσύνην τῶν οἰκείων ἐξάγειν μέτρων,
 καὶ ποιεῖν ἐκβακχεύεσθαι. Ἐκεῖθεν σωφροσύνην μανθάνει, ἐν-
 τεῦθεν ἀκολασίαν· οὐ γὰρ τὸ μιγῆναι γυναικὶ μόνον ἀκολασία,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκολάστοις ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. Ἐκεῖθεν ἐπιείκειαν
 10 μανθάνει, ἐντεῦθεν τύφον· «πάντα γὰρ μου», φησί, «ἔξεστιν,
 ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει». Ἐκεῖθεν κοσμιότητα, ἐντεῦθεν ἀ-
 σχημοσύνην· τὰ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις παρήμι. «Οἱ δὲ οὐδὲ
 ἡδονὴ τίς ἐσιν, ἀλλὰ λύπη, δείξατέ μοι μετὰ μίαν ἡμέραν
 τῆς ἑορτῆς τοὺς τε ἀναλώσαντας, τοὺς τε ἐσιαθέντας τοῖς
 15 θεάμασι, καὶ ὄψει αὐτοὺς μὲν ἐν κατηφείᾳ ἅπαντας, ἐν μείζο-
 νι δὲ ἐκεῖνον τὸν ἀναλωκότα. Καὶ εἰκότως· ἔτερωπε γὰρ τῇ
 προτεραίᾳ τὸν ἰδιώτην· καὶ ὁ μὲν ἰδιώτης ἐν εὐθυμίᾳ ἦν καὶ
 ἡδονῇ πολλῇ (τέως γὰρ τῇ ἐσθῆτι ἔχαιρε τῇ λαμπρᾷ), τὴν
 χρῆσιν δὲ αὐτῆς οὐκ ἔχων, ἀλλ' ὀρῶν ἑαυτὸν ἀποδυόμενον,
 20 ἤλγει καὶ ἐδάκνυτο. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ἀναλίσκων καὶ τὴν οἰκείαν
 εὐπραγίαν μικρὰν ὀρᾶν πρὸς τὴν ἐκείνου ἐδόκει· διὰ τοῦτο τῇ
 ὑστεραίᾳ ἀνιδιδόασιν ἀλλήλοις, καὶ τὸ πλεόν τῆς ἀθυμίας ἐ-
 κεῖνος δέχεται. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἰσαύτην ἔχει ἀηδίαν
 τὰ ἰέρποντα, τὰ δὲ ἐπισιτύφοντα ὀφέλειαν, πολλῶ μᾶλλον ἐν
 25 τοῖς πνευματικοῖς· διὰ τοῦτο μηδεὶς ἀγανακτεῖ τοῖς νόμοις,
 ἀλλὰ καὶ κοινὴν ὀφέλειαν ἅπαντες τίθενται τὸ πρᾶγμα. Οὐ
 γὰρ, ἄλλοθεν ποθεν ξένοι καὶ πολέμιοι τῶν νομοθετουμένων

16. Ματθ. 6, 1.

17. Α' Κορ. 6, 12.

Θεός σάν κοινός πατέρας ὀχύρωσε ὄλους, καί τοὺς ὀρατοὺς καί τοὺς ἀόρατους· διότι λέγει, «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνη σας, νὰ μὴ τὴν κάμνετε μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»¹⁶. Ἀπ' ἐδῶ διδάσκεται ἡ ψυχὴ νὰ ἀποφεύγει τὴν ἀδικία. Διότι ἀδικία, δὲν εἶναι νὰ εἶναι κανένας πλεονέκτης μόνο στὰ χρήματα, ἀλλὰ καί νὰ τρέφεται μὲ περισσότερη ἀπὸ τὴν καθορισμένη τροφή καί ἡ διασκέδαση νὰ ξεπερνᾷ τὰ συνήθισμένα μέτρα καί νὰ διαπράττει τότε ἔκτροπα. Ἀπὸ ἐκεῖ διδάσκεται τὴ σωφροσύνη, ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀκολασία. Διότι ἀκολασία δὲν εἶναι μόνο νὰ συνέρχεται κανένας μὲ ξένη γυναίκα, ἀλλὰ καί νὰ βλέπει αὐτὴν μὲ ἀκόλαστα μάτια. Ἀπὸ ἐκεῖ διδάσκεται τὴν ἐπιείκεια, ἀπ' ἐδῶ τὴν ἀλαζονεία· «ὄλα μου ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ δὲν μου συμφέρουν ὄλα»¹⁷. Ἀπὸ ἐκεῖ διδάσκεται τὴν κοσμιότητα, ἀπ' ἐδῶ τὴν ἀσημοσύνη. Παρέρχομαι βέβαια τὰ ὄσα συμβαίνουν στὰ θέατρα. Τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶναι οὔτε κᾶν εὐχαρίστηση, ἀλλὰ λύπη, δεῖξτε μου, μιὰ ἡμέρα μετὰ τὴν ἑορτὴ, καί ἐκείνους ποὺ ἔκαναν τὴ δαπάνη καί ἐκείνους ποὺ ψυχαγωγήθηκαν στὰ θεάματα, καί θὰ δεῖς αὐτοὺς μὲν ὄλους κατηφεῖς, περισσότερο δὲ ἐκείνους ποὺ ἔκαμε τὴ δαπάνη. Καί δικαιολογημένα· διότι τὴν προηγουμένη εὐχαρίστησε τὸν κοινὸ ἄνθρωπο, καί ἐκεῖνος μὲν ἦταν χαρούμενος καί πολὺ εὐχαριστημένος, διότι πρῶτα χαιρόταν τὰ λαμπρά του ἐνδύματα, μὴ μπορώντας δὲ νὰ κάνει χρῆση αὐτῶν, ἀλλὰ βλέποντας τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἀπογοητεύεται, πονοῦσε καί στενοχωριοῦνταν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἔκαμε τὴ δαπάνη νόμιζε ὅτι βλέπει καί τὴ δικὴ του εὐημερία μικρὴ σὲ σύγκριση μὲ τὴν εὐημερία τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἐπομένη ἀνταλλάσσουν μεταξὺ τους τὰ ἀποτελέσματα, καί ἐκεῖνος δέχεται τὴ μεγαλύτερη στενοχώρια. Ἄν λοιπόν, στοὺς μὴ χριστιανοὺς τὰ εὐχάριστα προκαλοῦν τέτοια δυσαρέσκεια, τὰ δὲ ἐνοχλητικὰ ὠφέλεια, πολὺ περισσότερο στοὺς πνευματικούς. Γι' αὐτὸ κανένας δὲν ἀγανακτεῖ μὲ τοὺς νόμους, ἀλλ' ὄλοι θεωροῦν τὸ πράγμα κοινὴ ὠφέλεια. Διότι δὲν καθώρισαν αὐτὰ ξένοι καί ἐχθροὶ τῶν νομοθετουμένων, ποὺ ἦλθαν ἀπὸ κά-

ἐλθόντες, ταῦτα διειάξαντο, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ πολῖται, οἱ προσιά-
ται, οἱ κηδεμόνες· καὶ τοῦτο σωτηρίας καὶ εὐνοίας τεκμήριον
τυγχάνειν ἠγοῦνται, τὸ νόμους θέσθαι· καίτοι γε κολάσεως
οἱ νόμοι γέμουσι, καὶ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν νόμον κολάσεως χωρὶς.

- 5 Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς μὲν ἐκείνους ἐξηγουμένους τοὺς
νόμους καὶ σωτηρίας καὶ εὐεργείας καὶ προσιάτας ἀποκαλεῖν,
ἡμᾶς δὲ βαρεῖς τινὰς καὶ χαλεποὺς ἠγεῖσθαι, ἂν τοὺς τοῦ
Θεοῦ νόμους λέγωμεν; Ὅτιαν γὰρ περὶ γεέννης διαλεγώμε-
θα, ἐκείνους τοὺς νόμους κινουῦμεν καὶ καθάπερ οἱ ἔξωθεν
10 τοὺς φονικούς, τοὺς περὶ λωποδυτῶν, τοὺς γαμικούς, καὶ
πάντας τοὺς τοιοῦτους, οὕτω καὶ ἡμεῖς τοὺς κολαστικούς,
οὓς οὐκ ἄνθρωπος ἔθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Μονογενὴς τοῦ Θε-
οῦ Παῖς. Ὁ ἐλεήμων κολαζέσθω, φησί· (τοῦτο γὰρ ἡ πα-
ραβολὴ θούλειαι)· ὁ μνησικακῶν τιμωρείσθω τιμωρίαν ἐ-
15 σχάτην· ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλλέσθω· ὁ λοιδο-
ρῶν τινύτιω δίκην ἐν τῇ γεέννῃ. Εἰ δὲ νομίζετε ξένους ἀ-
κούειν νόμους, μὴ θοροβηθῆτε· εἰ γὰρ μὴ ξένους ἔμελλε
θῆσειν, τί καὶ παρεγένετο ὁ Χριστός; Ἐκεῖνα γὰρ δῆλα ἡ-
μῖν ἔστιν, διὰ τὸν φονέα καὶ τὸν μοιχὸν δεῖ κολάζεσθαι. Εἰ
20 τοίνυν τὰ αὐτὰ ἐμέλλομεν ἀκούσεσθαι, τίς χρεῖα ἦν οὐρανοῦ
διδασκάλου; Διὰ τοῦτο οὐ λέγει Ὁ μοιχὸς κολαζέσθω, ἀλλ'
«ὁ βλέπων ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς». Καὶ ποῦ, καὶ πότε δώ-
σει δίκην προσιῆθαι. Καὶ οὐκ εἰς ἄξονας, οὐδὲ εἰς κύρ-
βεις τοὺς νόμους κατέθετο, οὐδὲ σιήλας ἀνέσκησε χαλκᾶς
25 καὶ γράμματα ἐνεχάραξεν, ἀλλά, ψυχὰς ἡμῖν ἀνασιήσας δώ-
δεκα τὰς τῶν Ἀποστόλων, ἐν ταῖς ἐκείνων διανοίαις διὰ
τοῦ Πνεύματος ταῦτα τὰ γράμματα γέγραφε. Ταῦτα ὑμῖν
παραγινώσκομεν εἰκότως ἡμεῖς· εἰ γὰρ Ἰουδαίοις τοῦτο θε-

17α. Ξύλινοι πίνακες τῶν νόμων, ποὺ περιστρέφονταν γύρω ἀπὸ
ἄξονα.

17β. Τριγωνικοὶ πίνακες ποὺ σχημάτιζαν τρίπλευρη πυραμίδα ποὺ
στρέφονταν γύρω ἀπὸ ἄξονα. Ἐπάνω σ' αὐτοὺς δὲ ἦταν γραμμένοι
οἱ ἀρχαιότατοι νόμοι τοῦ Σόλωνος, στὴν Ἀθήνα. Αὐτοὶ ἦταν ἐκτεθει-
μένοι στὴν Ἀκρόπολη. Ἀργότερα ὁμοῦς μετατέθηκαν σὲ βουλευτήριον
τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴ Βασιλείοι στοά, ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου ἐπὶ Περικλέους.

που ἄλλοῦ, ἀλλ' οἱ ἴδιοι οἱ πολῖτες, οἱ προστάτες, οἱ κηδεμόνες· καὶ αὐτὸ θεωροῦν ἀπόδειξη σωτηρίας καὶ εὐνοίας, τὸ νὰ θεσπίζουν νόμους. Παρ' ὅτι, βέβαια οἱ νόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τιμωρίας, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βρεῖς νόμο χωρὶς νὰ ἐπιβάλλει τιμωρία.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄτοπο ἐκείνους μὲν ποὺ ἐξηγοῦν τοὺς νόμους, νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν καὶ σωτῆρες καὶ εὐεργέτες καὶ προστάτες, ἐμᾶς δέ, νὰ μᾶς θεωροῦν ἐνοχλητικούς καὶ δυσάρεστους, ὅταν διδάσκουμε τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ; Διότι ὅταν ὁμιλοῦμε γιὰ τὴ γέεννα, ἐκείνους τοὺς νόμους ἐπικαλούμαστε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μὴ χριστιανοὶ ἐπικαλοῦνται τοὺς νόμους ποὺ ἀναφέρονται στοὺς φόνους, στοὺς λωποδύτες, στοὺς γάμους καὶ σ' ὄλους τοὺς παρόμοιους, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἐπικαλούμαστε τοὺς νόμους, ποὺ ἐπιβάλλουν τιμωρίας, τοὺς ὁποίους νόμους δὲν νομοθέτησε ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὴ ἐλεήμων, λέγει, ἅς τιμωρεῖται· διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἢ παραβολή. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιδιώκει ἐκδίκηση, ἅς τιμωρεῖται μὲ τὴν ἔσχατη τιμωρία. Ἐκεῖνος ποὺ καταλαμβάνεται ἀλόγιστα ἀπὸ ὀργή, ἅς ρίχνεται στὴ φωτιά. Ἐκεῖνος ποὺ κακολογεῖ, ἅς τιμωρεῖται στὴ γέεννα. "Ἄν δὲ νομίζετε ὅτι ἀκοῦτε παράξενους νόμους, μὴ ταρασσεσθε· διότι, ἂν ἐπρόκειτο νὰ μὴ νομοθετήσει παράξενους νόμους, γιατί ἦλθε στὸν κόσμον καὶ ὁ Χριστός; Καθόσον ἐκεῖνα εἶναι γνωστὰ σ' ἐμᾶς, ὅτι πρέπει νὰ τιμωροῦνται ὁ φονιάς καὶ ὁ μοιχός. "Ἄν λοιπὸν τὰ ἴδια ἐπρόκειτο νὰ ἀκοῦμε, ποιά ἀνάγκη ὑπῆρχε οὐράνιου διδασκάλου; Γι' αὐτὸ δὲν λέγει, 'νὰ τιμωρεῖται ὁ μοιχός', ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ βλέπει μὲ ἀκόλαστα μάτια. Καὶ προσθέτει ποῦ καὶ πότε θὰ τιμωρηθεῖ. Καὶ δὲν παράδωσε τοὺς νόμους σὲ ἄξονας^{17α}, οὔτε σὲ κύρβεις^{17β}, οὔτε ἀνύψωσε χάλκινες στήλες καὶ χάραξε γράμματα ἐπάνω σ' αὐτές, ἀλλὰ ζωντανὲς ψυχὲς ἀνέστησε γιὰ μᾶς, τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, καὶ στίς διάνοιες ἐκείνων μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔχει γράψει αὐτὰ τὰ γράμματα. Αὐτὰ ἐμεῖς ὀρθῶς παρουσιάζουμε σὲ σᾶς. Διότι, ἂν αὐτὸ ἦταν ἐπιτρεπτό στοὺς Ἰουδαίους,

μιτὸν ἦν, ἵνα μηδεὶς εἰς ἄγνοιαν ἔχη καταφεύγειν, πολλῶ μᾶλλον ἡμῖν. Εἰ δὲ λέγοι τις, 'Οὐδὲ ἀκούω, οὐδὲ κρῖμα ἔχω', ταύτη μάλιστα κολάζεται· εἰ γὰρ μηδεὶς ἦν ὁ διδάσκων, ἐνῆν εἰς ταῦτα καταφεύγειν· εἰ δέ ἐστιν, οὐκ ἔτι.

5 "Ὁρα γοῦν Ἰουδαίους πῶς ἀποσιερεῖ συγγνώμης, λέγων· «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον»· καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ἄλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Μενοῦνγε· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν». Τότε γὰρ συγγνώμη ἐστίν, ὅταν μηδεὶς ἢ ὁ λέγων, ὅταν δὲ ὁ σκο-
10 πὸς κἀθηται καὶ τοῦτο ἔχη ἔργον, οὐκέτι συγγνώμη· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐβούλει ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνας τὰς σιήλας ἐνοροᾶν ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς εἶναι σιήλας. Ἐπειδὴ δὲ ἀναξίτους ἐαντοὺς τῶν γραμμάτων τούτων κατεσιήσαμεν, κἂν εἰς ἐκείνας ἴδωμεν· καθάπερ γὰρ αἱ σιῆλαι ἐτέροις ἀπειλοῦ-
15 σιν, αὐταὶ δὲ οὐκ εἰσὶν ὑπεύθυνοι, ὥσπερ οὐδὲ οἱ νόμοι, οὔτω καὶ οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι. Καὶ ὅρα· οὐκ ἐν ἐνὶ τόπῳ ἢ σιήλῃ ἐσηκην αὕτη, ἀλλὰ πανταχοῦ περιφέρεται τὰ γράμματα. Κἂν εἰς Ἰνδοὺς ἀπέλθῃς, ἀκούσῃ τούτων· κἂν εἰς Ἰσπανίαν, κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς γῆς τὰ τέρματα, οὐδεὶς ἀνήκοος
20 τυγχάνει, πλὴν εἰ μὴ παρὰ τὴν οἰκείαν ραθυμίαν.

Μὴ δὴ δυσχεραίνετε, ἀλλὰ προσέχετε τοῖς λεγομένοις, ἵνα δυνηθῆτε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἐπιλαβέσθαι, καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τι-
25 μή, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἰω. 15, 22.

19. Ρωμ. 10, 18 καὶ Ψαλμ. 18, 5.

για να μη μπορεί κανένας να προφασίζεται ἄγνοια, πολύ περισσότερο σ' ἐμᾶς. "Αν δὲ κάποιος λέγει, οὔτε ἀκούω, οὔτε κρίμα ἔχω, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πολὺ περισσότερο τιμωρεῖται. Διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχε κανένας να διδάσκει, μπορούσαν να προφασίζονται αὐτά, ἐφ' ὅσον ὁμως ὑπάρχει, δὲν μπορούν.

Βλέπε λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους πῶς τοὺς στερεῖ ἀπὸ τῆ συγγνώμη, λέγοντας, «"Αν δὲν εἶχα ἔλθει καὶ δὲν εἶχα μιλήσει σ' αὐτούς, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτία»¹⁸. Καὶ πάλι ὁ Παῦλος· «'Αλλ' ἐρωτῶ, μήπως δὲν ἄκουσαν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ; Καὶ βέβαια ἄκουσαν· ἡ φωνὴ τους διαδόθηκε σ' ὅλη τῆ γῆ»¹⁹. Διότι πράγματι τότε ὑπάρχει συγγνώμη, ὅταν δὲν ὑπάρχει κανένας δάσκαλος, ὅταν ὁμως κάθεται ὁ σκοπὸς καὶ ἔχει αὐτὸ τὸ ἔργο, δὲν ὑπάρχει συγγνώμη. Μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἤθελε να προσβλέπουμε ἐμεῖς μόνο σὲ ἐκείνες τίς στῆλες, ἀλλ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι να εἴμαστε στῆλες. Ἐπειδὴ ὁμως ἐμεῖς καταστήσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀνάξιους τῶν γραμμάτων αὐτῶν, τουλάχιστο ἄς προσβλέπουμε σὲ ἐκείνες. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στῆλες ἄλλους ἀπειλοῦν, χωρὶς αὐτὲς να εἶναι ὑπεύθυνες, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε οἱ νόμοι εἶναι ὑπεύθυνοι, ἔτσι καὶ οἱ μακάριοι ἀπόστολοι. Καὶ πρόσεχε· δὲν στάθηκε σ' ἓνα μόνο τόπο ἢ στῆλη αὐτή, ἀλλὰ διακηρύσσει παντοῦ τοὺς νόμους. Καὶ ἂν μεταβεῖς στοὺς Ἰνδοὺς, θὰ ἀκούσεις αὐτούς, καὶ ἂν στὴν Ἰσπανία καὶ ἂν σ' αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς, κανένας δὲν ὑπάρχει πού να μὴ ἔχει ἀκούσει αὐτούς, ἐκτὸς καὶ ἂν ἀπὸ δικὴ του ραθυμία μόνο δὲν θέλησε.

Μὴ λοιπὸν δυσανασχετεῖτε, ἀλλὰ προσέχετε στὰ λεγόμενα, για να μπορέσετε να ἐπωφεληθεῖτε ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, καὶ να ἐπιτύχετε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Σ Τ'

(Πράξ. 2, 22 - 36)

«Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους τούτους».

- 5 1. Οὐκ ἔστι κολακεία τὸ ρῆμα, ἀλλὰ, ἐπειδὴ καθήκον αὐτῶν σφοδρῶς, ἀνίσχουσιν αὐτοὺς λοιπὸν, καὶ ἀναμιμνήσκει τοῦ Δαυὶδ εὐκαιρῶς· καὶ πάλιν ἀπὸ προσιμίου ἄρχεται, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν, ἐπειδὴ ἔμελλεν αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ ἀναμιμνήσκειν· ἀνωτέρω μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἐθορυβήθησαν, τοῦ Προ-
- 10 φῆτου ἀκούοντες, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εὐθέως ἂν αὐτοῖς προσέσκη. Καὶ οὐκ εἶπε, 'Πείσθητε', ἀλλὰ «ἀκούσατε», ὅπερ ἦν ἀνεπαχθές. Καὶ ὅρα πῶς οὐδὲν λέγει τῶν ὑψηλῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σφόδρα ταπεινῶν ἄρχεται. «Ἰησοῦν», φησί, «τὸν Ναζωραῖον». Εὐθέως τὴν παιρίδα λέγει, ἥπερ ἐδόκει εὐτε-
- 15 λῆς εἶναι. Καὶ οὐδὲν μέγα τέως λέγει περὶ αὐτοῦ, οὐδὲ οἶον ἂν τις εἶπε περὶ προφήτου. «Ἰησοῦν», φησί, «τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς». «Ὁρα ποῖον ἦν τοῦτο μέγα, τὸ εἰπεῖν διὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσιτάλη· τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω καὶ αὐτὸς ἐσπούδαζε, καὶ
- 20 Ἰωάννης, καὶ οἱ Ἀπόστολοι δεῖξαι ἄκουε γὰρ Ἰωάννου λέγοντος· «Ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν»· αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς τοῦτο ποιεῖ, λέγων· «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἦλθον, ἐκεῖνός με ἔπεμψε»· καὶ πανταχοῦ τῶν Γραφῶν
- 25 τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ σπουδαζόμενον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἅγιος οὐτός, ὁ κορυφαῖος τοῦ μακαρίου χοροῦ, ὁ ἐρασιῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ σφοδρὸς μαθητὴς, ὁ τὰς κλεῖς πιστευθεὶς τῶν οὐρανῶν, ὁ τὴν ἀποκάλυψιν δεξάμενος τὴν πνευματικὴν, κατα-

1. Πράξ. 2, 22.

2. Ἰω. 1, 33.

3. Ἰω. 7, 28 καὶ 8, 42.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Σ Τ'

(Πράξ. 2, 22 - 36)

«"Ανδρες Ἰσραηλίτες, ἀκοῦστε μὲ προσοχὴ τοὺς λόγους αὐτοῦς»¹.

1. Δὲν εἶναι κολακεία ὁ λόγος, ἀλλ' ἐπειδὴ κατηγόρησε αὐτοὺς σφοδρά, τοὺς ἀφήνει κατόπιν καὶ ἐνθυμεῖται μὲ τὴν εὐκαιρία τὸν Δαυίδ. Καὶ πάλι ἀρχίζει ἀπὸ τὸ προῖμιο, γιὰ νὰ μὴ θορυβηθοῦν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ὑπενθυμίσει τὸν Ἰησοῦ. Διότι παραπάνω μὲν δὲν θὰ θορυβοῦνταν, ἀκούοντας τὸν προφήτη, τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ Ἰησοῦ εὐθέως θὰ τοὺς προδιέθετε ἐχθρικὰ ἀπέναντί του. Καὶ δὲν εἶπε «πεισθεῖτε», ἀλλὰ «ἀκούσατε», πράγμα τὸ ὁποῖο θὰ τοὺς ἦταν δυσάρεστο. Καὶ πρόσεξε, πῶς τίποτε δὲν λέγει γιὰ τὰ ὑψηλά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πολὺ ταπεινὰ ἀρχίζει. «Ἰησοῦν», λέγει, «τὸν Ναζωραῖο», καὶ ἀμέσως ἀναφέρει τὴν πατρίδα, πού θεωροῦνταν ὅτι ἦταν ἀσήμαντη. Καὶ προηγουμένως δὲν ἀναφέρει τίποτε γι' αὐτόν, οὔτε ὅπως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πει γιὰ τὸν προφήτη. «Ἰησοῦν, λέγει, τὸν Ναζωραῖο, ἄνθρωπο πού ἀπεδείχθη ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ σᾶς». Πρόσεξε, ποῖο ἦταν αὐτὸ τὸ μεγάλο, τὸ νὰ πει δηλαδὴ ὅτι ἀπεστάλη ἀπὸ τὸ Θεό. Διότι αὐτό, καὶ πρὶν καὶ μετὰ, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς προσπαθοῦσε νὰ ἀποδείξει, καθὼς καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ἦκουε, σχετικὰ τὸν Ἰωάννη νὰ λέγει· «Ἐκεῖνος μου εἶπε, σὲ ὅποιον θὰ δεῖς νὰ κατεβαίνει τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ μένει ἐπάνω σ' αὐτόν, αὐτὸς εἶναι»². Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Χριστὸς πράττει αὐτὸ μὲ ὑπερβολή, λέγοντας· «Δὲν ἦλθα ἀπὸ μόνος μου, ἐκεῖνος μὲ ἔστειλε»³. Καὶ πανταχοῦ στὶς Γραφές αὐτὸ εἶναι κυρίως τὸ ἐπιδιωκόμενο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος αὐτός, ὁ κορυφαῖος τοῦ μακαρίου χοροῦ, πού ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὸ Χριστό, ὁ ὀρμητικὸς μαθητής, ὁ ἄξιος νὰ κρατεῖ τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς πού δέχθηκε τὴν πνευματικὴ

σειλάς αὐτοὺς τῷ φόβῳ, καὶ δείξας μεγάλων ἡξιωμένους, καὶ ποιήσας ἀξιοπίστους, τότε καὶ περὶ ἐκείνου διαλέγεται. Βαβαί, οἷον ἐτόλμησε μεταξὺ τῶν φονευσάντων εἰπεῖν ὅτι ἀνέσιη! Καὶ οὐ λέγει ὅτι ἀνέσιη εὐθέως, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦ
 5 Θεοῦ εἰς ὑμᾶς ἦκει. Τοῦτο δὲ δῆλον οἷς ἐποίησεν. Οὐκέτι λέγει ὅτι αὐτός, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ Θεός, ἵνα μᾶλλον τῷ μειριάζειν ἐφελκύσῃται, ἐφ' ᾧ αὐτοὺς καὶ καλεῖ μάρτυρας, καὶ φησιν· «Ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐ-
 10 τοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἶδατε».

Εἶτα, ἐμπροσθὸν εἰς τὸ τόλμημα αὐτῶν τὸ ἐναγὲς ἐκεῖνο, ὄρα πῶς πειραῖται αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τοῦ ἐγκλήματος· εἰ γὰρ καὶ ὠρισμένον ἦν, ὅμως ἀνδροφόνοι ἦσαν. «Τοῦτο», φησί, «τῆ ὠρισμένη βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λα-
 15 βόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε». Μονο-
 νουχί τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωσήφ λέγων ῥήματα, ἅπερ δὴ κακεῖνος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς· «Μὴ φοβεῖσθε διὰ ἀπέδοσθέ με· οὐχ ὑμεῖς, ἀλλ' ὁ Θεὸς με ὧδε ἀπέστειλεν». Εἶτα, εἰπὼν ὅτι βουλή Θεοῦ, ἵνα μὴ εἴπωσιν, «Ἄρα καλῶς τοῦτο ἐποίησα-
 20 μεν», συλλογίζεται αὐτοὺς δι' οὗ προσέθηκε· «Διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε». Ἐνιαῦθα τὸν Ἰούδα ἀι-
 νίτιται· ἅμα δὲ αὐτοῖς δείκνυσιν ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχὺς ἦν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς συνεχώρησε, καὶ ἔξέδωκεν ὁ Θεὸς αὐ-
 τὸν τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ἐκδοτον». Οὕτως ὅλον ἐπὶ τὴν κεφα-
 25 λὴν τοῦ Ἰούδα περιέσκησε τὸ ἐγκλημα τοῦ παραδεδωκότος· αὐτὸς γὰρ αὐτὸν παρέδωκε τῷ φιλήματι. Ἡ τοίνυν περὶ τοῦτου τὸ «διὰ χειρῶν ἀνόμων», ἢ τῶν στρατιωτῶν λέγει, δη-
 λῶν ὅτι «οὐδὲ ἀπλῶς ἀνείλετε», ἀλλὰ «διὰ τῶν ἀνόμων ἀν-
 30 δρωῶν». Καὶ θεὰ πῶς πανταχοῦ σπουδάζουσι τὸ πάθος ὁμο-
 λογηθῆναι πρότιρον. Τὰ δὲ τῆς ἀνασιτάσεως ἐπεὶ μέγα ἦν,

ἀποκάλυψη καὶ καθυσύχασε αὐτοὺς μὲ τὸ φόβο, καὶ ἔδειξε ὅτι ἦταν ἄξιος γιὰ μεγάλα πράγματα, καὶ τοὺς ἔκανε ἀξιόπιστους, τότε καὶ γιὰ κείνον διδάσκει. Πῶ! πῶ! ποῖο πράγμα τόλμησε νὰ πεῖ μεταξύ ἐκείνων πού τὸν φόνευσαν, ὅτι ἀναστήθηκε. Καὶ δὲν λέγει ὅτι ἀμέσως ἀναστήθηκε, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τὸ Θεὸ θὰ ἔλθει σὲ σᾶς. Τοῦτο δὲ εἶναι φανερὸ μὲ ὅσα ἔκαμε. Δὲν λέγει, ὅτι αὐτὸς ἔκανε, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, γιὰ νὰ προσελκύσει περισσότερο μὲ τὸν μετριάσμο, γι' αὐτὸ καὶ καλεῖ αὐτοὺς μάρτυρες καὶ λέγει «ἄνθρωπο πού ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ σᾶς μὲ δυνάμεις θαυματουργικὰ καὶ τέρατα καὶ σημεῖα, πού ἔκανε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς μεταξύ σας, καθὼς καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε».

Ἐπειτα ἀναφερόμενος στὸ βδελυρὸ ἐκείνο τόλμημά τους, πρόσεχε πῶς προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ ἔγκλημα· διότι ἂν καὶ ἦταν καθορισμένο, ἦταν ὅμως ἀνδροφόνοι. «Αὐτόν, πού σύμφωνα μὲ ὀρισμένη ἀπόφαση καὶ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, σᾶς παραδόθηκε, τὸν φονεύσατε, ἀφοῦ καρφώσατε αὐτὸν ἐπάνω στὸ σταυρὸ μὲ χέρια ἀνόμου». Λέγοντας σχεδὸν τὰ ἴδια μὲ τὸν Ἰωσήφ λόγια, πού ἔλεγε καὶ ἐκεῖνος πρὸς τοὺς ἀδελφούς του· «μὴ φοβεῖσθε, διότι μὲ ἐπωλήσατε, ὄχι σεῖς, ἀλλ' ὁ Θεὸς μὲ ἀπέστειλε ἐδῶ»⁴. Ἐπειτα λέγοντας, ὅτι ἦταν θέλημα Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ ποῦν, ἄρα καλὰ κάναμε αὐτό, καθιστᾷ αὐτοὺς σκεπτικούς μὲ ἐκείνο πού πρόσθεσε· «Μὲ χέρια ἄνδρα, ἀφοῦ τὸν καρφώσατε στὸ σταυρὸ, τὸν φονεύσατε». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν Ἰούδα, συγχρόνως δὲ ἀποδεικνύει σ' αὐτοὺς ὅτι δὲν ἦταν τῆς δικῆς τους δυνάμεως, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἐνέδιδε καὶ δὲν ἐπέτρεπε ὁ Θεὸς αὐτόν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐκδοτον». Ἔτσι ὅλο τὸ ἔγκλημα τὸ μετέθεσε στὴν κεφαλὴ τοῦ Ἰούδα, πού τὸν εἶχε προδώσει· διότι αὐτὸς παρέδωσε αὐτόν μὲ φίλημα. Ἡ λοιπὸν γι' αὐτόν λέγει, τὸ «διὰ χειρῶν ἀνόμων», ἢ γιὰ τοὺς στρατιῶτες, γιὰ νὰ δείξει ὅτι δὲν τὸν φονεύσατε μόνο, ἀλλὰ μὲ παράνομους ἄνδρες. Καὶ πρόσεχε, πῶς παντοῦ προσπαθοῦν νὰ ὁμολογηθεῖ προηγουμένως τὸ πάθος. Τὰ τῆς ἀναστάσεως

τέως συσκιάζει, καὶ οὕτω πως μέσον αὐτὸ τίθησιν· ἐκεῖνα μὲν γὰρ ὠμολόγητο, οἷον ὁ σιαυρὸς καὶ ὁ θάνατος, ἡ δὲ ἀνάστασις οὐπω· διὸ καὶ ὑστερον περὶ ταύτης φησὶν, ἐπάγων· «Ὁν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθό-
5 τι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ».

Ἐνιαυθὰ τι μέγα καὶ ὑψηλὴν ἠνίξαιτο· τὸ γὰρ «οὐκ ἦν δυνατὸν», καὶ αὐτὸν διδόντα ἐμφαίνει κατασχεῖν, καὶ διὰ καὶ αὐτὸς ὠδῖνε κατέχων αὐτὸν ὁ θάνατος, καὶ τὰ δεινὰ ἔπα-
σχεν, (ὠδῖνα γὰρ θανάτου ἡ Γραφή τὸν κίνδυνον πανταχοῦ
10 οἶδε καλεῖν), καὶ διὰ οὕτως ἀνέστη, ὡς μηκέτι πάλιν ἀπο-
θανεῖν. Ἡ τῷ εἰπεῖν, «Καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ», τοῦτο δηλοῦντιός ἐστιν, διὰ οὐ κοινὴ τοῖς ἄλλοις γέγονεν ἡ ἀνάστασις. Εἶτα, πρὶν ἢ τι τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐννοῆσαι, ἐπέστησε αὐτοῖς τὸν Δαυὶδ, πάντα ἰσομοῦν
15 ἀνθρώπινον ἀναιροῦντα. «Δαυὶδ» γὰρ, φησί, «λέγει εἰς αὐ-
τόν». Καὶ δεῖα πῶς πάλιν ἡ μαρτυρία ταπεινὴ· διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἄνωθεν αὐτὴν ἀνέλαβεν ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων, ἵνα δεί-
ξη διὰ οὐ τῶν λυπούντων ἦν ὁ θάνατος. «Προωρώμη», φη-
σί, «τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, διὰ ἐκ δεξιῶν μου
20 ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· διὰ οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου». Εἶτα, πληρώσας τὴν μαρτυρίαν τὴν προφητικὴν, ἐπάγει, «Ἄνδρες ἀδελφοί», (ὅτιαν μέλλη τις λέγειν μέγα, τοῦτω κέχρηται τῷ προοιμίῳ, διεγείρων αὐτοὺς καὶ οἰκειού-
μενος ἐντεῦθεν), «ἔξου εἰπεῖν μετὰ παρηγορίας πρὸς ὑμᾶς πε-
25 ρὶ τοῦ παιριάρχου Δαυὶδ». Πολλὴ ἡ ταπεινοφροσύνη· ἐνθα οὐδὲν ἔβλαπτε, συγκαταβαίνει. Διὰ τοῦτο καὶ οὐκ εἶπεν διὰ ταῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται, οὐ περὶ τοῦ Δαυὶδ· σφό-
δρα συνειῶς, τῇ πολλῇ περὶ τὸν μακάριον Δαυὶδ τιμῇ ἐντιρέ-
πων αὐτούς, καὶ περὶ τοῦ ὠμολογημένου καὶ ὡς τολμηροῦ
30 δοκοῦντος εἰρησθαι, παραιτούμενος αὐτούς οἷς ἐγκωμιάζει

δέ, ἐπειδὴ ἦταν μεγάλο γεγονός, στήν ἀρχή τὰ συγκαλύπτει καί ἔτσι φέρει αὐτὸ στοῦ μέσο. Διότι ἐκεῖνα μὲν εἶχαν ὁμολογηθεῖ, ὅπως ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος, ἡ δὲ ἀνάστασις ὄχι ἀκόμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὕστερα ὁμιλεῖ γι' αὐτήν, προσθέτοντας: «Αὐτὸν δὲ ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀφοῦ ἔλυσε τοὺς πόνους τοῦ θανάτου, διότι δὲν ἦταν δυνατόν αὐτὸς νὰ κρατεῖται στήν ἐξουσία τοῦ θανάτου».

Ἐδῶ κάτι μεγάλο καὶ ὑψηλὸ ὑπαινίχθηκε. Διότι τὸ «δὲν ἦταν δυνατόν», φανερῶνει καὶ αὐτὸν ποῦ ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ ἐξουσιάζει καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ἀγωνιοῦσε μὲ τὸ νὰ κατέχει αὐτὸν ὁ θάνατος καὶ ὑπέφερε τὰ δεινὰ (διότι ἡ Γραφή παντοῦ γνωρίζει νὰ ὀνομάζει τὸν κίνδυνο, ὡδὶνα θανάτου) καὶ ὅτι ἔτσι ἀναστήθηκε, ὥστε ποτὲ πάλι νὰ μὴ πεθάνει. Ἡ μὲ τὸ νὰ πεῖ «καθότι δὲν ἦταν δυνατόν νὰ κρατεῖται αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου», μὲ αὐτὸ ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ ἀνάστασις δὲν ἔχει γίνει κοινὴ στοὺς ἄλλους. Ἐπειτα προτοῦ τὸ μυαλό τους σκεφθεῖ κάτι, παρουσίασε σ' αὐτοὺς τὸν Δαυῖδ, ποῦ ἀναιρεῖ κάθε ἀνθρώπινο λογισμό. Διότι, λέγει, «ὁ Δαυῖδ λέγει σ' αὐτόν». Καὶ πρόσεχε πῶς πάλι ἡ μαρτυρία εἶναι ἀσήμαντη γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἄνωθεν αὐτὴν ἀνέλαβε ἀπὸ τὰ πλέον ἀσήμαντα, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ προκαλοῦν λύπη. «Ἐβλεπα τὸν Κύριο ἐνώπινό μου γιὰ πάντα, διότι μὲ ἐκείνον στὰ δεξιὰ μου δὲν θὰ σαλευθῶ καὶ ὅτι δὲν θὰ μὲ ἐγκαταλείψει στὸν ἄδη»⁵. Ἐπειτα, μόλις συμπλήρωσε τὴν προφητικὴ μαρτυρία, λέγει, «Ἄνδρες ἀδελφο» (ὅταν πρόκειται νὰ διδάξει κάτι σημαντικὸ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ τὸ προοίμιο, γιὰ νὰ διεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον τους καὶ νὰ τοὺς ἐξοικειώσῃ μὲ αὐτό), «μπορῶ νὰ σᾶς πῶ καθαρὰ γιὰ τὸν πατριάρχη Δαυῖδ». Πολλὴ εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη ὅπου δὲν ἔβλαπτε, ἔδειχνε συγκατάβαση. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ δὲν εἶπε, ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθεῖ γιὰ τὸ Χριστό, οὔτε γιὰ τὸν Δαυῖδ· καὶ τοῦτο εἶναι ὑπερβολικὰ συνετό, ἀφοῦ μὲ τὴν μεγάλη γιὰ τὸν μακάριο Δαυῖδ τιμὴ ἐλέγχει αὐτοὺς, καὶ γιὰ τὸ ὁμολογούμενο καὶ σὰν τολμηρὸ θεωρούμενο νὰ λεχθεῖ, παρακαλώντας αὐτοὺς μὲ

ἡρέμα. Διὸ καὶ οὐ 'περὶ τοῦ Δαυίδ' φησὶν ἀπλῶς, ἀλλὰ «πε-
 ρὶ τοῦ παιριάρχου Δαυίδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη». Οὐκέτι λέγει, 'Καὶ οὐκ ἀνέστη',, ἀλλ' ἐτέρως, ἐξ εὐθείας τὸ
 αὐτὸ παριστοιῶν, καὶ λέγων, «Καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν
 5 ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης». Εἶτα, ὃ ἐβούλετο κατασκευά-
 σασ, οὐδὲ οὕτως ἦλθεν ἐπὶ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ πάλιν μετ'
 ἐγκωμίων τῶν τοῦ Δαυίδ· «Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰ-
 δὼς ὅτι ὄρκω ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός».

2. Ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα κἄν διὰ τὴν εἰς ἐκεῖνον τιμὴν
 10 καὶ τὸ γένος δέξωνται τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως λόγον· ὡς
 καὶ τῆς προφητείας βλαπιομένης, εἰ μὴ τοῦτο εἶη, καὶ τῆς
 εἰς αὐτοὺς τιμῆς. «Καὶ εἰδὼς», φησὶν «ὅτι ὄρκω ὤμοσεν αὐ-
 τῷ ὁ Θεός». Οὐκ εἶπεν, 'Ἐπηγγείλατο' ἀπλῶς, ἀλλά, ὃ πλέ-
 ον ἦν, «ὄρκω ὤμοσεν». 'Ἐκ καρποῦ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ τὸ
 15 κατὰ σάρκα ἀνάσῃσιν τὸν Χριστόν, καθῆσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου
 αὐτοῦ». Ὅρα τὸ ὑψηλὸν πῶς πάλιν ἠνίξαιτο· ἐπειδὴ γὰρ αὐ-
 τοὺς κατεπράυνε τοῖς λόγοις, θαρρῶν τοῦτο παρενέθηκε τοῦ
 προφήτου, καὶ περὶ τῆς ἀνασιάσεως διαλέγεται. «Ὅτι οὔτε
 ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐγκατελείφθη εἰς ἄδου, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ
 20 εἶδε διαφθοράν». Τοῦτο πάλιν θαυμασιόν· δείκνυσι γὰρ ὅτι
 οὐχ ὁμοία τοῖς ἄλλοις ἡ ἀνάσιαισις. Κατέσχε μὲν γὰρ αὐτόν,
 οὐκ εἰργάσατο δὲ τὸ αὐτοῦ τότε ὁ θάνατος. Καὶ τὸ μὲν ἀμάρ-
 τημα εἶπε συσκιάσας, τὴν δὲ τιμωρίαν οὐκ ἐπήγαγεν· ἀλλ'
 ὅτι μὲν ἀνεῖλον ἐδήλωσε, λοιπὸν δὲ ἐπὶ τὸ σημεῖον ἔρχεται
 25 τὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἀποδειχθῇ ὅτι δίκαιος ὁ ἀναιρεθεὶς,
 καὶ ὅτι Θεῶ φίλος, κἄν σιωπῆσης τὴν κόλασιν, μᾶλλον σου
 καταγνώσεται ἑαυτοῦ ὁ ἡμαρτηκώς. Πάντα τοίνυν ἀνατίθη-
 σι τῷ Πατρὶ, ἵνα δέξωνται τὰ λεγόμενα. Εἶτα τὸ «οὐ δυνα-

ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐγκωμιάζει ἤρεμα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν λέγει ἀπλῶς ἰγιά τὸν Δαυίδ', ἀλλὰ «γιὰ τὸν Πατριάρχη Δαυίδ, ὅτι καὶ πέθανε καὶ τάφηκε». Καὶ δὲν λέγει, ἰΚαὶ δὲν ἀναστήθηκε', ἀλλὰ διαφορετικὰ καὶ ἀπ' εὐθείας τὸ ἴδιο παριστάνοντας καὶ λέγοντας ἰΚαὶ τὸ μνήμα του εἶναι ἐδῶ, σ' ἐμᾶς μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτή». ἰἘπειτα, ἀφοῦ προετοίμασε αὐτὸ, ποῦ ἤθελε, καὶ πάλι δὲν ἤλθε ἀμέσως στὸ Χριστό, ἀλλ' ἐγκωμιάζοντας ἐκεῖνα ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ Δαυίδ' ἰἌλλ' ἐπειδὴ ἦταν προφήτης καὶ γνώριζε ὅτι μὲ ὄρκο τοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός».

2. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὥστε νὰ δεχθοῦν τὴ διδασκαλία τουλάχιστον περὶ ἀναστάσεως, λόγῳ τῆς τιμῆς τους πρὸς ἐκεῖνον καὶ τῆς καταγωγῆς τους· διότι, ἂν δὲν συνέβαινε αὐτὸ θὰ συνεπήγετο καὶ προσβολὴ τῆς προφητείας καὶ τῆς τιμῆς γι' αὐτούς. ἰΚαὶ ἐπειδὴ γνώριζε», λέγει, ἰὅτι μὲ ὄρκο ὑποσχέθηκε σ' αὐτὸν ὁ Θεός», δὲν εἶπεν ἀπλῶς ἰὑποσχέθηκε», ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἦταν κάτι ἐπὶ πλέον, ἰμὲ ὄρκο ὑποσχέθηκε νὰ ἐγείρει ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του τὸ Χριστό, καὶ νὰ τὸν καθίσει στὸ θρόνο του». Πρόσεξε πῶς πάλι τὸ ὑψηλὸ ὑπαινίχθηκε. Διότι, ἐπειδὴ κατεπράϋνε αὐτούς μὲ τοὺς λόγους, λαμβάνοντας ἀπ' αὐτὸ θάρρος, παρενέβαλε τὸν προφήτη μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, καὶ διδάσκει γιὰ τὴν ἀνάστασι' ἰὅτι δηλαδὴ ἡ ψυχὴ του δὲν ἐγκαταλείφθηκε στὸν ἄδη, οὔτε τὸ σῶμα του εἶδε φθορά». Αὐτὸ πάλι εἶναι θαυμαστό· διότι ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀνάστασις δὲν εἶναι ἔμοια μὲ τῶν ἄλλων. Διότι κράτησε μὲν αὐτόν, ἀλλὰ δὲν προκάλεσε τότε ὁ θάνατος τὸ ἔργον του, δηλ. τὴ φθορὰ σ' αὐτόν. Καὶ τὸ μὲν ἀμάρτημα ἀνέφερε συγκαλυμμένα, δὲν πρόσθεσε ὅμως τὴν τιμωρία, ἀλλ' ὅτι μὲν τὸν φόνευσαν, τὸ φανέρωσε, στὴ συνέχεια δὲ ἔρχεται στὸ σημεῖο τοῦ Θεοῦ. ἰὍταν δὲ ἀποδειχθεῖ, ὅτι αὐτὸς ποῦ φονεύθηκε ἦταν δίκαιος καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν ἀποσιωπήσεις τὴν τιμωρία, περισσότερο θὰ σὲ κατηγορήσει ἐκεῖνος ποῦ διέπραξε τὴν ἀμαρτία. Τὰ πάντα λοιπὸν ἀποδίδει στὸν Πατέρα, γιὰ νὰ ἀποδειχθοῦν τὰ λεγόμενα. ἰἘπειτα, προσθέτει ἀπὸ τὴν προφητεία τὸ «δὲν

τόν» ἀπὸ τῆς προφητείας ἐπάγει. Ἰδωμεν τοίνυν ἄνωθεν πάλιν τὰ εἰρημένα.

«Ἰησοῦν», φησί, «τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς»· τουτέστιν, οὐκ ἀμφισβητούμενον, 5 ἀλλ' ἀποδεδειγμένον διὰ τῶν ἔργων. Οὕτω καὶ ὁ Νικόδημος ἔλεγε· «Τὰ σημεῖα ταῦτα οὐδεὶς δύναται ποιεῖν, ἢ σὺ ποιεῖς». «Δυνάμεσιν», φησί, «καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν». Ὡστε οὐ λάθρα, εἰ ἐν μέσῳ. Πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐκείνοις γνωρίμων ἄρχεται, καὶ τότε ἐπὶ 10 τὰ ἄδηλα ἔρχεται· ἔπειτα, λέγων, «Τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ», δεικνυσιν δι' οὐκ αὐτοὶ ἴσχυσαν, καὶ δι' σοφόν τι τὸ γινόμενον ἦν καὶ οἰκονομία, εἴ γε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦν. Καὶ τὸ φορτικὸν ταχέως παρῆλθε· σπουδὴ γὰρ αὐτοῖς πανταχοῦ δεῖξαι δι' ἐτέθηκε. Καὶ ὑμεῖς ἀρνήσηθε, φησὶν, ἐκεῖνοι μαρτυρήσου- 15 σιν. Ὁ δὲ τῷ θανάτῳ πράγματα παρέχων, πολλῶ μᾶλλον τοῖς σιαυρώσασιν· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον λέγει, δι' ἡδύνατο ὑμᾶς ἀνελεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον ἐνέφηγε. Τέως δὲ μανθάνομεν καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν εἰρημένων τί ἐστι τὸ κατέχειν· ὁ γὰρ ὠδίνων οὐ κατέχει τὸ κατεχόμενον, οὐδὲ δοῦν, ἀλλὰ πάσχει, 20 καὶ ρῖψαι σπεύδει. Καὶ καλῶς εἶπε, «Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν», ἵνα μὴ εἰς τὸν Προφήτην ἐλκύσῃς τὸ εἰρημένον. Ὁρᾷς πῶς ἐρμηνεύει λοιπὸν τὴν προφητείαν, καὶ γυμνὴν τίθησι, δηλῶν πῶς ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ; ἢ γὰρ κατὰ Πνεῦμα βασιλεία ἐν οὐρανοῖς. Ὅρα πῶς μετὰ τῆς ἀνα- 25 σιάσεως καὶ τὴν βασιλείαν ἐνέφηγεν ἐν τῷ ἀνασιῆναι. Δεικνυσιν δι' ἀνάγκην εἶχεν ὁ Προφήτης· περὶ γὰρ αὐτοῦ ἦν ἡ προφητεία. Διὰ τί μὴ εἶπε, «Περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ», ἀλλὰ «περὶ τῆς ἀνασιάσεως αὐτοῦ»; Μέγα τοῦτο ἦν. Πῶς δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκάθισε; Βασιλεύων Ἰουδαίων. Εἰ δὲ

ἦταν δυνατόν». Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πάλι τὰ λεχθέντα.

«Τὸν Ἰησοῦ», λέγει, «τὸν Ναζωραῖο, ἄνθρωπο ποῦ ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ σᾶς»· ὄχι δηλαδὴ ἀμφισβητούμενο, ἀλλ' ἀποδειγμένο μὲ τὸ ἔργο του. Ἔτσι καὶ ὁ Νικόδημος ἔλεγε· «Τὰ σημεῖα αὐτά, ποῦ σὺ κάνεις, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κάνει»⁶. «Μὲ δυνάμεις θαυματουργικές, λέγει, καὶ τέρατα καὶ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔκανε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς μεταξὺ σας». Ὡστε δὲν ἦταν κρυφὸ, ἐφόσον ἔγιναν ἀνάμεσά σας. Πρῶτα ἀρχίζει ἀπὸ τὰ γνωστὰ σ' ἐκείνους, καὶ μετὰ ἔρχεται στὰ ἄγνωστα. Ἐπειτα λέγοντας, «Μὲ τὴν ἀπόφαση καὶ θέληση τοῦ Θεοῦ», φανερώνει, ὅτι αὐτοὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ ὅτι τὸ γενόμενο ἦταν κάτι σοφὸ καὶ οἰκονομία, ἐφόσον βέβαια ἦταν ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ τὸ φορτικὸ ταχέως παρῆλθε· διότι ἡ προσπάθειά τους ἦταν νὰ δείξουν παντοῦ ὅτι πέθανε· καὶ ἂν σεῖς, λέγει, ἀρνηθεῖτε, ἐκεῖνοι θὰ μαρτυρήσουν γι' αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ προξενεῖ ἐνοχλήσεις στὸ θάνατο, πολὺ περισσότερο θὰ προξενήσει σ' ἐκείνους ποῦ τὸν σταύρωσαν· ἀλλὰ τίποτε παρόμοιο δὲν λέγει, ὅτι μποροῦσε νὰ σᾶς φονεύσει, ἀλλ' ἀπλῶς μόνο τὸ φανέρωσε. Κατ' ἀρχὴ δὲ μαθαίνομε καὶ μεῖς μὲ τὰ λεχθέντα τί σημαίνει ἐξουσία τοῦ θανάτου. Διότι, ἐκεῖνος ποῦ ἀγωνιᾷ, δὲν ἐξουσιάζει τὸ ἐξουσιαζόμενο, οὔτε δρᾷ, ἀλλὰ πάσχει καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὸ ἀπορρίψει. Καὶ καλὰ εἶπε, «Διότι ὁ Δαυὶδ λέγει γι' αὐτόν», γιὰ νὰ μὴ ἀποδώσεις τὸ λεχθὲν στὸν Προφήτη. Βλέπεις πῶς στὸ ἐξῆς ἐρμηνεύει πλέον τὴν προφητεία καὶ τὴν προσθέτει ὀλοκάθαρη, δηλώνοντας πῶς κάθισε ἐπάνω στὸ θρόνο αὐτοῦ; διότι ἡ πνευματικὴ βασιλεία ὑπάρχει στοὺς οὐρανοὺς. Πρόσεχε πῶς μαζὶ μὲ τὴν ἀνάσταση φανέρωσε κατὰ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴ βασιλεία. Φανερώνει, ὅτι ὁ προφήτης εἶχε ἀνάγκη· διότι γι' αὐτόν ἦταν ἡ προφητεία. Γιατί δὲν εἶπε, ἵπερι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀλλὰ, «Περί τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ»; Τοῦτο ἦταν πολὺ σπουδαῖο. Πῶς ὅμως κάθισε ἐπάνω στὸ θρόνο; γενόμενος βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Ἐὰν δὲ τῶν Ἰουδαίων, πολὺ περισ-

Ἰουδαίων, πολλῶ μᾶλλον τῶν σιαυρωσάντων αὐτόν. «Ὁὐ γὰρ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε», φησί, «διαφθοράν». Τοῦτο τῆς ἀνασιάσεως δοκεῖ μὲν ἦτιον εἶναι, πλὴν τὸ αὐτὸ ἐστὶ.

«Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός». Ὅρα πῶς οὐ
 5 καλεῖ αὐτὸν ἑτέρως. «Οὐ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. Τῆ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς». Πάλιν ἐπὶ τὸν Πατέρα καταφεύγει, καίτοι γε ἤρκει εἰπεῖν τὸ πρότερον ἀλλ' οἶδεν δσον τοῦτό ἐστιν. Ἐνιαῦθα καὶ περὶ τῆς ἀναλήψεως ἠνίξαιτο, καὶ δι ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ φανερώς λέγει.
 10 «Τὴν τε ἐπαγγελίαν» φησί, «τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβών». Ὅρα πῶς ἀρχόμενος μὲν οὐχ ἑαυτὸν ἔφη αὐτὸ καταπεπομφέναι, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθη τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων παρὰ Ἰουδαίων καὶ περὶ τῆς ἀνασιάσεως διελέχθη, θαρρῶν λοιπὸν καὶ
 15 τὸν περὶ τούτων εἰσάγει λόγον, πάλιν αὐτοὺς μάρτυρας δι' ἑκατέρων τῶν αἰσθήσεων παράγων καὶ τῆς μὲν ἀνασιάσεως συνεχῶς μέμνηται, τοῦ δὲ τολμήματος αὐτῶν ἅπαξ, ἵνα μὴ αὐτοὺς βαρήσῃ. «Τὴν τε ἐπαγγελίαν», φησί, «τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβών». Τοῦτο πάλιν μέγα. Οἶμαι δὲ νῦν
 20 ἐπαγγελίαν αὐτὸν λέγειν τὴν πρὸ τοῦ παθεῖν. Ὅρα πῶς αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ λοιπὸν ὄλον, μέγα λανθανόντως αὐτὸ ἐργαζόμενος· εἰ γὰρ αὐτὸς ἐξέχεε, περὶ αὐτοῦ ὁ Προφήτης εἴρηκεν ἄνωτέρω· «Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου,
 25 καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἅνω».

Ὅρα οἷα κεκρυμμένος ἐνιίδησιν. Ἀλλά, ἐπειδὴ μέγα ἦν, πάλιν αὐτὸ συσκιάζει τῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς λαθεῖν. Εἶπε τὰ γεγενημένα ἀγαθὰ, τὰ σημεῖα· εἶπεν δι βασιλεύς ἐστιν· δι εἰς αὐτοὺς ἤκεν· εἶπεν δι αὐτὸς τὸ Πνεῦμα δίδωσιν. Ὅσο
 30 γὰρ ἂν εἴπῃ τις, εἰ μὴ εἰς τὸ συμφέρον τελευτήσῃ, εἰκῆ λέγει. Ὡσπερ καὶ Ἰωάννης ποιεῖ, «οὐτος ὑμᾶς», λέγων, «θα-

σότερο εκείνων, πού σταύρωσαν αὐτόν· διότι λέγει, «ἡ σάρκα του δὲν εἶδε φθορά». Αὐτὸ μὲν φαίνεται ὅτι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὴν ἀνάσταση, πλὴν ὅμως εἶναι τὸ ἴδιο.

«Αὐτὸν τὸν Ἰησοῦ ἀνέστησε ὁ Θεός». Βλέπει ὅτι δὲν ὀνομάζει αὐτὸν διαφορετικά. «Γιὰ τὸν ὁποῖο ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες. Ἄφοῦ λοιπὸν ὑψώθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ». Πάλι καταφεύγει πρὸς τὸν Πατέρα, ἂν καὶ βέβαια ἦταν ἀρκετὸ νὰ πεῖ τὸ προηγούμενο· ἀλλὰ γνωρίζει πόσο σπουδαῖο εἶναι αὐτό. Ἐδῶ ἔκαμε ὑπαινιγμὸ καὶ γιὰ τὴν ἀνάληψη, ὅτι βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, ἀλλ' οὔτε αὐτὸ τὸ λέγει φανερά. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, «τὴν ὑπόσχεση τοῦ ἀγίου Πνεύματος». Βλέπεις, πῶς ἀρχίζοντας μὲν, δὲν εἶπε ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει στείλει αὐτό, ἀλλὰ ὁ Πατήρ. Ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρθηκε στὰ σημεῖα αὐτοῦ καὶ στὰ ὅσα εἶχαν γίνει σὲ βάρος του ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, μίλησε καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση, καὶ στὴν συνέχεια, ἀφοῦ ἐνθαρρύνθηκε, ὁμιλεῖ καὶ γι' αὐτό, φέροντας ὡς μάρτυρες πάλι αὐτοὺς μὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τίς αἰσθήσεις· καὶ τὴν μὲν ἀνάσταση συνεχῶς μνημονεύει, τὸ δὲ τόλμημά τους, μόνο μιὰ φορά, γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλήσει. «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε», λέγει, «τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πνεύματος». Αὐτὸ πάλι εἶναι πολὺ σπουδαῖο. Νομίζω δὲ ὅτι αὐτὸς τώρα ἐννοεῖ τὴν ὑπόσχεση πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος. Πρόσεχε, πῶς στὴ συνέχεια ὅλο αὐτὸ τὸ ἀναφέρει σ' ἐκείνον, ἀσχολούμενος μὲ αὐτὸ πολὺ κατὰ τρόπο ἀπαρατήρητο. Διότι, ἂν αὐτὸς ἐξέχεε, ἄρα γι' αὐτὸν ὁ προφήτης μίλησε προηγουμένως· «Στίς τελευταῖες ἡμέρες θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου στοὺς δούλους μου καὶ στίς δοῦλες μου καὶ θὰ δώσω τέρατα στὸν οὐρανὸ ἐπάνω».

Πρόσεχε ποιὰ πράγματα ἀναφέρει συγκαλυμμένα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦταν σημαντικό, πάλι τὸ συγκαλύπτει μὲ τὴ λήψη ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἄνεφερε τὰ ὅσα ἀγαθὰ ἔχουν γίνει, τὰ σημεῖα· εἶπε ὅτι εἶναι βασιλεὺς· ὅτι ἦλθε σ' αὐτοὺς· εἶπε ὅτι αὐτὸς δίνει τὸ Πνεῦμα. Ὅσα δηλαδὴ καὶ ἂν πεῖ κανένας, ἂν δὲν καταλήξει στὸ συμφέρον, ἄσκοπα τὰ λέγει. Ὅπως κάμνει καὶ ὁ Ἰωάννης, λέγοντας· «Αὐτὸς θὰ

πίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Καὶ δείκνυσιν διὲν ὁ σιαυρὸς οὐ μόνον αὐτὸν οὐκ ἠλάτιωσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον εἰργάσατο, εἴ γε πάλαι μὲν ἐπηγγέλλετο ὁ Θεὸς αὐτῷ, τότε δὲ ἔδωκεν. Ἡ ἐπαγγελίαν, φησὶν, ἦν ἡμῖν ἐπηγγείλατο. Οὕτω προ-
 5 ἤδει ἐσομένην, καὶ μείζονα ἡμῖν μετὰ τὸν σιαυρὸν ἐχαρίσατο. Καὶ «ἐξέχεε», φησὶν. Ἐνταῦθα τὸ ἀξίωμα ἐμφαίνει καὶ διὲν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ δαυιλείας. Διό, καὶ αὐτὸ τοῦτο δῆλον ποιῶν, ἐπάγει τὰ ἐξῆς. Λοιπὸν γὰρ θαρροῦντως μετὰ τὴν τοῦ Πνεύματος δόσιν, καὶ περὶ τῆς εἰς πούς οὐρανούς
 10 ἀναλήψεως διαλέγεται καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πάλιν τὸν μάρτυρα παράγων, καὶ ἐκείνου ἀναμιμνήσκων, περὶ οὗ ὁ Χριστὸς εἶπεν «Οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη», φησὶν «εἰς τοὺς οὐρανούς»;

3. Ἐνταῦθα οὐκ ἔτι μεθ' ὑποσιολῆς δημηγορεῖ, ἔχων τὸ
 15 ἀπὸ τῶν εἰρημένων θάρσος, οὐδὲ λέγει, «Ἐξὸν εἰπεῖν», οὐδὲ ὅσα τοιαῦτα λέγει δὲ φανερώς. «Ἐἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Εἰ δὲ τοῦ Δαυὶδ Κύριος, πολλῶ μᾶλλον αὐτῶν. «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Τὸ πᾶν ἐνταῦθα
 20 τέθεικεν. «Ἐως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Ἐνταῦθα καὶ φόβον ἐπέσκησε μέγαν, καθάπερ ἐν τῇ ἀρχῇ ἔδειξεν, ὅλα τοὺς φίλους ἐργάζεται, ὅλα τοὺς ἐχθρούς. Καὶ πάλιν τὴν κράτησιν, ἵνα μὴ ἀπιστῆται, τῷ Πατρὶ ἀνατίθησιν. Ἐπεὶ οὖν μεγάλα ἐφθέγγετο, πάλιν ἐπὶ τὰ
 25 ταπεινὰ τὸν λόγον κατὰγει. «Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω», φησὶ, «πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ»· τουτέστι, Ἐπισημασθε, μηδὲ ἀμφιβάλλετε. Ἐἶτα καὶ ἐπιτακτικῶς λοιπὸν «Ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησεν». Τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ ἐμνημόνευσε· δέον γὰρ εἰπεῖν,
 30 «Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ διὲν ἐκ δεξιῶν κάθηται», ὅπερ ἦν μέγα, τοῦτο ἀφείς, ἕτερον ἐπάγει τὸ πολὺ ταπεινότερον εἰπὼν «Ἐποίησε», τουτέστι, κατέστησεν.

7. Ματθ. 3, 11 καὶ Μάρκ. 1, 8,

8. Ψαλμ. 109, 1.

σᾶς βαπτίσει μὲ Πνεῦμα ἅγιο»⁷. Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ σταυρὸς ὄχι μόνο αὐτὸν δὲν ἐλάττωσε, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερο τὸν κατέστησε, ἂν βέβαια παλιὰ ὁ Θεὸς μὲν ὑποσχόταν σ' αὐτόν, τότε δὲ τὸ ἔδωσε. Ἡ ὑπόσχεση, λέγει, ἐκείνη πού ὑποσχέθηκε σὲ μᾶς. Δηλαδή γνώριζε ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ μεγαλύτερη, τὴν χάρισε δὲ σὲ μᾶς μετὰ τὸ σταυρό. Καὶ «ἐξέλυσε» λέγει. Ἐδῶ φανερώνει τὸ ἀξίωμα· καὶ ὅτι ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀφθονία. Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο φανερώνοντας, προσθέτει στὴ συνέχεια τὰ ἐξῆς. Διότι στὴ συνέχεια λαμβάνοντας τὸ θάρρος μετὰ τὴ δόση τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδάσκει καὶ γιὰ τὴν ἀνάληψη στοὺς οὐρανοὺς· καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ πάλι παρουσιάζοντας τὸν μάρτυρα, καὶ ἐπαναφέροντας στὴ μνήμη ἐκείνο, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Χριστὸς εἶπε· «Διότι ὁ Δαυὶδ δὲν ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς».

3. Ἐδῶ πλέον δὲν δημηγορεῖ μὲ συστολή, ἀφοῦ ἀπέκτησε ἀπὸ τὰ λεχθέντα τὸ θάρρος, οὔτε λέγει, «ὅσα μπορεῖ νὰ πεῖ», οὔτε ὅσα παρόμοια· λέγει δὲ φανερά· «εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριο, κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι πού νὰ θέσω τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου». Ἄν δὲ εἶναι Κύριος τοῦ Δαυὶδ, πολὺ περισσότερο αὐτῶν. «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου». Ἐδῶ ἀνέφερε τὸ πᾶν. «Ἔως ὅτου θέσω τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»⁸. Ἐδῶ προξένησε καὶ φόβο μεγάλο, ὅπως ἔδειξε στὴν ἀρχή, ὅπως στοὺς φίλους προκαλεῖ, ὅπως στοὺς ἐχθροὺς. Καὶ πάλι, γιὰ νὰ μὴ ἀπιστεῖται, ἀναθέτει τὴν ἐξουσία. Ἐπειδὴ λοιπὸν μίλησε γιὰ σπουδαῖα πράγματα, πάλι στὰ ἀσήμαντα φέρνει τὸ λόγο του. «Ἄς γνωρίζουν λοιπὸν καλά», λέγει, «ὄλοι οἱ Ἰσραηλίτες»· δηλαδή, μὴ ἀμφισβητεῖτε οὔτε νὰ ἀμφιβάλλετε. Μετὰ λοιπὸν καὶ ἐπιτακτικά· «ὅτι καὶ Κύριο καὶ Χριστὸ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀνέδειξε». Αὐτὸ τὸ ἀνέφερε ἀπὸ τὸν Δαυὶδ καὶ ἀπὸ τὸν Ψαλμό. Διότι ἔπρεπε νὰ πεῖ, Ἄς τὸ γνωρίζουν λοιπὸν πολὺ καλά, ὄλοι οἱ Ἰσραηλίτες, ὅτι κάθεται στὰ δεξιὰ, πράγμα πού ἦταν πολὺ σημαντικό, ἀφήνοντας ὅμως αὐτό, προσθέτει ἄλλο, πού εἶναι πολὺ ταπεινότερο, λέγοντας, «Ἐποίησε», δηλαδή

“Ὡστε οὐδὲν περὶ οὐσιώσεως ἐνιαῦθα, ἀλλὰ πᾶν φησι περὶ τούτου. «Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐστιαυρώσατε». Καλῶς ἐνιαῦθα ἔληξε, διασειῶν αὐτῶν τὴν διάνοιαν ἐπειδὴ γὰρ ἔδειξεν ἡλίκον ἐσί, τότε λοιπὸν καὶ τὸ τόλμημα ἐγύμνω-
 5 σεν, ὥστε μεῖζον δεῖξαι καὶ τῷ φόβῳ αὐτοῖς ἐλεῖν· οὐ γὰρ οὕτως οἱ ἄνθρωποι ταῖς εὐεργεσίαις ἐπάγονται, ὡς τῷ φόβῳ σωφρονίζονται. Οἱ δὲ θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ Θεῷ φίλοι, οὐδενὸς τούτων δέονται οἷος ὁ Παῦλος ἦν οὐ γὰρ βασιλείας, οὐ γέεννης λόγον ἐποιεῖτο.

10 Τοῦτό ἐστι φιλεῖν τὸν Χριστόν, τοῦτο μὴ μισθωτὸν εἶναι, μηδὲ πραγματείαν καὶ καπηλείαν ἡγεῖσθαι, ἀλλ’ ὄντως ἐνάρετον εἶναι, καὶ διὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον πάντα ποιεῖν! Πόσων οὖν δακρύων ἄξιοι, ὅταν, ἰσοῦτον ὀφείλοντες μέτρον, μηδὲ ὡς κἀπῆλοι μειώμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Τόσαῦτα
 15 ἡμῖν ὑπισχνεῖται, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀκούομεν; Τί ταύτης τῆς ἐχθρας ἴσον γένοιτ’ ἄν; Καίτοι γε οἱ περὶ χρήματα μαινόμενοι, κἂν ἐχθρούς, κἂν δούλους, κἂν πολεμιωτάτους εὗρωσι, κἂν πάντα κακοῦς, μόνον δὲ προσδοκήσωσιν ὅτι χρήματα δι’ αὐτῶν
 20 καὶ θεραπεύουσι, καὶ δοῦλοι γίνονται, καὶ πάντων ἡγοῦνται αὐτοὺς σεμνοτέρους εἶναι, ἵνα τι λάβωσι παρ’ αὐτῶν· ἢ γὰρ τῶν χρημάτων ἐλπίς οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἀφήσιν ἐννοῆσαι. Βασιλεία δὲ οὐκ ἴσχυσεν ὅσα χρήματα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοσιόν· καίτοι οὐδὲ ὁ τυχών ἐστιν ὁ ἐπαγγελλό-
 25 μενος αὐτήν, ἀλλ’ ὁ ἀσυγκρίτως καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς μεῖζων. “Ὅταν δὲ καὶ τὸ ἐπαγγελλλόμενον βασιλεία, καὶ Θεὸς ὁ ταύτην διδούς, μέγα καὶ αὐτὸ τὸ παρὰ τοιούτου λαμβάνειν. Νῦν δὲ ταῦτόν γίνεται, ὥσπερ ἄν, εἰ βασιλεὺς μὲν, κληρονόμους αὐτοῦ καὶ συγκληρονόμους τῷ νῖψ̄ βουλόμενος ποι-

κατέστησε. "Ὡστε ἐδῶ τίποτε δὲν λέγει γιὰ τὴν φύση τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ πᾶν γι' αὐτόν· «Αὐτόν τὸν Ἰησοῦ, πού σεῖς τὸν σταυρώσατε». Καλῶς ἐδῶ κατέληξε, συνταράσσοντας τὴ διάνοια αὐτῶν, διότι, ἀφοῦ ἔδειξε πόσο μεγάλο εἶναι, τότε πλέον καὶ τὸ τόλμημα ἀπεκάλυψε, ὥστε νὰ τὸ δείξει μεγαλύτερο καὶ μὲ τὸ φόνο νὰ τοὺς προσελκύσει· διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν πείθονται τόσο πολὺ μὲ τίς εὐεργεσίες, ὅσο σωφρονίζονται μὲ τὸ φόβο. Οἱ σπουδαῖοι ὅμως καὶ μεγάλοι καὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν χρειάζονται, ὅπως ἦταν ὁ Παῦλος· διότι δὲν μιλοῦσε οὔτε γιὰ βασιλεία, οὔτε γιὰ γέεννα.

Αὐτὸ σημαίνει νὰ ἀγαπᾶς τὸ Χριστό, αὐτὸ νὰ μὴ εἶσαι μισθωτός, οὔτε νὰ τὸ θεωρεῖς σὰν κάποια ἀσχολία πού σοῦ παρέχει κέρδος, ἀλλ' πράγματι νὰ εἶσαι ἐνάρετος, καὶ νὰ κάνεις τὰ πάντα, γιὰ νὰ εἶσαι φίλος τοῦ Θεοῦ. Γιὰ πόσα λοιπὸν δάκρυα εἴμαστε ἄξιοι, ὅταν, ἐνῶ ὀφείλομε τόσο μέτρο, οὔτε σὰν μικρέμποροι ἀσχολούμαστε μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Τόσα πολλὰ ὑπόσχεται σ' ἡμᾶς, καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι ἀκοῦμε; Τί θὰ μπορούσε νὰ ἐξισωθεῖ μὲ αὐτὴ τὴν ἔχθρα; "Ἄν καὶ βέβαια ὅσοι μὲ μανία ἀσχολοῦνται μὲ τὰ χρήματα, καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσουν ἐχθρούς, καὶ ἂν ἀκόμη δούλους καὶ πολὺ ἐχθρικούς, καὶ τελείως κακούς, μόνο δὲ μὲ τὴν προσδοκία, ὅτι θὰ μπορέσουν μὲ αὐτὰ νὰ ἀποκτήσουν χρήματα, κάνουν τὰ πάντα, καὶ κολακεύουν καὶ ὑπηρετοῦν καὶ γίνονται δοῦλοι, καὶ νομίζουν ὅτι αὐτοὶ εἶναι σεμνότεροι ἀπ' ὅλους, γιὰ νὰ λάβουν κάτι ἀπ' αὐτούς· διότι ἡ ἐλπίδα τῶν χρημάτων δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ σκεφθοῦν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἡ βασιλεία δὲ τῶν οὐρανῶν δὲν ἀξίζει ὅσο τὰ χρήματα, μᾶλλον δὲ οὔτε κατ' ἐλάχιστο, παρ' ὅτι ὁ ὑποσχόμενος αὐτὴν δὲν εἶναι ὁ τυχαῖος, ἀλλ' ὁ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς. "Ὅταν δὲ καὶ τὸ ὑποσχόμενο εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ὁ χορηγὸς αὐτῆς ὁ Θεός, εἶναι πολὺ σπουδαῖο καὶ αὐτὸ τὸ νὰ λαμβάνεις ἀπὸ ἓνα τέτοιο χορηγό. Τώρα ὅμως γίνεται τὸ ἴδιο, ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἤθελε περιφρονηθεῖ μὲν ἂν ἓνας βασιλεὺς πού θὰ ἤθελε νὰ ἡμᾶς κάνεῖ· μετὰ

ἦσαι μετὰ μυρίας καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας, καταφρονοῖτο, λή-
 σταρχος δέ, μυρία καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς γονεῖς τοὺς ἡμετέρους
 διαθεῖς, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, καὶ καταισχύνας ἡμῶν
 καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν σωτηρίαν, ἕνα μόνον ὄβολον δεῖξας
 5 προσκνυοῖτο παρ' ἡμῶν. Βασιλείαν ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός, καὶ
 καταφρονεῖται, γέενναν προξενεῖ ὁ διάβολος, καὶ τιμᾶται.
 Οὗτος Θεός, ἐκεῖνος διάβολος.

Ἄλλ' ἴδωμεν τῶν ἐπιταγμάτων τὸ διάφορον. Εἰ γὰρ
 μηδὲν τούτων ἦν, μηδὲ οὗτος μὲν Θεός, ἐκεῖνος δὲ διάβολος,
 10 μηδὲ οὗτος μὲν βασιλείαν, ἐκεῖνος δὲ γέενναν προὔξενει, αὐ-
 τῇ τῶν ἐπιταγμάτων ἡ φύσις οὐχ ἱκανὴ πεῖσαι τούτῳ προο-
 θέσθαι; Τί δὲ καὶ ἐκάτερος ἐπιτάττει; Ἐκεῖνος τὰ καται-
 σχύοντα, οὗτος τὰ ἐνδόξους ποιοῦντα· ἐκεῖνος τὰ μυρίαις
 περιβάλλοντα σύμφοραῖς καὶ ἀσχημοσύναις, οὗτος τὰ πολλὴν
 15 τὴν ἄνεσιν ἔχοντα. Ὅρα γάρ. Οὗτος λέγει, «Μάθετε ἀπ' ἐ-
 μουσῦ διτι προῶς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε
 ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν», ἐκεῖνός φησιν· "Ἄγριος ἔσο,
 καὶ ἀνήμερος, καὶ ἀκρόχολος, καὶ ὀργίλος, καὶ θηρίον μᾶλ-
 λον, ἢ ἄνθρωπος". Ἰδωμεν οὖν τί χρησιμώτερον, τί δὲ ὠ-
 20 φελιμώτερον; Ἄλλὰ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐννόησον διτι ὁ μὲν
 διάβολός ἐστι· μάλιστα γάρ, ἂν ἐκεῖνο δειχθῆ, πάλιν τὰ νι-
 κητήρια ἔσται μείζονα· οὐ γὰρ ὁ εὐκόλα ἐπιτάττων οὗτος κη-
 δεμών, ἀλλ' ὁ συμφέροντα. Ἐπεὶ καὶ πατέρες φορτικὰ ἐπι-
 τάττουσι, καὶ δεσπόται πάλιν ὁμοίως δούλοις, ἀλλὰ διὰ τοῦ-
 25 το οἱ μὲν εἰσι πατέρες, οἱ δὲ δεσπόται· ἐκεῖνοι δὲ ἀνδραπο-
 δισταὶ καὶ λυμεῶνες καὶ πάντα τὰ ἐναντία. Πλὴν διτι καὶ
 ἡδονὴν ἔχει δῆλον ἐκεῖθεν. Ἐν τίσιν γὰρ νομίζει εἶναι τὸν
 ἀκρόχολον, ἐν τίσιν δὲ τὸν ἀνεξίκακον καὶ προῶν; οὐχὶ τού-
 του μὲν ἡ ψυχὴ ἐρημία τινί, πολλὴν ἐχούση τὴν ἡσυχίαν, ἔ-
 30 οικεν, ἢ ἐκεῖνου δὲ ἀγορᾶ καὶ θορύβῳ, ἔνθα πολλὴ ἡ κραυ-

ἀπὸ πολλὰς καὶ διάφορας εὐεργεσίας, κληρονόμους καὶ συγκληρονόμους τοῦ υἱοῦ του, ἐνῶ ἓνας λήσταρχος, ἂν καὶ προκάλεσε σὲ μᾶς καὶ στοὺς γονεῖς μας μύρια κακά, καὶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ μύρια κακά καὶ ἀφοῦ ἀτίμασε καὶ τὴ δόξα καὶ τὴ σωτηρία μας, θὰ προσκυνοῦνταν ἀπὸ μᾶς, δείχνοντάς μας μόνο ὀβολό. Βασιλεία ὑπόσχεται ὁ Θεὸς καὶ περιφρονεῖται, ἐνῶ γέεννα προξενεῖ ὁ διάβολος καὶ τιμᾶται. Αὐτὸς εἶναι Θεός, ἐκεῖνος διάβολος.

Ἄλλ' ἄς δοῦμε τὴ διαφορὰ τῶν προσταγμάτων. Διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε ἦταν αὐτὸς μὲν Θεός, ἐκεῖνος δὲ διάβολος, οὔτε παρεῖχε αὐτὸς μὲν βασιλεία, ἐκεῖνος δὲ γέεννα, αὐτὴ ἢ φύση τῶν προσταγμάτων δὲν θὰ ἦταν ἰκανὴ νὰ μᾶς πείσει νὰ προσχωρήσουμε σ' αὐτόν; Τί δὲ προστάζει ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς; Ὁ διάβολος τὰ ὅσα προκαλοῦν καταισχύνη, ὁ Θεὸς δέ, τὰ ὅσα μᾶς κάνουν ἐνδόξους· ἐκεῖνος, τὰ ὅσα μᾶς περιβάλλουν μὲ συμφορὰς καὶ ἀσχημοσύνας, αὐτὸς ἐκεῖνα ποὺ παρέχουν πολλὴ ἄνεση. Διότι πρόσεχε. Αὐτὸς λέγει, «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας»⁹, ἐκεῖνος λέγει· νὰ εἶσαι ἄγριος καὶ ἀνήμερος καὶ ὀξύθυμος καὶ ὀργίλος καὶ μᾶλλον θηρίο, παρὰ ἄνθρωπος. Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί εἶναι χρησιμώτερο, τί δὲ ὠφελιμώτερο; Ὅμως ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ σκέψου, ὅτι ὁ μὲν εἶναι διάβολος· διότι ἂν κυρίως ἀποδειχθεῖ ἐκεῖνο, πάλι τὰ νικητήρια θὰ εἶναι μεγαλύτερα· διότι κηδεμόνας δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ προστάζει τὰ εὐκόλα, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ προστάζει τὰ συμφέροντα. Καθόσον καὶ οἱ πατέρες δυσάρεστα προστάζουν, καὶ οἱ κύριοι πάλι στοὺς δούλους, ἀλλὰ γι' αὐτὸ οἱ μὲν εἶναι πατέρες, οἱ δὲ κύριοι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κάμνουν τοὺς ἀνθρώπους δούλους, εἶναι καταστροφεῖς καὶ ὅλα τὰ ἀντίθετα. Πλὴν ὅμως τὸ ὅτι προκύπτει καὶ εὐχαρίστηση ἀπὸ ἐκεῖ, εἶναι φανερό. Διότι σὲ ποιά κατάσταση νομίζεις ὅτι βρίσκεται ὁ ὀξύθυμος, σὲ ποιά δὲ ὁ ἀνεξίκακος καὶ πρῶτος; δὲν μοιάζει ἢ ψυχὴ αὐτοῦ μὲν μὲ κάποια ἐρημιά ποὺ ἔχει πολλὴ ἡσυχία, ἐκεῖνου δὲ μὲ ἀγορὰ καὶ θόρυβο, ὅπου

γῆ τῶν ἀκολουθῶν, καὶ καμήλοις, καὶ ἡμιόνοις, καὶ ὄνοις, μεγάλα τοῖς προσιούσιν ἐμβοώντων, ὥστε μὴ καταπαιηθῆναι; οὐχ ἢ μὲν τοῦ τοιοῦτου ταῖς μέσαις πάλιν τῶν πόλεων ἐοικυῖά ἐστιν, ἔνθα νῦν μὲν ἐντιεῦθεν ἀργυροκόπων, νῦν δὲ
5 ἐκεῖθεν τῶν χαλκοτύπων ὁ ἦχος πολὺς γίνεται, καὶ οἱ μὲν ἐπηρεάζουσιν, οἱ δὲ ἐπηρεάζονται; Ἄλλ' ἢ τούτου κορυφῆτινι ἔοικεν ὄρους, λεπτήν μὲν ἔχοντι τὴν αὔραν, καθαρὰν δὲ τὴν ἀκτῖνα δεχομένῳ, διειδῆ τὰ νάματα προχέοντι τῶν πηγῶν, καὶ πολλὰς τῶν ἀνθέων προβαλλομένῳ τὰς χάριτας,
10 τῶν ἔαρινῶν ὁμοίως λειμώνων τε καὶ παραδείσων, καὶ φυτοῖς καὶ ἄνθει κομώντων καὶ καταρούτοις ὕδασι· εἴ τις δὲ καὶ ἡχὴ γένοιτο, λιγυρὰ καὶ πολλὴν καταχέουσα τῶν ἀκουόντων τὴν ἡδονήν. Ἡ γὰρ ὄρνιθες ὠδικοὶ ἄκροις τῶν δένδρων ἐφιζάνουσι τοῖς πειάλοις καὶ τέτιγες, καὶ ἀηδό-
15 νες, καὶ χελιδόνες, συμφώνως μίαν τινὰ ἀποτελοῦσι μουσικήν· ἢ ζέφυρος, ἡρέμα τῶν πειάλων τοῖς δένδροις προσπίπτων, πίτυς καὶ πεύκας συριζούσας, καὶ κύκνους πολλάκις μιμεῖται· ἢ λειμών, ρόδα προβάλλων καὶ κρίνα, ἀλλήλοις προσκεκλικότα καὶ κυανίζοντα, καθάπερ πέλαγος κυανὸν ἡρέ-
20 μα κυματούμενον δείκνυσι. Μᾶλλον δὲ πολλὰς εἰκόνας εὔροισις ἄν. Ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ ρόδα τις ἀποβλέψη, τὴν Ἰριὸν οἰήσεται καθορᾶν, ὅταν δὲ εἰς τὰ ἴα, θάλατταν κυματουμένην, ὅταν δὲ εἰς τὰ κρίνα, τὸν οὐρανόν. Οὐ τῆ θέα δὲ μόνον, οὐδὲ τῆ ὄψει τέρποιο ἄν τότιε ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ τῷ σώματι
25 αὐτῷ. Ἐκεῖνον γὰρ μᾶλλον ἐνήσοί τε καὶ ἀναπνεῖν ποιεῖ, ὥστε νομίζειν ἐν οὐρανῷ μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐπὶ γῆς.

4. Ἔστι καὶ ἑτέρα τις ἡχὴ, ὅταν ὕδωρ, ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας διὰ χαραδρῶν αὐτομάτως φερόμενον, καὶ ταῖς ὑποκειμέναις ψηφῖσιν ἡρέμα ἐπιποφοῦν ἡσύχῳ κτύπῳ, οὕτως ἐκ-

εἶναι μεγάλη ἡ κραυγὴ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ ποῦ μὲ καμη-
λες καὶ μὲ ἡμιόνους καὶ ὄνους, ποῦ φωνάζουν δυνατὰ
εἰδοποιώντας αὐτοὺς ποῦ πλησιάζουν, ὥστε νὰ μὴ κατα-
πατηθοῦν; δὲν μοιάζει ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ παρόμοιου ἀνθρώ-
που πάλι μὲ τὸ κέντρο τῶν πόλεων, ὅπου τὴν ἴδια στιγμή
προκαλεῖται πολὺς θόρυβος, ἀπὸ ἐδῶ μὲν τῶν ἀρ-
γυροκόπων, ἀπ' ἐκεῖ δὲ τῶν χαλκουργῶν, καὶ οἱ μὲν
ἐνοχλοῦν, οἱ δὲ ἐνοχλοῦνται; Ἀντίθετα ἡ ψυχὴ τοῦ
πράου μοιάζει μὲ κάποια κορυφὴ ὄρους, ποῦ ἔχει μὲν
λεπτὴ αὔρα, δέχεται δὲ καθαρὲς τὶς ἀκτίνες τοῦ φωτός,
ἐκχύνει καθαρὰ τὰ νερὰ τῶν πηγῶν καὶ προβάλλει πολ-
λὰς τὶς χάριτες τῶν ἀνθέων, καὶ ὅμοια τῶν λειβαδιῶν καὶ
κήπων τῆς ἀνοίξεως καὶ ὁμοιάζει ἀκόμη μὲ φυτὰ καὶ ἄνθη
μὲ φυλλώματα καὶ τρεχούμενα νερά· ἐὰν δὲ συμβεῖ ν' ἀ-
κουσθεῖ καὶ κάποιος ἤχος, εἶναι μελωδικὸς καὶ παρέχει
πολλὴ εὐχαρίστηση σ' αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀκούουν. Διότι
μοιάζει σὰν τὰ ὠδικὰ πτηνὰ ποῦ κάθονται στὰ ἄκρα τῶν
φύλλων τῶν δένδρων, καὶ τὰ τζιτζίκια καὶ τ' ἀηδόνια καὶ
τὰ χελιδόνια ποῦ βγάζουν ὅλα μαζί μιὰ μουσικὴ, ἢ σὰν τὸ
ζέφυρο ποῦ ἤρεμα πνέει στὰ φύλλα τῶν δένδρων, καὶ κά-
νει νὰ συρίζουν τὰ κωνωφόρα καὶ τὰ πεῦκα, καὶ μιμεῖται,
πολλὰς φορές, τοὺς κύκνους ἢ μοιάζει μὲ δειβάδι ποῦ
εἶναι γεμάτο ἀπὸ ρόδα καὶ κρίνα ποῦ κλίνουν τὸ ἓνα πρὸς
τὸ ἄλλο καὶ δίνουν γαλάζιο χρῶμα, ὅπως ἀκριβῶς παρου-
σιάζεται τὸ πέλαγος γαλάζιο μὲ ἤρεμα κύματα. Μᾶλλον δὲ
πολλὰς εἰκόνες μπορεῖ κανένας νὰ βρεῖ. Διότι ὅταν μὲν
κάποιος ρίξει τὸ βλέμμα του στὰ ἄνθη, νομίζει ὅτι βλέπει
τὰ χρώματα τῆς ἰριδος, ὅταν δὲ στοὺς μενεξέδες, νομίζει
ὅτι βλέπει θάλασσα ποῦ κυματίζει, ὅταν δὲ στὰ κρίνα, νο-
μίζει ὅτι βλέπει τὸν οὐρανὸ. Συμβαίνει δὲ τότε ὁ ἄνθρω-
πος νὰ εὐχαριστεῖται ὄχι μόνον μὲ τὴν θεά, οὔτε μὲ τὴν ὄψη,
ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σῶμα του. Διότι ἐκεῖνο καὶ πιὸ πολὺ τὸν
διεγείρει καὶ τὸν ἀνακουφίζει, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι εἶναι
μᾶλλον στὸν οὐρανὸ παρά στὴ γῆ.

4. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάποιος ἄλλος μελωδικὸς ἤχος,
ὅπως ὅταν τὸ νερὸ κινεῖται ἀπὸ μόνον του ἀπὸ τὴν κορυφὴ
ὄρους, καὶ κατέρχεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς χαράδρες καὶ

λύη τὰ μέλη ἡμῶν τῇ ἡδονῇ, ὥστε καὶ ταχέως τὸν λυσιμελῆ
 τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπνον ἐπάγειν. Ἡδέως ἠκούσατε τοῦ διηγῆ-
 ματος· τάχα καὶ ἐρασταὶ γεγόνατε ἐρημίας. Ἀλλὰ ταύτης
 τῆς ἐρημίας ἡδίων πολλῶ τοῦ μακροθύμου ἢ ψυχῆ· οὐ γὰρ
 5 ἵνα λειμῶνα ὑπογράψωμεν, οὐδ' ἵνα πρὸς ἐπίδειξιν τὸν λό-
 γον ἀγάγωμεν, ταύτης ἠψάμεθα τῆς εἰκόνας, ἀλλ' ἵνα, διὰ
 τῆς ὑπογραφῆς ἰδόντες ὅση τῶν μακροθύμων ἢ ἡδονή, καὶ
 ὅτι πολλῶ ἀνδρὶ μακροθύμῳ συγγινόμενος ἂν τις καὶ ἡδοι-
 το καὶ ὠφελοῖτο, ἢ τοιοῦτοις ὁμιλήσας χωρίοις, τούτους με-
 10 ταδιώκητε. Ὅταν γὰρ μηδὲ πνεῦμα σφοδρὸν καὶ ταύτης ἐξ-
 ἔρχηται τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἡμεροὶ τινες λόγοι καὶ προσηνεῖς,
 καὶ ὄντως ἐκείνο τὸ τοῦ ζεφύρου ἤρεμον εἰκονίζοντες, καὶ
 παραινέσεις, οὐδὲν μὲν ἔχουσαι στυφον, τοὺς δὲ ὄρνιθας
 τοὺς ὠδικοὺς μιμούμεναι, πῶς οὐ τοῦτο θέλιον; Οὐ γὰρ
 15 σώματι προσπίπτει τοῦ λόγου ἢ αὔρα, ἀλλὰ ψυχὰς ἀνίησιν.
 Οὐκ ἂν ἰατρὸς πυρέτιοντα ἄνθρωπον οὕτω ταχέως ἀπαλ-
 λάξειε τοῦ πυρετοῦ δι' οἰασοδήποτε σπουδῆς, ὡς μα-
 κρόθυμος ἀνὴρ καὶ ὀργίλον καὶ καιόμενον ὑπὸ τῆς ὀρ-
 γῆς λαβῶν καταψύξειε διὰ τοῦ πνεύματος τῶν οἰκείων λό-
 20 γων. Καὶ τί λέγω ἰατρὸν; Οὐδὲ σίδηρος πεπυρωμένος καὶ
 ὕδαι βαπτόμενος οὕτω ταχέως τῆς θέσμης ἀφίσταται, ὡς
 εἰς μακρόθυμον ψυχὴν ἄνθρωπος ὀργίλος ἐμπροσθέν. Καθά-
 περ δὲ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, εἰ εἰσέλθοιεν ὠδικοὶ ὄρνιθες, καὶ
 λῆρος εἶναι δοκοῦσιν, οὕτω δὲ καὶ τὰ παραγγέλματα τὰ ἡ-
 25 μέτερα, εἰς ψυχὰς ἀκροχόλους ἐμπίπτοντα. Ἄρα ἡδίων ἐπι-
 εἰκεια χολῆς καὶ ὑρασότητος. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τὸ
 μὲν ὁ διάβολος, τὸ δὲ ὁ Θεὸς ἐπέταξεν.

Ὅρατε ὅτι οὐχ ἀπλῶς εἶπον ὅτι, εἰ καὶ μὴ διάβολος ἦν
 καὶ Θεός, αὐτὰ τὰ ἐπιτάγματα ἱκανὰ ἦν ἡμᾶς ἀποσιῆσαι·
 30 ὁ μὲν γὰρ καὶ ἐαυτῷ ἡδύς, καὶ τοῖς ἄλλοις ὠφέλιμος, ὁ δὲ

προκαλεῖ μὲ τὰ κάτω ἀπ' αὐτὸ λιθάρια θόρυβο ἤσυχο καὶ ἤρεμο, καὶ προξενεῖ μὲ τὴν εὐχαρίστηση τέτοια χαλάρωση τῶν μελῶν, ὥστε νὰ ἐπιφέρει ἀμέσως τὸν ὕπνο στοὺς ὀφθαλμούς. Μὲ εὐχαρίστηση ἀκούσατε τὴ διήγηση, ἴσως δὲ καὶ νὰ γίνατε ἐραστὲς τῆς ἐρημίας. Ἄλλ' αὐτῆς τῆς ἐρημίας ἡ ψυχὴ τοῦ μακρόθυμου εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερη ὄχι γιὰ νὰ περιγράψουμε ἓνα λειβάδι, οὔτε γιὰ νὰ κάνουμε ἐπίδειξη μὲ τὸ λόγο ἀναφέραμε αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ἀλλ' ἀφοῦ γνωρίσουμε μὲ τὴν περιγραφή πόση εἶναι ἡ εὐχαρίστηση τῶν μακρόθυμων καὶ ὅτι θὰ εὐχαριστεῖτο καὶ θὰ ὠφελεῖτο πολὺ περισσότερο συναναστρεφόμενος κανένας μὲ κάποιο ἄνθρωπο μακρόθυμο, παρὰ ἐπισκεπτόμενος τέτοιους χώρους, αὐτοὺς νὰ ἐπιζητεῖτε. Διότι, ὅταν ἀπὸ αὐτὴ τὴ ψυχὴ δὲν ἐξέρχεται πνεῦμα βίαιο, ἀλλὰ κάποιοι λόγοι ἡμεροὶ καὶ καταδεκτικοὶ καὶ ποὺ πράγματι εἰκονίζουσι ἐκεῖνο τὸ ἤρεμο τοῦ ζέφυρου, καὶ συμβουλές, ποὺ δὲν προκαλοῦν μὲν καμιά ἐνόχληση, ἀλλὰ ποὺ μιμοῦνται τὰ ὠδικὰ πτηνά, πῶς δὲν εἶναι αὐτὸ καλύτερο; Διότι ἡ αὔρα τοῦ λόγου δὲν προσπίπτει σὲ σῶμα, ἀλλὰ ἀνακουφίζει ψυχές. Δὲν θὰ μπορούσε ἰατρὸς νὰ ἀπαλλάξει τόσο γρήγορα ἀπὸ τὸν πυρετὸ ἓναν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει πυρετό, μὲ ὅποισδήποτε προσπάθειαι, ὅσο ὁ μακρόθυμος ἄνθρωπος θὰ μπορούσε νὰ δροσίσει μὲ τὸ πνεῦμα τῶν λόγων του, παραλαμβάνοντας ἓνα ὄργιλο καὶ ποὺ καίεται ἀπὸ τὴν ὀργὴν του. Καὶ γιὰτὶ ἀναφέρω ἰατρό; Οὔτε σίδηρος πυρακτωμένος καὶ βυθιζόμενος στὸ νερό, τόσο γρήγορα ἀπαλλάσσεται τῆς θρασύτητάς του, ὅσο ἄνθρωπος ὄργιλος ὅταν ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ μακρόθυμη ψυχὴ. Ὅπως δὲ ἀκριβῶς στὴν ἀγορά, ἂν εἰσέλθουν ὠδικὰ πτηνά, νομίζουν ὅτι εἶναι φλυαρία, ἔτσι καὶ τὰ δικά μας διδάγματα, ὅταν ἐμπίπτουν σὲ ὀξύθυμες ψυχές. Ἄρα ἡ ἐπιείκεια εἶναι γλυκύτερη ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ θρασύτητα. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ μὲν ἓνα διέταξε ὁ διάβολος, τὸ δὲ ἄλλο ὁ Θεός.

Βλέπετε, ὅτι δὲν εἶπα τυχαῖα, ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχε διάβολος καὶ ὁ Θεός, αὐτὰ καὶ μόνον τὰ διδάγματα ἦσαν ἱκανὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ὀργὴν. Διότι ὁ μὲν

καὶ ἐαυτῷ ἀηδής, καὶ τοῖς ἄλλοις βλαβερός. Οὐδὲν γὰρ ἀ-
 τερπέσιον ἀνθρώπου χολῶντις, οὐδὲν φορικώτερον, οὐδὲν
 ἐπαχθέσιον, οὐδὲν αἰσχρότερον, ὡσπερ οὖν τοῦ οὐκ εἰδότις
 χολᾶν οὐδὲν ἡδιον. Θηρίῳ συνοικεῖν κάλλιον, ἢ ἀνθρώπῳ
 5 τοιοῦτῳ· ἐκεῖνο μὲν γάρ, ἐπειδὴν ἅπαξ ἡμερωθῆ, φυλάττει
 τὸν αὐτοῦ νόμον, τοῦτον δὲ ὁσάκις ἂν ἡμερώσης, πάλιν ἐκ-
 θηριοῦται, ἅπαξ εἰς ἕξιν ἐαυτὸν τινα τοιαύτην κατασιήσας.
 Καθάπερ γὰρ ἡμέρα λευκὴ καὶ φαιδρά, καὶ χειμῶν γέμων
 πολλῆς τῆς καιτηφείας, ἕτερα ἁλλήλων εἰσίν, οὕτως ἢ τοῦ
 10 ὀργιζομένου ψυχῆ καὶ τοῦ ἐπεικοῦς.

Ἄλλὰ μήπω τὰ τοῖς ἄλλοις ἴδωμεν βλαβερά συμβαίνον-
 τα, ἀλλὰ τὰ ἐαυτοῖς· καίτοι καὶ τοῦτο οὐ μικρὰ βλάβη, ἐ-
 τέρω τι δοῦναι κακόν· πλὴν ἀλλὰ τέως τοῦτο σκοπῶμεν. Ποῖ-
 ος δῆμιος πλευρὰς οὕτω καταξᾶναι δυνήσεται; τίνες ὀβε-
 15 λίσκοι πεπυρωμένοι διέπειραν σῶμα; ποία μανία οὕτως ἐκ-
 στήσειεν ἂν τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, ὡς ὀργὴ καὶ παραπλη-
 ξία; Οἶδα πολλοὺς ἀπὸ ὀργῆς νόσους τεκόντας. Καὶ οἱ χα-
 λεπτοὶ τῶν πυρετῶν μάλιστα οὕτοί εἰσιν. Εἰ δὲ σῶμα οὕτω
 λυμαίνονται, ἐννόησον τὴν ψυχὴν. Μὴ γὰρ λογίσῃ ὅτι οὐχ
 20 ὀρεῖς, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι, εἰ τὸ δεχόμενον τὴν κακίαν οὕτω
 βλάπεται, τὸ τίκιον πόσην ἂν ὑποδέξεται βλάβην; Πολλοὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπώλεσαν· πολλοὶ εἰς νόσον βαρυτάτην κα-
 τέπεσον. Ὁ μέντοι φέρων γενναίως πάντα ὑποσιήσεται εὐ-
 κόλως. Ἄλλ' ὁμως καὶ τοιαῦτα ἐπιτάττει φορικά, καὶ τού-
 25 των μισθὸν ἡμῖν τίθησι τὴν γέενναν. Καὶ διάβολός ἐστι καὶ

μακρόθυμος καὶ στὸν ἑαυτὸ του εἶναι εὐχάριστος καὶ στοὺς ἄλλους ὠφέλιμος, ὁ δὲ ὀξύθυμος καὶ στὸν ἑαυτὸ του εἶναι δυσάρεστος καὶ στοὺς ἄλλους βλαβερός. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο ἄσχημο ἀπὸ ἓνα ὀργισμένο ἄνθρωπο, τίποτε πιὸ ἐνοχλητικὸ, τίποτε περισσότερο πιὸ φορτικὸ, τίποτε πιὸ αἰσχρὸ, ὅπως βέβαια τίποτε πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ ὀργίζεται. Εἶναι καλύτερα νὰ συγκατοικεῖς μὲ ἄγριο θηρίο, παρὰ μὲ τέτοιο ἄνθρωπο. Διότι ἐκεῖνο μὲν, ὅταν συμβεῖ μιὰ φορὰ νὰ ἐξημερωθεῖ, διατηρεῖται ἐξημερωμένο, αὐτὸν δὲ ὅσες φορές καὶ ἂν τὸν ἐξημερώσεις, πάλι γίνεται θηρίο, ἐφόσον συνήθισε τὸν ἑαυτὸ του σὲ κάποια παρόμοια συνήθεια. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἡλιόλουστη καὶ εὐχάριστη ἡμέρα, καὶ ὁ χειμερινὸς καιρὸς ποὺ εἶναι γεμάτος ἀπὸ πολλή σκυθρωπότητα, εἶναι μεταξύ τους διάφορα, ἔτσι εἶναι διάφορη ἡ ψυχὴ τοῦ ὀργιζόμενου καὶ τοῦ ἐπιεικῆ.

Ἄλλ' ἄς μὴ ἐξετάσουμε ἀκόμη τὰ ὅσα βλαβερά συμβαίνουν στοὺς ἄλλους, ἀλλ' στοὺς ἑαυτούς μας· παρ' ὅτι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ βλάβη, νὰ ἀποδίδεις κάποιο κακὸ σὲ ἄλλον. Πλὴν ὅμως ἄς ἐξετάσουμε κατ' ἀρχὴ αὐτό. Ποιὸς δήμιος θὰ μπορέσει νὰ κατακόψει ἔτσι ἀνθρώπου πλευρές; ποιὸς σοῦβλες πυρακτωμένες διεπέρασεν σῶμα; ποιά τρέλλα θὰ μποροῦσε ἔτσι νὰ κάνει κάποιον νὰ παραφρονήσει, ὅπως ἡ ὀργὴ καὶ ἡ παραφροσύνη; Γνωρίζω πολλοὺς ποὺ προκάλεσαν νόσους ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα οἱ πιὸ ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς εἶναι αὐτοὶ ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτὲς τίς αἰτίες. Καὶ ἂν δὲ τὸ σῶμα βλάπτουν τόσο πολὺ, σκέψου πόσο τὴν ψυχὴ. Διότι μὴ σκεφθεῖς, ὅτι δὲν βλέπεις, ἀλλὰ σκέψου, ὅτι ἂν αὐτὸ ποὺ δέχεται τὴν κακία βλάπτεται τόσο πολὺ, πόση βλάβη εἶναι δυνατὸ νὰ δεχθεῖ ἐκεῖνο ποὺ τὴν προκαλεῖ; Πολλοὶ ἔχασαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τους, πολλοὶ περιέπεσαν σὲ βαρύτερη νόσο. Ἐκεῖνος ὅμως, ποὺ ὑπομένει μὲ καρτερικότητα, ὅλα θὰ τὰ ἀντιμετωπίσει γενναῖα. Ἄλλ' ὅμως καὶ διατάσσει τέτοια δυσάρεστα, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν μᾶς παρέχει μισθὸ τῆ γέεννα. Εἶναι καὶ διάβολος καὶ ἐχθρὸς τῆς

ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, καὶ μᾶλλον τούτῳ πει-
 θόμεθα ἢ τῷ Χριστῷ, Σωτῆρι ὄντι καὶ εὐεργέτῃ, καὶ τοι-
 αῦτα λέγοντι, ἃ καὶ ἡδίω καὶ ὠφελιμώτερα καὶ χρησιμώ-
 5 τερά ἐσσι, καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς συνόντας ἡμῖν ὠφελεῖ τὰ μέ-
 γιστα. Οὐδὲν ὑργῆς χειρὸν, ἀγαπητέ, οὐδὲν ἀκαίρου θυμοῦ
 οὐ δεῖται πολλῆς τῆς ἀναβολῆς· ὁξὺ τὸ πάθος ἐστί. Πολλά-
 κισ καὶ ρῆμα ἐξέβαλέ τις ὑπὸ θυμοῦ, οὗ εἰς τὴν θεραπείαν
 ὀλοκλήρου δεῖται βίου· καὶ εἰργάσατό τι, ὃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν
 ζωὴν ἀνέτριψε. Τὸ γὰρ χαλεπὸν τοῦτό ἐστιν, διτι καὶ ἐν βρα-
 10 χεῖ καιρῷ, καὶ διὰ μιᾶς πράξεως, καὶ δι' ἑνὸς ῥήματος μό-
 ρον τῶν αἰωνίων ἡμᾶς πολλάκις ἐξέβαλεν ἀγαθῶν, καὶ μυ-
 ρίους ἐκένωσε πόνους. Διὸ παρακαλῶ πάντα ποιεῖν, ὥστε
 τὸ θηρίον τοῦτο χαλινοῦν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ἐπεικειάς
 καὶ θυμοῦ, εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλλα τις προχειρίσαιο τῷ λόγῳ, οἷ-
 15 ον πλεονεξίαν, ὑπεροφίαν χρημάτων, ἀσέλγειαν, σωφροσύ-
 νην, φθόνον, χρησιότητα, καὶ ἀντεξείασοι, καὶ ἄλλο εἴσεται
 ἔτι διάφορον.

Εἶδείτε πῶς ἀπὸ τῶν προσιαγμάτων μόνον ὁ μὲν Θεός,
 ὁ δὲ διάβολος ὧν δείκνυται; Πειθώμεθα τοίνυν τῷ Θεῷ,
 20 καὶ μὴ εἰς θάραθρα ἑαυτοὺς ἐμβάλωμεν, ἀλλὰ, ἕως ἐστὶ και-
 ρός, πάντα ἀπονιψώμεθα τὰ τὴν ψυχὴν λυμαινόμενα, ἵνα τῶν
 αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁ-
 γίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 25 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δικῆς μας σωτηρίας καὶ ὑπακοῦμε περισσότερο σ' αὐτόν, παρὰ στοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι Σωτήρας καὶ εὐεργέτης, καὶ πού διδάσκει τέτοια, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ πιὸ εὐχάριστα καὶ πιὸ ὠφέλιμα καὶ πιὸ χρήσιμα καὶ ὠφελοῦν πάρα πολὺ καὶ μᾶς καὶ αὐτοὺς πού μᾶς συναναστρέφονται. Τίποτε δὲν ὑπάρχει χειρότερο ἀπὸ τὴν ὀργή, ἀγαπητέ, τίποτε χειρότερο ἀπὸ τὸν ἄκαιρο θυμό. Δὲν χρειάζεται πολλὴ ἀναβολή· τὸ πάθος εἶναι ὀξύ. Πολλὲς φορές καὶ μιὰ λέξη ἐξέβαλε κάποιος ἀπὸ τὸ θυμό, γιὰ τὴν θεραπεία τῆς ὁποίας χρειάζεται ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του· καὶ διέπραξε κάτι, πού ἀνεστάτωσε ὅλη τὴ ζωὴ του. Διότι τὸ δυσάρεστο εἶναι αὐτό, ὅτι καὶ μέσα σὲ λίγο χρόνο, καὶ μὲ μιὰ πράξη, καὶ μ' ἓνα λόγο μόνο, πολλὲς φορές μᾶς ἀποστέρησε ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ μᾶς προκάλεσε ἄπειρους πόνους. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ κάμνουμε τὰ πάντα, ὥστε νὰ χαλιναγωγήσουμε αὐτὸ τὸ θηρίο. Ἄλλὰ αὐτὰ μὲν γιὰ τὴν ἐπιείκεια καὶ τὸ θυμό· ἐὰν δὲ κάποιος ἐξετάσει μὲ τὸ λόγο καὶ τὰ ἄλλα, ὅπως τὴν πλεονεξία καὶ τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων, τὴν ἀσέλγεια καὶ τὴ σωφροσύνη, τὸ φθόνο καὶ τὴν καλωσύνη, καὶ τὰ ἀντιπαραβάλλει, θὰ διαπιστώσει ἀκόμα καὶ ἄλλη διαφορά.

Εἶδατε πῶς ἀπὸ τὰ προστάγματα καὶ μόνο ὁ μὲν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι Θεός, ὁ δὲ διάβολος; Ἄς ὑπακοῦμε λοιπὸν στοῦ Θεοῦ καὶ ἄς μὴ ρίχνουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὰ βάραθρα, ἀλλ' ἕως ὅτου εἶναι καιρός, ἄς καθαρισθοῦμε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα πού βλάπτουν τὴν ψυχὴ, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στοὺν Πατέρα συγχρόνως καὶ στοῦ ἁγίου Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ζ

(Πράξ. 2, 37 - 47)

«*Ἀκούσαντες δὲ τοὺς λόγους τούτους, καιενύγησαν τὴν καρδίαν, εἰπὸν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοι-
5 πούς Ἀποστόλους· Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί;».*

*1. Ὅρας ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια ἀγαθόν; Αὕτη μᾶλλον τῆς σφοδρότητος τὰς καρδίας καιακενιεῖ τὰς ἡμετέρας, καὶ ὀξυτέραν δίδωσι τὴν πληγὴν. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐσκιρωμένων σωμάτων ὁ πλήτιων οὐχ οὕτω ποιεῖ τὴν αἴσθησιν
10 σφοδράν, ἂν δέ τις αὐτὰ μαλάξῃ πρότερον καὶ ἀπαλὰ ἐργασθῆται, τότε νύττει σφοδρότερον, οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα πρότερον δεῖ μαλάξαι καὶ τότε νύξαι. Μαλάττει δὲ οὐ θυμός, οὐδὲ καιηγορία σφοδρά, οὐδὲ ὄνειδη, ἀλλ' ἐπιείκεια· ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐπιτείνει τὴν πώρωσιν, αὕτη δὲ ἀναιρεῖ.
15 Ὡστε, ἂν ἐθέλῃς καθάψασθαι τινος ἠδικηκότιος, μετὰ πολλῆς τῆς πραότητος αὐτῷ προσφέρου. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνιαῦθα τί ποιεῖ. Ἀνέμνησεν αὐτοὺς τῶν οἰκείων τολμημάτων πρῶως, καὶ οὐδὲν προσέθηκεν· εἶπε τοῦ Θεοῦ τὴν δωρεάν, ἐπήγαγε τὴν χάριν μαρτυροῦσαν τοῖς γεγενημένοις, καὶ ἔτι
30 περραιτέρω τὸν λόγον ἐξήγαγεν. Ἠδέσθησαν τοῦ Πέτρου τὴν ἐπιείκειαν, ὅτι τοῖς τὸν Δεσπότην αὐτοῦ σταυρώσασιν καὶ και' αὐτῶν φονῶσιν, ἐν τᾶξει πατρὸς καὶ διδασκάλου κηδεμονικοῦ διελέγειο. Οὐχ ἀπλῶς ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καιέγνωσαν ἐ-
25 καινῶν, ἦλθον εἰς αἴσθησιν τῶν γεγενημένων· οὐ γὰρ ἀφήκεν αὐτοῖς ἀρθῆναι τὸν θυμόν, καὶ ἐπισκοτεῖσαι τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης ὥσπερ τινὰ σκεδάσας ἀχλὺν*

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ζ'

(Πράξ. 2, 37 - 47)

«Όταν δὲ ἄκουσαν τὰ θεόπνευστα αὐτὰ λόγια, συγκινήθηκαν βαθιὰ καὶ εἶπαν στὸν Πέτρο καὶ στοὺς ἄλλους Ἀποστόλους· Τί πρέπει νὰ κάνουμε, ἄνδρες ἀδελφοί;»¹.

1. Βλέπεις πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἐπιείκεια; Αὐτὴ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴ σφοδρότητα καταπληγώνει τὶς δικές μας καρδιές καὶ βαθύτερα προξενεῖ τὴν πληγὴ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾷ τὰ σκληρὰ σώματα δὲν προκαλεῖ τόσο δυνατὴ αἴσθησι, ἂν ὅμως κάποιος τὰ μαλακώσει προηγουμένως καὶ τὰ κάνει ἀπαλά, τότε τὰ κεντᾷ βαθύτερα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, πρέπει προηγουμένως νὰ μαλακώσει τὰ πράγματα καὶ μετὰ νὰ τὰ κεντήσῃ. Μαλακώνει δὲ ὄχι ὁ θυμὸς, οὔτε ἡ σφοδρὴ κατηγορία, οὔτε οἱ προσβολές, ἀλλὰ ἡ ἐπιείκεια· διότι ὁ μὲν θυμὸς ἐπιτείνει περισσότερο τὴν σκλήρυνση, ἡ δὲ ἐπιείκεια τὴν ἐξαφανίζει. Ὡστε, ἂν θέλεις νὰ πλησιάσεις κάποιον ποὺ ἔχει ἀδικήσει, θὰ πρέπει νὰ προσφερθεῖς μὲ πολλὴ πραότητα σ' αὐτόν. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἐδῶ τί κάμνει. Ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς μὲ πρᾶο τρόπο τὶς δικές του τολμηρὲς πράξεις καὶ δὲν πρόσθεσε τίποτε ἄλλο· ἀνέφερε τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, πρόσθεσε τὴ χάρη ποὺ βεβαιώνεται μὲ τὰ γεγονότα καὶ προχώρησε τὸ λόγο ἀκόμα παραπέρα. Σεβάσθηκαν τὴν ἐπιείκεια τοῦ Πέτρου, διότι δίδασκε σὰν πατέρας καὶ στοργικὸς διδάσκαλος σ' ἐκείνους ποὺ σταύρωσαν τὸν Κύριό του καὶ ἐπιθυμοῦσαν καὶ τοὺς ἴδιους νὰ φονεύσουν. Ὅχι μόνο πείσθηκαν, ἀλλὰ καὶ ἀποδοκίμασαν τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ κατενόησαν τὰ ὅσα εἶχαν διαπραχθεῖ. Διότι δὲν τοὺς ἄφησε νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ νὰ σκοτισθεῖ ὁ νοῦς τους, ἀλλὰ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, ἀφοῦ διεσκόρπισε, σὰν κάποια ὀμίχλη, τὴν ἀγανάκτηση,

τὴν ἀγανάκησιν, οὕτως ἔδειξε τὸ τεισολημένον. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, διὰν εἴπωμεν ἡμεῖς διὲ ἡδικήμεθα, ἐκεῖνοι πειρῶνται δεῖξαι διὲ οὐκ ἡδικήκασιν· διὰν εἴπωμεν ἡμεῖς διὲ οὐκ ἡδικήμεθα, ἀλλ' ἡδικήκαμεν μᾶλλον, ἐκεῖνοι τὸ ἐναντίον
 5 ποιοῦσιν. "Ὡστε, εἰ βούλει τὸν ἡδικηκότα εἰς ἀγῶνα ἐμβαλεῖν, μὴ κατηγορήσῃς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀγωνίσαι, κακεῖνος κατηγορήσει· φιλόνεικον γὰρ ἐστὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦτο ὁ Πέτρος ἐποίησεν. Οὐ κατηγόρησεν αὐτῶν σφοδρῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπειράθη σχεδὸν ἀγωνίσασθαι ἡμέρως κα-
 10 τὰ τὸ δυνατόν· διὰ τοῦτο αὐτῶν καθικνεῖται τῆς ψυχῆς. Καὶ πόθεν δῆλον διὲ κατενύγησαν; Ἐπὶ τῶν ρημάτων αὐτῶν. Τί γὰρ φασί; «Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί»; Οὐς πλάρους ἐκάκουν, ἀδελφούς νῦν καλοῦσιν, οὐχὶ ἰσοῦτον ἑαυτοὺς παρεξισιάζοντες, ὅσον εἰς φιλοσοργίαν ἐπισπώμενοι καὶ
 15 κηδεμονίαν. "Ἄλλως δέ, ἐπειδὴ αὐτοὶ κατηξίωσαν τοῦτο καλέσαι αὐτούς, καὶ φασί, «Τί ποιήσωμεν;», οὐκ εἶπον εὐθέως, Ἐπινοῦν μετανῶμεν', ἀλλ' ἐπέτρεψαν ἑαυτοὺς αὐτοῖς. Καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τις γενόμενος ἢ ἐν νόσῳ, τὸν κυβερνήτην ἰδὼν ἢ τὸν ἰατρόν, πάντα αὐτῷ παραχωρεῖ τε καὶ πείθεται,
 20 οὕτω καὶ οὗτοι ὠμολογήκασιν ἐν ἐσχάτοις ὄντας ἑαυτούς, καὶ οὐδὲ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχοντας. Καὶ ὄρα. Οὐκ εἶπον, Ἐπινοῦν μετανῶμεν;' ἀλλὰ «Τί ποιήσωμεν;». Τί οὖν ὁ Πέτρος; Πάλιν ἐνταῦθα πάντων ἐρωτηθέντων, ἐκεῖνος ἀποκρίνεται, «μετανοήσατε», λέγων, «καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ
 25 τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ οὕτω λέγει διὲ πιστεύσατε', ἀλλὰ «βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν»· τοῦτο γὰρ ἐν τῷ βαπτισματι παρέλαβον. Ἐἶτα δείκνυσι καὶ τὸ κέρδος· «Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Εἰ δωρεὰν λήψεσθε, εἰ ἄφεσιν ἔχει τὸ βάπτισμα.
 30 τί μέλλετε;

Ἐἶτα, πιθανὸν τὸν λόγον ποιῶν, ἐπήγαγεν «Ἐμῖν γὰρ

ἔτσι παρουσίασε ἐκεῖνο πού εἶχαν τολμήσει. Καί πράγματι ἔτσι συμβαίνει, ὅταν ποῦμε ἐμεῖς, ὅτι ἀδικηθήκαμε, ἐκεῖνοι προσπαθοῦν νά ἀποδείξουν ὅτι δέν ἔχουν ἀδικήσει· ὅταν ποῦμε ἐμεῖς, ὅτι δέν ἀδικηθήκαμε, ἀλλά ὅτι μάλλον ἔχομε ἀδικήσει, ἐκεῖνοι κάνουν τὸ ἀντίθετο. "Ὡστε, ἂν θέλεις νά βάλεις σ' ἀγώνα ἐκεῖνον πού ἔχει ἀδικήσει, μὴ τὸν κατηγορήσεις, ἀλλ' ἀγωνίσου, καὶ ἐκεῖνος θὰ κατηγορήσει· διότι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἶναι φιλόνηκο.

Αὐτὸ ἔκαμνε καὶ ὁ Πέτρος. Δέν τοὺς κατηγορήσε αὐστηρά, ἀλλὰ προσπάθησε νά ἀγωνισθεῖ κατὰ τὸ δυνατό σχεδὸν ἡμερᾶ· γι' αὐτὸ καὶ ἐγγίζει τὴν ψυχὴ τους. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό, ὅτι συγκινήθηκαν; Ἐκ τῶν ἴδια τους τὰ λόγια. Διότι, τί λέγουν; «Τί πρέπει νά κάνομε, ἄνδρες ἀδελφοί;». Αὐτοὺς πού ὀνόμαζαν πλάνους, τώρα τοὺς ὀνομάζουν ἀδελφούς. "Ὅχι τόσο γιὰ νά ἐξισωθοῦν με τοὺς Ἀποστόλους, ὅσο γιὰ νά παρακινήσουν αὐτοὺς σὲ φιλοστοργία καὶ κηδεμονία. Ἐξάλλου δέ, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι θεώρησαν ἄξιο ἔτσι νά ὀνομάσουν αὐτούς, καὶ λέγουν, «Τί πρέπει νά κάνομε;», δέν εἶπαν ἀμέσως, Ἐπιπλέον μετανουοῦμε, ἀλλ' ἐμπιστεύθηκαν τοὺς ἑαυτούς τους σ' αὐτούς. "Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν βρεθεῖ κάποιος σὲ ναυάγιο ἢ σὲ ἀρρώστια, μόλις δεῖ τὸν κυβερνήτη ἢ τὸν ἰατρό, ὅλα τὰ ἀφήνει σ' αὐτὸν καὶ ὑπακούει, ἔτσι καὶ αὐτοί, ὁμολόγησαν ὅτι βρίσκονται στὴν πιὸ χειρότερη κατάσταση καὶ δέν ἔχουν καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Καὶ πρόσεχε. Δέν εἶπαν «πῶς θὰ σωθοῦμε;», ἀλλὰ «τί πρέπει νά κάνομε;». Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Πέτρος; Πάλι ἐδῶ, ἐνῶ ὅλοι ἐρωτήθηκαν, ἐκεῖνος ἀποκρίνεται, λέγοντας· «μετανοήσατε καὶ ὁ καθένας σας ἄς βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ δέν λέγει ἀκόμα, Ἐπιστεύσατε, ἀλλὰ «ἄς βαπτισθεῖ ὁ καθένας σας». Διότι αὐτὸ παρέλαβαν στὸ βάπτισμα. Ἐπειτα παρουσιάζει καὶ τὸ κέρδος· «Γιὰ νά συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες καὶ θὰ λάβετε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἐὰν θὰ λάβετε δωρεὰ, ἐὰν παρέχει ἄφεση τὸ βάπτισμα, τί χρονοτριβεῖτε;

"Ἐπειτα κάμνοντας τὸ λόγο πειστικό, πρόσθεσε· «Διό-

ἔστιν ἢ ἐπαγγελία». Ταύτην καὶ ἐνταῦθα λέγει, ἣν εἶπε καὶ
 ἄνω διαλεγόμενος. «Καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν», φησί. Οὐκοῦν
 μείζων ἢ δωρεά, διὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ κληρονόμους ἔχουσι.
 «Καὶ παῶν», φησί, «τοῖς εἰς μακράν». Εἰ «τοῖς εἰς μακράν»,
 5 πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν τοῖς ἐγγύς. «Ὅσους ἂν προσκαλέσῃται
 Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὅρα πότε λέγει «Τοῖς εἰς μακράν».
 Ὅτι αὐτοὺς εὔρεν ὠκειωμένους καὶ κατεγνωκίας ἑαυτῶν
 ψυχὴ γάρ, διὰ ἑαυτὴν καταδικάσῃ, οὐκέτι φθονεῖν δύναται.
 Ἐτέρους τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρατο καὶ παρεκάλει, λέ-
 10 γων». Ὅρα αὐτὸν πανταχοῦ ἐπιτέμνοντα, καὶ οὐ φιλοτιμού-
 μενον, οὐδὲ ἐπιδεικτιῶντα. «Διεμαρτύρατο», φησί, «καὶ πα-
 ρεκάλει, λέγων». Ἀπηρισμένη αὕτη διδασκαλία, τὸ μὲν φό-
 βου, τὸ δὲ ἀγάπης ἔχουσα. «Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκο-
 λιᾶς ταύτης». Οὐδὲν περὶ μελλόντων φησὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν
 15 παρόντων, οἷς καὶ μάλιστα ἐνάγονται ἄνθρωποι, καὶ δείκνυ-
 σιν ὅτι τὸ κήρυγμα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶ μελλόντων ἀ-
 παλλάττει κακῶν. «Οἱ μὲν οὖν ἀομένως ἀποδεξάμενοι τὸν λό-
 γον αὐτοῦ, ἐβαπίσθησαν· καὶ προσειθέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ
 ψυχὰι ὡσεὶ τρισχίλια». Πῶς οἶει τοῦτο τοὺς Ἀποσιόλους
 20 ἀνακινήσασθαι μᾶλλον τοῦ σημείου; «Ἦσαν δὲ προσκαριτε-
 ροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ διδαχῇ τῶν Ἀποσιόλων καὶ τῇ κοι-
 νωνίᾳ». Δύο ἀρεταί, καὶ τὸ προσκαριτερεῖν, καὶ τὸ ὁμοθυμα-
 δόν. Τοῦτο δὲ φησὶν, ἵνα δείξῃ ὅτι πολὺν χρόνον αὐτοὺς ἐ-
 δίδασκον. «Καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄριου, καὶ τῇ
 25 προσευχῇ». Πάντα κοινῇ, πάντα μετὰ καρτερίας ἐποίουν, φησί.
 Ἐγένειο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος, πολλά τε τέρατα καὶ ση-

τι σὲ σᾶς δόθηκε ἡ ὑπόσχεση». Αὐτὴν καὶ ἐδῶ ἀναφέρει, τὴν ὁποία εἶπε μιλῶντας καὶ παραπάνω. «Καὶ στὰ τέκνα σας» λέγει. Λοιπὸν ἡ δωρεὰ εἶναι μεγαλύτερη, ὅταν ἔχουν καὶ κληρονόμους τῶν ἀγαθῶν. «Καὶ σὲ ὄλους ἐκείνους», λέγει, «ποῦ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό». Ἦν δίνεται σ' ἐκείνους ποῦ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό, πολὺ περισσότερο σὲ σᾶς ποῦ βρίσκεσθε κοντά του. «Ὅσους θὰ προσκαλέσει ὁ Κύριος ὁ Θεός μας». Πρόσεχε πότε λέγει, «καὶ σ' ἐκείνους ποῦ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό». Ὅταν διαπίστωσε, ὅτι αὐτοὶ εἶχαν γίνει φίλοι καὶ ὅτι εἶχαν μετανοήσει· διότι ἡ ψυχὴ, ὅταν καταδικάσει τὸν ἑαυτοῦ της, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ φθονεῖ. «Καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα λόγια διαβεβαίωνε αὐτὰ ποῦ ἔλεγε, καὶ τοὺς προέτρεπε, λέγοντας». Πρόσεχε αὐτόν, ὅτι παντοῦ συντομεύει τὸ λόγο καὶ δὲν ἐπιζητεῖ τιμές, οὔτε θέλει ἐπιδείξεις. «Διαβεβαίωνε», λέγει, «αὐτὰ ποῦ ἔλεγε καὶ τοὺς προέτρεπε, λέγοντας». Ὁλοκληρωμένη διδασκαλία αὐτὴ, διότι περιέχει ἀφ' ἑνὸς μὲν φόβο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγάπη. «Σῶστε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀπὸ τὴν τιμωρία ποῦ θὰ ὑποστεῖ ἡ διεστραμμένη αὐτὴ γενεά». Δὲν λέγει τίποτε γιὰ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ γιὰ τὰ παρόντα, γιὰ τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων κατηγοροῦνται οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ κήρυγμα ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα κακὰ. «Καὶ αὐτοὶ μὲν μὲ εὐχαρίστηση δέχθηκαν τὰ λόγια τοῦ Πέτρου καὶ βαπτίσθηκαν, καὶ προστέθηκαν κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη περίπου τρεῖς χιλιάδες ἄτομα». Πῶς σοῦ φαίνεται αὐτό, τὸ νὰ ἀποκτήσουν οἱ Ἀπόστολοι μεγαλύτερη δύναμη, νὰ θαυματουροῦν; «Παρέμειναν δὲ προσηλωμένοι μὲ πιστότητα στὴ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καὶ στὴν ἐπικοινωνία». Δυὸ ἀρετὲς εἶχαν, καὶ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ὁμοψυχία. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει γιὰ νὰ δείξει, ὅτι τοὺς δίδασκαν πολὺ χρόνο. «Καὶ σὲ ἀδελφικὴ ἐπικοινωνία καὶ σὲ ἐνότητα καὶ στὸν τεμαχισμό τοῦ ἄρτου καὶ στίς προσευχάς». Ὅλα, λέγει, τὰ ἔκαμναν ἀπὸ κοινουῦ, ὅλα τὰ ἔκαμναν μὲ ἐπιμονή.

«Φόβος δὲ κατέλαβε τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ

μεῖα διὰ τῶν Ἀποσιόλων ἐγίνετο». Εἰκότως οὐ γὰρ ὡς τῶν τυχόντων κατεφρόνου, οὐδὲ τοῖς ὀρωμένοις προσεῖχον, ἀλλὰ πεπύρωτο αὐτῶν ἡ διάνοια. Ἐπειδὴ δὲ ἄνωθεν ἦν πολὺς ρέων ὁ Πέτρος, καὶ ἐδείκνυ τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰ μέλλοντα, εἰκότως ἐξέσειησαν τῷ φόβῳ, καὶ ἐμαρτύρει τοῖς λεγομένοις τὰ θαύματα. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ πρότερον οἰμεῖα, εἶτα διδασκαλία, εἶτα θαύματα, οὕτω καὶ νῦν. «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά». Ὅρα εὐθέως ὄση ἡ ἐπίδοσις· οὐ γὰρ ἐν ταῖς εὐχαῖς μόνον ἡ κοινωνία, οὐδὲ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. «Καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐλίπωσκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». Ὅρα πόσος φόβος αὐτοῖς ἐνεγένετο! «Καὶ διεμέριζον αὐτά». Τοῦτο εἶπε, τὸ οἰκονομικὸν δηλῶν. «Καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». Οὐχ ἀπλῶς, καθάπερ οἱ παρ' Ἑλλήσι φιλόσοφοι, οἱ μὲν ἀφῆκαν τὴν γῆν, οἱ δὲ εἰς θάλασσαν ἔρριψαν πολὺν χρυσίον, ὅπερ οὐχ ὑπεροψία χρημάτων ἦν, ἀλλὰ μωρία καὶ ἄνοια· πανταχοῦ γὰρ ἐσπούδασεν ὁ διάβολος αἰεὶ τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα διαβάλλειν, ὡς οὐκ ἐνὸν καλῶς χρῆσασθαι χρήμασι. «Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ». Ἐνταῦθα τὸν τρόπον διδάσκει καθ' ὃν τῆς διδασκαλίας ἀπέλαυον.

2. Καὶ σκόπει πῶς οὐδὲν ἐποίουν ἕτερον Ἰουδαῖοι, οὐ μικρόν, οὐ μέγα, ἀλλὰ τῷ ἱερῷ προσήδρευον· ἅτε γὰρ σπουδαιότεροι γεγεννημένοι, καὶ περὶ τὸν τόπον εὐλάβειαν πλείονα εἶχον· οὐ γὰρ ἀπέσπων αὐτοὺς οἱ Ἀπόστολοι τέως, ὥστε μὴ θλάσαι. «Κλῶντες τε καὶ οἶκον ἄριον, μετελάμβανον τρο-

πίστευσαν, διότι πολλά καταπληκτικὰ θαύματα καὶ σημεῖα γίνονταν μὲ τοὺς Ἀποστόλους». Δικαιολογημένα. Διότι δὲν τοὺς περιφρονοῦσαν σὰν τυχαίους, οὔτε πρόσεχαν σὲ ὅσα ἔβλεπαν μόνο, ἀλλὰ καὶ ἡ διάνοιά τους εἶχε διακαεῖ. Ἐπειδὴ δὲ προηγουμένως ὁ Πέτρος μιλοῦσε πρὸς αὐτοὺς μὲ ὀρμητικότητα καὶ ἀποδείκνυε τίς ἐπαγγελίες καὶ τὰ μέλλοντα, δικαιολογημένα συνταράχθηκαν ἀπὸ τὸ φόβο, τὰ δὲ θαύματα ἐπιβεβαίωσαν τὰ ὅσα λέγονταν. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ προηγήθηκαν τὰ σημεῖα, ἀκολούθησε ἡ διδασκαλία, καὶ κατόπιν τὰ θαύματα, ἔτσι καὶ τώρα. "Ὅλοι δὲ ὅσοι πίστευαν ἦταν ἐνωμένοι μεταξὺ τους καὶ τὰ εἶχαν ὅλα κοινά». Πρόσεχε ἀμέσως πόση εἶναι ἡ πρόοδος. Διότι ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τους δὲν ἦταν μόνο στίς προσευχές, οὔτε στὴ διδασκαλία, ἀλλὰ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς. «Καὶ τὰ κτήματα καὶ τίς περιουσίες τους πωλοῦσαν καὶ τὰ μοίραζαν σ' ὅλους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ καθένα ἀπ' αὐτούς». Πρόσεχε πόσος φόβος γεννήθηκε ἀνάμεσά τους! «Καὶ διεμοίραζαν αὐτά». Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ νὰ δηλώσει τὸ οἰκονομικόν. «Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ καθένα». "Ὅχι ἀπλῶς, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ποὺ ἄλλοι μὲν ἄφησαν τὴ γῆ ἀκαλλιέργητη, ἀφοῦ τὴν ἀφιέρωσαν στοὺς θεούς, ἄλλοι δὲ ἔρριψαν πολὺ χρυσάφι στὴ θάλασσα, πράγμα ποὺ ἔγινε ὄχι ἀπὸ περιφρόνηση τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ μωρία καὶ ἀνοησία. Διότι ὁ διάβολος παντοῦ προσπαθοῦσε πάντοτε νὰ διαβάσει τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δῆθεν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ κάνουν καλὴ χρῆση τῶν χρημάτων. «Καὶ κάθε ἡμέρα συγκεντρώνονταν μὲ ζῆλο καὶ μὲ ὀμοψυχία ὅλοι στὸ ναό». Ἐδῶ διδάσκει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀπολάμβαναν τὴν διδασκαλία.

2. Καὶ πρόσεχε, πῶς τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμναν οἱ Ἰουδαῖοι, οὔτε μικρό, οὔτε μεγάλο, ἀλλὰ προσέρχονταν καὶ πρόσφερναν τίς ὑπηρεσίες τους στὸ ναό. Διότι, ἐπειδὴ εἶχαν γίνεαι καλύτεροι, γι' αὐτὸ καὶ ἔδειχναν μεγαλύτερη εὐλάβεια πρὸς τὸν τόπο. Καθόσον οὔτε οἱ Ἀπόστολοι στὴν ἀρχὴ τοὺς ἔπαιρναν γιὰ νὰ μὴ βλάψουν. «Καὶ ἀφοῦ ἔκο-

φῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, αἰνοῦντες τὸν Θεόν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν». Τὸν ἄριον ἐμοὶ δοκεῖ λέγων, καὶ τὴν νησιείαν ἐνιαῦθα σημαίνειν καὶ τὸν σκληρὸν βίον τροφῆς γάρ, οὐ τροφῆς μετελάμβανον. Ἐντεῦ-
 5 θεν, ἀγαπητέ, μάνθανε ὡς οὐχ ἡ τροφή, ἀλλ' ἡ τροφή τὴν ἀπόλαυσιν ποιεῖ· καὶ ὡς οἱ τροφῶντες, ἐν λύπῃ, οἱ δὲ μὴ τροφῶντες, ἐν χαρᾷ. Ὅρας ὅτι οἱ Πέτρον λόγοι καὶ τοῦτο εἶχον, τὸν τοῦ βίου σωφρονισμόν; Οὕτως οὐκ ἐνι γενέσθαι ἀγαλλίασιν, μὴ ἀφελείας οὔσης. Καὶ πῶς, φησὶν, «εἶχον χά-
 10 ριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν»; Δι' ὧν ἐποίουν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Μὴ γάρ μοι, εἰ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπέστησαν αὐτοῖς ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας, τοῦτο ἴδης, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸν λαὸν χάριν εἶχον.

«Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν
 15 τῇ Ἐκκλησίᾳ». «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Οὕτω πανταχοῦ καλὸν ἡ ὁμόνοια. «Ἐτέροις τε λόγοις διεμαρτύρατο». Τοῦτο εἶπε, δεικνύς ὅτι οὐκ ἤρκει τὰ λεχθέντα· ἢ καὶ ἐκεῖνα μὲν, ὥστε πρὸς πίστιν ἐπαχθῆναι, ταῦτα δέ, τίνα χρὴ τὸν πιστὸν ποιεῖν, εἴρηται. Καὶ οὐκ εἶπεν,
 20 Ἐπὶ τῷ σιαυρῷ ἀλλ' «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν». Οὐδὲ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς συνεχῶς τοῦ σιαυροῦ, ἵνα μὴ ὀνειδίζῃ δόξῃ, ἀλλ' ἀπλῶς, «μετανοήσατε», φησί, «καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Καὶ μὴν ἐτέρως ἔχει
 25 τῶν ἐνιαῦθα δικαστηρίων ὁ νόμος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κηρύγματος διὰ τὸν ἡμαρτηκῶς ὁμολογήσῃ, τότε σώζεται. Ὅρα πῶς οὐ τὸ μείζον παρέδραμεν ὁ Πέτρος, ἀλλά, πρότερον τὴν χάριν

βαν τὸν ἄρτο στις οἰκίες, ὅπου συγκεντρώνονταν, ἔτρωγαν μὲ καρδιά γεμάτη ἀγαλλίαση καὶ ἀπλότητα, δοξολογώντας τὸ Θεὸ καὶ ἔχοντας τὴν ἐκτίμησι ὅλου τοῦ λαοῦ». Νομίζω ὅτι ἀναφέροντας τὸν ἄρτο, ἐννοεῖ ἐδῶ καὶ τὴ νηστεία καὶ τὴ σκληραγωγημένη ζωὴ διότι μεταλάμβαναν τροφή καὶ ὄχι μαλθακὴ ζωὴ. Ἄπ' ἐδῶ, ἀγαπητέ, μάθαινε, ὅτι ὄχι ἡ μαλθακὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἡ τροφή προκαλεῖ τὴν ἀπόλαυση, καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν μαλθακὴ ζωὴ αἰσθάνονται λύπη, ἐνῶ ὅσοι δὲν κάνουν μαλθακὴ ζωὴ αἰσθάνονται χαρά. Βλέπεις ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Πέτρου ἀπέβλεπαν καὶ σὲ αὐτό, τὸ σωφρονισμὸ δηλαδὴ τῆς ζωῆς; Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξει ἀγαλλίαση, ἂν δὲν ὑπάρχει ἀπλότητα. Καὶ πῶς, λέγει, «εἶχαν τὴν ἐκτίμησι ὅλου τοῦ λαοῦ»; Μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμναν μὲ τὴν ἐλεημοσύνη. Μὴ λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, βλέπεις μόνον αὐτό, τὸ ὅτι οἱ ἄρχιερεῖς ἐμπόδιζαν αὐτοὺς ἀπὸ φθόνου καὶ ζήλεια, ἀλλ' ὅτι εἶχαν τὴν ἐκτίμησι τοῦ λαοῦ.

«Ὁ δὲ Κύριος πρόσθετε κάθε ἡμέρα στὴν Ἐκκλησία ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ σωθοῦν». «Ὅλοι δὲ ὅσοι πίστευαν, ἦταν ἐνωμένοι μεταξύ τους σὰν μιὰ ψυχὴ». Ἄρα παντοῦ ἡ ὁμόνοια εἶναι καλὸ. Καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα λόγια τοὺς διαβεβαίωνε τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως». Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ νὰ ἀποδείξει, ὅτι τὰ λεχθέντα δὲν ἦταν ἀρκετά ἢ ὅτι καὶ ἐκεῖνα μὲν ὅτι ἔχουν λεχθεῖ γιὰ νὰ ὀδηγήσουν αὐτοὺς στὴν πίστη, αὐτὰ δέ, γιὰ νὰ δείξουν τί πρέπει νὰ κάνει ὁ πιστός. Καὶ δὲν εἶπε ἰστὸ ὄνομα τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ «Ἄς βαπτισθεῖ ὁ καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Οὔτε ὑπενθυμίζει σ' αὐτοὺς συνέχεια τὸ σταυρό, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι τοὺς κατηγορεῖ, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει, «Μετανοήσατε καὶ ἄς βαπτισθεῖ ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ ἀφεθοῦν οἱ ἁμαρτίες του». Καὶ βέβαια ὁ νόμος τῶν δικαστηρίων ἔχει ἐδῶ διαφορετικὴ ἐφαρμογή, ἀλλὰ στὸ κήρυγμα, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἁμάρτησε ὁμολογήσει τὸ ἁμάρτημά του, τότε σώζεται. Πρόσεχε πῶς ὁ Πέτρος δὲν παρέλειψε τὸ σπουδαιότερο, ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως ἀνέφερε τὴ χάρι τοῦ

εἰπών, τότε καὶ ἐκεῖνο ἐπήγαγε, λέγων· «Δήψεσθε τὴν δω-
 ρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἀξιόπιστος ὁ λόγος αὐτόθεν,
 ἐξ ὧν αὐτοὶ ἔλαβον· τέως γὰρ τὸ εὐκολὸν λέγει καὶ πολλὴν
 ἔχον δωρεάν, καὶ τότε ἐπὶ τὸν θίον ἄγει, εἰδὼς δι' ὑπόθε-
 5 σεις αὐτοῖς ἔσται σπουδῆς, τὸ ἤδη γεύσασθαι τῶν τοσοῦτων
 ἀγαθῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐπόθει ἀκοῦσαι ὁ ἀκροατῆς τί ἦν τῶν πλει-
 ὄνων λόγων τὸ κεφάλαιον, καὶ τοῦτο προσετίθει, δεικνὺς δι'
 ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι
 τὸν λόγον ἐπήγεσαν τὰ λεχθέντα, καίτοι φόβου γέμοντα, καὶ
 10 μετὰ τὴν συγκαιάθεισιν τότε ἐπὶ τὸ θάπτισμα ἔρχονται· ἀλλ'
 ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.

«Ἦσαν», φησί, «προσκαριεροῦντες τῇ διδαχῇ». Ἐκ τοῦ-
 του δήλον δι' οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ἐπὶ
 πολλὰς ἐδιδάσκοντο, ἅτε ἐφ' ἕτερον μετασιάντες θίον. «Καὶ
 15 ἐγένετο πάση ψυχῇ φόβος». Εἰ «πάση», καὶ τῶν μὴ πιστευ-
 σάντων. Εἰκὸς δὲ αὐτοὺς παθεῖν, τοσαύτην ἀθρόον μεταβο-
 λὴν ἰδόντας· τάχα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σημείων. Οὐχί, ὁμοῦ δέ,
 ἀλλ' «ὁμοθυμαδόν» εἶπε, ἐπειδὴ ἓν ὁμοῦ μὲν εἶναί τινας,
 οὐ μὴν δὲ ὁμοθυμαδόν, διηρημένους ταῖς γνώμας. «Λόγοις
 20 τε παρεκάλει». Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα λέγει τὴν διδασκαλίαν, ἐ-
 πιτέμων τὸν λόγον· ἐξὸν δὲ μαθάνειν δι' ὡς νέους παῖδας
 ἔτρεφον τῇ τροφῇ τῇ πνευματικῇ. Καὶ ἄγγελοι γεγόνασι λοι-
 πὸν ἐξαίφνης. «Καὶ διεμέριζον καθὸ χρείαν τις εἶχεν». Εἶ-
 δον δι' τὰ πνευματικὰ κοινά, καὶ οὐδεὶς ἕτερος ἐτέρου πλέ-
 25 ον ἔχει, καὶ ταχέως ἦλθον ἐπὶ τὸ τὰ αὐτῶν πᾶσι διαδιδόναι.
 «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό». «Οἱ δὲ οὐ τό-
 πῳ ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, δήλον ἐξ ὧν ἐπήγαγε, λέγων· «Καὶ
 πάντα εἶχον κοινά». «Πάντες» δέ, φησὶν, οὐχ ὁ μὲν, ὁ δὲ οὐ.

Θεοῦ τότε πρόσθεσε καὶ ἐκεῖνο, λέγοντας· «Καὶ θὰ λάβετε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Καὶ ὁ λόγος γίνεται ἀξιόπιστος ἀπὸ αὐτὰ πού αὐτοὶ ἔλαβαν. Διότι προηγουμένως λέγει τὸ εὐκόλο καὶ ἐκεῖνο πού ἔχει μεγάλη τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ὀδηγεῖ στὸ βίο γνωρίζοντας, ὅτι θὰ γίνει γι' αὐτοὺς ἀφορμὴ μεγάλου ζήλου τὸ νὰ γευθοῦν πλέον τὰ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀκροατής, ποθοῦσε νὰ ἀκούσει ποῖο ἦταν τὸ σπουδαιότερο τῶν περισσότερων λόγων, προσθέτει καὶ αὐτό, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἦταν ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτοὶ λοιπὸν ἀφοῦ ἀποδέχθησαν τὸ κήρυγμα ἐπήνεσαν τὰ ὅσα λέχθησαν, ἂν καὶ ἦταν γεμάτα ἀπὸ φόβο, καὶ μετὰ τὴ συγκατάθεση, τότε ἔρχονται πρὸς τὸ βάπτισμα. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ.

«Ἦταν», λέγει, «ἀφοσιωμένοι μὲ ζῆλο καὶ ἐπιμονὴν στὴ διδασκαλία». Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι ὄχι μία ἡμέρα, οὔτε δυὸ καὶ τρεῖς, ἀλλὰ γιὰ πολλὰς ἡμέρας διδάσκονταν, ἐφόσον μετέβαλαν τελείως τὴ ζωὴ τους. «Κατέλαβε δὲ κάθε ἄτομο φόβος». Ἐὰν «κάθε ἄτομο», ἄρα καὶ ἐκείνους πού δὲν πίστευσαν. Ἦταν φυσικὸ δὲ νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ αὐτοί, ἀφοῦ εἶδαν διὰ μιᾶς τόσο μεγάλη μεταβολή· ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα νὰ φοβήθησαν. Δὲν εἶπε δὲ ὁμοῦ, ἀλλὰ «μὲ μία ψυχὴ»· ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸ μερικοὶ νὰ εἶναι μὲν μαζί, ὄχι ὅμως μὲ μιὰ ψυχὴ, ἀλλὰ μὲ διαιρημένους τις γνῶμες. «Καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα λόγια τοὺς προέτρεπε». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἀναφέρει τὴ διδασκαλία, συντομεύοντας τὸ λόγο· πρέπει δὲ νὰ μάθουμε, ὅτι τοὺς ἔτρεφαν σὰν νέα παιδιὰ μὲ τὴν πνευματικὴ τροφή. Καὶ ἀμέσως ἔγιναν στὴ συνέχεια ἄγγελοι. «Καὶ τὰ μοίραζαν σὲ ὅλους κατὰ τὴν ἀνάγκη πού εἶχε ὁ καθένας». Εἶδαν ὅτι τὰ πνευματικὰ εἶναι κοινὰ, καὶ ὅτι κανένας δὲν ἔχει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ γρήγορα κατέληξαν νὰ διαδίδουν τὰ δικά τους σὲ ὅλους. «Ὅλοι δὲ οἱ πιστοὶ ἔμεναν μαζί». Τὸ ὅτι δὲ ὄχι ἀπὸ ἀπόψεως τόπου ἦταν μαζί, εἶναι φανερό ἀπὸ τὰ ὅσα πρόσθεσε, λέγοντας· «Καὶ τὰ εἶχαν ὅλα κοινὰ». «Ὅλοι» δὲ λέγει, ὄχι ὁ μὲν ναί, ὁ δὲ ὄχι.

Τοῦτο πολιτεία ἀγγελικὴ, μηδὲν αὐτῶν λέγειν ἴδιον εἶναι. Ἐνιενῶθεν ἡ ρίζα τῶν κακῶν ἐξεκόπη, καὶ δι' ὧν ἔπρατιον ἔδειξαν ὅτι ἤκουσαν. Ἄρα τοῦτο ἦν, ὃ ἔλεγε· «Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης».

- 5 «Καὶ προσειτέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τριοχιλίου». Ἐπειδὴ τριοχιλίοι γεγονάσιν ἐξήγαγον αὐτοὺς λοιπὸν ἔξω, οἱ καὶ μετὰ παρηγοίας, ἅτε πολλῆς οὔσης ἤδη, καθ' ἡμέραν ἀνήεσαν καὶ προσήδρευον ἐν τῷ ἱερῷ· ἐπεὶ καὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης μικρὸν ὑστερον τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν οὐδὲν
- 10 γὰρ τέως παρεκίνουν τῶν Ἰουδαϊκῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ εἰς τὸν τόπον τιμὴ διέβαινε πρὸς τὸν τοῦ ἱεροῦ Δεσπότην. Εἶδες εὐλαθείας ἐπίδοσιν; Χρήματα ἔρριψαν, καὶ ἔχαιρον, καὶ πολλὴ ἦν ἡ εὐφροσύνη· μείζονα γὰρ ἦν ἃ ἐλάμβανον ἀγαθὰ. Οὐδεὶς ὠνειδίazen, οὐδεὶς ἐφθόνει, οὐδεὶς ἐβάσκαινεν, οὐκ ἦν
- 15 τύφος, οὐκ ἦν ἐξουδένωσις· καθάπερ παιδιά ἐνόμιζον οὕτω παιδεύεσθαι, ὡς ἀρτίτοκοι οὕτω διέκειντο. Καὶ τί ὡς ἐν ἀμυδροῦ λέγω εἰκόνι; Εἰ μέμνησθε ὡς, ὅτε τὴν πόλιν ἡμῖν ἔσεισεν ὁ Θεός, καὶ πάντες ἦσαν συνεσιαλμένοι, οὕτω τότε ἐκεῖνοι διέκειντο· οὐδεὶς ὑπουλος ἦν, οὐδεὶς πονηρός. Καὶ
- 20 γὰρ τοιοῦτον φόβος, τοιοῦτον ἡ θλίψις. Οὐκ ἦν τὸ ψυχρὸν ῥῆμα τὸ ἑμὸν, καὶ τὸ ἑσόν. Διὰ τοῦτο ἀγαλλίασις ἦν ἐπὶ τῆς τραπέζης· οὐδεὶς ὡς ἐξ ἰδίων ἐσθίων διέκειτο, οὐδεὶς ὡς ἐξ ἀλλοτριῶν· καίτοι δοκεῖ αἴνιγμα εἶναι. Οὔτε ἀλλότρια ἐνόμιζον εἶναι τὰ τῶν ἀδελφῶν (δεσποικὰ γὰρ ἦν), οὔτε
- 25 ἴδια, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν. Οὔτε ὁ πένης ἠσχύνειτο, οὔτε ὁ πλούσιος ἐτιφροῦτο. Τοῦτό ἐστιν ἀγαλλίασις. Κάκεινος ὡς εὐεργειούμενος διέκειτο, καὶ εὖ πάσχον μᾶλλον, καὶ οὔτοι ὡς δοξαζόμενοι ταύτῃ, καὶ πάνυ πρὸς αὐτοὺς ἦσαν συνδεδε-

Αὐτὸ εἶναι πολιτεία ἀγγελικὴ, τὸ νὰ λέγουν, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι δικό τους. Ἄπ' ἐδῶ ἀποκόπηκε ἡ ρίζα τῶν κακῶν καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμναν, ἔδειξαν ὅτι ἄκουσαν τὴ διδασκαλία. "Ἄρα αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε· «Σωθεῖτε ἀπὸ τῆ γενεᾶ αὐτῆ τῆ διεστραμμένη».

«Καὶ προστέθηκαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας περίπου τρεῖς χιλιάδες ψυχές». Ἐπειδὴ ἔγιναν τρεῖς χιλιάδες, ἔβγαλαν αὐτοὺς στὴ συνέχεια ἔξω, οἱ ὁποῖοι καὶ μὲ παρρησία, ἀφοῦ πλέον ὑπῆρχε πολλὴ παρρησία, κάθε ἡμέρα ἀνέβαιναν καὶ πρόσφεραν τίς ὑπηρεσίες τους στὸ ναό· ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης κάμνουν λίγο ἀργότερα τὸ ἴδιο· διότι τίποτε δὲν συνέχεαν ἀπὸ τὰ ἰουδαϊκὰ προηγουμένως. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τιμὴ στὸν τόπο ἀναφερόταν στὸν Κύριο τοῦ ναοῦ. Εἶδες πρόοδο εὐλάβειας; Πρόσφεραν χρήματα καὶ χαίρονταν, καὶ ἦταν μεγάλη ἡ εὐχαρίστηση· διότι ἦταν μεγαλύτερα τὰ ἀγαθὰ ποὺ λάμβαναν. Κανένας δὲν κατηγοροῦσε, κανένας δὲν φθονοῦσε, κανένας δὲν κακολογοῦσε, δὲν ὑπῆρχε ἐγωϊσμός, δὲν ὑπῆρχε περιφρόνηση· σὰν παιδιὰ νόμιζαν, ὅτι ἐκπαιδεύονται, σὰν νεογέννητοι συμπεριφέρονταν. Καὶ γιατί ὁμιλῶ χρησιμοποιοῦντας ἀμυδρὴ εἰκόνα; "Ἄν ἐνθυμεῖσθε, ὅταν ὁ Θεὸς ἔσεισε τὴν πόλη μας καὶ ὅλοι ἦταν συνεσταλμένοι, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκεῖνος συμπεριφερόταν· κανένας δὲν ἦταν ὕπουλος, κανένας δὲν ἦταν πονηρός. Διότι τέτοιος ἦταν ὁ φόβος, τέτοια ἦταν ἡ θλίψη. Δὲν ὑπῆρχε ἡ ψυχρὴ λέξη 'δικό μου' καὶ 'δικό σου'. Γι' αὐτὸ ὑπῆρχε ἀγαλλίαση στὴν τράπεζα· κανένας δὲν συμπεριφερόταν σὰν νὰ ἔτρωγε ἀπὸ τὰ δικά του, κανένας σὰν νὰ ἔτρωγε ἀπὸ τὰ ξένα· ἂν καὶ φαίνεται αὐτό, ὅτι εἶναι αἰνίγμα. Οὔτε νόμιζαν, ὅτι εἶναι ξένα τὰ ὅσα ἀνῆκαν στοὺς ἀδελφούς, διότι ἦταν δεσποτικά, οὔτε δικά τους, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν τους. Οὔτε ὁ φτωχὸς ντρεπόταν, οὔτε ὁ πλούσιος ἔδειχνε ἀλαζονεῖα. Αὐτὸ εἶναι ἀγαλλίαση. Καὶ ἐκεῖνος σὰν εὐεργετούμενος συμπεριφερόταν καὶ ἦταν περισσότερο εὐτυχής, καὶ αὐτοὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σὰν δοξαζόμενοι, καὶ ἦταν πολὺ συνδεδεμένοι μὲ αὐτούς.

μένοι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταῖς τῶν χρημάτων διανομαῖς καὶ ὑβρεις καὶ ἀπονοίας καὶ λύπας γίνεσθαι συμβαίνει, διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος· «Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης». Ὅρα πόσα αὐτοῖς μαρτυρεῖ. Πίστιν γνησίαν, βίον ὀρθόν, τὴν ἐν 5 ἀκροάσει καρτερίαν, τὴν ἐν εὐχαῖς, τὴν ἐν ἀφελείᾳ, τὴν ἐν εὐφροσύνῃ.

3. Δύο ἦν ἱκανὰ ἐμβαλεῖν αὐτοὺς εἰς ἀθυμίαν, ἢ τε νησιεΐα, καὶ τὸ τὰ χρήματα διαδίδουσαι· οἱ δὲ καὶ δι' ἀμφοτέρωτα ἔχαιρον. Τίς γὰρ τοὺς οὕτω διακειμένους οὐκ ἂν ἠγάπησεν ὡς πατέρας κοινούς; Οὐδὲν ἔικιον πονηρὸν καὶ ἀλλήλων τὸ πᾶν ἐπέτρεπον τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἦν φόβος, καὶ ταῦτα ἐν μέσοις κινδύνοις ἐμβεβληκότων αὐτῶν. Διὰ γοῦν τῆς ἀφελείας τὴν πᾶσαν αὐτῶν ἐδήλωσεν ἀρειήν, πολὺ καὶ τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας, καὶ τῆς νησιεΐας, καὶ 15 τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς καρτερίας μείζονα οὖσαν. Οὕτω δὲ καὶ καθαροῶς ἤγουν τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ τοῦτό ἐστιν αἰνεῖν τὸν Θεόν. Ὅρα δὲ καὶ ἐνταῦθα αὐτοὺς ἀπολαμβάνοντι εὐθέως τὰς ἀμοιβάς· τὸ γὰρ ἔχειν χάριν πρὸς τὸν λαόν, τοῦτό ἐστιν, διὸ ποθεινοί τινες ἦσαν καὶ ἐπέραστοι· τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγάσαιο, τίς δὲ οὐκ ἂν θαυμάσειεν ἄνθρωπον τὸ ἦθος ἀπλοῦν, ἢ τίς οὐκ ἂν συνδεθεῖη τῷ μηδὲν ὑπουλον ἔχοντι; Τίνων δὲ ἄλλων ἐστὶν ἢ σωτηρία ἢ τούτων; τίνων δὲ τὰ μεγάλα ἀγαθά; Οὐχὶ ποιμένες εὐηγγελισθησαν πρότεροι; οὐχὶ Ἰωσήφ ἀπλοῦς τις ὢν ἄνθρωπος, ὥστε μὴ διὰ μοιχείας ὑποψίαν φοβηθέντα αὐτὸν ἐργάσασθαι τι πονηρὸν; οὐχὶ ἀγροίκους ἐξελέγειο τοὺς ἀπλάσιους; «Ψυχὴ» γὰρ, φησὶν, «εὐλογημένη πᾶσα ἀπλῆ», καὶ πάλιν, «ὁ δὲ πορευόμενος ἀπλῶς, πορεύεται πεποιδῶς».

Ναί, φησὶν, ἀλλὰ καὶ φρονήσεως δεῖ· τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν 30 ἀπλότης, ἀλλ' ἢ φρόνησις; Ὅτιαν γὰρ μηδὲν ὑποπιεύης πο-

2. Β' Κορινθ. 9, 7.

3. Παροιμ. 11, 25.

4. Παροιμ. 10, 9.

Διότι ἐπειδὴ συμβαίνει κατὰ τὶς διανομὲς τῶν χρημάτων νὰ γίνονται καὶ ὕβρεις καὶ παράλογες ἐνέργειες καὶ λύπες, γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος « Ἄς δίνει ὁ καθένας ὄχι ἀπὸ λύπη ἢ ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ μὲ ἐλεύθερη διάθεση »². Βλέπε πόσα ἀποκαλύπτει σ' αὐτούς. Πίστη γνήσια, βίῳ ὀρθό, τὴν ὑπομονὴ στὴν ἀκρόαση, στίς προσευχές, στὴν ἀπλότητα, στὴν εὐφροσύνη.

3. Δυὸ πράγματα ἦταν ἱκανὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν σὲ ἀθυμία ἢ νηστεία καὶ ἡ διάδοσις τῶν χρημάτων. Αὐτοὶ ὁμῶς καὶ γιὰ τὰ δύο χαίρονταν. Ποιὸς λοιπὸν δὲν θὰ ἀγαποῦσε αὐτούς πού συμπεριφέρονταν σάν κοινοὶ πατέρες; Κανένα κακὸ δὲν σκέπτονταν ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου· τὸ κάθε τι ἀπέδιδαν στὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Δὲν ὑπῆρχε φόβος καὶ ὅταν ἀκόμη αὐτοὶ εἶχαν ριφθεῖ μέσα στοὺς κινδύνους. Μὲ τὴν ἀπλότητα λοιπὸν φανέρωσε ὅλη τους τὴν ἀρετὴ, πού ἦταν πολὺ μεγαλύτερη καὶ στὴν περιφρόνησι τῶν χρημάτων καὶ στὴ νηστεία καὶ στὴν ὑπομονὴ στίς προσευχές. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δὲ δοξολογοῦσαν τὸ Θεό, μᾶλλον δὲ αὐτὸ σημαίνει νὰ δοξολογεῖς τὸ Θεό. Βλέπε δὲ καὶ ἐδῶ αὐτούς νὰ ἀπολαμβάνουν ἀμέσως τὶς ἀμοιβές. Διότι τὸ νὰ ἔχουν τὴν ἐκτίμησι τοῦ λαοῦ, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἦταν περιπόθητοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Διότι ποιὸς δὲν θὰ χαιρόταν, ποιὸς δὲν θὰ θαύμαζε ἄνθρωπο ἀπλὸ κατὰ τὸν χαρακτήρα του, ἢ ποιὸς δὲν θὰ συνδεόταν μὲ ἐκείνον πού δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὑπουλο; Σὲ ποιούς ἄλλους δὲ ἀνήκει ἡ σωτηρία παρὰ σ' αὐτούς; Σὲ ποιούς δὲ τὰ μεγάλα ἀγαθὰ; Μήπως ποιμένες δὲν δέχθηκαν πρῶτοι τὴ χαρμόσυνη ἀγγελία; Μήπως ὁ Ἰωσήφ, πού ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μὴ διαπράξει κανένα κακὸ δὲν δέχθηκε τὴν ἐπίσκεψι τοῦ ἀγγέλου, ὅταν φοβήθηκε γιὰ ὑποψία μοιχείας; Μήπως χωρικοὺς καὶ ἀνυπόκριτους δὲν ἐξέλεγε; Διότι λέγει « Εὐλογημένη εἶναι κάθε ἀπλή ψυχὴ »³ καὶ πάλι, « Αὐτὸς πού περιπατεῖ ἐντιμα, περιπατεῖ μὲ ἀσφάλεια »⁴.

Ναὶ λέγει· ἀλλὰ χρειάζεται καὶ φρόνησι. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡ ἀπλότητα, παρὰ φρόνησι; Διότι, ὅταν δὲν

νηρόν, οὔτε ιεκιῆναι δύνασαι πονηρόν διαν μηδὲν ἔχης τῶν
 δεινῶν οὐδὲ μνησικακῆσαι δυνήσῃ. ὕβρισέ τις; οὐκ ἤλγησας
 ἐκακηγόρησεν; οὐδὲν ἔπαθες· ἐβάσκηεν; οὐδὲ οὔτως ἔπαθές
 τι. Ὅδός τις ἐστὶν ἐπὶ φιλοσοφίαν ἢ ἀπλότης. Οὐδεὶς οὔτως
 5 ἐστὶ τὴν ψυχὴν καλός, ὡς ὁ ἀπλοῦς· καθάπερ γὰρ ἐν τῷ σώ-
 ματι ὁ μὲν στυγνός καὶ καιτηφής καὶ σύννους κἄν καλός ᾖ,
 τὸ πολὺ τῆς ὠραιότητος ὑποτιέμεται, ὁ δὲ ἀνειμένος καὶ ἡ-
 ρέμα μειδιῶν τὴν ὄψιν, ἐπιτείνει τὴν ὠραιότητα, οὔτω δὲ
 καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν σύννους, κἄν μυρία ἔχη κατορθώ-
 10 ματα, ἠφάνισεν αὐτά, ὁ δὲ ἀνειμένος καὶ ἀπλοῦς, τοῦναντίον.
 Καὶ φίλον τὸν τοιοῦτον μετὰ ἀσφαλείας ἄν τις εἰργάσαιο,
 καὶ ἐχθρόν γενόμενον καταλλάξειεν οὐ γὰρ δεῖ φυλακῆς καὶ
 προφυλακῆς, οὐδὲ δεσμῶν καὶ συνδέσμων ἐπὶ τοῦ τοιούτου,
 ἀλλὰ πολλὴ μὲν αὐτῷ ἔσται ἡ ἄνεσις, πολλὴ δὲ καὶ τοῖς συ-
 15 νοῦσιν αὐτῷ.

Τί οὖν, ἂν εἰς πονηρούς, φησὶν, ἄνδρας ὁ τοιοῦτος ἐμπέ-
 ση; Ὁ Θεὸς προσιάξας εἶναι ἀπλάσιους, ὀρέξει χεῖρα. Τί
 τοῦ Δαυὶδ ἀπλασιότερον ἦν; τί δὲ τοῦ Σαοῦλ πονηρότερον;
 Τίς οὖν περιεγένητο; Τί δὲ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ; οὐχ ὁ μὲν ἀπλά-
 20 σίως προσῆει τῇ δεσποίνῃ, ἢ δὲ κακούργως; Τί οὖν, εἶπέ
 μοι, ἐκεῖνος ἠδίκηται; Τί δὲ τοῦ Ἀβελ ἀπλασιότερον ἦν;
 τί δὲ τοῦ Κάιν κακουργότερον; Ὁ Ἰωσήφ δὲ πάλιν οὐκ ἀ-
 πλάσιως ἐκέχρητο τοῖς ἀδελφοῖς; οὐ διὰ τοῦτο εὐδοκίμησεν,
 ὅτι ὁ μὲν ἀνυπόπιως πάντα ἐφθέγγειτο, οὔτοι δὲ κακούργως
 25 ἐδέχοντο; Καὶ ἅπαξ εἶπε τὰ ὄνειρα, καὶ πάλιν εἶπε, καὶ
 οὐκ ἐφυλάξατο· καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς ἀπήει τροφὰς ἀποί-
 σων, καὶ οὐδὲν ἐφυλάττειτο, τὸ πᾶν ἐπιτρέπων τῷ Θεῷ· ἀλλ'
 ὄσῳ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν οὔτω διέκειντο ὡς πρὸς πολέμιον,
 οὔτως ἐκεῖνος ὡς πρὸς ἀδελφούς. Καὶ ἠδύνατο ὁ Θεὸς μὴ
 30 ἀφεῖναι αὐτὸν ἐμπεσεῖν, ἀλλ' ἀφήκεν, ἵνα δειχθῇ τὸ θαῦμα,

ὑποψιάζεσαι κανένα κακό, δέν μπορείς οὔτε νά μηχανευθεῖς κακό ὅταν δέν ἔχεις τίποτε ἀπό τὰ κακά, οὔτε νά κρατήσεις κακία μπορείς. Σέ ἐξύβρισε κάποιος; δέν πόνεσες; σέ κατηγόρησε; τίποτε δέν ἔπαθες; σέ φθόνησε; οὔτε ἔτσι ἔπαθες κάτι. Ἡ ἀπλότητα εἶναι ἕνας δρόμος πρὸς τὴν εὐσέβεια. Κανέναν δέν εἶναι τόσο καλὸς στὴν ψυχὴ, ὅσον ὁ ἀπλός. Διότι ὅπως ἀκριβῶς στὸ σῶμα, ὁ μὲν στυγνὸς καὶ κατηφὴς καὶ σκυθρωπός, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι καλός, περιορίζεται τὸ πολὺ τῆς ωραιότητος, ὁ δὲ πρᾶος, ποῦ ἔχει χαμογελαστὴ ὄψη, μεγαλώνει τὴν ωραιότητα ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴ ὁ μὲν σκυθρωπὸς ἀκόμη καὶ ἂν ἔχει μύρια κατορθώματα, τὴν ἐξαφανίζει, ὁ δὲ ἤρεμος καὶ ἀπλός ἀντίθετα τὰ προβάλλει. Καὶ μπορεί κάποιος νά κάμνει αὐτὸν φίλο μὲ σιγουριά, καὶ ἂν κάποιος γίνει ἐχθρός, νά συμφιλιωθεῖ. Διότι δέν χρειάζεται φυλακὴ καὶ προφυλακὴ, οὔτε δεσμὰ καὶ σύνδεσμοι γι' αὐτόν, ἀλλὰ πολλὴ θὰ εἶναι σ' αὐτόν ἡ ἄνεση, πολλὴ δὲ καὶ σ' ἐκείνους ποῦ τὸν συναναστρέφονται.

Τί θὰ συμβεῖ λοιπὸν, λέγει, ἂν αὐτὸς πέσει σὲ πονηροὺς ἄνδρες; Ὁ Θεὸς ποῦ πρόσταξε νά εἶμαστε ἀνυπόκριτοι, θὰ ἀπλώσει τὸ χέρι του. Τί ὑπῆρχε πιὸ ἀνυπόκριτο ἀπὸ τὸν Δαυῖδ; τί δὲ πονηρότερο ἀπὸ τὸν Σαούλ; Ποιὸς δὲ ἐπεκράτησε; Τί δὲ συνέβηκε καὶ μὲ τὸν Ἰωσήφ; δέν προσερχόταν αὐτὸς μὲν ἀπονήρευτα πρὸς τὴ σύζυγο τοῦ Φαραώ, ἐκείνη δὲ πονηρά; Πέες μου λοιπὸν, σὲ τί ἐκείνος ἔχει ἀδικηθεῖ; Τί δὲ ὑπῆρχε πιὸ ἀνυπόκριτο ἀπὸ τὸν Ἄβελ; Τί δὲ κακουργότερο ἀπὸ τὸν Κάιν; Ὁ Ἰωσήφ δὲ πάλι δέν συμπεριφέρθηκε ἀνυπόκριτα στὰ ἀδέλφια του; δέν πρόκοψε γι' αὐτό, διότι αὐτὸς μὲ ὅλα τὰ ἔλεγε ἀνυπόκριτα, ἐνῶ αὐτοὶ τὸν ἄκουαν μὲ ἔνοχη διάθεση; Καὶ ἀφοῦ ἐξήγησε τὰ ὄνειρα καὶ πάλι τὰ ἐξήγησε καὶ δέν προφύλασσόταν, ἀφήνοντας τὸ πᾶν στὸ Θεό· ἀλλ' ὅσο ἐκεῖνοι συμπεριφέρονταν ἔτσι πρὸς αὐτόν, σὰν νὰ ἦταν ἐχθρός, τόσο ἐκείνος συμπεριφερόταν σὰν πρὸς ἀδελφούς. Καὶ μποροῦσε ὁ Θεὸς νά μὴ ἀφήσει αὐτόν νά πέσει στὰ χέρια αὐτῶν, ἀλλ' ἄφησε, γιὰ νὰ φανερωθεῖ τὸ θαῦμα, καὶ ὅτι

καὶ οὕτως ἂν αὐτῶν ἐπιδείξωνται, ἐκεῖνος ἀνώτερος ἔσται.
 "Ὡστε, κἂν λάθῃ πληγὴν, οὐ παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρ' ἐτέρου
 λαμβάνει. Ὁ δὲ πονηρὸς ἑαυτὸν μὲν πλήττει πρότερον, ἕτε-
 ρον δὲ οὐδένα· οὕτως ἐσὶ καὶ ἑαυτῷ πολέμιος. Τοῦ τοιοῦτου
 5 αἰ ἀθυμίας ἢ ψυχῆ μεσιτή, τῶν λογισμῶν αἰ συνδεδεμένων
 κἂν ἀκοῦσαι, κἂν εἰπεῖν τι δέη, πάντα μετὰ ἐγκλημάτων ποι-
 εῖ, πάντα μετὰ αἰτίας. Φιλία τῶν τοιούτων καὶ ὁμόνοια πόρ-
 ρω καὶ μακρὰν ἐσκήνωνται· μάχαι δὲ παρ' αὐτοῖς, καὶ ἔ-
 χθροὶ, καὶ ἀηδία, καὶ ἑαυτοὺς ὑποπιεῦσιν οἱ τοιοῦτοι.
 10 Τοῦτοις οὐδὲ ὕπνος ἠδύς, οὔτε ἄλλο οὐδέν. "Ἄν δὲ καὶ γυναῖ-
 κα ἔχῃσι, βαβαί! πρὸς πάντας ἐχθροὶ γίνονται καὶ πολέμιοι·
 ζηλοτυπία μυσταί, φόβος διηνεκῆς· πονηρὸς δὲ παρὰ τὸ πο-
 νεῖν εἶρηται. Οὕτω γοῦν καὶ ἡ Γραφή μόνον αἰ τὴν πονη-
 ρίαν καλεῖ, ὡς, ὅταν λέγῃ· «Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος
 15 καὶ πόνος», καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «Καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος
 καὶ πόνος». Εἰ δὲ θαναμάζοι τις πόθεν μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν
 τοιοῦτοι γεγόνασι, νῦν δὲ οὐ τοιοῦτοι, μαθέτω τὴν θλίψιν
 αἰτίας, τὴν διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας, τὴν μητέρα τῆς εὐ-
 λαθείας. "Ὅτε χρημάτων ἀναίρεσις ἦν, τότε οὐδὲ πονηρία
 20 ἦν.

Ναί, φησὶν, αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐρωτῶ· νῦν δὲ πόθεν ἡ το-
 σαύτη πονηρία; πόθεν ἐκείνοις μὲν ἐπῆλθε τοῖς τρισχιλίοις
 καὶ πεντακισχιλίοις εὐθέως ἐλέσθαι τὴν ἀρειήν, καὶ ὁμοῦ
 οὕτως ἐγένοντο φιλόσοφοι, νῦν δὲ μόλις εἰς εὐρίσκειται; τότε
 25 δὲ οὕτω συνεφώνουν; τί τὸ ποιῆσαν αὐτοὺς σφοδρὸς καὶ διε-
 γηγερομένους; τί αὐτοὺς ἄφνω ἐπύρωσεν; Ἐπειδὴ μετὰ πολ-
 λῆς προσῆλθον τῆς εὐλαθείας, ἐπειδὴ τὰ τῶν τιμῶν οὐκ ἦν
 καθάπερ νῦν, ἐπειδὴ πρὸς τὰ μέλλοντα μετίστησαν αὐτῶν τὴν
 διάνοιαν, καὶ οὐδὲν τῶν παρόντων προσεδόκων. Τοῦτό ἐστι
 30 πεπυρωμένης ψυχῆς, τὸ τοῖς δεινοῖς ἐνιρέφεισθαι· τοῦτο ἐ-

5. Ψαλμ. 9, 28.

θ, Ψαλμ. 89, 10.

καὶ ἂν ἀκόμα ἀποκαλύψουν τὰ δικά τους αἰσθήματα, ἐκεῖνος θὰ εἶναι ἀνώτερος. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη πληγωθεῖ, δὲν πληγώνεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον ἄλλο. Ὁ δὲ πονηρὸς πρῶτα μὲν πλήττει τὸν ἑαυτό του, καὶ κανένα ἄλλο· μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ εἶναι καὶ στὸν ἑαυτό του ἐχθρὸς. Ἡ ψυχὴ του εἶναι πάντοτε γεμάτη ἀπὸ λύπη καὶ οἱ λογισμοὶ του πάντοτε συμπλεκόμενοι· καὶ ἂν χρειάζεται νὰ ἀκούσει καὶ ἂν χρειάζεται νὰ πεῖ κάτι, ὅλα τὰ κάμνει μὲ κατηγορίες, ὅλα μὲ ἐπικρίσεις. Φιλία καὶ ὁμόνοια γι' αὐτοὺς θρῖσκονται πολὺ μακριά· σ' αὐτοὺς ὑπάρχουν διαμάχες καὶ ἔχθρες καὶ δυσαρέσκεις καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους ὑποπτεύονται αὐτοί. Σ' αὐτοὺς οὔτε ὕπνος γλυκὸς ὑπάρχει, οὔτε τίποτε ἄλλο. Ἄν δὲ ἔχουν καὶ γυναῖκα, ἀλλοίμονο, γίνονται πρὸς ὅλους ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι· μύριες ζηλοτυπίες, συνεχῆς φόβος· ἀπὸ τὸ ρῆμα πονῶ παράγεται ὁ πονηρὸς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ Γραφή πόνον ὀνομάζει πάντοτε τὴν πονηρία, ὅπως ὅταν λέγει· «Κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα του ὑπάρχει κακία καὶ ἀνομία»⁵ καὶ ἄλλου πάλι· «Καὶ ὅτι ἡ μεγαλύτερη διάρκεια τῆς ζωῆς εἶναι κόπος καὶ πόνος»⁶. Ἐὰν δὲ κάποιος ἀπορεῖ ἀπὸ ποῦ μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔχουν γίνει τέτοιοι, τώρα δὲ δὲν εἶναι τέτοιοι, ἄς μάθει ὅτι αἰτία ἦταν ἡ θλίψη, ἡ διδάσκαλος τῆς εὐσέβειας, ἡ μητέρα τῆς εὐλάβειας. Ὅταν ὑπῆρχε ἔλλειψη χρημάτων, τότε δὲν ὑπῆρχε οὔτε πονηρία.

Ναὶ λέγει· διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἐρωτῶ· τώρα δὲ ἀπὸ ποῦ ἢ τόση πονηρία; ἀπὸ ποῦ προῆλθε σὲ ἐκείνους μὲν τοὺς τρισχίλιους καὶ πεντακισχίλιους ἀμέσως ἢ ἐπιθυμία νὰ προτιμήσουν τὴν ἀρετὴ, καὶ ἔτσι ὅλοι μαζί ἔγιναν εὐσεβεῖς, τώρα δὲ μὲ δυσκολία θρῖσκεται ἓνας; Τότε δὲ τόσο πολὺ συμφωνοῦσαν; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμε αὐτοὺς δυνατοὺς καὶ ἄγρυπνους; Τί ξαφνικὰ διαθέρμανε αὐτούς; Ἐπειδὴ προσῆλθαν μὲ πολλὴ εὐλάβεια· ἐπειδὴ τὰ τῶν τιμῶν δὲν ἦταν, ὅπως ἀκριβῶς τώρα· ἐπειδὴ πρὸς τὰ μέλλοντα μετέστρεψαν τὴ διάνοιά τους καὶ δὲν ἀνέμεναν τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα θερμῆς ψυχῆς, τὸ νὰ περιστρέφεται μέσα στὰ δεινά· αὐτὸ νόμιζαν ἐκεῖ-

νόμιζον ἐκεῖνοι χριστιανισμόν εἶναι. Ἄλλ' οὐχ ἡμεῖς· νῦν γὰρ τὰς ἀνέσεις ἐνιαῦθα ζητοῦμεν. Διὰ τοῦτο οὐδέ, διὰ δέη, τούτων ἐπιευξόμεθα. «Τί ποιήσωμεν;» ἠρώτων ἐκεῖνοι, ἀπογινώσκοντες ἑαυτῶν. Ἐμεῖς δὲ τὸ ἐναντίον, ἵτι ποιήσωμεν;» λέγομεν, ἐπιδεικνύμενοι πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ μέγα φρονοῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς. Ἄπερ ἔδει γενέσθαι, ἐποίουν ἐκεῖνοι, ἡμεῖς δὲ τὸ ἐναντίον. Κατέγνωσαν ἑαυτῶν ἐκεῖνοι, ἀπέγνωσαν αὐτῶν τῆς σωτηρίας, διὰ τοῦτο τοιοῦτοι γέγονασιν. Ἐγνωσαν ὅσον ἔλαβον δῶρον.

10 4. Πῶς δὲ ὑμεῖς ἔσεσθε τοιοῦτοι, ἀπ' ἐναντίας ἐκείνοις ἅπαντα πράττοντες; Ἐκεῖνοι ἅμα ἤκουσαν, καὶ ἐθαπίσαντο· οὐκ εἶπον ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ψυχρά, ἅπερ ἡμεῖς νῦν, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν ἐπραγματεύσαντο, (καίτοι γε οὐ πάντα ἤκουσαν τὰ δικαιώματα), ἀλλὰ μόνον τὸ «σώθητε ἀπὸ τῆς γενε-

15 ἄς ταύτης». Οὐκ ὀκνηροὺς αὐτοὺς ἐποίησεν, ἀλλὰ ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους· καὶ ὅτι ἀποδέξαντο, διὰ τῶν ἔργων ἐδήλωσαν, καὶ ἔδειξαν ἑαυτοὺς τίνες ἦσαν· ἅμα γὰρ ἐνέβησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀπεδύσαντο τὰ ἱμάτια, ἡμεῖς δὲ ἐμβαίνοντες, μετὰ ἱματίων παλαίειν βουλόμεθα. Διὰ τοῦτο οὐ δεῖται πόνων

20 ὁ ἀνταγωνιστής, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς περιπλακέντιες πολλάκις καιηνέχθημεν· ταῦτόν γὰρ ποιοῦμεν, ὥπερ ἂν, εἴ τις ἄνδρα ἀθλητὴν κεκοιμημένον, μέλανα, γυμνούμενον ἰδὼν, πολὺν καὶ ἀπὸ τῆς ἄμμου καὶ τοῦ ἡλίου πηλὸν ἔχοντα, καὶ ἀνακεχρωσμένον τῷ ἐλαίῳ, καὶ τῷ ἰδρῶτι, καὶ τῷ πηλῷ, αὐτὸς μύρων ὄ-

25 ζων, σηρικὰ λαβῶν ἱμάτια καὶ χρυσᾶ ὑποδήματα, καὶ στολὴν μέχρι σφυρῶν καθιεμένην, καὶ χρυσία περὶ τὴν κεφαλὴν, συμπλέκοιτο εἰσιῶν· ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἐμποδιοθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσαν τὴν φροντίδα περὶ τὸ μὴ μολῦναι μηδὲ διαρρηῆσαι τοὺς χιτῶνας ἔχων, ἐκ πρώτης εὐθέως προσβολῆς πεσεῖται, καὶ ὅπερ δέδοικεν, εὐθέως τοῦτο πείσεται, περὶ ἐκεῖνα τὰ καίρια τὴν ζημίαν λαβῶν.

νοι, ὅτι εἶναι χριστιανισμός. Ἄλλ' ἐμεῖς ὄχι ἔτσι· διότι τώρα ἐπιζητοῦμε ἐδῶ τίς ἀnéσεις. Γι' αὐτὸ οὔτε ὅταν θὰ ὑπάρχει ἀνάγκη θὰ ἐπιτύχουμε αὐτά. «Τί νὰ κάνουμε;» ἐρωτοῦσαν ἐκεῖνοι, ἀδιαφορώντας γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους. Ἐμεῖς ὅμως τὸ ἀντίθετο, 'τί νὰ κάνομε;', λέμε, κάνοντας ἐπίδειξη πρὸς τοὺς παρόντες καὶ ἔχοντας μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας. Αὐτὰ πού ἔπρεπε νὰ γίνουν, τὰ ἔκαμναν ἐκεῖνοι, ἐμεῖς δὲ τὰ ἀντίθετα. Κατέκριναν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἐκεῖνοι, ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴ σωτηρία τους· γι' αὐτὸ ἔγιναν τέτοιοι· κατάλαβαν πόσο μεγάλο δῶρο ἔλαβαν.

4. Πῶς δὲ ἐσεῖς θὰ γίνετε τέτοιοι, ἀφοῦ κάνετε τὰ πάντα ἀντίθετα πρὸς ἐκείνους; Ἐκεῖνοι μόλις ἄκουσαν τὴ διδασκαλία βαπτίσθηκαν· δὲν εἶπαν αὐτὰ τὰ ψυχρὰ λόγια, πού λέμε ἐμεῖς τώρα· οὔτε συζήτησαν τὴν ἀναβολή· παρ' ὅτι δὲν ἄκουσαν ὅλα τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ μόνο τὸ, «σωθεῖτε ἀπὸ τὴν γενεὰ αὐτή». Δὲν τοὺς ἔκαμνε ὀκνηροὺς, ἀλλ' ἀποδέχθηκαν τοὺς λόγους, καὶ ὅτι ἀποδέχθηκαν, τὸ ἀπέδειξαν μὲ τὰ ἔργα καὶ ἔδειξαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ποῖοι ἦταν. Διότι, μόλις εἰσῆλθαν στὸν ἀγῶνα, ἔβγαλαν τὰ ροῦχα· ἐμεῖς δὲ ὅταν εἰσερχόμαστε στὸν ἀγῶνα, θέλουμε νὰ παλεύουμε μὲ τὰ ροῦχα. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κόπους ὁ ἀνταγωνιστής, ἐμεῖς δὲ ὅταν συνέβηκε νὰ ἐμπλακοῦμε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες πολλές φορές νικηθήκαμε. Διότι κάμνομε τὸ ἴδιο, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν κάποιος, ἀφοῦ δεῖ ἓνα ἄνδρα ἀθλητὴ, σκονισμένο, μαῦρο, γυμνὸ καὶ πολὺ λασπωμένο καὶ ἀπὸ τὴν ἄμμο καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ ἀλειμμένο μὲ λάδι καὶ ἰδρώτα καὶ λάσπη, ἐνῶ αὐτὸς μυρίζει ἀρώματα, φορώντας μεταξωτὰ ροῦχα καὶ χρυσὰ ὑποδήματα, καὶ στολή πού φθάνει μέχρι τοὺς ἀστράγαλους, καὶ χρυσὰ γύρω στὸ κεφάλι, εἰσέρχεται γιὰ νὰ ἀγωνιστεῖ. Διότι αὐτὸς ὄχι μόνο θὰ ἐμποδισθεῖ, ἀλλὰ ἔχοντας ὅλη τὴ φροντίδα του πῶς νὰ μὴ λερώσει, οὔτε νὰ σχίσει τὰ ροῦχα, μὲ τὴν πρώτη ἐπίθεση πού θὰ δεχθεῖ θὰ πέσει, καὶ ἐκεῖνο πού φοβόταν, ἀμέσως θὰ τὸ πάθει καὶ θὰ ὑποστεῖ ζημία ἀκριβῶς στὰ καίρια ἐκεῖνα σημεία.

Καιρός ἀγῶνος ἐνέσκηκε· σὺ δὲ περιβάλλη σηρικὰ; και-
 ρὸς σιαδίου· σὺ δὲ καθάπερ ἐν πομπῇ κοσμεῖς σαυτόν; Καί
 πῶς περιέση; Μὴ μοι πρὸς τὰ ἔξω ἴδης, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔ-
 σω· ταῖς γὰρ τούτων φρονίιοι, καθάπερ οχοινίοις χαλεποῖς,
 5 πάντιθεν ἢ ψυχὴ συνδέεται, χεῖρα οὐκ ἔῴσα ἀνιᾶραι, οὐδὲ
 ἐπανατείνασθαι τῷ πολεμῖω, μαλακοὺς ἐργαζομένη καὶ ἀπα-
 λούς. Ἀγαπητόν, πάντων ἀπαλλαγέντα δυνηθῆναι περιγενέ-
 σθαι τῆς ἀκαθάρτου δυνάμεως ἐκείνης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
 στός, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς τῶν χρημάτων μόνον ἀποβολῆς,
 10 ὄρα τί φησι· «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς,
 καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι». Εἰ δέ, οὐδὲ ὅταν ἀποδυσώμεθα
 τὰ χρήματα, οὐδέπω ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστήκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 τέρας τινὸς τέχνης καὶ ἀκριθείας ἡμῖν δεῖ, πολλῷ μᾶλλον
 ἔχοντες οὐδὲν ἐργασόμεθα μέγα, ἀλλὰ καταγέλαστοι καὶ τοῖς
 15 θεαταῖς καὶ αὐτῷ γενησόμεθα τῷ πονηρῷ· κἂν γὰρ διάβο-
 λος μὴ ᾗ, κἂν ὁ παλαίων μηδεὶς ᾗ, μυρίαὶ πάντιθεν ὁδοὶ
 πρὸς τὴν γέενναν τὸν φιλοχρηματιὸν ἄγουσι. Ποῦ νῦν εἰσιν
 οἱ λέγοντες, Ἐπιτίμω ὁ διάβολος γέγονεν; Ἴδου ἐνιαῦθα ὁ
 διάβολος οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἡμεῖς. Καὶ μὴν οἱ ἐν
 20 τοῖς ὄρεσι ταῦτα λέγειν ὄφειλον, οἱ μετὰ σωφροσύνην καὶ
 χρημάτων ὑπεροφίαν καὶ τὴν τῶν ἄλλων καταφρόνησιν, πα-
 τέρα, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγρούς, καὶ γυναῖκα, καὶ παιδιά ἀφεί-
 ναι μυριάκις ἐλόμενοι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μάλιστα ταῦτα οὐ λέ-
 γουσιν· ἃ δὲ οὐδέποτε λέγειν ἐχρήν, οἷοι λέγουσιν. Ἐκεῖνα
 25 τοῦ διαδόλου τὰ παλαίσματα· εἰς ταῦτα δὲ οὐδὲ καθεῖναι
 ἄξιον.

Ἄλλὰ αὐτὴν φησί, τὴν φιλοχρηματίαν ὁ διάβολος ἐνή-
 σαι. Καὶ ἀπόφυγε, καὶ μὴ καταδέξη, ἄνθρωπε. Νῦν δέ, ἂν
 μὲν τινα ἴδης τινὸς ἀπὸ δρυφάκιου κατασκευάζοντα βόρβο-

Ὁ καιρὸς γι' ἀγώνα ἔφθασε, σὺ δὲ φορεῖς μεταξωτά; εἶναι καιρὸς ἀσκήσεως, καιρὸς σταδίου, σὺ δὲ στολίζεις τὸν ἑαυτό σου σὰν νὰ πηγαίνεις σὲ πομπή; Καὶ πῶς θὰ ὑπερισχύσεις; Μὴ κοιτάζεις, σὲ παρακαλῶ, πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ πρὸς τὰ μέσα. Διότι μὲ αὐτὲς τίς φροντίδες ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπὸ παντοῦ δεμένη σὰν νὰ εἶναι μὲ δυνατὰ σχοινιά, χωρὶς νὰ ἀφήνει τὸ χέρι νὰ ὑψωθεῖ, οὔτε νὰ σηκωθεῖ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, δημιουργώντας μαλθακοὺς καὶ ἀπαλοὺς ἀνθρώπους. Εὐχάριστον εἶναι, ἀφοῦ κανένας ἀπαλλαγεῖ ἀπ' ὅλα, νὰ κατορθώσει νὰ ὑπερισχύσει ἀπὸ τὴν ἀκάθαρτη ἐκείνη δύναμη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς, σὰν νὰ μὴ ἀρκεῖ ἡ ἀπαλλαγὴ μόνο ἀπὸ τὰ χρήματα, κοίταξε τί λέγει· «Πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ πρόσφερε τα στοὺς φτωχοὺς καὶ ἔλα νὰ μὲ ἀκολουθήσεις»⁷. Ἐὰν ὅμως οὔτε ὅταν ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὰ χρήματα, δὲν βρισκόμαστε ἀκόμη σὲ ἀσφάλεια, ἀλλὰ χρειαζόμαστε καὶ κάποια ἄλλη τέχνη καὶ προσοχή, πολὺ περισσότερο ὅταν ἔχουμε τὰ χρήματα, δὲν ἐπιτυγχάνομε τίποτε μεγάλο, ἀλλὰ κινδυνεύομε νὰ γίνουμε καταγέλαστοι καὶ στοὺς θεατὲς καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν πονηρό. Διότι καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει διάβολος, καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει κανένας ἀντίπαλος, ἐν τούτοις ἄπειροι δρόμοι ἀπὸ παντοῦ ὀδηγοῦν τὸ φιλοχρήματο σὴ γέεννα. Ποῦ εἶναι τῶρα αὐτοὶ ποὺ λέγουν, ἵνα γίνωμε ὁ διάβολος; Νὰ ἐδῶ ὁ διάβολος δὲν κάμνει τίποτε, ἀλλὰ τὸ πᾶν κάμνομε ἐμεῖς. Καὶ ὅμως αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ λέγουν οἱ ὀρεισίβιοι, ποῦ, μὲ σωφροσύνη καὶ περιφρόνηση τῶν χρημάτων καὶ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων, προτιμοῦν ἄπειρες φορὲς νὰ ἀφήσουν πατέρα, καὶ οἰκίαν καὶ ἀγροὺς καὶ γυναῖκα καὶ παιδιὰ. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἐκεῖνοι δὲν τὰ λέγουν αὐτὰ· αὐτοὶ ὅμως λέγουν ἐκεῖνα, ποῦ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ λέγουν. Ἐκεῖνα πράγματι εἶναι ἀγωνιστικὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου· σ' αὐτὰ δὲ δὲν ἀξίζει οὔτε νὰ κατεβεῖς.

Ἄλλὰ, λέγει, αὕτη τὴ φιλοχρηματία ὁ διάβολος τὴν ἔβαλε μέσα μας. Ἀπόφυγέ τὴν καὶ μὴ τὴν ἀποδεχθεῖς, ἄνθρωπε. Τῶρα δέ, ἂν μὲν δεῖς κάποιον ἀπὸ κάποιο κιγκλί-

ρον, εἶτα τὸν ὀρώνια καταχεόμενον αὐτοῦ ἐσιῶτα καὶ τὸ πᾶν
 δεχόμενον τῇ κεφαλῇ, οὐ μόνον οὐκ ἔλεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγανα-
 κτεῖς, καὶ φῆς αὐτὸν δικαίως πεπονθέναι, καί, «μὴ μωρὸς
 ἴσθῃ» ἕκαστος πρὸς αὐτὸν φθέγγεται, καὶ οὐ τὸν βάλλοντα
 5 ἰσοσῦτον αἰτιᾶ, ἀλλὰ τὸν δεχόμενον· νυνὶ δὲ οἶδας διὰ τοῦ
 διαδόλου ἢ φιλοχρηματία, οἶδας διὰ μυρίων κακῶν τοῦτο αἴ-
 τιον, ὀρᾶς αὐτὸν καθάπερ βόρβορον κατασκευάζοντα τοὺς συρ-
 φειτοὺς λογισμοὺς καὶ αἰσχροὺς, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ δεχό-
 μενος τὴν ἀκαθαρσίαν τὴν ἐκείνου οὐ νοεῖς, δέον μικρὸν
 10 ἐκκλίναντα τοῦ παντός ἀπηλλάχθαι; Καθάπερ ἂν ἐκεῖνος τὸν
 τόπον ἐκκλίνας ἀπηλλάγη, οὕτω καὶ σὺ μὴ δέχου τοὺς τοι-
 οῦτους λογισμοὺς, καὶ φεύξῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἀπόκρουσαι τὴν
 ἐπιθυμίαν. Καὶ πῶς ἀποκρούσομαι; φησὶν. Εἰ μὲν Ἑλλην
 ἦς, καὶ τὰ παρόντα ἐθαύμαζες μόνα, ἰάχα πολλῆς ἦν δυσκο-
 15 λίας τὸ πρᾶγμα, (καίτοι γε ἐκεῖνοι κατώρθωσαν τοῦτο), ἄν-
 θρωπος δέ, τὸν οὐρανὸν προσδοκῶν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
 λέγεις, Ἐπιθύμησον; Εἰ τοῦναντίον ἔλεγον, τότε ἐ-
 χρῆν ἀπορεῖν· εἰ ἔλεγον, Ἐπιθύμησον χρημάτων. Καὶ πῶς
 ἐπιθυμήσω χρημάτων; ἔφησ ἄν, τοιαῦτα ὀρών.

20 Εἰπέ μοι, εἰ, χρυσοῦ προκειμένου καὶ λίθων τιμίων, ἔ-
 λεγον, Ἐπιθύμησον μόλυβδου, ἄρα οὐκ ἦν ἀπορίας; Εἶπες
 γὰρ ἄν Ἐπιθύμησον; Εἰ δὲ ἔλεγον, Μὴ ἐπιθυμήσης,
 τοῦτο εὐκολώτερον ἦν. Οὐ θαυμάζω τοὺς καταφρονοῦντας,
 ἀλλὰ τοὺς μὴ καταφρονοῦντας· σφόδρα ψυχῆς τοῦτο νωθείας
 25 πεπληρωμένης, μυιῶν καὶ κωνώπων οὐδὲν διαφερούσης, χα-
 μαὶ συρομένης, ἰλυσπωμένης ἐν τῷ βόρβωρῳ, οὐδὲν μέγα
 φανταζομένης. Τί λέγεις; ζωὴν μέλλεις κληρονομεῖν αἰώ-
 νιον καὶ λέγεις, Ἐπιθύμησον τῆς παρουσίας ὑπὲρ ἐ-

δωμα ξύλινο νὰ κατασκευάζει βοῦρκο, ἔπειτα τὸν βλέποντα νὰ στέκεται ἐκεῖ καὶ νὰ καταβρέχεται, καὶ τὸ κάθε τί νὰ δέχεται στὸ κεφάλι του, ὄχι μόνο δὲν τὸν ἐλεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτεῖς, καὶ λέγεις ὅτι αὐτὸς δίκαια τὰ παθαίνει, καὶ ὁ καθένας λέγει πρὸς αὐτόν, 'μὴ γίνεσαι μωρός'· καὶ δὲν κατηγορεῖ τόσο αὐτόν ποῦ ρίχνει τὸ βοῦρκο, ἀλλὰ αὐτόν ποῦ τὸν δέχεται. Τώρα λοιπὸν γνωρίζεις ὅτι ἡ φιλοχρηματία εἶναι τοῦ διαβόλου· γνωρίζεις ὅτι αὕτη εἶναι αἰτία ἁπείρων κακῶν· βλέπεις αὐτόν νὰ κατασκευάζει τοὺς χυδαίους καὶ αἰσχρὸς λογισμοὺς, ὅπως ἀκριβῶς τὸ βοῦρκο, καί, δεχόμενος τὴν ἀκαθαρσία ἐκείνου στὴν γυμνὴ κεφαλή σου, δὲν σκέπτεσαι ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἀφοῦ παρακλίνεις λίγο, νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπ' ὅλα; "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ἂν παρέκλινε κατὰ τὸν τόπο, θὰ ἀπαλασσόταν, ἔτσι καὶ σὺ μὴ δέχεσαι αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς καὶ θὰ ἀποφύγεις τὴν ἁμαρτία, θὰ ἀποκρούσεις τὴν ἐπιθυμία. Καὶ πῶς θὰ τὴν ἀποκρούσω, λέγει; "Ἄν μὲν ἦσουν ἐθνικός, καὶ θαύμαζες μόνο τὰ παρόντα, πιθανὸν θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο τὸ πράγμα, ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνοι κατόρθωσαν αὐτό, σὺ δὲ ἄνθρωπος, ποῦ προσβλέπεις στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ὅσα εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, λέγεις, «πῶς θὰ τὴν ἀποκρούσω;». "Ἄν ἔλεγα τὸ ἀντίθετο, τότε ἔπρεπε νὰ ἀπορεῖς· ἂν ἔλεγα, «ἐπιθύμησε τὰ χρήματα», θὰ μπορούσες νὰ πεῖς, καὶ πῶς νὰ ἐπιθυμήσω τὰ χρήματα, βλέποντας αὐτά;

Πές μου, ἂν βρισκόταν μπροστά σου χρυσὸς καὶ πολύτιμοι λίθοι, καὶ ἔλεγα, 'ἐπιθύμησε μόλυβδο', δὲν θὰ βρισκόσουν σὲ ἀπορία; Διότι θὰ ἔλεγες, 'πῶς μπορῶ;'. Ἐὰν ὅμως ἔλεγα, 'μὴ ἐπιθυμήσεις', αὐτὸ θὰ ἦταν εὐκολώτερο. Δὲν ἀπορῶ γιὰ ἐκείνους ποῦ περιφρονοῦν, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποῦ δὲν περιφρονοῦν τὰ χρήματα· αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ ψυχῆς γεμάτης ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀκαθαρσία ποῦ δὲν διαφέρει ἀπὸ τίς μύγες καὶ τὰ κουνούπια, ποῦ σύρεται κατάχαμα, ποῦ κυλιέται στὸ βοῦρκο, χωρὶς νὰ ἀποβλέπει σὲ τίποτε μεγάλο. Τί λέγεις; πρόκειται νὰ κληρονομήσεις ζωὴ αἰώνια καὶ λέγεις, πῶς θὰ περιφρονήσω τὴν παρούσα ζωὴ γιὰ χάρη ἐκείνης; Διότι μήπως

κείνην; μὴ γὰρ ἀμφήριστά ἐστι τὰ πράγματα; ἱμάτιον μέλλεις λαμβάνειν βασιλικόν, καὶ λέγεις, 'Πῶς καταφρονήσω τῶν ρακίων;' εἰς τὴν τοῦ βασιλέως μέλλεις ἄγεσθαι οἰκίαν, καὶ λέγεις· 'Πῶς καταφρονήσω τῆς πενιχρᾶς τῆς παρου-
 5 σης;'. "Ὅτιως ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι πανταχοῦ, οἳ μὴ θέλοντες διεγερθῆναι μικρόν· οἳ γὰρ θελήσαντες, πάντες καιώρθωσαν καὶ καιώρθωσαν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς εὐκολίας.

Γένοιτο δὲ καὶ ὑμᾶς, πεισθέντας τῇ ἡμετέρᾳ παραινέσει,
 10 καιορθῶσαι καὶ ζηλωτὰς γενέσθαι τῶν καιορθωκότων, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενοῦς ἀντιοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶναι τὰ πράγματα ἀμφίβολα; Πρόκειται νὰ λάβεις βασιλική ἐνδυμασία, καὶ λέγεις, 'πῶς θὰ περιφρονήσω τὰ κουρέλια;', πρόκειται νὰ ὀδηγηθεῖς στὴν οἰκία τοῦ βασιλέως καὶ λέγεις, 'πῶς θὰ περιφρονήσω τὴν παρούσα φτωχὴ οἰκία;'. Πράγματι ἐμεῖς εἴμαστε αἴτιοι παντοῦ, ὅταν δὲν θέλουμε νὰ δείξουμε λίγο ἐνδιαφέρον. Διότι ὅσοι θέλησαν, ὅλοι κατόρθωσαν, καὶ τὸ κατόρθωσαν μὲ πολλὴ δύναμη καὶ εὐκολία.

Εἶθε δὲ καὶ ἐσεῖς, ἀφοῦ πεισθεῖτε στὴ δική μου συμβουλή, νὰ κατορθώσετε νὰ γίνετε ζηλωτὲς ἐκείνων, ποὺ ἤδη ἔχουν κατορθώσει μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ του, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμη καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

προκόβετε; Νομίζω ὅτι πετῶ, ὅταν ἀκούσω κάτι καλὸ γιὰ σᾶς. «Κάμετέ μου τὴ χάρα πλήρη»¹⁶. Τόσο μόνο εἰσέφερα στὴν προσευχή, ὅτι ἐπιθυμῶ τὴν προκοπή σας. Ἐκεῖνο δὲ γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίζομαι γιὰ ὅλους σας, εἶναι αὐτό, ὅτι σᾶς ἀγαπῶ, ὅτι ἔχω συνδεθεῖ μαζί σας, ὅτι τὰ πάντα γιὰ μένα εἶστε σεῖς, καὶ πατέρας καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὶ καὶ παιδιὰ.

Μὴ λοιπὸν νομίσετε, ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου λέγεται πρὸς ἀποστροφή, ἀλλὰ πρὸς διόρθωση. Διότι λέγει, «Ἀδελφὸς βοηθούμενος ὑπὸ ἀδελφοῦ εἶναι σὰν πόλη ὀχυρωμένη»¹⁷. Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσετε νὰ ἀκούσετε τὰ λόγια μου, διότι οὔτε ἐγὼ περιφρονῶ τὸν δικό σας λόγο, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ διορθώνομαι ἀπὸ σᾶς, θὰ ἤθελα νὰ διδάσκομαι ἀπὸ σᾶς. Διότι ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε ἀδελφοί, ἕνας δὲ ἀπὸ μᾶς εἶναι ὁ καθηγητής. Ὑπάρχει δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἕνας, ποὺ μπορεῖ νὰ δίνει ἐντολὰς καὶ οἱ ἄλλοι νὰ πείθωνται. Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσετε, ἀλλ' ἄς τὰ κάνουμε ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ· διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄

(Πράξ. 3, 1 - 11)

«Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην».

5 1. Πανταχοῦ φαίνονται οὔτιοι πολλὴν ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν. «Τοῦτο νεύει ὁ Πέτρος»: ὁμοῦ εἰς τὸν τάφον ἔρχονται οὔτιοι περὶ αὐτοῦ φησι τῷ Χριστιῶ· «Οὔτιος δὲ τί;»· Τὰ μὲν οὖν ἄλλα σημεῖα παρεΐδεν ὁ τὸ βιβλίον συγγράφων, ὃ δὲ πολλὴν εἶχε τὴν ἐκπληξιν καὶ πάντας ἐξένιζε,
10 λέγει. Καὶ ὄρα πάλιν αὐτοὺς οὐ προηγουμένως ἐπ' αὐτὸ ἐρχομένους· οὔτω φιλοτιμίας ἦσαν καθαροί, καὶ τὸν διδάσκαλον ἐμιμοῦντο τὸν αὐτῶν. Τί δὲ ἀνήεσαν εἰς τὸ ἱερόν; ἄρα ἔτι Ἰουδαϊκῶς ἔζων; Οὐχί· ἀλλὰ χρησίμως τοῦτο ποιοῦσι. Γίνεται γὰρ σημεῖον πάλιν ἐκείνους τε θεσβαιοῦν καὶ τοὺς
15 ἄλλους ἐφελκόμενον καὶ σημεῖον, οἷον οὐπω ἦσαν ποιήσαντες. Φυσικὸν τὸ πάθος ἦν, καὶ κρεῖττον τέχνης ἰατρικῆς. Μᾶλλον δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ἦν πεποιηκὼς ἐν τῇ χωλείᾳ, καθὼς προϊὼν φησι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἐθεράπευσεν. Ἴσπε δὲ ὅτι ταῦτα μάλιστα δυσκολώτερα, ἅπερ
20 ἂν ἐκ γενετῆς εἶη. Τοσοῦτον ἦν τὸ δεινόν, ὅτι οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν πορίζεσθαι δυνατὸς ἦν ἑαυτιῶ. Καὶ ἐπίσημος δὲ ὑπῆρχεν ἀπὸ τε τοῦ τόπου, ἀπὸ τε τοῦ πάθους· καὶ πῶς, ἄκουε. «Καὶ τις ἀνὴρ χωλός», φησί, «ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβασιάζετο· ὃν εἰτίθουν καθ' ἡμέραν εἰς
25 τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην Ὁραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἔλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν». Ἐλεημοσύνην λαβεῖν ἄρα ἐζήτει, καὶ οὐκ ἤδει τίνες ἦσαν οἱ ἄνδρες.

1. Δηλαδή τὴν τρίτη ἀπογευματινὴ.

2. Ἰωάν. 13, 24.

3. Ἰωάν. 20, 3.

4. Ἰωάν. 21, 21.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Η΄

(Πράξ. 3, 1 - 11)

«Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀνέβαιναν μαζί στο
ναὸ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, τὴν ἑνάτη»¹.

1. Παντοῦ φαίνονται αὐτοὶ νὰ ἔχουν πολλὴ μεταξύ
τους ὁμόνοια. «Στὸν Ἰωάννη κάμνει νεῦμα ὁ Πέτρος»²
μαζί αὐτοὶ ἔρχονται στὸν τάφο³. Γιὰ τὸν Ἰωάννη λέγει ὁ
Πέτρος στὸ Χριστό· «Αὐτὸς δὲ τί θὰ γίνεῖ;»⁴. Τὰ ἄλλα
μὲν σημεῖα παρέβλεψε ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, λέγει
δὲ ἐκεῖνο, ποὺ προκάλεσε πολλὴ ἔκπληξη καὶ ὅλους πα-
ραξένευσε. Καὶ πρόσεχε πάλι αὐτοὺς, ποὺ δὲν ἔρχονται
προηγούμενως στὸ ἱερό. "Ἐτσι ἦταν καθαρὸ ἀπὸ φιλοδοξία,
καὶ μιμοῦνταν τὸ διδάσκαλό τους. Γιατί δὲ ἀνέβηκαν στὸ
ἱερό; ἄρα ἀκόμα ζοῦσαν κατὰ ἰουδαϊκὸ τρόπο; "Ὁχι· ἀλ-
λὰ τὸ κάμνουν αὐτὸ γιὰ ὠφέλεια. Διότι γίνεται θαῦμα ποὺ
πάλι καὶ αὐτοὺς ἀποδεικνύει καὶ τοὺς ἄλλους προσελκύει·
καὶ τέτοιο θαῦμα ποὺ παρόμοιο δὲν εἶχαν κάμει ἀκόμα.
Ἡ πάθησις ἦταν φυσικὴ καὶ ἀνώτερη τῆς ἰατρικῆς τέχνης.
Μᾶλλον δὲ ἦταν χωλὸς σαράντα χρόνια, καθὼς λέγει πα-
ρακάτω, καὶ κανένας δὲν τὸν θεράπευσε σ' ὅλο αὐτὸ τὸ
χρονικὸ διάστημα. Γνωρίζετε δέ, ὅτι αὐτὲς οἱ παθήσεις
θεραπεύονται πολὺ πιὸ δυσκολώτερα, ὅταν συμβαίνει δη-
λαδῆ νὰ εἶναι χωλὸς ἐκ γενετῆς. Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ
ἀναπηρία του, ὥστε οὔτε τὴν ἀναγκαῖα τροφή μποροῦσε
νὰ προμηθεύεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ φανερωνόταν αὐ-
τὸ καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασις στὴν ὁποία βρισκόταν, καὶ ἀπὸ
τὴν πάθησί του· καὶ πῶς; ἄκουε· «Καὶ κάποιος», λέγει,
«ἄνθρωπος, ποὺ ἦταν χωλὸς ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας
του, φερόταν στὰ χέρια καὶ τοποθετοῦνταν κάθε ἡμέρα
στὴν εἴσοδο τοῦ ἱεροῦ, ποὺ ὀνομαζόταν Ὁραία, γιὰ νὰ
ζητεῖ ἐλεημοσύνη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἰσέρχονταν στὸ ναό».
"Ἄρα ζητοῦσε νὰ λάβει ἐλεημοσύνη καὶ δὲν γνώριζε ποιοὶ

«Ὅς, ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην λαβεῖν. Ἄτιενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ Ἰωάννῃ, εἶπε· Βλέψον εἰς ἡμᾶς». Τοῦτο ἀκούει, ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνίσταται, ἀλλ' ἔτι μένει διενοχλῶν. Τοι-
5 σῆτον γὰρ ἡ πενία, καὶ δοῦναι ἀπαγορεύοντις ἐπιμένει καὶ ἀναγκάζει. Αἰσχυρνῶμεν οἱ ἐν ταῖς εὐχαῖς ἀποπηδῶντες.

Ὅρα δέ μοι τὴν ἐπιείκειαν πῶς ἔδειξε Πέτρος εὐθύς, εἰπὼν· «Βλέψον εἰς ἡμᾶς». Οὕτως αὐτῶν τὸ σχῆμα αὐτόθεν ἔδεικνυ τὸν τρόπον. «Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι
10 παρ' αὐτῶν λαβεῖν. Εἶπε δὲ Πέτρος· Ἀργύριον καὶ χρυσοῖον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι, δίδωμι». Οὐκ εἶπεν δι· τοῦ ἀργυρίου πολλῶ βέλτιόν σοι δίδωμι, ἀλλὰ τί; «Ἐν τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγχειραι καὶ περιπάτει. Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν». Οὐ-
15 τω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε· πολλάκις λόγῳ ἐθεράπευσε, πολλάκις ἔργῳ, πολλάκις καὶ τὴν χεῖρα προσήγαγεν, ὅπου ἦσαν ἀσθενέστεροι κατὰ τὴν πίστιν, ἵνα μὴ δόξη ἀπὸ ταυτομάτου γίνεσθαι. «Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἤγειρε». Τοῦτο ἐποίησε δῆλην τὴν ἀνάστασιν· ἀνασιάσεως γὰρ ἦν εἰ-
20 κών. «Καὶ παραχρῆμα ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ θάσσεις καὶ τὰ σφυρά. Καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιεπάτει». Πειράζων ἴσως ἑαυτὸν, καὶ πλείονα τὴν θάσανον ἐποιεῖτο μὴ ἄρα ἀπλῶς ἔστι τὸ γεγονός. Ἀσθενεῖς ἦσαν αὐτῷ οἱ πόδες, οὐ κεκομμένοι. Τινὲς δὲ φασιν δι· καὶ ἠγνόει περιπατεῖν. «Καὶ
25 εἰσηλθε σὺν αὐτοῖς περιπατῶν εἰς τὸ ἱερόν». Ὅτιως θαύματος ἄξιον! Οὐκ αὐτοὶ αὐτὸν ἐπάγονται, ἀλλ' αὐτὸς ἀκολουθεῖ, διὰ τῆς ἀκολουθήσεως τούτων εὐεργέτας δεικνύς, καὶ διὰ τοῦ μετὰ τὸ ἄλλεσθαι αἰνεῖν τὸν Θεόν, οὐκ ἐκείνους θαν-

ἦταν οἱ ἄνδρες. «Αὐτός δὲ ὅταν εἶδε ὅτι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθουν στοῦ ἱεροῦ, ζητοῦσε νὰ λάβει ἐλεημοσύνη. Παρατηρώντας δὲ ὁ Πέτρος αὐτὸν μὲ σταθερὸ βλέμμα, μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννη, εἶπε· κοίταξέ μας». Αὐτὸ τὸ ἀκούει, αὐτὸς ὅμως οὔτε τότε σηκώνεται, ἀλλ’ ἀκόμη ἐπιμένει νὰ ἐνοχλεῖ ἐπαιτώντας. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φτώχεια, καὶ ὅταν ἀρνούμαστε νὰ δώσουμε, ἐπιμένει καὶ ἀναγκάζει. Ἦς ἐντραποῦμε ὅσοι ἀποχωροῦμε ἀπὸ τὶς προσευχάς.

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ, πῶς ὁ Πέτρος ἔδειξε ἀμέσως τὴν ἐπιείκεια, λέγοντας, «Κοίταξέ μας». Ἦτσι ἡ ὄλη στάση τους φανέρωνε τὸν χαρακτήρα τους. «Αὐτὸς δὲ ἔδωσε ὄλη τὴν προσοχὴ του πρὸς αὐτούς, διότι περίμενε νὰ λάβει κάτι ἀπὸ αὐτούς. Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· ἀσήμι καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω· αὐτὸ δὲ ποῦ ἔχω, σοῦ τὸ δίνω». Δὲν εἶπε, ὅτι ἄπὸ τὸ ἀργῦριο πολὺ καλύτερο σοῦ δίνω, ἀλλὰ τί; «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, σήκω ὄρθιος καὶ περπάτησε. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ δεξιὸν χέρι, τὸν σήκωσε ὄρθιος». Ἦτσι ἔκανε καὶ ὁ Χριστός. Πολλές φορές θεράπευσε μὲ τὸ λόγο, πολλές φορές μὲ τὸ ἔργο, πολλές φορές ἄπλωσε καὶ τὸ χέρι του, ὅπου ἦταν ἀσθενέστερος κατὰ τὴν πίστη, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι γίνεται αὐτόματα. «Καὶ ἀφοῦ ἔπιασε αὐτὸν ἀπὸ τὸ δεξιὸν χέρι, τὸν σήκωσε ὄρθιος». Αὐτὸ ἔκανε φανερὴ τὴν ἀνάστασι· διότι ἦταν ἡ εἰκόνα τῆς ἀναστάσεως. «Καὶ ἀμέσως στερεώθηκαν τὰ πέλματά του καὶ οἱ κλειδώσεις του. Καὶ πηδώντας γεμάτος ἀπὸ χαρὰ στάθηκε ὄρθιος καὶ περπατοῦσε». Δοκιμάζοντας ἴσως τὸν ἑαυτὸ του μεγαλύτερη ἔκαμνε ἄσκηση, μὴ τυχὸν ἡ θεραπεία του ἦταν κάτι προσωρινὸ. Ἀσθενικὰ ἦσαν τὰ πόδια του, δὲν ἦταν κομμένα. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι ἀγνοοῦσε καὶ νὰ περπατεῖ. «Καὶ εἰσῆλθε μαζὶ μὲ αὐτούς στοῦ ναοῦ περπατώντας». Πράγματι ἦταν ἀξιοθαύμαστο. Δὲν τὸν ὀδηγοῦν αὐτοί, ἀλλ’ αὐτὸς τοὺς ἀκολουθεῖ, ἀποδεικνύοντας μὲ τὴν ἀκολούθησιν τοὺς εὐεργέτες του καὶ δοξολογώντας τὸ Θεὸ μὲ τὰ πηδήματα, δὲν θαύμαζε ἐκείνους, ἀλλὰ τὸ Θεό,

μάζων, ἀλλὰ τὸν Θεόν, τὸν δι' ἐκείνων ἐνεργήσαντα. Οὕτως εὐχάριστος ἦν ὁ ἀνήρ.

Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. «Ἀνέβαινον», φησὶν, «ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην». Τάχα κατὰ τὸν
5 καιρὸν τοῦτον βασιάζοντες τὸν χωλὸν εἰτίθουν, ὅτε μάλιστα εἰσήεσαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ ἱερόν. Ἴνα δὲ μὴ νομίση τις διὰ δι' ἕτερόν τι αὐτὸν ἐβάσιαζον, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ λαβεῖν, ὅρα πῶς τοῦτο σαφῶς παρέσκησε δι' ὧν λέγει «Ἐτίθουν αὐτόν, ὥστε ἐλεημοσύνην λαβεῖν παρὰ τῶν εἰσπορευομένων
10 εἰς τὸ ἱερόν. Διὰ τοῦτο καὶ τόκων μέμνηται, ἔλεγχον διδοὺς ὧν γράφει. Καὶ πῶς, φησὶν, αὐτὸν οὐ προσήγαγον τῷ Χριστῷ; Ἴσως ἦσαν ἄπιστοι οἱ τῷ ἱερῷ προσεδρεύοντες, ὅπου γε οὐδὲ τοῖς Ἀποστόλοις αὐτὸν προσήγαγον, ἰδόντες αὐτοὺς εἰσιόντας, καὶ θαύματα πεποιηκίας τοιαῦτα. «Ἡρώτα», φη-
15 σὶν, «ἐλεημοσύνην λαβεῖν»· ὥσπερ τινὰς εὐλαβεῖς ἄνδρας ἀπὸ τοῦ σχήματος αὐτοὺς τάχα κατενόησε, διὰ τοῦτο καὶ ἐπεῖχεν αὐτοῖς. Ὅρα δὲ πῶς ὁ Ἰωάννης πανταχοῦ σιγαῖ, ὁ δὲ Πέτρος καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογεῖται. «Ἀργύριον», φησὶ, «καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι». Οὐκ εἶπεν, Ὅκ ἔχω ἐνταῦθα',
20 οἷα ἡμεῖς λέγομεν, ἀλλ' ὅλως, «Οὐκ ἔχω». Τί οὖν ὁ χωλός; Καὶ παρορᾷς με τὸν ἰκέτην; Οὐ, φησὶν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἔχω λάβε.

Ὅρα πῶς ἄτυφος ὁ Πέτρος, καὶ οὐκ ἐπιδεικτιῶν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐνεργετούμενον; Τὸ σιόμα τοίνυν καὶ ἡ χεὶρ τὸ πᾶν εἰργάσατο. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν καὶ Ἰουδαῖοι χωλεύ-
25 οντες· καὶ δέον αἰτῆσαι ὑγείαν, οἱ δὲ μᾶλλον χρήματα αἰτοῦσι, χαμαὶ κείμενοι· οἱ καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἱερῷ προσήδρευον, ἵνα χρηματίζωνται. Τί οὖν ὁ Πέτρος; Οὐχ ὑπερεῖδεν αὐτόν, οὐ πλουτιοῦντά τινα ἐζήτησεν, οὐδὲ εἶπεν, Ἄν μὴ εἰς ἐκεῖνον γένηται τὸ θαῦμα, οὐδὲν μέγα ἐστίν', οὐ τιμὴν τινα προσε-
30 δόκησε παρ' αὐτοῦ, οὐδὲ παρόντων τινῶν ἐθεράπευσεν αὐ-

πού ἐνήργησε θαυματουργικὰ μέσω ἐκείνων. Τόσο πολὺ χαρούμενος ἦταν ὁ ἄνθρωπος.

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ προαναφερθέντα. «Ἀνέβαιναν μαζί», λέγει, «κατὰ τὴν ἑνάτη ὥρα τῆς προσευχῆς». Ἴσως κατὰ τὸν χρόνο αὐτὸ ἔφερναν τὸ χωλὸ καὶ τὸν τοποθετοῦσαν, ὅταν δηλαδὴ περισσότεροὶ ἄνθρωποι εἰσέρχονταν στὸ ναό. Γιὰ νὰ μὴ νομίσει δὲ κανένας, ὅτι γι' ἄλλο λόγο τὸν κρατοῦσαν, καὶ ὄχι γιὰ νὰ λάβει ἐλεημοσύνη, βλέπε πῶς φανέρωσε αὐτὸ μὲ σαφήνεια μὲ τὰ ὅσα λέγει· «Τοποθετοῦσαν αὐτόν, ὥστε νὰ ζητεῖ ἐλεημοσύνη ἀπὸ ἐκείνους πού εἰσέρχονταν στὸ ναό». Γι' αὐτὸ ἀναφέρει καὶ τόπους, δίνοντας ἀποδείξεις μὲ τὰ ὅσα γράφει. Καὶ πῶς, λέγει, δὲν τὸν ὀδήγησαν στὸ Χριστό; Ἴσως ἦταν ἄπιστοι αὐτοί, πού τὸν ὑπηρετοῦσαν, ἀφοῦ βέβαια οὔτε στοὺς Ἀποστόλους ἔφεραν αὐτόν, ὅταν εἶδαν αὐτοὺς νὰ εἰσέρχονται στὸ ναὸ καὶ νὰ ἔχουν κάμει τέτοια θαύματα. «Καὶ ζητοῦσε νὰ λάβει ἐλεημοσύνη», λέγει, σὰν νὰ ἀντιλήφθηκε ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνιση, ὅτι αὐτοὶ ἦταν ἄνδρες εὐλαβεῖς· καὶ γι' αὐτὸ προσέβλεπε μὲ προσοχὴ πρὸς αὐτούς. Βλέπε δέ, πῶς ὁ Ἰωάννης παντοῦσιωπᾶ, ὁ δὲ Πέτρος ἀπολογεῖται καὶ γιὰ αὐτό. «Ἀσήμι καὶ χρυσάφι», λέγει, «δὲν ἔχω». Δὲν εἶπε, ἔδω', ὅπως λέμε ἐμεῖς, ἀλλὰ δὲν ἔχω καθόλου. Τί λοιπὸν εἶπε ὁ χωλός; Καὶ παραβλέπεις ἐμένα τὸν ἰκέτη; Ὁχι, λέγει, ἀλλ', ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔχω, λάβε.

Βλέπεις, πῶς ὁ Πέτρος εἶναι ταπεινόφρων καὶ δὲν ἐπιδεικνύεται οὔτε πρὸς αὐτόν τὸν εὐεργετούμενο; Τὸ στόμα λοιπὸν καὶ τὸ χέρι ἔκαμναν τὸ πᾶν. Παρόμοιοι χωλοὶ ἦταν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ζητοῦν ὑγεία, αὐτοὶ ἀντίθετα ζητοῦσαν μᾶλλον χρήματα, παραμένοντας πνευματικὰ χαμηλά· αὐτοὶ δὲ καὶ γι' αὐτὸ κάθονταν κοντὰ στὴ θύρα, γιὰ νὰ λαμβάνουν χρήματα. Τί λοιπὸν ἔκαμε ὁ Πέτρος; Δὲν τὸν παρέβλεψε, δὲν ἀνεζήτησε κάποιον πλούσιο, οὔτε εἶπε, ἂν δὲν γίνεαι σὲ ἐκείνον τὸ θαῦμα, δὲν θὰ εἶναι μεγάλο· οὔτε ἀνέμενε κάποια τιμὴ ἀπ' αὐτόν, οὔτε θεράπευσε αὐτόν, ἐνῶ ἦταν παρόντες μερικοὶ διότι

τόν· ἐν γὰρ τῇ εἰσόδῳ ἦν ὁ ἀνὴρ, οὐκ ἔνθα τὸ πλῆθος ἦν ἔν-
 δον. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐζήτησεν ὁ Πείρος, οὐδὲ εἰσελθὼν
 ἐκῆρυξεν, ἀλλ' ἀπὸ μόνου τοῦ σχήματος τὸν χωλὸν ἐπεσπά-
 σαιτο πρὸς τὴν αἴτησιν. Καὶ τὸ θαυμασιόν, δι' ἰαγέως ἐπίστει-
 5 σεν· οἱ γὰρ χρόνιων ἀπαλλαγέντες παθῶν μόλις πιστεύουσι
 καὶ αὐτῇ τῇ ὄψει. Καὶ θεραπευθεὶς λοιπὸν σὺν τοῖς Ἀποσιό-
 λοις ἦν, εὐχαριστιῶν τῷ Θεῷ. «Καὶ εἰσηλθε», φησί, σὺν αὐ-
 τοῖς περιπαιῶν εἰς τὸ ἱερόν, ὀλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν».

2. Ὅρα πῶς οὐκ ἤρεμεῖ, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἰδονῆς, τοῦ-
 10 το δὲ ἐμφράτιων αὐτῶν τὰ σιόματα. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ἵνα
 μὴ νομισθῇ τις ὑπόκρισις, διὰ τοῦτο ἄλλεσθαι αὐτόν· τοῦτο
 γὰρ λοιπὸν οὐκ ἦν ὑποκρίσεως· εἰ γὰρ μηδὲ ἀπλῶς ἐπιβῆναι
 δυνατὸν ἦν αὐτῷ τὸ πρότερον, καὶ ταῦτα τοῦ λιμοῦ καιαναγ-
 κάζοντος, (οὐ γὰρ ἂν εἴλειτο πρὸς τοὺς βασιάζοντας διανέ-
 15 μεσθαι τὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἑαυτῷ δυνάμενος ἀρκεῖν), πολ-
 λῶ μᾶλλον τότε. Πῶς δὲ καὶ ὑπεκρίνατο ἂν ὑπὲρ τῶν μὴ
 δεδωκότων ἐλεημοσύνην; Ἄλλ' εὐχάριστος ἦν ὁ ἀνὴρ καὶ
 μετὰ τὴν υἰγείαν. Ἐκατέρωθεν οὖν πιστὸς δείκνυται, ἀπὸ τε
 τῆς εὐχαριστίας, ἀπὸ τε τοῦ συμβεβηκότος. Οὐ μὴν πᾶσι γνώ-
 20 ριμος ἦν, ὅθεν καὶ ἐπεγίνωσκον αὐτόν. «Καὶ εἶδεν αὐτόν»,
 φησί, «πᾶς ὁ λαὸς περιπαιούντια καὶ αἰνοῦντια τὸν Θεόν, ἐπε-
 γίνωσκόν τε αὐτόν δι' οὗτός ἐστιν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην
 καθήμενος ἐπὶ τῇ Ὠραία πύλῃ τοῦ ἱεροῦ». Καὶ καλῶς εἶπεν,
 «Ἐπεγίνωσκον»· ὡς καὶ ἀγνοουμένου λοιπὸν ἀπὸ τοῦ πρᾶ-
 25 γματος. Ταύτη γὰρ τῇ λέξει κεχρῆμεθα ἐπὶ τῶν μόλις γνω-
 ριζομένων. Ἔδει γοῦν πιστευθῆναι δι' ἀφίησι τὰ ἁμαρτή-
 ματα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅπου γε καὶ τοιαῦτα ἐργάζεται.

ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν στὴν εἴσοδο, καὶ ὄχι στὸ ἐσωτερικό, ὅπου βρισκόταν τὸ πλῆθος. Ἄλλ' ὁ Πέτρος δὲν ζήτησε τίποτε ἀπ' αὐτά, οὔτε μόλις εἰσῆλθε κήρυξε, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν ἐμφάνισή του προσήλκυσε τὸ χωλὸ γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι, ὅτι ἀμέσως πίστευσε. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ θεραπεύονται ἀπὸ χρόνιες παθήσεις, μόλις καὶ μὲ δυσκολία πιστεύουν καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα ποὺ βλέπουν. Καὶ μετὰ τὴν θεραπεία του ἦταν μαζί μὲ τοὺς Ἀποστόλους, εὐχαριστώντας τὸ Θεό. «Καὶ εἰσῆλθε», λέγει, «μαζί μὲ αὐτοὺς στὸ ἱερὸ περπατώντας καὶ ἀναπηδώντας καὶ δοξολογώντας τὸ Θεὸ γιὰ τὴν θεραπεία του».

2. Πρόσεχε πῶς δὲν ἤρεμεῖ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ ἀποστομώσῃ αὐτοὺς. Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι ἀναπηδοῦσε αὐτὸς καὶ γιὰ νὰ μὴ νομισθεῖ ὅτι εἶναι κάποια ὑποκρισία· καθόσον αὐτὸ πράγματι δὲν ἦταν θέμα ὑποκρισίας. Διότι, ἂν αὐτὸς δὲν ἦταν δυνατὸν προηγουμένως ἀπλῶς νὰ περιπατήσῃ, καὶ μάλιστα ἐξαναγκαζόμενος ἀπὸ τὴν πείνα, (διότι δὲν θὰ προτιμοῦσε νὰ διαμοιράζεται τὰ τῆς ἐλεημοσύνης μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν βάσταζαν, ἂν θὰ μπορούσε μόνος του νὰ κρατηθεῖ), πολὺ περισσότερο τότε. Πῶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑποκρίνεται γιὰ ἐκείνους, ποὺ δὲν τοῦ εἶχαν δώσει ἐλεημοσύνη; Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος ἦταν χαρούμενος καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας του. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ἦταν ἀξιόπιστος, καὶ ἀπὸ τὴν εὐχαριστία καὶ ἀπὸ τὸ περιστατικὸ ποὺ συνέβηκε. Ἐπὶ πλεόν ἦταν σὲ ὄλους γνωστός, καὶ συνεπῶς τὸν ἀναγνώριζαν. «Καὶ ὄλο τὸ πλῆθος τὸν εἶδε νὰ περιπατεῖ καὶ νὰ ὑμνεῖ τὸ Θεό. Καὶ τὸν ἀναγνώρισαν ὅτι ἦταν πράγματι αὐτὸς, ποὺ συνήθιζε νὰ κάθεται κοντὰ στὴν Ὠραία πύλη τοῦ ναοῦ». Καὶ καλὰ εἶπε, «τὸν ἀναγνώρισαν», σὰν νὰ ἦταν ἀγνοούμενος μετὰ τὴν θεραπεία του. Διότι αὐτὴ τὴ λέξη χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὄλους ἐκείνους ποὺ μόλις γνωρίζουμε. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πιστευθεῖ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα, τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ ἐπιτελεῖ τέτοια πράγματα.

«Κραιουσῆντιος δὲ τοῦ ἱαθέντιος χωλοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην συνέδραμε πρὸς αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ σιοῦ, τῇ καλουμένῃ Σολομῶντιος, ἑκθαμβου». Ἀπὸ τῆς εὐνοίας τῆς εἰς αὐτοὺς καὶ τῆς φιλίας οὐκ ἐχωρίζετο αὐτῶν ἴσως δὲ 5 καὶ εὐχαριστιῶν αὐτοῖς καὶ ἐπαινῶν. «Καὶ συνέδραμε», φησί, «πᾶς ὁ λαός. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ Πέτρος, ἀπεκρίνατο». Πάλιν αὐτὸς καὶ ἐργάζεται, καὶ δημηγορεῖ. Τότε μὲν οὖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκρόασιν διήγειρε τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ τὰς γλώσσας, νῦν δὲ τοῦτο καὶ τότε μὲν ἀρχὴν ἔλαβεν ἀπὸ τῶν ἐγ- 10 κλημάτων, νῦν δὲ ἀπὸ τῆς ὑπονοίας. Ἰδωμεν οὖν τί διενήνοχεν αὕτη ἢ δημηγορία ἐκείνης, καὶ κατὰ τί κοινωνεῖ. Ἐκείνη μὲν οὖν ἐν τῇ οἰκίᾳ γίνεται, οὐδέπω προσελθόντιος οὐδενός, οὐδὲ αὐτῶν τι ἐργασαμένων, αὕτη δέ, πάντων θαυμάζοντιος, τοῦ θεραπευθέντιος πλησίον ἐσιῶτιος οὐδενός ἀμφι- 15 θάλλοντιος, καθάπερ τότε, διὲ ἔλεγον διὲ «γλεύκους μεμεσιωμένοι εἰσὶ». Καὶ τότε μετὰ τῶν Ἀποσιόλων πάντων ὧν, διελέγετο, νῦν δὲ μετὰ τοῦ Ἰωάννου μόνου· λοιπὸν γὰρ θαρρεῖ καὶ οφοδροότερος γίνεται. Τοιοῦτον γὰρ ἢ ἀρειή, ἀρχὴν λαβοῦσα πρόεισι, καὶ οὐδαμοῦ ἴσταιται. Ὅρα δὲ καὶ πῶς ὠκο- 20 νομήθη ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι τὸ σημεῖον, ἵνα καὶ ἄλλοι θαρρήσωσιν οὐκ ἐν παραθύσιω γὰρ αὐτό που ἐργάζονται, ἢ καὶ λανθανόντιος, ἀλλ' οὔτε ἔνδον ἐν τῷ ἱερῷ, ἔνθα τὸ πολὺ πληθος ἦν. Πῶς οὖν ἐπισιεύθη; φησί. Ὅτι αὐτὸς ὁ θεραπευθεῖς ἐκήρυτιε τὴν εὐεργεσίαν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐφεύσατο, οὐδ' 25 ἂν ἐπ' ἄλλους τινὰς ἦλθεν. Ἦτοι οὖν, ὡς εὐρυχωρίας οὐσης, ἐκεῖ τὸ σημεῖον εἰργάσαντο, ἢ ὡς κεχωρισμένου τοῦ τόπου.

Καὶ ὄρα τὸ γενόμενον. Ἐφ' ἐτέραν ἀνήλθον πρόφασιν, καὶ ἕτερα ἐργάζονται. Οὔτω καὶ ὁ Κορνήλιος ἄλλα ποιεύων ἤ- 30 γειο, καὶ ἄλλα ὄρα. Μέχρι δὲ τότε πανταχοῦ τὸν Χριστὸν Ναζωραῖον ὀνομάζουσιν. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου», φησί, «ἔγχειραι καὶ περιπάτει»· ἰέως γὰρ

«Ἐνῶ δὲ κρατοῦσε ὁ θεραπευθεὶς χωλὸς τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη, συγκεντρώθηκε ὅλο τὸ πλῆθος, ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ στὴ στοά, ποὺ ὀνομαζόταν στοὰ τοῦ Σολομῶντος, γεμάτο θαυμασμὸ καὶ κατάπληξη». Ἀπὸ τὴν εὐνοια καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτοὺς δὲν τοὺς ἀποχωρίζοταν ἴσως δὲ καὶ νὰ εὐχαριστοῦσε αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐπαινοῦσε. «Καὶ συγκεντρώθηκε», λέγει, «ὅλο τὸ πλῆθος». «Ὅταν δὲ τοὺς εἶδε ὁ Πέτρος εἶπε». Πάλι αὐτὸς καὶ ἐργάζεται καὶ ὁμιλεῖ. Τότε βέβαια διηγείρε αὐτοὺς στὴν ἀκρόαση τὸ συμβὰν μὲ τίς γλῶσσες, τώρα δὲ αὐτό· καὶ τότε μὲν ἔλαβε ἀρχὴ ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα, τώρα δὲ ἀπὸ τὴν ὑπόνοια. Ἦς δοῦμε λοιπὸν κατὰ τί διέφερε αὕτη ἡ ὁμιλία ἀπὸ ἐκείνη καὶ σὲ τί συμφωνεῖ. Ἐκείνη λοιπὸν γίνεται στὴν οἰκία, χωρὶς ἀκόμη νὰ προσέλθει κανένας, οὔτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἔχουν κάμει κάτι, αὕτη δὲ ἐνῶ ὅλοι θαυμάζουν, καὶ ὁ θεραπευμένος βρίσκεται πλησίον· καὶ κανένας δὲν ἀμφιβάλλει, ὅπως τότε, ὅταν ἔλεγαν, ὅτι «εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ γλυκὸ κρασί»⁵. Καὶ τότε μιλοῦσε βρισκόμενος ἀνάμεσα σὲ ὄλους τοὺς Ἀποστόλους, τώρα δὲ μόνο μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννη. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν λαμβάνει θάρρος καὶ γίνεται πιὸ ὀρμητικὸς. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἀφοῦ λάβει ἀρχὴ προχωρεῖ καὶ δὲν σταματᾶ πουθενά. Βλέπε δέ, καὶ πῶς ἐξοικονομήθηκε νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα στὸ ἱερό, γιὰ νὰ πάρουν θάρρος καὶ ἄλλοι· διότι δὲν ἐπιτελοῦν αὐτὸ σὲ κάποιο ἀπόκρυφο μέρος ἢ καὶ σιωπηλά, ἀλλ’ οὔτε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ, ὅπου ἦταν τὸ πολὺ πλῆθος. Πῶς λοιπὸν πιστεύθηκε; λέγει. Διότι ὁ ἴδιος ὁ θεραπευμένος κήρυττε τὴν εὐεργεσία. Καθόσον δὲν θὰ ψευδοῦσαν, οὔτε ἂν θὰ κατέφευγε σὲ κάποιους ἄλλους. Ἐκεῖ λοιπὸν ὅπου ὑπῆρχεν εὐρυχωρία, ἐκεῖ ἐπετέλεσε τὸ θαῦμα, καὶ ὄχι σὲ κάποιο ἀπομονωμένο μέρος.

Καὶ πρόσεχε αὐτὸ ποὺ συνέβηκε. Γι’ ἄλλη αἰτία ἀνέβηκαν στὸ ἱερό καὶ ἄλλα ἐπιτυχάνουν. Ἔτσι καὶ ὁ Κορνῆλιος ἄλλα εὐχόταν νηστεύοντας καὶ ἄλλα βλέπει. Μέχρι δὲ τότε, παντοῦ ὀνομάζουν τὸ Χριστὸ Ναζωραῖο. «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου», λέγει, «σὴκω ἄρα!

τοῦτο ἦν τὸ ζητούμενον, τὸ πιστευθῆναι αὐτόν. Μὴ δὲ πρὸς
 τὴν ἀρχὴν ἀποκάμωμεν τοῦ διηγήματος, ἀλλὰ, εἰ καὶ κατόρ-
 θωμά τις εἰπὼν διαλίπη, πάλιν ἀναλάβωμεν τὴν ἀρχὴν. Ἄν
 ἐν ἕξει γενώμεθα, ταχέως πρὸς τὸ τέλος ἤξομεν, ταχέως πρὸς
 5 τὴν κορυφὴν σιησόμεθα. Σπουδὴ γάρ, φησί, σπουδὴν γεν-
 νᾷ, καὶ ραθυμίαν. Ὁ μικρὸν τι κατωρθωκῶς ἔλαβε παρὰ
 κλησιν ἐπὶ τὸ μείζον ἐλθεῖν, καὶ μᾶλλον ἐξ ἐκείνου περαιτέ-
 ρω χωρῆσαι. Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ, ὅσα ἂν περιλάβῃ ξύλα,
 τοσούτῳ σφοδρότερον γίνεται, οὕτω καὶ προθυμία, ὅσους ἂν
 10 διεγείρῃ λογισμοὺς εὐσεβεῖς, τοσούτῳ μᾶλλον κατὰ τῶν ἄλ-
 λων ὀπλίζεται. Οἷόν τι λέγω Ἐστήκασιν ἐν ἡμῖν καθάπερ
 ἄκανθαί ἐπιτοκία, ψεῦδος, ὑπόκρισις, δόλος, κακουργία, λοι-
 δορία, σκώμματα, γελωτοποιίαι, αἰσχρολογίαι, εὐτραπελίαι·
 πάλιν ἐν ἄλλῳ μέρει πλεονεξία, ἀρπαγή, ἀδικία, συκοφαν-
 15 τία, ἐπιβουλαί· πάλιν ἐπιθυμία πονηρά, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια,
 πορνεία, μοιχεία· πάλιν φθόνος, ζηλοτυπία, ὀργή, θυμός, μνη-
 σικακία, ἀτιμολογίαι, βλασφημία, μυρία τοιαῦτα· ἂν τὰ πρό-
 τερα κατορθώσωμεν, οὐκ ἐκεῖνα μόνον κατώρθωται, ἀλλὰ δι'
 ἐκείνων καὶ τὰ μετὰ ταῦτα. Ἰσχυρότερος γάρ γίνεται λοι-
 20 πὸν ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀναιροπήν. Οἷον, ὁ πολλὰ
 ὀμνὺς ἂν περιέλῃ τὸ σαιανικὸν ἔθνος τοῦτο, οὐ τοῦτο μόνον
 αὐτῷ κατώρθωται, ἀλλὰ καὶ ἕτερα εὐλάβεια ἐπεισῆκται· οὐ-
 δεὶς γάρ, οἶμαι, τῶν οὐκ ὀμνύοντων εὐκόλως θελήσει ἄλλο
 τι πράξαι πονηρόν, ἀλλὰ τὴν ἤδη κατορθωθεῖσαν ἀρετὴν αἰ-
 25 σχυρῶς ἐγκυλίσει· καθάπερ γάρ ὁ φορῶν ἱμάτιον καλὸν αἰσχύνηται
 βορβόρῳ ἐγκυλίσει ἑαυτόν, οὕτω δὲ καὶ οὗτος. Ἀπὸ δὲ τοῦ-
 του ἤξει εἰς τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, μηδὲ τύπειν, μηδὲ ὑβρίζειν·

θιος καὶ περπάτα»· διότι στήν ἀρχή αὐτό ἦταν ἐκεῖνο πού ἐπιδιωκόταν, νὰ πιστεύσουν σ' αὐτόν. "Ἄς μὴ ἀποκάμουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχή τῆς διηγήσεως, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραλείψει κάποιος ν' ἀναφέρει κάποιο κατόρθωμα, πάλιν ἄς συνεχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή. "Ἄν τὸ κάνομε συνήθεια αὐτό, γρήγορα θὰ φθάσουμε στὸ τέλος, γρήγορα θὰ σταθούμε στήν κορυφή. Διότι, λέγει, ἡ προθυμία φέρνει τὴν προθυμία καὶ ἡ ὀκνηρία φέρνει τὴν ὀκνηρία. Αὐτὸς πού ἔχει κατορθώσει κάτι μικρό, ἔλαβε τὴν παρηγοριὰ νὰ φθάσει στὸ μεγαλύτερο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο νὰ προχωρήσει πολὺ πιὸ παραπέρα. Καὶ ὅπως ἡ φωτιά, ὅσα περισσότερα δεχθεῖ ξύλα, τόσο δυνατότερη γίνεται, ἔτσι καὶ ἡ προθυμία, ὅσο περισσότερους εὐσεβεῖς λογισμοὺς συμβεῖ νὰ διεγείρει, τόσο περισσότερο ὀπλίζεται ἐναντίον τῶν ἄλλων. Μὲ αὐτὸ πού λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· Στάθηκαν σὲ μᾶς ὅπως τὰ ἀγκάθια, ἡ ἐπιορκία, τὸ ψεῦδος, ἡ ὑποκρισία, ὁ δόλος, ἡ κακουργία, ἡ ὕβρη, οἱ χλευασμοί, οἱ γελωτοποιῆες, οἱ αἰσχρολογίες, οἱ βωμολοχίες· ἐπίσης ἡ πλεονεξία, ἡ ἀρπαγή, ἡ ἀδικία, ἡ συκοφαντία, οἱ ἐπιβολές· ἀκόμα δὲ ἡ πονηρὴ ἐπιθυμία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία· καθὼς ἐπίσης ὁ φθόνος, ἡ ζηλοτυπία, ἡ ὀργή, ὁ θυμός, ἡ μνησικακία, ἀνταπόδοση, ἡ βλασφημία, ἄπειρα παρόμοια σὰν αὐτά. "Ἄν τὰ πρῶτα κατορθώσουμε ν' ἀνατρέψουμε, ὄχι μόνο ἐκεῖνα ἀνατρέψαμε, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα καὶ τὰ μετέπειτα. Διότι ὁ λογισμὸς γίνεται στὴ συνέχεια ἰσχυρότερος γιὰ τὴν ἀνατροπὴ ἐκείνων. "Ὅπως ἐκεῖνος πού ὀρκίζεται συχνά, ἂν περικόψει τὴ σατανικὴ αὐτὴ συνήθεια, δὲν κατορθώσε μόνο αὐτό, ἀλλ' ἔχει πρὶς θέσει καὶ ἄλλη ἀκόμα εὐλάβεια. Διότι, νομίζω, ὅτι κανένας ἀπὸ ἐκείνους, πού δὲν ὀρκίζονται εὐκόλα, θὰ θελήσει νὰ πράξει κάτι κακό, ἀλλὰ θὰ αἰσθάνεται ἐντροπὴ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ πού εἶχε κατορθώσει μέχρι τώρα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, πού φορεῖ ὠραῖο ἔνδυμα, ἐντρέπεται νὰ κυλισθεῖ στὸ βοῦρκο, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός. 'Ἀπ' αὐτὸ θὰ φθάσει στὸ νὰ μὴ ὀργίζεται, οὔτε νὰ χτυπᾶ, οὔτε νὰ κακοποιεῖ. Διότι ἂν κατορθώσει μιὰ φορὰ τὰ μικρά, ἔχει ἐπι-

ἂν γὰρ ἅπαξ τὰ μικρὰ καιροθώσῃ, τὸ πᾶν ἦνυσται. Συμβαί-
 νει δὲ πολλάκις καὶ τὸ ἐναντίον, ἅπαξ καιροθώσαντάς τι πά-
 λιν ἀπὸ ραθυμίας τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὡς ἐκ τούτου καὶ
 εἰς ἀδύνατον περιοιῆναι λοιπὸν τὸ πρᾶγμα. Οἶον, ἐδήκαμεν
 5 ἑαυτοῖς νόμον μὴ ὀμνύναι, καιροθώσαμεν ἡμέρας τρεῖς ἢ
 καὶ τέσσαρας· μετ' ἐκείνας εἰς ἀνάγκην περιπεσόντες, τὸ
 συλλεχθὲν κέρδος ἅπαν ἐσκορπίσαμεν εἰς ραθυμίαν λοιπὸν
 ἐμπίπομεν καὶ ἀπόγνωσιν, ὡς μηδὲ τῶν αὐτῶν ἄψασθαι
 βουληθῆναι πάλιν. Καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ τι οἰκονομήσας ἑαυ-
 10 τῷ, εἶτα ἰδὼν καθηρημένον τὸ οἰκοδόμημα, ραθυμότερος ἔ-
 σται περὶ τὸ πάλιν οἰκοδομεῖν. Ἄλλ' οὐ δεῖ ραθυμεῖν οὐδὲ
 οὔτως, ἀλλὰ πάλιν ἔχεσθαι τῆς σπουδῆς.

3. Θῶμεν τοῖνυν ἑαυτοῖς νόμους καθημερινούς· (τέως
 ἀπὸ τῶν εὐκόλων ἀρξώμεθα)· περικόψωμεν ἡμῶν τὴν πο-
 15 λυορκίαν τοῦ στόματος, χαλινὸν ἐπιθῶμεν τῇ γλώττῃ, μηδεὶς
 ὀμνύτω τὸν Θεόν. Οὐκ ἔστιν ἐνιαῦθα δαπάνη, οὐκ ἔστιν ἐν-
 ταῦθα κάματος, οὐκ ἔστιν ἐνιαῦθα χρόνου μελέτη· ἀρκεῖ θε-
 λῆσαι, καὶ τὸ πᾶν γέγονε· συνηθείας γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐστι.
 Ναί, παρακαλῶ καὶ δέουμαι, σπουδὴν τοιαύτην εἰσενέγκωμεν.
 20 Εἰπέ δὴ μοι, εἰ χρήματα ἐκέλευσα εἰσενεγκεῖν, οὐκ ἂν προ-
 δύμως ἕκαστος τὰ κατὰ δύναμιν συνεβάλεσθε; εἴ με ἐν κιν-
 δύνοις ἐωρᾶτε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἂν καὶ ἀπὸ τῆς σαρκός,
 εἴ γε οἶόν τε ἦν, ἀποτειμόντες ἔδοτε ἄν; Ἐν κινδύνῳ καὶ
 νῦν εἰμι καὶ πολλῷ, καὶ ὡς ἂν εἴ και μετὰ τούτου καὶ δεσμο-
 25 τήριον ᾧκουν, ἢ μυρίας ἔλαβον πληγάς, ἢ εἰς μέταλλα ἐτύγ-
 χανον, οὐκ ἂν τούτου πλέον ἤλγησα. Χεῖρα τοῖνυν ὀρέξατε.
 Ἐννοήσατε γὰρ ὅσος κίνδυνος, μηδὲ τὸ μικρότατον τοῦτο
 (μικρότατον δὲ λέγω, ὅσον εἰς πόνον ἤκει), δυνηθῆναι κα-

τύχει τὸ πᾶν. Πολλές φορές ὁμως συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετο, ἐνῶ κατορθώσαμε κάτι μιὰ φορά, ἀπὸ ἀδιαφορία πάλι περιπίπτουμε στὰ ἴδια, καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται πλέον ἢ ὑπόθεση τῆς βελτιώσεώς μας ἀδύνατη. "Ὅπως θέσαμε στοὺς ἑαυτοὺς μας νόμο νὰ μὴ ὀρκιζόμαστε, καὶ τὸ κατορθώσαμε αὐτὸ τρεῖς ἢ καὶ τέσσερες ἡμέρες, μετὰ ἀπὸ αὐτές, ἀφοῦ περιήλθαμε στὴν ἀνάγκη νὰ ὀρκισθοῦμε, ὅλο τὸ κέρδος ποὺ συγκεντρώθηκε τὸ σκορπίσαμε· κατόπιν κυριευόμαστε ἀπὸ ἀδιαφορία καὶ ἀπόγνωση, ὥστε νὰ μὴ θέλουμε πάλι νὰ καταπιασθοῦμε μὲ τὰ ἴδια· καὶ δικαιολογημένα. Διότι ἐκεῖνος ποὺ οἰκοδόμησε κάτι γιὰ τὸν ἑαυτό του, βλέποντας κατόπιν τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ καταγκρεμισμένο, θὰ γίνεи πιὸ ἀπρόθυμος νὰ τὸ ἀνοικοδομήσει πάλι. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ ἀδιαφοροῦμε οὔτε καὶ ἔτσι, ἀλλὰ νὰ προσπαθοῦμε καὶ πάλι.

3. "Ἄς θέσουμε λοιπὸν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας νόμους καθημερινούς· προηγουμένως ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ εὐκόλα· ἄς περικόψουμε τοὺς συχνούς ὄρκους ἀπὸ τὸ στόμα μας, ἄς ἐπιβάλουμε χαλινὸ στὴ γλῶσσα, κανένας ἄς μὴ ὀρκίζεται στὸ Θεὸ. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ δαπάνη, δὲν ὑπάρχει ἐδῶ κόπωση, δὲν ὑπάρχει ἐδῶ μελέτη χρόνου· ἀρκεῖ νὰ θελήσουμε καὶ τὸ πᾶν θὰ ἔχει κατορθωθεῖ· διότι τὸ πράγμα εἶναι ζήτημα συνήθειας. Naί, παρακαλῶ καὶ ἰκετεύω, ἄς ἐπιδείξουμε μιὰ τέτοια προσπάθεια. Πές μου σὲ παρακαλῶ, ἐὰν σὰς συμβούλευα νὰ συνεισφέρετε χρήματα, δὲν θὰ συνεισφέρατε ὁ καθένας πρόθυμα τὸ κατὰ δύναμη; ἐὰν μὲ βλέπατε νὰ βρίσκομαι στοὺς ἔσχατους κινδύνους, δὲν θὰ μοῦ δίνατε, ἀποκόπτοντας ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν σάρκα σας, ἂν βέβαια σὰς ἦταν αὐτὸ δυνατόν; Καὶ τώρα βρίσκομαι σὲ κίνδυνο, καὶ πολὺ μεγάλο, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη ἤμουν μαζὶ μὲ αὐτὸν τὸν κίνδυνο σὲ φυλακή, νὰ εἶχα δεχθεῖ ἄπειρα πληγήματα, ἢ νὰ βρισκόμουν σὲ μεταλλεῖα, δὲν θὰ ὑπέφερα πιὸ πολὺ ἀπ' αὐτό. Λοιπὸν ἀπλώσατε τὸ χέρι σας καὶ βοηθεῖστε με. Διότι ἀντιληφθήκατε πόσος εἶναι ὁ κίνδυνος, ὥστε νὰ μὴ μπορέσω νὰ κατορθώσω οὔτε τὸ παραμικρὸ (παραμικρὸ δὲ λέγω ὅσο

τορθῶσαι. Τί ἐρῶ τότε, ἐγκαλούμενος· 'Διὰ τί μὴ διηλέχθης; διὰ τί μὴ ἐπέταξας; διὰ τί μὴ νόμον ἔθηκας; διὰ τί τοὺς μὴ πειθομένους οὐκ ἐκώλυσας;'. Οὐ ἀρκεῖ μοι εἰπεῖν δι' ἐνομοθέτησα. Ἀλλὰ καὶ σφοδροτέρας, φησὶν, ἐπιτιμήσεως ἔδει· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἥλει ἐνουθέτει. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο ὑμᾶς ἐκείνοις παραβαλεῖν τοῖς παισὶ! Κακείνος ἐνουθέτει, καὶ ἔλεγε· «Μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτω· πονηρὰ ἢ ἀκοή, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν». Ἀλλὰ προϊούσα ἡ Γραφή φησιν δι' οὐκ ἐνουθέτει τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ οὐ σφοδρῶς, οὐδὲ μετ' ἐπιπλήξεως τοῦτο ἐποίει.

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτιπον, ἐν μὲν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων οὕτως ἰσχυροὺς εἶναι τοὺς νόμους, καὶ ὁ διδάσκων ἐπιτάξῃ πάντα γίνεσθαι, ἐνταῦθα δὲ οὕτως ἡμᾶς καταπεφρονηθῆσαι καὶ ἀπερριφθῆσαι; Οὐ τῆς ἐμαντοῦ δόξης μοι μέλει, (δόξα γὰρ ἐμή, ἢ ὑμετέρα εὐδοκίμησις), ἀλλὰ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν βοῶμεν, ἐνηχοῦμεν ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς, ὁ δὲ ἀκούων οὐδεὶς· καὶ οὐδὲν σφοδρὸν ἐπιδεικνύμεθα. Φοβοῦμαι μὴ τῆς ἀκαίρου ταύτης καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας λόγον κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν ὑπόσχωμεν. Διὸ μεγάλη καὶ λαμπρὰ τῇ φωνῇ κηρύττω πᾶσι, καὶ διαμαρτύρομαι, ὥστε τοὺς τὴν παράβασιν ταύτην ἐπιδεικνυμένους, τοὺς τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ φθεγγομένους (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ ὄρκος), τῶν οὐδῶν μὴ ἐπιβαίνειν τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Προθεσμία δὲ ὑμῖν ἔστω ὁ μῆν ὁ παρών, ὥστε κατορθῶσαι. Μὴ γὰρ μοι εἴπῃς δι' ἡμεῖς ἢ τῶν πραγμάτων ἀνάγκη κατεπείγει, δι' ἀπιστοῦμαι. Τέως τοὺς ἀπὸ τῆς συνηθείας περίκοπιε. Οἶδα δι' πολλοὶ γελάσονται ἡμᾶς, ἀλλὰ θέλιον ἡμᾶς γεῶσθαι νῦν, ἢ κλαίεσθαι τότε· γελάσονται δὲ ὅσοι μαίνονται. Τίς γὰρ, εἰπέ μοι, νῦν ἔχων, φυλατιομένης ἐντιολῆς, γελάσεται; Εἰ δὲ

φθάνει σέ πόνο). Τί θά ἀπαντήσω τότε, κατηγορούμενος; Ἐπειδή δὲν ἤλεγξες, γιατί δὲν ἔδωσες ἐντολές; γιατί δὲν ἔθεσες νόμο; γιατί δὲν ἐμπόδισες αὐτοὺς ποὺ δὲν πείθονται; Ἐπειδὴ μου ἀρκεῖ νὰ πῶ, ὅτι συμβούλευσα. Ἐπειδή, λέγει, χρειάζονταν καὶ σφοδρότερη ἐπιτίμηση· ἄλλωστε καὶ ὁ Ἡλεὶ νουθετοῦσε. Ἐπειδὴ ἄς μὴ συμβεῖ νὰ συγκριθεῖτε μὲ ἐκεῖνα τὰ παιδιά. Καὶ ἐκεῖνος νουθετοῦσε καὶ ἔλεγε· «Μὴ, παιδιά μου, μὴ κάμνετε τέτοια, εἶναι κακὴ ἢ φήμη ποὺ ἀκούω γιὰ σᾶς»⁶. Ἐπειδὴ προχωρώντας ἡ Γραφή λέγει, ὅτι δὲν νουθετοῦσε τοὺς υἱοὺς του. Λέγει δὲ αὐτό, διότι δὲν τὸ ἔκαμνε ἐντονα καὶ μὲ ἐπίπληξη.

Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄτοπο, στίς μὲν συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων νὰ εἶναι οἱ νόμοι τόσο ἰσχυροί, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκεῖνος ποὺ διδάσκει διατάξει νὰ γίνουν ὅλα, ἐδῶ δὲ ἐμεῖς νὰ ἔχουμε τόσο πολὺ καταφρονηθεῖ καὶ ἀπορριφθεῖ; Ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὴ δική μου δόξα (διότι δική μου δόξα εἶναι ἢ δική σας ἐπιτυχία), ἀλλὰ γιὰ τὴ δική σας σωτηρία. Καθημερινὰ φωνάζω καὶ ἀντηχεῖ ἡ διδασκαλία μου στίς ἀκοές σας, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ ἀκούει, καὶ τίποτε τὸ φοβερὸ δὲν ἀποδεικνύω. Φοβᾶμαι μήπως δώσω λόγο κατὰ τὴ μέλλουσα ἡμέρα τῆς κρίσεως γιὰ τὴν ἄκαιρη αὐτὴ καὶ πολλὴ φιλανθρωπία. Γιὰ αὐτὸ μὲ μεγάλη καὶ λαμπρὴ φωνὴ διακηρύσσω σὲ ὅλους καὶ διαμαρτύρομαι, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἐπιδεικνύουν τὴν παράβαση αὐτὴ καὶ ποὺ λέγουν τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ (διότι αὐτὸ εἶναι ὁ ὄρκος), νὰ μὴ εἰσέρχονται στίς ἐκκλησίες. Προθεσμία δὲ ἄς εἶναι σὲ σᾶς ὁ παρόντας μήνας, γιὰ νὰ κατορθώσετε νὰ ἀποκόψετε τὸν ὄρκο. Διότι μὴ μου πεῖς, ὅτι ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων μὲ καταπιέζει, διότι δὲν γίνομαι πιστευτός. Πρῶτα νὰ διακόψεις τὴ συναναστροφή σου μὲ ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν τὴ συνήθεια αὐτὴ τοῦ ὄρκου. Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ θὰ μᾶς περιγελάσουν, ἀλλὰ εἶναι καλύτερα νὰ μᾶς περιγελάσουν τώρα, παρὰ νὰ κλαίμε τότε· θὰ μᾶς περιγελάσουν ὅμως, μόνον ὅσοι συμπεριφέρονται ἀνόητα. Διότι, πές μου, ποιός, ποὺ ἔχει νοῦ, θὰ γελάσει, ὅταν τηρεῖται

ἄρα γελάσονται, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν οἱ τοιοῦτοι γελάσονται.

Ἐφρίξατε τὸ εἰρημένον; Οἶδα καὶ γὰρ. Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ τὸν νόμον τοῦτον εἰσήγαγον, ἐμὸς ἂν εἶη καὶ ὁ γέλως, εἰ δὲ
 5 ὁ νομοθέτης ἕτερός ἐστιν, ἐκεῖ διαβαίνει ἡ χλευασία. Καὶ ἐνεπιύσθη ποτὲ ὁ Χριστός, καὶ ἐπὶ κόρρης ἐπλήγη, καὶ ἐρραπίσθη. Ἄνέχεται καὶ νῦν ταῦτα, καὶ οὐδὲν ἀπεικός. Διὰ τοῦτο γέεννα ἠτοιμάσται διὰ τοῦτο σκώληξ ἀτελεύτητος. Ἴδου δὸν πάλιν λέγω καὶ διαμαριύρομαι. Ὁ βουλόμενος γελάτω,
 10 ὁ βουλόμενος χλευαζέτω· εἰς τοῦτο κείμεθα, εἰς τὸ γελαῖσθαι καὶ χλευάζεσθαι, εἰς τὸ πάντα παθεῖν. «Περικαθάσματα τοῦ κόσμου ἐσμέν», κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Εἴ τις μὴ βούλεται κατορθῶσαι τοῦτο τὸ ἐπίταγμα, ὡσπερ σάλπιγγί τινι διὰ τοῦ λόγου ἀπαγορεύων τῶν οὐδῶν μὴ ἐπιβαίνειν τῶν
 15 ἐκκλησιαστικῶν τῷ τοιοῦτῳ, καὶ ἄρχων ἦ, καὶ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος. Ἡ καθέλειέ με ταυτησὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ μένοντα μὴ περιβάλλετε κινδύνοις. Οὐκ ἀνέχομαι ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἀναβαίνειν, μὴ μεγάλα κατορθῶν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δυνατὸν, θέλιον ἐσιάναι κάτω ἄρχοντος γὰρ μηδὲν
 20 τοὺς ἀρχομένους ὠφελοῦντος οὐδὲν ἀθλιώτερον. Ἐτι συντείνετε ἑαυτούς, καὶ προσέχετε, παρακαλῶ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συντείνωμεν ἑαυτούς, καὶ πάντως ἔσται τι πλεόν. Νησιεύσατε, παρακαλέσατε τὸν Θεόν, καὶ ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν, ὥστε τὴν δλέθριον ταύτην ἐξελεῖν συνήθειαν. Οὐδὲν μέγα ἐστὶ γενέ-
 25 σται διδασκάλους τῆς οἰκουμένης· οὐ μικρὸν ἀκουσθῆναι πανταχοῦ διὸ δὴ ἐν τῇδε τῇ πόλει οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ἡμνύς. Ἐὰν τοῦτο γένηται, οὐ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων λήψεσθε μόνον τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν σπουδῆς· ὅπερ γὰρ ὑμῖν εἰμι ἐγώ, τοῦτο ὑμεῖς τῇ οἰκουμένῃ γενήσεσθε.

7. Ματθ. 27, 30.

8. Α' Κορινθ. 4, 13.

ἢ ἐντολή; "Ἄν δὲ συμβεῖ νὰ γελάσουν, δὲν θὰ γελάσουν ἡμᾶς, ἀλλ' αὐτοὶ θὰ περιγελάσουν τὸ Χριστό.

Φρίξατε γι' αὐτὸ ποὺ λέχθηκε; Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ. "Ἄν βέβαια ἐγὼ εἶχα ἐπιβάλει τὸ νόμο αὐτό, γιὰ μένα θὰ ἦταν καὶ ὁ περιγελῶς, ἐφόσον δὲ ἄλλος εἶναι ὁ νομοθέτης, σὲ ἐκεῖνον διαβαίνει ὁ χλευασμός. Καὶ τότε ἐμπτύσθηκε ὁ Χριστὸς καὶ κτυπήθηκε στὸ κεφάλι' καὶ ραπίσθηκε. Καὶ τώρα ἀνέχεται αὐτὰ καὶ δὲν ὑπάρχει κάτι παράλογο. Γι' αὐτὸ ἔχει ἐτοιμασθεῖ ἢ γέεννα, γι' αὐτὸ ὁ αἰώνιος σκώληκας. Νὰ πάλι λέγω καὶ διαμαρτύρομαι ὅποιος θέλει ἄς γελᾶ, ὅποιος θέλει ἄς χλευάζει γι' αὐτὸ βρισκόμαστε ἐδῶ, νὰ μᾶς περιγελοῦν καὶ νὰ μᾶς χλευάζουν καὶ νὰ ὑποφέρουμε τὰ πάντα. «Περικαθάρματα τοῦ κόσμου εἴμαστε», κατὰ τὸν μακάριο Παῦλο⁸. "Ἄν κάποιος δὲν θέλει νὰ κατορθώσει αὐτὸ τὸ πρόσταγμα, σὰν μὲ κάποια σάλπιγγα, μὲ τὸ λόγο ἀπαγορεύω σ' αὐτὸν τὴ διάβαση τῆς εἰσόδου στοὺς ἐκκλησιαστικούς χώρους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἄρχοντας, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς φέρει βασιλικὸ στέμμα. "Ἡ καθαιρέσατέ με ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἀξίωμα, ἢ, ἐφόσον παραμένω, μὴ μὲ περιβάλλετε μὲ κινδύνους. Δὲν ἀνέχομαι νὰ ἀνεβαίνω ἐπάνω στὸ θρόνο αὐτό, ἂν δὲν κατορθώνω σπουδαῖα πράγματα. Διότι, ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, εἶναι καλύτερα νὰ κατεβῶ κάτω. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀθλιώτερο ἀπὸ ἄρχοντα, ποὺ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τοὺς ὑπηκόους του. Ἐντείνετε τίς δυνάμεις σας περισσότερο, παρακαλῶ, καὶ προσέχετε, ἢ καλύτερα νὰ ποῦμε, νὰ ἐντείνουμε τίς δυνάμεις μας καὶ ὅπωςδήποτε θὰ προκύψει κάτι περισσότερο. Νηστεύσατε, παρακαλέσατε τὸ Θεό, καὶ ἡμεῖς μαζί σας, ὥστε νὰ ἐκβάλετε τὴν καταστρεπτικὴ αὐτὴ συνήθεια. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ γίνετε διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης· δὲν εἶναι μικρὸ νὰ ἀκουσθεῖ παντοῦ, ὅτι δὲν ὑπάρχει πιά κανένας σ' αὐτὴ τὴν πόλη ποὺ νὰ ὀρκίζεται. Ἐὰν γίνει αὐτό, δὲν θὰ λάβετε μόνο τὴν ἀνταμοιβὴ τῶν δικῶν σας κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνταμοιβὴ τῆς προσπάθειας γιὰ τοὺς ἀδελφούς· διότι αὐτὸ ἀκριβῶς, ποὺ εἶμαι ἐγὼ γιὰ σᾶς, αὐτὸ θὰ γίνετε σεῖς γιὰ τὴν οἰκουμένη.

Πάντως καὶ ἕτεροι ζηλώσουσιν ὑμᾶς· πάντως ἔσευθε λύχνος,
ἐπὶ λυχνίας κείμενος. Καὶ τοῦτό ἐστι, φησί, τὸ πᾶν; Οὐ
τοῦτό ἐστι τὸ πᾶν, ἀλλὰ τοῦτο ἀρχὴ τῶν ἄλλων. Ὁ μὴ ὀ-
μνύς, πάντως ἐπὶ εὐλάβειαν ἤξει καὶ ἑτέραν, καὶ ἐκῶν καὶ
5 ἄκων, καὶ αἰοχυνόμενος καὶ φοβούμενος.

Ἄλλ οὐκ ἀνέχονται πολλοί, φησὶν, ἀλλ' ἀποπηδῶσιν.
«Ἀλλὰ θέλιον εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυριοὶ πα-
ράνομοι». Ἀπὸ γοῦν τούτου πάντα ἀναιτίραπαι, πάντα ἄνω
καὶ κάτω γέγονεν δι καθάπερ ἐν τοῖς θεάτροις πλήθους
10 ἐφιέμεθα, οὐ πλήθους δοκίμου. Τί γὰρ ὄχλος, εἶπέ μοι, δυ-
νήσεται διῆσαι; Βούλει μαθεῖν δι ὄχλος οἱ ἅγιοί εἰσιν, οὐχ
οἱ πολλοί; Ἐξαγάγετε εἰς πόλεμον ἑκατὸν μυριάδας καὶ ἕ-
να ἅγιον ἴδωμεν τίς πλείονα καιορθοῖ. Ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς
ὁ τοῦ Ναυῆ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μόνος ἅπαντα καιώρθωσεν,
15 ὥστε οἱ ἄλλοι οὐδὲν ὤνησαν. Ὁ πολὺς ὄχλος, ἀγαπητέ, διαν
θέλημα τοῦ Θεοῦ μὴ ποιῆ, οὐδὲν διενήνοχε τῶν οὐκ ὄντων.
Εὐχομαι μὲν οὖν καὶ θούλομαι, καὶ ἡδέως ἂν καὶ καιεκό-
πην, ὥστε κοσμησάτωι πλήθει τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πλήθει δο-
κίμω· εἰ δὲ τοῦτο οὐχ οἶόν τε, τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς δοκίμους
20 εἶναι θούλομαι. Οὐχ ὁρᾶτε δι θέλιον ἕνα λίθον τίμιον ἔ-
χειν, ἢ μυρίους ὀβολούς; οὐχ ὁρᾶτε δι θέλιον τὸν ὀφθαλμὸν
ὑγιαίνοντα ἔχειν, ἢ, τούτου πεπηρωμένου, πολυσαρκία θαρού-
νεσθαι; οὐχ ὁρᾶτε δι θέλιον πρόβατον ἐν ὑγιαῖνον ἔχειν,
ἢ μυρία, ψώρας ἐμπεπλησμένα; οὐχ ὁρᾶτε δι εὐτεκνία με-
25 τὰ ὀλιγοτεκνίας θελτίων, ἢ πολυπαιδία μετὰ κακοπαιδίας;
οὐχ ὁρᾶτε δι ἐν μὲν τῇ βασιλείᾳ ὀλίγοι, ἐν δὲ τῇ γεέννῃ
πολλοί; Τί ἐμοὶ καὶ τῷ πλήθει; τί τὸ ὄφελος; Οὐδὲν· ἀλλὰ
καλλὸν τοῖς ἄλλοις λύμη. Ταῦτόν γάρ ἐστιν, οἶον ἄν, εἴ τις,

9. Ματθ. 5, 15.

10. Βλ. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

Ὅπωςδήποτε καὶ ἄλλοι μὲ προθυμία θὰ σᾶς μιμηθοῦν. Ὅπωςδήποτε θὰ γίνετε λύχνος βρισκόμενος ἐπάνω στὴ λυχνία. Καὶ αὐτὸ εἶναι, λέγει, τὸ πᾶν; Δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ πᾶν, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν ἄλλων. Ὅπωςδήποτε αὐτὸς ποὺ δὲν ὀρκίζεται, θὰ φθάσει καὶ σὲ ἄλλη εὐλάβεια, καὶ θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, καὶ νιώθοντας ντροπὴ καὶ φόβο.

Ἄλλὰ, λέγει, δὲν ἀνέχονται πολλὰ καὶ ἀποσκίρτοῦν. «Ἄλλ’ εἶναι προτιμότερο ἓνας νὰ κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ ἀμέτρητοι παράνομοι»¹⁹. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν ὅλα ἔχουν ἀνατραπεῖ, ὅλα ἔχουν γίνει ἄνω κάτω, διότι, ὅπως ἀκριβῶς στὰ θεάτρα, ἐπιθυμοῦμε κόσμο πολὺ, ὄχι πλῆθος ἀξιόλογο. Διότι πὲς μου, τί θὰ μπορέσει νὰ ὠφελήσει ὁ πολὺς κόσμος; Θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ὄχλος εἶναι οἱ ἅγιοι καὶ ὄχι οἱ πολλοί; Φέρετε σὲ πόλεμο ἓνα ἑκατομμύριο καὶ ἓνα ἅγιο· ἄς δοῦμε ποιὸς θὰ κατορθώσει περισσότερο. Βγῆκε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ σὲ πόλεμο, καὶ μόνος του τὰ κατόρθωσε ὅλα, ὥστε οἱ ἄλλοι σὲ τίποτε δὲν ὠφέλυσαν. Ὁ πολὺς ὄχλος, ἀγαπητέ μου, ὅταν δὲν ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπ’ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπάρχουν. Εὐχομαι λοιπὸν καὶ ἐπιθυμῶ καὶ εὐχαρίστως θὰ κόπιαζα, γιὰ νὰ κοσμήσω μὲ πλῆθος τὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ μὲ πλῆθος ἀξιόλογο· ἐὰν δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, τότε θέλω αὐτοὶ οἱ λίγοι νὰ εἶναι ἀξιόλογοι. Δὲν βλέπετε, ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ ἔχουμε ἓνα λίθο πολύτιμο, παρὰ ἀμέτρητους ὀβολούς; Δὲν βλέπετε, ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ ἔχουμε τὸν ὀφθαλμὸ ὑγιή, παρὰ ἀνάπηρο καὶ βαρυνόμενο μὲ πολυσαρκία; Δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ ἔχουμε ἓνα πρόβατο ὑγιές, παρὰ ἀμέτρητα, γεμάτα ἀπὸ ψώρα; Δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ ἔχουμε λίγα καὶ καλὰ παιδιὰ, παρὰ πολλὰ καὶ κακὰ; Δὲν βλέπετε ὅτι στὴ μὲν βασιλεία τοῦ Θεοῦ πηγαινούν λίγοι, στὴ δὲ γέεννα πολλοί; Τί ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ στὸ πλῆθος; ποιά ὠφέλεια; Καμιά. Ἄλλὰ μᾶλλον ἀρρώστια γιὰ τοὺς ἄλλους. Διότι εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ ἔχει δέκα ὑγιεῖς

ἔξὸν δέκα ὑγιαίνοντις ἔχειν ἢ μυρίους νοσοῦντις, ἐπεισάγει τοῖς δέκα τοὺς μυρίους. Οἱ πολλοί, μηδὲν κατορθοῦντες, οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν προξενήσουσιν, ἀλλ' ἢ κόλασιν τότε, καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἀδοξίαν· οὐδεὶς γὰρ οὐδὲν πολλοὶ ἔσμεν ἐρεῖ, ἀλλ' 5 δι' ἄχρηστοι μέμφεται. Τοῦτο γοῦν ἡμῖν ἀεὶ λέγουσιν διὰν εἰπωμεν δι' ἄπολλοι ἔσμεν. "Ἀλλὰ κακοί", φησὶν.

Ἴδου πάλιν ἀπαγορεύω, καὶ λαμπρᾷ βοῶ τῇ φωνῇ· (μηδὲς νομιζέτω γέλωτα εἶναι)· Ἀπείρω καὶ κωλύσω τοὺς μὴ πειθομένους· καὶ ἕως ἂν ἐν τῷ θρόνῳ καθέζωμαι τούτῳ, οὐδὲν 10 δὲν προήσομαι τῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων. "Ἄν μὲ τις καταβιβάσῃ, λοιπὸν ἀνεύθυνός εἰμι· ἕως δ' ἂν ὑπεύθυνος ᾶ, οὐ δύναμαι παριδεῖν οὐδὲν διὰ τὴν ἐμὴν κόλασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν· σφόδρα γὰρ ὑμῶν ἐρῶ τῆς σωτηρίας. Ὑπὲρ τούτου δάκνομαι καὶ ἀλγῶ». Ἀλλὰ πείσθητε, ἵνα καὶ ἐνταῦθα 15 καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πολὺν λάβητε τὸν μισθόν, καὶ κοινῇ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

παρὰ ἀμέτρητους ἀρρώστους, προσθέτει στοὺς δέκα τοὺς ἀμέτρητους. Οἱ πολλοὶ ποὺ δὲν κατορθώνουν τίποτε, δὲν θὰ προξενήσουν σ' ἐμᾶς τίποτε ἄλλο, παρὰ κόλαση τότε, καὶ στὸ παρὸν αἰσχύνη. Διότι κανένας δὲν θὰ πεῖ ὅτι εἴμαστε πολλοί, ἀλλὰ θὰ μᾶς κατηγορεῖ ὅτι εἴμαστε ἄχρηστοι. Αὐτὸ λοιπὸν πάντοτε μᾶς λέγουν, ὅταν ποῦμε, ὅτι 'εἴμαστε πολλοί· ἀλλὰ 'κακοί', μᾶς λέγουν.

Νὰ πάλι ἀπαγορεύω καὶ φωνάζω μὲ καθαρὴ φωνή, (κανένας ἄς μὴ νομίζει, ὅτι εἶναι περίγελως). Θὰ ἐμποδίσω καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψω σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν πείθονται, καὶ ὅσο καιρὸ θὰ κάθομαι στὸ θρόνο αὐτό, δὲν θὰ ἐγκαταλείψω κανένα ἀπὸ τὰ δικαιώματά του. "Αν ὅμως κάποιος μὲ κατεβάσει, τότε θὰ εἶμαι ἀνεύθυνος· ὅσο ὅμως εἶμαι ὑπεύθυνος, δὲν μπορῶ νὰ παραβλέψω, ὄχι γιὰ τὴ δική μου τιμωρία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ δική σας σωτηρία· διότι πάρα πολὺ ἀγαπῶ τὴ σωτηρία σας. Γι' αὐτὴν πονῶ καὶ ὑποφέρω. Ἄλλὰ πεισθεῖτε, γιὰ νὰ λάβετε καὶ ἐδῶ καὶ στὸ μέλλον μεγάλη ἀμοιβή, καὶ ὅλοι μαζί ν' ἀπολαύσουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ του, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως δέ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμη καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

(Πράξ. 3, 12-26)

«*Ἰδὼν δέ*», φησί, «*Πέτρος, ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;*».

1. Πλείονος αὕτη γέμει παρρησίας ἢ δημηγορίας. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, οὐκ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἂν ἤνεγκαν ἐκεῖνοι, ἄνθρωποι χλευασταὶ ὄντες καὶ γελωτοποιοί. Ὁθεν, ἐκείνης μὲν ἀρχόμενος, καὶ ἐπισιρέφει αὐτούς, διὰ τοῦ προσιμίου ἐνθὺς λέγων· «*Τοῦτο ὑμῖν γνωσιὸν ἔσιω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου*», ἐνταῦθα δὲ οὐ δεῖται ταύτης τῆς κατασκευῆς· οὐ γὰρ ἐρραθύνουν· τὸ γὰρ σημεῖον αὐτούς ἐπέσιρρεψεν ἅπαντας· ὅθεν καὶ δέους καὶ ἐκπλήξεως ἦσαν μεστοί. Διὸ οὐδὲ ἐδέησεν αὐτῷ ἐντεῦθεν ἄρξασθαι, ἀλλ' ἐτέρωθεν, ὅθεν μάλιστα αὐτούς καὶ ὠκειώσατο, διακρουσάμενος τὴν δόξαν τὴν παρ' αὐτῶν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ὠφελεῖ καὶ ἀνίησι τοὺς ἀκούοντας, ὡς τὸ μηδὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγειν μέγα τὸν λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποψίαν ἀναιρεῖν. Μᾶλλον οὖν ἑαυτοὺς ἐδόξασαν, καταφρονήσαντες δόξης, καὶ δείξαντες οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεῖον ὄν τὸ γεγονός· καὶ οὐ τοῦ θαυμάζειν μετ' αὐτῶν, οὐ τοῦ θαυμάζεσθαι εἶσιν ἄξιοι. Ὁρᾷς πῶς, φιλοτιμίας ὢν καθαρός, διωθεῖται τὴν εἰς αὐτὸν δόξαν; Οὕτω καὶ οἱ παλαιοὶ ἐποίουν, καθάπερ ὁ Δανιήλ ἔλεγε· «*Καὶ ἐγὼ δὲ οὐκ ἐν σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοί*»· καὶ πάλιν

1. Πράξ. 3, 12.

2. Πράξ. 2, 14.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

(Πράξ. 3, 12-26)

«Όταν δὲ εἶδε αὐτὸ ὁ Πέτρος, εἶπε πρὸς τὸ λαόν·
"Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, γιὰτί θαυμάζετε γιὰ τὸ γε-
γονὸς αὐτό; ἢ γιὰτί ἔχετε προσηλωμένο τὸ βλέμ-
μα σας σὲ μᾶς, σὺν τῷ τὸν ἔχομε κάνει νὰ περ-
πατᾶ μὲ τὴ δική μας δύναμη ἢ εὐσέβεια;»¹.

1. Ἡ ὁμιλία αὕτη εἶναι γεμάτη ἀπὸ περισσότερη παρου-
σία. Τὸ κάμνει δὲ αὐτό, ὅχι ἐπειδὴ στὴν προηγούμενη ὁ-
μιλία φοβόταν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ὑποφέ-
ρουν ἐκεῖνοι, ποὺ ἦταν ἄνθρωποι χλευαστὲς καὶ γελοτο-
ποιοί. Γι' αὐτὸ ἀρχίζοντας μὲν ἐκείνη τὴν ὁμιλία, κάμνει
αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν, ἀμέσως λέγοντας μὲ τὸ προοί-
μιον· «Αὐτὸ ποὺ θὰ σᾶς πῶ, ὡς γίνει γνωστὸ σὲ σᾶς, καὶ
ἀκούσατε προσεκτικὰ τοὺς λόγους μου αὐτούς»². Ἐδῶ
ὅμως δὲν χρειάζεται αὐτὴν τὴν προπαρασκευή. Διότι αὐ-
τοὶ δὲν ἦταν ράθυμοι, ἀφοῦ τὸ θαῦμα ἔκανε ὅλους αὐτοὺς
νὰ ἐπιστρέψουν· γι' αὐτὸ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ φόβο καὶ
ἐκπληξή· γι' αὐτὸ δὲν χρειάσθηκε σ' αὐτὸν ἀπ' ἐδῶ ν' ἀρ-
χίσει, ἀλλὰ μὲ ἄλλο τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο πρὸ πάντων
προσῆλκυσε αὐτούς, ἀποκρούοντας τὴ δόξα ποὺ προέρχε-
ται ἀπ' αὐτούς. Διότι τίποτε δὲν ὠφελεῖ καὶ δὲν ἐξυπηρε-
τεῖ τόσο τοὺς ἀκροατὲς, ὅσο τὸ νὰ μὴ λέγει τίποτε τὸ
σπουδαῖο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀφαιρεῖ κάθε
ὑποψία. Περισσότερο λοιπὸν δόξασαν τοὺς ἑαυτοὺς τους,
ἐφ' ὅσον κατεφρόνησαν τὴ δόξα καὶ ἔδειξαν, ὅτι δὲν ἦταν
ἀνθρώπινο, ἀλλὰ θεῖο τὸ γεγονὸς τοῦ θαύματος, καὶ ὅτι
εἶναι ἄξιοι νὰ θαυμάζουν μαζὶ μὲ αὐτούς καὶ ὅχι νὰ
θαυμάζονται. Βλέπεις πῶς, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ἀπαλ-
λαγμένος ἀπὸ φιλοδοξία, ἀπορρίπτει τὴ δόξα στὸν ἑαυτό
του; Ἔτσι ἔκαμναν καὶ οἱ παλιοί, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε
ὁ Δανιήλ· «Καὶ ἐγὼ δὲ ὅχι γιὰ χάρη κάποιας σοφίας, ποὺ

ὁ Ἰωσήφ· «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἢ διασάφους αὐτῶν;» καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ὅτι ἤρχετο ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος, ἐν ὀνόματι Κυρίου ταῖς χερσὶν αὐτοῦς διέσπων»· καὶ οὗτοι νῦν· «Τί ἡμῖν ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περι-
5 πατεῖν αὐτόν;». Οὐδὲ τοῦτο ἡμέτερον, φησὶν· οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄξιοί ἐσμεν, ἐπεσπασάμεθα τοῦ Θεοῦ τὴν ροπήν.

«Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν», (ὄρα πῶς ἑαυτὸν εἰσωθεῖ συνεχῶς εἰς τοὺς προγόνους, ἵνα μὴ δόξη καινόν τι εἰσάγειν
10 δόγμα· καὶ ἐκεῖ τοῦ παιριάρχου Δαβὶδ ἐμνημόνευσε, καὶ ἐνταῦθα τῶν περὶ τὸν Ἀβραάμ), «ἐδόξασε τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Πάλιν ταπεινῶς, καθὼς ἐν τῷ προοιμίῳ· εἶτα λοιπὸν ἐνδιατρίθει τῷ τολμήματι, καὶ ἐπαίρει τὸ γεγεννημένον, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ πρότερον συσκιάζει. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, μᾶλλον
15 αὐτοῦς ἐπαγαγέσθαι βουλόμενος· δοῶ γὰρ ἐδείκνυ ὑπευθύνους, ἰσοσύτῳ μᾶλλον τοῦτο ἐγίνετο.

«Ἐδόξασε», φησί, «τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτόν· κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν». Δύο τὰ ἐγκλήματα, καὶ δι-
20 Πιλάτος ἠθέληεν ἀπολύειν, καὶ δι' ὑμεῖς, ἐκείνου θελήσατος, οὐκ ἠθέλησατε. «Ἵμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείναιτε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν». Ὡσεὶ ἔλεγεν· «Ἄνι' αὐτοῦ λησιτὴν
25 ἠτήσασθε». Σφόδρα ἐδείνωσε τὸ πρᾶγμα· ἐπειδὴ γὰρ εἶχεν αὐτοῦς ὑπὸ τὴν χεῖρα, πλήττει λοιπὸν σφοδρῶς. «Τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς», φησὶν. Ἐνιαῦθα τὴν πίσιν τῆς ἀνασιάσεως κατασκευάζει. «Ὁν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν». Ἴνα μὴ τις εἴπῃ· Ἐνθαυμάσιον τοῦτο δῆλον;· οὐκέτι εἰς προφήτας

3. Δαν. 2, 30.

4. Γεν. 40, 8.

5. Α' Βασιλ. 17, 34.

5α. Ἐννοεῖ τὸν Βαραβῆ.

ὑπάρχει σὲ μένα»³. Καὶ πάλι ὁ Ἰωσήφ· «Δὲν γίνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἢ ἐξήγηση αὐτή;»⁴. Καὶ ὁ Δαυίδ· «Ὅταν ἐρχόταν τὸ λεοντάρι καὶ ἡ ἀρκούδα στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ μετὴ βοήθεια ἐκείνου διασκορπιζα αὐτοὺς μετὰ τὰ χέρια»⁵. Καὶ αὐτοὶ τώρα· «Γιατὶ προσβλέπετε ἐπίμονα σ' ἡμᾶς, σὰν νὰ τὸν ἔχουμε κάνει νὰ περιπατεῖ μετὰ δική μας δύναμη ἢ τὴν εὐσέβεια;». Οὔτε αὐτὸ εἶναι δικό μας, λέγει· οὔτε ἐπειδὴ εἴμαστε ἄξιοι, προκαλέσαμε τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ.

«Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας», (πρόσεχε πῶς συνεχῶς προωθεί τὸν ἑαυτὸ του στοὺς προγόνους, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι εἰσάγει κάποιο καινούργιο δόγμα· καὶ ἐκεῖ μνημόνευσε τὸν πατριάρχη Δαυίδ, καὶ ἔδωκε τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ), «Δόξασε τὸν Υἱὸ τοῦ τὸν Ἰησοῦ». Πάλι ὁμιλεῖ μετὰ ταπεινωση, ὅπως καὶ στὸ προοίμιον. Ἐπειτα πλέον καταπιάνετε μετὰ τὸ τόλμημα καὶ ἐξαίρει τὸ γεγονός, ἀλλὰ δὲν τὸ συσκιάζει ὅπως πρὶν. Τὸ κάμνει αὐτὸ, θέλοντας περισσότερο νὰ προσελκύσει αὐτοὺς. Διότι ὅσο περισσότερο τοὺς ἀποδείκνυε ὑπεύθυνους, τόσο περισσότερο αὐτὸ κατορθωνόταν.

«Δόξασε», λέγει, «τὸν Υἱὸ τοῦ Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖο ὅμως σεῖς παραδώσατε νὰ σταυρωθεῖ καὶ τὸν ἀρνηθήκατε ἐνώπιον τοῦ Πηλάτου, ὅταν εἶχε ἀποφασίσει νὰ τὸν ἀφήσει ἐλεύθερον». Δυὸ οἱ κατηγορίες, καὶ ὅτι ὁ Πιλάτος ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσει ἐλεύθερον, καὶ ὅτι σεῖς δὲν θελήσατε, ἐνῶ ἐκεῖνος θέλησε. «Σεῖς δὲ ἀρνηθήκατε τὸν μοναδικὸ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ ζητήσατε νὰ σᾶς δοθεῖ σὰν χάρις ἄνδρας φονιάς^{5α}, ἐνῶ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς, τὸν φονεύσατε, ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν, καὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡμεῖς εἴμαστε μάρτυρες». Σὰν νὰ ἔλεγε· ἄντι αὐτοῦ, τὸν ληστὴν ζητήσατε. Ὑπερβολικὰ ἐπεδείνωσε τὸ πρᾶγμα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε αὐτοὺς ὑποχείριους, τοὺς κτυπᾶ στὴ συνέχεια δυνατότερα. «Τὸν δὲ ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς», λέγει. Ἐδῶ προετοιμάζει τὴν πίστη στὴν ἀνάσταση. «Τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν». Γιὰ νὰ μὴ πεῖ κανένας, ἄπο ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; δὲν κατα-

καταφεύγει, ἀλλ' εἰς ἑαυτόν, ἐπειδὴ λοιπὸν ἀξιόπιστος ἦν· τότε μὲν γάρ, εἰπὼν δι' ἀνέστη, τὸν Δαυὶδ ἐπηγάγειο μάρτυρα, ἰνὴν δέ, εἰπὼν τὸ αὐτό, τὸν χορὸν τὸν ἀποστολικόν. «Οὐ ἡμεῖς ἔσμεν», φησί, «μάρτυρες. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν». Ζητῶν τὸ πρᾶγμα εἰπεῖν, εὐθέως τὸ σημεῖον ἐπάγει. «Ἐνώπιον», φησί, «πάντων ὑμῶν».

10 Ἐπειδὴ σφόδρα αὐτῶν καθήγατο, καὶ ἔδειξεν ἀνασιάντα τὸν σιαυρωθέντα, πάλιν ἀνίησι, διδοὺς αὐτοῖς ἐξουσίαν μετανοίας, λέγων «Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα δι' κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». «Κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε», μία αὕτη ἀπολογία· δευτέρα, «καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». Ὡσπερ ὁ Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς ἔλεγεν ὅτι «Ὁ Θεὸς με ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν ὑμῶν», μᾶλλον δέ, ὁ συνασιαλμένως εἶπεν ἐκεῖ· «Τῇ ὠρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες», τοῦτο πλατύνει ἐνιαῦθα. «Ὁ δὲ Θεός, ὃ προκατήγγειλε διὰ σιγήματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ἐπλήρωσεν οὕτως». Ἄμα δείκνυσιν δι' οὐκ ἐκείνων εἶσιν, ἐὰν τοῦτο δειχθῇ, καὶ δι' κατὰ Θεοῦ βουλήν γέγονε. Τῷ δὲ εἰπεῖν, «Ἄ προκατήγγειλε», τὰ ρήματα, ἃ ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ ὠνείδιζον, αἰνίττειται· «Εἰ θέλει αὐτόν, σωσάτω αὐτόν, λέγοντες· εἶπε γάρ· Υἱὸς Θεοῦ εἰμι· πέποιθεν ἐπ' αὐτόν καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ». Ἀἴσχος οὖν, ὧ ἀνόητοι, ταῦτα; Ἄπαγε! ἀλλ' οὕτως ἔδει γενέσθαι· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ προφῆται. Ὡστε οὐ παρὰ οἰκείαν

6. Γεν. 45, 5.

7. Πράξ. 2, 23.

8. Ματθ. 27, 42· 43 καὶ Λουκᾶ, 23, 35.

φεύγει πλέον στους προφήτες, ἀλλ' στον ἑαυτό του, ἐπειδὴ στήν συνέχεια ἦταν ἀξιόπιστος. Διότι τότε μὲν, ὅταν εἶπε, ὅτι ἀναστήθηκε, τὸν Δαυὶδ ἐπεκαλέσθηκε μάρτυρα, τώρα δὲ λέγοντας τὸ ἴδιο, τὸ σύνολο τῶν Ἀποστόλων ἐπικαλεῖται. «Τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἡμεῖς εἴμαστε», λέγει, «μάρτυρες. Καὶ μὲ τὴν πίστη πού ἔχουμε στὸ ὄνομά του, αὐτὸν πού βλέπετε τώρα ὑγιὴ καὶ γνωρίζετε ὅτι ἦταν χωλός, θεραπεύσαμε, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τὸν στερέωσε στὰ πόδια του, καὶ ἡ πίστη πού ἐνεργεῖται μὲ αὐτὸν ἔδωσε στὸ χωλὸ αὐτὸ τὴν πλήρη αὐτὴ θεραπεία, ἐνώπιον ὄλων σας». Ἀναζητώντας νὰ ἀναφέρει τὴν ἀνάσταση, ἀμέσως παρουσιάζει τὸ θαῦμα. «Ἐνώπιον ὄλων σας», λέγει.

Ἐπειδὴ πάρα πολὺ τοὺς κατηγορήσε καὶ ἀπέδειξε τὸν σταυρωθέντα, ὅτι ἀναστήθηκε, πάλι τοὺς ἀφήνει, ἀφοῦ τοὺς δίνει τὴ δυνατότητα τῆς μετάνοιας, λέγοντας· «Καὶ τώρα, ἀδελφὸ μου, γνωρίζω ὅτι ἀπὸ ἄγνοια ἐνεργήσατε, ὅπως ἐνήργησαν καὶ οἱ ἄρχοντές σας». «Ὅτι ἀπὸ ἄγνοια ἐνεργήσατε». Πρῶτη ἀπολογία αὐτῆ· δεύτερη «ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἄρχοντές σας». Ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἔλεγε τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἀπέστειλε ἔμπροσθέν σας»⁶ μᾶλλον δὲ αὐτό, πού εἶπε συνεσταλμένα ἐκεῖ, «ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν ὀρισμένη ἀπόφαση καὶ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, παραλάβετε αὐτὸν πού σας παραδόθηκε ἀπὸ τὸν προδότη»⁷, αὐτὸ ἀναπτύσσει ἐδῶ. «Ὁ δὲ Θεός, ἐκεῖνα πού προανήγγειλε μὲ τὸ στόμα ὄλων τῶν προφητῶν του γιὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, τὰ πραγματοποιίησε μὲ τὸ σταυρικὸ θάνατό του». Συγχρόνως ἀποδεικνύει ὅτι, ἐὰν ἀποδειχθεῖ αὐτό, δὲν εἶναι δικό του φταίξιμο, καὶ ὅτι ἔχει γίνει σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸ νὰ πεῖ δέ, «ἐκεῖνα πού προανήγγειλε», ὑπαινίσσεται τοὺς λόγους μὲ τοὺς ὁποίους τὸν ὀνειδίζαν ἐπάνω στὸ σταυρό, λέγοντας· «Ἄν τὸν ἀγαπᾷ ὁ Θεός, ἅς τὸν σώσει· διότι εἶπε, ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἔχει στηρίξει τὴν πεποίθησή του στὸ Θεό· ἅς κατεβεῖ τώρα ἀπὸ τὸ σταυρό»⁸. Εἶναι ὅλα αὐτὰ φλυαρία, ἀνόητοι; Κάθε ἄλλο· ἀλλ' ἔπρεπε ἔτσι νὰ γίνουν· καὶ αὐτὰ μαρτυροῦν οἱ προφῆτες. Συνεπῶς δὲν κατέβηκε ὄχι

ἀσθένειαν οὐ κατέβη, ἀλλὰ παρὰ δύναμιν. Καὶ ἰδῆσιν αὐτὸ ἐν τάξει ἀπολογίας τῆς ὑπὲρ Ἰουδαίων, ἵνα καὶ δέξωνται. «Ἐπλήρωσε», φησὶν, «οὕτως». Ὁρᾷς πῶς τὸ πᾶν ἐκεῖ ἀνάγει; «Μειανοήσατε οὖν», φησί, «καὶ ἐπισιτρέψατε». Καὶ οὐ
 5 λέγει, «Ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, ἀλλ' «εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας», τὸ αὐτὸ δηλῶν. Εἴτα τὸ κέρδος ἐπάγει «Ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου». Δείκνυσιν ἐνταῦθα ταλαιπωρηθέντας αὐτοῦς, καὶ πολλοῖς κατεργασθέντας κακοῖς· διὸ καὶ οὕτως εἶπεν,
 10 εἰδὼς ὅτι πρὸς τὸν πάσχοντα καὶ παραμυθίαν ζητοῦντα οὕτως ἂν ἀρμόσειεν ὁ λόγος.

2. Καὶ ὄρα πῶς ὁδῶ προβαίνει. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ δημηγορίᾳ ἡρέμα τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἐν οὐρανῷ κάθισιν ἠνίξαιτο, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν ἐμφανῆ παρουσίαν. «Καὶ ἀποσιεί-
 15 λη τὸν προκεχειρισμένον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι», (ἀντὶ τοῦ ἀνάγκη εἶναι), «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων». Διὰ τί νῦν οὐκ ἔρχεται, ἢ αἰτία δήλη. «ἜΩν ἐλάλησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς διὰ σιδήματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τῶν ἀπ' αἰῶνος. Μωσῆς μὲν γὰρ εἶπε πρὸς
 20 τοὺς πατέρας ὅτι Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς». Ἐκεῖ μὲν τοῦ Δαυὶδ ἐμνημόνευσεν, ἐνταῦθα δὲ Μωσέως. «Πάντως», φησὶν, «ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός». Οὐ λέγει, «ἜΩν εἶπεν ὁ Χριστός», ἀλλ'
 25 «ἜΩν ἐλάλησεν ὁ Θεός», ἵτι τῷ συσκιαζεῖν μᾶλλον αὐτοὺς ἐπαγόμενος εἰς πίσιν ἡρέμα. Εἴτα ἐπὶ τὸ ἀξιόπιστον καταφεύγει, λέγων «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάν-

ἀπὸ δική του ἀδυναμία, ἀλλὰ ἀπὸ δύναμη. Καὶ τοποθετεῖ αὐτὸ σὲ θέση ἀπολογίας ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ τὸ ἀποδεχθοῦν. «Τὰ «πραγματοποίησε», λέγει, μὲ τὸν τρόπο αὐτό». Βλέπεις πῶς τὸ πᾶν ἐκεῖ ἀναφέρει; «Μετανοήσατε λοιπόν», λέγει, «καὶ ἐπιστρέψατε». Καὶ δὲν λέγει, 'ἀπὸ τίς ἁμαρτίες σας', ἀλλὰ «γιὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ ἁμαρτίες σας», δηλώνοντας ἔτσι τὸ ἴδιο πράγμα. Μετὰ προσθέτει τὸ κέρδος' «γιὰ νὰ σᾶς ἔλθουν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, τὸ γεμάτο ἀπὸ ἔλεος, καιροὶ ἀναψυχῆς καὶ παρηγορίας». Ἀποδεικνύει ἐδῶ ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ταλαιπωρηθεῖ καὶ ὅτι ἔχουν πάθει πολλὰ κακά. Γι' αὐτὸ καὶ μίλησε ἔτσι, γνωρίζοντας ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς θὰ ἄρμοζε σὲ κάποιον ποὺ πάσχει καὶ ζητεῖ παρηγοριά.

2. Καὶ πρόσεχε, πῶς προχωρεῖ προοδευτικά. Στὴ μὲν πρώτη ὁμιλία ὑπαινίχθηκε ἡρεμα τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἐγκατάστασή του στὸν οὐρανό, ἐδῶ ὅμως καὶ τὴν ἐμφανῆ παρουσία. «Καὶ γιὰ νὰ ἀποστείλει τὸν Σωτήρα Χριστό, ποὺ προορίσθηκε πρὶν ἀπὸ αἰῶνες γιὰ νὰ εἶναι δικός σας λυτρωτής, τὸν ὁποῖο πρέπει, σύμφωνα μὲ τίς προφητεῖες, νὰ ὑποδεχθεῖ ὁ οὐρανός» (ἀντὶ τοῦ εἶναι ἀνάγκη), «καὶ θὰ μείνει ἐκεῖ δοξαζόμενος μέχρις ὅτου ἔλθουν οἱ χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἀποκατασταθοῦν τὰ πάντα». Γιατί δὲν ἔρχεται τώρα, ἢ αἰτία εἶναι φανερή. «Γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησε ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα ὄλων τῶν ἁγίων του προφητῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς εἶπε πρὸς τοὺς προπάτορές μας, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς σας θὰ σᾶς ἀναστήσει προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς καὶ ὁμοεθνεῖς σας ὅπως ἤγειρε ἐμένα' σ' αὐτὸν ὑπακούσατε σὲ ὅλα, ὅσα θὰ σᾶς πει». Ἐκεῖ μὲν μνημόνευσε τὸν Δαυῖδ, ἐδῶ δὲ τὸν Μωϋσῆ. «Γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησε ὁ Θεός». Δὲν λέγει, 'γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησε ὁ Χριστός', ἀλλὰ «Γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησε ὁ Θεός», συγκαλυμμένα ἀκόμη, ὀδηγώντας περισσότερο αὐτοὺς στὴν πίστη μὲ τρόπο ἡρεμο. Κατόπιν καταφεύγει στὸ ἀξιόπιστο, λέγοντας' «Προφήτη θὰ ἀναστήσει γιὰ σᾶς Κύριος ὁ Θεός, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας, ὅπως ἤγειρα ἐμένα' σ' αὐτὸν ὑπακούσατε σ' ὅλα ὅσα θὰ

τα». Ἐβλα καὶ ἡ τιμωρία πολλή. «Ἔσται δέ», φησί, «πᾶσα ψυ-
 χή, ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθή-
 σεται ἐκ τοῦ λαοῦ. Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ
 καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν καὶ προκατήγγειλαν τὰς ἡ-
 5 μέρας ταύτας». Ἐνιαῦθα καλῶς τὸν ὄλεθρον ἔδηκεν· διὰ
 γὰρ τι λέγῃ μέγα, ἐπὶ τοὺς πρώτους καταφεύγει. Καὶ μαρ-
 τυρίαν εὔρον ἀμφοτέρωθεν ἔχουσαν, ὥσπερ ἐκεῖ εἶπεν· «Ἔως
 ἂν θῆ τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Τὸ γὰρ θαυμα-
 σιόν, ὅτι ὁμοῦ τὰ δύο, καὶ ὑποταγή, καὶ παρακοή, καὶ ἡ τι-
 10 μωρία. «Ὡς ἐμέ», φησί. Τί τοίνυν πιστεῖσθε; «Ὑμεῖς ἐστε
 υἱοὶ τῶν προφητῶν». «Ὡστε ὑμῖν ἔλεγον, καὶ δι' ὑμᾶς πάντα
 γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τόλμημα ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἡλ-
 λοιτριῶσθαι, (καὶ γὰρ οὐκ ἔχει λόγον τὸν αὐτόν, νῦν μὲν σταυ-
 ροῦσθαι, νῦν δὲ ὡς οἰκείους θεραπεύειν), δείκνυσι, ὅτι καὶ
 15 ἐκεῖνο κατὰ προφητείαν, καὶ τοῦτο. «Ὑμεῖς ἐστε», φησὶν,
 υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεὸς
 πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ· Καὶ ἐν τῷ
 σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ παιρῖαι τῆς γῆς».
 «Ὑμῖν πρῶτον», φησὶν, «ὁ Θεός, ἀνασιήσας τὸν Παῖδα αὐ-
 20 τοῦ Ἰησοῦν, ἀπέστειλεν», (ἄρα καὶ ἐτέροις· ἀλλ' ὑμῖν πρῶ-
 τον τοῖς σταυρώσασιν), «εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν
 ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηρῶν»,

Ἴδωμεν δὲ ἀκριβέστερον ἄνωθεν τὰ ἀναγνωσθέντα. Τέ-
 ως κατασκευάζει διὰ αὐτοὶ ἐποίησαν τὸ θαῦμα ἐν τῷ εἰπεῖν·
 25 «Τί θαυμάζετε;». Καὶ οὐκ ἀφήσιν ἀπιστεῖσθαι τὸ λεγόμενον.
 Καὶ ἵνα ἀξιοπιστότερον αὐτὸ ποιήσῃ, προκαταλαμβάνει αὐ-
 τῶν τὴν κρίσιν· «Ἡμῖν», φησί, «τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνά-
 μει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν;». Εἰ τοῦτο ὑμᾶς ταράττει καὶ
 θορυβεῖ, μάθετε τίς ὁ ποιήσας, καὶ μὴ ἐκπλήττεσθε. Καὶ ὁ-

9. Ψαλμ. 109, 2.

10. Γεν. 12, 3.

σᾶς πεί». Ἐπειτα καὶ ἡ τιμωρία μεγάλη. «Ὅποιος δὲ δὲν θὰ ὑπακούσει στὸν προφήτη ἐκεῖνο, θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀπὸ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅλοι δὲ οἱ προφῆτες ἀπὸ τὸν Σαμουὴλ καὶ ἔπειτα, ὅσοι μίλησαν πρὸς τοὺς πατέρες σας, καὶ προανήγγειλαν τίς ἡμέρες αὐτές». Ἐδῶ καλὰ ἀνέφερε τὸν ὄλεθρο. Διότι ὅταν λέγει κάτι σπουδαῖο, καταφεύγει στοὺς πρώτους. Καὶ βρῆκε μαρτυρία ποὺ περιέχει καὶ τὰ δύο, ὅπως ἀκριβῶς εἶπε ἐκεῖ «Μέχρις ὅτου θέσει τοὺς ἐχθρούς του κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁹. Διότι τὸ θαυμαστὸ εἶναι, ὅτι καὶ τὰ δύο, καὶ ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ παρακοή, καὶ ἡ τιμωρία, εἶναι μαζί. «Ὅπως ἤγειρε ἐμένα», λέγει. Γιατί λοιπὸν πτοεῖσθε; «Σεῖς εἶσθε οἱ ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι τῶν προφητῶν». Ὡστε σὲ σᾶς ἔλεγαν, καὶ γιὰ σᾶς ἔχουν γίνει ὅλα. Διότι, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ τολμήματος νόμιζαν ὅτι εἶχαν ἀποξενωθεῖ (καθόσον δὲν εἶναι λογικὸ αὐτό, ἀπὸ τὸ ἓνα μὲν μέρος νὰ σταυρώνεται, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ νὰ φροντίζει γι' αὐτοὺς σὰν δικούς του), ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖνο ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν προφητεία καὶ αὐτό. «Σεῖς εἶστε», λέγει, «οἱ ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης ποὺ συνῆψε ὁ Θεὸς μὲ τοὺς προπάτορές σας, λέγοντας πρὸς τὸν Ἀβραάμ. Καὶ μὲ τὸ σπέρμα σου, θὰ εὐλογηθοῦν ὅλες οἱ φυλές τῆς γῆς»¹⁰. «Σὲ σᾶς», λέγει, «πρῶτα ὁ Θεός, καὶ ἀνέδειξε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ τὸ δοῦλο τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέστειλε αὐτόν», (φυσικὰ καὶ σὲ ἄλλους, ἀλλὰ σὲ σᾶς πρῶτα, ποὺ τὸν σταυρώσατε), «γιὰ νὰ σᾶς εὐλογεῖ, ἀφοῦ θὰ ἀποστρέψετε τίς κακὲς πράξεις σας».

Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀκριβέστερα τὰ ὅσα ἀναγνώσθηκαν προηγουμένως. Πρῶτα ἀποδεικνύει ὅτι αὐτοὶ ἔκαναν τὸ θαῦμα, λέγοντας, «Τί θαυμάζετε;». Καὶ δὲν ἀφήνει νὰ μὴ πιστεύεται τὸ λεγόμενον. Καὶ γιὰ νὰ κάνει αὐτό πιὸ ἀξιόπιστο, προλαβαίνει τὴν κρίση τους. «Γιατί προσβλέπετε ἐπίμονα σὲ μᾶς, σὰν νὰ ἔχουμε κατορθώσει αὐτὸ μὲ τὴ δική μας δύναμη ἢ εὐσέβεια;». Ἄν αὐτὸ σᾶς ταρασσει καὶ σᾶς ἀνησυχεῖ, μάθετε ποῖός εἶναι αὐτός, ποὺ τὸ ἔκαμε καὶ μὴ ἐκπλήττεσθε. Καὶ πρόσεχε παντοῦ, ὅτι,

- ρα πανταχοῦ δι, ἐπὶ τὸν Θεὸν διαν καταφεύγη καὶ εἶπη παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι πάντα, ὅτιε ἀδεῶς αὐτοῖς ἐπιπλήττει. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνωτέρω ἔλεγεν· «Ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς». Καὶ πανταχοῦ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς τοῦ ἰολμή-
- 5** ματος, ἵνα καὶ τὸ θᾶσμα δειχθῆ, καὶ ἡ ἀνάστασις κυρωθῆ. Ἐνιαῦθα δὲ καὶ ἄλλο προσέθηκεν· οὐκ ἔτι γὰρ Ναζωραῖον λέγει, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεός», φησί, «τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξασε τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Ὅρα καὶ τὸ ἄτυφον. Οὐκ ἐνεκάλεσεν, οὐδὲ εἶπεν εὐθέως· Ἐκαὶ νῦν πιστεύετε· ἰδοὺ
- 10** ἄνθρωπος τεσσαράκοντα ἔτη χωλὸς ὢν, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνέστη. Οὐχ οὕτως εἶπε, (φιλονεικοιέτους γὰρ ἂν ἐποίησεν), ἀλλὰ τέως αὐτοὺς ἐπαινεῖ, διὲ ἐθαύμαζον τὸ γεγενημένον καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ προγόνου καλεῖ. Καὶ οὐ λέγει, «Ὁ Ἰησοῦς αὐτὸν ἐθεράπευσε», (καίτοι γε αὐτὸς αὐτὸν
- 15** ἐθεράπευσε), ἀλλὰ, ἵνα μὴ λέγωσι, «καὶ πῶς ἔχει ταῦτα λόγον, εἰ τὸν παράνομον δοξάζει;» διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει τῆς κρίσεως τῆς ἐπὶ Πιλάτου, δεικνὺς δι, εἰ θέλοιεν προσέχειν, οὐκ ἔστι παράνομος· οὐ γὰρ ἂν ὁ Πιλάτος ἠθέλησεν αὐτὸν ἀπολύσαι. Καὶ οὐκ εἶπε, «Θελήσαντος», ἀλλὰ
- 20** «κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν», δηλῶν δι τὸν μὲν ἑτέρους ἀνελόγια ἠτήσατε ἀφεθῆναι, τὸν δὲ τοὺς ἀνηρημένους ζωογονοῦντα οὐκ ἠθέλησατε. Καὶ ἵνα μὴ λέγωσι πάλιν, «Πῶς νῦν αὐτὸν δοξάζει ὁ ὅτιε μὴ βοηθήσας;», παράγουσι τοὺς προφήτας, μαρτυροῦντας δι οὕτως ἔδει γενέσθαι.
- 25** Εἶτα, ἵνα μὴ νομίωσι τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν ἀπολογίαν αὐτῶν εἶναι, πρότερον αὐτῶν καθάπτεται. Καὶ τὸ κατὰ πρόσωπον δὲ Πιλάτου ἀρνήσασθαι οὐκ ἦν τὸ τυχόν, ἐκείνου βουλομένου ἀπολύσαι· καὶ δι οὐ δυνατὸν ὑμῖν ἀρνήσασθαι, καιηγορεῖ ὁ αἰτηθεὶς ἀντ' αὐτοῦ. Οὕτω καὶ τοῦτο οἰ-
- 30** κονομία μεγάλη ἦν. Ἐνιαῦθα τὴν ἀναιοχνητίαν αὐτῶν δεικνυσι καὶ τὴν ἰαμότητα, καὶ δι ὁ μὲν «Ἕλληγ, καὶ μόνον

ὅταν καταφεύγει στοὺς Θεοὺς καὶ λέγει, ὅτι ὅλα γίνονται ἀπὸ αὐτόν, τότε ἐπιπλήττει ἄφοβα αὐτούς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε παραπάνω· «Τὸν ἄνδρα ποὺ ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ σᾶς ποιὸς ἦταν»¹⁰⁰. Καὶ παντοῦ ὑπενθυμίζει σ' αὐτούς τὸ τόλμημα, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ καὶ τὸ θαῦμα καὶ ἡ ἀνάστασις νὰ ἐπικυρωθεῖ. Ἐδῶ δὲ πρόσθεσε καὶ κάτι ἄλλο· διότι δὲν λέγει πλέον τὸν Ναζωραῖο, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεός», λέγει, «τῶν προγόνων μας δόξασε τὸν Υἱὸ τοῦ Ἰησοῦν». Πρόσεχε καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Δὲν κατηγόρησε, οὔτε εἶπε ἀμέσως· «καὶ τώρα πιστεύετε. Νὰ ἄνθρωπος, ποὺ ἐπὶ σαράντα χρόνια ἦταν χωλός, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνορθώθηκε». Δὲν εἶπε ἔτσι, (διότι θὰ τοὺς ἔκανε πιὸ φιλόνοιους), ἀλλὰ πρῶτα τοὺς ἐπαινεῖ, διότι θαύμαζαν τὸ συμβάν. Καὶ πάλι ἀπὸ τὸν πρόγονο τοὺς καλεῖ. Καὶ δὲν λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς θεράπευσε αὐτόν (ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς τὸν θεράπευσε), ἀλλὰ, γιὰ νὰ μὴ λέγουν, «καὶ πῶς δικαιολογοῦνται αὐτά, ἐφόσον δοξάζει τὸν παράνομο;», γι' αὐτὸ ὑπενθυμίζει σ' αὐτούς τὴν κρίση τοῦ Πιλάτου, ἀποδεικνύοντας, ὅτι ἂν τὸ ἐξετάσουν μὲ προσοχή, θὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν εἶναι παράνομος· διότι ὁ Πιλάτος δὲν θὰ ἤθελε νὰ ἀπολύσει αὐτόν. Καὶ δὲν εἶπε, ὅταν θέλησε, ἀλλὰ «ὅταν ἀποφάσισε νὰ ἀπολύσει ἐκεῖνον», φανερώνοντας ὅτι ἐκεῖνον μὲν, ποὺ εἶχε φονεύσει ἄλλους, ζήτησατε νὰ ἀφεθεῖ ἐλεύθερος, αὐτόν δὲ ποὺ ζωογονεῖ τοὺς νεκρούς, δὲν θελήσατε. Καὶ γιὰ νὰ μὴ λέγουν πάλι «πῶς τώρα δοξάζει αὐτόν ἐκεῖνος, ποὺ τότε δὲν βοήθησε;» παρουσιάζουν τοὺς προφήτες ποὺ μαρτυροῦν, ὅτι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνει.

Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ εἶναι δική τους ἀπολογία, προηγουμένως κατηγορεῖ αὐτούς. Καὶ τὸ ὅτι δὲ τὸν ἀρνηθήκατε ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ἐνῶ ἐκεῖνος ἤθελε νὰ τὸν ἀπολύσει, δὲν ἦταν τυχαῖο· καὶ ὅτι δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀρνηθεῖ σ' ἐσᾶς, κατηγορεῖ αὐτὸς ποὺ ζητήθηκε ἀντ' αὐτοῦ. Ἔτσι καὶ αὐτὸ ἦταν μεγάλη οἰκονομία. Ἐδῶ ἀποδεικνύει τὴν ἀναισχυντία τους καὶ τὴν θρασύτητά τους, καὶ ὅτι ὁ μὲν ἐθνικός, ἂν καὶ μόνο τότε

τότε πρώτον αὐτὸν ἰδὼν, ἀπήλλαξεν αὐτόν, (καίτοι γε οὐδὲν μέγα ἀκούσας), οἱ δέ, τοῖς σημείοις συνιζοφόμενοι, τὸ ἐναντίον πεποιήκασιν. Ὅτι δὲ δικαίως ἔκριεν ἐκεῖνος ἀπολύειν, καὶ οὐ κατὰ χάριν τοῦτο ἐποίει, ἄκουε αὐτοῦ ἀλλαχοῦ
 5 λέγοντος· «Ἔθος ὑμῖν ἐσὶν ἀπολύειν ἕνα τινά· θέλετε οὖν τοῦτο ἀπολύσω ὑμῖν;». «Ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε». Οὐκ εἶπεν, Ἐξεδώκατε ἀλλὰ πανταχοῦ, «ἠρνήσασθε». Εἰκότως οὕτω γὰρ καὶ ἔλεγον· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα». Καὶ οὐκ εἶπεν, Ὅκ ἐξητήσασθε
 10 τὸν ἄληπτον, οὐδὲ ἠρνήσασθε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπεκτείνετε». Ὅτι πεπωρωμένοι ἦσαν, οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, διε μάλιστα ἐσεῖσθησαν αὐτῶν αἱ ψυχαί, τότε πλήτει σφοδρότερον, διε καὶ αἰσθῆσαι δύνανται. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς τοῖς μὲν μεθύουσι οὐδὲν λέγομεν, ὅταν δὲ νήψωσι καὶ ἀνενέγκωσι ἀπὸ τῆς μέθης, τότε ἐπιπλήτιομεν, οὕτω δὴ καὶ Πέτρος, διε ἠδύνατο συνιέναι τῶν λεγομένων, τότε καὶ τὴν γλωττίαν ἠκόνησε· πολλὰ τὰ ἐγκλήματα ἀριθμεῖ· ὅσον δι, ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασεν, οὕτον παρέδωκαν· δι, ὃν ὁ Πιλάτος ἀπέλυεν, οὗτοι ἠρνήσαντο κατὰ πρόσωπον ἐκείνου· δι προ-
 20 εἴμησαν τὸν λησιήν.

3. Ὅρα πάλιν λανθανόντως πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγεται, δεικνὺς δι ἑαυτὸν ἠγερε· καθάπερ ἐν τῇ προτέρᾳ δημηγορίᾳ ἔλεγε, «Καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ», καὶ ἐνιαῦθα, «τὸν δὲ ἀρχηγόν», φη-
 25 σί. «τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε». Οὐκ ἄρα παρ' ἐτέρου ἔοχε τὸ ζῆν. Ὅσπερ ἀρχηγὸς τῆς κακίας αὐτὸς ἂν εἴη ὁ τὴν κακίαν τεκῶν, καὶ ἀρχηγὸς φόνου ὁ τὸν φόνον πρώτος εἰσαγαγών, οὕτω καὶ ἀρχηγὸς ζωῆς ὁ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν ἔχων. «Ὅν ὁ Θεὸς ἠγειρε», φησίν. Ἐπειδὴ τοῦτο ἐφθέγγαστο, ἐπήγαγε· «Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον,
 30

11. Ἰωάν. 18, 39. Πρβλ. Μαθ. 27, 15 καὶ Μάρκ. 15, 6.

12. Ἰωάν. 19, 15.

13. Πράξ. 2, 24.

για πρώτη φορά τὸν εἶδε, τὸν ἀπάλλαξε, (μολονότι δὲν ἄκουσε τίποτε τὸ σπουδαῖο), αὐτοὶ δὲ ἂν καὶ τρέφονταν μὲ τὰ θαύματα, ἔκαναν τὸ ἀντίθετο. Τὸ ὅτι δὲ δίκαια ἔκρινε ἐκεῖνος νὰ τὸν ἀπολύσει καὶ δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ χαριστικά, ἄκουε αὐτὸν σὲ ἄλλο σημεῖο νὰ λέγει· «Υπάρχει συνήθεια σὲ σᾶς σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρέπει ν' ἀπολύσω κάποιον φυλακισμένο· θέλετε λοιπὸν ν' ἀπολύσω αὐτόν;»¹¹. «Σεῖς ὅμως ἀρνηθήκατε τὸν ἅγιο καὶ δίκαιο». Δὲν εἶπε, 'ἐξεδώκατε', ἀλλὰ παντοῦ «ἀρνηθήκατε». Δικαιολογημένα. Διότι ἔτσι ἔλεγαν· «Δὲν ἔχομε βασιλέα ἄλλον, παρὰ μόνο τοῦ Καίσαρα»¹². Καὶ δὲν εἶπε, 'δὲν ζητήσατε τὸν ἀσύλληπτο, οὔτε μόνο ὅτι τὸν ἀρνηθήκατε', ἀλλὰ «καὶ τὸν φονεύσατε». Ὅταν ἦταν πωρωμένοι, δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιο, ὅταν συνταράχθηκαν πολὺ οἱ ψυχές τους, τότε τοὺς δίνει δυνατότερα πλήγματα, ὅταν μπορούσαν νὰ συναισθανθοῦν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς δὲν λέμε τίποτε στοὺς μεθυσμένους, ὅταν ὅμως ἀνανήψουν καὶ συνέλθουν ἀπὸ τὴ μέθη, τότε τοὺς ἐπιπλήττουμε, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Πέτρος, ὅταν μπορούσαν νὰ κατανοήσουν τὰ λεγόμενα, τότε καὶ ἀκόνησε τὴ γλῶσσα. Πολλὰ εἶναι τὰ ἐγκλήματα ποὺ ἀπαριθμεῖ ὅπως, ἐκεῖνον ποὺ ὁ Θεὸς δόξα-σε, αὐτοὶ τὸν παρέδωσαν, ἐκεῖνον ποὺ ὁ Πιλάτος ἀπέλυε, αὐτοὶ τὸν ἀρνήθηκαν ἐνώπιον αὐτοῦ· ὅτι, προτίμησαν ἀντὶ 'Εκείνου τὸν ληστή.

3. Πρόσεχε πῶς χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτὸς πάλι ὁμιλεῖ γιὰ τὴ δύναμή του, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἀναστήθηκε ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε στὴν προηγούμενη ὁμιλία του, «Διότι δὲν ἦταν δυνατόν αὐτὸς νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ αὐτόν», καὶ ἐδῶ λέγει· «Τὸν δὲ ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς τὸν φονεύσατε»¹³. Ὅρα δὲν ἔλαβε ἀπὸ ἄλλον τὴ ζωὴ. Ὅπως ἀκριβῶς ἀρχηγὸς τῆς κακίας θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ἐκεῖνος, ποὺ γέννησε τὴν κακία, καὶ ἀρχηγὸς τοῦ φόνου ἐκεῖνος, ποὺ πρῶτος εἰσήγαγε τὸ φόνον, ἔτσι καὶ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. «Τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν», λέγει. Ἐπειδὴ εἶπε αὐτό, πρόσθεσε· «Καὶ μὲ τὴν πίστη ποὺ ἔχομε στὸ ὄνομα

δν θεωρεῖτε καὶ οἶδατε ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἡ
 πίστις ἢ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν δλοκληρίαν ταύτην».

Καὶ μὴν, ἐὰν ἡ εἰς αὐτὸν ἐστὶ πίστις ἢ τὸ πᾶν ἐργασαμένη,
 καὶ δι εἰς αὐτὸν ἐπίστευσε, τίνος ἔνεκεν οὐκ εἶπε, 'Διὰ τοῦ
 5 ὀνόματος', ἀλλ' «ἐν τῷ ὀνόματι;». "Οτι οὐπω ἐθάρορον εἶ-
 πεῖν, «Ἡ εἰς αὐτὸν πίστις». "Ἰνα δὲ μὴ τὸ «δι' αὐτοῦ» τα-
 πεινὸν ἦ, ἐπήγαγε· «Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστερέωσε αὐτόν».

Καὶ τοῦτο πρότερον εἰπὼν, τότε φησί· «Καὶ ἡ πίστις ἢ δι'
 αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν δλοκληρίαν ταύτην».

10 "Ορα πῶς δείκνυσιν δι καὶ ἐκεῖνο συγκαταβαίνων εἶ-
 πεν· οὐ γὰρ ἂν ἐτέρου ἐδεήθη πρὸς ἀνάστασιν, οὐ τὸ ὄνομα
 χολόν, οὐδὲν νεκροῦ διαφέροντα, ἤγειρε. Σκόπει πῶς παν-
 ταχοῦ τὰς μαρτυρίας αὐτῶν ἐπισπᾶται· ἀνωτέρω μὲν γὰρ
 ἔλεγε· «Καθὼς καὶ αὐτοὶ οἶδατε», καὶ «ἐν μέσῳ ὑμῶν», καὶ

15 πάλιν, «δν θεωρεῖτε καὶ οἶδατε, ἀπέναντι πάντων ὑμῶν»·
 καίτοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὐκ ἤδεσαν δι ὑγιῆς ἔσθηκεν,
 ἀλλὰ τοῦτο ἤδεσαν, δι χολός ἦν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πεποιη-
 κότες ὠμολόγουν δι οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ
 ἐστερέωτο. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ ὄντως πεπεισμένοι ἦ-

20 σαν δι ἀνέστη, οὐκ ἂν ἠθέλησαν τοῦ νεκροῦ τὴν δόξαν σιῆ-
 σαι μᾶλλον ἢ τὴν ἑαυτῶν, καὶ ταῦτα ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς
 δρώωντων. Εἶτα πεφοβημένα αὐτῶν τὰς ψυχὰς εὐθέως τῇ
 τῶν ἀδελφῶν προσηγορίᾳ παρεμυθήσατο, εἰπὼν, «Ἄνδρες ἀ-
 δελφοί». Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν περὶ ἑαυτῶν εἶπεν, ἀλλὰ μό-

25 νον περὶ τοῦ Χριστοῦ, «ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω», λέγων,
 «πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ», ἐνιαῦθα δὲ καὶ παραίνεσιν προσάγει.
 Ἐκεῖ ἀνέμενε αὐτοὺς εἰπεῖν, ἐνιαῦθα ἤδει πόσον εἰργά-

14. Πράξ. 2, 22.

15. Πράξ. 2, 22.

αὐτοῦ, αὐτὸν ποὺ βλέπετε ὑγιῆ καὶ γνωρίζετε ὅτι ἦταν χωλός, τὸν στερέωσε στὰ πόδια του τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἡ πίστη ποὺ ἐνεργεῖται δι' αὐτοῦ ἔδωσε στὸ χωλὸ αὐτὸ τὴν πλήρη αὐτὴ θεραπεία». Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ πίστη σ' αὐτὸν εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔκαμε τὸ πᾶν καὶ ὅτι σ' αὐτὸν πίστευσε, γιὰ ποιὸν λόγο δὲν εἶπε, «διὰ τοῦ ὀνόματος», ἀλλ' εἶπε· «ἐν τῷ ὀνόματι»; Διότι ἀκόμα δὲν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ ποῦν· «ἡ πίστη σ' αὐτόν». Γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἀσήμαντο τὸ «δι' αὐτοῦ», πρόσθεσε· «καὶ τὸ ὄνομά του στερέωσε αὐτὸν στὰ πόδια του». Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτὸ προηγούμενως, τότε λέγει, «Καὶ ἡ πίστη ποὺ ἐνεργεῖται δι' αὐτοῦ, ἔδωσε στὸ χωλὸ αὐτὸ τὴν πλήρη αὐτὴν θεραπεία».

Πρόσεχε πῶς ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἐκεῖνο τὸ εἶπε μὲ συγκατάβαση. Διότι δὲν θὰ χρειαζόταν τὴ βοήθεια ἄλλου γιὰ τὴν ἀνάσταση, ἐκεῖνος ποὺ τὸ ὄνομά του ἀνόρθωσε χωλὸ, καὶ ποὺ καθόλου δὲν διέφερε ἀπὸ νεκρό. Πρόσεχε πῶς παντοῦ τίς μαρτυρίες αὐτῶν ἐπικαλεῖται. Διότι παραπάνω μὲν ἔλεγε, «ὅπως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε»¹⁴, καὶ «ὅτι ἔκαμε τὸ θαῦμα ἀνάμεσά σας»¹⁵, καὶ πάλιν, «τὸν ὁποῖο βλέπετε ὑγιῆ καὶ γνωρίζετε ὅτι ἦταν χωλός, καὶ αὐτὸ ἔγινε μπροστὰ σ' ὅλους σας», ἂν καὶ βέβαια δὲν γνώριζαν ὅτι ἔγινε ὑγιῆς μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως γνώριζαν αὐτό, ὅτι ἦταν χωλός. Καὶ αὐτοὶ δὲ ποὺ εἶχαν κάμει τὸ θαῦμα ὁμολογοῦσαν, ὅτι στερηώθηκε ὄχι μὲ τὴ δική τους δύναμη, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ δὲν γινόταν αὐτὸ καὶ ἦταν πράγματι πεπεισμένοι ὅτι ἀναστήθηκε, δὲν θὰ ἤθελαν νὰ τοποθετήσουν τὴ δόξα τοῦ νεκροῦ ψηλότερα ἀπὸ τὴ δική τους, καὶ αὐτά, ἐνῶ ἐκεῖνοι προσέβλεπαν πρὸς αὐτούς. Ἐπειτα, ἐνῶ οἱ ψυχές τους ἦταν κατατρομαγμένες, ἀμέσως τοὺς παρηγόρησε μὲ τὸ νὰ τοὺς ὀνομάσει ἀδελφούς, λέγοντας, «Ἄνδρες ἀδελφοί». Διότι ἐκεῖ τίποτε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους δὲν εἶπε, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ Χριστό, λέγοντας, «Ἄς γνωρίζει λοιπὸν μὲ βεβαιότητα ὅλο τὸ γένος τῶν Ἰσραηλιτῶν», ἐδῶ δὲ προσθέτει καὶ παραίνεση. Ἐκεῖ ἀνέμενε αὐτοὺς νὰ μιλήσουν, ἐδῶ γνώριζε πόσο αὐτά

σαντο, καὶ ὡς οὐτοὶ μᾶλλον ἦσαν ὠκειωμένοι. Καὶ μὴν τὰ ἄνω εἰρημένα οὐκ ἦν ἀγνοίας· τὸ γὰρ τὸν λησιτὴν αἰτιῆσαι, τὸ τὸν κριθέντα ἀπολυθῆναι μὴ λαβεῖν, τὸ καὶ θελῆσαι ἀνελεῖν, ποίας ἀγνοίας; Ἄλλ' ὅμως δίδωσιν αὐτοῖς ἐξουσίαν ἀρνή-
 5 σασθαι, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις· μᾶλλον δὲ καὶ ἀπολογία ὑπὲρ αὐτῶν συντίθησιν εὐπρόσωπον, καὶ λέγει· «Ὅτι μὲν οὖν ἀθῶον ἀνηρεῖτε, ἤδευτε· διὸ δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἴσως ἠγνοεῖτε». Καὶ ἐντεῦθεν οὐκ αὐ-
 10 τούς μόνους ἀφίησιν ἐγκλημάτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν κακῶν ἀρχιτέκτονας· ἥ γὰρ ἂν φιλονεικοτέρους αὐτοὺς ἐποίησεν, εἴ γε εἰς κατηγορίαν τὸν λόγον ἐξήγαγεν· ὁ γὰρ τι δεινὸν ἐργασάμενος, διὰ τις κατηγορῆ, πειρώμενος ἀπολογεῖσθαι, σφοδρότερος γίνεται. Καὶ οὐ λέγει λοιπὸν ὅτι ἔσταυρώσατε, ἐφονεύσατε, ἀλλ' «ἐπράξατε», ἐπὶ συγγνώ-
 15 μην αὐτοὺς ἄγων. Εἰ ἐκεῖνοι κατὰ ἄγνοιαν, πολλῶ μᾶλλον οὐτοὶ· εἰ ἐκεῖνοι ἀφίενται, πολλῶ μᾶλλον οὐτοὶ.

Τὸ δὲ θαυμασιόν, διὸ, καὶ ἄνω καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, ἐκεῖ μὲν, «Τῇ ὠριομένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει», ἐνταῦθα δὲ διὸ «προκατήγγειλε» πᾶσι τὸν Χριστόν, οὐδαμοῦ παράγει μαρτυ-
 20 ρίαν, διότι ἐκάστη αὐτῶν μετὰ πολλῶν ἐγκλημάτων, καὶ τῆς κολάσεως τῆς κατ' αὐτῶν εἴρηται. «Καὶ δώσω», φησί, «τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ», καὶ πάλιν, «ἃ προκατήγγειλε», φησί, «διὰ σιδήματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν αὐτόν, ἐπλήρω-
 25 σεν οὕτω». Μεγάλην δείκνυσι τὴν βουλήν, εἴ γε πάντες τοῦτο ἔλεγον, καὶ οὐχ εἰς μόνος. Οὐ μὴν, ἐπειδὴ κατὰ ἄγνοιαν γέγονε, παρὰ τῷ Θεῷ δοκοῦν γέγονεν. Ὅρα πόση τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία, διὰ ταῖς ἐτέρων πονηραῖς εἰς τὸ δέον ἢ κατακεχημένη. «Ἐπλήρωσε», φησὶν. Ἴνα μὴ νομίωσι λοιπὸν ὑ-

εἶχαν πρόχωρησει καὶ πόσο περισσότερο εἶχαν οἰκειοποιηθεῖ τὴν πίστη. Καὶ βέβαια τὰ παραπάνω λεχθέντα δὲν προέρχονταν ἀπὸ ἄγνοια· διότι τὸ νὰ ζητήσουν τὸ ληστή, τὸ νὰ μὴ λάβουν ἐκεῖνον, ποὺ εἶχε ἀποφασισθεῖ νὰ ἀπολυθεῖ, τὸ νὰ θελήσουν νὰ τὸν φονεύσουν, ἀπὸ ποιά ἄγνοια προερχόταν; Ἄλλ' ὅμως δίνει σ' αὐτοὺς τὴ δυνατότητα νὰ ἀρνηθοῦν καὶ νὰ μετανοήσουν γιὰ ὅσα εἶχαν διαπράξει· μᾶλλον δὲ συνθέτει καὶ κατάλληλη ἀπολογία γι' αὐτοὺς καὶ λέγει· «Τὸ ὅτι μὲν φονεύατε ἀθῶο, τὸ γνωρίζατε, τὸ ὅτι δὲ φονεύατε τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς, ἴσως τὸ ἀγνοούσατε». Καὶ μὲ αὐτὸ δὲν συγχωρεῖ μόνο αὐτοὺς γιὰ τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρωτεργάτες τῶν κακῶν· διότι ὅπωςδήποτε θὰ ἔκαμνε αὐτοὺς περισσότερο φιλόνηκους, ἂν ὀδηγοῦσε τὸ λόγο σὲ κατηγορία· καθόσον ἐκεῖνος ποὺ ἔχει διαπράξει κάποιο κακό, ὅταν κάποιος τὸν κατηγορεῖ, προσπαθώντας νὰ ἀπολογηθεῖ, γίνεται πιὸ ἐπιθετικός. Καὶ δὲν λέγει στὴ συνέχεια, ἴσταυρώσατε, φονεύσατε, ἀλλ' «ἐπράξατε», ὀδηγώντας αὐτοὺς σὲ συγγνώμη. Ἐὰν ἐκεῖνοι ἀπὸ ἄγνοια ἔπραξαν αὐτά, πολὺ περισσότερο αὐτοί· ἐὰν ἐκεῖνοι συγχωροῦνται, πολὺ περισσότερο αὐτοί.

Ἄλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι καὶ παραπάνω καὶ ἐδῶ λέγοντας, ἐκεῖ μὲν «μὲ τὴν ὀρισμένη ἀπόφαση καὶ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ», ἐδῶ δέ, ὅτι «διεκήρυξε ἀπὸ πρὶν σὲ ὅλους τὸ Χριστό», πουθενὰ δὲν παρουσιάζει μαρτυρία, διότι ἢ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς ἔχει λεχθεῖ μὲ πολλὰ ἐγκλήματα καὶ μὲ τὴν ἐναντίον τους τιμωρία. «Καὶ ἐγώ», λέγει, «θὰ παραδώσω σὲ θάνατο τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὸ θάνατό του τοὺς πλουσίους»¹⁶ καὶ πάλι, «Πραγματοποίησε», λέγει, «ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ διεκήρυξε ἀπὸ πρὶν μὲ τὸ στόμα ὄλων τῶν προφητῶν του, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ πάθαινε». Φανερῶνει μεγάλη τὴ θέληση, ἐφόσον βέβαια ὅλοι ἔλεγαν αὐτό, καὶ ὄχι μόνο ἓνας. Ἄλλ' ὅμως, ἐφόσον ἔχει γίνει ἀπὸ ἄγνοια, ἔχει γίνει μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Πρόσεξε πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅταν χρησιμοποιοῖ τίς κακίες τῶν ἄλλων γιὰ τὴν ὠφέλεια. «Πραγματοποίησε», λέγει. Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν πλέον ὅτι ὑπολείπεται σὲ

πολείπεσθαι τι, τοῦτο ἐπήγαγε, δηλῶν δι, ὅσα παθεῖν ἔδει, πεπλήρωται. Ἄλλὰ μὴ νομίσητε, ἐπειδὴ οἱ προφήται ταῦτα εἶπον, καὶ ἐπειδὴ κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, δι ἄρκει εἰς ἀπολογίαν ὑμῖν τοῦτο. Ἄλλ' οὐ λέγει οὕτως, ἀλλὰ προότερον
 5 «Μειανοήσατε οὖν». Διὰ τί; «Εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας». Οὐ λέγω τὰ ἐν τῷ σταυρῷ τετολμημένα, (ἴσως ἐκεῖνα κατὰ ἄγνοιαν), ἀλλ' ὥστε τὰς ἑτέρας ὑμῶν ἁμαρτίας ἐξαλειφθῆναι. Εἶτα ἐπάγει «Ὅπως ἂν ἔλθωσιν ὑμῖν καιροὶ ἀναψύξεως». Ἐνιαῦθα περὶ ἀνασιτάσεως διαλέ-
 10 γεται ἀμυδροῶς· ὄντως γὰρ ἐκεῖνοι ἀναψύξεως καιροί, οὓς ἐπεζῆται καὶ Παῦλος, λέγων «Καὶ ἡμεῖς οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει, στενάζομεν βαρούμενοι».

Εἶτα, δεικνὺς δι αὐτὸς τῶν καιρῶν τῆς ἀναψύξεως αἴτιος, «καὶ ἀποσιείλη», φησί, «τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν». Οὐκ εἶπεν, «Ἐξαλειφθῆ ὑμῶν ἡ ἁμαρτία», ἀλλ' «αἱ ἁμαρτίαι», καὶ ἐκείνην αἰνιτιόμενος. «Ἀποσιείλη». Τοῦτο εἰπὼν, οὐ λέγει πόθεν λοιπόν, ἀλλὰ μόνον ἐπάγει «Ὁν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι». Ἀκμὴν δέξασθαι. Καὶ πῶς οὐκ εἶπεν, «Ὁν οὐρανὸς ἐδέξαιτο»; Τοῦτο ὡς περὶ τῶν ἄνω χρό-
 20 νων διαλεγόμενος εἶπεν· Ὅτις ὠκονόμηται, φησὶν, οὕτω συνιέθειαι· περὶ δὲ τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως αὐτοῦ οὐδέπω φησὶν, ἀλλ' ἔτι τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις ἐνδιατρίβει, καὶ λέγει «Μωσῆς μὲν γὰρ εἶπε πρὸς τοὺς πατέρας δι Προφήτην ὑμῖν ἀνασιθήσει Κύριος». Εἶτα, ἀνωτέρω εἰπὼν, «Ἀ-
 25 χρι χρόνων ἀποκατασιτάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησε ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος», αὐτὸν εἰσάγει λοιπὸν τὸν Χριστόν· εἰ γὰρ πολλὰ προ-

κάτι, πρόσθεσε αυτό, δηλώνοντας ὅτι ἔχουν πραγματοποιηθεῖ ὅσα ἔπρεπε νὰ πάθει. Ἄλλὰ μὴ νομίσετε, ἐπειδὴ οἱ προφῆτες τὰ εἶπαν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ ἄγνοια τὰ πράξατε, ὅτι εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἀπολογία αὐτὴ γιὰ σᾶς. Ὅμως δὲν ὁμιλεῖ ἔτσι, ἀλλὰ ἡπιότερα· «Μετανοήσατε λοιπόν». Γιατί; «γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες σας». Δὲν ἐννοῶ ἐκεῖνα ποὺ διαπράχθηκαν, ὅταν ἦταν στὸ σταυρό, (ἴσως καὶ ἐκεῖνα νὰ ἔγιναν ἀπὸ ἄγνοια), ἀλλὰ γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἄλλες ἁμαρτίες σας. Ἐπειτα προσθέτει· «γιὰ νὰ σᾶς ἔλθουν καιροὶ ἀνακουφίσεως». Ἐδῶ διδάσκει ἀμυδρὰ γιὰ τὴν ἀνάστασι. Διότι πράγματι ἐκεῖνοι εἶναι οἱ καιροὶ ἀνακουφίσεως, ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐπιζητοῦσε καὶ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Καὶ ἐμεῖς ὅσοι εἴμαστε στὸ σῶμα αὐτό, ποὺ μοιάζει μὲ σκηνή, στενάζομε, σὰν νὰ πιεζόμαστε ἀπὸ κάποιο βαρὺ φορτίο»¹⁷.

Ἐπειτα γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ αἴτιος τῶν καιρῶν ἀνακουφίσεως, λέγει· «Καὶ θὰ σᾶς ἀποστείλει πάλι τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ ἔχει προορισθεῖ νὰ εἶναι λυτρωτῆς σας». Δὲν εἶπε, ἄλλὰ «γιὰ νὰ ἐξαλειφθεῖ ἡ ἁμαρτία σας», ἀλλὰ «οἱ ἁμαρτίες σας», ὑπονοώντας καὶ ἐκείνην. «Θὰ ἀποστείλει»· ἀφοῦ εἶπε αὐτό, δὲν μᾶς λέγει κατόπιν ἀπὸ ποῦ, ἀλλὰ μόνο προσθέτει· «Αὐτὸν δὲ ἔπρεπε μὲν τώρα νὰ τὸν δεχθεῖ ὁ οὐρανός». Εἶναι ὥρα νὰ τὸν δεχθεῖ. Καὶ πῶς δὲν εἶπε ἄυτὸν ποὺ ὁ οὐρανός δέχθηκε; Τὸ εἶπε αὐτό διδάσκοντας γιὰ τοὺς παραπάνω χρόνους. Ἔτσι, λέγει, ἔχουν οἰκονομηθεῖ, ἔτσι ἔχουν διευθετηθεῖ. Γιὰ τὴν αἰώνια δὲ ὑπαρξή του δὲν ὁμιλεῖ ἀκόμη, ἀλλ' ἀναφέρεται στοὺς λόγους τῆς οἰκονομίας καὶ λέγει· «διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς εἶπε πρὸς τοὺς προπάτορές μας, ὅτι θὰ σᾶς ἀναστήσει προφήτη». Ἐπειτα μὲ τὸ νὰ πεῖ παραπάνω, «θὰ μείνει δοξαζόμενος στοὺς οὐρανοὺς, μέχρις ὅτου ἔλθουν οἱ χρόνοι ποὺ θὰ ἀποκατασταθοῦν τὰ πάντα, γιὰ τοὺς ὁποίους μίλησε ὁ Θεός μὲ τὸ στόμα ὄλων τῶν ἀγίων του προφητῶν πρὶν ἀπὸ αἰῶνες», εἰσάγει πλέον τὸν ἴδιο τὸ Χριστό. Διότι ἐφόσον προεῖπε πολλά, αὐτὸν δὲ πρέπει νὰ

εἶπεν, αὐτοῦ δὲ ἀκούειν χρῆ, οὐκ ἂν τις ἀμάριοι, ταῦτα τοὺς προφήτας εἰρηκέναι λέγων.

4. Ἄλλως δὲ θέλει δεῖξαι ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ οἱ προφῆται προεῖπον. Κἂν τις ἀκριβῶς ἐξειάξῃ, εὐρήσει καὶ ἐν τῇ Πα-
 5 λαιᾷ ἀμυδρῶς μὲν, εἰρημένα δέ· ὥστε οὐδὲν νεώτερον. «Τὸν προκεχειρισμένον», φησὶν. Ἐνιαῦθα αὐτοὺς καὶ φοβεῖ, ὡς πολλῶν ὑπολειπομένων. Πῶς οὖν ἔλεγεν, «Ἐπλήρωσον ἃ ἔδει παθεῖν»; «Ἐπλήρωσον», εἶπεν, οὐκ, ἔπληρώθη, δεικνὺς ὅτι, ἃ μὲν ἐχρῆν παθεῖν, ἐπλήρωσον, ἃ δὲ γενέσθαι λει-
 10 πεται ἔτι, οὐδέπω. «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ». Ὁ μάλιστα ὠκειοῦτο αὐτοῦς, λέγει. Ὁρᾷς πῶς ταπεινὰ καὶ ὑψηλὰ παρασπείρει; Ταπεινὸν γὰρ καὶ ὑψηλόν, εἰ ὁ μέλλον εἰς οὐρανοὺς ἀνιέναι κατὰ Μωσέα ἐστί· πλὴν ἀλλὰ τέως μέγα ἦν οὐ γὰρ δὴ κατὰ
 15 Μωσέα τὸ «καὶ ἔσται πᾶς ὁ μὴ ἀκούων ἐξολοθρευθήσεται». Μυρία δὲ καὶ ἄλλα εἶπε τὰ δεικνύντα ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ Μωσέα, ὥστε μεγάλης ἤφατο μαρτυρίας. «Ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀναστήσει», φησὶν, «ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν». Ὡστε Μωσῆς αὐτὸς ἠπειλήσε τοῖς μὴ ἀκούουσι. Ταῦτα ὅλα ἐπαγωγὰ. «Καὶ
 20 πάντες δέ», φησὶν, «οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουήλ». Οὐκ ἠθέλησε καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον, ἀλλὰ, καιρίας μνησθεὶς μαρτυρίας τῆς Μωσαικῆς, παρέπεμψεν αὐτοῦς. «Ἵμεῖς ἐστε», φησὶν, «υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεός». Τῆς διαθήκης», φη-
 25 σὶν, «υἱοί», τουτέστι κληρονόμοι. Ἴνα γὰρ δὴ δόξωσιν ὡς ἀπὸ χάριτος Πέτρου ταῦτα λαμβάνειν, δείκνυσιν ὅτι ἄνωθεν αὐτοῖς ὠφείλειο, ἵνα μᾶλλον πιστεύσωσιν ὅτι καὶ τῷ Θεῷ τοῦτο δοκεῖ.

ἀκούμε, δὲν θὰ ἔσφαλε κάποιος ἐὰν ἔλεγε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔχουν πεῖ οἱ προφῆτες.

4. Ἐξ ἄλλου δὲ θέλει νὰ ἀποδείξει, ὅτι τὰ ἴδια προεῖπαν καὶ οἱ προφῆτες. Καὶ ἂν κάποιος ἐξετάσει μὲ ἀκρίβεια, θὰ βρεῖ καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀμυδρὰ μὲν, ὅπως δὴποτε νὰ ἔχουν ὅμως λεχθεῖ ὥστε δὲν ὑπάρχει τίποτε νεώτερο. «Αὐτὸν ποῦ ἔχει πρὸ αἰώνων προορισθεῖ». Ἐδῶ καὶ τοὺς φοβίζει, διότι ὑπολείπονται πολλὰ νὰ γίνουν. Πῶς λοιπὸν ἔλεγε, «Πραγματοποίησε αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε νὰ πάθει»; «Πραγματοποίησε», εἶπε, καὶ ὄχι «πραγματοποιήθηκαν», γιὰ νὰ δείξει ὅτι πραγματοποιίησε ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε νὰ πάθει, αὐτὰ ποῦ ὑπολείπονται δὲ ἀκόμα νὰ γίνουν, δὲν τὰ πραγματοποιίησε ἀκόμη. «Προφήτην θὰ σᾶς ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς σας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας, ὅπως ἀνέστησε ἐμένα», λέγει αὐτὸ ποῦ πρὸ πάντων τοὺς ἔφερε κοντά. Βλέπετε, πῶς ἀναμιγνύει ταπεινὰ καὶ σπουδαῖα; Διότι ταπεινὸ καὶ σπουδαῖο εἶναι, ἐὰν ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ἀνέλθει στοὺς οὐρανοὺς εἶναι σὰν τὸ Μωϋσῆ· πλὴν ὅμως τότε ἦταν μεγάλο. Διότι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν Μωϋσῆ τό, «Καὶ θὰ συμβεῖ ὅποιος δὲν ὑπακούσει στὸν προφήτη, ὅπως δὴποτε θὰ ἐξολοθρευθεῖ». Εἶπε δὲ καὶ πάρα πολλὰ ἄλλα, ποῦ φανέρωναν ὅτι δὲν εἶναι σὰν τὸ Μωϋσῆ, ὥστε ἦταν μεγάλη ἡ μαρτυρία ποῦ τοὺς παρουσίασε. «Ὁ Θεὸς θ' ἀναστήσει, αὐτόν», λέγει, «ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας». Ὡστε ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς ἀπείλησε αὐτούς, ποῦ δὲν ἀκούουν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι κατηγορίες. «Καὶ ὅλοι δὲ οἱ προφῆτες», λέγει, ἄρχῃς γενομένης ἀπὸ τὸ Σαμουὴλ». Δὲν θέλησε ν' ἀναφέρει τὸν καθένα χωριστά, γιὰ νὰ μὴ κατηγορήσει, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναφέρει τὴν πιὸ βασικὴ μαρτυρία, τὴ σχετικὴ μὲ τὸ Μωϋσῆ, παρέπεμψεν αὐτούς· «Σεῖς εἰσθε», λέγει, οἱ ἀπόγονοι τῶν προφητῶν καὶ τῆς Διαθήκης ποῦ συνῆψε ὁ Θεὸς μὲ αὐτούς». «Τῆς Διαθήκης», λέγει, «εἰστε υἱοί», δηλαδὴ κληρονόμοι. Διότι, γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὰ τοὺς χαρίζονται ἀπὸ τὸν Πέτρο, ἀποδεικνύει, ὅτι ἀπὸ τὸ Θεὸ τοὺς δόθηκαν αὐτά, γιὰ νὰ πιστεύσουν περισσότερο, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸ ἐπιθυμεῖ.

«Υμῖν πρῶτον ἀνασιήσας», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν Παῖδα αὐτοῦ ἀπέσειλεν». Οὐκ εἶπεν “Υμῖν ἀπλῶς ἀπέσειλε τὸν Παῖδα αὐτοῦ”, ἀλλὰ καί, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὅτε ἐστιαυρώθη. “Ἰνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ὅτι αὐτὸς μὲν ταῦτα ἐχαρίζετο, ὁ δὲ Πατὴρ οὐχί, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ «εὐλογοῦντα ὑμᾶς». Εἰ γὰρ ἀδελφὸς ὑμῶν αὐτὸς καὶ εὐλογεῖ ὑμᾶς, ὑπόπλοχοις τὸ πρᾶγμα ἐστὶ τοιτέστι, ἰσοῦτον ἀπέχετε τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοιτέτοις, ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ὑμᾶς αἰτίους καὶ ἀρχηγούς βούλεται γενέσθαι. Οὐκοῦν μὴ ὡς ἀπερριμμένοι διά-
10 κεισθε ἢ ἀποβεβλημένοι. “Ἐν τῷ ἀποσιρέφειν», φησὶν, «ἐκασιον ἀπὸ τῶν πονηριῶν». Οὕτως ὑμᾶς εὐλογεῖ, καὶ οὐχ ἀπλῶς. Καὶ ποία αὕτη εὐλογία; Μεγάλη· οὐ γὰρ δὴ τὸ ἀποσιρέφαι ἀπὸ πονηριῶν, τοῦτο ἱκανὸν καὶ λῦσαι αὐτάς. Εἰ δὲ καὶ λῦσαι οὐχ ἱκανὸν ἦν, πῶς εὐλογίαν παρασχεῖν; Οὐ
15 γὰρ δὴ ὁ ἡδίκηκώς, ἤδη καὶ εὐλογεῖται, ἀλλ’ ἀμαρτημάτων ἀφίεται. Τὸ δὲ «ὡς ἐμέ», εἰ μὴ κατὰ τὸν τῆς νομοθεσίας τις τρόπον ἐκδέξατο, οὐδαμοῦ λόγον ἂν ἀλλαχοῦ ἔξει. «Αὐτοῦ ἀκούσεσθε», φησί· καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ’ «ἔσται πᾶσα ψυχή, ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ Προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευ-
20 θήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ». “Οἱ αὐτοὺς ἔδειξεν ἡμαρτηκότητας, καὶ συγγνώμης μετέδωκε, καὶ ἐπηγγείλατο χρησιᾶ, τότε δὴ δείκνυσιν ὅτι καὶ Μωσῆς τὸ αὐτὸ λέγει. Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία εἶπεῖν, “Ἄχρι χρόνων ἀποκατασιάσεως», καὶ ἐπαγαγεῖν Μωσέα, λέγοντα ὅτι πάντα ἀκούσουσιν, ἃ ἔρει ὁ Χρι-
25 στός, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀπειλῆς φοβεράς; Μεγάλη δείκνυσι γὰρ ὅτι καὶ διὰ τοῦτο πείθεσθαι ὀφείλουσιν αὐτῷ.

Τί ἐστίν, «υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης»; Κληρονόμοι, διάδοχοι. Εἰ οὖν υἱοί, τί ὡς περὶ ἀλλότρια διάκεισθε πρὸς τὰ ὑμέτερα; Ἄρα κατηγορίας μὲν ἐπράξατε ἄξια,

«Σὲ σᾶς πρῶτα», λέγει, «ὅταν ὁ Θεὸς ἀνέστησε τὸν Υἱὸν του, ἀπέστειλε αὐτόν». Δὲν εἶπε, ἀπλῶς, ἴσᾶς ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν του, ἀλλὰ καὶ «μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ὅταν σταυρώθηκε». Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸς μὲν χάριζε αὐτά, ὁ δὲ Πατέρας του ὄχι, γι' αὐτὸ πρόσθεσε τό, «γιὰ νὰ σᾶς εὐλογεῖ». Διότι, ἂν αὐτὸς εἶναι ἀδελφός σας καὶ σᾶς εὐλογεῖ, ἄρα τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπόσχεση· δηλαδὴ τόσο πολὺ πρέπει νὰ ἀποφεύγετε νὰ ἔχετε σχέση μὲ αὐτούς, ὥστε καὶ στοὺς ἄλλους νὰ θέλει νὰ γίνετε αἴτιοι καὶ ἀρχηγοί. Λοιπὸν μὴ συμπεριφέρεσθε σὰν νὰ ἔχετε ἀπορριφθεῖ ἢ ἀποβληθεῖ. «Μὲ τὸ νὰ ἀπομακρύνει τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς ἀπὸ τίς πονηρὰς πράξεις του». Ἔτσι σᾶς εὐλογεῖ καὶ ὄχι ἀπλά. Καὶ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ εὐλογία; Μεγάλῃ. Διότι βέβαια τὸ νὰ καταβάλλετε προσπάθεια νὰ ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τίς πονηρίας, αὐτὸ δὲν εἶναι ἰκανὸ καὶ νὰ τίς συγχωρήσει. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἰκανὸ νὰ τίς συγχωρήσει, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παράσχει εὐλογία; Διότι βέβαια αὐτὸς ποὺ ἔχει ἤδη ἀδικήσει δὲν εὐλογεῖται, ἀλλ' συγχωρεῖται ἀπὸ τίς ἀμαρτίες. Τὸ δέ, «ὅπως ἤγειρε ἐμένα», ἂν κανένας δὲν τὸ δεχθεῖ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τῆς νομοθεσίας, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει πουθενὰ ἄλλοῦ ἐξήγησιν. «Σ' αὐτόν νὰ ὑπακούετε», λέγει, καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ «ὅποιος δὲν θὰ ὑπακούσει στὸν προφήτη ἐκεῖνον, θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀπὸ τὸ λαό». Ὅταν ἀπέδειξε αὐτούς ὅτι εἶχαν ἀμαρτήσῃ καὶ τοὺς μετέδωσε συγγνώμῃ καὶ ὑποσχέθηκε ὠφέλιμα πράγματα, τότε πλέον ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ Μωϋσῆς λέγει τὸ ἴδιον. Καὶ ποιά λογικὴ σχέση ὑπάρχει στὸ νὰ πεῖ, «Μέχρις ὅτου ἔλθουν χρόνια ἀποκαταστάσεως», καὶ νὰ προσθέσει τὸν Μωϋσῆ που λέγει, ὅτι ὅλα θὰ τὰ ἀκούσουν, ὅσα θὰ πεῖ ὁ Χριστός, καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ ἀπειλὴ φοβερή; Μεγάλῃ. Διότι ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ γι' αὐτὸ ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν σ' αὐτόν.

Τί σημαίνει, «υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης»; Κληρονόμοι, διάδοχοι. Ἄν λοιπὸν εἴστε υἱοί, γιατί συμπεριφέρεσθε πρὸς τὰ δικά σας σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ξένα; Ἐπομένως πράξατε ἔργα ἄξια κατηγορίας, θὰ μπορέσετε

δυνήσεσθε δὲ ὅμως συγγνώμης ἰσχεῖν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε ταῦτα, εὐκρίτως λοιπὸν λέγει· «Ὑμῖν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Παῖδα αὐτοῦ εὐλογοῦντα ὑμᾶς». Οὐκ εἶπε, ‘Σώζοντα’, ἀλλὰ, ὁ μείζων ἐστίν, «εὐλογοῦντα», δεικνὺς διὸ οἱ σιαυρωθεῖς εὐ-
 5 λογεῖ τοὺς σιαυρωσαντας. Μιμησώμεθα τοίνυν τοῦτον καὶ ἡμεῖς· ἐκβάλλωμεν ψυχὴν φονικὴν καὶ πολεμίαν. Οὐκ ἀρκεῖ τὸ μὴ ἀμύνασθαι, (τοῦτο καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ γέγονεν), ἀλλὰ πάντα πράττωμεν ὑπὲρ τῶν ἡδίκηκότων, ὡς ὑπὲρ φίλων γνησίων, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν. Ἐκείνου μιμηταὶ ἐσμεν, ἐ-
 10 κείνου μαθηταί, τοῦ μετὰ τὸ σιαυρωθῆναι πάντα κινουντος ὑπὲρ τῶν σιαυρωσάντων, καὶ τοὺς Ἄποσιόλους ἐκπέμποντος. Καίτοι γε ἡμεῖς πολλαχοῦ καὶ δικαίως πάσχομεν ἐκείνος δὲ οὐ μόνον ἀδίκως, ἀλλὰ καὶ ἀσεβῶς· τὸν εὐεργέτην γὰρ, τὸν οὐδὲν ἡδίκηκότα, τοῦτον ἐσιαύρωσαν. Διὰ τί; εἶπέ μοι, δό-
 15 ξης ἔνεκεν; Καὶ μὴν αὐτὸς αὐτοὺς ἐσέμνυε. Πῶς; «Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας», φησί, «ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ἃ λέγουσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «Ὑπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ». Καὶ δυνάμενος αὐτοῦς
 20 ἀπολέσαι, σώζει. Τοῦτον οὖν μιμησώμεθα, καὶ μηδεὶς ἐχθρὸς τινος ἔστω, μηδεὶς πολέμιος, ἀλλ’ ἢ τοῦ διαβόλου μόνον.

5. Οὐ μικρὸν τι πρὸς τοῦτο καὶ τὸ μὴ ὀμνύειν συντελεῖ, καὶ τὸ μὴ ὀργίζεσθαι. Ἀπὸ τοῦ μὴ ὀργίζεσθαι οὐδὲ ἐχθρὸν ἔξομεν. Ἐκκοπον ἀνθρώπου τὸν ὄρκον, καὶ τὰ περὶ περιέ-
 25 κοφας τῆς ὀργῆς, τὸν θυμὸν ἔσβεσας ἅπαντα· ὡσπερ γὰρ πνεῦμα ὀργῆς ὁ ὄρκος ἐστί. Χάλασον τὰ ἰστία· οὐδὲν ὄφελος ἰστίου, πνεύματος οὐκ ὄντιος. Ἄν ποίνην μὴ κράζωμεν, μηδὲ ὀμνύωμεν, τὰ νεῦρα ἐξεκόψαμεν τοῦ θυμοῦ. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, πείραν λάβετε τοῦ πράγματιος, καὶ διὸ οὕτως ἔχει,

18. Ματθ. 23, 2 - 3.

19. Ματθ. 8, 4.

ὅμως νὰ τύχετε συγγνώμης. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε αὐτά, δικαιολογημένα στή συνέχεια λέγει «Σὲ σᾶς ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Υἱὸ τοῦ Ἰησοῦν γιὰ νὰ σᾶς εὐλογεῖ». Δὲν εἶπε γιὰ νὰ σᾶς σώσει», ἀλλ' ἐκεῖνο πού εἶναι μεγαλύτερο, «νὰ σᾶς εὐλογήσει», γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ἐκεῖνος πού σταυρώθηκε εὐλογεῖ τοὺς σταυρωτὲς του. Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν αὐτὸν καὶ ἐμεῖς. Ἄς ἐκριζώσουμε τὴ φονικὴ καὶ ἐχθρική ψυχὴ. Δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ μὴ ἀμυνόμαστε, (αὐτὸ ἔγινε καὶ στήν Παλαιὰ Διαθήκη), ἀλλὰ ὅλα ἄς τὰ πράττομε γιὰ χάρη ἐκείνων πού ἔχουν ἀδικήσει, σὰν νὰ εἶναι γνήσιοι φίλοι, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους. Ἐκείνου εἴμαστε μιμητὲς, ἐκείνου μαθητὲς, πού μετὰ τὴ σταύρωση χρησιμοποιοεῖ τὰ πάντα ὑπὲρ ἐκείνων πού τὸν σταύρωσαν, καὶ ἀποστέλλει καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἄν καὶ βέβαια ἐμεῖς πολλὰς φορὲς καὶ δίκαια πάσχομε, ἐκεῖνος δὲ ὄχι μόνο ἄδικα, ἀλλὰ καὶ μὲ τρόπο ἀσεβή· διότι τὸν εὐεργέτη, πού καθόλου δὲν εἶχε ἀδικήσει, αὐτὸν σταύρωσαν. Γιατί; πὲς μου, γιὰ δόξα; Καὶ ὅμως αὐτὸς δόξα-σε αὐτούς. Πῶς; «Ἐπάνω στὸ διδασκαλικὸ θρόνο τοῦ Μωϋσέως κάθισαν», λέγει, «οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν, ὅσα θὰ σᾶς λέγουν αὐτοὶ νὰ πράττετε, νὰ τὰ πράττετε, μὴ πράττετε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»¹⁸. Καὶ πάλι σὲ ἄλλο σημεῖο. «Πήγαινε καὶ δεῖξε τὸν ἑαυτὸ σου στὸν ἱερέα»¹⁹. Καὶ ἐνῶ μποροῦσε νὰ καταστρέψει αὐτούς, τοὺς σώζει. Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμηθοῦμε καὶ κανέναν ἄς μὴ εἶναι ἐχθρὸς ἄλλου, κανέναν πολέμιος, παρὰ μόνον τοῦ διαβόλου.

5. Δὲν συντελεῖ λίγο γι' αὐτὸ καὶ τὸ νὰ μὴ ὀρκίζεται καὶ τὸ νὰ μὴ ὀργίζεται κανένας. Ἀποφεύγοντας τὴν ὀργὴν δὲν θὰ ἔχουμε ἐχθρό. Κόψε τὸν ὄρκο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ ἔχεις περικόψει καὶ τὰ φτερὰ τῆς ὀργῆς καὶ θὰ ἔχεις σβῆσει ὅλο τὸ θυμό. Διότι ὁ ὄρκος εἶναι σὰν ἄνεμος ὀργῆς. Χάλασε τὰ ἱστία· σὲ τίποτε δὲν ὠφελεῖ τὸ ἱστίο, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἄνεμος. Ἄν λοιπὸν δὲν φωνάζουμε, οὔτε ὀρκιζόμαστε, ἀποκόψαμε τὸ νεῦρο τοῦ θυμοῦ. Ἄν δὲν πιστεύετε, μπορεῖτε νὰ δοκιμάσετε καὶ θὰ

τότε γνώσεσθε. Θεὸς τῷ θυμουμένῳ νόμον μηδέποτε ὁμνύναι,
 καὶ οὐκ ἀναγκασθήσῃ περὶ ἐπεικειᾶς αὐτῷ διαλεχθῆναι. Οὕ-
 τω τὸ πᾶν ἤγνυσται καὶ οὔτε ἐπιουκῆσετε, οὔτε ὁμοσεσθε ὅ-
 λως. Οὐκ ἴστε εἰς ὅσας ἀτοπίας ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν ἐμβάλλε-
 5 τε; Ἀνάγκη γάρ, δεσμῶ ἑαυτοὺς περιβάλλοντες, καὶ πάσῃ
 μηχανῇ σπουδάζοντες ὥστε καθάπερ ἐξ ἀφύκιου τινὸς κα-
 κοῦ τὴν ψυχὴν ἐξελκύσαι, εἶτα μὴ δυνηθέντες, λοιπὸν ἐν ὁ-
 δύνῃ διάγειν καὶ μάχαις, καὶ ἀρᾶσθαι τῷ θυμῷ· ἀλλὰ πάντα
 εἰκῆ καὶ μάτην γίνεται. Οὐκοῦν ἀπέιλησον, διόρισαι, πάν-
 10 τα ποίησον χωρὶς ὄρκου. Ἔξεσιν ἀναλῦσαι καὶ τὰ λεχθέν-
 τα καὶ τὰ γενόμενα, ἂν θέλῃς. Οὕτω τήμερον ἀνάγκη πρό-
 τερον ὑμῖν διαλεχθῆναι ἐπειδὴ γὰρ ἠκούσατε, καὶ τὸ πλεόν
 ὑμῖν καιώρθωται.

Φέρε δὴ λοιπὸν, τίνας ἔνεκεν ἐπεισηλθεν ὁ ὄρκος, καὶ
 15 διὰ τί συνεχωρήθη εἶναι, εἶπωμεν. Ἄνωθεν τὴν γένεσιν αὐ-
 τοῦ διηγούμενου, καὶ πότε ἐτέχθη, καὶ πῶς, καὶ παρὰ τίνων,
 ἀμειψόμεθα ὑμᾶς τῇ διηγῆσει ὑπὲρ τῆς ὑπακοῆς. Τὸν μὲν
 γὰρ καιωρθωκότα ἀναγκαῖον καὶ φιλοσοφεῖν, τὸν δὲ μηδέ-
 πω, οὐδὲ λόγον ἀκοῦσαι ἄξιον. Ἐποίησαν συνθήκας πολλὰς
 20 οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἔσφαξαν θύματα, καὶ θυσίας ἀνή-
 νεγκαν, καὶ οὐδέπω ἦν ὄρκος. Πόθεν οὖν ἐπεισηλθεν ὁ ὄρ-
 κος; Ὅτι τὰ κακὰ ἠὲξήθη, διὲ πάντα ὁμοῦ ἄνω καὶ κάτω
 γέγονεν, διὲ πρὸς εἰδωλολατρίαν ἀπέκλιναν, τότε δὴ, τότε,
 διὲ ἄπιστοι λοιπὸν ἐφαίνοντο, τὸν Θεὸν ἐκάλουν μάρτυρα,
 25 ὥσπερ ἐγγυητὴν διδόντες τῶν λεγομένων ἀξιόχρεων· τοῦτο
 γὰρ ὄρκος ἐστί, τρόπων ἀπιστιουμένων ἐγγύη. Ὡστε πρώτη
 καιτηγορία αὕτη τοῦ ὁμνύοντος, εἰ μὴ πιστεύοιτο χωρὶς ἐγ-
 γύου, καὶ ἐγγύου μεγάλου· διὰ γὰρ τὴν πολλὴν ἀπιστίαν οὐκ
 ἀνθρώπων ζητοῦσιν ἔγγυον, ἀλλὰ τὸν Θεόν. Δεύτερον, καὶ

διαπιστώσετε, ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα. Θέσε σὲ ἐκείνον ποὺ θυμώνει νόμο νὰ μὴ ὀρκισθεῖ ποτέ, καὶ δὲν θὰ χρειασθεῖ νὰ τὸν διδάξεις γιὰ ἐπιείκεια. "Ἐτσι τὸ πᾶν κατορθώθηκε. Καὶ οὔτε θὰ ἐπιορκήσετε, οὔτε θὰ ὀρκισθεῖτε καθόλου. Δὲν γνωρίζετε ἀπὸ αὐτὸ σὲ πόσες ἀνοησίες ὀδηγεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας; Πρέπει λοιπὸν περιβάλλοντας τοὺς ἑαυτοὺς σας μὲ δεσμὸ νὰ φροντίζετε μὲ κάθε τρόπο νὰ λυτρώσετε τὴν ψυχὴ σας σὰν ἀπὸ κάποιο ἀναπόφευκτο κακό, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν τὸ καταφέρατε, κατόπιν ζεῖτε μὲ ὀδύνη καὶ μὲ διαμάχες καὶ καταριέσθε τὸ θυμό, ἀλλ' ὅλα γίνονται μάταια καὶ ἄσκοπα. Λοιπὸν ἀπέιλησε, διαχώρισε, κάμε τα ὅλα χωρὶς ὄρκο. Μποροῦμε νὰ ἀναλύσομε καὶ τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ καὶ ἔχουν γίνει, ἂν θέλεις. "Ἐτσι σήμερα εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς διδάξω ἡπιότερα· διότι, ἐπειδὴ ἀκούσατε, καὶ τὸ περισσότερο τὸ ἔχετε κατορθώσει.

"Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ πῶς αἰτία εἰσῆλθε ὁ ὄρκος καὶ γιὰτί ἐπιτράπηκε νὰ ὑπάρχει. Διηγούμενοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ γένεσίν του, καὶ τὸ πότε δημιουργήθηκε, καὶ πῶς, καὶ ἀπὸ ποιού, θὰ σᾶς ἀνταμείψουμε μὲ τὴ διήγησιν γιὰ τὴ ὑπακοή σας. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ ἔχει κατορθώσει κάτι εἶναι ἀνάγκη νὰ φιλοσοφεῖ, αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν κατώρθωσε τίποτε ἀκόμη, οὔτε λέξη δὲν ἀξίζει νὰ ἀκούσει. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἀβραὰμ ἔκαμαν πολλές συνθήκες, καὶ ἔσφαξαν ζῶα γιὰ θυσίας, καὶ πρόσφεραν θυσίας, καὶ ὁ ὄρκος ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἰσῆλθε ὁ ὄρκος; "Ὅταν αὐξήθηκάν τὰ κακά, ὅταν ὅλα μαζί ἔγιναν ἄνω κάτω, ὅταν ἐξέκλιναν πρὸς τὴν εἰλωλολατρία, τότε, ὅταν ἄρχισαν νὰ φαίνονται στὴ συνέχεια ἄπιστοι, καλοῦσαν μάρτυρα τὸ Θεό, καθιστώντας αὐτὸν ἀξιόπιστο ἐγγυητὴ τῶν λόγων τους. Διότι αὐτὸ εἶναι ὄρκος, ἡ ἐγγύησις τῶν ἀμφισβητουμένων θέσεων. "Ὡστε αὕτη εἶναι ἡ πρώτη κατηγορία ἐκείνου ποὺ ὀρκίζεται, ὅτι δὲν γίνεται πιστευτός, χωρὶς ἐγγύησις καὶ μάλιστα ἐγγύησις μεγάλη· διότι γιὰ τὴ μεγάλη ἀπιστία δὲν ζητοῦν ἄνθρωπο ἐγγυητὴ, ἀλλὰ τὸ Θεό. Δεύτερο καὶ σ'

τοῦ λαμβάνοντος τὸν ὄρκον τὸ αὐτὸ ἔγκλημα, εἰ, ὑπὲρ συναλ-
 λαγμάτων διαφερόμενος, τὸν Θεὸν ἔλκοι πρὸς τὴν ἐγγύην,
 καὶ λέγοι μὴ ἀφίστασθαι, εἰ μὴ ἐκεῖνον λάβοι. Ὡ τῆς ὑπερ-
 βαλλούσης ἀναιουθησίας! ὦ τῆς ὑβρεως! σκώληξ καὶ γῆ καὶ
 5 σποδὸς τυγχάνων καὶ καπνός, τὸν Δεσπότην σου ἔλκεις εἰς
 ἐγγύην, κἀκεῖνον ἀναγκάζεις λαβεῖν. Εἶπέ μοι, εἰ, τῶν παί-
 δων ὑμῶν φιλονεικούντων πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀπιστιουμέ-
 νων ἑαυτοῖς, ἔφησεν ὁ ὁμόδουλος μὴ ἀποστήσεσθαι, ἕως ἂν
 τὸν κοινὸν δεσπότην ἐγγυητὴν λάβοι, ἄρα οὐκ ἂν ἔλαβε πλη-
 10 γὰς μωρίας, καὶ ἔμαθεν δι τῷ δεσπότη εἰς ἄλλα κεχοῖσθαι
 δεῖ, οὐκ εἰς ταῦτα; Τί λέγω ὁμόδουλον; Εἰ γὰρ αἰδεσιμώ-
 τερον εἴλειτο ἄνδρα, οὐχ ὑβριν τὸ πρᾶγμα ἠγήσαιο ἂν;

Ἄλλ' ἐγὼ σὺ βούλομαι, φησί. Καλῶς οὐκοῦν μηδὲ ἐ-
 κεῖνον ἀναγκάζε, ἐπεὶ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο γίνεται· ἂν
 15 εἶπη, 'Τὸν δεῖνα δίδωμι ἐγγυητὴν', σὺ οὐκ ἀνέχη. Τί οὖν;
 καὶ ἀπολέσω, φησί, τὸ διδόμενον; Οὐ λέγω τοῦτο, ἀλλ' δι
 τὸν Θεὸν ὑβρίσαι ἀνέχη. Διὸ καὶ μᾶλλον ὁ καταναγκάζων
 ἢ ὁ ὁμνὸς ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν ὡσαύτως καὶ ὁ μη-
 δενὸς αἰτοῦντος ὁμνός. Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, δι ὁμνύει
 20 ἕκαστος ὑπὲρ ὀβολοῦ ἑνός, ὑπὲρ προσθήκης μικρᾶς, ὑπὲρ
 ἀδικίας. Ταῦτα, διαν μὴ ὦσιν ἐπιουρκία· ἂν δὲ ἐπιουρκία
 παρακολουθήσῃ, πάντα ἄνω καὶ κάτω, καὶ ὁ λαβὼν, καὶ ὁ
 δοὺς πεποίηκεν. Ἄλλ' ἔστιν ἀγνοούμενά τινα, φησίν. Ἄλ-
 λά, ταῦτα προσφώμενος, μηδὲν ποιεῖ ραθύμως· εἰ δὲ ραθύ-
 25 μως ποιεῖς, ἀπαίτει σαυτὸν δίκην ζημίας. Βέλτιον οὕτω ζη-
 μιωθῆναι ἢ ἐτέρως. Εἶπε γάρ μοι, ἔλκεις εἰς ὄρκον τὸν
 ἄνδρα, τί προσδοκῶν; δι ἐπιουρκήσῃ; Ἀλλὰ τοῦτο ἀνοίας
 ἐσχάτης· ἐπὶ τὴν σὴν γὰρ κεφαλὴν ἢ δίκη τραπήσεται βέλ-

ἐκεῖνον ποῦ δέχεται τὸν ὄρκο ὑπάρχει ἡ ἴδια κατηγορία, ἐφ' ὅσον ἐνδιαφερόμενος γιὰ τὰ συναλλάγματα, ἐπικαλεῖται τὸ Θεὸ ἐγγυητὴ καὶ λέγει ὅτι δὲν θὰ παραιτηθεῖ ἂν δὲν λάβει ἐκεῖνον. Πῶ πῶ ὑπερβολικὴ ἀναισθησία, πῶ πῶ ἀναίδεια· ἐνῶ εἶσαι σκουλήκι καὶ χῶμα καὶ σκόνη καὶ καπνός, θέλεις τὸν Κύριό σου ἐγγυητὴ, καὶ τὸν ὄρκο ἐξαναγκάζεις τοὺς ἄλλους νὰ σοῦ δώσουν. Πές μου, ἂν συνέβαινε οἱ δοῦλοι σας νὰ φιλονεικοῦν μεταξύ τους καὶ νὰ μὴ πιστεύουν τοὺς ἑαυτοὺς τους, καὶ ἔλεγε ὁ ὁμόδουλος, ὅτι δὲν θὰ παραιτηθεῖ μέχρις ὅτου λάβει ἐγγυητὴ τὸν κοινὸ κύριο, ἄρα γε δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ πολλὰ κτυπήματα καὶ δὲν θὰ μάθαινε ὅτι πρέπει σὲ ἄλλα νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν κύριο καὶ ὄχι σὲ τέτοια; Τί λέγω ὁμόδουλο; Διότι ἂν προτιμοῦσε σεβασμιώτερο ἄνδρα, δὲν θὰ θεωροῦνταν τὸ πρᾶγμα προσβολή;

Ἄλλ' ἐγὼ δὲν θέλω, λέγει. Καλῶς· λοιπὸν οὔτε ἐκεῖνον νὰ τὸν ἀναγκάζεις, ἀφοῦ καὶ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων γίνεται αὐτό, ἂν πεῖ κάποιος, ἴδινω ἐγγυητὴ τὸν τάδε, σὺ δὲν ἀνέχεσαι. Τί λοιπὸν; καὶ θὰ χάσω, λέγει, αὐτὸ ποῦ δίνω; Δὲν λέγω αὐτό, ἀλλ' ὅτι ἀνέχεσαι νὰ ἀσεβήσεις στὸ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ περισσότερο αὐτὸς ποῦ ἐξαναγκάζει παρὰ αὐτὸς ποῦ ὀρκίζεται, θὰ ἔχει ὀπωσδήποτε τὴν τιμωρία, καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτὸς ποῦ ὀρκίζεται, χωρὶς κανέναν νὰ τοῦ τὸ ζητήσῃ. Καὶ τὸ χειρότερο βέβαια εἶναι, ὅτι ὁ καθένας ὀρκίζεται γιὰ ἓναν ὀβολό, γιὰ μιὰ μικρὴ προσθήκη, γιὰ ἀδικία. Αὐτά, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἐπιорκίες· ἂν δὲ ἀκολουθήσῃ καὶ ἐπιорκία, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβε καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔδωσε τὸν ὄρκο, τὰ ἔκαναν ὅλα ἄνω κάτω. Ἄλλ' εἶναι, λέγει, καὶ μερικὰ ποῦ δὲν τὰ γνωρίζομε. Ἄλλὰ προβλέποντας αὐτά, μὴ κάμνεις τίποτε ἀπρόθυμα· ἐὰν ὅμως τὸ κάμνεις ἀπρόθυμα, νὰ ἀπαιτεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου δίκαια τιμωρία. Εἶναι καλύτερα νὰ τιμωρηθεῖς ἔτσι, παρὰ διαφορετικὰ. Διότι πές μου, παρασύρεις σὲ ὄρκο τὸν ἄνθρωπο, ἀναμένοντας τί; ὅτι θὰ ἐπιорκήσῃ; Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι ἡ χειρότερη ἀνοησία· διότι ἡ τιμωρία θὰ στραφεῖ στὴ δική σου κεφαλή· εἶναι

τιόν σε τὰ χρήματα ἀπολέσαι, ἢ ἐκεῖνον ἀπόλλυσθαι. Τί με-
 τὰ τῆς σῆς ζημίας τοῦτο ποιεῖς, καὶ μετὰ τῆς ὕβρεως τοῦ
 Θεοῦ; Θηρίου αὐτῆ ἢ ψυχῆ, καὶ ἀσεβοῦς ἀνδρός. Ἄλλὰ
 προσδοκῶ ὅτι οὐκ ἐπισηκῆσει. Οὐκοῦν καὶ χωρὶς ὄρκου πί-
 5 στευσον. Ἄλλ' εἰσὶ πολλοί, φησὶν, οἱ χωρὶς ὄρκου εἴλοντο
 ἀποστερηθῆσαι, μετὰ δὲ ὄρκον, οὐκέτι. Ἀπαιτῆς σεαυτὸν, ἄν-
 θρωπε. Ἄνθρωπος, κλέπτειν μεμαθηκῶς καὶ τὸν πλησίον
 ἀδικεῖν, ἔλοιτο ἂν καὶ ὄρκον καταπαιτῆσαι πολλάκις· εἰ δὲ
 περὶ τοῦ ὀμῶσαι εὐλαβηθῆιη, περὶ τοῦ ἀδικῆσαι πολλῶ μᾶλ-
 10 λον. Ἄλλ' ἄκων αὐτὸ πάσχει; Οὐκοῦν συγγνώμης ἄξιος. Ἄλ-
 λὰ τί λέγω περὶ τῶν ὄρκων τούτων, ἀφείς τοὺς ἐπ' ἀγορᾶς;
 Ἐκεῖ γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις εἰπεῖν ὑπὲρ γὰρ δέκα ὀβο-
 λῶν ὄρκοι γίνονται καὶ ἐπισηκίαι· ὅτι γὰρ σκηπιδὸς ἄνωθεν
 οὐ κατέρχεται; ὅτι γὰρ οὐ πάντα ἀνατρέπεται, ἔσηκας κα-
 15 τέχων τὸν Θεόν. Τί δήποτε; Ἰνα λάχανα λάβῃς, ἵνα ὑπο-
 δήματα, ὑπὲρ ὀλίγου ἀργυρίου εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν καλῶν.
 Μὴ δὴ, ἐπειδὴ μὴ κολαζόμεθα, νομίσωμεν μηδὲ ἁμαρτάνειν
 τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οὐ τῆς ἡμετέρας ἀ-
 ρειῆς. Ὅμοσον κατὰ τοῦ παιδὸς τοῦ σου, ὁμοσον κατὰ σου-
 20 τοῦ, εἰπέ, Ὅτι μὴ δήμιος ἐπισιαλή ταῖς πλευραῖς ταῖς ἐ-
 μαῖς. Ἄλλὰ δέδοικας. Τῶν πλευρῶν σου οὖν ἀτιμώτερος ὁ
 Θεός; τῆς κεφαλῆς σου εὐειλέσιτερος; Εἰπέ Ὅτι μὴ πη-
 ρωθῶ. Ἄλλ' ὁ μὲν Χριστὸς οὕτως ἡμῶν φεῖδεται, ὡς κω-
 λύειν καὶ κατὰ τῆς οἰκείας ὀμνύειν κεφαλῆς, ἡμεῖς δὲ οὐ-
 25 τως ἀφειδοῦμεν τῆς δόξης τῆς τοῦ Θεοῦ, ὡς πανιαχοῦ αὐ-
 τὸν ἔλκειν. Οὐκ ἴστε τί ἐστὶ Θεός, καὶ ποίοις σιόμασι καλεῖ-
 σθαι ὀφείλει. Ἄλλ' ἂν μὲν περὶ τίνος λέγωμεν ἀνδρός ἐνα-
 ρεῖου, φαμέν, Ἀπόπλυνον τὸ στόμα σου, καὶ οὔτι μνήσθητι,
 γυνὴ δὲ τὸ τίμιον ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ θαυμασιόν

καλύτερα σὺ νὰ χάσεις τὰ χρήματα, παρὰ ἐκεῖνος νὰ χαθεῖ. Γιατί κάμνεις αὐτό, μὲ δική σου ζημία καὶ μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸ Θεό; ἢ ψυχὴ αὐτὴ εἶναι θηρίου καὶ ἀσεβῆ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἀναμένω, ὅτι δὲν θὰ ἐπιорκήσει. Λοιπὸν καὶ χωρὶς ὄρκο πίστευε. Ἄλλ' ὑπάρχουν πολλοί, λέγει, ποὺ χωρὶς ὄρκο θὰ προτιμοῦσαν νὰ μὴ δώσουν ὅ,τι ὑποσχέθηκαν, μετὰ ἀπὸ ὄρκο ὅμως ποτέ. Ἀπατᾶς τὸν ἑαυτὸ σου, ἄνθρωπε. Ἄνθρωπος, ποὺ ἔμαθε νὰ κλέβει καὶ νὰ ἀδικεῖ τὸν πλησίον, θὰ προτιμοῦσε καὶ τὸν ὄρκο πολλές φορές νὰ καταπατήσῃ ἂν ὅμως φοβόταν νὰ ὀρκισθεῖ, πολὺ περισσότερο θὰ φοβόταν καὶ νὰ ἀδικήσῃ. Ἄλλὰ τὸ κάμνει αὐτὸ παρὰ τῆ θέλησός του; Συνεπῶς εἶναι ἄξιος συγγνώμης. Ἄλλὰ γιατί ὁμιλῶ γιὰ τοὺς ὄρκους αὐτοὺς, ἀφήνοντας τοὺς ὄρκους τῆς ἀγορᾶς; Διότι ἐκεῖ, τίποτε παρόμοιο δὲν ἔχεις νὰ πεῖς καθόσον γιὰ δέκα ὀβολοὺς γίνονται ὄρκοι καὶ ἐπιорκίαι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν πέφτει κεραυνὸς ἀπὸ πάνω, ἐπειδὴ δὲν ἀνατρέπονται τὰ πάντα, ἔρχεσαι καὶ ὀρκίζεσαι στὸ Θεό. Τί λοιπὸν; Γιὰ νὰ λάβεις λάχανα, ὑποδήματα, γιὰ λίγα χρήματα, καλεῖς αὐτὸν σὰν μάρτυρα. Μὴ λοιπὸν νομίσουμε, ὅτι ἐπειδὴ δὲν τιμωρούμαστε, δὲν ἀμαρτάνομε τοῦτο ὀφείλεται στὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὄχι στὴ δική μας ἀρετή. Ὁρκίσου στὸ παιδί σου ὀρκίσου στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου πὲς ἔτσι οὔτε δῆμιος ἄς μὴ λυπηθεῖ τίς πλευρές μου. Ἄλλὰ φοβάσαι. Λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι ἀτιμότερος ἀπὸ τίς πλευρές σου; πῶς εὐτελής ἀπὸ τὸ κεφάλι σου; Πὲς, ἄς μὴ μείνω ἔτσι ἀνάπηρος. Ἄλλ' ὁ μὲν Χριστὸς τόσο πολὺ μᾶς λυπᾶται, ὥστε νὰ μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὀρκιζόμαστε καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς μας, ἡμεῖς δὲ τόσο πολὺ παραμελοῦμε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὥστε παντοῦ αὐτὸν θέλουμε ἐγγυητὴ. Δὲν γνωρίζετε τί εἶναι Θεός καὶ μὲ ποῖα στόματα πρέπει νὰ ἐπικαλεῖται. Ἄλλ' ἐὰν μὲν ὁμιλοῦμε γιὰ κάποιον ἐνάρετο ἄνδρα, λέμε, ἴπλυνε τὸ στόμα σου καὶ ὕστερα ἀνάφερε τον', τῶρα δὲ τὸ τίμιον ὄνομα, τὸ ὑπεράνω ἀπὸ κάθε ὄνομα, τὸ θαυμαστὸ σὲ ὅλη τὴ γῆ, ποὺ οἱ δαίμονες ὄταν τὸ

ἐν πάσῃ τῇ γῆ, ὃ δαίμονες ἀκούοντες φρίττουσιν, ἀπλῶς περιούρομεν.

6. Ὡ τῆς συνηθείας! ἀπὸ γὰρ ταύτης γέγονεν εὐκαταφρόνητον. Ἀμέλει γοῦν εἰς οἶκον ἅγιον ἂν ἐπιθῆς τινι ἀνάγκῃν ὁμῶσαι, ὡς φρικτὸν τὸν ὄρκον ἐργασάμενος, οὕτω
5 διάκεισαι καίτοι πόθεν οὕτω φρικτὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἢ διτι ἐκείνῳ μὲν ἀπλῶς ἀποκεχρήμεθα, τούτῳ δὲ οὐχί; οὐ γὰρ φρίκῃν ἔδει γενέσθαι, ὀνομαζομένου τοῦ Θεοῦ; Ἀλλ' ἐπὶ μὲν Ἰουδαίων οὕτως αὐτοῦ τὸ ὄνομα σεμνὸν ἦν, ὡς ἐν πετάλοις
10 γράφεσθαι, καὶ μηδενὶ τὰ γράμματα ἐξεῖναι φορεῖν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ, νυνὶ δὲ ὡς τὸ τυχόν οὕτω περιφέρομεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα. Εἰ ἀπλῶς ὀνομάζειν τὸν Θεὸν οὐ πᾶσιν εὐαγές, τὸ καὶ ἐπὶ μαρτυρίαν αὐτὸν καλεῖν, πόσης τόλμης, εἰπέ μοι, πόσης μανίας; Εἰ γὰρ πάντα ρῦψαι ἐχρῆν, οὐκ ἔδει προ-
15 θύμως ἔαν;

Ἴδου λέγω καὶ διαμαρτύρομαι. Κατορθώσατε τούτους τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὄρκους, τοὺς δὲ μὴ πειδομένους, πάντας ἐμοὶ ἀγάγετε. Ἴδου παρόντων ὑμῶν ἐπισκήπιω τοῖς πρὸς ὑπηρεσίαν ἀφωρισμένοις τῶν οἴκων τῶν εὐκτηρίων,
20 καὶ παραινῶ καὶ παρεγγυῶ, μηδενὶ ὁμνῦναι ἀπλῶς ἐξεῖναι μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐτιέρωσ. Πρὸς ἐμὲ οὖν ἀγέσθω ὅσοις ἂν ἦ, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα μέχρις ἡμῶν ἔρχεσθαι δεῖ, καθάπερ ἐπὶ παίδων μικρῶν. Μὴ γένοιτο! Αἰσχύνῃ γὰρ ἐσὶν ὑπὲρ τινῶν ἔτι δέεσθαι μανθάνειν. Μὴ τραπέζης ἱερᾶς ἄψασθαι τολ-
25 μᾶς, ἀμύητος ὢν; Ἀλλὰ τὸ ἔτι χεῖρον, οὐ ὁ μεμνημένος τῆς ἱερᾶς ἄψασθαι τραπέζης τολμᾶς, ἧς οὐδὲ πᾶσιν ἱερεῦσιν ἄψασθαι θέμις, καὶ οὕτως ὁμνῦναι. Καὶ σὺ μὲν τῆς τοῦ παιδὸς κεφαλῆς οὐκ ἂν ἄψαιο ἀπελθὼν, τραπέζης δὲ ἄπιη, καὶ

ἀκούουν φρίττουν, ἡμεῖς σάν κάτι ὄπλό τὸ καταξευτελί-
ζουμε.

6. Πῶ πῶ συνήθεια! διότι ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ ἔχει
γίνει εὐκαταφρόνητο. Ὅπωςδήποτε λοιπὸν ἂν ἀναγκά-
σεις κάποιον νὰ ὀρκισθεῖ σὲ οἶκο ἅγιο, φέρεσαι ἔτσι σάν
νὰ διέπραξες φρικτὸ ὄρκο· καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι εἶ-
ναι ἔτσι φρικτό, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐκείνον μὲν ἀπλῶς χρη-
σιμοποιοῦμε, αὐτὸν δὲ ὄχι; δὲν θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ προ-
καλεῖ φρίκη, ὅταν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Ἄλ-
λὰ στοὺς μὲν Ἰουδαίους ἦταν τόσο σεβαστὸ τὸ ὄνομα αὐ-
τοῦ, ὥστε νὰ γράφεται στὰ πέταλα, καὶ σὲ κανένα νὰ
μὴ ἐπιτρέπεται νὰ φορεῖ τὰ γράμματα, παρὰ μόνο στὸν
ἀρχιερέα²⁰, τῶρα δὲ διασύρουμε τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τέ-
τοιο τρόπο σάν νὰ εἶναι κάτι τὸ τυχαῖο. Ἄν ἀπλῶς τὸ νὰ
ὀνομάζουμε τὸ Θεὸ δὲν εἶναι σὲ ὅλους σεβαστό, τὸ νὰ
ἐπικαλούμαστε αὐτὸν γιὰ μάρτυρα πὲς μου πόσης θρα-
σύτητας δείγμα εἶναι; πόσης παραφροσύνης; Διότι, ἐάν
ἔπρεπε ὅλα νὰ τὰ ἀπορρίψουμε, δὲν θὰ ἔπρεπε πρόθυμα
νὰ τὰ ἀφήσουμε;

Ἴδου λέγω καὶ διαμαρτύρομαι, κατορθώσατε νὰ ἀπο-
φύγετε τοὺς ὄρκους ποὺ δίδονται στὴν ἀγορὰ, αὐτοὺς
δὲ ποὺ δὲν πείθονται, ὀδηγήσατέ τους ὅλους σ' ἐμένα.
Νά, παρουσία ὅλων σας παραγγέλω στοὺς διορισμέ-
νους στὴν ὑπηρεσία τῶν εὐκτήριων οἴκων, καὶ προ-
τρέπω καὶ δίνω ἐντολή, σὲ κανένα νὰ μὴ ἐπιτρέπουν νὰ
ὀρκίζεται γιὰ ἀπλὰ πράγματα, μᾶλλον δὲ καὶ σὲ καμιὰ
ἄλλη περίπτωση. Πρὸς ἐμένα λοιπὸν ἄς ὀδηγηθεῖ ὁποῖος
καὶ ἂν εἶναι, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ φθάνουν μέχρις
ἐμένα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ.
Μὴ γένοιτο! Διότι εἶναι ντροπὴ μερικοὶ ἀκόμη νὰ χρειάζε-
ται νὰ διδάσκονται. Μήπως τολμᾶς νὰ ἐγγίσεις ἱερὴ τρά-
πεζα, ἐνῶ εἶσαι ἀμύητος; Ἄλλὰ τὸ ἀκόμα χειρότερο, σὺ
ποὺ εἶσαι μνημένος τολμᾶς νὰ ἐγγίσεις τὴν ἱερὴ τράπεζα,
ποὺ οὔτε ὅλοι οἱ ἱερεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐγγίζουν, καὶ
ὀρκίζεσαι κατὰ τέτοιο τρόπο. Καὶ σὺ μὲν, φεύγοντας δὲν
θὰ μπορούσες νὰ ἐγγίσεις τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ, ἐγγί-

οὐ φροῖνιεις, οὐδὲ δέδοικας; Πρὸς ἐμὲ τοὺς τοιοῦτους ἄγε· ἐγὼ δικάσω, καὶ χαίροντας ἐκατέρους ἀποπέμψω. Ὁ βούλεσθε, ποιεῖτε νόμον ἰθὺν μὴδὲ ὄλωσ ὁμνύναι. Ποία σωτηρίας ἐλπίς, οὕτως ἡμῶν πάντα κενούτων; διὰ τοῦτο γραμ-
 5 ματεῖα, διὰ τοῦτο συμβόλαια, ἵνα καταθύσης τὴν σαυτοῦ ψυχὴν; τί τοσοῦτον κερδαίνεις, ὅσον ἀπολλύεις; Ἐπιώρκησεν; Ἀπόλεσας κἀκεῖνον καὶ σαυτὸν. Ἄλλ' οὐκ ἐπιώρκησε; Καὶ οὕτως ἀπόλεσας, παραβῆναι τὴν ἐντολὴν ἀναγκάσας.

Ἐξελάσωμεν τοῦτο τὸ νόσημα ἀπὸ τῆς ψυχῆς· ἰέως ἀπὸ
 10 τῆς ἀγορᾶς αὐτὸ διώξωμεν, ἀπὸ τῶν παντοπωλείων, ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν· μείζων ὁ πόρος ἡμῖν ἔσται. Μὴ νομίσητε διὰ τῶν παραβάσεων τῶν θείων νόμων τὰ βιωτικὰ κατορθοῦσθαι. Ἄλλ' οὐ πιστεύει, φησί· καὶ γὰρ καὶ τοῦτό ποτε παρ' ἐνίων ἤκουσα, ὅτι, ἂν μὴ ὁμῶσ μωροὺς ὄροικας,
 15 οὐ πιστεύει'. Σὺ τούτων αἴτιος ὁ προχείρως ὁμνύς· ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ πᾶσιν ἦν δῆλον ὅτι οὐκ ὁμνύεις, πιστεύε μοι λέγοντι ὅτι τῶν μωροὺς κατεσθιόντων ὄροικας μᾶλλον ἂν ἐπιστεύθης, ἐπινεύσας μόνον. Ἴδου γάρ, εἶπέ μοι, τίνι ἄρα μᾶλλον πιστεύετε, ἐμοὶ τῷ μὴ ὁμνύοντι, ἢ τοῖς ὁμνύου-
 20 σιν; Ἄλλὰ σὺ, φησὶν, ἄρχων εἶ καὶ ἐπίσκοπος. Τί οὖν, ἂν δείξω ὅτι οὐ τοῦτο μόνον; Μετὰ ἀληθείας ἀποκρίνασθέ μοι, παρακαλῶ, εἰ συνεχῶς ὄμνον καὶ διὰ παντός, ἄρα ἂν προέση μου ἡ ἀρχή; Οὐδαμῶς. Ὅρας ὅτι οὐ διὰ τοῦτο; Τί δὲ κερδαίνεις ὄλωσ; εἶπέ μοι. Παῦλος ἐλίμωτε καὶ σὺ ἐλοῦ
 25 πεινᾶν μᾶλλον ἢ παραβῆναι ἵνα τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τί οὕτως ἄπιστος εἶ; Σὺ μὲν οὖν πάντα αἰρῆ καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμῶσαι, αὐτὸς δὲ σε οὐκ ἀμείψεται; Ἄλλὰ τοὺς μὲν ἐπιόρκους καὶ πολυόρκους καθ' ἑκάστην ἰδέ-

Ζεις ὅμως τὴν τράπεζα καὶ δὲν φρίττεις οὔτε φοβᾶσαι; Πρὸς ἐμένα φέρε αὐτούς· ἐγὼ θὰ δικάσω καὶ χαρούμενος καὶ τοὺς δύο θὰ ἀφήσω νὰ φύγουν. Αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖτε κάμνετε· νόμον θέτω νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου. Ποιὰ ἐλπίδα σωτηρίας ὑπάρχει ὅταν ἐμεῖς τόσο πολὺ ὅλα τὰ περιφρονοῦμε; Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν διαθήκες, γι' αὐτὸ ὑπάρχουν συμβόλαια, γιὰ νὰ θυσιάσεις τὴν ψυχὴ σου; τί κερδίζεις περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ χάνεις; Ἐπιόρκησε; Ἐχασες καὶ ἐκείνον καὶ τὸν ἑαυτὸ σου. Ἄλλὰ δὲν ἐπιόρκησε; Καὶ ἔτσι τὸν ἔκανες νὰ χαθεῖ, ἀφοῦ τὸν ἐξανάγκασες νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολή.

Ἄς ἀπομακρύνουμε αὐτὸ τὸ νόσημα ἀπὸ τὴν ψυχὴ πρῶτα ἄς τὸ ἐκδιώξουμε ἀπὸ τὴν ἀγορά, ἀπὸ τὰ παντοπωλεῖα, ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἐργαστήρια· μεγαλύτερα θὰ εἶναι γιὰ μᾶς τὰ ὀφέλη. Μὴ νομίσητε ὅτι τὰ βιοτικὰ ἐπιτυγχάνονται μὲ τίς παραβάσεις τῶν θείων νόμων. Ἄλλὰ δὲν πιστεύει, λέγει· διότι καὶ αὐτὸ κάποτε ἄκουσα ἀπὸ μερικοὺς· ὅτι, ἂν δὲν κάνω πολλοὺς ὄρκους, δὲν πιστεύει· Σὺ εἶσαι αἴτιος, ποὺ ὀρκίζεσαι ἀπερίσκεπτα· διότι ἐὰν δὲν ἦταν αὐτό, ἀλλὰ σὲ ὅλους ἦταν γνωστό, ὅτι δὲν ὀρκίζεσαι, πίστεψε σ' ἐμένα ποὺ σοῦ τὸ λέω, ὅτι περισσότερο θὰ γινόσουν πιστευτὸς ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ μύριους κατατρώγουν ὄρκους, κάμοντας καὶ μόνο ἓνα νεῦμα. Διότι νά, πές μου παρακαλῶ, σὲ ποιὸν πιστεύετε περισσότερο, σὲ ἐμένα, ποὺ δὲν ὀρκίζομαι ἢ σὲ ἐκείνους ποὺ ὀρκίζονται; Ἄλλὰ σὺ, λέγει, εἶσαι ἄρχοντας καὶ ἐπίσκοπος. Τί λοιπόν, ἂν ἀποδείξω ὅτι δὲν εἶναι μόνο αὐτό; Ἀποκριθεῖτε μου, εἰλικρινά, παρακαλῶ, ἂν συνεχῶς καὶ πάντοτε ὀρκίζομαι, ἄραγε θὰ ἦταν ἡ ἐξουσία μου σεβαστή; Καθόλου. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι γι' αὐτό; Μὲ μίαν λέξη, πές μου, τί κερδίζεις; Ὁ Παῦλος ὑπέφερε ἀπὸ τὴν πείνα· καὶ σὺ θὰ πρέπει νὰ προτιμᾶς νὰ πεινᾶς μᾶλλον παρὰ νὰ παραβῆς κάποια ἀπὸ τίς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶσαι ἔτσι ἄπιστος; Σὺ μὲν προτιμᾶς τὰ πάντα νὰ κάνεις καὶ νὰ πάθεις γιὰ νὰ μὴ ὀρκισθεῖς, αὐτὸς δὲ δὲν θὰ σὲ ἀνταμείψει; Ἄλλὰ ἐκείνους μὲν ποὺ εἶναι ἐπί-

φει τὴν ἡμέραν, σὲ δὲ παραδώσει λιμῶ, ἐπειδὴ ἤκουσας αὐ-
 τοῦ; Πάντες ἰδέτωσαν ὅτι τῶν εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν
 συναγομένων οὐδεὶς οὐκ ἔστιν ὁ ὀμνύς· καὶ ἀπὸ τούτου γε-
 νώμεθα δῆλοι, μὴ ἀπὸ τῆς πίστεως μόνον, καὶ τοῦτο πρὸς
 5 Ἑλληνας καὶ πρὸς πάντας ἔχομεν τὸ διαλλάττον. Σφραγίδα
 λάβωμεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἵνα ὡσπερ ἀγέλη βασιλικὴ παν-
 ταχοῦ φαινώμεθα· ἀπὸ τοῦ σιόματος καὶ τῆς γλώττης τέως
 γνωρίζομεθα καθάπερ οἱ θάρβαροι καθάπερ οἱ Ἑλληνιστὶ
 εἰδότες, ταύτη τῶν θαρβάρων διαλλάττωμεν. Εἶπε γάρ μοι,
 10 οἱ ψιπτακοὶ λεγόμενοι πόθεν εἰσὶ γνώριμοι; οὐκ ἀπὸ τοῦ
 λαλεῖν κατὰ ἄνθρωπον; Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἀπὸ τοῦ λαλεῖν
 ὡς οἱ Ἀπόστολοι γενώμεθα γνώριμοι ἀπὸ τοῦ λαλεῖν ὡς
 οἱ ἄγγελοι. Ἄν εἶπη τις, Ὅμοσον· ἀκουέτω ὅτι ὁ Χριστὸς
 ἐκέλευσε, καὶ οὐκ ὀμνυμι. Τοῦτο ἰκανὸν πᾶσαν εἰσαγαγεῖν
 15 ἀρειήν. Θύρα τίς ἐστὶν εὐσεβείας, ὁδὸς ἐπὶ φιλοσοφίαν (εὐ-
 λαθείας) εἰσάγουσα, παλαίστρα τίς ἐστὶ.

Ταῦτα φυλάττωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελ-
 λόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ
 20 ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ορκῶι καὶ ὀρκίζονται πολὺ, τρέφει κάθε ἡμέρα, ἐσένα δὲ θὰ σὲ παραδώσει σὲ πείνα καὶ στέρηση, ἐπειδὴ ἄκουσες αὐτόν; "Ἄς προσέξουν ὅλοι, ὅτι ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους στὴν ἐκκλησία αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ ὀρκίζεται καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἄς γίνουμε φανεροί, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ αὐτὸ ἄς ἔχουμε ἐκεῖνο ποὺ θὰ μᾶς διαχωρίζει καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς λοιπούς. "Ἄς λάβουμε σφραγίδα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ φαινόμαστε παντοῦ σὰν ἀγέλη βασιλική· πρῶτα ἄς γνωρίζομαστε ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὴ γλῶσσα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ βάρβαροι· ὅπως ἀκριβῶς οἱ γνωρίζοντες ἑλληνικά, ἔτσι ἄς διακρινόμαστε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διότι πὲς μου παρακαλῶ, οἱ λεγόμενοι παπαγάλοι ἀπὸ ποῦ εἶναι γνωστοί; "Ὅχι ἀπὸ τὸ ὅτι ὀμιλοῦν σὰν ἄνθρωποι; Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν ἄς γινόμαστε γνωστοὶ ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ ὀμιλοῦμε ὅπως οἱ Ἀπόστολοι· ἀπὸ τὸ ὅτι ὀμιλοῦμε ὡς ἄγγελοι. "Ἄν κάποιος μᾶς πεῖ, ὀρκίσου, ἄς ἀκούει, ὅτι ὁ Χριστὸς παρήγγειλε, καὶ δὲν ὀρκίζομαι. Τοῦτο εἶναι ἱκανὸ νὰ φέρει κάθε ἀρετὴ. Εἶναι κάποια θύρα εὐσέβειας, εἶναι κάποια παλαίστρα.

Αὐτὰ ἄς φυλάττουμε γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμη, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι'

(Πράξ. 4, 1 - 22)

«Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέσιησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ».

5 1. Οὕτω τῶν προτέρων ἀναπνεύσαντες πειρασμῶν, εὐθέως εἰς ἑτέρους ἐνέβησαν. Καὶ ὄρα πῶς οἰκονομεῖται τὰ πράγματα. Πρῶτον, ἐχλευάσθησαν πάντες ὁμοῦ (οὐ μικρὸς οὗτος ὁ πειρασμός)· δεύτερον, αὐτοὶ οἱ κορυφαῖοι εἰς κινδύνους ἐμπίπτουσιν. Οὐκ ἐφεξῆς δὲ τὰ δύο γέγονεν, οὐδὲ ἀ-
10 πλῶς, ἀλλὰ πρότερον εὐδοκιμήσαντες ἐν ταῖς δημηγορίαις, καὶ θαῦμα ἐργασάμενοι μετὰ ταῦτα μέγα· οὕτω δὴ λοιπὸν μετὰ τὸ θαρρῆσαι, συγχωροῦντις τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγώνων ἀπιοῦνται. Σὺ δέ μοι θέα πῶς, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν παραδώ-
15 σοντα ζητοῦντες, ἐνταῦθα λοιπὸν αὐτοὶ τὰς χεῖρας ἐπιβάλλουσι, θρασύτεροι γεγονότες καὶ ἀναισχυννιότεροι μετὰ τὸν στανρόν ἢ γὰρ ἁμαρτία, ἕως μὲν ἂν ὠδίνηται, ἔχει τινὰ αἰσχύνην, ἐπειδὴν δὲ τελεσθῆ, τότιε ἀναισχυννιοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν. Τί δήποτε δὲ καὶ στρατηγὸς ἐφίσταται; «Ἐπέσιησαν γὰρ αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς
20 τοῦ ἱεροῦ», φησί. "Ἴνα πάλιν δημόσιον ἔγκλημα περιθῶσι τοῖς γινομένοις, καὶ μὴ ὡς ἰδιωτικὸν ἐκδικῶσιν, ὅπερ πανταχοῦ σπουδάζουσι ποιεῖν. «Διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτούς τὸν λαόν». Διεπονοῦντι οὐ μόνον ὅτι ἐδίδασκον, ἀλλ' ὅτι οὐκ αὐτὸν μόνον ἔλεγον ἐγγερόναι, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς δι' ἐ-
25 κείνον ἀνίστασθαι. «Διὰ τὸ διδάσκειν αὐτούς», φησί, «τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νε-

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι'

(Πράξ. 4, 1 - 22)

«Ἐνῶ δὲ οἱ δύο Ἀπόστολοι μιλοῦσαν τὸ λαό, τοὺς πλησίασαν οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς φρουρᾶς τοῦ ναοῦ»¹.

1. Ἐνῶ δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀναπνεύσει ἀπὸ τοὺς προηγουμένους πειρασμούς, ἀμέσως περιέπεσαν σὲ ἄλλους. Καὶ βλέπε πῶς οἰκονομοῦνται τὰ πράγματα. Πρῶτα χλευάσθησαν ὅλοι μαζί (δὲν εἶναι μικρὸς αὐτὸς ὁ πειρασμός). δεῦτερο οἱ ἴδιοι οἱ κορυφαῖοι περιπίπτουν σὲ κινδύνους. Δὲν ἔγιναν καὶ τὰ δύο στή συνέχεια, τὸ ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως διακρίθηκαν στίς ὀμιλίαι καὶ ἀφοῦ ἐνήργησαν στή συνέχεια μέγα θαῦμα ἔτσι λοιπὸν μετὰ τὸ θάρρος ποῦ πῆραν καὶ μετὰ τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζουν τοὺς ἀγῶνες. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, πῶς στήν περίπτωση μὲν τοῦ Χριστοῦ ζητοῦν ἐκεῖνον ποῦ θὰ παραδώσει, ἐδῶ πλέον οἱ ἴδιοι ἐπιβάλλουν τὰ χέρια, ἀφοῦ ἔγιναν μετὰ τὴ σταύρωση πιὸ θρασεῖς καὶ πιὸ ἀναίσχυντοι· καθόσον ἡ ἁμαρτία, ἐν ὧσιν μὲν κυοφορεῖται, ἔχει κάπως ντροπή, ὅταν ὅμως πραγματοποιηθεῖ, τότε κάμνει πιὸ ἀναίσχυντους αὐτοὺς ποῦ τὴν διαπράττουν. Τί τέλος πάντων καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ναοῦ παρίσταται; «Διότι», λέγει, «ἔφθασαν ξαφνικὰ πρὸς αὐτοὺς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἱεροῦ». Γιὰ νὰ ἀποδώσουν πάλι δημόσιο ἔγκλημα στὰ γεγονότα καὶ νὰ μὴ τὸ ἐκδικάσουν σὰν ἰδιωτικὸ, πράγμα ποῦ παντοῦ προσπαθοῦν νὰ κάμνουν. «Καὶ στενοχωροῦνταν διότι οἱ Ἀπόστολοι δίδασκαν τὸ λαό». Στενοχωροῦνταν, ὄχι μόνο ἐπειδὴ δίδασκαν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔλεγαν ὅτι ὄχι μόνο αὐτὸς ἀναστήθηκε, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἀναστεινόμεστε. «Διότι δίδασκαν αὐτοί», λέγει, «τὸ λαὸ καὶ κήρυτταν τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν, ἀποδεικνύοντας αὐτὴν μὲ τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ». Τόσο πολὺ ἰσχυρῆ

κρῶν). Οὕτως ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ ἀνάστασις, ὡς καὶ ἐτέροις αὐτὸν αἴτιον γενέσθαι ἀναστάσεως.

«Καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον ἣν γὰρ ἔσπερα ἦδη». Ὡ τῆς
 5 ἀναισχυντίας! ἔτι τῶν προτέρων αἱμάτων γεμούσας τὰς χεῖρας εἶχον, καὶ οὐκ ἐνάρκων, ἀλλ' ἐπέβαλλον πάλιν αὐτὰς ἐτέροις αἵμασιν ὥστε πληρῶσαι ἢ τάχα καὶ ἔδεισαν πλήθος αὐτοὺς ἦδη γεγονότας, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς ὁ σιραιηγὸς συνεπέστη («ἦ»), γὰρ, φησί, «ἔσπερα ἦδη». Ἐκεῖνοι μὲν οὖν,
 10 βουλόμενοι αὐτοὺς μαλάξαι, τοῦτο ἐποιοῦν καὶ ἐφύλαττον, τοὺς δὲ Ἀποστόλους τολμηροτέρους μᾶλλον εἰργάζετο ἢ ἀβολὴ τοῦ χρόνου. Καὶ ὄρα τίνας ἀπολαμβάνονται οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων, τοῖς ἄλλοις λοιπὸν ὑπόδειγμα γινόμενοι, ἵνα μηκέτι ζητῶσιν ἀλλήλους, μηδὲ τὸ κοινῇ εἶναι. «Πολλοὶ
 15 δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε». Τί τοῦτο; μὴ γὰρ εὐδοκιμήσαντας εἶδον; οὐχὶ δεθέντας ἐθεάσαντο; πῶς οὖν ἐπίστευσαν; Ὁρᾷς ἐνέργειαν φανεράν; Καὶ μὴν καὶ τοὺς ἦδη πιστεύσαντας ἔδει ἀσθενεσιτέρους γενέσθαι, ἀλλ' οὐκ ἐ-
 20 γέγοντο ἢ γὰρ Πέτρου δημηγορία εἰς τὸ θάθος τὰ σπέρματα κατέβαλε, καὶ τῆς διανοίας αὐτῶν ἤψατο. Οἱ δὲ διὰ τοῦτο ὠργίζοντο, διὸ οὐδὲν αὐτοὺς ἐδεδίεσαν, διὸ οὐδὲν τὰ παρόντα δεινὰ ἠγοῦντο· εἰ γὰρ ὁ σιανρωθεὶς, φησί, τοιαῦτα ἐργάζεται, καὶ τὸν χωλὸν ἀνέσεισεν, οὐ φοβούμεθα οὐδὲ τού-
 25 τους ἄρα καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας γέγονεν. Ἐντεῦθεν πλείους οἱ νῦν πιστεύσαντες τῶν πρώτων ἐγένοντο. Ἐφ' ᾧ καὶ δεισαντες, διὰ τοῦτο, αὐτῶν ὀρώντων, ἔδησαν τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα καὶ αὐτοὺς δειλοτέρους ἐργάσωνται.

ὑπῆρξε ἡ ἀνάστασις, ὥστε καὶ σὲ ἄλλους αὐτὸς νὰ γίνῃ αἴτιος ἀναστάσεως.

«Καὶ ἔβαλαν τὰ χέρια ἐπάνω τους καὶ τοὺς συνέλαβαν καὶ τοὺς ἔθεσαν ὑπὸ ἐπιτήρησιν σὲ κρατητήριον γιὰ τὴν ἐπαύριον, γιὰτὶ ἦταν πιά ἐσπέρα». Πῶ, πῶ ἀναισχυντία! Ἐνῶ εἶχαν ἀκόμη τὰ χέρια τους γεμάτα ἀπὸ τὰ προηγούμενα αἵματα, καὶ δὲν εἶχαν ἀναπαυθεῖ, ἐπέβαλλαν πάλι αὐτὰ σὲ ἄλλους γιὰ νὰ τὰ γεμίσουν μὲ ἄλλα αἵματα ἢ ἴσως καὶ φοβήθηκαν, διότι ἤδη οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν γίνῃ πολλοὶ μὲ τοὺς ὁπαδοὺς τους, καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ναοῦ ἔφθασε ἐκεῖ μαζὶ μὲ αὐτούς. Διότι λέγει, «ἦταν πιά ἐσπέρα». Ἐκεῖνοι λοιπὸν θέλοντας νὰ ἐξευμενήσουν αὐτούς, ἔκαμναν αὐτὸ καὶ τοὺς φύλαγαν, τοὺς Ἀποστόλους ὅμως ἡ ἀναβολὴ τοῦ χρόνου τοὺς ἔκαμνε πιὸ τολμηροὺς. Καὶ πρόσεχε, ποιοὶ συλλαμβάνονται οἱ κορυφαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, γενόμενοι στὴ συνέχεια στοὺς ἄλλους ὑπόδειγμα, ὥστε πλέον νὰ μὴ ζητοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, οὔτε νὰ εἶναι μαζὶ. «Πολλοὶ δὲ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἄκουσαν τὸ λόγο τοῦ Πέτρου πίστεψαν καὶ ἔγινε ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν ἀνδρῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, περίπου πέντε χιλιάδες». Τί σημαίνει αὐτό; μήπως δηλαδὴ εἶδαν ὅτι εὐδοκίμησαν; δὲν τοὺς εἶδαν δεμένους; πῶς λοιπὸν πίστεψαν; Βλέπεις φανερὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ; Καὶ ὅμως ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πιά πιστέψει, νὰ γίνουν ἀσθενέστεροι στὴν πίστη, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν· διότι ἡ ὁμιλία τοῦ Πέτρου ἔρριψε στὸ βάθος τὰ σπέρματα, καὶ ἄγγισε τὴ διάνοιά τους. Αὐτοὶ δὲ γι' αὐτὸ ὀργίζονταν, διότι δὲν τοὺς φοβήθηκαν καθόλου, καὶ δὲν ὑπελόγιζαν καθόλου τὰ παρόντα κακὰ· διότι, λέγει, ἂν αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε, κατόρθωσε τέτοια πράγματα καὶ τὸν χολὸ ἔγειρε, δὲν φοβούμαστε οὔτε αὐτούς. Ἄρα καὶ αὐτὸ ἔγινε κατὰ θεία οἰκονομία. Ἀπὸ αὐτὸ ἔγιναν τώρα αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ φοβήθηκαν, βλέποντας αὐτὰ, ἔδεσαν τοὺς Ἀποστόλους, γιὰ νὰ τοὺς κάμουν περισσότερο δειλοὺς. Τὸ ἀντίθετο ὅμως

Τὸ ἐναντίον δὲ γέγονεν ἢ ἐκεῖνοι ἐβούλοντο. Διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἐπ' αὐτῶν αὐτοὺς ἐξειάζουσιν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς παρορησίας οἱ ἀκούοντες κερδάνωσιν.

«Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὐριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς
 5 ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ,
 καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν, καὶ Ἰωάννην καὶ
 Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἐκ γένους ἦσαν ἀρχιερατικοῦ». Πάλιν
 συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτό· οὐκέτι γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν
 τὰ τοῦ νόμου ἐφυλάττειτο. Καὶ πάλιν δικαστηρίου σχῆμα τῷ
 10 πράγματι περιτιθέασιν, ἵνα ὑπεύθυνοι τῇ ἀδίκῳ γένωνται
 κρίσει. «Καὶ σιήσαντες αὐτοὺς ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο· Ἐν
 ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ἡμεῖς;».
 Καὶ μὴν ἤδεισαν· «διαπονούμενοι» γάρ, φησί, «διὰ τὸ καταγ-
 γέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν». Διὰ δὲ τοῦτο καὶ κα-
 15 τέσχον αὐτούς. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐρωτῶσι; Προσοκῶντες αἰ-
 τοὺς διὰ τὸ πλῆθος ἐξάρτους γενέσθαι, καὶ τὸ πᾶν διὰ τού-
 του νομίζοντες καιρωθῶκεναι. Ὅρα γοῦν καὶ τί φασιν· «Ἐν
 ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; Τότε Πέτρος, πληθεὶς
 Πνεύματος ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἀναμνήσθητί μοι νῦν
 20 τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων, καὶ πῶς ἐξέβη, ὃ ἔλεγεν· «Ὅταν
 δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς εἰς συναγωγάς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς
 ἢ τί λαλήσετε· τὸ γὰρ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν ἐστι τὸ λα-
 λοῦν ἐν ὑμῖν». Ἄρα ἐνεργείας πολλῆς ἀπέλαβον. Τί δὲ καὶ
 λέγει, ἄκουσον· «Ἀρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ
 25 Ἰσραήλ». Ὅρα φιλοσοφίαν ἀνδρός, καὶ πῶς, γέμων παρορη-
 σίας, οὐδὲν ὑβριστικὸν φθέγγεται, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς. «Ἀρ-
 χοντες τοῦ λαοῦ», φησί, «καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ, εἰ

ἔγινε ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι ἤθελαν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξετάζουν αὐτοὺς ὄχι ἐνώπιον αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίᾳ, γιὰ νὰ μὴ ἀποκομίσουν ὠφέλεια οἱ ἀκούοντες ἀπὸ τὴν παρρησία τους.

«Κατὰ τὴν ἐπόμενην δὲ ἡμέρα συνέβηκε νὰ συναχθοῦν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς ποὺ διέμεναν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ Ἄννας ὁ ἀρχιερέας καὶ ὁ Καϊάφας καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὅσοι κατάγονταν ἀπὸ οἰκογένεια ἀρχιερατικὴ». Πάλι συγκεντρώνονται ἐπὶ τὸ αὐτό. Διότι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κακὰ δὲν φυλάσσονταν πιά τὰ τοῦ νόμου. Καὶ πάλι δίνουν σὸ πρᾶγμα μορφή δικαστηρίου, γιὰ νὰ γίνουν ὑπεύθυνοι κατὰ τὴν ἄδικη κρίση. «Καὶ ἀφοῦ διέταξαν τοὺς Ἀποστόλους νὰ σταθοῦν ὄρθιοι σὸ μέσο, Ζητοῦσαν νὰ μάθουν μὲ ποιά δύναμη ἢ μὲ τὴν ἐπίκληση ποιοῦ ὀνόματος κάνατε σεῖς αὐτό»; Καὶ βέβαια τὸ γνώριζαν· «διότι στενοχωροῦνταν», λέγει, «ποὺ οἱ Ἀπόστολοι δίδασκαν τὸ λαὸ καὶ κήρυτταν τὴν ἀνάστασι, ἀποδεικνύοντας αὐτὴν μὲ τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ συνέλαβαν αὐτούς. Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν τοὺς ἐρωτοῦν; Ἀναμένοντας αὐτοὺς νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸ Χριστὸ ἐνώπιον τοῦ πλήθους καὶ νομίζοντας ὅτι μὲ αὐτὸ θὰ ἔχουν κατορθώσει τὸ πᾶν. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ τί λέγουν; «Μὲ τὴν ἐπίκληση ποιοῦ ὀνόματος κάνατε σεῖς αὐτό;». «Τότε ὁ Πέτρος, ἀφοῦ φωτίσθηκε καὶ γέμισε ἡ ψυχὴ του ἀπὸ ἔμπνευσι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐπιμήσου τώρα, σὲ παρακαλῶ, τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ καὶ πῶς πραγματοποιήθηκε ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε· «Ὅταν δὲ θὰ σᾶς παραδώσουν γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖτε σὲ δικαστήρια ἢ στίς συναγωγὰς μὴ φροντίσετε νὰ θρεῖτε, πῶς θὰ μιλήσετε ἢ τί θὰ πεῖτε· διότι τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας θὰ ὁμιλεῖ μὲ τὸ δικό σας στόμα»². Ἄρα ἔλαβαν πολλὴ θεία ἐνέργεια. Ἄκουσε δὲ τί λέγει στὴ συνέχεια: «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ». Πρόσεχε τὴ σύνεσι τοῦ ἀνδρα καὶ πῶς, ἐνῶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ παρρησία, δὲν λέγει κανένα λόγο ὑβριστικὸ, ἀλλὰ μὲ τιμὴ τοὺς ὁμιλεῖ· «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ», λέγει, «καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ, ἐφόσον

ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενούσ, ἐν τίνι οὗτος σέσωσαι, γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ». Σφόδρα αὐτῶν γενναίως καθήγατο ἀπὸ τοῦ προσιμίου, καὶ διεκωδώνισε· μᾶλλον δὲ αὐτοὺς καὶ
 5 ἀνέμνησε τῶν προτέρων, οὗτοι ἐπ' εὐεργεσίᾳ αὐτοὺς κρίνουσιν, ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἐπισημασθῆναι ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις, καὶ ὡς εὐεργετίας ἀνακηρύττεσθαι, νῦν δὲ καὶ κρίνόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενούσ, οὐχὶ ἐνδόξου· καὶ τι ἐν τούτῳ τίς ἂν ἐβόσκηγε;».

10 2. Πολλῆς βαρύτητος ἡ ἐπαγγελία γέμει. Δείκνυται δὲ ἐν τευθεν οὗτοι αὐτοὺς περιπεύρουσι τοῖς κακοῖς. «Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου». Ὁ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει, προσιῆθαι. Τοῦτο ἦν ἄρα, ὃ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ Χριστός· «Ὁ ἠκούσατε εἰς τὸ οὖς, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων». 15 «Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέσθηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι κρύπτομεν τὴν παιρίδα ἢ τὸ πάθος. «Ὅν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ αὐτὸς παρέσθηκεν ἐ- 20 νόπιον ὑμῶν ὑγιής». Πάλιν τὸ πάθος, πάλιν ἡ ἀνάστασις. «Αὐτός ἐστιν ὁ λίθος ὃς ἐξουθενώθη ἐφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων, ὃ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας». Ἀνέμνησεν αὐτοὺς καὶ ῥήματος ἱκανοῦ φοβῆσαι· «ὁ πεσὼν» γὰρ, φησὶν, «ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμή- 25 σῃ αὐτόν». «Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία». Ποίας οἶει πληγὰς αὐτοὺς λαμβάνειν ἐκ τούτων τῶν ῥημάτων; «Οὐ-

3. Ματθ. 10, 27.

4. Ψαλμ. 117, 22.

5. Ματθ. 21, 44.

ἔμεῖς σήμερα ἀνακρινόμεστε, ἐπειδὴ εὐεργετήσαμε ἄνθρωπο ἀσθενή καὶ μᾶς ἐρωτᾶτε μὲ ποῖο τρόπο αὐτὸς θεραπεύθηκε, ἄς γίνῃ γνωστὸ σὲ ὅλους σας καὶ σὲ ὅλο τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ». Μὲ μεγάλη γενναιότητα κατηγορήσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τοὺς συγκλόνησε. Μάλιστα δὲ ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς τὰ προηγούμενα, ὅτι τοὺς ἀνακρίνουν γιὰ εὐεργεσία, καὶ εἶναι σὰν νὰ ἔλεγε· Ἐκαὶ βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐπιβραβεύσετε γι' αὐτὰ καὶ νὰ μᾶς ἀνακηρύξετε σὰν εὐεργέτες, τώρα δὲ ἀνακρινόμεστε γιὰ εὐεργεσία ποὺ κάναμε σὲ ἄνθρωπο ἀσθενή, ὄχι σὲ πλούσιο, οὔτε σὲ ἰσχυρὸ ἡγεμόνα, οὔτε σὲ ἔνδοξο· καὶ ὅμως κάτι τέτοιο ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ φθονήσει;

2. Ἡ ὑπόσχεση εἶναι γεμάτη ἀπὸ μεγάλη βαρύτητα· ἀποδεικνύει δὲ μὲ αὐτὸ ὅτι οἱ ἴδιοι σουβλίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους μὲ τὰ κακά. «Ὅτι μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου». Αὐτὸ ποὺ περισσότερο τοὺς λυποῦσε, αὐτὸ προσθέτει. Αὐτὸ ἦταν συνεπῶς ἐκεῖνο, ποὺ τοὺς ἔλεγε ὁ Χριστός· «Ἐκεῖνό ποὺ ἀκούσατε μυστικὰ στὸ αὐτί, κηρύξατέ το ἀπὸ τίς ταρατσες»³. «Ὅτι μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, τὸν ὁποῖο σεῖς σταυρώσατε καὶ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὁ χωλὸς αὐτὸς στέκεται ὄρθιος μπροστά σας ὑγιής». Μὴ νομίσητε, λέγει, ὅτι κρύβουμε τὴν πατρίδα ἢ τὸ πάθος του. «Αὐτὸν ποὺ σεῖς σταυρώσατε, καὶ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός του, αὐτὸς στέκεται μπροστὸ σας ὑγιής». Πάλι τὸ πάθος, πάλι ἡ ἀνάστασις. «Αὐτὸς εἶναι ὁ λίθος ποὺ περιφρονήθηκε ἀπὸ σᾶς τοὺς οἰκοδόμους, ποὺ ἔγινε ἀκρογωνιαίος λίθος»⁴. Ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς καὶ λόγο ἰκανὸ νὰ τοὺς φοβήσῃ. Διότι λέγει, «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ πέσει μὲ ἐχθρικές διαθέσεις ἐπάνω στὸ λίθο αὐτό, θὰ τσακισθεῖ καὶ ἐπάνω σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ πέσει, θὰ τὸν σκορπίσει σὰν σκόνη»⁵. «Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ κανένα ἄλλον νὰ ἐπιτύχουμε τὴ σωτηρία». Ποιὰ νομίζεις πλήγματα δέχονται αὐτοὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια; «Διότι δὲν ὑπάρχει

τε γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Ἐνταῦθα καὶ ὑψηλὰ φθέγγεται. «Ὅταν γὰρ μὴ ἦ τι κατορθῶσαι, ἀλλὰ παρησίαν ἐπιδείξασθαι μόνον, οὐ φείδεται· οὐ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ πλήξη·
 5 καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, 'Δι' ἄλλου', ἀλλ' «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία», δηλῶν διὸ οὗτος ἡμᾶς σῶσαι δύναται, ὁμοῦ δὲ καὶ θουλόμενος αὐτοὺς φοβῆσαι.

«Θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ Πέτρου παρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι διὸ ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ
 10 ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτούς, διὸ σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Καὶ πῶς, φησὶν, οἱ ἀγράμματοι κατερορητίορυσαν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων; «Οὐ αὐτοὶ ἐφθέγγοντο, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις. «Τόν τε ἄνθρωπον ὀρῶντες σὺν αὐτοῖς ἐσιῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἰ-
 15 χον ἀντειπεῖν». Πολλὴ ἢ τοῦ ἀνθρώπου παρησία· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ δικαιοηθίῳ μὴ καταλιπεῖν αὐτούς. «Ὡστε, εἰ εἶπον διὸ 'οὐχ οὕτως ἔχει', ἐκεῖνος ἂν κατηγορήσει. «Κελεύσατες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώ-
 20 ποῖς τούτοις;». Ὁρᾶς ἐν ἀπορίᾳ ὄντας, καὶ πάλιν τὸν φόβον τὸν ἀνθρώπινον πάντα ἐργαζόμενον. «Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀναιρέσει τὸ γενόμενον οὐκ ἴσχυσαν, οὐδὲ συσκιᾶσαι, ἀλλὰ, κωλύοντων αὐτῶν, μᾶλλον ἐπεδίδου τὰ τῆς πίστεως, οὕτω καὶ νῦν γίνεται. «Τί ποιήσομεν;». Ὡ τῆς ἀνοίας! εἰ
 25 γευσαμένους τῶν ἀγώνων λοιπὸν καταπληῖξασθαι ἐνόμιζον, μᾶλλον δὲ εἰ, παρὰ τὴν ἀρχὴν μηδὲν ἰσχύσαντες, μετὰ τὴν τοσαύτην ρητορείαν προσεδόκησάν τι ποιήσειν. Ὅσῳ οὖν ἐβούλοντο κωλύειν, τοσοῦτω μᾶλλον ἠὔξαστο τὰ πράγματα.

κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ὄλη τῆ γῆ κανένα ἄλλο ὄνομα, πού νά ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ ὁποῖο νά μπορούμε νά σωθοῦμε. Ἐδῶ ὁμιλεῖ καὶ γιὰ ὑψηλές ἔννοιες. Διότι, ὅταν δὲν μπορεῖ νά κατορθώσει κάτι, ἀλλὰ μόνο παρρησία νά ἐπιδείξει, δὲν λυπεῖται· διότι δὲν φοβήθηκε νά τοὺς πληγώσει· καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, ἴμε ἄλλον, ἀλλ' «ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σωτηρία μὲ κανένα ἄλλο», δηλώνοντας ὅτι αὐτὸς μπορεῖ νά μᾶς σώσει, συγχρόνως δὲ θέλοντας καὶ νά φοβήσῃ αὐτούς.

«Βλέποντας δὲ μὲ ἐκπληξη τὸ θάρρος τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀντιληφθέντες ὅτι ἦταν ἄνθρωποι ἀγράμματοι καὶ λαϊκοί, θαύμαζαν καὶ ἀνεγνώριζαν ὅτι αὐτοὶ ἦταν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ». Καὶ πῶς, λέγει, οἱ ἀγράμματοι ἔγιναν ἀνώτεροι ρήτορες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς; Διότι δὲν μιλοῦσαν αὐτοί, ἀλλὰ μέσω αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος. «Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπαν τὸν ἄνθρωπο πού εἶχε θεραπευθεῖ, νά στέκεται μαζί τους ὄρθιος, δὲν εἶχαν νά προβάλουν καμιά ἀντίρρηση». Μεγάλῃ ἦταν ἡ παρρησία τοῦ ἀνθρώπου· καὶ εἶναι φανερό αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι οὔτε στὸ δικαστήριον δὲν τοὺς ἐγκατέλειψε. Ὡστε, ἂν ἔλεγαν ὅτι δὲν ἔγινε ἔτσι, ἐκεῖνος θὰ τοὺς κατηγοροῦσε. «Ἄφοῦ δὲ διέταξαν αὐτούς νά ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου, ἀντάλλαξαν μεταξύ τους σκέψεις, λέγοντας· τί θὰ κάνουμε μὲ αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους;». Βλέπεις ὅτι βρίσκονται σὲ ἀπορία καὶ πάλι ὅτι ὁ ἀνθρώπινος φόβος τὰ πάντα κατορθώνει. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ δὲν μπορούσαν νά ἀνατρέψουν τὸ γενόμενον, οὔτε νά τὸ συσκοτίσουν, ἀλλ', ἐνῶ αὐτοὶ ἐμπόδιζαν, περισσότερο προόδευαν τὰ τῆς πίστεως, ἔτσι καὶ τώρα γίνεται. «Τί νά κάνουμε;». Πῶ, πῶ, ἀνοησία· ἂν καὶ δηλαδὴ γεύθηκαν πλέον τοὺς ἀγῶνες, νόμιζαν ὅτι θὰ τοὺς κατατρομάξουν, μᾶλλον δὲ ἐνῶ στὴν ἀρχὴ δὲν κατόρθωσαν τίποτε νά ἐπιτύχουν, μετὰ τῆ ρητορείᾳ αὐτῇ ἀνέμεναν ὅτι κάτι θὰ κατορθώσουν. Ὡσο δηλαδὴ ἤθελαν νά ἐμποδίσουν, τόσο αὐξάνονταν τὰ πράγματα περισσότερο.

«Ὅτι μὲν γνωσιὸν σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς καιοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεόν διανεμηθῆ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῆ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ
5 μηδενὶ ἀνθρώπων. Καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ». Ὅρα καὶ τούτων τὴν ἀναιοχυντίαν, καὶ τῶν Ἀποστόλων τὴν φιλοσοφίαν. «Ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες εἶπον πρὸς αὐτούς· *Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ*
10 *Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίναιτε. Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα ἄ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν. Οἱ δὲ προσ- ἀπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὐρίσκοντες τὸ πῶς κολάσσονται αὐτοὺς διὰ τὸν λαόν». Ἐπεσιόμισαν αὐτοὺς τὰ ση-
 μεῖα, καὶ λοιπὸν οὐδὲ ἠνέσχογοντο πληρῶσαι αὐτοὺς τὸν λόγον,
15 ἀλλὰ μετὰ λέγοντας διέκοψαν σφόδρα ὑβριστικῶς. «Ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι. Ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων ὁ ἄνθρωπος τεσσαράκοντα, ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ ση-
 μεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως». Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.*

«Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;». Τὸ μὲν οὖν
20 πρῶτον διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην πάντα ἐποίουν, νυνὶ δὲ καὶ ἕτερον προσέκειτο, τὸ μὴ δόξαι μισοφόνους εἶναι, ὃ μετὰ ταῦτα ἔλεγον «Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου». «Ἀπειλῆ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων». Ὡ τῆς ἀ-
25 νοίας! Πειοθέντες ὅτι ἀνέστη, καὶ τοῦτο τεκμήριον λαθόν-

«Ὅτι μὲν ἔγινε μὲ αὐτοὺς πραγματικὸ θαῦμα εἶναι φανερό σὲ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἀρνηθοῦμε. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ διαδοθεῖ καὶ γνωστοποιηθεῖ περισσότερο στό λαὸ τὸ θαῦμα αὐτό, ἄς τοὺς ἀπειλήσουμε μὲ αὐστηρὴ ἀπειλὴ νὰ μὴ ὀμιλοῦν πλέον σὲ κανένα ἄνθρωπο γιὰ τὸ ὄνομα αὐτό. Καὶ ἀφοῦ τοὺς κάλεσαν ἐκ νέου νὰ μποῦν, τοὺς παράγγειλαν στό ἐξῆς νὰ μὴ ὀμιλοῦν καθόλου, οὔτε νὰ διδάσκουν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ». Πρόσεχε καὶ αὐτῶν τὴν ἀναισχυντία, καὶ τὴ σύνεση τῶν Ἀποστόλων. «Ὁ Πέτρος ὅμως καὶ ὁ Ἰωάννης ἀποκρίθηκαν σ' αὐτοὺς καὶ εἶπαν· ἐὰν εἶναι δίκαιο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπακούομε περισσότερο σὲ σᾶς παρὰ στό Θεό, κρίνατε μόνοι σας. Διότι ἐμεῖς δὲν μποροῦμε, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μὲ βεβαιότητα γνωρίζομε γιὰ τὸν Ἰησοῦ, καὶ ἀκούσαμε, νὰ μὴ τὰ κηρύττουμε. Αὐτοὶ ὅμως, ἀφοῦ πάλι τοὺς ἀπέιλησαν, ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν σκληρότερα, ἂν δὲν συμμορφωθοῦν πρὸς τὰ ὅσα τοὺς εἶπαν, τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους, ἐπειδὴ δὲν εὔρισκαν τρόπο νὰ τοὺς τιμωρήσουν, τοὺς ἀπέλυσαν ἐξ αἰτίας τοῦ λαοῦ. Ἀποστόμωσαν αὐτοὺς τὰ θαύματα καὶ δὲν ἀνέχονταν πλέον νὰ ὀλοκληρώσουν οἱ Ἀπόστολοι τὸ λόγο τους, ἀλλ', ἐνῶ μιλοῦσαν, τοὺς διέκοψαν ἀπότομα καὶ μὲ αὐθάδεια. «Διότι ὅλοι δόξαζαν τὸ Θεὸ γιὰ τὸ γεγονός αὐτό. Καθόσον ὁ ἄνθρωπος στόν ὁποῖο εἶχε γίνει τὸ θαῦμα αὐτό τῆς θεραπείας ἦταν πάνω ἀπὸ σαράντα χρόνων». Ἀλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ λεχθέντα.

«Τί νὰ κάνουμε μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς;». Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν ὅλα τὰ ἔκαμναν γιὰ νὰ δοξασθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τώρα ὅμως προστέθηκε καὶ ἄλλο, τὸ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι εἶναι δολοφόνοι, πράγμα ποὺ ἔλεγαν στὴ συνέχεια· «Θέλετε νὰ ἐπιρρίψετε ἐπάνω μας τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ φόνο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ»⁶. «Ἄς τοὺς ἀπειλήσουμε μὲ αὐστηρὴ ἀπειλὴ νὰ μὴ ὀμιλοῦν πλέον σὲ κανένα ἄνθρωπο, χρησιμοποιώντας τὸ ὄνομα αὐτό». Πῶ, πῶ ἀνοησία! Ἐπειδὴ πείσθηκαν, ὅτι ἀναστήθηκε, καὶ ἔλαβαν αὐτὸ σὰν ἀπόδειξη, ὅτι εἶναι Θεός, νόμισαν ὅτι θὰ ὑποσκιάσουν μὲ

ιες δι' ἔστι Θεός, τὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου μὴ κατὰσχθέντα ὑ-
 πὸ οἰκείων προσεδόκησαν μηχανημάτων συσκιάζεσθαι. Τί
 ταύτης τῆς ἀνοίας ἴσον; καὶ μὴ θαυμάσης ὅτι πάλιν ἀνηνύ-
 τοις ἐπιχειροῦσι τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία οὐδὲν ὄρα, ἀλλὰ
 5 πανταχοῦ θορυβεῖται. Ἐπηρεαζόμενοι γάρ, ὡς ἠπατημένοι
 οὕτω διέκειντο ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν προληφθέντων, ἐπὶ τῶν
 ἐμπαιχθέντων ἐπὶ τινι. Καὶ μὴν ἄνω καὶ κάτω διὰ τοῦτο
 ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρε, καὶ δι' ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
 Ἰησοῦ οὗτος παρέσθηκεν ὑγιής, δεικνύντις δι' ἀνέσιγη ὁ Ἰη-
 10 σοῦς. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνάσιασιν ἐνόμιζον, ψυχρὰν μὲν
 καὶ μεираκιώδη, ἐνόμιζον δὲ ὅμως· νῦν δὲ ἀπιστοῦσι καὶ
 θορυβοῦνται, τί ποιεῖν αὐτοῖς βουλόμενοι. Τοῦτο γοῦν μόνον
 οὐκ ἦν ἱκανὸν πείσαι αὐτοὺς μηδὲν αὐτοῖς ποιῆσαι, τὸ οὕτω
 μετὰ παρηγοίας διαλέγεσθαι; Διὰ τί ἀπιστεῖς, εἰπέ μοι, ὧ
 15 Ἰουδαῖε; Τῷ γὰρ γενομένῳ σημείῳ προσέχειν ἔδει καὶ τοῖς
 λόγοις, οὐ τῇ τῶν πολλῶν πονηρίᾳ. Καὶ τί δήποτε οὐ παρα-
 διδάσιν αὐτοὺς Ρωμαίους; Ἦδη ἦσαν διαβεβλημένοι πρὸς
 αὐτοὺς ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Χριστόν, ὥστε μᾶλλον ἑαυτοὺς ἐ-
 κάκιζον, ὑπεριθήμενοι τὴν αὐτῶν ἐνδειξιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Χρι-
 20 στοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν μέσαις νυξὶ λαθόντες αὐτὸν εὐθέως
 ἀπήγαγον, καὶ οὐκ ἀνεβάλοντο, δεδοικότες σφόδρα τὸ πλῆ-
 θος. Περὶ δὲ τούτων οὔτε ἐθάρρουν, οὔτε μὴν ἄγουσιν αὐ-
 τοὺς πρὸς Πιλάτιον, εὐλαβούμενοι καὶ ὑποπιεύοντες τὰ πρό-
 τερα, μὴ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων ἐγκληθῶσιν. «Ἐγένετο δὲ ἐπὶ
 25 τὴν αὐριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέ-
 ρους καὶ γραμματεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ».

3. Πάλιν συνέδρια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ἐκεῖ τὰ αἵμα-
 τα ἐκχεῖται, οὐδὲ τὴν πόλιν ἠδέσθησαν, Ἄννας, φησί, καὶ
 Καϊάφας. Τούτου οὐδὲ τὴν δούλην ἐρωτῶσαν ἤνεγκεν ὁ Πέ-
 30 τρος, ἐπὶ τούτου ἠρνήσατο, ἐτέρου κατὰσχθέντιος. Νυνὶ δέ,

τις δικές τους ραδιουργίες εκείνον πού δέν καταβλήθηκε ἀπό τὸ θάνατο. Τί μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ αὐτὴ τὴν ἀνοησία; Καὶ μὴ ἀπορήσεις πάλι ἐπειδὴ ἐπιχειροῦν τὰ ἀκατόρθωτα διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία. Τίποτε δέν προσέχει, ἀλλὰ παντοῦ θορυβεῖται. Διότι, ἐνῶ περιφρονοῦνταν, συμπεριφέρονταν ἔτσι σὰν νὰ εἶχαν ἀπατηθεῖ ὅπως συμβαίνει μὲ ἐκείνους πού ἔχουν προδικασθεῖ καὶ ἔχουν ἐμπαιχθεῖ σὲ κάτι. Καὶ πράγματι γι' αὐτὸ ἔλεγαν συνέχεια ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέστησε αὐτόν, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὸς θεραπεύθηκε, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ἀναστήθηκε ὁ Ἰησοῦς. "Ἄλλωστε δὲ καὶ αὐτοὶ πίστευαν σὲ ἀνάσταση, ψυχρὴ μὲν καὶ παιδαριώδη, ὅπως ὅποτε ὁμως πίστευαν, τώρα ὁμως ἀπιστοῦν καὶ θορυβοῦνται, σκεπτόμενοι τί νὰ κάνουν σ' αὐτούς. Αὐτὸ λοιπὸν μόνο, τὸ ὅτι δίδασκαν μὲ τόση παρρησία, δέν ἦταν ἱκανὸ νὰ τοὺς πείσει, νὰ μὴ κάνουν τίποτε σ' αὐτούς; Πές μου, Ἰουδαῖε, γιατί ἀπιστεῖς; Διότι ἔπρεπε νὰ προσέχεις στὸ θαῦμα πού ἔγινε καὶ στοὺς λόγους καὶ ὄχι στὴν κακία τῶν πολλῶν. Καὶ γιατί λοιπὸν δέν παρέδωσαν αὐτούς στοὺς Ῥωμαίους; Ἦδη ἦταν ἐκτεθειμένοι πρὸς αὐτούς ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν μὲ τὴν καταδίκη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ περισσότερη δειλία καὶ ἀνέβαλλαν τὴν καταγγελία τους. Στὴν περίπτωση ὁμως τοῦ Χριστοῦ δέν ἔγινε ἔτσι, ἀλλὰ μέσα στὰ μεσάνυχτα, ἀφοῦ τὸν συνέλαβαν, ἀμέσως τὸν ὀδήγησαν σὲ δίκη καὶ δέν ἀνέβαλαν αὐτὴν, ἐπειδὴ φοβήθηκαν πάρα πολὺ τὸ πλῆθος. Γι' αὐτούς ὁμως οὔτε θάρρος εἶχαν, οὔτε βέβαια τοὺς ὀδηγοῦν πρὸς τὸν Πιλάτο, φοβούμενοι καὶ σκεπτόμενοι τὰ προηγούμενα, μήπως καὶ γιὰ ἐκεῖνα κατηγορηθοῦν. «Κατὰ τὴν ἐπομένη δὲ ἡμέρα συνέβηκε νὰ συναχθοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς».

3. Πάλι συνέδρια στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐκεῖ τὰ αἵματα χύνονται καὶ δέν σεβάσθηκαν τὴν πόλη. Ὁ Ἄννας λέγει καὶ ὁ Καϊάφας. Οὔτε τὴν δούλη αὐτοῦ, ὅταν τὸν ρωτοῦσε, μπόρεσε νὰ ὑποφέρει ὁ Πέτρος καὶ ἀρνήθηκε αὐτόν, ἐνῶ ἄλλος εἶχε συλληφθεῖ⁷. Τώρα ὁμως ἀφοῦ

- εἰς μέσους αὐτοὺς παρελθὼν, δὴρα πῶς φθέγγεται. «Εἰ ἡμεῖς ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὐτος οἴσωσαι, γνωσιὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν». Οἱ δέ, «ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε», λέγουσι, «τοῦτο;». Τὸ ποῖον διὰ τί μὴ
- 5 λέγεις, ἀλλὰ συσκιάζεις; «Ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;». Καὶ μὴν ἔλεγεν ὅτι οὐχ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν». Ὁρα σύνεσιν οὐκ εἶπεν εὐθέως ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ τί; «Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Καὶ οὐ λέγει, «Ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν ὑγιής». Καὶ πάλιν «Εἰ ἡμεῖς ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς». Πλήττει αὐτούς, ὡς ἀεὶ τοιαῦτα ἐγκαλοῦντας, καὶ εὐεργεσίαις ἀνθρώπων μεμφομένους, καὶ ἀναμυμνήσκει τῶν προτέρων, ὅτι αὐτοὶ ἐπὶ φόνους τρέχουσι καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ εὐεργεσίαις ἐγκα-
- 15 λουοῦσιν. Ὁρᾷς πῶς ἔχει τὸ βαρὺ καὶ τὰ ῥήματα; Ἐν τούτοις γὰρ ἐγυμνάζοντο, καὶ λοιπὸν ἀκατάπληκτοι ἦσαν. Ἐξ ὧν δείκνυται αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον κηρύττουσιν ἄκοντες τὸν Χριστόν, καὶ αὐτοὶ τὸ δόγμα ἐπαίρουσιν οἱ ἀνακρινόντες καὶ ἐξετάζοντες.
- 20 «Ὁν ὑμεῖς εἰσαυρώσατε». Βαβαὶ τῆς παρησιίας! «Ὁν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν». Τοῦτο πάλιν μείζονος ἐλευθεροσιμίας. Ὁ τοῖνον λέγει, τοῦτό ἐστι· Μὴ νομίσητε ὅτι τὰ ἐπονείδισια κρύπτομεν ἰσοοῦτον ἀπέχομεν συσκιᾶσαι, ὅτι καὶ παρησιαζόμεθα'.
- 25 Ταῦτα μονονουχὶ ὄνειδίζων αὐτοῖς, λέγει, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνδιατρίβει τῷ λόγῳ, «οὗτός ἐστιν εἰργάσαντο, ἐπάγει· «Ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας»· τουτέστιν, ὃ φύσει τίμιος καὶ δόκιμος, οὗτος ἐξουθενήθη'. Οὕτως ἀπὸ τοῦ σημείου πολλὴν ἔσχον τὴν παρησιίαν. Σὺ δέ
- 30 μοι σκόπει πῶς, διε μὲν διδάξαι χρῆ, προφητείας παράγου-

εἰσηλθε στό μέσο αὐτῶν, πρόσεχε πῶς ὀμιλεῖ. «Ἐπειδὴ ἐμεῖς σήμερα ἀνακρινόμαστε πού εὐεργετήσαμε ἄνθρωπο ἀσθενή καί μᾶς ρωτᾶτε πῶς αὐτός θεραπεύθηκε, ἄς γίνεῖ γνωστό σέ ὄλους σας». Αὐτοὶ δὲ λέγουν, «Μὲ τὴν ἐπίκληση ποιοῦ ὀνόματος κάνατε σεῖς αὐτό;». Γιατί δὲν ἀναφέρεις τὸ ποῖό, ἀλλὰ τὸ συγκαλύπτεις; «Στὸ ὄνομα ποιοῦ κάνατε σεῖς αὐτό;». Καί ὁμως ἔλεγε, «ὅτι δὲν τὸ κάναμε ἐμεῖς». Πρόσεχε σύνεση· δὲν εἶπε, ὅτι Ἐστὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κάναμε αὐτό, ἀλλὰ τί; «μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, αὐτός στέκεται ὑγιῆς μπροστά σας». Καί δὲν λέγει, ὅτι ἔγινε ἀπὸ ἐμᾶς ὑγιῆς. Καί πάλι· «Ἐπειδὴ ἐμεῖς ἀνακρινόμαστε πού εὐεργετήσαμε ἄνθρωπο ἀσθενή». Κτυπᾶ αὐτούς, ἐπειδὴ πάντοτε κατηγοροῦν παρόμοια καί ἐπειδὴ μέμφονται εὐεργεσίαις ἀνθρώπων, καί ὑπενθυμίζει τὰ προηγούμενα, ὅτι αὐτοὶ τρέχουν σὲ φόνους καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ κατηγοροῦν καί γιὰ τίς εὐεργεσίαις. Βλέπεις πῶς καί τὰ λόγια εἶναι σκληρά; Διότι μὲ αὐτὰ γυμνάζονταν καί ἦταν πλέον ἀτρόμητοι. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτοὶ παρὰ τὴ θέλησή τους περισσότερο κηρύττουν τὸ Χριστὸ καί οἱ ἴδιοι πού ἀνακρίνουν καί ἐξετάζουν ἐξυψώνουν τὸ δόγμα.

«Αὐτὸν πού σεῖς ἐσταυρώσατε». Πῶ, πῶ παρρησία! «Αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν». Αὐτὸ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερης ἐλευθεροστομίας. Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἰμὴ νομίσετε ὅτι ἀποκρύπτομε τὰ ἀτιμωτικά· τόσο πολὺ ἀπέχομε ἀπὸ τοῦ νὰ τὰ συγκαλύψουμε, ὥστε μὲ θάρρος νὰ τὰ παρουσιάσουμε.

Αὐτὰ τὰ λέγει, σὰν νὰ τοὺς κατηγορεῖ σχεδόν, καί ὄχι μόνο ἀπλά, ἀλλὰ καί παρατείνοντας τὸ λόγο καί λέγοντας· «Αὐτός εἶναι ὁ λίθος, πού περιφρονήθηκε ἀπὸ σᾶς τοὺς οἰκοδομοῦντες». Ἐπειτα, γιὰ ν' ἀποδείξει ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμαν σὲ αὐτὸν πού ἦταν ἐνάρετος, προσθέτει· «αὐτός ὁ λίθος ἔγινε ἀκρογωνιαίος»· δηλαδὴ, αὐτός πού ἦταν ἐκ φύσεως τίμιος καί ἐξαιρετος αὐτός περιφρονήθηκε. Τόσο μεγάλη παρρησία ἀπέκτησαν. Σὺ ὁμως, πρόσεχε, παρακαλῶ, πῶς, ὅταν μὲν χρειάζεται νὰ διδάξουν, ἀνα-

οι πολλές, ὅτι δὲ παρορησιάσθαι, μόνον ἀποφαίνονται. «Οὔτε»
 γὰρ, φησί, «ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδο-
 μένον ἐν ἀνθρώποις, ἐ ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». ὅτι πᾶσιν ἀν-
 θρώποις καὶ οὐκ αὐτοῖς μόνοις ἐδόθη τὸ ὄνομα. Πρὸς τοῦ-
 5 το καὶ αὐτοὺς ἐπάγεται μάρτυρας. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, «Ἐν
 ποίῳ ὄνόματι ἐποιήσατε;», «εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ», φησί, «ἄλ-
 λο οὐκ ἔστιν ὄνομα». Πῶς οὖν ἐρωτᾶτε; Οὔτω πανταχοῦ τοῦ-
 το δῆλόν ἐστιν. «Οὔτε γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρα-
 νό», φησί, «ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Ταῦτα ψυχῆς καιε-
 10 γνωκίας τῆς ζωῆς τῆς παρουσίας ἐσίν. Ἡ πολλὴ παρορη-
 σία δείκνυσι τοῦτο. Ἐνιαῦθα δῆλον ποιεῖ ὅτι, καὶ ὅτι τα-
 πεινὰ ἐφθέγγετο περὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ δεδοικώς, ἀλλὰ συγ-
 καταβαίνων· ἐπειδὴ δὲ νῦν καιρὸς ἦν, οὕτω φθέγγεται ὑ-
 ψηλά, ὡς αὐτῷ τοῦτω καὶ τοὺς ἀκούοντας ἅπαντας καια-
 15 πλήξαι.

Ἴδου καὶ ἄλλο σημεῖον οὐκ ἔλατιον τοῦ προτέρου. «Ἐπε-
 γίνωσκόν τε αὐτούς», φησί, «ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Οὐχ
 ἀπλῶς τοῦτο πέθεικε τὸ χωρίον ὁ Εὐαγγελιστής, ἀλλὰ, ἵνα
 δηλώσῃ καὶ ποῦ ἦσαν. Ἐν τῷ πάθει, φησί· οὗτοι γὰρ μόνοι
 20 τότε συνῆσαν, ὅτι καὶ ἐώρων αὐτοὺς ταπεινοὺς, συνεσιαλμέ-
 νους· ὁ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἐξένιζεν, ἢ ἀθρόα μεταβολή· καὶ
 γὰρ ἐκεῖ ἦσαν οἱ περὶ Ἄνναν καὶ Καϊάφαν, καὶ περαιοτή-
 κεσαν αὐτοῖς καὶ οὗτοι· νῦν δὲ ἐξέπλητεν αὐτοὺς ἡ σφόδρα
 παρορησία· οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασι μόνον ἐδείκνυντο ἀφροντιστοῦν-
 25 τες περὶ τοιούτων κρινόμενοι, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων ἐπηρ-
 τημένου τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῇ φωνῇ,
 καὶ τῷ βλέμματι, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τὴν παρορησίαν ἀνέφαινον

φέρουν πολλές προφητείες, ὅταν δὲ χρειάζεται νὰ δείξουν θάρρος, ἐκφράζουν μόνο τὴ γνώμη τους. «Διότι», λέγει, δὲν ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κανένα ἄλλο ὄνομα δοσμένο ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους, πού νὰ μπορούμε νὰ σωθοῦμε»· διότι τὸ ὄνομα δόθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μόνο σ' αὐτούς. Γι' αὐτὸ παρουσιάζει καὶ αὐτοὺς μάρτυρες. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγαν, «μὲ τὴν ἐπίκληση ποιου ὀνόματος κάνατε αὐτό;», λέγει, «μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· ἄλλο ὄνομα δὲν ὑπάρχει». Πῶς λοιπὸν ἐρωτᾶτε; Τόσο πολὺ αὐτὸ εἶναι παντοῦ φανερό· «Διότι δὲν ὑπάρχει», λέγει, «ἄλλο ὄνομα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δοσμένο ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ ὁποῖο νὰ μπορούμε νὰ σωθοῦμε». Αὐτὰ εἶναι λόγια ψυχῆς πού ἔχει περιφρονήσει τὴν παρούσα ζωὴ. Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ἡ μεγάλη παρρησία. Ἐδῶ φανερώνει, ὅτι καὶ ὅταν μιλοῦσε μὲ ταπεινὰ λόγια γιὰ τὸ Χριστὸ, δὲν τὰ ἔκαμνε ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ δείχνοντας συγκατάβαση· ἐπειδὴ ὅμως τώρα ἦταν καιρὸς κατάλληλος, τόσο πολὺ ὑψηλὰ ὁμιλεῖ, ὥστε μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅλους τοὺς ἀκροατὲς νὰ καταπλήξει.

Νὰ καὶ ἄλλη ἀπόδειξη, ὄχι μικρότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη. «Καὶ γνώριζαν πολὺ καλὰ ὅτι αὐτοὶ ἦταν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ». Δὲν ἀναφέρει αὐτὸ τὸ χωρίο στὴ τύχη ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ γιὰ νὰ φανερώσει καὶ ποῦ ἦταν. Στὸ πάθος, λέγει. Διότι αὐτοὶ μόνο τότε παραβρίσκονταν^{7α}, ὅταν ἔβλεπαν αὐτοὺς ταπεινοὺς καὶ συνεσταλμένους, πράγμα πού τοὺς παραξένευε πάρα πολὺ, ἡ ἀπότομη δηλαδή μεταβολή· καθόσον ἐκεῖ ἦταν οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἄννα καὶ Καϊάφα καὶ παραβρισκόταν καὶ αὐτὸς ἐκεῖ μαζί μὲ αὐτούς· τώρα ὅμως τοὺς ἐξέπληττε ἡ μεγάλη παρρησία τους· διότι δὲν φαίνονταν ὅτι ἀδιαφοροῦσαν μόνο μὲ τὰ λόγια τους, γιὰ τὸ ὅτι κρίνονταν γιὰ τέτοια πράγματα καὶ γιὰ τὸν ἔσχατο κίνδυνο πού κρεμόταν ἀπὸ πάνω τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ στάση τους, καὶ τὸν τόνο τῆς φωνῆς τους καὶ μὲ τὸ βλέμμα τους καὶ γενικὰ μὲ ὅλα ὅσα ἔλεγαν, φανέρωναν τὴν παρρησία

ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν ἐφθέγγοντο. Ἐθαύμαζον δὲ ἴσως δι
 ἄνθρωποι καὶ ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται ἐπειδὴ ἐνὶ ἀ-
 γράμματόν τινα εἶναι, μὴ μέντοι καὶ ἰδιώτην ἢ ἰδιώτην μὲν,
 οὐκ ἀγράμματον δέ. Δείκνυσιν ἐνιαῦθα διὰ τὰ δύο συνῆλθε.

5 «Καταλαβόμενοι», φησί. Πόθεν; Ἀφ' ὧν ἔλεγον. Οὐ μα-
 κροῦς κατατείνει λόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπαγγε-
 λίας καὶ τῆς συνθήκης τὴν παρρησίαν δηλοῖ, ὥστε ἐπέση-
 ψαν ἂν αὐτοῖς, εἰ μὴ σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ ἄνθρωπος. «Ἐπεγί-
 νωσκόν τε αὐτούς», φησὶν, «ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Ὅπερ
 10 αὐτοὺς ἐποίει πιστεῦσαι, ὅτι παρ' ἐκείνου ταῦτα ἤδεσαν, καὶ
 ὡς ἐκείνου μαθηταὶ πάντα ἔπρατιον. Οὐχ ἦτιον δὲ τῆς τού-
 των φωνῆς ἠφίει φωνὴν τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖον· ὃ δὴ καὶ
 μάλιστα ἐνέφραξεν αὐτῶν τὰ σιόματα.

«Εἰ δίκαιόν ἐστι», φησὶν, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκού-
 15 εἰν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε». Ὅτι ὁ φόβος ὑπειμήθη
 μᾶλλον, (τὸ γὰρ παραγγεῖλαι οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ἀπολυθῆ-
 ναι), τότε καὶ ἐπεικέστερον φθέγγονται· οὕτω μακρὰν θρά-
 σους ἦσαν. «Ὅτι γνωστὸν σημεῖον γέγονεν οὐ δύναμεθα ἀρ-
 νήσασθαι». Ὅσοι ἠρνήσαντο ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ ἡ τῶν
 20 πολλῶν μαρτυρία ἦν. Καὶ μὴν πᾶσι κατάδηλον ἦν. Ἀλλὰ τοι-
 οῦτον ἢ κακία, θρασὺν καὶ ἰταμόν. «Ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα».
 Τί λέγεις; ἀπειλῇ προσδοκᾷτε σιήσειν τὸ κήρυγμα; Οὕτω
 πανταχοῦ αἱ ἀρχαὶ χαλεπαί τε καὶ δύσκολοι. Τὸν διδάσκα-
 λον ἀνείλετε, καὶ οὐκ ἐσιήσατε, καὶ νῦν, ἂν ἀπειλήσητε, προσ-
 25 δοκᾷτε ἀποσιήσειν ἡμᾶς; Ὁ δεσμὸς οὐκ ἔπεισεν ὑφειμένως
 διαλεχθῆναι, καὶ ὑμεῖς πείσετε; Πάνυ γε, τοὺς οὐδὲν ὑμᾶς
 ἠγνουμένους καὶ ἀπειλοῦντας. «Εἰ δίκαιόν ἐστι», φησὶν, «ἐ-

τους στο λαό. Θαύμαζαν δὲ ἴσως, διότι ἦταν ἄνθρωποι ἀγράμματοι καὶ λαϊκοί· ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κάποιος ἀγράμματος, ὄχι ὅμως καὶ λαϊκός, ἢ λαϊκός μὲν, ὄχι ὅμως ἀγράμματος. Ἀποδεικνύει ὅτι ἐδῶ καὶ τὰ δύο συνυπῆρχαν. «Τὸ ἀντιλήφθηκαν», λέγει. Ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔλεγαν. Δὲν μακρηγορεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπαγγελία καὶ τὴν ὅλη κατάστασι, φανερώνει τὴν παρρησίαν· ὥστε θὰ τοὺς κατηγοροῦσαν, ἐὰν δὲν ἦταν πλησίον τους καὶ ὁ θεραπευθεὶς ἄνθρωπος. «Γνώριζαν πολὺ καλά», λέγει, «ὅτι ἦσαν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ». Γεγονὸς ποῦ τοὺς ἔκαμε νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖνον γνώριζαν αὐτὰ καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπρατταν σὰν μαθητὲς ἐκείνου. Ὁχι δὲ λιγώτερο ἀπὸ τὴ φωνὴ αὐτῶν, κραύγαζε τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖο, τὸ ὁποῖο πρὸ πάντων καὶ ἔφραζε τὰ στόματά τους.

«Ἄν εἶναι δίκαιο», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπακούομε περισσότερον σὲ σὰς παρὰ στοῦ Θεοῦ, κρίνατε μόνοι σας». Ὄταν ὁ φόβος μετριάσθηκε περισσότερον (διότι τὸ νὰ τοὺς παραγγείλουν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τίς ἐντολὰς τους δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ τοὺς ἀπολύσουν), τότε καὶ ἐπεικέστερα ὁμιλοῦν. Τόσο πολὺ μακριὰ ἦταν ἀπὸ τὸ θράσος. «Τὸ ὅτι μὲν ἔγινε θαῦμα, ποῦ εἶναι γνωστὸ, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἀρνηθοῦμε». Ὡστε θὰ τὸ ἀρνιοῦνταν, ἂν δὲν ὑπῆρχε αὐτό, δηλαδὴ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἡ μαρτυρία τῶν πολλῶν. Καὶ πράγματι ἦταν ὀλοφάνερο σὲ ὅλους. Ἀλλὰ τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἢ κακία, θρασὺ καὶ ἀδιάντροπο. «Θὰ τοὺς ἀπειλήσουμε πολὺ αὐστηρά». Τί λέγεις; μὲ ἀπειλὴ περιμένετε νὰ σταματήσετε τὸ κήρυγμα; Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ ἐξουσίες εἶναι φοβερὲς καὶ δύσκολες. Τὸν διδάσκαλο τὸν φονεύσατε καὶ δὲν σταματήσατε τὸ κήρυγμα, καὶ τώρα, ἂν μᾶς ἀπειλήσετε, περιμένετε νὰ ἐγκαταλείψουμε αὐτό; Ἡ φυλάκιση δὲν μᾶς ἔπεισε νὰ συνομιλήσουμε μαζί σας πρὸ μετριάσμενα, καὶ θὰ μᾶς πείσετε σεῖς; Πολὺ περισσότερον βέβαια δὲν ὑπακούομε σ' αὐτοὺς ποῦ δὲν μᾶς ὑπολογίζουν καθόλου καὶ μᾶς ἀπειλοῦν· «Ἄν εἶναι δίκαιο», λέγει «ἐνώπιον τοῦ

νώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν μᾶλλον ἀκούειν ἢ τοῦ Θεοῦ». Ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ φασιν ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Εἶδες πῶς νῦν ἐξέβη δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἴδου ἐγὼ ἀποσιέλλω ὑμᾶς ὡς πρόδοια ἐν μέσῳ λύκων· μὴ φοβηθῆτε αὐτούς»;

- 5 4. Εἶτα πάλιν τὴν ἀνάστασιν βεβαιοῦσι δι' ὧν ἐπάγουσι, λέγοντες· «Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα μὴ λαλεῖν ἢ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν». Ὡστε ἡμεῖς μὲν ἀξιόπιστοὶ ἔσμεν μάρτυρες, ὑμεῖς δὲ προσαπειλοῦντες, εἰκῆ πάλιν ἀπειλεῖτε. Δέον οὖν μεταβάλλεσθαι ἐφ' οἷς ὁ λαὸς ἐδόξαζε τὸν Θεόν, οἱ δὲ καὶ
- 10 ἀνελεῖν ἀπειλοῦσιν οὕτω θεομάχοι ἦσαν. Οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς. Ἐνιευθεν περιφανέστεροι καὶ λαμπρότεροι ἐγένοντο· «ἡ γὰρ δύναμίς μου», φησὶν, «ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ἦδη ἐμαριύρησαν οὗτοι, πρὸς πάντα παραιταζάμενοι. Τί ἐστιν, «Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα, ἢ εἶδομεν
- 15 καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν»; Εἰ ψευδῆ, φησὶν, ἢ λέγομεν, ἐπιλαβοῦ, εἰ δὲ ἀληθῆ, τί κωλύεις; Τοιοῦτον ἡ φιλοσοφία. Ἐκεῖνοι ἐν ἀπορίᾳ, οὗτοι ἐν εὐφροσύνῃ· ἐκεῖνοι πολλῆς γέμοντες αἰσχύνης, οὗτοι μετὰ παρρησίας πάντα πράττοντες· ἐκεῖνοι ἐν τῷ δεδοικέναι, οὗτοι ἐν τῷ θαρρεῖν. Τίνες γὰρ
- 20 ἦσαν, εἰπέ μοι, οἱ φοβούμενοι; οἱ λέγοντες, «Ἴνα μὴ ἐπὶ πλεόν διανεμηθῆ εἰς τὸν λαόν», ἢ οἱ λέγοντες, «Οὐ δυνάμεθα, ἢ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν»; Καὶ ἐν ἡδονῇ, καὶ ἐν παρρησίᾳ, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ μείζονι πάντων οὗτοι, ἐκεῖνοι ἐν ἀδυνμίᾳ, ἐν αἰσχύνῃ, ἐν φόβῳ· τὸν γὰρ λαὸν ἐδεδοίκεσαν.
- 25 Ἄ ἐβούλοντο, ἐφθέγγαντο οὗτοι, ἐκεῖνοι, ἢ ἐβούλοντο, οὐκ ἐποίησαν. Τίνες ἦσαν ἐν δεσμοῖς καὶ ἐν κινδύνοις; οὐχὶ οὗτοι μάλιστα.

Ἐχώμεθα τοίνυν τῆς ἀρετῆς· μὴ μέχρι τέρωσως τὰ λεγόμενα ἔσιω, μηδὲ μέχρι παραμυθίας τινός. Οὐκ ἔστι τὸ

8. Ματθ. 10, 16 - 26.

9. Β' Κορινθ. 12, 9.

Θεοῦ, νὰ υπακούουμε περισσότερο σὲ σὰς παρά στὸ Θεό». Ἐδῶ λέγει τοῦ Θεοῦ ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Εἶδες πῶς τώρα ἐπαλήθευσε ἐκεῖνο ποῦ εἶπε σ' αὐτούς, «Νὰ ἐγὼ σὰς ἀποστέλλω σὰν πρόβατα ἡμέρα ἀνάμεσα σὲ λύκους· μὴ φοβηθεῖτε αὐτούς»⁸;

4. Ἐπειτα πάλι ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀνάστασι μὲ τὰ ὅσα προσθέτουν, λέγοντας· «Δὲν μπορούμε ἐμεῖς νὰ μὴ κηρύττουμε ἐκεῖνα ποῦ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε». Ὡστε ἐμεῖς μὲν εἴμαστε ἀξιοπίστοι μάρτυρες, σεῖς δὲ καὶ μὲ τὸ νὰ μᾶς ἀπειλεῖτε ἀκόμη, μάτια πάλι μᾶς ἀπειλεῖτε. Ἐπρεπε βέβαια νὰ μεταβάλλονται μὲ ἐκεῖνα, ποῦ ὁ λαὸς δόξαζε τὸ Θεό, αὐτοὶ δὲ ἀπειλοῦν καὶ νὰ φονεύσουν· τόσο πολὺ θεομάχοι ἦταν. Αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ τοὺς ἀπείλησαν καὶ πάλι, τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους. Ἀπὸ αὐτὸ ἔγιναν ἐνδοξότεροι καὶ λαμπρότεροι. «Διότι ἡ δύναμή μου», λέγει, «ἀναδεικνύεται τέλεια, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνίσχυρος»⁹. Ἦδη τὸ ἐπιβεβαίωσαν αὐτοί, μὲ τὸ νὰ ἀντιταχθοῦν πρὸς ὅποιον-δήποτε. Τί σημαίνει, «Ἐμεῖς δὲν μπορούμε, αὐτὰ ποῦ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε, νὰ μὴ τὰ κηρύττουμε»; Ἄν εἶναι, λέγει, ψέματα αὐτὰ ποῦ λέμε, νὰ μᾶς σταματήσεις, ἐάν ὁμως εἶναι ἀληθινὰ, γιατί μᾶς ἐμποδίζεις; Τέτοια εἶναι ἡ εὐσέβεια. Ἐκεῖνοι μὲν βρίσκονται σὲ ἀπορία, αὐτοὶ σὲ εὐφροσύνη· ἐκεῖνοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ πολλὴ ντροπὴ, αὐτοὶ μὲ παρρησία πράττουν ὅλα· ἐκεῖνοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ φόβο, αὐτοὶ δὲ μὲ θάρρος. Διότι πὲς μου, ποιοὶ ἦταν οἱ φοβούμενοι; ἐκεῖνοι ποῦ λέγουν «Γιὰ νὰ μὴ διαδοθεῖ περισσότερο στὸ λαό», ἢ ἐκεῖνοι ποῦ λέγουν, «Δὲν μπορούμε αὐτὰ ποῦ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε, νὰ μὴ τὰ κηρύττουμε»; Αὐτοὶ καὶ εὐχαρίστηση ἔνοιωθαν καὶ παρρησία καὶ εὐφροσύνη μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ λύπη, ἀδιαντροπιὰ καὶ φόβο· διότι εἶχαν φοβηθεῖ τὸ λαό. Αὐτοὶ εἶπαν αὐτὰ ποῦ ἤθελαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν ἔκαναν αὐτὰ ποῦ ἤθελαν. Ποιοὶ ἦταν μέσα σὲ δεσμὰ καὶ σὲ κινδύνους; δὲν ἦταν πιὸ πολὺ αὐτοί;

Ἄς ἀσκοῦμε λοιπὸν τὴν ἀρετὴν· τὰ λόγια αὐτὰ ἃς μὴ σταματοῦν μόνο στὴ τέρψη, οὔτε στὸ νὰ παρέχουν κά-

θέαιτρον τοῦτο, ἀγαπηιέ, κιθαρωδῶν, οὐδὲ τραγωδῶν, ἔνθα
μέχρι τῆς τέρψεως ὁ καρπός, καὶ τῆς ἡμέρας παραδρομοί-
σης παρήλθεν ἡ τέρψις. Καὶ εἶθε ἦν τέρψις μόνη, καὶ μὴ
καὶ θλάβη μετὰ τῆς τέρψεως! ἀλλ' ὅμως ἴππεισιν ἐκεῖθεν οἱ-
5 καδε ἕκαστος, καθάπερ ἀπὸ τινος λύμης ἀναμαζάμενος πολ-
λὰ τῶν αὐτόθι· καὶ ὁ μὲν νέος ἀπολαβῶν τινα τῶν σαιανι-
κῶν ἀσμάτων μέλη, ὅσα ἴσχυσε τῇ μνήμῃ καταθέσθαι, συνε-
χῶς ἐπὶ τῆς οἰκίας ᾄδει, ὁ δὲ πρεσβύτερος, ἅτε δὴ σεμνότερος,
τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τῶν δὲ ἐκεῖσε λεγομένων ρημάτων μέ-
10 μνηται πάντων. Ἐντεῦθεν οὐδὲν ἔχοντες ἄπιτε. Καὶ πῶς
οὐκ αἰσχύνῃς ἄξιον; Νόμον ἐθήκαμεν μᾶλλον δὲ οὐχ ἡμεῖς
ἐθήκαμεν μὴ γένοιτο! «Μὴ γὰρ καλέσητε», φησί, «διδασκα-
λον ἐπὶ τῆς γῆς». Νόμον ἐθήκεν ὁ Χριστός, ὥστε μηδένα
δομύναι. Τί γέγονεν, εἶπέ μοι, περὶ τούτου τοῦ νόμου; (οὐ
15 γὰρ παύσομαι περὶ τούτου διαλεγόμενος· «Μήπως πάλιν ἐλ-
θῶν», κατὰ τὸν Ἀπόστολον, «οὐ φείσωμαι»). Ἄρα ἐμερι-
μνήσατε τὸ πρᾶγμα; ἄρα ἐφροντίσατε; ἄρα γέγονέ τις ὑμῖν
σπουδή, ἢ πάλιν τῶν αὐτῶν ἀφόμεθα λόγων; Μᾶλλον δέ, εἴ-
τε γέγονεν, εἴτε μὴ, τῶν αὐτῶν ἀφόμεθα λόγων, ἵνα φροντί-
20 σητε· εἰ δὲ ἐμεριμνήσατε, ἵνα πάλιν βεβαιότερον τοῦτο ἐρ-
γάσησθε, καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλέσητε.

Πόθεν οὖν ἡμῖν ἀρκιέον τοῦ λόγου; βούλεσθε ἀπὸ τῆς
Παλαιᾶς; Ἀλλὰ τοῦτο ἡμετέρα αἰσχύνῃ, διὰ τὰ ἐν τῇ Πα-
λαιᾷ, ἃ ὑπερβαίνειν ἔδει, οὐδὲ οὕτω φυλάττομεν ἡμᾶς γὰρ
25 οὐ περὶ τούτων ἀκούειν ἔδει (τῆς γὰρ Ἰουδαϊκῆς εὐτελείας
ταῦτα τὰ παραγγέλματα), ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ τέλεια· Ῥίψον τὰ
χρήματα· σιῆθι γενναίως· τὴν ψυχὴν ἐπίδος ὑπὲρ τοῦ κηρύ-
γματος· καταγέλασον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπάντων μηδὲν ἔσιω

10. Ματθ. 23, 8-9.

11. Β' Κορινθ. 13, 2.

ποια παρηγορία. Δέν εἶναι, ἀγαπητέ, αὐτό τὸ θέατρο κι-
 θαρῳδῶν, οὔτε τραγωδῶν, ὅπου ὁ καρπὸς φθάνει μέχρι
 τὴν εὐχαρίστηση, καὶ ὅταν τελειώσει ἡ ἡμέρα, παρῆλθε
 καὶ ἡ εὐχαρίστηση. Καὶ μακάρι νὰ ἦταν μόνο ἡ εὐχαρί-
 στηση, καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχε καὶ βλάβη μαζί με τὴν εὐχαρί-
 στηση! ἀλλ' ὅμως φεύγει ἀπὸ ἐκεῖ ὁ καθένας στὴν οἰκία
 του, ἀφοῦ ἀπεκόμισε πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε
 ἐκεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποια καταστροφή· καὶ ὁ μὲν νέ-
 ος, ἀφοῦ ἀπολαύσει μερικές μελωδίες ἀπὸ τὰ σατανικά
 ἄσματα, ὅσες κατόρθωσε νὰ ἐναποθέσει στὴ μνήμη του,
 τραγουδᾷ συνέχεια στὴν οἰκία του, ὁ δὲ ἡλικιωμένος, ἐ-
 πειδὴ βέβαια εἶναι σεμνότερος, δέν κάμνει μὲν αὐτό,
 ὅμως ἐνθυμεῖται ὅλα τὰ λόγια ποὺ λέχθηκαν ἐκεῖ. Ἐπ'
 ἐδῶ φεύγετε χωρὶς νὰ ἔχετε μαζί σας τίποτε. Καὶ πῶς
 αὐτό δέν εἶναι ἄξιο ντροπῆς; Θέσαμε νόμο· μᾶλλον δὲ
 δέν τὸν θέσαμε ἐμεῖς· μὴ γένοιτο· «Καὶ μὴ καλέσετε»,
 λέγει, «διδάσκαλο ἐπάνω στὴ γῆ»¹⁰· νόμο ἔθεσε ὁ Χριστός,
 ὥστε κανένας νὰ μὴ ὀρκίζεται. Πές μου, τί ἔχει γίνει μὲ
 τὸ νόμο αὐτό; (διότι δέν θὰ παύσω νὰ ὀμιλῶ γιὰ τὸ νό-
 μο αὐτό· «Μήπως πάλι ὅταν ἔλθω», κατὰ τὸν Ἀπόστολο
 Παῦλο, «δέν λυπηθῶ κανένα»¹¹). Ἄραγε ἐνδιαφερθήκα-
 τε γιὰ τὸ πράγμα; ἄραγε φροντίσατε; ἄραγε ἔγινε ἀπὸ
 σᾶς κάποια προσπάθεια, ἢ πάλι θὰ καταπιασθοῦμε μὲ τοὺς
 ἴδιους λόγους; Μᾶλλον ὅμως, εἴτε ἔχει γίνει, εἴτε ὄχι,
 θὰ ποῦμε τοὺς ἴδιους λόγους, γιὰ νὰ φροντίσετε τώρα·
 ἂν δὲ φροντίσατε, γιὰ νὰ κάμετε πάλι αὐτό μὲ μεγαλύτε-
 ρη ἀσφάλεια, καὶ ἔτσι νὰ παρακινήσετε καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἄπο ποῦ λοιπὸν νὰ ἀρχίσουμε τὸ λόγο; θέλετε ἀπὸ τὴν
 Παλαιὰ Διαθήκη; Ἄλλὰ αὐτό εἶναι δική μας ντροπή, διότι,
 τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ ὑπερβαίνου-
 με, οὔτε τὰ ἐφαρμόζουμε ὅπως ἐκεῖνοι. Διότι ἐμεῖς δέν
 ἔπρεπε γι' αὐτὰ νὰ ἀκοῦμε, (διότι αὐτὰ τὰ παραγγέλματα
 ἀνήκουν στὴν Ἰουδαϊκὴ ἀπλότητα), ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ τέ-
 λεια· περιφρόνησε τὰ χρήματα, στάσου μὲ γενναιότητα·
 δῶσε τὴν ψυχὴ σου στὸ κήρυγμα· περιφρόνησε ὅλα τὰ
 ἐπὶ τῆς γῆς· μὴ ἔχεις τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὸν παρόντα

σοι κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα βίον ἂν ἴδω... εὐεργετή-
 σον ἂν πλεονεκτήσῃ, εὐλόγησον ἂν βλασητήριον, τίμησον
 πάντων ἀνώτερος ἔσο'. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούειν ἔδει.
 Νυνὶ δὲ ὑπὲρ ὄρκου διαλεγόμεθα καὶ ταῦτόν γίνεται, ὥσπερ
 5 ἂν, εἴ τις τὸν ὀφείλοντα φιλοσοφεῖν, ἀφελκύσας τῶν διδα-
 σκάλων ἐκείνων, συλλαβὰς ἔτι καὶ τὸ κατὰ στοιχεῖον ἀναγι-
 νώσκειν ποιεῖ. Ἐννόησόν σοι ὅση ἐστὶν αἰσχύνη, ἀνθρωπὸν
 τινα ὑπήνην θαθεῖαν ἔχοντα, καὶ ῥόπαλον ἐπιφερόμενον, καὶ
 ἐξωμίδα ἔχοντα, εἰς διδασκάλους μετὰ τῶν παίδων ἀπιέναι,
 10 καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις μανθάνειν, ἄρα οὐ πολὺς ὁ γέλως; Ἄλ-
 λά πλείων οὗτος ὁ ἡμέτερος· οὐ γὰρ ὅσον φιλοσοφίας τὸ μέ-
 σον καὶ γραμμάτων, ἰσοῦτον τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας καὶ
 τῆς ἡμετέρας τὸ διάφορον, ἀλλ' ὅσον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώ-
 πων. Εἴ τις, εἰπέ μοι, ἄγγελον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταγαγών,
 15 κελεύσειεν ἐνταῦθα ἐσιάναι καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν ἡμετέρων
 λόγων, ὡς ὀφείλοντα ἀπὸ τούτων ρυθμίζεσθαι, ἄρα οὐκ αἰ-
 σχύνη καὶ γέλως ἦν; Εἰ δὲ τὸ περὶ τούτων ἔτι παιδεύεσθαι
 γέλως, τὸ μηδὲ τούτοις προσέχειν, εἰπέ μοι, πόση κατὰ γνω-
 οῖς; πόση αἰσχύνη; Καὶ πῶς γὰρ οὐκ αἰσχύνης, ὅτι ἔτι Χρι-
 20 στιανοὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀμνύναι παιδεύονται; Πλὴν ἀλλ'
 ἀνασχώμεθα, ἵνα μὴ μᾶλλον γελώμεθα. Φέρε σὺν ἀπὸ τῆς
 Παλαιᾶς ὑμῖν διαλεχθῶμεν τήμερον. Τί δὲ αὕτη φησὶν;
 «Ὁρκῶ μὴ ἐθίσης τὸ στόμα σου, μηδὲ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου
 συνεθιοθῆς». Διὰ τί; «Ὡσπερ γὰρ οἰκέτης, ἐξεταζόμενος ἐν-
 25 δελεχῶς, ἀπὸ μώλωπος οὐ καθαρισθήσεται, οὕτως οὐδὲ ὁ
 ὀμνύων».

5. Ὁρα τὴν σύνεσιν τοῦ σοφοῦ τούτου. Οὐκ εἶπεν, «Ὁρ-
 κῶ μὴ ἐθίσης τὴν διάνοιάν σου», ἀλλὰ «τὸ στόμα σου»· ὅτι

βίον ἂν σέ ἀδικήσῃ κάποιος, εὐεργέτησέ τον ἂν γίνῃ πλεονέκτης, εὐλόγησέ τον ἂν βλασφημήσῃ, δείξε τὴν ἐκτίμησίν σου καὶ γενικὰ στάσου ψηλότερα ἀπὸ ὅλα. Αὐτὰ καὶ παρόμοια ἔπρεπε νὰ ἀκοῦμε. Τώρα ὅμως συζητοῦμε γιὰ τὸν ὄρκον καὶ γίνεται τὸ ἴδιον, ὅπως, ἂν κάποιος αὐτὸν ποὺ ὀφείλει νὰ φιλοσοφεῖ, ἀφοῦ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους ἐκείνους, τὸν κάμνει ἀκόμα νὰ διαβάζῃ συλλαβὰς καὶ τὰ γράμματα. Σκέψου, παρακαλῶ, πόση ντροπὴ ὑπάρχει, κάποιον ἄνθρωπον, ποὺ ἔχει πυκνὴ γενειάδα καὶ ποὺ κρατεῖ ρόπαλον καὶ φορεῖ ἐξωμίδα, νὰ μεταβαίνει σὲ δασκάλους μαζί μὲ παιδιὰ καὶ νὰ μαθαίνει τὰ ἴδια γράμματα μὲ ἐκεῖνα, ἄρα δὲν θὰ εἶναι γιὰ μεγάλα γέλια; Ἄλλὰ ἀκόμα μεγαλύτερος εἶναι αὐτὸς ὁ δικός μας. Διότι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν γραμμάτων δὲν εἶναι τόση, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας καὶ τῆς δικῆς μας, ἀλλ' ὅση μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Πές μου, ἐάν κάποιος, ἀφοῦ κατέβαζε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἓναν ἄγγελον, καὶ τὸν διέταζε νὰ σταθεῖ ἐδῶ καὶ νὰ ἀκούσῃ τοὺς δικούς μας λόγους, σὰν κάποιος ποὺ ὀφείλει ἀπ' αὐτοὺς νὰ ρυθμίζει τὴ ζωὴ του, δὲν θὰ ἦταν ἄραγε ντροπὴ καὶ ἄξιο γιὰ γέλια; Ἄν δέ, τὸ νὰ ἀσκούμαστε ἀκόμα μὲ αὐτὰ, εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια, τὸ νὰ μὴ προσέχουμε οὔτε σ' αὐτὰ, πές μου, πόσης καταφρονήσεως ἄξιο εἶναι, πόσης ντροπῆς; Διότι πῶς δὲν εἶναι ντροπὴ, οἱ χριστιανοὶ ἀκόμα νὰ διδάσκονται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀρκίζονται; Πλὴν ὅμως ἄς διακόψουμε τὴ συζήτησιν γι' αὐτὸ τὸ θέμα, γιὰ νὰ μὴ γελοιοποιούμαστε περισσότερο. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς σᾶς διδάξουμε σήμερον, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Τί δὲ λέγει αὕτη; «Μὲ ὄρκον νὰ μὴ συνηθίσῃς τὸ στόμα σου, οὔτε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐξοικειωθεῖς». Γιατί; «Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑπηρέτης τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ ἐλέγχεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸν κύριόν του, δὲν θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ κτυπήματα γιὰ τὰ σφάλματά του, ἔτσι καὶ ὁ ὀρκιζόμενος.

5. Πρόσεχε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ. Δὲν εἶπε, μὲ ὄρκον μὴ συνηθίσῃς τὴν διάνοιά σου, ἀλλὰ «τὸ στόμα

- τοῦ σιόματος ὃν τὸ πᾶν οἶδε, καὶ διὰ εὐκόλως κατορθοῦνται
 συνήθεια γὰρ ἐστὶ λοιπὸν, ἀπροαιρέτως γινομένη. Οἷόν εἰσι
 πολλοί, οἵ, ἐν θαλανείοις εἰσιόντες, ὅμα τῷ τὰς θύρας ὑπερ-
 βῆναι σφραγίζονται τοῦτο οἶδεν ἡ χεὶρ, καὶ μηδενὸς κελεύ-
 5 οντος, ἀπὸ τῆς συνηθείας ποιεῖν πάλιν, λύχνου ἀφθένιος, πολ-
 λάκις τῆς διανοίας ἕτερόν τι σκεπιομένης, ἡ χεὶρ τὴν σφρα-
 γίδα ποιεῖ. Οὕτω δὴ καὶ τὸ σιόμα οὐ μετὰ τῆς ψυχῆς φθέγ-
 γεται, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς συνηθείας, καὶ ἐν τῇ γλώττῃ τὸ πᾶν
 ἐστὶ. «Καὶ τῷ ὀνόματι», φησί, «τοῦ Ἁγίου μὴ συνεθιοθῆς.
 10 Ὡσπερ γὰρ οἰκείης, ἐξειαζόμενος ἐνδεδελεχῶς, ἀπὸ μώλωπος
 οὐ καθαρισθήσεται, οὕτως οὐδὲ ὁ ὀμνύων». Οὐχὶ τὴν ἐπιου-
 κίαν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν ὄρκον ἐκκόπτει, καὶ αὐτῷ τίθησι
 τὴν τιμωρίαν ἅρα τὸ ὀμνύειν ἁμαρτία. Τοιαύτη ὄντως ἐστὶν
 ἡ ψυχὴ, τοσοῦτων γέμει τραυμάτων, τοσοῦτων μολώπων.
 15 Ἄλλ' οὐχ ὄρας; Τοῦτο γὰρ τὸ δεινὸν καίτοι γε δύνασαι,
 εἰάν θέλῃς, ὄραν ἔδωκε γὰρ σοι ὀφθαλμοὺς ὁ Θεός. Τοιού-
 τοις ὀφθαλμοῖς ἑώρα Προφήτης, λέγων «Προσώζεσαν καὶ
 ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης
 μου».
 20 Κατεφρονήσαμεν τοῦ Θεοῦ, ἐμισήσαμεν τὸ ὄνομα τὸ κα-
 λόν, κατεπατήσαμεν τὸν Χριστόν, ἐλύσαμεν τὴν αἰδῶ, οὐδεὶς
 μετὰ τιμῆς μέμνηται τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Καὶ σὺ μὲν,
 ἂν φιλήσῃς τινα, καὶ πρὸς τὸ ὄνομα διανίστασαι, τὸν δὲ Θεὸν
 οὕτω συνεχῶς καλεῖς ὡς οὐδέν. Κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ εὐεργε-
 25 σία ἐχθροῦ· κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ σωτηρία τῆς σῆς ψυχῆς· τότε
 παρέσται, τότε εὐφραίνεις αὐτόν· νῦν δὲ παροξύνεις. Κάλε-
 σον αὐτόν, ὡς ἐκάλεσε Στέφανος. Τί λέγων; «Κύριε, μὴ
 στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Κάλεσον αὐτόν, ὡς ἐ-
 κάλεσεν ἡ τοῦ Ἐλκανᾶ γυνή, μετὰ δακρύων, μετὰ θρήνων,
 30 μετὰ εὐχῆς. Οὐ κωλύω, ἀλλὰ καὶ σφόδρα παραινῶ. Κάλε-

13. Ψαλμ. 37, 6.

14. Πράξ. 7, 60.

15. Α' Βασιλ. 1, 10.

σου»· διότι γνωρίζει ὅτι τὸ πᾶν προέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ὅτι εὐκολα κατορθώνεται. Διότι εἶναι συνήθεια, πού στή συνέχεια γίνεται χωρὶς νὰ τὸ θέλει κανεὶς, ὅπως εἶναι, ὅταν εἰσέρχονται πολλοὶ στὸ λουτρό, μόλις διαβοῦν τὶς θύρες κλειδώνονται. Αὐτὸ τὸ γνωρίζει τὸ χέρι καὶ τὸ κάνει ἀπὸ συνήθεια, χωρὶς νὰ τὸ διατάζει κανένας. Πάλι, μόλις ἀνάψει τὸ λυχνάρι, καὶ ἐνῶ τὸ μυαλὸ σκέπτεται κάτι ἄλλο, τὸ χέρι σφραγίζει τὴ θύρα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ στόμα, δὲν ὁμιλεῖ μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια καὶ τὸ πᾶν βρίσκεται στή γλῶσσα. «Καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ», λέγει, νὰ ἐξοικειωθεῖ. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑπηρέτης πού ἐλέγχεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸν κύριό του δὲν θὰ διαφύγει ἀπὸ τὰ κτυπήματα γιὰ τὰ σφάλματά του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού ὀρκίζεται». Ἐδῶ δὲν ἐκριζώνει τὴν ἐπιορκία, ἀλλὰ τὸν ὄρκο, καὶ γι' αὐτὸν θέτει τὴν τιμωρία. Ἄρα ὁ ὄρκος εἶναι ἁμαρτία. Τέτοια πράγματι εἶναι ἡ ψυχὴ, ἀπὸ τόσα πολλὰ τραύματα εἶναι γεμάτη, ἀπὸ τόσα κτυπήματα. Ἄλλὰ δὲν βλέπετε; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερό· ἂν καὶ βέβαια μπορεῖς, ἐὰν θέλεις, νὰ βλέπετε, διότι ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε ὀφθαλμούς. Μὲ τέτοιους ὀφθαλμούς ὁ προφήτης ἔβλεπε, ὅταν ἔλεγε: «Ἐμύρισαν καὶ ἐσάπησαν τὰ τραύματά μου ἀπὸ τὴν ἀνοησία μου»¹³.

Περιφρονήσαμε τὸ Θεό, μισήσαμε τὸ καλὸ ὄνομα, καταπατήσαμε τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, ἐξαφανίσαμε τὴ ντροπὴ, κανένας δὲν μνημονεύει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ σεβασμό. Καὶ σὺ μὲν ἂν ἀγαπᾷς κάποιον, καὶ στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός του ἐξανίστασαι, τὸν δὲ Θεὸ ἐπικαλεῖσαι τόσο ἀδιάφορα συνεχῶς σὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖο. Κάλεσε αὐτὸν γιὰ εὐεργεσία τοῦ ἐχθροῦ· κάλεσε αὐτὸν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς σου· τότε θὰ παραστεῖ, τότε εὐφραίνεις αὐτόν· τώρα ὅμως τὸν παροργίζεις. Κάλεσε αὐτόν ὅπως τὸν κάλεσε ὁ Στέφανος. Τί ἔλεγε; «Κύριε, μὴ λογαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτῆ»¹⁴. Κάλεσε αὐτόν, ὅπως τὸν κάλεσε ἡ σύζυγος τοῦ Ἐλκανᾶ, μὲ δάκρυα, μὲ θρήνους, μὲ προσευχή¹⁵. Ὅχι μόνο δὲν ἐμποδίζω, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικὰ συμβουλεύω. Κάλεσε αὐτόν ὅπως τὸν κά-

σον αὐτόν, ὡς ἐκάλεσε Μωϋσῆς, καὶ ἑβόα παρακαλῶν ὑπὲρ
 τῶν φυγαδευσάντων αὐτόν. Καὶ οὐ μὲν ἄν τις μνησθῆς ἁ-
 πλῶς ἀνδρὸς αἰδεσίμου, ὕβρις τὸ πρᾶγμα, τὸν δὲ Θεὸν πε-
 ριφέρων οὐ μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀκαιρῶς ἐν τοῖς
 5 σοῖς λόγοις, οὐδὲν τὸ πρᾶγμα νομίζεις; Καὶ πῶς
 οὐχὶ κολάσεως ἄξιός ἄν εἴης; Οὐ κωλύω τὸν Θεὸν
 ἔχειν διὰ παντός ἐν διανοίᾳ (τοῦτο γὰρ καὶ εὐχομαι καὶ βού-
 λωμαι), ἀλλὰ μὴ παρὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἀλλ' αἰνοῦντα, ἀλλὰ
 τιμῶντα. Μεγάλα ἄν τοῦτο εἰσγάσαιο ἡμῖν ἀγαθὰ, εἰ, διε-
 10 ἔδει, καὶ ἐφ' οἷς ἔδει, μόνον ἐκαλοῦμεν αὐτόν. Διὰ τί, εἰπέ
 μοι, ἐπὶ μὲν τῶν Ἀποστόλων ἰσαῖται δυνάμεις ἐγένοντο,
 ἐπὶ δὲ ἡμῶν οὐχί; καίτοι ὁ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, τὸ αὐτὸ ὄνομα.
 Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον. Πῶς; "Οὐ ἐκεῖνοι μὲν ἐπὶ τούτοις, οἷς
 εἶπον, αὐτόν ἐκάλον μόνον, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐπὶ τούτοις, ἀλλ'
 15 ἐπ' ἄλλοις. Εἰ δὲ ἀπιστεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ὁμνύεις, λέγε μὲν,
 'Πίστευσον' πλήν, εἰ βούλει, ὁμοσον κατὰ σαυτοῦ. Οὐκ ἀντι-
 νομοθετῶν τῷ Χριστῷ λέγω, μὴ γένοιτο! («ἔσιω» γὰρ, φη-
 σὶν, καμῶν τὸ Ναί, γαί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ»), ἀλλὰ συγκαταβαί-
 νων ὑμῖν, ἵνα μᾶλλον εἰς τοῦτο ὑμᾶς ἐναγάγω, καὶ τῆς σινη-
 20 θείας ἀπαγάγω τῆς τυραννικῆς. Πόσοι, ἐν τοῖς ἄλλοις εὐ-
 δοκιμοῦντες, ἀπόλωντο ἀπὸ τούτων τῶν πραγμάτων;

Βούλεσθε μαθεῖν διὰ τί συνεχώρουν τοῖς ἀρχαίοις ὁμνύ-
 ει; (ἐπισηκεῖν γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνοις συγκεχώρητο). Ἐπειδὴ
 ἐν τοῖς εἰδώλοις ὤμνον. Οὐκ αἰσχύνεσθε τούτοις ἐμμένον-
 25 τες τοῖς νόμοις, οἷς ἐκεῖνοι ἐνήγοντο οἱ ἀσθενεῖς; Ἐπεὶ καὶ
 γυν, "Ἐλληνα εἰάν λάβω, οὐκ εὐθέως αὐτῷ ἐπιτάσσω τοῦτο,
 ἀλλὰ ἰέως εἰδέναι τὸν Χριστὸν παραινῶ· ὁ δὲ πιστός, καὶ
 μαθὼν αὐτόν καὶ ἀκούσας εἰ μέλλοι τῆς αὐτῆς τῷ "Ἐλληνι
 συγκαταβάσεως δεῖσθαι, τί τὸ ὄφελος; ποῖον τὸ κέρδος; Ἄλλ'
 30 ἢ συνήθεια χαλεπὸν, καὶ δυσαιοσπάσιως ἔχεις; Οὐκοῦν, ἐ-

16. Ἀριθμ. 12, 13.

17. Ματθ. 5, 37.

λεσε ὁ Μωϋσῆς πού φώναζε παρακαλώντας γιά ἐκείνους πού τόν ἐξεδίωξαν¹⁶. Καί σὺ μὲν ἂν μνημονεύσεις ἄσκοπα κάποιον ἄνδρα σεβάσμιο, θεωρεῖς προσβολή τὸ πράγμα, ἀναφέροντας ὅμως στοὺς λόγους σου τὸ Θεὸ ὄχι μόνο ἄσκοπα, ἀλλὰ καὶ ἀκατάλληλα, νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι σπουδαῖο πρᾶγμα; Καί γιὰ πόση τιμωρία δὲν θὰ ἦσουν ἄξιος; Δὲν σοῦ ἐμποδίζω νὰ ἔχεις τὸ Θεὸ συνέχεια στὸ νοῦ σου (διότι αὐτὸ καὶ τὸ εὐχομαι καὶ τὸ ἐπιθυμῶ), ὄχι ὅμως ὅπως δὲν τοιριάζει σ' αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τόν δοξάζεις καὶ νὰ τόν τιμᾷς. Μεγάλα καλὰ θὰ μᾶς πρόσφερε αὐτό, ἔάν τόν παρακαλούσαμε μόνο. Πές μου σὲ παρακαλῶ γιατί στήν ἐποχὴ μὲν τῶν Ἀποστόλων γίνονταν τόσα θαύματα, σ' ἐμᾶς δὲ ὄχι; καίτοι εἶναι ὁ ἴδιος Θεός, τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἄλλᾳ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Πῶς; Διότι ἐκεῖνοι μὲν μόνο γι' αὐτά, πού παραπάνω εἶπα, καλοῦσαν αὐτόν, ἐμεῖς δὲ ὄχι γι' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ ἄλλα. Ἐάν ὅμως ἀπιστεῖ κάποιος καὶ γι' αὐτὸ ὀρκίζεσαι, λέγε μὲν, 'πίστευσε', ἀλλ' ἂν θέλεις, ὀρκίσου στὸν ἑαυτό σου. Δὲν τὸ λέγω νομοθετώντας ἀντίθετους πρὸς τὸ Χριστὸ νόμους, μὴ γένοιτο! (διότι λέγει, «Ἄς εἶναι ὁ λόγος σας ναί, ὅταν πράγματι εἶναι ναί, καὶ ἄς εἶναι ὄχι, ὅταν πράγματι εἶναι ὄχι»¹⁷, ἀλλὰ δειχνοντας συγκατάβαση πρὸς ἐσᾶς, γιὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσω περισσότερο σ' αὐτὸ καὶ νὰ σᾶς ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν τυραννικὴ συνήθεια. Πόσοι, ἐνῶ εὐδοκιμοῦσαν σ' ἄλλα, καταστράφηκαν ἀπὸ τὰ πράγματα αὐτά;

Θέλετε νὰ μάθετε γιατί ἐπέτρεπαν στοὺς ἀρχαίους νὰ ὀρκίζονται; (διότι ἡ ἐπιρκία οὔτε σ' αὐτοὺς ἐπιτρεπόταν, ἐπειδὴ ὀρκίζονταν στὰ εἰδωλα. Δὲν ντρέπεσθε νὰ ἐμμένετε σ' αὐτοὺς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι οἱ ἀσθενεῖς ἀκολουθοῦσαν; Διότι καὶ τώρα, ἂν λάβω ἕναν ἐθνικό, δὲν διατάσσω ἀμέσως σ' αὐτόν αὐτό, ἀλλὰ πρῶτα τόν συμβουλεύω νὰ γνωρίσει τὸ Χριστό· ὁ δὲ πιστός, πού ἔχει γνωρίσει καὶ ἔχει ἀκούσει τὸ Χριστό, ἂν πρόκειται νὰ χρειάζεται τὴν ἴδια συγκατάβαση μὲ τὸν ἐθνικό, ποιὸ τὸ ὄφελος; ποιὸ τὸ κέρδος; Ἄλλ' ἡ συνήθεια εἶναι φοβερὸ πρᾶγμα καὶ δύσκολα μπο-

πει τοσαύτη τῆς συνηθείας ἢ τυραννίς, εἰς ἑτέραν αὐτὴν με-
τάγαγε συνήθειαν. Καὶ πῶς δυνατὸν; φησὶν. Ὁ πολλάκις
εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω· Ἔσιωσαν λογιστὰι τῶν λεγο-
μένων πολλοί, ἔσιωσαν ἐξεστιαὶ καὶ διορθωταί. Οὐκ ἔστιν
5 αἰσχύνῃ τὸ ὑφ' ἑτέρων διορθοῦσθαι μᾶλλον μὲν οὖν αἰσχύνῃ
τὸ ἀπωθεῖσθαι τοὺς διορθοῦντας, καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῆς οἰκείας
σωτηρίας τοῦτο ποιεῖν. Καὶ σὺ μὲν τὴν ἐσοῦσα ἂν ἐναλλάξ
περιβάλλῃ, καὶ παῖδα ἐπιτρέπεις διορθῶσαι, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ
παρ' ἐκείνου μανθάνων (καίτοι γε ἐν τούτῳ πολλὴ ἢ αἰσχύ-
10 νῃ), ἐνιαῦθα δέ, τὴν ψυχὴν βλαπιόμενος, αἰσχύνῃ, εἰπέ μοι,
παρ' ἑτέρου παιδεύεσθαι; καὶ κοσμοῦντα μὲν σε περὶ τὴν
ἐσοῦσα φέρεις τὸν οἰκέτην καὶ ὑποδύνα, κοσμοῦντα δὲ τὴν
ψυχὴν οὐ φέρεις; Καὶ πόσης οὐ ταῦτα ἀνοίας; Ἔσιω καὶ
οἰκέτης τούτων διδάσκαλος, ἔσιω καὶ παιδίον, ἔσιω καὶ γυ-
15 νή, ἔσιω καὶ φίλος, καὶ συγγενής, καὶ γείτων ὥσπερ γὰρ
τὸ πάντοθεν ἐλαυνόμενον θηρίον οὐχ οἶόν τε διαφυγεῖν, οὔ-
τω τὸν τοσοῦτους ἔχοντα φύλακας, τὸν τοσοῦτους ἐπιτιμῶντας,
τὸν πάντοθεν πλητιόμενον οὐκ ἔστι μὴ φυλάξασθαι. Καὶ ἐν
μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ χαλεπῶς οἴσει τοῦτο, καὶ κατὰ τὴν δευ-
20 τέραν, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, λοιπὸν δὲ ῥᾶσιον ἔσται, καὶ μετὰ τὴν
τετάρτην οὐδὲ τὸ πρᾶγμα ἔσται αὐτό.

Ἀπόπειραν ποιήσατε, εἴ γε ἀπιστεῖτε· φροντίσατε, παρα-
καλῶ. Οὐκ ἔστι τὸ τυχόν ἀμαρτιανόμενον, οὐδὲ καιροθούμε-
νον, ἀλλὰ ἐκατέρωθεν μέγα, καὶ κακὸν καὶ καλόν. Γένοιτο
25 δὲ καλὸν γενέσθαι χάριτι καὶ φιλάνθρωπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

ρείς νὰ ἀπαλλαγείς ἀπὸ αὐτή; Λοιπὸν ἐφόσον τόση εἶναι ἡ τυραννία τῆς συνήθειας νὰ τὴν μετατρέψεις σὲ ἄλλη συνήθεια. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει; Αὐτὸ ποὺ πολλὰς φορές εἶπα, αὐτὸ καὶ τώρα λέγω· Ὡς ὑπάρξουν πολλοὶ ἐλεγκτὲς τῶν λεγομένων, ὡς ὑπάρξουν ἐξεταστὲς καὶ διορθωτὲς. Δὲν εἶναι ντροπὴ τὸ νὰ διορθώνεσαι ἀπὸ ἄλλου; μᾶλλον μὲν εἶναι ντροπὴ τὸ νὰ ἀπομακρύνεις ἐκείνους ποὺ σὲ διορθώνουν, καὶ νὰ κάμνεις αὐτὸ μὲ βλάβη τῆς δικῆς σου σωτηρίας. Καὶ σὺ μὲν ἂν φορέσεις ἀνάποδα τὸ ἔνδυμα καὶ ἐπιτρέπεις σὲ παιδί νὰ σὲ ὑποδείξει τὴ διόρθωση, καὶ δὲν ντρέπεσαι νὰ μαθαίνεις ἀπὸ ἐκεῖνο (ἂν καὶ βέβαια σ' αὐτὸ ὑπάρχει μεγάλη ντροπὴ), ἐδῶ δὲ ἐνῶ βλάπτεται ἡ ψυχὴ σου, πὲς μου, ντρέπεσαι νὰ διδάσκεισαι ἀπὸ ἄλλον; Καὶ ὅταν μὲν στολίζεις τὴν ἐνδυμασίαν σου καὶ ὅταν ὑποδύεσαι, φέρεις τὸν ὑπηρέτη νὰ σὲ βοηθήσει, ὅταν δὲ πρόκειται νὰ στολίσεις τὴν ψυχὴν σου, δὲν φέρεις βοηθό; Καὶ πόση ἀνοησία δὲν ὑπάρχει σ' αὐτά; Ὡς ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ὑπηρέτης δάσκαλος γι' αὐτά, ὡς ὑπάρχει καὶ παιδί, ὡς ὑπάρχει καὶ γυναίκα, ὡς ὑπάρχει καὶ φίλος καὶ συγγενὴς καὶ γείτονας· διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ θηρίο ποὺ περικυκλώνεται ἀπὸ παντοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγει, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει τόσους φύλακες καὶ τόσους ποὺ τὸν ἐπιτιμοῦν, καὶ ποὺ δέχεται πλήγματα ἀπὸ παντοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ προφυλαχθεῖ. Καὶ τὴν μὲν πρώτη ἡμέρα δύσκολα θὰ τὸ ὑποφέρες αὐτό, καὶ τὴν δεύτερη καὶ τὴν τρίτη, στὴν συνέχεια ὅμως θὰ εἶναι εὐκολώτατο, καὶ μετὰ τὴν τέταρτη, θέμα δὲν θὰ ὑπάρχει.

Κάμετε δοκιμὴν, ἐὰν βέβαια δὲν πιστεύετε· φροντίσατε, παρακαλῶ. Δὲν ὑπάρχει κάτι ποὺ κατὰ τύχην νὰ γίνεταί ἁμαρτία, καὶ ποὺ δὲν κατορθώνετε ἢ διόρθωσὴν του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τίς δύο πλευρὰς του εἶναι μεγάλο καὶ κακὸ καὶ καλόν. Εἶθε δὲ νὰ γίνῃ καλόν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμη καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'

(Πράξ. 4, 23 - 35)

5 «Απολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον».

1. Οὐχὶ φιλοτιμίας ἔνεκεν διηγοῦνται, (πῶς γάρ;) ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ χάριτος ταῦτα τεκμήρια ἐπιδείκνυνται. Διὸ καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνοι εἶπον, ταῦτα διηγοῦνται, τὰ δὲ αὐτῶν εἰ καὶ παρατρέχουσιν, ὁμῶς καὶ ταύτη θαραλεώτεροι γίνονται. Καὶ σκόπει πῶς πάλιν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ βοήθειαν κατέφυγον, ἐπὶ τὴν συμμαχίαν τὴν ἄμαχον, καὶ πάλιν ὁμοθυμαδόν, καὶ μετὰ σπουδῆς· οὐδὲ γὰρ ἔστιν εὐχὴ ἀπλῶς γινομένη· «Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδόν ἤραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἶπον». "Ὁρᾶ πῶς εἶον ἠκριβωμένοι αὐτῶν αἱ εὐχαί. "Οἱε 15 τὸν ἄξιον εἰς ἀποστολὴν ἠξίουσαν αὐτοῖς ἀναδειχθῆναι, οὕτως ἔλεγον· «Σὺ, Κύριε, καρδιογνώστια πάντων, ἀνάδειξον» (προγνώσεως γὰρ ἦν ἐκεῖ χρεῖα), ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ ἐπιστομισθῆναι τοὺς ἐναντίους ἔχοῦν, περὶ δεσποτείας διαλέγονται διὸ καὶ οὕτως ἤρξαντο· «Δέσποτα ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν 20 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὁ διὰ στόματος Δαυὶδ τοῦ παιδός σου εἰπὼν· "Ἴνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Κατάπερ 25 συνθήκας ἀπαιτοῦντες τὸν Θεὸν τὴν προφητείαν εἰς μέσον ἄγουσιν, ἅμα καὶ ἐαντιοὺς παραμυθούμενοι δι' εἰκὴ ἅπαντα

1. Πράξ. 4, 23.

2. Πράξ. 1, 24.

3. Ψαλμ. 2, 1-2.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

(Πράξ. 4, 23 - 35)

«Όταν δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἀπολύθησαν, πῆγαν στοὺς φίλους τους, τοὺς ἄλλους πιστοὺς, καὶ τοὺς ἀνήγγειλαν ὅσα τοὺς εἶπαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι»¹.

1. Δὲν διηγοῦνται αὐτὰ ἀπὸ φιλοδοξία (διότι πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνει αὐτό;) ἀλλὰ φανερώνουν αὐτὰ σὰν ἀποδείξεις τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅσα μὲν εἶπαν ἐκεῖνοι, αὐτὰ διηγοῦνται, τὰ δὲ δικά τους, ἂν καὶ τὰ παραλείπουν, ὅμως καὶ ἔτσι γίνονται περισσότερο θαρραλέοι. Καὶ πρόσεχε πάλι πῶς κατέφυγαν πρὸς τὴν ἀληθινὴ βοήθεια, πρὸς τὴν ἀκαταμάχητην συμμαχίαν καὶ πάλι ὅλοι μαζί καὶ μὲ πολὺ προθυμίαν· διότι δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ προσευχὴ ποὺ γίνεται. «Αὐτοὶ δὲ ὅταν ἄκουσαν αὐτὰ, ὅλοι μαζί μὲ μιὰ καρδίαν, ὕψωσαν φωνὴν πρὸς τὸ Θεὸ καὶ εἶπαν». Πρόσεχε μὲ πόση προσοχὴ γίνονται οἱ προσευχῆς τους. "Όταν παρακαλοῦσαν νὰ ἀναδειχθεῖ σ' αὐτοὺς ὁ ἄξιος γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ἀποστόλου μὲ τρόπο ἔλεγον τὰ ἑξῆς: «Σὺ Κύριε, ποὺ γνωρίζεις τίς καρδιὰς ὄλων, ἀνάδειξε τὸν ἄξιον»² (διότι ἐκεῖ ὑπῆρχε ἡ ἀνάγκη τῆς προγνώσεως), ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἀντίθετοι, ὁμιλοῦν γιὰ δεσποτεία· γι' αὐτὸ καὶ ἄρχισαν ἔτσι: «Δέσποτα, ποὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μας, ποὺ δημιούργησες τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω καὶ μέσα σ' αὐτά· σὺ ποὺ εἶπες μὲ τὸ στόμα τοῦ δούλου σου Δαυὶδ· Γιατί ἀφηνίασαν οἱ ἔθνη, γιατί οἱ λαοὶ αὐτοὶ σκέφθηκαν σχέδια ἀνόητα; Παρατάχθηκαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ συγκεντρώθηκαν οἱ ἄρχοντες στὸν ἴδιον τόπον ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»³. Σὰν νὰ ἀπαιτοῦν συμφωνίαν ἀπὸ τὸ Θεό, ἐπικαλοῦνται τὴν προφητεία, συγχρόνως δὲ παρηγοροῦν καὶ τοὺς ἑαυ-

μελειῶσιν οἱ ἐχθροί. Ὁ οὖν λέγουσι, τοῦτό ἐστιν. Ἐκεῖνα εἰς πέρας ἄγαγε, καὶ δεῖξον ὅτι κενὰ ἐμελέτησαν.

«Συνηχθήσαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον Παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ
5 Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρτισε γενέσθαι. Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν». Ὁρᾷς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ πῶς οὐχὶ καιαρωμένων ἐστὶ ταῦτα; Οὐκ ἔθηκαν δὲ τὰς ἀπειλὰς ἰδικῶς, ἀλλ' ὅτι ἠπειλήσαν μόνον λέγουσιν ἐπιτέ-
10 μνεται γὰρ ὁ συγγραφεὺς τὸν λόγον. Καὶ ὄρα. Οὐκ εἶπον, Ῥάξον αὐτούς, καιάβαλε αὐτούς, ἀλλὰ τί; «Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρηγοίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου». Οὐτῶ μανθάνομεν εὐχεσθαι καὶ ἡμεῖς. Καίτοι γε πόσου οὐκ ἂν τις ἐμπλησθεῖη θυμοῦ, εἰς ἄνδρας ἐμπροσθέν, ἀνελεῖν αὐ-
15 τὸν ἐπιχειροῦντας, καὶ ἀπειλοῦντας τοιαῦτα; πόσης οὐκ ἂν ἀπεχθείας πληρωθεῖη; Ἄλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι οὗτοι. «Ἐν τῷ τῆν χεῖρά σου ἐκτείνειν εἰς ἴασι, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Παιδός σου Ἰησοῦ». Ἄν ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνῳ γίνωνται αἱ ἐνέργειαι, μεγάλη ἔσται
20 ἡ παρηγοία, φησί. «Δεηθέντων δὲ αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι». Τοῦ ἀκουσθῆναι αὐτούς, καὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Θεοῦ τοῦτο τεκμήριον γέγονε. «Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου». Τί ἐστιν, «Ἐπλήσθησαν»; Ἄντι τοῦ ἀνεπυρώθησαν τῷ Πνεύματι· καὶ γὰρ καὶ ἀνε-
25 καίτιο ἐν αὐτοῖς τὸ χάρισμα. «Καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρηγοίας. Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ὁρᾷς ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσέφερον; Πανταχοῦ γὰρ τοῦτο χρὴ παρατηρεῖν, ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παρ'

τούς τους, διότι μάταια οἱ ἐχθροὶ τὰ μελετοῦν ὄλα. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ λέγουν σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔκείνα φέρε σὲ πέρας καὶ δεῖξε ὅτι συνέλαβαν σχέδια μάταια.

«Διότι συγκεντρώθηκαν ἀληθινὰ σ' αὐτὴν τὴν πόλη ἐναντίον τοῦ ἁγίου δούλου σου Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖο ἔχρισες, καὶ γιὰ νὰ διαπράξουν ὁ Ἡρώδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος μαζί με τὰ ἔθνη καὶ τὰ πλήθη τοῦ Ἰσραήλ, ὅσα τὸ χέρι σου καὶ ἡ θέλησή σου προόρισαν νὰ γίνουν. Καὶ τώρα, Κύριε, στρέψε τὸ βλέμμα σου στίς ἀπειλές τους». Βλέπεις τὴν εὐσέβειά τους καὶ πῶς τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ καταριοῦνται; Δὲν ἀνέφεραν δὲ τίς ἀπειλές εἰδικά, ἀλλὰ λέγουν μόνο ὅτι τοὺς ἀπέιλησαν· διότι ὁ συγγραφέας συντομεύει τὸ λόγο. Καὶ πρόσεχε· δὲν εἶπαν ἴσυντριψε αὐτούς, κατανίκησε αὐτούς, ἀλλὰ τί; «Καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου τὴ δύναμη γιὰ νὰ κηρύττουν τὸ λόγο σου με ὄλο τὸ θάρρος». Ἔτσι διδασκόμαστε καὶ ἐμεῖς νὰ προσευχόμαστε. Διότι πράγματι πόσο δὲν θὰ θύμωνε κάποιος, ἂν ἔπεφτε σὲ ἄνδρες, ποῦ θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ θὰ τὸν ἀπειλοῦσαν με παρόμοια; πόση ἀπέχθεια δὲν θὰ ἔνιωθε; Ἄλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο με αὐτοὺς τοὺς ἁγίους. «Καὶ ἐνῶ σὺ θὰ ἀπλώνεις τὸ παντοδύναμο χέρι σου γιὰ θαυματουργικὴ θεραπεία, καὶ ἐνῶ θὰ γίνονται σημεῖα καὶ θαύματα με τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου δούλου σου Ἰησοῦ». Ἄν οἱ θαυματουργικὲς ἐνέργειες γίνονται με τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, μεγάλη θὰ εἶναι, λέγει, ἡ παρησία. «Καὶ ὅταν αὐτοὶ προσευχήθηκαν στὸ Θεό, σείσθηκε ὁ τόπος, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι». Τοῦτο ἔγινε σὰν ἀπόδειξη, ὅτι εἰσακούσθηκαν αὐτὰ καὶ ὅτι τοὺς ἐπισκέφθηκε ὁ Θεός. «Καὶ ὄλοι πληρώθηκαν ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο». Τί σημαίνει «ἐπλήσθησαν»; Ἄντι τοῦ ἀνεφλέγησαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Διότι κατέκαιε σ' αὐτοὺς τὸ χάρισμα. «Καὶ δίδασκαν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ με θάρρος πολὺ. Καὶ ἦταν μία ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ ὄλων ἐκείνων ποῦ πίστεψαν». Βλέπεις ὅτι μαζί με τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ πρόσφεραν καὶ τὰ δικά τους; Διότι παντοῦ πρέπει νὰ παρατηροῦμε αὐτό, ὅτι μαζί με τὴ χάρη

ἐαυτῶν ἐπιδεικνύουσι. Καθάπερ Πέτρος ἔλεγεν «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μου». Ὁ ἀνωτέρω οὖν εἶπει, ὅτι «πάντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό», πάλιν ἐνιαῦθα δηλῶν, ὅτι τὸ αὐτὸ λέγει, ὅτι «αὐτοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρ-

5 δία καὶ ἡ ψυχὴ μία».

Εἰπὼν δὲ ὅτι ἠκούσθησαν, λέγει λοιπὸν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρετὴν· καὶ γὰρ μέλλει ἐμβαίνειν εἰς τὸ διήγημα τῆς Σαυφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου. Διό, θέλων δεῖξαι τὴν μιαιότητα ἐκείνων, πρότερον περὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀρετῆς διαλέγεται. Εἰ-

10 πὲ δὴ μοι, ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην ἔτεκεν, ἢ ἡ ἀκτημοσύνη τὴν ἀγάπην; Ἐμοὶ δοκεῖ ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην, ἢ καὶ ἐπέσφιγγεν αὐτὴν μᾶλλον. Ἄκουε δὲ καὶ τί φησι: «Πάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ἴδου καρδιά καὶ ψυχὴ τὸ αὐτό. «Καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον

15 εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Καὶ δυνάμει μεγάλη ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον τῆς ἀνασιάσεως οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καθάπερ ἐγχειρισθέντας αὐτοὺς τοῦτο δείκνυσιν, ἢ καὶ ὡς περὶ ὀφλήματος λέγει τινέσι, τὸ μαρτύριον τῆς βασιλείας μετὰ παρησιίας πᾶσιν ἀπεδίδουν.

20 «Χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς». Καθάπερ ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ υἱοὶ ὁμοτιμοὶ πάντες, οὕτω διέκειντο· οὐκ ἔστι γὰρ εἰπεῖν ὅτι ἔτρεφον μὲν τοὺς ἄλλους, ὡς ἐξ ἰδίων δὲ τρέφοντες, οὕτω διέκειντο. Ἀλλὰ τὸ θαυμασιὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι, ἐαυτῶν ἀπο-

25 σιήσαντες τὰ πράγματα, οὕτως ἔτρεφον, ἵνα μηκέτι ὡς ἐξ ἰδίων, ἀλλ' ὡς ἐκ κοινῶν τρέφειν δοκῶσιν. «Ὅσοι δὲ κητιοὶ χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες τὰς τιμὰς τῶν

τοῦ Θεοῦ ἐπιδεικνύουν καὶ τὰ δικά τους· ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πέτρος ἔλεγε, «Ἄργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νομίσματα δὲν ἔχω»⁴. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ εἶπε παραπάνω, ὅτι «ὅλοι οἱ πιστεύοντες ἦταν μεταξύ τους «ένωμένοι»⁵, πάλι ἐδῶ δηλώνοντας λέγει, ὅτι «ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ψυχὴ ὅλων ἐκείνων ποῦ πίστεψαν, ἦταν μία».

Ἄφοῦ δὲ εἶπε, ὅτι εἰσακούσθηκαν, λέγει στὴ συνέχεια καὶ τὴν ἀρετὴ τους· διότι πρόκειται νὰ εἰσέλθει στὴ διήγηση τῆς Σαμφείρας καὶ τοῦ Ἀνανία. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀποδείξει τὴν ἀχρειότητα ἐκείνων, προηγουμένως ὀμιλεῖ γιὰ τὴν ἀρετὴ τῶν ἄλλων. Πές μου λοιπὸν, ἡ ἀγάπη ἔφερε τὴν ἀκτημοσύνη, ἢ ἡ ἀκτημοσύνη τὴν ἀγάπη; Ἐμένα μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἀγάπη ἔφερε τὴν ἀκτημοσύνη, ἢ ὁποία καὶ περισσότερο σφιχτὰ συγκρατοῦσε αὐτὴν. Ἄκουε δὲ καὶ τί λέγει· «Ὅλων ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἦταν μία». Νὰ ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ ἴδιο. «Καὶ κανένας δὲν βρισκόταν ἀπ' αὐτούς, ποῦ νὰ λέγει καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὴν περιουσία του ὅτι ἦταν δικό του, ἀλλὰ τὰ εἶχαν μεταξύ τους ὅλα σὲ κοινὴ χρῆση. Καὶ μὲ δύναμη μεγάλη, ποῦ ἔπειθε τοὺς ἀκροατές, ἔδιναν οἱ Ἀπόστολοι τὴν μαρτυρία γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Παρουσιάζει αὐτό, σὰν νὰ τοὺς εἶχε παραδοθεῖ ἢ τὸ λέγει σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ὀφειλὴ· δηλαδὴ τὴ μαρτυρία γιὰ τὴ βασιλεία τὴν πρόσφεραν σ' ὅλους μὲ παρρησία. «Σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πιστοὺς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἦταν μεγάλη, διότι δὲν ὑπῆρχε κανένας μεταξύ τους ποῦ νὰ ἦταν φτωχὸς καὶ νὰ στεροῦνταν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ του». Ὅπως ἀκριβῶς σὲ πατρικὴ οἰκία, ὅλοι οἱ υἱοὶ εἶναι ἰσότιμοι, ἔτσι ζοῦσαν αὐτοί. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ποῦμε, ὅτι ἔτρεφαν μὲν τοὺς ἄλλους, συμπεριφέρονταν δὲ ἔτσι σὰν νὰ τοὺς ἔτρεφαν ἀπὸ τὰ δικά τους. Ἄλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι αὐτό, ὅτι, ἀφοῦ ἀποχωρίσθησαν ἀπὸ τὰ δικά τους πράγματα, ἔτρεφαν τοὺς ἄλλους κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ποτὲ πλέον νὰ μὴ νομίζουν ὅτι τοὺς τρέφουν ἀπὸ τὰ δικά τους, ἀλλ' ἀπὸ τὰ κοινά. «Διότι ὅσοι ἦταν ἰδιοκτῆτες χωραφιῶν ἢ σπιτιῶν, ἀφοῦ τὰ πωλοῦσαν, ἔφερναν

πιπρασκομένων, καὶ εἰτίθεσαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποσιόλων. Διεδίδοτο δὲ ἐκάστω καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε». Πολλὴ ἦ τιμὴ, εἴ γε μὴ εἰς χεῖρας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποσιόλων εἰτίθουν. «Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν Ἀποσιόλων, ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον, Υἱὸς παρακλήσεως» (οὐ δοκεῖ μοι οὗτος ἐκεῖνος εἶναι ὁ μετὰ Μαιθίου ἐκεῖνος γὰρ καὶ Ἰωσῆς ἐλέγειο καὶ Βαρσαβᾶς, ὕστερον δὲ ἐπεκλήθη καὶ Ἰουσίος· οὗτος δὲ Βαρνάβας, υἱὸς παρακλήσεως ὑπὸ τῶν Ἀποσιόλων ἐπωνομάσθη. Καὶ δοκεῖ μοι ἀπὸ τῆς ἀρειῆς εἰληφέναι τὸ ὄνομα, ὡς πρὸς τοῦτο ἰκανὸς ὢν καὶ ἐπιτήδειος), «Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρχωντις αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρήμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποσιόλων».

2. Ἐνταῦθά μοι παρατήρει πῶς δείκνυσι τὸν νόμον λυόμενον, καὶ πῶς φησι, «Λευΐτης ὢν, Κύπριος ἦν». «Οἱ λοιπὸν καὶ μειοικοῦντες ἐχρημάτιζον Λευῖται. Ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. «Ἀπολυθέντες», φησὶν, ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον». «Ὅρα τὸ ἄτυφον τῶν Ἀποσιόλων, καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Οὐ περιελθόντες ἐκόμπασαν καὶ εἶπον πῶς ἀπεχρήσαντο τοῖς ἱερεῦσιν οὐδὲ ἐφιλοτιμήσαντο τῇ ἀπαγγελίᾳ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐλθόντες, ἅπερ ἤκουσαν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἀπαγγέλλουσιν. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν διὰ τοῖς πειρασμοῖς ἑαυτοὺς οὐκ ἐπέρριπτον, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς ἐπαγομένους γενναίως ἔφερον. Ἄλλος δὲ εἴ τις ἦν, ἴσως ἂν τῇ τοῦ πλήθους παρησιᾷ θαρρῶν κἂν ὕβρισε, κἂν μυρία ἐφθέξατο δυσχερῆ. Ἀλλ' οὐχ οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, ἀλλ' ἅπαντα ἡμέρως καὶ ἐπιεικῶς. «Οἱ δὲ ἀκούσαντες», φησὶ, «ὁμοθυμα-

τις εισπράξεις τῶν πωλουμένων καὶ τις τοποθετοῦσαν μπροστά στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων. Διαμοιράζονταν δὲ στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγκη ποὺ εἶχε». Ἦταν μεγάλη ἡ τιμὴ, ἐφ' ὅσον βέβαια τοποθετοῦσαν τις εισπράξεις ὄχι στὰ χέρια τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ μπροστά στὰ πόδια τους. «Ὁ Ἰωσῆς δέ, ποὺ μετονομάσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους Βαρνάβας, ὄνομα ποὺ μεταφράζεται στὴν ἑλληνικὴ υἱὸς παρηγορίας» (μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται μὲ τὸ Ματθία· διότι ἐκεῖνος καὶ Ἰωσῆς ὀνομαζόταν καὶ Βαρσαβᾶς, ὕστερα ὅμως ὀνομάσθηκε καὶ Ἰουῖστος· αὐτὸς ὅμως ὀνομάσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους Βαρνάβας, υἱὸς δηλαδὴ παρακλήσεως. Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ ἦταν ἰκανὸς καὶ ἐπιτήδειος ὡς πρὸς αὐτό), «ποὺ ἦταν Λευίτης καὶ Κύπριος κατὰ τὴν καταγωγὴν του, εἶχε στή κατοχὴν του ἓνα ἀγρὸν, καὶ, ἀφοῦ τὸν πούλησε, ἔφερε τὰ χρήματα ποὺ εἰσέπραξε καὶ τὸ ἔθεσε μπροστά στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων».

2. Ἐδῶ παρακαλῶ, παρατήρησε πῶς ἀποδεικνύει τὸ νόμον καταργούμενον, καὶ πῶς λέγει, «ποὺ ἦταν Λευίτης καὶ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κύπρον». Διότι οἱ Λευῖτες μπορούσαν πλέον καὶ νὰ μετακινουῦνται. Ἀλλὰ ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ προαναφερθέντα· «Ὅταν», λέγει, «οἱ Ἀπόστολοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, πῆγαν στοὺς δικούς τους ὁμόπιστους καὶ τοὺς ἀνάγγειλαν ὅσα τοὺς εἶπαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι». Πρόσεχε τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν εὐσέβειάν τους. Δὲν κομπάζουν ἐπιστρέφοντας, οὔτε λέγουν πῶς ἀντιμετώπισαν τοὺς ἱερεῖς, οὔτε ὑπερηφανεύθηκαν μὲ τὴν ἀπαγγελίαν τους, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπέστρεψαν καὶ διηγήθηκαν τὰ ὅσα ἄκουσαν ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἀπὸ αὐτὸ διδασκόμαστε, ὅτι δὲν ἔβαζαν τοὺς ἑαυτοὺς τους στοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ μάλλον μὲ γενναιότητα ἀντιμετώπιζαν καὶ αὐτοὺς ποὺ τοὺς παρουσιάζονταν. Ἄν δὲ ἦταν κάποιος ἄλλος, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ τοὺς ὑποστήριζε, ἴσως νὰ ἔβριζε, ἢ νὰ ἔλεγε πολλὰ δυσάρεστα. Ὅχι ὅμως αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι, ἀλλὰ ὅλα τὰ κάμνουν μὲ ἡρεμίαν καὶ ἐπιείκειαν. «Αὐ-

δὸν ἦσαν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν». Ἡ κραυγὴ γέγονεν ἀπὸ ἡδονῆς καὶ διαθέσεως πολλῆς· καὶ γὰρ αἱ τοιαῦται ἀνύουσιν εὐχαί, αἱ φιλοσοφίας γέμουσαι, αἱ περὶ τοιούτων γινόμεναι, αἱ παρὰ τῶν τοιούτων, αἱ ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, αἱ κατὰ
 5 τὸν τρόπον τοῦτον· ὡς αἱ γε ἄλλαι βδελυκταὶ καὶ ἀκάθαρτοι.

Ὅρα πῶς οὐδὲν περιττόν, ἀλλὰ περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγονται μόνον· μᾶλλον δέ, καθάπερ ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς Ἰουδαίοις, «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶ», οὕτω καὶ αὐτοὶ φασί· «Διὰ Πνεύματος ἁγίου». Ἴδου καὶ ὁ
 10 Σωτὴρ ἐν Πνεύματι φθέγγεται. Τί δέ ἐστιν, ὃ καὶ λέγουσιν, ἄκουε. «Δέσποια ὁ Θεός, ὁ διὰ σιδήματος Δαυὶδ παιδός σου εἰπὼν Ἰνα τί ἐφρούρασαν ἔθνη;». Ἔθος γὰρ τῆ Γραφῆ περὶ ἐνὸς ὡς περὶ πολλῶν λέγειν. Ὁ οὖν λέγουσι, τοῦτό ἐστιν· Ὅτι αὐτοὶ ἴσχυσαν, ἀλλὰ σὺ τὸ πᾶν, ὃ ἐπιτρέψας καὶ
 15 εἰς πέρας ἀγαγὼν, εἰργάσω, ὃ εὐμήχανος καὶ σοφός, ὃ τοῖς ἐχθροῖς εἰς τὸ βούλημά σου χρησάμενος· ἐνιαῦθα γὰρ ταῦτα περὶ τῆς εὐμηχανίας καὶ σοφίας αὐτοῦ διαλέγονται, δηλοῦντες διὰ αὐτοὶ μὲν συνῆλθον ὡς ἐχθροὶ φοινικῆ προαιρέσει καὶ ὡς ἐναντιούμενοι, ἐποίουν δὲ (ἃ σὺ ὁμοῦς ἐβούλου ποιῆσαι), «Ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι».
 20 Τί ἐστιν, «Ἡ χεὶρ σου»; Ἐνιαῦθά μοι δοκεῖ χεῖρα λέγειν τὴν δύναμιν καὶ βουλήν. Ἀρκεῖ, φησί, βουληθῆναί σε μόνον οὐδεὶς γὰρ δυνάμει προσορίζει. Τὸ οὖν «Ὅσα ἡ χεὶρ σου», τοῦτό ἐστιν Ὅσα διέταξας. Ἡ τοίνυν τοῦτο λέγει, ἢ διὰ τῆ
 25 χειρὸς διέπρατιεν. Ὡσπερ οὖν τότε κενὰ ἐμελέτησαν, οὕτω καὶ νῦν, φησί, κενὰ μελετῆσαι αὐτοὺς ποιήσον. «Καὶ ὁδὸς τοῖς δούλοις σου»· τουτέστι, μὴ εἰς ἔργον ἔλθοιεν αἱ ἀπειλαὶ αὐτῶν. Ταῦτα δὲ ἔλεγον, οὐκ αὐτοὶ παραιτούμενοι δυοχερές

τοὶ δὲ ὅταν ἄκουσαν αὐτά, λέγει, ὅλοι μαζί με μιά καρδιά ὑψωσαν φωνή πρὸς τὸ Θεό». Ἡ κραυγὴ ἔγινε ἀπὸ εὐχαρίστηση καὶ πολλή διάθεση· καθόσον αὐτὲς οἱ προσευχὲς ὠφελοῦν, αὐτὲς ποὺ εἶναι γεμάτες ἀπὸ εὐσέβεια, ποὺ γίνονται γιὰ παρόμοια πράγματα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τέτοιους πιστοὺς, ποὺ γίνονται σὲ τέτοιες περιστάσεις καὶ μετέτοιον τρόπο, ὅπως πάλι βέβαια οἱ ἄλλες εἶναι βδελυρὲς καὶ ἀκάθαρτες.

Πρόσεχε πῶς τίποτε περιττὸ δὲν λέγουν, ἀλλ' ὀμιλοῦν μόνο γιὰ τὴ δύναμη αὐτοῦ· μᾶλλον δέ, ὅπως ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς Ἰουδαίους, «Ἄν δὲ ἐγὼ ὀμιλῶ μετὰ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ», ἔτσι καὶ αὐτοὶ λέγουν «Μὲ Πνεῦμα ἅγιο». Νὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ὀμιλεῖ μετὰ Πνεῦμα. Ποιὸ δὲ εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγουν, ἄκουε· «Κύριε ὁ Θεός, ποὺ μίλησες μετὰ τὸ στόμα τοῦ δούλου σου Δαυὶδ καὶ εἶπες· γιατί κυριεύθηκαν ἀπὸ μανία τὰ ἔθνη;». Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ ὀμιλεῖ γιὰ ἓνα, σὰν νὰ ὀμιλεῖ γιὰ πολλά. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ λέγουν, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐν ὑπερίσχυσαν αὐτοί, ἀλλὰ σὺ τὸ πᾶν ἐπέτυχες, σὺ ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψες αὐτὰ καὶ τὰ ἔφερες σὲ πέρας, σὺ τὰ ἐργάσθηκες, σὺ ὁ ἐπινοητικὸς καὶ σοφός, σὺ ποὺ χρησιμοποίησες κατὰ τὸ θέλημά σου τοὺς ἐχθρούς· Διότι ἐδῶ αὐτὰ τὰ λέγουν γιὰ τὴν ἐφευρετικότητά καὶ τὴ σοφία του, ἀποδεικνύοντας, ὅτι αὐτοὶ μὲν συγκεντρώθηκαν σὰν ἐχθροί, μετὰ φονικὴ διάθεση καὶ σὰν ἀντίπαλοι, ἔκαναν ὅμως, (ἐκεῖνα ποὺ σὺ ἤθελες νὰ κάμουν), «ὅσα τὸ παντοδύναμο χέρι σου καὶ ἡ θέλησή σου ἀποφάσισαν νὰ γίνουν». Τί σημαίνει, «τὸ χέρι σου»; Ἐδῶ μοῦ φαίνεται, ὅτι χέρι ὀνομάζει τὴ δύναμη καὶ θέλησή του. Ἄρκει, λέγει, μόνο νὰ θελήσεις· διότι κανεὶς δὲν προαποφασίζει μετὰ τὴ δύναμη. Τὸ «ὅσα τὸ χέρι σου» λοιπὸν, αὐτὸ σημαίνει· ὅσα διέταξες. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι μετὰ τὸ χέρι τὰ διέπραττε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τότε μηχανεύθηκαν σχέδια μάταια, ἔτσι καὶ τώρα, λέγει, κάνε τους νὰ σκεφθοῦν μάταια. «Καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου» δηλαδὴ νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἀπειλὲς τους. Ἐλεγον δὲ αὐτά, ὄχι γιὰ νὰ ἀποφύγουν

τι παθεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος· οὐ γὰρ εἶπον, 'Καὶ ἐξελοῦ τῶν κινδύνων ἡμᾶς', ἀλλὰ τί; «Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρηγοίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου». Ὁ οὖν ἐκεῖνα εἰς τέλος ἀγαγὼν, καὶ ταῦτα ἄγαγε.

- 5 «Ὁν ἔχρισας», φησί. Ὅρα πῶς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ διαιροῦσι τὸ πάθος, καὶ τὸ πᾶν εἰς αὐτὸν ἀνατιθέασιν, καὶ τῆς παρηγοίας αὐτὸν αἷτιον εἶναι λέγουσιν. Εἶδες πῶς πάντα διὰ τὸν Θεὸν αἰτοῦσι, καὶ οὐδὲν εἰς οἰκείαν δόξαν οὐδὲ φιλοτιμίαν; Τὸ μὲν οὖν αὐτῶν ἀπαγγέλλονται, διὸ οὐ καταπλα-
- 10 γήσονται, ἀξιοῦσι δὲ σημεῖα γενέσθαι. «Ἐν τῷ τὴν χειρὰ σου», φησί, «ἐκτείνειν εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι». Καλῶς· χωρὶς γὰρ τούτων εἰ μυρία ἐπεδείξατο προθυμίαν, εἰκῆ πάντα ἐποίουν. Ἐπένευσεν αὐτῶν τῇ δεήσει, καὶ δῆλον τοῦτο ἐποίησε, σείσας τὸν τόπον, διὸ πάρεσι
- 15 ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν «δεηθέντων γὰρ αὐτῶν», φησί, ἐσαλεύθη ὁ τόπος». Ὅτι δὲ διὰ τοῦτο ἐγένετο, ἄκουε τοῦ Προφήτου λέγοντος· «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν»· καὶ πάλιν· «Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ». Ποιεῖ δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς
- 20 καὶ διὰ φόβον μείζονα, καὶ εἰς θάρρους αὐτοὺς ἐνάγων μετὰ τὰς ἀπειλὰς ἐκείνας, καὶ εἰς παρηγοίαν πλείονα ἀλείφων. Ἐπεὶ γὰρ ἀρχὴ ἦν, καὶ αἰδοθητοῦ ἐδέοντο σημεῖου πρὸς τὸ πιστευθῆναι αὐτοὺς, μετὰ δὲ ταῦτα οὐδαμοῦ τοῦτο γίνεται, πολλῆς οὕτω παρακλήσεως ἔτυχον ἀπὸ τῆς εὐχῆς. Εἰκότως
- 25 δὲ καὶ σημείων χάριν αἰτοῦσιν· οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶχον γὰρ ἐπιδειῖσαι διὸ ἀνέσιη, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῶν σημείων. Ὅσπερ οὐ τὴν ἀσφάλειαν ἐζήτουν τὴν αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ καταισχυνθῆναι, ἀλλὰ τὸ ἐν παρηγοίᾳ φθέγγεσθαι. Ἐσαλεύθη ὁ τόπος, καὶ αὐτοὺς μᾶλλον ἐστερέωσε. Τοῦτο δὲ ποτὲ μὲν ὁρ-

6. Ψαλμ. 103, 32.

7. Ψαλμ. 113, 7.

νὰ πάθουν κάτι κακὸ οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος· διότι δὲν εἶπαν, ἴβγάλε μας ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τί; «καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου τὴ δύναμη γιὰ νὰ διδάσκουν τὸ λόγο σου μὲ ὄλο τὸ θάρρος». Σὺ λοιπὸν ποὺ πραγματοποιήσας ἐκεῖνα, πραγματοποιήσας καὶ αὐτά.

«Τὸν ὁποῖον ἔχρισες», λέγει. Πρόσεχε, πῶς καὶ στὴν προσευχὴ διαχωρίζουν τὸ πάθος, καὶ τὸ πᾶν σ' αὐτὸν ἀναθέτουν, καὶ διδάσκουν ὅτι αὐτὸς εἶναι αἴτιος καὶ τῆς παρρησίας. Εἶδες πῶς ὄλα τὰ ζητοῦν γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τίποτε γιὰ τὴ δική τους δόξα, οὔτε ἀπὸ φιλοδοξία; Τὸ μὲν λοιπὸν δικό τους ὑπόσχονται, ὅτι δὲν θὰ ἐκπλαγοῦν, ζητοῦν ὁμως νὰ γίνουν θαύματα· «Καί, ἀπλώνοντας ἐσὺ τὸ παντοδύναμο χέρι σου, νὰ γίνονται θεραπείες ἀσθενειῶν, καὶ σημεῖα καὶ καταπληκτικὰ θαύματα». Πολὺ καλά· διότι χωρὶς αὐτά, ἀκόμη καὶ ἂν ἔδειχναν πολλὴ προθυμία, ἄσκοπα ὄλα θὰ τὰ ἔκαμναν. Εἰσάκουσε τὴ δέησὴ τους καὶ φανέρωσε αὐτό, σείοντας τὸν τόπο, γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι παρῶν στὶς προσευχές τους. Διότι, λέγει, «ὅταν αὐτοὶ προσευχήθηκαν σείσθηκε ὁ τόπος». Ὅτι δέ, ἔγινε γι' αὐτό, ἄκουε τὸν Προφήτη ποὺ λέγει· «Αὐτός, ποὺ μὲ ἓνα του βλέμμα ποὺ ρίπτει στὴ γῆ, τὴν κάμνει νὰ τρέμει»⁶· καὶ πάλι· «Ἀπὸ τὸ φόβο ποὺ ἐμπνέει τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου σαλεύθηκε ἡ γῆ ἀπὸ σεισμό, ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ»⁷. Τὸ κάμνει δὲ αὐτό ὁ Θεὸς καὶ γιὰ μεγαλύτερο φόβο, καὶ ὀδηγώντας αὐτοὺς σὲ θάρρος, μετὰ τίς ἀπειλές ἐκεῖνες, καὶ προετοιμάζοντας αὐτοὺς σὲ μεγαλύτερη παρρησία. Διότι, ἐπειδὴ ἦταν ἀρχὴ καὶ χρειάζονταν ἓνα αἰσθητὸ σημεῖο γιὰ νὰ γίνουν αὐτοὶ πιστευτοί, ἐνῶ στὴ συνέχεια πουθενὰ δὲν γίνεται αὐτό, γι' αὐτὸ ἔλαβαν πολλὴ παρηγορία ἀπὸ τὴν προσευχὴ. Δικαιολογημένα δὲ ζητοῦν καὶ τὴ χάρη τῶν σημείων· διότι δὲν εἶχαν νὰ ἀποδείξουν ἀπὸ τίποτε ἄλλο ὅτι ἀναστήθηκε, παρὰ μόνο ἀπὸ τὰ σημεῖα. Ὡστε δὲν ζητοῦσαν τὴ δική τους μόνο ἀσφάλεια, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταισχυνοῦν, καὶ νὰ ὀμιλοῦν μὲ παρρησία. Σείσθηκε ὁ τόπος καὶ αὐτοὺς περισσότερο τοὺς στερέωσε. Τοῦτο δὲ ἄλλοτε μὲν εἶναι

γῆς ἐστὶ δεῖγμα, ποτὲ δὲ ἐπισκέψεως καὶ προνοίας, νυνὶ δὲ
 ὀργῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους ξένως καὶ παρὰ φύ-
 σιν γέγονε. Καὶ γὰρ τότε πᾶσα ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Καὶ αὐτὸς
 δὲ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε· «Τότε ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοί, καὶ σει-
 5 σμοὶ κατὰ τόπους». Ἄλλως δὲ καὶ ὀργῆς τῆς κατ' ἐκείνων
 ἦν· τούτους γὰρ Πνεύματος ἐνέπλησεν. Ὅρα καὶ οἱ Ἀπό-
 σιολοὶ μετὰ τὴν εὐχὴν Πνεύματος πληροῦνται. «Καὶ χάρις
 μεγάλη ἦν», φησὶν, «ἐπὶ πάντας αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις
 ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς». Ὅρας διὸ πολλὴ τοῦ πράγματος ἡ δύνα-
 10 μίς, ὅπου γε καὶ ἐκεῖ ταύτης ἔδει. Αὕτη γὰρ ἡ ὑπόθεσις τῶν
 ἀγαθῶν, ἧς καὶ δεύτερον μέμνηται, παραινῶν πᾶσι τὴν τῶν
 χρημάτων ὑπεροψίαν, ἀνωτέρω μὲν λέγων διὸ «οὐδὲ εἰς τι
 τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι», ἐνιαῦθα δὲ διὸ
 «οὐκ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς».

15 3. Ὅτι γὰρ οὐ τῶν σημείων ἦν τὸ γινόμενον μόνον, ἀλ-
 λά καὶ τῆς αὐτῶν προαιρέσεως, δηλοῖ ἡ Σάπφειρα καὶ ὁ Ἀ-
 γανίας. Οὐ λόγῳ δέ, ἀλλὰ καὶ δυνάμει τὸ μαρτύριον τῆς ἀνα-
 σιάσεως ἐδείκνυσαν, καθάπερ καὶ Παῦλος λέγει· «Καὶ τὸ κή-
 ρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ'
 20 ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως». Καὶ οὐχ ἀπλῶς
 δυνάμει, ἀλλὰ μεγάλῃ δυνάμει. Καλῶς δὲ εἶπε, «Χάρις ἦν
 ἐπὶ πάντας». Διὰ τοῦτο γὰρ ἡ χάρις, διὸ οὐδεὶς ἦν ἐνδεής·
 τούτέστιν, ἀπὸ τῆς πολλῆς προθυμίας τῶν ἐπιδιδόντων οὐ-
 δεὶς ἦν ἐνδεής· οὐ γὰρ μέρει μὲν ἐδίδουσαν, μέρει δὲ ἐταμιεύ-
 25 οντιο, οὐδὲ πάντα μὲν, ὡς ἴδια δέ. Τὴν ἀνωμαλίαν ἐκ μέσου
 ἐξήγαγον, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἔζων πολλῇ· καὶ μετὰ πολλῆς δὲ

8. Ματθ. 24, 7.

9. Α' Κορινθ. 2, 4.

δειγμα θείας ὀργῆς, ἄλλοτε δὲ θείας ἐπισκέψεως καὶ πρόνοιας, τώρα ὅμως εἶναι δειγμα θείας ὀργῆς. Κατὰ τὴ διάρ- κεια δὲ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, κάτι πα- ράξενο καὶ ἀφύσικο ἔγινε. Καθόσον τότε σεισθηκε ὅλη ἡ γῆ. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρ ἔλεγε· «Τότε θὰ συμβοῦν πείνες καὶ ἐ- πιδημίες καὶ σεισμοὶ σὲ διάφορους τόπους»⁸. Ἐξ ἄλλου δὲ ἦ- ταν καὶ δειγμα ὀργῆς ἐναντίον ἐκείνων· αὐτοὺς ὅμως τοὺς γέμισε ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Πρόσεχε ὅτι καὶ οἱ Ἀπόστο- λοι μετὰ τὴν προσευχὴν γεμίζουν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. «Καὶ μεγάλη χάρη τοῦ Θεοῦ», λέγει, «ἦταν σὲ ὅλους αὐ- τοὺς τοὺς πιστοὺς. Καὶ ἀπόδειξη τῆς χάριτος αὐτῆς ἦταν ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένας ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς φτωχός». Βλέπετε, ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ πράγματος, ὅπου βέβαια καὶ ἐκεῖ αὐτὴ χρειαζόταν. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν, τὴν ὁποίαν καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ μνημονεύει, συμβουλεύοντας σὲ ὅλους τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων· παραπάνω μὲν λέγοντας, ὅτι «Καὶ οὔτε ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἔλεγε ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του εἶναι δικό του», ἐδῶ δέ, ὅτι «Δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κανένας φτωχός».

3. Τὸ ὅτι μὲν αὐτὸ ποῦ συνέβαινε δὲν ὀφειλόταν μόνο στὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ στὴ διάθεση αὐτῶν, τὸ φανε- ρώνει ἡ Σάπφειρα καὶ ὁ Ἀνανίας. Ἀπέδειξαν τὴ μαρτυ- ρία τῆς ἀναστάσεως ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ δύ- ναμη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Καὶ τὸ κή- ρυγμά μου δὲν ἔγινε μὲ λόγους πιθανοὺς καὶ συναρπαστι- κοὺς τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, ἀλλ' ἔγινε μὲ ἀπόδειξη Πνεύματος καὶ θείας δυνάμεως»⁹. Καὶ ὄχι ἀπλῶς μὲ δύ- ναμη, ἀλλὰ μὲ μεγάλη δύναμη. Καλὰ δὲ εἶπε, «Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἦταν σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς». Διότι γι' αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ χάρη, διότι κανένας δὲν ἦταν φτωχός· δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πολλὴ προθυμία ἐκείνων ποῦ πρόσφεραν δὲν ὑπῆρχε κανένας φτωχός. Διότι δὲν ἔδιναν μὲν ἓνα μέ- ρος, ἄλλο δὲ μέρος τὸ ἀποταμίευαν, οὔτε ὅλα μὲν, ἀλλὰ τὰ εἶχαν σὰν δικά τους. Τὴν ἀνωμαλία αὐτὴ τὴν ἐξαφάνισαν καὶ ζοῦσαν μὲ ἀφθονία πολλή· καὶ μὲ πολλὴ ἐκτίμησι δὲ

τῆς τιμῆς τοῦτο ἐποίουν οὐδὲ γὰρ εἰς τὰς χεῖρας ἐτόλμων
δοῦναι, οὐδὲ τειυφωμένως παρεῖχον, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας
ἔφερον, καὶ αὐτοὺς οἰκονόμους ἠφίεσαν γίνεσθαι, καὶ κυρίους
ἐποίουν, ἵνα ὡς ἐκ κοινῶν λοιπὸν ἀναλίσκηται, ἀλλὰ μὴ ὡς
5 ἐξ ἰδίων. Τοῦτο καὶ πρὸς τὸ μὴ κενοδοξεῖν αὐτοὺς συνεβάλ-
λειο. Τοῦτο εἰ καὶ νῦν γέγονε, μετὰ πλείονος ἂν τῆς ἡδονῆς
ἐβιώσαμεν, καὶ πλούσιοι καὶ πένητες. Οὐ τοῖς πένησι δὲ μᾶλ-
λον, ἢ τοῖς πλουσίοις τοῦτο ἔφερον ἂν τὴν ἡδονήν. Καὶ εἰ
θούλει, τέως ὑπογράψωμεν αὐτῷ τῷ λόγῳ, καὶ ταύτη καρ-
10 πωσώμεθα τὴν ἡδονήν, ἐπειδὴ ἐν ἔργοις οὐ θούλεσθε. Μά-
λισια μὲν γὰρ καὶ ἐξ ἐκείνων δῆλον τῶν τότε γενομένων,
διὸ πωλοῦντες οὐκ ἦσαν ἐνδεεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πένητας πλου-
σίους ἐποίουν.

Πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ὑπογράψωμεν τοῦτο τῷ λόγῳ, καὶ
15 πάντες τὰ αὐτῶν πωλείωσαν πάντα, καὶ φερέτωσαν εἰς μέ-
σον, τῷ λόγῳ λέγω μηδεὶς θορυβείσθω, μήτε πλούσιος, μή-
τε πένης. Πόσον οἶει χρυσίον συνάγεσθαι; Ἐγὼ σιοχάζομαι
(οὐ γὰρ δὴ μετὰ ἀκριβείας δυνατὸν εἰπεῖν), διὸ, εἰ πάν-
τες καὶ πᾶσαι τὰ αὐτῶν ἐνταῦθα ἐκένωσαν χρήματα, καὶ χω-
20 ρία καὶ κτήματα καὶ οἰκίας ἀπέδοντο, (ἄνδράποδα γὰρ οὐκ
ἂν εἴποιμι· οὐδὲ γὰρ τότε τοῦτο ἦν, ἀλλ' ἐλευθέρους ἴσως
ἐπέτρεπον γίνεσθαι), τάχα ἂν ἑκατὸν μυριάδες λιτρῶν χρυ-
σίου συνήχθησαν μᾶλλον δὲ καὶ δις καὶ τρις ἰσοῦτα. Εἶπε
γὰρ μοι, ἡ πόλις ἡμῖν εἰς πόσον μιγάδων ἀριθμὸν νῦν τελεῖ;
25 πόσους θούλεσθε εἶναι Χριστιανούς; θούλεσθε δέκα μυριά-
δας, τὸ δὲ ἄλλο Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων; πόσαι μυριάδες
χρυσίου ἂν συνελέγησαν; πόσος δὲ ἀριθμὸς ἐστὶ πενήτων;
Οὐκ οἶμαι πλεον μυριάδων πέντε. Τούτους δὴ καθ' ἑκά-
στην ἡμέραν τρέφεσθαι πόση ἀφθονία ἦν; Μᾶλλον δέ, κοι-

ἔκαμναν αὐτό· διότι οὔτε στὰ χέρια τολμοῦσαν νὰ τὰ δί-
νουν, οὔτε μὲ ἀλαζονεία τὰ παρεῖχαν, ἀλλὰ τὰ ἔφερναν
μπροστὰ στὰ πόδια τους, καὶ ἐπέτρεψαν αὐτοὺς νὰ γίνουν
οἰκονόμοι καὶ τοὺς ἔκαμναν κυρίους αὐτῶν γιὰ νὰ ξο-
δεύουν κατόπιν σὰν ἀπὸ κοινὰ καὶ ὄχι σὰν ἀπὸ τὰ δικά
τους. Αὐτὸ συντελοῦσε νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται αὐτοί.
Τοῦτο ἂν καὶ τώρα γινόταν, θὰ μπορούσαμε νὰ Ζήσουμε
μὲ περισσότερη εὐχαρίστηση, καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοί.
Καὶ αὐτὸ δὲ θὰ ἔφερνε εὐχαρίστηση ὄχι περισσότερη
στοὺς φτωχοὺς, ἀπ' ὅ,τι στοὺς πλούσιους. Καὶ ἂν θέλεις,
πρῶτα ἄς τὸ περιγράψουμε αὐτὸ μὲ τὰ λόγια καὶ ἄς καρπω-
θοῦμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν εὐχαρίστηση, ἐπειδὴ στήν
πράξη δὲν θέλετε. Διότι περισσότερο μὲν φανερὸ γίνεται
ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν τότε, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ τὰ πουλοῦ-
σαν, δὲν ἦταν φτωχοί, ἀλλὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς ἔκαμναν
πλουσίους.

Πλὴν ὅμως καὶ τώρα ἄς περιγράψουμε αὐτὸ μὲ τὸ
λόγο, καὶ ἄς πουλήσουν ὅλοι ὅλα τὰ δικά τους καὶ ἄς τὰ
φέρουν μπροστὰ σὲ ὅλους, μὲ τὸ λόγο λέγω· κανένας ἄς
μὴ θορυβηθεῖ, οὔτε πλούσιος, οὔτε φτωχός. Πόσος χρυ-
σὸς νομίζεις ὅτι συγκεντρώνεται; Ἐγὼ ὑπολογίζω, (διότι
δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ ποῦμε μὲ ἀκρίβεια), ὅτι, ἂν ὅλοι
καὶ ὅλες ἔφερναν καὶ παρέδιναν ἐδῶ τὰ χρήματά τους
καὶ τὰ χωράφια καὶ τὰ κτήματα καὶ τίς οἰκίαις (διότι δὲν
θὰ μπορούσα νὰ μιλήσω γιὰ δούλους· διότι τότε δὲν θὰ ὑπῆρ-
χαν αὐτοί, ἀλλ' ἴσως ἐπέτρεπαν νὰ γίνονται ἐλεύθεροι),
ἴσως νὰ συγκεντρωνόταν περίπου ἓνα ἑκατομμύριο λίτρα
χρυσοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ διπλάσια καὶ τριπλάσια ἀπὸ αὐτά.
Διότι πές μου, πόσον ἀριθμὸ μιγάδων ἔχει σήμερα ἡ πόλη
μας; πόσοι νομίζετε ὅτι εἶναι χριστιανοί; θέλετε ἑκατὸ
χιλιάδες, τὸ δὲ ὑπόλοιπο εἶναι ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι;
πόσες δεκάδες χιλιάδες χρυσοῦ θὰ μπορούσαν νὰ συγ-
κεντρωθοῦν; πόσος δὲ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν φτωχῶν; δὲν
νομίζω ὅτι εἶναι περισσότεροι ἀπὸ πενήντα χιλιάδες. Πό-
ση λοιπὸν τροφή θὰ χρειαζόταν γιὰ νὰ τρέφονται αὐτοί
κάθε ἡμέρα; Μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἡ τροφή θὰ εἶναι κοινή

νῆς τῆς τροφῆς γυνομένης, καὶ συσσίτων ὄντων, οὐδὲ πολ-
 λῆς ἂν ἐδέησε δαπάνης. Τί οὖν, φησὶν, ἐυέλλομεν ποιεῖν με-
 τὰ τὸ ἀναλωθῆναι; Σὺ οἶει δυνηθῆναι ἀναλωθῆναί ποτε; οὐ
 γὰρ ἂν μυριοπλασίον ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐξεχύθη; Τί δαί;
 5 οὐκ ἂν οὐρανὸν ἐποιήσαμεν τὴν γῆν; Εἰ, ἔνθα τριοχίλιοι καὶ
 πεντακισχίλιοι, τοῦτο γενόμενον οὕτως ἔλαμψε, καὶ οὐδεὶς
 αὐτῶν πενίαν ἠτιάσαιτο, πόσῳ μᾶλλον ἐν ισοούτῳ πλήθει;
 τίς δὲ οὐκ ἂν καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπέδωκεν; Ἴνα δὲ δείξω δι-
 τὸ διεσπᾶσθαι, τοῦτο δαπανηρὸν καὶ πενίας ποιητικόν, ἔσιω
 10 οἰκία, ἔνθα παῖδιά δέκα καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ, καὶ ἡ μὲν ἐριουρ-
 γείῳ, ὁ δὲ ἔξωθεν φερέῳ προσόδους· εἶπε δὴ μοι, οὔτιοι,
 κοινῇ σιτούμενοι καὶ μίαν ἔχοντες οἰκίαν, πλείονα ἂν ἀνα-
 λίσκοιεν, ἢ διασπασθέντες; Εὐδῆλον ὅτι διασπασθέντες. Εἰ
 γὰρ μέλλοιεν διεσπᾶσθαι τὰ δέκα παῖδιά, δέκα καὶ οἰκημά-
 15 τῶν χρεῖα, δέκα ἰατρειῶν, δέκα ὑπηρειῶν, καὶ τῆς ἄλλης
 προσόδου ισοαύτης. Τί δέ, ἔνθα δούλων πληθὺς ἔστιν; οὐχὶ
 διὰ τοῦτο πάντες μίαν ἔχουσι ἰατρειάν, ὥστε μὴ πολλὴν γε-
 νέσθαι τὴν δαπάνην; Ἡ γὰρ διαίρεσις ἀεὶ ἐλάττωσιν ἐμποι-
 εῖ, ἡ δὲ ὁμόνοια καὶ συμφωνία αὐξῆσιν. Οὕτως οἱ ἐν τοῖς
 20 μοναστηρίοις ζῶσι νῦν, ὥσπερ ποτὲ οἱ πιστοί. Τίς ὄν ἀπέ-
 θανεν οὖν ἀπὸ λιμοῦ; τίς δὲ οὐ διστράφη μετὰ ἀφθονίας πολ-
 λῆς; Νῦν μὲν οὖν τοῦτο δεδοκασιν ἄνθρωποι μᾶλλον, ἢ εἰς
 πέλαγος ἐμπεσεῖν ἄπλειον καὶ ἄπειρον, εἰ δὲ πεῖραν ἐποιη-
 σάμεθα τούτου, τότε ἂν κατειολμήσαμεν τοῦ πράγματος. Πό-
 25 σην οἶει καὶ χάριν εἶναι; Εἰ γὰρ τότε, ὅτε οὐδεὶς ἦν πι-
 στός, ἀλλὰ τριοχίλιοι καὶ πεντακισχίλιοι μόνον, ὅτε πάντες
 οἱ τῆς οἰκουμένης ἦσαν ἐχθροί, ὅτε οὐδαμῶθεν προσεδόκων
 παραμυθίαν. οὕτω δὴ κατειόλησαν τοῦ πράγματος, πόσῳ

καὶ θὰ ὑπάρχουν σισσίτια, δὲν θὰ χρειαζόταν πολλή δαπάνη. Τί λοιπόν, λέγει, ἐπρόκειτο νὰ κάνουμε, ὅταν θὰ τελειώσουν οἱ τροφές; Σὺ νομίζεις ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ τελειώσουν ποτέ; διότι δὲν θὰ γινόταν μυριοπλάσια ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ; δὲν θὰ ξεχνιόταν πλούσια ἢ χάρη τοῦ Θεοῦ; Τί λοιπόν; δὲν θὰ μετατρέπαμε τὴ γῆ σὲ οὐρανό; Ἐὰν αὐτὸ ἔγινε ὅπου ἦταν τρεῖς χιλιάδες καὶ πέντε χιλιάδες, καὶ τόσο πολὺ ἔλαμψε καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν διαμαρτυρήθηκε γιὰ φτώχεια, πόσο μᾶλλον σὲ τόσο πολὺ πλῆθος; Ποιὸς δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανούς δὲν θὰ ἔδινε; Γιὰ νὰ ἀποδείξω δὲ ὅτι ἡ διάσπαση αὕτη εἶναι δαπανηρὴ καὶ δημιουργὸς τῆς φτώχειας, ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ οἰκία, ὅπου ὑπάρχουν δέκα παιδιά, ἢ γυναίκα καὶ ὁ ἄνδρας, καὶ ἡ μὲν γυναίκα ἀσχολεῖται μὲ τὴν κατασκευὴ μᾶλλινων εἰδῶν, ὁ δὲ ἄνδρας φέρνει ἀπ' ἔξω ἔσοδάς μου λοιπόν, ἐὰν αὐτοὶ διατρέφονται ἀπὸ κοινου καὶ ἔχουν μιὰ οἰκία, θὰ ξόδευαν περισσότερα ἔτσι ἢ ἐὰν θὰ εἶχαν διασπασθεῖ; Εἶναι φανερό ὅτι θὰ ξόδευαν περισσότερα ὅταν θὰ εἶχαν διασπασθεῖ. Διότι, ἐὰν συνέβαινε νὰ διαχωρισθοῦν τὰ δέκα παιδιά, θὰ χρειάζονταν καὶ δέκα οἰκήματα, δέκα τράπεζες, δέκα ὑπηρέτες καὶ ἄλλα τόσα ἔσοδα. Τί λοιπόν γίνεται, ὅπου ὑπάρχει πλῆθος δούλων; δὲν ἔχουν γι' αὐτὸ ὅλοι μιὰ τράπεζα, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ πολλή ἢ δαπάνη; Διότι πάντοτε ἡ διαίρεση προκαλεῖ ἐλάττωση, ἢ δὲ ὁμόνοια καὶ συμφωνία προκαλεῖ αὔξησι. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο Ζοῦν σήμερα οἱ μοναχοὶ στὰ μοναστήρια, ὅπως ἀκριβῶς τότε οἱ πιστοί. Ποιὸς λοιπόν πέθανε ἀπὸ πείνα; ποιὸς δὲ δὲν διατράφηκε μὲ μεγάλη ἀφθονία; Σήμερα λοιπόν αὐτὸ φοβοῦνται οἱ ἄνθρωποι περισσότερο παρὰ νὰ πέσουν στὸ φοβερὸ καὶ ἀνοικτὸ πέλαγος, ἂν ὅμως τὸ δοκιμάζαμε αὐτό, τότε θὰ τολμούσαμε τὸ πράγμα. Καὶ πόση χάρη νομίζεις ὅτι ὑπάρχει; Διότι, ἂν τότε, ὅταν δὲν ὑπῆρχε κανένας πιστός, ἀλλὰ τρεῖς καὶ πέντε χιλιάδες μόνο, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς ἦταν ἐχθροί, ὅταν ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἀνέμεναν παρηγορία, μὲ τόση τόλμη ἐπιχείρησαν τὸ πράγμα, πόσο περισσότερο τώρα θὰ

μᾶλλον νῦν τοῦτο ἂν ἐγένετο, ἔνθα τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι παν-
 ταχοῦ τῆς οἰκουμένης ποιτοί; τίς δ' ἂν ἔμενεν Ἑλληνας λοι-
 πόν; Οὐδένα ἔγωγε ἠγοῦμαι οὕτως ἂν πάντας ἐπεσπασάμε-
 θα, καὶ εἰλκύσαμεν πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Πλὴν ἀλλά, ἐὰν ὁδῶ
 5 ταύτῃ προβαίνωμεν, πιστεύω τῷ Θεῷ διὰ καὶ τοῦτο ἔσται.
 Πείσθητέ μοι μόνον, καὶ κατὰ τάξιν κατορθώσομεν τὰ πρά-
 γματα· καὶ ἂν ὁ Θεὸς ζωὴν δῶ, πιστεύω διὰ ταχέως εἰς ταύ-
 την ἡμᾶς ἄξομεν τὴν πολιτείαν.

4. Τέως τὸν νόμον τὸν περὶ τοῦ δοκου κατορθώσατε, καὶ
 10 θεβαιώσατε· καὶ ὁ φυλάξας τὸν μὴ φυλάξαντα δῆλον ποιείτω,
 καὶ ἐγκαλείτω λοιπόν, καὶ ἐπιτιμάτω σφοδρῶς· ἡ γὰρ προ-
 θεομία ἐγγύς, καὶ ἐξέτασιν ποιήσω τοῦ πράγματος, καὶ τὸν
 ἀλόγια ἀφορίσω καὶ ἀπειρῶ. Ἀλλὰ μηδένα γένοιτο τοιοῦ-
 τον εὐρεθῆναι παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ πάντας μετὰ ἀκριθείας τὸ
 15 σὺνθημα τὸ πνευματικὸν τοῦτο φυλάξαι! Καθάπερ οὖν ἐν πο-
 λέμῳ ἀπὸ τοῦ συνθήματος οἱ τε οἰκεῖοι καὶ ἀλλοτριοὶ γνωρί-
 ζονται, οὕτω δὴ καὶ νῦν γινέσθω· καὶ γὰρ καὶ νῦν ἐν πολέ-
 μῳ ἐομέν, ἵνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπιγινώσκωμεν τοὺς οἰκεί-
 οὺς. Ὅσον γὰρ ἔστιν ἀγαθὸν τοῦτο ἡμῖν εἶναι τὸ γνῶρισμα,
 20 καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοιρίας; οἷον τοῦτο ὄπλον κατὰ
 τῆς τοῦ διαβόλου μηχανῆς; Στόμα γάρ, οὐκ εἶδος ὁμνύειν,
 ταχέως καὶ τὸν Θεὸν ἐν εὐχαῖς ἐπισπάσεται, καὶ τὸν διάβο-
 λον πλήξει καιρίαν πληγὴν· στόμα, οὐκ εἶδος ὁμνύειν, οὐδὲ
 ὑβρίζειν εἴσεται. Καθάπερ ἐξ οἰκίας τινός, οὕτως ἀπὸ τῆς
 25 γλώττης τὸ πῦρ ἔκβαλε τοῦτο, καὶ παρέλκυσον ἔξω. Δὸς
 αὐτῆ μικρὸν ἀναπνεῦσαι, τὸ ἔλκος ἀσθενέστερον ποιήσον.

Ναί, παρακαλῶ, ἵνα ὑμῖν καὶ ἕτερόν τι ἐκδῶ μάθημα·
 οὐπω γὰρ τοῦτου κατορθωμένου, οὐ πολὺν ἐπὶ ἕτερόν τι ἐλ-
 θεῖν. Τοῦτο μετὰ ἀκριθείας ὑμῖν κατορθωθήτω· τοῦτου λά-
 30 βετε τοῦ κατορθώματος αἰσθησὶν πρότερον, καὶ τότε ὑμῖν καὶ

μποροῦσε νὰ γίνει αὐτό, ὅταν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ παντοῦ στὴν οἰκουμένη ὑπάρχουν πιστοί; Ποιὸς δὲ πλέον θὰ παρέμεινε ἐθνικός; Ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω κανέναν· ἔτσι ὅλους θὰ τοὺς κάναμε δικούς μας καὶ θὰ τοὺς προσελκύαμε κοντὰ μας. Πλὴν ὁμως, ἂν ἀκολουθοῦμε αὐτὸ τὸ δρόμο, πιστεύω στὸ Θεό, ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ γίνει. Πιστέψτε μόνο τὰ λόγια μου καὶ μὲ τὴ σειρά θὰ τὰ κατορθώσουμε τὰ πράγματα· καὶ ἂν ὁ Θεὸς μᾶς δώσει ζωὴ, πιστεύω ὅτι γρήγορα θὰ φθάσουμε σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς.

4. Πρῶτα κατορθώσατε τὸ νόμο γιὰ τὸν ὄρκο καὶ σταθεροποιήσατε αὐτόν· καὶ αὐτὸς ποὺ τὸν φύλαξε, ἄς φανερώσει αὐτόν ποὺ δὲν τὸν φύλαξε, καὶ ἄς τὸν κατηγορεῖ πλέον καὶ ἄς τὸν ἐπιτιμᾷ πολὺ αὐστηρά. Διότι ἡ προθεσμία εἶναι κοντὰ καὶ θὰ κάνω ἐξέταση τοῦ πράγματος καὶ ἐκεῖνον ποὺ θὰ συλλάβω θὰ τὸν ἀφορίσω καὶ θὰ τὸν ἀπομακρύνω. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ βρεθεῖ κανέναν τέτοιος ἀνάμεσά μας, ἀλλὰ ὅλοι νὰ φυλάξουν μὲ ἀκρίβεια τὸ πνευματικὸ αὐτὸ σύνθημα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν στὸν πόλεμο μὲ τὸ σύνθημα γνωρίζονται καὶ οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ ξένοι, ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα ἄς γίνει. Διότι καὶ τώρα εἴμαστε σὲ πόλεμο γιὰ νὰ ἀναγνωρίσουμε καὶ τοὺς δικούς μας ἀδελφούς. Ὑπάρχει μεγαλύτερο ἀγαθὸ σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸ γνῶρισμα αὐτό, καὶ ἐδῶ καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ; Ὑπάρχει σὰν αὐτὸ τὸ ὄπλο κατὰ τῆς πανουργίας τοῦ διαβόλου; Διότι στόμα ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ ὀρκίζεται, γρήγορα καὶ τὸ Θεὸ στίς προσευχὲς θὰ προσελκύσει, καὶ στὸ διάβολο θὰ δώσει θανάσιμο κτύπημα· στόμα ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ ὀρκίζεται, οὔτε νὰ βρίζει θὰ μάθει. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποια οἰκία ποὺ καίγεται, ἔτσι βγάλε ἀπὸ τὴ γλῶσσα σου τὴ φωτιὰ αὐτὴ καὶ πέταξέ την ἔξω. Κάμε αὐτὴ νὰ ἀναπνεύσει γιὰ λίγο· κάμε τὴν πληγὴ ἀσθενέστερη.

Ναὶ παρακαλῶ, γιὰ νὰ σᾶς δώσω καὶ κάποιο ἄλλο μάθημα· διότι ἐφόσον ἀκόμα αὐτὸ δὲν ἔχει κατορθωθεί, δὲν τολμῶ νὰ προχωρήσω σὲ ἄλλο. Τοῦτο μὲ προσοχὴ ἄς κατορθωθεί ἀπὸ σᾶς· λάβετε προηγουμένως αἴσθησιν αὐτοῦ τοῦ κατορθώματος, καὶ τότε θὰ σᾶς προσφέρω

ἐτέρους εἰσάξω νόμους, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Χριστός.
 Φυτεύσατε ἐν τῇ ψυχῇ τῇ ὑμετέρα τοῦτο τὸ καλόν, καὶ κατὰ
 μικρὸν ἔσεσθε παράδεισος τοῦ Θεοῦ, πολλῶν θελιῶν ἐκείνου
 τοῦ παραδείσου· οὔτε γὰρ ὄφεις παρ' ἡμῖν, οὔτε δένδρον θα-
 5 νατηφόρον, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Πήξαιτε ἐν θά-
 θει ταύτην τὴν συνήθειαν. Ἐάν τοῦτο γένηται, οὐχ ὑμεῖς οἱ
 παρόντες ὠφελήθησθε μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ
 οἰκουμένῃ· καὶ οὐκ ἐκεῖνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα
 ἐπιγινόμενοι· ἔθος γὰρ καλὸν εἰσελθόν, καὶ παρὰ πάντων
 10 φυλατιζόμενον, εἰς μακροὺς διαδοθήσεται χρόνους, καὶ οὐδεὶς
 αὐτὸ καιρὸς ἐκκόψει δυνήσεται. Εἰ ξύλα τις συλλέγων ἐν
 Σαββάτῳ λιθάλευσις γέγονεν, ὁ τὰ πολλῶν τῆς συλλογῆς
 ἐκείνης χαλεπώτερος ἐργαζόμενος, καὶ φορτίον ἁμαρτιῶν συλ-
 λέγων (τοῦτο γὰρ τῶν ὄρκων τὸ πλήθος), τί οὐχ ὑποστήσε-
 15 ται; τί δὲ οὐχ ὑπομενεῖ; Πολλὴν λήψασθε παρὰ τοῦ Θεοῦ
 τὴν βοήθειαν, ἐάν τοῦτο ὑμῖν καιροῦσθαι ἦ. Ἐάν εἶπω,
 'Μὴ ὑδροίσης', εὐθέως τὸν θυμὸν μοι φέρεις εἰς μέσον· ἂν
 εἶπω, 'Μὴ βασκῆγης', ἄλλην αἰτίαν ἔρεῖς. Ἐνιαῦθα οὐδὲν
 τοιοῦτον ἔχεις εἰπεῖν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν εὐκόλων ἠρξάμην,
 20 ἐπεὶ καὶ ἐν ταῖς τέχναις ἀπάσαις τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. Οὕτω
 τις καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα ἔρχεται, τὰ εὐκολώτερα πολλῶν προῶ-
 τον μαρθάνων.

Εἴσατε πῶς ἐσὶν εὐκόλον τοῦτο, θίαν, τῇ τοῦ Θεοῦ
 χάριτι κατορθώσαντες, καὶ ἕτερον δέξασθε νόμον. Δότε μοι
 25 παρηγορίαν καὶ ἐπὶ Ἑλλήνων, καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων, καὶ πρὸς
 πάντων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ναί, παρακαλῶ, πρὸς τῆς ἀγάπης,
 πρὸς τῆς ὠδίνος, δι' ἧς ὑμᾶς ὠδῖνα, «Τεκνία μου». Τὸ δὲ
 ἐξῆς οὐκ ἐπάξω, τὸ «οὐς πάλιν ὠδῖνω», οὐδὲ ἐρῶ τὸ «ἄχρισ
 οὐ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν», (πιστεύω γὰρ ὅτι μεμόρφω-
 30 ται Χριστός ἐν ὑμῖν), ἀλλ' ἕτερα πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ· «Ἀδελφοί
 μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου»· πι-

10. Ἀριθμ. 15, 35 - 36.

11. Γαλατ. 4, 19.

καὶ ἄλλους νόμους· μᾶλλον δὲ ὄχι ἐγώ, ἀλλ' ὁ Χριστός. Φυτέψατε στή ψυχὴ σας αὐτὸ τὸ καλὸ, καὶ σιγὰ - σιγὰ θὰ γίνετε παράδεισος τοῦ Θεοῦ, πολὺ καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν παράδεισο· διότι οὔτε φίδι ὑπάρχει σὲ μᾶς, οὔτε δένδρο θανατηφόρο, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια. Στερεώσατε σὲ βάθος αὐτὴ τὴ συνήθεια. Ἐάν γίνῃ αὐτό, δὲν θὰ ὠφεληθεῖτε μόνο σεῖς οἱ παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης· καὶ ὄχι μόνο ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ὅσοι θὰ γεννηθοῦν κατόπιν. Διότι συνήθεια καλὴ ποὺ εἰσῆχθη καὶ ποὺ τηρεῖται ἀπ' ὅλους, θὰ διαδοθεῖ σὲ μακροὺς χρόνους καὶ κανένας καιρὸς δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὴν ἐξαφανίσει. Ἐάν αὐτός, ποὺ μάζεψε ξύλα τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, λιθοβολήθηκε¹⁹, ἐκεῖνος ποὺ κάμνει πολὺ χειρότερα πράγματα ἀπὸ τὴ συλλογὴ ἐκείνη, καὶ ποὺ συλλέγει φορτίο ἁμαρτιῶν (διότι αὐτὸ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ὀρκῶν) τί δὲν θὰ πάθει; τί δὲν θὰ ὑπομείνει; Θὰ λάβετε μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεό, ἂν αὐτὸ θὰ ἔχει κατορθωθεῖ ἀπὸ σᾶς. Ἐάν πῶ, ἴμῃ βρῖσεις ἀμέσως μοῦ ἐπικαλεῖσαι σάν αἰτία τὸ θυμὸ ἂν πῶ, μὴ φθονήσεις, θὰ μοῦ προβάλεις ἄλλη δικαιολογία. Ἐδῶ δὲν ἔχεις τίποτε παρόμοιο νὰ πεῖς. Γι' αὐτὸ ἄρχισα ἀπὸ τὰ εὐκόλα, ἐπειδὴ καὶ σὲ ὅλες τίς τέχνες τὸ ἴδιο κάμνουν. Ἐτσι κανεῖς προχωρεῖ καὶ πρὸς τὰ μεγαλύτερα, ἀφοῦ πολὺ πρὶν μάθει τὰ εὐκολώτερα.

Θὰ ἀντιληφθεῖτε πόσο αὐτὸ εἶναι εὐκόλο, ὅταν, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, κατορθώσετε αὐτό, καὶ θὰ δεχθεῖτε ἄλλο νόμο. Δώσατέ μου θάρρος καὶ ἐνώπιον τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐνώπιον τῶν Ἰουδαίων καὶ πρὸ πάντων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ναί, παρακαλῶ, γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης, γιὰ χάρη τοῦ πόνου, μὲ τὸν ὁποῖο σᾶς γέννησα, «παιδιά μου». Στὸ ἐξῆς ὅμως δὲν θὰ προσθέσω τό, «γιὰ τὰ ὁποῖα νιώθω πόνους»· οὔτε θὰ πῶ τό, «μέχρις ὅτου ἢ κατὰ Χριστὸν ζωὴ μορφωθεῖ μέσα σας»²⁰. (Διότι πιστεύω ὅτι μέσα σας ἔχει μορφωθεῖ ἢ κατὰ Χριστὸν ζωὴ), ἀλλὰ θὰ πῶ ἄλλα πρὸς ἐσᾶς· «Ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ πολυπόθητοι, σεῖς εἰσθε ἢ χαρὰ μου καὶ ὁ στέφανός μου», διότι πιστέψτε με, ὅτι

σιεύσατε γάρ μοι ὅτι οὐκ ἄλλως ἐρῶ. Εἰ μυσίους τις λιθο-
 κολλήτους σιεφάνους βασιλικούς ἐπέθηκέ μου τῇ κεφαλῇ νῦν,
 οὐκ ἂν εὐφρανθῆν, ὡς εὐφραίνομαι ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῇ ὑ-
 μετέρᾳ· μᾶλλον δέ, οὐδὲ τὸν βασιλέα οὕτως οἶμαι χαίρειν,
 5 ὡς ἐγὼ ἐφ' ὑμῖν. Τί λέγω; Εἰ πάντα τὰ ἔθνη, τὰ πολεμοῦν-
 τα αὐτῷ, νικήσας ἐπανῆλθε, καὶ τοῦ νενομισμένου σιεφάνου
 πλείους ἐτέρους ἔλαβε σιεφάνους, καὶ ἕτερα διαδήματα σύμ-
 βολα τῆς νίκης, οὐκ ἂν αὐτὸν οὕτως οἶμαι χαίρειν ἐπὶ τοῖς
 τροπαίοις, ὡς ἐγὼ ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ· ὥσπερ γὰρ
 10 μυσίους σιεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων, οὕτως ἀγάλλο-
 μαί. Καὶ εἰκότως· ἂν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦτο ὑμῖν
 κατορθωθῇ τὸ ἔθος, μυσίους νενικήκατε πολέμους, καὶ πολ-
 λῶ χαλεπωτέρους ἐκείνου· πρὸς δαίμονας πονηρούς, πρὸς
 ἀλάστορας παλαίοντες καὶ μαχεσάμενοι οὐ διὰ μαχαίρας,
 15 ἀλλὰ διὰ γλώττης καὶ προαιρέσεως.

Ὅρα γὰρ ὅσα κατορθοῦται, ἔὰν ἄρα κατορθώσητε. Πρῶ-
 τον, ὅτι συνήθειαν χαλεπὴν ἐκκόπτετε· δεύτερον, λογιζομὸν
 πονηρόν, καὶ ὄθεν πάντα τὰ κακὰ, τῷ νομίζειν ἀδιάφορον
 εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ μηδὲν βλάβειν τρίτον, τὸν θυμὸν τέ-
 20 ταριον, τὴν φιλοχρημασίαν· πάντα γὰρ ταῦτα ὁ θεὸς ἰκτεῖ.
 Ἄλλὰ ἀπὸ τούτου καὶ εἰς τὰ ἄλλα κατορθώματα λήψασθε πολ-
 λὴν ἀφορμὴν· καθάπερ γὰρ οἱ τὰ στοιχεῖα μανθάνοντες τῶν
 παίδων, οὐκ ἐκεῖνα μόνον μανθάνουσιν, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις παι-
 δεύονται κατὰ μικρὸν ἀναγινώσκειν, οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς· οὐκ
 25 ἔτι λοιπὸν ὑμᾶς ὁ πονηρὸς λογισμὸς ἀπαιτήσει, οὐδὲ ἐρεῖτε ὅτι
 ἄδιάφορόν ἐστι τὸδε, οὐκ ἔτι τῇ συνηθείᾳ φθέγγεσθε, ἀλλὰ
 πρὸς ἅπαντα σήσεσθε γενναίως, ἵνα διὰ πάντων τὴν κατὰ
 Θεὸν ἀρετὴν διανύσαντες, τῶν αἰωνίων ἀπολαύσητε ἀγαθῶν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ'
 30 οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δέν θά εἶναι διαφορετικά τὰ λόγια πού θά πῶ. "Αν κάποιος μου τοποθετοῦσε τώρα στό κεφάλι μου ἀμέτρητα λιθοστόλιστα βασιλικά στεφάνια, δέν θά εὐφραινόμουν ἔτσι, ὅπως εὐφραίνομαι μέ τή δική σας προκοπή· μᾶλλον δέ, οὔτε ὁ βασιλιάς νομίζω ὅτι τόσο πολύ χαίρεται, ὅπως ἐγώ γιά σᾶς. Τί λέγω; "Αν, νικώντας ὅλα τὰ ἔθνη πού τόν πολεμοῦν, ἐπανερχόταν καί λάμβανε περισσοτέρους ἄλλους στεφάνους ἀπό τόν κανονικό στέφανο καί ἄλλα διαδήματα, σύμβολα τῆς νίκης, νομίζω ὅτι αὐτός δέν θά χαιρόταν τόσο πολύ γιά τὰ τρόπαια, ὅπως ἐγώ γιά τή δική σας προκοπή διότι χαιρομαι σά νά ἔχω ἐπάνω στό κεφάλι ἀμέτρητα στεφάνια. Καί δικαιολογημένα. Διότι ἂν μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ αὐτή ἡ συνήθεια κατορθωθεῖ ἀπό σᾶς, ἀμέτρητους πολέμους ἔχετε νικήσει καί πολύ φοβερώτερους ἀπό ἐκείνον, ἀφοῦ παλαίψατε καί δώσατε μάχη ἐναντίον πονηρῶν δαιμόνων, ἐναντίον κακοποιῶν, ὄχι μέ μάχαιρα, ἀλλά μέ τή γλώσσα καί τή διάθεση.

Διότι πρόσεχε, πόσα κατορθώνονται, ἂν βέβαια τὰ κατορθώσετε. Πρῶτα ὅτι κόβετε μιᾶ κακή συνήθεια· δεύτερο, κόβετε σκέψη πονηρή, ἀπό τήν ὁποία προέρχονται καί ὅλα τὰ κακά, μέ τὸ νά νομίζεις ὅτι ἡ πονηρή σκέψη εἶναι ἀδιάφορο πράγμα καί ὅτι δέν βλάπτει καθόλου· τρίτο, κόβετε τὸ θυμό· τέταρτο, τή φιλοχρηματία· διότι ὅλα αὐτά τὰ δημιουργεῖ ὁ ὄρκος. Ἀλλά καί ἀπό αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, θά λάβετε μεγάλη ἀφορμή καί γιά τὰ ἄλλα κατορθώματα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ μαθαίνουν τὰ πρῶτα γράμματα, δέν μαθαίνουν ὅμως μόνο ἐκεῖνα, ἀλλά μέ ἐκεῖνα ἐκπαιδεύονται σιγά - σιγά νά μάθουν ἀνάγνωσι, ἔτσι λοιπόν καί σεῖς· ποτέ πλέον δέν θά σᾶς ἐξαπατήσει ἡ πονηρή σκέψη, οὔτε θά πεῖτε, 'αὐτὸ εἶναι ἀδιάφορο', ποτέ πλέον δέν θά μιλήσετε μέ τή συνήθεια τοῦ ὄρκου, ἀλλά ἐνώπιον ὄλων θά σταθεῖτε μέ γενναιότητα, γιά νά ἀπολαύσετε τὰ αἰώνια ἀγαθά, ἀφοῦ διανύσετε τήν κατά Θεοῦ ἀρετή, μέ τή χάρη καί φιλανθρωπία τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ του, μαζί μέ τόν ὁποῖο στόν Πατέρα συγχρόνως καί στό ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄

(Πρόξ. 4, 36 - 5, 16)

«*Ἰωσῆς δέ, ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων (ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον, Υἱὸς παρακλήσεως),*
5 *Δευίτης Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ,*
πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων».

1. Μέλλει διηγείσθαι τὸ κατὰ Ἀνανίαν λοιπὸν καὶ Σαπφειραν, καί, θέλων δεῖξαι τὸν ἄνδρα χεῖριστα ἡμαρτηκότα,
10 *πρώτου μέμνηται τοῦ κατωρθωκότος· ὅτι, τοσοῦτον πλήθους ὄντιος τοῦ ταῦτα ποιούμιος, τοσαύτης χάριτος, τοσοῦτων σημείων, οὐχ ὑπ' οὐδενὸς τούτων διωρθώθη, ἀλλὰ, καθάπαξ ὑπὸ τῆς φιλοχρηματίας τυφλωθεὶς, τὸν ὄλεθρον ἐκεῖνον ἐπεσπάσατο τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ. «Υπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ» (οὕτως εἶπε, δηλῶν ὅτι τοῦτον μόνον ἐκέκμητο), «πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων».*
15 *«Ἀνὴρ δέ τις, ὀνόματι Ἀνανίας, σὺν Σαπφείρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησε κτήμα, καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναικός· καὶ ἐνέγκας μέρος τι,*
20 *παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων ἔθηκε».* Τὸ δεινὸν ὅτι μετὰ συγκαταθέσεως ἢ ἁμαρτία, καὶ οὐδεὶς ἕτερος ἤδει τὸ γενόμενον. Πόθεν ἐπῆλθε τῷ ταλαιπώρῳ τούτῳ καὶ ἀθλίῳ τοῦτο ἐργάσασθαι; «*Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα*
25 *τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου;».*

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Β '
(Πράξ. 4, 36 - 5, 16)

«Ὁ Ἴωσήs δέ, πού ἐπονομάσθηκε ἀπό τοὺς Ἀποστόλους Βαρνάβας, (ὄνομα πού μεταφραζόμενο σημαίνει υἱὸς παρηγορίας) καὶ πού ἦταν Λευῖτης, Κύπριος τὴν καταγωγή, εἶχε ἓνα χωράφι, πού, ἀφοῦ τὸ πούλησε, ἔφερε τὰ χρήματα καὶ τὰ ἔθεσε μπροστὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων»¹.

1. Πρόκειται πλέον νὰ διηγηθεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἀνανία καὶ τὴ Σάπφειρα, καί, θέλοντας νὰ δείξει ὅτι ὁ ἄνδρας εἶχε ἀμαρτήσῃ κατὰ τὸ χειρότερο τρόπο, ἀναφέρει αὐτὸν πού πρῶτος εἶχε διαπράξει τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῆς ἀρετῆς, διότι, ἂν καὶ ὑπῆρχε τόσο πλῆθος πού ἔκαμνε αὐτά, τόση πολλή χάρη, τόσα πολλὰ θαύματα, ὄχι μόνο δὲν διορθώθηκε ἀπὸ κανένα ἀπ' αὐτά, ἀλλ', ἀφοῦ τυφλώθηκε ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, ἐπέσυρε τὴν καταστροφή ἐκείνη, στὸ κεφάλι του· «Ἐνα χωράφι πού εἶχε, (ἔτσι εἶπε, γιὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι αὐτὸ μόνο εἶχε), ἀφοῦ τὸ πούλησε, ἔφερε τὰ χρήματα καὶ τὰ τοποθέτησε μπροστὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων». «Κάποιος ὅμως ἄνθρωπος πού ὀνομαζόταν Ἀνανίας, μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του Σάπφειρα, πούλησε ἓνα χωράφι καὶ ξεχώρισε ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο καὶ τὸ κράτησε, ἐνῶ τὸ γνώριζε καὶ ἡ γυναῖκα του· καί, ἀφοῦ ἔφερε τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἀντιτίμου, τὸ τοποθέτησε μπροστὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων». Τὸ φοβερὸ εἶναι, ὅτι ἡ ἀμαρτία ἔγινε μὲ τὴ συγκατάθεση καὶ τῶν δύο καὶ κανένας ἄλλος δὲν γνώριζε τὸ γεγονός. Ἀπὸ ποῦ ἦλθε στὸν ταλαίπωρο καὶ ἄθλιο αὐτὸ νὰ διαπράξει αὐτό; «Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἀνανία, γιατί ἄφησες τὸν Σατανᾶ νὰ κυριεύσῃ τὴν καρδιά σου καὶ νὰ πεῖς ψέματα στὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, καὶ νὰ κατακρατήσῃς κρυφὰ γιὰ τὸν ἑαυτό σου ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ χωραφιοῦ πού

Ὅρα καὶ νῦν μέγα σημεῖον γυνόμενον, καὶ πολλῶ πλεον ἐ-
 κείνου τοῦ προτέρου. «Οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενε, καὶ προθὲν ἐπὶ
 τῆ σῆ ἐξουσία ὑπῆρχε;». Τουτέσι, ἴμῃ γὰρ ἀνάγκη τις ἦν
 καὶ θία; μὴ γὰρ ἄκοντας ὑμᾶς ἔλκομεν;». «Τί θι ἔθου ἐν
 5 τῆ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Οὐκ ἐφεύσω ἀνθρώποις,
 ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ἀκούων δὲ ὁ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους,
 πεσὼν ἐξέψυξεν». Ὅρας πόθεν μεῖζον τὸ σημεῖον τοῦτο; Ἀ-
 πὸ τοῦ ἀνελεῖν, ἀπὸ τοῦ τὰ ἐν διανοίᾳ εἰδέσθαι, καὶ τὰ λάθρα
 γεγονότα.

10 «Ἐγένετο δὲ φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας
 ταῦτα. Ἀνασιάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτόν, καὶ
 ἐξενέγκαντες ἔθαψαν. Ἐγένετο δὲ ὡς ὠρῶν τριῶν διάσιθ-
 μα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός, εἰσῆλθεν. Ἀπε-
 κρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος· Εἶπέ μοι, εἰ τοσοῦτον τὸ χωρίον
 15 ἀπέδοσθε;». Ταύτην ἐβούλετο σῶσαι· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ ἀρ-
 χηγὸς τῆς ἁμαρτίας. Καὶ διὰ τοῦτο αὐτῇ δίδωσι ἰάχα και-
 ρὸν ἀπολογίας, καὶ ἐξουσίαν μειανοίας. Διὸ καὶ λέγει· «Εἶ-
 πέ μοι, εἰ τοσοῦτον τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; Ἡ δὲ εἶπε· Ναί,
 τοσοῦτον. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· Τί θι συνεφωνή-
 20 θη ὑμῖν πειρᾶσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἴδου οἱ πόδες τῶν
 θανάτων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῆ θύρα, καὶ ἐξοίσουσί σε. Ἐ-
 πεσε δὲ παρασχεῖμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν.
 Εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὔρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἐξε-
 νέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. Καὶ ἐγένετο φό-
 25 βος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀ-
 κούοντας ταῦτα». Μετὰ τὸ γενέσθαι τὸν φόβον αὐτῶν, πλείο-

πούλησες»; Πρόσεχε ὅτι καὶ τώρα γίνεται μεγάλο θαῦμα, καὶ πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ προηγούμενο. «Μήπως ὅταν εἶχες τὸ κτῆμα, δὲν παρέμενε δικό σου, καὶ ὅταν πουλήθηκε τὸ ἀντίτιμό του δὲν ἦταν στήν ἐξουσία σου νὰ τὸ διαθέσεις ὅπως ἤθελες;». Δηλαδή, «μήπως λοιπὸν ὑπῆρχε κάποια ἀνάγκη καὶ βία; μήπως σὰς προσελκύουμε χωρὶς τὴ θέλησή σας;». «Γιατί» δέχθηκες στήν καρδιά σου αὐτὸ τὸ πράγμα; Δὲν εἶπες ψέματα σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸ Θεό. Μόλις δὲ ὁ Ἄνανίας ἄκουσε τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ξεψύχησε». Βλέπεις, ἀπὸ ποῦ εἶναι μεγαλύτερο τὸ θαῦμα αὐτό; Ἄπὸ τὸ θάνατό του, ἀπὸ τὴ γνώση τῶν σκέψεων, καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἔγιναν κρυφά.

«Καὶ κατέλαβε φόβος μέγας ὅλους, ὅσοι ἄκουαν αὐτά. Ἄφου δὲ σηκώθηκαν οἱ νεώτεροι καὶ τὸν περιτύλιξαν μὲ νεκρικοὺς ἐπιδέσμους, ὅπως συνηθιζόταν, καὶ τὸν μετέφεραν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τὸν ἔθαψαν. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ πέρασε χρονικὸ διάστημα περίπου τριῶν ὡρῶν καὶ εἰσῆλθε στὸν τόπο τῆς συνάξεως καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Ἄνανια, ποὺ δὲν γνώριζε τὸ γεγονός. Ἀποκρίθηκε δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Πέτρος καὶ εἶπε· πές μου, μήπως τόσα χρήματα πουλήσατε τὸ χωράφι; Ἦθελε νὰ τὴ σώσει· διότι ἐκεῖνος ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀμαρτίας. Καὶ γι' αὐτὸ δίνει σ' αὐτὴν καιρὸ, ἴσως ἀπολογίας καὶ δυνατότητα μετάνοιας. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Πές μου, μήπως τόσα χρήματα πουλήσατε τὸ χωράφι;». Αὐτὴ δὲ εἶπε· Ναί, τόσα. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε τότε πρὸς αὐτὴν· γιατί συμφωνήθηκε μεταξύ σας νὰ πειράξετε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο; Νά, τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ ἔθαψαν τὸν ἄνδρα σου, εἶναι κοντὰ στὴ θύρα καὶ τώρα θὰ μεταφέρουν καὶ σένα ἔξω. Ἐπεσε δὲ καὶ αὐτὴ ἀμέσως τὴν ἴδια στιγμὴ κοντὰ στὰ πόδια τοῦ Πέτρου καὶ ξεψύχησε. Ὅταν δὲ εἰσῆλθαν οἱ νεαροί, τὴν βρῆκαν νεκρή, καὶ, ἀφου τὴν μετέφεραν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τὴν ἔθαψαν κοντὰ στὸν ἄνδρα της. Καὶ κυρίευσε μέγας φόβος ὅλη τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὅλους ὅσοι ἄκουσαν αὐτά. Μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ φόβου αὐτῶν, ἔκαναν πιὸ πολ-

να σημεῖα ἐποίουν· καὶ οὗτοι ἐποίουν, ἄκουε. «Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποσιόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά. Καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ σιναῖ Σολομώντος· τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐ-
5 μεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός». Εἰκότως· καὶ γὰρ ὁ Πέτρος ἦν λοιπὸν φοβερός, κολάζων καὶ τὰ εἰς νοῦν ἐξελέγχων· ᾧ καὶ μᾶλλον προσέκειντο διὰ τε τὸ σημεῖον, καὶ τὴν πρώτην δημηγορίαν, καὶ τὴν δευτέραν, καὶ τὴν τρίτην· αὐτὸς γὰρ καὶ τὸ σημεῖον εἰργάσατο τὸ πρῶτον, καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τὸ νῦν.
10 ὅπερ ἐμοὶ καὶ διπλοῦν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἐν τι καὶ μόνον εἶναι δοκεῖ· ἐν μὲν, τὸ τὰ κατὰ διάνοιαν ἐλέγξει, δεύτερον δέ, τὸ ἀνελεῖν προσιάγματι.

«Μᾶλλον δὲ προσειπίθεντο πιστεύοντες», φησί, «τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκ-
15 φέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα, ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἢ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὲς αὐτῶν». Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οὐ γέγονεν· ὅθεν καὶ ὁρᾶν νῦν ἐστὶν ἔργῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον ἐξελθόν. Ποῖον δὴ τοῦτο; «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος
20 ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». «Συνήροχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς Ἱερουσαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες». Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς αὐτοῖς ὁ θῖος ὑφαίνεται πᾶς διὰ τῶν ἐναντίων· οἶον, ἀθυμία πρώτη γέγο-
25 νε διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, εἶτα εὐθυμία διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον· πάλιν ἀθυμία διὰ τοὺς χλευάζοντας, εἶτα εὐθυμία διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ τὸ σημεῖον· πάλιν ἀθυμία διὰ τὸ κατασχεθῆναι, εἶτα εὐθυμία διὰ τῆς ἀπολογίας. Πά-

λά θαύματα· καὶ ὅτι ἔκαναν, ἄκουε· «Μὲ τὰ χέρια δὲ τῶν Ἀποστόλων γίνονταν πολλὰ θαύματα καὶ τέρατα μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Καὶ μαζεύονταν ὅλοι μὲ μιὰ ψυχὴ στή στοὰ τοῦ Σολομώντα. Ἀπὸ τοὺς λοιποὺς δέ, πού δὲν εἶχαν πιστεῦσει, κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ προσκολληθεῖ σ' αὐτούς, ἀλλ' τὸ πλῆθος ἔτρεφε μεγάλη ὑπόληψη. Δικαιολογημένα, διότι καὶ ὁ Πέτρος πλέον ἦταν αυστηρὸς τιμωρώντας καὶ ἐλέγχοντας καὶ τίς σκέψεις, καὶ τὸν ὁποῖο περισσότερο γὸν πλησίαζαν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ θαύματος καὶ ἐξ αἰτίας γῆς πρώτης, τῆς δεύτερης καὶ τῆς τρίτης ὁμιλίας· καθόσον αὐτὸς ἐπιτέλεσε καὶ τὸ πρῶτο θαῦμα καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τωρινό, πού γιὰ μένα εἶναι διπλό, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀπλῶς ἓνα καὶ μόνο· ἓνα μὲν, τὸ ὅτι ἤλεγξε τὴ σκέψη τους, δεύτερο δέ, τὸ ὅτι ὁ θάνατος συνέβηκε μὲ τὸ πρόσταγμά του.

«Ἀκόμη δέ», λέγει, «περισσότερα πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν προστίθονταν σ' αὐτούς πού πίστευαν στὸν Κύριο, ὥστε ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους στίς πλατεῖες τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἔθεταν αὐτούς ἐπάνω σὲ κρεβάτια καὶ φορεῖα, ὥστε, ὅταν θὰ περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Πέτρος, νὰ πέσει ἔστω καὶ ἡ σκιά του σὲ κάποιον ἀπ' αὐτούς». Αὐτὸ δὲν συνέβηκε ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· ἄρα εἶναι δυνατόν καὶ τώρα νὰ βλέπει κανένας νὰ πραγματοποιεῖται ἐκεῖνο, πού λέχθηκε ἀπ' αὐτόν. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ἐκεῖνος πού πιστεύει σὲ μένα, τὰ ἔργα πού κάνω ἐγώ, θὰ τὰ κάνει καὶ ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ θὰ κάνει»². Συγκεντρωνόταν δὲ στήν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων ἀπὸ τίς γειτονικὲς πόλεις καὶ ἔφερναν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ὄσους βασανίζονταν ἀπὸ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ ὅλοι θεραπεύονταν». Σὺ ὁμως πρόσεχε, παρακαλῶ, πῶς ὅλος ὁ θῖος αὐτῶν ὑφαίνεται μὲ τὰ ἀντίθετα ὅπως, πρώτη λύπη δοκίμασαν γιὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, ἔπειτα χαρὰ γιὰ τὴν κάθοδο καὶ ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πάλι λύπη γιὰ τοὺς χλευασμοὺς πού δέχονταν, ἔπειτα δὲ χαρὰ γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ τὸ θαῦμα πάλι λύπη γιὰ τὴ σύλληψή τους, ἔπειτα δὲ χαρὰ μὲ τὴν

λιν ἐνταῦθα καὶ εὐθυμία καὶ ἀθυμία. "Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν λαμ-
 προί, καὶ ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν εὐθυμία διὲ δὲ τοὺς
 αὐτῶν ἀνήρουν, ἀθυμία. Πάλιν εὐθυμία ὑπὸ τῆς λαμπρότη-
 τος· πάλιν ἀθυμία ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ διόλου τοῦτο σκο-
 5 πουμενοῖς ἰδεῖν δυνατόν· καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν δὲ οὕτως εὔ-
 ροι τις ἄν. "Ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. «Ἐπώλουν», φη-
 σί, «καὶ ἔφερον τὰς τιμὰς, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν
 Ἀποσιόλων». "Ὅρα μοι, ἀγαπητέ, πῶς οὐ τοῖς Ἀποσιόλοις
 ἐπέτρεπον πωλεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπώλουν, καὶ τὰς τιμὰς ἐκεί-
 10 νοῖς ἐδίδουσαν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἀνανίας, ἀλλ' ὑφαιρεῖται
 τι τῆς τιμῆς, οὐκ ἀπέδοτο ἄγροῦ· διὸ καὶ τιμωρεῖται ὡς τὸ
 πρᾶγμα μὴ καλῶς διαθέμενος, καὶ κλέπτων τὰ ἑαυτοῦ φου-
 ραθεῖς. Οὕτως καὶ τῶν νῦν ἱερέων ἦψαιτο ὁ λόγος, καὶ σφό-
 δρα κατὰ κράτος. Ἐπεὶ δὲ συνήδει τῷ γενομένῳ καὶ ἡ τού-
 15 του γυνή, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν ἐξειτάζει.

2. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν διὲ σφόδρα πικρῶς αὐτῇ ἐ-
 χρήσαιτο. Τί λέγεις; εἶπέ μοι, ποῖα πικρία; Εἰ ξύλα τις
 συλλέξας καταλέυεται, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἱερόσυλος· καὶ ταῦ-
 τα γὰρ ἱερά λοιπὸν ἦν τὰ χρήματα. Οὐκοῦν ὁ ἐλόμενος τὰ
 20 αὐτοῦ πωλῆσαι καὶ διαδοῦναι, εἶτα λαθῶν, ἱερόσυλος ἄν εἴη.
 Εἰ δὲ ὁ ἐκ τῶν αὐτοῦ λαθῶν, ἱερόσυλος, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἐκ
 τῶν ἄλλοτριῶν· μὴ γὰρ, ἐπειδὴ νῦν μὴ γίνεται τοῦτο, καὶ ἔ-
 πεται παρὰ πόδας ἢ κόλασις, νομίσητε ἀτιμωρητὶ ταῦτα γί-
 νεσθαι. Ὅρας οὖν τοῦτο ἐγκαλεῖται, ὅτι, ποιήσας αὐτὰ ἱερά
 25 χρήματα, τότε ἔλαθε; Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνασο, φησί, καὶ μετὰ
 τὸ πωλῆσαι αὐτὰ ὡς ἰδίους ἀποχρησασθαι; μὴ γὰρ ἐκωλύ-
 θης; διὰ τί μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι λαμβάνεις; "Ὅρα πῶς εἰ-

ἀπόλογία. Ἐδῶ πάλι καὶ χαρὰ καὶ λύπη. Τὸ ὅτι δηλαδὴ ἦταν λαμπροί, καὶ ὁ Θεὸς ἀποκαλύφθηκε σ' αὐτούς, τοὺς προξενούσε εὐθυμία, τὸ ὅτι δὲ φόνευαν τοὺς δικούς τους, λύπη. Πάλι εὐθυμία ἀπὸ τὴ λαμπρότητα, πάλι λύπη ἀπὸ τὴ στάση τοῦ Ἀρχιερέα. Καὶ καθόλου δὲν εἶναι δυνατό νὰ δεῖς νὰ δίνουν σημασία σ' αὐτό καὶ στοὺς παλαιούς δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ διαπιστώσει τὸ ἴδιο. "Ἄς δοῦμε δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ προαναφερθέντα. «Πουλοῦσαν», λέγει, «καὶ ἔφερναν τίς εἰσπράξεις καὶ τίς τοποθετοῦσαν μπροστὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων». Πρόσεχε, ἀγαπητέ μου, πῶς δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς Ἀποστόλους νὰ πουλοῦν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι τὰ πουλοῦσαν καὶ τίς εἰσπράξεις τίς ἔδιναν σ' ἐκείνους. Ὁ Ἄνανίας ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἀφαιρεῖ κάτι ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ ἀγροῦ γι' αὐτὸ καὶ τιμωρεῖται, ἐπειδὴ δὲν διέθεσε καλὰ τὸ πράγμα καὶ ἀφοῦ συνελήφθηκε ἐπ' αὐτοφώρῳ νὰ κλέβει τὰ δικά του. Αὐτὸ τὸ πράγμα κυρίεψε καὶ τοὺς σημερινούς ἱερεῖς, μὲ ζωηρότητα καὶ μεγάλη δύναμη. Ἐπειδὴ δὲ γνώριζε τὸ συμβᾶν καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, γι' αὐτὸ ἐξετάζει καὶ αὐτήν.

2. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἔλεγε κάποιος, ὅτι πολὺ σκληρὰ συμπεριφέρθηκε πρὸς αὐτήν. Τί λέγεις; πές μου, ποιά σκληρότητα; "Ἄν, ὅταν κάποιος συλλέγει ξύλα θανατώνεται μὲ λιθοβολισμό, πολὺ περισσότερο ὁ ἱερόσυλος" διότι καὶ αὐτὰ τὰ χρήματα πλέον ἦταν ἱερά. Λοιπὸν αὐτὸς ποὺ μόνος του προτίμησε νὰ πωλήσει καὶ νὰ διαθέσει τὰ δικά του, ἔπειτα ἂν λάβει κάτι ἀπὸ αὐτά, γίνεται ἱερόσυλος. "Ἄν δὲ αὐτὸς ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὰ δικά του εἶναι ἱερόσυλος, πολὺ περισσότερο αὐτὸς ποὺ παίρνει ἀπὸ τὰ ξένα. Διότι μὴ νομίσετε, ἐπειδὴ τώρα δὲν γίνεται αὐτό, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ τιμωρία, ὅτι αὐτὰ γίνονται χωρὶς τιμωρία. Βλέπεις, ὅτι γι' αὐτὸ κατηγορεῖται, ὅτι τότε ἔλαβε ἀπὸ αὐτά, ὅταν ἔκανε αὐτὰ ἱερά χρήματα; Μήπως δηλαδὴ δὲν μπορούσες, λέγει, καὶ μετὰ τὴν πώλησὴ τους νὰ χρησιμοποιήσεις αὐτὰ σὰν δικά σου; μήπως ἐμποδίσθηκες; γιατί παίρνεις ἀπὸ αὐτά, μετὰ τὴν ὑπόσχεσὴ σου νὰ τὰ παραχωρήσεις; Βλέπεις πῶς ἀμέσως

θέως ἐξ ἀρχῆς ἐπέθειο ὁ διάβολος μαιαξὺ σημείων γενομένων καὶ θαυμάτων ισοσύτων, μᾶλλον δὲ πῶς καὶ οὗτος ὑπ' αὐτοῦ ἐπωρώθη; Τοιοῦτόν τι καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ γέγονεν, ὅτε ὁ Χαρμί τὸ ἀνάθημα κλέψας ἐάλω ἀλλ' ὁμως ἔγνωσ καὶ
 5 ἐκεῖ μεθ' ὅσης ἐκδικίας διωροθώθη τὸ πρᾶγμα. Ἱεροουλία γὰρ σφόδρα χαλεπὸν, ἀγαπητέ, καὶ πολλῆς γέμον καταφρονησεως. Οὔτε πωλῆσαι ἠναγκάσαμεν, φηοῖν, οὔτε πωλήσαντα δοῦναι τὰ χρήματα· σὺ εἴλου ἐξ οικείας προαιρέσεως, τί τοίνυν ἔκλεψας ἀπὸ τῶν ἱερῶν χρημάτων; «Διὰ τί ἐπλήρωσε»,
 10 φηοῖν, «ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου;».

Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τοῦτο ἐποίησε, τί αὐτὸς ἐγκαλεῖται; Αἴτιος γέγονε δεξάμενος αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, καὶ πληρωθεῖς. Ἄλλ' ἔδει διορθῶσαι, φηοῖν. Ἄλλ' οὐκ ἂν διορθώθη ὁ γὰρ τοιαῦτα ὁρῶν καὶ μὴ κερδάνας, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἂν
 15 ἐτέρως ἐκέρδανεν. Οὐκ ἔδει τοίνυν ἀπλῶς παρελθεῖν τὸ γεγονός, ἀλλ' ὡς σηπεδόνα ἵνα ἐκτιμηθῆναι, ἵνα μὴ τῷ λοιπῷ λυμήνηται σώματι. Νῦν μὲν γὰρ καὶ οὗτος ὠφέληται μὴ προελθῶν περαιτέρω κακίας, καὶ οἱ λοιποὶ σπουδαιότεροι γενόμενοι, τότε δὲ ἂν τοῦναντίον συνέβη. Διὰ τοῦτο πρῶτον ἐλέγχει,
 20 καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔλαθεν αὐτὸν τὸ γεγονός, καὶ τότε καταδικάζει· διὰ τί γὰρ, φηοῖ, τοῦτο πεποίηκας; ἤθελες ἔχειν; Ἔδει ἔχειν ἐξ ἀρχῆς, καὶ μὴ ὑποσχέσθαι νῦν δὲ λαβῶν μετὰ τὸ ἀναθέσθαι, μείζονα τὴν ἱεροουλίαν εἰργάσω· ὁ μὲν γὰρ τὰ τῶν ἄλλων λαμβάνων, ἴσως ἀλλοτριῶν ἐπιθυμῆσας λαμβάνει, σοὶ δὲ ἐξῆν ἔχειν τὰ σά. Τί τοίνυν ἐποίησας αὐτὰ ἱερά, καὶ τότε ἔλαβες; Ἀπὸ πολλῆς καταφρονησεως τοῦτο πεποίηκας. Οὐκ ἔχει τὸ γενόμενον συγγνώμην, ἐκτός ἐστιν ἀπολογίας. Μηδεὶς δὲ σκανδαλιζέσθω, εἴ τινες καὶ νῦν εἰσιν ἱερόβουλοι· εἰ γὰρ τότε ἦσαν, πολλῶ μᾶλλον νῦν,

4. Ἰησ. Να. 7. 1 καὶ 20, 22. Στὸ κείμενο τῆς Π. Διαθήκης ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἄχαρ, ὁ υἱὸς τοῦ Χαρμί, ἦταν ἐκεῖνος ποῦ ἐνοσφίσαστο ἀφιερῶματα τὰ ὁποῖα καὶ ὁμολογεῖ στὸ στίχο 21 τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ἦτοι, ἓναν ὠραῖο μανδύα, διακόσια δίδραχμα (= σίκλους) ἀργυρᾶ καὶ μιὰ ράβδο χρυσή, ποῦ ζύγιζε πενήντα δίδραχμα.

ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ διάβολος παρεμβλήθηκε ἀνάμεσα στὰ τόσα γενόμενα σημεῖα καὶ θαύματα, μᾶλλον δὲ πῶς καὶ ὁ Ἄνανίας ἀπὸ τὸ διάβολο πωρώθηκε; Παρόμοιο συμβάν ἔγινε καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅταν ὁ Χαρμί, ἀφοῦ ἔκλεψε τὸ ἀφιέρωμά του, καταστράφηκε· ἀλλ' ὅμως ἔμαθες καὶ ἐκεῖ μὲ πόση αὐστηρότητα διορθώθηκε τὸ πράγμα. Διότι ἡ ἱεροσουλία εἶναι πάρα πολὺ φοβερὸν πράγμα, ἀγαπητέ, καὶ ἄξιο μεγάλης περιφρονήσεως. Οὔτε νὰ πουλήσεις σὲ ἀναγκάσαμε, λέγει, οὔτε ὅταν πούλησες νὰ δώσεις τὰ χρήματα· σὺ προτίμησες ἀπὸ δική σου προαίρεση· γιατί λοιπὸν ἔκλεψες ἀπὸ τὰ ἱερὰ χρήματα; «Γιατί ἄφησες», λέγει, «νὰ κυριεύσει ὁ σατανᾶς τὴν καρδιά σου;».

Καί, ἂν ὁ σατανᾶς ἔκανε αὐτό, γιατί κατηγορεῖται αὐτός; Ἐπειδὴ ἔγινε αἷτιος νὰ δεχθεῖ τὴν ἐνέργεια τοῦ διαβόλου καὶ νὰ καταληφθεῖ ἀπ' αὐτόν. Ἐπρεπε, ὅμως, λέγει, νὰ τὸν διορθώσει. Ἄλλὰ δὲν θὰ διορθωνόταν· διότι αὐτὸς ποὺ βλέπει τέτοια καὶ δὲν ὠφελεῖται, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ὠφελοῦνταν κατ' ἄλλο τρόπο. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ παρασιωπήσουν τὸ γεγονός, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀποκόψουν ὡς κάτι σάπιο, γιὰ νὰ μὴ μολυνθεῖ καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Διότι τώρα μὲν καὶ αὐτὸς ὠφελήθηκε, ἀφοῦ δὲν προχώρησε σὲ παραπέρα κακία, καὶ ἀφοῦ οἱ λοιποὶ ἔγιναν καλύτεροι, ἐνῶ τότε θὰ συνέβαινε τὸ ἀντίθετο. Γι' αὐτὸ πρῶτα ἐλέγχει καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν τοῦ διαφεύγει τὸ γεγονός, καὶ τότε καταδικάζει. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, τὸ ἔκανες αὐτό; ἤθελες νὰ τὰ ἔχεις; Ἐπρεπε νὰ τὰ ἔχεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ μὴ τὰ ὑποσχεθεῖς· τώρα ὅμως παίρνοντάς τα μετὰ τὴν ἀφιέρωσή τους, διέπραξες μεγαλύτερη ἱεροσουλία. Διότι, ἐκεῖνος μὲν ποὺ λαμβάνει ἀπὸ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, λαμβάνει ἴσως ἐπειδὴ ἐπιθύμησε τὰ ξένα, σὲ σένα ὅμως ἦταν δυνατό νὰ ἔχεις τὰ δικά σου. Γιατί λοιπὸν ἔκανες αὐτὰ ἱερὰ, καὶ τότε ἔλαβες ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ πολλὴ περιφρόνηση ἔκανες αὐτό. Αὐτὸ ποὺ ἔγινε δὲν συγχωρεῖται καὶ βρίσκεται ἐκτὸς ἀπολογίας. Ἄς μὴ σκανδαλίζεται κανένας, ἐάν καὶ τώρα μερικοὶ εἶναι ἱερόσυλοι· διότι ἐάν ἦταν τότε, πολὺ περισσότερο

διε πολλὰ τὰ κακά. Ἄλλ' ἐλέγχωμεν αὐτοὺς ἐπὶ πάντων, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχουσι. Ὁ Ἰούδας ἱερόσουλός ἦν ἀλλ' οὐκ ἐσκανδάλισε τοῦτο τοὺς μαθητάς. Ὁρᾷς ὄσα κακὰ ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία ποιεῖ;

- 5 «Καὶ ἐγένετο», φησί, «φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα». Ἐκεῖνος ἐτιμωρήθη, καὶ ἄλλοι ἐκέρδαναν. Ὡστε οὐχ ἀπλῶς τοῦτο οἰκονομεῖται καίτοι δὲ σημείων ἄλλων πρότερον γενομένων, ὅμως οὐκ ἦν φόβος τοιοῦτος. Οὕτως ἀληθές ἐστιν ἐκεῖνο, ὅτι «γινώσκειται Κύριος κρίματα ποιῶν»: οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ γέγονεν. «Ὁζᾶν ἐτιμωρήθη, καὶ ἐγένετο τοῖς ἄλλοις φόβος». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν φοβηθεῖς ὁ βασιλεὺς ἀπόσαιο τὴν κιβωτόν, ἐνιαῦθα δὲ οὔτοι μᾶλλον προσεκικώτεροι γίνονται. Εἶδες πῶς οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἀνέμεινεν ὥστε εἰσελθεῖν· οὐδὲ τῶν ἄλλων
- 10 λων τις ἐτόλμησεν ἐξειπεῖν τὸ γεγονός. Τοῦτο φόβος διδασκάλου, τοῦτο τιμὴ μαθητῶν, τοῦτο ὑπακοή. Τριῶν ὠρῶν διάστημα». Καὶ οὐκ ἔμαθεν ἡ γυνή, οὐδὲ ἐξεῖπέ τις τῶν παρόντων, (καίτοι γε ἱκανὸν ἦν ἐξαχθῆναι), ἀλλ' ἐφοβοῦντο. Τοῦτο γοῦν καὶ θαυμάζων ὁ συγγραφεὺς, λέγει δι «μὴ εἰ-
- 20 δυῖα τὸ γεγονός, εἰσῆλθεν» καίτοι γε ἀπὸ τούτου ἐνῆν μαθεῖν δι οἶδε τὰ λαιθάνοντα. Διὰ τί γάρ, μηδένα ἐρωτήσας, ὑμᾶς ἐρωτᾷ; Ἡ δὴλον δι ὡς εἰδώς; Ἄλλ' ἡ πολλὴ πόρωσις οὐκ εἶασεν αὐτὴν τὸ ἔγκλημα ἀποδύσασθαι, ἀλλὰ μετὰ ἀνθαδείας πολλῆς ἀποκρίνεται ἐνόμιζε γὰρ πρὸς ἄνθρω-
- 25 πον διαλέγεσθαι.

Τὸ δεινὸν τοῦτο, δι ὡς ἐκ μιᾶς βουλῆς ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν ἦλθον, ἢ ὥσπερ ἀπὸ συνθήκης τινός. «Τί δι συνεφωνήθη ὑμῖν», φησί, «πειρᾶσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἴδον οἱ πόδες τῶν θαυάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἐξοί-

5. Ψαλμ. 9, 17.

6. Β' Βασ. 6, 6-7.

τώρα, πού υπάρχουν πολλά κακά. Αλλ' ἄς ἐλέγχουμε αὐτοὺς μπροστά σέ ὅλους γιά νά φοβηθοῦν καί οἱ ὑπόλοιποι. Ὁ Ἰούδας ἦταν ἱερόσυλος· ἀλλ' αὐτό δέν σκανδάλισε τοὺς μαθητές. Βλέπεις πόσα κακά προξενεῖ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων;

«Καί φόβος», λέγει, «μεγάλος κατέλαβε ὅλους ὅσοι ἄκουσαν αὐτά». Ἐκεῖνος τιμωρήθηκε καί οἱ ἄλλοι ὠφελήθηκαν. Ὡστε δέν ἐξοικονομεῖται μόνο αὐτό· ἄν καί βέβαια ἔγιναν προηγουμένως καί ἄλλα σημεῖα, ὅμως δέν ὑπῆρξε τέτοιος φόβος. Ἔτσι ἐπαληθεύεται ἐκεῖνο, ὅτι «Καθίσταται ὀλοφάνερο ὅτι ὁ Κύριος κάμνει πάντοτε δίκαιες κρίσεις»⁵. Ἔτσι ἔγινε στήν περίπτωση τῆς Κιβωτοῦ· «Τιμωρήθηκε ὁ Ὅζαν καί φοβήθηκαν ὅλοι οἱ ἄλλοι»⁶. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπειδὴ φοβήθηκε ὁ βασιλεὺς ἀπομάκρυνε τὴν κιβωτό, ἐδῶ δὲ αὐτοὶ γίνονται περισσότερο προσεκτικοί. Εἶδες πῶς δέν κάλεσε αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἀνέμενε μέχρι ὅτου εἰσέλθει; οὔτε κανέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τολμήσε νά ἀναφέρει τὸ γεγονός. Αὐτὸ εἶναι σεβασμὸς τοῦ δασκάλου, αὐτὸ εἶναι τιμὴ τῶν μαθητῶν, αὐτὸ εἶναι ὑπακοή· «διάστημα τριῶν ὥρῶν». Καί δέν πληροφορήθηκε ἡ γυναῖκα, οὔτε κανέναν ἀπὸ τοὺς παρόντες ἀποκάλυψε τίποτα (ἄν καί ἦταν δυνατὸ βέβαια νά ἀποκαλυφθεῖ), ἀλλὰ φοβοῦνταν. Τοῦτο λοιπὸν θαυμάζοντας πρὸς πολὺ ὁ συγγραφέας, λέγει· «εἰσῆλθε χωρὶς νά γνωρίζετε τὸ γεγονός»· ἄν καί βέβαια ἦταν δυνατὸ νά μάθει ἀπὸ αὐτό, ὅτι γνωρίζει τὰ ἄγνωστα καί ἀπαρατήρητα. Γιατί ὅμως αὐτὸς πού δέν ρώτησε κανένα, ρωτᾷ ἐσᾶς; Δέν εἶναι φανερό, ὅτι ἐρωτᾷ ἐπειδὴ γνώριζε; Ἄλλ' ἡ πολλὴ πύρωσι δέν ἄφησε αὐτὴ νά ἀποβάλλει τὴν ἐνοχοποίηση, ἀλλ' ἀποκρίνεται μὲ πολλὴ αὐθάδεια· διότι νόμιζε, ὅτι μιλοῦσε πρὸς κοινὸ ἄνθρωπο.

Τὸ φοβερὸ εἶναι αὐτό, ὅτι μὲ κοινὴ ἀπόφαση ἔφθασαν στήν ἁμαρτία, σὰν ἀπὸ κάποια συμφωνία. «Γιατί ἔγινε συμφωνία μεταξὺ σας», λέγει, «νά δοκιμάσετε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο; Νά, τὰ πόδια αὐτῶν πού ἔθαψαν τὸ σύζυγό σου εἶναι κοντὰ στὴ θύρα καί θὰ μεταφέρουν καί ἐσένα»⁷.

σουσί σε». Πρότερον αὐτὴν διδάσκει τὸ ἁμάρτημα, καὶ τότε δείκνυσιν διὰ δικαίως τὰ αὐτὰ πείσεται τῷ ἀνδρὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ αὐτὰ ἥμαρτε. Καὶ πῶς, φησί, «παραχορῆμα ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέφυξεν»; "Οτι πλησίον εἰσιτήκει.

5 Οὕτως αὐτοὶ καθ' ἐναντιῶν τὴν τιμωρίαν ἐπεσπάσαντο. Τίς λοιπὸν οὐκ ἂν ἐξεπλάγη; τίς οὐκ ἂν ἔδεισε τὸν Ἀπόστολον; τίς οὐκ ἂν ἐθαύμασε; «Καὶ ἦσαν ἁμοθυμαδόν», φησὶν, «ἅπαντες ἐν τῇ σιοῦ Σολομῶντιος». Ἐκ τούτου δῆλον διὰ οὐκ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλὰ, τὸ ἱερόν καταλαβόντες, ἐκεῖ διετίριβον οὔτε

10 μὴν λοιπὸν ἀκαθάρτων ἄπεισθαι ἐφυλάττιοντο, ἀλλ' ἀπλῶς ἠπιοῦτο τῶν νεκρῶν. Καὶ ὄρα πῶς ἐν μὲν τοῖς οἰκειοῖς εἰσι σφοδροί, ἐν δὲ τοῖς ἀλλοτριοῖς οὐ κέχρηται τῇ δυνάμει. «Μᾶλλον δέ», φησί, «προσεϊθέντιο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὥστε κατὰ τὰς πλατείας τι-

15 θέναι τοὺς ἀσθενεῖς ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὲς αὐτῶν».

3. Πολλὴ τῶν προσιόντων ἢ πίστις, καὶ μείζων ἢ ἐπι τοῦ Χριστοῦ. Πόθεν δὴ τοῦτο γέγονεν; Ἀπὸ τοῦ τὸν Χριστὸν ἀποφήνασθαι καὶ εἰπεῖν «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔρ-

20 γα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, ποιήσει, καὶ μείζονα ποιήσει». Μερόντων γὰρ αὐτῶν ἐκεῖ καὶ οὐ περιιόντων, ἔφερον πάντες ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ κραββάτων οὓς εἶχον ἀσθενεῖς, καὶ πάντοθεν αὐτοῖς συνήγατο τὸ θαῦμα, ἀπὸ τῶν πιστευσάντων, ἀπὸ τῶν θεραπευθέντων, ἀπὸ τοῦ κολασθέντος, ἀπὸ τῆς παρηγορίας

25 τῆς πρὸς ἐκείνους, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῶν οὐχ ἀπλῶς πιστευσάντων οὐ γὰρ δὴ τῶν σημείων ἦν μόνον τὸ γενόμενον. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ μειριάζοντες τούτω τὸ πᾶν λογίζονται, λέγοντες ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ταῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὁ βί-

ἐκεῖ». Πρῶτα διδάσκει σ' αὐτὴν τὸ ἁμάρτημα καὶ μετὰ ἀποδεικνύει, ὅτι δίκαια θὰ πάθει τὰ ἴδια μὲ τὸν ἄνδρα της, διότι διέπραξε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Καὶ πῶς, λέγει, «Τὴν ἴδια στιγμή ἔπεσε κοντὰ στὰ πόδια τοῦ Πέτρου, καὶ ξεψύχησε»; Διότι στεκόταν πλησίον του. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν οἱ ἴδιοι ἐπέσυραν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους τὴν τιμωρία. Ποιὸς λοιπὸν δὲν θὰ ἐνιωθε ἐκπληξη; ποιὸς δὲν θὰ φοβοῦνταν τὸν Ἀπόστολο; ποιὸς δὲν θὰ θαύμαζε; «Καὶ συγκεντρώνονταν», λέγει, «ὄλοι μὲ μιὰ ψυχὴ στὴ στοὰ τοῦ Σολομῶντος». Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἦταν σὲ οἰκία, ἀλλ' ἀφοῦ εἰσῆλθαν στὸ ἱερό, διέμειναν ἐκεῖ οὔτε πλέον φυλάσσονται νὰ μὴ ἐγγίζουσι ἀκάθαρτα, ἀλλ' ἀπλῶς ἄγγιζαν τοὺς νεκρούς. Καὶ πρόσεχε πῶς στοὺς μὲν δικούς τους εἶναι αὐστήροί, στοὺς ξένους δὲ δὲν χρησιμοποιοῦν τὴ δύναμη. «Ἀκόμα δὲ περισσότερο προστίθονταν πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ποὺ πίστευαν στὸν Κύριο καὶ αὔξαναν αὐτούς, ὥστε ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους στὶς πλατεῖες τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἔθεταν ἐπάνω σὲ κρεβάτια καὶ φορεῖα, ὥστε ὅταν θὰ περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Πέτρος, νὰ πέσει ἔστω καὶ ἡ σκιά του ἐπάνω σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς».

3. Μεγάλῃ εἶναι ἡ πίστις τῶν προσερχομένων καὶ μεγαλύτερη παρὰ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔγινε αὐτό; Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ποὺ διακήρυξε καὶ εἶπε· «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει σ' ἐμένα, τὰ ἔργα ποὺ κάμνω ἐγώ, θὰ μπορεῖ καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ κάνει»⁷. Διότι ἐνῶ αὐτοὶ ἔμεναν ἐκεῖ καὶ δὲν περιφέρονταν ἄσκοπα, ἔφερναν ὄλοι ἐπάνω στὰ κρεβάτια καὶ τὰ φορεῖα τοὺς ἀσθενεῖς ποὺ εἶχαν, καὶ ἀπὸ παντοῦ ὀδηγοῦσε σ' αὐτούς τὸ θαῦμα, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστευσαν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θεραπεύθηκαν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τιμωρήθηκαν, ἀπὸ τὸ θάρρος τους πρὸς ἐκείνους, ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνων, ποὺ δὲν πίστεψαν ἀπλῶς· καθόσον βέβαια δὲν ἦταν τὸ γεγονὸς μόνο τῶν σημείων. Διότι, ἐὰν καὶ αὐτοὶ δείχνοντας μετριοφροσύνη σ' αὐτὸν ἀποδίδουν τὸ πᾶν, λέγοντας, ὅτι κάνουν αὐτὰ μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ

ος και ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν τοῦτο πεποίηκε. Σκόπει δὲ πῶς ἀριθμὸν τῶν πιστευσάντων οὐ λέγει, ἀφείς ἐξ ἑαυτοῦ τὸν ἀκροατὴν συλλογίζεσθαι οὕτως εἰς πλήθος ἄπειρον ἐπέτεινε τὰ τῆς πίστεως. Ἐντεῦθεν και ἡ ἀνάστασις μᾶλλον ἐκη-
5 ρύτιο.

«Οὐδεὶς δὲ αὐτοῖς ἐτόλμα κολλᾶσθαι, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός». Τοῦτο λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔτι λοιπὸν ἦσαν ἐγκαταφρόνητοι, καθάπερ και πρότερον, και ὅτι ἐν βραχεῖ καιρῷ, και μιᾷ ῥοπῇ ἰσαῦτα γέγονεν ὑπὸ τοῦ ἀλιέως
10 και ἰδιώτου. Οὐρανὸς οὖν λοιπὸν ἦν ἡ γῆ, και πολιτείας, και παροησίας, και θαυμάτων, και πάντων ἔνεκεν και καθάπερ ἄγγελοι οὕτως ἐθαυμάζοντο, πρὸς οὐδὲν ἐπισιτρεφόμενοι, οὐ πρὸς γέλωτα, οὐ πρὸς ἀπειλάς, οὐ πρὸς κινδύνους. Οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι, σφόδρα φιλόανθρωποι και κη-
15 δεμονικοὶ τυγχάνοντες, τοῖς μὲν χρήμασιν ἐβοήθουν, τοῖς δὲ θεραπεία σωμάτων. «Διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου;». Μονονουχὶ ἀπολογεῖται ὁ Πέτρος, μέλλων κολάσειν αὐτόν, και τοὺς ἄλλους παιδεύει ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα φορτικὸν ἔμελλε φαίνεσθαι τὸ γενόμενον, διὰ δὴ τοῦτο
20 και ἐπ' αὐτοῦ τοῦτου και ἐπὶ τῆς γυναικὸς φοβερόν ποιεῖ τὸ δικαστήριο. Εἰ δὲ ἀσύγγνωστα ἀμαρτιότηας μὴ τοιαύτην δίκην ἀπήτησεν ἀμφοτέροισ, πόση ἐντεῦθεν καταφρόνησις Θεοῦ οὐκ ἂν γέγονεν; "Οἱ δὲ διὰ τοῦτο, δῆλον ἀπὸ τοῦ μὴ εὐθέως ἐπὶ τιμωρίαν ἐλθεῖν, ἀλλὰ δεῖξαι πρῶτον τὴν ἀμαρ-
25 τίαν. "Οθεν οὐδεὶς ἐσιέναξεν οὐδεὶς ἀνώμωξεν, ἀλλὰ πάντες ἐφοβήθησαν. Εἰκότως δέ, τῆς πίστεως αὐτῶν ἐπιπεινομένης, και τὰ σημεῖα πλείω ἐγένετο, και πολλὸς και παρὰ τοῖς οἰκείοις ὁ φόβος ἦν, ἐπειδὴ οὐχ οὕτω τὰ τῶν ἔξωθεν ἡμᾶς θορυβεῖ, ὡς τὰ τῶν οἰκείων. "Αν οὖν ὤμεν πρὸς ἀλ-
30 λήλους συγκροτημένοι, οὐδεὶς ἔσται ἡμῖν πολεμῶν ὥσπερ,

ὅμως καὶ ὁ τρόπος ζωῆς καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν φανερώ-
ρωνε αὐτό. Πρόσεχε δὲ πῶς ἐδῶ δὲν ἀναφέρει ἀριθμὸ
αὐτῶν ποὺ πίστεψαν, ἀφήνοντας τὸν ἀκροατὴ νὰ ὑπολο-
γίζει μόνος του· σὲ τόσο μεγάλο πλῆθος ἐπεξετάθηκαν
τὰ γεγονότα τῆς πίστεως. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ ἀνάστασις πε-
ρισσότερο διακηρυσσόταν.

«Κανένας δὲ δὲν τολμοῦσε νὰ προσκολληθεῖ σ' αὐ-
τούς, ἀλλὰ τὸ πολὺ πλῆθος τοὺς ἐκτιμοῦσε πολὺ». Αὐτὸ
τὸ λέγει, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι δὲν ἦταν πλέον εὐκαταφρόνη-
τοι ὅπως καὶ προηγουμένως, καὶ ὅτι σὲ σύντομο καιρὸ καὶ
σὲ μιὰ στιγμὴ ἔγιναν τόσα πολλὰ ἀπὸ τὸν ἀλίεα καὶ ἀπλοῖκὸ
ἄνθρωπο. Οὐρανὸς λοιπὸν ἦταν πλέον ἡ γῆ, ἐξ αἰτίας τοῦ
τρόπου ζωῆς τους, τῆς παρρησίας τους, τῶν θαυμάτων
καὶ ὄλων αὐτῶν· καὶ σὰν ἀκριβῶς ἄγγελοι τόσο πολὺ
θαυμάζονταν χωρὶς νὰ ὑποχωροῦν μπροστὰ σὲ τίποτε, οὔ-
τε στὸν γέλωτα, οὔτε σὲ ἀπειλές, οὔτε στοὺς κινδύνους.
"Ὅχι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ὑπερβολικὰ
φιλόανθρωποι καὶ ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτούς, ἄλλουε μὲν
τοὺς βοηθοῦσαν μὲ χρήματα, ἄλλουε δὲ μὲ τὴ θεραπεία
τῶν σωμάτων. «Γιατί ἄφησες τὸ σατανὰ νὰ κυριέψει τὴν
καρδιά σου;». Εἶναι σὰν ν' ἀπολογεῖται ὁ Πέτρος προτι-
θέμενος νὰ τιμωρήσει αὐτόν, καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκει.
Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ φανεῖ πολὺ αὐστηρὸ τὸ γενό-
μενο, γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ σ' αὐτόν τὸν ἴδιο καὶ στὴ γυ-
ναῖκα του κάμνει τὸ δικαστήριον φοβερό. Ἐὰν δέ, ἐνῶ ἀ-
μάρτησαν ἀσυγχώρητα, δὲν τοὺς τιμωροῦσε ἔτσι καὶ τοὺς
δύο, πόση καταφρόνησι τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ προέκυπτε ἀπὸ ἐ-
δῶ; "Ὅτι δὲ γι' αὐτό, εἶναι φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν προχώρη-
σε ὁμέσως στὴν τιμωρία, ἀλλ' ἐπέδειξε πρῶτα τὴν ἀμαρτία.
Γι' αὐτὸ κανένας δὲν στέναξε, κανένας δὲν γόγγυσε,
ἀλλ' ὅλοι φοβήθηκαν. Δικαιολογημένα δέ, ἐφόσον αὐξα-
νόταν ἡ πίστις αὐτῶν, καὶ τὰ σημεῖα γίνονταν περισσότερα,
καὶ πολὺς φόβος ὑπῆρχε καὶ στοὺς ὁμόπιστους, ἐπειδὴ
δὲν μᾶς θορυβοῦν τόσο πολὺ τὰ ὅσα συμβαίνουν στοὺς
ἔξω, ὅσο τὰ δικά μας. "Ἄν λοιπὸν εἴμαστε ὅλοι συνενωμέ-
νοι μεταξὺ μας, κανένας δὲν θὰ ὑπάρχει ποὺ θὰ μᾶς πο-

ἂν ἀπ' ἀλλήλων διῖσιώμεθα, τὸ ἐναντίον πάντες ἡμῖν ἐπιθή-
σονται.

Ἐκ τούτου καὶ οἱ λοιποὶ ἐθάροσαν, καὶ μετὰ παρη-
σίας καὶ εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλλον, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ
5 ἐκράτουν καὶ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον, «Κατακυρίευσεν ἐν
μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου», ὃ καὶ μείζονος ἀπόδειξις δυνάμεως
ἦν, ὅτι, κατεχόμενοι, δεσμούμενοι, τοιαῦτα ἔπραττον. Εἰ οὖν
οἱ μόνον ψευδόμενοι τοιαῦτα ἔπαθον, οἱ καὶ ἐπιπορευόμενοι τί
οὐ πείσονται; Μᾶλλον δέ, εἰ, ἀπλῶς εἰπούσα ἡ γυνή, «Ναί,
10 τοσοῦτου», τοιαύτην ἔδωκε δίκην, καὶ οὐκ ἐξέφυγεν, ἐννοή-
σατε οἱ ὀμνύοντες καὶ ἐπιπορευόμενοι τίνας ἂν εἴητε ἄξιοι κο-
λάσεως; Εὐκαιρὸν καὶ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς δεῖξαι τὸ χαλεπὸν
τῆς ἐπιπορευίας τήμερον. «Δρέπανον», φησί, «πειτόμενον ἦν,
πλάτους πήχεων δέκα». Τὸ πειτόμενον τὴν ταχίστην ἔφοδον
15 τῆς τιμωρίας δηλοῖ τὴν τοῖς δοκοῖς παρεπομένην, τὸ δὲ πή-
χεων τοῦτο δέκα εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μήκος, τὸ σφοδρὸν
σημαίνει καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν· τὸ δὲ ἀπ' οὐρανοῦ πέ-
τεσθαι, τὸ ἐκ τοῦ ἄνωθεν δικαστηρίου τὴν ψῆφον φέρεσθαι·
τὸ δὲ δρεπανοειδές, τὸ ἄφικτον τῆς τιμωρίας. Καθάπερ γὰρ
20 δρέπανον, εἰς τράχηλον ἐμπροσθέν, οὐκ ἂν καθ' ἑαυτὸ ἀνελκυ-
σθεῖη, μένει δέ πως ἔτι, καὶ ἀποκειμένης τῆς κεφαλῆς,
οὕτω καὶ ἡ δίκη τοῖς ὀμνύουσιν ἐπιούσα φοβερά τις ἐστίν, καὶ
οὐκ ἂν ἀποσταίη, μὴ πρότερον ἐργασασμένη τὸ αὐτῆς. Εἰ δὲ
διαφεύγομεν ὀμνύοντες, μὴ θαροῶμεν ἐπὶ γὰρ κακῶ τῶ
25 ἡμετέρῳ ποῦτο γίνεται. Ἐπεὶ τί νομίζετε; πόσοι μετὰ Ἀ-
νανίαν καὶ Σάπφειραν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἐτόλμησαν, καὶ οὐ
τὰ αὐτὰ ἔπαθον; Καὶ πῶς, φησὶν, οὐκ ἔπαθον; Οὐκ ἐπειδὴ
συνεχωρήθη αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ μείζονι τηροῦνται κακῶ.

4. Ὡστε οἱ πολλὰ πιαίοντες, μὴ κολαζόμενοι μᾶλλον, ἢ
30 κολαζόμενοι, φοβηῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν αὐξάνει

8. Ψαλμ. 109, 2.

9. Ζαχ. 5, 2.

λεμᾶ ὅπως ἀκριβῶς ἄν διαιρούμαστε μεταξύ μας, θὰ συμβεῖ τὸ ἀντίθετο, ὅλα θὰ μᾶς ἐπιτιθετοῦν.

Ἐκτὸς αὐτῶν λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ἔπαιρναν θάρρος καὶ μὲ παρρησία εἰσέρχονταν καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπικρατοῦσαν· ἐκπληρωνόταν ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ, «Καὶ κατακυρίευσεν τοὺς ἐχθροὺς σου»⁸, πράγμα ποὺ ἦταν ἀπόδειξη καὶ μεγαλύτερης δυνάμεως, ὅτι, ἄν καὶ συλλαμβάνονταν καὶ φυλακίζονταν, ἔκαμναν αὐτά. Ἐάν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ εἶπαν ψέματα ἔπαθαν τέτοια, τί δὲν θὰ πάθουν αὐτοὶ ποὺ γίνονται ἐπίορκοι; Μᾶλλον δέ, ἐάν ἡ γυναῖκα ποὺ εἶπε ἀπλῶς, «Ναὶ γιὰ τόσο ποσό», τόσο πολὺ τιμωρήθηκε καὶ δὲν διέφυγε, σκεφθεῖτε σεῖς ποὺ ὀρκίζεσθε καὶ ποὺ γίνεσθε ἐπίορκοι, ποιᾶς τιμωρίας θὰ εἴστε ἄξιοι; Εἶναι εὐκαιρία ν' ἀποδείξουμε σήμερα καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη τὸ φοβερὸ τῆς ἐπιορκίας. «Δρεπάνι», λέγει, «ἰπτάμενο μὲ πλάτος δέκα πήχεων»⁹. Τὸ ἰπτάμενο δηλώνει τὴν ταχίστην ἔφοδο τῆς τιμωρίας, ποὺ ἀκολουθεῖ τοὺς ὄρκους, τὸ δὲ πήχεων δέκα, ποὺ εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος, σημαίνει τὸ φοβερὸ καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν· τὸ πέταγμα δὲ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, σημαίνει τὴν προέλευσιν τῆς ἀποφάσεως ἀπὸ τὸ οὐράνιον δικαστήριον, καὶ τὸ δρεπανοειδές, σημαίνει τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ δρεπάνι, ὅταν πέσει στὸν τράχηλον, δὲν θὰ ἀνασυρθεῖ μόνο του, μένει δὲ ἀκόμῃ λίγο καὶ ὅταν ἀποκοπεῖ ἡ κεφαλὴ, ἔτσι καὶ ἡ καταδίκη σ' αὐτοὺς ποὺ ὀρκίζονται ἐπέρχεται φοβερὴ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται, ἄν προηγουμένως δὲν ἐπιτελέσει τὸ ἔργον τῆς. Ἐάν ὅμως διαφεύγουμε τὴν τιμωρίαν, ὅταν ὀρκιζόμεσθε, ἄς μὴ παίρνομε θάρρος· διότι αὐτὸ γίνεται πρὸς ζημίαν μας. Διότι τί νομίζετε; Πόσοι μετὰ τὸν Ἄνανιαν καὶ τὴ Σάπφειραν τόλμησαν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, καὶ δὲν ἔπαθαν τὰ ἴδια; Καὶ πῶς, λέγει, δὲν ἔπαθαν; Ὁχι ἐπειδὴ συγχωρήθηκαν, ἀλλ' ἐπειδὴ περισσότερο πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν.

4. Ὡστε ἐκεῖνοι ποὺ διαπράττουν πταίσματα πολλὰ, πρέπει νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν περισσότερο ὅταν

γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς
 μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. Μὴ τοῦτο τοίνυν ἴδωμεν, ὅτι οὐ κο-
 λαζόμεθα, ἀλλ' εἰ μὴ ἡμάρτομεν· εἰ δὲ ἁμαρτάνοντες οὐ κολα-
 ζόμεθα, μᾶλλον τρέμειν ὀφείλομεν. Εἶπέ μοι, ἄν τινα δοῦλον ἔ-
 5 χης καὶ ἀπειλῆς αὐτῷ μόνον, καὶ οὐ ὑπῆτης, πότε μᾶλλον φο-
 βεῖται, πότε φεύγει, πότε δραπτεῖται; οὐχ ὅτιαν ἀπειλῆς μό-
 νον; Ὅθεν καὶ ἀλλήλοις παραινοῦμεν μὴ ἀπειλεῖν συνεχῶς,
 ὥστε μὴ τῷ φόβῳ μᾶλλον κατασεῖσαι τὴν ψυχὴν, ὥστε μὴ
 10 παροῦσαι αὐτὸν πλέον τῶν πληγῶν ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖ μὲν
 πρόσκαιρος ἡ τιμωρία, ἐνιαῦθα δὲ διηνεκῆς. Μὴ τοίνυν, εἰ
 μηδεὶς τὰ τοῦ δρεπάνου πάσχει, νῦν τοῦτο ἴδης, ἀλλ' ἐκεῖνο
 ἐγνόησον, εἰ τοιαῦτα ποιεῖ· ἐπεὶ πολλὰ γίνεται νῦν, οἷα ἐπὶ
 τοῦ κατακλυσοῦ, ἀλλὰ κατακλυσμός οὐ γέγονε· γέεννα γὰρ
 ἠπεύληται κατὰ τιμωρία. Πολλοὶ ἁμαρτάνουσιν, οἷα τὰ ἐπὶ
 15 τῶν Σοδόμων, ἀλλὰ πῦρ οὐκ ἦλθεν ὑπειοῦ· πύρινος γὰρ ἦτοί-
 μαται ποταμός. Πολλοὶ τὰ τοῦ Φαραῶ ἐτόλμησαν, ἀλλ' οὐκ
 ἔπαυον τὰ τοῦ Φαραῶ, οὐδὲ καιεπονίσθησαν εἰς Ἐρυθρὰν
 θάλασσαν· τὸ γὰρ πέλαγος αὐτοὺς μένει τὸ τῆς ἀβύσσου, ἐν-
 20 ἵδα οὐ μετὰ ἀναισθησίας ἡ τιμωρία, οὐδὲ ἀποπνιγῆναι ἔτι,
 ἀλλ' ἐπὶ πλέον κολαζομένους, τηγανίζομένους, ἀπαγχονιζομέ-
 νους ἀναλίσκεσθαι. Πολλοὶ τὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐτόλμησαν,
 ἀλλ' οὐκ ἔφαγον αὐτοὺς ὄφεις· μένει γὰρ αὐτοὺς ὁ σκόλη·
 ὁ ἀτελεύτητος. Πολλοὶ τὰ τοῦ Γιεζῆ ἐτόλμησαν, ἀλλ' οὐκ
 ἐλεπρώθησαν· μένει γὰρ αὐτοὺς ἀντὶ τῆς λέπρας τὸ διχοτο-
 25 μῆθῆναι, καὶ τεθῆναι μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. Πολλοὶ καὶ ὤμο-
 σαν καὶ ἐπιώρκησαν, εἰ δὲ καὶ διέφυγον, μὴ θαρσῶμεν μέ-
 νει γὰρ αὐτοὺς ὁ θρυγμός τῶν ὀδόντων. Καὶ ἐνιαῦθα δὲ
 τάχα πείσσονται, καὶ οὐ φεύξονται, εἰ καὶ μὴ παρὰ πόδας,
 ἀλλ' ἐφ' ἐτίμοις ἁμαρτήμασιν, ἵνα καὶ χαλεπωτέρα ἢ τιμω-

10. Πρβλ. Ἀριθμ. 21, 4-9 καὶ Ἰωάν. 3, 14.

11. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 5, 20-27.

δὲν τιμωροῦνται, παρὰ ὅταν τιμωροῦνται· διότι αὐξάνει σ' αὐτοὺς ἡ τιμωρία μὲ τὴν ἀτιμωρησία καὶ τὴν μακροθυμία τοῦ Θεοῦ. Ἄς μὴ προσέξουμε λοιπὸν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν τιμωρούμαστε, ἀλλ' ἐὰν δὲν ἀμαρτήσαμε· ἐὰν δὲ ἀμαρτάνοντας δὲν τιμωρούμαστε, πρέπει περισσότερο νὰ τρέμουμε. Πές μου, ἂν ἔχεις κάποιο δοῦλο, καὶ τὸν ἀπειλεῖς μόνο καὶ δὲν τὸν κτυπᾶς, πότε φοβεῖται περισσότερο, πότε φεύγει, πότε δραπετεύει; ὄχι ὅταν τὸν ἀπειλεῖς μόνο; Γι' αὐτὸ καὶ συμβουλεύουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο νὰ μὴ ἀπειλοῦμε συνέχεια, ὥστε νὰ μὴ συνταράξουμε περισσότερο τὴν ψυχὴ, καὶ νὰ μὴ σπαράττουμε αὐτὸν περισσότερο ἀπὸ τίς πληγές. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἐκεῖ μὲν ἡ τιμωρία εἶναι πρόσκαιρη, ἐδῶ δὲ διαρκής. Μὴ λοιπὸν παρατηρήσεις αὐτὸ τώρα, ἐὰν κανένας δὲν πάσχει τὰ τοῦ δρεπάνου, ἀλλὰ σκέψου ἐκεῖνο, ἐὰν πράττει τέτοια· ἐπειδὴ πολλὰ γίνονται τώρα, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τοῦ κατακλυσμοῦ, ἀλλὰ κατακλυσμὸς δὲν γίνεται· διότι ἔχει ἀπηληθεῖ γέεννα καὶ τιμωρία. Πολλοὶ διαπράττουν ἀμαρτήματα, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τῶν Σοδόμων, ἀλλὰ δὲν ἔπασσε φωτιὰ σὰν βροχὴ· διότι ἔχει ἐτοιμασθεῖ πύρινος ποταμὸς. Πολλοὶ δὲ τόλμησαν τὰ τοῦ Φαραώ, ἀλλὰ δὲν ἔπαθαν τὰ τοῦ Φαραώ, οὔτε καταποντίσθηκαν στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα· διότι ἀναμένει αὐτοὺς τὸ πέλαγος τῆς ἀβύσσου, ὅπου ἡ τιμωρία δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀναισθησία, οὔτε εἶναι δυνατό νὰ ἀποπνιγοῦν, ἀλλὰ νὰ φθειρόνται περισσότερο τιμωρούμενοι, τηγανιζόμενοι, ἀπαγχονιζόμενοι. Πολλοὶ τόλμησαν τὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν¹⁰, ἀλλὰ δὲν τοὺς κατέφαγαν τὰ φίδια· διότι ἀναμένει αὐτοὺς τὸ αἰώνιο σκουλήκι. Πολλοὶ τόλμησαν τὰ τοῦ Γιεζῆ¹¹, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν λεπροί· διότι ἀναμένει αὐτοὺς ἀντὶ τῆς λέπρας ὁ διαχωρισμὸς καὶ ἡ τοποθέτησή τους μαζὶ μὲ τοὺς ὑποκριτές. Πολλοὶ καὶ ὀρκίσθηκαν καὶ ἐπιόρκησαν, ἐὰν δὲ καὶ διέφυγαν τὴν τιμωρία, ἄς μὴ παίρνομε θάρρος· διότι ἀναμένει αὐτοὺς ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Καὶ ἐδῶ δὲ ἴσως τιμωρηθοῦν καὶ νὰ μὴ διαφύγουν, ἐνδεχομένως ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ γι' ἄλλα ἀμαρτήματα, γιὰ νὰ εἶναι ἡ τιμωρία φοβερώτερη· διότι καὶ

ρία ἢ ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πολλάκις, ἀφορμὰς λαβόντες ἀπὸ μικρῶν, καὶ ὑπὲρ μεγάλων τὸ πᾶν κενοῦμεν. Ὡστε, διὰ τὴν ἰδίαν τὴν σοὶ συμβάν, ἀναμνήσθητί σου τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης.

Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ γέγονε. Μνημονεύετε τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ ἐπώλησαν τὸν ἀδελφόν, σφάζει ἐπεχείρησαν (μᾶλλον δὲ καὶ ἔσφαξαν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς) ἠπάτησαν, ἐλύπησαν τὸν γέροντα· οὐδὲν ἔπαθον. Μετὰ πλείονα γοῦν ἔτη περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσαν, καὶ τῆς ἁμαρτίας ταύτης ὑπομιμνήσκονται. Καὶ οὐκ οἰοχασμὸς τὸ εἰρημένον, ἀκούε αὐτῶν τί φασὶ «Ναί· ἐν ἁμαρτία γὰρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν». Οὕτω δὴ καὶ σύ, διὰ τὴν τι συμβῆ, εἰπέ· Ἐν ἁμαρτία ἐσμέν, οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ὠμόσαμεν· αἱ πολυορκίαι, καὶ αἱ ἐπιορκίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου ἦλθον. Οὐκοῦν ἐξομολόγησαι· καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ἐξωμολογήσαντο καὶ ἐσώθησαν. Τί γὰρ, εἰ μὴ παραχρηῖμα ἔπεισιν ἡ τιμωρία; ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀγαθὸς διὰ τοῦ Ναβουθαὶ οὐκ εὐθέως παρὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔπαθεν ἄπερ ἔπαθε. Διὰ τί δὲ τοῦτο γίνεται; Δίδωσί σοι προθεσίαν ὁ Θεός, ὥστε ἀπονήσασθαι διὰ τὴν ἐπιμένῃς, ἐπάγει λοιπὸν τὴν τιμωρίαν. Εἶδείτε τί ἔπαθον οἱ ψευδόμενοι; Οὐκοῦν ἐννοήσατε τί πείσονται καὶ οἱ ἐπιορκοῦντες· ἐννοήσατε, καὶ ἀπόσιγητε! Οὐκ ἔστιν ὁμνύντια μὴ ἐπιορκεῖν, καὶ ἐκόντια καὶ ἄκοντια· οὐκ ἔστιν ἐπιορκοῦντια σωθῆναι. Ἀρκεῖ μία ἐπιορκία τὸ πᾶν ἐργάσασθαι, καὶ ὀλόκληρον ἡμῖν τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν.

Διὰ δὴ τοῦτο προσέχωμεν, παρακαλῶ, ἑαυτοῖς, ἵνα, τὴν ἐντεῦθεν κόλασιν διαφυγόντες, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίας ἀξιωθῶμεν χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Γεν. 42 καὶ 21.

13. Γ' Βασιλ. 21, 19.

ἔμεις πολλές φορές, ἀφοῦ λάβαμε ἀφορμές ἀπό μικρά πράγματα, ἐξαντλοῦμε τὸ πᾶν καὶ γιὰ τὰ μεγάλα. Ὡστε, ὅταν δεῖς νὰ σοῦ συμβαίνει κάτι, ἐνθυμήσου τὴν ἁμαρτία ἐκείνη.

Τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ στὰ παιδιά τοῦ Ἰακώβ. Θυμηθεῖτε τοὺς ἀδελφούς τοῦ Ἰωσήφ· πούλησαν τὸν ἀδελφὸ τους, ἐπιχείρησαν νὰ τὸν σφάξουν (μᾶλλον δὲ καὶ τὸν ἔσφαξαν, ὅσο ἐξαρτιόταν ἀπ' αὐτούς)· τὸν ἐξαπάτησαν, καταλύπησαν τὸ γέροντα πατέρα τους, καὶ ὅμως καθόλου δὲν τιμωρήθηκαν. Μετὰ ἀπὸ πολλά λοιπὸν χρόνια κινδύνεψαν τὸν ἔσχατο κίνδυνο καὶ τότε ἐνθυμοῦνται τὴν ἁμαρτία αὐτή. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰκασία αὐτὸ πού λέγω, ἄκουε τί λέγουν αὐτοί· «Ναὶ ἁμαρτήσαμε καὶ εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ τὸν ἀδελφὸ μας»¹². Ἔτσι λοιπὸν καὶ σύ, ὅταν συμβεῖ κάτι, πές· Ἰναί, εἴμαστε ἔνοχοι, διότι δὲν ἀκούσαμε τὸ Χριστό, διότι ὀρκισθήκαμε· οἱ πολλοὶ ὄρκοι καὶ οἱ ἐπιορκίες ἔπесαν ἐπάνω στὸ κεφάλι μου. Λοιπὸν ἐξομολογήσου· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἐξομολογήθηκαν καὶ σώθηκαν. Διότι τί σημασία ἔχει, ἂν δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ τιμωρία; Καθόσον καὶ ὁ Ἀχασάβ δὲν ἔπαθε αὐτὰ πού ἔπαθε μὲ τὸν Ναβουθαί¹³ ἀμέσως μετὰ τὴν ἁμαρτία. Γιατί δὲ γίνεται αὐτό; Σοῦ δίνει προθεσμία ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μετανοήσεις· ὅταν ὅμως ἐπιμένεις, ἐπιφέρει πλέον τὴν τιμωρία. Εἶδατε τί ἔπαθαν ἐκεῖνοι πού ψεύδονται. Λοιπὸν, σκεφθεῖτε τί θὰ πάθουν καὶ ἐκεῖνοι πού ἐπιορκοῦν· σκεφθεῖτε καὶ ἀποφύγετε αὐτήν. Δὲν εἶναι δυνατό ἐκεῖνος πού ὀρκίζεται νὰ μὴ ἐπιορκήσει, εἴτε τὸ θέλει εἴτε δὲν τὸ θέλει· δὲν εἶναι δυνατό ἐκεῖνος πού ἐπιορκεῖ νὰ σωθεῖ. Εἶναι ἀρκετὴ μία ἐπιορκία νὰ κάνει τὸ πᾶν καὶ νὰ μᾶς ἐπιφέρει ὀλόκληρη τὴν τιμωρία.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ προσέχουμε τοὺς ἑαυτούς μας, ὥστε, ἀφοῦ διαφύγουμε τὴν ἐδῶ τιμωρία, νὰ ἀξιωθοῦμε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ χάρη καὶ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ του, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'

(Πρόξ. 5, 17 - 33)

«Ανασιὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἰρεσις τῶν Σαδδουκαίων», ἐπλήσθησαν ζήλου καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Ἀποστολόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ».

1. Οὐδὲν ἰταμώτερον κακίας, οὐδὲν τολμηρότερον. Πείρα μαθόντες τὴν αὐτῶν ἀνδρείαν ἐξ ὧν ἐπεχείρησαν πρότερον, ὁμῶς ἐπιχειροῦσι καὶ πάλιν ἐπισυνίστανται. Τί ἐσὶν;

10 «Ανασιὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ»; Διηγέσθη, φησί, κινήθεις ἐπὶ τοῖς γενομένοις. «Καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Ἀποστολόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ». Νῦν σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπιτίθενται. Οὐκ εὐθέως δὲ αὐτοὺς ἔκριναν, προσδοκῶντες πάλιν αὐτοὺς

15 πρόους ἔσεσθαι. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπειτέθησαν; Ἀπὸ τοῦ θεῖναι αὐτοὺς εἰς τήρησιν δημοσίαν. Πάλιν περιπίπτουσι κινδύνοις, καὶ πάλιν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπολαύουσι ροπῆς καὶ θπῶς, ἄκουε τῶν ἐξῆς. «Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἠνέωξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς,

20 ἐξαγαγὼν τε αὐτούς, εἶπε· Πορεύεσθε, καὶ σιαθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ρήματα τῆς ζωῆς ταύτης». Τοῦτο καὶ εἰς ἐκείνων παραμυθίαν γέγονε, καὶ εἰς τοῦτον ὠφέλειαν καὶ διδασκαλίαν. Καὶ ὄρα ὅπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο καὶ νῦν γινόμενον. Γινόμενα μὲν γὰρ δήπου τὰ θαύματα οὐκ ἀφήσιν αὐτοὺς ἰδεῖν, ἀφ' ὧν δ' ἂν μάθοιεν, ταῦτα

25 κατασκευάζει ὁλον, ἐπὶ τῆς ἀνασιάσεως τῆς αὐτοῦ οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἰδεῖν πῶς ἀνέστη (ἀνάξιοι γὰρ τοῦ ταύτην

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄

(Πράξ. 5, 17 - 33)

«Τότε έσηκώθηκε ό άρχιερέας και όλοι όσοι ήταν μαζί του, δηλαδή τό θρησκευτικό κόμμα τών Σαδδουκαίων, και γεμάτοι άπό φθόνο συνέλαβαν τούς άποστόλους και τούς έβαλαν υπό έπιτήρηση σέ δημόσια φυλακή»¹.

1. Δεν υπάρχει τίποτε θρασύτερο ούτε τολμηρότερο άπό την κακία. Άπό πείρα άφοῦ έμαθαν την άνδρεία αυτών άπό εκείνα που έπιχείρησαν προηγουμένως, παρά ταῦτα όμως έπιχειροῦν ξανά και πάλι συγκεντρώνονται έναντίον τους. Τί σημαίνει, «Άφοῦ σηκώθηκε δε ό άρχιερέας και όλοι όσοι ήταν μαζί του»; Παρακινήθηκε σέ ένέργειες, λέγει, και δραστηριοποιήθηκε άπό τὰ γεγονότα. «Και συνέλαβαν τούς άποστόλους και τούς έρριψαν σέ δημόσια φυλακή». Τώρα έπιτίθενται σφοδρότερα έναντίον τους. Δεν τούς δίκασαν όμως άμέσως, έπειδή άνέμεναν αυτούς να γίνουν πάλι πῶοι. Και άπό που είναι φανερό, ότι σφοδρότερα έπετέθηκαν έναντίον τους. Άπό τό ότι τούς εκκλείσαν σέ δημόσια φυλακή. Πάλι περιπίπτουν σέ κινδύνους, και πάλι άπολαμβάνουν την εὔνοια του Θεοῦ και πῶς, άκουε τὰ έξῆς: «Άγγελος Κυρίου τή νύχτα άνοιξε τις θύρες τής φυλακῆς, και, άφοῦ τούς έβγαλε έξω, ειπέ: πηγαίνετε και άφοῦ σταθειτε στο ναό, διδάσκετε με θάρρος στο λαό όλα τὰ λόγια αυτής τής νέας ζωῆς». Τοῦτο έγινε και για παρηγορία εκείνων και για ώφέλεια και διδασκαλία αυτών. Και πρόσεχε εκείνο που έγινε στην περίπτωση του Χριστοῦ, αυτό γίνεται και τώρα. Διότι όταν γίνονται μέν τὰ θαύματα, δεν αφήνει αυτούς να δοῦν, εκείνα δε με τὰ όποια ήταν δυνατό να μάθουν, αυτά τούς παρέχει για παράδειγμα στην περίπτωση τής δικῆς του αναστάσεως δεν άφησε αυτούς να δοῦν πῶς αναστήθηκε (διότι ήταν άνάξιοι να δοῦν αυτήν), άλλ' α-

ἰδεῖν ἦσαν), ἀλλὰ δείκνυσιν ἀφ' ὧν τοῦτο εἰργάσατο· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου, τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος γενομένου, οὐ βλέπουσιν οἱ ἀνακείμενοι (ἐμέθυον γάρ), καὶ τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει ἑτέροις.

- 5 Οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα· ἐξαγομένους μὲν γὰρ αὐτοὺς οὐχ ὀρώσι, τεκμήρια δέ, ἀφ' ὧν ἠδύνατο καιαμαθεῖν τὰ γεγόμενα, εἶδον. Τί δήποτε δὲ καὶ κατὰ τὴν νύκτα αὐτοὺς ἐξέβαλεν; "Οἱ οὕτω μᾶλλον ἢ ἐκείνως ἐπισιεύθησαν· ἄλλως τε καὶ οἱ οὐκ ἂν ἐπὶ τὸ ἐρωτηῆσαι ἦλθον οὔτε μὴν ἐ-
- 10 τέρωσ ἂν καὶ αὐτοὶ ἐπίσιευσαν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν γέγονεν, ὅλον ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ· εἶδεν αἰνοῦντας τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς καμίνου τοὺς παῖδας, καὶ τότε εἰς ἔκπληξιν ἦλθε. Δέον τοίνυν καὶ τοῦτους ἐρωτηῆσαι πρῶτον, "Πῶς ἐξῆλθατε;" οἱ δέ, ὡς οὐδενὸς γενομένου, ἐρωτῶσι, λέγοντες·
- 15 Οὐχὶ παραγγελία παρηγγείλομεν ὑμῖν μὴ λαβεῖν;». Καὶ ὄρα πῶς δι' ἑτέρων μανθάνουσιν ἅπαντα· ὀρώσι γὰρ κεκλεισμένην τὴν φυλακὴν μετὰ ἀσφαλείας, καὶ τοὺς φύλακας ἐσιῶτας πρὸ τῶν θυρῶν. «Ἀκούσαντες δέ, εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκον. Παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρ-
- 20 χιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον, καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀχθῆναι αὐτοὺς. Παραγενόμενοι δὲ οἱ ὑπηρέται, οὐχ εὖρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· ἀνασιρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, λέγοντες οἱ τὸ μὲν δεσμοτήριον εὔρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ τοὺς φύλακας ἔξω ἐσιῶτας πρὸ
- 25 τῶν θυρῶν· ἀνοίξαντες δέ, ἔσω οὐδένα εὔρομεν». Διπλῆ ἡ ἀσφάλεια, ὡπερ ἐπὶ τοῦ τάφου, καὶ ἡ σφραγὶς καὶ οἱ ἄνθρωποι. "Ὅρα πῶς ἦσαν θεομάχοι. Ταῦτα ἀνθρώπινα, εἶπέ μοι, τὰ ἐπ' αὐτῶν γεγόμενα; Τίς αὐτοὺς ἐξήγαγε τῶν θυρῶν
- 30 κεκλεισμένων; πῶς ἐξῆλθον, τῶν φυλάκων πρὸ τῶν θυρῶν ἐσιῶτων; "Ὅτως μαινομένων καὶ μεθύοντων τὰ ῥήματα!

ποδεικνύει ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια κατόρθωσε αὐτό. "Ὁμοια καὶ στὴν περίπτωση τοῦ κρασιοῦ, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ νερό, δὲν βλέπουν οἱ παρακαθήμενοι (διότι μεθοῦσαν), καὶ τὴν κρίση ἐπιτρέπει σὲ ἄλλους.

"Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ· ὅταν δηλαδὴ ἐξέρχονται αὐτοὶ δὲν τοὺς βλέπουν, ἀποδείξεις ὅμως, μὲ τίς ὁποῖες μποροῦσαν νὰ κατανοήσουν τὰ γενόμενα, εἶδαν. Γιατί δὲ ἔβγαλε αὐτοὺς κατὰ τὴ νύχτα; Διότι ἔτσι πιστεύθηκαν περισσότερο, παρὰ ἀλλιῶς· ἄλλωστε οὔτε ἐρώτηση μπόρεσαν νὰ κάνουν· οὔτε βέβαια, ἂν συνέβαινε κατ' ἄλλο τρόπο, αὐτοὶ θὰ πίστευαν. "Ἐτσι συνέβηκε μὲ τοὺς παλαιούς, ὅπως μὲ τὸν Ναβουχοδονόσορ· εἶδε τὰ παιδιὰ μέσα στὴν κάμινο νὰ ὑμνοῦν τὸ Θεὸ καὶ τότε κυριεύθηκε ἀπὸ ἔκπληξη. "Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ρωτήσῃ πρῶτα καὶ αὐτοὺς· 'πῶς ἐξήλθατε;', αὐτοὶ ὅμως, σὰν νὰ μὴ συνέβηκε τίποτα, ἐρωτοῦν, λέγοντας· «Δὲν σᾶς δώσαμε παραγγελία νὰ μὴ διδάσκετε;». Καὶ πρόσεχε, πῶς μὲ ἄλλα μαθαίνουν τὰ πάντα. Διότι βλέπουν τὴ φυλακὴ κλεισμένη μὲ ἀσφάλεια καὶ τοὺς φύλακες νὰ στέκονται μπροστὰ στὶς θύρες. «"Ὅταν δὲ ἄκουσαν οἱ Ἀπόστολοι, εἰσῆλθαν πολὺ πρῶτὸ στό ἱερὸ τοῦ ναοῦ καὶ δίδασκαν. "Ὅταν ἦλθε στὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων ὁ ἀρχιερέας μὲ τὴν ἀκολουθία του, συγκάλεσαν τὸ συνέδριο καὶ ὅλη τὴ γερουσία τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἀπέστειλαν ἀνθρώπους στὴ φυλακὴ γιὰ νὰ ὀδηγήσουν τοὺς ἀποστόλους ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τους. "Ὅταν ὅμως πῆγαν οἱ ὑπηρέτες δὲν τοὺς βρῆκαν στὴ φυλακὴ· ἀφοῦ δὲ ἐπέστρεψαν, ἀνάφεραν αὐτὸ στό συνέδριο λέγοντας, ὅτι βρήκαμε τὴ φυλακὴ κλεισμένη μὲ κάθε ἀσφάλεια καὶ τοὺς φρουροὺς νὰ στέκονται μπροστὰ στὶς θύρες· ὅταν ὅμως τίς ἀνοίξαμε, δὲν βρήκαμε μέσα κανένα». Διπλὴ ἢ ἀσφάλεια καὶ ἐδῶ, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν καὶ στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ σφραγίδα καὶ οἱ ἄνθρωποι. Βλέπε πῶς ἦταν θεομάχοι. Πές μου, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σ' αὐτοὺς εἶναι ἀνθρώπινα; Ποιὸς ἔβγαλε αὐτοὺς ἔξω, ἐνῶ οἱ φύλακες στέκονταν μπροστὰ στὶς θύρες; Πράγματι τὰ λόγια αὐτὰ ἦταν λόγια ἀνθρώπων φρενοβλαβῶν καὶ

Οὓς οὐ κατέσχε φυλακή, καὶ δεσμά, καὶ θύραι κεκλεισμένα,
 τούτων προσεδόκησαν περιέσεσθαι, παίδων ἀνοήτων προᾶγμα
 παθόντες. Οἱ ὑπηρεταὶ γοῦν αὐτῶν διὰ τοῦτο παραγίνονται,
 καὶ ὁμολογοῦσι τὸ γεγονός, ἵνα πᾶσαν αὐτοῖς ἀποκλείσωσι
 5 πρόφασιν. Ὅρας σημεῖα ἐπὶ σημείοις διάφορα, τὰ μὲν ὑπ'
 αὐτῶν, τὰ δὲ εἰς αὐτοὺς γεινόμενα, ἃ καὶ λαμπρότερα ἦν; Κα-
 λῶς οὐδὲ εὐθέως αὐτοῖς ἐμηνύθη, ἀλλὰ πρότερον ἐν ἀπορίᾳ
 γεγονόσιν, ἵνα, διασκεψάμενοι θεῖαν εἶναι δύναμιν, οὕτω
 μάθωσιν ἅπαντα.

10 «Ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὁ τε ἀρχιερεὺς καὶ
 ὁ σιραιοτὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐ-
 τῶν τί ἂν γένοιτο τοῦτο. Παραγενόμενος δὲ τις ἀπήγγειλεν
 αὐτοῖς, λέγων δι' ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ,
 εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐσιῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν. Τότε
 15 ἀπελθὼν ὁ σιραιοτὸς σὺν τοῖς ὑπηρεταῖς, ἤγαγεν αὐτοὺς οὐ
 μετὰ θίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, ἵνα μὴ λιθασθῶσιν». Ὡ
 τῆς ἀνοίας! Ἐφοβοῦντο, φηοῖν, τὸν ὄχλον. Τί γὰρ αὐτοὺς ὁ
 ὄχλος ὠφέλει; Δέον τὸν Θεὸν φοβηθῆναι, τὸν καθάπερ πιη-
 ροὺς αἰεὶ τῶν χειρῶν αὐτοὺς ἐξαρπάζοντα τῶν ἐκείνων, οἱ
 20 δὲ μᾶλλον τὸν ὄχλον φοβοῦνται. «Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτη-
 σεν αὐτοὺς, λέγων· Οὐχὶ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν
 μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; Καὶ ἰδοὺ ἐπληρώσατε
 τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν
 ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου». Τί οὖν οἱ Ἀπόστο-
 25 λοι; Πάλιν μετ' ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλέγονται, καίτοι γε ἐ-
 νῆν εἰπεῖν· Ἔτινες γὰρ ἐστε ὑμεῖς ἀντιδιατατιτόμενοι τῷ
 Θεῷ;. Ἀλλὰ τί; Πάλιν ἐν τάξει παραινέσεως καὶ συμβου-
 λῆς, καὶ μετὰ ἐπιεικείας πολλῆς ἀποκρίνονται. «Ἀποκριθεὶς
 δὲ ὁ Πέτρος καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶπον· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ

μεθυσμένων. Αὐτοὺς ποὺ δὲν κράτησε ἡ φυλακὴ καὶ τὰ δεσμὰ καὶ οἱ κλειστὲς θύρες, αὐτοὺς πίστευαν ὅτι θὰ νικήσουν, ἀφοῦ ἔπαθαν ὅ,τι παθαίνουν τὰ ἀνόητα παιδιά. Διότι οἱ ὑπηρέτες αὐτῶν γι' αὐτὸ προσέρχονται καὶ ὁμολογοῦν τὸ γεγονός, γιὰ νὰ ἀποκλείσουν σ' αὐτοὺς κάθε πρόφασιν. Βλέπεις θαύματα διάφορα νὰ γίνονται τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἄλλα μὲν νὰ γίνονται ἀπ' αὐτοὺς, ἄλλα δὲ σ' αὐτοὺς, τὰ ὁποῖα ἦταν καὶ λαμπρότερα; Πολὺ καλὰ δὲν ἀποκαλύφθηκε σ' αὐτοὺς ἀμέσως, ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως βρέθηκαν σὲ ἀπορία, γιὰ νὰ μάθουν τὰ πάντα, ἀφοῦ σκεφθοῦν ὅτι ὑπάρχει θεία δύναμις.

«Ὅταν δὲ ἄκουσαν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ὁ ἀρχιερέας ποὺ προΐστατο τοῦ συνεδρίου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἀποροῦσαν γι' αὐτοὺς σκεπτόμενοι πῶς ἦταν δυνατό νὰ γίνῃ αὐτό. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθε κάποιος καὶ τοὺς ἀνήγγειλε ὅτι ἵνα οἱ ἄνθρωποι ποὺ φυλακίσαντε βρίσκονται στὸν ἱερὸ περίβολο τοῦ ναοῦ καὶ διδάσκουν τὸ λαόν. Τότε πῆγε ἐκεῖ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ μαζί μὲ τοὺς ὑπηρέτες, τοὺς ἔφερε στὸ δικαστήριον, χωρὶς νὰ μεταχειρισθεῖ βία· διότι φοβοῦνταν τὸ λαὸ μήπως τοὺς λιθοβολήσῃ». Πῶ, πῶ ἀνοησία! Φοβοῦνταν, λέγει, τὸν ὄχλον. Διότι σὲ τί ὠφελοῦσε αὐτοὺς ὁ ὄχλος; Ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦν τὸ Θεόν, ποὺ πάντοτε ἐξαρπάζει αὐτοὺς σάν πτηνὰ ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων· αὐτοὶ ὅμως πῶς πολὺ φοβοῦνταν τὸν ὄχλον. «Ὁ δὲ ἀρχιερέας ρώτησε αὐτοὺς λέγοντας· Ἄν σὰς δώσαμε ρητὴ παραγγελίαν νὰ μὴ διδάσκετε στὸ ὄνομα αὐτό; Καὶ ὅμως γεμίσατε τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴν διδασκαλίαν σας καὶ ἐπιζητεῖτε μὲ κακοβουλίαν νὰ ἐπιρρίψετε ἐπάνω μας τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ φόνον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ». Τί ἀπαντοῦν τότε οἱ Ἀπόστολοι; Πάλιν μὲ ἐπιείκεια διδάσκουν αὐτοὺς· ἂν καὶ βέβαια ἦταν δυνατό νὰ ποῦν· Ἐἴστε σεῖς ποὺ διατάσσετε ἀντίθετα πρὸς τὰ τοῦ Θεοῦ; Ἄλλὰ τί λέγουν; Πάλιν ὑπὸ τύπον παραινέσεως καὶ συμβουλῆς καὶ μὲ ἐπιείκεια πολλὴ ἀπαντοῦν· «Ἀποκρίθηκε ὁ Πέτρος ἐκ μέρους τῶν Ἀποστόλων καὶ εἶπε· Πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε μᾶλλον στὸ Θεόν, παρά στοὺς ἀνθρώ-

μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Πολλὴ ἡ φιλοσοφία καὶ τοιαύτη, ὅτι ἐντεῦθεν δεικνύουσι καὶ αὐτοὺς μαχομένους τῷ Θεῷ. «Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν», ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ

5 Σωτήρα ὑψωσε πῆ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». «Ὁν ὑμεῖς ἀνείλετε, φησὶν, ὁ Θεὸς ἤγειρε. Καὶ ὄρα· τῷ Πατρὶ τὸ πᾶν πάλιν ἀνατιθέασιν, ἵνα μὴ δόξη ἀλλότριος εἶναι τοῦ Πατρός. «Καὶ ὑψωσε», φησί, «τῆ δεξιᾷ αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς τὴν ἀνάστασιν τοῦτο μόνην,

10 ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψωσιν τουτέστι τὴν ἀνάληψιν, δηλοῖ. «Τοῦ δοῦναι μετάνοιαν Ἰσραήλ».

2. Ὅρα πάλιν τὸ κέρδος, καὶ ἐν τάξει ἀπολογίας διδακκαλίαν ἀπηρτισμένην. «Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ρημάτων τούτων». Πολλὴ ἡ παρορησία. Εἶτα, ἀξιόπιστον λοιπὸν τὸν λόγον ποιῶν, ἐπήγαγε· «Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, δ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ». Ὅρα πῶς οὐχὶ μόνον τῆ ἐαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆ τοῦ Πνεύματος μαρτυρία κέχρηται; Καὶ οὐκ εἶπον, «Ὁ ἔδωκεν ἡμῖν, ἀλλὰ «τοῖς πειθόμενοις», ἅμα μὲν μειριάζοντες, ἅμα δὲ μέγα αὐτὸ δεικνύ-

20 τες, καὶ δηλοῦντες ὅτι καὶ αὐτοῖς δυνατὸν λαβεῖν. Ὅρα πῶς καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ ρημάτων ἐπαιδεύοντο, καὶ οὐ προσεῖχον, ἵνα δικαία αὐτοῖς ἢ κατὰκρισις γένηται· διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρει ἄγεσθαι αὐτοὺς εἰς δικαστήριον, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι παιδεύωνται, εἴ γε μαρθάνειν ἐβούλοντο,

25 καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἰς παρορησίαν ἀλείφονται. «Οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπόροντο, καὶ ἐβούλοντο ἀνελεῖν αὐτούς». Ὅρα κακίας ὑπερβολήν! Δέον ἐφ' οἷς ἤκουσαν καταπλαγῆναι, οἱ δὲ

πους». Πολλή ἢ φιλοσοφία καὶ τέτοια, μὲ τὴν ὁποία ἀποδεικνύεται ὅτι αὐτοὶ μάχονται τὸ Θεό. «Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν τὸν Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖο σεῖς φονεύσατε, ἀφοῦ τὸν κρεμάσατε ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ. Αὐτὸν ὁ Θεὸς ὕψωσε μὲ τὴ δύναμή του καὶ τὸν ἔκαμε ἀρχηγὸ καὶ σωτήρα γιὰ νὰ δώσει μετάνοια καὶ ἄφεση ἁμαρτιῶν στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ». Ἐκεῖνον ποὺ σεῖς φονεύσατε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε. Καὶ πρόσεχε· στὸν Πατέρα καὶ πάλι ἀνέθεσε τὸ πᾶν, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι εἶναι ξένος τοῦ Πατρός. «Καὶ τὸν ἀνύψωσε», λέγει, «μὲ τὴ δεξιὰ του». Αὐτὸ ἀποδεικνύει ὄχι ἀπλῶς μόνο τὴν ἀνάσταση, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕψωση, δηλαδὴ τὴν ἀνάληψη. «Γιὰ νὰ δώσει μετάνοια στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ».

2. Πρόσεχε πάλι τὸ κέρδος, καὶ διδασκαλία ὁλοκληρωμένη μὲ μορφή ἀπολογίας. «Καὶ ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοῦ». Μεγάλο τὸ θάρρος. Ἔπειτα γιὰ νὰ κάνει πλέον τὸ λόγο ἀξιόπιστο, πρόσθεσε· «Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, τὸ ὁποῖο ἔδωσε ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους ποὺ πειθαρχοῦν σ' αὐτόν». Βλέπεις πῶς χρησιμοποιοῦν ὄχι μόνο τὴ δική τους μαρτυρία, ἀλλὰ καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Καὶ δὲν εἶπαν, Ἄυτό ποὺ ἔδωσε σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ «Σὲ ἐκείνους ποὺ πειθαρχοῦν σ' αὐτόν», συγχρόνως μετριάζοντας μὲν τὴν ἔνταση, ἀποδεικνύοντας δὲ αὐτὸ μέγα καὶ δηλώνοντας, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ λάβουν. Πρόσεχε, πῶς καὶ μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια διδάσκονταν καὶ δὲν πρόσεχαν, γιὰ νὰ γίνει δικαία σ' αὐτοὺς ἢ κατάκριση. Διότι βέβαια γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεπε σ' αὐτοὺς νὰ ὀδηγοῦνται σὲ δικαστήριον, νὰ διδάσκονται καὶ ἐκεῖνοι, ἐὰν βέβαια ἤθελαν νὰ μάθουν, καὶ οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἀσκοῦνται στὸ νὰ ἔχουν παρρησία. Ἐκεῖνοι δὲ ὅταν τὰ ἄκουσαν αὐτὰ ἔτριζαν ἀπὸ ἀγανάκτηση τὰ δόντια τους καὶ σκέπτονταν πῶς νὰ τοὺς φονεύσουν». Βλέπε ὑπερβολὴ κακίας. Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ καταπλαγοῦν μὲ ὅσα ἄκουσαν, αὐτοὶ δὲ κυριεύονται ἀπὸ ὀργή καὶ σκέπτονται χωρὶς λό-

διαπρίονται, καὶ βουλευόνται εἰκῆ ἀνελεῖν. Ἄλλ' ἀναγκαῖον
λοιπὸν ἄνωθεν ἰδεῖν τὰ ἀνεγνωσμένα.

«Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἤνοιξε τὰς πύλας
τῆς φυλακῆς, καί, ἐξαγαγὼν αὐτούς, εἶπε· Πορεύεσθε, καὶ
5 σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ρήματα τῆς
ζωῆς ταύτης». «Ἐξαγαγὼν»· οὐκ αὐτὸς ἀπάγει αὐτούς, ἀλλ'
ἀφίησιν· ὥστε καὶ ταύτη αὐτῶν γνωσθῆναι τὸ ἀκατάπληκτον,
ὃ καὶ ἔδειξαν νυκτὸς εἰσελθόντες εἰς τὸ ἱερόν καὶ διδάσκον-
τες. Εἰ δὲ ἐξέβαλον αὐτούς οἱ φύλακες, ὡς ἐκεῖνοι ἐνόμι-
10 ζον, ἔφυγον ἄν, εἴ γε πεισθέντες ἐξῆλθον μᾶλλον δέ, εἰ ἐξέ-
βαλον αὐτούς ἐκεῖνοι, οὐκ ἄν εἰς τὸ ἱερόν ἔσιτησαν, ἀλλ' ἀπέ-
δρασαν ἄν. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀνόητος, ὥστε μὴ συνι-
δεῖν. Οὐχὶ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν;», φησί. Εἰ μὲν
οὖν καὶ αὐτοὶ ἐπεισθήσαν ὑμῖν, καλῶς εὐθύνετε, εἰ δὲ καὶ ἐξ
15 ἐκείνου εἶπον μὴ πεισθήσεσθαι, περιτταὶ αἱ εὐθύναι, περι-
ταὶ καὶ αἱ παραγγελίαι. «Ὅρα ἐγκλημάτων ἀνακολουθίαν,
καὶ ὑπερβάλλουσαν ἄνοιαν. Φονικὰς λοιπὸν βούλονται δεῖ-
ξαι τὰς προαιρέσεις τῶν Ἰουδαίων, ὡς οὐ δι' ἀλήθειαν ταῦ-
τα ποιοῦντων, ἀλλ' ὥστε ἀμύνασθαι βουλομένων. Διὰ τοῦτο
20 καὶ οὐδὲ θρασέως αὐτοῖς ἀποκρίνονται οἱ Ἀπόστολοι (διδά-
σκαλοι γὰρ ἦσαν), καίτοι τίς οὐκ ἄν, τὴν πόλιν ἄπασαν ἀναρ-
τησάμενος, καὶ τσαύτης ἀπολαύων χάριτος, εἶπεν ἄν δὴ τι,
καὶ ἐφθέγγαστο μέγα; Ἄλλ' οὐχ οὗτοι οὐ γὰρ ὀργίζοντο, ἀλλ'
ἤλεον αὐτούς, καὶ ἐδάκρουν, καὶ ἐσκόπουν ὅπως αὐτοὺς ἀ-
25 παλλάξωσι τῆς πλάνης καὶ τοῦ θυμοῦ. Καὶ οὐκ ἔτι λέγουσι
πρὸς αὐτούς, «Ὑμεῖς κρίνατε», ἀλλ' ἀποφαίνονται, λέγοντες·
«Ὁν ὁ Θεὸς ἤγειρε», διὰ τοῦτον δηλοῦντες διὲν κατὰ γνώ-
μην τοῦ Θεοῦ ταῦτά ἐστιν. Οὐκ εἶπον δὲ διὲν ὅτι εἶπομεν ὑ-

γο νὰ τοὺς φονεύσουν. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ δοῦμε ἀπ' ἀρχῆς τὰ ἀναγνωσθέντα.

«Ἄγγελος Κυρίου τῆ νύχτα ἄνοιξε τίς θύρες τῆς φυλακῆς καί, ἀφοῦ τοὺς ἔβγαλε ἔξω, εἶπε· πηγαίνετε καί σταθῆτε στὸ ναὸ μὲ θάρρος καί διδάσκετε δημόσια τὸ λαὸ ὅλα τὰ λόγια τῆς νέας αὐτῆς ζωῆς». «Ἀφοῦ τοὺς ἔβγαλε ἔξω» δὲν τοὺς βγάζει αὐτός, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει ὥστε καί μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτῆ νὰ γίνεи γνωστὴ ἡ ἀφοβία αὐτῶν, τὴν ὁποία καί ἀπέδειξαν ὅταν νύχτα εἰσῆλθαν στὸ ἱερό καί δίδασκαν. Ἐὰν δὲ τοὺς ἔβγαζαν ἔξω οἱ φύλακες, ὅπως νόμιζαν ἐκεῖνοι, θὰ διέφευγαν, ἐφόσον βέβαια θὰ πείθονταν νὰ ἐξέλθουν· μᾶλλον δέ, ἂν ἐκεῖνοι τοὺς ἔβγαζαν, δὲν θὰ παρέμειναν στὸ ἱερό, ἀλλὰ θὰ δραπετεύαν. Αὐτὸ δὲ κανένας δὲν ἦταν τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθεῖ. «Δὲν σᾶς δώσαμε, λέγει, «ρητὴ παραγγελία;». Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ πείθηκαν σὲ σᾶς, καλῶς ζητεῖτε εὐθύνες, ἐὰν ὁμως ἀπὸ ἐκεῖνο εἶπαν ὅτι δὲν θὰ πεισθοῦν, περιττὲς οἱ εὐθύνες, περιττὲς καί οἱ παραγγελίες. Βλέπε ἀνακολουθία ἐγκλημάτων καί ὑπερβολικὴ ἀνοησία. Θέλουν πλέον νὰ δείξουν τίς διαθέσεις τῶν Ἰουδαίων φονικῆς, ὅτι δὲν κάμουν αὐτὰ γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλουν ν' ἀμυνθοῦν. Γι' αὐτὸ καί οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἀποκρίνονται σ' αὐτοὺς μὲ θράσος (διότι ἦταν διδάσκαλοι), ἂν καί βέβαια ποῖος δὲν θὰ ἔλεγε καί δὲν θὰ φώναζε κάτι σπουδαῖο, ἂν θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος τοῦ ὅλη τὴν πόλη καί ἀπολάμβανε τόση χάρη; Ἄλλὰ δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ αὐτοί, διότι δὲν ὀργίζονταν, ἀλλὰ ἐλεοῦσαν αὐτοὺς καί δάκρυζαν καί σκέπτονταν πῶς θὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν πλάνη καί τὸ θυμό. Καί δὲν λέγουν πλέον πρὸς αὐτοὺς, «Σεῖς κρίνατε», ἀλλὰ διακηρύττουν τὴ γνώμη τους, «Αὐτὸν ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε», δηλώνοντας μὲ αὐτό, ὅτι αὐτὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶπαν δέ, ὅτι δὲν σᾶς εἶπαμε καί τότε, «Ἐμεῖς δὲν μπορούμε, αὐτὰ ποὺ εἶδαμε καί ἀκούσαμε, νὰ μὴ τὰ κηρύττουμε»;* (διότι δὲν εἶναι φιλόδοξοι), ἀλλὰ πάλι τὰ ἴδια λέγουν, τὸ σταυρό, τὴν ἀνάστασι. Καί δὲν

μῖν καὶ τότε, «Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα, ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν;», (οὐ γὰρ εἰσι φιλότιμοι), ἀλλὰ πάλιν τὰ αὐτὰ φασι, τὸν σιαυρόν, τὴν ἀνάσιαν. Καὶ οὐ λέγουσι, Ἐπιταυρώθη, διὰ ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' αἰνίττιται μὲν, οὐπω δὲ
5 φανερώως, τέως ἀντιοὺς φοβῆσαι βουλόμενοι. Εἰπέ μοι, ποία ρητορεία ἐνταῦθα; Οὐδεμία· οὕτω χωρὶς κατασκευῆς τὸ τῆς ζωῆς ἐκήρυκτον Εὐαγγέλιον!

Εἰπὼν δὲ οὗτοι («ῥώσασθε»), λέγει καὶ ἐπὶ τίνι, («ἐπὶ τῷ δοῦναι μετάνοιαν»), ἐπάγων, «Τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτι-
10 ῶν». Ἄλλ' ἀπίθανα ταῦτα πέως ἐδόκει, φασί. Τί λέγεις; καὶ πῶς οὐ πιθανὰ μάλλον, οἷς γε οὐκ ἄρχοντες ἀπειπεῖν εἶχον, οὐ πλῆθος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπεστομιζόντιο, οἱ δὲ ἐδιδάσκοντιο; «Καὶ ἡμεῖς», φησί, «μάρτυρες τῶν ρημάτων τούτων ἐσμέν». Ποίων; Ὅτι ἄφεσιν, διὰ μετάνοιαν ἐπηγγείλατο ἡ μὲν γὰρ
15 ἀνάσιαις ἦν λοιπὸν ὠμολογουμένη, διὰ δὲ ἄφεσιν δίδωσιν ἡμεῖς μαρτυροῦμεν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ οὐκ ἂν ἐπῆλθε, μὴ πρότερον τῶν ἁμαρτιῶν λυθισῶν ὥστε ἀναμφισβήτητον τεκμήριον τοῦτο ἔστιν. Ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἀκούεις, ἄθλιε, καὶ οὐ δίκην ἀπαιτεῖ, καὶ θούλει ἀνελεῖν; Καὶ
20 πόσης ταῦτα οὐχὶ κακίας; Καίτοι ἢ διελέγξαι ψευδομένους ἐχρῆν, ἢ μὴ δυναμένους, πεισθῆναι· εἰ δὲ μὴ ἐβούλοντιο πεσθῆναι, μὴ ἀνελεῖν τί γὰρ ἦν ἀναιρέσεως ἄξιον; Οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ οὐδὲ συνείδον τὸ γεγενημένον. Ὅρα πῶς ἐνταῦθα, μνημονεύσαντες τοῦ τολμήματος περὶ ἀφέσεως δια-
25 λέγονται, δεικνύντες διὰ τὰ μὲν γεγενημένα ἄξια θανάτου, τὰ δὲ διδύμενα ὡς εὐγνώμοσιν ἐδίδοντιο. Πῶς ἂν ἄλλως τις ἐπεισεν αὐτούς, ἢ ὡς εὐδοκιμοῦντας εἰπὼν; Καὶ ὄρα τὴν κακουργίαν τοῦ Σαδδουκαίου αὐτοῖς ἐφισιῶσιν, οἱ μάλιστα ἤλθον ἐπὶ τῇ ἀνασιᾷ. Ἄλλ' οὐδὲν τῆς πονηρίας ἀ-
30 πώγατο. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Καὶ τίς ἄνθρωπος, τοιούτων

λέγουν, ἵνα σταυρώθηκε; ὅτι σταυρώθηκε γιὰ χάρη μας, ἀλλὰ τὸ ὑπαινίσσονται μὲν, ὄχι ἀκόμα ὁμως φανερά, θέλοντας πρῶτα νὰ τοὺς φοβήσουν. Πές μου, ποιά ρητορεία ὑπάρχει ἐδῶ; Καμιά; τόσο πολὺ ἀνεπίδεικτα κήρυτταν τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ζωῆς.

Ἄφοῦ δὲ εἶπε ὅτι «τὸν ἀνύψωσε», λέγει καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, «Γιὰ νὰ δώσει μετάνοια», προσθέτοντας, «στὸν Ἰσραὴλ «καὶ ἄφεση ἁμαρτιῶν». Ἄλλ' αὐτά, λέγει, φαίνονταν στὴν ἀρχὴ ἀπίστευτα. Τί λέγεις; Καὶ πῶς δὲν εἶναι περισσότερο πιστευτά, ἀφοῦ βέβαια δὲν μπορούσαν οὔτε ἄρχοντες νὰ φέρουν ἀντίρρηση σ' αὐτούς, οὔτε τὸ πλῆθος, ἀλλὰ οἱ μὲν ἀποστομώνονταν, οἱ δὲ διδάσκονταν; «Καὶ ἐμεῖς», λέγει, «εἴμαστε μάρτυρες τῶν λόγων αὐτῶν». Ποίων λόγων; Ὅτι ὑποσχέθηκε ἄφεση καὶ μετάνοια· διότι ἡ μὲν ἀνάσταση εἶχε πλέον ὁμολογηθεῖ, ὅτι ὁμως δίνει ἄφεση, τὸ μαρτυροῦμε ἐμεῖς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἐρχόταν, ἂν προηγουμένως δὲν συγχωροῦνταν οἱ ἁμαρτίες· ὥστε αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη ἀναμφισβήτητη. Ἄθλιε, ἀκοῦς ἄφεση ἁμαρτημάτων καὶ ὅτι δὲν ζητεῖ τιμωρία, καὶ θέλεις νὰ φονεύσεις; Καὶ πόση κακία δὲν δείχνουν αὐτά; Ἄν καὶ βέβαια θὰ ἔπρεπε ἢ νὰ τοὺς ἀποδείξουν ὅτι ψεύδονται, ἢ, ἂν δὲν μπορούσαν νὰ ἀποδείξουν αὐτὸ, νὰ πειθοῦν· ἐὰν δὲ πάλι δὲν ἤθελαν νὰ πειθοῦν, νὰ μὴ τοὺς φονεύσουν. Διότι ποιὸ ἦταν τὸ ἄξιο φόνου; Αὐτοὶ ὁμως κατεχόμενοι ἀπὸ τὸ θυμὸ δὲν κατενόησαν αὐτὸ ποῦ εἶχε γίνει. Πρόσεχε, πῶς ἐδῶ, ἀφοῦ ἀνάφεραν τὸ τόλμημα, διδάσκουν γιὰ ἄφεση, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἐκεῖνα μὲν ποῦ εἶχαν γίνει ἦταν ἄξια θανάτου, τὰ δὲ διδόμενα, δίνονταν σὰν σὲ εὐγνώμονες. Πῶς ἀλλοιῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πείσει αὐτούς, παρὰ παρουσιάζοντάς τους σὰν εὐδοκίμοῦντες; Καὶ πρόσεχε τὴν κακουργίαν· τοὺς Σαδδουκαίους ἐμφανίζουν μπροστὰ τους, οἱ ὁποῖοι τaráσσονταν ὑπερβολικὰ μὲ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Ἄλλὰ καθόλου δὲν ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν πονηρίαν. Ἄλλ' ἴσως πεῖ κάποιος· Ἄλλ' ἵσως ἄνθρωπος, ἀπολαμβάνοντας τέτοια πράγματα, ποῦ ἀπολάμβαναν οἱ Ἀπόστολοι, δὲν θὰ γινόταν

ἀποκαύων, οἷων οἱ Ἀπόστολοι, οὐκ ἂν μέγας ἐγένετο;». Ἄλλ' ὄρα μοι, πρὶν ἢ ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, πῶς ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ, καὶ ἐλπίζοντες ἐπὶ τὴν ἄνωθεν ροπήν. Καὶ σὺ ἐλπίζεις, ἀγαπητέ, βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλ' οὐδὲν ὑπομένεις; καὶ σὺ Πνεῦμα ἔλαβες, ἀλλ' οὐ
 5 τοιαῦτα πάσχεις, οὐδὲ κινδυνεύεις; Ἐκεῖνοι δέ, πρὶν ἢ τῶν προτέρων ἀναπνεῦσαι, πάλιν ἔφ' ἕτερα ἤγοντο. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τὸ μὴ τυφωθῆναι, τὸ μὴ κενοδοξῆσαι, πόσον ἐστὶν ἀγαθόν! τὸ μετὰ ἐπεικειας διαλέγεσθαι πόσον ἐστὶ κέρδος! Οὐ
 10 γὰρ δὴ πάντα τῆς χάριτος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν σπουδῆς πολλά τὰ τεκμήρια· τὸ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ τῆς χάριτος διαλάμπειν τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας ἦν.

3. Ὅρα γοῦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πῶς μεμεριμνημένος ὁ Πέτρος ἐστί, πῶς νήφων καὶ ἐγρηγορώς, πῶς οἱ πιστεύσαντες τὰ χρέματα ἔρριψαν. Οὐδὲν ἴδιον εἶχον, ἐν εὐχῇ ἦσαν, 15 δυνόνοιαν ἐπεδείκνυντο, ἐν νησιταῖσι διῆγον. Ταῦτα ποίας χάριτος; εἶπέ μοι. Διὰ τοῦτο καὶ δι' αὐτῶν ποιεῖ γενέσθαι τὸν ἔλεγχον τῶν ὑπηρετιῶν αὐτῶν, οἷ, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον οἱ πεμφθέντες· «Οὐδέποτε οὕτως ἄνθρωπος 20 ἐλάλησεν ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος», ἀπήγγειλαν ὑποσιγέψαντες ἅπερ εἶδον. Σὺ δέ μοι σκόπει ἐνιαῦθα καὶ αὐτῶν τὴν ἐπιείκειαν πῶς εἴκουσι, καὶ τοῦ ἀρχιερέως τὴν πεπλασμένην γνώμην· ἐπεικῶς γὰρ δῆθεν αὐτοῖς διαλέγεται, ἅτε φοβούμενος, καὶ κωλύσαι μᾶλλον ἐβούλετο, ἢ ἀνελεῖν, ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ 25 ἠδύνατο. Καὶ ὡςτε πάντας κινήσαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς ἐπικρεμάσαι τὸν κίνδυνον, «βούλεσθε», φησί, «ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου;». Ἔτι ἄνθρωπος εἶναί σοι δοκεῖ; Οὕτως εἶπε δεικνείς διὰ ἀναγκαίαν ἢ παρακάλεισιν γέγονεν αὐτοῖς. Ἄλλ' ὄρα καὶ τὸν Πέτρον, 30 τί φησι. «Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ Σωτῆρα ὑψώσε τῇ δε-

μεγάλος; Ἄλλὰ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πρὶν ν' ἀπολαύσουν τὴ χάρη, πῶς ἦταν ἀφοσιωμένοι μὲ ζῆλο ὅλοι μαζί στὴν προσευχή, καὶ ἐλπίζαν στὴν οὐράνια βοήθεια. Καὶ σὺ ἐλπίζεις, ἀγαπητέ, τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ δὲν δείχνεις καθόλου ὑπομονή; Καὶ σὺ ἔλαβες Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν πάσχεις παρόμοια, οὔτε κινδυνεύεις; Ἐκεῖνοι ὅμως, πρὶν ἀναπνεύσουν ἀπὸ τὰ προηγούμενα, πάλι σὲ ἄλλα ὀδηγοῦνταν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ ὅτι δὲν ἔγιναν ἐγρωῖστές, οὔτε κενόδοξοι, πόσο ἀγαθὸ εἶναι! τὸ νὰ διδάσκουν μὲ ἐπιείκεια, πόσο κέρδος εἶναι! Διότι βέβαια δὲν ἦταν ὅλα ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος, ἀλλὰ πολλές εἶναι οἱ ἀποδείξεις καὶ τῆς δικῆς τους προσπάθειας. Διότι τὸ νὰ διαλάμπει σ' αὐτοὺς ἡ χάρη, ἦταν ἔργο τῆς δικῆς τους φροντίδας.

3. Πρόσεχε λοιπὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, πῶς μεριμνᾷ ὁ Πέτρος, πῶς εἶναι νηφάλιος καὶ σὲ ἐγρήγορη, πῶς ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν ἐγκατέλειψαν τὰ χρήματα. Δὲν εἶχαν τίποτε δικό τους, προσεύχονταν, ἐπέδειχναν ὁμόνοια, καὶ νήστευαν. Αὐτά, πές μου, ποιᾶς χάριτος ἀποτέλεσμα ἦταν; Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς ὑπηρέτες κάμνει νὰ γίνεῖ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ὅταν ἐπέστρεψᾶν ἀπήγγειλαν αὐτὰ ἀκριβῶς ποὺ εἶδαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ ἔλεγαν οἱ ἀποσταλέντες: «Οὐδέποτε ἄνθρωπος διδάξε ἔτσι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος αὐτός»³. Σὺ δὲ πρόσεχε ἐδῶ καὶ τὴν ἐπιείκεια αὐτῶν, πῶς ὑποχωροῦν, καὶ τὴν πλανημένη γνώμη τοῦ ἀρχιερέα· διότι δῆθεν συνομιλεῖ μὲ αὐτοὺς μὲ ἐπιείκεια, ἐπειδὴ φοβόταν καὶ ἤθελε μᾶλλον νὰ τοὺς ἐμποδίσει, παρὰ νὰ τοὺς φονεύσει, ἀφοῦ αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατό. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς παρακινήσει ὅλους καὶ νὰ ἐπισύρει ἐναντίον τους τὸν ἔσχατο κίνδυνο, λέγει: «Θέλετε νὰ ἐπιρρίψετε ἐπάνω μας τὴν εὐθύνη καὶ ἐνοχὴ γιὰ τὸ φόνο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ;». Ἄκόμα νομίζεις ὅτι εἶναι ἄνθρωπος; Μίλησε ἔτσι, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ἡ παραγγελία ἔγινε ἀναγκαῖα σ' αὐτοὺς. Ἄλλὰ πρόσεχε καὶ τὸν Πέτρο, τί λέγει: «Αὐτὸν ὁ Θεὸς τὸν ἀνύψωσε μὲ τὴ δεξιὰ του καὶ

ξιᾶ αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἄφεσιν ἁ-
 μαρτιῶν». Ἐνιαῦθα οὐ μέμνηται τῶν ἐθνῶν, ἵνα μὴ δῶ λα-
 βήν. «Καὶ ἐβούλοντο», φησὶν, «ἀνελεῖν αὐτούς». Ὅρα πάλιν
 τούτους ἐν ἀπορίᾳ, τούτους ἐν ὀδύνη· ἐκείνους δὲ ἐν ἀνέσει,
 5 καὶ εὐθυμίᾳ, καὶ ἐν τρυφῇ. Οὐχ ἀπλῶς ὠδυνῶντο, ἀλλὰ «διε-
 πορίοντο». Τοῦτό ἐστιν ἄρα τὸ κακῶς παιδεῖν τὸ κακῶς ποι-
 εῖν, καθάπερ καὶ ἐνιαῦθα ἐστὶν ἰδεῖν. Ἐν δεσμοῖς ἦσαν οὗ-
 τοι, παρεισιθήκεισαν δικαιοτηρίῳ, καὶ οἱ δικάζοντες ἦσαν ἐν
 ἀπορίᾳ, ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ· καθάπερ γὰρ ὁ τὸν ἀδάμαντα
 10 πλήτιον, αὐτὸς λαμβάνει τὴν πληγὴν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. Ἄλλ'
 ἑώρων οὐ μόνον οὐκ ἐμποδιζομένην αὐτῶν τὴν παρορησίαν,
 ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐξόμενον τὸ κήρυγμα, καὶ ἀκαταπλήκτως
 διαλεγόμενους αὐτούς, καὶ μὴ παρέχοντας λαβᾶς.

Μιμησώμεθα τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, καὶ ἀ-
 15 καιάπληκτοι ἐν πᾶσι γενώμεθα τοῖς δεινοῖς. Οὐκ ἔστι δεινόν
 τι τῷ φοβουμένῳ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ φοβουμένοις ἐστὶ
 τὰ δεινά· ὁ γὰρ τῶν παιδῶν δι' ἀρετῆς ἀνώτερος γινόμενος,
 καὶ ὥσπερ οκτιὰν τὰ παρόντα παραιρέχων πράγματα, πῶς ὑ-
 πό τινος πείσεται δεινόν; τίνα δὲ φοβηθήσεται; ἢ τί τὰ δει-
 20 νὰ λογιεῖται; Οὐκοῦν καταφύγωμεν ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν
 τὴν ἄσειστον. Εἰ πόλιν ἡμῖν τις κατεσκεύαζε, καὶ τεῖχος πε-
 ριετίθει, μᾶλλον δὲ εἰ ἀπόπιζεν ἡμᾶς εἰς γῆν, ἔνθα μηδεὶς ἦν
 ὁ ἐνοχλῶν, καὶ πᾶσαν ἐκεῖ παρεῖχε τὴν ἀφθονίαν, οὐκ ἀφεί-
 25 σιθσεν ἀσφαλείᾳ, ἐν ὄσῃ νῦν ὁ Χριστός. Ἔσιω γοῦν, εἰ βού-
 λει, καὶ ἡ πόλις χαλκῇ, τεῖχος πάντοθεν ἔχουσα καρτερόν
 καὶ ἀνάλωτον, μηδεὶς αὐτῇ προσκείσθω πολέμιος, ἀφθονον
 ἐχέτω γῆν καὶ λιπαράν, παρέσιω δὲ καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀφθο-
 νία πραγμάτων, ἔσιωσαν καὶ πολῖται ἡμεροὶ καὶ προσηνεῖς,

τόν ἔκαμε ἀρχηγὸ καὶ σωτήρα μας, γιὰ νὰ δώσει μετάνοια καὶ ἄφεση στὸν Ἰσραήλ». Ἐδῶ δὲν ἀναφέρει τὰ ἄλλα ἔθνη, γιὰ νὰ μὴ δώσει ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία. «Καὶ ἤθελαν», λέγει, «νὰ φονεύσουν αὐτούς». Πρόσεχε πάλι αὐτούς νὰ ἀποροῦν, καὶ νὰ βρίσκονται σὲ ὀδύνη, ἐκείνους δὲ σὲ ἄνεση, εὐθυμία καὶ τρυφή. Δὲν στενοχωροῦνταν μόνο, ἀλλὰ καὶ «συνταράσσονταν ἀπὸ ἀγανάκτηση». Ἄρα αὐτὸ εἶναι λοιπὸν «τὸ δυστυχῶ καὶ κακοποιῶ», ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ εἶναι δυνατὸ νὰ ποῦμε. Αὐτοὶ ἦταν δέσμιοι, εἶχαν παρασταθεῖ στὰ δικαστήρια καὶ οἱ δικάζοντες βρίσκονταν σὲ ἀπορία καὶ πολλὴ ἀμηχανία. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾷ τὸ διαμάντι, ὁ ἴδιος δέχεται τὸ κτύπημα, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί· ἀλλ' ἔβλεπαν ὄχι μόνο νὰ μὴ ἐμποδίζεται τὸ θάρρος τους, ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα νὰ αὐξάνει περισσότερο, καὶ αὐτούς νὰ διδάσκουν χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς νὰ δίνουν ἀφορμὲς γιὰ κατηγορία.

Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτούς ἀγαπητοί, καὶ ὡς εἴμαστε ἀπτῶντοι σὲ ὅλα τὰ δεινά. Δὲν ὑπάρχει τίποτε φοβερὸ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ φοβᾷται τὸ Θεό, ἀλλὰ τὰ φοβερά ὑπάρχουν σ' ἐκείνους ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸ Θεό. Διότι αὐτὸς ποὺ γίνεται ἀνώτερος ἀπὸ τὰ πάθη μὲ τὴν ἀρετὴ, καὶ ποὺ παρατρέχει σὰν σκιά τὰ παρόντα πράγματα, πῶς θὰ πάθει ἀπὸ κάποιον κακό; ποιὸν δὲ θὰ φοβηθεῖ; ἢ σὰν τί θὰ ὑπολογίσει τὰ δεινά; Λοιπὸν ὡς καταφύγουμε σ' αὐτὴ τὴ σταθερὴ πέτρα. Ἄν κάποιος κατασκεύαζε γιὰ μᾶς μιὰ πόλη καὶ τὴν περιτριγύριζε μὲ τεῖχος, μᾶλλον δέ, ἂν μᾶς ἐγκαταστοῦσε σὰν ἄποικους σὲ περιοχὴ ὅπου δὲν θὰ ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ μᾶς παρεῖχε ἐκεῖ ὅλη τὴν ἀφθονία, χωρὶς νὰ ἀφήνει νὰ ἔχουμε σχέση μὲ κανένα, δὲν θὰ μᾶς παρεῖχε τόση ἀσφάλεια, ὅση τώρα ὁ Χριστός. Ἄς ὑποθέσουμε λοιπὸν, ἂν θέλεις, ὅτι καὶ ἡ πόλη εἶναι χάλκινη, καὶ ἔχει ἀπὸ παντοῦ τεῖχος ἰσχυρὸ καὶ ἀπόρθητο, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας ἐχθρὸς σ' αὐτὴν, καὶ ὅτι ἔχει ἀφθονη καὶ εὐφορη γῆ, καὶ ὑπάρχει ἀκόμα καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ἄλλων πραγμάτων· ἔστω ὅτι εἶναι καὶ οἱ

καὶ μηδεὶς ἐκεῖ φαινέσθω κακοῦργος ἀνήρ, μὴ κλέπτης, μὴ
 λωποδύτης, μὴ συκοφάντης, μὴ δικασιήριον, ἀλλὰ συναλλά-
 γματα ἀπλῶς, καὶ ταύτην οἰκῶμεν τὴν πόλιν· οὐκ ἦν οὐδὲ
 οὕτως ἐν ἀσφαλείᾳ ζῆν. Διὰ τί; "Οὐ καὶ πρὸς οἰκείας, καὶ
 5 πρὸς γυναῖκα, καὶ πρὸς παιδιά ἀνάγκη διαφέρεισθαι, καὶ
 πολλῆς ἀθυμίας εἶναι ὑπόθεσιν. Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦ-
 τον οὐ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν τὸ λυποῦν οὐδὲ τὸ παρέχον ἀθυμίας
 τινά. Ἀλλὰ τὸ θαυμασιόν, αὐτὰ δὴ τὰ δοκοῦντα παρέχειν ἀ-
 θυμίαν, ταῦτα πάσης ἐγίνετο χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης αἷτια.
 10 Εἶπε γὰρ μοι, τίνος ἔνεκεν ἔμελλον ἀλύειν ἐκεῖνοι; τίνος δὲ
 ἔνεκεν δυσχεραίνειν; Βούλει παραγάγωμέν τινα ἐν τῷ μέσῳ;
 "Ἔστω τις ἀπὸ ὑπάτων, πλοῦτον κερτήσθω πολύν, πόλιν οἰ-
 κείτω τὴν βασιλικήν, πράγματα πρὸς μηδένα ἐχέτω, τρυ-
 φάτω μόνον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀσχολείσθω, ἐν αὐτῇ τῇ τρυφῇ
 15 καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δυναστείας καθημέ-
 νος· ἐντεπεξαγάγωμεν αὐτῷ Πείρον τὸ ἐν δεσμοῖς, εἰ δο-
 κεῖ, τὸν ἐν μυρίοις κακοῖς, καὶ τοῦτον εὐρήσομεν τρυφῶντα
 μᾶλλον. "Οἴαν γὰρ ἰσοαύτη περιουσία χαρᾶς ἦ, ὡς ἐν δε-
 σμοῖς ἡδεσθαι, ἐννόησον ὅσον ἐστὶ τὸ μέγεθος τῆς χαρᾶς·
 20 καθάπερ γὰρ οἱ ἐπὶ μεγάλης ὄντες ἀρχῆς, ὅσα ἂν προσπέση
 δεινά, οὐκ αἰσθάνονται, ἀλλ' ἐπιμένουσι τῇ χαρᾷ, οὕτω δὲ
 καὶ οὗτοι δι' αὐτὰ δὴ ταῦτα μᾶλλον ἔχαιρον. Οὐ γὰρ ἔστιν,
 οὐκ ἔστι λόγῳ παρασιῆσαι τὴν ἡδονήν, ὅσην ἔχειν συμβαίνει
 τοὺς διὰ Χριστόν τι πάσχοντας δεινόν μᾶλλον γὰρ ἐπὶ τοῖς
 25 δεινοῖς χαιρουσιν, ἢ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς. Εἴ τις ἐφίλησε τὸν
 Χριστόν, οἶδεν ὃ λέγω. Ἀλλὰ τί; ἀσφαλείας ἔνεκεν ἔμελλον

πολίτες ἡμεροὶ καὶ καταδεκτικοί, καὶ κανέναν δὲν φαίνεται ἐκεῖ κακοῦργος ἄνθρωπος, οὔτε κλέπτης, οὔτε λωποδύτης, οὔτε συκοφάντης, οὔτε δικαστήριο, ἀλλ' ὑπάρχουν μόνο συναλλαγές, καὶ ὅτι ἐμεῖς κατοικοῦμε αὐτὴν τὴν πόλιν δὲν θὰ ἦταν δυνατό οὔτε ἔτσι νὰ ζοῦμε μὲ ἀσφάλεια. Γιατί; Διότι καὶ μὲ τοὺς ὑπηρέτες, καὶ μὲ τὴ γυναῖκα μας καὶ μὲ τὰ παιδιά κατ' ἀνάγκη θὰ εἶχαμε διαφορές, καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς προξενούσε πολλή λύπη. Ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπῆρχε τίποτε παρόμοιο· διότι δὲν ὑπῆρχε τίποτε ποὺ νὰ λυπεῖ, οὔτε ποὺ νὰ προξενεῖ κάποια ἀθυμία. Ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸ εἶναι ὅτι αὐτὰ ποὺ θεωροῦνταν ὅτι προξενοῦν λύπη, αὐτὰ γίνονταν αἷτια κάθε χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Διότι πὲς μου, γιὰ ποῖο πράγμα ἐπρόκειτο νὰ ἀνησυχοῦν ἐκεῖνοι; γιὰ ποῖο δὲ νὰ στενοχωροῦνται; Θέλεις νὰ φέρουμε κάποιον σὰν παράδειγμα; "Ἐστω κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπάτους, ποὺ ἔχει πλοῦτο πολὺ, ποὺ κατοικεῖ σὲ πόλιν βασιλική, ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ κανένα, ἀλλὰ μόνο κάμνει τρυφηλὴ ζωὴ, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπασχόλησή του, καθήμενος σ' αὐτὴν τὴν κορυφὴ καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας· ὡς ἀντιπαρατάξουμε σ' αὐτὸν τὸν Πέτρο τὸν φυλακισμένο, ἂν θέλεις, ποὺ ἀντιμετωπίζει ἄπειρα κακά, καὶ θὰ βροῦμε αὐτὸν νὰ νιώθει μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Διότι, ὅταν ὑπάρχει τόσο μεγάλη ἀφθονία χαρᾶς, ὥστε νὰ νιώθει εὐχαρίστηση ἐνῶ εἶναι φυλακισμένος, σκέψου πόσο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς χαρᾶς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται σὲ μεγάλη ἐξουσία, ὅσες συμφορές καὶ ἂν συμβοῦν, δὲν τίς αἰσθάνονται, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ χαίρονται, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ γι' αὐτὰ ἀκριβῶς χαίρονταν περισσότερο. Πράγματι δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατό νὰ παραστήσουμε μὲ λόγια τὴν εὐχαρίστηση, ὅση συμβαίνει νὰ νιώθουν ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν κάτι τὸ κακὸ γιὰ τὸ Χριστό. Διότι περισσότερο χαίρονται γιὰ τὰ δεινά, παρά γιὰ τὰ ἀγαθὰ. "Ἄν κάποιος ἀγάπησε τὸ Χριστό, γνωρίζει αὐτὸ ποὺ λέγω. Ἀλλὰ τί; συνέβαινε νὰ ἀποφεύγουν τίς δυσκολίες γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους;

τὰ δυσχερῆ φεύγειν; Καὶ τίς, εἶπέ μοι, μυρίον κεκτημένος πλοῦτιον, ἰσοσούτους κινδύνους ἠδυνήθη διαφυγεῖν, ἔθνεσι ἰσοσούτοις ὁμιλῶν, ὑπὲρ μεταστάσεως πολιτείας μόνης; Οὗτοι δὲ ὡσπερ ἐξ ἐπιτάγματος βασιλικοῦ πάντα ἤνυον, μᾶλλον δὲ
5 καὶ πολλῶν ῥάδιον· οὐ γὰρ οὕτω ἐπίταγμα βασιλικόν, ὡς τὰ ἐκείνων ῥήματα ἅπαντα ἤνυσαν· τὸ γὰρ ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἀνάγκη ἐπάγεται, οὗτοι δὲ ἐκόντες καὶ προαιρουμένους, καὶ μυρίαν χάριν εἰδότας. Ποῖον ἐπίταγμα βασιλικὸν πάντων ἀποσιῆσαι τῶν χρημάτων καὶ τῆς ψυχῆς ἔπεισεν ἄν,
10 καὶ καταφρονῆσαι οἰκίας, πατρίδος, συγγενῶν, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς; Ἄλλ' αἱ τῶν ἀλιέων καὶ σκηνοποιῶν ἴσχυσαν φωναί· ὥστε καὶ ἐν ἡδονῇ ἦσαν, καὶ δυνατώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι πάντων.

Ναί, φησὶν, ἐκείνοι, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐποίουν οἱ δὲ πεισθέντες, εἶπέ μοι, ποῖα σημεῖα ἐποίουν, οἱ ἰσοχίλιοι, καὶ πεντακισχίλιοι, οἱ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει πολλῇ διῆγον; Εἰκότως· ἢ γὰρ πασῶν τῶν ἀθυμιῶν ὑπόθεσις, ἢ τῶν χρημάτων κινήσις ἀνήρητο· ἐκείνη γὰρ, ἐκείνη καὶ πολέμων, καὶ μάχης, καὶ λύπης, καὶ ἀθυμίας, καὶ πάντων αἰτία τῶν κακῶν ἦν ἢ τὸν
20 βίον ἐπίπονον ποιοῦσα καὶ λυπηρότερον ἐκείνη ἐστί. Καὶ πλείους εὖροι τίς ἂν μᾶλλον ἔχοντας ἀθυμίας ὑποθέσεις τοὺς ἐν πλούτῳ, ἢ τοὺς ἐν πενίᾳ. Εἰ δὲ μὴ δοκεῖ τισιν οὕτως ἔχειν, οὐ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν δόξαν αὐτῶν. Εἰ δέ τινα ἔχουσι καὶ ἡδονὴν οἱ ἐν πλούτῳ, οὐδὲν θαυμασιόν· καὶ γὰρ οἱ ψώρας ἀναπεπλησμένοι, ἐν πολλῇ εἰσιν ἡδονῇ· ὅτι γὰρ ἐκείνων οὐδὲν διαφέρουσιν οἱ πλουτιοῦντες, ἀλλ' ἢ ψυχὴ ἰοιαύτη τίς ἐσιν αὐτοῖς, δῆλον ἐκεῖθεν· Ἀνιῶσιν αὐτοὺς φροντίδες, καὶ θυμῶς βούλονται αὐταῖς ἐνέχεσθαι διὰ τὴν πρόσκαιρον ἡδονήν· οἱ δὲ τούτων ἀπηλλαγμένοι, ἐν

καὶ ποιός, πές μου, ποὺ ἔχει ἀμέτρητο πλοῦτο, μπόρεσε νὰ διαφύγει τόσους κινδύνους, ἐπισκεπτόμενος τόσα πολλὰ ἔθνη μὲ μόνο σκοπὸ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ζωῆς; Αὐτοὶ ὅμως τὰ πάντα ἐκτελοῦσαν σὰν νὰ εἶχαν βασιλικὸ πρόσταγμα, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ εὐκολώτερα. Διότι ποτὲ βασιλικὸ πρόσταγμα δὲν ἐπέτυχε τὰ πάντα τόσο εὐκόλα, ὅπως οἱ λόγοι ἐκείνων· καθόσον τὸ βασιλικὸ πρόσταγμα ἐκτελεῖται ἀναγκαστικά, αὐτοὶ ὅμως μὲ τὴ θέλησή τους καὶ τελείως ἐλεύθερα καὶ ἐκφράζοντας ἄπειρη εὐγνωμοσύνη. Ποιὸ βασιλικὸ πρόσταγμα θὰ ἔπειθε τοὺς ἀρχομένους νὰ ἀπαρνηθοῦν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ περιφρονήσουν τίς οἰκίαις καὶ τὴν πατρίδα, τοὺς συγγενεῖς καὶ τὴν ἴδια τὴ σωτηρία τους; Ἄλλὰ ὑπερίσχυσαν οἱ λόγοι τῶν ἀλιέων καὶ τῶν σκηνοποιῶν ὥστε καὶ εὐχαρίστηση ἐνιωθαν καὶ ἦταν δυνατώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι ἀπ' ὅλους.

Ναί, λέγει, τὸ κατόρθωσαν αὐτό, ἐπειδὴ ἔκαμναν θαύματα. Πές μου, ὅμως, ἐκεῖνοι ποὺ πίστευσαν, ποιά θαύματα ἔκαμναν, οἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ οἱ πέντε, ποὺ ζοῦσαν μὲ πολλὴ ἀγαλλίαση; καὶ πολὺ εὐλογα. Διότι ἡ αἰτία κάθε λύπης, ἡ ἀπόκτηση τῶν χρημάτων, εἶχε ἐξαφανισθεῖ καθόσον ἐκείνη, ἐκείνη εἶναι αἰτία καὶ πολέμων, καὶ μαχῶν, καὶ λύπης καὶ ἀθυμίας, καὶ ὅλων τῶν κακῶν· ἐκείνη εἶναι ποὺ κάμνει τὴ ζωὴ ἐπίπονη καὶ λυπηρότερη. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ κανένας περισσότερες ἀφορμὲς λύπης στοὺς πλούσιους, παρὰ στοὺς φτωχοὺς. Ἐὰν δὲ μερικοὶ νομίζουν ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἔτσι, αὐτὸ ὀφείλεται ὄχι στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ στὴν προσωπικὴ τους γνώμη. Ἐὰν δὲ νιώθουν οἱ πλούσιοι καὶ κάποια εὐχαρίστηση, τίποτε τὸ ἀξιοθαύμαστο· καθόσον καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ψώρα, νιώθουν πολλὴ εὐχαρίστηση· ὅτι, βέβαια, δὲν διαφέρουν σὲ τίποτε ἀπὸ ἐκείνους οἱ πλούσιοι, ἀλλ' ἡ ψυχὴ τους εἶναι περίπου τέτοια, εἶναι ὀλοφάνερο. Τοὺς στενοχωροῦν οἱ φροντίδες, καὶ ὅμως θέλουν νὰ ἐμπλέκονται σ' αὐτές, ἐξαιτίας τῆς προσωρινῆς εὐχαριστήσεως· οἱ ἀπαλλαγμένοι ὅμως ἀπὸ

ὑγείᾳ εἰσὶ καὶ ἀθυμίας ἐκίος.

4. Τί ἥδιον; εἶπέ με, τί δὲ ἀσφαλέστερον; ὑπὲρ ἄριου φροντίζειν ἐνὸς καὶ ἐνδυνάμιων, ἢ ὑπὲρ μυρίων καὶ οἰκειῶν καὶ ἐλευθέρων, τὰ καθ' ἑαυτὸν μὴ μεριμνῶντα; Καθάπερ γὰρ
 5 οὔτις ὑπὲρ ἑαυτοῦ δέδοικεν, οὔτις καὶ οὐ ὑπὲρ τῶν τῆς σῆς ἐκκρεμαμένων κεφαλῆς. Καὶ τί δήποτε φευκτὸν ἢ πενία δοκεῖ; φησὶν. Ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἀπευκτιὰ πολλοῖς τυγχάνει, ἅπερ εἰσὶν οὐ διὰ τὸ ἀπευκτιὰ εἶναι φευκτιὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ δυσκατόρθωτα. Οὐκοῦν καὶ αὕτη οὐκ ἀπευκτιή, ἀλλὰ δυσ-
 10 κατόρθωτος· ὥστε, εἴ γέ τις αὐτὴν ἐνεργεῖν ἠδύνατο, οὐκ ἂν ἦν ἀπευκτιή. Διὰ τί γὰρ οὐκ ἀπηύχοντο αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι; διὰ τί πολλοὶ καὶ αἰροῦνται αὐτήν, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπεύχονται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέχουσι; Τὸ γὰρ ὄντως ἀπευκτιὸν οὐδὲ αἰρετὸν, πλὴν τοῖς μαινομένοις. Εἰ δὲ οἱ φιλόσοφοι τῶν
 15 ἀνθρώπων καὶ ὑψηλοὶ ἐπὶ ταύτην ἔρχονται ὡς ἐπὶ τι χωρίον ἀσφαλὲς καὶ ἄνθος, οὐδὲν θαυμασιόν, ἔὰν τοῖς ἄλλοις μὴ δοκεῖ ὁ μὲν γὰρ πλούσιος οὐδὲν ἕτερον εἶναι μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἢ πόλις ἀτείχιστος, ἐν πεδίῳ κειμένη, καὶ πολλαχόθεν ἐπισπασμένη τοὺς ἐπιβουλεύοντας, ἢ δὲ πενία φρούριον ἀσφα-
 20 λές, χαλκῷ περιβεβλημένον πολλῷ, καὶ δύσκολον ἔχον τὴν ἄνοδον. Καὶ μὴν τούναντιον, φησὶν, ἔστιν οὔτις γὰρ εἰσὶν οἱ εἰς δικαστήριον πολλάκις ἐλκόμενοι, οὔτις εἰσὶν οἱ ἐπηρεαζόμενοι καὶ κακῶς πάσχοντες. Οὐχ οἱ πένητες ἀπλῶς, ἀλλ' οἱ πένητες μὲν, βουλόμενοι δὲ πλουτεῖν. Ἐγὼ δὲ οὐ περὶ
 25 ἐκείνων φημί, ἀλλὰ περὶ τῶν σπουδαζόντων ἐν πενίᾳ διαγείν. Εἶπέ γὰρ μοι, διὰ τί μηδεὶς τοὺς ἐν ὄρεσιν ἔλκει εἰς δικαστήριον; (καίτοι γε, εἰ ἡ πενία εὐχείρωτον, ἐκείνους

αὐτὲς ἔχουν τὴν ὑγεία τους καὶ εἶναι χωρὶς λύπη.

4. Πές μου, τί εἶναι πιὸ εὐχάριστο; Τί δὲ ἀσφαλέστερο; Τὸ νὰ φροντίζει κανένας γιὰ ἓνα ψωμί καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματά του ἢ γιὰ πολλὰ καὶ γι' ὑπηρέτες καὶ ἐλευθέρους, χωρὶς νὰ φροντίζει γιὰ τὸν ἑαυτό του; Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς φοβᾶται γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι καὶ σὺ νὰ φοβᾶσαι γι' ἐκεῖνα ποὺ κρέμονται ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου. Καὶ τί τέλος πάντων, λέγει, εἶναι δυνατό νὰ κατορθωθεῖ μὲ τὴ φτώχεια; Ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ εἶναι ἀκατόρθωτα στοὺς πολλούς, ὄχι γιατί εἶναι ἀκατόρθωτα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι δυσκολοκατόρθωτα. Λοιπὸν καὶ αὕτῃ δὲν εἶναι ἀκατόρθωτη, ἀλλὰ δυσκολοκατόρθωτῆ ὥστε, ἂν κάποιος μποροῦσε νὰ ὑποφέρει αὐτὴν, δὲν θὰ ἦταν ἀκατόρθωτη. Διότι, γιατί δὲν ἀπέφευγαν αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι; Γιατί πολλοὶ καὶ προτιμοῦν αὐτὴν, καὶ ὄχι μόνο δὲν τὴν ἀποφεύγουν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιδιώκουν; Διότι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πράγματι ἀκατόρθωτο δὲν πρέπει καὶ νὰ προτιμᾶται, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τοὺς παράφρονες. Ἄν δὲ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἀνώτεροι καταφεύγουν πρὸς αὐτὴν σὰν κάποιο μέρος ἀσφαλὲς καὶ ἀβλαβές, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό, ἂν δὲν φαίνεται στοὺς ἄλλους ὀρθό· διότι ὁ μὲν πλούσιος μοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ πόλη ἀτείχιστη, ποὺ βρίσκεται σὲ πεδιάδα καὶ ποὺ ἀπὸ παντοῦ προσελκύει ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιβουλεύονται, ἐνῶ ἡ φτώχεια εἶναι φρούριο ἀσφαλές, ποὺ περιβάλλεται μὲ πολὺ χαλκό, καὶ εἶναι δυσκολοανάβατο. Καὶ ὅμως, λέγει, συμβαίνει τὸ ἀντίθετο· διότι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ πολλὰς φορές σύρονται στὸ δικαστήριον· αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ δοκιμάζονται καὶ κακοπαθοῦν. Ὅχι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀπλῶς φτωχοί, ἀλλὰ ποὺ εἶναι μὲν φτωχοί, ἐπιθυμοῦν ὅμως νὰ γίνουν πλούσιοι. Ἐγὼ ὅμως δὲν ὀμιλῶ γιὰ ἐκείνους, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ ζοῦν φτωχοί. Διότι πές μου, γιατί κανένας δὲν σύρει στὸ δικαστήριον αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὰ ὄρη; (ἂν καὶ βέβαια, ἂν ἡ φτώχεια εἶναι εὐκολοκατάβλητη σ' ἐκείνους, περισσότερο ἀπ' ὅλους ἔπρε-

μάλισια πάντων ἔλκεσθαι ἔδει, ὅσω πάντων εἰσὶ πενέστεροι),
 διὰ τί τοὺς προσαιτοῦντας οὐδεὶς ἔλκει εἰς δικαστήριον; διὰ
 τί μηδεὶς θιάζεται μηδὲ συκοφαντεῖ; ἄρ' οὐ διότι ἐν ἀσφαλε-
 σιέρῳ χωρίῳ μένουσι; Πόσοις τὸ πρᾶγμα καὶ δυσοιώνιστον
 5 εἶναι δοκεῖ, ἢ πενία λέγω καὶ τὸ προσαιτεῖν;

Τί οὖν, εἶπέ μοι, καλὸν τὸ ἐπαιτεῖν; Καλόν, ἐὰν ἢ ὁ πα-
 ραμνθούμενος καὶ ἐλεῶν, ἐὰν ἢ ὁ παρέχων· οὕτω βίον ἀπρά-
 γμονα καὶ ἀσφαλῆ τοῦτον πᾶς οἶδεν. Ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο παραι-
 νῶ, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὥστε μὴ πλούτου ἐφίεσθαι. Εἰπέ γάρ
 10 μοι, τίνας ἂν εἶπω μᾶλλον μακαρίους, τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς
 ἀρετήν, ἢ τοὺς ταύτης πόρρω καθεσηκότιας; Εὐδηλον ὅτι
 τοὺς ἐπιτηδείους. Τίς οὖν ἐπιτήδειος πρὸς τὸ μαθεῖν τι τῶν
 χρησίμων, καὶ λάμπειν ἐν φιλοσοφίᾳ, οὗτος ἢ ἐκεῖνος; Παν-
 τί που δῆλον διὰ οὗτος. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, μάνθανε· Ἀγέσθω
 15 τις ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν προσαιτούντων, καὶ αὐτὸς μὲν ἔστω
 πηρός, χωλός, κυλλός, ἔτερος δὲ τις καλὸς μὲν ἰδεῖν, ἰσχυ-
 ρὸς τῷ σώματι, πάντοθεν σφριγμῶν, τοῖς χρήμασι περιορεό-
 μενος, γένος ἐχέτω λαμπρόν, καὶ δυναστείαν μεγάλην· οὐ-
 κοῦν ἀγάγωμεν τούτους εἰς τὸ τῆς φιλοσοφίας παιδευτήριον,
 20 καὶ ἴδωμεν, τίς αὐτῶν μᾶλλον δέξεται τὰ τῆς διδασκαλίας.
 Ἔστω γοῦν τὸ πρῶτον παράγγελμα, ἵταπεινὸς ἔσο καὶ μέτρι-
 ος', (τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς προσέταξε), τίς μᾶλλον αὐτὸ κα-
 τορθῶσαι δυνήσεται, οὗτος ἢ ἐκεῖνος; «Μακάριοι οἱ πενθοῦν-
 τες»· τίς μᾶλλον προσέξει τῷ εἰρημένῳ; «Μακάριοι οἱ τα-
 25 πεινοί»· τίς μᾶλλον ἀκούσεται; «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ
 καρδίᾳ· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύ-
 νην· μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης»· τίς εὐ-
 κόλως ταῦτα καταδέξεται; Καὶ εἰ θούλει, πᾶσιν αὐτοῖς ἐφαρ-

4. Ματθ. 5, 4.

5. Ματθ. 5, 8. 6 καὶ 10.

πε εκείνους νὰ σύρουν, ὅσο φτωχότεροι εἶναι ἀπὸ ὄλους), γιὰ τὸς ζητιάνους δὲν τοὺς σύρει κανένας στὸ δικαστήριον; γιὰ τὸς κανένας δὲν τοὺς πιέζει καὶ οὔτε τοὺς συκοφαντεῖ; ἄραγε ὄχι γιὰ τὸ μένον σὲ ἀσφαλέστερο μέρος; Σὲ πόσους τὸ πρᾶγμα αὐτό, ἐννοῶ ἢ φτώχεια καὶ ἢ ἐπαιτεία, φαίνεται ὅτι εἶναι προμήνυμα κακῶν;

Τί λοιπόν, πέες μου, εἶναι καλὸ πρᾶγμα ἢ ἐπαιτεία; Εἶναι καλὸ, ἂν ὑπάρχει ἐκεῖνος πού παρηγορεῖ καὶ ἐλεεῖ, ἂν ὑπάρχει ἐκεῖνος πού χορηγεῖ ὁ καθένας γνωρίζει ὅτι αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι χωρὶς φροντίδες καὶ ἀσφαλῆς. Ἐγὼ ὅμως δὲν συμβουλεύω αὐτό, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιθυμεῖτε τὸν πλοῦτον. Διότι πέες μου, ποιούς θὰ μποροῦσα νὰ χαρακτηρίσω περισσότερο μακάριους, τοὺς ἱκανοὺς γιὰ τὴν ἀρετὴ ἢ αὐτοὺς πού βρίσκονται μακριὰ ἀπ' αὐτήν; Εἶναι φανερό ὅτι αὐτοὺς πού εἶναι ἱκανοὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ποιός λοιπόν εἶναι κατάλληλος γιὰ νὰ μάθει κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα, καὶ νὰ λάμπει ἀπὸ εὐσέβεια, αὐτός ἢ ἐκεῖνος; Εἶναι ὀλοφάνερο βέβαια ὅτι αὐτός. Ἐὰν δὲ ἀπιστεῖς, μάθε: Ἄς ὀδηγηθεῖ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού ἐπαιτοῦν στὴν ἀγορά, καὶ αὐτός μὲν ἄς εἶναι τυφλός, χωλός, στρεβλός, κάποιος ἄλλος δὲ ὡραῖος μὲν στὴν ἐμφάνιση, ἰσχυρός στὸ σῶμα, γεμάτος ἀπὸ σφρίγος, μὲ ἄφθονα χρήματα, πού ἔχει καταγωγή λαμπρὴ καὶ ἐξουσία μεγάλη· λοιπόν ἄς τοὺς ὀδηγήσουμε στὸ ἐκπαιδευτήριον τῆς φιλοσοφίας καὶ ἄς δοῦμε, ποιός ἀπὸ αὐτοὺς θὰ δεχθεῖ περισσότερο τὴν διδασκαλίαν. Ἄς εἶναι λοιπόν τὸ πρῶτον παράγγελμα, ἵνα εἶσαι ταπεινός καὶ μετριοπαθής (διότι αὐτὸ πρόσταξε ὁ Χριστός), ποιός θὰ μπορέσει νὰ κατορθώσῃ αὐτὸ περισσότερο, αὐτός ἢ ἐκεῖνος; «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες»⁴· ποιός θὰ προσέξει περισσότερο σ' αὐτὸ πού λέχθηκε; «Μακάριοι οἱ ταπεινόφρονες»· ποιός θὰ ἀκούσῃ περισσότερο; «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καρδιὰ καθαρή· μακάριοι ἐκεῖνοι πού σὸν πεινασμένοι καὶ διψασμένοι ποθοῦν τὴν δικαιοσύνην· μακάριοι ἐκεῖνοι πού διώχθηκαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς τους»⁵· ποιός θὰ τὰ δεχθεῖ αὐτὰ μὲ εὐκολία; Καὶ ἂν θέλεις, ἄς ἐφαρμόσουμε στοὺς

μόσωμεν ἑκατέροισι· οὐχ ὁ μὲν φλεγμαίνει καὶ οἶδεῖ πάντι-
 οθεν, ὁ δὲ ταπεινοφρονεῖ ἀεὶ καὶ συνέσιαται διὰ παντός;
 Εὐδηλον οὖν. Ἔστι μὲν οὖν δὴ τι καὶ ἔπος τοιοῦτο τοῖς ἔξω-
 θεν εἰρημένον, «δοῦλος μὲν ἐπίκτητος, σῶμα ἀνάπηρος· πε-
 5 νίην Ἴρος, καὶ φίλος ἀθανάτων». Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ πένης,
 ἡ δὲ τοῦ πλουσίου ψυχὴ πάντων γέμει τῶν κακῶν, ἀπονοίας,
 κενοδοξίας, ἐπιθυμιῶν μυρίων, ὀργῆς, καὶ θυμοῦ, πλεονε-
 ξίας, ἀδικίας, καὶ εἴ τινος ἐτέρου. Ἄρα φανερόν οὖν πρὸς
 φιλοσοφίαν αὕτη ἐπιτηδεῖα, ἢ ἐκείνη. Πάντως ζητεῖτε μα-
 10 θεῖν τί μᾶλλον ἡδίων (τοῦτο γὰρ παρὰ πολλοῖς ζητούμενον
 ὀρῶ, εἴ γε αὕτη ἡδίων ἢ διαγωγὴ)· καὶ μὴν οὐδὲ ὑπὲρ τού-
 του ἀμφιβάλλειν χρὴ· ὁ γὰρ ἐγγύς τῆς ὑγείας, οὗτος καὶ ἐν
 ἡδονῇ πολλῇ. Τίς δέ, εἶπέ μοι, πρὸς τὸ προκείμενον, ὅπερ
 βουλόμεθα, κατορθῶσαι, τὸν νόμον τοῦτον λέγω, ἐπιτηδεῖος,
 15 ὁ πένης ἢ ὁ πλουτιῶν; τίς εὐκόλως ὁμείται, ὁ πρὸς παῖδας
 παροξυνόμενος, ὁ πρὸς μυρίους ἔχων συναλλάγματα, ἢ ὁ
 προσιῶν ὑπὲρ ἄριου ἢ ἱματίου ἑνός; Οὗτος οὐδὲ ἀνάγκην
 δοκῶν ἔχει, εἰάν θέλῃ, ἀλλ' ἀεὶ ἐν ἀπραγμοσύνῃ διάγει· μᾶλ-
 λον δὲ ὁ παιδευόμενος μὴ ὁμνῆσαι, καὶ χρημάτων καταφρο-
 20 νήσει πολλάκις, καὶ πανταχοῦ τῆς ἀρετῆς τὰς ὁδοὺς τεμνο-
 μένας ἀπὸ τούτου τοῦ καλοῦ ἴδοι τις ἂν, καὶ πάσας φερούσας
 πρὸς ἐπιείκειαν, πρὸς χρημάτων ὑπεροψίαν, πρὸς εὐλάβειαν,
 πρὸς κατὰστασιν ψυχῆς, πρὸς κατάνυξιν.

Μὴ δὴ ραθυμῶμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ πάλιν πολλὴν ποιη-
 25 σάμεθα τὴν σπουδὴν, οἱ μὲν κατορθοκότες, ὥστε φυλάξαι
 τὸ κατορθωθέν, ὥστε μὴ εὐκόλως ἀπορροῆν τινα γενέσθαι

6. Βλέπε: Anthologie Grecque. Anthologie Palatini t. V (Livbre VII., Epigr. 364 - 748) εκδ. P. Waltz, Paris 1941, σ. 140, ἐπιγρ. 676: ὅπου τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμεν καὶ σῶμα ἀνάπηρος καὶ πενίην Ἴρος καὶ φίλος ἀθάνατοις».

Περί Ἴρου: Ὀδύσσεια, στ. 1 - 117.

δύο αὐτοὺς ὅλα αὐτά. Δὲν νιώθει ὁ μὲν ἕνας ταραχὴ καὶ πονεῖ ἀπὸ παντοῦ, ὁ δὲ ἄλλος πάντοτε εἶναι ταπεινόφρων καὶ συνεχῶς συνεσταλμένος; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἔτσι γίνεται. Ὑπάρχει βέβαια καὶ κάποιο παρόμοιο ἀπόφθεγμα ποῦ λέχθηκε ἀπὸ μὴ χριστιανούς· «Δοῦλος μὲν ἐπίκτητος ὑπῆρξα, καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἀνάπηρος· κατὰ τὴν πτώχεια Ἰσρος καὶ φίλος τῶν ἀθανάτων»⁶. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἔχει ὁ φτωχός, ἢ δὲ ψυχὴ τοῦ πλουσίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ παραφροσύνη, ἀπὸ κενοδοξία, ἀπὸ ἄπειρες ἐπιθυμίες, ἀπὸ ὀργὴ καὶ θυμὸ, ἀπὸ πλεονεξία, ἀπὸ ἀδικία, καὶ ὅποιοδήποτε ἄλλο κακό. Ἄρα εἶναι φανερό ὅτι αὐτὴ εἶναι κατάλληλη γιὰ εὐσέβεια, παρὰ ἐκείνη. Ὅποιοδήποτε βέβαια θέλετε νὰ μάθετε, τί εἶναι περισσότερο εὐχάριστο (διότι αὐτὸ βλέπω, ὅτι θέλουν πολλοὶ νὰ μάθουν, ἂν δηλαδὴ αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι περισσότερο εὐχάριστος). Καὶ ὅμως πρέπει οὔτε γι' αὐτὸ νὰ ἀμφιβάλετε· διότι αὐτὸς ποῦ βρίσκεται κοντὰ στὴν ὑγεία, αὐτὸς νιώθει καὶ πολλὴ εὐχαρίστηση.

Ποιὸς δέ, πὲς μου, εἶναι ἰκανὸς νὰ κατορθώσῃ, στὴν προκειμένη περίπτωση, αὐτὸ ποῦ ἐπιθυμοῦμε, ἐννοῶ τὸ νόμο αὐτό, ὁ φτωχὸς ἢ ὁ πλούσιος; ποιὸς ὀργίζεται εὐκολα, αὐτὸς ποῦ παροργίζεται μὲ τοὺς δούλους, αὐτὸς ποῦ ἔχει συναλλαγές μὲ ἀναρίθμητους ἀνθρώπους, ἢ ἐκεῖνος ποῦ προσέρχεται νὰ ζητήσῃ ἕναν ἄρτο ἢ ἕνα ἱμάτιο; Αὐτὸς δὲ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὄρκους, ἂν θέλει, ἀλλὰ πάντοτε ζεῖ μὲ ἀπραγμοσύνη· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνος ποῦ ἀσκεῖται νὰ μὴ ὀρκίζεται, καὶ τὰ χρήματα θὰ περιφρονῆσῃ πολλὰς φορές, καὶ παντοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανέναν τοὺς δρόμους τῆς ἀρετῆς νὰ διασχίζονται ἀπὸ αὐτὸ τὸ καλό, καὶ ὅλοι νὰ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἐπιείκεια, πρὸς τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβεια, πρὸς τὸν καταρτισμὸ τῆς ψυχῆς, πρὸς τὴν κατάνυξη.

Ἄς μὴ δείχνουμε λοιπὸν ἀδιαφορία, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ὡς καταβάλλουμε πολὺ μεγάλη προσπάθεια, αὐτοὶ μὲν ποῦ ἔχουν κατορθώσῃ κάτι, γιὰ νὰ διαφυλάξουν αὐτὸ ποῦ κατόρθωσαν, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ εὐκολα κάποια ἀπώλεια

καὶ παλίρροϊαν εἰς τοῦπίσω, οἱ δὲ ἔτι λειπόμενοι, ὥστε δια-
 νασιῆναι, ὥστε σπουδάσαι τὸ λείπον πληρῶσαι. Καὶ τέως οἱ
 κατορθώσαντες τοὺς μήπω δυνηθέντας, καθάπερ ἐν πελάγει
 ρηχομένοις τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες, ἐν τῷ λιμένι τῆς ἀνω-
 5 μοσίας δεχέσθωσαν λιμὴν γὰρ ὄντως ἀσφαλῆς τὸ μὴ ὀμνύ-
 ναι λιμὴν, πρὸς τὸ μὴ καταποντίζεσθαι ὑπὸ τῶν προσπιπόν-
 των πνευμάτων. Κἂν γὰρ ὄργῃ, κἂν ἐπήρεια, κἂν θυμὸς ὑ-
 περζέσῃ, κἂν ὀϊοῦν, ἢ ψυχὴ ἐν ἀσφαλείᾳ καθέστηκεν, ὥστε
 οὐδ' ἂν ἐκβάλῃ τι τῶν οὐκ ὀφειλόντων εἰρηῆσθαι· οὐ γὰρ εἰς
 10 ἀνάγκην κατέστησεν ἑαυτήν, οὐδὲ νόμον. Ὅρα τί διὰ τὸν ὄρ-
 κον ἐποίησεν Ἡρώδης· τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε τοῦ Προδρο-
 μου· «διὰ τοὺς ὄρκους» γὰρ, φησί, «καὶ τοὺς συνανακειμένους
 οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθραιῆσαι». Τί δι' ὄρκον πέπονθεν ὁ Σα-
 οὐλ; Ὁ μὲν γὰρ ἐπιώρκησεν, ὁ δὲ Ἡρώδης, καὶ τῆς ἐπιορ-
 15 κίας χεῖρον εἰργάσατο, τὸν φόνον. Πάλιν ὁ Ἰησοῦς διὰ τὸν
 ὄρκον ἐπὶ τῶν Γαθαωνιτῶν οἷα πέπονθεν ἕγνωσ'· σατανικὴ
 γὰρ ὄντως ἐστὶ παγὶς τὸ ὀμνύναι.

Διαρρήξωμεν τοίνυν τὰ σχοινία, καὶ ἐν εὐκολίᾳ κατα-
 σιήσωμεν ἑαυτοὺς πάσης φυλακῆς· ἀπαλλαγῶμεν τῆς σατανικῆς
 20 παγίδος· φοβηθῶμεν τὴν ἐντολὴν τὴν Δεσποικὴν· εἰς συνή-
 θειαν ἀρίστην ἑαυτοὺς ἐμβάλλωμεν, ἵνα, ὁδῶ προβαίνοντες,
 καὶ ταύτην καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολάς κατορθώσαντες, τῶν ἐ-
 πηγγελμένων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν χά-
 ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ'
 25 οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7. Μάρκ. 6, 26.

8. Κριτ. 21. 1-25.

καὶ ἐπιστροφή πρὸς τὰ πίσω, αὐτοὶ δὲ ποὺ ὑστεροῦν ἀκόμα, γιὰ νὰ διεγερθοῦν καὶ νὰ φροντίσουν νὰ συμπληρώσουν αὐτὸ ποὺ τοὺς λείπει. Καὶ πρῶτα αὐτοὶ ποὺ κατόρθωσαν, ἀφοῦ ἐκτείνουν τὰ χέρια πρὸς ἐκείνους, ποὺ δὲν μπόρεσαν ἀκόμη νὰ κατορθώσουν, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ἐκείνους ποὺ κολυμβοῦν στὸ πέλαγος, ἄς τοὺς δεχθοῦν στὸ λιμάνι ποὺ ἀπουσιάζει ὁ ὄρκος· διότι πράγματι τὸ νὰ μὴ ὀρκίζεται κανένας εἶναι λιμάνι ἀσφαλές· λιμάνι γιὰ νὰ μὴ καταποντιζόμαστε ἀπὸ τοὺς ἐφορμοῦντες ἀνέμους. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχει ὀργή, ἢ περιφρόνηση, καὶ ἂν θυμὸς ποὺ κοχλάζει ἢ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἢ ψυχὴ εἶναι ἐξασφαλισμένη, ὥστε νὰ μὴ ἐκτομίσει κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ δὲν πρέπει νὰ λεχθοῦν· διότι δὲν δημιούργησε σ' αὐτὴν ἀνάγκη οὔτε νόμο. Πρόσεχε τί ἔκαμε ὁ Ἡρώδης γιὰ τὸν ὄρκο ποὺ εἶχε δώσει· ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Προδρόμου· διότι, λέγει, γιὰ τοὺς ὄρκους ποὺ εἶχε θάλει καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ κάθονταν μαζί του στὸ τραπέζι, δὲν θέλησε νὰ παραβεῖ τὸν ὄρκο του»⁷. Γιὰ τὸν ὄρκο, τί ἔπαθαν οἱ φυλὲς ἐναντίον τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν⁸; Γιὰ τὸν ὄρκο τί ἔπαθε ὁ Σαούλ; Διότι ὁ μὲν ἕνας ἐγίνε ἐπίορκος, ὁ δὲ Ἡρώδης διέπραξε κάτι χειρότερο καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίορκία, τὸ φόνο. Πάλι γνώρισες ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, γιὰ τὸν ὄρκο ἐναντίον τῶν Γαβαωνιτῶν· διότι πράγματι ὁ ὄρκος εἶναι παγίδα σατανική.

Ἄς ἀποκόψουμε λοιπὸν τὰ σχοινιά, καὶ ἄς καταστήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐλεύθερους ἀπὸ κάθε δεσμό· ἄς ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ σατανικὴ παγίδα· ἄς σεβασθοῦμε τὴ δεσποτικὴ ἐντολή· σὲ ἄριστη συνήθεια ἄς ὀδηγήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὥστε βαδίζοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ ἀφοῦ κατορθώσουμε καὶ αὐτὴν καὶ τίς ὑπόλοιπες ἐντολές, νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ σὲ ἐκείνους, ποὺ ἀγαποῦν αὐτόν, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Δ'

(Πρόξ. 5, 34 - 6, 7)

«Ἀνασιὰς δέ τις ἐν τῷ συναδρίῳ Φαρισαῖος, ὄνομα-
τι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ,
5 ἐκέλευσεν ἔξω θραχὺ τι τοὺς Ἀποσιόλους γενέσθαι».

1. Οὗτος ὁ Γαμαλιήλ, Παύλου διδάσκαλος ἦν. Καὶ θαυ-
μάσαι ἄξιον πῶς, καὶ τὰς κατὰ νοῦν κρίσεις ἔχων, καὶ νο-
μομαθῆς ὢν, οὐδέπω ἐπίστευσεν. Οὐκ ἔστι δὲ αὐτὸν μεῖναι
μὴ πιστεύσαντα δι' ὅλου. Καὶ δῆλον ἐκ τῶν ρημάτων αὐτοῦ,
10 δι' ὧν συμβουλεύει «ἐκέλευσεν» γάρ, φησὶν, «ἔξω θραχὺ τι
τοὺς Ἀποσιόλους ποιῆσαι». Ὅρα τὴν σύνεσιν τῆς δημηγορί-
ας, καὶ πῶς αὐτοὺς εὐθέως εἰς φόβον ἐνέβαλεν. Ὡστε δὲ
μὴ ὑποπιευθῆναι αὐτὸν ὡς τὰ ἐκείνων φρονοῦντα, ὡς πρὸς
ὁμογνώμονας διαλέγεται, καὶ οὐ πολλῇ τῇ σφοδρότητι κέχρη-
15 ται, ἀλλ' ὡς ὑπὸ τοῦ θυμοῦ μεθύουσιν, οὕτω φησὶν «Ἄν-
δρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τού-
τοις τί μέλλετε πράσσειν». Μὴ ἀπλῶς, φησί, μηδὲ ὡς ἔτυχε
φέρεσθε. «Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, λέ-
γων εἶναί τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡς
20 τριρακοσίων ὃς ἀνηρέθη καὶ πάντες, ὅσοι ἐπέιδοντο αὐτῷ,
διελύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν». Ἀπὸ παραδειγμάτων
αὐτοὺς σωφρονίζει, καὶ τὸν πλείονας ἀποσιήσαντα ὕστερον
τίθησι παραμυθούμενος αὐτούς. Πρὸ μὲν οὖν τοῦ τὰ παρα-
δείγματα εἰπεῖν λέγει, «Προσέχετε ἑαυτοῖς», ἐπειδὴ δὲ ἔ-

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Δ'

(Πράξ. 5, 34 - 6, 7)

«Σηκώθηκε ὅμως μέσα στο συνέδριο ἓνας Φαρισαῖος, με τὸ ὄνομα Γαμαλιήλ, διδάσκαλος τοῦ νόμου, ποὺ τιμῶνταν ἀπὸ ὅλο τὸ λαό, καὶ διέταξε νὰ βγάλουν γιὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοὺς ἀποστόλους»¹.

1. Αὐτὸς ὁ Γαμαλιήλ ἦταν διδάσκαλος τοῦ Παύλου. Καὶ εἶναι ὄξιο νὰ ἀπορεῖ κανένας, πῶς, ἂν καὶ εἶχε καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ κρίνει καὶ ἦταν νομομαθής, δὲν εἶχε ἀκόμη πιστεύσει. Δὲν εἶναι δυνατό δὲ αὐτὸς νὰ ἔμεινε τελείως ἄπιστος. Καὶ γίνεται αὐτὸ φανερὸ ἀπὸ τὰ λόγια του, με τὰ ὁποῖα συμβουλεύει. Διότι, λέγει, «Διέταξε νὰ βγάλουν γιὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοὺς Ἀποστόλους». Πρόσεχε τὴ σύνεση τῆς ὁμιλίας του καὶ πῶς τοὺς κάμνει ἀμέσως νὰ φοβηθοῦν. Γιὰ νὰ μὴ τὸν ὑποπτευθοῦν, ὅτι ἔχει τίς ἴδιες πεποιθήσεις καὶ ιδέες με ἐκείνους, συζητεῖ σὰν νὰ ἔχει τὴν ἴδια γνώμη, καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ μεγάλη αὐστηρότητα στὰ λόγια του, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ θυμό, ἔτσι λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, προσέχετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀπὸ αὐτὸ ποὺ σκέπτεσθε νὰ κάνετε στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς». Μὴ φέρεσθε, λέγει, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε. «Διότι πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ, ἐμφανίσθηκε ὁ Θεοδᾶς, ποὺ ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι κάποιος σπουδαῖος, στὸν ὁποῖο προσκολλήθηκε ἓνας ἀριθμὸς ἀνθρώπων, περίπου τετρακοσίων· αὐτὸς ὅμως φονεύθηκε, καὶ ὅλοι ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦσαν διαλύθηκαν καὶ ἐκμηδενίσθηκαν». Μὲ παραδείγματα τοὺς σωφρονίζει, καὶ κατόπιν παρουσιάζει ἐκείνον ποὺ ἀπέσπασε πρὸς τὸ μέρος του περισσότερους, παρηγορόντας αὐτούς. Πρὶν δηλαδὴ ἀναφέρει τὰ παραδείγματα, λέγει: «Προσέχετε τοὺς ἑαυτοὺς», ὅταν δὲ ἀνέφερε τὰ παρα-

δειξεν, ἀποφαίνεται, λέγων «Καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν Ἐπίσημοι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων».

«Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέσκησεν ἰκανὸν λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ· καὶ κείνος ἀπώλειτο, καὶ πάντες, ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν. Καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν Ἐπίσημοι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ἢ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλή αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἔσιν, οὐ δύνησεσθε καταλῦσαι αὐτό». Ὡσεὶ ἔλεγεν·

10 Ἐπίσημοι καὶ ἐὰν ἐξ ἐναντιῶν καὶ οὗτοι συνέσκησαν, οὐδὲν κωλύσει καὶ αὐτούς καταλυθῆναι. «Μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε». Καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου καὶ διὰ τοῦ ἀσυμφόρου ἀποτρέπει αὐτούς. Οὐκ εἶπε δὲ ὑπὸ τίνος ἀνηρέθησαν, ἀλλ' ἀπλῶς, ὅτι διελύθησαν, ἰάχα ὡς παρέλκον. Δι' ὧν δὲ ὑποτίθησι, διδάσκει ὅτι εἰ μὲν ἀνθρώπινον τὸ ἔργον, οὐδὲν δεήσει πραγμάτων ὑμῖν, εἰ δὲ θεῖόν ἔσιν, οὐδὲ μετὰ πραγμάτων δύνησεσθε περιγενέσθαι. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ λόγος συνειὸς ἔδοξεν, ὅτι καὶ ἐπέσκησαν ὥστε μὴ ἀνελεῖν αὐτούς, ἀλλὰ

μασιῖξαι μόνον «ἐπέσκησαν γὰρ αὐτῷ», φησί· «καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς Ἐπίσημοι, δειραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς». Ὁρα μετὰ πόσα μασιῖζονται θαύματα. Καὶ ὁμοίως πάλιν ἡ διδασκαλία ἐπειτείνει· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἐδίδασκον. «Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι, πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν Χριστόν».

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

δείγματα ἀποφαίνεται, λέγοντας· «Καὶ στήν περίπτωση λοιπὸν αὐτῆ, σᾶς συμβουλεύω, ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς».

«Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐμφανίσθηκε ὁ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, κατὰ τίς ἡμέρες τῆς ἀπογραφῆς, καὶ παρέσυρε πίσω του πλῆθος· καὶ ἐκεῖνος θανατώθηκε καὶ ὅλοι ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦσαν διασκορπίσθηκαν. Καὶ τώρα σᾶς συμβουλεύω λοιπὸν, ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς καὶ ἀφήσατέ τους ἐλεύθερους· διότι ἂν αὐτά, πού σκέπτονται αὐτοὶ ἢ τὸ ἔργον αὐτὸ πού κάνουν, εἶναι ἀνθρώπινο, θὰ καταστραφεῖ μόνο του, ἐὰν ὅμως εἶναι ἀπὸ τὸ Θεό, δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ καταστρέψετε». Σὰν νὰ ἔλεγε· ἴσχυρα τηθεῖτε· καὶ ἂν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ μόνοι τους συγκρότησαν ὁμάδα, τίποτε δὲν θὰ ἐμποδίσει καὶ αὐτοὶ νὰ διαλυθοῦν· «Μήπως δὲ βρεθεῖτε καὶ θεομάχοι». Καὶ ἀποτρέπει αὐτοὺς προβάλλοντας τὸ ἀδύνατο καὶ τὸ ἀνωφελές. Δὲν εἶπε δὲ ἀπὸ ποιὸν φονεύθηκαν, ἀλλ' ἀπλῶς, ὅτι διαλύθηκαν, θεωρώντας ἴσως αὐτὸ περιττό. Μὲ αὐτὰ δὲ πού ἀναφέρει διδάσκει, ὅτι ἔὰν μὲν εἶναι ἀνθρώπινο τὸ ἔργο, δὲν θὰ χρειασθεῖ ἐσεῖς νὰ πράξετε κάτι, ἐὰν ὅμως εἶναι θεϊκό, δὲν θὰ μπορέσετε οὔτε μὲ ἐνέργειες ἐναντίον τους νὰ ὑπερισχύσετε. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ λόγος φάνηκε συνετός, καὶ πείσθηκαν, ὥστε νὰ μὴ φονεύσουν αὐτοὺς, ἀλλὰ μόνο νὰ τοὺς μαστιγώσουν· διότι λέγει, «Πείσθηκαν σ' αὐτόν· καὶ ἀφοῦ προσκάλεσαν τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ἔδειραν, καὶ τοὺς παράγγειλαν, νὰ μὴ διδάσκουν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τοὺς ἀπέλυσαν». Πρόσεχε, μετὰ ἀπὸ πόσα θαύματα μαστιγώνονται. Καὶ ὅμως πάλι ἡ διδασκαλία ἐπεξετεινόταν· διότι καὶ στήν οἰκία καὶ στοῦ ἱεροῦ δίδασκαν. «Οἱ μὲν λοιπὸν Ἀπόστολοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριο μὲ χαρὰ μεγάλη, διότι ἀξιώθηκαν νὰ κακοποιηθοῦν γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ δὲν ἔπαυαν κάθε ἡμέρα στοῦ ἱεροῦ δημόσια, καὶ στὰ σπίτια κατ' ἰδίαν νὰ διδάσκουν, καὶ νὰ κηρύττουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Μεσσίας».

«Κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές, καὶ ἐνῶ οἱ μαθητὲς πληθύνονταν, ἄρχισαν παράπονα τῶν ἐλληνιστῶν καὶ τῶν ἐβραίων,

δι παρεθεωροῦντι ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι
 αὐτῶν). Οὐκ ἐν ἐκείναις πάντως λέγει ταῖς ἡμέραις, ἀλλά,
 ἐπεὶ συνήθεια τοιαύτη ἐστὶ τῇ Γραφῇ, καὶ τὰ μέλλοντα συμ-
 βαίνειν ὡς ἐφεξῆς γινόμενα λέγει, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν.

5 Ἑλληνιστὰς δὲ οἶμαι καλεῖν τοὺς Ἑλληνιστὶ φθεγγομένους·
 οὗτοι γὰρ Ἑλληνιστὶ διελέγοντο, Ἑβραῖοι ὄντες. Ἴδου καὶ
 ἄλλος πειρασμός· μᾶλλον δὲ καὶ σὺ, εἰ θούλει σκοπεῖν, ὄψει
 καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοὺς πολέμους ὄντας ἐξ ἀρχῆς.
 «Προσκαλεσάμενοι δέ», φησί, «οἱ δώδεκα τὸ πλήθος τῶν

10 μαθητῶν, εἶπον· Οὐκ ἀρεσιόν ἐστι καιαλιπόντας ἡμᾶς τὸν
 λόγον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τραπέζας». Καλῶς τῶν γὰρ ἀναγ-
 καίων τὰ ἀναγκαιότερα προτιμότερα. Ὅρα δὲ πῶς εὐθέως
 καὶ τούτων πρόνοιαν ποιοῦνται, καὶ τοῦ κηρύγματος οὐκ ἀ-
 μελοῦσιν. Ὡς αἰδεσιμώτεροι δὲ ἐκεῖνοι ἦσαν, διὸ καὶ προ-

15 κρίνονταν. «Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν
 μαρτυρουμένους ἐπὶ, πλήρεις Πνεύματος καὶ Σοφίας, οὓς
 καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευ-
 χῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαριτερήσομεν. Καὶ ἤρε-
 σεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο

20 Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου» (ἄ-
 ρα καὶ ἐκεῖνοι πλήρεις πίστεως ἦσαν, οὓς καὶ ἐξελέξαντο,
 ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ γένηται, οἷα ἐπὶ Ἰούδα, οἷα ἐπὶ Ἀνατίου
 καὶ Σαπφείρας) «καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχορον, καὶ Νικά-
 νορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυ-

25 τιν Ἀντιοχέα, οὓς ἔσποιησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων· καὶ
 προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. Καὶ ὁ λόγος
 τοῦ Κυρίου ἠύξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν

διότι κατὰ τὴν καθημερινὴν περίθαλψιν τῶν φτωχῶν παραμελοῦνταν οἱ χῆρες τους». Δὲν ἐννοεῖ ὅπως ἴσως τις ἡμέρας ἐκείνες, ἀλλὰ συνηθίζει ἡ Γραφή, καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν νὰ τὰ ἀναφέρει σὰ νὰ συνέβηκαν, καὶ γι' αὐτὸ μίλησε ἔτσι. Ἑλληνιστὲς δὲ νομίζω, ὅτι ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ ὀμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· διότι αὐτοὶ μιλοῦσαν ἑλληνικά, ἂν καὶ ἦσαν ἑβραῖοι. Νὰ καὶ ἄλλη δοκιμασία· μάλλον δὲ καὶ σύ, ἂν θέλεις νὰ ἐξετάσεις, θὰ διαπιστώσεις ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν οἱ πόλεμοι γίνονται καὶ ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω. «Ἄφοῦ προσκάλεσαν», λέγει, «οἱ δώδεκα ὀπίστολοι τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν εἶπαν· δὲν μᾶς φαίνεται σωστὸ νὰ ἀφήσουμε ἐμεῖς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὑπηρετοῦμε στίς τράπεζας τῶν φαγητῶν». Σωστὸ· διότι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τὰ ἀναγκαιότερα εἶναι προτιμότερα. Πρόσεχε δέ, πῶς λαμβάνουν πρόνοιαν γι' αὐτὰ ἀμέσως, καὶ δὲν παραμελοῦν τὸ κήρυγμα. Ἐφόσον δὲ ἐκεῖνοι ἦσαν σεβασμιώτεροι, γι' αὐτὸ καὶ προτιμοῦνται. «Ἐξετάσατε λοιπόν, ἀδελφοί, προσεκτικὰ καὶ ἐκλέξατε ἀπὸ σᾶς τοὺς ἴδιους ἑπτὰ ἄνδρες, ποὺ νὰ ἔχουν ἀπ' ὅλους καλὴ μαρτυρίαν, γεμάτους ἀπὸ Πνεῦμα καὶ σύνεσιν, στοὺς ὁποίους θὰ ἀναθέσουμε τὴν φροντίδα αὐτῆς. Ἐμεῖς δὲ θὰ ἀφοσιωθοῦμε ἀποκλειστικὰ εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ κηρύγματος. Καὶ ἡ πρότασις αὐτῆς τῶν Ἀποστόλων ἄρесе σ' ὀλόκληρο τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν· καὶ ἐξέλεξαν τὸν Στέφανον, ἄνδρα γεμάτον ἀπὸ πίστεως καὶ ἀπὸ Πνεῦμα ἁγίου» (ἄρα καὶ ἐκεῖνοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ πίστεως, καὶ τοὺς ὁποίους ἐξέλεξαν, ὥστε νὰ μὴ γίνωνται τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα ποὺ συνέβηκαν εἰς τὴν περίπτωσιν καὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σάπφειρας) «καὶ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Πρόχορον καὶ τὸν Νικάνορα καὶ τὸν Τίμωναν καὶ τὸν Παρμενᾶ καὶ τὸν Νικόλαον, ποὺ ἦταν προσηλύτος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ αὐτοὺς τοὺς παρουσίασαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἄφοῦ προσευχήθησαν αὐτοί, ἔθεσαν τὰ χέρια τοὺς ἐπάνω τοὺς γιὰ νὰ τοὺς μεταδοθῆ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ προόδευεν καὶ ὁ ἀριθμὸς

ἐν Ἱερουσαλήμ σφόδρα πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουε
 τῆ πίσει. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. «Ἄνδρες
 προσέχετε ἑαυτοῖς». Ὅρα δὴ μοι τὸν Γαμαλιῆλον ἐνιαῦθα
 πῶς μετὰ ἐπιεικείας διαλέγεται, καὶ θραχέα διέξεισι πρὸς
 5 αὐτούς, καὶ οὐ λέγει παλαιὰ διηγήματα (καίτοι γε ἔχων)
 ἀλλὰ νεώτερα, ἃ μάλιστα πρὸς πίστιν ἦσαν ἰσχυρά· διὸ καὶ
 μετ' ἐπικρύψεως αἰνίττειται, λέγων «Πρὸ γὰρ τούτων τῶν
 ἡμερῶν», μονονουχί δηλῶν ὡς οὐ πρὸ πολλῶν. Εἰ μὲν οὖν
 εὐθέως εἶπεν, Ἔφειτε τοὺς ἄνδρας, καὶ αὐτὸς ἔδοξεν ὑπο-
 10 πτος ἄν, καὶ ὁ λόγος οὕτως οὐκ ἦν ἰσχυρός, μετὰ δὲ τῶν
 παραδειγματίων τὴν οἰκειαν ἰσχὺν ἐλάμβανε. Διὰ τοῦτο οὐ-
 δὲ ἐνὸς μέμνηται, ἀλλὰ καὶ δευτέρου, καίτοι εἶχεν εἰπεῖν
 καὶ τρίτον, ἐκ περιουσίας καὶ ἐαντὶν καλῶς λέγοντα δει-
 κνύς, κἀκείνους ἀπάγων τῆς φονικῆς προαιρέσεως. «Ἀπό-
 15 σιητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων».

2. Ὅρα πῶς τὸ ἦθος ἐπιεικῆς· καὶ οὔτε μακρὸν τὸν λό-
 γον, ἀλλὰ σύντομον ποιεῖ, οὔτε ἐκείνων μετὰ θυμοῦ μέμνη-
 ται. «Καὶ πάντες, ὅσοι ἐπέιθονιο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν».
 Τοῦτο λέγων, οὐδὲν εἰς Χριστὸν βλασφημεῖ, ἀλλ' ὁ θούλε-
 20 ται μάλιστα κατορθοῖ. «Ἐὰν ἦ», φησί, «ἐξ ἀνθρώπων, κατα-
 λυθήσεται». Ἐνιαῦθα καὶ συλλογίζεσθαι μοι αὐτοὺς δοκεῖ,
 καὶ λέγειν Ὅυκοῦν, ἐπεὶ οὐ κατελύθη, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπι-
 νον. «Μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε». Τοῦτο εἶπε, τῷ ἀ-
 δυνάτῳ καὶ ἀσυμφόρῳ κατασιέλλων αὐτούς. «Εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ
 25 ἔστιν, οὐ δυνήσεσθε». Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν ἦ Θεὸς ὁ Χριστὸς
 (τὸ γὰρ ἔργον τοῦτο ἐδήλου), οὐδ' ἀπεφήνατο διὸ οὐκ ἀν-
 θρώπινόν ἐστιν, οὔτε διὸ θεῖον, ἀλλὰ τῷ μέλλοντι καιρῷ τὴν
 πίστιν ἐπέτρεπεν, ὥστε πείσαι. Καὶ εἰ ἔπεισε, τίνος ἔνεκεν,

τῶν μαθητῶν στὰ Ἱεροσόλυμα πληθυνόταν πάρα πολύ· καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων ἀποδέχονταν τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως». Ἄλλ' ὡς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ προαναφερθέντα. «Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, προσέχετε τοὺς ἑαυτοὺς σας». Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ λοιπὸν ἐδῶ τὸν Γαμιαλιῆλο μὲ πόση ἐπιείκεια ὁμιλεῖ καὶ μὲ συντομία ἐκθέτει, καὶ δὲν λέγει διηγήσεις ἀπὸ παλαιὰ γεγονότα (ἂν καὶ μπορούσε), ἀλλὰ γιὰ νεώτερα, ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἦταν ἰσχυρὰ γιὰ νὰ γίνουν πιστευτά. Γι' αὐτὸ καὶ συγκαλυμμένα ὑπαινίσσεται, λέγοντας· «Πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν»· σχεδὸν δηλώνοντας ὅτι αὐτὰ ἔγιναν ὄχι πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας. Ἐὰν δηλαδὴ ἔλεγε ἀμέσως, ἄφησατε τοὺς ἄντρες, καὶ αὐτὸς θὰ φαινόταν ὑποπτος καὶ ὁ λόγος δὲν θὰ ἦταν τόσο ἰσχυρὸς, μαζὶ δὲ μὲ τὰ παραδείγματα ἀπέκτησε τὴν ἀπαιτούμενη δύναμιν. Γι' αὐτὸ δὲν ἀνέφερε μόνον ἓνα περιστατικόν, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, καὶ εἶχε τὴν δυνατότητα ν' ἀναφέρει καὶ τρίτον, ἀποδεικνύοντας καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ λόγου του, καὶ ἐκείνους ἀποτρέποντας ἀνθρώπους.

2. Πρόσεχε, πῶς ὁ χαρακτήρας τῆς ὁμιλίας του εἶναι ἐπιεικὴς. Καὶ δὲν μακρυγορεῖ, ἀλλ' ὁμιλεῖ μὲ συντομίαν καὶ οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖται μὲ ὀργήν. «Καὶ ὅλοι ὅσοι ὑπάκουαν καὶ ἀκολουθοῦσαν αὐτόν, διασκορπίσθησαν». Λέγοντας αὐτὸ δὲν βλασφημεῖ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κατορθώνει πρὸ πάντων ἐκεῖνο ποὺ θέλει. «Ἐὰν αὐτὸ ποὺ κάνουν προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, θὰ καταστραφεῖ μόνον του». Ἐδῶ μοῦ φαίνεται, ὅτι αὐτοὶ συλλογίζονται καὶ λέγουν. Ἐπειδὴ δὲν καταλύθηκε, δὲν εἶναι ἀνθρώπινο. «Μήπως θρεθεῖτε καὶ θεομάχοι». Εἶπε αὐτὸ γιὰ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸ ἀκατόρθωτον καὶ ἀνωφελές. «Ἐὰν δὲ προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεόν, δὲν θὰ μπορέσετε». Δὲν εἶπε, ἂν εἶναι Θεὸς ὁ Χριστός· (διότι τὸ ἔργον του αὐτὸ δὴλωνε), οὔτε διατύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, οὔτε ὅτι εἶναι θεϊκόν, ἀλλ' ἄφησε τὴν πίστην στὸν μέλλοντα χρόνον, γιὰ νὰ τοὺς πείσει. Καὶ ἐὰν τοὺς

φροῖν, ἐμάσιξαν; Τῇ μὲν ἀναμφοβητήτῳ δικαιολογία ἀντιβλέπει οὐκ εἶχον, ὅμως δὲ τὸν θυμὸν ἐπλήρουν τὸν οἰκεῖον ἄλλως δὲ καὶ πάλιν ταύτη φοβήσειν προσεδόκησαν. Καὶ τῷ μὴ παρόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα λέγειν ἐπεσπάσατο μᾶλλον αὐ-

5 τούς· καὶ ἡ γλυκύτης δὲ τῶν λόγων καὶ τὸ δίκαιον τῶν λεγομένων ἐπειθε. Μόνον γὰρ οὐχὶ ἐκήρυτε καὶ οὗτος τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ μονονουχὶ τοιαῦτα δικαιολογούμενος πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνεται· "Ἐπίσθητε διὸ οὐκ ἰσχύσατε καταλῦσαι διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε;".

10 Οὕτω μέγα τὸ κήρυγμα, διὸ καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ μαρτυρία. Ἐκεῖ τειρακόσιοι ἀνέστησαν, καὶ μετὰ τοῦτο ἰκανὸς ὄχλος· ὧδε δώδεκα ἦσαν εἰ πρώτοι. Μὴ οὖν ὑμᾶς πιεῖτω τὸ πλῆθος τὸ προσγεγόμενον «ἐὰν γὰρ ἦ ἐξ ἀνθρώπων τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται». Εἶχε καὶ Αἰγύπτιον εἰπεῖν

15 ἕτερον, ἀλλὰ περιττὸς λοιπὸν ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. Εἶδες πῶς τῷ φοβερῷ τὸν λόγον κατέκλεισε; Διὸ καὶ οὐκ ἀποφαίνεται ἀπλῶς, ἵνα μὴ δόξη ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ πράγματιος ἐκβάσεως συλλογίζεται. Οὐκ ἐτόλμησε δὲ ἀποφῆναι διὸ οὐκ ἀνθρώπινόν ἐστιν, οὐδὲ διὸ ἐκ Θεοῦ ἐ-

20 πειδή, εἰ εἶπεν διὸ ἐκ Θεοῦ, ἀνιέλεγον ἂν εἰ δὲ ἐξ ἀνθρώπων, πρόχειροι πάλιν εἰς τὸ ἐπαναστῆναι ἐγίνοντο. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς περιμεῖναι τὸ τέλος κελεύει, εἰπὼν, «Ἀπόσθητε». Οἱ δὲ ἀπειλοῦσι πάλιν, εἰδότες μὲν διὸ οὐδὲν ἀνύουσι, ποιούσιντες δὲ τὸ αὐτῶν τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία, ἀδυνάτοις πολ-

25 λάκις ἐπιχειρεῖ. «Μετὰ δὲ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας». Ταῦτα, τοῖς τοῦ Ἰωσήπου βιβλίοις ἐγκύφατες, μαθήσεσθε ἀκριβέσιον· ἐκεῖνος γὰρ τὴν τούτων ἱστορίαν συντάτιων ἀκρι-

1α. Πρβλ. Πραξ. 21, 38-39.

καὶ 1, 20, 2 γιὰ τὸ Θεωδᾶ.

2. Πρβλ. Ἰωσήπου, Ἰουδ. Ἀρχαιολογία. 1, 18, 1 γιὰ τὸν Ἰούδα καὶ 1, 20, 2 γιὰ τὸ Θεωδᾶ.

ἔπεισε, λέγει, γιὰ ποιὸ λόγὸ τοὺς μαστίγωσαν; Τὴν μὲν ἀμφισβήτητη αὐτὴ δικαιολογία, δὲν μπορούσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν, ἀλλ' ὅμως ἰκανοποιούσαν τὸ δικό τους θυμό, ἄλλως τε καὶ πάλι ἀνέμεναν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι θὰ τοὺς ἐκφοβίσουν. Καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ λέγει αὐτὰ παρουσία αὐτῶν περισσότερο προσήλκυσε αὐτούς· καὶ ἡ γλυκύτητα τῶν λόγων, καὶ τὸ δίκαιο τῶν λεγομένων ἔπειθε αὐτούς. Διότι, ὄχι μόνο καὶ αὐτὸς κήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ ἀποτείνεται πρὸς αὐτοὺς προβάλλοντας αὐτὲς τίς δικαιολογίας· 'Πεισθήκατε, ὅτι δὲν μπορέσατε νὰ τὸ καταλύσετε. Γιατί δὲν πιστέψατε;'

Τόσο μεγάλο ἦταν τὸ κήρυγμα, ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς νὰ προέρχεται ἡ μαρτυρία. Ἐκεῖ παρουσιάσθηκαν τετρακόσιοι, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἄρκετός ὄχλος, ἐδῶ δώδεκα ἦταν οἱ πρῶτοι. Νὰ μὴ σᾶς φοβίζει λοιπὸν τὸ προστιθέμενο πλῆθος. «Διότι ἐὰν τὸ ἔργο αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, θὰ καταστραφεῖ μόνο του». Μπορούσε νὰ ἀναφέρει καὶ ἄλλο περιστατικὸ πού συνέβηκε μὲ τὸν Αἰγύπτιον^{1α}, ἀλλ' ἦταν πλέον περιττὰ τὰ λόγια του. Εἶδες πῶς τερμάτισε τὸ λόγο του μὲ φοβερὸ ἐπιχείρημα; Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐκφράζει ἀπλῶς γνώμη του, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ, ὅτι ὁμιλεῖ ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ λογικὰ συμπεραίνει ἀπὸ τὴν ἔκβαση τοῦ πράγματος. Δὲν τόλμησε δὲ νὰ ἐκφράσει τὴ γνώμη, ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, σῦτε ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ· διότι, ἂν ἔλεγε ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, θὰ πρόβαλλαν ἀντιρρήσεις, ἐὰν δὲ ἔλεγε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἦταν ἔτοιμοι πάλι νὰ ἐπαναστατήσουν. Γι' αὐτὸ προτρέπει αὐτοὺς νὰ περιμένουν τὸ ἀποτέλεσμα, λέγοντας, «Ἀπομακρυνθεῖτε». Ἐκεῖνοι δὲ πάλι ἀπειλοῦν, ἐνῶ γνωρίζουν ὅτι τίποτε μὲν δὲν ἐπιτυχάνουν, πράττουν δὲ τὸ δικό τους· διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία· πολλές φορές ἐπιχειρεῖ ἀδύνατα πράγματα. «Μετὰ ὅμως ἀπ' αὐτὸν ἐμφανίσθηκε ὁ Ἰούδας». Αὐτὰ θὰ τὰ μάθετε ἀκριβέστερα, ἂν μελετήσετε τὰ βιβλία τοῦ Ἰωσήπου· διότι ἐκεῖνος, συγγράφοντας τὴν ἱστορία αὐτῶν, τὴν ἐξιστορεῖ μὲ ἀκρίβεια². Εἶδες πόσο μεγάλο λόγὸ τόλμησε νὰ πει,

ὥς ἱστορεῖ. Εἶδες ἠλίκον ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι «ἐκ Θεοῦ»,
 ὅτι λοιπὸν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὴν πίστιν ἔλαβεν. Ὅντως
 πολλὴ ἡ παρηγοία, πολὺ τὸ ἀπροσώποληπιον.

«Ἐπίσθησαν δὲ αὐτῶ», φησί, «καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς
 5 Ἀποσιόλους, δείραντες ἀπέλυσαν αὐτούς». Ἐδέσθησαν τὴν
 δόξαν τοῦ ἀνδρός· διὸ καὶ τοῦ ἀνελεῖν μὲν τοὺς Ἀποσιόλους
 ἀφίστανται, μασίξαντες δὲ μόνον αὐτούς ἀπολύουσιν. «Οἱ
 μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου,
 ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καιηξιώθησαν ἀιμασθη-
 10 ναι». Πόσων σημείων τοῦτο οὐ θαυμασιώτερον! Οὐδαμοῦ γέ-
 γογεν ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοῦτο (ἐπεὶ καὶ Ἰερεμίας ἐμασί-
 χθη διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶ Ἠλία ἠπείλησαν, καὶ
 τοῖς ἄλλοις), ἀλλ' ἐνιαῦθα καὶ ἀπὸ τούτου, οὐκ ἀπὸ τῶν ση-
 μείων μόνον, τὴν δύναμιν ἐπεδείκνυντο τοῦ Θεοῦ. Οὐκ εἰ-
 15 πεν ὅτι οὐκ ἤλθουν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀλοῦντες ἔχαιρον. Πόθεν
 δῆλον; Ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα παρηγοίας· οὕτως ἐνεσιτήκεσαν
 αἰεὶ καὶ μετὰ τὰς πληγὰς κηρύτιοντες. Διὸ καί, τοῦτο δη-
 λῶν, «ἐν τῶ ἱερῶ», φησί, «καὶ καὶ οἶκον οὐκ ἐπαύοντο δι-
 δάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν Χριστόν». «Ἐν
 20 δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις». Ποίαις ἡμέραις; Ὅτι ταῦτα ἐ-
 γίνετο, ὅτι μάστιγες, ὅτι ἀπειλαί, ὅτι ἐπληθύνοντο οἱ μαθη-
 ταί, τότε «γογγυσμός γίνεται». Ἀπὸ τοῦ πλήθους δὲ τάχα
 συνέβη· οὐ γὰρ ἔστιν ἀκρίβειαν ἐν πλήθει εἶναι.

«Καὶ πολὺς ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουε τῇ πίστει». Τοῦ-
 25 το αἰνιτιομένον ἐστὶ καὶ δεικνύντις ὅτι, ἀφ' ὧν ὁ κατὰ Χρι-
 στοῦ θάνατος ἐσκευάσθη, πολλοὶ ἀπὸ τούτων πιστεύουσιν. «Ἐ-
 γένετο», φησί, «γογγυσμός, ὅτι παραθεωροῦντο ἐν τῇ διακο-
 νίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν». Ἄρα καθημερινὴ δια-
 κονία ἦν ταῖς χήραις. Καὶ ὄρα πῶς καὶ οὗτος διακονίαν
 30 καλεῖ, καὶ οὐ ταχέως ἐλεημοσύνην, ἅμα καὶ τοὺς δίδοντας,

ὅτι «Εἶναι ἐκ Θεοῦ», ὅταν πλέον ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἔλαβε τὴν πίστη. Πράγματι εἶναι πολὺ μεγάλο τὸ θάρρος του, μεγάλη ἡ ἀμεροληψία του.

«Πείσθηκαν», λέγει, σ' αὐτόν, καί, ἀφοῦ προσκάλεσαν τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἔδειραν καὶ τοὺς ἄφησαν ἐλευθέρους». Σεβάσθησαν τὴ γνῶμη τοῦ ἀνδρός γι' αὐτὸ καὶ ἀποφεύγουν μὲν νὰ θανατώσουν τοὺς ἀποστόλους, ἀφοῦ δὲ τοὺς μαστίγωσαν μόνο, τοὺς ἀπολύουν. «Οἱ μὲν λοιπὸν ἀπόστολοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριο μὲ χαρὰ μεγάλη, διότι ἀξιώθησαν νὰ κακοποιηθοῦν γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ». Ἀπὸ πόσα θαύματα αὐτὸ δὲν εἶναι πιὸ ἀξιοθαύμαστο! Πουθενὰ αὐτὸ δὲν ἔγινε στοὺς παλαιούς (διότι καὶ ὁ Ἰρεμίας μαστιγώθηκε γιὰ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἡλία ἀπειλήσαν, καὶ τοὺς ἄλλους), ἀλλ' ἐδῶ καὶ ἀπ' αὐτό, καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀποδείκνυαν τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶπε, ὅτι δὲν ὑπέφεραν, ἀλλ' ὅτι, ἂν καὶ ὑπέφεραν, χαίρονταν. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό; Ἀπὸ τὸ μετέπειτα θάρρος διότι ἔτσι ἀντέδρασαν πάντοτε κηρύττοντας καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ κτυπήματα. Γι' αὐτὸ καὶ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, λέγει· «Στὸ ἱερὸ δημόσια καὶ στὰ σπίτια κατ' ἴδια δὲν ἔπαυαν νὰ διδάσκουν καὶ νὰ κηρύττουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Μεσσίας». Κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές». Ποιῆς ἡμέρες; Ὅταν συνέβαιναν αὐτά, ὅταν μαστιγῶνονταν, ὅταν ἀπειλοῦνταν, ὅταν αὐξανόταν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, τότε «ἄρχισαν νὰ γογγύζουν». Ἴσως δὲ συνέβηκε αὐτὸ ἀπὸ τὸ πλῆθος, διότι δὲν εἶναι δυνατό στὸ πλῆθος νὰ ὑπάρχει ἀκρίβεια καὶ τελειότης.

«Καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων ἀποδεχόταν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως». Αὐτὸ ἀποτελεῖ ὑπαινιγμὸ, καὶ δείχνει ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς περὶ μηχανεύθηκαν τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, πίστεψαν· «Ἄρχισαν», λέγει, «νὰ γογγύζουν, διότι οἱ χῆρες τους παραμελοῦνταν κατὰ τὴν καθημερινὴ περίθαλψη». Ἄρα καθημερινὴ ἦταν ἡ φροντίδα γιὰ τίς χῆρες. Καὶ πρόσεχε, πῶς καὶ αὐτὸς τὴν ὀνομάζει διακονία, καὶ ὄχι ἀμέσως ἐλεημοσύνη, ἐξυψώνοντας συγχρόνως καὶ ἐκείνους ποὺ πρόσφεραν καὶ ἐ-

καὶ τοὺς λαμβάνοντας διὰ τοῦτου ἐπαίρων. Τοῦτο οὐ κακίας ἦν, ἀλλὰ τοῦ πλήθους ἴσως ραθυμία. Διὰ τοῦτο καὶ προὔθηκεν αὐτὸ εἰς μέσον (οὐ μικρὸν γὰρ κακὸν ἦν), ἵνα ταχέως καὶ διορθωθῇ. Ὁρᾷς πῶς καὶ ἐν ἀρχῇ τὰ κακὰ οὐχὶ ἔξωθεν μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἔσωθεν; Σὺ δὲ μὴ τοῦτο μόνον ἴδῃς, ὅτι διορθώθη, ἀλλ' ὅτι μέγα κακὸν ἦν. «Ἐπισκέψασθε, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν ἐπιτά». Οὐκ οἰκεία γνώμη πράττουσιν, ἀλλὰ πρότερον ἀπολογοῦνται τῷ πλήθει· οὕτω καὶ νῦν γίνεσθαι ἔδει. «Οὐκ ἔστι», φησὶν, «ἀρεσιτὸν καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις». Πρῶτον τὸ ἄτοπον τίθησι, δεικνύς ὡς οὐκ ἐνὸν μετὰ σπουδῆς ἀμφότερα γίνεσθαι· ἐπεὶ, καὶ διε τὸν Μαιθίαν χειροιονεῖν ἔμελλον, πρῶτον τὴν χρεῖαν δεικνύουσι τοῦ πράγματος, ὅτι τε ἔλιπεν εἰς, καὶ ἔδει γενέσθαι δώδεκα. Καὶ ἐνιαῦθα τὴν χρεῖαν ἐδήλωσαν· καὶ οὕτε πρότερον ἐποίησαν, ἀλλὰ περιέμειναν γενέσθαι τὸν γογγυσμόν, οὕτε μὴν ἠγέσχοιτο ἐπὶ πολὺ τοῦτο συμβῆναι.

3. Καὶ ὄρα τὴν κρίσιν αὐτοῖς ἐπιτρέπουσι, καὶ τοὺς πᾶσιν ἀρέσκοντας καὶ ὑπὸ πάντων μαρτυρουμένους ἐκείνους προβάλλονται. «Οἷε μὲν οὖν τὸν Μαιθίαν ἔδει προβάλλεσθαι, δεῖ», ἔλεγον, «ἁπλῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ», ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμα. Διὸ καὶ οὐ κλήρω αὐτὸ ἐπέτρεψαν, οὕτε πάλιν, δυνάμενοι αὐτοὶ ἐκλέξαι Πνεύματι κινούμενοι, τοῦτο ποιοῦσιν ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν μαρτυρίας τὸ δοκοῦν μᾶλλον ἰσιῶσιν. Ἄλλως δὲ τὸ μὲν ὀρίσασθαι τὸν ἀριθμὸν, καὶ χειροιονεῖν, καὶ τὸ ἐν χρεῖα τοιαύτῃ, αὐτῶν ἦν, τὸ δὲ ἐλέσθαι τοὺς ἄνδρας ἐκείνοις ἐπιτρέπουσιν, ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτοὶ χαρίζεσθαι· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς Μωσῆ ἐπιτρέπει ἐλέσθαι πρεσβυτέρους, οὕς

κείνους πού λάβαιναν. Αυτό δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα κακίας, ἀλλὰ ἴσως ἀμέλεια τοῦ πλήθους. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνέφερε αὐτὸ (διότι δὲν ἦταν μικρὸ κακό), γιὰ νὰ διορθωθεῖ σύντομα. Βλέπεις, πῶς τὰ κακὰ καὶ ἀπ' ἀρχῆς δὲν προέρχονταν μόνο ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέσα; Σὺ ὅμως μὴ παρατηρήσεις μόνο αὐτό, ὅτι διορθώθηκε, ἀλλ' ὅτι ἦταν μεγάλο κακό. «Ἐξετάσατε λοιπὸν προσεκτικά, ἀδελφοί, καὶ ἐκλέξατε ἀπὸ σᾱς τοὺς ἴδιους ἑπτὰ ἄνδρες». Δὲν τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ μόνοι τους, ἀλλὰ προηγουμένως ἀπολογοῦνται στὸ πλήθος. Ἔτσι καὶ σήμερα ἔπρεπε νὰ γίνεταί «Δὲν εἶναι», λέγει, «σωστὸ γιὰ μᾶς νὰ ἀφήσουμε τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὑπηρετοῦμε σὲ τράπεζες φαγητῶν». Πρῶτα παρουσιάζει τὸ ἄτοπο, δείχνοντας, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ καὶ τὰ δύο νὰ γίνουν μὲ προσοχὴ μεγάλη. Διότι καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ χειροτονήσουν τὸν Μαθθία, πρῶτα δείχνουν τὴν ἀνάγκη τοῦ πράγματος καὶ ὅτι τοὺς ἔλειπε ἓνας, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουν δώδεκα. Καὶ ἐδῶ τὴν ἀνάγκη ἔδειξαν καὶ δὲν ἐνήργησαν προηγουμένως, ἀλλὰ ἀνέμεναν νὰ ἐκδηλωθεῖ ὁ γογγυσμός, οὔτε ὅμως ἀνέχθησαν γιὰ πολὺ νὰ συμβεῖ αὐτό.

3. Καὶ πρόσεχε τὴν ἐκλογὴν ἐπιτρέπουν σ' αὐτούς, καὶ ἀναδεικνύουν ἐκείνους πού ἦταν σ' ὅλους ἀρεστοὶ καὶ ἀπὸ ὅλους διατυπώνονταν καλὲς μαρτυρίες. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξουν τὸν Μαθθία, ἔλεγαν, «Πρέπει ἀπὸ τοὺς ἄνδρες πού ἦταν μαζί μας καθόλου τὸ χρόνο πού μᾶς συναναστράφηκε ὁ Κύριος Ἰησοῦς»⁴. Ἐδῶ ὅμως ὄχι ἔτσι· διότι δὲν ἦταν παρόμοια ἢ περίπτωση. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔθεσαν αὐτὴν σὲ κλῆρο, οὔτε πάλι, ἂν καὶ βέβαια μπορούσαν οἱ ἴδιοι νὰ ἐκλέξουν, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, κάνουν αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνισχύουν τὴ γνώμη τους μὲ τὴ μαρτυρία τῶν πολλῶν. Ἄλλωστε τὸ νὰ ὀρίσουν μὲν τὸν ἀριθμὸ καὶ νὰ χειροτονήσουν γιὰ κάλυψη αὐτῆς τῆς ἀνάγκης, ἦταν δικό τους ἔργο, τὴν ἐκλογὴν ὅμως τῶν ἀνδρῶν ἀναθέτουν σ' ἐκείνους, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι αὐτοὶ χαρίζονται. Διότι καὶ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει στὸ Μωϋσῆ νὰ ἐκλέξει πρεσβυτέρους, ἐκείνους πού γνω-

οἶδε. Καὶ γὰρ σοφίας πολλῆς δεῖ ἐν ταῖς τοιαύταις οἰκονομίαις. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, ἐπειδὴ λόγον οὐκ ἐγκεχειρίσται, διὸ οὐ χρεῖαν ἔχει σοφίας ὁ τοιοῦτος· χρήζει γὰρ, καὶ πολλῆς. «Ἡμεῖς δέ», φησί, «τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ
 5 λόγου προσκαρτερήσομεν». Καὶ ἀρχόμενοι καὶ τελευτῶντες, ἀπολογοῦνται. «Προσκαρτερήσομεν», φασίν· οὕτω γὰρ ἔδει, οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ προσκαρτερεῖν. «Καὶ ἤρεσε», φησίν, «ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους». Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῶν σοφίας ἄξιον. Πάντες ἐπήνεσαν τὸ λεχθέν·
 10 οὕτως ἦν συνειδόν.

«Καὶ ἐξελέξαντο», φησί, (πάλιν αὐτοὶ ἐκλέγονται), «Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα· οὓς ἔστησαν ἐ-
 15 νόπιον τῶν Ἀποστόλων. Καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας». Ἐκ τούτου δῆλον διὸ ἀφώρισαν αὐτοὺς τοῦ πλήθους, καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν, οὐχ οἱ Ἀπόστολοι ἄγουσιν. Ὅρα πῶς οὐκ ἔστι περιττός ὁ συγγραφεύς· οὐ γὰρ λέγει πῶς, ἀλλ' ἀπλῶς διὸ ἐχειροτονήθησαν διὰ προσευχῆς· τοῦτο
 20 γὰρ ἡ χειροτονία ἐστίν. Ἡ χεὶρ ἐπίκειται τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χεὶρ ἐστίν ἡ ἀπιομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, ἐάν, ὡς δεῖ, χειροτονῆται. «Καὶ ὁ λόγος», φησί, «τοῦ Θεοῦ ἠῤῥαυε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε τοῦτο, ἀλλ'
 25 ἵνα δείξῃ ὅση τῆς ἐλεημοσύνης ἡ ἰσχὺς καὶ τῆς διατάξεως. Καὶ μέλλει λοιπὸν διηγεῖσθαι τὰ κατὰ Στέφανον, διὸ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν προτίθησι. «Καὶ πολλοί», φησί, «τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει». Ἐπειδὴ γὰρ εἶδον τὸν ἄρχοντα καὶ διδάσκαλον ταῦτα ἀποφηνάμενον, ἀπὸ τῶν ἔργων λοιπὸν

ρίζει. Καθόσον χρειάζεται πολλή σύνεση γιά τή ρύθμιση παρόμοιων ὑποθέσεων. Διότι μή νομίσετε, βέβαια, ὅτι, ἐπειδή δέν τοῦ ἀνατίθεται τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου, αὐτὸς δέν ἔχει ἀνάγκη καί ἀπὸ σύνεση· διότι χρειάζεται καί μάλιστα πολλή σύνεση. «Ἐμεῖς δέ», λέγει, «θὰ ἀφοσιωθοῦμε ἀποκλειστικά μὲ τὴν προσευχή καί τὴ διακονία τοῦ κηρύγματος». Καί στήν ἀρχή καί στό τέλος ἀπολογοῦνται. «Θὰ ἀφοσιωθοῦμε», λέγει. Διότι ἔτσι ἔπρεπε, καί ὄχι ἀπλῶς ὡς ἔτυχε, ἀλλά θὰ ἀφοσιωθοῦμε ἀποκλειστικά μὲ τὸ κήρυγμα. «Καί ἡ πρόταση αὐτὴ ἄρесе σ' ὄλο τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν». Καί αὐτὸ εἶναι ἀντάξιο τῆς σοφίας του. Καί ὄλοι ἐπαίνεσαν αὐτό, πού λέχθηκε· τόσο πολὺ συνετὸ ἦταν.

«Καί ἐξέλεξαν», λέγει (πάλι οἱ ἴδιοι ἐκλέγουν), τὸν Στέφανο, ἄνδρα γεμάτο ἀπὸ πίστη καί ἅγιο Πνεῦμα, καί τὸν Φίλιππο καί τὸν Πρόχορο καί τὸν Νικάνορα καί τὸν Τίμωνα καί τὸν Παρμενᾶ καί τὸν Νικόλαο, πού ἦταν προσήλυτος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, τοὺς ὁποίους παρουσίασαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων. Καί ἀφοῦ προσευχήθηκαν, ἔθεσαν ἐπάνω τους τὰ χέρια τους». Ἀπ' αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι ξεχώρισαν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ πλῆθος, καί αὐτοὶ προσελκύουν, δέν ὀδηγοῦν οἱ Ἀπόστολοι. Πρόσεχε πῶς δέν λέγει περιττὰ ὁ συγγραφέας· διότι δέν λέγει πῶς, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι χειροτονήθηκαν κατόπιν προσευχῆς· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ χειροτονία. Τὸ χέρι τοποθετεῖται ἐπάνω στὸν ἄνδρα, τὸ ὄλο δὲ ἔργο τὸ ἐπιτελεῖ ὁ Θεὸς καί τὸ χέρι αὐτοῦ εἶναι ἐκεῖνο, πού ἀγγίζει τὸ κεφάλι τοῦ χειροτονουμένου, ἐὰν χειροτονεῖται ὅπως πρέπει. «Καί τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ», λέγει, «προόδευε, καί πλήθυνε ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν». Δέν τὸ εἶπε αὐτὸ στήν τύχη, ἀλλὰ γιά νὰ δείξει πόση εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης καί τῆς σωστῆς διευθετήσεως τῶν παγμάτων. Καί πρόκειται στή συνέχεια νὰ διηγηθεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Στέφανο, γι' αὐτὸ καί προηγουμένως ἀναφέρει τίς αἰτίες αὐτῶν. «Καί πλῆθος πολὺ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς ἀποδεχόταν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως». Διότι, ἐπειδή εἶδαν τὸν ἀρχηγὸ καί διδάσκαλό τους νὰ διδάσκει αὐτά, ἀπὸ τὰ ἔργα ἀποκτοῦσαν πλέον πείρα. Καί

τὴν πείραν ἐλάμβανον. Καὶ θαυμάσαι ἄξιον πῶς οὐκ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος ἐν τῇ αἵρέσει τῶν ἀνδρῶν, πῶς οὐκ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ Ἀπόστολοι.

Ἄρα ἀξίωμα εἶχον οὗτοι, καὶ ποίαν ἐδέξαντο
 5 χειροτονίαν, ἀναγκαῖον μαθεῖν. Ἄρα τὴν τῶν διακόνων;
 Καὶ μὴ τοῦτο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν προ-
 σβυτέρων ἐστὶν ἡ οἰκονομία, καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκο-
 πος ἦν, ἀλλ' οἱ Ἀπόστολοι μόνον. Ὅθεν οὔτε διακόνων, οὔ-
 10 τε προσβυτέρων οἶμαι τὸ ὄνομα εἶναι δῆλον καὶ φανερόν,
 ἀλλὰ τέως εἰς τοῦτο ἐχειροτονήθησαν. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐνε-
 χειρίσθησαν, ἀλλ' ἐπέψαντο αὐτοῖς γενέσθαι δύναμιν. Ὅ-
 ρα δέ μοι, εἰ ἐπὶ ἀνδρῶν ἐδέξασεν εἰς τοῦτο, ἰσαυτὰ ἴσως
 ἐπέροει χρήματά, ἰσοσύτων χηρῶν πλῆθος ἦν. Ἄρα οὐχ ἀ-
 15 πλῶς αἱ εὐχαὶ ἐγένοντο, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σχολῆς· καὶ
 τοῦτο, ὥσπερ τὸ κήρυγμα, οὕτως ἠνύεισ' τὰ γὰρ πλείω ταύ-
 ταις ἤνυσον. Οὕτω τὰ πνευματικὰ ἐπελέγοντο, οὕτω καὶ πρὸς
 ἀποδημίας ἐσιέλλοντο, οὕτως ἐνεχειρίσθησαν οὗτοι τὸν λό-
 γον. Καὶ οὐ λέγει, οὐδὲ ἐπαίρει αὐτούς, ἀλλ' δι' τὸ δοθέν
 ἀφεῖναι ἔργον οὐκ ἀρεσιόν. Οὕτως ἦσαν ἀπὸ Μωσέως παι-
 20 δευθέντιες μὴ πάντα αὐτοὶ μεταχειρίζειν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 Παῦλος, «μόνον τῶν πτωχῶν», φησί, «ἵνα μνημονεύωμεν».
 Πῶς δὲ καὶ προῆγον τοίτους, μάνθανε· Ἐνήσιεον, προσε-
 καρτιέρον εὐχῆ. Τοῦτο καὶ νῦν γίνεσθαι ἔδει. Οὐχ ἀπλῶς
 δὲ πνευματικούς, ἀλλὰ «Πνεύματος πλήρεις καὶ σοφίας» εἶ-
 25 πε, δηλῶν δι' μεγάλης φιλοσοφίας ἦν φέρειν κατηγορίας
 χηρῶν. Τί γὰρ ὄφελος, διὰ μὴ κλέπιη μὲν, ἀπολλύη δὲ πάν-
 τα; ἢ θρασὺς ἢ καὶ παροξύνηται; Καὶ ταύτη δὲ θαυμασιὸς
 ἦν ὁ Φίλιππος· περὶ γὰρ αὐτοῦ φησι «Καὶ εἰσελθόντες εἰς
 τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὄντιος ἐκ τῶν ἐπιά,

ἀξίζει νὰ θαυμάσει κανένας, πῶς δὲν διασπάσθηκε τὸ πλῆθος κατὰ τὴν ἐκλογή τῶν ἀνδρῶν, πῶς δὲν ἀποδοκιμάσθηκαν ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι.

Ποιὸ λοιπὸν ἀξίωμα εἶχαν αὐτοὶ οἱ διάκονοι, καὶ ποιά χειροτονία δέχθηκαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθουμε. Ἦραγε τῇ χειροτονία τῶν διακόνων; Καὶ ὅμως αὐτὴ δὲν ὑπάρχει στὶς ἐκκλησίες, ἀλλ' ἡ διαχείριση τῶν ναῶν εἶναι ἔργο τῶν πρεσβυτέρων· ἂν καὶ βέβαια κανένας ἐπίσκοπος δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα, παρὰ μόνο οἱ ἀπόστολοι. Συνεπῶς νομίζω ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ δὲν δηλώνει τοὺς διακόνους, οὔτε τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν γι' αὐτὸ τὸ ἔργο χειροτονήθηκαν. Καὶ δὲν ἔθεσαν ἀπλῶς τὰ χέρια τοὺς ἐπάνω τοὺς, ἀλλὰ εὐχήθηκαν νὰ ἔλθει δύναμη σ' αὐτοὺς. Πρόσεχε δὲ σὲ παρακαλῶ, ἐὰν χρειάσθηκαν σ' αὐτὸ ἑπτὰ ἄνδρες, ὅρα πόσο μεγάλο ἦταν τὸ ποσὸ τῶν χρημάτων ποὺ συγκεντρώθηκε καὶ πόσο μεγάλο τὸ πλῆθος τῶν χηρῶν. Ἐπομένως δὲν γίνονταν στὴν τύχη οἱ προσευχῆς, ἀλλὰ γίνονταν μὲ πολλὴ προσοχή· καὶ αὐτὸ ὅπως καὶ τὸ κήρυγμα ἔτσι ἐτελεῖτο· διότι τὰ περισσότερα μὲ τίς προσευχῆς τὰ κατόρθωναν. Καὶ ἔτσι ρυθμίζονταν τὰ πνευματικά, ἔτσι στέλλονταν στὶς περιοδεῖες, ἔτσι παρέδωσαν αὐτοὶ τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως. Καὶ δὲν ἐπαινεῖ οὔτε ἐξυψώνει αὐτοὺς, ἀλλὰ ὅτι δὲν εἶναι ἀρεστὸ νὰ ἀφήσουν τὸ ἔργο ποὺ τοὺς ἀνατέθηκε. Ἦτσι εἶχαν διδασχθεῖ ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ, νὰ μὴ ἀσχολοῦνται οἱ ἴδιοι μὲ ὅλα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Νὰ ἐνθυμούμαστε μόνο τοὺς φτωχοὺς»^{5α}. Πῶς δὲ συντελοῦσαν στὴν πρόοδο αὐτῶν, μάθαινε· ἠήστευαν, ἀφοσιώνονταν στὴν προσευχή. Αὐτὸ ἔπρεπε καὶ τώρα νὰ γίνεται. Ὅχι ἀπλῶς δὲ πνευματικούς, ἀλλ' εἶπε «πλήρεις Πνεύματος καὶ σοφίας», γιὰ νὰ δηλώσει, ὅτι χρειαζόταν μεγάλη εὐσέβεια γιὰ νὰ ὑποφέρει κανένας τίς κατηγορίες τῶν χηρῶν. Διότι ποιά εἶναι τὸ ὄφελος, ὅταν δὲν κλέπτει μὲν, ἀλλὰ καταστρέφει τὰ πάντα; ἢ εἶναι θρασύς καὶ ὀργίζεται; Καὶ κατὰ τοῦτο ἦταν ἀξιοθαύμαστος ὁ Φίλιππος· διότι λέγει γι' αὐτόν· «Καὶ ἀφοῦ εἰσήλθαμε στὸν οἶκο τοῦ εὐαγγελιστοῦ Φιλίππου

ἐμείναμεν παρ' αὐτῶ». Ὅρας οὐδὲν ἀνθρωπίνως διοικούμενον;

«Καὶ ἐπληθύνειο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπεδίδου τὸ πλῆθος. Τὸ θαυμασιόν, 5 ἔνθα ἐσφάγη ὁ Χριστός, ἐκεῖ ἠῦξεν τὸ κήρυγμα. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐσκανδαλίσθησάν τινες τῶν μαθητῶν ὀρώντες τοὺς μὲν Ἀποσιόλους μαστιζομένους, τοὺς δὲ ἀπειλοῦντας, ἄλλους τὸ Πνεῦμα πειράζοντας, ἑτέροους δὲ γογγύζοντας, ἀλλὰ μάλιστα καὶ προσειπίθειο τῶν πισιουσάντων ὁ ἀριθμὸς· οὕτως 10 ἀπὸ τοῦ περὶ Ἀνανίαν συμβάντος ἐσωφρονίσθησαν, καὶ πλείων ὁ φόβος αὐτοῖς γέγονεν. Ὅρα δέ μοι πῶς ἐπεδίδου τὸ πλῆθος. Μετὰ τοὺς πειρασμούς, τότε ἐπέδωκεν, οὐχὶ προτούτου. Σκόπει δὲ καὶ πόση φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· ἐξ ἐκείνων γὰρ τῶν ἀρχιερέων, τῶν πρὸς φόβον τοὺς ὄχλους 15 παροξυνόντων, τῶν ιοιαῦτα βοῶντων καὶ λεγόντων «Ἄλλους ἔσωσε, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι», ἐκ τούτων «πολλοί», φησὶν, «ὑπήκουον τῇ πίστει».

4. Αὐτοῦ τοίνυν καὶ ἡμεῖς γενώμεθα μιμηταί· προσεδέξατο αὐτοῦς, καὶ οὐκ ἐξέβαλεν. Οὕτω τοὺς ἐχθροὺς ἀμειβόμεθα 20 τοὺς τὰ μυσία ἡμᾶς ἐργασαμένους δεινά. Ὅπερ ἂν ἔχωμεν ἀγαθόν, αὐτοῖς παρέχωμεν μὴ παρέλθωμεν αὐτοῦς εὐποιῶντες· εἰ γὰρ τῷ παθεῖν κακῶς ἐμπλήσῃ δεῖ τὸν θυμὸν αὐτῶν, πολλῶ μᾶλλον τῷ εὐποιῆσαι (τοῦτο γὰρ ἔλαιον ἐκείνου)· οὐκ ἔστι γὰρ ἴσον εὐποιῆσαι ἐχθρόν, καὶ μείζονα 25 θελῆσαι παθεῖν ἢ θούλεσθαι· ἀπὸ τούτου καὶ ἐπ' ἐκεῖνα ἤξομεν. Τοῦτο ἀξίωμα τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν. Ἐσιαύρωσαν αὐτὸν ἐλθόντα ἐπὶ εὐεργεσία τῇ αὐτῶν, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμάσιξαν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῦς ἄγει τοῖς μαθηταῖς τιμὴν, ὁμοίως αὐτοῖς μεταδιδούς τῶν αὐτοῦ. 30 Μιμηταὶ γενώμεθα, παρακαλῶ, τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦτο ἔ-

πού ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ, ἐμείναμε πλησίον του». Βλέπεις ὅτι τίποτε δὲν ρυθμιζόταν κατ' ἀνθρώπινο τρόπο; «Καὶ πληθυνόταν πάρα πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν στὰ Ἱεροσόλυμα». Στὰ Ἱεροσόλυμα προόδευε τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν. Τὸ περίεργο ἦταν ὅτι ἐκεῖ πού σταυρώθηκε ὁ Χριστός, ἐκεῖ αὐξανόταν τὸ κήρυγμα. Καὶ ὄχι μόνο δὲν σκανδαλίσθηκαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητές, βλέποντας τοὺς μὲν ἀποστόλους νὰ μαστιγώνονται, ἄλλους νὰ ἀπειλοῦν, ἄλλους νὰ πειράζουν τὸ Πνεῦμα, ἄλλους νὰ γογγύζουν· ἀλλὰ πολὺ περισσότερο αὐξανόταν ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, πού πίστεψαν· ἔτσι ἀπὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ Ἀνανία σωφρονίσθηκαν καὶ περισσότερος φόβος κατέλαβε αὐτούς. Πρόσεχε δέ, πῶς αὐξανόταν τὸ πλῆθος. Μετὰ τὶς δοκιμασίαις τότε αὐξήθηκε, ἀλλ' ὄχι πρὶν ἀπ' αὐτές. Σκέψου δὲ σὲ παρακαλῶ καὶ πόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀρχιερεῖς, πού παρότρυναν τοὺς ὄχλους σὲ φόνο, πού κραύγαζαν καὶ ἔλεγαν, «Ἄλλους ἔσωσε, τὸν ἑαυτό του δὲν μπορεῖ νὰ σώσει»⁶ ἀπ' αὐτούς, λέγει, «Πολλοὶ ἀποδέχονταν τὶς ἀλήθειαι τῆς πίστεως».

4. Αὐτοῦ λοιπὸν ἄς γίνουμε καὶ ἐμεῖς μιμητές. Δέχθηκε αὐτούς καὶ δὲν τοὺς ἔδιωξε. Ἔτσι ἄς ἀμείβουμε τοὺς ἐχθρούς, πού διέπραξαν σὲ μᾶς ἄπειρα κακά. Ὅ,τι ἀγαθὸ καὶ ἂν ἔχουμε, ἄς τὸ δίνουμε σ' αὐτούς· ἄς μὴ παραλείψουμε νὰ εὐεργετοῦμε αὐτούς. Διότι, ἐὰν μὲν χρειάζεται νὰ πάθει κανένας κάποιο κακὸ γιὰ νὰ ἰκανοποιήσει τὸ θυμὸν του, πολὺ περισσότερο μὲ τὸ νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ (διότι αὐτὸ εἶναι λογώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο)· διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ εὐεργετῆ κάποιος τὸν ἐχθρόν του καὶ νὰ θέλῃ νὰ πάθει χειρότερα ἀπ' αὐτὰ πού ἐπιθυμεῖ. Ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἔλθουμε καὶ σ' ἐκεῖνα. Αὐτὸ εἶναι ἀξίωμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Σταύρωσαν αὐτόν, ἐνῶ ἦλθε γιὰ νὰ εὐεργετήσῃ αὐτούς, μαστίγωσαν τοὺς μαθητές αὐτοῦ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τοὺς τοποθετεῖ στὴν ἴδια τιμὴ μὲ τοὺς μαθητές, μεταδίδοντας σ' αὐτούς τὰ ἴδια ἀπὸ τὰ δικά του. Ἄς γινόμαστε, παρακαλῶ, μιμητές τοῦ Χρι-

σι μιμήσασθαι αὐτόν τοῦτο ἴσον ποιεῖ τῷ Θεῷ, τοῦτο μείζον ἢ κατὰ ἄνθρωπὸν ἔστιν. Ἐχώμεθα τῆς ἐλεημοσύνης· αὐτὴ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας ἔστιν. Ὁ μαθὼν ἐλεεῖν τὸν ἐν συμφορᾷ, μαθήσεται καὶ μὴ μνησι-
 5 κακεῖν ὁ μαθὼν τοῦτο, καὶ ἐχθροὺς εὐεργετεῖν δυνήσεται.

Μάθωμεν κατακλᾶσθαι τοῖς τῶν πλησίων κακοῖς, καὶ μαθησόμεθα καὶ τὰ κακὰ αὐτῶν φέρειν. Αὐτὸν ἐρωτήσωμεν τὸν κακῶς ἡμᾶς διατιθέντα, εἰ μὴ καταγινώσκει ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἐθέλει φιλοσοφεῖν, εἰ μὴ θυμοῦ τὸ πᾶν εἶναί φησιν,
 10 εἰ μὴ μικροψυχίας, εἰ μὴ ταλαιπωρίας, εἰ μὴ βούλοιτο τῶν ὑβριζομένων εἶναι καὶ οἰγώντων, ἀλλὰ μὴ τῶν ὑβριζόντων καὶ μαινομένων, εἰ μὴ θαυμάσας ἅπεισι τὸ παθόντα. Μὴ δὴ νομίσῃς διὰ τοῦτο εὐκαταφρονήτους ποιεῖ. Οὐδὲν οὕτως εὐκαταφρονήτους ποιεῖ, ὡς τὸ ὑβρίζειν· οὐδὲν οὕτως
 15 αἰδεσίμους, ὡς τὸ ὑβριζομένους φέρειν. Ὁ μὲν γὰρ ἔστιν ὑβριστής, ὁ δὲ φιλόσοφος· καὶ ὁ μὲν ἀνθρώπου χείρων, ὁ δὲ ἀγγέλων ἴσος. Κἄν τε γὰρ ἐλάτιων ἦν τοῦ ὑβρίζοντος, καὶ οὕτως, εἰ βούλοιτο, δυνατὸς ὑπῆρχεν ἀμύνασθαι. Ἄλλως δὲ καὶ ἐλεεῖται μὲν παρὰ πάντων οὗτος, ἐκείνος δὲ μισεῖται.
 20 Τί οὖν; οὐκ ἐνιεύθεν ἄρα πολλῶν θελίτων ἔσται οὗτος; Τῷ μὲν γὰρ ὡς μαινομένῳ, τοῦτω δὲ ὡς νοῦν ἔχοντι προσέξουσιν ἅπαντες. Ὅταν οὖν κακηγορῆσαί τινα ὑπό τινος ἀναγκάζῃ, εἶπε πρὸς αὐτόν· Οὐ δύναμαι αὐτὸν εἰπεῖν κακῶς· δέδοικα γὰρ μήπως οὐκ ἦν τοιοῦτος. Μάλιστα μὲν ἐν διανοίᾳ
 25 μὴ εἶπης, ἀλλὰ μηδὲ πρὸς ἄλλον. Μὴ ἐντύχῃς κατὰ τοῦτου τῷ Θεῷ· ἂν ἴδῃς κακῶς ἀκούοντα, ἄμνον εἶπέ, τοῦ πά-

στοῦ· κατὰ τοῦτο εἶναι δυνατό νά μιμηθοῦμε αὐτόν· αὐτό κάμνει αὐτόν ἴσο μέ τὸ Θεό, αὐτό εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Ἐὰς ἐπιδιώκουμε τὴν ἐλεημοσύνη· αὕτῃ εἶναι παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης. Ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε νά ἐλεεῖ αὐτόν ποὺ βρίσκεται σὲ συμφορὰ, θὰ μάθει καὶ νά μὴ μνησικακεῖ· ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε αὐτό, θὰ μπορέσει καὶ τοὺς ἐχθροὺς του νά εὐεργετῇ.

Ἐὰς μάθουμε νά δείχνουμε συμπάθεια γιὰ τὰ κακὰ τῶν πλησίον καὶ θὰ μάθουμε νά ὑποφέρουμε καὶ τίς συμφορὰς αὐτῶν. Ἐὰς ἐρωτήσουμε ἐκεῖνον ποὺ διατίθεται κακῶς ἀπέναντι σὲ μᾶς, ἐὰν δὲν ἐνοχοποιεῖ τὸν ἑαυτό του, ἐὰν δὲν θέλει νά φιλοσοφεῖ, ἐὰν δὲν λέγει ὅτι τὸ πᾶν προέρχεται ἀπὸ τὸ θυμὸ, ἀπὸ τὴν μικροψυχία, ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία, ἐὰν δὲν θὰ ἤθελε νά εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑβρίζονται καὶ σιωποῦν, καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑβρίζουν καὶ ὀργίζονται, ἐὰν δὲν ἀπέρχεται ἀφοῦ θαυμάσει τὸν παθόντα. Μὴ νομίσεις λοιπόν, ὅτι τοῦτο δημιουργεῖ ἀνθρώπους εὐκαταφρόνητους, ὅπως τὸ νά ὑβρίζει κανένας· τίποτε ἄλλο δὲν δημιουργεῖ τόσο σεβαστοὺς ἀνθρώπους, ὅσο τὸ νά ὑπομένουν ὑβριζόμενοι. Διότι ὁ μὲν ἓνας εἶναι ὑβριστής, ὁ δὲ ἄλλος φιλόσοφος· καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶναι χειρότερος κάθε ἀνθρώπου, ὁ δὲ δεύτερος ἴσος μέ τοὺς ἀγγέλους. Διότι καὶ ἂν εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ὑβρίζει, ἐν τούτοις, ἐὰν ἤθελε, μπορούσε νά ἀμυνθεῖ σ' αὐτόν. Ἐξ ἄλλου δὲ αὐτὸς μὲν ἐλεεῖται ἀπὸ ὅλους, ἐκεῖνος δὲ μισεῖται. Τί λοιπόν; δὲν θὰ γίνεи ἄραγε αὐτὸς ἀπ' αὐτὰ πολὺ καλύτερος; Διότι, ἐκεῖνον μὲν θὰ τὸν προσέξουν ὅλοι σὰν μανιακό, αὐτόν δὲ σὰν συνετό. Ὅταν λοιπόν ἀναγκάζεσαι ἀπὸ κάποιον νά κατηγορήσεις κάποιον, πές πρὸς αὐτόν. Δὲν μπορῶ νά κακολογήσω αὐτόν· διότι φοβᾶμαι μήπως δὲν ἦταν τέτοιος. Πρὸ πάντων, μὴ τὸν κακολογήσεις μέσα στὴ σκέψη σου, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς ἄλλον. Μὴ παρακαλέσεις τὸ Θεὸ νά κάνει κακὸ ἐναντίον αὐτοῦ· ἂν δεῖς νά κατηγορεῖται, ὑπεράσπισέ τον· πές, 'τὰ λόγια ἐναντίον του εἶναι τοῦ πάθους καὶ ὄχι τοῦ ἀνδρός'.

θους ἐσὶ τὰ ρήματα, οὐ τοῦ ἀνδρός· εἰπέ, «τῆς δογῆς, οὐ τοῦ φίλου· τῆς μανίας, οὐ τῆς ψυχῆς».

Ταῦτα λογιζόμεθα ἐφ' ἐκάστω τῶν ἀμαρτημάτων. Μὴ περιμείνης ἀναφθῆναι τὸ πῦρ, ἀλλὰ πρὸ τούτου κατ᾿ασχε· μὴ
 5 παροξύνῃς τὸ θηρίον, ἀλλὰ μηδὲ παροξυνθῆναι συγχωρή-
 σης· οὐκ ἔτι γὰρ κύριος εἰ κατ᾿ασχεῖν, ἂν ἡ φλόξ ἀναφθῆ.
 Τί γὰρ εἶπεν; ἀνόητε καὶ μωρέ; Τίς οὖν ὑπεύθυνος τῷ ρή-
 ματι, ὁ ἀκούων, ἢ ὁ λέγων; Ὁ μὲν γάρ, κἂν σφόδρα ἦ, μω-
 ροῦ δόξαν ἔλαβεν, ὁ δέ, κἂν ἀνόητος ἦ, σοφοῦ καὶ φιλοσό-
 10 φου. Τίς ἀνόητος, εἶπέ μοι, ὁ ἐτέρω προσφέρων τὰ οὐκ ὄντα,
 ἢ ὁ μηδὲ οὕτω κινηθεῖς; Εἰ γὰρ τὸ μηδὲ κινηθέντα κινεῖ-
 σθαι, φιλοσοφίας, τὸ μηδὲ κινουῦντος πλήττεσθαι, πόσης ἀ-
 νοίας! Οὐπω λέγω ποῖος ἀπόκειται τιμωρίας ἴσπος τοῖς τὰ
 τοιαῦτα ὄνειδίζουσι καὶ βλασφημοῦσι τὸν πλησίον. Ἀλλὰ τί;
 15 ἄτιμον καὶ ἐξ ἀτίμων, καὶ εὐτελεῆ καὶ ἐξ εὐτελῶν εἶπε; Πά-
 λιν εἰς ἑαυτὸν τὸ ὄνειδος περιέτριψε· ὁ μὲν γὰρ τίμιος φα-
 νεῖται καὶ αἰδέσιμος, ὁ δὲ εὐτελεῆς ὄντως, (τὸ γὰρ τὰ τοι-
 αῦτα εἰς τάξιν ὄνειδους προσφέρειν, γένους εὐτέλειαν λέγω,
 μικρᾶς ὄντως ψυχῆς), ὁ δὲ μέγας καὶ θαυμασιὸς ἔσται, ὅτι
 20 οὐδὲν ἠγούμενος τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' οὕτω διακείμενος, ὡς ἂν,
 εἰ ἤκουεν δι' ἔχουσι τῶν ἄλλων διαφέρον. Ἀλλὰ μοιχὸν καὶ
 τὰ ἄλλα ἐρεῖ; Ἐνταῦθα καὶ γελαῖν χροῖ· διὰ γὰρ τὸ συνει-
 δὸς μὴ βάλληται, οὐδὲ καιρὸν ἂν ἔχοι ὁ θυμός. Ἐννοήσαν-
 τας δὲ καὶ τίνα ἐξάγει εἰς μέσον πονηρὰ καὶ μιαινὰ ρήματα,
 25 οὐδὲ οὕτως ἀλγεῖν χροῖ. Ὅπερ γὰρ ἔμελλε μετὰ ταῦτα ἔ-
 κασιος μαθήσεσθαι, τοῦτο ἤδη ἐξεκάλυπεν ἑαυτὸν λοιπὸν ἄ-

Πές, 'εἶναι τῆς ὀργῆς καὶ ὄχι τοῦ φίλου' εἶναι τῆς μανίας καὶ ὄχι τῆς ψυχῆς'.

Αὐτὰ ἄς ἀναλογιζόμεστε σὲ κάθε ἀμάρτημα. Νὰ μὴ περιμένεις νὰ ἀνάψει ἡ φωτιά, ἀλλὰ πρὶν ἀνάψει νὰ τὴν συγκρατήσεις· μὴ ἐρεθίζεις τὸ θηρίο, ἀλλὰ καὶ μὴ τὸ ἀφήνεις νὰ ἐρεθισθεῖ· διότι δὲν θὰ εἶσαι πλέον σὲ θέση νὰ συγκρατήσεις τὴ φλόγα, ἂν ἀνάψει. Διότι τί εἶπε; ἀνόητε καὶ μωρέ; Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ὑπεύθυνος γιὰ τὸν κακὸ λόγο, ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀκούει, ἢ ἐκεῖνος ποὺ τὸν λέγει; Διότι ἐκεῖνος μὲν, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ὑπερβολικὰ σοφὸς ἀπέκτησε φήμη ἀνόητου, ὁ δὲ ἄλλος, ἂν καὶ ἀκόμα εἶναι ἀνόητος, ἔλαβε φήμη σοφοῦ καὶ φιλοσόφου. Ποιὸς εἶναι ἀνόητος, πές μου, ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ κάποιον γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔκαμε, ἢ ἐκεῖνος ποὺ οὔτε ἔτσι ἀντέδρασε; Διότι ἂν τὸ ὅτι ἀντιδρᾶ καὶ ὅταν ἀκόμα κατηγορεῖται, εἶναι δεῖγμα φιλοσοφίας, τὸ νὰ ἐξεγείρεται, χωρὶς νὰ προκαλεῖται, πόσον μεγάλης ἀνοησίας δεῖγμα εἶναι; Δὲν λέγω ἀκόμα ποιὸς τόπος τιμωρίας προορίζεται γιὰ ἐκείνους ποὺ ὑβρίζουν μὲ τέτοιες ὕβρεις καὶ βλασφημοῦν τὸν πλησίον. Ἄλλὰ τί; σὲ εἶπε ἄτιμο καὶ προερχόμενο ἀπὸ ἄτιμους, καὶ εὐτελὴ καὶ καταγόμενο ἀπὸ εὐτελεῖς; Πάλι ἔστρεψε τὴν προσβολὴν στὸν ἑαυτὸ του. Διότι ὁ μὲν τίμιος θὰ φανεῖ καὶ σεβαστός, ἐκεῖνος δὲ πράγματι εὐτελής (διότι τὸ νὰ ἀποδίδει κανένας τέτοιες κατηγορίες σὰν προσβολές, ἐννοῶ τὴν εὐτελὴ καταγωγὴν, εἶναι δεῖγμα μικροψυχίας), ἐκεῖνος δέ, θὰ εἶναι μέγας καὶ ἀξιοθαύμαστος, καθόσον δὲν δίνει καμιά σημασίαν σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ συμπεριφέρεται ἔτσι, ὅπως ἂν ἄκουε ὅτι ἔχει κάτι μὲ τὸ ὁποῖο διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ θὰ σὲ κατηγορήσει μοιχὸ καὶ ἄλλα παρόμοια; ἐδῶ καὶ νὰ γελάς πρέπει· διότι ὅταν δὲν προσβάλλεται ἡ συνείδηση, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει θέση ὁ θυμός. Ἄφοῦ σκεφθοῦμε καὶ ποιά πονηρὰ καὶ μιὰρὰ λόγια ἐκστομίζουν, οὔτε τότε πρέπει νὰ στενοχωρούμαστε. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μάθῃ ὁ καθένας κατόπιν, αὐτὸ ἤδη τὸ φανέρωσε ἐκεῖνος· κατέστησε λοιπὸν τὸν

πιστον πᾶσι κατέστησεν, ἅτε οὐκ εἰδῶτα συγκαλύπτειν τὰ τοῦ πλησίον κακά, καὶ ἐναντὸν μᾶλλον ἤοχυνεν ἢ ἕτερον καὶ πάντα λιμένα προσέχωσε, τὰς εὐθύνας ἐποίησεν ἐναντῶ φοβερὰς τοῦ μέλλοντος κριτηρίου· σὺ γὰρ οὕτω τοῦτον, ὡς ἐκεῖνον
5 ἀποσιραφήσονται πάντες, ἅπερ ἐκαλύψαι οὐκ ἐχορῆν ἀπαμφιάσαντα.

Σὺ δὲ μηδὲν εἴπης ὧν σὺ νοήσας, ἀλλὰ οἴγησον, εἰ θούλει τὴν λαμπρὰν δόξαν λαβεῖν· σὺ γὰρ μόνον ἀναιρέψεις τὰ λεχθέντα, οὐδὲ καλύψεις, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐργάση καλὸν οὐκ
10 κέει ποιήσεις· γὰρ κατὰ σαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐνεχθῆναι. Ὁ δεινὰ σε κακῶς λέγει; Εἶπε σὺ· Ἐἰ πάντα ἤδει, οὐκ ἂν ἰσοῦτα εἶπε μόνον· Ἐθαυμάσατε καὶ ἐξεπλάγητε τὸ λεχθέν; Ἀλλὰ μιμῆσθαι χρὴ· διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ὑμῖν τὰ ἔξωθεν εἰρημένα λέγομεν, οὐχ ὡς οὐκ ἔχουσῶν μυρία ἰοιαῦτα τῶν
15 Γραφῶν, ἀλλ' ὡς μᾶλλον ἐντρέψαι δυναμένων τούτων· ἐπεὶ καὶ ἡ Γραφή οἶδε πρὸς ἐντροπὴν λέγειν, ὡς, διὰ λέγει· «Οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;». Ὁ δὲ Προφήτης Ἰερεμίας τοὺς τοῦ Ρηχὰβ υἱοὺς παρήγαγεν εἰς μέσον, τὴν πατρικὴν ἐντιολὴν παραβῆναι μὴ καιαδεξαμένους. Εἶπον κα-
20 κῶς οἱ περὶ Μαρίαν τὸν Μωσέα, καὶ τῆς κολάσεως αὐτοῦ εὐθέως ἐξήτησε, καὶ οὐδὲ ὅσον μαθεῖν τινος, διὸ ἐκδικίας ἔτιχε, συνεχώρησεν. Ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα βουλόμεθα πάντας μαθεῖν, διὸ οὐκ ἀτιμωρητὶ παρήλθον. Μέχρι τίνος ἀπὸ γῆς πνέομεν; Οὐκ ἔτι μάχην ἐξ ἑνὸς συσιτῆ-
25 ναι μέρος. Τοὺς μαινομένους ἂν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐλκύσῃς, μᾶλλον παροξυνεῖς· ἂν δὲ ἐκ δεξιᾶς ἢ ἐξ ἀριστερᾶς, ἔσθεσας τὸν θυμόν. Ὁ πλήτιων, ἂν μὲν ἔχη τὸν μὴ δεχόμενον, μᾶλλον ἐπαίρεται, ἂν δὲ εἰκοντα, μᾶλλον ἐκλύε-

7. Ματθ. 5, 47.

8. Ἰερεμ. 42.

9. Ἀριθμ. 12.

ἑαυτό του ἀναξιόπιστο σὲ ὅλους, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει νὰ συγκαλύπτει τὰ παραπτώματα τοῦ πλησίον, καὶ ἔτσι ντροπιάσσε περισσότερο τὸν ἑαυτό του, παρά τὸν ἄλλο, καὶ κάθε λιμάνι ἔκλεισε καὶ δημιούργησε γιὰ τὸν ἑαυτό του εὐθύνες φοβερές γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση. Διότι δὲν θὰ ἀποστραφοῦν ὅλοι αὐτὸν τόσο, ὅσο ἐκείνον ποὺ φανέρωσε ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ φανερώσει.

Σὺ δὲ νὰ μὴ πεῖς τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ γνωρίζεις ἀλλὰ σιώπησε, ἐὰν θέλεις νὰ ἀποκτήσεις καλὴ φήμη. Διότι ὄχι μόνο θὰ ἀνατρέψεις τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, ὄχι μόνο θὰ τὰ καλύψεις, ἀλλὰ θὰ ἐπιτύχεις καὶ ἄλλο καλό· διότι δὲν θὰ ἐπιτρέψεις πλέον νὰ σχηματισθεῖ γνώμη κακὴ ἐναντίον σου. Σὲ κατηγορεῖ ὁ τάδε; Πές ἐσύ· "Ἄν τὰ γνώριζε ὅλα, δὲν θὰ ἔλεγε τόσα μόνο". Σὰς προκάλεσαν θαυμασμό καὶ ἐκπληξὴ τὰ λόγια αὐτά; Ἄλλὰ πρέπει νὰ τὰ μιμῆσθε· διότι γι' αὐτὸ τὰ λέμε σὲ σὰς ὅλα, ὅσα ἔχουν λεχθεῖ ἀπὸ τοὺς ἔξω, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἄπειρα τέτοια οἱ Γραφές, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ μποροῦν νὰ κάμουν κάποιον νὰ ἐντραπεῖ περισσότερο· διότι καὶ ἡ Γραφή γνωρίζει νὰ λέγει αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν ντροπὴ, ὅπως ὅταν λέγει· «Μήπως καὶ οἱ ἐθνικοὶ δὲν κάνουν τὸ ἴδιο πράγμα;»⁷. Ὁ δὲ προφήτης Ἰερεμίας παρουσίασε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ρηθάβ, ποὺ δὲν δέχθηκαν νὰ παραβοῦν τὴν πατρικὴ ἐντολή⁸. Κακολόγησαν τὸν Μωϋσῆ καὶ οἱ γύρω ἀπὸ τὴν Μαρία⁹, καὶ ἐκεῖνος παρακάλεσε καὶ ἀμέσως ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν τιμωρία, καὶ δὲν ἐπέτρεψε παρά μόνο μερικοὶ νὰ μάθουν, ὅτι ἐπέτυχε ἰκανοποίηση. Ἄλλ' ἐμεῖς δὲν ἐνεργοῦμε ἔτσι· ἀλλ' αὐτὸ πρὸ πάντων ἐπιθυμοῦμε ὅλοι νὰ μάθετε, ὅτι δὲν ἔμειναν ἀτιμώρητες οἱ ἀδικίες. Μέχρι πότε θὰ ζοῦμε ἐπάνω στὴ γῆ; Δὲν εἶναι δυνατό νὰ συναφθεῖ μάχη ἀπὸ μιὰ παράταξη μόνο. Ἄν τοὺς μανιακοὺς σύρεις καὶ ἀπὸ τίς δύο παρατάξεις, περισσότερο θὰ τοὺς παροργίσεις, ἂν ὅμως τοὺς σύρεις ἀπὸ τὴ δεξιὰ ἢ τὴν ἀριστερὴ, τότε κατεπράϋνες τὸ θυμό. Ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾷ, ἂν μὲν ἔχει ἀπέναντί του ἐκείνον ποὺ δὲν δέχεται τὰ κτυπήματα, πιὸ πολὺ ὑπερηφανεύεται, ἂν δὲ

- ται, καὶ εἰς αὐτὸν ἡ πληγὴ περιτρέπεται· οὐ γὰρ οὕτως ἐκ-
 λύει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνταγωνισιοῦ ἄνθρωπος παγκρατιάζειν
 εἰδώς, ὡς ἄνθρωπος ὑβριζόμενος καὶ μὴ ἀνυβρίζων· αἰσχυν-
 θείς γὰρ ἐκεῖνος λοιπὸν ἄπεισι, καὶ καταγνωσθεὶς προῶτον
 5 μὲν ἐκ τοῦ συνειδόσιος, δεύτερον δὲ παρὰ τῶν ὀρώντων ἀ-
 πάντων. Καὶ παροιμία δὲ τίς ἐστίν, ὅτι δὴ «ὁ τιμῶν ἑαυτὸν
 τιμᾷ». Ἄρα καὶ ὁ ὑβρίζων ἑαυτὸν ὑβρίζει. Οὐδεὶς ἡμᾶς ἀ-
 δικηῆσαι δυνήσεται, πάλιν ἐρῶ, ἐὰν μὴ ἡμεῖς ἑαυτούς· οὔτε
 πένητά μὲ τίς ἐργάσεται, ἐὰν μὴ ἐγὼ ἔμαντόν.
- 10 Φέρε γὰρ οὕτω σκεψώμεθα· Ἔστω μοι ψυχὴ πενιχρά,
 καὶ πάντες κενούτωσαν εἰς ἐμὲ τὰ χρήματα· τί τοῦτο; Ἔ-
 ως ἂν ἐκείνη μὴ μεταβάληται, πάντα μάτην. Ἔστω μοι ψυ-
 χὴ μεγάλη, καὶ πάντες λαμβανέτωσαν τὰ χρήματα· τί τοῦτο;
 Ἔως ἂν ἐκείνην μὴ ποιήσης πενιχράν, οὐδὲν βλάβος. Ἔ-
 15 στω μοι βίος ἀκάθαρτος, καὶ πάντες ταναγία λεγέτωσαν πε-
 ρὶ ἐμοῦ· τί τοῦτο; Κἂν γὰρ λέγωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν δια-
 νοίᾳ ταῦτα γηφίζονται. Πάλιν ἔστω μοι βίος καθαρὸς, καὶ
 πάντες ταναγία λεγέτωσαν καὶ τί τοῦτο; Ἐν γὰρ τῷ συν-
 ειδόσι ἑαυτῶν καταγνώσκονται· οὐ γὰρ δὴ πεπεισμένοι λέ-
 20 γουοῖν ὥσπερ γὰρ τὰς εὐφημίας οὐ δεῖ προσίεσθαι, οὕτως
 οὐδὲ τὰς κατηγορίας. Καὶ τί λέγω ταῦτα; Οὐδεὶς ἡμῖν ἐπι-
 βουλευσαί ποτε δυνήσεται, οὐδὲ κατηγορία τινὶ περιβαλεῖν,
 ἐὰν βουλόμεθα. Ἴδωμεν δὲ καὶ οὕτως· Ἐλκέτω τίς εἰς δι-
 25 κασιήριον, σκυφαντεύτω, εἰ βούλει, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκφερέ-
 τω καὶ τί τοῦτο, πρὸς μικρὸν παρ' ἀξίαν ταῦτα παθεῖν; Τοῦ-

10. Ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ἀγώνισμα πάλης καὶ πυγμαχίας.

ἔχει κάποιον πού ὑποχωρεῖ στά κτυπήματα περισσότερο παραλύει, καί τὸ κτύπημά του καταλήγει στὸν ἴδιο. Διότι δὲν παραλύει τὴ δύναμη τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τόσο ὁ ἄνθρωπος πού γνωρίζει νὰ ἀγωνίζεται στὸ παγκράτιο¹⁰, ὅσο ὁ ἄνθρωπος, πού ὑβρίζεται καί δὲν ἀνταποδίδει τίς ὑβρεῖς· διότι ἀφοῦ καταισχύνηκε ἐκεῖνος ἀπέρχεται κατόπιν, καί ἀφοῦ ἐνοχοποιήθηκε πρῶτα μὲν ἀπὸ τὴν συνείδηση, δεῦτερον δέ, ἀπὸ ὄλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν. Ὑπάρχει δὲ καί κάποια παροιμία, ὅτι, «ἐκεῖνος πού τιμᾶ, τὸν ἑαυτὸ του βρίζει». Ἄρα καί ἐκεῖνος πού βρίζει, τὸν ἑαυτὸ του βρίζει. Κανένας δὲν θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ἀδικήσει, πάλι θὰ πῶ, ἐὰν ἐμεῖς δὲν ἀδικήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας· οὔτε κανένας θὰ μὲ κάνει φτωχό, ἐὰν ἐγὼ δὲν κάμω τὸν ἑαυτὸ μου.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς κάνουμε τὴν ἐξῆς σκέψη. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ψυχὴ μου εἶναι φτωχική, καί ὄλοι προσφέρουν σ' ἐμένα τὰ χρήματα· τί ἐξυπηρετεῖ τοῦτο; Ἐφ' ὅσον ἐκείνη δὲν μεταβάλλεται, ὅλα εἶναι μάταια. Ἐστῶ ὅτι εἶναι ἡ ψυχὴ μου μεγάλη, καί ὄλοι λαμβάνουν τὰ χρήματα· σὲ τί βλάπτει αὐτό; Ἐφόσον ἐκείνη δὲν τὴν κάνεις φτωχική, καμία βλάβη δὲν ὑπάρχει. Ἐστῶ ὅτι εἶναι ἡ ζωὴ μου ἀκάθαρτη καί ὄλοι λέγουν τὰ ἀντίθετα γιὰ μένα· τί ὠφελεῖ αὐτό; διότι καί ἂν λέγουν αὐτά, ὅμως δὲν τὰ ἀποδέχονται στὴ σκέψη τους. Πάλι ἔστῶ ὅτι εἶναι ἡ ζωὴ μου καθαρὴ, καί ὄλοι λέγουν τὰ ἀντίθετα· καί τί μὲ αὐτό; διότι στὴ συνείδησή τους θὰ ἐνοχοποιήσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους· καθόσον δὲν τὰ λέγουν αὐτὰ ἐπειδὴ τὰ πιστεύουν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν πρέπει κανένας νὰ ἀποδέχεται τοὺς ἐπαίνους, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀποδέχεται καί τίς κατηγορίες. Καί γιατί λέγω αὐτά; Κανένας ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ἐπιβουλευθεῖ, οὔτε νὰ μᾶς ἐπιρρίψει κάποια κατηγορία, ἐὰν θέλουμε. Ἄς τὸ ἐξετάσουμε δὲ καί ὡς ἐξῆς· ἔστῶ ὅτι σὲ σύρει κάποιος σὲ δικαστήριον, ἔστῶ ὅτι σὲ συκοφαντεῖ, ἐὰν θέλεις, καί τὴν ψυχὴ σου σοῦ ἀφαιρεῖ· καί τί εἶναι αὐτό, τὸ νὰ πάθεις γιὰ λίγο αὐτά, χωρὶς νὰ ἀξίζει νὰ τὰ πάθεις; Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἴδιο, λέγει, εἶναι κα-

το μὲν οὖν αὐτὸ κακόν, φησὶν. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καλὸν
 τὸ μὴ κατ' ἀξίαν παθεῖν. Ἀλλὰ τί; κατ' ἀξίαν ἔδει; Εἶπω
 τι πάλιν· Φιλόσοφος τις τῶν ἔξωθεν ὡς ἤκουσεν δι' ὁ δεῖ-
 να ἀπέθανε, καὶ τις εἶπεν αὐτῷ τῶν μαθητῶν Ὅϊμοι! δι
 5 ἀδίκως· ἐκεῖνος ἐπιστραφεὶς, ἄλλα τί, ἔφη, δικαίως ἤθε-
 λες;· Καὶ Ἰωάννης δὲ οὐχὶ ἀδίκως ἀπέθανε; Τίνα οὖν μᾶλ-
 λον ἔλεεις, τὸν δικαίως ἀποθανόντα, ἢ τὸν οὐχ οὕτως; οὐχὶ
 τοῦτον μὲν ταλανίζεις, ἐκεῖνον δὲ καὶ θαυμάζεις; Τί οὖν
 ἠδίκηται ἄνθρωπος καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου κερδάνας
 10 μεγάλα, οὐ μόνον οὐδὲν βλαβεὶς; Εἰ μὲν γὰρ ἀθάνατον ὄν-
 τα θνητὸν ἐποιεῖ, ἴσως ἂν βλάβη ἦν, εἰ δὲ θνητὸν ὄντα, καὶ
 ἀπὸ τῆς φύσεως μικρὸν ὑστερον τὸν θάνατον ἐκδέχεσθαι μέλ-
 λοντα, ἔσπευσεν οὗτος μετὰ δόξης τοῦτον ἐπαγαγεῖν, τί βλά-
 βος; Ἔστω ἡμῖν ἡ ψυχὴ ρυθμιζομένη καλῶς, καὶ βλάβος
 15 οὐδὲν ἔσται ἔξωθεν. Ἀλλ' οὐκ εἶ ἐν δόξῃ; Καὶ τί τοῦτο;
 Ὅπερ γὰρ ἐπὶ πῶν χρημάτων ἐστὶ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς δόξης·
 ἂν γὰρ ὧ μεγαλοπρεπῆς, οὐ δεήσομαι οὐδενός, ἂν δὲ κενό-
 δοξος, ὅσω ἂν ἐπιτύχω, τοσοῦτω μείζονος δεήσομαι. Τότε
 δὲ μάλιστα λαμπρὸς ἔσομαι, καὶ μείζονος ἀπολαύσομαι ὀ-
 20 ξης, εἰ καταφρονήσω δόξης.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, καὶ χάριν ἔχωμεν τῷ τοιαύτην ἡμῖν
 χαρισσαμένῳ ζωὴν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ μειώμεν αὐ-
 τὴν εἰς δόξαν αὐτοῦ, δι' αὐτῷ πρόπει ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρ-
 χῳ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
 25 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κό. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἴδιο εἶναι καλόν, τὸ νὰ τὸ πάθει, χωρὶς νὰ ἀξίζει νὰ τὸ πάθει. Ἄλλὰ γιατί; ἔπρεπε νὰ τὸ πάθει, ἀξίζοντάς το; Θὰ πῶ πάλι κάτι ἄλλο· κάποιος φιλόσοφος, μὴ χριστιανός, ὅταν ἄκουσε, ὅτι ὁ τάδε πέθανε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὲς εἶπε σ' αὐτόν, "Ἀλλοίμονον, πέθανε ἄδικα", ἐκεῖνος, ἀφοῦ στράφηκε πρὸς αὐτόν, λέγει· ἄλλὰ τί, δίκαια ἤθελες νὰ πεθάνει; Καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ δὲν πέθανε ἄδικα; Ποιὸν λοιπὸν περισσότερο εὐσπλαχνίζεσαι; ἐκεῖνον ποὺ πέθανε δίκαια, ἢ ἐκεῖνον ποὺ πέθανε ἄδικα; Μήπως δὲν θεωρεῖς αὐτόν μὲν δυστυχῆ, ἐκεῖνον δὲ καὶ τὸν θαυμάζεις; Τί λοιπὸν, ἔχει ἀδικηθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπ' αὐτόν τὸ θάνατο ἔχει κερδίσει ἀρκετά, χωρὶς νὰ πάθει καμιὰ βλάβη; διότι, ἐὰν ἓναν ποὺ εἶναι ἀθάνατος, τὸν ἔκαμνε θνητό, ἴσως νὰ ὑπῆρχε κάποια βλάβη· ἐὰν δὲ ἓναν, ποὺ εἶναι θνητός, καὶ ἐπρόκειτο λίγο μετὰ ἐκ φύσεως νὰ δεχθεῖ τὸ θάνατο, ἔσπευσε αὐτὸς μὲ δόξα νὰ ἐπιφέρει αὐτόν, ποιά εἶναι ἡ βλάβη; Ἄς ρυθμίζεται ἡ ψυχὴ μας καλὰ καὶ ἀπ' ἔξω δὲν θὰ προξενηθεῖ καμιὰ βλάβη. Ἄλλὰ δὲν εἶσαι ἐνδοξος; Καὶ τί μὲ αὐτό; Διότι ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ συμβαίνει μὲ τὰ χρήματα, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴ δόξα. Διότι ἂν εἶμαι μεγαλοπρεπής, δὲν θὰ ἔχω καμιὰ ἀνάγκη, ἂν ὅμως εἶμαι κενόδοξος, ὅσο περισσότερα ἐπιτύχω, τόσο μεγαλύτερη ἀνάγκη θὰ ἔχω. Τότε δὲ θὰ εἶμαι πολὺ περισσότερο λαμπρός, καὶ θὰ ἀπολαύσω μεγαλύτερη δόξα, ἐὰν περιφρονήσω τὴ δόξα.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἄς εὐγνωμονοῦμε τὸ Χριστό, τὸ Θεό μας, ποὺ μᾶς χάρισε τέτοια ζωὴ, καὶ ἄς ρυθμίζουμε αὐτὴν πρὸς δόξα αὐτοῦ, διότι σ' αὐτόν πρέπει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Ε'

(Πράξ. 6, 8 - 7, 5)

«Στέφανος δὲ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει
τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ».

5 1. Ὅρα πῶς καὶ ἐν τοῖς ἐπιτὰ ἦν τις πρόκριτος καὶ τὰ
πρωτεῖα εἶχεν· εἰ γὰρ καὶ ἡ χειροτονία κοινή, ἀλλ' ὅμως οὐ-
τος ἐπεσπάσατο χάριν πλείονα. Πρὸ οὗτου δὲ οὐκ ἐποίει
σημεῖα, ἀλλ' ὅτε δῆλος γέγονεν, ἵνα δειχθῆ διὸ οὐκ ἀρκεῖ
μόνη ἡ χάρις, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς χειροτονίας· ὥστε προσθή-
10 κη Πνεύματος ἐγένετο. Εἰ δὲ καὶ πρὸ οὗτου πλήρεις Πνεύ-
ματος ἦσαν, ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ λουτροῦ. «Ἀνέσκησαν δὲ τινες
τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς». Πάλιν ἀνάσκει τὸν παροξυσμὸν
αὐτῶν λέγει καὶ τὴν ὀργήν. Ὅρα καὶ ἐνταῦθα πολὺ τὸ πλη-
θος· μᾶλλον δὲ πῶς ἕτερον τῆς κατηγορίας τὸ σχῆμα. Ἐ-
15 πειδὴ γὰρ ἐκώλυσε αὐτοὺς Γαμαλιήλος μηδὲν ὑπὲρ ἐκεί-
νου ἐγκαλεῖν, ἕτερον κατηγορίαν εἰσάγουσιν. «Ἀνέσκησαν
δὲ τινες», φησί, «τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς, τῆς λεγομένης
Λιβερτινῶν καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀ-
πὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας, συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ· καὶ οὐκ
20 ἴσχυον ἀντισηῖναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ Πνεύματι, ᾧ ἐλάλει.
Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας, λέγοντας διὸ ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λα-
λοῦντος ῥήματα βλάβημα εἰς Μωσῆν καὶ τὸν Θεόν». Ἴνα
τὴν κατηγορίαν σοσιήσωσι, «κατὰ τοῦ Θεοῦ», φησί, «καὶ κα-
τὰ Μωσέως λαλεῖ». Διὰ τοῦτο καὶ συνεζήτουν, ἵνα ἀναγκά-

1. Πράξ. 6, 8.

1α. Λιβερτινοὶ λέγονταν τὰ παιδιὰ τῶν ἀπελευθερωθέντων δού-
λων τῶν Ῥωμαίων· οἱ ἀπελεύθεροι.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Ε'

(Πράξ. 6, 8 - 7, 5)

«Ὁ Στέφανος δὲ γεμάτος πίστη καὶ δύναμη, ἔκαμνε τέρατα καὶ θαύματα μεγάλα μεταξὺ τοῦ λαοῦ»¹.

1. Πρόσεχε, πῶς καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἑπτὰ ἦταν κάποιος ποὺ διακρινόταν καὶ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα· διότι, ἂν καὶ ἡ χειροτονία ἦταν κοινή, ἐν τούτοις αὐτὸς ἀπέσπασε περισσότερη χάρη. Προηγουμένως δέ, δὲν ἔκανε θαύματα, ἀλλ' ὅταν ἐγινε φανερὸς μὲ τὴ χειροτονία, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ, τι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ χάρη, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἡ χειροτονία· ὥστε ἐγινε προσθήκη Πνεύματος. Ἄν καὶ ἦταν δὲ πλήρεις Πνεύματος καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, ἦταν ὅμως πλήρεις ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἐκεῖνο, ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὸ λουτρὸ τοῦ βαπτίσματος. «Σηκώθηκαν δὲ μερικοὶ ἀπὸ τὴ συναγωγή». Πάλι ἀνάσταση ὀνομάζει τὸν ἐρεθισμὸ καὶ τὴν ὀργὴ αὐτῶν. Βλέπε ὅτι καὶ ἐδῶ πολὺ εἶναι τὸ πλῆθος· μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλη ἡ μορφή τῆς κατηγορίας. Διότι, ἐπειδὴ ἐμπόδισε αὐτοὺς ὁ Γαμαλιήλος νὰ μὴ τοὺς κατηγορήσουν καθόλου γιὰ ἐκεῖνο τὸ περιστατικὸ, παρουσιάζουν ἄλλη κατηγορία. «Σηκώθηκαν δὲ μερικοί», λέγει, «ἀπὸ τὴ συναγωγή ποὺ λεγόταν τῶν Λιβερτίνων^{1α} καὶ τῶν Κυρηναίων καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων, καὶ ἐκείνων, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴν Κιλικία καὶ Ἀσία, γιὰ νὰ συζητήσουν μὲ τὸ Στέφανο· καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀντισταθοῦν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ σοφία καὶ τὸ Πνεῦμα, μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ ὁποίου μιλοῦσε. Τότε ὑποκίνησαν κρυφὰ ἀνθρώπους, νὰ ποῦν, ὅτι ἔχομε ἀκούσει αὐτὸν νὰ λέγει λόγια θλάσφημα κατὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Θεοῦ. Γιὰ νὰ στηρίξουν τὴν κατηγορία, λέγει, ὅτι «ὀμιλεῖ κατὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Θεοῦ». Γι' αὐτὸ καὶ συζητοῦσαν γιὰ νὰ ἀναγκάσουν αὐτὸν νὰ πεῖ

σωσιν αὐτόν τι εἰπεῖν. Ὁ δὲ γυμνότερον λοιπὸν διελέγετο, καὶ τὴν παῦλαν ἴσως ἔλεγε τοῦ νόμου μόνον, ἢ οὐκ ἔλεγε μὲν, ἡμίτιο δέ· ἐπεὶ, εἰ ἔλεγε φενερώς, οὐκ ἔδει τῶν ὑποβλητῶν ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ψευδομαρτύρων. Διάφοροι δὲ αἱ
 5 συναγωγαὶ ἦσαν Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων. Ἀλλὰ Κυρηναῖοι μὲν οἱ ἐπέκεινα Ἀλεξανδρείας εἰσὶν, (οἱ καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔθνη εἶχον συναγωγὰς· ἴσως δὲ καὶ ἐκεῖ ἔμενον, ἵνα μὴ ἀναγκάζονται συνεχῶς ἀποδημεῖν), Λιβερτῖνοι δὲ οἱ Ρωμαίων ἀπελεύθεροι οὕτω καλοῦνται. Ὡσπερ δὲ ὄκουν ἐκεῖ
 10 πολλοὶ ξένοι, οὕτω καὶ συναγωγὰς εἶχον, ἔνθα ἔδει τὸν νόμον ἀναγινώσκεσθαι καὶ εὐχὰς γίνεσθαι.

Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς καὶ οὗτος ἀναγκαζόμενος διδάσκειν ἐπιχειρεῖ, κἀκεῖνοι πάλιν διὰ τὰ σημεῖα εἰς φθόνον οὐ μόνον κινουῦνται, ἀλλὰ, ἐπεὶ καὶ λόγῳ ἐκράτει, καὶ ἀφόρητος ἦν αὐτοῖς, ψευδομάρτυρας συνισιῶσιν οὐκ ἐβούλομπο γὰρ
 15 ἀπλῶς ἀναιρεῖν, ἀλλὰ μετὰ ψήφου, ἵνα καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν θλάψωσι καί, ἐκείνους ἀφέντες, ἐπὶ τούτους ἔρχονται, ὡς ταύτη καταπληξόμενοι κἀκείνους· οἱ καὶ οὐκ εἶπον ὅτι ἴαλειν, ἀλλ' «οὐ παύεται λαλῶν», αὔξοντες τὴν κατηγορίαν.
 20 «Συνεκίνησάν τε τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἐπισιάντες συνήροπασαν αὐτόν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον, ἔποιησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς, λέγοντας· Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ρήματα θλάσφημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου» («οὐ παύεται», φασίν, ὡς
 25 ἔργον αὐτοῦ ποιουμένου διὰ τούτου δηλοῦντες)· «ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τούτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη, ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς». «Ἰησοῦς», φασίν, «ὁ Ναζωραῖος», καὶ ὄνειδισι-

κάτι. Ἐκεῖνος δὲ πῶς ἀπερίφραστα συζητοῦσε πλέον, καὶ ἴσως ἀνέφερε μόνο τὸ τέλος τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου, ἢ δὲν τὴν ἀνέφερε μὲν, ἀλλὰ τὴν ὑπαινισσόταν· διότι, ἐὰν ἔλεγε φανερά, δὲν εἶχε ἀνάγκη οὔτε τῶν συκοφαντῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οὔτε τῶν ψευδομαρτύρων. Ὑπῆρχαν δὲ διάφορες συναγωγές, τῶν Λιβερτίνων καὶ τῶν Κυριναίων. Ἄλλὰ Κυρηνάιοι μὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦσαν μακριὰ ἀπὸ τῆν Ἀλεξάνδρεια (οἱ ὅποιοι καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔθνη εἶχαν συναγωγές· ἴσως δὲ καὶ διέμεναν ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκάζονται συνεχῶς νὰ ἀποδημοῦν), Λιβερτίνοι δὲ λέγονται οἱ υἱοὶ ἀπελευθερωθέντων δούλων τῶν Ρωμαίων. Ὅπως δὲ κατοικοῦσαν ἐκεῖ πολλοὶ ξένοι, ἔτσι εἶχαν καὶ συναγωγές, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀναγιγνώσκειται ὁ νόμος καὶ νὰ γίνονται οἱ προσευχές.

Σὺ ὅμως φέρε στή σκέψη σου, σὲ παρακαλῶ, πῶς καὶ αὐτός, ἀναγκαζόμενος, ἐπιχειρεῖ νὰ διδάσκει, καὶ ἐκεῖνοι, πάλι, λόγῳ τῶν θαυμάτων, ὅχι μόνο παραινῶνται ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὑπερεῖχε κατὰ τὸ λόγο, καὶ δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸν ἀνεχθοῦν, παρουσιάζουν ψευδομάρτυρες. Διότι δὲν ἤθελαν ἀπλῶς νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ καὶ μὲ ψῆφο, γιὰ νὰ βλάψουν καὶ τὴν φήμη αὐτῶν· καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀποστόλους ἄφησαν, ἔρχονται πρὸς αὐτούς, ὥστε ἔτσι νὰ τρομάξουν καὶ ἐκείνους· οἱ ψευδομάρτυρες δὲ δὲν εἶπαν, ὅτι ὀμιλεῖ, ἀλλὰ, ὅτι «δὲν παύει νὰ ὀμιλεῖ», ἐπαυξάνοντας τὴν κατηγορία. «Ἐξήγειραν καὶ τὸ λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ὄρμησαν ἐπάνω του, τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ συνέδριον, καὶ παρουσίασαν ψευδομάρτυρες, οἱ ὅποιοι ἔλεγον· Ἄυτός ὁ ἄνθρωπος δὲν παύει νὰ λέγει λόγους βλάσφημους κατὰ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ τόπου καὶ τοῦ νόμου» («Δὲν παύει», λέγουν, γιὰ νὰ δηλώσουν ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει σὰν ἔργο)· (Διότι τὸν ἀκούσαμε νὰ λέγει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, αὐτός θὰ καταστρέψει τὸ ναὸ αὐτό, καὶ ὅτι θὰ ἀλλάξει τὰ ἔθιμά μας, ποὺ μᾶς παρέδωσε ὁ Μωϋσῆς». «Ἰησοῦς», λέγουν, «ὁ Ναζωραῖος» καὶ περιφρονητικά, «ὅτι θὰ καταστρέψει τὸ ναὸ αὐ-

κῶς, «καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη». Τοῦ-
 το, καὶ τοῦ Χριστοῦ κατηγοροῦντες, ἔλεγον· «Ὁ καταλύων τὸν
 ναὸν τοῦ Θεοῦ»· πολλὴ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἡ εὐλάβεια περὶ τε
 τὸν ναόν, ἅτε καὶ μειοικεῖν βουλομένοις, περὶ τε τὸ ὄνομα
 5 Μωϋσέως. Καὶ ὅρα πῶς διπλῆ ἡ κατηγορία. «Καταλύσει»,
 φασί, «τὸν τόπον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη»· οὐ μόνον δὲ διπλῆ,
 ἀλλὰ καὶ πικρά, καὶ κινδύνων γέμουσα.

«Καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθεζόμενοι
 ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον
 10 ἀγγέλου». Οὕτως ἔστι καὶ ἐν ἐλάτιονι ὄντας θαυμῶ λάμπειν.
 Τί γάρ, εἶπέ μοι, τῶν Ἀποσιόλων οὗτος ἔλαιον ἔσχεν; οὐ-
 χι σημεῖα εἰργάσατο; οὐ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν παρρησίαν;
 «Εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου», φησί.
 Τοῦτο ἄρα ἡ χάρις ἦν, τοῦτο καὶ ἡ δόξα Μωϋσέως ἦν. Ἐ-
 15 πίχαριν δὲ αὐτὸν δοκεῖ μοι ποιῆσαι τὸν Θεόν, τάχα ἐπεὶ ἔ-
 μελλέ τινα ἐρεῖν, καὶ ἵνα εὐθέως τῇ προσόψει καταπλήξῃ
 αὐτούς· (ἔστι γάρ, ἔστι καὶ πρόσωπα, χάριτος γέμοντα πνευ-
 ματικῆς, ἐπέρασια τοῖς ποδοῦσιν εἶναι καὶ αἰδέσιμα τοῖς
 μισοῦσι καὶ φοβερὰ)· ἢ καὶ ὡς αἰτίαν τοῦτο εἶπε, δι' ἣν ἡ-
 20 νέσχοντο τῆς δημηγορίας αὐτοῦ. Τί δαὶ ὁ ἀρχιερεὺς; «Εἰ
 ἄρα», φησί, «ταῦτα οὕτως ἔχει;». Ὁρᾶς πῶς μετὰ ἐπιεικεί-
 ας ἢ ἐρώτησις, καὶ οὐδὲν ἰέως φορτικὸν ἔχουσα; Διὰ τοῦ-
 το καὶ αὐτὸς ἀπὸ προσηγείας ἄρχεται τῶν ρημάτων, καὶ φη-
 σιν· «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· Ὁ Θεὸς τῆς
 25 δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅτι ἐν τῇ Μεσοπο-
 ταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν». Εὐθέως ἐκ τοῦ
 προοιμίου τὴν δόξαν αὐτῶν ἀναιρεῖ, καὶ καιασκευάζει δι'
 ὧν φησιν ἀνυπόπιως διὰ τε οὐδὲν ἔστιν ὁ ναὸς δήπου αὐτός,
 οὐδὲ τὰ ἔθνη, καὶ διὰ οὐ περιέσσονται τοῦ κηρύγματος, καὶ διὰ

τό, καί ὅτι θὰ ἀλλάξει τὰ ἔθιμα». Αὐτό ἔλεγον καί ὅταν κατηγοροῦσαν τὸ Χριστό. «Σὺ ποῦ θὰ γκρέμιζες τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ»· διότι ἦταν πολὺ μεγάλη ἡ εὐλάβειά τους καὶ γιὰ τὸ ναὸ, ἐφ' ὅσον ἤθελαν νὰ μετοικήσουν ἐκεῖ, καὶ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Μωϋσέως. Καὶ πρόσεχε πῶς εἶναι διπλὴ ἡ κατηγορία. «Θὰ καταστρέψει» λέγουν, «τὸ ναὸ αὐτό, καὶ θὰ ἀλλάξει τὰ ἔθιμα». Ὁχι μόνο δὲ διπλὴ, ἀλλὰ καὶ πικρὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ κινδύνους.

«Καὶ ὅταν τὸν κοίταξαν ὅλοι, ὅσοι κάθονταν στὸ συνέδριο, εἶδαν τὸ πρόσωπό του νὰ εἶναι σὰν πρόσωπο ἀγγέλου». Τόσο πολὺ ἦταν δυνατό, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ βρίσκονταν σὲ μικρότερο βαθμό, νὰ λάμπουν. Διότι σὲ τί, πές μου, ἦταν κατώτερος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους; Δὲν ἔκανε θαύματα; Δὲν ἔδειξε μέγαλο θάρρος; «Εἶδαν τὸ πρόσωπό του νὰ εἶναι σὰν πρόσωπο ἀγγέλου», λέγει. Ἔρα αὐτὸ ἦταν ἡ χάρη, αὐτὸ ἦταν καὶ ἡ δόξα τοῦ Μωϋσέως. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Θεὸς τὸν γέμισε ἀπὸ χάρη, ἴσως γιὰ τὴν ἐπρόκειτο νὰ πεῖ μερικοὺς λόγους, καὶ γιὰ νὰ καταπλήξει ἀμέσως αὐτοὺς μὲ τὸ θαῦμα τοῦ προσώπου του (διότι ὑπάρχουν, ὑπάρχουν πρόσωπα γεμάτα μὲ πνευματικὴ χάρη, ποῦ εἶναι ἀξιαγάπητα σ' αὐτοὺς ποῦ τ' ἀγαποῦν, καὶ σεβαστὰ καὶ φοβερά σ' αὐτοὺς ποῦ τὰ μισοῦν), ἢ καὶ σὰν αἰτία τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ συγγραφέας, γιὰ τὴν ὁποία ἀνέχθηκαν τὴν ὁμιλία του. Τί λοιπὸν εἶπεν ὁ ἀρχιερέας; «Εἶναι, πράγματι αὐτὰ ἔτσι, ὅπως λέγουν οἱ μάρτυρες;». Βλέπεις, πῶς ἡ ἐρώτηση ἔγινε μὲ ἠπιότητα καὶ δὲν εἶχε στὴν ἀρχὴ τίποτα τὸ ἐνοχλητικό; Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἀρχίζει τὴν ὁμιλία του μὲ ἡρεμο τρόπο, καὶ λέγει· «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· Ὁ ἔνδοξος Θεός, φανερώθηκε στὸν πατέρα μας Ἀβραάμ, ὅταν βρισκόταν στὴ Μεσοποταμία, προτοῦ κατοικήσει στὴ Χαρράν». Ἀμέσως δὲ ἀπὸ τὸ προοίμιον ἀνατρέπει τὴν γνώμη αὐτῶν, καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει, ἀνυποψίαστα γιὰ τοὺς ἀκροατές, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς δὲν εἶναι τίποτα, οὔτε τὰ ἔθιμα, καὶ ὅτι δὲν θὰ γίνουν αὐτοὶ ἐμπόδιο στὸ κήρυγμα, καὶ

ἐξ ἀμηχάνων ἀεὶ ὁ Θεὸς πάντα ποιεῖ καὶ καισασκευάζει. Ὅ-
ρα γοῦν διὰ τούτων ὑφαινομένην τὴν δημηγορίαν καὶ ἀπο-
δεικνύουσιν ὅτι, πολλῆς ἀπολαύσαντες ἀεὶ φιλανθρωπίας,
τοῖς ἐναντίοις τὸν εὐεργέτην ἠμείψαντο, καὶ ὅτι ἀδυνατίους
5 ἐπιχειροῦσιν. «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀ-
βραάμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ
δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».

2. Καὶ παὺς οὐκ ἦν, καὶ θυσία οὐκ ἦν, καὶ θείας ὄψεως
ἠξίωτο Ἀβραάμ, καὶ προγόνους Πέρσας εἶχε, καὶ ἐν ἄλλο-
10 τρία γῆ ἦν. Καὶ τί δήποτε ἀρχόμενος τὸν Θεὸν τῆς δόξης
Θεὸν ἐκάλεσεν; Ἐπειδὴ τοὺς ἀτίμους ἐνδόξους πεποίηκε, καὶ
ἵνα διδάξῃ ὅτι, εἰ ἐκείνους ἐδόξασε, πολλῶ μᾶλλον αὐτούς.
Ὅρα ὅπως αὐτοὺς ἀπάγει τῶν σωματικῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τό-
που πρώτου, ἐπειδὴ περὶ τόπου ὁ λόγος ἦν; «Ὁ Θεὸς τῆς
15 δόξης». Εἰ δόξης Θεός, εὐδὴλον ὅτι οὐ δεῖται τῆς παρ' ἡ-
μῶν δόξης, οὐδὲ τῆς διὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἡ τῆς
δόξης πηγὴ. Μὴ τοίνυν νομίσητε ταύτη δοξάζειν αὐτόν. Καὶ
πῶς, φησὶν, ἡ Γραφή τοῦτο λέγει περὶ τοῦ πατρὸς Ἀβρα-
άμ; Ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς τὰ μὴ σφόδρα ἀναγκαῖα περιττὴ
20 ὁ μὲν γὰρ ἦν χρήσιμον μαθεῖν, τοῦτο μόνον ἡμᾶς ἐδίδαξεν,
ὅτι ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ υἱοῦ συνεξῆλθεν αὐτῷ, τὸ δὲ πλεον-
τούτου παρέλιπεν ἀδιήγητον διὰ τὸ θᾶτιον ἀποθανεῖν μετὰ
τὸ κατοικῆσαι αὐτόν ἐν Χαροάν. «Ἐξελθε ἐκ τῆς συγγενεί-
ας σου». Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐκ εἰσὶν οὗτοι τέκνα Ἀ-
25 βραάμ. Πῶς; Ὅτι ἐκεῖνος παιθήνιος ἦν, οὗτοι δὲ ἀπειθεῖς·
μᾶλλον δέ, ἐξ ὧν ποιεῖ κελεύόμενος, μανθάνομεν ὅτι ἐκεῖνος
μὲν τοὺς πόνους ὑπέμεινε, οὗτοι δὲ τοὺς καρποὺς δρέπον-
ται, καὶ ὅτι πάντες οἱ πρόγονοι ἐν κακουχίᾳ. «Καὶ ἐξελθὼν
ἐκ γῆς Χαλδαιῶν, κατώκησεν ἐν Χαροάν κακεῖθεν μετὰ τὸ

ὅτι ὁ Θεὸς πάντοτε ἀπὸ τὰ ἀδύνατα δημιουργεῖ καὶ κατασκευάζει τὰ πάντα. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι μὲ αὐτὰ δημιουργεῖ τῇ δημηγορίᾳ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐνῶ πάντοτε ἀπόλαυσαν πολλὴ φιλανθρωπία, ἀντάμειψαν τὸν εὐεργέτη τους μὲ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἀκόμη, ὅτι ἐπιχειροῦν ἀκατόρθωτα. «Ὁ ἐνδοξος Θεὸς φανερώθηκε στὸν Πατέρα μας Ἀβραάμ, καὶ εἶπε σ' αὐτόν· φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἔλα σὲ χώρα, ποῦ θὰ σοῦ δείξω».

2. Καὶ ναὸς δὲν ὑπῆρχε, καὶ θυσία δὲν γινόταν, καὶ θείας ἐμφανίσεως ἀξιώθηκε ὁ Ἀβραάμ καὶ Πέρσες προγόνους εἶχε καὶ σὲ ξένη γῆ βρισκόταν. Καὶ γιατί τέλος πάντων, ἀρχίζοντας τὴν ὁμιλία του, ὀνόμασε τὸ Θεό, Θεὸ τῆς δόξας; Ἐπειδὴ ἔκαμε τοὺς περιφρονημένους ἐνδοξους, καὶ γιὰ νὰ διδάξει, ὅτι ἐὰν δόξασε ἐκείνους, πολὺ περισσότερο θὰ δοξάσει αὐτούς. Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ σωματικά καὶ πρῶτα ἀπὸ τὸν τόπο, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος ἦταν γι' αὐτόν; «Ὁ Θεὸς τῆς δόξας». Ἐὰν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δόξας, εἶναι φανερό, ὅτι δὲν χρειάζεται τὴ δική μας δόξα, οὔτε ἐκείνη ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ ναό· διότι αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δόξας. Μὴ νομίσετε λοιπὸν ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ τὸν δοξάσετε. Καὶ πῶς, λέγει, τὸ λέγει αὐτό, ἡ Γραφὴ γιὰ τὸν Πατέρα Ἀβραάμ; Διότι δὲν περιτολογεῖ γιὰ πράγματα ποῦ δὲν εἶναι πάρα πολὺ ἀναγκαῖα· διότι ἐκεῖνο μὲν ποῦ ἦταν χρήσιμο νὰ μάθουμε, αὐτὸ μόνο μᾶς δίδαξε, ὅτι βλέποντας ὁ πατέρας τὸν υἱὸ του Ἀβραάμ, ἔφυγε μαζὶ μὲ αὐτόν, τὸ δὲ ἐπὶ πλέον αὐτοῦ παρέλειψε νὰ τὸ διηγηθεῖ, διότι σύντομα πέθανε μετὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴ Χαρράν. «Φύγε ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου». Ἐδῶ ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὰ δὲν ἦταν παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ. Πῶς; Διότι ἐκεῖνος ἦταν ὑπάκουος, ἐνῶ αὐτοὶ ἀνυπάκουοι· μᾶλλον δέ, μὲ ἐκεῖνα ποῦ πράττει, διατασσόμενος ἀπὸ τὸ Θεό, μαθαίνομε ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὑπέμεινε τοὺς κόπους, αὐτοὶ δὲ ἀπολαμβάνουν τοὺς καρπούς, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ πρόγονοι ὑποβλήθηκαν σὲ κακουχίες. «Καὶ ἀφοῦ ὁ Ἀβραάμ ἀναχώρησε ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Χαλδαίων, κατοίκησε στὴ Χαρράν· καὶ ἀπ' ἐκεῖ μετὰ

ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ μειώκισεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην, εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν καιοικεῖτε· καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ οὐδὲ βῆμα ποδός». Ὅρα πῶς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάγει· οὐ γὰρ εἶπε, Ἐδώσει, ἀλλ' «οὐκ ἔδωκε»,

5 δηλῶν ὅτι πάντα παρ' ἐκείνου καὶ οὐδὲν παρ' αὐτῶν ἦλθε γὰρ, καὶ συγγένειαν ἀφείς καὶ παιρίδα. Διὰ τί οὖν οὐκ ἔδωκεν; Ὅτι τύπος ἦν ἑτέρας γῆς, καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτὴν αὐτῷ. Ὅρα δὲ οὐχ ἀπλῶς πάλιν τὸν λόγον ἀναλαμβάνει; «Οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ», φησί. «Καὶ ἐπηγγείλατο καὶ τῷ

10 σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν, οὐκ ὄντιος αὐτῷ τέκνου». Πάλιν τὸ δυνατὸν ἐντεῦθεν δείκνυται τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐξ ἀμηχάνων πάντα ποιεῖν· τὸν γὰρ ἐν Περσίδι καὶ ἰσοοῦτιον ἀπέχοντα, τοῦτον ἔφησε κύριον τῆς Παλαιστίνης ποιήσιν. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.

15 Ἐτινίσαντες εἰς αὐτόν», φησὶν, «εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου». Πόθεν ἡ χάρις τῷ Στεφάνῳ ἐπήνθει; Ἄρ' οὐκ ἀπὸ τῆς πίστεως; Εὐδηλον ὅτι ἐμαρτύρησε γὰρ αὐτῷ ἄνω ὅτι πλήρης πίστεως ἦν. Ἔστι δὲ χάριν ἔχειν καὶ οὐκ ἐν ἰάσεσι· διὸ καὶ ὁ Ἀποστόλος, «ὧ μὲν χάρις

20 δίδοται», φησὶν, «ἰαμάτων, ἄλλω δὲ λόγος σοφίας». Ἐνιαῦθα δέ μοι δοκεῖ καὶ ἐπίχαριν αὐτὸν εἶναι αἰνίττεσθαι τῷ λέγειν, «Εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου», ὃ καὶ Βαρνάβας μαρτυρεῖται. Ὅθεν τοὺς ἀπλάσιους τε καὶ ἀπονήρους μάλιστα ἴσμεν θαυμαζομένους, καὶ τούτους μᾶλλον

25 ἐπιχάριτας ὄντας. «Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας, λέγοντας ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάβοφημα». Ἐπὶ μὲν τῶν Ἀποστόλων ἔλεγον ὅτι τὴν ἀνάστασιν κατήγγελλον, καὶ

τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, μετέφερε αὐτὸν ὁ Θεὸς νὰ κατοικήσει στὴ γῆ αὐτὴ πού κατοικεῖτε σεῖς τώρα. Καὶ δὲν ἔδωσε σ' αὐτὸν κληρονομία στὴ γῆ αὐτὴ, οὔτε βῆμα ποδιοῦ». Πρόσεχε πῶς ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ τῆ γῆ διότι δὲν εἶπε, 'θα δώσει', ἀλλ' ὅτι «δὲν ἔδωσε», δηλώνοντας ὅτι τὰ πάντα προῆλθαν ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς. Διότι ἦλθε, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε καὶ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὴν πατρίδα. Γιατί λοιπὸν «δὲν ἔδωσε»; Διότι ἦταν πρότυπο ἄλλης γῆς, καὶ ὑποσχέθηκε νὰ δώσει αὐτὴν σ' αὐτόν. Βλέπεις ὅτι δὲν ἐπαναλαμβάνει τὸ λόγο ἄσκοπα; «Δὲν ἔδωσε σ' αὐτόν», λέγει. «Καὶ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς ὅτι θὰ δώσει τὴ χώρα αὐτὴ σ' αὐτόν καὶ στοὺς ἀπογόνους του μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ δὲν εἶχε αὐτὸς παιδί». Πάλι ἀπ' ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ νὰ δημιουργεῖ τὰ πάντα καὶ ἀπὸ τὰ ἀδύνατα. Διότι αὐτόν, πού ἦταν στὴν περσικὴ χώρα καὶ θρισκόταν σὲ τόσο μακρινὴ ἀπόσταση, αὐτόν εἶπε ὅτι θὰ τὸν καταστήσει κύριο τῆς Παλαιστίνης. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπ' ἀρχῆς τὰ προαναφερθέντα.

«Ὅταν κοίταξαν αὐτόν ὅλοι, ὅσοι κάθονταν στὸ συνέδριο, εἶδαν τὸ πρόσωπό του νὰ ἀστράπτει σὰν πρόσωπο ἀγγέλου». Ἀπὸ ποῦ ἀνθοῦσε ἡ χάρη στὸ Στέφανο; ἄραγε δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴν πίστη; Αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερο· διότι ὁ Λουκᾶς ἐπιβεβαίωσε παραπάνω γι' αὐτόν, ὅτι ἦταν γεμάτος ἀπὸ πίστη. Εἶναι δὲ δυνατό νὰ ἔχει κάποιος χάρη, καὶ χωρὶς τὴν θεραπεία ἀρρώστων· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Διότι σὲ ἄλλον μὲν δίνονται χαρίσματα θεραπείας ἀσθενειῶν, σὲ ἄλλον δὲ λόγος σοφίας»³. ἐδῶ δὲ μοῦ φαίνεται ὑπαινίσσεται, ὅτι αὐτὸς εἶχε ἐπὶ πλέον χάρη μὲ τὸ νὰ λέγει, «Εἶδαν τὸ πρόσωπό του σὰν πρόσωπο ἀγγέλου», τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖται καὶ γιὰ τὸν Βαρνάβα. Ἐπομένως γνωρίζουμε, ὅτι καὶ οἱ ἀπροσποίητοι καὶ οἱ ἀπονήρευτοι θαυμάζονται πολὺ περισσότερο, καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶναι περισσότερο γεμάτοι ἀπὸ χάρη. «Τότε παρουσίασαν ἀνθρώπους πού ἔλεγαν, ὅτι ἔχουμε ἀκούσει αὐτόν νὰ λέγει λόγια βλάσφημα». Γιὰ μὲν τοὺς Ἀποστό-

ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπέρρει, ἐνιαῦθα δὲ διὰ ἐθεραπεύοντο. Ὡ-
 τῆς ἀνοίας! ὑπὲρ ὧν εὐχαριστεῖν ἔδει, ὑπὲρ τούτων ἐμέμ-
 φοντο, καὶ τοὺς διὰ τῶν ἔργων κρατουῦντας προσεδόκων κρα-
 τήσιν διὰ τῶν λόγων, (ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐποίουν),
 5 καὶ αἰεὶ εἰς λόγους αὐτοὺς ἐνέβαλλον ἀρπάσαι γὰρ αὐτοὺς
 ἀπλῶς ἠσχύνοντο, οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν. Καὶ ὅρα πῶς οὐ-
 δὲ αὐτοὶ οἱ δικάζοντες μαρτυροῦσιν (ἠλέγχθησαν γὰρ ἄν),
 ἀλλ' ἀπλῶς ἐτέρους μισθοῦνται, ἵνα μὴ δόξη ἐπηρείας εἶναι
 τὸ πρᾶγμα. Τὸ αὐτὸ γεγονὸς ἴδοι τις ἂν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.
 10 Εἶδες τοῦ κηρύγματος τὴν δύναμιν, καὶ πῶς οὐχὶ μαστι-
 ζομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ λιθαζομένων κρατεῖ, οὐδὲ εἰς δι-
 καιήριον ἀγομένων, ἀλλὰ καὶ ἐλαυνομένων πάντοθεν; Ἐν-
 τεῦθεν, καὶ ψευδομαρτυρούντων αὐτῶν, οὐ μόνον οὐκ ἐκρά-
 τουν, ἀλλ' οὐδὲ ἀνισιτῆναι ἴσχυον, καίτοι σφόδρα ἀναίσχυν-
 15 τοι ὄντες· οὕτως αὐτοὺς κατὰ κράτος εἶλε, καὶ ταῦτα πολλὰ
 πράττειας ἀπίθανα (ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ), οἳ καὶ πάν-
 τα πρὸς θάνατον ἔπρατον τὸν αὐτοῦ, ὡς λοιπὸν δῆλον γε-
 νέσθαι πᾶσιν ὅτι οὐκ ἦν ἀνθρωπίνη ἡ μάχη, ἀλλὰ Θεοῦ πρὸς
 ἀνθρώπους. Σκόπει δὲ καὶ τί φασιν οἱ συσιάντες ψευδομάρ-
 20 τυρες ὑπὸ τῶν φονικῶς συναρπασάντων αὐτὸν εἰς τὸ συνέ-
 δριον. «Ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς
 Μωσῆν καὶ τὸν Θεόν». Ὡ ἀναίσχυντοι! πράγματα ποιεῖτε
 βλάσφημα εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὐ φροντίζετε, καὶ Μωσέως
 φροντίζειν προσποιεῖσθε; Διὰ τοῦτο πρόσκειται Μωσῆς, ἔ-
 25 πειδῆ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐ σφόδρα αὐτοῖς ἔμελε, καὶ ἄνω καὶ
 κάτω Μωσέως μέμνηται, «ὁ Μωσῆς», λέγοντες, «οὗτος, ὃς
 ἐξήγαγεν ἡμᾶς», τὸ εὐρίπιστον τοῦ ὄχλου ἀνερεθίζοντες. Καί-
 τοι πῶς ἄνθρωπος βλάσφημος ἂν περιεγένετο; πῶς δὲ καὶ

λους ἔλεγαν, ὅτι κήρυτταν τὴν ἀνάστασιν καὶ ὅτι πολὺ πλῆθος συνέρρεε, ἐδῶ δέ, ὅτι θεραπεύονταν ἀπὸ ἀσθένειαι. Πῶ, πῶ ἀνοησία! Γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦν, γιὰ ἐκεῖνα κατηγοροῦσαν, καὶ ἐκείνους ποὺ ὑπερεῖχαν μὲ τὰ ἔργα, νόμιζαν ὅτι θὰ ὑπερβάλλουν μὲ τὰ λόγια (πράγμα ποὺ ἔκαμναν καὶ γιὰ τὸ Χριστό), καὶ πάντοτε κατέφευγαν σὲ λόγους· διότι ντρέπονταν νὰ ἀρπάξουν αὐτοὺς χωρὶς λόγο, μὴ ἔχοντας νὰ τοὺς κατηγορήσουν γιὰ τίποτα. Καὶ πρόσεχε πῶς οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ δικάζοντες διατυπώνουν μαρτυρία (διότι θὰ ἐλέγχονταν), ἀλλὰ μόνο πληρώνουν ἄλλους, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ἡ πράξις τους ἦταν ἀποτέλεσμα ἐπηρρασμοῦ. Τὸ ἴδιο γεγονός μπορεῖ νὰ δεῖ κανένας ὅτι ἔγινε καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Εἶδες τὴ δύναμιν τοῦ κηρύγματος, καὶ πῶς ἐπικρατεῖ, ὄχι μόνο ὅταν οἱ κηρύσσοντες μαστιγώνονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν διώκονται ἀπὸ παντοῦ; Ἀπὸ τότε, καὶ ἐνῶ αὐτοὶ κατέθεταν ψευδεῖς μαρτυρίες, ὄχι μόνο δὲν ἐπικρατοῦσαν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἀντικρούσουν δὲν μπορούσαν, ἂν καὶ βέβαια ἦταν ὑπερβολικὰ ἀναίσχυντοι· τόσο πολὺ κατέβαλε αὐτοὺς, καὶ ὅλα αὐτὰ, ἐνῶ αὐτοὶ ἔπρατταν πολλὰ ἀπίθανα (ὅπως καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ) καὶ ὅλα τὰ ἔπρατταν γιὰ τὸ θάνατον αὐτοῦ, γιὰ νὰ γίνῃ στὸ ἐξῆς φανερόν σὲ ὅλους ὅτι ἡ μάχη δὲν ἦταν ἀνθρώπινη, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξέτασε δὲ καὶ τί λέγουν οἱ ψευδομάρτυρες, ποὺ ὀρίσθησαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ φονικὴ πρόθεσιν ἄρπαξαν αὐτὸν στὸ συνέδριον. «Ἐχομε ἀκούσει αὐτὸν νὰ λέγῃ βλάσφημα λόγια κατὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Θεοῦ». Πῶ, πῶ ἀναίσχυντία! κάμνετε πράγματα βλάσφημα στὸ Θεὸν καὶ δὲν φροντίζετε γι' Αὐτόν, καὶ προσποιεῖσθε ὅτι φροντίζετε γιὰ τὸν Μωϋσῆ; Γι' αὐτὸ προστίθεται ὁ Μωϋσῆς, ἐπειδὴ δὲν ἐνδιέφεραν πολὺ αὐτοὺς τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ συνέχεια ἀναφέρουν τὸν Μωϋσῆ λέγοντας, «Ὁ Μωϋσῆς αὐτός, ποὺ μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁴, ἐρεθίζοντας ἔτσι τὸ εὐμετάβλητον τοῦ ὄχλου. Ἄν καὶ βέβαια πῶς ἦταν δυνατόν ἄνθρωπος βλάσφημος νὰ ὑπερισχύσει; πῶς δὲ αὐτός, ποὺ ἦταν τόσο

ὁ οὕτω βλάσφημος σημεῖα ἐποίει τοιαῦτα ἐν τῷ λαῷ; Ἄλλὰ τοιοῦτον ἢ βασκανία, ἔκφρονας τοὺς ἀλόγους ποιοῦσα, ὡς μηδὲ ἂ φθέγγονται συνορᾶν. «Ἀκηκόαμεν αὐτοῦ», φασί, «λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωσῆν καὶ τὸν Θεόν», καὶ
 5 πάλιν «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐ παύεται ῥήματα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ νόμου», καὶ μετὰ προσθήκης· «Ἄ παρέδωκεν ἡμῖν Μωσῆς»· οὐκέτι ὁ Θεός.

3. Ὅρᾳς πῶς ἐπὶ ἀναιροπῇ πολιτείας καὶ ἀσεβείας αὐτοῦ κατηγοροῦσιν; Ὅτι δὲ οὐκ ἦν τοῦ τοιοῦτου τοιαῦτα λέγειν καὶ θρασέως, παντί που δῆλον· οὕτως ἡμερος καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἦν. Ἐνθα μὲν οὖν οὐκ ἐσυκοφανιοῦντο, οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν ἡ Γραφή, ἐπεὶ δὲ τὸ πᾶν ἐνιαῦθα συκοφαντία ἐστίν, εἰκότως αὐτὴν διορθοῦται ὁ Θεός καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὄψεως. Ἄρα οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἐσυκοφανιοῦντο, ἀλλ' ἐ-
 15 κωλύοντο· οὗτος δὲ συκοφαντεῖται· διὰ τοι οὗτο καὶ πρὸ πάντων ἡ ὄψις ἀπολογεῖται. Τάχα οὗτο καὶ τὸν ἱερέα ἐνέτριψεν. Εἰπὼν δὲ ὅτι «ἐπηγγείλατο», δείκνυσιν τὴν ἐπαγγελίαν πρὸ τοῦ τόπου γεγενημένην, πρὸ τῆς περιομῆς, πρὸ θυσίας, πρὸ τοῦ καοῦ· καὶ ὅτι οὐ καὶ ἀξίαν οὗτοι ἔλαβον οὐδὲ πε-
 20 ριομῆν οὐδὲ νόμον, ἀλλὰ τῆς ὑπακοῆς μόνης μισθὸς ἦν ἡ γῆ (ἀλλ' οὐδέ, τῆς περιομῆς δοθείσης, ἡ ἐπαγγελία πληροῦται), καὶ ὅτι τύποι ἦσαν, καὶ τὸ τὴν πατρίδα ἀφεῖναι, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, καὶ συγγένειαν (ἐκεῖνη γὰρ πατρός, ἐνθα ἂν ἡγεῖται Θεός), καὶ τὸ κληρονομίαν ἐνιαῦθα μὴ λα-
 25 θεῖν· καὶ ὅτι, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὅτι χωρὶς σημείων πείθεσθαι δεῖ τῷ Θεῷ λέγοντι, κἂν δεινὰ τινα συμβαίη· ἐπεὶ καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ τὸν τάφον καταλιπὼν τὸν πατρῶον καὶ πάντα, ἐπεΐθειο τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ ὁ τοῦτου πατὴρ οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῷ τῆς ἐπὶ

πολύ βλάσφημος, ἔκαμνε τέτοια θαύματα στο λαό; Ἄλλὰ τέτοιο πράγμα εἶναι ὁ φθόνος· κάμνει παράφρονες ἐκείνους πού καταλαμβάνει, ὥστε νὰ μὴ κατανοοῦν οὔτε ὅσα λέγουν. «Ἐχομε ἀκούσει», λέγουν, «νὰ λέγει λόγια βλάσφημα κατὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Θεοῦ», καὶ πάλι· «Αὐτός ὁ ἄνθρωπος δὲν παύει νὰ λέγει βλάσφημα λόγια κατὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ τόπου, καὶ κατὰ τοῦ νόμου», καὶ μὲ τὴν προσθήκη, «αὐτὰ πού μᾶς παρέδωσε ὁ Μωϋσοῦς»· ὄχι πιά ὁ Θεός.

3. Βλέπετε πῶς κατηγοροῦν αὐτὸν γι' ἀνατροπὴ τῆς πολιτείας καὶ γι' ἀσέβεια; Ὅτι δὲ δὲν ἦταν συνηθισμένο σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο νὰ λέγει τέτοια λόγια καὶ μὲ θρασύτητα, εἶναι στὸν καθένα βέβαια φανερό· ἦταν τόσο ἡμερος καὶ στὸ πρόσωπό του. Ἐκεῖ λοιπόν, ὅπου δὲν συκοφαντοῦνταν, δὲν λέγει κάτι τέτοιο ἢ Γραφή, ἐπειδὴ δὲ τὸ πᾶν ἐδῶ εἶναι συκοφαντία, ὁ Θεός μὲ κατάλληλο τρόπο διορθώνει αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴν ὄψη. Ἄρα οἱ ἀπόστολοι δὲν συκοφαντοῦνταν, ἀλλ' ἐμποδίζονται· αὐτὸς ὅμως συκοφαντεῖται. Ἴσως αὐτὸ ἔκανε τὸν ἱερέα νὰ ἐντραπεῖ. Ὅταν δὲ εἶπε ὅτι «ὑποσχέθηκε», δείχνει, ὅτι ἡ ὑπόσχεση εἶχε δοθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν καθορισμὸ τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεώς του, πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομὴ, πρὶν ἀπὸ τὴ θυσία, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ, καὶ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔλαβαν κατὰ τὴν ἀξία τους, οὔτε τὴν περιτομὴ, οὔτε τὸ νόμο, ἀλλὰ ὅτι ἡ γῆ ἦταν ἡ μόνη ἀμοιβὴ τῆς ὑπακοῆς τους (ἀλλ' οὔτε ὅταν δόθηκε ἡ περιτομὴ ἐκπληρώνεται ἡ ἐπαγγελία), καὶ ὅτι αὐτὰ ἦταν τύποι, καὶ τὸ νὰ ἀφήσει τὴν πατρίδα του, μόλις διέταξε ὁ Θεός, καὶ τοὺς συγγενεῖς (διότι πατρίδα εἶναι ἐκείνη, ὅπου θὰ ὀδηγεῖ ὁ Θεός), καὶ τὸ νὰ μὴ λάβει ἐδῶ κληρονομία· καὶ ὅτι, ἐὰν κανένας ἤθελε ἐξετάσει μὲ προσοχὴ Πέρσες εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ ὅτι χωρὶς θαύματα πρέπει νὰ πείθεται κανένας στὸ Θεό, ὅταν ὁμιλεῖ, ἀκόμη καὶ ἂν συμβαίνουν φοβερὰ πράγματα· διότι καὶ ὁ πατριάρχης ἐγκαταλείποντας καὶ τὸν πατρικὸ τάφο καὶ ὅλα, πείθονταν στὸ Θεό. Ἄν δὲ ὁ πατέρας του δὲν συμμετεῖχε στὴν

Παλαισιίνην ἀποδημίας τῷ ἄπιστος εἶναι πολλῶ μᾶλλον τὰ
 παιδία οὐ κοινωνήσουσι, κἄν ἐπὶ πολὺ ἔλθωσι τῆς ὁδοῦ,, τὴν
 τοῦ πατρὸς μὴ ζηλώσαντα ἀρειήν.

«Καὶ ἐπηγγείλατο αὐτὴν δοῦναι αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι
 5 αὐτοῦ», φησί, «μετ' αὐτόν». Πολλὴ ἐνιαῦθα καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ
 φιλανθρωπία δείκνυται, καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἡ πίσις· τὸ γὰρ,
 «οὐκ ὄντιος αὐτῷ τέκνου», πείθεσθαι, τοῦτο δείκνυσι καὶ τὴν
 ὑπακοὴν καὶ τὴν πίσιν, καίτοι γε τὰ γενόμενα τοῦναντίον ἐ-
 δείκνυ· ὅλον, μετὰ τὸ ἐλθεῖν οὐκ εἶχε βῆμα ποδός, παῖδα οὐκ
 10 εἶχεν, ἅπερ ἐναντία ἦν τῇ πίσει. Ταῦτα δὴ καιανοῦντες καὶ
 ἡμεῖς, ἅπερ ἂν ἐπαγγέλληται ὁ Θεός, δεχόμεθα, κἄν πού
 ἐναντία ἦ τὰ γινόμενα, καίτοι ἐφ' ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἐναντία,
 ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκόλουθα· ἐνθα μὲν γὰρ ἂν ὧσιν ὑποσχέ-
 σεις, διὰ τὰ ἐναντία γένηται, ἐναντία ἔστιν ὄντως, ἐφ' ἡ-
 15 μῶν δὲ τοῦναντίον ἐνιαῦθα μὲν θλίψιν εἶπεν, ἐκεῖ δὲ ἄνε-
 σιν. Τί συγγέμεν τοὺς καιρούς; τί τὰ ἄνω κάτω ποιούμεν;
 Θλίβη, εἶπέ μοι, ὅτι ἐν πενία διάγεις, καὶ θορυβῆ διὰ τοῦ-
 το; Μὴ θορυβοῦ· θορύβου γὰρ ἄξιον, εἰ ἐκεῖ μέλλοις θλίβε-
 σθαι· αὕτη γὰρ ἡ θλίψις, ἀνέσεως αἰτία. «Ἡ ἀσθένεια αὐ-
 20 τη», φησὶν, «οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον». Ἐκείνη ἡ θλίψις, κό-
 λασις· αὕτη, παιδεία καὶ διόρθωσις. Ἀγών ἐστιν ὁ παρῶν
 καιρός, οὐκοῦν τοῦ πικτεῦειν χρεία· πόλεμός ἐστι καὶ μάχη.
 Οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ ἄνεσιν, οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ
 τρυφήν, οὐδεὶς ὑπὲρ χρημάτων μεριμνᾷ, ὑπὲρ γυναικὸς οὐ-
 25 δεὶς φροντίζει, ἀλλ' εἰς ἐν ὄρῳ μόνον, ὅπως περιγένοιτο τῶν
 ἐχθρῶν. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· καὶ ἂν περιγενώμεθα
 καὶ ἐπανέλθωμεν μετὰ τροπαίων, πάντα ἡμῖν ὁ Θεὸς δώσει.
 Τοῦτο μόνον ἡμῖν σπουδαζέσθω, πῶς περιγενώμεθα τοῦ δια-
 βόλου· μᾶλλον δὲ οὐ τῆς ἡμετέρας τὸ πρᾶγμα σπουδῆς, ἀλλὰ
 30 τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστι τὸ πᾶν. Ἐν ἡμῖν σπουδαζέσθω,

ἀποδημία του στὴν Παλαιστίνη γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἦταν ἄπιστος, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ συμμετάσχουν τὰ παιδιὰ του, ἀκόμη καὶ ἂν διανύσουν μεγάλο μέρος τοῦ δρόμου (ἐφόσον δὲν μιμήθηκαν τὴν ἀρετὴ τοῦ πατέρα τους).

«Καὶ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός», λέγει, «νὰ δώσει τὴ χώρα αὐτῇ σ' αὐτὸν καὶ στοὺς ἀπογόνους του, μετὰ ἀπ' αὐτόν». Μεγάλῃ ἀποδεικνύεται ἐδῶ καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἡ πίστη. Διότι, τὸ νὰ ὑπακούει «ἂν καὶ δὲν εἶχε αὐτὸς παιδί», αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν πίστη· ἂν καὶ τὰ γεγονότα βέβαια ἔδειχναν τὸ ἀντίθετο· ὅπως, μετὰ τὴν ἀφιξή του δὲν εἶχε οὔτε ἓνα βῆμα γῆς, παιδί δὲν εἶχε, πράγματα ποὺ ἦταν ἀντίθετα πρὸς τὴν πίστη. Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι καὶ ἐμεῖς, ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ ὑπόσχεται ὁ Θεός, νὰ τὰ δεχόμεσθε ἀκόμη καὶ ἂν τὰ γεγονότα εἶναι ἀντίθετα, ἂν καὶ δὲν εἶναι σὲ μᾶς ἀντίθετα, ἀλλὰ πάρα πολὺ σύμφωνα. Διότι ὅπου μὲν δίνονται ὑποσχέσεις, ὅταν συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα, εἶναι πράγματι ἀντίθετα, ἀλλὰ σὲ μᾶς συμβαίνει τὸ ἀντίθετο· ἐδῶ μὲν εἶπε θλίψη θὰ ἔχουμε, ἐκεῖ δὲ ἄνεση. Γιατί συγχέομε τὰ πράγματα; γιατί τὰ κάμνουμε ἄνω κάτω; Πές μου, θλίβεσαι γιατί ζεῖς μέσα στὴ φτώχεια καὶ θορυβεῖσαι γι' αὐτό; Μὴ θορυβεῖσαι· καθόσον αὐτὴ ἡ θλίψη εἶναι αἰτία ἀνέσεως· «Αὐτὴ ἡ ἀσθένεια», λέγει, «δὲν θὰ ὀδηγήσει σὲ θάνατο»⁵. Ἐκείνη ἡ θλίψη εἶναι κόλαση, αὐτὴ εἶναι ἐκπαίδευση καὶ διόρθωση. Ὁ τωρινὸς καιρὸς εἶναι ἀγώνας, καὶ εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἀγωνιζόμεσθε· πόλεμος εἶναι καὶ μάχη. Στὸν πόλεμο κανένας δὲν ζητεῖ ἄνεση, κανένας δὲν ζητεῖ καλοπέραση, κανένας δὲν φροντίζει γιὰ χρήματα, κανένας δὲν φροντίζει γιὰ τὴ σύζυγο, ἀλλὰ σ' ἓνα μόνο ἀποβλέπει, πῶς νὰ ὑπερικήσει τοὺς ἐχθρούς. Αὐτὸ ἄς κάμνουμε καὶ ἐμεῖς καὶ ἂν ὑπερισχύσουμε καὶ ἐπιστρέψουμε μὲ τρόπαια, ὅλα θὰ μᾶς τὰ δώσει ὁ Θεός. Αὐτὸ μόνο ἄς προσπαθοῦμε, πῶς θὰ ὑπερισχύσουμε τοῦ διαβόλου· μᾶλλον δὲ τὸ πράγμα δὲν εἶναι τῆς δικῆς μας προσπάθειας, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Μία ἄς εἶναι ἡ

ὅπως ἐπιποασώμεθα αὐτοῦ τὴν χάριν, ὅπως ἐλκύσωμεν πρὸς ἑαυτοὺς τὴν ροπὴν ἐκείνην. «Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;», φησὶν. Ἐν μόνον σπουδάζωμεν, ὅπως οὗτος ἡμῖν μὴ ἐχθρὸς γένηται, ὅπως ἡμᾶς μὴ ἀποσιραφῇ.

- 5 4. Οὐ τὸ θλίβεσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτάνειν κακόν. Ἡ χαλεπὴ θλίψις τοῦτό ἐστι, κἂν ἐν τρυφῇ διάγωμεν· οὐ λέγω ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι· πῶς γὰρ οἶει τὸ συνειδὸς ἡμῶν δάκνεσθαι; ποίας βασάνου οὐκ εἶναι χειρόν; Ἐβουλόμην μετὰ ἀκριβείας ἐρωτῆσαι τοὺς ἐν τοῖς κακοῖς
- 10 ζῶντας, εἰ μηδέποτε εἰς ἔννοιαν ἔρχονται τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, εἰ μὴ τρέμουσιν, εἰ μὴ δεδοίκασιν, εἰ μὴ ὀδυνώνται, εἰς μὴ μακαρίζουσι τοὺς ἐν νησιείᾳ, τοὺς ἐν ὄρεσι, τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ ζῶντας. Βούλει ἄνεσιν εὐρεῖν ἐκεῖ; Θλίθητι ἐνιαῦθα διὰ τὸν Χριστόν· οὐδὲν ταύτης τῆς ἀνέσεως ἴ-
- 15 σον. Ἐχαιρον οἱ Ἀπόστολοι μασιζόμενοι. Παῦλος τοῦτο παραινεῖ, λέγων, «Χαίρειτε ἐν Κυρίῳ». Καὶ πῶς ἔνι χαίρειν, φησὶν, ἔνθα δεσμά, ἔνθα θάσανοι, ἔνθα δικαιοσύνη; Μάλιστα ἐνιαῦθα χαίρειν ἔνι. Πῶς δὲ ἔνι χαίρειν, ἔνθα ταῦτα, μάνθανε. Ὁ μὴδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς μέγα πως ἠσθήσεται, ὥστε,
- 20 ὅσω ἂν εἴπῃς τὴν θλίψιν, ἰσοσύτῳ λέγεις τὴν ἡδονήν· εἶπε γὰρ μοι, ὁ μυρία τραύματα λαβὼν στρατιώτης καὶ ἐπανιών ἄρ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἐπανήξει τῆς ἡδονῆς, (παρρησίας ὑπόθεσιν ἔχων τὰ τραύματα), λαμπρότητός τε καὶ εὐδοκιμῆσεως; Καὶ σύ, ἂν δυνηθῆς ρῆξαι τὴν φωνὴν ἐκείνην, ἦν
- 25 Παῦλος, διὸ «τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ βασιάζω», δυνήσῃ μέγας γενέσθαι καὶ λαμπρὸς καὶ εὐδόκιμος. Ἄλλ' οὐκ ἔστι διωγμός; Σιῆθι πρὸς δόξαν κἂν εἴπῃ τις ἐναντίον τι, μὴ φοβη-

6. Ρωμ. 8, 31.

6α. Φιλ. 4, 4.

7. Γαλ. 6, 17.

δική μας φροντίδα, πῶς θὰ ἀποσπάσουμε τὴ χάρη αὐτοῦ, πῶς θὰ προσελκύσουμε πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴ βοήθεια ἐκείνη. Διότι λέγει· «Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας, ποῖός θὰ εἶναι ἐναντίον μας;»⁶. Ἕνα μόνο ἄς προσπαθοῦμε, πῶς Αὐτός νὰ μὴ γίνῃ ἐχθρός μας, πῶς νὰ μὴ μᾶς ἀποστραφεῖ.

4. Δέν εἶναι κακὸ τὸ νὰ θλίβεται κάποιος, ἀλλὰ κακὸ εἶναι νὰ ἀμαρτάνει. Αὐτὸ εἶναι ἡ φοβερὴ θλίψη, καὶ ἂν ἀκόμη ζοῦμε μὲ καλοπέραση· δέν ἀναφέρομαι στοῦ μέλλον, ἀλλὰ καὶ στοῦ παρόν. Πῶς λοιπὸν νομίζεις ὅτι ἐλέγχεται ἡ συνείδησή μας; ἀπὸ ποῖο βάσανο δέν εἶναι χειρότερη; Θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω μὲ πολλὴ προσοχή, ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὰ κακά, ἐὰν δέν ἔχουν σκεφθεῖ ποτὲ τὰ δικά τους ἀμαρτήματα, ἐὰν δέν τρέμουν, ἐὰν δέν φοβοῦνται, ἐὰν δέν πονοῦν, ἐὰν δέν μακαρίζουν ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ νηστεία, ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὰ ὄρη, ἐκείνους ποὺ ζοῦν εὐσεβῆ ζωῆ. Θέλεις νὰ βρεῖς ἄνεση στὴν ἄλλη ζωῆ; τότε νὰ ἀνεχθεῖς τίς θλίψεις ἐδῶ, γιὰ τὸ Χριστό· τίποτε δέν εἶναι ὅμοιο μὲ αὐτὴ τὴν ἄνεση. Χαίρονταν οἱ ἐπόστολοι ὅταν μαστιγώνονταν. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει, λέγοντας, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ»^{6α}. Καὶ πῶς εἶναι δυνατό, λέγει, νὰ χαίρεται κανένας, ὅπου ὑπάρχουν φυλακίσεις, ὅπου βάσανα, ὅπου δικαστήρια; Πρὸ πάντων ἐδῶ εἶναι δυνατό νὰ χαίρεται κανένας. Ἄκουε δὲ πῶς εἶναι δυνατό νὰ χαίρεται κανένας ὅπου ὑπάρχουν ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος ποὺ δέν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴ συνείδησή του, θὰ αισθάνεται μεγάλη εὐχαρίστηση, ὥστε, ὅσο ὀμιλεῖς γιὰ τὴ θλίψη, τόσο ἀναφέρεις τὴν ἡδονή. Διότι, πές μου, ὁ στρατιώτης ποὺ ἔλαβε ἀμέτρητα τραύματα καὶ ἐπιστρέφει, ἄραγε δέν θὰ ἐπιστρέψῃ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση (ἔχοντας ἀπόδειξη τῆς τόλμης του τὰ τραύματά του), μὲ λαμπρότητα καὶ μὲ ὑπόληψη; Καὶ ἐσύ, ἂν μπορέσεις νὰ ἀναφωνήσεις ἐκεῖνο, ποὺ εἶπε ὁ Παῦλος, ὅτι «Ἐγὼ βαστάζω στὸ σῶμα μου τὰ σημάδια τῶν πληγῶν τοῦ Ἰησοῦ», θὰ μπορέσεις νὰ γίνῃς μέγας καὶ λαμπρὸς καὶ μὲ ὑπόληψη. Ἀλλὰ δέν ὑπάρχει διωγμός; Τοποθετήσου ἀπέναντι

θῆς ἀκοῦσαι κακῶς διὰ Χριστόν· σιῆθι πρὸς τύφου τυραννίδα, σιῆθι πρὸς θυμοῦ μάχην, σιῆθι πρὸς ἐπιθυμίας θάσανον. Καὶ ταῦτα σιγήματά ἐστι, καὶ αὐταὶ θάσανοι· εἶπε γάρ μοι, τί τὸ δεινότατον τῶν θασάνων; ἄρ' οὐχ διὴ ἡ ψυχὴ ἀλγεῖ καὶ
 5 καίεται; Ἐκεῖ μὲν γὰρ κἂν τὸ σῶμα μερίζεται, ἐνιαῦθα δὲ τὸ πᾶν αὐτῆς ἐστι. Περὶ αὐτὴν ἡ ὀδύνη, διὰν ὀργίζεται, διὰν θασκαίνῃ, ὅταν τι τοιοῦτον ποιῇ, μᾶλλον δέ, ὅταν πάσχη· οὐ γὰρ ποιεῖν τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ πάσχειν, τὸ ὀργίζεσθαι, τὸ φθόγον ἔχειν· διὰ τοῦτο καὶ πάνθῃ καλεῖται ψυχῆς, καὶ τραύ-
 10 ματα, καὶ ὠτειλαί. Ὅντως γὰρ πάνθος ἐστί, καὶ πάντους χαλεπώτερον.

Ἐννοήσατε οἱ ὀργιζόμενοι διὴ πάνθει ταῦτα ποιεῖτε· οὐκοῦν ὁ μὴ ὀργιζόμενος οὐ πάσχει. Ὅρας διὴ ὁ ὑβριζόμενος οὐ πάσχει, ἀλλ' ὁ ὑβρίζων, ὅπερ ἔφην καὶ ἤδη; Ὅτι γὰρ
 15 πάσχει δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τοῦ πάνθος καλεῖσθαι τὸ τοιοῦτον, δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ σώματος· ταῦτα γὰρ ἀπὸ ὀργῆς τίκιται τὰ πάθη, ἀμβλυωπία, παραπληξία, καὶ μυρία ἕτερα. Ἄλλὰ τὸν παῖδα ὑβρισε, φησὶν, ἀλλὰ τὸν οἰκέτην. Μὴ νομίσης εἶναι ἀσθένειαν τὸ μὴ καὶ αὐτὸς τοῦτο ποιῆσαι· εἶπε γάρ μοι,
 20 καλῶς γέγονεν; Οὐκ οἶμαι εἰπεῖν· οὐκοῦν μὴ ποιήσης τὸ μὴ καλῶς γινόμενον. Οἶδα οἶαι ἐν τοῖς τοιοῦτοις αἱ ὀργαὶ τίκιονται. Τί οὖν, ἂν καιαφρονῇ, φησὶν, ἂν πάλιν εἴπη; Ἐλεγεον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον (πραδῆτι ὀργὴ λύεται), προσελθὼν ἐγκάλεσον· ὑπερ μὲν γὰρ τῶν εἰς ἡμᾶς οὐδὲ τοῦ-
 25 το ποιεῖν χρὴ, ὑπερ δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάγκη τοῦτο δὴ ποιεῖν. Μὴ ἰδίαν ὑβριν νομίσης τὸ τὸν παῖδα ὑβρισθῆναι· κἂν

στή δόξα· καὶ ἂν κάποιος πεῖ κάτι ἀντίθετο, μὴ φοβηθεῖς νὰ κατηγορηθεῖς γιὰ τὸ Χριστό· στάσου ἀπέναντι τῆς τυραννίας τῆς ὑπεροψίας, στάσου ἀπέναντι τῆς μάχης τοῦ θυμοῦ· στάσου ἀπέναντι στή βασανιστικὴ ἐπιθυμία. Καὶ αὐτὰ εἶναι στίγματα καὶ αὐτὰ εἶναι βάσανα· διότι πές μου, ποῖο εἶναι τὸ πιὸ χειρότερο ἀπὸ τὰ βάσανα; ἄραγε δὲν εἶναι, ὅταν ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ καίεται; διότι ἐκεῖ μὲν τὸ σῶμα ὑποφέρει, ἐδῶ δὲ τὸ πᾶν τὸ ὑποφέρει ἡ ψυχὴ. Γι' αὐτὴν εἶναι ἡ ὀδύνη, ὅταν ὀργίζεται, ὅταν φθονεῖ, ὅταν κάμνει κάτι παρόμοιο, μᾶλλον δὲ ὅταν πάσχει. Διότι αὐτὸ δὲν εἶναι πράξη, ἀλλὰ πάθος, τὸ νὰ ὀργίζεται κανένας, τὸ νὰ ἔχει φθόνον· γι' αὐτὸ καλοῦνται πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ τραύματα καὶ ἀνοιχτὲς πληγές. Πράγματι εἶναι πάθος καὶ χειρότερο ἀπὸ τὸ πάθος.

Σκεφθῆτε οἱ ὀργιζόμενοι ὅτι ἀπὸ πάθος κάμνετε ὅλα αὐτά· λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὀργίζεται, δὲν πάσχει. Βλέπεις, ὅτι δὲν πάσχει ἐκεῖνος ποὺ ὑβρίζεται, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ ὑβρίζει, ὅπως ἀκριβῶς προανέφερα; Διότι τὸ ὅτι πάσχει, εἶναι μὲν φανερό καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸ λέγεται πάθος, γίνεται δὲ φανερό καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα· Καθόσον αὐτὰ τὰ πάθη γεννιῶνται ἀπὸ τὴν ὀργή, ἡ ἀμβλυωπία, ἡ παραλυσία καὶ ἀμέτρητα ἄλλα. Ἄλλ' ἔβρισε τὸν υἱὸ μου, λέγει, ἀλλ' ἔβρισε τὸ δοῦλο μου. Μὴ νομίσεις ὅτι εἶναι ἀδυναμία, τὸ νὰ μὴ κάμνεις καὶ σὺ τὸ ἴδιο· διότι πές μου, ἦταν καλὸ αὐτὸ ποὺ ἔγινε; Δὲν νομίζω ὅτι θὰ συμφωνήσεις· λοιπὸν μὴ κάμνεις ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι καλὸ νὰ γίνεται. Γνωρίζω στίς περιπτώσεις αὐτὲς τί λογῆς ὀργές προκαλοῦνται. Τί λοιπὸν, λέγει, ἂν ἀδιαφορεῖ, ἂν τὸ ἐπαναλάβει καὶ πάλι; Νὰ τὸν ἐλέγξεις, νὰ τὸν ἐπιτιμήσεις, νὰ τὸν παρακαλέσεις (ἡ ὀργὴ καταπαύεται μὲ τὴν πραότητα), πηγαινέ νὰ ἐλέγξεις καὶ κατάγγειλέ τον. Διότι γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν ἐμᾶς δὲν πρέπει οὔτε αὐτὸ νὰ τὸ κάμνουμε, γιὰ ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἀφοροῦν στοὺς ἄλλους, εἶναι βέβαια ἀνάγκη νὰ τὸ κάμνουμε καὶ αὐτό. Μὴ θεωρήσεις τὴν ὑβρὴ τοῦ υἱοῦ σου, σὰν δική σου ὑβρὴ· καὶ ἂν ἀκόμη ὑποφέρεις γιὰ

ἀλλῆς ὑπὲρ ἐκείνου, μὴ ὡς αὐτὸς ὑβρισθεῖς· οὐ γάρ, ἐπειδὴ ὁ παῖς κακῶς ἔπαθεν, ὑβρίσθης οὐ, ἀλλ' ὁ ποιήσας κακῶς. Σθένειον τὴν μάχαιραν τὴν ὀξεῖαν, ἐν τῇ θήκῃ κείσθω. Ἄν ἔχωμεν αὐτὴν γυμνήν, πολλάκις καὶ οὐκ ὄντιος καιροῦ χρη-
 5 σόμεθα, ἐφελκόμενοι ὑπ' αὐτῆς· ἂν δὲ ἦ κεκρουμένη, καὶ χρεῖα γένηται, σθεσθήσεται ἡ ὀργή. Ὑπὲρ αὐτοῦ οὐ βούλειαι ἡμᾶς ὀργίζεσθαι ὁ Χριστὸς (ἄκουσον γὰρ τί φησι πρὸς τὸν Πέτρον· «Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην»), καὶ οὐ ὑπὲρ παιδὸς ὀργίζῃ; Δίδαξον καὶ τὸν παῖδα φιλοσο-
 10 φεῖν, εἰπέ αὐτῷ τὰ τοῦ Δεσπότου παθήματα, μίμησαί σου τὸν Διδάσκαλον. Ὅτι ἐμελλον καὶ αὐτοὶ ἀτιμάζεσθαι, οὐκ εἶπεν δι' ἐκδικήσῃ, ἀλλὰ τί; «Ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν». Οὐκοῦν φέρετε γενναίως· οὐ γὰρ ἐμοῦ βελτίους ὑμεῖς.

Ταῦτα καὶ οὐ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸν παῖδα εἶπέ· Ὅτι εἰ
 15 τοῦ δεσπότου σου βελτίων'. Ἄλλὰ χήρας εἶναι δοκεῖ τὰ ῥήματα τῆς φιλοσοφίας. Οἴμοι, δι' λόγῳ παρασιῆσαι οὐκ ἔνι, ὡς ὑπὸ τῆς πείρας αὐτῆς διδαχθῆναι ἔνεστι! Καὶ ἵνα μάθῃς, ἐν μέσῳ δύο ἐσιῶς δαμαχομένων, γενοῦ τῆς μερίδος τῶν ἀδικουμένων, καὶ μὴ τῶν ἀδικούντων, ἂν μὴ παρὰ σταντῶ τὰ
 20 νικητήρια ἴδῃς, ἂν μὴ λαμπροὺς λάβῃς σιεφάνους. Ὅσα πῶς ὑβρίζεται ὁ Θεός, καὶ πῶς ἀποκρίνεται πρῶτος καὶ ἡμέρωσ. «Ποῦ ἔστι», φησὶν, «Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;». Καὶ τί ἐκεῖνος; «Μὴ φύλαξ ἐγὼ εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ μου;». Τί ἀθαδέστερον τούτου; καὶ παρὰ γε υἱοῦ ἤκουσεν ἂν τις; εἰ
 25 γὰρ παρὰ ἀδελφοῦ, οὐχ ὑβριν ἂν ἠγήσαιο τὸ πρᾶγμα; Ἄλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἡμέρωσ ἀποκρίνεται· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου», φησὶ, «βοᾷ πρὸς με». Ἄλλ' ὁ Θεὸς ἀνώτερός ἐστιν ὀργῆς, φησὶν. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο κατηλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἵνα σὲ θεὸν ποιήσῃ, κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπίνην. Ἄλλ'

8. Ματθ. 26, 52.

9. Ἰωάν. 15, 20.

10. Γεν. 4, 9.

11. Γεν. 4, 10.

ἐκεῖνον, ὄχι σάν νά βρῖσθηκες ὁ ἴδιος· διότι δέν βρῖσθηκες σύ, ἐπειδῆ ὁ υἱός σου προσβλήθηκε, ἀλλά ἐκεῖνος πού τόν πρόσβαλε. Συγκράτησε τὸ κοφτερό μαχαίρι σου, καί τοποθέτησέ το στήν θήκη του. "Ἄν τὸ ἔχομε γυμνό, πολλές φορές καί χωρίς νά ὑπάρχει ἀφορμή θά τὸ χρησιμοποιοῦμε, παρασυρόμενοι ἀπ' αὐτό· ἂν δὲ εἶναι κρυμμένο, καί ὅταν παρουσιασθεῖ ἀνάγκη, θά σθησθεῖ ἡ ὀργή. Ὁ Χριστός δέν θέλει νά ὀργιζόμαστε γιά πράγματα πού ἀφοροῦν ἐμᾶς (διότι ἄκουσε τί λέγει στὸν Πέτρο· «Θέσε τὸ μαχαίρι σου στή θήκη του»)⁸, καί σὺ ὀργίζεσαι γιά τὸν υἱό σου; δίδαξε τὸν υἱό σου νά φιλοσοφεῖ. Πές του τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου μας, μιμήσου τὸν Διδάσκαλο. Ὅταν ἐπρόκειτο καί οἱ ἴδιοι νά ὑποστοῦν ἀτιμώσεις, δέν εἶπε ὅτι 'θὰ ἐκδικηθῶ', ἀλλὰ τί; «Ἐμένα ἔδιωξαν, καί σᾶς θά σᾶς διώξουν»⁹. Λοιπὸν ὑπομένετε μέ γενναιότητα· διότι σεῖς δέν εἰστε ἀνώτεροι ἀπὸ ἐμένα.

Αὐτὰ καί ἐσύ νά πεῖς στὸν υἱό σου καί στὸ δοῦλο σου· 'Δέν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Κύριο'. Ἄλλὰ τὰ λόγια τῆς φιλοσοφίας φαίνονται ὅτι εἶναι λόγια χήρας. Ἄλλοίμονο, διότι δέν μπορεῖ νά παραστήσει κανένας μέ λόγια, ὅσο εἶναι δυνατὸ νά διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα. Καί γιά νά μάθεις, ὅταν βρῖσκεσαι ἀνάμεσα σὲ δύο ἀντιμαχόμενους, νά ταχθεῖς μέ τὴν μερίδα τῶν ἀδικουμένων, καί ὄχι τῶν ἀδικούντων, ὅταν δέν δεῖς τὴ νίκη μέ τὸ μέρος σου, ὅταν δέν λάβεις λαμπροὺς στεφάνους. Πρόσεχε, πῶς βρίζεται ὁ Θεός, καί πῶς ἀποκρίνεται μέ πραότητα καί ἡμερότητα. «Ποῦ εἶναι», λέγει, «Ἄβελ, ὁ ἀδελφός σου;». Καί τί ἀπαντᾷ ἐκεῖνος; «Μήπως εἶμαι ἐγὼ φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;»¹⁰. Τί αὐθαδέστερο ὑπάρχει ἀπ' αὐτό; θά μπορούσε κανένας νά ἀκούσει αὐτὸ ἔστω καί ἀπὸ τὸν υἱό του; διότι ἐάν τὸ ἄκουε ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, δέν θά τὸ θεωροῦσε ὕβρη; Ἄλλ' ὁ Θεός ἀποκρίνεται καί πάλι μέ ἡμερότητα· «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου κράζει πρὸς ἐμένα ἀπὸ τὸ ἔδαφος»¹¹. Ἄλλ' ὁ Θεός, λέγει, εἶναι ἀνώτερος τῆς ὀργῆς. Ἄλλὰ γι' αὐτὸ κατῆλθε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γιά νά σὲ κάνει θεὸ κατὰ τὴν

οὐ δύναμαι, φησίν, ἄνθρωπος ὢν. Οὐκοῦν φέρε ἀνθρώπους σοι παραγάγωμεν. Καὶ μὴν με νομίσης Παῦλον ἔρειν μηδὲ Πέτρον, ἀλλὰ τινὰς τῶν ἐλατιόνων καὶ σφόδρα καιωτέρω. Τὸ παιδάριον Ἦλει τὴν Ἄνναν ὕβρισε, λέγον· «Περιοιοῦ τὸν οἶνον σου». Τί τοῦτου ὕβριστικώτερον; Τί οὖν ἐκείνη; 5 «Γυνὴ ἐν σκληρᾷ ἡμέρᾳ ἐγὼ εἰμι». Οὐδὲν ὄντως θλίψεως ἴσον φιλοσοφίας μήτηρ ἐστίν. Ἡ αὐτὴ δὲ αὐτὴ, καὶ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς ἔχουσα, οὐχ ὕβρισεν αὐτήν, ἀλλὰ τί; Πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγει, καὶ εὐχομένη οὐδὲ μέμνηται αὐτῆς, 10 οὐδὲ λέγει· Ἐπειδὴ ὄνειδίζει με ἡ δεῖνα, ἐπάμυνόν μοι· οὕτω φιλόσοφος ἦν ἡ γυνὴ (αἰσχυνθῶμεν οἱ ἄνδρες), καίτοι ἴστε διζήλου ἴσον οὐδέν.

5. Ὁ τελῶνης, ὕβρισθεὶς παρὰ τοῦ Φαρισαίου, οὐκ ἀνύβρισε, (καίτοι γε, εἰ ἐβούλετο, ἠδύνατο), ἀλλὰ φιλοσόφως 15 ἤνεγκε, λέγων· «Ἰλάσθητί μοι τῶ ἁμαρτωλῶ». Ὁ Μεμφιβοσθαί, ὑπὸ τοῦ δούλου καιηγορηθεὶς καὶ συκοφαντηθεὶς, οὐδὲν οὔτε εἶπεν, οὔτε ἔπραξεν εἰς αὐτόν τι πονηρόν, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Βούλει καὶ πόρνης ἀκοῦσαι φιλοσοφίαν; Ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ἡνίκα ταῖς θριξίν αὐ- 20 τῆς τοὺς πόδας ἀπέμασε· «Τελῶναι καὶ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν». Εἶδες αὐτὴν ἐσιῶσαν καὶ δακρύνουσαν καὶ τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα ἀπολουσμένην; Ὅρα πῶς καὶ πρὸς τὸν Φαρισαῖον οὐκ ὠργίσθη ὄνειδιζομένη· εἰ ἤδει γάρ, φησίν, διζήλου ἁμαρτωλός ἐστιν αὐτὴ ἡ γυνή, οὐκ ἂν εἶα- 25 σεν αὐτήν. Καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἐπειδὴ ὄνειδίζει με ἡ δεῖνα, ἐπάμυνόν μοι· οὕτω καθαρός ἀπὸ ἁμαρτημάτων εἶ; ἀλλὰ πλέον ἔπασχε, πλέον ὠδύρετο, καὶ θερμότερα τὰ δάκρυα ἤφτει. Εἰ δὲ γυναῖκες καὶ τελῶναι καὶ πόρναι φιλοσοφοῦσι, καὶ ταῦτα πρὸ τῆς χά-

12. Α' Βασιλ. 1, 14.

13. Α' Βασιλ. 1, 15.

14. Β' Βασιλ. 16, 1 καὶ 19, 24 - 30.

15. Λουκᾶ 7, 38.

16. Ματθ. 21, 31.

17. Λουκᾶ 7, 39.

ἀνθρώπινη δύναμη. Ἄλλὰ δὲν μπορῶ, λέγει, ἐπειδὴ εἶμαι ἄνθρωπος. Λοιπὸν ἐμπρὸς νὰ σοῦ παρουσιάσουμε ἀνθρώπους. Καὶ μὴ νομίσεις ὅτι θὰ ἀναφέρω τὸν Παῦλο, οὔτε τὸν Πέτρο, ἀλλὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους καὶ τοὺς πάρα πολὺ κατώτερους. Ὁ δοῦλος τοῦ Ἡλεί ἔβρισε τὴν Ἄννα, λέγοντας· «Ἀπόβαλε τὸν οἶνο ἀπὸ μέσα σου»¹². Τί ὑπάρχει ὑβριστικώτερο ἀπ' αὐτό; Τί ἀπάντησε λοιπὸν ἐκείνη; «Ὁχι, δὲν εἶμαι μεθυσμένη, ἀλλ' εἶμαι μιὰ γυναῖκα δυστυχησμένη»¹³. Πράγματι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὴ θλίψη· αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα τῆς εὐσέβειας. Αὐτὴ δὲ ἡ ἴδια δὲν ἔβρισε αὐτήν, ἂν καὶ εἶχε τὴν ἀντίζηλό της· ἀλλὰ τί ἔκανε; Καταφεύγει στὸ Θεό, καὶ προσευχόμενη δὲν θυμᾶται καθόλου αὐτήν, οὔτε λέγει· ἐπειδὴ μὲ προσβάλλει ἡ τάδε, ὑπεράσπισέ με'. τόσο εὐσεβῆς ἦταν ἡ γυναῖκα (ἄς ντραποῦμε ἐμεῖς οἱ ἄνδρες), ἂν καὶ βέβαια γνωρίζετε, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὸ ζῆλο.

5. Ὁ τελῶνης ἂν καὶ βρῖσθηκε ἀπὸ τὸν Φαρισαῖο, δὲν ἀνταπέδωσε τὴν ὕβρη (ἂν καὶ βέβαια μποροῦσε, ἂν ἤθελε), ἀλλ' ὑπέμεινε μαρτυρικά, λέγοντας· «εὐσπλαχνίσου με τὸν ἁμαρτωλό». Ὁ Μεμφιβολισθαι ὅταν κατηγορήθηκε καὶ συκοφαντήθηκε ἀπὸ τὸ δοῦλο, οὔτε εἶπε, οὔτε ἔκανε κανένα κακὸ σ' αὐτόν, οὔτε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως¹⁴. Θέλεις δὲ νὰ μάθεις καὶ τὴν εὐσέβεια τῆς πόρνῆς; Ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει, ὅταν ἐκείνη μὲ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς της σφούγγιζε τὰ πόδια του¹⁵· «οἱ τελῶνες καὶ οἱ πόρνες σᾶς προλαβαίνουν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Εἶδες αὐτήν νὰ στέκεται καὶ νὰ δακρῦζει καὶ νὰ λούζει τὰ ἁμαρτήματά της; Βλέπε πῶς καὶ πρὸς τὸ Φαρισαῖο δὲν ὀργίσθηκε, ἂν καὶ βριζόταν· διότι λέγει, ἂν γνώριζε ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὴ ἡ γυναῖκα αὐτὴ, δὲν θὰ τὴν ἄφηνε¹⁷. Καὶ δὲν εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἔτι λοιπὸν; πές μου· σὺ εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτήματα; ἀλλὰ περισσότερο ἔπασχε, περισσότερο ἔκλαιγε καὶ θερμότερα τὰ δάκρυα ἄφηνε νὰ τρέχουν. Ἐὰν δὲ γυναῖκες καὶ τελῶνες καὶ πόρνες δείχνουν τέτοια εὐσέβεια καὶ ὅλα αὐτὰ πρὶν ἀπὸ τὴν θείαν χά-

ριος, τίνος ἐσόμεθα ἡμεῖς ἄξιοι συγγνώμης, μετὰ τὴν τοσαύτην χάριν θηρίων μᾶλλον ἐκπολεμούμενοι, δάκνοντες καὶ λακίζοντες; Οὐδὲν αἰσχροτέρου θυμοῦ, οὐδὲν ἀτιμότερον, οὐδὲν δεινότερον, οὐδὲν ἀηδέστερον, οὐδὲν βλαβερώτερον.

- 5 Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα πρὸς ἄνδρας ὦμεν ἡμεροὶ μόνον, ἀλλὰ, κἂν γυνὴ λάλος ἦ, ἵνα φέρῃς· ἔσιω σοι παλαίστρα καὶ γυμνάσιον ἢ γυνή. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτιπον, γυμνάσια μὲν ἀναδέχεσθαι οὐδὲν κέρδος ἔχοντα, ἔνθα θλίβομεν τὸ σῶμα, γυμνάσια δὲ μὴ ποιεῖν οἴκαδε, καὶ πρὸ τῶν ἀγῶνων σιέφα-
- 10 ρον ἡμῖν παρέχοντα; Ὑβρίζει ἢ γυνή; Μὴ γένη σὺ γυνή· γυναικῶδες γὰρ τὸ ὑβρίζειν νόσος ἐστὶ ψυχῆς, ἐλάτιωμά ἐστι. Μὴ νομίσης ἀνάξιόν σου εἶναι, ὅταν ἢ γυνὴ ὑβρίσῃ. Ἀνάξιον, ὅταν σὺ μὲν ὑβρίζῃς, ἐκείνη δὲ φιλοσοφῇ· τότε ἀσχημονεῖς, τότε ὑβρίσθης· ἂν δὲ ὑβρισθεῖς, ἐνέγκῃς, τῆς ἰ-
- 15 σχύος τῆς σῆς πολλὴ ἢ ἐπίδειξις. Οὐ τὰς γυναῖκας ἐνάγων εἰς ὑβρεις, ταῦτα λέγω, μὴ γένοιτο! ἀλλ' εἴ που καὶ συμβαίῃ κατὰ σαιτανικὴν περίσσιασιν, ἵνα φέρητε. Ἀνδρῶν ἐστὶ τὸ φέρειν τῶν ἰσχυρῶν τοὺς ἀσθενεῖς. Κἂν οἰκέτης ἀντιείπῃ, φιλοσόφησον σὺ μὴ, τί ἐκεῖνος ἄξιός ἐστιν ἀκοῦσαι, εἴπῃς
- 20 ἢ πράξῃς, ἀλλὰ τί δεῖ σε καὶ ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν. Μηδέποτε κόρη ὑβρίζων, αἰσχρὸν ῥῆμα ἐκβάλλῃ· μηδέποτε οἰκέτην μαρὸν εἴπῃς. Ἐκεῖνος οὐχ ὑβρίσθη, ἀλλὰ σὺ. Οὐκ ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ εἶναι τὸν ὀργιζόμενον, ὥσπερ οὐδὲ πέλαγος κυμαινόμενον, ἢ πηγὴν μένειν καθαρὰν, βορβόρου ποθὲν ἐμπεσόντιος
- 25 αὐτῆ· οὕτω πάντα ἀναμίξ, μᾶλλον δὲ οὕτω πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνεται. Κἂν τυπήσῃς, κἂν διαρρήξῃς τὸν χιτωνίσκον, σὺ μείζονα τὴν βλάβην ὑπέμεινας· ἐκείνω μὲν γὰρ περὶ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὴν ἐσθῆτα ἢ πληγὴ, σοὶ δὲ περὶ τὴν ψυχὴν.

ρη, ποιᾶς συγγνώμης θὰ εἶμαστε ἐμεῖς ἄξιοι, ὅταν μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλη θεία χάρη πολεμοῦμε μὲ ὅλες μας τίς δυνάμεις, δαγκώνοντας καὶ λακτίζοντας; Τίποτε δὲν ὑπάρχει αἰσχρότερο τοῦ θυμοῦ, τίποτε ἀναξιότερο, τίποτε φοβερότερο, τίποτε ἀηδέστερο, τίποτε βλαβερώτερο.

Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ εἶμαστε ἡμεροὶ μόνο πρὸς ἄνδρες, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμα ἡ γυναῖκα εἶναι φλύαρη, νὰ τὴν ὑποφέρεις· ἄς εἶναι γιὰ σένα ἡ γυναῖκα παλαιστρα καὶ γυμναστήριο. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογο, νὰ δεχόμαστε μὲν νὰ κάμνουμε γυμνάσια, πού δὲν ἀποδίδουν κανένα κέρδος, καὶ ὅπου καταπονοῦμε τὸ σῶμα, καὶ νὰ μὴ κάμνουμε γυμνάσια στὴν οἰκία, καὶ πού πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες μᾶς παρέχουν στέφανο; Βρίζει ἡ γυναῖκα; Νὰ μὴ γίνεσαι καὶ σὺ γυναῖκα· διότι τὸ νὰ βρίζει κανένας εἶναι γυναικεῖο γνῶρισμα· εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐλάττωμα. Μὴ νομίσεις ὅτι εἶναι ἀνάξιο γιὰ σένα, ὅταν ἡ γυναῖκα βρίζει. Ἀνάξιο εἶναι ὅταν, σὺ μὲν βρίζεις, ἐκείνη δὲ ζεῖ μὲ εὐσέβεια· τότε κάμνεις ἀσχήμιες, τότε βρίζεσαι· ἂν δὲ ὑπομείνεις τὴν ὕβρη, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς μεγάλης δυνάμεώς σου. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ προτρέψω τίς γυναῖκες σὲ ὕβρεις· μὴ γένοιτο! Ἄλλ' ἂν κάπου συμβεῖ αὐτό, κατὰ σατανικὴ σύμπτωση, νὰ τὴν ὑπομένετε. Γνῶρισμα τῶν ἰσχυρῶν ἀνδρῶν εἶναι νὰ ὑπομένουν τοὺς ἀσθενεῖς. Καὶ ἂν δοῦλος σὲ ἀντιμιλήσει, σὺ δεῖξε καρτερικότητα· νὰ μὴ πεῖς ἢ πράξεις κάτι πού ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος ν' ἀκούσει, ἀλλὰ τί πρέπει σὺ νὰ πράξεις καὶ νὰ πεῖς. Ποτὲ νὰ μὴ βγάλεις λόγο αἰσχρό, βρίζοντας κόρη, ποτὲ νὰ μὴ πεῖς δοῦλο μιαρό. Δὲν βρῖσθηκε ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐσύ. Δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ ὀργιζόμενος νὰ γνωρίζει τί κάνει, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε κυματῶδες πέλαγος ἢ πηγὴ νὰ μένει καθαρὴ, ὅταν πέσει μέσα σ' αὐτὴν ἀπὸ κάπου βοῦρκος· τόσο πολὺ τὰ πάντα ἀνακατεύονται, μᾶλλον τόσο πολὺ γίνονται ὅλα ἄνω κάτω. Καὶ ἂν χτυπήσεις κάποιον, καὶ ἂν σχίσεις τὸ χιτῶνα, σὺ ἔπαθες μεγαλύτερη βλάβη· διότι τὸ κτύπημα γιὰ ἐκεῖνον μὲν εἶναι στὸ σῶμα καὶ τὸ ἔνδυμα, γιὰ σένα δὲ εἶναι στὴν ψυχὴ. Τὴν ψυχὴ

Ἐκείνην διέτεμες, ἐκείνην ἔτρωσας, τὸν ἡνίοχον ἔβαλες ἀπὸ τῶν ἵππων κάτω, ὕπιον σύρεσθαι παρεσκευάσας· καὶ ταυτὸν γίνεται, οἶον, ἐὰν ἡνίοχος ἐτέρῳ δοριζόμενος ἔλοιτ' ἂν σύρεσθαι.

- 5 Κἂν ἐπιπλήτιης, κἂν νουθειῆς, κἂν ὀτιοῦν ποιῆς, δογῆς χωρὶς καὶ θυμοῦ· εἰ γὰρ ὁ ἐπιπλήτιων ἰατροὺς ἐσι τοῦ ἁμαριάνοντος, πῶς ἂν δύναιτο θεραπεῦσαι ἕτερον, ἑαυτὸν πρότερον κακώσας, ἑαυτὸν μὴ θεραπεύων; Εἴ τις, εἶπέ μοι, ἰατροὺς πορεύοιτο ἕτερον θεραπεύειν, πρότερον τὴν
- 10 χεῖρα τραυματίσας τὴν ἑαυτοῦ, πρότερον τοὺς ὀφθαλμοὺς πηρώσας, οὕτω ποιεῖται ἐκείνου τὴν ἰατρειάν; Οὐχί, φησὶν. Οὕτω καὶ σὺ κἂν ἐπιπλήτιης, κἂν νουθειῆς, καθαρὰ βλέπωσάν σου οἱ ὀφθαλμοί. Μὴ θολώσης τὸν νοῦν, ἐπεὶ πῶς ἡ θεραπεία γενήσεται; Οὐκ ἔστιν ἐν τῇ αὐτῇ γαλήνῃ εἶναι
- 15 ἀόργητον ὄντα καὶ δοριζόμενον. Τί, τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τοῦ θρόνου κατὰσιρέψας, οὕτω διαλέγῃ τῷ χαμαὶ κειμένῳ; Οὐκ ὀργᾶς τοὺς δικάζοντας, οἱ, ὅταν μέλλωσι κρίνειν, καθέζονται ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ ἐν σχήματι τῷ προσήκοντι; Οὕτω καὶ σὺ ποίησον· κόσμησον τὴν ψυχὴν ἐσθῆτι δικαστικῇ, (αὕτη δὲ ἐ-
- 20 σιν ἡ ἐπεικεία), καὶ τότε ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαστὴς κἀθίσον. Ἄλλ' οὐ φοβηθήσεται, φησί. Μᾶλλον φοβηθήσεται. Τότε, κἂν δίκαια λέγῃς, τῷ θυμῷ λογιεῖται ὁ οἰκείτης· ἂν δὲ μετὰ ἐπεικειάς, ἑαυτοῦ καταγνώσεται, τὸ δὲ προηγούμενον, ἀποδέξεται σε ὁ Θεός, καὶ οὕτω δυνήσῃ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν
- 25 ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κατέκοψες, εκείνην πλήγωσες, τὸν ἰππέα ἔρριξες κάτω ἀπὸ τοὺς ἵππους, τὸν ἔκανες νὰ σύρεται ὑπτίος· καὶ γίνεται τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο, ποὺ γίνεται ὅταν ὁ ἰππέας ὀργιζόμενος ἐναντίον ἄλλου θὰ προτιμοῦσε νὰ σύρεται.

Καὶ ὅταν ἐπιπλήττεις καὶ ὅταν νουθετεῖς, καὶ ὅταν ὀτιδήποτε κάμνεις, νὰ τὸ κάμνεις χωρὶς ὀργή καὶ θυμό· διότι, ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ ἐπιπλήττει εἶναι ἰατρός τοῦ ἁμαρτάνοντος, πῶς θὰ μπορούσε νὰ θεραπεύσει ἄλλον, ἐφόσον προηγουμένως ἔβλαψε τὸν ἑαυτό του, ἐφόσον δὲν θεραπεύει τὸν ἑαυτό του; Πές μου, ἂν κάποιος ἰατρός πρόκειται νὰ μεταβεῖ νὰ θεραπεύσει ἄλλον, ἀφοῦ προηγουμένως τραυμάτισε τὸ χέρι του, τύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς, ἔτσι θὰ θεραπεύσει ἐκεῖνον; "Ὁχι, λέγει. "Ἐτσι καὶ σύ, εἴτε ἐπιπλήττεις, εἴτε νουθετεῖς, ἄς βλέπουν τὰ μάτια σου καθαρὰ. Μὴ θολώσεις τὸ νοῦ, διότι πῶς θὰ γίνῃ ἡ θεραπεία; Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρίσκονται στὴν ἴδια ἡρεμία ὁ μὴ ὀργιζόμενος καὶ ὁ ὀργιζόμενος. Γιατί ἀφοῦ ἀνέτρεψες τὸ δάσκαλο ἀπὸ τὴν ἔδρα, διαλέγεσαι ἔτσι μὲ ἐκεῖνον, ποὺ βρίσκεται πεσμένος στὸ ἔδαφος; Δὲν βλέπεις τοὺς δικαστές, πού, ὅταν πρόκειται νὰ κρίνουν, κάθονται ἐπάνω στὴν ἔδρα καὶ μὲ τὸ κατάλληλο ἔνδυμα; "Ἐτσι καὶ σύ νὰ κάνεις· νὰ κοσμίσεις τὴν ψυχὴ σου μὲ δικαστικὴ ἔνδυμασία (αὕτὴ δὲ εἶναι ἡ ἐπιείκεια), καὶ τότε νὰ καθίσεις ἐπάνω στὴν ἔδρα σὰν δικαστής. Ἄλλὰ δὲν θὰ φοβηθεῖ, λέγει. Θὰ φοβηθεῖ, καὶ πολὺ μάλιστα. Τότε καὶ ἂν λέγεις δίκαια, ὁ δοῦλος θὰ ἀποδώσει τοὺς λόγους στὸ θυμό· ἂν δὲ μὲ ἐπιείκεια, θὰ καταδικάσῃ τὸν ἑαυτό του· τὸ δὲ κυριώτερο, θὰ σὲ ἀποδεχθεῖ ὁ Θεός, καὶ ἔτσι θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιτύχεις τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴ χάρη καὶ εὐσπλαχνία, καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο μαζί μὲ τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄

(Πραξ. 7, 6 - 34)

«Ἐλάλησε δὲ οὕτως ὁ Θεός, λέγων ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῆ ἀλλοιγία, καὶ δουλώσουσιν
5 αὐτό, καὶ καλώσουσι ἔτη τειρακόσια· καὶ τὸ ἔθνος, ᾧ ἂν δουλεύωσι, κρινῶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Θεός· καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται, καὶ λαιρεύσουσί μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ».

1. Ὅρα πρὸ πόσων ἐτῶν ἡ ἐπαγγελία καὶ ὁ τῆς ἐπαγγελίας
10 λίας τρόπος, καὶ οὐδαμοῦ θυσία, οὐδαμοῦ περιτομή. Ἐνιαῦθα δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς αὐτοὺς ἠφίει κακῶς πάσχειν, καὶ ὅτι οὐκ ἀτιμωρητὶ ταῦτα ἔσται. «Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἂν δουλεύωσι, κρινῶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Θεός». Ὅρα; ὁ ἐπαγγελιάμενος, ὁ δὸς τὴν γῆν, πρότερον τὰ κακὰ συγχωρεῖ οὕτω καὶ νῦν,
15 εἰ καὶ βασιλείαν ἐπηγγείλατο, ἀλλ' ἀφήσιν ἐγγυμνάζεσθαι τοῖς πειρασμοῖς. Εἰ ἐνιαῦθα μετὰ τειρακόσια ἔτη ἡ ἐλευθερία, τί θαυμασιόν, ἐπὶ τῆς βασιλείας εἰς τὸ αὐτὸ γίνεται; Ὅμως γοῦν ἐποίησε, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ὁ χρόνος ὡς ψευδῆ ἐλέγξαι τὸν λόγον, καίτοι οὐ τὴν τυχοῦσαν δουλείαν ὑπέμει-
20 ναν. Οὐ μὴν οὐδὲ μέχρι τῆς τιμωρίας τῆς ἐκείνων ἔσται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς χρησιὰ ἐπαγγέλλεται. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διὰ τούτων αὐτοὺς καὶ ἀναμιμνήσκειν τῆς εὐεργεσίας, ἧς ἔτυχον.

«Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς, καὶ οὕτως ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ». Ἐνιαῦθα λοιπὸν καθυφίησι. «Καὶ περιέτε-
25 μεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακώβ τοὺς δώδεκα παιδιάρχας. Καὶ οἱ παιδιάρχαι, ζη-

1. Πράξ. 7, 6 - 7 καὶ Γεν. 15, 13.

2. Γεν. 17, 9 - 14. 21, 2 - 4.

3. Γεν. 25, 20 - 26.

4. Γεν. 35, 22 - 26.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄

(Πραξ. 7, 6 - 34)

«Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τὰ ἐξῆς, οἱ ἀπόγονοὶ τοῦ θὰ εἶναι σὰν πάροικοι σὲ ξένη χώρα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακομεταχειρισθοῦν τετρακόσια χρόνια· καὶ τὸ ἔθνος, στὸ ὁποῖο θὰ γίνουν δοῦλοι, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ, εἶπε ὁ Θεός, καὶ ὕστερα θὰ θγοῦν καὶ θὰ μὲ λατρεύσουν στὸν τόπο αὐτό»¹.

1. Βλέπε πρὶν ἀπὸ πόσα χρόνια εἶναι ἡ ὑπόσχεση καὶ ὁ τρόπος τῆς ὑποσχέσεως, καὶ πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται θυσία, πουθενὰ περιτομή. Ἐδῶ δείχνει, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε αὐτοὺς νὰ ὑποφέρουν, καὶ ὅτι δὲν θὰ συμβοῦν αὐτὰ χωρὶς τιμωρία. «Τὸ δὲ ἔθνος στὸ ὁποῖο θὰ ὑποδουλωθοῦν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ, εἶπε ὁ Θεός». Βλέπεις; ἐκεῖνος πού ὑποσχέθηκε, καὶ πού ἔδωσε τὴ γῆ, προηγουμένως ἐπιτρέπει τὰ κακά· ἔτσι καὶ τώρα, ἂν καὶ ὑποσχέθηκε τὴ βασιλεία, ἀφήνει ὅμως νὰ ἀσκούμαστε μὲ τίς δοκιμασίες. Ἐὰν ἐδῶ μετὰ τετρακόσια ἔτη ὑπάρχει ἐλευθερία, τί τὸ ἀξιοθαύμαστο, ἂν γίνεται τὸ ἴδιο καὶ στὴ βασιλεία; Ὅμως τὸ πραγματοποιίησε βέβαια καὶ δὲν κατῶρθωσε ὁ χρόνος νὰ ἀποδείξει τὸ λόγο του ψεύτικο, ἂν καὶ δὲν ὑπέμειναν τυχαία δουλεία. Ἀλλ' ὅμως δὲν σταμάτησε τὴν ὑπόσχεσή του μέχρι τὴν τιμωρία ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Ἰσραηλίτες ὑπόσχεται ἀγαθά. Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους ὑπενθυμίζει σ' αὐτοὺς τὴν εὐεργεσία πού ἔτυχαν.

«Καὶ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ διαθήκη τῆς περιτομῆς καὶ ἔτσι γέννησε τὸν Ἰσαάκ². Ἐδῶ πλέον ὑποχωρεῖ. «Καὶ τὸν περιέτεμε τὴν ὄγδοη ἡμέρα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του³ καὶ ὁ Ἰσαάκ γέννησε τὸν Ἰακώβ³, καὶ ὁ Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχες⁴. Καὶ οἱ πατριάρχες

λώσαντες τὸν Ἰωσήφ, ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον». Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε· καὶ γὰρ αὐτοῦ τύπος ὁ Ἰωσήφ· διὸ καὶ αἰνιτιόμενος, τὴν ἱστορίαν δι' ὅλου ἐπέξεισιν· οὐδὲν γὰρ ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ἐλθόντα ἐπὶ τροφήν τὴν αὐτῶν κα-
 5 κῶς διέθηκαν. Καὶ ὄρα ὅτι καὶ ἐνιαῦθα πάλιν ἐπαγγελία μακρά, καὶ ὁμως τέλος λαμβάνει. «Καὶ ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ»· τοῦτο καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. «Καὶ ἐξείλειο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ». Ἐνιαῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐκ εἰδότες συνέπρατον τῇ προφητεία, καὶ ὅτι αὐτοὶ αἴτιοι ἐγίνοντο, καὶ
 10 τὰ κακὰ εἰς αὐτοὺς περιειρέπειο. «Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἕναντι Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου». Χάριν ἔδωκε, καὶ ταῦτα ἐπὶ βαρβάρου ἀνδρός, τῷ δούλῳ καὶ αἰχμαλώτῳ, ὃν οἱ μὲν ἀδελφοὶ ἀπέδοντο, ἐκεῖνος δὲ ἐτίμησεν. «Ἐγένετο δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν Αἰγύπτου καὶ Χαναάν», καὶ
 15 θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ εὗρισκον χοιριάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. Ἀκούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα σῖτα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον. Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Κατηλθόν ὠνησόμενοι, καὶ ἐκεῖνου ἐν χρεία κατέσκησαν. Τί οὖν αὐτός; Οὐ μέχρι
 20 τούτου τὴν φιλανθρωπίαν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ καὶ τῷ Φαραὼ ἐγνώρισε, καὶ αὐτοὺς κατήγαγε.

«Καὶ φανερόν ἐγένετο τῷ Φαραὼ τὸ γένος τοῦ Ἰωσήφ. Ἀποστείλας δὲ Ἰωσήφ, μετεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν ἐν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε
 25 ψυχαῖς. Κατέβη δὲ Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτός καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀρ-

5. Γέν. 37, 11 - 36.

6. Γέν. 41, 37 - 46.

7. Γέν. 42, 6 - 45, 5.

8. Γέν. 45, 15 - 46, 27.

ἐπειδὴ φθόνησαν τὸν Ἰωσήφ, τὸν πούλησαν σὰν δοῦλο στὴν Αἴγυπτο»⁵. Αὐτὸ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ· διότι ὁ Ἰωσήφ ἦταν τύπος αὐτοῦ· γι' αὐτὸ καὶ ὑπονοώντας αὐτό, διηγεῖται μέχρι τέλος τὴν ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ· διότι ἐνῶ δὲν εἶχαν καμιὰ κατηγορία ἐναντίον του, ὅταν ὁμως ἦλθε γιὰ νὰ τοὺς φέρει τροφή, τὸν συμπεριφέρθηκαν ἄσχημα. Καὶ πρόσεχε ὅτι καὶ ἐδῶ πάλι δίνεται ὑπόσχεση μακροχρόνια, καὶ ὁμως παίρνει τέλος. Καὶ ἦταν ὁ Θεὸς μαζί του». Αὐτὸ ἦταν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. «Καὶ ἐλευθέρωσε αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις του». Ἐδῶ ἀποδεικνύει, ὅτι χωρὶς νὰ γνωρίζουν συνέβαλλαν στὴν ἐκπλήρωση τῆς προφητείας καὶ ὅτι οἱ ἴδιοι ἔγιναν αἴτιοι, καὶ τὰ κακὰ στράφηκαν ἐναντίον τους. «Καὶ ἔδωσε σ' αὐτὸν χάρη καὶ σοφία ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου»⁶. Ἐδωσε χάρη, καὶ μάλιστα στὴν περίπτωση ἄνδρα βαρβάρου, σ' ἓνα δοῦλο καὶ αἰχμάλωτο, τὸν ὁποῖο, οἱ μὲν ἄδελφοὶ τὸν πούλησαν, ἐκεῖνος δὲ τὸν τίμησε. «Καὶ ἔγινε πείνα σ' ὅλη τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Χαναάν καὶ θλίψη μεγάλη, καὶ δὲν εὔρισκαν οἱ πρόγονοί μας τρόφιμα γιὰ τὸν ἑαυτοὺς καὶ γιὰ τὰ ποίμνιά τους. Ὅταν δὲ ἄκουσε ὁ Ἰακώβ, ὅτι ὑπῆρχαν σιτάρια στὴν Αἴγυπτο, ἔστειλε ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς προπάτορές μας. ^{Καὶ} κατὰ τὴν δευτέρη φορὰ, ἀναγνωρίσθηκε ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του»⁷. Κατέβηκαν γιὰ νὰ ἀγοράσουν τρόφιμα, καὶ βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη τοῦ Ἰωσήφ. Τί λοιπὸν ἔκανε αὐτός; Δὲν ἔδειξε τὴν φιλανθρωπία του μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Φαραῶ τοὺς γνώρισε, καὶ αὐτούς τοὺς ἴδιους μετέφερε ἐκεῖ.

«Καὶ ἔγινε στὸ Φαραῶ ἡ γνωριμία ὅλης τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἰωσήφ. Ἀφοῦ δὲ ἔστειλε ὁ Ἰωσήφ προσκάλεσε πλησίον του τὸν πατέρα του Ἰακώβ, καὶ ὅλη τὴν οἰκογένειά του, ἀποτελούμενη ἀπὸ ἑβδομήντα πέντε ἄτομα⁸. Κατέβηκε δὲ ὁ Ἰακώβ στὴν Αἴγυπτο καὶ πέθανε ἐκεῖ αὐτός καὶ οἱ προπάτορές μας. Καὶ μεταφέρθηκαν τὰ ὀστά του στὴν Συχέμ, καὶ τοποθετήθηκαν σὲ μνημα, ποὺ ἀγόρασε ὁ Ἀβραάμ, μὲ ἀντίτιμο σὲ ἀργυρὰ νομίσματα ἀπὸ τοὺς υἱούς

γυρίου παρὰ τῶν νιῶν Ἐμμώρ τοῦ Συχέμ. Καθὼς δὲ ἤγ-
 γιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβρα-
 ἄμ, ἠϋξήσεν ὁ λαός, καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ, ἄχρισ οὐ
 ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ». Πάλιν
 5 ἄλλη ἀνελπισία· πρώτη μὲν ὁ λιμός, δευτέρα τὸ ἐμπεσεῖν
 εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τρίτη τὸ ἀναιρεῖσθαι ψῆφον δο-
 θῆναι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὁμοῦ διεσώθησαν τούτων ἀπάν-
 των. Εἶτα, τὸ εὐμήχανον δεικνὺς τοῦ Θεοῦ, φησὶν· «Ἐν ᾧ
 καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν ἀσιεῖος τῷ Θεῷ». Εἰ ἐ-
 10 κεῖνο θαυμασιόν, ὅτι ὑπὸ ἀδελφῶν ἐπράθη, ἀλλὰ τοῦτο θαυ-
 μασιότερον, ὅτι βασιλεὺς ἔτρεφεν αὐτόν, τὸν μέλλοντα καθαι-
 ρεῖν αὐτοῦ τὴν ἀρχήν, αὐτὸς ὁ μέλλων ἀπόλλυσθαι. Ὅρας
 πανταχοῦ τῶν νεκρῶν σχεδὸν διατυπουμένην τὴν ἀνάστασιν;
 Καίτοι οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτόν τι τὸν Θεὸν ποιεῖν καὶ
 15 ἀπὸ προαιρέσεως ἀνθρωπίνης τι γενέσθαι. Ταῦτα γοῦν οὐκ
 ἀπὸ προαιρέσεως ἀνθρωπίνης ἦν. «Καὶ ἦν δυνατὸς ἐν λόγῳ
 καὶ ἔργῳ». Τοῦτο εἶπε, κάκεινον σωτήρα καὶ τούτους περὶ
 τὸν εὐεργέτην ἀγνώμονας δεικνὺς. Καθάπερ οὖν τότε ὑπὸ
 τοῦ κακῶς παθόντιος, τοῦ Ἰωσήφ, ἐσώθησαν, οὕτω καὶ νῦν
 20 ὑπὸ τοῦ κακῶς παθόντιος ἐσώθησαν, τοῦ Μωϋσέως λέγω· τί
 γάρ, εἰ μὴ ἀνεῖλον αὐτόν τῷ πράγματι; Τῷ λόγῳ ἀνεῖλον,
 ὥσπερ κάκεῖνοι. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκ τῆς αὐτῶν εἰς ἀλλοδα-
 πὴν καὶ ξένην ἀπέδοντο, οὗτοι δὲ ἐκ τῆς ἀλλοτριᾶς εἰς ἀλ-
 λοιτριᾶν φυγαδεύουσι, καὶ ἐκεῖ μὲν τροφὴν ἀποφέροντα, ἐν-
 25 ταῦθα δὲ συμβουλευόντα δι' ὧν ἔσονται μετὰ Θεοῦ. Οὕτως
 ἀληθὲς καὶ ἐκ τῶν νῦν οἰκονομουμένων ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ
 Γαμαλιήλ εἰρημένον, ὅτι «ἐὰν ἧ ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ δύνασθε

9. Γέν. 47, 27 - 50, 13.

10. Γέν. 47, 27 καὶ Ἔε. 1, 7. Δευτ. 10, 22 κ.ά.

11. Ἔε. 2, 2.

τοῦ Ἐμμῶρ τοῦ Συχεμίτη⁹. Καθὼς δὲ πλησίαζε ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ὑπόσχεση, ποὺ μὲ ὄρκο διεβεβαίωσε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ, αὐξήθηκε σὲ δύναμη ὁ λαὸς καὶ πλήθυνε σὲ ἀριθμὸ στὴν Αἴγυπτο¹⁰, μέχρις ὅτου ἐμφανίσθηκε ἄλλος βασιλιάς, ποὺ δὲν γνῶριζε τὸν Ἰωσήφ». "Ἄλλο πάλι ἀνέλπιστο· πρῶτα μὲν ἦταν ἡ πείνα, δεῦτερο δὲ τὸ ὅτι ἔπασαν στὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ τους, καὶ τρίτο, τὸ ὅτι, ἐνῶ εἶχε ἀποφασισθεῖ ἀπὸ τὸν βασιλιά νὰ θανατωθοῦν, καὶ ὅμως διασώθηκαν ἀπὸ ὅλα αὐτά. "Ἐπειτα, γιὰ νὰ δείξει τὴ δυνατότητα ἐξευρέσεως τρόπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγει· «Κατὰ τὸν καιρὸ δὲ αὐτὸν γεννήθηκε ὁ Μωϋσῆς¹¹ καὶ ἦταν ὠραῖος καὶ χαριτωμένος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». "Ἄν ἐκεῖνο εἶναι ἀξιοθαύμαστο, ὅτι πουλήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀξιοθαυμαστότερο, τὸ ὅτι ὁ βασιλιάς ἔτρεφε αὐτόν, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταλύσει τὴν ἐξουσία του, ὁ ἴδιος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταστράφει. Βλέπεις ὅτι παντοῦ σχεδὸν προεικονίζεται ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν; "Ἄν καὶ δὲν εἶναι ὅμοιο τὸ νὰ κάμνει κάτι ὁ ἴδιος, καὶ τὸ νὰ γίνεται κάτι ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη βούλησι. Αὐτὰ βέβαια δὲν ἦταν ἔργα ἀνθρώπινης βουλήσεως. «Καὶ ἦταν δυνατὸς τόσο στοὺς λόγους, ὅσο καὶ στὰ ἔργα». Αὐτὸ τὸ εἶπε, γιὰ ν' ἀποδείξει καὶ ἐκεῖνον σὰν σωτήρα καὶ αὐτοὺς σὰν ἀγνώμονες πρὸς τὸν εὐεργέτη τους. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τότε σώθηκαν ἀπὸ τὸν κακοπαθήσαντα Ἰωσήφ, ἔτσι καὶ τώρα λέγω· σώθηκαν ἀπὸ τὸν κακοπαθήσαντα Μωϋσῆ, διότι τί καὶ ἂν δὲν φόνευσαν αὐτόν στὴν πράξι; μὲ τὸ λόγο τὸν θανάτωσαν, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ τὴ δική τους χώρα πούλησαν τὸν Ἰωσήφ σὲ ξένη καὶ ἀλλόφυλη χώρα, αὐτοὶ δέ, ἀπὸ τὴν ξένη ἐκδιώκουν τὸ Μωϋσῆ σὲ ἄλλη ξένη χώρα καὶ ἐκεῖ μὲν, νὰ τοὺς προσφέρει τροφή, ἐδῶ δέ, νὰ τοὺς συμβουλεύει ἐκεῖνα ποὺ θὰ τοὺς ἔκαναν νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Θεό. "Ἐτσι ἀποδεικνύεται, μὲ τὰ ὅσα συμβαίνουν τώρα, ἀληθινὸ καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ Γαμαλιήλ, ὅτι «δὲν μπορείτε νὰ καταστρέψετε αὐτό, ἐὰν εἶναι ἐκ τοῦ

καταλῦσαι αὐτό». Σὺ δέ, τοὺς ἐπιβουλευομένους τῶν ἐπιβου-
 λεύοντων αἰτίους σωτηρίας γινομένων μανθάνων, ἐκπλάγη-
 θι τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν σύνεσιν· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνοι
 ἐπεβουλεύθησαν, οὐκ ἂν οὗτοι ἐσώζοντο. Λιμὸς ἦν, καὶ οὐκ
 5 ἀνάλωσεν αὐτούς. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου
 ἐσώθησαν τοῦ προσδοκηθέντος ἀπολωλέναι. Πρόσιγμα βα-
 σιλικόν, καὶ οὐκ ἠφάνισεν αὐτούς, ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἠῦξαι
 τὸ πλῆθος, ὅτε ἐκεῖνος ἀπέθανεν ὁ εἰδὼς αὐτούς. Τὸν Σω-
 τηρὰ αὐτῶν ἠβουλήθησαν ἀνελεῖν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἴσχυσαν.
 10 2. Ὁρᾷς ὅτι, δι' ὧν ὁ διάβολος ἐπεχειρεῖ καταλύειν τὴν
 ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τούτων ἠῦξαι; Τοῦτο καὶ αὐτοὺς
 ἤρμουςι τότε εἰπεῖν, ὅτι εὐμήχανός ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ ἀνα-
 γαγεῖν ἡμᾶς δυνατὸς ἐντεῦθεν· τὸ γὰρ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ
 μάλιστα τοῦτο ἦν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀποσιροφῇ ἠῦξαι τὸ ἔθνος,
 15 δουλούμενον, καὶ κακούμενον, καὶ ἀναιρούμενον. Τὸ μέγα
 τῆς ἐπαγγελίας τοῦτο ἐστὶν· εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἠῦξαι,
 οὐχ οὕτω θαυμασιδὸν ἦν. Καὶ οὐδὲ μικρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς
 ἀλλοτριᾶς ἦσαν, ἀλλὰ τειρακόσια ἔτη. Ἐντεῦθεν μανθάνο-
 μεν ὡς φιλοσοφίαν ἐπεδείξαντο μεγάλην· καὶ γὰρ οὐχ ὡς
 20 δεσπόμενοι δούλοις αὐτοῖς ἐχρῶντο, ἀλλ' ὡς ἐχθροὶ καὶ τύραν-
 νοὶ. Διὸ καὶ προεῖπον ὅτι ἐν ἐλευθερίᾳ ἔσσονται μεγάλη· τοῦ-
 το γὰρ ἐστὶ τὸ «λατρεύουσί μου», καὶ ὅτι ἐνταῦθα ἐπανελεύ-
 σονται, καὶ οὐκ ἀτιμωρητί. Καὶ ὄρα πῶς δοκεῖ μὲν τι χαρί-
 ζεσθαι τῇ περιτομῇ, οὐδὲν δὲ δίδωσιν· εἰ γε ἢ μὲν ἐπαγγε-
 25 λία πρὸ ταύτης, αὕτη δὲ μετὰ ταῦτα.

«Καὶ οἱ παιριάρχα», φησί, «ζηλώσαντες». Ἐνθα οὐ
 βλάπτει, χαρίζεται αὐτοῖς. Παιριάρχας δὲ φησι τοὺς προγό-
 νους, ἐπειδὴ καὶ ἐν τούτοις μέγα ἐφρόνουν· ἄλλως δὲ καὶ
 δείκνυσιν ὅτι οἱ ἅγιοι οὐχὶ ἐκτὸς ἦσαν θλίψεως, ἀλλὰ, καὶ
 30 ἐν αὐταῖς ὄντες μέσαις ταῖς θλίψεσι, βοηθείας ἐτύγγανον.

12. Πρόξ. 5, 30.

13. Ἐξ. 1, 10-14.

Θεοῦ»¹². Σὺ δὲ ἀφοῦ μάθεις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ παθαίνουν κακὰ γίνονται αἴτιοι σωτηρίας αὐτῶν ποὺ σκέπτονται καὶ διαπράττουν κακὰ, θαύμαζε τὴν ἐπινοητικότητα καὶ τὴ σύνεση τοῦ Θεοῦ· διότι, ἂν ἐκεῖνοι δὲν πάθαιναν κακὰ, αὐτοὶ δὲν θὰ σώζονταν. Πείνα ἦταν καὶ δὲν τοὺς ἐξαφάνισε. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ σώθηκαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ ἔλπισαν ὅτι εἶχε χαθεῖ. Βασιλικὸ διάταγμα ἐκδόθηκε καὶ δὲν τοὺς ἐξαφάνισε, ἀλλὰ τότε περισσότερο αὐξανόταν τὸ πλῆθος, ὅταν πέθανε ἐκεῖνος ποὺ τοὺς γνώριζε. Τὸ Σωτήρα τους θέλησαν νὰ θανατώσουν, καὶ οὔτε ἔτσι μπόρεσαν.

2. Βλέπεις, ὅτι μὲ ἐκεῖνα ποὺ ὁ διάβολος ἐπιχειροῦσε νὰ καταλύσει τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, μὲ ἐκεῖνα αὐξανόταν; Αὐτὸ ἔπρεπε τότε καὶ αὐτοὶ νὰ ποῦν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐφευρετικὸς καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς βγάλει ἀπ' ἐδῶ». Διότι ἡ ἐφευρετικότητα τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὸ πρὸ πάντων συνίστατο, στὸ ὅτι καὶ κατὰ τὴν παραμονὴ του σὲ ἄλλη χώρα, τὸ ἔθνος αὐξανόταν, παρ' ὅτι εἶχε δουλεῖες, κακοποιήσεις καὶ θανάτους. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι τὸ σημαντικό τῆς ὑποσχέσεως. Διότι ἂν αὐξανόταν στὴ δική του χώρα, δὲν θὰ ἦταν τόσο πολὺ ἄξιο ἀπορίας. Καὶ οὔτε ἦταν λίγο καιρὸ σὲ ξένη χώρα, ἀλλὰ τετρακόσια χρόνια. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομε ὅτι ἔδειξαν μεγάλη ὑπομονή. Διότι δὲν τοὺς μεταχειρίζονταν οἱ Αἰγύπτιοι ὅπως οἱ κύριοι τοὺς δούλους, ἀλλὰ σὰν ἐχθροὶ καὶ τύραννοι¹³. Γι' αὐτὸ καὶ προεῖπε, ὅτι θὰ βρεθοῦν σὲ ἐλευθερία μεγάλη· διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Θὰ μὲ λατρεύσουν» καὶ ὅτι θὰ ἐπανέλθουν στὴ χώρα τους καὶ ὄχι χωρὶς τιμωρίες. Καὶ πρόσεχε, πῶς φαίνεται μὲν ὅτι τοὺς κάνει χάρη μὲ τὴν περιτομή, ἀλλὰ δὲν τοὺς δίνει τίποτε· διότι, ἐὰν μὲν ἡ ὑπόσχεση δόθηκε πρὶν ἀπ' αὐτὴν, αὐτὴ δόθηκε μεταγενέστερα.

«Καὶ οἱ πατριάρχες», λέγει, «ἐπειδὴ φθόνησαν τὸν Ἰωσήφ». Ὅπου δὲν βλάπτει, τοὺς φέρεται κατὰ τρόπο εὐχάριστο. Πατριάρχες δὲ λέγει τοὺς προγόνους, ἐπειδὴ καὶ γι' αὐτοὺς καυχῶνταν. Ἐξ ἄλλου δὲ δείχνει ὅτι οἱ ἅγιοι δὲν ἦταν χωρὶς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἦταν μέσα

Οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔλθουν, ἀλλὰ καὶ συνέπρατιον τοῖς θλίβου-
 σιν, ὀφείλοντες μᾶλλον αὐτὰς διακόπτειν. Ὡσπερ οὖν οὐ-
 τοι τὸν Ἰωσήφ ἐνδοξότερον ἐποίησαν ἀποδόμενοι, οὕτως ὁ
 βασιλεὺς τὸν Μωϋσῆν κελεύσας ἀναιρεῖσθαι τὰ παῖδια· εἰ μὴ
 5 γὰρ ἐκέλευσεν, οὐκ ἂν τοῦτο ἐγίνετο. Καὶ σκόπει Θεοῦ κηδε-
 μονίαν. Ἐκεῖνος φυγαδεύει τὸν Μωϋσῆν· ὁ δὲ οὐ κωλύει,
 τὸ μέλλον οἰκονομῶν, ἵνα ἐκεῖ τῆς ὄψεως τύχη, ἄξιος γε-
 νόμενος. Οὕτω καὶ τὸν δοῦλον τὸν προθένια ποιεῖ ἐκεῖ βασι-
 λέα, ἔνθα ἐνομίζετο δοῦλος εἶναι. Ὡσπερ δὲ οὗτος ἐκεῖ βα-
 10 σιλεύει, ἔνθα αὐτὸν ἐπώλησαν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ
 θανάτῳ τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται. Τοῦτο οὐχὶ τιμῆς μόνον
 ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῦ θαρρεῖν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει. Ἄλλ' ἴδωμεν
 ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.

«Καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ὅλον
 15 τὸν οἶκον αὐτοῦ». Ὅρα διὰ λιμὸν οἶα κατασκευάζει. «Ἐν
 ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ψυχαῖς κατέβη», φησὶν, «Ἰακώβ εἰς
 Αἴγυπτον. Καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ
 μετετέθησαν εἰς Συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνή-
 σαιτο Ἀβραάμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμώρ τοῦ
 20 Συχέμ». Δείκνυσιν διὸ οὐδὲ μέχρι ταφῆς κύριοι ἦσαν. «Κα-
 θὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ Θεὸς
 τῷ Ἀβραάμ, ἠΰξησεν ὁ λαός, καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ, ἄ-
 χρισ οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ».
 Ὅρα διὸ οὐδὲ ἐν τοῖς ἰσοσούτοις ἔτεσιν αὐτοὺς αὖξει, ἀλλ' ὅ-
 25 τε ἔμελλεν ἐγγίξειν τὸ τέλος, καίτοι ἤδη τετρακόσια ἔτη ἦν
 παρελθόντα καὶ πλείονα ἐν Αἰγύπτῳ. Τὸ γοῦν θαυμασιὸν τοῦ-
 τό ἐστιν. «Οὗτος», φησί, «κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν,

14. Ἔξ. 2, 11-3, 22 κ.έ.

15. Ψαλμ. 104, 21 καὶ

16. Γέν. 46, 6-27.

17. Γέν. 23, 16-20.

18. Ἔξ. 1, 8-10.

στις θλίψεις, βοηθοῦνταν ἀπὸ τὸ Θεό. Αὐτοὶ δὲ ὄχι μόνο δὲν κατέπαυαν τίς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ συνέπρατταν μὲ τοὺς θλίβοντες, ἐνῶ ὄφειλαν μᾶλλον νὰ διακόπτουν αὐτές. Ὅπως λοιπὸν αὐτοί, ὅταν πούλησαν τὸν Ἰωσήφ, τὸν ἔκαναν ἐνδοξότερο, ἔτσι καὶ ὁ βασιλιάς ἔκανε τὸν Μωϋσῆ¹⁴, ἀφοῦ διέταξε νὰ θανατώνονται τὰ παιδιὰ διότι, ἐὰν δὲν διέτασσε, δὲν θὰ συνέβαινε αὐτό. Καὶ πρόσεξε τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ἀναγκάζει σὲ φυγὴ τὸν Μωϋσῆ, ὁ δὲ Θεός, δὲν παρεμβάλλει ἐμπόδια σ' αὐτό, ἐξοικονομώντας τὸ μέλλον κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ Μωϋσῆς καὶ ἐκεῖ νὰ ἀξιωθεῖ νὰ δεῖ τὸ Θεό. Ἔτσι καὶ τὸν πωληθέντα δοῦλο, τὸν κάμνει βασιλιὰ ἐκεῖ, ἐνῶ νομιζόταν ὅτι εἶναι δοῦλος. Ὅπως λοιπὸν αὐτὸς βασιλεύει ἐκεῖ, ὅπου τὸν πούλησαν, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς στὸ θάνατο δείχνει τὴ δύναμή του. Αὐτὸ ἦταν δεῖγμα ὄχι μόνο τιμῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πεποιθήσεώς του στὴ δική του δύναμη.

Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ προαναφερθέντα. «Καὶ ἐγκατέστησε αὐτὸν ὁ Φαραὼ ἡγεμόνα σὲ ὅλη τὴν Αἴγυπτο καὶ σ' ὀλόκληρο τὸν οἶκο του»¹⁵. Βλέπε τί πράγματα προετοιμάζει γιὰ τὴν πείνα. «Μὲ ἐβδομήντα πέντε ἄτομα»¹⁶, λέγει, «κατέβηκε ὁ Ἰακώβ στὴν Αἴγυπτο καὶ πέθανε ἐκεῖ αὐτὸς καὶ οἱ προπάτορές μας. Καὶ μεταφέρθηκαν τὰ ὀστά τους στὴ Συχέμ καὶ τοποθετήθηκαν στὸ μνήμα, πού ἀγόρασε ὁ Ἀβραάμ μὲ ἀντίτιμο ἀργυρῶν νομισμάτων ἀπὸ τοὺς υἱοὺς Ἐμμώρ, τοῦ Συχεμίτη»¹⁷. Δείχνει, ὅτι οὔτε μέχρι τὴν ταφὴ ἦταν κύριοι. «Καθὼς δὲ πλησίαζε ὁ χρόνος ἐκπληρώσεως τῆς ὑποσχέσεως, τὴν ὁποία μὲ ὄρκο διαβεβαίωσε ὁ Θεός στὸν Ἀβραάμ, αὐξήθηκε σὲ δύναμη ὁ λαὸς καὶ πληθύνθηκε σὲ ἀριθμὸ στὴν Αἴγυπτο, μέχρις ὅτου ἐμφανίσθηκε ἄλλος βασιλιάς, πού δὲν γνώριζε τὸν Ἰωσήφ»¹⁸. Πρόσεχε, ὅτι οὔτε μέσα στὰ χρόνια αὐτὰ αὐξάνει αὐτούς, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πλησιάσει τὸ τέλος, ἂν καὶ βέβαια εἶχαν πιά περάσει τετρακόσια καὶ πλέον χρόνια στὴν Αἴγυπτο. Τὸ ἀξιοθαύμαστο λοιπὸν εἶναι αὐτό. «Αὐτὸς ὁ νέος βασιλιάς», λέγει, «ἀφοῦ φέρθηκε μὲ δολιότητα καὶ πανουργία, ζήτησε νὰ

ἐκάκωσε τοὺς πατέρας ἡμῶν τοῦ ποιεῖν ἔκθρα τὰ βρέφη αὐ-
 τῶν εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι». «Κατασοφισάμενος» εἶπεν, αἰ-
 νιτιόμενος τὴν λάθρα ἀναίρεσιν· οὐ γὰρ ἐβούλει φανερῶς
 αὐτοὺς ἀναιρεῖν· διὸ καὶ ἐπήγαγε, τοῦτο δηλῶν· «Ποιεῖν ἔκ-
 5 θρα τὰ βρέφη». «Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν
 ἄσκειος τῷ Θεῷ». Τοῦτο τὸ θαυμασιόν, δι, ὁ προσιάτης μέλ-
 λων ἔσεσθαι, οὐδὲ μετὰ ταῦτα οὐδὲ πρὸ τούτου, ἀλλ' ἐν αὐ-
 τῷ μέσῳ τῷ θυμῷ τίκεται. «Καὶ ἀναιρέφεται μῆνας τρεῖς
 ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς». «Οἱε τοίνυν τὰ ἀνθρώπινα ἀπηλπύ-
 10 σθη καὶ ἔρριψαν αὐτόν, τότε τοῦ Θεοῦ ἡ οἰκονομία ἐδείχθη
 διαλάμπουσα. Ἐκτεθέντα δὲ αὐτόν ἀνείλετο ἡ θυγάτηρ Φα-
 ραώ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτόν ἑαυτῇ εἰς νίον». Οὐδαμοῦ ναός,
 οὐδαμοῦ θυσία, τοσοῦτων οἰκονομιῶν γενομένων. Καὶ ἀνε-
 τράφη ἐν οἴκῳ βαρβαρικῷ. «Καὶ ἐπαιδεύθη Μωϋσῆς
 15 πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων· ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἐρ-
 γοῖς». Ἐμοὶ θαυμάζειν ἐπέρχεται, πῶς τεσσαράκοντα ἔτη ἦν
 ἐκεῖ, καὶ οὐχ ἑάλω ἐκ τῆς περιτομῆς· μᾶλλον δέ, πῶς, ἐν
 ἀσφαλείᾳ ὄντες, τὰ αὐτῶν παρορῶσι καὶ οὗτος καὶ ὁ Ἰωσήφ,
 ἵνα καὶ ἑτέρους σώσωσιν.

20 «Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετῆς χρόνος, ἀνέβη
 ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ
 τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον ἡμύνατο, καὶ
 ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, παιάξας τὸν Αἰγύ-
 πτιον. Ἐνόμιζε δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ δι, ὁ Θεὸς
 25 διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆ-
 καν». «Ὅρα πῶς τέως οὐ δοκεῖ φορτικός, ἀλλὰ τσαῦτα δη-
 μηγορεῖ, καὶ ἀκούειν ἀνέχονται· οὕτως αὐτοὺς τῇ τοῦ προ-
 σώπου χάριτι εἶπεν. «Ἐνόμιζε», φησί, «συνιέναι τοὺς ἀδελ-

19. ἜΕ. 1, 15 - 22.

20. ἜΕ. 2, 1 - 2 ἔΕ.

21. ἜΕ. 2, 11 - 12.

βλάβει τὸ γένος μας, κακοποίησε τοὺς πατέρες μας καὶ τοὺς ἐξανάγκαζε νὰ ἐκθέτουν τὰ βρέφη τους, ὥστε νὰ μὴ διατηροῦνται αὐτὰ ζωντανά»¹⁹. «Κατασοφισάμενος», εἶπε, ὑπονοώντας τὴν κρυφὴ θανάτωση· διότι δὲν ἤθελε φανερὰ νὰ τοὺς θανατώνουν· γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε αὐτό, γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, ὅτι «ἐξανάγκασε αὐτοὺς νὰ ἐκθέτουν τὰ βρέφη τους». «Κατὰ τὸν καιρὸ δὲ αὐτὸ γεννήθηκε ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἦταν ὠραῖος καὶ χαριτωμένος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»²⁰. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ προστάτης, οὔτε μετὰ, οὔτε πρὶν, ἀλλὰ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ θυμοῦ τοῦ Φαραῶ γεννιέται. «Καὶ ἀνατρέφεται ἐπὶ τρεῖς μῆνες κρυφὰ μέσα στὸ σπίτι τοῦ πατρὸς του». Ὅταν λοιπὸν τὰ ἀνθρώπινα ἀπέλπισαν καὶ ἀπεγοήτευσαν αὐτόν, τότε ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ φάνηκε νὰ διαλάμπει. «Ὅταν δὲ τὸν ἔρριψαν ἐκθετο, διέσωσε αὐτόν ἢ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ, καὶ τὸν ἀνέθρεψε σὰν δικό της παιδί». Πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε ναός, πουθενὰ δὲν γινόταν θυσία, τὴ στιγμὴ ποὺ τόσα θέματα διευθετοῦνταν. Καὶ ἀνατράφηκε σὲ βαρβαρική οἰκία. «Καὶ ἐκπαιδεύτηκε ὁ Μωϋσῆς μὲ ὅλη τὴ σοφία τῶν Αἰγυπτίων· ἦταν δὲ δυνατὸς τόσο στὰ λόγια, ὅσο καὶ στὰ ἔργα». Μοῦ ἔρχεται νὰ ἀπορήσω, πῶς ἦταν ἐκεῖ σαράντα χρόνια καὶ δὲν συνελήφθηκε ἀπὸ τὴν περιτομὴ· μᾶλλον δὲ πῶς, ἐνῶ ἦταν ἀσφαλίσμενος, παραβλέπουν τὰ δικά τους συμφέροντα καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Ἰωσήφ, γιὰ νὰ σώσουν καὶ ἄλλους.

«Ὅταν δὲ αὐτὸς ἔγινε σαράντα χρόνων ἐπιθύμησε νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς ἀδελφούς του, τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ὅταν εἶδε κάποιον ἰσραηλίτη νὰ ἀδικεῖται, τὸν ὑπερασπίσθηκε καὶ πῆρε ἐκδίκηση γιὰ τὸν καταπιεζόμενο ὁμοεθνή του, φονεύοντας τὸν Αἰγύπτιο. Νόμιζε δὲ ὅτι οἱ ἀδελφοί του θὰ καταλάβαιναν ὅτι θὰ τοὺς σώσει ὁ Θεὸς μὲ τὴ δύναμή του ἀπὸ τὴν καταπίεση τῶν Αἰγυπτίων, αὐτοὶ ὅμως δὲν τὸ κατάλαβαν»²¹. Πρόσεχε πῶς κατὰ πρῶτο δὲν εἶναι ἐνοχλητικὸς, ἀλλὰ τόσα μόνο λέγει, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὸν ἀκούουν· τόσο πολὺ συνάρπαζε αὐτοὺς μὲ τὴ χάρη τοῦ προσώπου του. «Νόμιζε», λέγει, «ὅτι θὰ

φούς»· καίτοι διὰ τῶν ἔργων ἡ προσοσια ἐγένετο, καὶ οὐκ ἦν συνέσεως ἐνιαῦθα χρεία, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως συνίεσαν. Ὅρᾳς πῶς μετὰ ἐπεικειάς διαλέγεται, καὶ πῶς δείξας τὸν θυμὸν ἐπ' ἐκείνου, δείκνυσι τὸ ἡμέρον ἐπὶ τούτου; «Τῇ τε
 5 ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνήλασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπὼν Ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε, ἵνα τί ἀδικεῖτε ἀλλήλους; Ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπόσαιο αὐτόν, εἰπὼν Τίς σε κατέσκησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς; Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθῆς τὸν
 10 Αἰγύπτιον;». Ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν φαίνονται λέγοντες· «Οὐκ ἔχομεν βασίλεα, εἰ μὴ Καίσαρα». Οὕτως ἔθος αἰεὶ ποιεῖν Ἰουδαίοις καὶ εὐεργετούμενοις. Εἶδες ἄνοιαν; τὸν μέλλοντα σώζειν αὐτοὺς διαβάλλουσι δι' ὧν φασιν· «Ὁν τρόπον ἀνεῖλες χθῆς τὸν Αἰγύπτιον».
 15 «Καὶ ἔφυγε Μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῆ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο». Φεύγει, καὶ οὐδὲ ἡ φυγὴ ἔσθεσε τὴν οἰκονομίαν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὁ θάνατος. «Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ
 20 πυρὸς βάτου».

3. Ὅρᾳς πῶς οὐδὲ χρόνῳ διακόπεται ἡ οἰκονομία; ὅτι γὰρ φυγὰς ἦν, ὅτι ξένος, ὅτι πολὺν χρόνον ἐπὶ τῆς ἀλλοτριᾶς πεποίηκεν, ὡς καὶ παῖδας ποιῆσαι δύο, ὅτι οὐκέτι προσέδοκῃσεν διασιρέφειν, τότε ἄγγελος αὐτῷ ἐπιφαίνεται. Τὸν
 25 Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄγγελον καλεῖ, καθάπερ καὶ ἄνθρωπον. Καὶ ποῦ φαίνεται; Ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ἐν ναῶ. Ὅρᾳς πόσα γίνονται θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ ναός, οὐδαμοῦ θυσία; Καὶ οὐδὲ

22. ἜΕ. 2, 13 - 15.

23. Ἰωάν. 19, 15.

24. ἜΕ. 2, 14 - 22.

25. ἜΕ. 3, 2.

τὸν καταλάβαιναν οἱ ἀδελφοὶ του». Ἐν καὶ βέβαια ἡ προστασία ἔγινε μὲ ἔργα, καὶ δὲν χρειαζόταν ἐδῶ γιὰ τὴ διαπίστωση αὐτὴ σοφία, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι τὸ ἀντιλήφθηκαν. Βλέπεις πῶς ὁμιλεῖ μὲ ἐπιείκεια καὶ πῶς, ἐνῶ ἐκεῖ ἔδειξε τὸ θυμὸ του ἐναντίον ἐκείνου, στὴν περίπτωση αὐτὴ δείχνει τὴν ἡμερότητά του; «Κατὰ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα παρουσιάσθηκε ξαφνικὰ στοὺς ὁμοεθνεῖς του, ὅταν δύο ἀπ' αὐτοὺς φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους, καὶ προσπάθησε νὰ τοὺς εἰρηνεύσει, λέγοντας· «Ἄνδρες, εἶστε μεταξύ σας ἀδέλφια, γιὰτὶ ἀδικεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο; Ἄλλ' ἐκεῖνος πού ἀδικοῦσε τὸν πλησίον του, τὸν ἔσπρωξε καὶ εἶπε· Ποιὸς σέ διόρισε ἄρχοντα καὶ δικαστὴ μας; Μήπως θέλεις νὰ φονεύσεις καὶ ἐμένα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού φόνευσες χθὲς τὸν Αἰγύπτιο;»²². Ἀπὸ τὴν ἴδια σκέψη φαίνονται νὰ λέγουν τὰ ἴδια καὶ πρὸς τὸν Χριστό· «Δὲν ἔχομε βασιλέα, παρὰ μόνο τὸν Καίσαρα»²³. Ἐτσι συνήθιζαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ κάνουν πάντοτε καὶ ὅταν εὐεργετοῦνταν. Εἶδες ἀνοησία; ἐκεῖνον πού ἐπρόκειτο νὰ τοὺς σώσει, τὸν διαβάλλουν μὲ αὐτὰ πού λέγουν· «Ὅπως φόνευσες χθὲς τὸν Αἰγύπτιο». «Καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔφυγε ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ ἐγκαταστάθηκε σὰν ξένος στὴ γῆ Μαδιάμ, ὅπου γέννησε δύο παιδιὰ»²⁴. Φεύγει, καὶ οὔτε ἡ φυγὴ ἔπαυσε τὸ σχέδιο τῆς πρόνοιαι τοῦ Θεοῦ, ὅπως βέβαια οὔτε ὁ θάνατος. «Καὶ ὅταν συμπληρώθηκαν ἄλλα σαράντα χρόνια ἐμφανίσθηκε σ' αὐτόν, στὴν ἔρημο τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἄγγελος Κυρίου σὰν φλόγα πύρινη μέσα ἀπὸ μιὰ βᾶτο»²⁵.

3. Βλέπεις πῶς οὔτε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου διακόπτεται τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ; διότι ὅταν ἦταν φυγάς, ὅταν ἦταν ξένος, ὅταν πολὺ χρόνο ἔκανε στὴ ξένη χώρα, ὥστε καὶ δυὸ παιδιὰ ν' ἀποκτήσει, καὶ δὲν περίμενε πλέον νὰ ἐπιστρέψει, τότε ἐμφανίζεται σ' αὐτόν ἄγγελος. Τὸν υἱὸ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἄγγελο, ὅπως καὶ ἄνθρωπο. Καὶ ποῦ ἐμφανίζεται; στὴν ἔρημο, ὄχι στὸ ναό. Βλέπεις πόσα θαύματα γίνονται, καὶ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει ναός, πουθενὰ θυσία; Καὶ ὄχι ἀπλῶς στὴν ἔρημο, ἀλλὰ στὴ βᾶτο.

ἐνταῦθα ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν τῇ θάτῳ. «Ὁ δὲ Μωϋ-
 σῆς ἰδὼν ἐθαύμασε τὸ ὄραμα· προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατα-
 νοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ Κυρίου» (ἰδοὺ καὶ φωνῆς ἡξιώθη).
 «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θε-
 5 ὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Οὐ μόνον ἐνταῦθα δείκνυσιν
 διὸ ὁφθεῖς αὐτῷ ἄγγελος ἦν ὁ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος,
 ἀλλὰ δείκνυσι καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὅσην ποιεῖται ὁ Θεὸς
 διὰ τῆς ἐπιφανείας. «Ἐντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς, οὐκ
 ἐτόλμα κατανοῆσαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· Λῦσον τὸ ὑπό-
 10 δημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἔστηκας, γῆ ἁγία
 ἐστίν». Οὐδαμοῦ ναός, καὶ ὁ τόπος τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ ἐνερ-
 γείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Πολλῷ θαυμασιώτερον τοῦτο τοῦ τόπου ἐν
 τοῖς Ἁγίοις τῶν ἁγίων· ἐκεῖ γὰρ οὐδαμοῦ ἐφάνη οὕτως ὁ
 Θεός, οὐδαμοῦ οὕτως ἔντρομος γέγονε Μωϋσῆς. Εἶδες τὴν
 15 φιλανθρωπίαν; Ὅρα λοιπὸν καὶ τὴν κηδεμονίαν.

«Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου», φησί, «τοῦ ἐν
 Αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξε-
 λέσθαι αὐτούς. Καὶ νῦν δεῦρο, ἀποσιείλω σε εἰς Αἴγυπτον».
 Ὅρα πῶς δείκνυσιν ὅτι καὶ δι' ἐνεργεσιῶν, καὶ διὰ κολά-
 20 σεων, καὶ διὰ θαυμάτων ἐπήγειο αὐτούς· οἱ δὲ οἱ αὐτοὶ ἤ-
 σαν. Οὕτως ἐντεῦθεν μανθάνομεν διὸ πανταχοῦ πάρεσιν ὁ
 Θεός. Ταῦτα ἀκούοντες, καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς θλίψεσι πρὸς αὐ-
 τὸν καταφεύγωμεν «καὶ τοῦ στεναγμοῦ γὰρ αὐτῶν», φησί,
 «ἤκουσα». Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «ἤκουσα», ἀλλὰ «διὰ τὰς
 25 συμφοράς». Εἰ δέ τις λέγοι· «Καὶ τίος ἔνεκεν αὐτούς εἶασε
 κακωθῆναι οὕτως;» ἀκουέτω διὸ μάλιστα μὲν οὖν παντὶ δι-
 καίῳ αἱ κακώσεις αἰτιαὶ μισθῶν γίνονται, ἢ καὶ διὰ τοῦτο
 αὐτοὺς ἀφῆκε κακοῦσθαι, ἵνα τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐντεῦθεν
 30 παιδεύσῃ φιλοσοφεῖν. Ὅρα γοῦν, διὸ ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ

26. Ἐξ. 3, 6.

27. Ἦσ. 9, 6.

28. Ἐξ. 3, 5.

29. Ἐξ. 3, 7-8.

«Ὁ δὲ Μωϋσῆς, ὅταν εἶδε τὸ πρωτοφανὲς αὐτὸ θέαμα τῆς βάτου, ἔμεινε κατάπληκτος· ἐνῶ δὲ προχώρησε γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ γινόμενον, ἀκούστηκε φωνὴ Κυρίου (Νά, ἀξιώθηκε ν' ἀκούσει καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ). «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»²⁶. Ἐδῶ δείχνει, ὅτι ὄχι μόνο ὁ ἄγγελος ποὺ ἐμφανίσθηκε σ' αὐτόν, ἦταν ὁ ἄγγελος²⁷ τῆς μεγάλης βουλής, ἀλλὰ δείχνει καὶ πόση φιλανθρωπία δείχνει ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἐμφάνισή του. «Ἄλλ' ὁ Μωϋσῆς τρομαγμένος δὲν μποροῦσε νὰ κατανοήσῃ αὐτὸ ποὺ ἔβλεπε. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Κύριος· Λύσε καὶ βγάλε τὰ ὑποδήματά σου, διότι ὁ τόπος ὅπου στέκεσαι εἶναι γῆ ἁγία»²⁸. Πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε ναὸς καὶ ὁ τόπος ἔγινε ἅγιος μὲ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ θαυμάσιο ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ εἶναι στὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων· διότι ἐκεῖ ποτὲ δὲν ἐμφανίσθηκε ἔτσι ὁ Θεός, πουθενὰ δὲν τρόμαξε τόσο πολὺ ὁ Μωϋσῆς. Εἶδες τὴ φιλανθρωπία; βλέπε πλέον καὶ τὴ μέριμνά του.

«Παρατηρώντας, εἶδα τὴν καταπίεση τοῦ λαοῦ μου», λέγει, «ποὺ βρίσκεται στὴν Αἴγυπτο καὶ ἄκουσα τὸ στεναγμὸ του καὶ κατέβηκα γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσω. Καὶ τώρα ἔλα, θὰ σὲ στείλω στὴν Αἴγυπτο»²⁹. Πρόσεχε πῶς δείχνει, ὅτι μὲ εὐεργεσίες καὶ τιμωρίες, καὶ μὲ θαύματα τοὺς ὀδηγοῦσε· αὐτοὶ ὅμως ἦταν οἱ ἴδιοι. Ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομε, ὅτι παντοῦ ὑπάρχει ὁ Θεός. Ἀκούοντας αὐτά, ἄς καταφεύγουμε καὶ ἐμεῖς πρὸς αὐτόν, ὅταν θρискόμαστε μέσα στίς θλίψεις· διότι, λέγει, «ἄκουσα καὶ τὸ στεναγμὸ τους». Δὲν εἶπε ἀπλῶς, «ἄκουσα», ἀλλὰ «γιὰ τίς συμφορές». Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελε πεῖ· καὶ γιὰ ποῖο λόγο ἄφησε αὐτοὺς νὰ κακοπαθήσουν ἔτσι; ἄς ἀκούσει, ὅτι σὲ κάθε δίκαιο, πρὸ πάντων οἱ κακοπαθήσεις γίνονται αἰτίες ἀμοιβῶν, ἢ ὅτι γι' αὐτὸ ἄφησε αὐτοὺς νὰ κακοπάθουν, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ἀπὸ τίς κακοπαθήσεις διαλάμπει ἡ δύναμή του, καὶ νὰ συνηθίσει ἐκείνους, μὲ τὰ ὅσα κακοπάθησαν, σὲ ὅλα νὰ φιλοσοφοῦν. Πρόσεχε λοιπόν, δ-

μόνον ἐλιπάνθησαν, ἐπαχύνθησαν, ἐπλατύνθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐγκατέλιπον τὸν Θεόν· πανταχοῦ γὰρ ἡ ἄνεσις, ἀγαπητέ, κακόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς τῷ Ἀδὰμ ἔλεγεν· «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄριον σου». Ἴνα τοίνυν, ἐκ τῆς
5 πολλῆς κακώσεως εἰς ἄνεσιν ἐλθόντες, μὴ ὑβρίσωσι, θλίβεσθαι αὐτοὺς συγχωρεῖ· μέγα γὰρ ἡ θλίψις ἀγαθόν. Καὶ διὰ ἀγαθόν, ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος· «Ἀγαθόν μοι διὰ ἐταπείνωσάς με». Εἰ δὲ τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς ἀνδράσι μέγα ἡ θλίψις, πολλῶ μᾶλλον ἡμῖν. Εἰ βούλεσθε δέ, καὶ αὐ-
10 τὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν θλίψιν ἐξετάσωμεν.

Ἔστω τις χαίρων σφόδρα καὶ γεγηθῶς καὶ διαχεόμενος· τί ἀσχημονέστερον, τί ἀνοητότερον τούτου; Ἔστω τις ἀλγῶν καὶ ἀθυμῶν, τί τούτου φιλοσοφώτερον; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς παραινεῖ, λέγων· «Κρεῖττον εἰς οἰκίαν πένθους εἰσελθεῖν,
15 ἢ εἰς οἰκίαν γέλωτος». Τάχα καὶ διαμωκᾶσθε τὰ λεγόμενα. Πλὴν ἴδωμεν, οἷος ἦν ὁ Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ, καὶ οἷος μετὰ ταῦτα ἦν οἷος ἦν ὁ Κάιν πρὸς τούτου, καὶ οἷος ἦν μετὰ ταῦτα. Οὐχ ἔσθηκεν ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς ἔδρας ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ τινος πνεύματος αἴρεται τῆς ἡδονῆς καὶ κουφίζεται, οὐ-
20 δὲν ἔχουσα θέβαιον καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἐπαγγελίας ἐστὶν εὐκολος, καὶ πρὸς ὑποσχέσεις πρόχειρος, καὶ πολὺς ὁ σάλος τῶν λογισμῶν. Ἐντεῦθεν ἄκαιρος γέλως, φαιδρότης, οὐκ ἔχουσα λόγον, ρημάτων ὕθλος πολὺς καὶ περιττός. Καὶ τί λέγω τοὺς ἄλλους; Τῶν ἁγίων ἕνα προχειρισώμεθα, καὶ ἴδωμεν τίς
25 μὲν ἦν ἐν ἡδονῇ ζῶν, τίς δὲ πάλιν ἐν ἀθυμίᾳ. Βούλεσθε οὖν τὸν Δαυὶδ ἴδωμεν; Ὅτιε τοίνυν οὗτος ἐν ἡδονῇ ἦν καὶ ἐν χαρᾷ ἀπὸ τῶν πολλῶν τροπαίων, ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν σιεφάνων, ἀπὸ τῆς τρυφῆς, ἀπὸ τοῦ θαρρεῖν, ὅρα οἷα καὶ εἶπε καὶ ἔπραξεν· «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Οὐ μὴ

30. Γέν. 3, 19.

31. Ψαλμ. 118, 71.

32. Ἐκκλ. 7, 3.

ταν ἦταν στήν ἔρημο, ὄχι μόνο λιπάνθηκαν, παχύνθηκαν, καί πλατύνθηκαν, ἀλλά καί ἐγκατέλειψαν τὸ Θεό· διότι παντοῦ ἡ ἄνεση, ἀγαπητέ, εἶναι κακό. Γι' αὐτὸ καί ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔλεγε στὸν Ἀδάμ· «Μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγεις τὸν ἄρτο σου»³⁰. Γιὰ νὰ μὴ δείξουν ἀλαζονεῖα λοιπόν, ὅταν μετὰ ἀπὸ τίς πολλὰς κακοπαθήσεις περιέλθουν σὲ ἄνεση, ἐπιτρέπει αὐτοὺς νὰ θλίβονται, διότι ἡ θλίψη εἶναι μεγάλο ἀγαθό. Καί ὅτι εἶναι ἀγαθό, ἄκουε τὸν Δαυῖδ ποὺ λέγει· «Εἶναι καλὸ γιὰ μένα τὸ ὅτι μὲ ταπεινώσες»³¹. Ἐὰν δὲ στοὺς μεγάλους καὶ σπουδαίους ἄνδρες εἶναι ἡ θλίψη σπουδαῖο πρᾶγμα, πολὺ περισσότερο σὲ μᾶς. Ἄν δὲ θέλετε, ἄς ἐξετάσουμε καί τὴν θλίψη αὐτὴ καθ' ἑαυτή.

Ἔστω ὅτι κάποιος χαίρεται ὑπερβολικὰ καί ἀγάλλεται καί γίνεται διαχυτικός· τί πιὸ ἄσχημο καί τί πιὸ ἄνόητο ὑπάρχει ἀπ' αὐτό; Ἔστω ὅτι κάποιος ὑποφέρει καί θλίβεται· τί φιλοσοφώτερο ὑπάρχει ἀπ' αὐτό; Γι' αὐτὸ καί ὁ σοφὸς συμβουλεύει λέγοντας· «Εἶναι προτιμώτερο νὰ εἰσέλθεις σὲ οἰκία πένθους, παρὰ σὲ οἰκία γέλωτα»³². Ἴσως καί νὰ χλευάζετε τὰ λεγόμενα, πλὴν ὅμως ἄς δοῦμε ποιὸς ἦταν ὁ Ἀδάμ στὸν παράδεισο, καί ποιὸς ἦταν στὴ συνέχεια· ποιὸς ἦταν ὁ Κάϊν προηγουμένως, καί ποιὸς ἦταν μετὰ ταῦτα. Δὲν στέκεται στὴ θέση τῆς ἡ ψυχῆ, ἀλλ' ὑψώνεται σὰν ἀπὸ κάποιο ἄνεμο, ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καί γίνεται ἐλαφριά, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ σταθερό. Διότι καί σὲ ὑποσχέσεις εἶναι εὐκόλη καί πρόθυμη καί μεγάλη ἡ ἀστάθεια τῶν σκέψεων τῆς. Ἀπὸ αὐτὴ τῆ θέση τῆς προέρχονται ἄσκοπα γέλια, παράλογη φαιδρότητα, μωρολογία μεγάλη καί περιττή. Καί γιατί νὰ ἀναφέρω τοὺς ἄλλους; Ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἄς λάβουμε ἓνα παράδειγμα, καί ἄς δοῦμε, ποιὸς μὲν ἦταν, ὅταν ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονή, ποιὸς δὲ πάλι, ὅταν βρισκόταν σὲ στενοχώρια. Θέλετε λοιπόν νὰ δοῦμε τὸν Δαυῖδ; Ὅταν λοιπόν αὐτὸς βρισκόταν σὲ κατάσταση ἡδονῆς καί χαρᾶς ἀπὸ τὰ πολλὰ τρόπαια, ἀπὸ τίς νίκες, ἀπὸ τοὺς στεφάνους, ἀπὸ τὴν τροφή, ἀπὸ τὸ θάρρος, βλέπε, τί εἶπε καί ἔπραξε· «Ἐγὼ

σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἄκουσον τί λέγει «Καὶ ἐὰν εἶπη μοι Οὐ τεδέληκά σε, ἰδοὺ ἐγώ, ποιεῖτω μοι τὸν ἀρεσιὸν ἐνώπιον αὐτοῦ». Τί τούτων φιλοσοφώτερον τῶν ρημάτων; Ὅτι ἂν ἦ τῷ Θεῷ, φησί,
 5 φίλον, ταύτη ἔσιω. Καὶ πάλιν τῷ Σαούλ ἔλεγεν «Εἰ δὲ Κύριος ἐπισείει σε ἐπ' ἐμέ, δοφραυθείη ἡ θυσία σου». Καὶ τότε μὲν ἐν θλίψει ὢν, καὶ ἐχθρῶν ἐφείδεται, μετὰ δὲ ταῦτα οὐδὲ φίλων, οὐδὲ τῶν ἡδικοκλίτων οὐδέν. Πάλιν ὁ Ἰακώβ, ὅτε θλίψει γέγονεν, ἔλεγεν «Ἐὰν δῶ μοι Κύριος ἄριστον φαγεῖν,
 10 καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι». Καὶ ὁ τοῦ Νῶε υἱὸς πρὸς μὲν τούτου οὐδέν τοιοῦτον ἐποίησεν, ἐπειδὴ δὲ ἐθάρρησεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἀκούεις οἷος γέγονεν ὑδροσιῆς. Καὶ ὁ Ἐζεκίας, ὅτε μὲν ἦν ἐν θλίψει, ὄρα ὅσα ἐποίει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, (σάκκον γὰρ περιεβάλλειτο, καὶ εἰς γῆν ἐκάθισεν), ἐ-
 15 πειδὴ δὲ γέγονεν ἐν ἡδονῇ, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς παραινεῖ, λέγων «Φαγῶν καὶ πιῶν καὶ ἐμπληθεῖς, μνησθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου»· ἀποκρημνος γὰρ ἐσιν ὁ τόπος ὁ τῆς τρυφῆς, καὶ λήθην τοῦ Θεοῦ
 20 ἐμποιεῖ. Ὅτι ἐθλίβοντο οἱ Ἰσραηλῖται, πολλῶ πλείους ἐγίνοντο· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς εἶασε, τότε πάντες ἀπώλοντο. Καὶ τί λέγω ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ παραδείγματα; Ἴδωμεν ἀφ' ἡμῶν, εἰ δοκεῖ. Ἡμῶν ὅταν ἐν εὐπραγίᾳ ᾧσιν οἱ πλείους, τετυφωμένοι γίνονται, πᾶσιν ἐχθροί, ὀργίλοι τῆς ἐξουσίας παρού-
 25 σης· ἀφαιρεθείσης δέ, ἡμεροί, ταπεινοί, προῶι, τῆς οἰκειᾶς φύσεως εἰς ἔννοιαν ἔρχονται. Καὶ δι' οὕτως ἔχει, δείκνυσι

33. Ψαλμ. 29, 7.

34. Β' Βασιλ. 15, 26.

35. Πλατ. Κρίτων, 2.

36. Α' Βασιλ. 28, 19.

37. Γέν. 28, 20.

38. Ἦσ. 38 - 39.

39. Δευτ. 6, 11 - 12.

δὲ εἶπα, ὅταν βρισκόμουν σὲ κατάσταση εὐημερίας, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ σαλευθῶ στὸν αἰῶνα»³³. Ὅταν δὲ βρέθηκε σὲ κατάσταση θλίψεων, ἄκουσε τί λέγει· «Καὶ ἂν ὁμως μοῦ πεῖ Δὲν εὐαρεστοῦμε σὲ σένα, τότε ἐγὼ θὰ πῶ· Νὰ ἐγὼ εἶμαι ἔτοιμος. Ἄς κάνει ὁ Θεὸς γιὰ μένα ὅ,τι εἶναι καλὸ ἐνώπιόν του»³⁴. Τί ὑπάρχει φιλοσοφώτερο ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια; Ὅ,τι εἶναι στὸ Θεὸ ἀρεστό, λέγει, ἄς γίνει ἔτσι³⁵. Καὶ πάλι στὸ Σαοὺλ ἔλεγε· «Ἐὰν ὁ Κύριος σὲ ἐξήγειρε ἐναντίον μου, ἄς κατευασθεῖ αὐτὸς μὲ προσφορὰ θυσίας»³⁶. Καὶ τότε μὲν βρισκόταν σὲ θλίψεις καὶ προφυλασσόταν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, κατόπιν ὁμως δὲν ὑπελόγιζε οὔτε τοὺς φίλους, οὔτε ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν ἀδίκησαν σὲ τίποτε. Πάλι δὲ ὁ Ἰακώβ, ὅταν βρισκόταν σὲ θλίψεις, ἔλεγε· «Ἐὰν εἶναι ὁ Θεὸς μαζί μου καὶ μὲ φυλάττει σὲ ὅλο μου τὸ ταξίδι, θὰ μοῦ δώσει τροφή γιὰ νὰ φάγω καὶ ἐνδύματα γιὰ νὰ ἐνδυθῶ»³⁷. Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Νῶε πρὶν μὲν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἔκανε κάτι παρόμοιο, ὅταν ὁμως ἔλαβε θάρρος γιὰ τὴ σωτηρία του, γνωρίζει πόσο αὐθάδης ἔγινε. Καὶ ὁ Ἐζεκίας, ὅταν μὲν βρισκόταν σὲ θλίψεις, βλέπε τί ἔκανε γιὰ τὴ σωτηρία του· δηλαδὴ περιτυλίχθηκε μὲ σάκκο καὶ κάθισε στὴ γῆ· ὅταν δὲ βρέθηκε σὲ κατάσταση καλοπέρας, ἔπεσε ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμό του³⁸.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωϋσῆς συμβουλεύει, λέγοντας· «Ὅταν τρώγεις, καὶ ὅταν πίνεις καὶ ὅταν χορταίνεις, πάντοτε νὰ θυμᾶσαι τὸν Κύριο τὸ Θεὸ σου»³⁹. Διότι ὁ τόπος τῆς τρυφῆς εἶναι ἀπόκρημνος καὶ συντελεῖ στὸ νὰ λησμονεῖται ὁ Θεός. Ὅταν θλίβονταν οἱ Ἰσραηλίτες, γίνονται πολὺ περισσότεροι, ὅταν ὁμως ἄφησε αὐτούς, τότε ὅλοι χάθηκαν. Καὶ γιατί ἀναφέρω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς παλιούς; Ἄς δοῦμε ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους, ἂν νομίζετε. Ὅταν οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς εὐτυχοῦν, γίνονται ἀλαζόνες, ἐχθροὶ σὲ ὅλους, ὀργίλοι τῆς παρούσας καταστάσεως. Ὅταν ὁμως τοὺς ἀφαιρεθεῖ ἡ εὐτυχία, τότε γίνονται ἡμεροί, ταπεινοί, πρᾶοι καὶ ἀντιλαμβάνονται τὴν ἴδια τους τὴ φύση. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, τὸ δείχνει καὶ

καὶ ὁ Δαβὶδ, λέγων «Ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία εἰς τέλος· ἐξελεύσεται ὡς ἐκ σιέαιος ἡ ἀδικία αὐτῶν». Ταῦτα δὴ μοι εἴρηται, ἵνα μὴ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν χαρὰν ζητῶμεν. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ Παῦλος λέγει, «Χαίρειτε πάντις»; Οὐχ
5 ἀπλῶς εἶπε, «Χαίρειτε», ἀλλὰ προσέθηκεν, «Ἐν Κυρίῳ».

4. Αὕτη μεγίστη χαρὰ τοιαύτην καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔχαιρον. Χαρὰ, κέρδος φέρουσα, ἡ ἀπὸ δεσποτηρίων, ἡ ἀπὸ μασιγῶν, ἡ ἀπὸ διωγμῶν, ἡ ἀπὸ τοῦ κακῶς ἀκούειν, ἡ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν πάντως ἔχουσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν
10 ὑπόθεσιν ὅθεν καὶ εἰς χρησιὸν ἀπαντᾷ τέλος. Ἡ δὲ τοῦ κόσμου τοῦναντίον, ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῶν ἡδέων, τελειᾷ δὲ εἰς τὰ λυπηρά. Οὐδὲ ἐγὼ κωλύω χαίρειν κατὰ Κύριον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα παραινῶ. Ἐμασιζοντο οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἔχαιρον ἐδέδεκτο, καὶ εὐχαρίστουν ἐλιθάζοντο, καὶ ἐκήρυττον. Ταύ-
15 τιν καὶ ἐγὼ βούλομαι τὴν χαρὰν ἀπ' οὐδενὸς σωματικοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχει, ἀλλ' ἀπὸ πραγμάτων πνευματικῶν. Οὐκ ἔστι τὸν κατὰ κόσμον χαίρονται ὁμοῦ καὶ κατὰ Θεὸν χαίρειν πᾶς γὰρ ὁ κατὰ κόσμον χαίρων, ἐπὶ πλούτῳ χαίρει, ἐπὶ τρυφῇ, ἐπὶ δόξῃ καὶ δυναστείᾳ, ἐπὶ ἀλαζονείᾳ· ὁ δὲ κατὰ Θεόν, ἐπὶ ἀτιμίᾳ τῇ
20 δι' αὐτόν, ἐπὶ πενίᾳ, ἐπὶ ἀκτημοσύνῃ, ἐπὶ νησιείᾳ, ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ. Ὅρᾳς ὅτι ἐναντία αἱ ὑποθέσεις; Ὅσοι ἔξω χαρᾶς εἰσὶν ἐνιαῦθα καὶ λύπης· καὶ ὅσοι ἔξω λύπης ἐνιαῦθα καὶ ἡδονῆς. Καὶ ὄντως ταῦτά ἐστι τὰ ποιοῦντα ἀληθῆ χαρὰν, ἐπεὶ ἐκεῖνα ὄνομα μόνον ἔχει χαρᾶς, τὸ δὲ πᾶν ἐν λύπῃ κεί-
25 ται. Πόσην ἀνίαν ὁ ἀλαζὼν ἔχει! πῶς διακόπεται ἐν αὐτῷ

40. Ψαλμ. 72, 6-7.

41. Φιλιπ. 4, 4.

ὁ Δαυίδ, λέγοντας· «Τοὺς κυρίευσεν τελείως ἡ ὑπερηφάνειά τους. Θὰ φυτρώσῃ σὰν φυτὸ ἀπὸ τὴν καρδιά τους ἡ ἀδικία τους»⁴⁰. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχουν λεχθεῖ ἀπὸ μένα, γιὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκουμε μὲ κάθε τρόπο τὴ χαρὰ. Καὶ πῶς, λέγει, ὁ Παῦλος, λέγει, «Χαίρετε πάντοτε»; Δὲν εἶπε ἀπλῶς χαίρετε, ἀλλὰ πρόσθεσε, «ἐν Κυρίῳ»⁴¹.

4. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγίστη χαρὰ· τέτοια ἦταν καὶ ἡ χαρὰ τῶν Ἀποστόλων· χαρὰ, ποὺ ἀποφέρει ψυχικὸ κέρδος, χαρὰ ἀπὸ τὰ δεσμωτήρια, χαρὰ ἀπὸ τὰ μαστίγια, ἀπὸ τοὺς διωγμούς, ἀπὸ τίς κακολογίες, χαρὰ ποὺ ἀπὸ τίς θλίψεις γενικὰ ἔχει τὴν ἀρχή, τὴ ρίζα καὶ τὴν ἀφορμή· γι' αὐτὸ καὶ καταλήγει σὲ καλὸ τέλος. Ἀντίθετα ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου ἀρχίζει μὲν ἀπὸ τὰ εὐχάριστα, καταλήγει ὁμως στὰ δυσάρεστα. Οὔτε ἐγὼ ἐμποδίζω νὰ χαίρεσθε τὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ πάρα πολὺ σὰς συμβουλεύω. Μαστιγώνονταν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ χαίρονταν· δένονταν καὶ εὐχαριστοῦσαν· λιθοβολοῦνταν καὶ κήρυτταν. Αὐτὴ καὶ ἐγὼ τὴ χαρὰ θέλω· ἀπὸ κανένα σωματικὸ δὲν ἔχει τὴν ἀρχή της, ἀλλὰ ἀπὸ πνευματικὰ πράγματα. Δὲν εἶναι δυνατό ἐκεῖνος ποὺ χαίρεται κατὰ τὴν συνήθεια τοῦ κόσμου αὐτοῦ, νὰ χαίρεται συγχρόνως καὶ κατὰ τὴν χαρὰ τοῦ Θεοῦ· διότι ὁ καθένας ποὺ χαίρεται κατὰ τὴν συνήθεια τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου, χαίρεται γιὰ τὸν πλοῦτο, γιὰ τίς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, γιὰ δόξα καὶ ἐξουσία, καὶ ἀπὸ ἀλαζονείας· ἐκεῖνος ὁμως ποὺ χαίρεται τὴν χαρὰν ποὺ τοῦ δίνει ἡ ἔνωσή του μὲ τὸ Θεό, χαίρεται γιὰ τὴν προσβολὴν ποὺ παθαίνει γι' αὐτόν, γιὰ τὴν φτώχεια του, γιὰ τὴν ἀκτημοσύνην του, γιὰ τὴν νηστεία, γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνην. Βλέπεις, ὅτι αἱ ὑποθέσεις εἶναι ἀντίθετες; Ὅσοι ἐδῶ εἶναι ἐκτὸς τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου τούτου, εἶναι καὶ ἐκτὸς τῆς κατὰ Θεὸν λύπης, καὶ ὅσοι ἐδῶ στὸν κόσμον αὐτό, εἶναι ἐκτὸς λύπης, εἶναι καὶ ἐκτὸς ἡδονῆς. Καὶ πράγματι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ παρέχουν τὴν ἀληθινὴν χαρὰν, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνα, ποὺ εἶπε παραπάνω, κατ' ὄνομα μόνον παρέχουν χαρὰν, ἐνῶ ἐξ ὀλοκλήρου βρίσκονται σὲ λύπην. Πόση παραφροσύνη ἔχει ὁ ἀλαζόνας; Πῶς ἐνῶ ἀλαζονεύεται, προξε-

τῷ ἀλαζονεύεσθαι, μυρίας ἑαυτῷ μηχανώμενος ὕβρεις, πολὺν τὸ μῖσος, μεγάλην τὴν ἀπέχθειαν, πολὺν τὸν φθόνον, πολλήν τὴν βασκανίαν! κἄν γὰρ παρὰ τῶν μειζόνων ὕβρισθῆ, ἀλγεί κἄν μὴ πάντων κατεξανασιῆ, δάκνεται. Ὁ δὲ ταπεινὸς ἐν
 5 πολλῇ ἐστὶ τῇ ἡδονῇ, παρ' οὐδενὸς προσδοκῶν τιμὴν· ἂν μὲν οὖν τιμηθῆ, ἡσοθῆ, ἂν δὲ μὴ τιμηθῆ, οὐκ ἤλγησεν, ἀλλ' ἀγαπᾷ, ὅτι οὐκ ἐτιμήθη. Ἄρ' οὖν ἐκ τοῦ μὴ ζητεῖν τιμὴν καὶ τιμᾶσθαι, πολλὴ ἢ ἡδονή. Ἐκεῖ δὲ τοῦναντίον, καὶ ζητεῖ τιμὴν, καὶ οὐ τιμᾶται. Οὐχ ὁμοίως δὲ ἡδεται τιμὴν ὁ ζητῶν καὶ ὁ
 10 μὴ ζητῶν. Οὗτος, ὅσον ἂν λάβῃ, οὐδὲν ἡγεῖται εἰληφέναι· ἐκεῖνος, κἄν τὸ μικρὸν δῶς, ὡς τὸ πᾶν εἰληφῶς δέχεται. Πάλιν ὁ τρυφῶν μυρία πράγματα ἔχει, κἄν ἐξ εὐκολίας καὶ ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν αὐτῷ τὰ τῶν προσόδων ἐπιρρέῃ, τὰ ἀπὸ τῆς τρυφῆς δεινὰ δέδοικε, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος· οὗτος
 15 δὲ ἀεὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστὶ καὶ ἐν ἡδονῇ, ἐθίσας ἑαυτὸν ἐν λιτότητι διαίτης. Οὐ γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ταλανίζει, ὅτι μὴ μετέχει τραπέζης πολυτελοῦς, ὡς τρυφᾷ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον μὴ δεδοικῶς. Τὰ δὲ ἐκ τῆς τρυφῆς ὄσα δεινὰ, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἀναγκαῖον δὲ καὶ γῦν εἰπεῖν.

20 Διπλοῦς ὁ πόλεμος, τοῦ σώματος, λέγω, καὶ τῆς ψυχῆς, διπλοῦς ὁ χειμῶν, διπλᾶ τὰ νοσήματα καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀνίατα, καὶ μεγάλας φέρουσι ταῦτα τὰς συμφοράς. Ἄλλ' οὐχ ἡ εὐτέλεια τοιοῦτον, ἀλλὰ διπλῆ ἢ ὑγεία, διπλᾶ τὰ ἀγαθὰ. «Ὑπνος ὑγείας», φησὶν, «ἐν ἐντέρῳ μετρίῳ».
 25 Πανταχοῦ γὰρ τὸ μὲν σύμμετρον ποθεινόν, τὸ δὲ ἄμετρον οὐκέτι. Ὅρα γάρ. Σπινθῆρι μικρῷ πολὺν ξύλων ἐπίθες φορτιόν, καὶ οὐκέτι πῦρ τὸ λάμπον, ἀλλὰ καπνὸν ὄψει σφόδρα ἀηδῆ· ἀνδρὶ λίαν ἰσχυρῷ καὶ μεγάλῳ φορτίον ἐπίθες τὸ τὴν ἰ-

42. Σοφ. Σειράχ 31 (34), 20.

43. Πρβλ. Τὸ «πᾶν μέτρον ἄριστον» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

νώντας στον ἑαυτό του ὑβρεις ἄπειρες, μῖσος πολύ, ἀπέχθεια μεγάλη, φθόνο πολύ, ζηλοφθονία πολλή! διότι, καὶ ἂν τώρα ὑποστῆ ταπεινώσεις ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του, πονεῖ, ἂν δὲ δὲν ἐξεγερθεῖ ἐναντίον ὄλων, ὑποφέρει. Ὁ ταπεινὸς ὅμως βρίσκεται σὲ μεγάλη εὐχαρίστηση, ἐφόσον δὲν ἀναμένει ἀπὸ κανένα τιμῆ· καὶ ἂν λοιπὸν τιμηθεῖ, εὐχαριστεῖται, ἂν δὲ δὲν τιμηθεῖ, δὲν λυπᾶται, ἀλλ' εἶναι εὐχαριστημένος, διότι δὲν τιμήθηκε. Ἔρα λοιπὸν μεγάλη εἶναι ἢ εὐχαρίστηση, ὅταν κάποιος τιμᾶται χωρὶς νὰ ἐπιδιώκει τιμῆ. Ἐκεῖ δὲ ἀντίθετα, καὶ ἐπιζητεῖ τιμῆ καὶ δὲν τιμᾶται. Δὲν εὐχαριστεῖται ὅμοια ἐκεῖνος ποὺ ἐπιζητεῖ τιμῆ, καὶ ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ἐπιζητεῖ. Αὐτός, ὅσο καὶ ἂν λάβει, νομίζει ὅτι δὲν ἔχει λάβει τίποτε, ἐκεῖνος δέ, καὶ ἂν τοῦ δώσεις λίγο, τὸ δέχεται σὰν νὰ ἔχει λάβει τὸ πᾶν. Πάλι, ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ μέσα στὶς ἀπολαύσεις, ἔχει ἄπειρα πράγματα, καὶ ἀκόμα ἂν μὲ εὐκολία καὶ σὰν ἀπὸ πηγῆς συρρέουν σ' αὐτὸν τὰ εἰσοδήματα, φοβᾶται τὰ κακὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μαλθακὴ ζωὴ καὶ τὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος, ἐνῶ αὐτὸς πάντοτε βρίσκεται σὲ ἀσφάλεια καὶ εἶναι εὐχαριστημένος, διότι συνήθισε τὸν ἑαυτό του μὲ λιτὴ διατροφή. Διότι δὲν λυπᾶται, ἐπειδὴ δὲν μετέχει σὲ πολυτελὴ τραπέζια, ὅπως εὐχαριστεῖται, μὲ τὸ νὰ μὴ φοβᾶται τὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος. Πόσα δὲ εἶναι τὰ δεινὰ τῆς μαλθακῆς ζωῆς, κανένας δὲν τὸ ἀγνοεῖ· εἶναι δὲ ἀνάγκη καὶ τώρα νὰ τὰ ἀναφέρουμε.

Εἶναι διπλὸς ὁ πόλεμος τοῦ σώματος, ἐννοῶ, καὶ τῆς ψυχῆς· εἶναι διπλὸς ὁ χειμῶνας, διπλὰ τὰ νοσήματα· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλ' ὅτι εἶναι καὶ ἀθεράπευτα, καὶ φέρουν αὐτὰ μεγάλες συμφορές. Ἄλλὰ ἢ λιτότητα δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ εἶναι διπλὴ ἢ ὑγεία, διπλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ. «Υγιεινὸς ὕπνος», λέγει, «γίνεται μὲ μέτρια γεμάτο στομάχι»⁴². Διότι παντοῦ ἢ μὲν συμμετρία εἶναι ἐπιθυμητή, τὸ δὲ ἄμετρο ὄχι⁴³. Πρόσεχε δηλαδὴ. Σὲ σπινθήρα μικρὸ τοποθέτησε πολλὰ φρύγανα ἀπὸ ξύλα, καὶ δὲν θὰ δεῖς πλέον τὴ φωτιὰ νὰ λάμπει, ἀλλὰ καπνὸν πολὺ ἄσχημο· σὲ ἄνδρα πολὺ ἰσχυρὸ καὶ μεγάλο τοποθέτησε φορτίο ποὺ νὰ

σχὺν ὑπερβαῖνον, καὶ ὄψει μετὰ τοῦ φορτίου χαμαὶ κείμενον
καὶ ἐρριμμένον· πολὺν τὸν φόρτον ἔμβαλε τῷ πλοίῳ, καὶ
χαλεπὸν εἰργάσω τὸ ναγάγιον. Τοιοῦτο δὴ τι καὶ ἡ τρυφή
ἔστι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑπεράνιλων πλοίων πολλὸς ὁ θό-
5 ρυβος τῶν ναυτῶν, τοῦ κυβερνήτου, τοῦ προρέως, τῶν ἐπι-
θαιτῶν, τὰ μὲν ἄνωθεν ριπιούνται εἰς τὸ πέλαγος, τὰ δὲ κά-
τωθεν, οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα, τὰ μὲν ἄνωθεν ἐμοῦντες, τὰ
δὲ κάτωθεν, καὶ ἑαυτοὺς διαφθείροντες, ἀπόλλυνται. Καὶ τὸ
τὸ δὴ πάντων αἰσχροτέρον, ὅτι αὐτὸ τὸ σιόμα τὴν χρῆσιν
10 ἀναλαμβάνει τῶν ὀπισθεν μορίων, καὶ γίνεται ἐκείνων ἀτι-
μότερον.

Εἰ δὲ ἐν τῷ σιόματι τοσαύτη ἀσχημοσύνη, ἐννόησον
ἐν τῇ ψυχῇ· καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντα γνόφος, πάντα θύελλα, πάντα
σκοῖος, πολλὴ τῶν λογισμῶν σύγχυσις, πιεζομένων, θλιβομέ-
15 νων, τῆς ψυχῆς αὐτῆς τὴν ἐπήρειαν θοώσης. Ἐνιεῦθεν καὶ
αὐτοὶ οἱ γαστριζόμενοι ἀλλήλους αἰτιῶνται, δυσχεραίνουσι,
σπεύδουσι τὴν ἔνδον ἀπορρίψασθαι κόπρον. Ὅμως καὶ μετὰ
τὸ ριπῆναι, οὐδὲ οὕτως ὁ σάλος παύεται, ἀλλὰ καὶ πυρραιοὶ
ἐνιεῦθεν καὶ νόσοι.

20 Ναί, φησί, νοσοῦσι καὶ ἀσχημονοῦσι· λόγος εἰκῆ ταῦτα
διεξών, καὶ νόσους καταλέγων· νοσῶ γὰρ ἐγώ, καὶ σπῶμαι
ἐγώ, καὶ ἀσχημονῶ ἐγώ, ὃ μὴ ἔχων φαγεῖν τούτους δὲ τοὺς
τρυφῶντας ἔστιν εὐπαθοῦντας ἰδεῖν, σφριγῶντας, χείροντας,
φερομένους ἐφ' ἵππων. Οἴμοι! θρήνων γὰρ ἄξια ταῦτα τὰ
25 ῥήματα. Τοὺς δὲ ποδαλοῦντας, τοὺς ἐπὶ δίφρων φερομέ-
ρους τοὺς καταδεσμονυμένους, πόθεν ὀρώμεν; εἰπέ μοι. Καὶ
εἰ μὴ τὸ πρᾶγμα ὕβριν ἐνόμιζαν, καὶ ὄνειδιστικῶς με ταῦτα
λέγειν ἠγοῦντο, ἤδη ἂν καὶ ὀνομασιὶ παρήγαγον αὐτούς.
Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ καὶ ὑγιαίνουσι, φησὶν. Ἐπειδὴ μὴ μόνον

ὑπερβαίνει τις δυνάμεις του καὶ θὰ δεῖς αὐτόν νὰ πέφτει κάτω μαζί μὲ τὸ φορτίο· πολὺ φορτίο τοποθέτησε σὲ πλοῖο καὶ θὰ προκαλέσει φοβερὸ ναυάγιο. Κάτι παρόμοιο λοιπὸν εἶναι καὶ ἡ μαλθακὴ ζωὴ· διότι ὅπως στὰ ὑπερφορτωμένα καὶ θαλασσοδαρμένα πλοῖα εἶναι μεγάλος ὁ θόρυβος τῶν ναυτῶν, τοῦ κυβερνήτη, τοῦ πρῶρα, τῶν ἐπιβατῶν, οἱ ὁποῖοι ρίχνουν στὸ πέλαγος, ἄλλα μὲν ἀπὸ πάνω, ἄλλα δὲ ἀπὸ κάτω, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἄλλα μὲν ἐξεμώντας ἀπὸ πάνω, ἄλλα δὲ ἐκβάλλοντας ἀπὸ κάτω, καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους βλάπτοντας χάνονται. Καὶ τὸ χειρότερο μάλιστα ὄλων εἶναι, ὅτι τὸ ἴδιο τὸ στόμα ἀναλαμβάνει τὸ ἔργο τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ σώματος, καὶ γίνεται ἀτιμότερο ἀπὸ ἐκεῖνα.

Ἄν δὲ στὸ στόμα ὑπάρχει τόση ἀσχήμια, σκέψου πόση στὴν ψυχὴ. Διότι ἐκεῖ τὰ πάντα εἶναι σκοτεινά, τὰ πάντα θύελλα, τὰ πάντα σκοτάδι, μεγάλη σύγχυσις σκέψεων, ποὺ πιέζονται καὶ θλίβονται, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ κραυγάζει γιὰ τις ἀπρέπειες αὐτές. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τρώγουν ὑπερβολικά, ἀλληλοκατηγοροῦνται, δυσφοροῦν καὶ σπεύδουν νὰ ἀποβάλουν τὴν κοπριά ποὺ ὑπάρχει μέσα τους. Ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀποβολή, οὔτε τότε παύει ἡ ἐσωτερικὴ ταραχὴ, ἀλλὰ ἐπακολουθοῦν καὶ πυρετοὶ καὶ νόσοι.

Ναί, λέγει, νοσοῦν καὶ ἀσχημονοῦν· ὁ λόγος ἄσκοπα τὰ διηγεῖται αὐτά, καὶ μᾶς ἀναφέρει τις ἀσθένειες· διότι ἀσθενῶ ἐγώ, καὶ σπαράσω ἐγώ, καὶ ἀσχημονῶ ἐγώ, ποὺ δὲν ἔχω νὰ φάγω, ἀλλ' αὐτούς, ποὺ ζοῦν τρυφηλὴ ζωὴ, εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖς νὰ εὐφραίνονται, νὰ εἶναι ἀκμαῖοι, νὰ χαίρονται, νὰ μεταφέρονται ἐπάνω σὲ ἵππους. Ἄλλοίμονο! διότι τὰ λόγια αὐτά εἶναι ἀξιοθρήνητα. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πόνους τῶν ποδιῶν, ποὺ φέρονται ἐπάνω σὲ ἀναπηρικὸ κάθισμα, ποὺ εἶναι δεμένοι, ἀπὸ ποῦ βλέπομε νὰ προέρχονται; πὲς μου; Καὶ ἂν δὲν νόμιζαν αὐτὸ προσβολὴ καὶ δὲν μὲ θεωροῦσαν ὅτι τὰ λέγω αὐτὰ χλευαστικά, θὰ μπορούσα ν' ἀναφέρω ὀνομαστικὰ αὐτούς. Ἄλλ' ὑπάρχουν, λέγει, μερικοὶ ποὺ ὑγιαίνουν.

τροφῆ προσανέχουσιν, ἀλλὰ καὶ πόνοις· ἐπεὶ δὲ μοι ἀνθρω-
 πον διὰ παντὸς παινόμενον, ἀνενέργητον κείμενον, μηδὲν
 πονοῦντα, ἰδεῖν ὑγιαίνοντα. Ἄλλ' οὐκ ἂν εὖροις· κἄν γὰρ
 μυρίων ἰατρῶν πλῆθος συνέλθῃ, ἐξελεῖν αὐτὸν οὐ μὴ δυνηθῆ
 5 τῶν νοσημάτων, διηνεκῶς γαστριζόμενον οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ
 πρᾶγμα φύσιν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἰατρικὸν ὑμῖν ἐρῶ λόγον· τῶν
 εἰς τὴν γαστέρα καταβαλλομένων οὐ τὸ πᾶν γίνεται τροφή·
 ἐπεὶ μηδὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῆς τροφῆς φύσει τὸ πᾶν ἔστι τρόφιμον,
 ἀλλ' ἔστι τὸ μὲν αὐτῆς εἰς διαχώρησιν μεριζόμενον, τὸ δὲ εἰς
 10 τροφήν. Ἄν μὲν οὖν σύμμετρα δοῦς τέλεον κατεργασθῆ, τοῦ-
 το γίνεται, καὶ τὴν οἰκείαν ἔλαβε χώραν, καὶ τὸ μὲν ὑγιὲς
 καὶ χρησιὸν εἰς τὸν οἰκεῖον ἀνέδραμε τόπον, τὸ δὲ περιττὸν
 καὶ ἄχρησιον ὑπεξῆλθε καὶ ἐξεχώρησεν ἂν δὲ πλῆθος, καὶ
 ὅσον αὐτοῦ τρόφιμον, καὶ τοῦτο γίνεται θλαβερόν.

15 Ὡς ἐπὶ ὑποδείγματι δὲ τοιοῦτον ἐρῶ, ἵνα σαφέστερον,
 δ λέγω, ὑμῖν γένηται· τοῦ οἴου τὸ μὲν ἔστι σεμίδαλις, τὸ δὲ
 ἄλευρον, τὸ δὲ πίτυρον· ἂν μὲν οὖν ἡ μύλη λάβῃ ἃ δύναται
 ἀλεῖν, ἀπέκρινε ταῦτα πάντα, ἂν δὲ πλέον ἐπιβάλλῃς, πάντα
 συγκέχνηται. Πάλιν ὁ οἶνος ἂν τῆς προσηκούσης κατεργασίας
 20 τύχῃ, καὶ τῆς τῶν ὠρῶν κράσεως, πρότερον μὲν πάντα ὁμοῦ
 γίνεται, μετὰ δὲ ταῦτα τὸ μὲν αὐτοῦ εἰς τρύγα ὑφιζάνει, τὸ
 δὲ εἰς ἀφρόν ἀναιρέχει, τὸ δὲ μένει ἀπόλαυσις τῶν μειτεχόν-
 των, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ χρησιόν, καὶ οὐκ ἂν ποτε ταχέως τοῦτο
 25 τραπεύῃ· πρότερον δὲ οὔτε οἶνός ἐστιν, οὔτε τρύξις, πάντων

Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ δὲν ἐπιδίδονται μόνο στὴν τρυφή, ἀλλὰ καὶ στοὺς κόπους. Διότι δεῖξε μου ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ συνεχῶς παχαίνει, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀδράνεια, ποὺ δὲν ὑποβάλλεται σὲ κόπους καὶ νὰ εἶναι ὑγιής. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ βρεῖς. Διότι καὶ ἂν συγκεντρωθεῖ πλῆθος ἰατρῶν, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀπαλλάξει αὐτὸν ἀπὸ τὰ νοσήματα, ὅταν αὐτὸς τρώγει ὑπερβολικά· διότι τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν εἶναι φυσιολογικό. Ἐγὼ δὲ θὰ σᾶς πῶ καὶ κάτι ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ἰατρική. Ἄπ' ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἰσάγονται στὴν κοιλιά, δὲν γίνονται ὅλα τροφή· ἀφοῦ οὔτε στὴν ἴδια τῆ φύση τῆς τροφῆς τὸ κάθε τι εἶναι θρεπτικό, ἀλλ' ἄλλο μὲν μέρος ἀπ' αὐτὴν χωρίζεται γι' ἀπομάκρυνση, ἄλλο δὲ παραμένει γιὰ τροφή. Ἄν λοιπὸν δώσεις κανονικὴ ποσότητα τροφῆς στὴν κοιλιά σου καὶ τὴν ἐπεξεργασθεῖ κατὰ τρόπο τέλειο, τότε συμβαίνει τὸ ἑξῆς, αὐτὴ μὲν λαμβάνει τὴν κατάλληλη θέση της, καὶ τὸ μὲν ὑγιεινὸ καὶ χρήσιμο στοιχεῖο της μεταβαίνει στὸ δικό του χῶρο, τὸ δὲ περιττὸ καὶ ἄχρηστο ἀποχωρίζεται καὶ ἐξέρχεται· ἂν ὅμως εἰσάγεις ἄφθονη ποσότητα τροφῆς, καὶ ἐκεῖνο ἀπ' αὐτὴ ποὺ εἶναι θρεπτικό, καὶ αὐτὸ γίνεται βλαβερό.

Καὶ γιὰ νὰ γίνει σαφέστερο αὐτὸ ποὺ σᾶς λέγω, θὰ σᾶς ἀναφέρω ἕνα παρόμοιο παράδειγμα. Ἄπὸ τὸ σιτάρι, ἕνα μέρος εἶναι σεμιδάλι, ἕνα ἀλεύρι καὶ ἕνα πίτυρα. Ἄν λοιπὸν ὁ μύλος περιλάβει, ὅσα μπορεῖ ν' ἀλέσει, τὰ διαχωρίζει ὅλα αὐτά, ἂν ὅμως βάλεις περισσότερη ποσότητα, ὅλα συγχέονται. Πάλι, ἂν τὸ κρασί λάβει τὴν κανονικὴ κατεργασία καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ τῆ ζύμωσής του, στὴν ἀρχὴ παρουσιάζονται ὅλα μαζί τὰ στοιχεῖα του, ὕστερα ὅμως ἕνα μέρος του κατακάθεται στὸν πυθμένα, τὸ ἄλλο ἀνέρχεται στὴν ἐπιφάνεια σὰν ἀφρός, καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἀπομένει γιὰ τὴν ἀπόλαυση ἐκείνων ποὺ τὸ ἐπεξεργάστηκαν, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ χρήσιμο καὶ δὲν μπορεῖ αὐτὸ γρήγορα νὰ μεταβληθεῖ στὴν ἀρχὴ ὅμως οὔτε κρασί εἶναι, οὔτε κατακάθια, ὅλα εἶναι ἀνάμικτα. Αὐτὸ μπορεῖ κανένας νὰ τὸ παρατηρήσει καὶ στὴ θάλασσα,

ὑπερβολὴ χειμῶνος γένηται. Καθάπερ οὖν τότε τοὺς ἰχθύας ὀρθῶμεν νεκροὺς ἐπιπλέοντας τοὺς ὑπὸ τοῦ ψύχους εἰς τὸν θυθὸν δοῦναι μὴ δυναθέντας, οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται διὰ γὰρ πολὺς ἄνωθεν ἐπιρροεὺς τῆς λαιμαργίας ὁ ὑετός, 5 πάντα ἀνακινήσας, νεκροὺς ἐπιπλέειν ποιεῖ τοὺς λογισμοὺς τοὺς τέως ὑγιαίνοντας, καὶ ἐν ἡμῖν ἠρεμοῦντας.

Ἐπεὶ οὖν ἐκ ἰσοσύτων ὑποδειγμάτων ἡμῖν ἀποδέδεικται πολλὴ ἢ θλάβη, παυσώμεθα μακαρίζοντες τοῖτους, ἐφ' οἷς ταλανίζειν ἐχρήν, δακρύνοντες δὲ αὐτούς, ἐφ' οἷς μακαρίζειν 10 ἔδει, καὶ τὴν ἀντιάρκειαν ἀγαπῶμεν. Ἡ οὐκ ἀκούετε καὶ ἰατρῶν λεγόντων δι' ἔνδεια μήτηρ ὑγείας; Ἐγὼ δὲ οὐχὶ τῆς σωματικῆς ὑγείας μητέρα τὴν ἔνδειαν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς λέγω. Ταῦτα καὶ Παῦλος βοᾷ, ὁ ὄντως ἰατρός, «ἔχοντες», λέγων, «διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκου- 15 σθησόμεθα». Πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἵνα ὑγιαίνοντες πράττωμεν, ἃ δεῖ ποιεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν ὑπάρχει μεγάλη τρικυμία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τότε βλέπουμε τὰ ψάρια νὰ ἐπιπλέουν νεκρά, διότι δὲν μπόρεσαν νὰ κατεβοῦν στὸ βυθὸ λόγῳ τοῦ ψύχους, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ μᾶς. Διότι ὅταν ἀπὸ πάνω πέσει ἀσυγκράτητη ἢ βροχὴ τῆς λαιμαργίας, ὅλα τὰ διαταράζει, κάμνει τοὺς λογισμοὺς νὰ ἐπιπλέουν νεκροί, ἐνῶ μέχρι τότε ἦταν ὑγιεῖς καὶ σὲ ἡρεμία μέσα μας.

Ἄφοῦ λοιπὸν μὲ τὰ τόσα παραδείγματα ἀποδείχθηκε σὲ μᾶς ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ βλάβη, ἃς παύσομε νὰ μακαρίζομε αὐτοὺς γιὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ τοὺς θεωροῦμε δυστυχεῖς, νὰ θρηνοῦμε δὲ γι' αὐτοὺς γιὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς μακαρίζουμε, καὶ ἃς ἀγαποῦμε τὴν αὐτάρκεια. Ἡ δὲν ἀκοῦτε καὶ τοὺς ἰατροὺς ποὺ λέγουν, ὅτι ἡ στέρηση εἶναι μητέρα τῆς ὑγείας; Ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ἡ στέρηση εἶναι μητέρα ὄχι μόνο τῆς σωματικῆς ὑγείας, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς. Αὐτὰ καὶ ὁ Παῦλος βροντοφωνάζει, ὁ πραγματικὸς ἰατρός, λέγοντας· «Ὅταν δὲ ἔχομε τροφές καὶ ἐνδύματα ἃς ἀρκούμεστε σ' αὐτά»⁴⁴. Ἄς ὑπακούομε λοιπὸν σ' αὐτὸν γιὰ νὰ πράττομε, ἔχοντας τὴν ὑγεία μας, αὐτὰ ποὺ πρέπει στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, μαζὶ μὲ τὸ ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'

(Πραξ. 7, 35 - 53)

«Τοῦτιον τὸν Μωϋσῆν, ὃν ἤρνησαντιο, εἰπόντιες· τίς σε
κατέστισηεν ἄρχοντια καὶ δικασιῆν ἐφ' ἡμᾶς; τοῦτιον
5 ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ λυτρωιτῆν ἀπέσειλε σὺν χειρὶ
ἀγγέλου, τοῦ ὀφθέντιος αὐτῷ ἐν θάτῳ».

1. Σφόδρα τοῦτιο καιάλληλον πρὸς τῆν προκειμένην ὑπό-
θεσιν. «Τοῦτιον τὸν Μωϋσῆν», φησί. «Τοῦτιον» ποῖον; Τὸν
κινδυνεύσαντια ἀπολέσθαι, τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐξουθενηθέντια, «ὃν
10 ἤρνησαντιο, εἰπόντιες, Τίς σε κατέστισηεν ἄρχοντια;», καθάπερ
καὶ τῷ Χριστῷ ἔλεγον, «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰς μὴ Καίσα-
ρα». «Τοῦτιον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ λυτρωιτῆν ἀπέσειλε σὺν
χειρὶ ἀγγέλου», τοῦ εἰπόντιος αὐτῷ, «Ἐγὼ εἰμι Θεὸς Ἀβρα-
άμ». Ἐνιαῦθα καὶ τὰ γενόμενα θαύματα διὰ Χριστοῦ δείκνυ-
15 σι γεγενῆσθαι. «Οὗτιος», ιουτέσιν, ὁ Μωϋσῆς, (καὶ ὄρα πῶς
δείκνυσιν αὐτὸν λαμπρόν), «ἐξήγαγεν αὐτούς, ποιήσας τέρα-
τια καὶ σημεῖα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν Ἐρυθρῇ θαλάσση, καὶ
ἐν τῇ ἐρήμῳ ἕτη τεσσαράκοντια. Οὗτιός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς, ὁ εἰ-
πὼν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ
20 Θεὸς· ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ», ιουτέσιν, «ἐξουθενη-
μένον, ἐπιβουλευθέντια· καὶ γὰρ ἠβουλήθη καὶ τοῦτιον ἀνελεῖν
Ἡρώδης, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ διεσώθη, καθάπερ καὶ ἐκεῖνος, παι-
δίον ὢν, ἐπεβεβούλευτο. «Οὗτιός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου, τοῦ λαλοῦντιος αὐτῷ ἐν
25 τῷ ὄρει Σινᾶ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια
ζῶντια δοῦναι ἡμῖν». Πάλιν οὐδαμοῦ ναός, οὐδαμοῦ θυσία.

1. Πρ. 7, 35.

2. Ἔξ. 2, 14 ἔξ.

3. Ἰωάν. 19, 15.

4. Ἔξ. 7 - 12. Δευτ. 18, 15· 18.

5. Ἔξ. 19, 3. Δευτ. 9, 10.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'

(ΠραΕ. 7, 35 - 53)

«Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Μωϋσῆ, τὸν ὁποῖο ἀπαρνήθη-
καν, λέγοντας, ποιὸς σὲ ἔβαλε ἄρχοντα καὶ δικασ-
τὴ μας; αὐτὸν ὁ Θεὸς ἄρχοντα καὶ ἐλευθερωτὴ
ἔστειλε μὲ τὴ δύναμη ποῦ ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἄγγελο,
ποῦ τοῦ φανερώθηκε στὴ βάτο»¹.

1. Τοῦτο εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλο στὴν προκειμένη
περίπτωση. «Αὐτὸν τὸν Μωϋσῆ», λέγει, «Αὐτόν»· ποιόν;
Ἐκείνον ποῦ κινδύνεψε νὰ χαθεῖ, ἐκείνον ποῦ περιφρονή-
θηκε ἀπὸ αὐτούς, «ἐκείνον ποῦ ἀρνήθηκαν νὰ τὸν ἀνα-
γνωρίσουν σὰν προστάτη τους καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν, ποιὸς
σὲ διόρισε ἄρχοντα καὶ δικαστὴ μας;», ὅπως ἀκριβῶς ἔλε-
γαν καὶ στὸ Χριστό, «Δὲν ἔχομε ἄλλο βασιλιά, παρὰ μόνο
τὸν Καίσαρα»², «Αὐτὸν τὸν ἴδιο ὁ Θεὸς ἀπέστειλε ἄρχοντα
καὶ ἐλευθερωτὴ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀγγέλου», ποῦ εἶπε
σ' αὐτόν· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ». Ἐδῶ δείχνει ὅτι
τὰ θαύματα ποῦ ἔγιναν, εἶχαν γίνει μὲ τὸ Χριστό. «Αὐτός»,
δηλαδή ὁ Μωϋσῆς, (καὶ πρόσεχε πῶς παρουσιάζει αὐτόν
λαμπρὸ) «τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ χώρα τῆς δουλείας, ἀφοῦ
ἔκανε θαύματα καταπληκτικὰ καὶ ἀποδεικτικὰ τῆς θείας
δυνάμεως στὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ στὴν Ἐρυθρὰ θάλασ-
σα καὶ στὴν ἔρημο ἐπὶ σαράντα χρόνια. Αὐτός εἶναι ὁ
Μωϋσῆς ποῦ εἶπε στοὺς Ἰσραηλίτες· Προφῆτη θὰ ἀναστή-
σει γιὰ σᾶς Κύριος ὁ Θεὸς σας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας,
ὅπως ἤγειρε ἐμένα»³, δηλαδή, ἰεριφρονημένο καὶ ἐπιβου-
λευθέντα· καθόσον καὶ αὐτόν θέλησε νὰ θανατώσει ὁ Ἡ-
ρώδης, καὶ διασώθηκε, ἀφοῦ κατέφυγε στὴν Αἴγυπτο, ὅ-
πως ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἦταν παιδί, ἔγινε ἀντι-
κείμενός ἐπιβουλῆς. «Αὐτός εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἦταν στὴ
συνάθροιση τοῦ λαοῦ στὴν ἔρημο, μὲ τὸν ἄγγελο ποῦ μίλη-
σε στὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ μὲ τοὺς πατέρες μας, καὶ ποῦ παρέ-
λαβε λόγια γεμάτα ζωὴ γιὰ νὰ μᾶς τὰ δώσει»⁴.

Μετὰ τοῦ ἀγγέλου», φησὶν, «ἐδέξατο δοῦναι λόγια ζῶν-
 τα ἡμῖν». Ἐνταῦθα δείκνυσιν δι οὐχὶ σημεῖα ἐποίησε μό-
 νον, ἀλλὰ καὶ νόμον ἔδωκεν, ὥσπερ ὁ Χριστός. Ἄλλ' οὐκ ἤ-
 κουσαν αὐτοῦ, μαθόντες ἀεὶ ἀπειθεῖν, μετὰ τὰ σημεῖα, μετὰ
 5 τὰ θαύματα, τὰ ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὸνναντίον ἐπεδείξαντο, ὃ καὶ δηλῶν ἐπήγαγεν·
 «Ἐγὼ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ'
 ἀπίωσαντο, καὶ εἰσγράφησαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον,
 εἰπόντες τῷ Ἄαρῶν Ποίησον ὑμῖν θεοὺς, οἱ προπορεύονται
 10 ἡμῶν ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύ-
 πτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ. Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν
 ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίας τῷ εἰδώλῳ, καὶ
 εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. Ἐσιρρεψε
 δὲ ὁ Θεός, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ σιραιᾷ τοῦ
 15 οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν Μὴ σφά-
 για καὶ θυσίας προσηnéγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ
 ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραήλ; Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μο-
 λόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ρεμφάν, τοὺς τύπους, οὓς
 ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς. Καὶ μειοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα
 20 Βαβυλῶνος». Τὸ «παρέδωκεν» ἐνταῦθα, 'εἴασεν' ἐστίν. «Ἡ
 σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ,
 καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσεῖ ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ
 τὸν τύπον, ὃν ἐωράκει». Καὶ σκηνηῆς οὕσης, θυσίαι οὐκ ἦσαν.
 «Οἱ δὲ οὐκ ἦσαν ὁ Προφήτης δῆλον ποιεῖ, τοῦτο λέγων·
 25 «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηnéγκατέ μοι;». Ἡ σκηνὴ τοῦ
 μαρτυρίου ἦν, καὶ οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτούς, ἀλλ' ἀνηλίσκον-
 το. Οὔτε δὲ πρὸ τούτου αὐτοὺς τὰ σημεῖα, οὔτε μετὰ ταῦτα
 ὠφέλησέ τι.

«Ἦν καὶ εἰσῆγαγον διαδεξόμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν». Ὁ-

6. Ἔξ. 32, 1. 23. 32, 4. 6.

7. Ἰερ. 7, 18 καὶ 19, 13.

8. Ἀμ. 5, 25.

«Καὶ μὲ τὸν ἄγγελο», λέγει, «ποῦ παρέλαβε λόγια γεμάτα ζωή, γιὰ νὰ μᾶς τὰ δώσει». Ἐδῶ δείχνει, ὅτι ὄχι μόνο ἔκανε θαύματα, ἀλλὰ καὶ νόμο ἔδωσε, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστός. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Μωϋσῆς πρῶτα κάμνει θαύματα καὶ ἔπειτα νομοθετεῖ, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός. Ἀλλὰ δὲν ὑπάκουσαν· σ' αὐτόν, ἐπειδὴ εἶχαν μάθει πάντοτε νὰ εἶναι ἀπειθεῖς, μετὰ ἀπὸ τόσα θαύματα, ποῦ γίνονταν ἐπὶ σαράντα χρόνια. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο ἀπέδειξαν, πράγμα ποῦ γιὰ νὰ δηλώσει, πρόσθεσε· «Σ' αὐτόν δὲν θέλησαν οἱ πρόγονοί μας νὰ ὑπακούσουν, ἀλλὰ τὸν ἀπεμάκρυναν καὶ ἡ καρδιά τους ἐπέστρεψε στὴν Αἴγυπτο, ὅταν εἶπαν στὸν Ἄαρών· κάνε θεοὺς, γιὰ μᾶς ποῦ θὰ πορεύονται μπροστά μας· διότι τὸν Μωϋσῆ αὐτόν, ποῦ μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, δὲν γνωρίζομε τί τοῦ συνέβηκε. Καὶ κατασκεύασαν ἓνα μόσχο τίς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ πρόσφεραν θυσία στὸ εἶδωλο καὶ εὐφραίνονταν μὲ τὰ ἔργα ποῦ ἔκαναν τὰ χέρια τους. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μεταστράφηκε καὶ τοὺς παρέδωσε νὰ λατρεύουν τὰ πολυάριθμα ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ⁷, καθὼς ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίον τῶν Προφητῶν. Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίαι ἐπὶ σαράντα χρόνια στὴν ἔρημο⁸, σεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ; Καὶ περιφέρατε τὴ βέβηλη σκηνὴ τοῦ Μολόχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ Θεοῦ σας Ρεμφάν, τὰ ὁμοιώματα, ποῦ κάνατε γιὰ νὰ τὰ προσκυνεῖτε. Καὶ γι' αὐτὰ θὰ σᾶς μεταφέρω πέρα ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα⁹». Τὸ «παρέδωκεν» ἐδῶ σημαίνει τοὺς ἄφησε'. «Οἱ πατέρες μας εἶχαν στὴν ἔρημο τὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καθὼς διέταξε ὁ Θεός, ὅταν εἶπε στὸν Μωϋσῆ νὰ κατασκευάσει αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὸ πρότυπο ποῦ εἶχε δεῖ στὸ ὄρος». Καὶ ἐνῶ ὑπῆρχε σκηνή, θυσίαι δὲν γίνονταν. Τὸ ὅτι δὲ δὲν γίνονταν τὸ φανερῶναι καὶ ὁ προφήτης, λέγοντας τὸ ἐξῆς· «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια;». Ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ὑπῆρχε καὶ τίποτε δὲν τοὺς ὠφέλησε, ἀλλὰ φθείρονταν. Οὔτε δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτό, οὔτε στὴ συνέχεια τοὺς ὠφέλησαν σὲ κάτι τὰ σημεία.

«Τὴν ὁποία οἱ πατέρες μας τῆς ἐπόμενης γενεᾶς ἔ-

ρᾶς διὲ ἐκεῖ τόπος ἅγιός ἐστιν, ἔνθα ἂν ἦ ὁ Θεός; Διὰ τοῦτο
 καὶ «ἐν τῇ ἐρήμῳ» εἶπεν, ἵνα τόπον τόπῳ συγκρίνη. Εἶτα ἡ
 εὐεργεσία. «Καὶ εἰσήγαγον», φησί, «διαδεξάμενοι οἱ πατέ-
 ρες ἡμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἔ-
 5 ξωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν ἕως τῶν
 ἡμερῶν Δαυίδ, ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠτή-
 σαιτο εὐρεῖν σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Ἠτήσαιο οἰκοδο-
 μεῖν ὁ Δαυίδ, καὶ οὐ λαμβάνει ὁ μέγας, ὁ θαυμασιός, ἀλλ'
 οἰκοδομεῖ ὁ ἀπερριμένος ὁ Σολομών. Διὰ τοῦτό φησι «Σο-
 10 λομών δὲ ὠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον· ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν
 χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ». Ἐδείχθη μὲν τοῦτο καὶ διὰ
 τῶν ἤδη λεχθέντων, δείκνυται δὲ καὶ διὰ φωνῆς προφητι-
 κῆς· καὶ ὅπως, ἄκουε τῶν ἐξῆς· «Καθὼς καὶ ὁ προφήτης
 λέγει· Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν πο-
 15 δῶν μου. Καὶ ποῖον οἶκον οἰκοδομήσειέ μοι, λέγει Κύριος;
 ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου ἐστιν; οὐχὶ ἡ χεὶρ μου
 ἐποίησε ταῦτα πάντα; Μὴ θαυμάζετε, φησὶν, εἰς τοὺς πα-
 ραιτουμένους αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ὁ Χριστὸς εὐεργετεῖ, εἶ-
 γε καὶ ἐπὶ Μωϋσέως τοῦτο γέγονε· καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς αὐ-
 20 τοὺς ἐξείλειο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ διάγοντας. Ὁρᾶς δι-
 δι' αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνα τὰ σημεῖα; Ὁ τῷ Θεῷ οὖν διαλεχθεῖς,
 ὁ ἐκ παραδόξου σωθεῖς, ὁ τοσαῦτα ἐργασάμενος καὶ δυνη-
 θεῖς, δείκνυσιν διὲ πάντως πληρωθῆναι δεῖ τὴν προφητείαν,
 καὶ οὐκ ἐναντιοῦται ἐαυτῷ. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρη-
 25 μένα.

«Οὗτός ἐστι», φησί, «Μωϋσῆς, ὁ εἰπὼν Προφήτην ὑμῖν
 ἀναστήσει Κύριος, ὡς ἐμέ». Πρὸς τοῦτο οἶμαι τὸν Χριστὸν
 εἰπεῖν ἀναφέροντα, «Ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία ἐστίν»,

9. Ἰησ. Ναυῆ 3, 14, 18, 1.

10. Ψαλμ. 131 (132), 5.

11. Α' Βασιλ. 6, 1-11 καὶ Πράξ. 17, 24.

12. Ἦσ. 66, 1.

13. Δευτ. 18, 15, 18.

14. Ἰωαν. 4, 22.

φεραν». Βλέπεις ὅτι ἐκεῖ εἶναι ἅγιος ὁ τόπος ὅπου βρίσκεται ὁ Θεός; Γι' αὐτὸ καὶ «στὴν ἔρημο» εἶπε, γιὰ νὰ συγκρίνει τόπο μὲ τόπο. "Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἡ εὐεργεσία. «Καὶ τὴν ἔφεραν μαζί τους οἱ πατέρες μας τῆς ἐπόμενης γενιᾶς, μὲ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἐξεδίωξε ὁ Θεός ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων μας⁹ μέχρι τίς ἡμέρες τοῦ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος βρῆκε χάρη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ θέλησε νὰ κάνει κατοικία γιὰ τὸ Θεὸ τοῦ Ἰακώβ»¹⁰. Ζήτησε νὰ οἰκοδομήσει ναὸ ὁ Δαυὶδ καὶ δὲν παίρνει τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποὺ ἦταν μεγάλος καὶ θαυμαστός, ἀλλ' οἰκοδομεῖ ναὸ ὁ ταπεινωμένος ὁ Σολομών. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἄλλ' ὁ Σολομών ἔκτισε οἶκο στὸ Θεό· ὁ ὕψιστος ὅμως δὲν κατοικεῖ σὲ χειροποίητους ναοὺς»¹¹. Ἐγινε μὲν αὐτὸ φανερὸ καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ λέχθησαν ἤδη· ἀποδεικνύεται ὅμως καὶ μὲ τὴν προφητικὴ φωνή· καὶ πῶς, ἄκουε τὰ ἐξῆς: «Καθὼς λέγει καὶ ὁ προφήτης· Ὁ οὐρανὸς εἶναι γιὰ μένα θρόνος, ὀλόκληρη δὲ ἡ γῆ εἶναι τὸ ὑποστήριγμα τῶν ποδιῶν μου. Ποιοῦ εἶδους οἶκο θὰ μοῦ οἰκοδομήσετε; λέγει ὁ Κύριος, ἢ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεώς μου; ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἔκανε τὸ χέρι μου;»¹². Μὴ ἀπορεῖτε, λέγει, ἂν ὁ Χριστὸς εὐεργετῇ ἐκείνους ποὺ ἀρνοῦνται τὴ βασιλεία Του, τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ αὐτὸ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Μωϋσῆ· καθόσον δὲν ἐλευθέρωσε ἀπλῶς αὐτούς, ἀλλὰ συνεχίσθηκαν οἱ εὐεργεσίαι του καὶ ἐνῶ ζοῦσαν στὴν ἔρημο. Βλέπεις ὅτι καὶ ἐκεῖνα τὰ θαύματα γι' αὐτοὺς ἔγιναν; Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ συνομιλεῖ μὲ τὸ Θεό, αὐτὸς ποὺ σώθηκε κατὰ παράδοξο τρόπο, αὐτὸς ποὺ τόσα ἐπιτέλεσε καὶ μπόρεσε νὰ κάνει, δείχνει ὅτι ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ προφητεία, καὶ δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ προαναφερθέντα.

«Αὐτός», λέγει, «εἶναι ὁ Μωϋσῆς ποὺ εἶπε: Προφήτη θὰ σᾶς ἀναστήσει ὁ Κύριος, ὅπως ἀνέστησε ἐμένα»¹³. Νομίζω ὅτι σ' αὐτὸ ἀναφέρεται ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Χριστὸς: «Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους θὰ προέλθει ἡ σωτηρία»¹⁴, ὑπονοών-

ἑαυτὸν αἰνιτιόμενον. «Οὐτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ». Ἴδὸν πάλιν αὐτὸν δείκνυσι τὸν νόμον δεδωκέναι, εἴ γε μετ' αὐτοῦ ἦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐνιαῦθα δὲ καὶ θαύματος ὑπομιμνήσκει μεγάλου, τοῦ ἐν ὄρει γεγενημένου. «Ὁς ἐδέξατο λόγια ζῶνια δοῦναι ἡμῖν». Πανταχοῦ θαυμασιὸς ὁ Μωϋσῆς, καὶ πλεον ὅτι νομοθετεῖν ἔδει. Τί ἐστι, «Λόγια ζῶνια»; Ἦτιοι ὧν τὸ τέλος διὰ λόγων ἐδείκνυτο, ἦτιοι τὰς προφητείας λέγει. Εἴτα τὸ ἔγκλημα ἰέως ἐπὶ τοὺς πατριάρχας, μετὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, μετὰ τὸ λαβεῖν λόγια ζῶνια. «Ὁ οὐκ ἠθέλησαν», φησὶν, «ὥπήκοοι γενέσθαι». Καλῶς δὲ «λόγια ζῶνια» εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι εἰσὶ καὶ οὐ ζῶνια. Περιῶν καὶ Ἰεζεκιήλ φησιν, ὡς, διὰ λέγῃ· «Καὶ ἔδωκα ὑμῖν προστάγματα οὐ καλά». Πρὸς τὰ τοιαῦτα οὖν εἶπε τὸ «ζῶν-
 15 τια». «Ἄλλ' ἀπόσαντο, καὶ ἐσιράφησαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον», ἔνθα ἔσιενον, ἔνθα ἐβόων, ὄθεν τὸν Θεὸν ἐκάλουν. «Καὶ εἶπον τῷ Ἀαρῶν Ποίησον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν».

2. Ὁ τῆς ἀνοίας! «Ποίησον», φησὶν, «ἵνα προπορεύσονται ἡμῶν». Ποῦ; Εἰς Αἴγυπτον. Ὁρᾷς πῶς δυσαιοπάσιως εἶχον τῶν ἐθνῶν τῶν Αἰγυπτιακῶν; Τί λέγεις; οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐξαγαγόντα, ἀλλὰ ἀρῆν τὴν εὐεργεσίαν καὶ τὸν εὐεργέτην φεύγεις; Καὶ ὄρα πῶς ὑβρίζουσιν· «ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος», φησὶν, «ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Οὐδα-
 25 μὲν Θεοῦ ὄνομα, ἀλλὰ πάντα τῷ Μωϋσεῖ ἐπέγραφον. Καὶ ἔνθα μὲν αὐτοὺς εὐχαριστεῖν ἦν, Μωϋσῆν φέρουσιν εἰς μέσον, ἔνθα δὲ πειοθῆναι νόμῳ, οὐκ ἔτι Μωϋσῆν ἄγουσι καὶ μὴν εἶπεν ὅτι ἄνειοι ὅσοι λαβεῖν τὸν νόμον, οἱ δὲ οὐδὲ τισσασάκοντα ἡμέρας ὑπέμειναν. «Ποίησον ἡμῖν θεούς». Οὐκ εἶ-

15) ἜΕ. 19, 3 καὶ 20. Δευτ. 9, 10.

16. Ἰεζεκ. 20, 25.

17. ἜΕ. 32, 1. 23.

τας τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού στήν ἔρημο συνομίλησε μὲ τὸν ἄγγελο»¹⁵. Νὰ πάλι δείχνει ὅτι αὐτὸς ἔχει δώσει τὸ νόμο, ἐφ' ὅσον βέβαια ἦταν μαζί του στὴ σύναξη τοῦ λαοῦ στήν ἔρημο. Ἐδῶ δὲ ὑπενθυμίζει καὶ μεγάλο θαῦμα, πού εἶχε γίνει στὸ "Ὀρος Σινᾶ. «Ὁ ὁποῖος παρέλαβε λόγια γεμάτα ἀπὸ ζωὴ γιὰ νὰ τὰ παραδώσει σ' ἐμᾶς». Παντοῦ ὁ Μωϋσῆς εἶναι ἀξιοθαύμαστος, καὶ πιὸ πολὺ ὅταν ἔπρεπε νὰ νομοθετεῖ. Τί σημαίνει, «Λόγια ζῶντα»; Ἡ ἐννοεῖ ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δείχνονταν τὸ τέλος μὲ λόγια, ἢ ἐννοεῖ τίς προφητεῖες. Κατόπιν παρουσιάζει τὴν κατηγορία, πρῶτα ἐναντίον τῶν πατριαρχῶν γιὰ τὴν ἀδιαφορία τους, μετὰ ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν παραλαβὴ τῶν γεμάτων ἀπὸ ζωὴ λόγων. «Στὸν ὁποῖο οἱ πρόγονοί μας δὲν θέλησαν νὰ ὑπακούσουν», λέγει. Καλὰ δὲ εἶπε «Λόγια ζῶντα», γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὑπάρχουν καὶ λόγια χωρὶς ζωὴ, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ὁμιλεῖ, ὅπως ὅταν λέγει· «Καὶ ἔδωσα σὲ σᾶς νόμους πού δὲν ἦταν καλοί»¹⁶. Σὲ σχέση πρὸς αὐτὰ λοιπὸν εἶπε τὸ «ζῶντα». «Καὶ τὸν ἔδιωξαν καὶ ἐπέστρεψε ἡ καρδιά τους πίσω στήν Αἴγυπτο»· ὅπου στέναζαν, ὅπου κραύγαζαν, ὅπου καλοῦσαν τὸ Θεό· «Καὶ εἶπαν στὸν Ἄαρών· κά-νε θεοὺς γιὰ ἐμᾶς, πού θὰ πορεύονται μπροστά μας»¹⁷.

2. Πῶ, πῶ ἀνοησία! «Κάνε», λέγει, «θεοὺς γιὰ νὰ πορεύονται μπροστά μας». Ποῦ; Στὴν Αἴγυπτο. Βλέπεις πῶς δὲν ἀποχωρίζονταν εὐκόλα ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν Αἰγυπτίων; Τί λέγεις; δὲν ἀναμένεις ἐκεῖνον πού σὲ ἔβγαλε, ἀλλ' ἄρνεῖσαι τὴν εὐεργεσία καὶ ἀποφεύγεις τὸν εὐεργέτη; Καὶ πρόσεχε πῶς συμπεριφέρονται ὑβριστικά· διότι λέγει, αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, πού μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν χώρα τῆς Αἰγύπτου». Πουθενὰ δὲν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅλα στὸ Μωϋσῆ τὰ ἀπέδιδαν. Καὶ ὅπου μὲν ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ εὐχαριστοῦν, ἀναφέρουν τὸ Μωϋσῆ, ὅπου δὲ ἔπρεπε νὰ ὑπακούσουν στὸ νόμο, δὲν ἀναφέρουν πλέον τὸ Μωϋσῆ. Καὶ ὅμως εἶπε, ὅτι ἀνεβαίνει στὸ ὄρος γιὰ νὰ παραλάβει τὸ νόμο, αὐτοὶ δὲ οὔτε σαράντα ἡμέρες δὲν ἀνέμειναν· «Κάνε μας θεοὺς»· δὲν εἶπαν, ἴθεό,

πον, 'Θεόν', ἀλλὰ «θεούς» οὕτως ἀνεβακχεύθησαν, οὐκ οὐδὲ ἴσασιν, ἃ λέγουσι. «Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίας τῷ εἰδώλῳ». Εἶδες ἀνοίας ὑπερβολήν; Ἐνθα ἐφάνη Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ, μοσχοποιούσιν οὗτοι
 5 καὶ θύουσι. «Καὶ εὐφραίνοντο», φησὶν, «ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν». Ἐφ' οἷς ἔδει ἐγκαλύπτεσθαι, ἔχαιρον. Καὶ τί θαυμασιόν, εἴ γε ἀγνοεῖτε Χριστόν, ὅπου καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Θεὸν τὸν δειχθέντα διὰ τοσοῦτων σημείων; Οἱ δὲ οὐκ ἠγγόησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαν ἐτέρως τῷ εἰδω-
 10 λα ποιῆσαι.

«Ἐστρεψε δὲ ὁ Θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λαιρεύειν τῇ σιρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ». Ἐνιεῦθεν λοιπὸν τὰ ἔθνη ταῦτα, ἐνιεῦθεν αἱ θυσίαι· αὐτοὶ πρῶτον ἐποίησαν θυσίας τοῖς εἰδώλοις. Τοῦτο καὶ Δαυὶδ ἐπισημαινόμενος λέγει «Καὶ ἐ-
 15 ποίησαν μόσχον ἐν Χωρὴθ, καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ». Ἐπεὶ πρὸ τούτου οὐδαμοῦ θυσίας ὄνομα, ἀλλὰ προστάγματα ζῶντα, καὶ λόγια ζῶντα· οὐδαμοῦ τελεαί, ἀλλὰ θαύματα καὶ σημείων ἐπίδειξις. «Καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν». Ἐνιαῦθα τὴν μαρτυρίαν οὐχ ἀπλῶς παρήγαγεν, ἀλλ'
 20 ἵνα δείξῃ τὸ μὴ εἶναι χρεῖαν θυσιῶν. Καὶ δεῖα τί φησι· «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ; Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ρεμφάν, τοὺς τύπους, οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς». Ἐμφαντικῶς ἐχρήσατο τῇ λέξει. Ὁ δὲ
 25 λέγει, τοῦτο ἐστίν· Ὁὐκ ἔχετε εἰπεῖν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐμοὶ θύειν κακείνοις ἐθύετε; καὶ ταῦτα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐνθα μάλιστα αὐτῶν προεισιήκει. «Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ». Ἡ αἰτία τῶν θυσιῶν αὕτη. «Καὶ μειοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος». Οὕτω καὶ ἡ αἰγμαλωσία κατηγορία τῆς κακίας.
 30 Καὶ πῶς «ἡ σκηνή», φησὶν, «ἦν τοῦ μαρτυρίου»; Ἀλλὰ διὰ

18. Ἐξ. 32, 2-6.

19. Ψαλμ. 105 (106), 19.

20. Ἀμώς 5, 25-27.

ἀλλὰ «θεούς»· τόσο πολὺ κυριεύθηκαν ἀπὸ βακχικὴ μανία, ὥστε δὲν γνωρίζουν οὔτε αὐτὰ πού λέγουν. «Καὶ κατασκεύασαν εἶδωλο μόσχου κατὰ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες, καὶ πρόσφεραν θυσίαις στοὶ εἶδωλο αὐτό»¹⁸. Εἶδες ὑπερβολὴ ἀνοησίας; Ἐκεῖ, ὅπου ὁ Θεὸς ἐμφανίσθηκε στοὶ Μωϋσῆ, αὐτοὶ κάμνουν μόσχους καὶ θυσιάζουν. «Καὶ εὐφραίνονταν», λέγει, «μὲ τὰ ἔργα πού ἔκαμναν μὲ τὰ χέρια τους». Γι' ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ αἰσθάνονται ντροπὴ, χαίρονταν. Καὶ τί τὸ ἀξιοπερίεργο, ἂν ἀγνοεῖτε τὸ Χριστό, τῆ στιγμῆ πού ἀγνοεῖτε καὶ τὸ Μωϋσῆ καὶ τὸ Θεό, πού φανερώθηκε μὲ τόσα σημεῖα; Αὐτοὶ δὲ ὄχι μόνο ἀγνόησαν, ἀλλὰ καὶ φέρθηκαν προσβλητικὰ μὲ τὸ νὰ κατασκευάσουν εἶδωλα.

«Ἄλλ' ὁ Θεὸς μεταστρέφηκε καὶ τοὺς παρέδωσε νὰ λατρεύουν τὰ πολυάριθμα ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ». Ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν προέρχονται τὰ ἔθιμα αὐτά, ἀπὸ ἐδῶ οἱ θυσίαις· αὐτοὶ πρῶτα ἔκαναν θυσίαις στα εἶδωλα. Αὐτὸ ἐπισημαίνοντας καὶ ὁ Δαυίδ, λέγει· «Καὶ ἔκαναν ὁμοίωμα μόσχου στοὶ Χωρήβ καὶ προσκήνυσαν αὐτὸ τὸ γλυπτό»¹⁹. Διότι προηγουμένως πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται ὄνομα θυσίας, ἀλλὰ προστάγματα καὶ λόγια γεμάτα ἀπὸ ζωὴ πουθενὰ δὲν ἀναφέρονται τελετές, ἀλλὰ θαύματα καὶ ἐπίδειξη σημείων. «Καθὼς ἔχει γραφεῖ στοὶ βιβλίῳ τῶν προφητῶν». Ἐδῶ δὲν ἀνέφερε τῆ μαρτυρία τυχαῖα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη θυσιῶν. Καὶ πρόσεχε τί λέγει· «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίαις ἐπὶ σαράντα χρόνια στὴν ἔρημο; Καὶ περιφέρατε τῆ σκηνὴ τοῦ Μολόχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ θεοῦ σας Ρεμφάν, τὰ ὁμοιώματα πού κάνατε γιὰ νὰ προσκυνεῖτε αὐτά»²⁰. Μὲ ἔμφαση χρησιμοποίησε τὸ λόγο. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐδῶ δὲν μπορεῖτε νὰ πεῖτε ὅτι, ἐπειδὴ θυσιάζατε σ' ἐμένα, θυσιάζετε καὶ σ' ἐκείνους· καὶ αὐτὰ ἔγιναν στὴν ἔρημο, ὅπου κατ' ἐξοχὴ τοὺς προστάτεψε. «Καὶ περιφέρατε τῆ σκηνὴ τοῦ Μολόχ». Αὕτῃ ἦταν ἡ αἰτία τῶν θυσιῶν. «Καὶ θὰ σᾶς μεταφέρω πέρα ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα». Ἔτσι καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωση τῆς κακίας. Καὶ πῶς, «ἡ σκηνή», λέγει, «ἦταν μαρτυρία τοῦ Θεοῦ»;

ιοῦτο ἦν, ἵνα μάρτυρα τὸν Θεὸν ἔχωσιν. Οὐκοῦν εἰς τοῦτο μόνον ἦν «κατὰ τὸν τύπον» γάρ, φησί, «τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει»· ὥστε ἐν τῷ ὄρει ἢ ὑπογραφή γέγονε· καὶ αὕτη δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ περιφορητὴ ἦν, καὶ οὐκ ἐν τόπῳ κειμένη.

5 Μαρτυροῦν δὲ σκηνὴν οὐκ ἄλλου τινὸς χάριν, ἢ τῶν θανάτων καὶ τῶν προσιαγμάτων καλεῖ. "Ομῶς γοῦν καὶ αὕτη καὶ ἐκεῖνοι οὐκ εἶχον ναόν. "Αρα καὶ τὸν τύπον αὐτὸν αὐτὸς ὁ ἄγγελος ἔδωκεν.

«Ἐως τῶν ἡμερῶν», φησί, «Δαυίδ». "Ωστε οὐκ ἦν ναὸς 10 ἄχρι τότε, καίτοι καὶ τὰ ἔθνη ἐξέωσιτο, περὶ ὧν φησιν. «Ἐξέωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν παιτέρων ἡμῶν». Τοῦτο δὲ εἶπε, δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐκ ἦν τότε ναός. Τί λέγω; τοσαῦτα θάνατα, καὶ οὐδαμοῦ ναός; Οὕτω καὶ πρώτη ἢ σκηνή, καὶ οὐδαμοῦ ναός». Καὶ ἤτησεν εὐρεῖν χάριν ἐνώπιον 15 τοῦ Θεοῦ». Ἠτήσθη, καὶ οὐκ ὠκοδόμησεν· οὕτως οὐκ ἦν μέγα τι ὁ ναός, εἰ καὶ ἐνόμισάν τινες μέγαν εἶναι τὸν Σολομῶνια τῷ τὸν ναὸν οἰκοδομηῆσαι, οἱ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πατρὸς αὐτὸν προειδέσαν. "Οἱ δὲ οὐχὶ θελίῳ ἦν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἴσος, μόνον δὲ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως, 20 δῆλον αὐτὸ ἐπέισησεν, ἐπαγαγών· «Ἄλλ' οὐχ ὁ "Υψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς ὁ Προφήτης φησὶν· "Ο οὐρανός μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου». Οὐδὲ γὰρ ταῦτα ἄξια Θεοῦ, εἴ γε ποιήματά ἐστιν, εἴ γε τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔργα. "Ορα πῶς αὐτοὺς κατὰ μικρὸν ἀνάγει 25 δείκνυσι γὰρ διὰ τοῦ Προφήτου ὅτι οὐδὲ ταῦτα Θεοῦ ἄξια λέγειν. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ἐνιαῦθα καιαφορικῶς τῷ λόγῳ κέχρηται; Πολλὴ ἦν ἡ παρορησία μέλλοντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οἶμαι αὐτὸν ἀποκαλύψεως εἰδέναι. «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι ταῖς καρδίαις καὶ

21. "ΕΞ. 25, 40.

22. Πρ. 7, 48-49. Ἦσ. 66. 1.

23. Ἰερεμ. 6, 10. 9, 25-26.

Ἄλλὰ γι' αὐτὸ ἦταν, γιὰ νὰ ἔχουν μάρτυρα τὸ Θεό. Λοιπὸν μόνο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἦταν. Διότι λέγει· «Νὰ τὴν κατασκευάσει κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ποῦ εἶχε δεῖ στὸ ὄρος»²¹ ὥστε στὸ ὄρος ἔγινε ἡ σκιαγραφία τῆς· καὶ αὐτὴ ἡ σκηνὴ ἦταν στὴν ἔρημο φορητὴ καὶ δὲν ἦταν τοποθετημένη σ' ἕνα μέρος. Τὴν ἀποκαλεῖ δὲ σκηνὴ μαρτυρίου, ὄχι γι' ἄλλο λόγο, ἀλλὰ χάρη τῶν θαυμάτων καὶ τῶν προσταγμάτων. Ἄλλ' ὅμως οὔτε αὐτὴ, οὔτε καὶ ἐκεῖνοι εἶχαν ναό. Ἄρα καὶ τὸν τύπο αὐτὸ ὁ ἴδιος ὁ ἄγγελος τὸν ἔδωσε.

«Καὶ ἔμεινε», λέγει, «ἐκεῖ ἡ σκηνὴ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαυὶδ». Ὡστε δὲν ὑπῆρχε ναὸς μέχρι τότε· ἂν καὶ εἶχαν ἐκδιωχθεῖ οἱ ἐθνικοί, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει· «Τοὺς ὁποίους ἔδιωξε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Θεὸς μακριὰ ἀπὸ τοὺς προγόνους μας». Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπε γιὰ νὰ δείξει πάλι ὅτι δὲν ὑπῆρχε τότε ναός. Τί λέγω; τόσα πολλὰ θαύματα καὶ πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε ναός; Ἔτσι καὶ πρώτη ἦταν ἡ σκηνὴ καὶ πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε ναός. «Καὶ Ζήτησε ὁ Δαυὶδ νὰ βρεῖ χάρη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ζήτησε καὶ δὲν οἰκοδόμησε ναό· συνεπῶς δὲν ἦταν κάτι ἀπαραίτητο ὁ ναός, ἂν καὶ μερικοὶ θεώρησαν ὅτι εἶναι σπουδαῖος ὁ Σολομώντας, γιὰ τὸ ὅτι οἰκοδόμησε τὸ ναό, οἱ ὁποῖοι καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸν τοποθέτησαν πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὸν Πατέρα του. Ὅτι δὲ δὲν ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀλλ' οὔτε καὶ ἴσος, παρὰ μόνο κατὰ τὴ γνώμη πολλῶν, τὸ φανέρωσε προσθέτοντας· «Ἄλλ' ὁ ὑψιστος Θεὸς δὲν κοικεῖ σὲ χειροποίητους ναούς, καθὼς λέγει ὁ προφήτης. «Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ θρόνος μου, ἡ δὲ γῆ ὑποστήριγμα τῶν ποδιῶν μου»²². Διότι οὔτε αὐτὰ ἔχουν ἀξία γιὰ τὸ Θεό, ἐφόσον βέβαια εἶναι δημιουργήματα, ἐφόσον εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν του. Πρόσεχε πῶς σιγὰ σιγὰ ἀνυψώνει αὐτοὺς πνευματικὰ· διότι δείχνει μὲ τὸν Προφήτη, ὅτι οὔτε αὐτὰ εἶναι ἄξια νὰ λέγονται γιὰ τὸ Θεό. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, λέγει, ἔδῳ ὁμιλεῖ μὲ τόση σφοδρότητα; Ἦταν μεγάλο τὸ θάρρος του, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει· διότι καὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι τὸ γνώριζε ἐξ ἀποκαλύψεως. «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀναίσθητοι στὴν καρδιά καὶ τὴν ἀκοή σας».

τοῖς ὡσί». Καὶ τοῦτο προφητικόν οὐδὲν αὐτοῦ ἴδιον. «Ὑ-
μεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες
ὑμῶν καὶ ὑμεῖς». "Οἱτε οὐκ ἐβούλετο θυσίας εἶναι, ὑμεῖς ἐ-
θύετε· διε βούλειαι, πάλιν οὐ θύετε· διε οὐκ ἤθελε δοῦναι
5 ὑμῖν παραγγέλματα, ἐπισπάσαυθε· διε ἐλάβετε, ἡμελήσαυτε.
Πάλιν, διε εἰσιτήκει ὁ ναός, εἰδῶλα ἐθεραπεύετε· διε βούλε-
ται χωρὶς ναοῦ θεραπεύεσθαι, τὸ ἐναντίον ποιεῖτε. "Ορα,
οὐκ εἶπε, 'Τῷ Θεῷ ἀντιπίπτετε', ἀλλὰ «τῷ Πνεύματι»· οἵ-
τως οὐδεμίαν οἶδε διαφοράν. Καὶ τὸ μείζον «ὡς οἱ πατέρες
10 ὑμῶν», φησί, «καὶ ὑμεῖς». Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὠνείδιζεν,
ἐπειδὴ μεγάλα ἀεὶ ἐπὶ τοῖς παισὶν ἠῦχουν.

3. «Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν;
Καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως
τοῦ Δικαίου». "Ετι «τοῦ Δικαίου» λέγει, βουλόμενος αὐτοὺς
15 κατασιεῖλαι. «Οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς γεγένησθε».
Δύο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, διτι τε ἠγγνόησαν, καὶ διτι ἐφόνευσαν. «Οἵ-
τινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐ-
φυλάξαυτε». Τί ἐσσι τοῦτο; Τινὲς φασὶ τὸν ὑπ' ἀγγέλων λέ-
γειν διαταχθέντα. Οὐκ ἔσσι δέ· ποῦ γὰρ ἄγγελοι νόμον ἐ-
20 φάνησαν διατάττοντες; ἀλλὰ διαταχθέντα νόμον λέγει, τὸν
ἐγχειρισθέντα αὐτῷ δι' ἀγγέλου, τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ
θάτῳ· μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἦν; Οὐδὲν οὖν θαυμασιὸν τούτους,
ἐκεῖνα ποιήσαντας, φησί, καὶ ταῦτα ποιῆσαι. Εἰ τοὺς καταγ-
γείλαντας ἀνείλετε, πολλῷ μᾶλλον αὐτόν. Ἐνιαῦθα καὶ Θεῷ
25 καὶ ἀγγέλοις καὶ τοῖς προφήταις καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ πᾶ-
σι δείκνυσιν ἀπειθοῦντας, καθὼς καὶ ἐτέρωθί φησιν ἡ Γρα-
φή· «Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσια-
σιτήριά σου κατέσκαψαν». Οἱ τοίνυν ἀντιποιοῦμενοι λόγῳ τοῦ

24. Ἄριθμ. 27, 14. Ἦσ. 63, 10.

25. Γ' Βασιλ. 19, 10.

Καί αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι προφητικά· τίποτε ἀπ' ὅσα λέγει δὲν εἶναι δικό του. «Σεῖς πάντοτε ἀντιτίθεσθε στοῦ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅπως οἱ πατέρες σας ἀντιτάσσονταν, ἔτσι καὶ σεῖς»²⁴. Ὅταν δὲν ἤθελε θυσίαι, σεῖς θυσιάζατε, ὅταν θέλει, σεῖς πάλι δὲν θυσιάζετε· ὅταν δὲν ἤθελε νὰ σᾶς δώσει παραγγέλματα, σεῖς ἐπιδιώκατε αὐτά· ὅταν λάβατε, τὰ παραμελήσατε. Ἐπίσης, ὅταν συστήθηκε ὁ ναός, σεῖς λατρεύατε εἰδωλα, ὅταν θέλει νὰ λατρεύεται χωρὶς ναό, κάμνετε τὸ ἀντίθετο. Πρόσεχε, δὲν εἶπε ἄντιτίθεσθε στοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «στοῦ Πνεῦμα». Ἔτσι δὲν γνωρίζει καμιὰ διαφορὰ. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, «ὅπως ἀπειθοῦσαν οἱ πατέρες σας», λέγει, «ἔτσι καὶ σεῖς». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς κατηγοροῦσε, ἐπειδὴ πάντοτε καυχῶνταν ὑπερβολικὰ γιὰ τοὺς προγόνους τους.

3. «Ποιὸν ἀπὸ τοὺς προφῆτες δὲν καταδίωξαν οἱ πατέρες σας; Καὶ φόνευσαν ἐκείνους ποὺ προανήγγειλαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Δικαίου». Ἀκόμα λέγει, «Τοῦ Δικαίου», θέλοντας νὰ κάνει αὐτοὺς νὰ συναισθανθοῦν. «Τοῦ ὁποῖου σεῖς τώρα ἔχετε γίνει προδότες καὶ φονιάδες». Γιὰ δύο πράγματα τοὺς κατηγορεῖ, καὶ ὅτι τὸν ἀγνόησαν ὅταν ἦλθε, καὶ ὅτι τὸν φόνευσαν. «Σεῖς ποὺ λάβατε τὸ νόμον, μέσω διαταγῶν τῶν ἀγγέλων, καὶ δὲν τὸν τηρήσατε». Τί σημαίνει αὐτό; Μερικοὶ λέγουν, ὅτι ἐννοεῖ τὸ νόμον ποὺ εἶχαν διατάξει οἱ ἄγγελοι. Δὲν εἶναι ὁμως αὐτό· διότι ποῦ ἐμφανίσθηκαν οἱ ἄγγελοι νὰ διατάσσουν νόμον; ἀλλὰ διαταχθέντα νόμον ἐννοεῖ ἐκείνον, ποὺ παραδόθηκε στοῦ Μωϋσῆ, μὲ τὸν ἄγγελο ποὺ ἐμφανίσθηκε σ' αὐτὸν στὴ βᾶτο. Μήπως δηλαδὴ ἦταν ἄνθρωπος; Τίποτε λοιπὸν δὲν εἶναι περίεργο, ἐφόσον, λέγει, αὐτοὶ ἔκαναν ἐκεῖνα, νὰ πράξουν καὶ αὐτά. Ἐὰν φονεύσατε ἐκείνους ποὺ ἀνήγγειλαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία, πολὺ περισσότερο Αὐτόν. Ἐδῶ δείχνει αὐτοὺς νὰ ἀπειθοῦν καὶ στοῦ Θεοῦ, καὶ στοὺς ἀγγέλους, καὶ στοὺς προφῆτες καὶ στοῦ Πνεῦμα καὶ σὲ ὅλα, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει ἡ Γραφή· «Κύριε, τοὺς προφῆτες σου φόνευσαν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατεδάφισαν»²⁵. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ μὲ

νόμου ἔλεγον· «Εἰς Μωϋσῆν βλασφημεῖ». Ὁ δὲ δείκνυσιν ὅτι αὐτοὶ βλασφημοῦσι μᾶλλον οὐ μόνον εἰς Μωϋσῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς Θεόν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἄνωθεν τοιαῦτα ποιοῦσι, καὶ ὅτι αὐτοὶ τὰ ἔθνη κατέλυσαν, καὶ ὅτι οὐ χρεία τούτων λοιπόν, 5 καὶ ὅτι, ἐγκαλοῦντες καὶ λέγοντες Μωϋσεῖ ἐναντιοῦσθαι αὐτόν, αὐτοὶ τῷ Πνεύματι ἠναντιοῦντο (καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ φόβου), καὶ ἄνωθεν εἶχον τὴν ἔχθραν. Ὁρᾷς δι καὶ Μωϋσεῖ καὶ πᾶσι δείκνυσιν ἐναντιομένους αὐτούς, καὶ τὸν νόμον μὴ φυλάτιοντας; Καίτοι γε Μωϋσῆς εἶπε· «Προ- 10 φήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος»· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ τοῦτον ἐλεύσεσθαι προῦλεγον, καὶ ὁ Προφήτης, λέγων· «Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσεται μοι;» καὶ πάλιν· «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηρέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα;». Τοῦτο παρησία ἀνδρός, τὸν σιαυρὸν ἔχοντος.

15 Μιμώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ταύτην, εἰ καὶ πολέμου οὐκ ἔστι καιρὸς, ἀλλὰ παρησίας ἀεὶ καιρὸς ἔστιν «Ἐλάλου» γὰρ, φησὶν, «ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων. καὶ οὐκ ἠσχυνόμην». Ἄν τοίνυν Ἕλλησι συμπλεκώμεθα, οὕτως αὐτοὺς ἐπιστοιμίζωμεν χωρὶς θυμοῦ, χωρὶς τραχύτητος· ἂν 20 μὲν γὰρ μετὰ θυμοῦ τοῦτο ποιῶμεν, οὐκ ἔστι παρησία, ἀλλὰ πάθος εἶναι δοκεῖ, ἂν δὲ ἐπιεικῶς, ὄντως ἔστιν αὕτη παρησία· οὐκ γὰρ δυνατὸν ὁμοῦ κατὰ ταῦτόν καὶ κατόρθωμα εἶναι καὶ ἐλάτιωμα. Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς, εἰ μέλλομεν παρησίαν ἔχειν, καθαρὸς εἶναι τοῦ θυμοῦ, ἵνα μὴ ἐκείνῳ τις λογίσσεται 25 τὰ ρήματα. Καὶ δίκαια λέγῃς μετὰ θυμοῦ, τὸ πᾶν ἀπώλεσας, καὶ παρησιάζῃ, καὶ ρουθειῆς, καὶ ὀτιοῦν πράττης. Ὅρα τὸν ἄνδρα τοῦτον οὐ μετὰ θυμοῦ διαλεγόμενον· οὐ γὰρ δὴ ὕ-

26. Πρ. 6, 11.

27. Δευτ. 18, 18.

28. Ἦσ. 66, 1.

29. Ἀμώς 5, 25.

30. Ψαλμ. 118, 46.

τὸ λόγο ἀντιποιοῦνταν τὸ νόμο ἔλεγαν· «Βλασφημεῖ ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως»²⁶. Ὁ Στέφανος ὁμως δείχνει ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον βλασφημοῦν ὄχι μόνο ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἀπ' ἀρχῆς πράττουν αὐτά, καὶ ὅτι αὐτοὶ κατέλυσαν τὰ ἔθιμα, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη αὐτῶν τῶν ἀποδείξεων καὶ ὅτι κατηγορῶντας καὶ λέγοντας ὅτι αὐτὸς ἀντιτίθεται στὸ Μωϋσῆ, οἱ ἴδιοι ἀντιτίθονταν στὸ Πνεῦμα (καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ φόνο) καὶ ὅτι ἀπ' ἀρχῆς εἶχαν ἐχθρα. Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ ἀντιτίθενται καὶ στὸ Μωϋσῆ καὶ σ' ὄλους, καὶ ὅτι δὲν τηροῦν τὸ νόμο; Ἄν καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς εἶπε· «Προφήτη θὰ σᾶς ἀναστήσει ὁ Κύριος»²⁷ καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προέλεγαν ὅτι Αὐτὸς θὰ ἔλθει· καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Ποιὸν οἶκο θὰ ἀνοικοδομήσετε σ' ἐμένα;»²⁸ καὶ πάλι· «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίαι ἐπὶ σαράντα χρόνια;»²⁹. Αὐτὸ δείχνει θάρρος ἀνδρός, ποῦ ἔχει τὸ σταυρό.

Ἄς μιμούμαστε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτὸ τὸ θάρρος, ἂν καὶ δὲν εἶναι καιρὸς πολέμου, ἀλλὰ καιρὸς θάρρους πάντοτε ὑπάρχει· διότι λέγει· «Καὶ μιλοῦσα γιὰ τὶς μαρτυρίας, ποῦ ὑπάρχουν στὸ νόμο καὶ τὶς ἐντολές σου μπροστὰ στοὺς βασιλεῖς καὶ δὲν αἰσθανόμουν ντροπή»³⁰. Ἄν λοιπὸν ἐμπλακοῦμε σὲ διαμάχες μὲ τοὺς ἐθνικοὺς, ἔτσι ἅς ἀποστομώνουμε αὐτούς, χωρὶς θυμὸ καὶ σκληρότητα. Διότι, ἂν μὲν τὸ κάμνουμε αὐτὸ μὲ θυμὸ, δὲν θεωρεῖται αὐτὸ πλέον θάρρος, ἀλλὰ πάθος, ἂν δὲ μὲ ἐπιείκεια, πράγματι εἶναι αὐτὸ θάρρος· διότι δὲν εἶναι δυνατὸ συγχρόνως καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα καὶ κατόρθωμα καὶ ἐλάττωμα. Τὸ θάρρος εἶναι κατόρθωμα, ὁ θυμὸς ἐλάττωμα. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς, ἂν θέλουμε νὰ ἔχουμε θάρρος, νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὸ θυμὸ, γιὰ νὰ μὴ θεωρήσει κανένας τὰ λόγια ὅτι ἀνήκουν στὸ θυμὸ. Καὶ ἂν ἀκόμα λέγεις δίκαια μὲ θυμὸ, τὸ πᾶν ἔχασες, καὶ ἂν ἀκόμη ὁμιλεῖς μὲ θάρρος, καὶ ἂν νουθετεῖς, καὶ ἂν πράττεις ὅ,τιδήποτε. Πρόσεχε τὸν ἄνδρα αὐτὸν ποῦ δὲν ὁμιλεῖ μὲ θυμὸ· πράγματι λοιπὸν δὲν

βροισεν, ἀλλὰ προφητικοῦ αὐτοῦ ἀνέμνησε λόγου. "Οτι γὰρ οὐκ ἦν θυμοῦ ἔδειξεν, ὅτε κακῶς ἔπασχε, τότε ὑπὲρ αὐτῶν εὐχόμενος καὶ λέγων· «Μὴ σιήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Οὕτως, οὐκ ὀργιζόμενος αὐτοῖς, ἀλλὰ ἀλγῶν ὑπὲρ αὐ-
 5 τῶν καὶ δακνόμενος, ταῦτα ἐφθέγγετο· ἐπεὶ καὶ περὶ τῆς ὄψεως διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι «εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου», ἵν' αὐτοὺς ἐφελκύσῃται.

Καθαροὶ τοίνυν θυμοῦ ὤμεν. Οὐ κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνθα θυμὸς· ἐπικατάραιος ὁ θυμώδης. Οὐκ ἔστιν
 10 οὐδὲν ὑγιὲς προελθεῖν, ὅθεν θυμὸς ἔξεισι· καθάπερ γὰρ ἐν χειμῶνι θαλασιῶ πολὺς ὁ θόρυβος, μεγάλη ἡ κραυγὴ, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις καιρὸν φιλοσοφεῖν, οὕτως οὐδὲ ἐν θυμῷ.
 Ἄλλ' εἰ μέλλει τι φιλόσοφον ἢ λέγειν ἢ παιδεύεσθαι ψυχῇ, ὀφείλει πρότερον ἐν λιμένι εἶναι. Οὐχ ὀρᾶς πῶς, ὅταν βου-
 15 λώμεθα περὶ τινῶν ἀναγκαίων διαλεχθῆναι, τόπους θορύβου καθαρὸς παραιροῦμεν, ἐνθα ἡσυχία, ἐνθα γαλήνη, ἵνα μὴ ἐκκρουώμεθα. Εἰ δὲ ὁ ἔξωθεν ἐκκρούει θόρυβος, πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐνδον ταραχῇ. Κἂν εὐχηταί τις, εἰκῆ εὐχεται, μετὰ ὀργῆς καὶ θυμοῦ τοῦτο ποιῶν κἂν φθέγγεται, καταγέλασιος
 20 ἔσται· κἂν οἰγᾶ, πάλιν ὁμοίως· κἂν ἐσθήη, καὶ οὕτως ἐβλάθη· κἂν πίνη, κἂν μὴ πίνη, κἂν καθέζηται, κἂν σιήκη, κἂν βαδίζη, κἂν καθεύδη· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὀνείροις τοιαῦτα φαντάζονται. Τί γὰρ τῶν τοιούτων οὐκ ἄτοπον; Ὀφθαλμοὶ ἀηδεῖς, στόμα διεστραμμένον, μέλη κεκνημένα καὶ οἰδαίνοντα,
 25 γλῶσσα ἀκράτητος καὶ οὐθενὸς φειδομένη, διάνοια ἐξεσηκυῖα, σχήμα ἀπρεπές, πολλὴ ἢ ἀηδία. Ἴδε μοι τῶν δαιμονίων τούτων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν μεθυόντων καὶ μαινομένων, τί διεσήκασι ἀλλήλων; οὐχὶ μανία τὸ πᾶν ἐστι; Τί

ἔβρισε, ἀλλ' ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς ἓνα προφητικὸ λόγον. Διότι ὅτι δὲν ἦταν θυμωμένος τὸ ἀπέδειξε, ὅταν, ἐνῶ κακοπαθοῦσε, προσευχόταν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔλεγε· «Μὴ λογαριάσεις σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία αὐτή»³¹. Ἔτσι, χωρὶς νὰ ὀργίζεται ἐναντίον τους, ἀλλὰ πονώντας γι' αὐτοὺς καὶ ὑποφέροντας, ἔλεγε αὐτὰ τὰ λόγια· ἀφοῦ καὶ γιὰ τὸ ὅτι εἶδε αὐτὸν γι' αὐτὸ εἶπε, ὅτι «Εἶδα τὸ πρόσωπό του σὰν νὰ ἦταν πρόσωπο ἀγγέλου», γιὰ νὰ προσελκύσει αὐτούς.

Ἄς εἴμαστε λοιπὸν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ θυμό. Δὲν κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκεῖ πού ὑπάρχει θυμός· Ὁ κυριευμένος ἀπὸ θυμό εἶναι καταραμένος. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ προέλθει κανένα καλόν, ἀπὸ ἐκεῖ πού ὑπάρχει θυμός· διότι ὅπως σὲ θαλασσοταραχὴ ἐπικρατεῖ μέγας θόρυβος, μεγάλη κραυγὴ καὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἔχει κανένας τὸν καιρὸ νὰ φιλοσοφεῖ, ἔτσι οὔτε ὅταν κανένας εἶναι κυριευμένος ἀπὸ θυμό. Ἄλλ' ἂν ἡ ψυχὴ θέλει νὰ πεῖ κάτι τὸ φιλόσοφο, ἢ νὰ παιδαγωγηθεῖ, πρέπει προηγουμένως νὰ θρίσκει σὲ ἡρεμὴ κατάσταση. Δὲν βλέπεις πῶς, ὅταν θέλουμε νὰ μιλήσουμε γιὰ ὀρισμένα ἀναγκαῖα πράγματα, προσέχουμε νὰ βροῦμε χώρους ἀπαλλαγμένους ἀπὸ θόρυβο, ὅπου ὑπάρχει ἡσυχία, ὅπου ὑπάρχει γαλήνη, γιὰ νὰ μὴ ἐνοχλούμαστε; Ἐὰν δὲ ὁ ἐξωτερικὸς θόρυβος ἐνοχλεῖ, πολὺ περισσότερο ἢ ἐσωτερικὴ ἀναταραχὴ. Καὶ ἂν ἀκόμα προσεύχεται κανένας, μάταια προσεύχεται, ἐφόσον κάμνει αὐτὸ μὲ ὀργὴν καὶ θυμό· καὶ ἂν ἀκόμα ὁμιλεῖ, θὰ εἶναι καταγέλαστος· καὶ ἂν σιωπᾷ, πάλι ἔτσι θὰ εἶναι· καὶ ἂν τρώγει καὶ τότε βλάπτεται· καὶ ἂν πίνει, καὶ ἂν δὲν πίνει, καὶ ἂν κάθεται, καὶ ἂν στέκεται, καὶ ἂν βαδίζει, καὶ ἂν κοιμᾶται· καθόσον στὰ ὄνειρα τέτοια φαντάζεται. Διότι τί ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἄτοπο; Ὁφθαλμοὶ ἄσχημοι, στόμα διεστραμμένο, μέλη τρέμοντα καὶ ἐξογκωμένα, γλῶσσα ἀκράτητη καὶ χωρὶς νὰ ἀφήνει ἀπειρακτὸ τίποτα, σκέψη γεμάτη παραφροσύνη, στάση ἀπρεπῆς, πολλὴ ἀηδία. Πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δαιμονισμένων καὶ τῶν μεθυσμένων καὶ τῶν μανιακῶν, σὲ τί διαφέρουν μεταξύ τους; Δὲν εἶναι τὸ

γάρ, εἰ πρὸς καιρὸν τοῦτο γίνεται; Καὶ γὰρ ὁ μαινόμενος
 πρὸς καιρὸν κατέχεται· τούτου δὲ τί χειρὸν; Καὶ οὐκ αἰσχύ-
 ρονται ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ· Ὅυκ ἦδειν, φησί, ἰτί εἶπον. Καὶ
 διὰ τί μὴ ἦδεις τοῦτο ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ὁ λογισμὸν ἔχων;
 5 διὰ τί τὰ τῶν ἀλόγων ποιεῖς, καθάπερ ἵππος ἄγριος, ἀπὸ
 θυμοῦ καὶ ὀργῆς συναρπαγείς; Καὶ μὴν ἡ ἀπολογία, ἐγκλή-
 ματος ἀξία. Εἶθε γὰρ ἦδεις, ἂ ἔλεγες. Τοῦ θυμοῦ, φησὶν,
 ἐστὶ τὰ ρήματα οὐκ ἐμά. Πῶς ἐκείνου; Καὶ μὴν ὁ θυμὸς
 οὐκ ἔχει ἰσχύν, ἂν μὴ παρὰ σοῦ λάβῃ. Ὡς καὶ ἂν εἴποι τις·
 10 Ἐτῆς χειρὸς ἐστίν, οὐκ ἐμὰ τὰ τραύματα. Τί οἶει μάλιστα
 δεῖσθαι θυμοῦ; οὐχὶ πόλεμον καὶ μάχην; Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ
 ἂν μετὰ θυμοῦ τι γίνηται, τὸ πᾶν διέφθαρται καὶ ἀπόλωλε·
 μάλιστα γὰρ τοὺς μαχομένους θυμοῦσθαι οὐ χροῖ· μάλιστα τοὺς
 ὑβρίζοντας θυμοῦσθαι οὐ χροῖ. Καὶ πῶς ἐνὶ μάχεσθαι; φησί.
 15 Λόγω, ἐπεικειά· μάχη γὰρ ἐστὶ τὸ ἐξ ἐναντίας σιῆσαι. Ἡ
 οὐχ ὀρθῶς καὶ τούτους τοὺς πολέμους νόμῳ καὶ διατάξει καὶ
 καιροῖς ὠρισμένους; Θυμὸς γὰρ οὐδέν ἐστίν, ἢ ὀρμὴ ἄλο-
 γος· ἀλόγῳ δὲ οὐδέν λογικὸν γενέσθαι δυνατὸν.

4. Ἐπεὶ καὶ οὗτος τοιαῦτα ἐφθέγγετο, καὶ οὐκ ἐθυμοῦ-
 20 το. Καὶ ὁ Ἡλίας ἔλεγεν, «Ἐως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφο-
 τέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν;», καὶ οὐκ ἐθυμοῦτο. Καὶ ὁ Φινε-
 ἐς ἔσφαξε, καὶ οὐκ ἐθυμοῦτο· ὁ γὰρ θυμὸς οὐκ ἀφήσιν ἰ-
 δεῖν, ἀλλά, καθάπερ ἐν νυκτιμαχίᾳ πάντα συνδήσας, καὶ
 ὀφθαλμοὺς καὶ ὠτια, οὕτως ἄγει, ὅπου περ ἂν ἐθέλῃ. Ἀπαλ-
 25 λαγῶμεν οὖν τούτου τοῦ δαίμονος· ἀρχόμενον αὐτὸν κατα-
 στείλωμεν· τὴν σφραγίδα ἐπιθῶμεν τῷ σιγήθει, καθάπερ τι-
 νὰ χαλινόν. Κύων ἐστὶν ἀναιδὴς ὁ θυμὸς· ἀλλὰ μαθέτω ἂ-

32. Γ' Βασιλ. 18, 21.

33. Ἀριθμ. 25, 6-16.

πᾶν μανία; Διότι τί καὶ ἂν αὐτὸ συμβαίνει πρὸς στιγμή; Καθόσον καὶ ὁ μανιακὸς πρὸς στιγμή κυριεύεται ἀπὸ μανία· τί δὲ ὑπάρχει χειρότερο ἀπ' αὐτό; Καὶ δὲν ντρέπονται κατὰ τὴν ἀπολογία· δὲν γνῶριζα, λέγει, τί εἶπα. Καὶ γιατί δὲν γνῶριζες αὐτὸ σὺ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ποὺ ἔχεις λογισμό; γιατί κάμνεις ἐκεῖνα ποὺ κάμνουν τὰ ἄλογα ζῶα, σὰν ἀκριβῶς ἄγριος ἵππος, ποὺ καταλαμβάνεται ἀπὸ ὀργή καὶ θυμό; Καὶ ὅμως ἡ ἀπολογία αὐτὴ εἶναι ἀξιοκατάκριτη. Μακάρι νὰ ἤξερες, αὐτὰ ποὺ ἔλεγες. Τοῦ θυμοῦ, λέγει, εἶναι τὰ λόγια, ὄχι δικά μου. Πῶς εἶναι ἐκεῖνου; Καὶ ὅμως ὁ θυμὸς δὲν ἔχει δύναμη, ἂν δὲν λάβει αὐτὴν ἀπὸ σένα. "Ὅπως καὶ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, 'Τὰ τραύματα εἶναι τοῦ χεριοῦ, δὲν εἶναι δικά μου'. Ποιὸ νομίζεις περισσότερο ὅτι χρειάζεται τὸ θυμό; Δὲν τὸν χρειάζεται ὁ πόλεμος καὶ ἡ μάχη; Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ ἂν γίνεται κάτι μὲ θυμό, τὸ πᾶν καταστράφηκε καὶ χάθηκε· διότι περισσότερο ἐκεῖνοι ποὺ μάχονται δὲν πρέπει νὰ θυμώνουν· περισσότερο ἐκεῖνοι ποὺ βρίζουν, δὲν πρέπει νὰ θυμώνουν. Καὶ πῶς, λέγει, εἶναι δυνατό νὰ μάχονται; Μὲ λόγο, μὲ ἐπιείκεια· διότι μάχη εἶναι νὰ σταθεῖ κανένας στὴν ἀντίθετη πλευρά. "Ἡ δὲν βλέπεις ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ πόλεμοι ἔχουν καθορισθεῖ νὰ γίνονται μὲ νόμο, μὲ διάταξη καὶ σὲ ὀρισμένους καιροὺς; Διότι θυμὸς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ παράλογη ὀρμή· σὲ ἓνα δὲ παράλογο τίποτε λογικὸ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνει.

4. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἔλεγε παρόμοια, καὶ δὲν θύμωνε. Καὶ ὁ Ἥλιος ἔλεγε, «Μέχρι πότε θὰ χωλαίνετε καὶ μὲ τὰ δυὸ σας πόδια;»²², καὶ δὲν θύμωνε. Καὶ ὁ Φινεὸς ἔσφαξε καὶ δὲν ὀργιζόταν²³. Διότι ὁ θυμὸς δὲν ἀφήνει νὰ βλέπει κανεὶς, ἀλλὰ, ὅπως ἀκριβῶς σὲ νυκτερινὴ μάχη, ἀφοῦ δέσει τὰ πάντα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τ' αὐτιά, ἔτσι ὀδηγεῖ, ὅπου θέλει. "Ἄς ἀπαλλαγούμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν τὸ δαίμονα, ὅς τὸν καταστείλουμε ὅταν βρίσκεται στὴν ἀρχὴ του, ὅς θέσουμε τὴ σφραγίδα στὸ στήθος μας, σὰν ἀκριβῶς κάποιον χαλινό. Ὁ θυμὸς εἶναι σκύλος ξεδιάντροπος· ἄλλ' ὅς μάθει νὰ ὑπακούει στὸ νόμο. "Ἄν

κούειν τοῦ νόμου. Ἐάν ἡ κύων ἐν ποιμνῇ οὕτως ἄγριος, ὡς
 μὴ πείθεσθαι προσιάτιοντι τῷ βουκόλῳ, μηδὲ ἐπιγινώσκειν
 αὐτοῦ τὴν φωνήν, πάντα ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται. Μετὰ
 τῶν προσβάτων νέμεται· ἀλλὰ, ἐὰν ἀπογεύηται τῶν προσβά-
 5 των, ἄχρησιός ἐστι καὶ κατασφάτιται. Εἰ ἔμαθεν ἀκούειν
 σου, θρέψον τὸν κύνα· χρησιμὸς ἐστι κατὰ τῶν λύκων, κατὰ
 τῶν πειραιῶν, κατὰ τοῦ λησιάρχου ὑλακτῶν, οὐ κατὰ προ-
 βάτων, οὐδὲ κατὰ οἰκείων· ἂν μὴ ἀκούῃ, πάντα διαφθείρει·
 ἂν μάθῃ καταφρονεῖν, πάντα ἀπολλύει. Τὸ τοίνυν ἡμερον
 10 τὸ ἐν σοὶ μὴ ἀναλισκέτω, ἀλλὰ φυλατιέτω ὁ θυμὸς, καὶ πῖον
 ποιείτω· φυλάξει δέ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ νέμεσθαι κα-
 ταστήσῃ, ἂν τοὺς μιαινοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς κα-
 τανάλισκῃ, ἂν τὸν διάβολον διώκῃ πανταχόθεν. Οὕτως ἐπι-
 εἰκία διασώζεται, διὰ μὴδαμοῦ τῷ πλησίον κακὸν τι λο-
 15 γιζόμεθα· οὕτως αἰδέσιμοι γινόμεθα, διὰ μὴ μαυθάνωμεν
 ἀναίσχυντι· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀναίσχυντον ποιεῖ, ὡς πονη-
 ρὸν συνειδὸς. Διὰ τί αἱ πόρνοι ἀναίσχυντοί εἰσι; διὰ τί αἱ
 παρθένοι αἰσχυντηλαί; Οὐκ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖναι;
 οὐκ ἀπὸ τῆς σωφροσύνης αἰται; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀναίσχυν-
 20 τον ποιεῖ, ὡς ἁμαρτία.

Καὶ μὴν τοῦναντίον, φησί, καταναίσχυνει. Ναί, τὸν κα-
 ταγνόγια ἑαυτοῦ· τὸν δὲ ἀπηρνηθριασμένον, καὶ ἱταμώτερον
 ἐργάζεται· ὁ γὰρ ἀπογνοὺς ἑαυτοῦ, θρασὺς γίνεται «ἄσεβῆς»
 γὰρ, φησὶν, «ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ». Ὁ δὲ
 25 ἀναίσχυντος, καὶ ἱταμὸς ἂν εἴη· ὁ δὲ ἱταμὸς, καὶ θρασὺς.
 Βούλει μαθεῖν πότε ἀναλίσκεται ἐπιείκεια; Ὅταν πονηροὶ
 λογισμοὶ αὐτὴν διαμασῶνται. Ἀλλὰ, εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει,
 διὰ μὴ ὁ κύων ἔσθηκε μέγα ὑλακτῶν, οὐδὲ οὕτως ἀπογινώ-

ὑπάρχει ἓνας σκύλος σὲ ἓνα κοπάδι, τόσο ἄγριος, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούει στὸν ποιμένα ὅταν τὸν διατάσσει, καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίζει τὴ φωνή του, τὰ πάντα χάθηκαν καὶ καταστράφηκαν. Τρέφεται μαζί μὲ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἂν τρώγει τὰ πρόβατα εἶναι ἄχρηστος καὶ θανατώνεται. Ἐὰν ἔμαθε νὰ ὑπακούει σὲ σένα, θρέψε τὸν σκύλο· εἶναι χρήσιμος ἐναντίον τῶν λύκων, ἐναντίον τῶν κλεπτῶν, ἐναντίον τοῦ λήσταρχου, ὅταν γαυγίζει, καὶ ὄχι ἐναντίον τῶν προβάτων, οὔτε ἐναντίον τῶν δικῶν του. "Ἄν δὲν ὑπακούει, τὰ πάντα τὰ καταστρέφει· ἂν μάθει νὰ καταφρονεῖ, τὰ πάντα τὰ καταστρέφει. Τὴν ἡμερότητα λοιπὸν ποῦ ὑπάρχει σὲ σένα, ἃς μὴ τὴν καταστρέφει ὁ θυμός, ἀλλὰ ἃς τὴν διαφυλάττει καὶ ἃς τὴν ἐπαυξάνει· θὰ τὴν φυλάξει δὲ καὶ θὰ τὴν καταστήσει πολὺ ἀσφαλὴ, ἂν ἐξαφανίζει τοὺς μιαροὺς καὶ πονηροὺς λογισμοὺς, ἂν καταδιώκει τὸ διάβολο ἀπὸ παντοῦ. "Ἐτσι μόνο διασώζεται ἡ ἐπιείκεια, ὅταν δὲν σκεπτόμαστε καθόλου κανένα κακὸ γιὰ τὸν πλησίον. "Ἐτσι γινόμαστε σεβαστοί, ὅταν δὲν μαθαίνουμε νὰ εἶμαστε ἀδιάντροποι. Τίποτε δὲν κάμνει τὸν ἄνθρωπο τόσο ἀδιάντροπο, ὅσο ἡ πονηρὴ καὶ διεστραμμένη συνείδηση. Γιατί οἱ πόρνες εἶναι ἀδιάντροπες; γιατί οἱ παρθένες εἶναι ντροπαλές; δὲν εἶναι ἐκεῖνες τέτοιες ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας; δὲν εἶναι αὐτὲς τέτοιες ἐξ αἰτίας τῆς σωφροσύνης τους; Διότι τίποτε δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο τόσο ἀδιάντροπο, ὅσο ἡ ἀμαρτία.

Καὶ ὅμως, λέγει, τὸ ἀντίθετο καταντροπιάζει αὐτόν. Ναί, ἐκεῖνον ποῦ ἔχει γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῶ ἐκεῖνον ποῦ δὲν κοκκινίζει ἀπὸ ντροπὴ καὶ τὸν κάμνει περισσότερο αὐθάδη· διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, γίνεται θρασύς· καθόσον λέγει «Ὁ ἀσεβὴς ὅταν βυθισθεῖ στὴν κακία, καταφρονεῖ»²⁴. Ὁ δὲ ἀδιάντροπος εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ καὶ ἀναιδής, ὁ δὲ ἀναιδής νὰ γίνῃ καὶ θρασύς. Θέλεις νὰ μάθεις πότε ἡ ἐπιείκεια ἐξαφανίζεται; Ὅταν τὴν κυριεύουν οἱ πονηροὶ διαλογισμοί. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη καὶ αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ ὁ σκύλος δὲν σταματᾷ νὰ γαυγίζει δυνατὰ, οὔτε τότε πρέπει νὰ

σκειν χρή. Ἔστι γὰρ ἡμῖν καὶ σφενδόνη καὶ λίθος (ἴσπερ τὸ λεγόμενον), ἔστιν ἡμῖν καὶ δόρυ, καὶ μάνδρα, καὶ σηκός, ἐν ᾧ φυλάξομεν τοὺς λογιισμοὺς αἰνεῖς. Ἄν ὁ κύων σαίνῃ μὲν τὰ πρόβατα, ἀγριαίνῃ δὲ κατὰ τῶν ἔξω καὶ ἀγρουπνῆ, 5 τοῦτο ἀρειτὴ κυνός, κἂν λιμώτῃ, μὴ γεύεσθαι τῶν προβάτων, κἂν ἐν πλησμονῇ ᾗ, μὴ φείδεσθαι τῶν λύκων. Τοιοῦτον καὶ ὁ θυμὸς· κἂν δάκνηται, τῆς ἐπιεικείας μὴ ἀφίστασθαι, κἂν ἐν ἡσυχίᾳ ᾗ, διεγείρεσθαι πρὸς τοὺς πονηροὺς λογιισμοὺς, καὶ τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ πληττιον μὴ καταλυμπάνειν, ἀλλ' ἐπι- 10 γινώσκειν, τὸ δὲ ἀλλότριον καὶ σαῖνον λυμαίνεσθαι. Σαίνει ὁ διάβολος πολλάκις, ὡς ὁ κύων, ἀλλὰ γνώτω πᾶς ὅτι ἀλλότριός ἐστιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀρειτήν, κἂν λυπῆ, σαίνωμεν καὶ τὴν κακίαν, κἂν εὐφραίνῃ, ἀποσιρφεώμεθα.

Μὴ γενώμεθα χεῖρους τῶν κυνῶν, οἳ, μαστιζόμενοι καὶ 15 ἀγχόμενοι, οὐκ ἀφίστανται. Ἄν δὲ αὐτοὺς καὶ τρέφῃ ὁ ἀλλότριος, πῶς οὐ μᾶλλον θλάψουσιν; Ἔστιν ὅτιε χρήσιμος ὁ θυμὸς, ἀλλ' ὅταν ὑλακτῆ κατὰ τῶν ἀλλοτρίων. Τί ἐστιν «Ὁ δορυζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ»; Ἀντὶ τοῦ ἡμῖν σαίνεσαι, μηδὲ ἐκδίδκει· ἂν ἕτερον ἴδῃς, ἀπολλύμενον, ὄρεξον 20 χεῖρα. Οὐκ ἔτι θυμὸς λοιπὸν τοῦτο ἐστιν, ὅταν τῆς οἰκείας συμπαιθείας ἀπηλλαγμένος ᾗ. Ἐλαβεν ὁ Δαυὶδ τὸν Σαούλ, καὶ οὐκ ἐθυμώθη, οὐδὲ ἐνέπηξε τὸ δόρυ, πὸν ἐχθρὸν λαθῶν, ἀλλ' ἡμύνατο τὸν διάβολον. Ὁ Μωϋσῆς, ὅτι μὲν ἀλλότριον ἀδικοῦντα εἶδε, καὶ ἀνεῖλεν, ὅτι δὲ οἰκεῖον, οὐκ ἔτι· ἀλλὰ 25 τοὺς μὲν ἀδελφοὺς κατήλλαπτεν, ἐκείνους δὲ καὶ ἀπωθεῖτο.

ἀπογοητευόμαστε. Διότι ὑπάρχει σὲ μᾶς καὶ σφενδὼνη καὶ λίθος (καταλαβαίνεται αὐτὸ ποῦ λέγω), ὑπάρχει καὶ δόρυ, καὶ μάνδρα καὶ περίφραγμα, μέσα στὸ ὁποῖο θὰ διαφυλάξουμε τοὺς λογισμοὺς ἀβλαβεῖς. "Ἄν ὁ σκύλος φροντίζει μὲν τὰ πρόβατα, ἀγριεύει δὲ ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων ποῦ τὰ ἀπειλοῦν καὶ ἀγρυπνεῖ, αὐτὸ εἶναι ἀρετὴ τοῦ σκύλου, καὶ ἂν ἀκόμα δηλαδὴ πεινᾶ, νὰ μὴ τρώγει τὰ πρόβατα, καὶ νὰ μὴ λυπᾶται τοὺς λύκους, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι χορτάτος. Παρόμοιο πράγμα εἶναι καὶ ὁ θυμὸς· καὶ ἂν ἀκόμα προσβάλλεται κάποιος νὰ μὴ ἐγκαταλείπει τὴν ἐπιείκεια, καὶ ἂν ἀκόμα ἡρεμεῖ, νὰ ἐξεγείρεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν λογισμῶν· καὶ ἐκεῖνο μὲν ποῦ εἶναι δικό του, καὶ ὅταν τὸν πληγώνει, νὰ μὴ τὸ ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίζει, τὸ δὲ ξένο, καὶ ἂν ἀκόμα δείχνει ἐνδιαφέρον γι' αὐτόν, νὰ τὸ καταστρέφει. Κολακεύει ὁ διάβολος πολλές φορές ὅπως ὁ σκύλος, ἀλλὰ ἄς μάθει ὁ καθένας, ὅτι εἶναι ξένος. "Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἔμεῖς ἄς φροντίζουμε γιὰ τὴν ἀρετὴ μὲ χαρὰ, ἀκόμη καὶ ἂν μᾶς λυπεῖ, καὶ ἄς ἀποστρεφόμεσθε τὴν κακία, ἔστω καὶ ἂν μᾶς εὐχαριστεῖ.

"Ἄς μὴ γίνουμε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς σκύλους, ποῦ καὶ ὅταν μαστιγώνονται καὶ βασανίζονται, δὲν ἀπομακρύνονται. "Ἄν δὲ αὐτοὺς τοὺς τρέφει καὶ ὁ ξένος, πῶς δὲν θὰ μᾶς βλάψουν περισσότερο; Κάποτε εἶναι χρήσιμος ὁ θυμὸς, ἀλλὰ ὅταν στρέφεται ἐναντίον τῶν ξένων. Τί σημαίνει τό, «"Ὅτι ὁ καθένας ποῦ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, χωρὶς σοβαρὸ λόγο»²⁵; Λέχθηκε ἀντὶ τοῦ 'μὴ προβάλλεις ἄμυνα γιὰ τὸν ἑαυτό σου, καὶ νὰ μὴ ἐκδικεῖσαι· ἂν δεῖς κάποιον νὰ χάνεται, δῶσε χέρι βοήθειας'. Δὲν εἶναι πλέον αὐτὸ θυμὸς, ὅταν εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὸ πάθος σου. Συνέλαβε ὁ Δαυὶδ τὸν Σαοὺλ, καὶ δὲν ὀργίσθηκε, οὔτε τὸν κάρφωσε μὲ τὸ δόρυ, ἂν καὶ συνέλαβε τὸν ἐχθρό, ἀλλὰ πρόβαλε ἄμυνα ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Ὁ Μωϋσῆς ὅταν μὲν εἶδε ξένο νὰ ἀδικεῖ, τότε φόνευσε αὐτόν, ὅταν ὅμως εἶδε ὁμόφυλο δὲν ἔπραξε τίποτε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀδελφοὺς συμφιλίωνε, τοὺς δὲ ξέ-

Καίτοι προάτιον αὐτὸν ἢ Γραφή μαρτυρεῖ, ἀλλ' ὅμως ἦν
καὶ διεγυγερμένος. Ἄλλ' οὐχ ἡμεῖς· ἀλλά, ἔνθα μὲν προά-
τητα ἐπιδείκνυσθαι χρή, πάντων θηρίων ἔσμεν ἀγριώτεροι,
ἔνθα δὲ διεγερθῆναι, πάντων νωθέστεροι καὶ ὑπνηλότεροι.
5 Ἐπεὶ οὖν οὐκ εἰς δέον κεχρήμεθα τοῖς ἐν ἡμῖν, διὰ τοι τοῦτο
καὶ εἰς οὐδὲν δέον ὁ θίος ἡμῖν ἀνάλωται. Οὕτω καὶ ἐν οκεύ-
σειν, ἐὰν ἄλλω ἄλλως χρήσηται τις, τὰ πάντα ἀπόλλυοι·
οἶον, ἂν, μάχαιραν λαβὼν τις, ἔνθα αὐτῇ χρῆσθαι δεῖ, μὴ
χρῶτο, ἀλλὰ τῇ χειρὶ τοῦτο ποιοῖ, οὐδὲν πλέον ἐργάσεται,
10 ὥπερ καὶ ὁ ἔνθα τῇ χειρὶ χρήσασθαι χρή, τὴν μάχαιραν
μειταχειρίζων, πάντα ἂν ἀπολέσειεν· οὕτω δὲ καὶ ἰατρός,
ἔνθα ἂν τέμνειν δέη, μὴ τέμνων, καί, ἔνθα ἂν μὴ χρή, τέ-
μνων, πάντα διαφθείρει.

Διό, παρακαλῶ, ἡμεῖς εἰς καιρὸν χρώμεθα τῷ πράγμα-
15 τι· θυμοῦ γὰρ καιρὸς οὐδαμοῦ, ὅταν ἑαυτοῖς βοηθῶμεν· ἂν
δὲ ἐτέρους διορθῶσαι χρή, τότε μάλιστα αὐτῷ χρῆσθαι δεῖ,
ἵνα ἐτέρους ἐξαρπάσωμεν. Οὕτω καὶ ἰσόθεοι ἐσόμεθα, τὸ ἀ-
όργητον πανταχοῦ διατηροῦντες, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευ-
ξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
20 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

νους καὶ τοὺς ἀπομάκρυνε. Ἄν καὶ ἡ Γραφή ἀναφέρει γι' αὐτόν, ὅτι ἦταν πραότατος, ἀλλ' ὅμως ἦταν καὶ εὐέξαπτος. Ἐμεῖς ὅμως δὲν κάμνουμε τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὅπου μὲν πρέπει νὰ δείχνουμε πραότητα, ἐκεῖ εἴμαστε ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία ἀγριώτεροι, ὅπου δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε εὐέξαπτοι, ἐκεῖ εἴμαστε νωθρότεροι ἀπὸ ὅλους καὶ πιὸ ἀδιάφοροι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν χρησιμοποιοῦμε ὅπως πρέπει τὶς ἰκανότητες ποὺ ἔχουμε μέσα μας, γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ βίος μας γιὰ τίποτε τὸ πρέπον δὲν ἔχει δαπανηθεῖ. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ σκεῦη, ἂν κάποιος χρησιμοποιήσῃ σκεῦος προοριζόμενον γι' ἄλλο σκοπὸ, τότε τὰ πάντα χάνονται· παράδειγμα, ἂν κάποιος παίρνοντας μαχαίρι, δὲν τὸ χρησιμοποιήσῃ γιὰ ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται, ἀλλὰ μὲ τὸ χέρι κάμνῃ τὸ ἔργο αὐτοῦ, τίποτε περισσότερο δὲν θὰ ἐπιτύχει· ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ χέρι, χρησιμοποιεῖ τὸ μαχαίρι, εἶναι δυνατόν τὰ πάντα νὰ καταστρέψῃ· λοιπὸν καὶ ὁ ἰατρός, ἂν ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ χειρουργεῖ, δὲν χειρουργεῖ, καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν πρέπει, χειρουργεῖ, τὰ πάντα τὰ καταστρέφει.

Γι' αὐτὸ παρακαλῶ ἐμεῖς ἄς χρησιμοποιοῦμε τὸ πράγμα στὴν κατάλληλη περίσταση. Διότι ὅταν βοηθοῦμε τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν ὑπάρχει ποτὲ καιρὸς θυμοῦ· ἂν δὲ χρειάζεται νὰ διορθώσουμε ἄλλους, τότε πρὸ πάντων πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε αὐτόν, γιὰ νὰ τοὺς σώσουμε. Ἔτσι καὶ θὰ γίνουμε ὅμοιοι μὲ τὸ Θεό, ἐὰν πάντοτε κρατοῦμε τὸν ἑαυτὸν μας μακριὰ ἀπὸ τὴν ὀργή, καὶ θὰ ἐπιτύχουμε τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸ ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'

(Πραξ. 7, 54 - 8, 25)

«*Ἀκούοντες δὲ ταῦτα, διεπρόντιο παῖς καρδίαις αὐ-
τῶν, καὶ ἔβρουγον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν*».

- 5 1. *Πῶς οὐκ ἔλαβον ἐκ τῶν εἰρημένων ἀφορμὴν εἰς τὸ ἀνελεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἔτι μαίνονται καὶ ζητοῦσιν αἰτίαν, θαυμάσαι ἄξιον. Οὕτως αἰεὶ ἐν κακοῖς εἰσιν οἱ ἀδικοῦντες. Καθάπερ οὖν οἱ ἀρχιερεῖς ἀποροῦντες ἔλεγον, «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;», οὕτω δὴ καὶ οὗτοι διαπρόντιοι.*
- 10 *Καὶ μὴν ὁ θυμωθῆναι ὀφείλων ἐκεῖνος ἦν, ὁ μηδὲν ἀδικήσας, τὰ δὲ τῶν ἡδικηκότων παθῶν καὶ συκοφαντούμενος. Ἄλλ' οἱ συκοφάνται μᾶλλον ἐλέγχονται καὶ ταύτη οὕτως ἀληθές, ὅπερ αἰεὶ ἔλεγον, ὅτι 'τὸ ποιεῖν κακῶς τοῦτό ἐστι πὸ πάσχειν κακῶς', καίτοι αὐτὸς οὐδὲν ἐσυκοφάντησεν,*
- 15 *ἀλλ' ἀπέδειξεν. Οὕτως, ὅταν ὑβρίζωμεθα ἐν οἷς οὐ συνοίδαμεν, οὐδὲν πάσχομεν. Ἐβούλοντο μὲν οὖν ἀνελεῖν, ἀλλ' οὐ ποιοῦσι τοῦτο, αἰτίαν θέλοντες εὐλογον περιθεῖναι τῷ τολμήματι. Τί οὖν; ἢ ὕβρις οὐκ ἦν εὐλογος; Οὐκ ἦν ἀπιοῦ ἢ ὕβρις, ἀλλὰ τοῦ προφήτου κατηγορία ἢ ἐκόντες καὶ ἀνεβάλλοντο, ὥστε μὴ δόξαι διὰ τὰ εἰς αὐτοὺς αὐτὸν ἀνελεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ δι' ἀσέβειαν. Τοῦτο δὲ εὐσεβείας ἦν τὸ ρῆμα. Διό, μετὰ τοῦ ἀνελεῖν ἐπιχειροῦντες καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ βλάψαι, «διεπρόντιο» ἐφοβοῦντο γάρ, μὴ πάλιν καινόν τι περὶ αὐτὸν ἄλλο γένηται. Εἶτα, ὅπερ ἐπὶ*
- 20

1. Πρ. 7, 54.

2. Πρ. 4, 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄

(Πραξ. 7, 54 - 8, 25)

«Ἐνῶ δὲ ἄκουαν αὐτὰ αἰσθάνονταν τις καρδιές τους νὰ σχίζονται ἀπὸ ἄγριο θυμὸ καὶ ἔτριζαν τὰ δόντια τους ἐναντίον του»¹.

1. "Ἄξιο ἀπορίας εἶναι πῶς δὲν ἔλαβαν ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ ὅσα εἶχε πεῖ γιὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλ' ἀκόμα μαίνονται καὶ ζητοῦν αἰτία. "Ἐτσι πάντοτε οἱ ἀδικοῦντες βρίσκονται σὲ κατάσταση κακίας. "Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ ἀρχιερεῖς ἀπορώντας ἔλεγαν, «Τί νὰ κάνουμε μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς;»², ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἐξοργίζονται. Καὶ ὅμως αὐτὸς ποὺ ἔπρεπε νὰ ὀργισθεῖ ἦταν ἐκεῖνος, ποὺ δὲν διέπραξε μὲν καμιὰ ἀδικία, ἔπαθε δὲ τὰ ὅσα παθαίνουν ὅσοι ἀδικοῦν, καὶ συκοφαντήθηκε. 'Ἄλλ' οἱ συκοφαντοῦντες περισσότερο ἐλέγχονται καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτό· ἔτσι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ πάντοτε ἔλεγα, ὅτι 'τὸ νὰ κακοποιεῖ κανένας, εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ κακοποιεῖται', ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς καθόλου δὲν συκοφάντησε, ἀλλ' ἀπέδειξε τὴν ἀλήθεια τῶν ὄσων τοὺς εἶπε. "Ἐτσι, ὅταν βριζόμαστε γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν γνωρίζομε, τίποτε δὲν παθαίνομε. "Ἦθελαν λοιπὸν νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνουν, ἐπειδὴ ἤθελαν ν' ἀποδώσουν στὸ ἐγχείρημά τους κάποια εὐλογη αἰτία. Τί λοιπόν; ἡ ὕβρη δὲν ἦταν εὐλογη; δὲν ἦταν ἡ ὕβρη δική του, ἀλλὰ κατηγορία τοῦ προφήτη· ἢ θεληματικὰ ἀνέβαλλαν τὴ θανάτωση, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὸν φόνευσαν, γιὰ ὅσα εἶπε γι' αὐτούς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ Χριστό, ἀλλὰ ὅτι τὸν φόνευσαν γιὰ ἀσέβεια. Αὐτὸς δὲ ὁ λόγος ἦταν λόγος εὐσέβειας. Γι' αὐτό, ἐπιχειρώντας μετὰ τὴ θανάτωσή του νὰ μειώσουν καὶ τὴ δόξα του, «ἐξοργίζονται». Διότι φοβοῦνταν, μήπως συμβεῖ τίποτε καινούριο σχετικὰ μὲ αὐτόν. "Ἐπειτα, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ ἔκαμναν στὸν Ἰησοῦ,

τοῦ Χριστοῦ ποιοῦσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου· καὶ καθάπερ ἐκεῖ, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ὁψεσθε ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον», βλασφημίαν τὸ πρῶγμα ἔλεγον, καὶ μάρτυρας τοὺς ὄχλους ἐποίουν, οὕτω δὴ καὶ ἐν-
5 ταῦθα. Ἐκεῖ διέρρηξαν τὰ ἱμάτια, ὥδε τὰ ὦτα συνέσχον.

«Υπάρχων δὲ πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἀπειθείας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἐσιῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν· Ἴδού θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐσιῶτα τοῦ
10 Θεοῦ. Κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν». Καὶ μὴν, εἰ ἐψεύδειο, ὡς μαινόμενον ἔδει ἀφεῖναι. Ὁ δὲ οὕτως εἶπε, βουλόμενος αὐτοὺς ἐπαγαγέσθαι. Καὶ ἐπειδὴ, εἰπὼν περὶ τοῦ θανάτου μόνον,
15 περὶ ἀνασιάσεως οὐδὲν διελέχθη, καὶ τοῦτο λοιπὸν εὐκαίρως προσείθησι τὸ δόγμα. Οὕτω δὲ αὐτῷ λέγει φανῆναι, ὡς που διέξεισιν, ἵνα κἂν οὕτω δέξωνται τὸν λόγον, ὅς, ἐπεὶ τὸ εἰπεῖν καθῆσθαι φορτικὸν αὐτοῖς ἦν, τέως τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως κινεῖ λόγον, καὶ φησιν αὐτὸν ἴσσιασθαι. Ἀπὸ
20 τούτου σιοχάζομαι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δεδοξάσθαι· ὁ γὰρ Θεός, φιλόανθρωπος ὢν, δι' ὧν ἐπεβουλεύοντο ἐκεῖνοι, δι' αὐτῶν ἐβούλετο αὐτοὺς ἐκκαλέσασθαι, εἰ καὶ μηδὲν πλέον ἐγέναιτο. «Καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν». Πάλιν ἔξω τῆς πόλεως ὁ θάνατος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ,
25 καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ ἡ ὁμολογία καὶ τὸ κήρυγμα διαλεγόμενον. «Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου, καλουμένου Σαύλου, καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, ἐπικαλούμενον τὸν Θεὸν καὶ λέγοντα· Κύριε Ἰη-

αὐτὸ καμνουν καὶ στὸ Στέφανο· καὶ ὅπως ἐκεῖ, ἐπειδὴ εἶπε, «Θὰ δεῖτε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ»², ἔλεγαν ὅτι αὐτὰ εἶναι βλασφημία καὶ παρουσίαζαν μάρτυρες τοὺς ὄχλους, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Ἐκεῖ ξέσχισαν τὰ ἱμάτια, ἐδῶ ἔφραξαν τὰ αὐτιά τους.

Αὐτὸς ὅμως πού ἦταν γεμάτος μὲ Πνεῦμα ἅγιο, ἀφοῦ ἔστρεψε τὸ βλέμμα του στὸν οὐρανό, εἶδε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Ἰησοῦ νὰ στέκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπε· Νά, βλέπω τοὺς οὐρανοὺς νὰ εἶναι ἀνοιγμένοι καὶ τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ στέκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ δὲ ἀφοῦ φώναζαν δυνατὰ, ἔκλεισαν τὰ αὐτιά τους γιὰ νὰ μὴ ἀκούουν τὰ λόγια τοῦ Στέφανου, καὶ ὅλα μαζὶ ὄρμησαν ἐναντίον του. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τὸν λιθοβολοῦσαν». Καὶ ὅμως, ἂν ἔλεγε ψέματα, ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσουν σὰν μανιακό. Αὐτὸς ὅμως μίλησε ἔτσι, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ συγκεντρώσει τὸ ἐνδιαφέρον τους. Καὶ ἐπειδὴ, λέγοντας μόνο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, δὲν εἶπε τίποτε γιὰ τὴν ἀνάστασή του, καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθεια τὴν προσθέτει στὴ συνέχεια κατάλληλα. "Ἐτσι δὲ λέγει ὅτι φάνηκε σ' αὐτόν, ὅπως διηγεῖται ὁ συγγραφέας, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ δεχθοῦν τὸ λόγο, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ, μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅτι κάθησε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, ἦταν ἐνοχλητικὸς σ' αὐτούς, ὁμιλεῖ κατ' ἀρχὴν γιὰ τὴν ἀνάσταση, καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς στέκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός. Ἀπὸ αὐτὸ συμπεραίνω ὅτι ἔχει δοξασθεῖ καὶ τὸ πρόσωπό του. Διότι ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος, ἤθελε μὲ ἐκεῖνα πού ἐκεῖνοι ἐπιβουλεύονταν τὸν Στέφανο, μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς καλέσει νὰ μετανοήσουν, ἂν καὶ δὲν ἔγινε τίποτε περισσότερο. «Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τὸν λιθοβολοῦσαν». Πάλι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη ἔγινε ἡ θανάτωση, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ θάνατο διακηρύσσεται ἡ ὁμολογία καὶ τὸ κήρυγμα. Καὶ οἱ μάρτυρες ἄφησαν τὰ ἐνδύματά τους πρὸς φύλαξη κοντὰ στὰ πόδια κάποιου νέου, πού λεγόταν Σαῦλος καὶ λιθοβολοῦσαν τὸν Στέφανο, πού ἐπεκαλεῖτο τὸν Κύριο

σοῦ Χριστιέ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου». Δεικνύοντις ὁμοῦ τοῦτο καὶ διδάσκοντις αὐτούς ἐσὶν οὐκ ἀπόλλυται. «Καὶ θεὸς τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Κύριε, μὴ σιήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Ὡσπερ ἀπολογούμενος οὐδὲ τὰ
 5 πρότερον θυμοῦ ἦν, φησί· «Κύριε», ἢ καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ταύτη ἐπισπάσασθαι· τὸ γὰρ ἀφεῖναι μὲν τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τῷ φόνῳ, καθαρὰν δεῖξαι τὴν ψυχὴν τοῦ πάθους, εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸν λόγον.

«Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις». Οὐχ ἀπλῶς οὗτος ὁ διωγμὸς, ἀλλ' οἰκονομικῶς δοκεῖ μοι συμβῆναι. «Καὶ πάντες διεσπάρησαν κατὰ τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλήν τῶν Ἀποσιόλων». Ὁρᾷς πῶς πάλιν πειρασμοὺς συγχωρεῖ
 15 ὁ Θεὸς γίνεσθαι; Ἄλλ' ἴδε μοι ἐντιεῦθεν καὶ ὅπως οἰκονομεῖται τὰ πράγματα. Ἐθανμάσθησαν διὰ τὰ σημεῖα, μαστιχθέντες οὐδὲν ἔπαθον, κατέσιησαν ἐπὶ τῶν χωρῶν, ἠὔξει ὁ λόγος· λοιπὸν συγχωρεῖ κώλυμα γενέσθαι μέγα. Καὶ γίνεται διωγμὸς οὐχ ὁ τυχών, ὥστε ὁμοῦ καὶ τούτους φυγεῖν (ἐφοβοῦντο γὰρ θρασύτερους αὐτοὺς γενομένους), καὶ πᾶσι δῆλον ὑπάρξαι οὐκ ἀνθρώποι ἦσαν οἱ φοβούμενοι καὶ φεύγοντες. Ἴνα γὰρ μὴ σὺ μετὰ ταῦτα λέγῃς οὐκ ἔστι χάριτι μόνον κατάρθουν, καὶ ἐδιώκοντο, καὶ αὐτοὶ δειλότεροι γεγόνασι, καὶ ἐκεῖνοι θρασύτεροι. «Καὶ πάντες διεσπάρησαν, πλήν τῶν Ἀποσιόλων», φησί. Οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον οὐκ οἰκονομίας ὁ διωγμὸς ἦν· εἰ μὴ γὰρ γέγονεν, οὐκ ἂν οἱ μαθηταὶ διεσπάρησαν. «Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποίησαντο κοπεῖον μέγαν ἐπ' αὐτῷ». Ἡ οὐπω ἦσαν τέλειοι ἢ οὐκ ἐπίχαρις ἦν καὶ αἰδέσιμος, διὸ καὶ κόπτονται αὐ-

καὶ ἔλεγε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξου τὸ πνεῦμα μου». Μὲ αὐτὸ δείχνει καὶ συγχρόνως διδάσκει αὐτούς, ὅτι δὲν χάνεται. «Καὶ ἀφοῦ γονάτισε, φώναζε μὲ δυνατὴ φωνή, ὥστε ν' ἀκουσθεῖ ἀπ' ὅλους, καὶ εἶπε· Κύριε μὴ λογαριάσεις σ' αὐτούς τὴν ἁμαρτία αὐτή». Σὰν ἀκριβῶς νὰ ἀπολογοῦνταν, ὅτι οὔτε τὰ προηγούμενα ἦταν λόγια θυμοῦ, λέγει, «Κύριε», ἢ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς προσελκύσει ἔτσι· διότι τὸ νὰ ἀφήσει μὲν τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴν μὲ τὸ φόνο, νὰ δείξει δὲ τὴν ψυχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ πάθος, ἔκανε τὸ λόγο εὐκολώτερα παραδεκτό.

«Ὁ Σαῦλος δὲ ἐπιδοκίμαζε μαζὶ μὲ τοὺς φονεῖς τοῦ τῆ θανάτωση τοῦ Στέφανου. Ἔγινε δὲ κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη μέγας διωγμὸς ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰεροσολύμων». Δὲν ἔγινε τυχαῖα ὁ διωγμὸς αὐτός, ἀλλὰ τοῦ φαίνεται ὅτι συνέβηκε κατὰ θεία παραχώρηση. «Καὶ ὅλοι διασκορπίσθηκαν στὴν ὑπαιθρο τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Σαμάρειας, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους»⁴. Βλέπεις πῶς ἐπιτρέπει πάλι ὁ Θεὸς νὰ συμβαίνουν δοκιμασίαι; Ἄλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἀπὸ ἐδῶ, πῶς ρυθμίζονται τὰ πράγματα. Θαυμάσθηκαν γιὰ τὰ θαύματα, ἐνῶ μαστιγώθηκαν δὲν ἔπαθαν τίποτε, ἐγκαταστάθηκαν στὶς χῶρες, καὶ ὁ λόγος διαδιδόταν. Στὴ συνέχεια ἐπιτρέπει νὰ δημιουργηθεῖ ἐμπόδιο μέγας. Καὶ γίνεται διωγμὸς ὄχι τυχαῖος, ὥστε συγχρόνως καὶ ὅλοι αὐτοὶ νὰ φύγουν (διότι φοβοῦνταν ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνονταν τολμηρότεροι), καὶ σὲ ὅλους νὰ γίνει φανερό, ὅτι ἄνθρωποι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ φοβοῦνταν καὶ ἔφευγαν. Γιὰ νὰ μὴ λέγεις βέβαια σὺ μετὰ ταῦτα, ὅτι μόνο μὲ τῆ θεία χάρη τὰ κατόρθωναν, ἀκόμη καὶ ὅταν διώκονταν, καὶ αὐτοὶ ἔγιναν δειλότεροι, καὶ ἐκεῖνοι θρασύτεροι. «Καὶ ὅλοι διασκορπίσθηκαν, ἐκτὸς τῶν Ἀποστόλων», λέγει. Ἔρα δὲν ἔλεγα μάταια, ὅτι ὁ διωγμὸς ἔγινε κατὰ θεία παραχώρηση· διότι, ἐὰν δὲν εἶχε γίνει, δὲν θὰ διασκορπίζονταν οἱ μαθητές. «Ἄνδρες εὐλαβεῖς ἐνταφίασαν τὸν Στέφανο, καὶ θρήνησαν αὐτὸν πάρα πολὺ». Ἦ δὲν ἦταν ἀκόμα τέλειοι, ἢ διότι ἦταν γεμάτος ἀπὸ θεία χάρη καὶ σεβάσμιος, καὶ γι' αὐτὸ καὶ

τόν. Ἄμα δὲ τοῦτο δείκνυσι καὶ ἀνθρώπους αἰτιοὺς ὄντας οὐ-
 χὶ ὁ φόβος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ λύπη, καὶ ὁ κοπειός. Τίς γὰρ
 οὐκ ἂν ἔκλαυσεν, ὁρῶν τὸν ἡμέρον ἐκεῖνον, τὸ ἀργίον, λιθό-
 λευστον γενόμενον καὶ κείμενον νεκρόν; Ἰκανὸν αὐτοῦ ἐπι-
 5 τάφιον διεξῆλθεν ὁ Εὐαγγελιστής, «καὶ θεῖς τὰ γόνατα», εἰ-
 πών, «καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ», «Καὶ ἐποίησαν κοπειὸν μέ-
 γαν ἐπ' αὐτῷ». Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.

2. «Υπάρχων πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς
 τὸν οὐρανόν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἐσιῶτα ἐκ δεξιῶν
 10 τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν· Ἴδου θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμέ-
 νους. Καὶ συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν
 ἐπ' αὐτόν». Καίτοι ποῦ ταῦτα κατηγορίας ἄξια; Ἄλλ' ὁμως
 τὸν σημεῖα τοιαῦτα τῷ λόγῳ ἐργασάμενον, τὸν πάντων κρα-
 τοῦντα τῷ λόγῳ, τὸν τοιαῦτα διαλεγόμενον, λαβόντις, ὥσπερ
 15 ἐβούλοντο, οὕτω τὸν θυμὸν τὸν ἐναντιῶν ἐπλήρουν. «Οἱ δὲ μάρ-
 τυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου,
 καλουμένου Σαύλου». Ὅρα πῶς ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Παύ-
 λου διηγεῖται, ἵνα σοι δείξῃ τὸ ἐπ' αὐτῷ ἔργον Θεοῦ γενό-
 μενον μετὰ ταῦτα. Τέως δὲ οὐ μόνον ἐκεῖνος οὐ πιστεύει,
 20 ἀλλὰ καὶ μυρίαὶς αὐτὸν χερσὶ βάλλει τῶν φονέων· διὸ καὶ
 τοῦτο δηλῶν λέγει· «Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει
 αὐτοῦ». Οὐ ἀπλῶς δὲ εὔχεται ὁ μακάριος οὗτος, ἀλλὰ μετὰ
 προσοχῆς· «θεῖς» γάρ, φησί, «τὰ γόνατα». Ὅθεν θεῖος αὐ-
 τοῦ καὶ ὁ θάνατος γέγονε· μέχρι γὰρ τοῦτου συγκεχώρητο
 25 ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ ἄδη εἶναι.

«Πάντες δὲ διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας
 καὶ Σαμαρείας». Ἀδεῶς ἐπιμίγνυνται τῇ Σαμαρείᾳ λοιπὸν
 οἱ ἀκούσαντες· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε». «Πλὴν δὲ
 τῶν Ἀποστόλων» λέγει, δεικνὺς διὸ καὶ ταύτην προσαγαγέ-

θρηνοῦν γι' αὐτόν. Συγχρόνως δὲ δείχνει ὄχι μόνο ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ ἡ λύπη καὶ ὁ θρῆνος, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἔκλαιε, βλέποντας τὸν ἡμερο ἐκεῖνο, τὸ ἄκακο ἄρνι, νὰ εἶναι λιθοβολημένος καὶ νὰ εἶναι κάτω νεκρός; Σπουδαῖο ἐπιτάφιο ἐγκώμιο. Ἐπλεξε ὁ εὐαγγελιστῆς λέγοντας, «Καὶ ἀφοῦ γονάτισε καὶ ἔβγαλε φωνὴ μεγάλη». «Καὶ θρήνησαν αὐτὸν πάρα πολὺ». Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ λεχθέντα.

2. «Αὐτὸς δὲ γεμάτος μὲ Πνεῦμα ἅγιο, ἀφοῦ ἔστρεψε τὸ βλέμμα του στὸν οὐρανὸ, εἶδε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἰησοῦ νὰ στέκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπε· Νά, βλέπω τοὺς οὐρανοὺς νὰ εἶναι ἀνοιγμένοι. Καὶ ἔκλεισαν τὰ αὐτιά τους καὶ ὄρμησαν ἐναντίον του». Καὶ ὅμως ποῖα κατηγορία ἄξια εἶναι αὐτά; Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνον ποῦ ἐπιτέλεσε, μὲ τὸ λόγο του, τόσα θαυματουργικὰ σημεῖα, ποῦ ὑπερίσχυσε ὅλων μὲ τὸ λόγο, ποῦ δίδασκε τέτοια, ἀφοῦ τὸν συνέλαβαν, ὅπως ἀκριβῶς ἤθελαν, ἰκανοποιούσαν ἔτσι τὸ θυμὸ τους. «Οἱ δὲ μάρτυρες ἄφησαν τὰ ἐνδύματά τους κοντὰ στὰ πόδια κάποιου νέου, ποῦ λεγόταν Σαῦλος». Πρόσεχε πῶς ἀκριβῶς διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Παῦλο, γιὰ νὰ σοῦ δείξει τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ, ποῦ συντελέσθηκε στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸν Παῦλο. Στὴν ἀρχὴ δὲ ἐκεῖνος ὄχι μόνο δὲν πιστεύει, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἀναρίθμητα χέρια τῶν φονιάδων τὸν λιθοβολεῖ γι' αὐτό, γιὰ νὰ φανερώσει καὶ αὐτό, λέγει· «Ὁ Σαῦλος δὲ ἐπιδοκίμαζε μὲ τοὺς ἄλλους τὴ θανάτωση τοῦ Στέφανου». Δὲν προσεύχεται δὲ ἀπλῶς ὁ μακάριος αὐτός, ἀλλὰ καὶ μὲ προσοχὴ διότι λέγει, «ἀφοῦ δὲ γονάτισε». Γι' αὐτό καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔγινε θεῖος διότι μέχρι τότε εἶχε παραχωρηθεῖ οἱ ψυχὲς νὰ εἶναι στὸν ἄδη.

«Ὅλοι δὲ διασκορπίσθησαν στὴν ὑπαιθρο τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμάρειας». Ἄφοβα πλέον κυκλοφοροῦν στὴ Σαμάρεια, ἐκεῖνοι ποῦ ἄκουσαν· «Σὲ δρόμῳ ποῦ ὀδηγεῖ σὲ χώρα ἐθνικῶν νὰ μὴ εἰσέλθετε»⁵. «Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους», λέγει, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι δὲν ἐγκατέλειψαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν πόλη, ἐπειδὴ ἤθελαν καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ προσελ-

σθαι βουλόμενοι τοὺς Ἰουδαίους τὴν πόλιν οὐκ ἀπέλιπον, ἢ καὶ ἑτέροις γενέσθαι θάρσους αἴτιοι. «Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, παρεδίδου εἰς φυλακὴν». Πολλὴ ἦ
5 **μανία**, τὸ καὶ μόνον αὐτὸν εἶναι, τὸ καὶ εἰς τοὺς οἴκους εἰσιέναι· οὕτω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ τοῦ νόμου. «Σύρων», φησί, «ἄνδρας καὶ γυναῖκας». Ὅρα καὶ τὴν παρρησίαν, καὶ τὴν ὕβριν, καὶ τὴν μανίαν. Τοὺς ἐμπίπτοις ἅπαντας μυρίοις διετίθει κακοῖς, ἅτε ἀπὸ τῆς σφαγῆς ταύτης θρασύτερος
10 **γεγονώς**. «Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον. Φίλιππος δέ, κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν. Προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει. Πολλῶν γὰρ ἐχόντων

15 **πνεύματα ἀκάθαρα**, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχετο· πολλοὶ δὲ καὶ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν. Καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ἀνὴρ δέ τις, ὀνόματι Σίμων, προὔπηρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξισιῶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναι τινα ἐαντὸν μέγαν· ὃ

20 **προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη**».

Ἴδε μοι καὶ ἕτερον πειρασμόν, τὸν τοῦ Σίμωνος. «Προσεῖχον δὲ αὐτῷ», φησί, «οἱ ὄχλοι διὰ τὸ ἰκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεσηκέναι αὐτούς. Ὅτε δὲ ἐπίστειυσαν τῷ Φιλίππῳ, εὐαγγελιζομένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστειυσε, καὶ βαπτισθεὶς, ἦν προσκαριερών τῷ Φιλίππῳ. Θεωρῶν δὲ δυνάμεις μεγά-

κύσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἢ νὰ γίνουν αἴτιοι νὰ λάβουν θάρρος καὶ ἄλλοι. «Ὁ Σαῦλος δὲ ρήμαζε τὴν ἐκκλησία, εἰσερχόμενος στίς οἰκίαις, σύροντας βίαια ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παραδίδοντας αὐτοὺς σὲ φυλακὴν». Μεγάλῃ ἦταν ἡ μανία του, πού φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἦταν μόνος καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἰσερχόταν στίς οἰκίαις· τόσο πολὺ παρέδωσε τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τοῦ νόμου. «Σύροντας», λέγει, «ἄνδρες καὶ γυναῖκες». Πρόσεχε καὶ τὸ θάρρος καὶ τὴν κακοποίηση πού προκαλοῦσε καὶ τὴ μανία του. Ὅλοι δὲ ὅσοι ἔπεφταν στὰ χέρια του, τοὺς ὑπέβαλε σὲ ἄπειρα βασανιστήρια, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν θανάτωση αὐτὴ εἶχε γίνῃ θρασύτερος. «Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἀφοῦ διασκορπίσθησαν, περιόδευσαν τὴ χώρα κηρύττοντας τὸ λόγο τοῦ εὐαγγελίου. Ὁ δὲ Φίλιππος, ἀφοῦ κατέβηκε σὲ κάποια πόλη τῆς Σαμάρειας, κήρυττε στοὺς κατοίκους τῆς τὸ Χριστό. Τὰ πλήθη δὲ, ὅλοι μαζί καὶ μὲ μιὰ καρδιά, πρόσεχαν σὲ ἐκεῖνα πού τοὺς ἔλεγε ὁ Φίλιππος, καθὼς ἄκουαν τὸ κήρυγμά του καὶ ἔβλεπαν τὰ θαύματα πού ἔκαμνε. Διότι πολλοί, πού εἶχαν πνεύματα ἀκάθαρτα, ἔβγαιναν, ἀφοῦ ἔβγαζαν δυνατὴ φωνή· πολλοὶ δὲ παράλυτοι καὶ χωλοὶ θεραπεύθησαν. Καὶ ἔγινε μεγάλη χαρὰ στὴν πόλιν ἐκείνη. Ὑπῆρχε ὅμως ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ στὴν πόλιν ἐκείνη κάποιος ἄνθρωπος, πού ὀνομαζόταν Σίμων, καὶ πού ἐξέπληττε τὸ λαὸ τῆς Σαμάρειας μὲ τίς μαγεῖαις του, καὶ ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι ἦταν σπουδαῖος ἄνθρωπος. Καὶ πρόσεχαν σ' αὐτὸν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι λέγοντας· Αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη δύναμη τοῦ Θεοῦ».

Πρόσεχε καὶ ἄλλο πειρασμό, τὸν Σίμωνα. «Πρόσεχαν δὲ σ' αὐτόν», λέγει, «τὰ ὅσα ἔλεγε καὶ ἔκανε, διότι ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ τοὺς εἶχε ἐκπλήξει μὲ τίς μαγεῖαις του. Ὅταν ὅμως πίστευσαν στὸ Φίλιππο, πού τοὺς κήρυττε τὸ εὐαγγέλιον γιὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, βαπτίζονταν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σίμων πίστεψε, καὶ ἀφοῦ βαπτίσθηκε παρέμεινε σταθερὰ κοντὰ στὸ Φίλιππο, καὶ ἦταν κατάπληκτος μὲ τὰ θαύματα καὶ τὰ σημεῖα πού ἔβλε-

λας καὶ σημεῖα γινόμενα, ἐξίστατο. Ἀκούσαντες δὲ ἐν
 Ἱεροσολύμοις Ἀπόστολοι διὰ δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λό-
 γον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην,
 οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι
 5 Πνεῦμα ἅγιον· οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπιω-
 κός, μόνον δὲ βαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυ-
 ρίου Ἰησοῦ. Τότε ἐπειθόντες τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐ-
 λάμβανον Πνεῦμα ἅγιον. Ἰδὼν δὲ Σίμων διὰ τῆς ἐπι-
 θέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ
 10 ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, λέγων Δότε καὶ μοι τὴν
 ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ὡς ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃ Πνεῦ-
 μα ἅγιον». Πῶς οὖν, φησί, Πνεῦμα οὐκ ἔλαβον οὗτοι; Πνεῦ-
 μα ἔλαβον τὸ τῆς ἀφέσεως, τὸ δὲ τῶν σημείων οὐπω ἦσαν
 λαβόντες. Καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶ, καὶ τὸ τῶν σημείων Πνεῦμα οὐκ
 15 ἔλαβον, ὅρα πῶς, ἰδὼν ὁ Σίμων, προσῆλθε, τοῦτο αἰτῶν.
 Εἰ καὶ ἐνίσχυσε δὲ τότε μάλιστα ὁ διωγμός, ὅμως ὁ Θεὸς πάλιν
 αὐτοὺς ἐξείλειτο, ἐπιειχίας αὐτοῖς τὰ σημεῖα. Οὐ μὴν
 ὁ θάνατος δὲ Στεφάνου ἔσβεσεν ἐκείνων τὸν θυμὸν, ἀλλ' ἐ-
 πέτεινε μᾶλλον, διὸ καὶ σκορπίζονται οἱ διδάσκαλοι, ὥστε
 20 πλείονα γενέσθαι τὴν μαθητείαν. Ἀλλ' ὅρα καὶ πάλιν δια-
 δεχόμενα αὐτοὺς τὰ χρησιὰ, καὶ ἐν χαρᾷ ὄντας· «Χαρὰ» γάρ,
 φησὶν, «ἐγένετο ἐν τῇ πόλει μεγάλῃ», καίτοι καὶ κοπειὸς ἐγένε-
 ναιτο μέγας. Οὕτως εἴωθε ποιεῖν αἰεὶ ὁ Θεός, καὶ τοῖς λυπη-
 ροῖς τὰ εὐφραίνοντα μιγνύναι, ἵνα καὶ μᾶλλον θαυμάζῃται.
 25 Ἀφ' ἱκανοῦ δὲ χρόνου τὸ νόσημα ἦν Σίμωνι, διὸ οὐδὲ οὕτως
 αὐτοῦ ἀπαλλάττεται. Πῶς δὲ αὐτὸν καὶ ἐβάπτισεν; Ὡς περ
 καὶ τὸν Ἰούδαν ὁ Χριστὸς ἐξελέξατο. Οὗτος, θεωρῶν ση-
 μεῖα γινόμενα, ἐξίσταται μὲν, οὐ τολμᾷ δὲ τὴν χάριν τῶν

πε νὰ γίνονται. "Όταν δὲ ἄκουσαν οἱ Ἀπόστολοι, πού ἦταν στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅτι ἡ Σαμάρεια ἔχει δεχθεῖ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς Σαμαρεῖτες τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη· αὐτοὶ δὲ ἀφοῦ κατέβηκαν στὴ Σαμάρεια, προσευχήθηκαν γι' αὐτούς, γιὰ νὰ λάβουν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο μὲ τὰ χαρίσματα του. Διότι δὲν εἶχε ἀκόμα μεταδοθεῖ σὲ κανένα ἀπὸ αὐτούς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, εἶχαν μόνο βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Τότε ἔθεταν τὰ χέρια τους οἱ Ἀπόστολοι ἐπάνω τους καὶ λάμβαναν αὐτοὶ Πνεῦμα ἅγιο. "Όταν δὲ εἶδε ὁ Σίμων ὅτι μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων μεταδίδεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πρόσφερε σ' αὐτούς χρήματα, λέγοντας· δώσατε καὶ σὲ μένα αὐτὴ τὴν ἐξουσία, ὥστε σὲ ὅποιον-δήποτε ἐπιθέσω τὰ χέρια μου, νὰ λαμβάνει Πνεῦμα ἅγιο». Πῶς λοιπόν, θὰ ἔλεγε κανένας, αὐτοὶ δὲν ἔλαβαν Πνεῦμα; "Ελαβαν Πνεῦμα γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν εἶχαν ὅμως λάβει ἀκόμη τὸ Πνεῦμα γιὰ τὴν ἐπιτέλεση θαυμάτων. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, καὶ ὅτι δὲν ἔλαβαν τὸ Πνεῦμα γιὰ τὴν ἐπιτέλεση θαυμάτων, πρόσεχε πῶς, ὅταν εἶδε αὐτὸ ὁ Σίμων, προσῆλθε στοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς τὸ ζήτησε. "Αν καὶ ὁ διωγμὸς ἐνισχύθηκε τότε πάρα πολύ, ὅμως ὁ Θεὸς πάλι τοὺς διέσωσε, ἀφοῦ τοὺς περιφρούρησε μὲ τὰ σημεῖα. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Στέφανου δὲν κατέπαυσε τὸ θυμὸ ἐκείνων, ἀλλὰ τὸν αὔξησε περισσότερο, γι' αὐτὸ καὶ σκορπίζονται οἱ διδάσκαλοι, γιὰ νὰ γίνει ἡ διδασκαλία τους περισσότερο. Ἀλλὰ πρόσεχε ὅτι καὶ πάλι τὰ εὐχάριστα τοὺς ἀκολουθοῦν καὶ ὅτι βρίσκονται σὲ κατάσταση χαρᾶς. Διότι, λέγει, ὅτι «χαρὰ μεγάλη ἐγίνε στὴν πόλη ἐκείνη», παρ' ὅτι βέβαια συνέβηκε καὶ μέγας θρῆνος. "Ἔτσι ἐνεργεῖ πάντοτε ὁ Θεός, νὰ ἀναμιγνύει μὲ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ εὐχάριστα, γιὰ νὰ θαυμάζεται περισσότερο. Ἀπὸ πολὺ καιρὸ δὲ ὑπῆρχε ἡ ἀσθένεια αὐτὴ στὸ Σίμωνα, γι' αὐτὸ οὔτε καὶ ἔτσι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ αὐτὴν. Πῶς δὲ βάπτισε αὐτόν; "Όπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἐξέλεξε τὸν Ἰούδα. Αὐτὸς δέ, βλέποντας νὰ γίνονται θαύματα, ἐκπλήττεται μὲν, ἀλλὰ

σημείων αἰτῆσαι, ἐπειδὴ ἤδει οὐπω λαβόντας οὐδὲ τοὺς ἄλλους. Πῶς οὖν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ὥσπερ Ἀνανίαν καὶ Σάπφειραν; "Οὐ καὶ τὸ παλαιόν, ὃ τὰ ξύλα συλλέξας, ἀναιρεθεὶς εἰς ἐτέρων σωφρονισμόν, οὐκέτι ξιερος τὸ αὐτὸ πέπον-
 5 θεν. Οὕτω καὶ νῦν Πείρος ποιεῖ, καὶ κολάσας ἐκείνους, τοῦτον οὐ κολάζει, ἀλλὰ φησι πρὸς αὐτόν «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι».

3. Καὶ διὰ τί οὐκ ἦσαν οὗτοι λαβόντες Πνεῦμα ἅγιον
 10 βαπτισθέντες. "Ἦτοι τῷ μὴ δοῦναι Φίλιππον, τούτῳ τιμῶντα τάχα τοὺς Ἀποσιόλους, ἦτοι τῷ μὴ ἔχειν χάρισμα τοιοῦτον (τῶν ἐπιτὰ γὰρ ἦν), ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐστὶν εἰπεῖν. "Ὅθεν μοι δοκεῖ οὗτος ὁ Φίλιππος τῶν ἐπιτὰ εἶναι, ὁ Σιεφάνου δεύτερος. Διὸ καὶ βαπτίζων, Πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις οὐκ ἐ-
 15 δίδου· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν· τοῦτο γὰρ τὸ δῶρον μόνων τῶν δώδεκα ἦν. Σκόπει δέ. Ἐκεῖνοι οὐκ ἐξήεσαν, ἀκονομήθη τούτους ἐξελεθεῖν, οἱ καὶ ὑσιτέρουν τῆς χάριτος διὰ τὸ μήπω λαβεῖν Πνεῦμα ἅγιον· δύναμις μὲν γὰρ ἔλαβον ποιεῖν σημεῖα, οὐχὶ δὲ καὶ Πνεῦμα δίδοναι ἐτέροις. "Ἄρα τοῦτο ἦν
 20 τῶν Ἀποσιόλων ἐξαίρειον· ὅθεν καὶ τοὺς κορυφαίους, οὐκ ἄλλους τινὰς ἔστιν ἰδεῖν τοῦτο ποιούντας. «Ἰδὼν δέ», φησί, «Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποσιόλων δίδονται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Οὐκ ἂν οὕτως εἶπεν, εἰ μὴ αἰσθητὸν τι ἐγίνετο. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐποίησεν, ὅτε ταῖς
 25 γλώσσαις ἐλάλουν. Εἶδες τὴν μιανίαν τοῦ Σίμωνος; Χρήματα προσήνεγκε, καίτοι οὐκ εἶδεν αὐτὸν χρημάτων αὐτὸ ποιούντα· ὥστε οὐκ ἦν ἀγνοίας τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ πειράζοντος καὶ

δὲν τολμᾶ νὰ ζητήσῃ τὴ χάρη ἐπιτελέσεως θαυμάτων, ἐπειδὴ γινώριζε ὅτι οὔτε οἱ ἄλλοι ἔλαβαν ἀκόμα αὐτήν. Πῶς λοιπὸν δὲν θανάτωσαν αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς συνέβηκε μὲ τὸν Ἀνανία καὶ τὴ Σάπφειρα; Διότι καὶ τὴν παλιὰ ἐποχὴ, ποὺ θανατώθηκε ἐκεῖνος ποὺ συνέλεξε ξύλα γιὰ σωφρονισμό τῶν ἄλλων, κανένας ἄλλος πλέον δὲν ἔπαθε τὸ ἴδιο. Ἔτσι καὶ τώρα κάμνει ὁ Πέτρος, καὶ ἐνῶ τιμώρησε ἐκείνους, αὐτόν δὲν τὸν τιμωρεῖ, ἀλλὰ λέγει πρὸς αὐτόν· «Εἶθε τὰ χρήματά σου μαζί μὲ σένα νὰ χαθοῦν, διότι νόμισες ὅτι ἡ δωρεὰ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶται μὲ χρήματα».

3. Καὶ γιατί αὐτοὶ δὲν εἶχαν λάβει Πνεῦμα ἅγιο, ὅταν βαπτίσθηκαν; Ἦ διότι δὲν ἔδωσε αὐτὸ ὁ Φίλιππος, ἴσως γιὰ νὰ τιμήσῃ μὲ αὐτὸ τοὺς Ἀποστόλους, ἢ διότι δὲν εἶχε τέτοιο χάρισμα (διότι ἦταν ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ διακόνους), πράγμα ποὺ κυρίως μπορούμε νὰ ποῦμε. Γι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸς ὁ Φίλιππος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ, ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Στέφανο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν βάπτιζε, δὲν ἔδινε Πνεῦμα στοὺς βαπτιζόμενους· διότι δὲν εἶχε ἐξουσία γι' αὐτό· καθόσον αὐτὸ τὸ δῶρο ἦταν προνόμιο μόνο τῶν δώδεκα Ἀποστόλων. Πρόσεχε δέ· Οἱ ἀπόστολοι δὲν ἐξέρχονταν, ρυθμίστηκε νὰ ἐξέλθουν αὐτοί, ποὺ στεροῦνταν τῆς χάριτος, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀκόμα λάβει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Διότι ἔλαβαν μὲν τὴ δύναμη νὰ ἐπιτελοῦν θαύματα, ὄχι ὅμως καὶ νὰ μεταδίδουν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο σὲ ἄλλους. Ἄρα αὐτὸ ἦταν ἐξαιρετικὸ προνόμιο τῶν Ἀποστόλων· γι' αὐτὸ καὶ μόνο τοὺς κορυφαίους εἶναι δυνατό νὰ δεῖ κανένας νὰ κάμνουν αὐτό, καὶ ὄχι ἄλλους. «Ὅταν δέ», λέγει, «εἶδε ὁ Σίμων, ὅτι μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν χερῶν τῶν Ἀποστόλων μεταδίδεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα». Δὲν θὰ μιλοῦσε ἔτσι, ἂν δὲν γινόταν κάτι αἰσθητό. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμε, ὅταν μιλοῦσαν τίς ἄλλες γλῶσσες. Εἶδες τὴν ἀχρειότητα τοῦ Σίμωνα; Πρόσφερε χρήματα, ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶδε τὸν Πέτρο νὰ κάμνει αὐτὸ μὲ χρήματα· ὥστε δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἀγνοίας ἢ ἐνέργειά του, ἀλλ' ἐνέργεια ἀνθρώπου ποὺ πειράζει καὶ θέλει νὰ

βουλομένου κατηγορία περιβαλεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀκούει· Οὐκ ἔστι σοι μερίς, οὐδὲ κληρὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἢ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ». Πάλιν τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ εἰς μέσον ἄγει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος λανθάνειν ἐνόμιζε.

«Μειανθήσον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ Κυρίου, εἴ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας θεωρῶ σε ὄντα. Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων εἶπε· Δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ
 10 ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε». Δέον ἀπὸ καρδίας μετανοῆσαι, δέον κλαῦσαι, ὁ δὲ ἀφοσιώσκει μόνον τοῦτο ποιεῖ. «Εἴ ἄρα ἀφεθήσεται σοι». Τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς οὐ συγχωρηθέντος ἂν αὐτῷ, εἰ ἔκλαυσεν, ἀλλ' ἔθος καὶ τοῖς προφήταις μόνον ἀπαγορεύειν, καὶ μὴ λέ-
 15 γειν, "Ἐὰν δὲ τόδε ποιήσης, συγχωρήσεται σοι", ἀλλ' ὅτι πάντως ἔσται ἡ τιμωρία. Σὺ δὲ μοι θαύμασον καὶ πῶς ἐν καιρῷ συμφορᾶς οὐκ ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ τοῦ κηρύγματος ἔχονται, καὶ πῶς, καθάπερ ἐπὶ Μωϋσέως ἀπὸ συγκρίσεως ἐγίνετο τὰ θαύματα, οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα. Μαγεία ἦν, καὶ ὅμως φανερὰ
 20 ταῦτα τὰ σημεῖα ἦν, καίτοι οὐδένα ἔδει εἶναι ἐκεῖ δαιμονῶντα, εἴ γε ἰκανῶ χρόνῳ ἦν ἐν ταῖς μαγείαις ἐξισιῶν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ πολλοὶ οἱ δαιμονῶντες, πολλοὶ οἱ παράλυτοι, ἐκεῖνα οὐκ ἀλήθεια ἦν. Οὗτος δὲ οὐχὶ σημείοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχύῳ αὐτοὺς προσήγειο, περὶ βασιλείας καὶ Χριστοῦ διαλεγόμενος. «Ὁ δὲ Σίμων», φησί, «βαπτισθεὶς, ἦν προσκαρτερῶν
 25 τῷ Φιλίππῳ». Οὐ πίστεως ἔνεκεν, ἀλλ' ὥστε γενέσθαι τοιοῦ-

τούς ἀποδώσει κατηγορία. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκούει· «Δὲν ὑπάρχει γιὰ σένα μερίδιο, οὔτε κληρονόμημα, γι' αὐτὰ πού γίνεται λόγος τώρα· διότι ἡ καρδιά σου δὲν εἶναι εὐθεία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Πάλι ἐκεῖνα πού ἔχει στὴν καρδιά ἀποκαλύπτει, διότι ἐκεῖνος νόμιζε ὅτι ἀγνοοῦνταν οἱ προθέσεις του.

«Μετανόησε λοιπὸν ἀπὸ τὴν κακία σου αὐτὴ καὶ παρακάλεσε τὸν Κύριο γιὰ τὸ ἀμάρτημά σου αὐτό, μήπως σοῦ συγχωρεθεῖ ἡ κακὴ αὐτὴ σκέψη τῆς καρδιᾶς σου· καὶ ἔχω ἀμφιβολίες γιὰ τὴν συγχώρηση ἀπὸ τὸ Θεό, διότι σέ βλέπω νὰ εἶσαι γεμάτος ἀπὸ πικρὴ χολὴ καὶ σφιχτὰ δεμένος ἀπὸ τὴν ἀδικία. Ἀποκρίθηκε δὲ ὁ Σίμων καὶ εἶπε· Παρακαλέσατε σεῖς γιὰ μένα τὸν Κύριο γιὰ νὰ μὴ μοῦ συμβεῖ κανένα κακὸ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπατε». Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ μετανοήσῃ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς του, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κλάψῃ, ἐκεῖνος ὅπως κάμνει αὐτὸ μόνο ἀπὸ τυπικὴ ὑποχρέωση. «Μήπως σοῦ συγχωρεθεῖ». Αὐτὸ τὸ εἶπε, ὅχι ὅτι δὲν θὰ συγχωροῦνταν σ' αὐτόν, ἐὰν ἤθελε κλάψῃ, ἀλλ' εἶναι συνήθεια καὶ στοὺς προφῆτες μόνο νὰ ἀπαγορεύουν καὶ νὰ μὴ λέγουν, ἄν δὲ κάνεις αὐτό, θὰ σοῦ συγχωρηθεῖ, ἀλλ' ὅτι ὅπως ὅποτε θὰ ὑποστεῖς τὴν τιμωρία. Σὺ ὅμως θαύμασε, σέ παρακαλῶ, πῶς σέ καιρὸ συμφορᾶς δὲν παραμελοῦν, ἀλλ' ἐπιδίδονται στὸ κήρυγμα, καὶ πῶς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Μωϋσέως ἀπὸ σύγκριση γίνονταν τὰ θαύματα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Ἦταν μαγεία, καὶ ὅμως αὐτὰ τὰ σημεῖα ἦταν φανερά, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἐκεῖ κανένας δαιμονισμένος, ἐὰν βέβαια γι' ἄρκετὸ χρόνο ἔφερε αὐτοὺς ἐκτὸς ἑαυτῶν, μὲ τίς μαγεῖες του· ἐφόσον ὅμως πολλοὶ ἦταν οἱ κυριευμένοι ἀπὸ τοὺς δαίμονες, πολλοὶ οἱ παράλυτοι, ἐκεῖνα δὲν ἦταν ἀληθινά. Ὁ Φίλιππος ὅμως ὅχι μόνο μὲ σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ λόγο τοὺς ὁδήγησε στὴν πίστη, διδάσκοντας γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ δὲ Σίμων», λέγει, «ἀφουῦ βαπτίσθηκε, παρέμεινε σταθερὰ κοντὰ στὸ Φίλιππο». Ὁχι ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως, ἀλλ' ἔμεινε κοντὰ του, γιὰ νὰ γίνῃ σὰν τὸν Φίλιππο.

τος προσεκαριέρει. «Οἱ δὲ καταβάντες, προσηύξαντο περὶ αὐ-
τῶν, ὅπως λάβωσι Πνεῦμα ἅγιον οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ
αὐτῶν ἐπιπεπωκός. Τότε ἐπειθήθον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς,
καὶ ἐλάβανον Πνεῦμα ἅγιον». Ὅρας δι' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ
5 πολλῆς ἔδει δυνάμεως, ὥστε δοῦναι Πνεῦμα ἅγιον; Οὐ γάρ
ἔστιν ἴσον ἀφέσεως τυχεῖν, καὶ λαβεῖν δύναμιν τοιαύτην.

«Θεασάμενος δὲ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χει-
ρῶν τῶν Ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγ-
κεν αὐτοῖς χρήματα». Μὴ γὰρ τοὺς ἄλλους εἶδε τοῦτο ποι-
10 οῦντας; μὴ γὰρ Φίλιππον; μὴ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτοὺς οὐκ εἶδέ-
ναι μεθ' οἷας διανοίας προσήει; Διὸ καλῶς Πέτρος καὶ δω-
ρεὰν καλεῖ τὸ πρᾶγμα, λέγων «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη
εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρη-
μάτων κτᾶσθαι». Ὅρας πανταχοῦ καθαρὸς αὐτοὺς χρημά-
15 τῶν ὄντας; «Οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κληῖρος ἐν τῷ λόγῳ τού-
τῳ· ἢ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ὅ-
ποτε ἀπὸ τῆς κακίας πάντα ἐπραΐτε, καὶ μὴν ἀφελῆ ἔδει
εἶναι. «Μειανόησον οὖν εἰς γὰρ χολὴν πικρίας, καὶ σύνδε-
σμον ἀδικίας θεωρῶ σε ὄντα». Πολλοῦ θυμοῦ τὰ ρήματα. Οὐ
20 κολάζει δὲ αὐτόν, ἵνα μὴ λοιπὸν ἀνάγκης ἢ πίσις ἦ, ἵνα μὴ
τὸ πρᾶγμα ὤμων εἶναι δόξη, ἵνα τὰ τῆς μετάνοίας εἰσαγάγη,
ἢ καὶ ὅτι ἤρκει εἰς διόρθωσιν τὸ ἐλέγξαι, τὸ τὰ ἐν τῇ καρ-
δία εἰπεῖν, τὸ ἐκεῖνον ὁμολογήσαι ὅτι ἐάλω· τῷ γὰρ εἰπεῖν ὅ-
τι «δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ», τοῦτό ἐστιν ὁμολογοῦντος ὅ-
25 μῶ καὶ δεικνύντος. Ὅρα πῶς, καίτοι μιὰς ὥν, ὅμως,
διε ἠλέγχθη, τότε ἐπίστευσεν, ὥσπερ καὶ ταπεινὸς γέγονεν, ὅ-
τε πάλιν ἠλέγχθη.

«Θεωρῶν σημεῖα γινόμενα, ἐξίστατο», δεικνὺς τὸ πᾶν

«Αὐτοὶ δὲ ἀφοῦ κατέβηκαν στὴ Σαμάρεια, προσευχήθηκαν γι' αὐτούς, γιὰ νὰ λάβουν τὸ ἅγιο Πνεῦμα· διότι δὲν εἶχε ἀκόμα αὐτὸ μεταδοθεῖ σὲ κανένα ἀπὸ αὐτούς. Τότε ἔθεταν τὰ χέρια τους ἐπάνω τους καὶ ἐλάμβαναν αὐτοὶ Πνεῦμα ἅγιο». Βλέπεις, ὅτι δὲν ἦταν εὐκολο, ἀλλ' ὅτι ἀπαιτοῦνταν μεγάλη δύναμη, γιὰ νὰ μεταδώσουν Πνεῦμα ἅγιο; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ τύχεις ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ λάβεις τέτοια δύναμη.

«Ὅταν δὲ εἶδε ὁ Σίμων, ὅτι μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν χεριῶν τῶν Ἀποστόλων μεταδίδεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πρόσφερε σ' αὐτούς χρήματα». Μήπως δηλαδὴ εἶδε τοὺς ἄλλους νὰ κάμνουν αὐτό; μήπως εἶδε τὸν Φίλιππο; μήπως νόμιζε ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν γνωρίζουν μὲ ποιὲς πονηρὲς σκέψεις προσερχόταν; Γι' αὐτὸ ὀρθὰ ὁ Πέτρος ὀνομάζει τὸ πράγμα δωρεὰ, λέγοντας· «Τὰ χρήματά σου μαζί μὲ σένα νὰ χαθοῦν, διότι νόμισες, ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶται μὲ χρήματα». Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ παντοῦ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ χρήματα; «Δὲν ὑπάρχει γιὰ σένα κανένα μερίδιο, οὔτε κληρονόμημα ἀπ' αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος τώρα· διότι ἡ καρδιά σου δὲν εἶναι εὐθεία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ὡστε ἀπὸ κακία τὰ ἔκαμνε ὅλα αὐτὰ, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπονήρευτος. «Μετανόησε λοιπόν, διότι σὲ βλέπω νὰ εἶσαι γεμάτος πικρὴ χολὴ καὶ σφικτὰ δεμένος ἀπὸ τὴν ἀδικία». Τὰ λόγια του εἶναι γεμάτα ἀπὸ μεγάλο θυμὸ. Δὲν τιμωρεῖ ὅμως αὐτόν, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἡ πίστη στὴ συνέχεια ἀποτέλεσμα ἀνάγκης, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ τὸ πράγμα σκληρό, γιὰ νὰ ὀδηγήσει στὴ μετάνοια, ἢ διότι ἦταν ἀρκετὸς ὁ ἔλεγχος γιὰ τὴ διόρθωση, μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύψει τὰ ὅσα εἶχε στὴν καρδιά του, μὲ τὸ νὰ ὁμολογήσει ἐκεῖνος ὅτι τὰ ὅσα σκεπτόταν ἀποκαλύφθηκαν· διότι μὲ τὸ νὰ πεῖ «παρακαλέσατε σεῖς γιὰ μένα τὸν Κύριο», αὐτὸ ἀποτελεῖ ὁμολογία καὶ συγχρόνως ἀπόδειξη αὐτοῦ. Πρόσεχε πῶς, ἂν καὶ εἶναι ἀχρεῖος, ὅμως ὅταν ἐλέγχθηκε τότε πίστευσε, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ταπεινώθηκε, ὅταν πάλιν ἐλέγχθηκε.

«Ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπε ὅτι γίνονταν θαύματα ἦταν

ψευδός. Οὐ, 'προσηλθεν', εἶπεν, ἀλλ' «ἐξίσταται». Καὶ τί δή-
 ποτε ἐκεῖνο εὐθύς οὐ ποιεῖ; Ἐνόμιζε δύνασθαι λανθάνειν, ἐ-
 νόμιζε τέχνην εἶναι τὸ πρᾶγμα· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἴσχυσε λαθεῖν
 τοὺς Ἀποσιόλους, προσῆλθε. «Πολλῶν γὰρ ἐχόντων πνεύμα-
 5 τα ἀκάθαρτα, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχετο». Τοῦτο τοῦ
 ἐξελθεῖν σημεῖον φανερόν, τὰ δὲ τῶν μάγων ἀπ' ἐναντίας·
 μᾶλλον γὰρ ἐκεῖνοι καὶ ἐδέσμων. «Πολλοὶ τε παραλελυμένοι
 καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν». Οὐκ ἦν ἐνταῦθα ἀπάτη· περιπα-
 τῆσαι γὰρ ἔδει καὶ ἐνεργῆσαι. «Προσεῖχον δὲ αὐτῷ πάντες,
 10 λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ». Ἐνταῦθα πλη-
 ροῦται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον· «Πολλοὶ ἐλεύσονται
 ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφηταὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου». Διὰ
 τί δὲ οὐκ εὐθέως αὐτὸν ἤλεγξαν; Ἠρκέσθησαν τῷ καταγνώ-
 ναι αὐτὸν ἐαντιοῦ· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διδασκαλίας ἦν. Ἐπειδὴ
 15 δὲ ἀντιστῆναι οὐκ ἴσχυσεν, ὑποκρίνεται ὡσπερ καὶ οἱ μάγοι,
 διε ἔλεγον «Τοῦτο δάκτυλός ἐστι Θεοῦ». Ἴνα δὲ μὴ καὶ ἀ-
 πελαθῆ ἄλλοτε, διὰ τοῦτο καὶ προσεκαριτέρει τῷ Φιλίππῳ, καὶ
 οὐκ ἐχωρίζετο.

4. Σὺ δέ μοι σκόπει ὅσα οἰκονομεῖται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ
 20 Στεφάνου. Διασπείρονται κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ
 Σαμαρείας, εὐαγγελίζονται τὸν λόγον, κηρῆσουσι τὸν Χρι-
 στόν, σημεῖα ἐπιτελοῦσι, κατὰ μικρὸν λαμβάνουσι τὴν δωρεὰν
 οὐτοί. Τοῦτο διπλοῦν σημεῖον ἦν· τό τε γὰρ ἐκείνοις δοῦναι,
 τό τε τοῦτω μὴ δοῦναι σημεῖον μέγιστον ἦν. «Οἱ μὲν οὖν δια-
 25 μαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὑπέ-
 στρεψαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰς κώμας τῶν Σαμαρειτῶν
 εὐηγγελίσαντο». Καλῶς οὕτως εἶπε, «Διαμαρτυράμενοι»· δια-

6. Μάρκ. 13, 22.

7. Ἐξ. 8, 19.

κατάπληκτος»· ἀποδεικνύοντας ὅτι ὅλα ἦταν ψέματα. Δὲν εἶπε, «προσηλθε, ἀλλὰ «ἔμενε κατάπληκτος». Καί γιατί τέλος πάντων δὲν κάμνει ἐκεῖνο ἀμέσως; Νόμιζε ὅτι μποροῦσε νὰ διαφύγει τὴν προσοχή, νόμιζε ὅτι ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἦταν ζήτημα τεχνικό· ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατόρθωσε νὰ διαφύγει τὴν προσοχή τῶν Ἀποστόλων, προσηλθε. «Διότι πολλοὶ ποῦ εἶχαν πνεύματα ἀκάθαρτα, ἔβγαιναν, ἀφοῦ ἔβγαζαν φωνὴ μεγάλη». Αὐτὸ τὸ σημεῖο, τὸ νὰ ἐξέρχονται δηλαδὴ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἦταν φανερό, ἐνῶ μὲ τοὺς μάγους συνέβαινε τὸ ἀντίθετο· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνοι καὶ τὰ δέσμευαν. «Πολλοὶ δὲ παράλυτοι καὶ χωλοὶ θεραπεύθησαν». Ἐδῶ δὲν ὑπῆρχε ἀπάτη· διότι ἔπρεπε νὰ περπατήσουν καὶ νὰ ἐνεργήσουν. «Πρόσεχαν δὲ αὐτὸν ὅλοι καὶ ἔλεγον· Αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη δύναμη τοῦ Θεοῦ». Ἐδῶ πραγματοποιεῖται ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστό· «Θὰ ἐμφανισθοῦν πολλοὶ ψευδομεσσίες καὶ ψευδοπροφήτες ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά μου»⁶. Γιατί δὲ δὲν ἔλεξαν αὐτὸν ἀμέσως; Ἀρκέσθησαν στὸ νὰ καταδικάσει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του· διότι καὶ αὐτὸ ἦταν τρόπος διδασκαλίας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν μπόρεσε νὰ ἀντιδράσει, προσποιεῖται, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ μάγοι, ὅταν ἔλεγον· «Αὐτὸ εἶναι δάκτυλος τοῦ Θεοῦ»⁷. Γιὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθεῖ καὶ πάλι, γι' αὐτὸ καὶ παρέμεινε κοντὰ στὸ Φίλιππο καὶ δὲν ἀποχωριζόταν ἀπ' αὐτόν.

4. Σὺ δὲ σὲ παρακαλῶ σκέψου πόσα οἰκονομοῦνται μὲ τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου. Διασκορπίζονται στὶς χῶρες τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Σαμάρειας, κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, κηρύττουν τὸ Χριστό, ἐπιτελοῦν θαύματα, καὶ σιγὰ σιγὰ αὐτοὶ λαμβάνουν τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τοῦτο ἦταν διπλὸ σημεῖο· καὶ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐγίνε σ' ἐκείνους ἡ μετάδοση τῆς χάριτος, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐγίνε σ' αὐτόν, ἦταν θαῦμα πάρα πολὺ μεγάλο. «Οἱ μὲν λοιπὸν Ἀπόστολοι, ἀφοῦ ἐπιβεβαίωσαν τὴ μαρτυρία τους γιὰ τὸν Ἰησοῦ καὶ κήρυξαν τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ἱεροσόλυμα, ἀφοῦ κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πολλὰ χωρῖα τῶν Σαμαρειτῶν». Ὅρθα εἶπε ἔτσι «διαμαρτυρόμε-

μαρτύρονται γὰρ ἴσως δι' αὐτόν, ἵνα μὴ ἀπαιῶνται, ἵνα λοιπὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ὦσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας πολλάκις συναρπαγῶσιν. «Υπέστρεψαν εἰς Ἱεροσόλυμα». Διὰ τί πάλιν ἀπίασιν ἐκεῖ, ἔνθα ἡ τυραννὶς ἦν, ἔνθα ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν, ἔνθα
 5 οἱ μάλιστα φονῶντες; Καθάπερ ἐν τοῖς πολέμοις οἱ στρατηγοὶ ποιοῦσι, καὶ τὸ πονοῦν τοῦ πολέμου μέρος καταλαμβάνουσι, τὸ αὐτὸ καὶ οὗτοι ἐργάζονται. Ὅρα πάλιν οὐχὶ προηγουμένως ἐρχομένους εἰς Σαμάρειαν, ἀλλὰ διωκομένους τοὺς μαθητάς, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς Ἀποστόλους πρὸς
 10 τοὺς πιστεύσαντας ἤδη τῶν Σαμαρειῶν λοιπὸν ἐξαποσιειλλομένους. «Ἀκούσαντες δέ», φησὶν, «οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀπόστολοι, ἀπέσειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην».

Τί δήποτε ἀποσιέλλονται; Ὡστε ἀπαλλάξαι μαγείας αὐτούς, ὥστε τῆς διδαχῆς ἀναμνησαί, ἣν παρὰ Χριστοῦ ἔμαθον,
 15 διε πρῶτον ἐπίστευσαν. Δέον οὖν τοῦναντίον αἰτῆσαι, ἵνα λάβῃ Πνεῦμα ἅγιον, ὃ δέ, ἐπειδὴ οὐκ ἔμελλεν αὐτῷ τούτου, ἵνα διδῶ ἑτέροις αἰτεῖ· καίτοι ἐκεῖνοι οὐκ ἔλαβον τοῦτο, ὥστε διδόναι, ἀλλ' ἤθελεν οὗτος Φιλίππου γενέσθαι λαμπρότερος, ὃ ἐν τοῖς μαθηταῖς ὦν. «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς
 20 ἀπώλειαν». Οὐκ ἐπαρωμένου ταῦτά ἐστιν, ἀλλὰ παιδεύοντιος· ἐπειδὴ γὰρ εἰς δέον αὐτῷ οὐκ ἐχρήσατο, ὅσοι, φησὶν, ἔστω τῷ τοιούτῳ. Ὡς ἂν εἶποι τις· Συναπόλοιο μετὰ τῆς προαιρέσεώς σου, διὸ οὕτω μικρὰ φρονεῖς περὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, διὸ προσεδόκησας ὅλως ἀνθρώπινον εἶναι τὸ πρῶγμα·
 25 οὐκ ἔστι τοῦτο. Εἰ γοῦν προσῆλθεν, ὡς ἔδει προσελθεῖν, καὶ ἀπεδέχθη, καὶ ὡς λοιμὸς οὐκ ἠλάθη. Ὅρας ὅτι ὃ μικρὰ περὶ

νοι». Διότι ἐπιβεβαιώνουν γι' αὐτὸν μὲ τὴ μετάδοσιν τῆς χάριτος, γιὰ νὰ μὴ ἀπατοῦνται, γιὰ νὰ εἶναι πλέον ἀσφαλεῖς, γιὰ νὰ μὴ παρασύρονται πολλές φορές ἀπὸ ἀπειρία. «Ἐπέστρεψαν δὲ στὰ Ἱεροσόλυμα». Γιατί πάλι γυρίζουν ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε ἡ τυραννία, ὅπου ἔγινε ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν, ὅπου ὑπῆρχαν οἱ μεγαλύτεροι φονιάδες; Ὅπως ἀκριβῶς κάμνουν οἱ στρατηγοὶ τοὺς πολέμους καὶ καταλαμβάνουν τὸ πλέον ἐπικίνδυνον μέρος τοῦ μετώπου, τὸ ἴδιον καὶ αὐτοὶ κάνουν. Πρόσεχε πάλι ὅτι δὲν ἔρχονται οἱ μαθητὲς προηγουμένως στὴ Σαμάρεια, ἀλλ' ἀφοῦ διώκονται, ὅπως συνέβηκε καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀποστέλλονται στὴν συνέχειαν τοὺς Σαμαρεῖτες πού εἶχαν ἤδη πιστεύσει· διότι λέγει· «Ὅταν δὲ ἄκουσαν οἱ Ἀπόστολοι πού ἦταν στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη».

Γιατί τέλος πάντων ἀποστέλλονται; Γιὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴ μαγεία, γιὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσουν τὴ διδασκαλία, τὴν ὁποία ἔλαβαν ἀπὸ τὸ Χριστό, ὅταν γιὰ πρώτη φορά πιστεύσαν. Ἐνῶ λοιπὸν ἔπρεπε τὸ ἀντίθετον νὰ ζητήσῃ, νὰ λάβῃ Πνεῦμα ἅγιον, αὐτὸς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἐνδιαφερόταν ὁ ἴδιος γι' αὐτό, ζητεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἰκανότητα νὰ τὸ μεταδίδῃ σὲ ἄλλους. Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖνοι δὲν ἔλαβαν Αὐτό, γιὰ νὰ τὸ μεταδίδουν, ἀλλ' αὐτὸς ἤθελε νὰ γίνῃ λαμπρότερος ἀπὸ τὸν Φίλιππο, πού ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς. «Τὰ χρήματά σου μαζί μὲ σένα νὰ χαθοῦν». Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπου πού καταριέται, ἀλλὰ ἀνθρώπου πού παιδαγωγεῖ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν χρησιμοποίησε τὰ χρήματα αὐτὰ ὅπως ἔπρεπε, ἄς ἔχουν, λέγει, τὴν ἴδια τύχη μὲ σένα. Ὅπως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πεῖ ἄς χαθοῦν μαζί μὲ τὸ σκοπὸ σου, διότι τόσο μικρὴ ἰδέα ἔχεις γιὰ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ θεώρησες, ὅτι αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι τελείως ἀνθρώπινο· αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐὰν λοιπὸν προσερχόταν ὅπως ἔπρεπε νὰ προσέλθῃ καὶ δεκτὸς θὰ γινόταν καὶ δὲν θὰ ἐκδιωκόταν ὡς μολυσματικὴ ἀρρώστια. Βλέπεις, ὅτι ἐκεῖνος πού ἔχει μι-

μεγάλων φανταζόμενος διπλᾶ ἁμαρτάνει; Δύο τοίνυν αὐτῷ
 καλεύει «Μετανόησον καὶ δεήθητι, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ
 ἐπίνοια τῆς καρδίας σου». Οὕτως ἦν ἐπινοήσας τι πονηρόν.
 Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν, «Εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι», ὅτι ἤδει ἀ-
 5 διόρθωτον ὄντα. Ὁ δὲ πάλιν δέδοικε τὸ πλῆθος, καὶ φοβεῖται
 ἀρνήσασθαι καίτοι, εἰ μὴ ἐθορυβήθη, εἶπεν ἄν ὅτι «οὐκ
 ἤδειν ὅτι ἀφελῶς ἐποίησα». ἀλλ' ἐξεπλάγη, πρῶτῳ μὲν ἐκεί-
 νῳ, ὅτι ἐάλω τοῖς σημείοις, δευτέρῳ δὲ τούτῳ, τῷ τὰ ἐν τῇ
 10 διανοίᾳ αὐτοῦ φανερὰ γενέσθαι. Διὰ τοῦτο μακρὰν καὶ ἀπή-
 ει λοιπὸν εἰς τὴν Ρώμην, ὡς οὐ φθάνοντις ἐκεῖ τοῦ Ἀπο-
 σιόλου.

«Πολλάς τε», φησί, «κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελί-
 σαντι». Ὅρα πῶς καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῖς ἔμπρακτοι ἦσαν ἀλλ'
 οὐχὶ ἀπλῶς ἐποιούνητο αὐτάς. Τοιαύτας καὶ ἡμᾶς ἀποδημίας
 15 ἔδει ποιεῖσθαι. Καὶ τί λέγω ἀποδημίας; Πολλοὶ κώμας ἔ-
 χουσι καὶ χωρία, καὶ οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐδὲ ποιούνηταί τινα
 λόγον, ἀλλά, ὅπως μὲν θαλανεῖον γένοιτο, καὶ ὅπως τὰ τιμή-
 ματα ἐπιταθείη, καὶ ὅπως ἀνλαί, καὶ ὅπως οἰκοδομήματα κα-
 τασκευασθείη, πολλὴν σπουδὴν ποιούνηται, ὅπως δὲ ψυχαὶ γε-
 20 ωργηθεῖεν, οὐκέτι. Καὶ σὺ μὲν, ἂν ἀκάνθας παρὰ τὴν ἄρου-
 ραν ἴδης, τέμνεις, καίεις, ἀφανίζεις, ὥσπερ τὴν γῆν ἀπαλλά-
 ξαι τῆς ἐντεῦθεν λύμης, ὁρῶν αὐτοὺς δὲ τοὺς γεωργοὺς ἀ-
 κανθῶν γέμοντας, καὶ οὐκ ἐκτέμνων, οὐ δέδοικας καὶ φροῖ-
 τεις, εἶπέ μοι, τὸν μέλλοντά σε καὶ ὑπὲρ τούτων ἀπαιτεῖν λό-
 25 γον; Οὐ γὰρ ἐχρῆν ἕκαστον τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν οἰκοδο-
 μεῖν, διδάσκαλον λαμβάνειν πρὸς τὸ συναίρεσθαι, πρὸ πάν-
 των τοῦτο σκοπεῖν, ὅπως ἅπαντες εἶεν Χριστιανοί; Πῶς,
 εἶπέ μοι, Χριστιανὸς ἔσαι ὁ γεωργός, ὁρῶν σὲ οὕτως ἀμε-
 λούνητα τῆς αὐτοῦ σωτηρίας; Οὐ δύνασαι ποιῆσαι σημεῖα καὶ
 30 πεῖσαι; Οἷς ἔχεις πεῖσον, φιλανθρωπία, προσιασία, ἡμερότη-

κρή ἰδέα γιὰ μεγάλα πράγματα, ἀμαρτάνει διπλά; Δύο λοιπὸν ἐντολές δίνει σ' αὐτόν· «μετανόησε καὶ προσευχῆσου, μήπως σοῦ συγχωρηθεῖ ἢ σκέψη αὐτῆ τῆς καρδιᾶς σου». Τέτοια κακὴ σκέψη εἶχε κάνει αὐτός. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε, «Μήπως λοιπὸν σοῦ συγχωρηθεῖ», διότι γνώριζε ὅτι ἦταν ἀδιόρθωτος. Ἐκεῖνος δὲ πάλι φοβήθηκε τὸ πλῆθος καὶ φοβᾶται νὰ ἀρνηθεῖ ἂν καὶ βέβαια, ἂν δὲν ἀνησυχουσε θὰ μπορούσε νὰ πει, ἴδεν τὸ γνώριζα, ὅτι τὸ ἔκαμα ἀπὸ ἀφέλεια, ὅμως ἐξεπλάγη, πρῶτα μὲν μὲ ἐκεῖνο, ὅτι ἔγινε ἀντιληπτὸς μὲ τὰ σημεῖα, δεύτερο δὲ μὲ αὐτό, μὲ τὸ ὅτι ἀποκαλύφθηκαν οἱ σκέψεις του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔφυγε κατόπιν μακριὰ στὴ Ρώμη, νομίζοντας ὅτι δὲν θὰ φθάσει ἐκεῖ ὁ Ἀπόστολος.

«Καὶ σὲ πολλά», λέγει, «χωριὰ τῶν Σαμαρειτῶν κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο». Βλέπε, πῶς καὶ οἱ ὁδοιπορίαι τους συνοδεύονταν ἀπὸ ἔργα. Ἀλλὰ δὲν ἔκαμναν αὐτὲς τυχαῖα. Τέτοιαι ἀποδημίαι ἔπρεπε καὶ ἐμεῖς νὰ κάμνουμε. Καὶ γιὰτί λέγω ἀποδημίαι; Πολλοὶ ἔχουν χωριὰ καὶ κτήματα καὶ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει, οὔτε κάμνουν λόγο γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ καταβάλλουν πολλὴ προσπάθεια πῶς θὰ γίνῃ τὸ λουτρό, πῶς θ' αὐξηθοῦν τὰ εἰσοδήματα, πῶς θὰ κατασκευασθοῦν οἱ αὐλὲς καὶ τὰ οἰκοδομήματα· πῶς δὲ θὰ καλλιεργηθοῦν οἱ ψυχές, καθόλου δὲν ἐνδιαφέρονται. Καὶ σὺ μὲν, ἂν δεῖς ἀγκάθια στὸ χωράφι, τὰ κόβεις, τὰ καίεις, καὶ τὰ ἐξαφανίζεις, ὥστε νὰ ἀπαλλάξεις τὴ γῆ ἀπὸ τὴ βλάβη ἀπ' αὐτά, βλέποντας δὲ τοὺς ἴδιους τοὺς γεωργούς, νὰ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀγκάθια καὶ μὴ κόβοντας αὐτά, πές μου, δὲν φοβᾶσαι καὶ δὲν τρέμεις αὐτόν ποῦ πρόκειται νὰ σοῦ ζητήσῃ λόγο γι' αὐτούς; Δὲν ἔπρεπε δηλαδὴ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς νὰ οἰκοδομήσῃ ἐκκλησίαι, νὰ λαμβάνει διδάσκαλο γιὰ νὰ τὸν βοηθεῖ, καὶ κυρίως αὐτό, νὰ σκέπτεται πῶς δηλαδὴ ὅλοι νὰ εἶναι χριστιανοί; Πές μου, πῶς θὰ εἶναι χριστιανὸς ὁ γεωργός, βλέποντας ἐσένα ν' ἀδιαφορεῖς γιὰ τὴ σωτηρία σου; Δὲν μπορείς νὰ κάνεις θαύματα καὶ νὰ τὸν πείσεις; Μὲ αὐτὰ ποῦ ἔχεις νὰ τὸν πείσεις, μὲ τὴ φιλάνθρωπία, μὲ

τι, κολακεία, τοῖς ἄλλοις ἅπασι. Καὶ ἀγορὰς μὲν καὶ βαλα-
νεῖα ποιοῦσιν οἱ πολλοί, ἐκκλησίας δὲ οὐχί· καὶ πάντα μᾶλ-
λον, ἢ τοῦτο. Διὸ παρακαλῶ, καὶ ἀντιβολῶ, καὶ χάριν αἰτῶ,
μᾶλλον δὲ καὶ νόμον τίθημι, ὥστε μηδένα ὀφθῆναι ἔρημον
5 ἐκκλησίας χωρίον ἔχοντα. Μή μοι εἴπῃς, 'Πλησίον ἐστίν,
ἐκ γειτόνων ἐστὶ· πολλή ἐστιν ἡ δαπάνη, οὐ πολλή ἡ πρόσο-
δος. Εἴ τι ἔχεις εἰς πένητας ἀναλῶσαι, ἐκεῖ ἀνάλωσον βέλ-
τιον ἐκεῖ, ἢ ἐνταῦθα· θρέψον διδάσκαλον, θρέψον διάκονον
καὶ ἱερατικὸν σύστημα. Ὡσαυτὴ γυναῖκα ἀγαγὼν ἢ νύμφην,
10 ἢ δοῦς θυγατέρα, οὕτω Ἐκκλησία διάκεισο· προῖκα ἐπίδος
αὐτῇ. Οὕτω σοι εὐλογίας τὸ χωρίον πληρωθήσεται· τί γὰρ
οὐκ ἔσαι ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν; μικρόν, εἶπέ μοι, τὸν ληνὸν εὐ-
λογεῖσθαι; μικρόν, ἐξ ὄλων τῶν καρπῶν τῶν σῶν τὸν Θεὸν
πρότιον ἀπόμοιραν καὶ ἀπαρχὰς λαμβάνειν; Πρὸς εἰρήνην
15 τῶν γεωργούντων τοῦτο χρήσιμον. Αἰδέσιμος ἔσαι καὶ ὁ προ-
σβύτερος λοιπὸν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ χωρίου συμβαλεῖ-
ται τοῦτο. Εὐχαὶ ἐκεῖ διηγεκεῖς διὰ σέ, ὕμνοι καὶ συνάξεις
διὰ σέ, προσφορὰ καθ' ἑκάστην Κυριακὴν. Οἶόν ἐστιν εἰς
θαῦμα μείζον, τοῦ τάφους μὲν ἑτέρους οἰκοδομῆσαι λαμπρούς,
20 ἵνα οἱ μετὰ ταῦτα ἀκούωσιν ὅτι ὁ δεῖνα ὠκοδόμησε, σὲ δὲ ἐκ-
κλησίας ἀνασιῆσαι! Ἐννόησον ὅτι μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ πα-
ρουσίας οὐ τὸν μισθὸν ἔξεις, ὁ ἀνασιῆσας θνoιασιῆριον τοῦ
Θεοῦ.

5. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ βασιλεύς σοι ἐκέλευσεν οἰκοδομῆσαι
25 οἰκίαν, ἵνα ἐκεῖ καταλύοι, οὐκ ἂν πάντα ἐποίησας; Νῦν οὖν
βασιλεία ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ἡ οἰκοδομή. Μὴ τὸ
ἀνάλωμα ἴδῃς, ἀλλὰ τὸν καρπὸν λόγισαι· γεωργοῦσιν ἐκεῖνοι
τὴν γῆν, οὐ γεώργησον αὐτῶν τὰς ψυχὰς· φέρουσί σοι καρ-
πούς ἐκεῖνοι, οὐ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτοὺς ἀνάγαγε. Ὁ τὴν ἀρ-

τὴν προστασία, μὲ τὴν ἡμερότητα, μὲ τὸ καλόπιασμα καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ πολλοὶ μὲν κάμνουν ἀγορές καὶ λουτρά, ὄχι ὅμως καὶ ἐκκλησίαι· καὶ ὅλα βέβαια τὰ κάμνουν, παρὰ αὐτό. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ καὶ ἰκετεύω καὶ χάρη ζητῶ, μᾶλλον δὲ καὶ νόμο ὀρίζω, ὥστε κανέναν νὰ μὴ παρουσιασθεῖ νὰ ἔχει χωριὸ χωρὶς ἐκκλησία. Μὴ μοῦ πείς, 'ὕπάρχει πλησίον, ὑπάρχει σὲ γειτονικὸ μέρος' εἶναι μεγάλη ἢ δαπάνη καὶ δὲν εἶναι πολλὰ τὰ ἔσοδα. 'Ἐὰν ἔχεις κάτι νὰ ξοδέψεις γιὰ τοὺς φτωχοὺς, νὰ τὰ ξοδέψεις ἐκεῖ· εἶναι καλύτερα ἐκεῖ, παρὰ ἐδῶ· θρέψε διδάσκαλο, θρέψε διάκονο καὶ ἱερατεῖο. "Ὅπως συμπεριφέρεσαι ὅταν λαμβάνεις γυναῖκα, ἢ νύφη ἢ δίνεις θυγατέρα, ἔτσι πρέπει νὰ φέρεσαι καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν· δῶσε δωρεὰ σ' αὐτήν. "Ἐτσι τὸ χωριὸ ὅπου μένεις, θὰ γεμίσει ἀπὸ εὐλογία. Διότι ποῖο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ δὲν θὰ ὑπάρχει ἐκεῖ; Πές μου, εἶναι λίγο νὰ εὐλογεῖται ὁ ληνός; εἶναι λίγο νὰ λαμβάνει ἀπ' ὅλους τοὺς καρπούς σου πρῶτος ὁ Θεὸς μερίδιο καὶ προσφορὰς ἀπὸ τοὺς πρώτους καρπούς; Αὐτὸ εἶναι χρησιμο γιὰ τὴν εἰρήνην τῶν γεωργῶν. Σεβαστὸς θὰ εἶναι πλέον καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ αὐτὸ θὰ συμβάλει στὴν ἀσφάλεια τοῦ χωριοῦ. Εὐχὲς συνεχεῖς ἐκεῖ θὰ γίνονται γιὰ σένα, ὕμνοι θὰ ἀναπέμπονται γιὰ σένα καὶ συνάξεις θὰ γίνονται, προσφορὰ κάθε Κυριακῆ. Πόσο πιὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι τὸ νὰ ἀνεγείρεις ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ νὰ ἀνοικοδομήσουν ἄλλοι λαμπροὺς τάφους, γιὰ νὰ ἀκούουν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι ὁ τάδε ἀνοικοδόμησε αὐτούς. Σκέψου ὅτι μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ θὰ ἔχεις τὸ μισθό, σὺ, ποὺ ἀνήγειρες θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ.

5. Πές μου λοιπόν, ἂν σὲ διέτασσε βασιλιάς νὰ οἰκοδομήσεις οἰκία, γιὰ νὰ καταλύει ἐκεῖ, δὲν θὰ ἔκαμες τὰ πάντα; Τώρα λοιπόν, ἡ οἰκοδομὴ τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀνάκτορα τοῦ Χριστοῦ. Νὰ μὴ βλέπεις τὴ δαπάνη, ἀλλὰ νὰ ἀναλογίζεσαι τὸν καρπὸ· καλλιεργοῦν ἐκεῖνοι τὴ γῆ, σὺ νὰ καλλιεργεῖς τίς ψυχὰς τους· ἐκεῖνοι σοῦ φέρνουν τοὺς καρπούς, σὺ ἀνύψωσε αὐτούς στὸν οὐρανό. 'Ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὴν ἀρχή, αὐτὸς εἶναι καὶ αἴτιος γιὰ ὅλα τὰ

χήν δούς, οὔτις καὶ τῶν ἄλλων αἴτιος πάντων. Ἄρα καὶ σὺ
 αἴτιος ἔση τῶν κατηχουμένων ἐκεῖ, τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τοῖς
 πλησίον· καίτοι τὰ μὲν θαλανεῖα μαλακωτέρους ποιεῖ τοὺς γε-
 ωργούς, τὰ καπηλεῖα τρυφηλοτέρους, ἀλλ' ὅμως ποιεῖτε ταῦ-
 5 τα διὰ δόξαν. Αἱ ἀγοραὶ καὶ αἱ πανηγύρεις πάλιν ἰταμούς,
 τὰ δὲ ἐνταῦθα πᾶν τούναντιον. Ἠλίκον γάρ ἐστιν ἰδεῖν προ-
 σβύτερον εἰς εἰκόνα βαδίζοντα τοῦ Ἀβραάμ, πολίον, ἀνεζω-
 ομένον καὶ σκάπιοντα καὶ αὐτουργοῦντα! Τί τοῦ ἀγροῦ πο-
 θεινότερον ἐκείνου; Ἐνταῦθα μείζων ἢ ἀρετιή. Οὐκ ἔστιν
 10 ἀσέλγεια ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπελήλαται· οὐκ ἔστι μέθη καὶ τρυφή,
 ἀλλ' ἐξώρισται· οὐκ ἔστι κενοδοξία, ἀλλ' ἔσβεσται· τὸ τῆς
 εὐνοίας πλεόν ἐκεῖ διαλάμπει διὰ τὴν ἀφέλειαν. Οἶόν ἐστιν
 ἀπελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδέναί
 δι' αὐτὸς αὐτὸν ὠκοδόμησε, καὶ ρῖψαι ἐναντὸν ὕπιον, καὶ
 15 μετὰ τὴν αἰώραν τὴν σωματικὴν καὶ λυχνικοῖς καὶ ἐωθινοῖς
 ὕμνοις παραγενέσθαι, ὁμοιράπεζον ἔχειν τὸν ἱερέα, συνομι-
 λούντα εὐλογίας ἀπολαύειν, ἑτέρους ὄραν ἐρχομένους ἐκεῖ;
 Τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ἀσφάλεια ἀγροῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀγρός, πε-
 ρὶ οὗ φησιν· «Ὅσμη ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε Κύριος». Εἰ
 20 καὶ χωρὶς τούτου καλὸς ὁ ἀγρός διὰ τὴν ἡσυχίαν, διὰ τὸ ἀ-
 πραγμασύνης γέμειν, διὰ καὶ τοῦτο ἔχη, τίτι οὐκ ἔστι ἴσος;
 Ἄγρός γάρ, ἐκκλησία· ἔχων, τῷ παραδείῳ ἔοικε τοῦ Θεοῦ.
 Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κραυγή, οὐκ ἔστι θόρυβος, οὐκ ἐχθροὶ διά-
 φοροι, οὐχ αἰρέσεις· πάντας φίλους ἔστιν ἰδεῖν, τῶν ἀντιῶν
 25 δογμάτων κοινωνούς. Ἄγει σε εἰς φιλοσοφίαν ἢ ἡσυχία·
 λαβὼν σε ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ὁ πρεσβύτερος θερα-
 πεύσει εὐκόλως. Ἐνταῦθα μὲν γάρ, ὅσα ἔαν λέγωμεν, ἢ ἀ-
 γορὰ ἐκκρούει, ἐκεῖ δέ, ἅπερ ἂν ἀκούσης, πεπηγότα ἔξεις ἐν

8. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων καὶ ἀναφέρεται στὴν πνευματικὴ ἐργασία καὶ κοινωνικὴ προσφορά τοῦ κληρικοῦ.

9. Γεν. 27, 27.

ἄλλα. ἼΑρα καὶ σὺ θὰ εἶσαι αἴτιος τῶν κατηχομένων ἐκεῖ ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωριά· ἄν καὶ βέβαια τὰ μὲν λουτρά κάμνουν τοὺς γεωργοὺς πιὸ μαλθακοὺς, τὰ δὲ καπηλεῖα πιὸ τρυφηλοὺς, ἀλλ' ὅμως κάμνετε αὐτὰ γιὰ δόξα. Οἱ ἀγορῆς καὶ οἱ πανηγύρεις κάμνουν πάλι αὐτοὺς ἀδιάντροπους, τὰ δὲ λεγόμενα στίς ἐκκλησίαις ἔχουν τελείως ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ἄλήθεια πόσο σπουδαῖο εἶναι νὰ βλέπεις πρεσβύτερο νὰ βαδίζει σὰν τὸν Ἀβραάμ, ὀλόλευκο, νὰ εἶναι περιζωσμένος καὶ νὰ σκάβει καὶ νὰ ἐργάζεται⁸; Ποιὸ πρᾶγμα εἶναι πιὸ ποθητὸ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἀγρό; Ἐδῶ ἡ ἀρετὴ εἶναι μεγαλύτερη. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ αἰσχρότητα, ἀλλ' ἔχει ἐκδιωχθεῖ· δὲν ὑπάρχει μέθη καὶ τρυφή, ἀλλ' ἔχει ἐξορισθεῖ· δὲν ὑπάρχει κενοδοξία, ἀλλ' ἔχει σθησθεῖ· ἐκεῖ διαλάμπει περισσότερο ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπλότητος. Πόσο σπουδαῖο εἶναι νὰ ἐξέρχεσαι καὶ νὰ εἰσέρχεσαι στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γνωρίζεις ὅτι Αὐτὸς οἰκοδόμησε αὐτὸν καὶ νὰ κατακληθεῖς καὶ μετὰ τῆ σωματικῆ ἀνάπαυση νὰ παραβρεθεῖς καὶ σὲ νυκτερινοὺς καὶ σὲ ἑωθινοὺς ὕμνους, νὰ ἔχεις ὀμοτράπεζο τὸν ἱερέα, συνομιλῶντας νὰ ἀπολαμβάνεις τίς εὐλογίαις, καὶ νὰ βλέπεις ἄλλους νὰ ἔρχονται ἐκεῖ; Τοῦτο εἶναι τεῖχος, αὐτὸ ἀσφάλεια τοῦ ἀγροῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγρός, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει· «Ὁσμὴ ἀγροῦ ὀλόκαρπου, τὸν ὁποῖο εὐλόγησε ὁ Κύριος»⁹. ἼΑν καὶ χωρὶς τὸ ναὸ εἶναι καλὸς ὁ ἀγρός ἐξ αἰτίας τῆς ἡσυχίας ποὺ ἔχει, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπραγμοσύνης ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅταν ὅμως ἔχει καὶ τὸ ναὸ, μὲ τί δὲν θὰ εἶναι ἴσος; Διότι ἀγρός, ποὺ ἔχει ἐκκλησία, μοιάζει μὲ τὸν παράδεισο τοῦ Θεοῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ κραυγὴ, δὲν ὑπάρχει θόρυβος, δὲν ὑπάρχουν διάφοροι ἐχθροί, δὲν ὑπάρχουν αἱρέσεις· εἶναι δυνατὸ νὰ τοὺς δεῖς ὅλους φίλους, νὰ συμμετέχουν στὰ ἴδια δόγματα. ἼΗ ἡσυχία σὲ ὀδηγεῖ σὲ φιλοσοφία· ἀφοῦ σὲ παραλάβει ἀπὸ τῆ φιλοσοφία αὐτὴ ὁ πρεσβύτερος, θὰ σὲ φροντίσει εὐκόλα. Διότι ἐδῶ μὲν, ὅσα καὶ ἄν λέμε, ἡ ἀγορὰ τὰ ἀπορρίπτει, ἐκεῖ δέ, αὐτὰ ποὺ θὰ ἀκούσεις, θὰ τὰ στερεώσεις στὴ σκέψη σου, καὶ στὸν ἀγρὸ θὰ γίνεις

τῆ διανοία, ἔτερος ἐν τῷ ἀγρῷ ἔση δι' ἐκείνου· καὶ ἐκείνων
 δὲ προσιήσεται, καὶ ἔσται φύλαξ τῷ τε παρεῖναι, τῷ τε ρυθμί-
 ζειν αὐτούς. Πόσον δέ ἐστι καὶ τὸ ἀνάλωμα; εἶπέ μοι. Ποίη-
 σον τέως μικρὸν οἶκον ἐν τάξει ναοῦ, ὃ μετὰ σὲ ποιήσῃ σιο-
 5 ἄν, ὃ μετ' ἐκείνον ἔτερα προσθήσῃ, καὶ οὕτω σοὶ λογισθήσε-
 ται τὸ πᾶν. Σὺ δίδως μικρὸν, καὶ τοῦ παντός λαμβάνεις τὸν
 μισθόν. Οὐκοῦν ἀρχὴν ἐπίθες, θεμέλιον κατέβαλε· μᾶλλον δὲ
 ἀλλήλους παρακαλέσατε, ἄμιλλαν ποιήσασθε τοῦ πράγματος.
 Νῦν δέ, ἔνθα μὲν ἄχυρα καὶ σῖτον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀπο-
 10 θέσθαι δεῖ, εὐκόλως οἰκοδομοῦσιν, ἔνθα δὲ συλλεγῆναι χρῆ
 ψυχῶν γενήματα, οὐδαμῶς φροντίζουσιν, ἀλλ' ἀναγκάζονται
 μυρίους σταδίους θαδίζειν, καὶ μακρὰς ἀποδημίας σιέλλε-
 σθαι, ἵνα εἰς ἐκκλησίαν ἀπίωσιν. Ὅσον δέ ἐστιν ἀγαθὸν μετὰ
 πολλῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἱερέα παραγίνεσθαι, ἵνα
 15 προσίῃ τῷ Θεῷ, καὶ λέγῃ ὑπὲρ τῆς κώμης καθ' ἑκάστην ἡ-
 μέραν, ὑπὲρ τοῦ κεκτημένου! Μικρὸν ἐστὶν εἶπέ μοι, τὸ καὶ
 ἐν ταῖς ἀγίαις ἀναφοραῖς αἰεὶ τὸ ὄνομά σου ἐγκεῖσθαι, καὶ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς κώμης εὐχὰς γίνεσθαι πρὸς
 τὸν Θεόν; πόσον σοὶ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τοῦτο λυσιτελεῖ! Συμ-
 20 θαίνει τινὰς ἐκ γειτόνων οἴκειν καὶ ἔχειν ἐπιτρόπους· πρὸς
 σὲ μὲν οὖν τὸν πέννητα οὐκ ἀξιῶσει τις ἐκείνων οὐδὲ ἐλθεῖν,
 τὸν δὲ πρεσβύτερον ἴσως καὶ καλέσει καὶ τραπέζης κοινωνὸν
 ποιήσῃ.

Ὅρᾳς πόσα ἐντιεῦθεν γενήσεται καλά; Πάσης ἔσται τέως
 25 ἡ κώμη πονηρᾶς ὑποψίας ἐλευθέρα· οὐδεὶς ἀνδροφονίας, οὐ-
 δεὶς κλοπῆς ἕνεκεν ἐγκαλέσει, οὐδεὶς τοιοῦτον οὐδὲν ὑπο-
 πιεύσει. Ἔχουσι καὶ ἑτέραν παραμυθίαν, ἂν νόσος παρα-
 κολουθήσῃ, ἂν θάνατος. Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε καὶ αἱ
 φίλται γίνονται τῶν ἐκεῖ παρ' ἀλλήλοις ἰόντων καὶ αἱ σύνο-

μέ εκείνον τὸν πρεσβύτερο ἄλλος ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖνος θὰ εἶναι ἐπικεφαλῆς ἐκείνων τῶν γεωργῶν, καὶ θὰ εἶναι φύλακας, καὶ μέ τὸ νὰ παρευρίσκεται καὶ μέ τὸ νὰ διευθετεῖ τίς διαφορὲς μεταξύ τους. Πόση δὲ θὰ εἶναι καὶ ἡ δαπάνη, πές μου; κατασκεύασε κατ' ἀρχὴ μικρὸ οἰκίσκο ἀντὶ ναοῦ· ὁ μετὰ ἀπὸ σένα θὰ κατασκευάσει στοά· ὁ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον θὰ προσθέσει ἄλλα, καὶ ἔτσι σέ σένα θὰ ἀποδοθεῖ τὸ ὅλο οἰκοδόμημα. Σὺ δίνεις λίγα καὶ λαμβάνεις τὴν ἀμοιβὴ τοῦ συνόλου. Λοιπὸν κάμε τὴν ἀρχὴ καὶ θέσε θεμέλιο· μᾶλλον δὲ προτρέψατε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, δεῖξτε ἄμιλλα γιὰ τὸ ἔργο αὐτό. Τώρα δέ, ὅπου χρειάζεται μὲν νὰ ἀποθηκεύσουν ἄχυρα καὶ σιτᾶρι καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, εὐκόλα χτίζουν· ὅπου δὲ πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν οἱ καρποὶ τῶν ψυχῶν, καθόλου δὲν φροντίζουν, ἀλλ' ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουν ἀρκετὰ στάδια, καὶ νὰ ἀποστέλλονται σέ μακρινὲς ἀποδημίαι, γιὰ νὰ εἰσέλθουν σέ ἐκκλησία. Πόσο δὲ εἶναι καλὸ νὰ ἔρχεται στὴν ἐκκλησία μέ πολλὴ ἡσυχία ὁ ἱερέας, γιὰ νὰ προσέρχεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσεύχεται κάθε ἡμέρα γιὰ τὸ χωριό, γι' αὐτὸν ποὺ ἔχει ἐκκλησία! Πές μου, εἶναι μικρὸ πράγμα νὰ περιλαμβάνεται καὶ τὸ ὄνομά σου πάντοτε στίς ἅγιαι ἀναφορὲς τῆς λατρείας καὶ κάθε ἡμέρα νὰ ἀναπέμπονται εὐχὲς πρὸς τὸ Θεὸ γιὰ τὸ χωριό; πόσο αὐτὸ ὠφελεῖ σέ σένα καὶ στὰ ἄλλα; Συμβαίνει μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γείτονες νὰ κατοικοῦν καὶ νὰ ἔχουν ἐπιτρόπους. Πρὸς μὲν ἐσένα λοιπὸν τὸ φτωχὸ κανέναι ἀπὸ ἐκείνους δὲν θὰ θεωρήσει ἄξιο νὰ ἔλθει, τὸν πρεσβύτερο ὅμως ἴσως καὶ νὰ τὸν προσκαλέσει καὶ νὰ τὸν κάμει ὁμοτράπεζο.

Βλέπεις πόσα καλὰ θὰ προκύψουν ἀπ' αὐτό; Πρῶτα ἡ κώμη θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε πονηρὴ ὑποψία· κανέναι δὲν θὰ κατηγορήσει γι' ἀνθρωποκτονία, κανέναι γιὰ κλοπὴ, κανέναι δὲν θὰ ὑποψιασθεῖ τίποτε τὸ παρόμοιο. Ἔχουν ἀκόμη καὶ ἄλλη παρηγοριά, ἂν ἐπακολουθήσει μιὰ ἀσθένεια, ἢ θάνατος. Ὅχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε συνάπτονται φιλίαι μεταξύ ἐκείνων ποὺ προσέρχονται ἐ-

δοι δὲ γενήσονται πολλῶ τῶν ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ἡδίους. Οὐ μόνον δὲ αἱ σύνοδοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ προεσιῶτες διὰ τὸν πρεσβύτερον αἰδεσιμώτεροι ἔσονται. Πάντως ἀκούεις διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις τιμιώτερα ἦν παρὰ
 5 τοῖς παλαιοῖς· ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ τὴν τότε κρατιοῦσαν εὐσέβειαν. Διὰ τοῦτο, ἔνθα τιμᾶται ὁ Θεός, οὐδὲν ἐστὶ πονηρόν· ὡπερ πάλιν, ἔνθα οὐ τιμᾶται, οὐδὲν ἀγαθόν. Πολλὴ ἀσφάλεια ἔσται καὶ παρὰ Θεῶ καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Naί, παρακαλῶ, μὴ παρέργως, ἀλλὰ προθύμως τοῦ πράγματος ἀντιλάθεσθε· εἰ γὰρ ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς σιόμα τοῦ Θεοῦ ἔσται, ὁ ἰσαύτως ψυχὰς τὰς τε οὔσας, τὰς τε ἐσομένας ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὠφελῶν καὶ ἀνακιώμενος πόσης οὐκ ἀπολαύσεται εὐνοίας παρὰ τοῦ Θεοῦ! Φρούριον κατασκεύασον κατὰ τοῦ διαδόλου· τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐκκλησία.
 15 Ἐκεῖθεν ὀρμάτωσαν αἱ χεῖρες εἰς κάματον πρῶτον ἀνατινέωσαν αὐτὰς εἰς ἀνάγκας, καὶ τότε ἀπτιωσαν εἰς τὴν ἐργασίαν. Οὕτως ἔσται αὐτοῖς ἰσχύς σώματος, οὕτως ἔσται ἡ γεωργία πολλή, οὕτω πάντα ἐκτὸς ἔσται τὰ κακά. Οὐκ ἔστι τὴν ἡδονὴν τὴν ἐντεῦθεν λόγῳ παρασιῆσαι, ἕως ἂν ἔργῳ μὴ γένηται.
 20

Μὴ τοῦτο ἴδης, ὅτι οὐδεμίαν ἔχει πρόσδοτον ὅλως, εἰ οὕτω ποιεῖς, μὴ ποιήσης, εἰ μὴ νομίζεις πρόσδοτον λαμβάνειν παντὸς τοῦ χωρίου μείζονα· εἰ μὴ οὕτω διάκεισαι, μηδὲ ἐργάση· εἰ μὴ ὑπὲρ πάντα προσιῆναί σου ὑπολαμβάνεις τὸ ἔργον τοῦτο. Τί τῆς προσόδου ταύτης μείζον, τοῦ εἰς τὴν ἄλλω τὴν ἐν οὐρανῶ εἰσαγαγεῖν ψυχὰς; Οἴμοι! ὅτι οὐκ ἴσῃτε πόσον ἔστι τὸ κερδᾶναι ψυχὰς. Ἄκουε τί φησι πρὸς τὸν Πέτρον

κεῖ καὶ οἱ συναντήσεις δὲ θὰ γίνονται πολὺ περισσότερο εὐχάριστες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ γίνονται κατὰ τὶς πανηγῦρεις. "Ὅχι μόνο δὲ οἱ συναντήσεις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ προεστῶτες θὰ εἶναι περισσότερο σεβάσιμοι ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τοῦ πρεσβύτερου. Ὅπωςδήποτε ἀκούεις ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα τιμοῦνταν περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες πόλεις ἐκ μέρους τῶν παλαιῶν· ὄχι ὅμως τυχαῖα, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς εὐσέβειας ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε. Γι' αὐτό, ὅπου τιμᾶται ὁ Θεός, κανένα πονηρὸ δὲν ὑπάρχει ὅπως πάλι, ὅπου δὲν τιμᾶται ὁ Θεός κανένα ἀγαθὸ δὲν ὑπάρχει. Πολλὴ ἀσφάλεια θὰ ὑπάρχει καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Ναί, παρακαλῶ, νὰ καταπιασθεῖτε μὲ τὸ θέμα αὐτό, ὄχι σὰν κάτι πάρεργο, ἀλλὰ μὲ προθυμία. Διότι, ἂν κάποιος βγάλει κάτι τὸ πολύτιμο ἀπὸ ἀνάξιο πράγμα, θὰ εἶναι σὰν στόμα τοῦ Θεοῦ¹⁰, ἐκεῖνος ποὺ τόσες ψυχὲς ὠφελεῖ καὶ ἀναζωογονεῖ καὶ αὐτὲς ποὺ ὑπάρχουν τώρα, καὶ αὐτὲς ποὺ θὰ ἔλθουν μετὰ μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, πόση εὐνοία δὲν θὰ ἀπολαύσει ἀπὸ τὸ Θεό; Φρούριο κατασκεύασε ἐναντίον τοῦ διαβόλου· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἐκκλησία. Ἀπὸ ἐκεῖ ἄς ὀρμήσουν τὰ χέρια γιὰ ἐργασία· πρῶτα ἄς ἀνυψωθοῦν αὐτὰ σὲ προσευχὴ πρὸς τὸ Θεό, καὶ μετὰ ἄς μεταβοῦν στὴν ἐργασία. "Ἔτσι θὰ ἀποκτήσουν σωματικὴ δύναμη, ἔτσι θὰ εἶναι πολλὴ ἡ καλλιέργεια, ἔτσι ὅλα τὰ κακὰ θὰ εἶναι ἐκτὸς αὐτοῦ. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παραστήσεις μὲ λόγο τὴν εὐχαρίστηση ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτό, μέχρις ὅτου δὲν γίνει αὐτὸ πραγματικότητα.

Μὴ σκεφθεῖς αὐτό, ὅτι δὲν ἔχει κανένα ἔσοδο· ἐὰν γενικὰ ἐνεργεῖς καὶ σκέπτεσαι μὲ τὸν τρόπο αὐτό, μὴ κάνεις τὸ ἔργο αὐτό, ἐὰν δὲν νομίζεις ὅτι θὰ ἀποκτήσεις ἔσοδα μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσα σοῦ ἀπέδιδε ὅλος ὁ ἀγρός. "Ἄν δὲν σκέπτεσαι ἔτσι, οὔτε καὶ νὰ ἐργασθεῖς, ἐὰν δὲν θεωρεῖς τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Τί εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὸ τὸ κέρδος, τὸ νὰ ὀδηγήσεις τὶς ψυχὲς στὸ ἀλώνι τοῦ οὐρανοῦ; Ἀλλοίμονο! διότι δὲν γνωρίζετε πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ νὰ κερδίζετε ψυχὲς.

ὁ Χριστός· «Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου». Εἰ βασιλικὰ πρόβατα θεασάμενος ἢ ἵππων ἀγέλην, παρὰ τὸ σηκὸν μὴ ἔχειν, εἰς ἐπιβουλὴν προκείμενα, λαβὼν αὐτὸς σηκὸν τε ὠκοδόμησας καὶ ἵππων, ἢ καὶ ποιμένα ἐπέστηκας, τίτι οὐκ
 5 ἂν σε ἡμείψαιτο ὁ βασιλεύς; Νῦν τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ συνάγεις, καὶ ποιμένα ἐφισιῶς, καὶ οὐχ ἡγῆ μέγα τι ἐργάζεσθαι; Τί λέγω; Εἰ ὁ σκανδαλίζων καὶ ἕνα ἀπειλήν ἔχει τοσαύτην ὑποσιῆναι τιμωρίαν, ὁ σώζων τοσοῦτους, εἶπέ μοι, οὐχὶ σωθήσεται; Εὐδηλον δι. Ποίαν ἔξει γὰρ λοιπὸν ἁμαρ-
 10 τίαν, ἢ κἄν ἔχοι, οὐκ ἐξαλείφει ταύτην; Ἀπὸ τῆς τιμωρίας τοῦ σκανδαλίζοντος μάθε τὸ ἐπαθλὸν τοῦ σώζοντος. Εἰ μὴ περισπούδασιον ἦν τῷ Θεῷ καὶ μιᾶς ψυχῆς σωτηρία, οὐκ ἂν τοσαύτην ὀργὴν ἐποίησεν αὐτῷ ἢ ἀπώλεια.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἐχώμεθα ἤδη τοῦ ἔργου τούτου τοῦ
 15 πνευματικοῦ, καὶ ἐμὲ καλεσάτω ἕκαστος, καὶ ἡμεῖς συναντιληψόμεθα τὰ δυνατά. Καὶ εἰ μὲν ιρεῖς εἶεν οἱ κεκτημένοι, ἐκ συνεισφορᾶς ποιείτωσαν, εἰ δὲ εἰς, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναπείσει τοὺς πλησίον. Μόνον τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάσατε, παρακαλῶ, ἵνα, πάντοθεν εὐαρεσιούνητες τῷ Θεῷ, τῶν αἰωνίων
 20 ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

“Ακουε τί λέγει πρὸς τὸν Πέτρο ὁ Χριστός· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς, ποιμανε τὰ πρόβατά μου»¹¹. Ἐὰν συνέβαινε νὰ δεῖς βασιλικά πρόβατα ἢ ἀγέλη ἵππων, νὰ εἶναι ἐκτεθειμένα σὲ κινδύνους, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μάνδρα, ἐὰν ἀναλάβεις ὁ ἴδιος καὶ μάνδρα οἰκοδομήσεις καὶ στάβλο ἢ καὶ ποιμένα τοποθετήσεις, μὲ τί δὲν θὰ σὲ ἀνταμείψει ὁ βασιλιάς; Τώρα συγκεντρώνεις τὴν ποίμνη τοῦ Χριστοῦ καὶ τοποθετεῖς ποιμένα, καὶ δὲν νομίζεις ὅτι κάμνεις μεγάλο ἔργο; Τί λέγω; Ἐὰν ἐκεῖνος ποῦ σκανδαλίζει καὶ μόνο ἓνα ἄνθρωπο, ἀπειλεῖται νὰ πάθει τέτοια τιμωρία, ἐκεῖνος ποῦ σώζει τόσους ἀνθρώπους, πές μου, δὲν θὰ σωθεῖ; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι θὰ σωθεῖ. Διότι ποιά ἀμαρτία θὰ ἔχει στὸ ἐξῆς ἢ καὶ ἂν ἔχει, δὲν θὰ ἐξαλείψει αὐτήν; Ἀπὸ τὴν τιμωρία ἐκείνου ποῦ σκανδαλίζει, μάθε τὴν ἀνταμοιβὴ ἐκείνου ποῦ σώζει. Ἐὰν δὲν ἦταν σημαντικό γιὰ τὸ Θεὸ ἢ σωτηρία καὶ μιᾶς ψυχῆς, δὲν θὰ προκαλοῦσε τόση ὀργὴ σ’ Αὐτὸν ἢ ἀπώλειά της.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ὡς καταπιασθοῦμε πλέον μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ πνευματικόν, καὶ ὡς μὲ καλέσει ὁ καθένας καὶ ἐγὼ θὰ βοηθήσω κατὰ τὸ δυνατό. Καὶ ἂν μὲν εἶναι τρεῖς οἱ κάτοχοι τοῦ ἀγροῦ, ὡς ἐνεργήσουν μὲ συνεισφορά, ἐὰν δὲ ἓνας, ὡς πείσει καὶ τοὺς ἄλλους ποῦ εἶναι πλησίον του. Μόνο, παρακαλῶ, προσπαθήσετε νὰ κατορθώσετε αὐτό, ὥστε, ἀφοῦ εὐαρεστήσουμε τὸ Θεόν, νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθά, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'

(Πράξ. 8, 26 - 9, 9)

« Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐλάλησε πρὸς Φίλιππον, λέγων·
Ἀνάστηθι καὶ πορεύου πρὸς μεσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁ-
5 δόν, τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Γάζαν·
αὕτη ἐστὶν ἔρημος. Καὶ ἀνασιὰς ἐπορεύθη».

1. Ἐμοὶ δοκεῖ ταῦτα, ὧν ἐν Σαμαρείᾳ, προσιάτιεσθαι,
ὅτι ἀπὸ Ἱεροσολύμων οὐ πρὸς μεσημβρίαν τις ἄπεισιν, ἀλλὰ
πρὸς ἄρκιον ἀπὸ δὲ Σαμαρείας πρὸς μεσημβρίαν. «Αὕτη ἐ-
10 στὶν ἔρημος». Τοῦτο λέγει, ὥστε μὴ φοβηθῆναι τῶν Ἰουδαί-
ων τὴν ἐπιστάσιαν. Καὶ οὐκ ἠρώτησε, Ἐπὶ τί; ἀλλ' «ἀνασιὰς
ἐπορεύθη». «Καὶ ἰδού», φησὶν, «ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυ-
νάστης Κανδάκης τῆς βασιλείσης Αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πά-
σης τῆς Γάζης αὐτῆς, ὃς ἐλελύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερου-
15 σαλήμ. Ἦν δὲ ὑποσιρέφων καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος
αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν». Μεγάλα ἐγ-
κώμια τὰ περὶ τούτου εἰρημένα· εἴ γε καὶ ἐν Αἰθιοπία μένων,
καὶ τοσοῦτοις κωκλούμενος πράγμασι, καὶ ἐροτῆς οὐκ οὔσης,
καὶ ἐν τῇ δεισιδαίμονι πόλει ὧν, ἤρχετο προσκυνήσων εἰς
20 Ἱερουσαλήμ. Πολλή τε ἡ σπουδή, ὅτι, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ
ὀχήματος ἀνεγίνωσκεν. «Εἶπε δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ·
Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἄρματι τούτῳ. Προσδραμῶν δὲ
ὁ Φίλιππος, ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος Ἡσαΐαν τὸν Προ-
φήτην, καὶ εἶπεν· Ἄρα γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις; Ὁ

1. Πράξ. 8, 26 - 27.

2. Πράξ. 8, 27 - 28.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΙΘ΄

(Πράξ. 8, 26 - 9, 9)

«Ἄγγελος δὲ Κυρίου μίλησε στὸν Φίλιππο καὶ τοῦ εἶπε· Σήκω καὶ πήγαινε πρὸς νότο, στὸ δρόμο ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στὴ Γάζα· αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ἔρημος. Καὶ σηκώθηκε ὁ Φίλιππος καὶ πῆγε»¹.

1. Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἔλαβε αὐτὲς τὶς ἐντολὲς ὁ Φίλιππος ὅταν ἦταν στὴ Σαμάρεια, διότι δὲν κατευθύνεται κανένας ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς νότο, ἀλλὰ πρὸς βορρά· ἀπὸ τὴ Σαμάρεια κατευθύνεται πρὸς νότο. «Αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ἔρημος». Αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ νὰ μὴ φοβηθεῖ τὴν παρακολούθηση τῶν Ἰουδαίων. Καὶ δὲν ἐρώτησε γιατί; ἀλλὰ σηκώθηκε καὶ πῆγε στὸ δρόμο του. «Καὶ νά», λέγει, «ἄνθρωπος Αἰθίοπας, εὐνοῦχος, ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος τῆς αὐλῆς τῆς Κανδάκης, τῆς βασίλισσας τῶν Αἰθιοπῶν, ποὺ ἦταν ὑπεύθυνος σ' ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ τῆς Γάζας, εἶχε ἔλθει γιὰ νὰ προσκυνήσει στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπέστρεψε δὲ τότε στὴν πατρίδα του καὶ ἐνῶ ἦταν καθισμένος ἐπάνω στὴν ἄμαξά του καὶ διάβαζε δυνατὰ τὸν προφήτη Ἡσαΐα»². Μεγάλαι ἐγκώμια εἶναι τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ γι' αὐτὸν, ἂν καὶ διέμενε βέβαια στὴν Αἰθιοπία, καὶ περιβαλλόταν ἀπὸ τόσες ὑποθέσεις λόγω τῆς θέσεώς του, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχε κάποια μεγάλη ἐορτὴ, ἂν καὶ διέμενε σὲ δεισιδαιμονικὴ πόλη, ἐν τούτοις ἐρχόταν γιὰ νὰ προσκυνήσει στὰ Ἱεροσόλυμα. Εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ καὶ ἐπάνω στὸ ὄχημα ποὺ καθόταν, διάβαζε· «εἶπε δὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στὸ Φίλιππο· πλησίασε καὶ προσκολλήσου στὴν ἄμαξα αὐτή. Ἀφοῦ δὲ ἔτρεξε ὁ Φίλιππος καὶ πλησίασε τὴν ἄμαξα, ἄκουσε αὐτὸν νὰ διαβάσει τὸν προφήτη Ἡσαΐα καὶ εἶπε· Ἄραγε καταλα-

δὲ εἶπε· Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μὴ τις ὁδηγήσῃ με». Ὁ-
ρα πάλιν ἄλλην εὐλάβειαν. Τίνα ταύτην; Ὅτι οὐκ εἰδὼς ἀνε-
γίνωσκεν, εἶτα μετὰ τὸ ἀναγνῶναι ἐξειτάζει.

- «Παρεκάλεσε δὲ τὸν Φίλιππον ἀναβάνα καθίσαι σὺν αὐ-
5 ιῶ. Ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη·
Ὡς πρόβαιον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ
κείραντος αὐτὸν ἄφρονος· οὕτω οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.
Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. Τὴν δὲ γενεὰν
αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; διὲ ἀῖρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωὴ αὐτοῦ.
10 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος ιῶ Φιλίππῳ εἶπε· Δέομαί σου,
περὶ τίνος ὁ προφήτης τοῦτο λέγει; περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἐ-
τέρου τινός; Ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ
ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσαιτο αὐτῷ τὸν
Ἰησοῦν». Ὁρᾷς πῶς οἰκονομεῖται τὰ κατ' αὐτόν; Πρῶτον
15 ἀναγινώσκει καὶ ἀγνοεῖ, εἶτα ἀναγινώσκει αὐτὴν τὴν περιο-
χὴν, ἐνθα ἦν τὸ πάθος, καὶ ἡ ἀνάστασις, καὶ ἡ δωρεά.
Ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδόν, ἤλθον ἐπὶ τι ὕδωρ· καί
φησιν ὁ εὐνοῦχος· Ἴδου ὕδωρ, τί κωλύει με βαπτισθῆναι;».
Εἶδες προθυμίαν; εἶδες ἀκρίθειαν; Ἐκέλευσέ τε σιῆσαι
20 τὸ ἄρμα, καὶ κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ ἀμφότεροι, ὃ τε Φίλιπ-
πος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. Ὅτι δὲ ἀνέβη-
σαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, Πνεῦμα Κυρίου ἤρπασε τὸν Φίλιππον,
καὶ οὐκ εἶδεν αὐτόν οὐκ ἔτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν
ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων. Διὰ τί, φησὶν, ἤρην αὐτόν Πνεῦμα Κυ-
25 ρίου; Διότι ἔμελλε καὶ ἄλλας πόλεις διελθεῖν καὶ εὐαγγελί-

3. Πρόξ. 8, 29 - 31.

4. Πρόξ. 8, 31 - 35 καὶ Ἦσ. 53, 7 - 8.

5. Πρόξ. 8, 36.

6. Πρόξ. 8, 38 - 39.

βαίνεις αὐτὰ πού διαβάσεις; Αὐτός δέ εἶπε· Πῶς θὰ μποροῦσα νὰ τὰ καταλάβω, ἂν δὲν βρεθεῖ κάποιος νὰ μέ καθοδηγήσει»³. Πρόσεχε πάλι ἄλλη εὐλάβεια. Ποιὰ εἶναι αὐτή; Ὅτι, ἂν καὶ δὲν γνώριζε, διάβαζε, κατόπιν μετὰ τὴν ἀνάγνωση ἐξετάζει τὰ νοήματα.

«Παρεκάλεσε δὲ τὸν Φίλιππο νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἄμαξα καὶ νὰ καθήσει μαζί του. Τὸ σημεῖο δὲ τῆς Γραφῆς, πού διάβαζε, ἦταν αὐτό· Σὰν πρόβατο ὁδηγήθηκε στὴ σφαγὴ καὶ σὰν ἄρνι ἄφωνο μπροστὰ σ' αὐτὸν πού τὸ κουρεύει, ἔτσι δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του. Ὅταν ταπεινώθηκε παραγνωρίσθηκε καὶ καταπατήθηκε τὸ δίκιο του κατὰ τὴν κρίση. Ποιὸς μπορεῖ ἐπάξια νὰ διηγηθεῖ τὴ γενεά του, τὸ πλῆθος τῶν ἐνδοξων πνευματικῶν ἀπογόνων του; Διότι ἡ ζωὴ του μέ βίαιο θάνατο ἀνυψώθηκε ἀπὸ τὴ γῆ. Ἀποκρίθηκε δὲ ὁ εὐνοῦχος καὶ εἶπε στὸν Φίλιππο· σὲ παρακαλῶ, ἐξήγησέ μου γιὰ ποιὸν τὸ λέγει αὐτὸ ὁ προφήτης; γιὰ τὸν ἑαυτό του ἢ γι' ἄλλον κανένα; Τότε δὲ ὁ Φίλιππος ἀνοίξε τὸ στόμα του καὶ ἀφοῦ ἄρχισε ἀπὸ τὸ χωρίο αὐτὸ τῆς Γραφῆς, δίδαξε σ' αὐτὸν γιὰ τὸν Ἰησοῦ». Βλέπεις πῶς ρυθμίζονται ἀπὸ τὴ θεία πρόνοια τὰ σχετικά μέ αὐτόν; Προηγουμένως διαβάσει καὶ ἀγνοεῖ τὰ ὅσα διαβάσει, ἔπειτα διαβάσει αὐτὸ τὸ σημεῖο, ὅπου ἀναφερόταν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ δωρεά. «Καθὼς δὲ πορεύονταν στὸ δρόμο, ἔφθασαν σὲ κάποια πηγὴ νεροῦ καὶ λέγει ὁ εὐνοῦχος, νά, ὑπάρχει νερό, τί μέ ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ;»⁵. Εἶδες προθυμία; Εἶδες ἀκρίβεια; «Καὶ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ σταματήσει ἡ ἄμαξα, καὶ κατέβηκαν στὸ νερὸ καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ τὸν βάπτισε. Ὅταν δὲ βγῆκαν ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἄρπαξε καὶ ἐξαφάνισε τὸν Φίλιππο καὶ δὲν τὸν εἶδε πλέον ὁ εὐνοῦχος· καὶ συνέχισε τὸ δρόμο του πρὸς τὴν Αἰθιοπία γεμάτος χαρὰ»⁶. Γιατί, λέγει, ἐξήρπασε αὐτὸν Πνεῦμα Κυρίου; Διότι ἐπρόκειτο νὰ μεταβεῖ καὶ σ' ἄλλες πόλεις καὶ νὰ κηρύξει τὸ εὐαγγέλιο. Ὡστε λοιπὸν γιὰ νὰ προκαλέσει θαυμασμὸ

σασθαι. Ὡστε οὖν ὑστερον αὐτὸν θαυμασθῆναι τοῦτο ἐγένετο, ὥστε μὴ ἀνθρώπινον τὸ περὶ αὐτόν, ἀλλὰ θεῖον νομίσαι.

«Φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς Ἀζωιον, καὶ διερχόμενος εὐ-
 ηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτόν εἰς Και-
 5 σάρειαν». Καὶ ἐκ τούτου δῆλον ὡς οὗτος τῶν ἐπὶ ἐσοι καὶ
 γὰρ καὶ ὑστερον ἐκεῖ εὐρίσκειται ἐν Καισαρείᾳ. Συμφερόν-
 τως οὖν ἤρπασεν αὐτόν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἤξιωσε ἀν καὶ συνα-
 πελθεῖν αὐτῷ ὁ εὐνοῦχος· ὃν καὶ ἐλύπησεν ἄν ἐκεῖνος, ἀνα-
 νεύσας καὶ ἀρηγησάμενος, οὐδέπω καιροῦ ὄντιος. Εἶδες ἀγγέ-
 10 λους συναπιλαβανομένους τῷ κηρύγματι, καὶ αὐτοὺς μὲν
 οὐ κηρύττοντας, τούτους δὲ καλοῦντας; Τὸ δὲ θαυμασιὸν καὶ
 ἐντεῦθεν δείκνυται· ὅπερ γὰρ πάσαι σπάνιον ἦν καὶ μόλις
 ἐγίνετο, τοῦτο ἐνταῦθα μετὰ πολλῆς γίνεται ἀφθονίας. Ἄλ-
 λως δὲ καὶ προαναφώνησιν τις τὸ γεγονὸς ἦν τοῦ τῶν ἄλλο-
 15 φύλων κρατῆσαι αὐτούς· καὶ γὰρ τὸ τῶν πιστευόντων ἀξιό-
 πιστον ἱκανὸν τοὺς μαθητῶνας πείσαι πρὸς τὸν ἴσον καὶ αὐ-
 τοὺς ζῆλον διανασιθῆναι. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἐπορεύετο χαί-
 ρων ὥστε, εἰ ἠπίσταιτο, οὐκ ἂν ἤσθη. Τί δὲ ἐκώλυε, φησί,
 πάντα αὐτὸν ἀκριβῶς μαθεῖν καὶ ἐν τῷ ὀχλήματι ὄντα, καὶ
 20 μάλιστα ἐν ἐρήμῳ; Ὅτι οὐκ ἦν τὸ πρᾶγμα ἐπίδειξις. Ἄλλ'
 ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα.

«Καὶ ἰδοὺ ἀνῆλθε Αἰθίοψ εὐνοῦχος», φησί, «δυναστείας τῆς
 βασιλείας Αἰθιοπῶν Κανδάκης». Ἐκ τούτου δῆλον ὡς ὑπὸ
 ταύτης ἤρχοντο· καὶ γὰρ γυναῖκες ἐκράτουν τὸ παλαιόν, καὶ
 25 οὗτος ἦν νόμος παρ' αὐτοῖς. Οὕτως οὐκ ἤδει Φίλιππος τίνας
 ἐνεκεν παρεγένετο εἰς τὴν ἐρημον, ὅτι καὶ οὐκέτι ἄγγελος,
 ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἀρπάζει. Οὐδὲν δὲ τούτων οὔτε ὄρα
 ὁ εὐνοῦχος (ἀτελής ἔτι ὢν, ἧ ὅτι καὶ ταῦτα οὐ τοῖς σωματι-

σ' αὐτὸν συνέβηκε αὐτό, γιὰ νὰ μὴ νομίσει ὅτι ἐκεῖνο, ποῦ συνέβηκε σ' αὐτὸν, εἶναι ἀνθρώπινο, ἀλλὰ θεῖο.

«Ὁ Φίλιππος δὲ βρέθηκε στὴν Ἄζωτο, καὶ καθὼς προχωροῦσε κήρυττε τὸ εὐαγγέλιο σὲ ὅλες τὶς πόλεις, μέχρις ὅτου ἤλθε στὴν Καισάρεια»⁷. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ πρῶτους διακόνους· διότι καὶ ὕστερα βρίσκεται ἐκεῖ στὴν Καισάρεια. Πρὸς ὠφέλεια λοιπὸν ἐξήρπασε αὐτὸν τὸ Πνεῦμα, διότι θὰ εἶχε τὴν ἀξίωση ὁ εὐνοῦχος νὰ ἔλθει μαζί του ὁ Φίλιππος, τὸν ὁποῖο καὶ θὰ λυποῦσε, ἐὰν δὲν δεχόταν καὶ ἀρνιόταν ὁ Φίλιππος, ἐφόσον δὲν ἦταν ἀκόμα καιρὸς. Εἶδες ἀγγέλους νὰ συμβάλλουν στὸ κήρυγμα, καὶ αὐτοὶ μὲν νὰ μὴ κηρύττουν, νὰ καλοῦν δὲ τοὺς ἀνθρώπους; Τὸ δὲ ἀξιοθαύμαστο καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται, διότι ἐκεῖνο ποῦ ἦταν σπάνιο καὶ μὲ δυσκολία γινόταν παλαιότερα, αὐτὸ γίνεται τώρα μὲ μεγάλη συχνότητα. Ἄλλωστε δὲ αὐτὸ ποῦ συνέβηκε μὲ τὸν εὐνοῦχο ἦταν καὶ κάποια προαναγγελία, ὅτι αὐτοὶ θὰ ἐπικρατήσουν στοὺς ἀλλοφύλους, καθόσον ἡ ἀξιοπιστία ἐκείνων ποῦ πιστεύουν εἶναι ἰκανὴ νὰ πείσει αὐτοὺς ποῦ μαθαίνουν, νὰ ἐπιδείξουν τὸν ἴδιο μὲ αὐτοὺς ζῆλο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ πορευόταν χαρούμενος, ὥστε ἂν γνώριζε, δὲν θὰ ἔνιωθε τόση εὐχαρίστηση. Ἄλλὰ τί ἐμπόδιζε, λέγει, αὐτὸν νὰ μάθει τὰ πάντα μὲ ἀκρίβεια καὶ ἐνῶ θρισκόταν στὴν ἄμαξα καὶ μάλιστα στὴν ἔρημο; Διότι τὸ πράγμα αὐτὸ δὲν ἦταν ἐπίδειξη. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτὰ ποῦ ἀναγνώσθησαν.

«Καὶ νὰ κάποιος ἄνθρωπος Αἰθίοπας, εὐνοῦχος», λέγει, «ἀξιοματοῦχος τῆς βασίλισσας τῶν Αἰθιόπων Κανδάκης». Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι ἀπὸ αὐτὴν ἐξουσιάζονταν καθόσον τὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ οἱ γυναῖκες ἐξουσιάζαν καὶ αὐτὸ ἦταν νόμος σ' αὐτοὺς τοὺς λαούς. Ἔτσι δὲν γνώριζε ὁ Φίλιππος γιὰ ποῖο λόγο βρέθηκε στὴν ἔρημο, διότι ὄχι πλέον ἄγγελος, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἀρπάζει αὐτόν. Τίποτε δὲ ἀπὸ αὐτὰ δὲν βλέπει ὁ εὐνοῦχος (διότι ἦταν ἀκόμα ἀτελής πνευματικά, ἢ διότι καὶ αὐτὰ δὲν συμβαίνουν στοὺς σωματικώτερους, ἀλλὰ στοὺς

κωιέροις, ἀλλὰ τοῖς πνευματικωιέροις ἐστίν), οὔτε ἂ Φίλιππος ἐκδιδάσκειται, μαρθάνει. Καὶ διὰ τί μὴ ἐκείνω φαίνεται ὁ ἄγγελος, καὶ ἄγει αὐτὸν πρὸς Φίλιππον; "Οὐ ἴσως οὐκ ἂν ἐπείοθη, ἀλλὰ καὶ ἐξεπλάγη μᾶλλον. "Ὅρα τὴν τοῦ Φίλιπ-
 5 που φιλοσοφίαν· οὐ καιτηγόρησεν, οὐκ εἶπεν, "Ἄγνοεῖς, ἐγὼ σε διδάξω· οὐκ εἶπεν, "Ἐγὼ ταῦτα ἀκριβῶς οἶδα· οὐκ ἐκολάκευσε καὶ εἶπεν αὐτῷ· "Μακάριος εἰ ἀναγινώσκων". Οὕτως ἦν καὶ θρασύτητος ἐκτός καὶ κολακείας τὸ ρῆμα, καὶ μᾶλλον κηδεμονικοῦ καὶ φιλανθρώπου· ἔδει γὰρ αὐτὸν αἰ-
 10 τῆσαι, ἔδει αὐτὸν ποθῆσαι. Ἐμφαίνοντις δέ ἐστιν, ὡς οἶδεν, διὸ οὐδὲν ἤδει ἐκεῖνος, τῷ εἰπεῖν, "Ἄρα γε γινώσκεις, ἂ ἀναγινώσκεις;", καὶ ἅμα δεικνύντις πολὺν τὸν θησαυρὸν ἐγκείμενον.

2. Ἄλλ' ὄρα πῶς συνειῶς καὶ ὁ εὐνοῦχος ἀπολογεῖται.
 15 «Πῶς γὰρ ἂν», φησί, «δυναίμην, εἰ μὴ τις ὁδηγήσῃ με;». Οὐκ εἶδεν εἰς τὸ σχῆμα, οὐκ εἶπε, "Σὺ τίς εἶ;" οὐκ ἐμέμψατο, οὐκ ἀλαζονεύεται, οὐ λέγει εἰδέναι, ἀλλ' ὁμολογεῖ ἄγνοεῖν· διὸ καὶ μαρθάνει. Ἐπιδεικνύει τὸ τραῦμα τῷ ἰατρῷ, συνειδεν διὸ καὶ οἶδε ταῦτα καὶ θούλει διδάξαι. Εἶδε τὸν
 20 ἄτυφον· οὐδὲ γὰρ λαμπρὸν ἐπεφέρειτο σχῆμα. Οὕτως ἦν φιλήκοος καὶ τοῖς λόγοις προσεῖχεν, διὸ καὶ τὸ «ὡ ζητῶν εὐρίσκει» ἐπ' αὐτοῦ ἐπληροῦτο. «Παρεκάλεσε δέ», φησί, «τὸν Φίλιππον ἀναβάγια καθίσαι σὺν αὐτῷ». Εἶδες τὴν σπουδὴν; εἶδες τὸν πόθον; Παρακαλεῖ ἀναβάγια συγκαθίσαι αὐτῷ· οὕ-
 25 τως οὐκ ἤδει τί ἔμελλεν αὐτῷ ἐρεῖν, ἀλλ' ἐνόμιζεν ἀπλῶς προφητείαν τινὰ ἀκούσεσθαι. Καὶ αὕτη δὲ μείζων τιμὴ, τὸ μὴ ἀπλῶς ἀναγαγεῖν, ἀλλὰ παρακαλέσαντα. «Προσδραμῶν δὲ ὁ Φίλιππος, ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντις». Καὶ ὁ δρό-

πνευματικώτεροις), οὔτε βέβαια μαθαίνει αὐτὰ πού διδάσκειται ὁ Φίλιππος. Καὶ γιατί δὲν ἐμφανίζεται σ' ἐκεῖνον ὁ ἄγγελος, καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς τὸν Φίλιππο; Διότι ἴσως δὲν θὰ πίστευε, ἀλλὰ καὶ περισσότερο θὰ ἐκπλησσόταν. Βλέπε τὴ σύνεση τοῦ Φιλίππου· δὲν κατηγορήσε, δὲν εἶπε, "Ἄγνοεῖς, ἐγὼ θὰ σὲ διδάξω"· δὲν εἶπε, "ἐγὼ αὐτὰ τὰ γνωρίζω ἀκριβῶς"· δὲν κολάκευσε καὶ εἶπε σ' αὐτόν, "εἶσαι καλότυχος πού τὰ διαβάσεις". Τόσο πολὺ ἦταν τὰ λόγια του ἀπαλλαγμένα ἀπὸ θρασύτητα καὶ κολακεία· πολὺ περισσότερο ἦταν λόγια ἀνθρώπου προνοητικοῦ καὶ φιλάνθρωπου· διότι ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ εὐνοῦχος νὰ ζητήσῃ, ἔπρεπε ὁ ἴδιος νὰ ἐπιθυμήσῃ. Εἶναι φανερό δέ, ὅτι ὁ Φίλιππος γνώριζε ὅτι ἐκεῖνος τίποτε δὲν γνώριζε, μὲ τὸ νὰ πεῖ· «"Ἀραγε γνωρίζεις αὐτὰ πού διαβάσεις;" καὶ συγχρόνως ἀποδεικνύει ὅτι πολὺς εἶναι ὁ θησαυρὸς πού ὑπάρχει μέσα.

2. Ἀλλὰ πρόσεχε πόσο συνετὰ καὶ ὁ εὐνοῦχος ἀπολογεῖται. Διότι λέγει· «Πῶς θὰ μπορούσα νὰ τὰ καταλάβω, ἂν δὲν βρεθεῖ κάποιος νὰ μὲ ὁδηγήσῃ;». Δὲν πρόσεξε τὴν ἐμφάνιση, καὶ δὲν εἶπε, "σὺ ποιὸς εἶσαι;"· δὲν κατηγορήσε, δὲν ὑπερηφανεύεται, δὲν λέγει ὅτι γνωρίζει, ἀλλ' ὁμολογεῖ ὅτι ἄγνοεῖ· γι' αὐτὸ καὶ μαθαίνει. Δείχνει τὸ τραῦμα στὸν ἰατρό· ἀντιλήφθηκε ὅτι ὁ Φίλιππος καὶ γνωρίζει αὐτὰ καὶ θέλει νὰ τὸν διδάξῃ. Εἶδε τὴν ταπεινοφροσύνη του· διότι δὲν ἔφερε καμιὰ λαμπρὴ ἐνδυμασία. Τόσο πολὺ ἦταν πρόθυμος νὰ ἀκούει καὶ πρόσεχε στὰ λόγια τοῦ Φιλίππου, ὥστε καὶ τὸ «Ὁ καθένας πού ζητεῖ, βρίσκει»⁸, ἐκπληρωνόταν σ' αὐτόν. «Παρεκάλεσε δέ», λέγει, «τὸν Φίλιππο νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἄμαξα καὶ νὰ καθῆσαι μαζί του». Εἶδες τὸ ἐνδιαφέρον; εἶδες τὸν πόθο; Τὸν παρακαλεῖ νὰ ἀνεβεῖ νὰ καθῆσαι μαζί του· ἔτσι δὲν γνώριζε τί ἐπρόκειτο νὰ τοῦ πεῖ, ἀλλὰ νόμιζε ἀπλῶς ὅτι θὰ ἀκούσει κάποια προφητεία. Καὶ αὐτὴ δὲ ἦταν μεγαλύτερη τιμὴ, τὸ νὰ μὴ τὸν ἀνεβάσῃ ἀπλῶς στὴν ἄμαξα, ἀλλ' ἀφοῦ τὸν παρακάλεσε. «Ἀφοῦ δὲ πλησίασε πρὸς τὴν ἄμαξα ὁ Φίλιππος, ἄκουσε αὐτόν νὰ διαβάσει». Καὶ ὁ δρόμος εἶναι

μος σημείον βουλομένου εἰπεῖν, καὶ ἡ ἀνάγνωσις σπουδῆς. Ἐν τοιοῦτω γὰρ ἀνεγίνωσκε καιρῷ, ἐν ᾧ σφοδρότερον ποιεῖ τὸ καῦμα ὁ ἥλιος.

«Ἡ δὲ περιοχὴ ἦν αὕτη· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη».

- 5 Καὶ τοῦτο αὐτοῦ δείγμα τῆς φιλομαθείας, τὸ τὸν Προφήτην τοῦτον μετὰ χειρας ἔχειν, τῶν ἄλλων ὄντια ὑψηλότερον. Διὸ καὶ οὐ μετὰ σφοδρότητος αὐτῷ διηγεῖται, ἀλλ' ἡμέρως· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω φθέγγεται πρότερον, ἕως ὅτε ἠρωτήθη, ἕως ἐκεῖνος παρεκάλεσεν ὥσπερ, τὸ αὐτὸ πάλιν
- 10 ποιῶν, φησί· «Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ Προφήτης λέγει τοῦτο;». Ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι οὐκ ἤδει, ὡς περὶ ἄλλων λέγουσιν οἱ προφήται· ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι περὶ ἐαυτῶν διαλέγονται ἐν ἐτέρῳ προσώπῳ ἠγνῶει. Αἰσχυνθῶμεν καὶ πένητες καὶ πλουτιῦντες ἐκεῖνον τὸν ταμίαν! «Εἶτα ἦλθον ἐπὶ τι ὕδωρ, καὶ
- 15 φησιν· Ἴδου ὕδωρ». Σφόδρα ψυχῆς τοῦτο ἐκκαιομένης. «Τί κωλύει με βαπτισθῆναι;». Ὁρᾷς αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν; Οὐ λέγει, Ἐβάπτισόν με, οὔτε σιωπᾷ, ἀλλὰ μέσον τι καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς εὐλαθείας φθέγγεται, λέγων, «Τί κωλύει με βαπτισθῆναι;». Ὅρα πῶς τὰ δόγματα ἀπηρητισμένα εἶχε·
- 20 καὶ γὰρ ὁ Προφήτης πάντα περιεῖχε, τὴν σάρκωσιν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, τὴν κρίσιν τὴν μέλλουσαν, ἃ δὴ καὶ πολλὴν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῷ μάλιστα ἐνεποίησαν. Αἰσχύνθητε ὅσοι ἀφώτιστοι τυγχάνετε! «Καὶ ἐκέλευσε», φησί, «σιῆσαι τὸ ἄρμα». Ἄμα εἶπε καὶ ἐπέταξε, πρὶν ἢ ἀκούσῃ.
- 25 «Ὡς δὲ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, Πνεῦμα Κυρίου ἤρπασε τὸν Φίλιππον». Καλῶς, ἵνα θεῖον δειχθῆ τὸ γινόμενον, καὶ ἵνα μὴ νομίση ὅτι ἀνθρωπὸς ἐστὶν ἀπλῶς. «Καὶ ἐπορεύετο», φησί, «τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων». Τοῦτο εἶπε, δεικνύς ὅτι ἐλυπήθη ἄν, εἰ ἔγνω· οὕτως ὑπὸ τῆς πολλῆς χαρᾶς, καίτοι

9. Πράξ. 8, 32 καὶ Ἦσ. 53, 7.

9α. Αὐτὸ δείχνει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Χρυσοστόμου δὲν εἶχε καθιερωθεῖ ὁ νηπιοβαπτισμός.

ἀπόδειξη ἀνθρώπου, πού θέλει νὰ μιλήσει καὶ ἡ ἀνάγνωσις δείγμα ἐνδιαφέροντος. Διότι διάβαζε τέτοια ὥρα, πού ὁ ἥλιος καίει πάρα πολὺ δυνατά.

«Τὸ δὲ σημεῖο τῆς Γραφῆς ἦταν αὐτό· Σὰν πρόβατο ὀδηγήθηκε στὴ σφαγὴ»⁹. Καὶ αὐτὸ εἶναι δείγμα τῆς φιλομάθειάς του, τὸ ὅτι εἶχε στὰ χέρια του τὸν προφήτη αὐτόν, πού εἶναι σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Φίλιππος δὲν διηγεῖται τὴν προφητεία σ' αὐτόν με ὀξύτητα, ἀλλὰ με ἠπιότητα· μᾶλλον δὲ δὲν ὀμιλεῖ προηγουμένως, παρὰ μόνο ὅταν ἐρωτήθηκε, παρὰ μόνο ὅταν ὁ εὐνοῦχος τὸν παρεκάλεσε ὅπως ἀκριβῶς πράττοντας τὸ ἴδιο ἐκ νέου, λέγει «Σὲ παρακαλῶ, γιὰ ποιὸν τὸ λέγει αὐτὸ ὁ προφήτης;». Ἐμένα μου φαίνεται, ὅτι δὲν γνώριζε ὅτι γιὰ ἄλλους λέγουν οἱ προφῆτες τίς προφητεῖες τοὺς, ἢ, ἂν δὲν εἶναι αὐτό, ἀγνοοῦσε ὅτι ὅταν ὀμιλοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀναφέρονται σὲ ἄλλο πρόσωπο. "Ἄς ἐντραποῦμε καὶ φτωχοὶ καὶ πλούσιοι ἐκεῖνον τὸν ταμίᾱ. «Ἐπειτα ἔφθασαν σὲ κάποια πηγὴ νεροῦ καὶ λέγει· Νά, ἐδῶ ὑπάρχει νερό». Αὐτὸ εἶναι δείγμα ψυχῆς πού ὑπερβολικὰ καίγεται ἀπὸ τὸν πόθο. «Τί με ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ». Βλέπεις τὴν ἐπιθυμία του; Δὲν λέγει, 'βάπτισέ με', οὔτε σιωπᾶ, ἀλλὰ ἐκφράζει κάτι ἀνάμεσα στὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν εὐλογία, λέγοντας· «Τί με ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ;». Πρόσεχε πῶς εἶχε ὀλοκληρωμένη γνώση τῶν δογμάτων. Καθόσον ὁ προφήτης περιεῖχε τὰ πάντα, τὴν ἐνσάρκωση, τὸ πάθος, τὴν ἀνάσταση, τὴν ἀνάληψη, τὴν κρίση τῆ μέλλουσα, τὰ ὁποῖα βέβαια καὶ προκάλεσαν σ' αὐτόν πολλὴν τὴν ἐπιθυμία. Ντραπεῖτε ὅσοι τυχαίνει νὰ εἴστε ἀφώτιστοι»¹⁰. «Καὶ ἔδωσε», λέγει, «ἐντολὴ νὰ σταματήσει ἡ ἄμαξα». Ταυτόχρονα εἶπε καὶ διέταξε, πρὶν ἀκόμα ἀκούσει. «Ὅταν δὲ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν πηγὴ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἄρπαξε τὸν Φίλιππο». Ὅρθά, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ θεῖο αὐτὸ πού ἔγινε, καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει, ὅτι εἶναι ἀπλῶς ἄνθρωπος. «Καὶ συνέχισε», λέγει, «τὸ δρόμο του χαρούμενος». Αὐτὸ τὸ εἶπε, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι θὰ λυπόταν, ἂν γνώριζε· ἔτσι ἀπὸ τὴν πολλὴν χαρὰ, ἂν καὶ

Πνεύματος καταξιωθείς οὐδὲ ἑώρα τὰ παρόντα. «Καὶ εὐρέθη», φησὶν, «εἰς ἄζωτον». Μέγα ἐνιεύθεν καὶ ὁ Φίλιππος ἐκέρδανεν ὅπερ γὰρ ἤκουσε περὶ τῶν προφητῶν, περὶ Ἀμβακούμ, περὶ Ἰεζεκιήλ καὶ τῶν ἄλλων, εἶδεν ἐπ' αὐτοῦ γε
 5 νόμενον, ὃς ἐν ἀκαρεῖ δείκνυται πολλῆν ὁδὸν ἀπελθῶν, εἶ γε ἐν Ἀζώτῳ εὐρέθη, καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἴσταιται, ἔνθα αὐτὸν καὶ εὐαγγελίσασθαι ἔδει.

«Σαῦλος δέ, ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόβου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ, ἠτήσατο παρ'
 10 αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγὰς, ὅπως, ἂν τινὰς εὗρη τῆς ὁδοῦ ὄντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ». Εὐκαιρῶς παρενέβαλε τὰ περὶ τοῦ ζήλου τοῦ Παύλου, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐν μέσῳ τῷ ζήλω ἔλκεται οὐδέπω γὰρ κορεσθεῖς τῷ φόβῳ Στεφάνου, οὐδὲ ἐμ-
 15 πλησθεῖς τῷ διωγμῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ διασπορᾷ, πρόσεισι τῷ ἀρχιερεῖ. Ἐνταῦθα πληροῦνται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρημένον, ὅτι «ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ». Οὗτος μὲν οὖν οὕτως ἐποίει, οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι, μὴ γένοιτο! (ὅ-
 20 τι γὰρ ζήλω ἐποίει, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις ἀπιέναι), ἐκεῖνοι δὲ οὕτε κἂν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐφρόνισαν, ἀλλ' ἐνὸς ἐγένοντο μόνου, τοῦ τιμῆς ἀπολαύειν. Διὰ τί δὲ εἰς Δαμασκὸν ἐπορεύετο; Μεγάλη ἡ πόλις ἦν, βασιλικὴ ἦν ἐφοβεῖτο μὴ καὶ ἐκείνη προκαταληφθῆ. Καὶ ὄρα τὸν πό-
 25 θον καὶ τὴν σφοδρότητα πῶς νομικῶς ἔπρατιεν. Οὐ προσέρσεται ἄρχοντι, ἀλλὰ τῷ ἀρχιερεῖ.

10. Πράξ. 9, 1 - 2.

11. Ἰωάν. 16, 2.

ἀξιώθηκε νὰ λάβει τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, δὲν ἔβλεπε τὰ ὅσα συνέβαιναν τώρα σ' αὐτόν. «Καὶ βρέθηκε», λέγει, «ὁ Φίλιππος στὴν Αἴγυπτο». Ἐκείνῳ καὶ ὁ Φίλιππος εἶχε μεγάλο κέρδος· διότι ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποῦ ἄκουσε γιὰ τοὺς προφῆτες, γιὰ τὸν Ἀμβακούμ, γιὰ τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ τοὺς ἄλλους, εἶδε νὰ συμβαίνει σ' αὐτόν τὸν ἴδιο, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἀστραπιαῖα διήνυσε μακρινὸ δρόμο, ἐφόσον βέβαια βρέθηκε στὴν Ἀζωτο, καὶ ἐκεῖ πλέον σταματᾷ, ὅπου ἔπρεπε καὶ νὰ κηρύξει τὸ εὐαγγέλιο.

Ὁ δὲ Σαῦλος, ποῦ ἀκόμα ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποπνέει ἀπὸ μέσα του αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόβου ἐναντίον τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ προσῆλθε στὸν ἀρχιερέα, ζήτησε ἀπ' αὐτόν συστατικές ἐπιστολὰς γιὰ τὴ Δαμασκὸ πρὸς τὶς ἐκεῖ συναγωγές, μὲ σκοπὸ, ἂν βρεῖ κάποιους ποῦ νὰ ἀκολουθοῦν τὸ δρόμο τοῦ Ἰησοῦ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ τοὺς φέρει δεμένους στὴν Ἱερουσαλήμ¹⁰. Σὲ κατάλληλη στιγμή παρενέβαλε τὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ ζῆλο τοῦ Παύλου, γιὰ νὰ δείξει ὅτι προσελκύεται στὸ Χριστό, ἐνῶ διακατέχεται ἀπὸ ζῆλο· διότι χωρὶς ἀκόμα νὰ ἔχει χορτάσει μὲ τὸ φόνο τοῦ Στέφανου, οὔτε νὰ ἔχει ἰκανοποιηθεῖ μὲ τὸ διωγμὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴ διασπορὰ τῶν χριστιανῶν, προσέρχεται στὸν ἀρχιερέα. Ἐκείνῳ ἐκπληρώνεται ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστὸ στοὺς μαθητὲς του, ὅτι «ἔρχεται ἡ ὥρα, ὥστε ὁ καθένας ποῦ θὰ σᾶς φονεύσει, νὰ νομίσει ὅτι προσφέρει λατρεία στὸ Θεό»¹¹. Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ἔτσι ἐνεργοῦσε, ὅχι ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, διότι τὸ ὅτι τὰ ἔκαμνε ἀπὸ ζῆλο, εἶναι ὀλοφάνερο καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι μετέβαινε καὶ στὶς ἔξω τῆς Ἱουδαίας πόλεις. Ἐκεῖνοι δὲ, οὔτε κἂν γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν στὰ Ἱεροσόλυμα φρόντιζαν, ἀλλὰ γιὰ ἓνα μόνον φρόντιζαν, ν' ἀπολαμβάνουν τιμὴ. Γιατί δὲ πήγαινε στὴ Δαμασκὸ; Διότι ἦταν μεγάλη ἡ πόλη καὶ βασιλική· φοβόταν μήπως καὶ ἐκείνη προσελκυθεῖ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ πρόσεχε τὸ ζῆλο καὶ τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία του, πῶς ἐνεργοῦσε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο. Δὲν προσέρχεται σὲ ἄρχοντα, ἀλλὰ στὸν ἀρχιερέα.

«Αἰτεῖ ἐπισιολὰς παρ' αὐτοῦ, ὅπως, ἂν τινὰς εὖρη τῆς ὁδοῦ ὄντας». Ὅδὸν τοὺς πιστεύοντας καλεῖ, οἱ παρὰ πᾶσιν οὕτως ὠνομάζοντο ἰστέ, ἴσως διὰ τὸ τὴν ὁδὸν τέμνειν, τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν. Διὰ τί δὲ μὴ ἔλαβεν ἐξουσίαν ἐκεῖ
 5 τιμωρῆσασθαι αὐτούς, ἀλλ' εἰς Ἱεροσόλυμα ἄγει; Ὡστε μετὰ πλείονος τῆς ἐξουσίας ἐνιαῦθα τὰ τῆς τιμωρίας ποιῆσαι. Καὶ ὄρα οἷω κινδύνῳ ἐπιρρίπτων ἐαντιόν, ὅμως καὶ οὕτω φοβεῖται μὴ τι πάθῃ κακόν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἄλλους λαμβάνει μεθ' ἐαντιοῦ, τὸν φόβον τάχα ὑποκειμένον· ἢ καὶ ἐπεὶ
 10 κατὰ πολλῶν ἀπῆει, πολλοὺς λαμβάνει, ὅπως θαρσαλεώτερον «οὗς ἂν εὖρη ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ πᾶσιν αὐτοῖς δεῖξαι ἐβούλετο αὐτοῦ τὸ πᾶν ὄν οὕτως ἐκεῖνοι οὐκ ἐσπούδαζον τοῦτο. Καὶ ὄρα αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἐμβάλλοντα καὶ πρὸ τούτου.
 15 Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὐκ ἴσχυσαν, οὗτος δὲ ἴσχυσεν ἀπὸ τῆς προθυμίας. «Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίξειν τῇ Δαμασκῷ· καὶ ἐξαίφνης περιήσπραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνῆς λεγούσης αὐτῷ· Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;».

20 3. Διὰ τί μὴ ἐν Ἱεροσολύμοις, διὰ τί μὴ γέγονεν ἐν Δαμασκῷ; Ὡστε μὴ ἐξεῖναι ἄλλους ἄλλως αὐτὸ διηγήσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἀξιόπιστος ἢ διηγούμενος ὁ διὰ τοῦτο ἀπιών. Τοῦτο γοῦν λέγει καὶ πρὸς Ἀγρίππαν ἀπολογούμενος. Πάσχει δὲ καὶ τὰς ὄψεις, διότι ἢ ὑπερβολὴ τοῦ φωτὸς πλήτειν εἰώθε· μέτρα γὰρ ἔχουσι οἱ ὀφθαλμοί. Λέγεται δὲ καὶ φωνῆς
 25 ὑπερβολὴ κωφοὺς ποιεῖν καὶ ἀποπληγᾶς. Ἄλλὰ τοῦτον μόνον ἐπήρωσε καὶ ἔσβεσεν αὐτοῦ τὸν θυμὸν τῷ φόβῳ, ὥστε αὐτὸν ἀκοῦσαι τὰ λεγόμενα. «Σαούλ, Σαούλ», φησί, «τί με διώκεις;». Οὐ λέγει αὐτῷ, Ἰστευσον, οὐδὲ ἄλλο τι τοι-

«Ζητεί συστατικές ἐπιστολές ἀπ' αὐτόν, ὥστε ἂν βρεῖ μερικοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ». Ὁδὸ ὀνομάζει ἐκείνους πού πίστευαν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ὅλους τότε ὀνομάζονταν μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, ἴσως διότι χάραζαν τὴν ὁδὸ, πού ὀδηγεῖ στὸν οὐρανό. Γιατί δὲ δὲν ἔλαβε ἐξουσία νὰ τιμωρήσει ἐκεῖ αὐτοὺς, ἀλλὰ τοὺς ὀδηγεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα; τὸ κάμνει αὐτό, ὥστε μὲ μεγαλύτερη ἐξουσία νὰ ἐπιβάλλει τίς τιμωρίες. Καὶ πρόσεχε σὲ ποιὸ κίνδυνο ἐκθέτει τὸν ἑαυτό του, ὅμως καὶ ἔτσι φοβᾶται μήπως πάθει κανένα κακό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν παίρνει καὶ ἄλλους μαζί του, ἴσως γιὰ νὰ μετριάσει τὸ φόβο του ἢ ἐπειδὴ προσερχόταν ἐναντίον πολλῶν, παίρνει πολλούς, ὥστε μὲ περισσότερο θάρρος, «ὄσους θὰ ἔβρισκε, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ τοὺς φέρει δεμένους στὰ Ἱεροσόλυμα». Ἄλλωστε καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ἤθελε σὲ ὅλους αὐτοὺς νὰ δείξει, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτιόταν ἀπ' αὐτόν· τόσο πολὺ ἐκείνοι δὲν ἔδειχναν τέτοιο ζῆλο. Καὶ πρόσεχε ὅτι αὐτὸς φυλακίζει τοὺς χριστιανοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Ἐκείνοι λοιπὸν δὲν μπόρεσαν νὰ κάνουν αὐτό, αὐτὸς ὅμως τὸ κατόρθωσε μὲ τὴν προθυμία του. «Ἐνῶ δὲ βάδιζε καὶ πλησίαζε στὴ Δαμασκό, Ἐσφνικὰ ἄστραψε γύρω του φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανό, καί, ἀφοῦ ἔπεσε στὴ γῆ, ἤκουσε φωνή, πού τοῦ ἔλεγε· Σαούλ, Σαούλ, γιατί μὲ καταδιώκεις;»¹².

3. Γιατί δὲν ἔγινε αὐτὸ στὰ Ἱεροσόλυμα; γιατί δὲν ἔγινε στὴ Δαμασκό; Γιὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸ σὲ ἄλλους νὰ διηγηθοῦν αὐτὸ διαφορετικὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶναι ἀξιόπιστος, αὐτὸς πού τὰ διηγεῖται, αὐτὸς πού μετέβηκε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Τὸ ἴδιο λοιπὸν λέγει καὶ πρὸς τὸν Ἀγρίππα, ὅταν ἀπολογεῖται. Πάσχει δὲ στὴν ὄραση, διότι τὸ ἔντονο φῶς συνήθως βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς, πού ἔχουν ἓνα ὄριο ἀντοχῆς σ' αὐτό. Λέγεται ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ ἔντονη φωνὴ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους κωφοὺς καὶ τοὺς παραλύει τίς λειτουργίες τῆς ἀκοῆς. Ἄλλ' αὐτόν μόνο τὸν ἄφησε ἀνάπηρο, καὶ ἔσβησε τὸ θυμὸ του μὲ τὸ φόβο, ὥστε νὰ ἀκούσει ἐκεῖνα πού λέγονταν· «Σαούλ, Σαούλ», λέγει, «γιατί μὲ καταδιώκεις;». Δὲν τοῦ λέγει, 'πίστευσε',

οὔτιον οὐδέν, ἀλλ' ἐγκαλεῖ· μονονουχὶ γὰρ τοῦτο φησι δι' ὧν ἐγκαλεῖ· 'Τί παρ' ἐμοῦ μέγα ἢ μικρὸν ἠδικημένος ταῦτα ποιεῖς;'. «Εἶπε δέ· Τίς εἶ, Κύριε;». Τέλος ὠμολόγησεν ἑαυτὸν δοῦλον. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώ-
 5 κεις». Ὡσεὶ ἔλεγε· 'Μὴ νομίσῃς πρὸς ἀνθρώπους εἶναί σοι τὸν πλείονα πόλεμον'. Οἱ δὲ συνόντιες αὐτῷ τὴν φωνὴν μὲν τοῦ Παύλου ἤκουσαν, οὐδένα δὲ ἐθεώρουν, πρὸς ὃν ἀπεκρίνατο. Εἰκότως· τῶν γὰρ ἐλαιτόνων αὐτοῦς ἐποίησεν ἀκροαιάς· εἰ γὰρ τῆς φωνῆς ἤκουσαν ἐκείνης, κἂν ἠπίστησαν· τὸν δὲ
 10 Παῦλον ὁρῶντες ἀποκρινόμενον, ἐθαύμαζον.

Ἄλλὰ «ἀνάσιγητι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ λαληθήσεταιί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν». Ὅρα πῶς οὐκ εὐθέως πάντα αὐτῷ ἀποκαλύπτει, ἀλλὰ μόνον προμαλάττει αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ δι' ὧν παρακελεύεται ποιεῖν αὐτόν, παραχρῆμα δίδωσιν αὐ-
 15 τῷ χρησιὰς ἐλπίδας, καὶ διὰ ἀναβλέπει. «Οἱ δὲ ἄνδρες, οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ, εἰσιθήκισαν ἐννεοί, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. Ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωγμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. Χειραγωγοῦντες δὲ αὐτόν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν». Τὸ
 20 λάφυρον τοῦ διαβόλου, τὰ σκεύη αὐτοῦ, καθάπερ πόλεως τινος ἢ μητροπόλεως ληφθείσης, εἰσάγουσι. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, αὐτοὶ οἱ πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ εἰσήγαγον αὐτόν, πάντων ὁρώντων. «Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιε». Τί τοῦτου ἴσον γένοιτ' ἄν; Ἀντίρροπος τῆς ἐπὶ
 25 Στεφάνου ἀθυμίας παράκλησις ἢ Παύλου προσαγωγὴ γίνεται, ἔχουσα μὲν καὶ ἀντίθεν παραμυθίαν τὸ οὔτως αὐτόν ἀπελθεῖν, λαβοῦσα δὲ καὶ ταύτην, καὶ αἱ Σαμαρειτῶν δὲ κῶμαι προσαχθεῖσαι, μεγίστην παρέσχον παράκλησιν.

13. Πράξ. 9, 5.

14. Πράξ. 9, 6.

15. Πράξ. 9, 7-8.

16. Πράξ. 9, 9.

οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ. Διότι μὲ τὰ ὅσα τὸν κατηγορεῖ, εἶναι σχεδὸν σὰν νὰ λέγει τὸ ἐξῆς· Ἐπίπαι μὲν ἡ μικρὴ ἢ μεγάλη ἀδικία ἔχεις πάθει ἀπὸ μένα, καὶ κάνεις αὐτά;». «Εἶπε δέ, ποῖος εἶσαι Κύριε;». Πρῶτα ὁμολόγησε τὸν ἑαυτό του δοῦλο. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖο σὺ καταδιώκεις»¹³. Σὰν νὰ ἔλεγε· μὴ νομίσαις ὅτι ὁ πόλεμός σου εἶναι ἐναντίον ἀνθρώπων. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἦταν μαζί του ἄκουσαν μὲν τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου, δὲν ἔβλεπαν ὅμως κανένα, πρὸς τὸν ὁποῖο ἀποκρινόταν. Καὶ δικαιολογημένα· διότι ἔκανε αὐτοὺς ἀκροατὲς τῶν κατωτέρων· διότι, ἂν ἄκουαν τὴ φωνὴ ἐκείνη, ἴσως δὲν θὰ πίστευαν· βλέποντας ὅμως τὸν Παῦλο νὰ ἀποκρίνεται, θαύμαζαν.

Ἄλλὰ «Σήκω καὶ πήγαινε στὴν πόλη καὶ θὰ σοῦ λεχθεῖ τί πρέπει νὰ κάνεις»¹⁴. Βλέπε πῶς δὲν ἀποκαλύπτει ἀμέσως σ' αὐτὸν τὰ πάντα, ἀλλὰ μόνο καταπραῦνει πρῶτα τὴ διάνοιά του, καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ τὸν συμβουλεύει νὰ κάνει, ἀμέσως δίνει σ' αὐτὸν ἀγαθὲς ἐλπίδες, καὶ ὅτι θὰ ἀναβλέψει. «Οἱ δὲ ἄνδρες, ποὺ τὸν συνόδευσαν, στάθηκαν ἐμβρόντητοι καὶ ἄλαλοι, διότι ἄκουαν μὲν τὴ φωνή, δὲν ἔβλεπαν ὅμως κανένα. Σηκώθηκε δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ ἂν καὶ τὰ μάτια του ἦταν ἀνοιχτά, δὲν ἔβλεπε κανένα. Κρατώντας δὲ αὐτὸν ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν ἔφεραν στὴ Δαμασκὸ»¹⁵. Εἰσάγουν τὸ λάφυρο τοῦ Διαβόλου, τὰ σκεύη αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κάποια πόλη ἢ μητρόπολη κυριευθεῖ. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο βέβαια εἶναι αὐτό, ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ ὁδήγησαν αὐτὸν μέσα στὴν πόλη, ἐνῶ ὅλοι ἔβλεπαν αὐτόν. «Καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες δὲν ἔβλεπε, καὶ δὲν ἔφαγε καὶ οὔτε ἤπια»¹⁶. Τί θὰ μπορούσε νὰ ἐξισωθεῖ μὲ αὐτό; Ἀντίρροπη παρηγοριὰ τῆς θλίψεως γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου γίνεται ἡ προσέλευση τοῦ Παύλου, ἡ ὁποία καὶ ἀπὸ αὐτὸ μὲν προκαλεῖ παρηγοριὰ, τὸ ὅτι κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ πέθανε ὁ Στέφανος, μὲ τὸ νὰ προστεθεῖ ὅμως καὶ αὕτη, καὶ νὰ προσέλθουν καὶ οἱ κωμοπόλεις σὸ εὐαγγέλιο, προκάλεσε πάρα πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ.

Καὶ διὰ τί, φησί, μὴ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα; Ἴνα δειχθῆ ὅτι ὄντως ἀνέστη ὁ Χριστός· ὁ γὰρ ἐλαύνων αὐτόν, καὶ ἀπιστιῶν αὐτοῦ τῇ τελευτῇ καὶ τῇ ἀνασιάσει, καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ διώκων, οὗτος πόθεν, εἶπέ μοι, ἂν
 5 ἐπίστευσεν, εἰ μὴ πολλὴ ἦν τοῦ σιαυρωθέντος ἡ ἰσχὺς; Ἐσιῶ ἐκεῖνοι αὐτῷ ἐχαρίζοντο, τί ἐρεῖς πρὸς τοῦτον; Ἄλλως δὲ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἀνάστασιν προσῆλθε, καὶ οὐκ εὐθέως, ἵνα σαφέστερος αὐτοῦ δειχθῆ ὁ πόλεμος· ὁ γὰρ οὕτω μαινόμενος, ὡς καὶ αἵματα ἐκχεῖν, καὶ εἰς δεσμοτήρια ἐμβάλ-
 10 λειν ἀνθρώπον πιστεύει. Οὐκ ἤρκει τὸ μὴ συγγενέσθαι τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἔδει καὶ πολεμηθῆναι σφοδρῶς ὑπ' αὐτοῦ τοὺς πιστούς· οὐδεμίαν κατέλιπεν ὑπερβολὴν μανίας, πάντων σφοδρότερος οὗτος ἦν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπηρώθη, τότε τῆς δεσποτείας αὐτοῦ τὰ τεκμήρια καὶ τῆς φιλανθρωπίας γνωρίζει,
 15 ἢ καὶ ἵνα μή τις εἴπη ὅτι ὑπεκρίνατο· πῶς γὰρ ὁ αἱμάτων ἐπιθυμῶν, ὁ τοῖς ἱερεῦσι προσελθὼν, ὁ εἰς κινδύνους ἑαυτὸν ἐπιρρίπτων, καὶ τοὺς ἔξω ἐλαύνων καὶ τιμωρούμενος; Οὗτος οὖν μετὰ ταῦτα πάντα τὴν δεσποτείαν ὁμολογεῖ. Διὰ τί δὲ οὐκ ἔνδον ἐν τῇ πόλει περιησιγράφη τῷ φωτί, ἀλλὰ
 20 πρὸ αὐτῆς; Ὅτι οὐκ ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ ἐχλεύασαν ἂν, ὅπου γε καὶ ἐκεῖ, ἄνωθεν ἐνεχθείσης φωνῆς ἀκούοντες, ἔλεγον ὅτι «βροντὴ ἐστίν»· οὗτος δὲ ἀξιόπιστος ἦν ἀπαγγέλλων μᾶλλον τὰ αὐτοῦ. Καὶ δεδεμένος εἰσήγει, οὐ περικειμένων αὐτῷ δεσμῶν, καὶ εἶλκον αὐτὸν τὸν προσ-
 25 δοκήσαντα τοὺς ἄλλους ἔλξειν.

Τίνος δὲ ἕνεκεν «οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιε»; Κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἐξωμολογεῖτο, ἠὔχετο, παρεκάλει τὸν Θεόν. Εἰ δὲ λέγοι τις, Ἐνάγκης εἶναι τὸ προᾶγμα; (καὶ

Καί γιατί, λέγει, δέν ἔγινε αὐτό ἀπό τήν ἀρχή, ἀλλά μετὰ ἀπό ὅλα αὐτά; Για νά ἀποδειχθεῖ ὅτι πράγματι ἀναστήθηκε ὁ Χριστός· διότι ἐκεῖνος πού καταδίωκε αὐτόν καί δέν πίστευε στό σταυρικό θάνατο αὐτοῦ καί τήν ἀνάσταση, καί καταδίωκε τοὺς μαθητές του, πές μου, αὐτός ἀπό ποῦ θά πίστευε, ἂν δέν ἦταν μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ Σταυρωθέντος; Ἔστω, οἱ μαθητές του πίστευαν χαριζόμενοι σ' Αὐτόν, γι' αὐτόν τί θά πεις; Ἄλλωστε δέ γι' αὐτό προσῆλθε στήν πίστη τοῦ εὐαγγελίου μετὰ τήν ἀνάσταση καί ὄχι ἀμέσως, γιά νά φανεῖ καθαρώτερα ὁ πόλεμος αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος πού ἦταν κυριευμένος ἀπό τέτοια μανία, ὥστε καί αἷματα νά χύνει καί σέ φυλακή νά ὀδηγεῖ, πιστεύει ἀμέσως. Δέν ἦταν ἀρκετό τὸ ὅτι δέν ἀνῆκε στό Χριστό, ἀλλ' ἔπρεπε νά καταπολεμηθοῦν ἀπό αὐτόν οἱ πιστοί· δέν ἄφησε καμιὰ ὑπερβολή μανίας, ἀλλ' ἦταν ὁ πιὸ σκληρὸς ἀπὸ ὄλους. Ἄφου δέ ἔμεινε τυφλός, τότε γνωρίζει τὰ δείγματα τῆς μεγάλης δυνάμεως καί τῆς φιλανθρωπίας Αὐτοῦ, ἢ καί γιά νά μὴ πεῖ κανένας ὅτι ὑποκρινόταν· διότι πῶς ἦταν δυνατό νά ὑποκρίνεται ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ αἷματα, πού προσῆλθε στοὺς ἱερεῖς γιά ὀδηγίες ἐναντίον τῶν πιστῶν, ἐκεῖνος, πού ριψοκινδυνεύει τὸν ἑαυτό του, καί καταδίωκει τοὺς ἐκτός τῶν Ἱεροσολύμων, καί τοὺς τιμωρεῖ; Αὐτός λοιπὸν μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ παραδέχεται καί ἀναγνωρίζει τὴ δύναμη Αὐτοῦ. Γιατί δέ δέν περιέλαμψε αὐτόν τὸ φῶς μέσα στήν πόλη, ἀλλὰ πρὶν ἀπ' αὐτήν; Διότι δέν θά πίστευαν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καί θά τὸν χλεύαζαν, τὴ στιγμή βέβαια πού καί ἐκεῖ, ἀκούοντας νά ἔρχεται ἡ φωνὴ ἀπὸ ψηλά, ἔλεγαν, ὅτι «εἶναι βροντὴ»¹⁷. Αὐτός δέ ἦταν περισσότερο ἀξιόπιστος ἀναγγέλοντας τὰ σχετικά μὲ τὸν ἑαυτό του. Καί ὀδηγοῦνταν στήν πόλη δεμένος, χωρὶς νά τοῦ εἶχαν τοποθετήσῃ δεσμά, καί ἔσερναν αὐτόν, πού ἤλπιζε νά σύρει τοὺς ἄλλους.

Γιατί δέ δέν ἔφαγε καί δέν ἤπιε; Κατηγοροῦσε τὸν ἑαυτό του γιά τὰ ὅσα ἔγιναν, ἐξομολογοῦνταν, προσευχόταν, παρακαλοῦσε τὸ Θεό. Ἄν δέ λέγει κάποιος ὅτι τὸ

γὰρ ὁ Ἐλύμας τὸ αὐτὸ ἔπαθεν), ἐροῦμεν Ἐναί, ἔπαθεν, ἀλλ' ἔμεινεν, ὡς εἶχε. Πῶς οὖν οὐκ ἠναγκάσθη; Καὶ τί ἀναγκαστικώτερον τοῦ σειμοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνασιάσεως, τῶν σειρωτιῶν τῶν ἀπαγγειλάντων, τῶν σημείων τῶν ἄλλων τοῦ

5 ἰδεῖν αὐτὸν ἀνασιάντα; Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα ἀναγκαστικά, ἀλλὰ διδακτικά. Ἰουδαῖοι διὰ τί οὐκ ἐπίστευσαν, ταῦτα ἀκούσαντες; Ὅτι ἠλήθευε δῆλον ἦν· οὐ γὰρ ἂν μετέθετο, μὴ γενομένου τούτου· ὥστε πάντας πιστεῦσαι ἔδει. Τῶν τὴν ἀνάσιαν αὐτοῦ κηρυττόντων οὐχ ἥτιον ἦν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀξιοπιστότε-

10 ρος, ἀθρόον μεταβεβλημένος. Οὐ συνεγένειό τινα τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐν Δαμασκῷ μετεβλήθη, μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς Δαμασκοῦ τοῦτο ἔπαθεν. Ἐρωτῶ τὸν Ἰουδαῖον· Πόθεν, εἶπέ μοι, μετεβλήθη Παῦλος; Τοσαῦτα σημεία εἶδε, καὶ οὐ μετεβλήθη· τίς ἔπεισεν αὐτόν; μᾶλλον δὲ τίς ἀθρόον τοσαύτην ἐνέβαλεν

15 αὐτῷ προθυμίαν, ὡς καὶ ἀνάθεμα εὔξασθαι γενέσθαι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ; Φανερά ἐστιν ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. Ἀλλά, ὑπερ ἔφη, τέως τὸν εὐνοῦχον αἰσχηθῶμεν, καὶ φωτιζόμενον καὶ ἀναγινώσκοντα. Ὅρατε πῶς ἦν ἐν δυναστείᾳ, πῶς ἦν ἐν πλούτῳ, καὶ οὐδὲ ἐν ὁδῷ ἠσύχαζε; Τίς ἦν ἄρα

20 οὗτος μέγας ἐπ' οἰκίας, μηδὲ ἐν ὁδοῖς ἀνεχόμενος σχολάζειν; τίς ἦν οὗτος ἐν νυκτί;

4. Ὅσοι ἐν ἀξιωμασίᾳ ἐστέ, ἀκούσατε, καὶ τὸ ἄτυφρον καὶ εὐλαβὲς μιμήσασθε. Καίτοι μέλλων ἀπιέναι οἴκαδε, οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, Ἐπέρχομαι εἰς τὴν πατρίδα, ἐκεῖ λαμβάνω τὸ λουτρόν, τὰ ψυχρὰ ῥήματα τῶν πολλῶν οὐκ ἐδεήθη σημείων, οὐκ ἐδεήθη θαυμάτων, ἀπὸ τοῦ Προφήτου μόνον ἐπίστευσε. Διὰ ταῦτα πενθεῖ ἑαυτόν ὁ Παῦλος, λέγων· Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθη, διὰ ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ, καὶ

πράγμα αὐτὸ ἔγινε κατ' ἀνάγκη (διότι καὶ ὁ Ἐλύμας ἔπαθε τὸ ἴδιον), θὰ ἀπαντήσουμε· 'Ναὶ ἔπαθε, ἀλλ' ἔμεινε ὅπως ἦταν'. Πῶς λοιπὸν δὲν ἀναγκάσθηκε; Καὶ τί εἶναι πιὸ ἀναγκαστικὸ ἀπὸ τὸ σεισμό, ποῦ ἔγινε κατὰ τὴν ἀνάσταση, ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, ποῦ ἀνάγγειλαν τὸ συμβάν, ἀπὸ τὰ ἄλλα σημεῖα, τὸ ὅτι εἶδαν αὐτὸν ἀναστήμενο; 'Ἄλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἀναγκαστικά, ἀλλὰ διδακτικά. Οἱ Ἰουδαῖοι γιατί δὲν πίστεψαν, ἀκούοντας αὐτά; "Ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, ἦταν φανερό· διότι δὲν θὰ μεταστρέφονταν ἐὰν δὲν γινόταν αὐτό, ὥστε ὅλοι ἔπρεπε νὰ πιστέψουν. Δὲν ἦταν κατώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κήρυτταν τὴν ἀνάσταση Αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ ἦταν καὶ πιὸ ἀξιόπιστος, ἐφόσον ἀμέσως μεταστράφηκε. Δὲν συναναστρεφόταν μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ στὴ Δαμασκὸ μεταστράφηκε, μᾶλλον δὲ πρὶν ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ ἔγινε αὐτό. Ἐρωτῶ τὸν Ἰουδαῖο· 'Πές μου, ἀπὸ ποῦ μεταστράφηκε ὁ Παῦλος; Εἶδε τόσα θαύματα καὶ δὲν μεταστράφηκε· ὁ διδάσκαλός του Γαμαλιήλ μεταστράφηκε, καὶ αὐτὸς δὲν μεταστράφηκε· ποιὸς τὸν ἔπεισε; μᾶλλον δὲ ποιὸς ἀμέσως ἔβαλε μέσα του τόση προθυμία, ὥστε νὰ εὐχηθεῖ νὰ γίνῃ ἀνάθεμα γιὰ τὸ Χριστό;¹⁸' Εἶναι φανερὴ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. 'Ἄλλ' ὅμως, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἄς ντραποῦμε τὸν εὐνοῦχο καὶ ὅταν βαπτίζεται καὶ ὅταν διαβάσει τὴν προφητεία. Βλέπετε πῶς ἦταν μὲ ἐξουσία, πῶς ἦταν πλούσιος, καὶ ὅμως οὔτε σὸ δρόμο ἠσύχαζε; "Ἄρα ποιὸς ἦταν αὐτός, ὅταν ἔμενε στὴν οἰκία, ἀφοῦ καὶ στίς πορεῖες του δὲν παρέμεινε ἀργός; Ποιὸς ἦταν αὐτός κατὰ τὴ νύχτα;

4. "Ὅσοι εἶστε κάτοχοι ἀξιομάτων, ἀκούσατε αὐτὰ καὶ μιμηθεῖτε τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ εὐλάβεια αὐτοῦ. "Ἄν καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀπέλθῃ στὴν οἰκία του, δὲν εἶπε στὸν ἑαυτό του "Ἐπιστρέφω στὴν πατρίδα μου καὶ ἐκεῖ λαμβάνω τὸ λουτρὸ τοῦ βαπτίσματος', λόγια ψυχρὰ τῶν πολλῶν· δὲν χρειάσθηκε σημεῖα, δὲν χρειάσθηκε θαύματα, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὸν προφήτη πίστεψε. Γι' αὐτὸ πενθεῖ τὸν ἑαυτό του ὁ Παῦλος, λέγοντας· «'Ἀλλὰ γιὰ τὴν ἄγνοιά

ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξῃται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν
 μακροθυμίαν». Ἄξιον ὄντως θαυμάσαι τὸν εὐνοῦχον τοῦτον.
 Οὐκ εἶδε τὸν Χριστόν, οὐκ εἶδε σημεῖον διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα
 συνεσιῶτα ἑώρα, καὶ ἐπίστευε τῷ Φιλίππῳ. Πόθεν οὖν τοι-
 5 οῦτος γεγένηται; Μεμεριμνημένη ἦν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, προσεῖ-
 χε Γραφαῖς, ἐσχόλαζεν ἀναγνώσει. Καίτοι καὶ ὁ λησιτῆς
 εἶδε σημεῖα, καὶ οἱ μάγοι εἶδον ἀσιέρα, οὔτις δὲ οὐδὲν εἶδε
 τοιοῦτον, καὶ ἐπίστευσε τοσοῦτόν ἐστιν ἢ τῶν Γραφῶν ἀνά-
 γνωσις ὠφέλιμος! Τί οὖν Παῦλος; οὐχὶ τὸν νόμον ἐμελέτια;
 10 Ἄλλ' ἐμοὶ δοκεῖ οὔτις ἐπίτηδες ἀναβληθῆναι, δι' ἅπερ εἶπον
 προλαβόν, πανταχόθεν βουλομένου ἐπισπάσασθαι τοὺς Ἰου-
 δαίους τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ νοῦν εἶχον, οὐδὲν αὐτοὺς οὔτως
 ὠφέλει ὡς τοῦτο. Τοῦτο γὰρ καὶ σημείων μᾶλλον καὶ πάν-
 των ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι· ὥσπερ οὖν οὐδὲν οὔτω
 15 σκανδαλίζειν εἴωθε τοὺς παχυτέρους.

Ὅρα γοῦν μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν Ἀποσιόλων καὶ τὸν
 Θεὸν ποιοῦντα τὰ σημεῖα. Ἐνεκάλεσαν Ἰουδαῖοι τοῖς Ἀπο-
 σιόλοις, ἐνέβαλον εἰς δεσμοτήριον λοιπὸν ὁ Θεὸς θαυμα-
 τουργεῖ. Καὶ πῶς, ὄρα. Τὸ ἐξενεγκεῖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς, αὐ-
 20 τοῦ σημεῖον ἦν· τὸ ἀγαγεῖν Φίλιππον, αὐτοῦ σημεῖον ἦν· τὸ
 Παῦλον προσαγαγέσθαι, αὐτοῦ σημεῖον ἦν· τὸ δεῖξαι Στε-
 φάνῳ ἑαυτόν, αὐτοῦ σημεῖον ἦν. Καὶ σκόπει πῶς μὲν τιμᾶ-
 ται Παῦλος, πῶς δὲ ὁ εὐνοῦχος. Ἐνταῦθα καὶ ὁ Χριστὸς
 φαίνεται, ἴσως διὰ τὸ σκληρόν, καὶ διὰ οὐκ ἂν ἄλλως ἐπεί-
 25 σθη. Τούτοις ἐνστρεφόμενοι καὶ ἡμεῖς τοῖς θαύμασιν, ἀξίους
 ἑαυτοὺς παρασκευάσωμεν. Πολλοὶ νῦν, οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν
 εἰσιόντες, οὐκ ἴσασιν τὰ λεγόμενα· ὁ δὲ εὐνοῦχος, καὶ ἐπ' ἀ-

μου αὐτὴ ἐλεήθηκα ἀπὸ τὸ Θεό, διότι ἀπὸ ἄγνοιά μου ἔκανα αὐτά, ὅταν ἤμουν ἀκόμη στὴν ἀπιστία, καὶ γιὰ νὰ δείξει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σ' ἐμένα πρῶτα, ὅλη τὴ μακροθυμία του»¹⁹. Εἶναι πράγματι ἄξιο νὰ θαυμάσει κανένας τὸν εὐνοῦχο αὐτόν. Δὲν εἶδε τὸ Χριστό, δὲν εἶδε σημεῖο ἀκόμη ἔβλεπε τὰ Ἱεροσόλυμα νὰ ὑπάρχουν καὶ πίστευε στὸ Φίλιππο. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἶχε γίνει τέτοιος; Φρόντιζε ἡ ψυχὴ του, πρόσεχε τίς Γραφές, τίς μελετοῦσε. Καὶ βέβαια καὶ ὁ ληστής εἶδε σημεῖα, καὶ οἱ μάγοι εἶδαν ἀστέρι, αὐτὸς ὅμως δὲν εἶδε τίποτε τὸ παρόμοιο καὶ πίστεψε· τόσο ὠφέλιμη εἶναι ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν. Τί λοιπὸν ὁ Παῦλος; δὲν μελετοῦσε τὸ νόμο; Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες ἀναβλήθηκε ἡ μεταστροφή του, γιὰ τὸ λόγο ποῦ προανέφερα, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ προσελκύσει τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ἂν εἶχαν νοῦ, τίποτε δὲν θὰ τοὺς ὠφελοῦσε τόσο, ὅσο αὐτό. Διότι αὐτό, περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα, ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς προσελκύσει· ὅπως ἀκριβῶς τίποτε συνήθως δὲν σκανδαλίζει τόσο πολὺ τοὺς πνευματικὰ ἀδιάφορους.

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς μετὰ τὴ διασπορὰ τῶν Ἀποστόλων ἐπιτελεῖ τὰ σημεῖα. Κατηγόρησαν οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ, στὴ συνέχεια ὁ Θεὸς θαυματουργεῖ. Καὶ πῶς, πρόσεχε. Ἡ ἔξοδός τους ἀπὸ τὴ φυλακὴ, ἦταν σημεῖο δικό του· τὸ ὅτι ὠδήγησε τὸ Φίλιππο, ἦταν σημεῖο δικό του· τὸ ὅτι προσήλκυσε τὸν Παῦλο, ἦταν σημεῖο δικό του· τὸ νὰ ἀποκαλύψει τὸν ἑαυτό του στὸ Στέφανο, ἦταν σημεῖο δικό του. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲν τιμᾶται ὁ Παῦλος, πῶς δὲ τιμᾶται ὁ εὐνοῦχος. Ἐδῶ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται, ἴσως λόγῳ τῆς σκληρῆς στάσεως τοῦ Σαύλου καὶ διότι δὲν ἦταν δυνατὸ ἀλλιῶς νὰ πεισθεῖ. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ θαύματα ἄς ἀνατρεφώμαστε καὶ ἐμεῖς, ὥστε νὰ κάνουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄξιους. Πολλοὶ τώρα, ἂν καὶ εἰσέρχονται στὴν ἐκκλησίαν, δὲν γνωρίζουν τὰ λεγόμενα· ὁ δὲ εὐνοῦχος καὶ στὴν ἀγορὰ, καὶ μεταφερόμενος ἐπάνω στὴν

γορᾶς, καὶ ἐπὶ ὀχήματος φερόμενος, τῇ ἀναγνώσει τῶν Γραφῶν προσεῖχεν. Ἄλλ' οὐχ ὑμεῖς· οὐδεὶς γὰρ ὑμῶν βιβλίον ἔχει μετὰ χειρας, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ἢ τὸ βιβλίον. Διὰ τί δὲ μὴ πρὸ τῶν Ἱεροσολύμων ὄραῖ αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα;

5 Οὐκ ἔδει αὐτὸν ἰδεῖν ἐλαυνομένους τοὺς Ἀποσιόλους διὰ τὸ ἀσθενὲς εἶναι, οὐδὲ πρότερον οὕτως ἦν εὐκόλον, ὡς, ὅτι ὁ Προφήτης αὐτὸν καιήχησεν. Οὕτω καὶ νῦν, εἰς τις ὑμῶν ἐθέλει προσέχειν τοῖς προφήταις, οὐ δεήσεται σημείων καὶ εἰ βούλεσθε, αὐτὴν τὴν προφητείαν ἴδωμεν τί φησιν. «Ὡς πρόβαιον ἐπὶ

10 σφαγὴν ἤχθη, καὶ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἢ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη». Ἐνιεῦθεν ἔμαθεν ὅτι ἐσιαυρώθη, ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωὴ αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, ὅτι ἴοχυσεν καὶ ἐτιέρους σῶσαι, ὅτι ἡ γενεὰ αὐτοῦ ἀνεκδιήγητος, ὅτι πέτραι ἐρράγησαν, ὅτι τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη, ὅτι νεκροὶ ἐκ

15 τῶν μνημείων ἠγέρθησαν· μᾶλλον δὲ ταῦτα πάντα εἶπεν αὐτῷ ὁ Φίλιππος, μόνον ὑπόθεσιν λαβὼν ἀπὸ τοῦ Προφήτου.

Μέγα ὄντως ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις. Οὕτως ἐκεῖνο ἐπληροῦτο, τὸ παρὰ τοῦ Μωϋσέως εἰρημένον «Καθεζόμενος, καὶ κοιταζόμενος, καὶ διανιστάμενος, καὶ περιπατῶν, μέμνη-

20 σο Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Μάλιστα γὰρ αἱ ὁδοί, διὰ τὸν ἔρημοι ὦσι, καὶ πρὸς τὰς ἐννοίας ἡμῖν καιρὸν διδάσκειν, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ παρενοχλοῦντιος. Καὶ οὗτος ἐν ὁδῷ πιστεύει, καὶ Παῦλος ἐν ὁδῷ· ἀλλὰ τοῦτον οὐδεὶς ἔλκει, ἀλλ' ὁ Χριστός. Μείζον ἢ κατὰ τοὺς Ἀποσιόλους τοῦτο ἦν· τὸ δὲ μείζον, ὅτι

25 τῶν Ἀποσιόλων ὄντων ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ οὐδενὸς ὄντιος ἐκ τούτων ἐν Δαμασκῷ ἐπανήει ἐκεῖθεν πεισθεῖς, καὶ οἱ ἐν Δαμασκῷ ἤδεσαν ὅτι οὐκ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἦλθε πεπεισμέ-

20. Ἦσ. 53, 7 - 8.

21. Δευτ. 6, 7.

ἄμαξα, ἔδειχνε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν. Ἄλλὰ δὲν κάνετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιον διότι κανένας ἀπὸ σᾶς δὲν ἔχει βιβλίον στὰ χέρια του, ἀλλ' ὅλα τὰ ἄλλα μᾶλλον, παρὰ τὸ βιβλίον. Γιατί δὲ δὲν βλέπει αὐτὸν πρὶν ἐπισκεφθεῖ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ στὴ συνέχεια; Δὲν ἔπρεπε αὐτὸς νὰ δεῖ τοὺς Ἀποστόλους νὰ ἐκδιώκονται, ἐπειδὴ ἦταν ἀσθενὴς ἀκόμα στὴν πίστη του· καὶ οὔτε ἦταν αὐτὸ εὐκόλον προηγουμένως, ὅπως ὅταν μετὰ ὁ προφήτης κατήχησε αὐτὸν. Ἔτσι καὶ τώρα, ἂν κανένας ἀπὸ σᾶς ἐπιθυμῇ νὰ προσέξει τοὺς προφήτες, δὲν θὰ χρειασθεῖ θαύματα· καὶ ἂν θέλετε, ἅς δοῦμε αὐτὴν τὴν προφητεία τί λέγει· «Σὰν πρόβατον ὁδηγήθηκε στὴ σφαγὴ, καὶ ὅταν ταπεινώθηκε ἀρπάχθηκε κατὰ τὴν κρίσιν καὶ παραδόθηκε στὸ θάνατον». Ἀπὸ ἐδῶ ἔμαθε, ὅτι σταυρώθηκε καὶ ὅτι ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴ γῆ ἢ ζωὴ του, ὅτι δὲν διέπραξε ἀμαρτία, ὅτι μπόρεσε καὶ ἄλλους νὰ σώσει, ὅτι τὴ γενεὰ του δὲν μπορεῖ νὰ τὴ διηγηθεῖ κανένας, ὅτι οἱ πέτρες ράγησαν, ὅτι τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσθηκε, ὅτι νεκροὶ ἀπὸ τὰ μνημεῖα σηκώθηκαν· μᾶλλον δὲ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπε σ' αὐτὸν ὁ Φίλιππος, ἀφοῦ ἔλαβε μόνον ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν προφήτην.

Πράγματι εἶναι πολὺ σπουδαῖον πρᾶγμα ἡ ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν. Ἔτσι πραγματοποιοῦνταν ἐκεῖνο ποῦ εἶχε πεῖ ὁ Μωϋσῆς· «Καὶ ὅταν κάθεσαι, καὶ ὅταν εἶσαι ξαπλωμένος, καὶ ὅταν εἶσαι ὄρθιος, καὶ ὅταν περπατᾶς, νὰ θυμᾶσαι Κύριον τὸν Θεόν σου»²¹. Καὶ πρὸ πάντων βέβαια ὅταν οἱ δρόμοι εἶναι ἔρημοι, μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρία γιὰ σκέψεις, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανένας ποῦ νὰ παρενοχλεῖ. Καὶ ὁ εὐνοῦχος πιστεύει ἐνῶ πορεύεται τὴν ὁδὸν καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσης· ἀλλὰ αὐτὸν κανένας ἄλλος δὲν προσελκύει, παρὰ μόνον ὁ Χριστός. Αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ οἱ Ἀπόστολοι θὰ ἔκαμναν· τὸ σπουδαιότερον δὲ εἶναι ὅτι, ὅταν οἱ ἀπόστολοι ἦταν στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦταν στὴ Δαμασκόν, ἐπέστρεφε ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ εἶχε πιστέψει, καὶ αὐτοὶ ποῦ βρίσκονταν στὴ Δαμασκόν γνώριζαν, ὅτι δὲν ἦλθε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυ-

- νος· ἐπιστολὰς γὰρ ἔφεραν, ὥσπερ δῆσαι τοὺς πιστεύοντας.
 Καθάπερ ἰατροὺς ἄριστος, ἀκμάζοντος ἔτι τοῦ πυρετοῦ, τὸ
 βοήθημα αὐτῷ ἐπήγαγεν ὁ Χριστός· ἔδει γὰρ αὐτὸν μειαξὺ
 μαινόμενον κατασχεθῆναι. Τότε μάλιστα κατέπεσε, καὶ κατέ-
 5 γνω ἑαυτοῦ, ὡς δεινὰ τολμῶντος. Ἄλλὰ πάλιν καλὸν πρὸς
 ὑμᾶς τὸν λόγον ἐπαναλαβεῖν. Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, αἱ Γρα-
 φαί; Τὸ γὰρ ὑμέτερον μέρος, πάντα ἀνήρηται. Τίνος ἔνεκεν
 ἐκκλησία; Κατάχωσον τὰ βιβλία· τάχα οὐ τοιοῦτον κρίμα,
 οὐ τοιαύτη κόλασις. Εἴ τις καταχώσειεν αὐτὰ ἐν κόπρῳ, καὶ
 10 μὴ ἀκούοι αὐτῶν, οὐχ οὕτως αὐτὰ ὑβρίζει, ὡς νῦν. Τί γάρ,
 εἶπέ μοι, τὸ ὑβριστικὸν ἐκεῖ; "Οὐ αὐτὰ κατέχωσε. Τί δαὶ
 ἐνιαῦθα; "Οὐ οὐκ ἀκούομεν αὐτῶν. Εἶπέ μοι, τίς ποτε μά-
 λιστα ὑβρίζεται; Διὰν σιωπῶντος μὴ ἀποκρίνηται, ἢ διὰν λέ-
 γοντος; Πάντως διὰν λέγοντος. "Ωστε μείζων ἢ ὑβρις νῦν,
 15 διὰν καὶ φθεγγομένου μὴ ἀκούσης, μείζων ἢ καταφρονησις.
 «Μὴ λαλεῖτε ἡμῖν», φησί, πάλαι Ἰουδαῖοι τοῖς προφήταις ἔ-
 λεγον ὑμεῖς δὲ χειρὸν ποιεῖτε, λέγοντες· Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἀπέσιρρον αὐτοὺς μηδὲ φθέγγε-
 σθαι, ὡς ἀπὸ τῆς φωνῆς δεχόμενοι τινα εὐλαβείας ἀφορ-
 20 μὴν, ὑμεῖς δὲ ἐκ πολλῆς καταφρονήσεως οὐδὲ τοῦτο ποιεῖτε.
 Πιστεύσατε, εἰ τὰ σιόματα ἡμῖν ἐνεφράξατε, τὰς χεῖρας ἐπι-
 θέντες, οὐκ ἦν τοσαύτη ἢ ὑβρις, ὅση νῦν· εἶπε γάρ μοι, ὁ
 ἀκούων καὶ μὴ πειθόμενος μείζονως καταφρονεῖ, ἢ ὁ μη-
 δὲ ἀκούων;
- 25 5. Ἄλλὰ φέρε ἐπὶ ὑβρεως τὸ πρᾶγμα ἐξειτάσωμεν. Εἴ τις
 τὸν ὑβρίζοντα κατέχοι, καὶ ἐπιστομίζοι ὡς ἀλγῶν ταῖς ὑβρε-
 τὸν ὑβρίζοντα κατέχοι, καὶ ἐπιστομίζοι ὡς ἀλγῶν ταῖς ὑβρε-
 καταφρονεῖ; οὐχ οὕτως; Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐμφαίνει διπλῆ

μα ὅταν εἶχε πιστέψει· διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἔφερε ἐπιστολὰς γιὰ νὰ δέσει τοὺς πιστοὺς. Σὰν ἀκριβῶς ὁ ἄριστος γιατρός, πρόσφερε ὁ Χριστὸς τὴ βοήθεια, ὅταν ὁ πυρετὸς ἦταν ὑψηλός· διότι ἔπρεπε αὐτὸς νὰ ἀναχαιτισθεῖ, ἐνῶ ἦταν κυριευμένος ἀπὸ τὴ μανία. Τότε μάλιστα κατέπεσε καὶ καταδίκασε τὸν ἑαυτό του, διότι τόλμησε φοβερά. Ἄλλὰ καλὸ εἶναι πάλι νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ἐσᾶς τὸ λόγο. Πές μου, γιὰ ποιὸ λόγο εἶναι οἱ Γραφές; Διότι ὅσο ἀφορᾶ μὲ σᾶς, τὰ πάντα ἔχουν καταργηθεῖ. Γιὰ ποιὸ λόγο εἶναι ἡ ἐκκλησία; Κατάχωσε τὰ βιβλία· ἴσως αὐτὸ νὰ μὴ εἶναι τόσο μεγάλη ἀξιόποινη πράξις, γιὰ νὰ ἀποσπάσει τόσο μεγάλη τιμωρία. "Ἄν κάποιος παραχώσει αὐτὰ στὴν κοπριά, καὶ δὲν ἀκούει αὐτά, δὲν δείχνει τόση περιφρόνησις πρὸς αὐτά, ὅπως τώρα. Διότι πές μου, ποιά εἶναι ἡ προσβολὴ ἐκεῖ; ὅτι παράχωσε αὐτά. Ποιά εἶναι δὲ ἐδῶ; "Ὅτι δὲν ἀκούμε αὐτά. Πές μου, περιφρονεῖται περισσότερο καὶ πότε· ὅταν σιωπᾶ καὶ δὲν ὁμιλεῖ, ἢ ὅταν ὁμιλεῖ; Ὅπωςδήποτε ὅταν ὁμιλεῖ. Ὡστε εἶναι μεγαλύτερη ἡ προσβολὴ τώρα, ὅταν δὲν ἀκούεις ἐνῶ ὁμιλεῖ, μεγαλύτερη ἡ περιφρόνησις. Παλαιότερα οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει, ἔλεγαν στοὺς προφῆτες, «μὴ μᾶς ὁμιλεῖτε», σεις δὲ τώρα ἐνεργεῖτε χειρότερα, λέγοντας· ἢ μὴ ὁμιλεῖτε, δὲν τὰ πράττομε αὐτά. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἀποστρέφονταν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ ὁμιλοῦν, διότι ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τῶν προφητῶν θὰ λάβαιναν κάποια ἀφορμὴ γιὰ εὐλάβειαν· σεις δὲ ἀπὸ πολλὴ καταφρόνησις οὔτε αὐτὸ κάμνετε. Πιστέψατε, ἐὰν εἶχατε φράξει τὸ στόμα μου, τοποθετώντας σ' αὐτὸ τὰ χέρια σας, δὲν θὰ ἦταν τόσο σοβαρὴ ἡ προσβολή, ὅση τώρα· διότι πές μου, περισσότερο καταφρονεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει καὶ δὲν πιστεύει, ἢ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀκούει;

5. Ἄλλ' ἐμπρὸς ἃς ἐξετάσουμε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν ὑβρην. Ἐὰν κάποιος συγκρατεῖ ἐκεῖνον ποὺ θρίζει καὶ τὸν ἀποστομώνει, διότι ὑποφέρει ἀπὸ τίς ὑβρεις, ἄλλος δὲ οὔτε φροντίζει, οὔτε προσποιεῖται ὅτι ἐνδιαφέρεται, ποῖος δείχνει περισσότερη περιφρόνησις; ὅχι αὐτός; Διότι ἐκεῖνος μὲν δείχνει ὅτι πληγώνεται, αὐτὸς δὲ εἶναι

γὴν δέχεται, οὗτος δὲ μονονουχὶ τὸ σιόμα ἐμφράττει τοῦ Θεοῦ.
 Ἐφρίξατε τὸ ρηθὲν; Ἄλλ' ἄκουε καὶ πῶς τοῦτο γίνεται.
 Τὸ σιόμα, δι' οὗ ὁ Θεὸς φθέγγεται, σιόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ.
 Καθάπερ γὰρ τοῦτο τὸ σιόμα τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐστὶ, καίτοι
 5 ψυχῆς οὐκ ἐχούσης σιόμα, οὕτω καὶ τὸ σιόμα τῶν προφητῶν
 σιόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Ἀκούσατε καὶ φρίξατε. Κοινὸς διάκονος
 ἔσκηκεν ὁ διάκονος, μέγα βῶν καὶ λέγων, «Πρόσχωμεν», καὶ
 τοῦτο πολλάκις. Ἐκείνη ἡ φωνὴ κοινὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν,
 ἣν οὗτος ἀφήσει, καὶ οὐδεὶς ὁ προσέχων. Μει'
 10 ἐκεῖνον ἄρχεται ὁ ἀναγνώσις τῆς προφητείας Ἡσαίου, καὶ
 οὐδὲ οὕτω προσέχει τις, καίτοι προφητεία οὐδὲν ἀνθρώπινον
 ἔχει. Εἶτα εἰς ἐπήκοον ἐκφωνεῖ, λέγων, «Τάδε λέγει Κύριος»,
 καὶ οὐδὲ οὕτω προσέχει τις. Τί λέγω; Φοβερά τινα διεξέρχεται
 καὶ φρικώδη, καὶ οὐδὲ οὕτως ἔστι τις ὁ προσέχων.
 15 Ἄλλὰ τίς ὁ λόγος τῶν πολλῶν; Ἀεὶ, φησί, τὰ αὐτὰ ἀναγινώσκειται.
 Τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς ἀπόλλουσι. Εἰ μὲν οὖν ἤδειτε αὐτά,
 μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτως ἀπέχεσθαι ἔδει, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς
 θεάτροις αἰεὶ τὰ αὐτὰ γίνεται, καὶ ὁμοίως οὐ λαμβάνετε
 κόρον. Ποῖα τὰ αὐτὰ τολμᾶς εἰπεῖν ὁ μηδὲ τῶν προφητῶν
 20 τὰ ὀνόματα εἰδῶς; Οὐκ αἰσχύνῃ, λέγων μὲν διὰ τοῦτο μὴ ἀκούειν,
 ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ αἰεὶ ἀναγινώσκειται, οὐκ εἰδῶς δὲ οὐδὲ
 τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγινωσκομένων, καὶ ταῦτα αἰεὶ τὰ αὐτὰ
 ἀκούων; Καὶ γὰρ σὺ ὠμολόγησας διὰ τὰ αὐτὰ λέγεται.
 Ἐγὼ εἰ ἔλεγον εἰς κατηγορίαν προσφέρων τοῦτο, σὲ ἐχρῆν
 25 ἐφ' ἐτιέραν ἀπολογίαν ἐλθεῖν, μὴ ἐπὶ τὴν κατηγορίαν τὴν σὴν.
 Εἰπέ μοι, σὺ οὐ παραινεῖς τῷ νῖῶ τῷ οῶ; Ἄν οὖν οὗτος εἴπῃ
 διὰ τὰ αὐτὰ, ἄρα οὐχ ἡγῆ ὕβριν εἶναι; Τότε ἐνῆν μὴ
 λέγειν τὰ αὐτὰ, διὰ αὐτὰ καὶ ἡδαιμεν, καὶ διὰ τῶν ἔργων
 ἐπεδεικνύμεθα· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε περιιτῆ ἢ ἀνάγνωσις.

σάν νά φράσσει τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ. Φρίξατε ἀπ' αὐτὸ πού εἶπα; Ἄλλ' ἄκουε καὶ πῶς γίνεται αὐτό. Τὸ στόμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ προφήτης ὁμιλεῖ, εἶναι στόμα Θεοῦ· διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ στόμα αὐτό, εἶναι στόμα τῆς ψυχῆς μας, ἂν καὶ βέβαια ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει στόμα, ἔτσι καὶ τὸ στόμα τῶν προφητῶν, εἶναι στόμα τοῦ Θεοῦ. Ἀκούσατε καὶ φρίξατε. Ὁ διάκονος πού εἶναι κοινὸς διάκονος, στέκεται καὶ ἀναφωνεῖ καὶ λέγει, «πρόσχωμεν», καὶ αὐτὸ τὸ λέγει πολλές φορές. Ἐκείνη ἡ φωνή, πού βγάζει αὐτός, εἶναι κοινή φωνή τῆς ἐκκλησίας, καὶ κανένας δὲν προσέχει. Μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ἔρχεται ὁ ἀναγνώστης τῆς προφητείας Ἡσαΐα, οὔτε καὶ τότε προσέχει κανένας, παρ' ὅτι ἡ προφητεία δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀνθρώπινο. Ἐπειτα σὲ ἐπήκου ὄλων, ἀναφωνεῖ καὶ λέγει, «τάδε λέγει Κύριος», καὶ οὔτε τότε προσέχει κανένας. Τί λέγω; Ἐκθέτει ὀρισμένα φοβερὰ καὶ φρικτὰ, καὶ οὔτε τότε ὑπάρχει κάποιος πού νὰ προσέχει.

Ἄλλὰ τί λέγουν οἱ πολλοί; Πάντοτε τὰ ἴδια ἀναγιγνώσκονται, λέγουν. Αὐτὸ κυρίως σᾶς καταστρέφει. Ἐὰν λοιπὸν γνωρίζατε αὐτά, οὔτε τότε πολὺ περισσότερο δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπέχετε, καθόσον καὶ στὰ θέατρα πάντοτε τὰ ἴδια γίνονται, καὶ ὅμως δὲν τὰ βαριέστε. Πῶς τολμᾶς νὰ πεῖς τὰ ἴδια, σὺ πού δὲν γνωρίζεις οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν προφητῶν; Δὲν ντρέπεσαι νὰ λέγεις μὲν ὅτι γι' αὐτὸ δὲν τὰ ἀκούεις, ἐπειδὴ πάντοτε τὰ ἴδια ἀναγιγνώσκονται, ἐνῶ δὲ δὲν γνωρίζεις οὔτε τὰ ὀνόματα αὐτῶν πού διαβάζονται, καὶ αὐτὰ τῇ στιγμῇ πού πάντοτε τὰ ἴδια ἀκούεις; Καθόσον σὺ ὁμολόγησες ὅτι τὰ ἴδια λέγονται. Ἐὰν ἐγὼ τὸ ἔλεγα αὐτό, ἀποδίδοντάς σου κατηγορία, σὺ ἔπρεπε νὰ προβάλεις ἄλλη δικαιολογία, καὶ ὄχι τῇ δικῇ σου κατηγορία. Πές μου, ἐσὺ δὲν συμβουλεύεις τὸν υἱό σου: Ἄν λοιπὸν αὐτὸς πεῖ ὅτι ἴπάντοτε τὰ ἴδια συμβουλεύεις, ἄραγε δὲν νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι προσβολή; Τότε μπορούσαμε νὰ μὴ λέμε τὰ ἴδια, ὅταν γνωρίζαμε αὐτά, καὶ δείχναμε αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα μας· μᾶλλον δὲ οὔτε τότε ἡ ἀνάγνωση εἶναι περιττή. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐξισω-

Τί Τιμοθέου ἴσον; Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐκείνῳ γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει». Οὐ γὰρ ἔσιν, οὐκ ἔσιν ἐξανιληθῆναί ποτε τὸν νοῦν τῶν Γραφῶν· πηγὴ τίς ἐσιν, οὐκ ἔχουσα πέρας. Εἶπον· «Ἐσοφίσθη», φη-
5 οί, «καὶ τότι ἀπέσιη ἀπ' ἐμοῦ».

Βούλεσθε δείξω ὅτι οὐκ ἔστι τὰ αὐτά; Πόσους νομίζετε εἰρηκέναι εἰς τὰ Εὐαγγέλια; Ἄλλ' οὗτοι πάντες ξένως καὶ καινῶς εἶπον· ὅσο γὰρ ἂν τις αὐτοῖς ἐνδιατριβῇ, ἰσοούτω ὀξύτερον βλέπει, ἰσοούτω πλέον ὁρᾷ τὸ φῶς καθαρόν. Ἴδου
10 πόσα λέγω· Ἔστι προφητεία; εἶπαι· τί ἐστι διηγήματα; τί ἐστι παραβολή; τί ἐσιν ἀλληγορία; τί ἐστι τύπος; τί ἐστι σύμβολον; τί ἐσιν Εὐαγγέλια; Τοῦτο δὴ μόνον εἶπατέ μοι τὸ φανερόν, διὰ τί Εὐαγγέλια εἴρηται; Καίτοι πολλάκις ἠκούσατε ὅτι τὰ εὐαγγέλια οὐδὲν ἔχειν ὀφείλει σκνυθροπόν, ταῦ-
15 τα δὲ πολλῆς γέμει σκνυθροπότητος. «Τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται», φησί, «καὶ ὁ σκῶληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσεται»· τό τε «διχοτομήσει αὐτόν, καὶ θῆσει τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν»· τό τε «εἰρεῖ· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀπέλθειτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Ἄρα μὴ ἀπαιτῶμεν ἑαυτοὺς, νομίζοντες ταῦτα Ἑλληνισι ἡμῖν λέγειν. Ἡ οὐδὲν πρὸς ἡ-
20 μᾶς τούτων; Ὑμεῖς κεκῶφωσθε, καὶ οἷον ἀπόπληκτοι τυγχάνοντες κάτω κύπτετε. Τὰ Εὐαγγέλια οὐδὲν ἔχειν δεῖ τῶν πρακτιῶν, ἀλλὰ μόνον ἀγαθὰ συμβουλεύειν· ταῦτα δὲ μυρία ἔχει πρακτεῖα, οἷάπερ ἐστὶ καὶ τὰ τοιαῦτα· «Ἐὰν μὴ τις μι-
25 σῆση αὐτοῦ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος», «οὐκ ἦλθον θαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν», καὶ «θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ».

Καλά γε· οὐ γὰρ ταῦτα εὐαγγέλια· τὸ γὰρ εὐαγγέλιον τοῦτό ἐστι· Ἐὰν σοὶ ἔσται ἀγαθὰ· καθάπερ ἐν τῇ συνηθείᾳ

22. Α' Τιμ. 4, 13.

22α. Πρβλ. Ἐκκλ. 7, 23 - 24.

23. Μάρκ. 9, 43 - 48.

24. Ματθ. 24, 51.

25. Ματθ. 7, 23.

26. Λουκ. 14, 26.

27. Ματθ. 10, 34 καὶ Λουκᾶ 12, 51.

28. Ἰωάν. 16, 33.

θεῖ μὲ τὸν Τιμόθεο; Καὶ ὁμως ὁ Παῦλος γράφοντας καὶ σ' ἐκεῖνον, ἔλεγε· «Πρόσεχε τὴν ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν καθὼς καὶ τὴν παρηγορία τῶν θλιβομένων»²². Διότι δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐξαντληθεῖ ποτὲ τὸ νόημα τῶν Γραφῶν· εἶναι μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ. «Εἶπα· Ἔγινα σοφός», λέγει, «καὶ τότε ἡ σοφία ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ ἐμένα»^{22α}.

Θέλετε νὰ δείξω ὅτι δὲν εἶναι τὰ ἴδια; Πόσοι νομίζετε ὅτι ἔχουν ὀμιλήσει γιὰ τὰ εὐαγγέλια; Ἄλλ' ὅλοι αὐτοὶ μίλησαν γι' ἄγνωστα καὶ νέα. Διότι, ὅσο περισσότερο καταγίνεται κανένας μὲ αὐτά, τόσο καθαρώτερα βλέπει, τόσο περισσότερο βλέπει καθαρὸ τὸ φῶς. Νὰ πόσα λέγω· Τί εἶναι προφητεία; ἀπαντήσατε· τί εἶναι παραβολή; τί εἶναι ἀλληγορία; τί εἶναι τύπος; τί εἶναι σύμβολο; τί εἶναι εὐαγγέλια; Αὐτὸ λοιπὸν μόνο νὰ μοῦ πεῖτε, τὸ φανερό, γιατί ἔχουν ὀνομασθεῖ εὐαγγέλια;· Ἄν καὶ βέβαια πολλές φορές ἀκούσατε ὅτι τὰ εὐαγγέλια δὲν πρέπει νὰ περιέχουν τίποτε τὸ σκυθρωπὸ, ἐν τούτοις εἶναι γεμάτα ἀπὸ πολλὴ σκυθρωπότητα· «ἡ φωτιὰ γι' αὐτοὺς δὲν σβήνει καὶ ὁ σκώληκας δὲν πεθαίνει»²³, λέγει· καὶ τὸ «Θὰ τὸν σχίσει στὰ δυὸ καὶ θὰ τὸν βάλει μαζὶ μὲ τοὺς ὑποκριτὰς»²⁴· καὶ τὸ «θὰ πεῖ· δὲν σᾶς γνωρίζω· φύγετε μακριὰ ἀπὸ ἐμένα, σεῖς ποὺ ἐργάζεσθε τὴν ἀνομία»²⁵. Ἄρα ἄς μὴ ἀπατιέμαστε, νομίζοντας ὅτι μᾶς λέγουν αὐτά, μὲ ἑλληνικὸ νοηματικὸ τρόπο. Ἡ τίποτε ἀπὸ αὐτά δὲν ἔχει σχέση μὲ σᾶς; Σεῖς ἔχετε γίνει κωφοί, καὶ σὰν νὰ εἴστε παράλυτοι, σκύβετε κάτω. Τὰ εὐαγγέλια δὲν πρέπει νὰ περιέχουν τίποτε ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ ὀφείλει νὰ πράττει κανένας, ἀλλὰ μόνο νὰ συμβουλεύουν ἀγαθὰ· ὁμως αὐτὰ περιέχουν καὶ ἄπειρα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ πράττουμε ὅπως ἀκριβῶς εἶναι τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲν μισήσει κανένας τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ μένα»²⁶, καὶ «Δὲν ἦλθα γιὰ νὰ φέρω εἰρήνη, ἀλλὰ μάχαιρα»²⁷· καὶ «θὰ ἔχετε θλίψη σ' αὐτὸν τὸν κόσμον»²⁸.

Βέβαια αὐτὰ εἶναι καλά, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐαγγέλια. Διότι τὸ εὐαγγέλιο εἶναι αὐτό· αὐτὰ θὰ εἶναι σὲ σένα

φασὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι· Ἔτι μοι τῶν εὐαγγελίων;
 Ὁ πατήρ σου ἤξει, ἡ μήτηρ σου· Οὐ λέγει, Ἔόδε ποιήσον·
 Πάλιν εἶπέ μοι, τί διέσηκε ταῦτα τῶν προφητικῶν; διὰ τί
 μὴ καὶ ἐκεῖνα εὐαγγέλια λέγεται; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα τὰ αὐ-
 5 τὰ λέγουσιν· οἶον, «ἀλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός», «Κύριος
 δώσει ρῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις», «δώσω ὑμῖν οὐρανὸν
 καινόν, καὶ γῆν καινήν». Διὰ τί μὴ καὶ ἐκεῖνα εὐαγγέλια
 λέγεται; διὰ τί μὴ καὶ τοῦτο προφητεία; Εἰ δέ, μηδὲ τί ἐ-
 σιν εὐαγγέλια εἰδότες, οὕτω καταφρονεῖτε τῆς τῶν Γρα-
 10 φῶν ἀναγνώσεως, τί ὑμῖν ἐρῶ; Εἶπω τι καὶ ἕτερον· Διὰ τί
 τέσσαρα Εὐαγγέλια; διὰ τί μὴ δέκα; διὰ τί μὴ εἴκοσι; διὰ
 τί μὴ πολλοὶ ἐπεχείρησαν συντάξασθαι εὐαγγέλια; διὰ τί μὴ
 εἶς; διὰ τί οἱ μαθηταί; διὰ τί οἱ μὴ μαθηταί; διὰ τί δὲ
 ὅλως καὶ αἱ Γραφαί;· Καίτοι γε τοῦναντίον φησὶν ἡ Πα-
 15 λαιά· «Δώσω ὑμῖν διαθήκην καινήν». Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες,
 Ἄει τὰ αὐτά; Εἰ ταῦτα ἤδειτε, ὅτι, κἂν μυρία ἔτη ζήσῃ
 ἄνθρωπος, οὐκ ἔστι τὰ αὐτά, οὐκ ἂν εἶπατε ταῦτα. Πιστεύ-
 σαιτε, οὐκ ἐρῶ ὑμῖν οὐδὲν τούτων, οὐδὲ ἰδίᾳ, οὐ κοινῇ, ἀλλά,
 εἰ μὲν τις εὖρη, ἐπινεύσω, ἂν δὲ μή, ἐάσω· οὕτω γὰρ ὑμᾶς
 20 ἐποιήσαμεν ἀχρήσιους, ἀεὶ πάντα ἐξ ἐτοιμοῦ λέγοντες, καὶ
 ὅτε χρὴ οὐκ ἀνανεύοντες. Ἴδου ἔχετε ζητήματα ἱκανά· σκέ-
 ψασθε, εἶπατε τὴν αἰτίαν. Διὰ τί εὐαγγέλια; διὰ τί μὴ προ-
 φητεῖαι; διὰ τί τὰ πρακτέα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις; Κἂν οὗτος
 ἀπορήσῃ, ἕτερος ζητεῖτω, καὶ τὰ παρ' ἐναντιῶν ἀλλήλοις συν-
 25 ειοφάρετε.

Λοιπὸν δὲ ἡμεῖς σιγήσομεν· εἰ γὰρ τὰ εἰρημένα οὐδὲν
 ὑμᾶς ὦνησε, πολλῶ μᾶλλον οὐδ' ἂν ἕτερα προσδείημεν. Ὁν-

29. Ἦσ. 35, 6.

30. Ψαλμ. 67, 12.

31. Ἦσ. 65, 17.

32. Ἰερεμ. 38, 31.

ἀγαθά· ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν νὰ λέγουν μεταξύ τους· Ἴτι ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια εἶναι γιὰ μένα; θὰ ἔλθει ὁ πατέρας σου, ἡ μητέρα σου· Δὲν λέγει, ἴκανε αὐτό· Πάλι πές μου, τί διαφέρουν τὰ εὐαγγέλια ἀπὸ τὰ προφητικά βιβλία; γιατί καὶ ἐκεῖνα δὲν λέγονται εὐαγγέλια; διότι καὶ ἐκεῖνα λέγουν τὰ ἴδια· ὅπως· «καὶ θὰ πηδᾶ ὁ χωλὸς σὰν ἐλάφι»²⁹, «ὁ Κύριος θὰ δώσει παράγγελμα σ' ἐκείνους ποὺ κηρύσσουν τὸ εὐαγγέλιο»³⁰, καὶ «Θὰ δημιουργήσω γιὰ σᾶς καινούριο οὐρανὸ καὶ καινούρια γῆ»³¹. Γιατί καὶ ἐκεῖνα δὲν λέγονται εὐαγγέλια; γιατί καὶ αὐτὸ δὲν λέγεται προφητεία; Ἐὰν δέ, χωρὶς νὰ γνωρίζετε τί εἶναι εὐαγγέλια, τόσο περιφρονεῖτε τὴν ἀνάγνωσση τῶν Γραφῶν, τί νὰ σᾶς πῶ; Θὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο· ἴγιατί εἶναι τέσσερα εὐαγγέλια; γιατί δὲν εἶναι δέκα; γιατί δὲν εἶναι εἴκοσι; γιατί δὲν ἐπιχείρησαν πολλοὶ νὰ συντάξουν εὐαγγέλια; γιατί οὔτε ἓνας; γιατί οἱ μαθητές; γιατί οἱ μὴ μαθητές; γιατί δὲ γενικὰ καὶ οἱ Γραφές; ἼΑν καὶ βέβαια ἡ Παλαιὰ Διαθήκη λέγει τὸ ἀντίθετο· «Θὰ σᾶς δώσω καινούρια διαθήκη»³². Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν, ἴπάντοτε τὰ ἴδια; ἼΑν γνωρίζατε αὐτά, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμα ὁ ἄνθρωπος ζήσει ἀμέτρητα χρόνια, δὲν εἶναι τὰ ἴδια, δὲν θὰ τὰ λέγατε αὐτά. Πιστέψατε, δὲν θὰ πῶ σὲ σᾶς τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε κατ' ἴδια, οὔτε δημόσια, ἀλλ' ἂν μὲν κάποιος βρεῖ καμιά ἀπάντηση σ' αὐτά, θὰ τὴν ἐπιδοκιμάσω, ἂν δὲ ὄχι, θὰ ἀφήσω τὸ θέμα· διότι ἔτσι σᾶς κάναμε ἄχρηστους, μιλώντας πρὸς ἐσᾶς πάντοτε μὲ προθυμία, καὶ χωρὶς νὰ ἀρνούμαστε, ὅταν πρέπει. Νά, ἔχετε ζητήματα ἀρκετά· σκεφθεῖτε καὶ πείτε τὴν αἰτία. Γιατί λέγονται εὐαγγέλια; γιατί ὄχι προφητείες; γιατί στὰ εὐαγγέλια περιλαμβάνονται ὅσα πρέπει νὰ πράττουμε; Καὶ ἂν αὐτὸς βρίσκεται σὲ ἀπορία, ἄλλος ἄς τὸ ἐρευνήσει καὶ συνεισφέρειτε μεταξύ σας, ὅ,τι μπορεῖ ὁ καθένας σας.

ἼΕμεῖς πλέον θὰ σιωπήσουμε· διότι, ἂν τὰ λεχθέντα δὲν σᾶς ὠφέλησαν καθόλου, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσουν οὔτε καὶ ἂν προσθέταμε καὶ ἄλλα. Πρά-

τως εἰς πίθον τειρουπημένον ἀντιλοῦμεν, ἔνθεν μείζων ὑμῖν
καὶ ἡ κόλαις· οὐκοῦν διὰ τοῦτο σιγήσομαιν. "Οπερ ἵνα μὴ γέ-
νηται, ὑμεῖς κύριοι· εἰ γὰρ θεασόμεθα ὑμῶν τὴν σπουδήν,
ἴσως πάλιν ἐροῦμεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἐπὶ πλέον εὐδοκιμῆτε, καὶ
5 ἡμεῖς ἐφ' ὑμῖν εὐφροινώμεθα, ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες τὸν Θε-
ὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα,
καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ τιμή, σὺν τῷ ἀνάο-
χω Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

33. Θυμίζει τὴν παροιμία πού παρουσιάζει τὶς Δαναίδες, κόρες τοῦ Δαναοῦ (Στραβ. Η' 371) νὰ ὑδροφοροῦν σὲ «τετρημένον πίθον» σὰν τιμωρία γιὰ τὸ φόνο τῶν συζύγων τους (Πλατ. Γοργ. 493B καὶ Πλατ. Πολιτ. 363D). Ἐπίσης λέγεται καὶ ἡ παροιμία «οἱ εἰς τὸν τετρημένον πίθον ἀντλεῖν», γιὰ ἐκείνους πού ματαιοπονοῦν, (Ξενοφ. Οἶκον. Ζ' 40).

γματι ἀντλοῦμε σέ πιθάρι, πού εἶναι τρυπημένο²⁸, γι' αὐτό καί θά εἶναι μεγαλύτερη σέ σᾶς ἢ τιμωρία· γι' αὐτό λοιπόν θά σιωπήσουμε. Αὐτό τὸ πράγμα γιά νά μὴ συμβεῖ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς· διότι, ἂν θά δοῦμε τὸ ἐνδιαφέρον σας, ἴσως πάλι νά μιλήσουμε, ὥστε καί σεῖς νά προδεύτε περισσότερο, καί ἐμεῖς νά νιώθουμε μεγαλύτερη εὐχαρίστηση γιά σᾶς, δοξάζοντας γιά ὅλα τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ τιμή, μαζί μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων, Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'

(Πρόξ. Ε, 10 - 25)

«*Ἦν δέ τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ, ὄνοματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὄραματι Ἀνανία. Ὁ δὲ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν εἶπεν Ἀνασιὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην, τὴν καλουμένην Εὐθεΐαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα, Σαῦλον ὄνοματι, Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται. Καὶ εἶδεν ἐν ὄραματι ἄνδρα, ὄνοματι Ἀνανίαν, εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψη.*

1. *Τί δήποτε οὐδένα τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων οὔτε ἐκάλεσεν, οὔτε ἀπέστειλε πρὸς τὴν τοῦ Παύλου κατήχησιν; Ὅτι οὐκ ἐχορῆν δι' ἀνθρώπων ἐνάγεσθαι, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ καὶ οὗτος ἐδίδαξε μὲν αὐτὸν οὐδέν, ἐδάππισε δὲ μόνον. Ἄμα γοῦν τῷ βαπτισθῆναι ἐπεσπάσατο πολλὴν τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας τῆς πολλῆς. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Ἀνανίας τῶν σφόδρα ἐπισημῶν ἦν, δῆλον ἐξ ὧν ἐμφανίζεται καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, καὶ ἐξ ὧν πάλιν αὐτὸς ἀποκρίνεται, λέγων «Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ». Εἰ τοίνυν πρὸς Κύριον ἀντεῖπε, πολλῷ μᾶλλον, εἰ ἄγγελον ἐπεμψε. Διὰ τοῦτο οὐδὲ πρὸς τούτου Φίλιππος ἀκούει τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ μόνον ὁρᾷ τὸν ἄγγελον, καὶ οὕτω τὸ Πνεῦμα προσιάττει προσελθεῖν, καὶ κολληθῆναι τῷ ἄρματι. Τέως δὲ ἐνιαῦθα τὸν φόβον αὐτοῦ ὑποτιέμνεται, καὶ μονονουχὶ τοῦτό φησι τῷ εἰπεῖν Ἰδοὺ, προσεύχεται, τυφλός ἐσσι, καὶ οὐ δέδοικας; Ὅτιω καὶ Μωϋ-*

Ο Μ Ι Λ Ι Α Κ΄

(Πράξ. Ε, 10 - 25)

«Υπῆρχε δὲ στή Δαμασκὸ κάποιος μαθητής, μὲ τὸ ὄνομα Ἀνανίας, καὶ μὲ ὄραμα εἶπε σ' αὐτὸν ὁ Κύριος· Ἀνανία. Αὐτὸς δὲ εἶπε· Ἴδου ἐγώ, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτόν· Σήκω καὶ πήγαινε στήν ὁδὸ πού λέγεται Εὐθεία, καὶ ζήτησε στὸ σπίτι τοῦ Ἰούδα κάποιον πού λέγεται Σαῦλος, ἀπὸ τὴν Ταρσό· διότι τώρα αὐτὸς προσεύχεται. Καὶ εἶδε σὲ ὄραμα ἄνδρα ὀνομαζόμενο Ἀνανία, νὰ μπαίνει καὶ νὰ βάζει τὸ χέρι ἐπάνω του γιὰ νὰ ἀναβλέψει».

1. Γιατί λοιπὸν δὲν ἐκάλεσε κανένα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους Ἀποστόλους, οὔτε ἀπέστειλε αὐτοὺς γιὰ τὴν κατήχηση τοῦ Παύλου; Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ μεταστραφῆ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀνανίας δὲν δίδαξε τίποτε σ' αὐτόν, ἀλλὰ μόνο τὸν βάπτισε. Μόλις λοιπὸν βαπτίσθηκε, ἀπέκτησε πολλὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἐξ αἰτίας τοῦ ζήλου καὶ τῆς πολλῆς προθυμίας του. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Ἀνανίας ἦταν ἀπὸ τοὺς πολὺ ἐπίσημους, εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα λέγει πρὸς αὐτόν, καὶ μὲ τὰ ὅσα ἐκεῖνος πάλι ἀποκρίνεται, λέγοντας· «Κύριε, ἔχω ἀκούσει ἀπὸ πολλοὺς γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτό, πόσα κακὰ ἔκαμε στὰ Ἱεροσόλυμα στοὺς πιστοὺς σου». Ἐὰν λοιπὸν πρὸς τὸν Κύριο εἶχε ἀντιρρήσεις, πολὺ περισσότερο ἐὰν ἔστειλε ἄγγελο. Γι' αὐτὸ οὔτε πρὶν ἀπὸ αὐτό, ὁ Φίλιππος ἀκούει ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ γίνῃ, ἀλλὰ μόνο βλέπει τὸν ἄγγελο, καὶ ἔτσι τὸ Πνεῦμα προστάζει αὐτόν νὰ προσέλθῃ καὶ νὰ προσκολληθεῖ στὸ ἄρμα του. Κατ' ἀρχὴ μὲν ἐδῶ καταπραῖνει τὸ φόβο του καὶ εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέγῃ τὸ ἐξῆς· «Νά, προσεύχεται, εἶναι τυφλός· καὶ σὺ φοβᾶσαι;». Ἐτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς φοβᾶται,

σῆς φοβεῖται· ὥστε τὰ ρήματα φοβουμένου μᾶλλον ἔστιν, οὐκ ἀπιστιοῦντος. Καὶ ἄκουε τῶν ρημάτων αὐτῶν «Κύριε ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου». Τί λέγεις; ὁ Θεὸς λέγει, καὶ οὐ ἀμφιβάλλεις; Οὕτως οὐπω ἤδεσαν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. «Καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου». Πόθεν τοῦτο δῆλον; Εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐν φόβῳ ὄντας περιεργάζεσθαι. Οὐχ ὡς οὐκ εἰδότης οὖν τοῦ Χριστοῦ ταῦτα λέγει, ἀλλ' ἀποροῦντος ὅτι, τούτων ὄντων, πῶς δυνατὸν ταῦτα γένεσθαι. Οὕτω καὶ ἀλλαγῶ οἱ μαθηταὶ λέγουσι «Τίς δύναται σωθῆναι;».

Ἄλλ' ὄρα πόσα οἰκονομεῖται, ἵνα πιστεύσῃ τῷ ἐρχομένῳ. Ἐν ὄνειρῳ εἶδε, προεμήνυσεν αὐτῷ, «προσεύχεται», φησὶν οὐκοῦν μὴ φοβοῦ. Καὶ διὰ τί οὐ λέγει αὐτῷ τὸ κατόρθωμα τὸ γενόμενον; Παιδεύων ἡμᾶς μὴ λέγειν ἡμῶν τὰ κατορθώματα· μᾶλλον δὲ καὶ φοβούμενον ἰδῶν. Οὐδὲ οὕτως εἶπεν, Ὁὐκ ἀπιστηθήσῃ, ἀλλὰ τί; «Ἀνασιὰς πορεύθητι· οἶδε γὰρ ἐν ὄράματι ἄνδρα ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρας». Διὰ τοῦτο ἐν ὄράματι, ἐπειδὴ πηρὸς ἦν. Καὶ οὐδὲ τοῦ θαύματος ἢ ὑπερβολὴ εἶλε τὸν μαθητὴν· οὕτως ἐφοβεῖτο. Ὅμως δι' αὐτοῦ Παῦλον τυφλὸν ὄντα ἀναβλέψαι ὁ Θεὸς ἐποίησεν. «Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· Πορεύου, διὸ σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ θασιάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραὴλ· ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν». Οὐ μόνον πιστὸς ἔσται, φησὶν, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος, καὶ πολλῇ χρήσεται τῇ παρησίᾳ. «Ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων». Οὕτως ἐπιδώσει ἡ διδασκαλία, φησὶν, ὡς καὶ ἐθνῶν καὶ βασιλέων ἀπάντων κρατῆσαι.

ὥστε τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι μᾶλλον λόγια φοβουμένου ἀνθρώπου, καὶ ὄχι ἀνθρώπου πού ἀπιστεῖ. Καὶ ἄκουε τοὺς λόγους: «Κύριε, ἔχω ἀκούσει ἀπὸ πολλοὺς γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτόν». Τί λέγεις; ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ καὶ σὺ ἀμφιβάλλεις; Τόσο πολὺ δὲν γνώριζαν ἀκόμη τῆ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. «Καὶ εἶναι ἐδῶ μὲ ἐξουσία ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ δέσει ὅλους, ὅσοι ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά σου». Ἐπὶ τοῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Εἶναι εὐλογο, ἐπειδὴ αὐτοὶ φοβοῦνταν νὰ περιεργάζονται τὰ πράγματα. Δὲν τοὺς λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν τὰ γνώριζε ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐπειδὴ θρῆσκόνταν σὲ ἀπορία, ὅτι δηλαδὴ ἐφόσον τὸ πρᾶγμα εἶχε ἔτσι, πῶς ἦταν δυνατό νὰ γίνουν αὐτά. "Ἐτσι καὶ σὲ ἄλλῃ περίπτωση οἱ μαθητὲς λέγουν· «Ποιός εἶναι δυνατό νὰ σωθεῖ;»¹.

Ἄλλὰ πρόσεχε πῶς ρυθμίζονται τὰ πράγματα, γιὰ νὰ πιστέψει ὁ Παῦλος στὸν Ἄνανία πού θὰ ἐρχόταν. Τὸν εἶδε στὸ ὄνειρο, τὸν προειδοποίησε, λέγοντας· «προσεύχεται», συνεπῶς μὴ φοβᾶσαι. Καὶ γιατί δὲν λέγει σ' αὐτόν αὐτὸ πού κατόρθωσε; Γιὰ νὰ μᾶς διδάξει νὰ μὴ διακηρύσσουμε τὰ κατορθώματά μας· μᾶλλον δὲ διότι εἶδε τὸν Ἄνανία νὰ φοβᾶται. Οὔτε εἶπε ἔτσι, Ἐν θὰ δεῖξεις ἀπιστία, ἀλλὰ τί; «Σήκω καὶ πήγαινε, διότι εἶδε σὲ θεῖο ὄραμα ἀνθρώπου νὰ βάζει ἐπάνω του τὰ χέρια του». Γι' αὐτὸ τὸν εἶδε σὲ ὄραμα, ἐπειδὴ ἦταν τυφλός. Καὶ οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος κατέκτησε τὸ μαθητὴ· τόσο φοβόταν. "Ὁμως μὲ αὐτόν ὁ Θεὸς ἐνήργησε ὥστε νὰ ἀναβλέψει ὁ Παῦλος, ἐνῶ ἦταν τυφλός. «Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· πήγαινε, διότι αὐτός εἶναι ὄργανό μου ἐκλεκτό, γιὰ νὰ βαστάσει καὶ διαδώσει τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ· διότι ἐγὼ θὰ ὑποδείξω σ' αὐτόν τὰ ὅσα πρέπει νὰ πάθει γιὰ τὸ ὄνομά μου». "Ὁχι μόνο θὰ εἶναι πιστός, λέγει, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος, καὶ θὰ κάνει χρῆση τοῦ λόγου μὲ πολλή παρρησία. «Ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων». Τόση πρόοδο θὰ παρουσιάσει ἡ διδασκαλία του, λέγει, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τοὺς βασιλεῖς.

«Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰ-
 κίαν, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· Σαοὺλ ἀδελ-
 φέ, ὁ Κύριος ἀπέστιαλέ με, (Ἰησοῦς ὁ ὀφθαλμοὶ σοι ἐν τῇ ὁ-
 δῶ, ἢ ἤρχου), ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῆς Πνεύματος ἁ-
 5 γίου». Εὐθέως αὐτὸν οἰκειοῦνται τῷ ὀνόματι. «Ἰησοῦς», φη-
 σίν, «ὁ ὀφθαλμοὶ σοι ἐν τῇ ὁδῶ». Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ εἶπεν αὐ-
 τῷ ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἔμαθε. «Καὶ εὐθέως
 ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ
 τε παραχρῆμα, καὶ ἀναστὰς ἐβαπίσθη, καὶ λαβὼν τροφήν ἐ-
 10 νίσχυσε». Μόνον αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπέθηκε, καὶ εὐθέως τῶν
 ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπέπεσον αἱ λεπίδες. Ταύτας τινὲς φασὶ
 τῆς πηρώσεως αὐτοῦ εἶναι αἰτίας. Καὶ διὰ τί μὴ ἐπήρωσεν
 αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς; Τοῦτο παραδοξότερον ἦν· καὶ γὰρ
 ἀνεωγμένων οὐκ ἔβλεπεν ὅπερ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ νόμου, ἕως
 15 τὸ ὄνομα ἐπειτέθη τοῦ Ἰησοῦ. «Καὶ εὐθέως», φησίν, «ἐβαπί-
 σθη, καὶ λαβὼν τροφήν ἐνίσχυσε». Ἔρα καὶ ἐξησθενηκῶς
 ἦν ἀπὸ τε τῆς ὁδοιπορίας, ἀπὸ τε τοῦ φόβου, ἀπὸ τε τοῦ λι-
 μοῦ καὶ τῆς ἀθυμίας. Βουλούμενος οὖν αὐτοῦ ἐπιτεῖναι τὴν
 ἀθυμίαν, τυφλὸν μένειν εἶασεν, ἕως ἤλθεν Ἀνανίας. Καὶ ἵνα
 20 μὴ νομίση φαντασίαν τις εἶναι τὴν πῆρωσιν, διὰ τοῦτο αἱ
 λεπίδες. Ἔρα οὐκ ἐδεήθη διδασκαλίας ἐτέρας, ἀλλὰ τὸ συμ-
 βᾶν γέγονε διδασκαλία.

«Ἐγένετο δὲ ὁ Σαῦλος μετὰ τῶν ὄντιων ἐν Δαμασκῶ
 μαθητῶν ἡμέρας τινάς· καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐ-
 25 κήρυσσε τὸν Χριστόν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ὁ-
 ρα, εὐθέως διδάσκαλος ἦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Οὐκ ἠσχύνε-
 το τὴν μεταβολήν, οὐ, ἐδεδοίκει, ἐν οἷς ἦν λαμπρὸς πρότε-
 ρον, ταῦτα καταλύων. Οὐχ ἀπλῶς ἦν διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ
 ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Οὕτως ἐκ προσομιῶν θανατῶν ὁ ἄνθρω-

«Πῆγε δὲ ὁ Ἄνανίας καὶ εἰσῆλθε στοῦ σπίτι πού ἔμενε ὁ Σαῦλος, καί, ἀφοῦ ἔθεσε ἐπάνω του τὰ χέρια, εἶπε Ἰσαοὺλ ἀδελφέ, μὲ ἔστειλε ὁ Κύριος, (πού ἐμφανίσθηκε στοῦ δρόμο σου, τὸν ὁποῖο βιάδιζες καθὼς ἐρχόσουν) γιὰ νὰ ἀποκτήσεις καὶ πάλι τὸ φῶς σου καὶ νὰ γεμίσεις μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο». Ἄμέσως ἀναφέροντας τὸ ὄνομά του τὸν κάνει δικό του. «Ὁ Ἰησοῦς», λέγει «πού ἐμφανίσθηκε σὲ σένα καθ' ὁδὸ». Καὶ ὅμως δὲν εἶπε σ' αὐτὸν ὁ Χριστὸς αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἔμαθε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. «Καὶ ἀμέσως ἔπεσαν ἀπὸ τὰ μάτια του σὰν λέπια καὶ ἀνέβλεψε, καί, ἀφοῦ σηκώθηκε, βαπτίσθηκε καί, ἀφοῦ ἔλαβε τροφή δυνάμωσε». Μόνον τὰ χέρια του ἔθεσε ἐπάνω του καὶ ἀμέσως ἔπεσαν τὰ λέπια. Μερικοὶ λέγουν, ὅτι αὐτὰ ἦταν αἰτία τῆς τυφλώσεώς του. Καὶ γιατί δὲν τύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ; Αὐτὸ ἦταν περισσότερο παράδοξο· διότι, ἐνῶ τὰ μάτια του ἦταν ἀνοιχτά, ὅμως δὲν ἔβλεπε ὅπως ἀκριβῶς ἔπαθε μὲ τὸ νόμο, μέχρις ὅτου δόθηκε σ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «βαπτίσθηκε καί, ἀφοῦ ἔλαβε τροφή, δυνάμωσε». Ἄρα ἦταν καὶ ἐξασθενημένος καὶ ἀπὸ τὴν ὀδοιπορία καὶ ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀπὸ τὴ λύπη. Θέλοντας λοιπὸν νὰ αὐξήσει τὴν λύπη του, τὸν ἄφησε νὰ μείνει τυφλός, μέχρις ὅτου ἦλθε ὁ Ἄνανίας. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανένας ὅτι ἡ τύφλωση ἦταν φανταστική, γι' αὐτὸ ὑπῆρχαν τὰ λέπια. Ἄρα δὲν χρειάσθηκε ἄλλη διδασκαλία, ἀλλὰ τὸ συμβὰν ἔγινε διδασκαλία.

«Παρέμεινε δὲ ὁ Σαῦλος μαζί μὲ τοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, πού ἦταν στὴ Δαμασκὸ, γιὰ λίγες ἡμέρες. Καὶ ἀμέσως κήρυττε στὶς συναγωγὰς τὸ Χριστό, διδάσκοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Πρόσεχε, ὅτι ἀμέσως ἔγινε διδάσκαλος στὶς συναγωγὰς. Δὲν αἰσθανόταν ντροπὴ γιὰ τὴ μεταστροφή του, δὲν φοβόταν καταλύοντας ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἦταν λαμπρός. Δὲν ἦταν ἀπλῶς διδάσκαλος, ἀλλὰ ἦταν διδάσκαλος καὶ στὶς συναγωγὰς. Τόσο πολὺ φονικὲς διαθέσεις εἶχε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἦταν προετοιμασμένος γιὰ

πος ἦν, καὶ πρὸς φόνους παρεσκευασμένος. Ὅρας οἷον γέγο-
νε σημεῖον εἰς αὐτὸν ἐναργές; Τούτῳ αὐτῷ καὶ πάντας ἐξέ-
πλητε. Διό, καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπάγει, λέγων· «Ἐξίστασιο
δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορ-
5 θήσας ἐν Ἱερουσαλήμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο,
καὶ ὧδε εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐλήλυθεν, ἵνα δεδεδεμένους ἀναγάγῃ
ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς; Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συν-
έχυνε τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμ-
βιβάζων, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός». Ἐπενομομαθῆς ὢν,
10 ἐπεσιτόμιζεν αὐτούς, καὶ οὐκ εἶα φθέγγεσθαι. Ἐνόμισαν ἀ-
πηλλάχθαι τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις διαλέξεως, ἀπαλλαγέντες
Στεφάνου, καὶ Στεφάνου σφοδρότερον εὔρον ἕτερον.

2. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ κατὰ τὸν Ἀνανίαν. Οὐκ εἶπε
πρὸς αὐτόν, «Διαλέχθητι καὶ κατήχησον αὐτόν»· εἰ γάρ, εἰπὼν
15 «εὔχεται, καὶ εἶδεν ἄνδρα ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας»,
οὐκ ἔπεισε, πολλῷ μᾶλλον, εἰ τοῦτο εἶπεν. «Εἶδε», φησὶν, «ἐν
δράματι»· ὥστε οὐδὲ διαπισιτήσῃ σοι μὴ τοίνυν φοβηθῆς.
ἀλλὰ πορεύου. Οὕτως οὐδὲ Φίλιππος τότε τὸ πᾶν εὐθέως ἀ-
κούει. «Ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος». Ἐκ περιουσι-
20 ας τὸν φόβον λύοντός ἐστι τοῦτο, καὶ θάρρειν πείθοντος· εἴ-
γε οὕτω μέλλοι τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ φρονεῖν, ὡς καὶ παθεῖν πολ-
λά. Εἰπὼν δέ, «Σκεῦος», ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι φυσικὴ
αὐτοῦ ἡ κακία, «ἐκλογῆς» προσέθηκεν, ἵνα δηλώσῃ ὅτι καὶ
δόκιμός ἐστι· τὸ δόκιμον γὰρ ἐκλεγόμεθα. Μὴ δὲ νομίση τις,
25 ταῦτα ἀκούων, ὅτι ἀπισιῶν τοῖς λεγομένοις ταῦτά φησιν Ἀ-
νανίας, ἢ ἠπατησθαι νομίζων τὸν Χριστόν, μὴ γένοιτο! ἀλ-
λὰ φοβούμενος καὶ τρέμων, οὐδὲ προσεῖχε τοῖς εἰρημένοις,
γὰκούσας τὸ ὄνομα Παύλου· οὕτω προκατέλαβεν ὁ φόβος ἀπὸ

φόνους. Βλέπεις ποιὸ ὀλοφάνερο θαῦμα συνέβηκε σ' αὐτόν; Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἐξέπληττε ὅλους. Γι' αὐτό, γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, προσθέτει τὰ ἐξῆς: «Καὶ ἔμεναν κατάπληκτοι ὅλοι, ὅσοι τὸν ἄκουαν, καὶ ἔλεγαν· Δέν εἶναι αὐτός, ποὺ καταδίωξε στὴν Ἱερουσαλήμ ἐκείνους ποὺ ἐπικαλοῦνταν τὸ ὄνομα αὐτό, καὶ ὁ ὁποῖος γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ εἶχε ἔλθει ἐδῶ, γιὰ νὰ ὀδηγήσει αὐτοὺς δεμένους στοὺς ἀρχιερεῖς; Ὁ Σαῦλος δὲ ἐνισχυόταν ἀκόμη περισσότερο στὴν πίστη καὶ ἔφερνε σὲ σύγχυση τοὺς Ἰουδαίους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Δαμασκὸ, ἀποδεικνύοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας». Ἐπειδὴ ἦταν νομομαθής, ἀποστόμωνε αὐτοὺς καὶ δέν τοὺς ἄφηνε νὰ ὀμιλοῦν. Νόμισαν ὅτι εἶχαν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τίς συζητήσεις μὲ τέτοια θέματα, ἐφόσον εἶχαν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸν Στέφανο, ἀλλὰ βρῆκαν ἄλλον ὀρμητικώτερο ἀπὸ τὸν Στέφανο.

2. Ἄλλ' ὡς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἄνανία. Δέν εἶπε πρὸς αὐτόν, ἴδιδαξέ τον καὶ κατήχησέ τον'. Διότι, ἐὰν δέν ἔπειθαν τὸν Ἄνανία τὰ λόγια, «ὅτι προσεύχεται, καὶ ὅτι εἶδε σὲ ὄραμα ἄνδρα ποὺ ἔθεσε σ' αὐτόν τὰ χέρια του», πολὺ περισσότερο δέν θὰ τὸν ἔπειθε, ἂν ἔλεγε αὐτό. «Εἶδε», λέγει, «σὲ ὄραμα», ὥστε δέν θὰ δυσπιστήσῃ σὲ σένα' μὴ λοιπὸν φοβηθεῖς, ἀλλὰ πῆγαινε. Ἔτσι οὔτε ὁ Φίλιππος τότε ἀκούει ἀμέσως τὸ πᾶν. «Διότι αὐτὸς εἶναι ὄργανό μου ἐκλεκτό». Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἀπομάκρυνε τελείως τὸ φόβο, καὶ ποὺ τὸν ἔπειθε νὰ ἔχει θάρρος, ἐφόσον βέβαια ἐπρόκειτο τόσο μεγάλη νὰ εἶναι ἡ πίστη του πρὸς τὸ Χριστό, ὥστε καὶ νὰ πάθει πολλά. Ἄφοῦ δὲ εἶπε, «Σκεῦος», γιὰ νὰ δείξει ὅτι δέν εἶναι φυσικὴ ἢ κακία του, πρόσθεσε, «ἐκλογῆς», γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι καὶ κατάλληλος· διότι τὸ κατάλληλο ἐκλέγουμε. Μὴ λοιπὸν νομίσει κάποιος ἀκούοντας αὐτά, ὅτι ὁ Ἄνανίας τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ δέν πιστεύει στὰ λεγόμενα ἢ ἐπειδὴ νομίζει ὅτι ἔχει ἀπατηθεῖ ὁ Χριστός, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλ' ἐπειδὴ φοβόταν καὶ ἔτρεμε, δέν πρόσεχε στὰ λεγόμενα, μόλις ἄκουσε τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου· τόσο πολὺ κυρίεψε ὁ φόβος τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὸ

τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καίτοι, ἀκούσας διὰ εὐφλω-
σεν αὐτόν, ἔδει θαρρεῖν.

Καὶ ὧδε εἰς αὐτόν, φησί, «τοῦτο ἐλήλυθεν, ὥ-
τε δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου».
5 Ὡσεὶ ἔλεγε· Ὑποβοῦμαι, μὴ ποιέ με εἰς Ἱεροσόλυμα
ἀναγάγη· τί με εἰς τὸ σιόμα ἐμβάλλεις τοῦ λέοντος; τί με
τούτω προδίδως;· Φοβεῖται, καὶ ταῦτα λέγει, ἵνα μάθωμεν
πάντοθεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· τὸ μὲν γὰρ παρὰ Ἰουδαίων
ταῦτα λέγεσθαι, οὐδὲν θαυμασιόν, τὸ δὲ παρὰ τούτου, καὶ
10 οὕτω φοβηθέντος, μέγιστον τεκμήριον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνά-
μεως δείκνυται τοῦτο.

«Σαοὺλ ἀδελφέ». Ἐνταῦθα καὶ ὁ φόβος γίνεται μέγας,
καὶ ἡ ὑπακοὴ μείζων μετὰ τὸν φόβον. Εἶτα, ἐπειδὴ «σκεῦος
ἐκλογῆς» εἶπεν, ἵνα μὴ εἴπῃς, τὸ πᾶν εἶναι Θεοῦ, ἀπάγων σε
15 τούτου, προσείδησι τὸ ἐξῆς, λέγων· «Τοῦ βασιάσαι τὸ ὄνομά
μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραήλ». Ἦ-
κουσεν, δὲ σφόδρα ἐπεθύμει ὁ Ἀνανίας, διὰ καὶ κατὰ Ἰου-
δαίων στήσεται· διὸ καὶ οὐ μόνον χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θάρρους
πληροῦται. «Ἐγὼ γάρ», φησὶν, «ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ
20 αὐτόν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν». Προδηλωτικῶς ταῦ-
τα εἴρηται ἅμα καὶ ἐντιθετικῶς, εἰ ἐκεῖνος μὲν πάντα πεί-
σεται ὁ οὕτω μεμηνώς, αὐτὸς δὲ οὐδὲ βαπίσαι αὐτόν θέλει,
ὅπως ἀναβλέψῃ. Καλῶς ἔχει, φησὶν ἄφες αὐτόν πεπηρω-
σθαι διὰ τοῦτο νῦν ἡμερος, διὰ τυφλός ἐστι· τί με κελεύεις
25 ἀνοῖξαι αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς; ἵνα πάλιν δῆσῃ; Ἀλλὰ μὴ
αφοβηθῆς τὸ μέλλον· τῇ γὰρ ἀνοίξει οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ
ἡμῶν χρήσεται· πρὸς τὸ «ὅπως ἀναβλέψῃ», ἔτι καὶ ταῦτα
προσκειόσθω. Μὴ φοβοῦ· οὐδὲν ἐργάσεται ὑμᾶς δεινόν, ἀλλὰ

ὄνομα αὐτοῦ, ἂν καὶ βέβαια, ἀκούοντας ὅτι τύφλωσε αὐτόν, ἔπρεπε νὰ εἶχε θάρρος.

«Καὶ ἐδῶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ», λέγει, «ἔχει ἔλθει, γιὰ νὰ ὀδηγήσει δεμένους ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά σου». Εἶναι σὰν νὰ ἔλεγε· 'φοβᾶμαι μήπως μὲ ἐπαναφέρει πίσω στὰ Ἱεροσόλυμα· γιατί μὲ θάζεις στὸ στόμα τοῦ λεονταριοῦ; γιατί μὲ παραδίνεις σ' αὐτόν;'. Φοβᾶται καὶ αὐτὰ τὰ λέγει γιὰ νὰ μάθουμε ἀπὸ κάθε πλευρὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἄνδρα. Διότι τὸ νὰ λέγονται μὲν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστο, τὸ νὰ λέγονται ὅμως ἀπὸ αὐτόν, ποὺ καὶ τόσο πολὺ φοβήθηκε, καθίσταται αὐτὸ ἢ πιὸ μεγαλύτερη ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

«Σαοὺλ ἀδελφέ». Ἐδῶ καὶ ὁ φόβος γίνεται μεγάλος καὶ ἡ ὑπακοὴ μεγαλύτερη μετὰ τὸ φόβο. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε «σκεῦος ἐκλογῆς», γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ὅτι τὸ πᾶν προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἀπομακρύνοντάς σε ἀπὸ αὐτό, προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς λόγια· «γιὰ νὰ μεταφέρει καὶ νὰ κηρύξει τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ». Ἄκουσε ἐκεῖνο ποὺ ἐπιθυμοῦσε πάρα πολὺ ὁ Ἀνανίας, ὅτι θὰ λάβει στάση καὶ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, γι' αὐτὸ γεμίζει ὄχι μόνον ἀπὸ χαρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θάρρος. «Διότι ἐγώ», λέγει, «θὰ ὑποδείξω σ' αὐτόν ὅσα πρέπει νὰ πάθει αὐτός γιὰ τὸ ὄνομά μου». Αὐτὰ ἔχουν λεχθεῖ γιὰ νὰ προδηλώσει στὸν Ἀνανία καὶ συγχρόνως γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ νιώσει ντροπὴ, ὅτι, ἐνῶ ἐκεῖνος μὲν, ποὺ τόσο πολὺ εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ τόση μανία, θὰ πάθει τὰ πάντα, αὐτὸς δὲ οὔτε νὰ βαπτίσει δὲν θέλει αὐτόν, γιὰ νὰ ἀναβλέψει. Καλὸ εἶναι, λέγει· ἄφησέ τον νὰ εἶναι τυφλός· γι' αὐτὸ τώρα εἶναι ἡμερος, ἐπειδὴ εἶναι τυφλός· τί μὲ προστάζεις νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ; γιὰ νὰ δέσει πάλι τοὺς πιστοὺς; ἀλλὰ μὴ φοβηθεῖς τὸ μέλλον· διότι τὸ ἄνοιγμα τῶν ματιῶν δὲν θὰ τὸ χρησιμοποιοῦν ἐναντίον μας, ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ μας. Σχετικὰ μὲ τὸ «γιὰ νὰ ἀναβλέψει», ἃς προστεθοῦν ἀκόμα καὶ αὐτά. Μὴ φοβᾶσαι, κανένα κακὸ δὲν θὰ μᾶς

καὶ πεισεται πολλά. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, διὶ πρότερον πείσεται, καὶ τότε ἐμβήσεται εἰς τοὺς κινδύνους.

«Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Ἰησοῦς ὁ ὀφθαλμοὶ σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ἀπειστικέ με». Οὐκ εἶπεν, «Ὁ πηρώσας», ἀλλ' «ὁ ὀφθαλμοὶ σοι»·
 5 οὕτως ἤδει μειριάζειν, καὶ οὐδὲν φθέγγεται πον ἀλαζονικόν.
 «Ὡσπερ οὖν ὁ Πέτρος ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ χωλοῦ «Τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;», οὕτω καὶ οὗτος· «Ὁ Ἰησοῦς ὁ ὀφθαλμοὶ σοι». Τῶν χειρῶν ἐπικειμένων, ταῦτα ἐφθέγγειο, καὶ διπλῆ πῆ-
 10 ρωσις ἐλύετο. Εἰπὼν δὲ διὶ «λαβὼν τροφήν ἐνίσχυσεν», ἐδήλωσεν διὶ παρειμένος ἦν καὶ ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ὑπὲρ τῆς πηρώσεως, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου, καὶ ἀπὸ τοῦ λιμοῦ· οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο πρότερον μετασχεῖν τροφῆς, ἕως διε βαπτισθεῖς τῶν μεγάλων εὐθύς ἔτυχε δωρεῶν. Καὶ οὗ λέγει, «Ἰησοῦς
 15 ὁ στανρωθεῖς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ σημεῖα ποιῶν», ἀλλὰ τί; «Ὁ ὀφθαλμοὶ σοι», ἀπὸ τῶν ἐκείνω γνωρίμων· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐδὲν πλέον προσέθηκεν, οὐδὲ εἶπεν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ στανρωθεῖς, ὁ ἐγερωθεῖς», ἀλλ' «ὃν σὺ διώκεις». Οὐκ εἶπεν, «Ὁ δεδιωγμένος», ἵνα μὴ δόξη ὡς ὑπενθουσιᾶν καὶ ἐπεγγελᾶν.
 20 «Ὁ ὀφθαλμοὶ σοι», φησὶν, «ἐν τῇ ὁδῷ». Καὶ μὴν οὐκ ὥφθη, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων ὥφθη. Καὶ θέλων ουσκιάσαι τὸ φορικόν τοῦ λόγου, εὐθέως ἐπήγαγεν «Ὅπως ἀναβλέψης, καὶ πλησθῆς Πνεύματος ἁγίου». Οὐχὶ ἐλέγξει ἦλθε τὸ γεγεννημένον, ἀλλὰ δοῦναι τὴν δωρεάν, φησὶν. Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοῦ-
 25 τον καὶ τὸν Κορνήλιον εὐθύς, τούτων λεγομένων τῶν ρημάτων, τοῦ Πνεύματος μετασχεῖν, καίτοι γε ὁ διδοὺς οὐκ ἦν τῶν δώδεκα. Οὕτως οὐδὲν ἀνθρώπινον πάντων τῶν ἐπ' αὐ-

κάνει, ἀλλὰ καὶ θὰ πάθει πολλὰ κακά. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο βέβαια εἶναι, ὅτι προηγουμένως θὰ πάθει, καὶ τότε θὰ εἰσέλθει στοὺς κινδύνους.

«Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἐμφανίσθηκε σὲ σένα στὸ δρόμο, μὲ ἔστειλε». Δὲν εἶπε, Ἄυτός ποὺ σὲ τύφλωσε, ἀλλ' «αὐτός ποὺ ἐμφανίσθηκε σὲ σένα»· τόσο πολὺ ἤξερε νὰ δείχνει μετριοφροσύνη, καὶ τίποτε τὸ ἀλαζονικὸ δὲν λέγει. Ὅπως λοιπὸν ὁ Πέτρος ἔλεγε στὴν περίπτωση τοῦ χωλοῦ, «Γιατί προσέχετε ἐμᾶς, σὰν μὲ τὴν δική μας δύναμη ἢ τὴν εὐσέβεια νὰ κάναμε νὰ περπατεῖ αὐτός;»², ἔτσι καὶ αὐτός· «ὁ Ἰησοῦς ποὺ ἐμφανίσθηκε σὲ σένα». Καὶ ἐνῶ τὰ χέρια του ἦταν ἐπάνω στὰ μάτια τοῦ Παύλου, ἔλεγε αὐτά, καὶ διπλὴ τύφλωση διαλυόταν. Μὲ τὸ νὰ πεῖ δέ, ὅτι, «Ἄφοῦ ἔλαβε τροφή, δυνάμωσε», δήλωσε ὅτι ἦταν ἐξασθενημένος καὶ ἀπὸ τὴ λύπη, ἐξαιτίας τῆς τυφλώσεως, καὶ ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ἀπὸ τὴν πείνα· διότι προηγουμένως δὲν ἀνεχόταν νὰ λάβει τροφή, παρὰ μόνο ὅταν βαπτίσθηκε καὶ ἔλαβε ἀμέσως τίς μεγάλες δωρεές. Καὶ δὲν λέγει, Ὁ Ἰησοῦς ποὺ σταυρώθηκε, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ κάμνει θαύματα, ἀλλὰ τί; «Αὐτός ποὺ ἐμφανίσθηκε σὲ σένα», αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ ἦταν γνωστὰ σ' ἐκεῖνον. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς τίποτε περισσότερο δὲν πρόσθεσε, οὔτε εἶπε, Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκα καὶ ἀναστήθηκα, ἀλλ' «ἐκεῖνος ποὺ σὺ διώκεις». Δὲν εἶπε, Ἄυτός ποὺ ἔχει διωχθεῖ, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ἦταν πολὺ ἐνθουσιασμένος καὶ ὅτι τὸν περιγελοῦσε. «Ὁ ὁποῖος ἐμφανίσθηκε», λέγει, «σὲ σένα, στὸ δρόμο». Καὶ ὅμως δὲν ἐμφανίσθηκε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ παρουσιάσθηκε μὲ γεγονότα. Καὶ θέλοντας νὰ μετριάσει τὸ ἀνυπόφορο τῶν λόγων του, ἀμέσως πρόσθεσε· «Γιὰ νὰ ἀναβλέψεις καὶ νὰ γεμίσεις ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο». Δὲν ἦλθε γιὰ νὰ ἐλέγξει τὰ περιστατικὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσει τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος, λέγει. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ αὐτός καὶ ὁ Κορνήλιος ἀμέσως, μόλις λέχθηκαν τὰ λόγια αὐτά, ἔλαβαν τὸ Πνεῦμα, ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνος ποὺ τοὺς τὸ ἔδωσε δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς δώδεκα. Ἔτσι τίποτε τὸ ἀνθρώπινο δὲν ἦταν

ιῶ, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου ἐγένετο, ἀλλ' ὁ Θεὸς παρῆν ὁ ταῦτα
 ποιῶν. Ἀμα δὲ αὐτὸν καὶ μειριάζειν παιδεύει, οὐκ ἄγων
 υἱὸν πρὸς τοὺς προκρίτους Ἀποσιόλους, καὶ δείκνυσι δι
 οὐδὲν ἀνθρώπινον ἐνιαῦθα. Οὐ μὴν Πνεύματος δὲ ἡξιόστη
 5 τοῦ ποιῶντος τὰ σημεῖα, ἵνα καὶ οὕτως ἡ πίστις αὐτοῦ δει-
 χθῆ· οὐ γὰρ θαύματα ἐποίησε. «Καὶ εὐθέως», φησί, «ἐν ταῖς
 συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Χριστόν, δι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ». Οὐχ δι ἀπέσιη ἐκήρυσσεν, οὐδὲ δι ζῆ, ἀλλὰ τί; Σφό-
 δρα ἀκριβῶς τὸ δόγμα ἐξετίθειτο. «Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς
 10 τοῦ Θεοῦ». Οἱ δὲ εἰς ἀπιστίαν λοιπὸν ἔρχονται, ταῦτα ἀκού-
 οντες, δέον οὐ πιστεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκπλήττεσθαι. Καὶ
 τί δήποτε οὐχ ἀπλῶς δι διώκτης ἦν λέγουσιν, ἀλλ' δι ἐ-
 πόρθει τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο; Τὸ σφόδρα μι-
 νικὸν διὰ τοῦτου ἐμφαίνοντες. Καὶ οὐκ εἶπον τὸν Ἰησοῦν, ἀπὸ
 15 τῆς βασκανίας οὐδὲ τὸ ὄνομα ἀκούειν ἀνεχόμενοι· οὕτως ἦ-
 σοον ἐκτεθηριωμένοι. «Καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν». Οὐκ ἔ-
 χομεν εἰπεῖν, φησί, δι τοῖς Ἀποσιόλοις πρότερον συνεγέ-
 νειτο.

3. Ὅρα διὰ πόσων ὁμολογεῖται τῶν ἐχθρῶν τυγχάνων
 20 ὁ Παῦλος. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἡσχύνειτο τοῦτοις, ἀλλὰ καὶ
 ἐνηθρύνειτο. «Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο, καὶ συνέχυνε
 τοὺς Ἰουδαίους» (τουτέστιν, ἐπεσιόμιζειν, οὐκ εἶα τι εἰπεῖν)
 συμβιβάζων δι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός». Διδάσκων, φησί
 διδάσκαλος καὶ γὰρ εὐθέως ἦν. «Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι
 25 ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν». Ἐπὶ
 τὸν ἰσχυρὸν συλλογισμὸν ἔρχονται πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἔ-
 τι γὰρ σκεφάντας καὶ κατηγοροῦς, καὶ ψευδομάστουρας ἐπι-
 ζητοῦσιν (οὐδὲ γὰρ ἔτι ἀνέχονται τοῦτων), ἀλλὰ τί; Λοιπὸν
 αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ἐργάζονται ἐπειδὴ γὰρ εἶδον ἐπι-
 30 τεινόμενον τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ δικαστήριον καθίζουσιν. «Ἐγνώ-

απ' ἐκεῖνα πού ἔγιναν σ' αὐτόν, οὔτε ἔγιναν ἀπό ἄνθρωπο, ἀλλ' ὁ Θεός ἦταν παρών, ὁ ὁποῖος ἔκαμνε αὐτά. Συγχρόνως δὲ διδάσκει αὐτόν νὰ εἶναι μετριόφρων, χωρὶς νὰ τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τοὺς διακεκριμένους Ἀποστόλους, καὶ δείχνει ὅτι τίποτε τὸ ἀνθρώπινο δὲν ὑπάρχει ἐδῶ. Δὲν ἀξιώθηκε ὅμως τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, πού θαυματουργεῖ, γιὰ νὰ δειχθεῖ καὶ ἔτσι ἡ πίστη του· διότι δὲν ἔκανε θαύματα. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «κήρυττε στίς συναγωγὰς τὸν Χριστό, ὅτι Αὐτός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Δὲν κήρυττε ὅτι ἀναστήθηκε, οὔτε ὅτι ζεῖ, ἀλλὰ τί; Μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια ἐξέθετε τὸ δόγμα, «Ὅτι Αὐτός εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ἐκεῖνοι δὲ πού ἀκοῦν συνέχεια αὐτὰ ἀπιστοῦν, ἐνῶ ἔπρεπε ὄχι μόνο νὰ πιστεῦουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκπλήσσονται. Καὶ γιατί, τέλος πάντων, δὲν λέγουν ἀπλῶς, ὅτι ἦταν διώκτης, ἀλλ' ὅτι καταδίωκε ἐκείνους πού ἐπικαλοῦνταν τὸ ὄνομα αὐτό; Γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν ὑπερβολικὴ μανία του. Καὶ δὲν εἶπαν «τὸν Ἰησοῦ», ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ φθόνο οὔτε τὸ ὄνομά του ἀνέχονταν νὰ ἀκούουν· τόσο πολὺ ἐξαγριωμένοι ἦταν· «Καὶ ἔχει ἔλθει ἐδῶ γι' αὐτό». Δὲν μπορούμε, λέγει, νὰ ποῦμε ὅτι προηγουμένως συναναστρεφόταν μὲ τοὺς Ἀποστόλους.

3. Πρόσεχε μὲ πόσα ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Παῦλος ἀνῆκε στοὺς ἐχθρούς. Αὐτός δὲ ὄχι μόνο δὲν αἰσθανόταν ντροπὴ γι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ καυχιόταν· «Ὁ Σαῦλος ἐνίσχυόταν περισσότερο στὴν πίστη καὶ δημιουργοῦσε σύγχυση στοὺς Ἰουδαίους», (δηλαδὴ τοὺς ἀποστόμωνα καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ποῦν κάτι) καὶ ἀποδείκνυε ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός». «Διδάσκοντας», λέγει· διότι ἀμέσως ἔγινε δάσκαλος. «Ἀφοῦ δὲ συμπληρώθηκαν ἀρκετὲς ἡμέρες, οἱ Ἰουδαῖοι συνωμότησαν νὰ φονεύσουν αὐτόν». Σοβαρὲς ἀποφάσεις παίρνουν πάλι οἱ Ἰουδαῖοι· διότι δὲν ἐπιζητοῦν πλέον συκοφάντες καὶ κατήγορους καὶ ψευδομάρτυρες (διότι δὲν ἀνέχονται πλέον αὐτούς), ἀλλὰ τί; Μόνοι τους πλέον πραγματοποιοῦν αὐτό! Διότι, ἐπειδὴ εἶδαν ὅτι ἐξαπλωνόταν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε δικαστήριο συγκροτοῦν. «Ἐγιναν γνωστὰ στὸ Σαῦλο τὰ

σθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἢ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. Παρειήρουν τε τὰς
 πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι». Διὰ τί;
 Ὅτι πάντων ἀφορητότερον ἦν αὐτοῖς τῶν ἤδη γεγενημένων
 σημείων, τῶν πεντακισχιλίων, τῶν τρισχιλίων, πάντων ἀ-
 5 πλῶς. Καὶ ὄρα αὐτὸν τέως οὐ χάριτι σωζόμενον, ἀλλ' ἀν-
 θρωπίνη σοφία, ἵνα μάθῃς τοῦ ἀνδρός τὴν ἀρειήν, καὶ χω-
 ρὸς σημείων λάμποντος.

«Δαβόντιες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτός, καθῆκαν διὰ τοῦ
 τείχους, γαλάσαντες ἐν σπυρίδῳ». Εἰκότως, ἵνα ἀνύποπιον
 10 ἢ τὸ πρῶγμα. Τί οὖν; τοιοῦτον κίνδυνον διαφυγῶν, ἄρα ἴ-
 σταιται; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ἀπέρχεται ἔνθα μειζόνως ἂν αὐτοὺς
 ἐξάποι· ὅτι γὰρ ἀκριβῶς ἐπίστευσεν, ἄπιστον ἦν ἔτι τοῖς
 πολλοῖς. Διὰ τοῦτο μεθ' ἡμέρας ἱκανὰς τοῦτο γίνεται. Τί
 ποτε τοῦτό ἐστιν; Εἰκὸς αὐτὸν μὴ θούλεσθαι τέως ἐξελθεῖν
 15 ἐκεῖθεν, πολλῶν ἴσως παραινούντων· ἐπειδὴ δὲ ἔμαθε, τότε
 ἐπέτρεψε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καὶ γὰρ μαθητὰς εἶχεν εὐ-
 θέως. Τοῦτο αἰνιτιόμενος, ἔλεγεν· «Ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτια τοῦ
 βασιλέως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν πιάσαι με θέλων».
 Καὶ ὄρα τὸν Εὐαγγελιστὴν οὐδὲν φιλοτίμως λέγοντα, οὐδὲ
 20 λαμπρὸν δεικνύντα τὸν Παῦλον, ἀλλὰ μόνον ὅτι ἐπήγειραν
 τὸν βασιλέα. Μόνον οὖν αὐτὸν ἐξέπεμψαν, καὶ οὐδένα μετ'
 αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ συμφερόντως, ὥστε αὐτὸν φανῆναι τοῖς
 Ἀποσιόλοις ἐν Ἱεροσολύμοις· μᾶλλον δὲ αὐτοὶ μὲν ἐξέπεμ-
 ψαν, ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ἐαυτῷ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι,
 25 αὐτὸς δέ, τῶναντίον προαιτόμενος, εἰς τοὺς μαινομένους εὐ-
 θὺς ἐπεπήδησε. Τοῦτό ἐστι πεπωρῶσθαι, τοῦτο μάλιστα ζεῖν.

σχέδιά τους. Καί οἱ Ἰουδαῖοι παραφύλατταν τίς πύλες τῆς πόλεως νύχτα καί ἡμέρα, γιά νά τόν φονεύσουν». Γιατί; Διότι ἡ μεταστροφή τοῦ Σαύλου ἦταν γι' αὐτούς ἀπό τὰ πλέον ἀνυπόφορα, ἀπό τὰ ὅσα σημεῖα μέχρι τότε εἶχαν γίνει, ἀπό τήν προσέλευση τῶν πέντε χιλιάδων, τῶν τριῶν χιλιάδων καί γενικά ἀπό ὅλα. Καί πρόσεχε, ὅτι αὐτός στήν ἀρχή δέν σώζεται μέ τή χάρη, ἀλλά μέ τήν ἀνθρώπινη σοφία, γιά νά μάθεις τήν ἀρετή τοῦ ἀνθρώπου, πού λάμπει καί χωρίς θαύματα.

« Αφοῦ δὲ παρέλαβαν αὐτόν οἱ μαθητές τόν κατέβασαν νύχτα ἀπό κάποιο μέρος τοῦ τείχους μέ σχοινί μέσα σέ καλάθι». Δικαιολογημένα, γιά νά ἀποφύγουν ἔτσι τήν ὑποψία τῆς φυγῆς. Τί λοιπόν; ἀφοῦ διέφυγε τέτοιο κίνδυνο, ἄραγε σταματᾶ; Καθόλου, ἀλλά πηγαίνει ἐκεῖ ὅπου περισσότερο θά τοὺς ἐξόργιζε. Διότι τὸ ὅτι πίστεψε πράγματι, ἦταν ἀκόμη στοὺς πολλοὺς ἀπίστευτο. Γι' αὐτό, μετὰ ἀπό ἀρκετές ἡμέρες γίνεται αὐτό. Τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Φυσικό εἶναι στήν ἀρχή νά μὴ ἤθελε νά βγεῖ ἀπό ἐκεῖ, πράγμα πού ἴσως πολλοὶ νά τόν παρότρυναν, μόλις ὅμως τὸ ἔμαθε, τότε ἐπέτρεψε στοὺς μαθητές του νά τόν φυγαδεύσουν· διότι μαθητές εἶχε ἀμέσως. Τοῦτο ὑπονοώντας ἔλεγε· «Ὁ διοικητής, πού εἶχε διορισθεῖ ἀπό τόν βασιλέα Ἀρέτα, φρουροῦσε τήν πόλη τῶν Δαμασκηνῶν, θέλοντας νά μέ συλλάβει»³. Καί πρόσεχε ὅτι ὁ εὐαγγελιστῆς τίποτε τὸ ἐπίδεικτικό δέν λέγει, οὔτε παρουσιάζει τόν Παῦλο λαμπρό, ἀλλά μόνο ὅτι ἐξήγειραν τὸ βασιλιά ἐναντίον του. Μόνο λοιπόν τόν ἔστειλαν, χωρίς κανένα ἄλλο μαζί του. Καί αὐτὸ ἔγινε πρὸς τὸ συμφέρον, ὥστε ὁ ἴδιος νά ἐμφανισθεῖ στοὺς Ἀποστόλους στήν Ἱερουσαλήμ· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνοι μὲν ἀπέστειλαν αὐτόν, ὥστε ἀπὸ ἐδῶ καί σὸ ἐξῆς μόνος του νά ἐξασφαλίσαι τὴ σωτηρία γιά τόν ἑαυτό, αὐτός ὅμως πράττοντας τὸ ἀντίθετο, ἀμέσως εἰσέβαλε μέσα στοὺς μανιακοὺς. Αὐτὸ σημαίνει νά ἔχει κάποιος κυριευθεῖ ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς πίστεως, αὐτὸ πρὸ πάντων σημαίνει ζωή.

Καὶ σκόπει πῶς ἀκολουθεῖ, ἐκ πρώτης ἡμέρας τηρῶν τὸ παράγγελμα, ὅπερ ἤκουσαν οἱ Ἀπόστολοι, τὸ «ἐὰν μή τις ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ μου». Τὸ τοίνυν ὑστερον αὐτὸν τῶν ἄλλων ἐλθεῖν, μᾶλλον αὐτὸν προθυμότερον 5 ἐποίει. Καὶ ἔργῳ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο, τὸ, «ὧ ἀφίεται πολὺ, μᾶλλον ἀγαπήσει». "Ὡστε, ὅσω ἔσχατον ἦλθε, τοσοῦτω μᾶλλον ἠγάπησε. Διὰ τοῦτο, καὶ τὸν πρότερον βίον ἑαυτοῦ σιηλιτεύων, καὶ πολλάκις ἑαυτὸν σιίζων, οὐδὲν ἠγεῖτο ἱκανὸν εἶναι πρὸς τὸ τὰ πρότερα ἀποκρούσαι. «Συμβιδάζων», φησὶ 10 τοιτέσι, μετ' ἐπεικειίας διδάσκων. Καὶ δεῖα, οὐ λέγουσιν αὐτῷ ὅτι 'σὺ εἶ ὁ πορθῶν, τί μειαθέβλησαι;' (ἠσχύνοντο γάρ), ἀλλὰ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον. Εἶπε γὰρ ἂν πολλῶ δικνότερον ὅτι τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς διδάξαι ὀφείλει, ἐπεὶ καὶ πρὸς Ἀγρίππαν οὕτως ἀπολογεῖται.

15 Τοῦτο· μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς, καὶ πρὸς πάντας ὦμεν κινδύνους παραιτιαγμένοι. Καὶ πῶς, φησὶν, ἐκεῖνος φεύγει; Οὐκ ἦν δειλίας τὸ προᾶγμα, ἀλλ' ἐφύλατιεν ἑαυτὸν τῷ κηρύγματι. Εἰ δειλὸς ἦν, οὐκ ἂν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἦλθεν, οὐκ ἂν εὐθέως ἀνεδέξατο τὴν διδασκαλίαν, καθυφῆκεν ἂν τῆς σφοδρότητος· ἀλλ' οὐκ ἦν δειλός, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικός. Ἐπαιδευθὴ τῷ πάθει τοῦ Στεφάνου· διὸ οὐδὲν μέγα ἠγεῖτο τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος, εἰ μὴ μετὰ 20 πολλοῦ τοῦ κέρδους τοῦτο ἐργάσαιτο, ἄνθρωπος οὐδὲ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν θέλων, ὃν μάλιστα πάντων ἔσπευδεν ἰδεῖν, 25 ἐπειδὴ οὐδέπω ἀπήριστο αὐτῷ τὰ τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἰκονομίας. Τοιαύτην εἶναι χρὴ τὴν ψυχὴν τοῦ Χριστιανοῦ.

4. Ἀπὸ προσιμίων καὶ ἀπὸ θαλβίδος αὐτῆς ἐδείκνυτο ὁ χαρακτήρ Παύλου, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου· ἐν οἷς γὰρ οὐ κατὰ γνῶσιν ἐποίει, ἀνθρωπίνῳ κινούμενος λογισμῷ διε-

4. Ματθ. 10, 38.

5) Πρβλ. Λουκᾶ 7, 47 «οὐ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ· ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται· ὀλίγον ἀγαπᾷ».

Καὶ πρόσεχε πῶς ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τηρώντας τὸ παράγγελμα, ποῦ ἄκουσαν οἱ Ἀπόστολοι, τὸ «Ἐὰν κάποιος δὲν σηκώσῃ τὸ σταυρὸν τοῦ καὶ δὲν μὲ ἀκολουθήσῃ»⁴. Τὸ γεγονός λοιπὸν ὅτι αὐτὸς ἦλθε μετὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κάνει αὐτὸν περισσότερο πρόθυμο. Καὶ ἔμπρακτα πραγματοποιοῦνταν ἐκεῖνο, τὸ, «Σ' ἐκεῖνον ποῦ χαρίζεται πολὺ, περισσότερο θ' ἀγαπήσῃ»⁵. Ὡστε, ὅσο πρὸς τὸ τέλος ἦλθε, τόσο περισσότερο ἀγάπησε. Γι' αὐτὸ καὶ κατακρίνοντας τὸν προηγούμενο βίον του, πολλές φορές δὲ καὶ στιγματίζοντας τὸν ἑαυτὸ του, τίποτε δὲν θεωροῦσε ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἀποκρύψει τὰ προηγούμενα. «Συμβιβάζοντας», λέγει· δηλαδὴ διδάσκοντας μὲ ἐπιείκεια. Καὶ πρόσεχε, δὲν τοῦ λέγουν ὅτι, 'σὺ εἶσαι ὁ διώκτης· γιατί ἔχεις ἀλλάξει;' (διότι ντρέπονταν), ἀλλὰ τὰ ἔλεγαν ἀναμεταξύ τους. Διότι θὰ ἔλεγε πολὺ λογικώτερα, ὅτι αὐτὸ πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ σᾶς διδάξει, ἀφοῦ καὶ πρὸς τὸν Ἄγγιπα ἔτσι ἀπολογεῖται.

Αὐτὸν, παρακαλῶ, ἃς μιμούμαστε, καὶ ἃς εἴμαστε προετοιμασμένοι νὰ ἀντιταχθοῦμε πρὸς ὅλους τοὺς κινδύνους. Καὶ πῶς, λέγει, ἐκεῖνος φεύγει; Δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα δειλίας ἢ φυγῆς του, ἀλλὰ μ' αὐτὴν φύλασσε τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὸ κήρυγμα. Ἄν ἦταν δειλός, δὲν θὰ ἐρχόταν στὰ Ἱεροσόλυμα, οὔτε θὰ ἀναλάμβανε ἀμέσως τὴν διδασκαλία, ἀλλὰ θὰ μετρίαζε τὴν ὀρμητικότητά του· δὲν ἦταν δειλός, ἀλλὰ συνετός. Διδάχθηκε ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ Στέφανου· γι' αὐτὸ δὲν θεωροῦσε καθόλου σπουδαῖο τὸ νὰ πεθάνῃ γιὰ τὸ κήρυγμα, ἐὰν δὲν γινόταν αὐτὸ μὲ μεγάλο κέρδος, αὐτὸς, ποῦ ἐνῶ δὲν ἤθελε οὔτε κἂν νὰ δεῖ τὸ Χριστό, αὐτὸν τώρα περισσότερο ἀπὸ ὅλους διαζόταν νὰ δεῖ, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν εἶχε ὀλοκληρωθεῖ σ' αὐτὸν τὸ ἔργο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τέτοια πρέπει νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ χριστιανοῦ.

4. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ξεκίνημά του ἀποδεικνύεται ὁ χαρακτήρας τοῦ Παύλου· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό· καθόσον ἐκεῖνα ποῦ ἔκαμνε χωρὶς νὰ ἔχει ὀρθὴ γνώση, τὰ ἔκανε κινούμενος ἀπὸ ἀνθρώπινο λογι-

λογίταιο· εἰ γὰρ μετὰ ἰσοοῦτιον χρόνον οὐκ ἤθελεν ἀναλι-
 σαι, πολλῶ μᾶλλον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐμπορίας, ἄρι τῶν λιμένων
 ἐξελεύω». Οὐκ ἐξαπατάζει δὲ αὐτὸν ὁ Χριστὸς τοῦ κινδύνου,
 ἀλλ' ἀφίησιν, ἐπειδὴ βούλεται καὶ ἀνθρωπίνῃ συνέσει πολλὰ
 5 γίνεσθαι ἄλλως δὲ ἀφίησιν, ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἄν-
 θρωποι ἦσαν, καὶ ὅτι οὐ πανταχοῦ τὸ πᾶν ἢ χάρις ἐνήργει
 ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ξύλα ἀπλῶς ἐνομίσθησαν ἄν. Διὰ τοι-
 τοῦτο πολλὰ καὶ αὐτοὶ ὠκονόμουν διὰ τῶν πραγμάτων. Τοῦ-
 το καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ οὕτω τῆς τῶν ἀδελφῶν ὀρεγώμε-
 10 θα σωτηρίας. Τοῦτο μαρτυρίου οὐκ ἔλατιον, μηδὲν παραιτή-
 σασθαι παθεῖν διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν. Οὐδὲν οὕτως
 εὐφραίνει τὸν Θεόν. Πάλιν ἐρῶ, ὃ πολλάκις εἶπον· ἐρῶ δέ,
 ἐπειδὴ σφόδρα αὐτὸ βούλομαι. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τὸ αὐτὸ
 ἐποίει, περὶ ἀφέσεως παραινῶν καὶ λέγων· «Ὅταν προσ-
 15 εὐχῆσθε ὑμεῖς, ἀφίετε εἴ τι κατὰ τινος ἔχετε»· πάλιν, τῷ
 Πέτρῳ διαλεγόμενος, «οὐ λέγω σοι», φησὶν, «ὅτι ἄφες ἕως
 ἐπὶ ἑπτὰ, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπὶ ἑπτὰ»· καὶ διὰ τῶν ἔρ-
 γων ἀφήκε τὰ εἰς αὐτὸν πλημμελήματα.

Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἴσμεν τοῦτο ὄρον Χριστιανι-
 20 σμοῦ ὄντα, διὰ παντὸς περὶ αὐτοῦ διαλεγόμεθα. Οὐδὲν ψυ-
 χρότερον Χριστιανοῦ, ἐτέρους μὴ σώζοντος. Οὐκ ἔχεις ἐν-
 ταῦθα περίαν εἰπεῖν· ἢ γὰρ τὰ δύο καταβαλοῦσα λεπτὰ καιη-
 γορήσει. Καὶ Πέτρος ἔλεγεν· «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ
 ὑπάρχει μοι». Καὶ Παῦλος οὕτως ἦν πένης, ὡς καὶ πεινᾶ-
 25 σαι πολλάκις, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῆσαι τροφῆς. Οὐκ ἔ-
 χεις δυσγένειαν εἰπεῖν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἄσημοι ἦσαν, καὶ ἐξ
 ἀσήμων. Οὐκ ἔχεις ἰδιωτεῖαν προβαλέσθαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι
 ἀγράμματοι ἦσαν. Κἂν δοῦλος ἦς, κἂν δραπέτης, δυνήσῃ τὰ

6. Μάρκ. 11, 25 καὶ Ματθ. 5, 23.

7. Ματθ. 18, 22 καὶ Λουκᾶ 17, 4. Πρβλ. Γεν. 4, 24.

8. Λουκᾶ 21, 2 καὶ Μαρκ. 12, 41-44.

9. Πράξ. 3, 6.

σμό. Διότι, ἐὰν μετὰ τόσο χρόνο δὲν ἤθελε πλέον νὰ αισθανθεῖ ἐλεύθερος, πολὺ περισσότερο στήν ἀρχὴ τῆς ἐμπορίας, ὅταν μόλις εἶχε ἐξέλθει ἀπὸ τοὺς λιμένες. Δὲν ἀπαλλάσσει αὐτὸν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν κίνδυνο, ἀλλὰ τὸν ἀφήνει, ἐπειδὴ θέλει καὶ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σύνεση νὰ γίνονται πολλά. Ἀκόμα δὲ τὸν ἀφήνει, γιὰ νὰ μάθουμε, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦταν ἄνθρωποι, καὶ ὅτι δὲν ἐνεργοῦσε παντοῦ τὸ κάθε τι ἢ θεία χάρη· διότι, ἂν δὲν συνέβαινε αὐτό, θὰ θεωροῦνταν ἀπλῶς ξύλα. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ αὐτοὶ ἐρρύθμιζαν πολλὰ μὲ τὰ πράγματα. Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ἄς κάμνουμε καὶ ἔτσι ἄς φροντίζουμε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν. Αὐτὸ δὲν εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ μαρτύριο, τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγουμε νὰ πάθουμε ὅ,τιδήποτε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν. Τίποτε δὲν εὐχαριστεῖ τόσο τὸ Θεό. Πάλι θὰ πῶ ἐκεῖνο, πού πολλές φορές εἶπα· θὰ τὸ πῶ, ἐπειδὴ πάρα πολὺ ἐπιθυμῶ αὐτό· διότι καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἴδιο ἔκαμνε, συμβουλευοντας γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν καὶ λέγοντας· «Ὅταν σεῖς προσεύχεσθε, νὰ συγχωρεῖτε, ἐὰν ἔχετε κάτι ἐναντίον κάποιου»⁶. Πάλι συζητώντας μὲ τὸν Πέτρο, λέγει· «Δὲν σοῦ λέγω νὰ συγχωρήσεις μέχρις ἐπτὰ φορές, ἀλλὰ μέχρις ἑβδομήντα φορές τὸ ἐπτά»⁷. Καὶ ἔμπρακτα συγχώρησε τὰ παραπτώματα, πού ἔγιναν σ' αὐτόν.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ἐπειδὴ γνωρίζουμε, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ σκοπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, συνέχεια διδάσκουμε γι' αὐτό. Τίποτε δὲν εἶναι ἐλεεινότερο τοῦ χριστιανοῦ ἐκεῖνου, πού δὲν σώζει ἄλλους. Δὲν μπορείς ἐδῶ νὰ ἐπικαλεσθεῖς τὴ φτώχεια· διότι θὰ σὲ κατηγορήσει ἢ χήρα, πού κατέβαλε τὰ δύο λεπτά⁸. Καὶ ὁ Πέτρος ἔλεγε· «Ἀργύριο καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω»⁹. Καὶ ὁ Παῦλος ἦταν τόσο φτωχός, ὥστε συνέβηκε καὶ νὰ πεινάσει πολλές φορές, καὶ νὰ στερηθεῖ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς. Δὲν μπορείς νὰ προβάλεις τὴν ταπεινὴ καταγωγὴ σου· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἦταν ἄσημοι καὶ ἀπὸ ἄσημους γονεῖς κατάγονταν. Δὲν μπορείς νὰ προβάλεις τὴν ἔλλειψη μορφώσεως· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἦταν ἀγράμματοι. Καὶ ἂν εἶσαι δοῦλος, καὶ ἂν εἶ-

παρὰ σαυτοῦ πληρῶσαι· ἐπεὶ καὶ ὁ Ὀνήσιμος τοιοῦτος ἦν.
 Ἄλλ' ὄρα ποῦ καλεῖ αὐτόν, καὶ εἰς πόσον ἄγει ἀξίωμα.
 «Ἴνα κοινωνῇ μοι», φησὶν, «ἐν τοῖς δεσμοῖς μου». Οὐκ ἔ-
 χεις ἀσθενεῖαν εἰπεῖν· ἐπεὶ καὶ Τιμόθεος τοιοῦτος ἦν, πυ-
 5 κνάς ἔχων τὰς ἀσθενείας. Ὅτι δὲ ἀσθενῆς ἦν, ἄκουε· «Ὀλί-
 γω ὀλίγω χροῶ διὰ τὸν σιόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀ-
 σθενείας». Δύναται ἕκαστος τὸν πλησίον ὠφελεῖν, ἐὰν θέλῃ
 τὰ παρ' αὐτοῦ πληροῦν. Οὐχ ὁρᾷτε τὰ δένδρα τὰ ἄκαρπα
 πῶς ἐσὶν ἰσχυρά, πῶς καλά, εὐμήκη, λεῖα καὶ ὑψηλά; Ἄλ-
 10 λά, εἰ παράδεισον ἔχοιμεν βουλοίμεθα ἂν ροιάς, ἐλαιάς ἔ-
 χειν καρπίμους πολλῶ μᾶλλον ἢ ταῦτα· ἐκεῖνα γὰρ πρὸς τέρ-
 ψιν εἰσὶν, οὐ πρὸς ὠφέλειαν· καὶ ἡ ὠφέλεια δὲ μικρά τίς
 ἐστί. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ τὰ αὐτῶν μόνον σκοποῦντες, μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ τοιοῦτοι πρὸς γὰρ καῦσιν ἐπιτήδειοι οἷοι· ἐπεὶ ἐ-
 15 κείνα καὶ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἔνδον.

Τοιαῦται ἦσαν καὶ αἱ παρθένοι, ἄγναι μὲν καὶ κόσμιαί
 καὶ σώφρονες, οὐδενὶ δὲ χρήσιμοι· διὸ καὶ κατακαίονται.
 Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ μὴ θρέψαντες τὸν Χριστόν· ὄρα γὰρ τού-
 των οὐδένα ἐγκαλούμενον ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων,
 20 οὐχ ὅτι ἐπόρνευσεν, οὐχ ὅτι ἐπιώρκησεν, οὐδὲν ὅλως, ἀλλ'
 ὅτι ἐτέρω μὴ γέγονε χρήσιμος. Τοιοῦτος ἦν ὁ τὸ ἰάλαντον
 κατορύξας, ἄληπιον παρεχόμενος μὲν βίον, ἐτέρω δὲ οὐκ
 ὦν χρήσιμος. Πῶς ἐσὶ Χριστιανὸς ὁ τοιοῦτος; Εἶπέ μοι,
 ἐὰν ζύμη, ἀναφνυρεῖσα ἀλεύρω, μὴ μεταστήσειεν εἰς τὴν αὐ-
 25 τῆς ἔξιν τὸ πᾶν, ἄρα ζύμη τὸ τοιοῦτόν ἐστί; Τί δέ, εἴ μὴ
 μύρον ἀναπλήσειε τῆς εὐωδίας τοὺς πλησιάζοντας, μύρον ἂν
 τοῦτο καλέσαιμεν; Μὴ εἴπῃς· Ἄδύνατόν μοι ἐστὶν ἐτέρους
 ἐναγαγεῖν· ἂν γὰρ ἦς Χριστιανός, ἀδύνατον τὸ μὴ οὔτω γε-
 νέσθαι· ὡπερ γὰρ τὰ ἐν τῇ φύσει ἀναντίρρογά ἐστιν, οὔτω

10. Φιλημ. 1, 10.

11. Α' Τιμ. 5, 23.

12. Ματθ. 25, 1-12.

13. Βλ. Ματθ. 25, 31-46. Τὰ κριτήρια κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

14. Ματθ. 25, 14-30.

σαι δραπέτης, θὰ μπορέσεις νὰ ἐκπληρώσεις τὰ ἔργα σου· διότι καὶ ὁ Ὀνήσιμος ἦταν δοῦλος. Ἄλλὰ πρόσεχε ποῦ καλεῖ αὐτόν, καὶ σὲ ποιὸ ἀξίωμα τὸν ἀνεβάζει· «Γιὰ νὰ συμμετέχει μαζί μου», λέγει, «στὰ δεσμά μου»¹⁰. Δὲν μπορεῖς νὰ προβάλεις ἀσθένεια· διότι καὶ ὁ Τιμόθεος ἦταν τέτοιος, ὑποφέροντας ἀπὸ συχνές ἀσθένειες. Τὸ ὅτι δὲ ἦταν ἀσθενής, ἄκουε· «Λίγο κρασί νὰ χρησιμοποιεῖς γιὰ τὸ στομάχι σου καὶ γιὰ τίς συχνές ἀσθένειές σου»¹¹. Μπορεῖ ὁ καθένας νὰ ὠφελῆσει τὸν πλησίον του, ἂν θέλει νὰ ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά του. Δὲν βλέπετε τὰ δένδρα τὰ ἄκαρπα πῶς εἶναι ἰσχυρά, πῶς εἶναι ὠραία, μακριά, λεῖα καὶ ψηλά; Ἄλλ' ἂν θὰ εἶχαμε κῆπο, θὰ θέλαμε νὰ ἔχουμε μᾶλλον ροδιές, ἐλιές καρποφόρες, παρὰ αὐτά· διότι αὐτὰ εἶναι γιὰ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι γιὰ τὴν ὠφέλειά του, καὶ ἡ ὠφέλεια δὲ εἶναι μικρή. Τέτοιοι εἶναι ὅσοι φροντίζουν μόνο γιὰ τὰ δικά τους· μᾶλλον δὲ οὔτε τέτοιοι· διότι αὐτοὶ εἶναι κατάλληλοι γιὰ κάψιμο· ἀφοῦ ἐκεῖνα εἶναι χρήσιμα καὶ γιὰ τὴν οἰκοδόμησι καὶ γιὰ τὴν ἀσφάλεια ἐκείνων ποὺ βρίσκονται μέσα.

Τέτοιες ἦταν καὶ οἱ παρθένας, ἀγνές μὲν καὶ κόσμιες καὶ σώφρονες, σὲ κανένα ὁμως χρήσιμες, γι' αὐτὸ καὶ κατακαίονται¹². Τέτοιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸ Χριστό· πρόσεχε λοιπὸν ὅτι κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν κατηγορεῖται γιὰ τὰ δικά του ἀμαρτήματα, οὔτε ὅτι πόρνευσε, οὔτε ὅτι ἐπιόρκησε, οὔτε γιὰ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀλλ' ὅτι δὲν ὑπῆρξε χρήσιμος σὲ ἄλλον. Τέτοιος ἦταν καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντο, ποὺ παρουσίαζε ἄμεμπτο μὲν βίον, ἀλλὰ ποὺ δὲν ἦταν σ' ἄλλον χρήσιμος¹⁴. Πῶς εἶναι χριστιανὸς αὐτός; Πές μου, ἐὰν ἡ ζύμη, ἀφοῦ ἀναμιχθεῖ μὲ ἀλεύρι, δὲν μεταβάλλει τὸ ὅλο μίγμα στὴ δική της κατάστασι, ἄραγε εἶναι ζύμη αὐτὸ τὸ ὑλικό; Τί δέ, ἂν τὸ μύρο δὲν σκορπίσει τὴν εὐωδιά του σ' ἐκείνους ποὺ τὸ πλησιάζουν, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ὀνομάσουμε αὐτὸ μύρο; Μὴ πεις· Ἐμοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ παρακινήσω καὶ ἄλλους· διότι, ἂν εἶσαι χριστιανός, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ συμβεῖ αὐτό. Διότι, ὅπως γιὰ ἐκεῖνα ποὺ γί-

καὶ ταῦτα ἐν γὰρ τῇ φύσει τοῦ Χριστιανοῦ κείται τὸ πρᾶγμα.
 Μὴ ὕβριζε τὸν Θεόν. Ἐάν εἴπῃς διὸ ὁ ἥλιος οὐ δύναται
 φαίνειν, ὕβρισας αὐτόν· ἂν εἴπῃς διὸ ὁ Χριστιανὸς οὐ δύναται
 ὠφελεῖν, ὕβρισας τὸν Θεὸν καὶ ψεύσῃν εἰπας. Εὐκόλον γὰρ
 5 τὸν ἥλιον μὴ θερμαίνειν, μηδὲ φαίνειν, ἢ τὸν Χριστιανὸν
 μὴ φωτίζειν· εὐκόλον τὸ φῶς εἶναι σκοτίος, ἢ τοῦτο γενέσθαι.
 Μὴ δὴ λέγε διὸ ἀδύνατον· ἀδύνατον γὰρ τοῦναντίον ἐστί. Μὴ
 δὴ ὕβριζε τὸν Θεόν. Ἐάν τὰ καθ' ἡμᾶς κατασκευάσωμεν κα-
 λῶς, πάντως ἐστὶ ἐκεῖνα, καὶ ὥσπερ φυσικόν τι πρᾶγμα
 10 ἔφεται. Οὐκ ἐνὶ λαθεῖν φῶς Χριστιανοῦ, οὐκ ἐνὶ κρυβῆναι
 λαμπάδα, οὕτω περιφανῆ. Μὴ δὴ ἀμελῶμεν· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ
 τῆς ἀρετῆς τὸ κέρδος εἰς τε ἡμᾶς, εἰς τε τοὺς ὠφελουμένους
 διαβαίνει, οὕτως ἀπὸ τῆς κακίας διπλῆ πάλιν ἢ ζημία, εἰς τε
 ἡμᾶς, εἰς τε τοὺς βλαπτομένους διαβαίνουσα. Ἐστω τις, εἰ
 15 βούλει, ἰδιώτης, μυρία παρά τινος παθῶν κακά, καὶ μηδεὶς
 ἐκεῖνον ἀμυνέσθω, ἀλλὰ καὶ εὐεργετείτω, πόσης τοῦτο δι-
 δασκαλίας οὐκ ἰσχυρότερον; πόσων λόγων, πόσων παραινέ-
 σεων; τίνα οὐχ ἱκανὸν σθέσαι θυμὸν καὶ μαλάξαι;

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἐχώμεθα τῆς ἀρετῆς, ὡς οὐκ ἐνὸν
 20 ἐτιέρωσ σωθῆναι, ἢ μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων τὴν
 ἐνταῦθα ζωὴν διανύσαντες, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
 ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλαθροπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δό-
 ξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 25 ὄνων. Ἀμήν.

νονται στη φύση δέν υπάρχει αντίρρηση, ἔτσι καί γι' αὐτά· διότι στη φύση τοῦ χριστιανοῦ βρίσκεται τὸ πράγμα. Μὴ βρίζεις τὸ Θεό. "Ἄν πείς, ὅτι ὁ ἥλιος δέν μπορεῖ νὰ φωτίζει, βρίζεις αὐτόν· ἂν πείς, ὅτι ὁ χριστιανὸς δέν μπορεῖ νὰ ὠφελήσει, ἔβρισες τὸ Θεὸ καὶ εἶπες αὐτόν ψεύτη· διότι εἶναι εὐκολώτερο ὁ ἥλιος νὰ μὴ θερμαίνει οὔτε νὰ φωτίζει, παρὰ ὁ χριστιανὸς νὰ μὴ φωτίζει· εἶναι εὐκολο τὸ φῶς νὰ γίνεῖ σκότος, παρὰ νὰ συμβεῖ αὐτό. Μὴ λέγεις λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀδύνατο· ἀδύνατο εἶναι τὸ ἀντίθετο. Μὴ βρίζεις λοιπὸν τὸ Θεό. "Ἄν τακτοποιήσουμε τὰ δικά μας καλά, ὅπωςδήποτε καὶ ὅλα ἐκεῖνα θὰ γίνουν καὶ θὰ ἀκολουθήσουν σὰν κάποιο φυσικὸ πράγμα. Δέν εἶναι δυνατὸ νὰ μείνει ἀπαρατήρητο τὸ φῶς τοῦ χριστιανοῦ· δέν εἶναι δυνατὸ νὰ κρυβεῖ λαμπάδα τόσο φωτεινὴ¹⁵. "Ἄς μὴ ἀμελοῦμε λοιπὸν· διότι ὅπως τὸ κέρδος τῆς ἀρετῆς, καταλήγει καὶ σὲ μᾶς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ὠφελοῦνται, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν κακία, διπλὴ εἶναι πάλι ἡ ζημία, ποὺ μεταβαίνει σ' ἐμᾶς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ βλάπτονται. Ὑποθέτουμε, ἂν θέλεις, ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἀπλοϊκὸς ποὺ ἔπαθε ἄπειρα κακὰ ἀπὸ κάποιον, καὶ ἐκείνον κανέναν δέν πολεμᾷ, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐεργετεῖ ἀπὸ πόση διδασκαλία αὐτὸ δέν εἶναι ἰσχυρότερο; ἀπὸ πόσους λόγους; ἀπὸ πόσες συμβουλές; πόσο θυμὸ δέν εἶναι ἱκανὸ νὰ σβήσει καὶ νὰ καταπραῦνει;

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἄς ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴ, διότι δέν εἶναι δυνατὸ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ σωθοῦμε, παρὰ μόνο ἂν διανύσουμε τὴν ἐπίγειο ζωὴ μὲ αὐτὰ τὰ κατορθώματα, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄

(Πράξ. 9, 26 - 43)

«Παραγενόμενος δὲ ὁ Σαῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐ-
πειρᾶτο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφο-
5 βοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητῆς. Βαρ-
νάβας δέ, ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, ἤγαγε πρὸς τοὺς Ἀ-
ποσιόλους, καὶ διηγῆσθαι αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε
τὸν Κύριον».

1. Ἐνιαῦθα διαπορῆσαι πῶς ἐν μὲν τῇ πρὸς Γα-
10 λάτιας φησὶν ὅτι «οὐκ ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' εἰς Ἀ-
ραβίαν καὶ Δαμασκόν», καὶ ὅτι «μετὰ τρία ἔτη ἀνέβην εἰς
Ἱεροσόλυμα ἰστορῆσαι Πέτρον» καὶ ὅτι «οὐδένα τῶν Ἀπο-
σιόλων εἶδον», ἐνιαῦθα δὲ τὸναντίον ὅτι «Βαρνάβας ἤγαγεν
αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἀποσιόλους». Ἡ τοίνυν τοῦτο φησὶν, ὅτι
15 οὐκ ἀπῆλθον ὥστε ἀναθέσθαι», (λέγει γὰρ ἐκεῖ ὅτι «οὐ προ-
ανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι», «οὐδὲ ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα
πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποσιόλους»), ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ἡ
ἐπιβουλή, ἡ ἐν Δαμασκῷ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ Ἀρα-
βίας γέγονε, φησὶν, εἴτα πάλιν ἡ ἀνοδος μετὰ τὸ ἐκεῖθεν
20 ἐλθεῖν. Αὐτὸς γοῦν οὐκ ἀπῆλθε πρὸς τοὺς Ἀποσιόλους, ἀλλὰ
«τοῖς μαθηταῖς ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι», ἅτε οὐ διδάσκαλος ὢν,
ἀλλὰ μαθητῆς. Ἄρα οὐ διὰ τοῦτο ἀνῆλθεν, ἵνα πρὸς τοὺς πρὸ
αὐτοῦ ἀπέλθῃ· οὐδὲ γὰρ παρ' αὐτῶν τι ἔμαθεν. Ἡ ταύτην
τὴν ἀνοδὸν οὐ λέγει, ἀλλ' ἀφήσιν, ὥστε εἶναι οὕτως· Ἀπῆλ-
25 θεν εἰς Ἀραβίαν, εἴτα ἦλθεν εἰς Δαμασκόν, εἴτα εἰς Ἱερο-

1. Γαλατ. 1, 17. 18. 19.

2. Γαλατ. 1, 16 - 17.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Κ Α

(Πράξ. 9, 26 - 43)

«Όταν ο Σαῦλος ἔφθασε στήν Ἱερουσαλήμ, προσπαθοῦσε νά πλησιάσει τοὺς μαθητές, ἀλλ' ὅλοι τὸν φοβοῦνταν, διότι δέν πίστευαν ὅτι εἶναι πράγματι μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βαρνάβας ὁμως, ἀφοῦ τὸν πῆρε μὲ ἐμπιστοσύνη, τὸν ὀδήγησε στοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήθηκε σ' αὐτοὺς ὁ Σαῦλος, πῶς στὸ δρόμο εἶδε τὸν Κύριο».

1. Ἀξίζει ἐδῶ νά ἀπορήσει κανένας, πῶς στή μὲν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του λέγει, ὅτι «Δέν πῆγα στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ στήν Ἀραβία καὶ Δαμασκό», καὶ ὅτι «Μετὰ ἀπὸ τρία ἔτη ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ νά διηγηθῶ τὰ γεγονότα στὸν Πέτρο», καὶ ὅτι Ἰδέν εἶδα κανένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους»¹, ἐδῶ δὲ ἀντίθετα λέγει ὅτι «ὁ Βαρνάβας ὀδήγησε αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους». Ἡ λοιπὸν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δέν πῆγα γιὰ νά συμβουλευθῶ κάποιον ἐκεῖ (διότι ἐκεῖ λέγει ὅτι «Δέν συμβουλεύθηκα σάρκα καὶ αἷμα», δηλαδὴ ἄνθρωπο, «οὔτε πῆγα στὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς συνάντηση τῶν Ἀποστόλων, πού εἶχαν κληθεῖ πρὶν ἀπὸ μένα»²), ἢ, ἐάν δέν ἐννοεῖ αὐτό, λέγει, ὅτι ἡ ἐπιβουλή πού σχεδιαζόταν στή Δαμασκό, ἐγίνε μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἀπὸ τὴν Ἀραβία, ἔπειτα πάλι ἡ ἄνοδος του στήν Ἱερουσαλήμ ἐγίνε μετὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴ Δαμασκό. Αὐτὸς λοιπὸν δέν πῆγε στοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ «Προσπαθοῦσε νά πλησιάσει τοὺς μαθητές», ἐφόσον δέν ἦταν διδάσκαλος, ἀλλὰ μαθητῆς. Ἄρα δέν ἀνῆλθε στὰ Ἱεροσόλυμα γι' αὐτό, γιὰ νά μεταβεῖ πρὸς τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Ἀποστόλους, καθόσον τίποτε ἀπ' αὐτοὺς δέν ἔμαθε. Ἡ δέν ἐννοεῖ αὐτὴ τὴν ἄνοδο, ἀλλὰ τὴν ἀφήνει, καὶ ἄρα τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἐξῆς: Πῆγε στήν Ἀραβία, ἔπειτα ἦλθε στή Δαμασκό, ἔπειτα

σόλυμα, εἶτα εἰς Συρίαν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, πάλιν οὕτως, δι-
 ἄνηλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, εἶτα εἰς Δαμασκὸν ἐξεπέμφθη,
 εἶτα εἰς Συρίαν, εἶτα εἰς Δαμασκὸν πάλιν, εἶτα εἰς Καισάρειαν,
 καὶ τότε διὰ δέκα τεσσάρων ἑτῶν, ἴσως διε τοὺς ἀδελ-
 5 φούς ἀνήγαγε μετὰ Βαρνάβαν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, ἕτερον λέγει
 καιρὸν ὃ γὰρ ἱστοριογράφος πολλὰ ἐπιτέμνει, καὶ πολλοὺς
 συνάγει καιροὺς. Ὅρα πῶς οὐκ ἔστι φιλότιμος, οὐδὲ διηγεί-
 ται τὴν ὄψιν ἐκείνην, ἀλλὰ παραιρέχει. Πάλιν δὲ οὕτως ἄρ-
 χεται, καὶ φησι: «Παραγενόμενος δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπει-
 10 ρᾶτιο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· οἱ δὲ ἐφοβοῦντο αὐτόν». Καὶ
 ἀπὸ τούτου πάλιν τὸ θερμὸν τοῦ Παύλου δείκνυται, οὐκ ἀπὸ
 Ἀνανίου, οὐδὲ ἀπὸ τῶν θαυμαζόντων αὐτόν ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ
 ἀπὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις· οὐ γὰρ ἦν ὄντως προσδοκίας ἀν-
 θρωπίνης ἐκεῖνο. Καὶ ὅρα αὐτόν οὐ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους
 15 ἀπιόντα διὰ τὸ μειριάζειν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἅτε μα-
 θητὴν ὄντα· οὐπω γὰρ ἐνομιζέτο ἀξιόπιστος εἶναι. «Βαρνά-
 θας δέ, ἐπιλαθόμενος αὐτοῦ, ἤγαγε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους,
 καὶ διηγῆσαι αὐτοῖς, πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον». Ὁ
 Βαρνάθας οὗτος ἐπεικῆς τις καὶ ἡμερος ἄνθρωπος ἦν. «Υἱ-
 20 ὄς δὲ παρακλήσεως» τὸ ὄνομα ἐρμηνεύεται· ὄθεν καὶ φίλος
 τῷ Παύλῳ γέγονεν. Ὅτι δὲ χρησιὸς ἦν σφόδρα καὶ εὐπρόσι-
 τος, τοῦτο καὶ ἐκ τῶν μετὰ χειρας, καὶ ἐκ τῶν κατὰ Ἰωάν-
 νην δῆλόν ἐστιν. Ὅθεν οὗτος οὐ φοβεῖται, ἀλλὰ διηγεῖται
 «πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ
 25 πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρησιάζασαι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
 Ἰησοῦ»· εἰκὸς γὰρ αὐτόν καὶ ἐν Δαμασκῷ ἀκηκοέναι τὰ κατὰ
 αὐτόν. Διό, καὶ ταῦτα ἐκείνων κατασκευαστικὰ ποιῶν, διὰ
 τῶν ἔργων ἐβεβαίωσε τὰ λεχθέντα.

«Καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος

3. Βλ. Γαλ. 1, 18·2, 1.

4. Πράξ. 4, 36.

στά Ἱεροσόλυμα, ἔπειτα στήν Συρία, ἢ, ἂν δέν ἐννοεῖ αὐτό, τότε ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς, ὅτι Ἰπῆγε στά Ἱεροσόλυμα, ἔπειτα στάλθηκε στή Δαμασκό, ἔπειτα στή Συρία, ἔπειτα πάλι στή Δαμασκό, ἔπειτα στήν Καισάρεια, καί τότε, μετὰ ἀπὸ δεκατέσσαρα ἔτη, ἴσως ὅταν ὀδήγησε τοὺς ἀδελφοὺς μαζί μὲ τὸ Βαρνάβα³, ἢ ἐάν ὄχι καί αὐτό, ἄλλον καιρὸ ἐννοεῖ· διότι ὁ ἱστοριογράφος πολλὰ ἐκθέτει σύντομα, καί πολλοὺς καιροὺς συντομεύει.

Πρόσεχε πῶς δέν εἶναι φιλόδοξος, οὔτε διηγεῖται τὸ ὄραμα ἐκεῖνο, ἀλλὰ τὸ προσπερνᾷ. Πάλι δέ, ἔτσι ἀρχίζει καί λέγει· «Ὅταν δέ ὁ Σαῦλος ἦλθε στήν Ἱερουσαλήμ, προσπαθοῦσε νὰ πλησιάσει τοὺς μαθητές, ἐκεῖνοι δὲ φοβοῦνταν αὐτόν». Καί ἀπὸ αὐτὸ πάλι ἀποδεικνύεται ὁ θερμὸς ζῆλος τοῦ Παύλου, ὄχι ἀπὸ τὸν Ἀνανία, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐθαύμαζαν αὐτόν ἐκεῖ, ἀλλὰ καί ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβηκαν στά Ἱεροσόλυμα. Διότι δέν ἦταν πράγματι κάτι ποὺ μπορούσε νὰ τὸ περιμένει ἄνθρωπος νὰ συμβεῖ. Καί πρόσεχε ὅτι αὐτὸς δέν μεταβαίνει πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, ἀπὸ μετριοφροσύνη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μαθητές, ἐφόσον ἦταν μαθητές, διότι δέν θεωροῦνταν ἀκόμα ὅτι ἦταν ἀξιόπιστος. «Ὁ Βαρνάβας ὅμως, ἀφοῦ παρέλαβε αὐτόν, τὸν ὀδήγησε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καί διηγήθηκε σ' αὐτούς, πῶς εἶδε στὸ δρόμο τὸν Κύριο». Αὐτὸς ὁ Βαρνάβας ἦταν ἓνας πρᾶος καί ἡμερος ἄνθρωπος. «Υἱὸς δὲ παρακλήσεως»⁴ ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομά του, γι' αὐτὸ καί ἔγινε φίλος τοῦ Παύλου. Ὅτι δὲ ἦταν πάρα πολὺ ἀγαθὸς καί εὐκολοπλησίαστος, αὐτὸ γίνεται φανερὸ καί ἀπὸ τὸ ἐξεταζόμενο χωρίο, ἀλλὰ καί ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα στὸν Ἰωάννη. Γι' αὐτὸ αὐτὸς δέν φοβοῦνταν, ἀλλὰ διηγεῖται «πῶς στὸ δρόμο εἶδε τὸν Κύριο, καί ὅτι μίλησε σ' αὐτόν, καί πῶς στή Δαμασκὸ μίλησε μὲ θάρρος γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Διότι ἦταν φυσικὸ ὁ Βαρνάβας καί στή Δαμασκὸ νὰ εἶχε ἀκούσει τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Παῦλο. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἐπιβεβαίωσε μὲ ἐκεῖνα καί αὐτά, ἔμπρακτα ἐπιβεβαίωσε τὰ λεχθέντα.

«Καί εἶχε συχνὴ ἐπικοινωνία ὁ Παῦλος μαζί τους

ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ παρηγοιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰη-
 σοῦ, ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς». Ἐπει-
 δὴ οἱ μαθηταὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι οὐκ ἐπί-
 στευον αὐτῷ, διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐκεῖθεν λύει τὸ δέος. «Ἐλά-
 5 λει τε καὶ συνεζήτει», φησί, πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς». Ἑλλη-
 νιστὰς τοὺς Ἑλληνοισι φθεγγομένους λέγει καὶ τοῦτο σφό-
 δρα σοφῶς· ἐκεῖνοι γὰρ οἱ ἄλλοι οὐδὲ ἰδεῖν αὐτόν ἠθέλη-
 σαν οἱ θαθεῖς Ἑβραῖοι. «Οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν»·
 τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς κατὰ κράτος νίκης τοῦτο τεκμήρι-
 10 ον, καὶ τοῦ σφόδρα λυπεῖσθαι τῷ γεγονότι. «Ἐπιγνόντες δὲ
 οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν». Διὰ φόβον
 τοῦτο ποιοῦσι φοβηθέντες γὰρ λοιπὸν μὴ ταῦτόν γένηται,
 ὅλον ἐπὶ Στεφάνου, κατάγουσιν αὐτόν εἰς Καισάρειαν. «Καὶ
 ἐξαπέστειλαν αὐτόν εἰς Ταρσόν». Εἰ καὶ διὰ φόβον, ὅμως
 15 ἀποσιέλλουσι, ἅμα καὶ κηρύσσοντα, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσόμε-
 ρον αὐτόν, ἅτε ἐν οἰκείᾳ παιρῖδι. Ὅρα δέ μοι πῶς οὐ πάν-
 τα χάριτι γίνεται, ἀλλὰ συγχωρεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ οἰκεία
 σοφία οἰκονομεῖν πολλὰ καὶ ἀνθρωπίνως· εἰ γὰρ ἐπ' αὐτοῦ
 τοῦτο γέγονε, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' αὐτῶν συγχωρεῖ τοίνυν, ἵνα
 20 τῶν ραθύμων τὴν πρόφασιν ἐκκόψη.

«Αἱ μὲν οὖν Ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Σα-
 μαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομοῦμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ
 φόβῳ Κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐ-
 πληθύνοντι». Μέλλει περὶ Πέτρου λέγειν, καὶ ὅτι πρὸς τοὺς
 25 ἁγίους κάτεισιν. Ἰν' οὖν μὴ φόβου τοῦτο νομίση τις, πρότε-
 ρον ὡς εἶχον αἱ Ἐκκλησίαι διηγεῖται, δεικνὺς ὅτι, διωγμὸς
 διε ἦν, ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν, ὅτι δὲ πανταχοῦ ἐν ἀσφαλείᾳ

στήν Ἱερουσαλήμ καί με θάρρος κήρυττε στο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Μιλοῦσε καί συζητοῦσε μέ τοὺς Ἰουδαίους πού μιλοῦσαν τήν ἑλληνική». Ἐπειδὴ οἱ μαθητὲς φοβοῦνταν αὐτόν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι δὲν πίστευαν σ' αὐτόν, γι' αὐτὸ μέ αὐτὲς τὶς ἐνέργειές του διαλύει τὸ φόβο τους. «Μιλοῦσε καί συζητοῦσε», λέγει, «μέ τοὺς ἑλληνιστές». Ἑλληνιστές ἐννοεῖ ἐκείνους, πού μιλοῦσαν ἑλληνικά καί αὐτὸ πολὺ συνετό, διότι ἐκείνοι οἱ ἄλλοι, οἱ γνήσιοι ἑβραῖοι, δὲν θέλησαν οὔτε νὰ δοῦν αὐτόν. «Αὐτοὶ ὅμως ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν φονεύσουν». Αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἀπόδειξη τῆς σκληρότητας τῶν ἑβραίων, καί τῆς ὀλοκληρωτικῆς νίκης τῶν χριστιανῶν καί τῆς ὑπερβολικῆς τους λύπης γιὰ τὸ συμβάν. «Ὅταν δὲ πληροφορήθηκαν αὐτὸ οἱ ἀδελφοὶ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στήν Καισάρεια». Ἀπὸ φόβο τὸ κάμνουν αὐτὸ ἐπειδὴ δηλαδὴ φοβήθηκαν μήπως συμβεῖ τὸ ἴδιο μέ ἐκεῖνο πού συνέβηκε στο Στέφανο, τὸν μεταφέρουν στήν Καισάρεια. «Καί ἐξαπέστειλαν αὐτόν στήν Ταρσό». Ἄν καί κάνουν αὐτὸ ἀπὸ φόβο, ὅμως τὸν ἀποστέλλουν συγχρόνως καί γιὰ νὰ κηρύξει καί νὰ βρῆσκει σὲ ἀσφάλεια, ἐφόσον θὰ ἦταν στήν πατρίδα του. Πρόσεχε δὲ πῶς δὲν γίνονται ὅλα μέ τῆ θεία χάρη, ἀλλ' ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς καί μέ τῆ δική τους σοφία καί κατὰ ἀνθρώπινο τρόπο νὰ διευθετοῦν πολλὰ ζητήματα. Διότι, ἂν αὐτὸ ἔγινε στὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ, πολὺ περισσότερο σ' αὐτούς. Ἐπιτρέπει λοιπὸν αὐτό, γιὰ νὰ ἐξαλείψει τὴν πρόφαση τῶν ραθύμων.

«Οἱ ἐκκλησίαις λοιπὸν, πού ἦταν σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία καί Σαμάρεια, προόδευαν καί ζοῦσαν οἱ πιστοὶ μέ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου καί πληθύνονταν μέ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Πρόκειται νὰ μιλήσει γιὰ τὸν Πέτρο καί γιὰ τὴ μετάβασή του στοὺς πιστοὺς. Γιὰ νὰ μὴ νομίσει λοιπὸν κάποιος, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα φόβου, διηγεῖται πῶς ἦταν οἱ ἐκκλησίαις προηγουμένως, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, ὅταν γινόταν διωγμὸς, ὁ Πέτρος ἦταν στὰ Ἱεροσόλυ-

τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἵατε λοιπὸν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀφήσιν· οὕτως ἦν θερμὸς ὁμοῦ καὶ σφοδρὸς. Οὐ γάρ, ἐπειδὴ εἰρήνη ἦν, ἐνόμιζε μηδὲν δεῖσθαι τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Καὶ διὰ τί, φησί, τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἔρχεται εἰρήνης οὔσης, καὶ μετὰ
5 ἰὸ Παῦλον ἀπελθεῖν; Ὅτι αὐτοὺς ἠδοῦντο μάλιστα, ἅτε πολ-
λάκις παρασιάντας, καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους θαναμασθέντας· ἐ-
κείνου δὲ κατεφρόνου, καὶ μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ἠγροῖαινον.

2. Εἶδες πῶς εἰρήνη τὸν πόλεμον ἐκδέχεται; μᾶλλον δὲ εἶδες τί ἐποίησεν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος; Διέσπειρε τοὺς τὴν εἰ-
10 ρήνην ποιοῦντας. Ἐπὶ τῆς Σαμαρείας καιησχύνθη ὁ Σίμων· ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας τὰ κατὰ Σάπφειραν γέγονεν. Οὐ τοῖνον, ἐπεὶ εἰρήνη ἦν, ἐκλελυμένα τὰ πράγματα ἦν, ἀλλὰ τοιαύτη ἦν ἢ εἰρήνη, ὡς καὶ παρακλήσεως δεῖσθαι. «Ἐγένετο δὲ Πέτρον, διερχόμενον διὰ πάντων κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς
15 ἀγίους, τοὺς κατοικοῦντας Λύδδα». Καθάπερ τις στρατηγὸς περιήει τὰς τάξεις, ἐπισκοπῶν ποῖον εἶη συγκεκριημένον μέρος, ποῖον ἐν κόσμῳ, ποῖον τῆς αὐτοῦ δέοιτο παρουσίας. Ὅρα πανταχοῦ αὐτὸν περιιρέχοντα, καὶ πρῶτον εὗρισκόμενον. Ὅτε ἐλέσθαι ἔδει τὸν Ἀπόστολον, οὕτως πρῶτος· ὅτε
20 διαλεχθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις περὶ τοῦ μὴ μεθύειν, διεθεραπεῦσαι τὸν χολόν, διεδημηγορῆσαι, οὕτως πρὸ τῶν ἄλλων εἰσὶν· ὅτε πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὕτως· ὅτε πρὸς Ἀνανίαν, ὅ-
τε ἀπὸ τῆς οκτιᾶς ἰάσεις ἐγένοντο, οὕτως ἦν. Καὶ ἔνθα μὲν ἦν κίνδυνος, οὕτως, καὶ ἔνθα οἰκονομία· ἔνθα δὲ γαλήνης τὰ
25 πράγματα γέμει, κοινῇ πάντες· οὕτως οὐκ ἀπῆται τιμὴν μεί-

5. Πράξ. 8, 18 - 24.

6. Πράξ. 5, 1 - 11.

7. Πράξ. 9, 32.

8. Πράξ. 2, 13 - 15.

9. Πράξ. 3, 2 - 8.

10. Πράξ. 3, 12 - 26.

11. Πράξ. 4, 8 - 20, 5, 29 - 32.

12. Πράξ. 5, 1 - 11.

13. Πράξ. 5, 14 - 15.

μα, όταν δὲ παντοῦ τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας ἦταν ἀσφαλῆ, τότε πλέον ἀφήνει καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τόσο πολὺ θερμὸς ἦταν μαζί καὶ ὀρμητικὸς. Διότι δὲν νόμιζε, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦσε εἰρήνη, ὅτι δὲν χρειαζόταν τὴν παρουσία του ἐκεῖ. Καὶ γιατί, λέγει, κάμνει αὐτὸ καὶ ἔρχεται, ἐνῶ ἐπικρατοῦσε εἰρήνη, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Παύλου; Διότι αὐτοὺς περισσότερο σέβονταν, καθόσον πολλὰς φορές παρουσιάσθηκαν μπροστά τους καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος θαυμάσθηκαν· ἐνῶ τὸν Παῦλο τὸν περιφρονοῦσαν καὶ περισσότερο ἐρεθίζονταν ἐναντίον του.

2. Εἶδες πῶς τὸν πόλεμο διαδέχεται εἰρήνη; μᾶλλον δέ, εἶδες τί ἔκανε ὁ πόλεμος ἐκεῖνος; Διεσκόρπισε τοὺς δημιουργοὺς τῆς εἰρήνης. Στὴν Σαμάρεια καταντροπιάσθηκε ὁ Σίμων⁵ ὁ μάγος· στὴν Ἰουδαία ἔγιναν τὰ σχετικά μὲ τὴ Σάπφειρα⁶. Δὲν ἦσαν λοιπόν, παρ' ὅτι ἐπικρατοῦσε εἰρήνη, τελείως ἤρεμα τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἦταν τέτοια ἡ εἰρήνη, ὥστε νὰ χρειάζονται οἱ πιστοὶ καὶ παρηγοριά. «Ἐνῶ δὲ ὁ Πέτρος περιόδευε ὅλα τὰ μέρη συνέβηκε νὰ κατεβῆ καὶ πρὸς τοὺς πιστοὺς ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Λύδδα»⁷. Ὡσὰν κάποιος στρατηγὸς περιερχόταν τίς τάξεις τοῦ στρατεύματος ἐπιθεωρώντας, ποῖο μέρος ἦταν συγκροτημένο, ποῖο ἦταν σὲ τάξη πορείας, ποῖο χρειαζόταν τὴν παρουσία του. Πρόσεχε ὅτι αὐτὸς παντοῦ περιτρέχει, καὶ παντοῦ πρῶτος θρίσκειται. Ὄταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεγῆ ὁ ἀπόστολος, αὐτὸς ἦταν πρῶτος, ὅταν ἔπρεπε νὰ μιλήσουν στοὺς Ἰουδαίους, ὅτι δὲν ἦταν μεθυσμένοι⁸, ὅταν ἔπρεπε νὰ θεραπεύσουν τὸ χωλό⁹, ὅταν ἔπρεπε νὰ μιλήσουν¹⁰, αὐτὸς πρωτοστατεῖ τῶν ἄλλων· ὅταν ἔπρεπε νὰ μιλήσουν πρὸς τοὺς ἄρχοντες¹¹, αὐτὸς ὁμιλεῖ ὅταν πρὸς τὸν Ἀνανία¹², ὅταν ἀπὸ τὴ σκιά γίνονταν θεραπείες¹³, αὐτὸς ἦταν πάντοτε πρωτοστάτης. Καὶ ὅπου μὲν ὑπῆρχε κίνδυνος, αὐτὸς ἦταν παρών, καθὼς καὶ ὅπου ἔπρεπε νὰ διευθετηθοῦν προβλήματα, ὅπου δὲ ὑπάρχει γαλήνη βρίσκονται ὅλοι μαζί· τόσο πολὺ δὲν ἀπαιτοῦσε τιμὴ μεγαλύτερη. Πάλι, ὅταν ἔπρεπε νὰ γίνει θαῦμα,

ζονα. Πάλιν, ὅτι θαυματουργῆσαι ἔδει, αὐτὸς προσηδᾶ· καὶ ἐνιαῦθα πάλιν οὗτος πονεῖ δι' ἑαυτοῦ, καὶ ὁδοιπορεῖ.

«Εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα, Αἰνέαν ὀνόματι, ἐξ ἐτιῶν ὀκτιῶ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτου, ὃς ἦν παραλελυμένος· καὶ
5 εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· Αἰνέα, ἰάται σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός· ἀνάσκηθι, καὶ σιρῶσον σεαυτῷ. Καὶ εὐθέως ἀνέστη». Καὶ διὰ τί μὴ ἀνέμεινε τὴν πίσιν τοῦ ἀνδρός, μηδὲ ἠρώτησεν εἰ βούλοιο θεραπευθῆναι; Μάλιστα μὲν οὖν καὶ πρὸς πολλῶν παρακλήσιν ἐγένετο τὸ θαῦμα. Ἐκούει γοῦν καὶ τὸ κέρδος ὄσον·
10 ἐπάγει γὰρ λέγων· «Καὶ εἶδον πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδαν καὶ τὸν Ἀσάροννα, οἵτινες ἐπέσιρξαν ἐπὶ τὸν Κύριον». Καλῶς οὕτως εἶπεν· ἐπίσημος γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ· ὄθεν καὶ ἔλεγχον δίδωσι τοῦ σημείου, τὸ ἄραι τὸν κραββάτον· οὐ γὰρ δὴ τῶν νοσημάτων ἀπήλλαιον μόνον, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑγείας παρεῖχον ἔτι καὶ ἰσχύν·
15 ἄλλως δὲ καὶ τότε οὕτω ἦσαν τεκμήρια τῆς οἰκείας παρασχόντες δυνάμεως, ὥστε εἰκότως οὐκ ἀπητεῖτο τὴν πίσιν ὁ ἀνὴρ, ἐπειδὴ οὐδὲ τὸν χῶλον ἀπήτησαν. Καθάπερ οὖν ὁ Χριστός, ἀρχόμενος τῶν σημείων, οὐκ ἀπῆτει πίσιν, οὕτως οὐδὲ οὗτοι· ἐν Ἱεροσολύμοις μὲν γὰρ εἰκότως ἢ πίσις αὐτῶν πρότερον ἀπητεῖτο· ὄθεν καὶ διὰ πίσιν,
20 ὅσοι συνείχοντο ἀσθενείαις, ταῖς ὁδοῖς ἐξεΐθεντο, ἵνα, ἐρχομένου δὴ Πέτρου, κἂν ἢ οκτιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν· πολλὰ γὰρ ἐγίνετο ἐκεῖ σημεῖα, ἐνιαῦθα δὲ τοῦτο πρῶτον συμβαίνει· τὰ μὲν γὰρ τῶν σημείων ὑπὲρ τοῦ τοῦς ἄλλους ἐπι-
25 σπάσασθαι ἐγίνετο, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς τῶν πιστευόντων παρακλήσεως.

Ἐν Ἰόππῃ δὲ τις ἦν μαθήτρια, ὀνόματι Ταβιδά, ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς. Αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔρ-

αὐτὸς τρέχει πρῶτος· καὶ σ' αὐτὴν ἔδω τὴν περίπτωσιν αὐτὸς πάλι ὑποφέρει καὶ ὀδοιπορεῖ.

«Βρῆκε ἐκεῖ κάποιον ἄνθρωπο, ποῦ ὀνομαζόταν Αἰνέας, καὶ ποῦ ἦταν κατάκοιτος στὸ κρεβάτι ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη, διότι αὐτὸς ἦταν παράλυτος. Καὶ εἶπε σ' αὐτὸν ὁ Πέτρος· Αἰνέα, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σὲ θεραπεύει· σηκώ καὶ στρώσε μόνος τὸ κρεβάτι. Καὶ ἀμέσως σηκώθηκε». Καὶ γιατί δὲν περίμενε νὰ ἐκδηλώσει τὴν πίστη του ὁ ἄνθρωπος, οὔτε τὸν ρώτησε, ἂν θὰ ἤθελε νὰ θεραπευθεῖ; Τὸ θαῦμα λοιπὸν αὐτὸ ἐγένετο πρό πάντων καὶ γιὰ τὴν παρηγοριὰ πολλῶν. Ἦκουε λοιπὸν καὶ πόσο ἦταν τὸ κέρδος· διότι προσθέτει τὰ ἑξῆς· «Καὶ εἶδαν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦσαν στὴ Λύδδα καὶ στὸν Ἀσσάρωνα, καὶ ἐπέστρεψαν στὸν Κύριο». Καλῶς μίλησε ἔτσι· διότι ὁ ἄνδρας ἦταν ἐπίσημος· γι' αὐτὸ καὶ σὰν ἀποδείξη τοῦ θαύματος παρουσιάζει τὴν δυνατότητά του νὰ σηκώσει τὸ κρεβάτι. Διότι οἱ ἀπόστολοι δὲν ἀπάλασσαν μόνον ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ μαζί μὲ τὴν ὑγεία παρεῖχαν σ' αὐτοὺς ἐπὶ πλέον καὶ τὴ σωματικὴ δύναμη. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ τότε δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμα ἀποδείξεις τῆς θαυματουργικῆς δυνάμεως, ὥστε δικαιολογημένα δὲν ζητήθηκε ἡ πίστη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ οὔτε ἀπὸ τὸ χλωλὸν ζήτησαν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Χριστὸς, ὅταν ἀρχίζει τὰ θαύματα, δὲν ζητοῦσε πίστη, ἔτσι οὔτε καὶ αὐτοί· διότι στὰ μὲν Ἱεροσόλυμα δικαιολογημένα ζητοῦνταν προηγουμένως ἡ πίστη αὐτῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ πίστη, ὅσοι κατέχονταν ἀπὸ ἀσθένειες, ἐκτίθονταν στοὺς δρόμους, ὥστε, ὅταν θὰ περνοῦσε ὁ Πέτρος, νὰ πέσει ἀκόμα καὶ ἡ σκιά του σὲ κάποιον ἀπ' αὐτούς¹⁴. καθόσον ἐκεῖ πολλὰ θαύματα γίνονταν, ἔδω ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο θαῦμα ποῦ συμβαίνει· διότι ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ θαύματα γίνονταν γιὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς ἄλλους, ἄλλα δὲ γιὰ παρηγοριὰ ἐκείνων ποῦ πίστευαν.

«Στὴν Ἰόππη δὲ ὑπῆρχε κάποια μαθήτρια τοῦ Ἰησοῦ, ποῦ λεγόταν Ταβιθά, καὶ ποῦ τὸ ὄνομα μεταφραζόμενον σημαίνει Δορκάς. Αὐτὴ ἔκανε πολλές ἀγαθοεργίες

γων καὶ ἐλεημοσυνῶν, ὧν ἐποίει. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέ-
 ραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. Λούσαντες δὲ
 αὐτήν, ἔθηκαν ἐν ὑπερώῳ. Ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης τῇ Ἰ-
 όπη, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέ-
 5 στείλαν δύο ἄνδρας πρὸς αὐτόν, παρακαλοῦντες μὴ δκνηῆσαι
 διελθεῖν ἕως αὐτῶν». Διὰ τί περιέμειναν ἀποθανεῖν; διὰ τί
 μὴ ἐσκόλη Πέτρος καὶ πρὸς τοῦτον; Ἀνάξιον ἡγοῦντο λοιπὸν
 φιλοσοφοῦντες ὑπὲρ τῶν τοιοούτων τοὺς μαθητὰς σκόλλειν,
 καὶ τοῦ κηρύγματος παρασπᾶν· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὅτι
 10 ἐγγὺς ἦν, ὥσπερ δεῖξαι ὅτι ἐν τάξει περέργου τοῦτο ἦτον,
 (μαθήτρια γὰρ ἦν), προηγουμένως δὲ οὐκ ἔτι. «Ἀνασιὰς δὲ
 Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς. Ὁν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς
 τὸ ὑπερῶον», (οὐ παρακαλοῦσι, ἀλλ' αὐτῷ ἐπιτρέπουσιν ἵνα
 ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν αὐτῇ χαρίσῃται. Οὕτως ἐνταῦθα πληροῦ-
 15 ται τὸ «ἐλεημοσύνη ρύεται ἐκ θανάτου»), «καὶ περιέσιθσαν
 αὐτόν πάσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι, καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας
 καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἡ Δορκάς». Ἐνθα
 προῦκειτο τεθνηκυῖα, τὸν Πέτρον ἀνάγουσι, τάχα οἰόμενοι
 πρὸς φιλοσοφίαν αὐτῷ τι χαρίζεσθαι. Εἶδες πόση ἐπίδοσις
 20 γέγονεν; Οὐ ἀπλῶς δὲ πρόσκειται τὸ ὄνομα τῆς γυναικός,
 ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι φερώνυμος ἦν, οὕτως ἐγρηγορυῖα καὶ
 νήφουσα, ὥσπερ δορκάς· πολλὰ γὰρ καὶ οἰκονομικῶς ὀνό-
 ματα τίθεται, ὡς πολλακίς πρὸς ὑμᾶς εἶπομεν.

«Πλήρης», φησὶν, «ἦν ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν,
 25 ὧν ἐποίει». Μέγα τῆς γυναικός τὸ ἐγκώμιον εἶ γε ἀμφότερα
 οὕτως ἐποίει, ὡς ἀμφοιτέρων εἶναι πεπληρωμένην. Δῆλον δὲ

καὶ ἐλεημοσύνες. Συνέβηκε δὲ κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες νὰ ἀσθενήσῃ καὶ νὰ πεθάνῃ. Ἐφοῦ δὲ τὴν ἔλουσαν καὶ τὴν ἐτοίμασαν, τὴν ἔβαλαν στὸ ἐπάνω διαμέρισμα τῆς οἰκίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις Λύδδα ἦταν κοντὰ στὴν Ἰόππη, μόλις ἄκουσαν οἱ μαθητὲς, ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι στὴν πόλις αὐτή, ἀπέστειλαν δύο ἄνδρες καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ μὴ διστάσῃ νὰ ἔλθῃ καὶ σ' αὐτούς». Γιατί περίμεναν νὰ πεθάνῃ; γιατί νὰ μὴ ἐνοχλοῦνταν ὁ Πέτρος καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο; Διότι πλέον, σκεπτόμενοι, θεωροῦσαν ἀνάξιο νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς μαθητὲς γιὰ τέτοια θέματα, καὶ νὰ τοὺς ἀποσποῦν ἀπὸ τὸ κήρυγμα· καθόσον καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγει, ὅτι ἡ Λύδδα ἦταν κοντὰ στὴν Ἰόππη, ὥστε νὰ δείξει, ὅτι ζητοῦσαν αὐτὸ σχεδὸν εὐκαιριακὰ (διότι ἦταν μαθήτρια), ἐνῶ προηγουμένως ὄχι. «Ἐφοῦ δὲ σηκώθηκε ὁ Πέτρος, μετέβηκε μαζὶ μὲ ἐκείνους· ὅταν δὲ ἔφθασε στὴν Ἰόππη, τὸν ἀνέβασαν στὸ ἀνώγειο» (δὲν τὸν παρακαλοῦν, ἀλλ' ἀφήνουν σ' αὐτὸν νὰ χαρίσῃ μόνος του τὴ ζωὴ σ' αὐτήν. Ἔτσι ἐδῶ πραγματοποιεῖται τὸ, «Ἡ ἐλεημοσύνη γλυτώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ θάνατο»¹⁵), «καὶ παρουσιάσθησαν σ' αὐτὸν ὅλες οἱ χῆρες ποὺ ἔκλαιγαν γιὰ τὸ θάνατό της καὶ ἔδειχναν τὰ ὑποκάμισα καὶ ἐπανωφόρια, ποὺ ἔκανε ἡ Δορκάς, ὅταν ἦταν μαζὶ τους». Ἐκεῖ, μπροστὰ ὅπου ἦταν τοποθετημένη νεκρή, ὀδηγοῦν τὸν Πέτρο· ἴσως ἐπειδὴ νόμιζαν, ὅτι παρέχουν σ' αὐτὸν τὴν εὐκαιρία γιὰ διδασκαλία. Εἶδες πόση πρόοδος εἶχε γίνει; Δὲν ἀναφέρεται δὲ ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθουμε, ὅτι ἐπάξια φέρει τὸ ὄνομα, ἔτσι ἀγρυπνοῦσε καὶ πρόσεχε, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Δορκάδα· διότι πολλὰ ὀνόματα καὶ σκόπιμα ἀναφέρονται, ὅπως πολλές φορές σᾶς εἶπα.

«Ἦταν πλήρης», λέγει, «ἀπὸ ἀγαθοεργίες καὶ ἐλεημοσύνες, ποὺ ἔκαμνε». Εἶναι μεγάλο τὸ ἐγκώμιο γιὰ τὴ γυναίκα αὐτή, ἐφόσον βέβαια καὶ τὰ δύο τὰ ἔκαμνε, ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι πλήρης καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Εἶναι φανερό, ὅτι

διτι πρώτον ἐκείνων, καὶ τότε τούτου ἐποιήσατο ἐπιμέλειαν. «Ὅσα ἐποίησεν», φησί, «μετ' αὐτῶν ἢ Δορκὰς οὐσα». Πολλὴ ἡ ταπεινοφροσύνη· οὐ γὰρ ὡσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ κοινῇ πάντες ἦσαν, πολὺν τῆς ἐλεημοσύνης ποιούμενοι λόγον. «Καὶ ἐκβαλὼν ἔξω
 5 πάντας ὁ Πέτρος, θεῖς τὰ γόνατα, προσηύξατο· καὶ ἐπισιρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· Ταβιδά, ἀνάστηθι. Ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισεν». Τί δήποτε πάντας ἐκβάλλει; Ὡστε μὴ συγχυθῆναι τοῖς δάκρυσι, μηδὲ διαταραχθῆναι. «Καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσηύξατο».
 10 Τοῦτο δεῖγμα ἐπιειταμένης εὐχῆς. «Δοὺς δὲ αὐτῇ», φησί, «χεῖρα». Ἐνταῦθα δείκνυσι κατὰ μέρος τὴν ζωὴν, εἴτα τὴν δύναμιν εἰσαγομένην, τὴν μὲν διὰ τοῦ ῥήματος, τὴν δὲ διὰ τῆς χειρὸς.

«Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν. Καὶ φωνήσας
 15 τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησαν αὐτήν ζῶσαν· τοῖς μὲν εἰς παράκλησιν, ὅτι τε ἀπέλαβον τὴν ἀδελφήν, καὶ ὅτι θαῦμα εἶδον, ταῖς δὲ εἰς προσιασίαν. «Γνωσιδὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον. Ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἰκανὰς μείναι αὐτὸν ἐν Ἰόππῃ
 20 παρὰ τινι Σίμωνι θυροεῖ».

3. Ὅρα τὸ ἄτυφον τοῦ Πέτρου καὶ τὸ ἐπιεικές, πῶς οὐ παρὰ ταύτη μένει, οὐδὲ παρὰ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἐπισήμων, ἀλλὰ παρὰ θυροεῖ, διὰ πάντων εἰς ταπεινοφροσύνην ἐνάγων, καὶ οὔτε τοὺς εὐτελεῖς αἰσχύνεσθαι ἀφριεῖς, οὔτε τοὺς μεγάλους ἐ-
 25 παίρεσθαι, ὅς καὶ διὰ τοῦτο ἔκρινε διελθεῖν, ἐπειδὴ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐδέοντο οἱ πιστεύσαντες. Ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. «Ἐπειράϊτο», φησί, «κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς». Οὐκ ἀναισχύντως προσῆλθεν, ἀλλ' ὑπεσιαλμένως. Μαθητὰς δὲ καλεῖ, καὶ τοὺς μὴ τελούντας εἰς τὸν χορὸν τῶν

πρῶτα ἐνδιαφέρθηκε γιὰ ἐκεῖνα καὶ μετὰ φρόντισε γι' αὐτό. «Ὅσα ἔκανε», λέγει, «ὅταν ἡ Δορκὰς ἦταν μαζί τους». Μεγάλη εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Διότι ὄχι ὅπως ἐμεῖς, ἀλλὰ ὅλοι μαζί ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη. «Καὶ ἀφοῦ δὲ ὁ Πέτρος ἔβγαλε ὄλους ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνώγειο, ὅπου ἦταν ἡ νεκρή, γονάτισε καὶ προσευχήθηκε· ὕστερα στράφηκε πρὸς τὸ νεκρὸ σῶμα καὶ εἶπε· Ταβιθά, σήκω ἐπάνω. Αὐτὴ ἄνοιξε τὰ μάτια της, καί, ὅταν εἶδε τὸν Πέτρο, ἀνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι της». Γιατὶ τέλος πάντων βγάζει ἔξω ὄλους; γιὰ νὰ μὴ συγκινηθεῖ ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ νὰ μὴ ταραχθεῖ. «Καὶ ἀφοῦ γονάτισε προσευχήθηκε». Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα παρατεταμένης προσευχῆς. «Καὶ ἀφοῦ», λέγει, «τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι». Ἐδῶ δείχνει ξεχωριστὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δύναμη ποὺ εἰσάγεται καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὸ χέρι του.

«Ἀφοῦ τῆς ἔδωκε ὁ Πέτρος τὸ χέρι, τὴν σήκωσε ὄρθια. Καὶ ἀφοῦ φώναξε τοὺς πιστοὺς καὶ τὶς χῆρες, τοὺς τὴν παρουσίασε ζωντανή»· στοὺς μὲν πιστοὺς γιὰ παρηγοριά, διότι παρέλαβαν πάλι τὴν ἀδελφή, καὶ διότι εἶδαν τὸ θαῦμα, στίς δὲ χῆρες γιὰ τὴν προστασία τους. «Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἰόππη καὶ πολλοὶ πίστεψαν στὸν Κύριο. Ἐμεινε δὲ ὁ Πέτρος ἀρκετὲς ἡμέρες στὴν Ἰόππη, στὸ σπίτι κάποιου Σίμωνα ποὺ ἦταν βυρσοδέψης».

3. Πρόσεχε τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ ἀγαθότητα τοῦ Πέτρου, πῶς δὲν μένει στὴν Ταβιθά, οὔτε σὲ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους, ἀλλὰ στὴν οἰκία κάποιου βυρσοδέψης, ὀδηγώντας μὲ ὅλα αὐτὰ στὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ δὲν ἀφήνει οὔτε τοὺς ἀπλοϊκοὺς νὰ ντρέπονται, οὔτε τοὺς σπουδαίους νὰ ὑπερηφανεύονται, καὶ ὁ ὁποῖος γι' αὐτὸ ἔκρινε, ὅτι ἔπρεπε νὰ περάσει ἀπὸ ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν χρειάζονταν τὴ διδασκαλία του. Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ λεχθέντα. «Προσπαθοῦσε», λέγει, «να πλησιάσει τοὺς μαθητές». Δὲν προσῆλθε σ' αὐτοὺς χωρὶς ντροπὴ, ἀλλὰ συνεσταλμένα. Μαθητές δὲ ὀνομάζει καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸ χορὸ τῶν

δώδεκα· διότι μαθηταὶ πάντες ἐκαλοῦντο ἰοῖε διὰ τὴν πολλὴν ἀρειήν· ἦν γὰρ ἡ εἰκὼν τῶν μαθητῶν δῆλη. «Καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν», φησὶν. Ὅρα πῶς ἐφοβοῦντο τοὺς κινδύνους, πῶς ἔτι τὸ δέος ἐνήκμαζε. «Βαρνάβας δέ, ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, ἤγαγε πρὸς τοὺς Ἀποσιόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς». Ἐμοὶ δοκεῖ ὁ Βαρνάβας ἄνωθεν αὐτῷ εἶναι φίλος· διὸ καὶ πάντα διηγεῖται τὰ κατ' αὐτόν. Οὐδὲν δὲ τούτων αὐτὸς λέγει· οἶμαι δὲ ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους οὐκ ἂν ἐξήνεγκεν ὑστερον, εἰ μὴ τις ἀνάγκη γέγονεν αὐτῷ.

10 «Καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ παρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδίδου θαρρεῖν. Ὅρας καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἄλλους προμηθευομένους, καὶ κατασκευάζοντας ὥστε αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ οὐδαμοῦ τέως ἀπολαύοντα αὐτὸν θείας ρο-

15 πῆς; Οὕτω γοῦν αὐτοῦ δεικνυται καὶ τὸ σφοδρόν. Ὡστε οὐ διὰ γῆς ἐμοὶ δοκεῖ τὴν πορείαν αὐτὸν ποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔπλει λοιπόν. Καὶ τοῦτο δὲ οἰκονομικῶς γίνεται εἰς τὸ αὐτόν καὶ ἐκεῖ κηρῦξαι. Ἄρα καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὸ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθεῖν οἰκονομικῶς, ἵνα μηκέτι ἀπισιῆ-

20 ται τὰ κατ' αὐτόν. «Ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς». «Καὶ εἶχον», φησὶν, «εἰρήνην αἱ Ἐκκλησίαι, οἰκοδομούμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου»· τουτέστιν, ἠῤῥησαν καὶ τὴν εἰρήνην αὐτὴν δήπου πρὸς ἑαυτήν, τὴν ὀντως εἰρήνην». Εἰκότως· σφόδρα γὰρ αὐτοὺς ὁ πόλεμος ἐ-

25 κάκωσεν ὁ ἔξωθεν. «Καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπληθύνοντο». Παρεκάλει αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα καὶ διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ χωρὶς δὲ τούτων καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον.

«Ἐγένετο δὲ Πείρον διερχόμενον κατελθεῖν πρὸς Λύδ-

δώδεκα· διότι ὅλοι τότε καλοῦνταν μαθητές, λόγω τῆς ἀρετῆς τους· καθόσον ἦταν φανερὴ ἡ εἰκόνα τῶν μαθητῶν. «Καὶ ὅλοι τὸν φοβοῦνταν», λέγει. Πρόσεχε πῶς φοβοῦνταν τοὺς κινδύνους, πῶς ἀκόμη ὁ φόβος ἦταν πολὺ ἀναπτυγμένος. «Ὁ Βαρνάβας ὅμως, ἀφοῦ παρέλαβε αὐτόν, τὸν ὁδήγησε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ διηγήθηκε σ' αὐτοὺς γι' αὐτόν». Ἐμένα μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ Βαρνάβας ἦταν ἀπὸ πρὶν φίλος του· γι' αὐτὸ καὶ διηγεῖται τὰ πάντα σχετικὰ μὲ αὐτόν. Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος δὲν λέγει τίποτε ἀπ' αὐτά· νομίζω δέ, ὅτι καὶ στοὺς ἄλλους δὲν θὰ ἀνέφερε τίποτε ἀργότερα, ἐὰν δὲν παρουσιαζόταν κάποια ἀνάγκη σ' αὐτόν. «Καὶ εἶχε συχνὴ ἐπικοινωνία ὁ Παῦλος μαζί τους στὰ Ἱεροσόλυμα, διατηρώντας στενοὺς δεσμοὺς μαζί τους καὶ μιλοῦσε μὲ θάρρος γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Αὐτὸ ἔδινε θάρρος καὶ στοὺς ἄλλους. Βλέπεις καὶ στὴ Δαμασκὸ καὶ ἔδω στὰ Ἱεροσόλυμα τοὺς ἄλλους νὰ προνοοῦν καὶ νὰ φροντίζουν, ὥστε, αὐτὸς νὰ φύγει, καὶ πουθενὰ στὴν ἀρχὴ δὲν ἀπολαμβάνει θεία βοήθεια; Ἔτσι λοιπὸν ἀποδεικνύεται ἡ ὀρμητικότητα τοῦ Παύλου. Ὡστε νομίζω πλέον ὅτι αὐτὸς κάμνει τίς πορεῖες, ὄχι μόνο ἀπὸ Ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ αὐτὸ γίνεται κατ' οἰκονομία, γιὰ νὰ κηρύξει καὶ ἐκεῖ. Ἄρα καὶ οἱ ἐπιβουλές ἐναντίον του, χάριν αὐτῶν ἔγιναν, καὶ ἡ ἄφιξή του στὰ Ἱεροσόλυμα κατ' οἰκονομία ἔγινε, γιὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλει κανένας πλέον γι' αὐτόν. «Μιλοῦσε καὶ συζητοῦσε μὲ τοὺς Ἰουδαίους, πού μιλοῦσαν ἑλληνικά. Καὶ εἶχαν εἰρήνη», λέγει, «οἱ ἐκκλησίαις, προόδευαν τὰ τῆς πίστεως καὶ ζοῦσαν μὲ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου»· δηλαδὴ αὔξησαν καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν ἐσωτερικὴν βέβαια, τὴν πραγματικὴν εἰρήνην. Δικαιολογημένα· διότι ὁ ἐξωτερικὸς πόλεμος τοὺς ἔκανε νὰ ὑποφέρουν πάρα πολὺ. «Καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἁγίου Πνεύματος πληθύνονταν». Παρηγοροῦσε αὐτοὺς τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ μὲ τὰ θαύματα, καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ χωρὶς αὐτά, καὶ τὸν καθένα ξεχωριστὰ.

Συνέβηκε δὲ ὁ Πέτρος, καθὼς περιόδευε, νὰ κατεβεῖ

δαν. Εὔρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπον κατακείμενον, καὶ εἶπεν αὐτῷ·
 Αἰνέα, ἰαταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός». Οὐκ ἐπιδεικνυμένου τὸ
 ῥῆμα, ἀλλὰ θαρροῦντος ὅτι ἔσται. Ἐμοὶ δὲ σφόδρα δοκεῖ ὅτι
 τούτῳ ἐπίστευσε τῷ ῥήματι ὁ ἀσθενῶν, καὶ γέγονεν ὑγιής.
 5 "Οἱ δὲ ἄνθρωπος, καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον· οὐ γὰρ εἶπεν, «Ἐν
 τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ», ἀλλ' ὡς σημεῖον μᾶλλον αὐτὸ διηγεῖται.
 «Εἶδον δὲ οἱ καιοικοῦντες Λύδδαν, καὶ ἐπέστρεψαν ἐπὶ Κύ-
 ριον». Ἄρα οὐ μάτην ἔλεγον ὅτι εἰς τὸ πείσαι καὶ παρακα-
 λέσαι τὰ θαύματα ἐτελεῖτο. «Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια,
 10 φηοῖν, ὀνόματι Ταβιδά. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις
 ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν». Εἶδες πανταχοῦ τὰ σημεῖα
 γινόμενα; Οὐχ ἀπλῶς ἀπέθανεν ἡ Ταβιδά, ἀλλ' ἐν ἀρρωστίᾳ
 γενομένη. Διὸ καὶ οὐ καλοῦσι Πέτρον, ἕως ὅτε ἐτελεύτησεν.
 «Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταί, ἀπέστειλαν παρακαλοῦντες μὴ
 15 ὀκνήσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν». "Ορα, δι' ἐτέρων πέμπουσι
 καὶ καλοῦσιν. Ὁ δὲ πείθεται καὶ ἤκει, οὐχ ὕβριν τὸ προᾶγμα
 νομίζων, τὸ κληθῆναι· οὕτω μέγα ἡ θλίψις ἀγαθόν· τοῦτο
 συγκροτεῖ τὰς ἡμετέρας ψυχάς. Οὐδαμοῦ κοπειὸς ἐκεῖ, οὐ-
 δαμοῦ θρηῆτος. «Λούσαντες αὐτήν», «ἔθηκαν ἐν ὑπερώῳ»·
 20 τουτέστι, τὰ ἐπὶ νεκρῷ πάντα ἐποίησαν.

«Ἀνασιὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς». Καὶ ἀνελθὼν
 εἰς τὸ ὑπερῶον, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο, καὶ ἐπιστρέψας
 πρὸς τὸ σῶμα εἶπε· Ταβιδά, ἀνάστηθι». Οὐ πάντα συγχωρεῖ
 ὁ Θεὸς μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας τὰ σημεῖα ἐργάζεσθαι. Τοῦ-
 25 το δὲ αὐτοῦς ὠφέλει· οὐ γὰρ δὴ μόνον τῆς τῶν ἄλλων ἐφρόν-
 τιζε σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν. Ὁ γοῦν τῆ σκιᾶ ἰσοῦ-
 τος θεραπεύων, νῦν ἰσοῦτα πρὸς τὸ ἐξανασιῆσαι ποιεῖ. Ἐ-
 σσι δὲ ὅπου καὶ ἡ πίστις τῶν προσιόντων συνήργει. Ταύτην

πρὸς τὴ Λύδδα. Βρῆκε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπο κατάκοιτο καὶ τοῦ εἶπε· «Αἰνέα, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σὲ θεραπεύει». Ὁ λόγος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀνθρώπου ποῦ ἐπιδεικνύεται, ἀλλὰ ποῦ ἔχει τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ λέγει. Ἐγὼ δὲ νομίζω πάρα πολὺ ὅτι ὁ ἀσθενὴς πίστεψε σ' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἔγινε ὑγιής. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦταν ὑπερήφανος, γίνεται φανερό καὶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς· διότι δὲν εἶπε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ σὰν θαῦμα μᾶλλον διηγεῖται αὐτό. «Εἶδαν ὅλοι, ὅσοι κατοικοῦσαν στὴ Λύδδα καὶ πίστεψαν στὸν Κύριο». Ἄρα δὲν ἔλεγα μάταια, ὅτι τὰ θαύματα γίνονταν γιὰ νὰ πιστέψουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ παρηγορηθοῦν. «Στὴν Ἰόππη δὲ ὑπῆρχε», λέγει, «κάποια μαθήτρια ποῦ λεγόταν Ταβιθά. Συνέβηκε κατὰ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες νὰ ἀσθενήσῃ αὐτὴ καὶ νὰ πεθάνῃ». Εἶδες ὅτι παντοῦ γίνονταν θαύματα; Δὲν πέθανε ἀπλῶς ἡ Ταβιθά, ἀλλ' ἀφοῦ ἀρρώστησε. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν καλοῦν τὸν Πέτρο, μέχρις ὅτου πέθανε. «Ὅταν δὲ ἄκουσαν οἱ μαθητὲς ἔστειλαν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ μὴ ἀμελήσῃ νὰ ἔλθῃ καὶ μέχρι σ' αὐτούς». Πρόσεχε ὅτι ἄλλους στέλνουν καὶ τὸν καλοῦν. Αὐτὸς δὲ πείθεται καὶ ἔρχεται, χωρὶς νὰ θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα προσβλητικό, ὅτι δηλαδὴ προσκλήθηκε· τόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἢ θλίψῃ· αὐτὸ σφυριλατεῖ τίς δικές μας ψυχές. Πουθενὰ ἐκεῖ δὲν ἀκούεται κοπετός, πουθενὰ θρῆνος. «Ἀφοῦ τὴν ἔλουσαν», λέγει, «τὴν τοποθέτησαν στὸ ἐπάνω μέρος τῆς οἰκίας»· δηλαδὴ ἔκαναν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ νεκρό.

«Ἀφοῦ σηκώθηκε ὁ Πέτρος, πῆγε μαζί τους· καὶ ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸ ὑπερῶο, γονάτισε καὶ προσευχήθηκε, καὶ ἀφοῦ στράφηκε πρὸς τὸ νεκρὸ σῶμα, εἶπε· Ταβιθά, σήκω». Δὲν ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς ὅλα τὰ θαύματα νὰ γίνονται μὲ τὴν ἴδια εὐκολία. Αὐτὸ δὲ ὠφελοῦσε αὐτούς. Διότι βέβαια δὲν φρόντιζε μόνο γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ μὲ τὴ σκιά του θεραπεύει τόσοις, τώρα κάνει τόσα γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσῃ. Σὲ μερικές περιπτώσεις δὲ καὶ ἡ πίστη αὐτῶν ποῦ προσέρχονταν, συντελοῦσε στὸ θαῦμα.

οὖν πρόωτην νεκρὰν ἀνίστησι, καλῶν ἐξ ὀνόματος, ἢ καὶ ὥσπερ ἐξ ὕπνου ἐγερεθεῖσα πρόωτον ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς, εἰτα εὐθύς, ἰδοῦσα τὸν Πέτρον, ἀνεκάθισε, καὶ τελευταῖον ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς ἀφῆς σιερεοῦται. Σὺ δέ μοι σκόπει τὸ κέρδος,

 5 πῶς πάλιν καὶ τὸν καρπὸν οὐ πρὸς ἐπίδειξιν ὄντα. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἐκβάλλει πάντας ἔξω, τὸν Διδάσκαλον κἄν τούτῳ μιμούμενος· ἔνθα γὰρ δάκρυα, τοιοῦτον μυστήριον οὐ δεῖ τελεῖσθαι· μᾶλλον δέ, ἔνθα θαύματα, οὐ δεῖ δάκρυα παρεῖναι. Ἀκούσατε, παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτόν τι γίνεται, ἀλλὰ

 10 καὶ ἐν τοῖς νῦν νεκροῖς μέγα τελεῖται μυστήριον. Εἶπε δὴ μοι, εἰ, καθημένων ἡμῶν, ἔπεμψεν ὁ βασιλεύς τινα, καλῶν εἰς τὰ βασίλεια, κλαίειν ἔδει καὶ θρηνεῖν; Ἄγγελοι πάρεισιν ἐξ οὐρανῶν ἀπεσιαλμένοι κἀκεῖθεν ἤκοντες, παρ' αὐτοῦ πεμφθέντες τοῦ βασιλέως τὸν σύνδουλον καλέσαι τὸν αὐτῶν,

 15 καὶ οὐ κλαίεις; Οὐκ οἶδας, οἷον μυστήριόν ἐστι τὸ γινόμενον; πῶς φρικτὸν καὶ φοβερόν, καὶ ὕμνων ἄξιον ὄντως καὶ χαρᾶς;

4. Βούλει μαθεῖν, ἵνα εἰδῆς ὅτι οὐχὶ δακρύων ὁ καιρὸς; Τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας μέγιστόν ἐστι τοῦτο μυστήριον. Ὡσπερ

 20 γὰρ τινα οἰκίαν ἀφιεῖσα πρόβεισιν ἢ ψυχῇ, πρὸς τὸν ἐναντιῆς ἐπειγομένη Δεσπότην, οὐ δὲ πενθεῖς; Οὐκοῦν, καὶ τιμιότητος τοῦ παιδίου, τοῦτο ποιεῖν ἐχρῆν· καὶ γὰρ τοῦτο τόκος ἐστίν, ἐκείνου βελτίων· πρόβεισι γὰρ ἐφ' ἕτερον φῶς, ἀπολύεται ὥσπερ ἀπὸ δεσμοτηρίου τινός, ὡς ἀπὸ ἀγῶνος ἔξεισι.

 25 Ναί, φησὶν· ἐπὶ μὲν τῶν εὐδοκίμων καλῶς ταῦτα λέγεις. Καὶ τί πρὸς σέ, ἄνθρωπε; οὐ γὰρ οὐδὲ ἐπὶ εὐδοκίμων τοῦτο ποιεῖς. Εἶπε δὴ μοι, τί τοῦ παιδίου καταγνώσθαι ἔχουσιν ἂν τοῦ μικροῦ; τίνος ἔνεκεν πενθεῖς αὐτό; τί τοῦ νεοφωτίστου; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸ αὐτὸ περιέσθη. Τίνος οὖν ἔνεκεν πεν-

 30 θεῖς αὐτόν; Οὐκ οἶδας ὅτι, καθάπερ ἥλιος καθαρὸς ἄνεισιν,

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη νεκρὴ, ποὺ ἀνασταίνει ὁ Πέτρος καλώντας αὐτὴν μὲ τὸ ὄνομά της· αὐτὴ δέ, σὰν νὰ σηκώθηκε ἀπὸ τὸν ὕπνο, πρῶτα ἄνοιξε τὰ μάτια, ἔπειτα, μόλις εἶδε τὸν Πέτρο, ἀνεκάθησε, καὶ τέλος πιάνοντας τὸ χέρι του, στηρίζεται. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσσεχε τὸ κέρδος, πῶς πάλι καὶ ὁ καρπὸς δὲν εἶναι πρὸς ἐπίδειξη. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ βγάζει ὄλους ἔξω, μιμούμενος καὶ σ' αὐτὸ τὸ διδάσκαλο. Διότι ὅπου ὑπάρχουν δάκρυα, δὲν πρέπει νὰ τελεῖται τέτοιο μυστήριον, μᾶλλον δέ, ὅπου γίνονται θαύματα, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν δάκρυα. Ἀκούσατε, παρακαλῶ, ἂν καὶ δὲν γίνεται κάτι παρόμοιον, ἐν τούτοις καὶ στοὺς σημερινούς νεκρούς τελεῖται μεγάλο μυστήριον. Πές μου, λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ἂν, ἐνῶ καθόμαστε, ἔστεινε ὁ βασιλιάς κάποιον καὶ μᾶς καλοῦσε στὰ ἀνάκτορα, ἔπρεπε νὰ κλαῖμε καὶ νὰ θρηνοῦμε; Ἄγγελοι ἐμφανίζονται ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐρχόμενοι, σταλμένοι ἀπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα γιὰ νὰ καλέσουν τὸ σύνδουλόν τους, καὶ ἐσύ κλαῖς; Δὲν γνωρίζεις πόσο σπουδαῖο μυστήριον εἶναι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται, πόσο φρικτὸ καὶ φοβερό, καὶ ποὺ ἀξίζει πράγματι ὕμνους καὶ χαρές;

4. Θέλεις νὰ μάθεις, γιὰ νὰ γνωρίζεις, ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ δάκρυα; Ὁ θάνατος εἶναι μέγιστον μυστήριον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι, σὰν νὰ ἀφήνει κάποια κατοικία, προχωρεῖ ἡ ψυχὴ βιαστικῆ πρὸς τὸν Κύριόν της, σὺ δὲ πενθεῖς; Λοιπὸν ἔπρεπε αὐτὸ νὰ κάμνει κανένας καὶ ὅταν γεννιέται τὸ παιδί· καθόσον καὶ ὁ θάνατος εἶναι γέννηση ἀνώτερη ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι ἡ ψυχὴ προχωρεῖ σὲ ἄλλο φῶς, ἀπολύεται σὰν ἀπὸ φυλακῆ, ἐξέρχεται σὰν ἀπὸ ἀγῶνα. Ναί, λέγει, γιὰ μὲν τοὺς ἀγαθοὺς καλὰ τὰ λέγεις αὐτά. Καὶ ποιά σημασία ἔχει αὐτὸ γιὰ σένα, ἄνθρωπε; διότι, σὺ οὔτε γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς τὸ κάνεις αὐτό. Πές μου λοιπὸν γιὰ ποῖο πράγμα θὰ μπορούσες νὰ κατακρίνεις τὸ νεοφώτιστον; διότι καὶ ἐκεῖνος σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν βρίσκεται. Γιατί λοιπὸν πενθεῖς αὐτόν; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως ὁ καθαρὸς ἥλιος ἀνέρχεται, ἔτσι καὶ

οὔτιω καὶ ψυχῇ, σῶμα ἀπολείπουσα μετὰ καθαροῦ συνειδότης, λάμπει φαιδρόν; Οὐχ οὔτιω βασιλέα ἐπιβαίνοντα πόλεως μετὰ ἰοσαύτης ἔστι σιγῆς ἰδεῖν, ὡς ψυχὴν ἀφεῖσαν σῶμα, καὶ μετὰ ἀγγέλων ἀπιούσαν. Ἐννόησον τίς ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἐν οἷα
 5 ἰότε ἐκπλήξει γίνεται, ἐν οἷω θαύμαι, ἐν οἷα ἡδονῇ! Τί πενθεῖς; εἶπέ μοι μὴ γὰρ ἐπὶ ἁμαρτωλῶν τοῦτο μόνον ποιεῖς; Εἶθε τοῦτο ἦν, καὶ οὐκ ἂν ἐκώλυσα τὰ πένθη! εἶθε τοιοῦτος ὁ σκοπὸς ἦν! Οὗτος ὁ θρηῆνος ἀποσιολικός, οὗτος ὁ θρηῆνος καὶ Δεσποτικός· ἔκλαυσε γὰρ καὶ Ἰησοῦς τὴν Ἱερουσα-
 10 λήμ. Ἐβουλόμην τοῦτω διηρηθῆναι τῷ νόμῳ τὰ πένθη. Ὅταν δὲ ἀνακαλούμενος ρήματα λέγῃς καὶ συνήθειαν καὶ προσοσιαίαν, οὐχὶ διὰ τοῦτο πενθεῖς, ἀλλὰ σκήπη.

Πένθησον, στέναξον τὸν ἁμαρτωλόν, καὶ ἐγὼ κατὰξω δάκρυα, καὶ ἐγὼ σοῦ μᾶλλον, ὄσῳ καὶ μείζονι τιμωρίᾳ ὑπεύθυνος ὁ τοιοῦτος· καὶ ἐγὼ θρηνησῶ μετὰ τοιούτου σκοποῦ. Οὐ σὲ δὲ μόνον τὸν τοιοῦτον δεῖ θρηνεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν καὶ τοὺς ἀπαντιῶντας, καθάπερ τοὺς ἐπὶ θάνατον ἐπαγομένους· ὄντως γὰρ θάνατος οὗτός ἐστι πονηρός, ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἀλλὰ τὰ ἄνω καίτω γεγένηται. Οὗτος ὁ θρηῆνος
 20 καὶ φιλοσοφίας ἐστί, καὶ διδασκαλίαν ἔχει πολλήν, ἐκεῖνος δὲ μικροψυχίας. Εἰ ἐθρηνοῦμεν τοῦτον τὸν θρηῆνον ἅπαντες ζῶντας ἂν αὐτοὺς διωρθώσαμεν. Ὡσπερ οὖν, εἰ κύριος ἦς φάρμακα ἐπενεγκεῖν, κωλύοντα τὸν θάνατον ἐκεῖνον τὸν σωματικόν, ἐποίησας ἂν, οὔτιω καὶ νῦν, εἴ γε τοῦτον ἐθρήνεις
 25 τὸν θάνατον, ἐκώλυσας ἂν καὶ ἐπὶ σοῦ, καὶ ἐπ' ἐκείνου τοῦτο γενέσθαι. Νῦν δὲ αἰνιγμὰ ἐστὶ τὸ γινόμενον κυρίους μὲν ὄντας μὴ συγχωρῆσαι τοῦτον ἐπελθεῖν, ἀφεῖναι γενέσθαι, γενόμενον δὲ πενθεῖν. Ὅντως θρηῆνων ἄξιοι, διὰν παρα-

ή ψυχή, ἀφοῦ ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα μὲ καθαρὴ συνείδηση, λάμπει μὲ φαιδρότητα; Δὲν εἶναι δυνατό νὰ δεῖς βασί-
 λέα μὲ τόση σιγὴ νὰ εἰσέρχεται στὴν πόλη, μὲ ὄση ψυχὴ
 νὰ ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα καὶ νὰ ἀπέρχεται μὲ τοὺς ἀγ-
 γέλους. Σκέψου ποιά εἶναι ἡ ψυχὴ, ἀπὸ ποιά ἔκπληξη
 καταλαμβάνεται, ἀπὸ ποῖο θαυμασμὸ καὶ ἀπὸ ποιά εὐχα-
 ρίστησι. Τί πενθεῖς; πὲς μου· μήπως τὸ κάνεις αὐτὸ μόνο
 γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς; μακάρι αὐτὸ νὰ ἦταν καὶ δὲν θὰ
 ἐμπόδιζα τὰ πένθη· μακάρι νὰ ἦταν τέτοιος ὁ σκοπός·
 ὁ θρῆνος αὐτὸς εἶναι ὁ ἀποστολικός, ὁ θρῆνος αὐτὸς
 εἶναι Δεσποτικός· διότι καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐκλαυσε τὴν Ἱερου-
 σαλήμ. Θὰ ἤθελα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ χωρίζονται τὰ
 πένθη. "Ὅταν δὲ ἀνακαλούμενος στὴν ἡρεμία ἐπικαλεῖσαι
 λόγους καὶ συνήθεια καὶ φροντίδα γιὰ τὸ νεκρὸ, δὲν
 πενθεῖς γι' αὐτὸ, ἀλλὰ προσποιεῖσαι.

Πένθησε, στέναξε γιὰ τὸν ἀμαρτωλό, καὶ ἐγὼ θὰ
 χύσω δάκρυα, καὶ ἐγὼ θὰ δακρύσω τόσο περισσότερο
 ἀπὸ ἐσένα, ὅσο ὁ ἀμαρτωλὸς εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ μεγα-
 λύτερη τιμωρία. Καὶ ἐγὼ θὰ θρηνήσω μὲ τέτοιο σκοπὸ.
 Δὲν πρέπει δὲ σὺ μόνο νὰ θρηνεῖς τὸν ἀμαρτωλό, ἀλλὰ
 καὶ ὅλη ἡ πόλη καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν συναντοῦν στὸ
 δρόμο, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ἐκείνους ποὺ ὀδη-
 γοῦνται γιὰ θάνατο. Διότι πράγματι ὁ θάνατος αὐτὸς
 τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι κακός. Ἄλλ' ἔχουν γίνεи ὅλα ἄνω
 κάτω. Αὐτὸς ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἀμαρτωλό εἶναι δεῖγμα
 φιλοσοφίας καὶ παρέχει πολλὴ διδασκαλία, ἐκεῖνος δὲ
 εἶναι δεῖγμα μικροψυχίας. Ἐὰν θρηνούσαμε ὅλοι αὐτὸ τὸ
 θρῆνο θὰ κατορθώναμε νὰ διορθώσουμε αὐτούς, ἐν ὄσω
 ζοῦσαν. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ἂν μπορούσες νὰ κατα-
 σκευάσεις φάρμακα, ποὺ θὰ ἐμπόδιζαν τὸ θάνατο ἐκεῖνο τὸ
 σωματικὸ, θὰ τὸ ἔκαμνες, ἔτσι καὶ τώρα, ἐὰν θέβαια
 θρηνούσες αὐτὸ τὸ θάνατο, θὰ ἐμπόδιζες νὰ γίνεи αὐτὸ καὶ
 γιὰ σένα καὶ γιὰ ἐκεῖνον. Τώρα δὲ εἶναι αἰνιγμα αὐτὸ ποὺ
 γίνεται· ἐνῶ ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ μὴ ἐπιτρέψουμε νὰ
 συμβεῖ αὐτὸς ὁ θάνατος, τὸν ἀφήνουμε νὰ συμβεῖ, ὅταν
 δὲ συμβεῖ, πενθοῦμε. Πράγματι θὰ εἶναι ἄξιοι θρῆνων.

σιῶσι τῷ θήμαι τοῦ Χριστοῦ! οἷα ἀκούσονται ῥήματα; οἷα πείσονται πράγματα; Εἰκὴ ἔζησαν οὗτοι· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ. Καὶ ἐπὶ τούτων εὐκαιρον εἶπεῖν «Συμφέρον ἦν αὐτοῖς, εἰ οὐκ ἐγεννήθησαν»· τί γὰρ ὄφελος, 5 εἰπέ μοι, ἰσοοῦτον ἀναλῶσαι χρόνον ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς; Εἰ γὰρ εἰκὴ μόνον ἀνάλωτο, οὐκ ἂν ἤρκεσεν ἡ ζημία.

Εἰπέ μοι, εἴ τις μισθωτὸς γενόμενος εἴκοσιν ἔτη κατακόπιοιτο εἰκὴ, οὐ κλαύσεται καὶ θρηγήσει, καὶ δόξει πάντων 10 ἐλεεινότερος εἶναι; Καὶ οὗτος πᾶσαν τὴν ζωὴν εἰκὴ κατεκόπη, οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἔζησεν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῇ τρυφῇ, τῇ ἀσελγείᾳ, τῇ πλεονεξίᾳ, τῇ ἁμαρτίᾳ, τῷ διαβόλῳ. Τοῦτον οὖν οὐ θρηγήσομεν; εἰπέ μοι οὐ πειρασόμεθα τῶν κινδύνων ἐξαρπάσαι; Ἔστι γάρ, ἔστιν, ἐὰν θέλωμεν, κούφην αὐτῷ γενέσθαι τὴν 15 κόλασιν. Ἄν οὖν εὐχὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῶμεν συνεχεῖς, ἂν ἐλεημοσύνην διδῶμεν κἂν ἐκεῖνος ἀνάξιος ᾖ, ἡμᾶς ὁ Θεὸς δυσοπήσεται. Εἰ διὰ Παῦλον εἰτέρους διέσωσε, καὶ δι' ἄλλους ἄλλων φείδεται, πῶς οὐχὶ καὶ δι' ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάσεται; Ἐκ τῶν ἐκείνου χρημάτων, ἐκ τῶν σῶν, ὅθεν 20 ἂν θέλης, βοήθησον· ἐπίστιαξον ἔλαιον, μᾶλλον δὲ ὕδωρ. Οὐκ ἔχει ἐλεημοσύνας οἰκειὰς ἐπιδείξασθαι; Κἂν συγγενικάς. Οὐκ ἔχει τὰς ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένας; Κἂν τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ. Οὕτω μετὰ παρηγορίας αὐτὸν παραιτήσεται ἴοιτε ἢ γυνή, λύτρον ὑπὲρ αὐτοῦ καιαθεμένη. Ὅσῳ πλειόνων γέγονεν ἁμαρτημάτων ὑπεύθυνος, τοσοῦτω μείζονως αὐτῷ δεῖ τῆς ἐλεημοσύνης. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἴσην ἔχει τὴν ἰσχὺν νῦν, ἀλλ' ἐλάτιω πολλῷ· αὐτὸ γὰρ ἐστὶν ἴσον, αὐτὸν τινα ποιῆσαι, καὶ ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὡς οὖν ἐλάτινος οὔσης, οὐ-

ὅταν θὰ σταθοῦν μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ! ποιά λόγια θ' ἀκούσουν; ποιές τιμωρίες θὰ ὑποστοῦν; Ἐσκοπα ἔζησαν αὐτοί· μᾶλλον δὲ ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ καὶ γιὰ κακό. Καὶ γι' αὐτοὺς εἶναι εὐκαιρία νὰ ποῦμε· «θὰ ἦταν συμφέρον σ' αὐτοὺς, ἐὰν δὲν εἶχαν γεννηθεῖ»¹⁶. Διότι, πές μου, ποιὸ τὸ ὄφελος νὰ δαπανήσουν τόσο χρόνο γιὰ κακὸ τῆς κεφαλῆς τους; Γιατί, ἂν μόνο ἄσκοπα ξοδεύονταν ὁ χρόνος, δὲν θὰ ἦταν τόσο μεγάλη ἡ ζημιά.

Πές μου, ἂν κάποιος, ποὺ ἔγινε μισθωτὸς γιὰ εἴκοσι χρόνια, συνέβαινε νὰ καταπονηθεῖ ἄσκοπα, δὲν θὰ κλάψει καὶ θὰ θρηνήσει καὶ δὲν θὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ἐλεεινότερος ἀπ' ὅλους; Καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς σ' ὅλη τὴ ζωὴ του καταπονήθηκε ἄσκοπα, καὶ οὔτε μιὰ ἡμέρα ἔζησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γιὰ τὴν τρυφή, τὴν ἀσέλγεια, τὴν πλεονεξία, τὴν ἁμαρτία, τὸν διάβολο. Αὐτὸν λοιπὸν δὲν θὰ θρηνήσουμε, πές μου· δὲν θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸν ἀρπάξουμε μέσα ἀπὸ τοὺς κινδύνους; Διότι εἶναι δυνατό, εἶναι δυνατό ἂν θέλουμε, νὰ γίνει ἐλαφριά ἢ τιμωρία σ' αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν κάμνουμε συνεχεῖς προσευχὲς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἂν δίνουμε ἐλεημοσύνη, καὶ ἂν ἀκόμα ἐκεῖνος εἶναι ἀνάξιος, ὁ Θεὸς θὰ δείξει τὸ ἔλεός του σ' αὐτόν. Ἐὰν γιὰ χάρη τοῦ Παύλου διέσωσε ἄλλους καὶ γιὰ χάρη ἄλλων δείχνει εὐσπλαχνία γιὰ ἄλλους, πῶς δὲν θὰ κάνει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ μᾶς; Ἀπὸ τὰ χρήματα ἐκείνου, ἀπὸ τὰ δικά σου, ἀπὸ ὅπου θέλεις, βοήθησε· πρόσφερε λάδι, μᾶλλον δὲ νερό. Δὲν ἔχει δικές του ἐλεημοσύνες νὰ ἐπιδείξει; Ὡς εἶναι συγγενικές. Δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει τίς δικές του ἐλεημοσύνες; Ὡς δείξει ἐκεῖνες ποὺ ἔγιναν γι' αὐτόν. Ἐτσι ἢ σύζυγός του μὲ θάρρος θὰ παρακαλέσει τὸ Θεὸ γι' αὐτόν, ἐφόσον κατέθεσε λύτρο γι' αὐτόν. Ὅσων περισσοτέρων ἁμαρτημάτων εἶναι ὑπεύθυνος, τόσο μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπὸ ἐλεημοσύνη ὑπάρχει γι' αὐτόν. Ὅχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ διότι τώρα ἡ ἐλεημοσύνη δὲν ἔχει τὴν ἴδια δύναμη, ἀλλὰ πολὺ μικρότερη. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, νὰ κάνει κάποιος ἐλεημοσύνη αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ νὰ κάνει αὐτὴν ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅσο λοι-

τω τῷ πλήθει μεγίστην ποιῶμεν αὐτήν. Μὴ περὶ σήματα, μὴ περὶ ἐνιάφια ἀσχολώμεθα. Περίσποιησον χήρας· ἰοῦτο ἐνιάφιον μέγιστον. Εἶπε ἰοῦνομα· πάσας κέλευσον ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὰς δεήσεις καὶ τὰς ἰκετηρίας· δυσωπήσει τοῦτο τὸν
 5 Θεόν, εἰ καὶ μὴ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἕτερος αἴτιος γίνεται τῆς ἐλεημοσύνης. Καὶ τοῦτο δόγμα τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐστί. Χῆραι, περισειῶσαι καὶ θακρούουσαι, οὐχὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος δύνανται ἐξαοπάσαι θανάτου. Πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν ὑφ' ἐτέρων δι' αὐτοὺς γεγενημέ-
 10 ρων ἐλεημοσυνῶν ἀπώναντο· εἰ γὰρ καὶ μὴ τέλεον, ἀλλ' ὅμως παραμυθίαν εὐρὴν τινα· ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, πῶς τὰ παιδιά σώζεται; καίτοι γε ἐκεῖ οὐδὲν αὐτὰ εἰσφέρει, ἀλλ' οἱ γονεῖς τὸ πᾶν καὶ γυναιξὶν ἐχαρίσθη παιδιά πολλάκις, οὐδὲν αὐτὰ εἰσενεγκόντα. Πολλὰς ἡμῖν ὁ Θεὸς τοῦ σώζεσθαι
 5 δέδωκεν ὁδοὺς, μόνον μὴ ἀμελῶμεν.

5. Τί οὖν, ἂν τις πένης ᾗ; φησί. Πάλιν ἐρῶ, τὸ πολὺ τῆς ἐλεημοσύνης οὐκ ἐκ τῶν διδομένων κρίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προαιρέσεως. Μόνον μὴ δῶς ἔλαιον τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ πᾶν ἐξέτισας. Τί οὖν, φησὶν, ἂν ἔρημος ᾗ
 10 καὶ ξένος, καὶ μηδένα ἔχη; Διατί γὰρ μηδένα ἔχει; εἶπέ μοι. Τοῦτω αὐτῷ δίδωσι δίκην, διὸ μηδένα οὐτιῶ φίλον, οὕτως ἐνάρειον ἔχει. Τοῦτο οὖν γίνεται, ἵνα, κἄν, αὐτοὶ μὴ ὦμεν ἐνάρειοι, σπουδάζωμεν ἐτέρους καὶ φίλους ἐναρέτους ἔχειν, καὶ γυναῖκα, καὶ υἱόν, ὡς καρπούμενοί τι καὶ δι' αὐ-
 5 τῶν· μικρὸν μὲν καρπούμενοι, καρπούμενοι δὲ ὅμως. Ἄν σπουδάσης μὴ πλουτιῦσαν, ἀλλ' εὐλαβῆ γυναῖκα ἀγαγέσθαι, ταύτης ἀπολαύση τῆς παραμυθίας· ὁμοίως, ἂν σπουδάσης μὴ πλουτιῦντα υἱόν καταλιπεῖν, ἀλλ' εὐλαβῆ, καὶ θυγάτριον σε-

πὸν μικρότερη εἶναι αὐτή, τόσο μεγαλύτερη κατὰ τὸ ποσὸ ἄς τὴν προσφέρνουμε. "Ἄς μὴ ἀσχολούμαστε μὲ σημεῖα τάφων καὶ μὲ ἐντάφια. Προσιάτεψε τις χῆρες· αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἐντάφιο. Πὲς τὸ ὄνομα· Ζήτησε νὰ κάνουν ὅλες τις δεήσεις καὶ τις ἰκεσίες ὑπὲρ αὐτοῦ· θὰ ἐξευμενίσαι αὐτὸ τὸ Θεό, ἂν καὶ δὲν ἔγινε ἀπ' αὐτὸν ἡ ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ἄλλος γίνεται αἴτιος ἐλεημοσύνης γι' αὐτόν. Καὶ αὐτὸ εἶναι νόμος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Χῆρες, ποὺ στέκονται γύρω καὶ ποὺ κλαῖνε, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν παρόντα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν μέλλοντα θάνατο μποροῦν νὰ διασώσουν κάποιον. Πολλοὶ ἄνθρωποι ὠφελήθηκαν ἀπὸ τις ἐλεημοσύνες ποὺ ἔγιναν ἀπὸ ἄλλους. Διότι, ἂν καὶ ὄχι τελείως, ὅμως βρῆκαν κάποια παρηγορία· διότι, ἐὰν δὲν συμβαίνει αὐτό, πῶς σώζονται τὰ παιδιὰ; ἂν καὶ αὐτὰ βέβαια τίποτε δὲν συνεισφέρουν, ἀλλὰ οἱ γονεῖς συνεισφέρουν τὸ πᾶν· καὶ στίς γυναῖκες πολλές φορές χαρίσθηκαν παιδιὰ, ποὺ δὲν πρόσφεραν αὐτὰ τίποτε. Πολλοὺς δρόμους μᾶς ἔχει δώσει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία μας, μόνο νὰ μὴν ἀμελοῦμε.

5. Τί λοιπόν, λέγει, μπορεῖ νὰ προσφέρει κάποιος ἂν εἶναι φτωχός; Πάλι θὰ πῶ, τὸ μέγεθος τῆς ἐλεημοσύνης δὲν κρίνεται μόνο ἀπὸ τὸ ποσὸ ἐκείνων, ποὺ προσφέρονται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ διάθεση. Μόνο μὴ δώσεις λιγώτερο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μπορεῖς νὰ προσφέρεις, καὶ τὸ πᾶν ἐκπλήρωσες. Τί λοιπόν, λέγει, ἂν κάποιος εἶναι ἔρημος καὶ ξένος καὶ δὲν ἔχει κανένα; ἀλλὰ γιατί δὲν ἔχει κανένα; πὲς μου. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τιμωρεῖται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κανένα τόσο φίλο, τόσο ἐνάρετο. Αὐτὸ λοιπόν νὰ γίνεται, καὶ ἂν οἱ ἴδιοι δὲν εἴμαστε ἐνάρετοι, νὰ φροντίζουμε νὰ ἔχουμε σύντροφους καὶ φίλους ἐνάρετους, καὶ γυναῖκα καὶ υἱό, ὥστε νὰ ὠφεληθοῦμε κάτι καὶ ἀπ' αὐτούς· μικρὴ μὲν ὠφέλεια εἶναι, ὅμως εἶναι ὠφέλεια. "Ἄν φροντίσεις νὰ ἀποκτήσεις σύζυγο γυναῖκα ὄχι πλούσια, ἀλλὰ εὐλαβή, θὰ ἀπολαύσεις αὐτὴ τὴν παρηγοριά. "Ὅμοια, ἂν φροντίσεις ν' ἀφήσεις, ὄχι πλούσιο υἱό, ἀλλ' εὐλαβή, καὶ κόρη σεμνή, καὶ τότε θὰ ἀπολαύσεις αὐτὴν τὴν παρη-

μνόν, καὶ οὕτω ταύτης ἀπολαύση τῆς παραμυθίας. Ἄν ταῦτα σπουδάσης, καὶ αὐτὸς ἔση τοιοῦτος. Καὶ τοῦτο μέρος ἀρειτῆς, τὸ τοιοῦτους αἰρεῖσθαι καὶ φίλους, καὶ γυναῖκα καὶ παιδιά.

- 5 Οὐκ εἰκῆ προσφοραὶ ὑπὲρ τῶν ἀπελθόντων γίνονται, οὐκ εἰκῆ ἰκειηραὶ, οὐκ εἰκῆ ἐλεημοσύναι· ταῦτα πάντα τὸ Πνεῦμα διέταξε, δι' ἀλλήλων ἡμᾶς ὠφελεῖσθαι βουλόμενον. Ὅρα γάρ. Ὁφελεῖται ἐκεῖνος διὰ σοῦ, ὠφελῆ οὐ δι' ἐκεῖνον· κατεφρόνησας χρημάτων, προαχθεὶς ἐργάσασθαι τι γενναῖον·
- 10 καὶ οὐδ' αὐτῷ τῆς σωτηρίας, καὶ αὐτὸς σοὶ τῆς ἐλεημοσύνης γέγονεν αἴτιος. Μὴ ἀμφίβαλλε δι' καρπώσεταιί τι χρησιόν. Οὐχ ἀπλῶς ὁ διάκονος βοᾷ· «ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων, καὶ τῶν τὰς μνείας ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελουμένων»· οὐχ ὁ διάκονός ἐστιν ὁ ταύτην ἀφίεις τὴν φωνήν, ἀλλὰ τὸ
- 5 Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸ δὲ χάρισμα λέγω. Τί λέγεις; Ἐν χερσὶν ἢ θυοῖα, καὶ πάντα πρόκειται ἠντιρεπισομένα, πάρεσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, πάρεσιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μετὰ τοσαύτης φρίκης ἐσιήκασιν ἅπαντες, παρεσιήκασιν ἐκεῖνοι βοῶντες, πάντων σιγῶντων, καὶ ἡγῆ ἀπλῶς γίνεσθαι τὰ γινόμενα;
- 0 Οὐκοῦν καὶ τὰ ἄλλα ἀπλῶς, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν ἱερέων προσφερόμενα, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πληρώματος; Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ πάντα μετὰ πίστεως γίνεται.

Τί οἶει τὸ ὑπὲρ μαρτύρων προσφέρεσθαι, τὸ κληθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ; Καὶ μάρτυρες ὧσι, καὶ ὑπὲρ μαρτύρων, μεγάλη

5 τιμὴ τὸ ὀνομασθῆναι, τοῦ Δεσπότου παρόντος, τοῦ θανάτου ἐπιτελουμένου ἐκείνου, τῆς φρικτῆς θυοῖας, τῶν ἀφάτων μυστηρίων· καθάπερ γάρ, καθημένου τοῦ βασιλέως, ὅσα ἂν τις βούληται, ἀνύει, ἐγεροθέντος δέ, ὅσα ἂν λέγη, εἰκῆ ἐρεῖ, οὕτω καὶ τότε, ἕως ἂν πρόκειται τὰ τῶν μυστηρίων, πᾶσι τιμὴ

γοριά. "Αν φροντίσεις γι' αυτά, και σὺ ὁ ἴδιος θὰ γίνεις ἐνάρετος. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀρετῆς, τὸ νὰ ἐκλέγεις δηλαδὴ ἐνάρετους, καὶ φίλους καὶ γυναῖκα καὶ παιδιά.

Δὲν γίνονται ἄσκοπα οἱ προσφορὰς γι' αὐτοὺς ποὺ πέθαναν, οὔτε οἱ ἰκεσίες, οὔτε οἱ ἐλεημοσύνες· ὅλα αὐτὰ τὸ Πνεῦμα τὰ διέταξε, θέλοντας νὰ ὠφελοῦμαστε ἐμεῖς μεταξὺ μας. Διότι πρόσεχε. Ὁφελεῖται ἐκεῖνος μὲ τὴ βοήθειά σου, ὠφελῆσαι σὺ ἔξ αἰτίας ἐκείνου· περιφρόνησες τὰ χρήματα, ἀφοῦ ἀποφάσεις νὰ ἐπιτελέσεις κάτι τὸ σπουδαῖο· καὶ ἐσὺ ἔγινες αἴτιος τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖνος γιὰ σένα ἔγινε αἴτιος ἐλεημοσύνης. Νὰ μὴ ἀμφιβάλλεις, ὅτι θὰ ἀποκομίσεις κάποια ὠφέλεια. Δὲν ἀναφωνεῖ ἄσκοπα ὁ διάκονος, «Ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἔχουν κοιμηθεῖ ἐν Χριστῷ, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ κάνουν τὸ μνημόσυνο γι' αὐτοὺς»· δὲν εἶναι ὁ διάκονος ἐκεῖνος, ποὺ ἀναφωνεῖ αὐτά, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο· αὐτὸ δὲ ἐγὼ τὸ λέγω χάρισμα. Τί λέγεις; Στὰ χέρια του εἶναι ἡ θυσία καὶ ὅλα βρίσκονται ἐνώπιόν του τακτοποιημένα· παραβρίσκονται ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, παραβρίσκεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· μὲ τόση φρίκη στέκονται ὅλοι· παραστέκονται ἐκεῖνοι ψάλλοντας, ἐνῶ ὅλοι σιγοῦν, καὶ νομίζεις ὅτι τυχαῖα γίνονται ὅλα τὰ τελούμενα; Λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα γίνονται τυχαῖα καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν ἱερέων προσφερόμενα, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας; μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλ' ὅλα γίνονται μὲ πίστη.

Τί νομίζεις ὅτι εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν μαρτύρων προσφορὰ, ἡ ἐπίκλησή τους κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη; Καὶ ἂν εἶναι μάρτυρες, καὶ ἂν εἶναι ὑπὲρ τῶν μαρτύρων, εἶναι μεγάλη τιμὴ νὰ κληθοῦν ὀνομαστικά, ὅταν ὁ Κύριος εἶναι παρών, καὶ ἐπιτελεῖται ὁ θάνατος Ἐκείνου, ὅταν τελεῖται ἡ φρικτὴ θυσία, ὅταν τελοῦνται τὰ ἀνέκφραστα μυστήρια. Διότι, ὅπως ὅταν κάθεται ὁ βασιλιάς, ὅσα θέλει κανένας, τὰ ἐπιτελεῖ, ὅταν δὲ σηκωθεῖ, ὅσα καὶ ἂν λέγει, ἄσκοπα τὰ λέγει, ἔτσι καὶ τότε, ἐν ὅσω τελοῦνται τὰ μυστήρια, εἶναι μεγίστη τιμὴ γιὰ ὅλους νὰ ἀξιωθοῦν νὰ μνημονευθοῦν.

- μεγίστη τὸ μνήμης ἀξιοῦσθαι. Ὅρα γάρ. Καταγγέλλεται τότε τὸ μυστήριον τὸ φρικτόν, ὅτι ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἔδωκεν ἑαυτὸν ὁ Θεός· μετὰ τοῦ θαύματος ἐκείνου εὐκαιρῶς ὑπομνήσκει αὐτὸν τῶν ἡμαρτηκότων. Καθάπερ γάρ, διὰν ἐπι-
- 5 νίκια τῶν βασιλέων ἄγῃται, τότε εὐφημοῦνται μὲν καὶ ὅσοι τῆς νίκης ἐκοινώνησαν, ἀφίενται δὲ καὶ ὅσοι ἐν δεσμοῖς εἶσι διὰ τὸν καιρὸν, παρελθόντιος δὲ τοῦ καιροῦ, ὁ μὴ τυχῶν οὐκ ἔτι τινὸς ἀπολαύει, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῶν ἐπινικίων οὗτος ὁ καιρός· «ὡσάκις γὰρ ἄν», φησὶν, «ἔσθίητε τὸν ἄριον
- 10 τοῦτον, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε». Μὴ δὲ ἀπλῶς προσίωμεν, μηδὲ ὡς εἴτυχε ταῦτα γίνεσθαι νομίζωμεν. Ἄλλως δὲ μαρτύρων μεμνήμεθα, καὶ τοῦτο εἰς πίσιν, ὅτι οὐ τέθνηκεν ὁ Κύριος· καὶ τοῦτο τοῦ τεθνατωσθαι τὸν θάνατον σημεῖον, τοῦ νεκρὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι.
- 15 Ταῦτα εἰδίστε, ἐπινοῶμεν ὅσας δυνάμεθα παραμυθίας τοῖς ἀπελθοῦσιν, ἀντὶ δακρύων, ἀντὶ θρήνων, ἀντὶ μνημείων τὰς ἐλεημοσύνας, τὰς ἐυχάς, τὰς προσφοράς, ἵνα κἀκεῖνοι καὶ ἡμεῖς τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁ-
- 20 γίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, γῆν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Διότι πρόσεχε. Ἐαναγγέλλεται τότε τὸ φρικτὸ Μυστήριον, ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκε τὸν ἑαυτοῦ γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης· μετὰ τὸ θαῦμα ἐκεῖνο εὐκαιριακὰ μνημονεύει σ' αὐτὸν καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀμαρτήσῃ. Διότι, ὅπως ὅταν ἐορτάζονται τὰ ἐπινίκια τῶν βασιλέων, τότε ἐπευφημοῦνται μὲν καὶ ὅσοι συμμετείχαν στὴ νίκη, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν δὲ αὐτὴ ἀποφυλακίζονται καὶ ὅσοι βρίσκονται στὴ φυλακὴ, ὅταν περάσῃ ἡ εὐκαιρία, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπωφελήθηκε ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν δὲν ἐπωφελεῖται πλέον τίποτε, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, αὐτὸς ὁ καιρὸς, εἶναι καιρὸς τῶν ἐπινικίων. Διότι λέγει· «Κάθε φορὰ ποὺ θὰ τρώγετε τὸν ἄρτο αὐτό, τὸ θάνατον τοῦ Κυρίου ὁμολογεῖτε»¹⁷. Ἄς μὴ προσερχώμαστε λοιπὸν τυπικά, οὔτε νὰ νομίζουμε ὅτι αὐτὰ τελοῦνται τυχαῖα. Ἄλλωστε δὲ ἐνθυμούμαστε τοὺς μάρτυρες, καὶ πιστεύομεν αὐτό, ὅτι δὲν πέθανε ὁ Κύριος· καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ὁ θάνατος ἔχει καταπατηθεῖ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγένετο νεκρὸς.

Γνωρίζοντας αὐτά, ἄς ἐπινοοῦμε ὅσες μπορούμε παρηγορίες γι' αὐτοὺς ποὺ πέθαναν, ἀντὶ γιὰ δάκρυα, γιὰ θρήνους καὶ γιὰ μνημεῖα, τίς ἐλεημοσύνες, τίς εὐχές, τίς προσφορές, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἐμεῖς τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ μονογενοῦ Υἱοῦ, μαζὶ μετὰ τὸ ὁποῖον στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ

(Πράξ. 10, 1-23)

«*Ἀνὴρ δέ τις ἦν ἐν Καισαρείᾳ, ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης, ἐκ σπείρας τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς, εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ διὰ παντός· εἶδεν ἐν δράματι φανερώς, ὡσεὶ ὥρα ἐνάτη τῆς ἡμέρας, ἄγγελον Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτόν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ· Κορνήλιε. Ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἔμβροχος γενόμενος, εἶπε· Τί ἐστὶ, Κύριε; Εἶπε δὲ αὐτῷ· Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».*

1. Οὗτος οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, οὐδὲ ζῶν κατὰ τὸν νόμον, ἀλλ' ἤδη προειλήφει τὴν ἡμετέραν πολιτείαν. Καὶ δὲρα δύο πιστεύοντας τέως, τὸν τε εὐνοῦχον τὸν ἀπὸ τῆς Γάζης, καὶ τοῦτον, ἐν ἀξιώμασιν ὄντας ἀμφοτέρους, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τούτων γινομένην σπουδὴν· ἀλλὰ μὴ νομίσης διὰ τὰ ἀξιώματα. Οὐ διὰ ταῦτα, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ διὰ τὴν εὐλάβειαν. Διὰ γοῦν τοῦτο καὶ τὰ ἀξιώματα τέθειται, ἵνα μείζων ἢ εὐλάβεια δειχθῆ. Θαυμασιότερον καὶ γὰρ, διὰ, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ τις ὢν, τοιοῦτος ἦ. Ἀλλὰ μέγα ἐκείνου ἐγκώμιον τὸ ἰσαύτην ἀποδημίαν στέλλεσθαι, καὶ τό, μηδὲ καιροῦ τοιοῦτου ὄντος, ἐν ὁδῷ ἀναγινώσκειν, καὶ τὸ ἐπὶ ὀχλήματος φε-

1. Δηλαδή τὴν τρίτη ὁπογευματινὴ.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Κ Β '

(Πράξ. 10, 1 - 23)

«Στὴν Καισάρεια ὑπῆρχε κάποιος ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Κορνήλιος, ἑκατόνταρχος, ἀπὸ τῆ στρατιωτικῆς μονάδας ποὺ λεγόταν σπεῖρα Ἴταλική. Ἦταν εὐσεβὴς καὶ θεοφοβούμενος μαζί με ὅλη τὴν οἰκογένειά του· ἔκανε πολλές ἐλεημοσύνες στὸ Θεὸ καὶ παρακαλοῦσε πάντοτε τὸ Θεό· εἶδε καθαρὰ σ' ἓνα ὄραμα κατὰ τὴν ἑνατὴ ὥρα ἄγγελο τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ λέγει· Κορνήλιε· Αὐτός, ἀφοῦ προσήλωσε τὸ βλέμμα του σ' αὐτόν, καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ φόβο, εἶπε· Τί εἶναι Κύριε; Ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ εἶπε· Οἱ προσευχῆς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανὸ πρὸς τὸ Θεό, γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ».

1. Αὐτὸς δὲν εἶναι Ἰουδαῖος, οὔτε Ζεῖ σύμφωνα με τὸ Μωϋσακὸ νόμο, ἀλλ' ἤδη εἶχε ἀκολουθήσει ἀπὸ πρὶν τὸν τρόπο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Καὶ βλέπε ὅτι δύο πιστεύουν ἀρχικά· καὶ ὁ εὐνοῦχος ἀπὸ τῆ Γάζα, καὶ αὐτός, καὶ οἱ δύο δὲ ἦταν ἀξιωματοῦχοι, καὶ ὅτι λαμβάνεται μεγάλη φροντίδα γι' αὐτούς. Ἀλλὰ μὴ νομίσεις, ὅτι αὐτὸ γίνεται ἕξ αἰτίας τῶν ἀξιωμάτων τους. Ὁχι γι' αὐτά· μακριὰ μιά τέτοια σκέψη! ἀλλ' ἕξ αἰτίας τῆς εὐλάβειάς τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχουν τεθεῖ καὶ τὰ ἀξιώματα, γιὰ νὰ δειχθεῖ μεγαλύτερη ἢ εὐλάβεια. Καθόσον περισσότερο ἄξιο θαυμασμοῦ εἶναι ὅταν κάποιος εἶναι ἐνάρετος, ἐνῶ ἔχει πλοῦτο καὶ ἐξουσία. Ἀλλὰ μεγάλο ἐγκώμιο γιὰ τὸν εὐνοῦχο εἶναι τὸ ὅτι ἔκανε τόσο μακρινὴ ἀποδημία, καὶ τὸ ὅτι, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε κατάλληλη εὐκαιρία, μελετοῦσε καθ' ὁδὸ, καὶ τὸ ὅτι,

ρόμενον τὸν Φίλιππον παρακαλεῖν, καὶ μυρία ἑτερα· μέγα καὶ τούτου, τὸ ἐλεημοσύνας ποιεῖν καὶ εὐχάς, καὶ εὐσεβῆ εἶναι ἐν ἀρχῇ τοιαύτη. Διὸ καὶ ἀπὸ ταύτης τὸν ἄνδρα ποιεῖ γνώριμον εἰκότως, ἵνα μὴ τις εἴπῃ διψεύδεται τῶν Γρα-
5 φῶν ἢ ἱστορία.

«Ἐκ σπείρας», φησί, «τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς», (σπειρά ἐστιν, ὃ καλοῦμεν νυνὶ 'νούμερον'), «εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Ταῦτα λέγει, ἵνα μὴ νομίσης, διὸ διὰ τὸ ἀξίωμα τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰ-
10 κονομεῖται. "Οἷοι οὖν Παῦλον προσαχθῆναι ἔδει, οὐδαμοῦ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος φαίνεται, οὐδὲ πέμπει αὐτὸν πρὸς ἕνα τινὰ τῶν δώδεκα, ἀλλὰ πρὸς Ἀνανίαν ἐνταῦθα δὲ τούναντιον, τὸν κορυφαῖον ἄγει, ὡς Φίλιππον πρὸς τὸν εὐνοῦχον, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ διδάσκων
15 πῶς κεχρησθαι δεῖ τοῖς τοιοῦτοις· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἀπιὼν φαίνεται πολλάκις πρὸς τοὺς κακῶς πάσχοντας, καὶ δι' ἑαυτῶν προσιέναι μὴ δυναμένους. Θεὰ δέ μοι κἀνταῦθα πάλιν ἐλεημοσύνης ἄλλο ἐγκώμιον, ὥσπερ ἐκεῖ διὰ τῆς Ταβιδᾶς. «Ἀνήρ», φησὶν, «εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θε-
20 ὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Ἀκούσωμεν, ὅσοι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν. Οὗτος δὲ καὶ στρατιωτῶν ἐπεμελεῖτο, ποιῶν τε ἐλεημοσύνας παντὶ τῷ λαῷ οὕτω καὶ τὰ δόγματα καὶ ὁ βίος αὐτῷ διώρθωτο. «Εἶδεν ἐν ὄραματι φανερῶς, ὡσεὶ ὄρα ἐνάτη τῆς ἡμέρας, ἄγγελον Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτόν, καὶ
25 εἰπόντα αὐτῷ· Κορηήλιε». Διὰ τί βλέπει τὸν ἄγγελον; Καὶ τοῦτο εἰς πληροφοροσίαν Πέτρον· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκείνου, ἀλλὰ

2. Στρατιωτικὴ μονάδα μὲ ἀξομειούμενη δύναμη κατὰ καιροῦς. Ἀρχικὰ ἦταν μονάδα πεζικοῦ, δυνάμειως 886 ἀνδρῶν, ἀργότερα 500—300 ἀνδρῶν, καὶ τέλος 256 ἀνδρῶν, ἀπ' τοὺς ὁποίους τὰ 2/3 ἦταν λογχοφόροι. Στὴν Κωνσταντινούπολη «Νούμερα» λέγονταν στρατιῶτες τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων λεγόταν «Δομέστιχος τῶν Νουμέρων».

ἐνῶ φερόταν ἐπάνω σέ ἄμαξα, παρακαλοῦσε τὸν Φίλιππο, καὶ πολλὰ ἄλλα· μεγάλο ἐγκώμιο καὶ γιὰ τὸν Κορνήλιο, τὸ νὰ κάνει ἐλεημοσύνες καὶ προσευχές καὶ τὸ νὰ εἶναι εὐσεβής, ἂν καὶ εἶχε ἓνα τέτοιο ἀξίωμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ κάνει τὸν ἄνδρα γνωστό· καὶ δικαιολογημένα, γιὰ νὰ μὴ πεῖ κάποιος, ὅτι ψεύδεται ἡ ἱστορία τῶν Γραφῶν.

«Ἀπὸ τὸ τάγμα», λέγει, «ποῦ λεγόταν σπεῖρα Ἰταλική», (σπεῖρα εἶναι, αὐτὸ ποῦ σήμερα ὀνομάζουμε 'νούμερο')· «Αὐτὸς ἦταν εὐσεβής καὶ φοβοῦνταν τὸ Θεό, μαζί μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του». Αὐτὰ τὰ λέγει, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ὅτι λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του διευθετοῦνται τὰ σχετικά μὲ αὐτὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Ὅταν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ προσέλθει ὁ Παῦλος στὴ χριστιανικὴ πίστη, πουθενὰ δὲν παρουσιάσθηκε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐμφανίζεται· οὔτε στέλλει αὐτὸν πρὸς ἓνα ἀπὸ τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀνανία, ἐδῶ ὁμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, ὁδηγεῖ τὸν κορυφαῖο πρὸς αὐτὸν, ὅπως τὸν Φίλιππο πρὸς τὸν εὐνοῦχο, δείχνοντας συγκατάβαση πρὸς τὴν ἀδυναμία τους, καὶ διδάσκοντας πῶς πρέπει κανένας νὰ μεταχειρίζεται αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους· ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος πολλές φορές φαίνεται ὅτι πηγαίνει πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔπασχαν ἀπὸ κακὰ καὶ δὲν μπορούσαν μόνοι τους νὰ προσέλθουν σ' αὐτὸν. Πρόσεχε δέ, παρακαλῶ, καὶ ἐδῶ πάλι ἄλλο ἐγκώμιο γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ὅπως ἐκεῖ στὴν περίπτωση τῆς Ταθιθᾶς. «Κάποιος ἄνθρωπος», λέγει, «ποῦ ἦταν εὐσεβής καὶ φοβούμενος τὸ Θεό, μαζί μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του». Ἄς ἀκούσουμε αὐτό, ὅσοι παραμελοῦμε τοὺς οἰκεῖους. Αὐτὸς φρόντιζε καὶ γιὰ τοὺς στρατιῶτες, κάμνοντας πολλές ἐλεημοσύνες στὸ λαό· ἔτσι καὶ τὰ δόγματα καὶ ἡ ζωὴ του εἶχαν διορθωθεῖ. «Αὐτὸς εἶδε καθαρά σέ δραμα, περίπου τὴν ἑνατὴ ὥρα τῆς ἡμέρας, ἓναν ἄγγελο τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ λένει· Κορνήλιε». Γιατί βλέπει τὸν ἄγγελο; Καὶ αὐτὸ γίνεται γιὰ τὴν πληροφόρηση τοῦ Πέτρου· μᾶλλον δὲ ὄχι ἐκείνου, ἀλλὰ τῶν ἄλλων

τῶν ἄλλων τῶν ἀσθενεσιτέρων. «Ἐνάτη δὲ ὥρα», διε φρον-
 τίδων ἠφίειο, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, διε ἐν εὐχαῖς καὶ ἐν κατα-
 νύξει.

«Ἀτινίσας δὲ αὐτῷ καὶ ἔμφοδος γενόμενος, εἶπεν». Ὁ-
 5 ρα τὸν Ἄγγελον οὐκ εὐθέως λέγοντα, ἀ λέγει, ἀλλὰ προτιε-
 ρον λύοντα τὸν φόβον, καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ μειωορίζοντα·
 καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς ὄψεως φόβος ἐγένετο, ἀλλὰ φόβος σύμμε-
 τρος, ὅσον ἐπισιτρέφαι μόνον. Εἶτα τὰ ρήματα τὸν φόβον ἔ-
 λυσε, μᾶλλον δὲ ὁ δι' αὐτῶν ἔπαινος τὸ τοῦ φόβου τραχὺ
 10 κατελέανεν. Ἄκουε δὲ καὶ οἷα τὰ ρήματα· «Αἱ προσευχαί
 σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπι-
 ον τοῦ Θεοῦ. Νῦν οὖν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετα-
 κάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος». Ἴνα μὴ ἐπ' ἄλ-
 λον ἔλθωσιν, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ
 15 τόπου δηλοῖ τὸν ἄνδρα. «Καὶ αὐτός ἐστι ξενιζόμενος πρὸς
 Σίμωνά τινα θυροέα, ᾧ ἐστὶν οἰκία παρὰ θάλασσαν». Εἶδες
 πῶς τὰ ἀνακεχωρημένα τῶν πόλεων ἐδίωκον οἱ Ἀπόστολοι,
 ἐρημίας ὄντες φίλοι καὶ ἡσυχίας; Τί οὖν, εἰ συνέβη καὶ ἄλ-
 λον εἶναι Σίμωνα καὶ θυροέα; Ἄλλ' εἶχε καὶ ἄλλο σημεῖον,
 20 τὸ παρὰ θάλασσαν οἰκεῖν. Τὰ τρία οὐκ ἦν δυνατὸν συμπεσεῖν.
 Καὶ εἶπε, διὰ τί, ἵνα μὴ ἐκλύσῃ αὐτόν, ἀλλὰ ἀφῆκεν, ὥστε
 ἐν ἐπιθυμίᾳ καὶ πόθῳ τῆς ἀκροάσεως γενέσθαι. «Ὡς δὲ ἀ-
 πῆλθεν ὁ ἄγγελος, ὁ λαλῶν τῷ Κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν
 οἰκειῶν αὐτοῦ, καὶ σιρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαριτεροῦν-
 25 τῶν αὐτῷ, καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς πάντα, ἀπέστειλεν αὐ-
 τοὺς εἰς τὴν Ἰόππην». Ὁρᾷς διε οὐχ ἀπλῶς ταῦτα λέγει,
 ἀλλ' διε καὶ οἱ προσκαριτεροῦντες αὐτῷ τοιοῦτοι ἦσαν ἵνα δεῖ-

τῶν ἀσθενεστέρων. «Ἐνάτη δὲ ὥρα», ὅταν εἶχεν ἀφήσει τις φροντίδες καὶ ἡσύχαζε, ὅταν προσευχόταν καὶ βρισκόταν σὲ κατάνυξη.

«Αὐτὸς δὲ ἀφοῦ προσήλωσε τὰ μάτια του σ' αὐτόν, κυριεύθηκε ὀλόκληρος ἀπὸ φόβο καὶ εἶπε». Πρόσεχε ὅτι ὁ ἄγγελος δὲν λέγει ἀμέσως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα λέγει, ἀλλὰ προηγουμένως διαλύει τὸ φόβο καὶ στρέφει τὸ νοῦ του πρὸς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση προκλήθηκε φόβος, ἀλλὰ φόβος μέτριος, τόσος μόνο, ὅσος ἦταν ἀπαραίτητος γιὰ νὰ προσελκύσει τὴν προσοχὴ του. Μετὰ οἱ λόγοι τοῦ ἀγγέλου διέλυσαν τὸ φόβο, μᾶλλον δὲ ὁ ἔπαινος, ποὺ ἐκφράσθηκε μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, καταπράϊνε τὸ τρομακτικὸ τοῦ φόβου. Ἔκουε δὲ καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ λόγοι; «Οἱ προσευχῆς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνης σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ ὁ Θεός. Καὶ τώρα λοιπὸν στείλε στὴν Ἰόππη ἄνδρες, καὶ κάλεσε κάποιον Σίμωνα, ποὺ ὀνομάζεται Πέτρος». Γιὰ νὰ μὴ ἔλθουν πρὸς ἄλλον, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ ἐπώνυμο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τόπο φανερώνει τὸν ἄνδρα. «Καὶ αὐτὸς φιλοξενεῖται ἀπὸ κάποιον Σίμωνα θυρσοδέψη, τοῦ ὁποίου τὸ σπίτι εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα». Εἶδες πῶς οἱ Ἀπόστολοι ἐπεδίωκαν τὰ ἀπομακρυσμένα σημεῖα τῶν πόλεων, ἐφ' ὅσον ἦταν φίλοι τῆς ἐρημίας καὶ τῆς ἡσυχίας; Τί λοιπὸν θὰ γινόταν, ἂν συνέβαινε νὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος Σίμοντας καὶ μάλιστα θυρσοδέψης; Ἄλλὰ εἶχε καὶ ἄλλο σημάδι διαφορᾶς, ὅτι ἐκεῖνος διέμενε κοντὰ στὴ θάλασσα. Δὲν ἦταν δυνατό καὶ τὰ τρία νὰ συμπέσουν. Καὶ δὲν τοῦ εἶπε, γιὰ ποῖο λόγο, γιὰ νὰ μὴ τὸν κάνει καὶ χαλαρώσει, ἀλλὰ τὸν ἄφησε νὰ καταληφθεῖ ἀπὸ ἐπιθυμία καὶ πόθο νὰ ἀκούσει τὸν Πέτρο. «Ὅταν δὲ ἔφυγε ὁ ἄγγελος, ποὺ μιλοῦσε πρὸς τὸν Κορνήλιο, αὐτὸς κάλεσε δυὸ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες του, καὶ ἓνα στρατιώτη εὐσεβῆ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦσαν σ' αὐτόν, καὶ ἀφοῦ τοὺς τὰ ἐξήγησε ὅλα, τοὺς ἀπέστειλε στὴν Ἰόππη». Βλέπεις ὅτι δὲν λέγει αὐτὰ ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσαν, ἦταν σὰν αὐτόν; «Καὶ ἀφοῦ τοὺς τὰ ἐξή-

ξη; «Καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς πάντα», φησὶν. Ὅρα τὸ αἴτιον. Οὐκ εἶπε, Ἐλέοσαί μοι Πέτρον, ἀλλ' ὥστε καὶ πείσαι, ἐξηγήσατο ἅπαντα· οὕτως οἰκονομίας ἦν οὐ γὰρ ἡξίου ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν μεταπέμψασθαι, διὰ τοῦτο ἐξηγεῖται
 5 λοιπόν. Τοσοῦτον ἦν μέτριος ἀνὴρ, καίτοι οὐδὲν μέγα ἦν φαντασθῆναι περὶ ἀνδρός, καταγομένου παρὰ θυροεῖ.

«Τῇ δὲ ἐπαύριον, ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην». Ὅρα πῶς τοὺς καιροὺς συνάγει τὸ Πνεῦμα,
 10 καὶ οὐτε θᾶπιον, οὐτε βραδύτερον ποιεῖ τοῦτο γενέσθαι. «Ἀνέβη», φησὶν, «ὃ Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην»· τοιτέσι, καὶ ἰδίαν, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ, ὡς ἂν ἐν ὑπερώῳ. «Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι. Παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἕκστασις, καὶ
 15 θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον». Τί ἐσὶν ἕκστασις; Πνευμαικὴ, φησί, θεωρία γέγονεν αὐτῷ· τοῦ σώματος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐξέσις ἢ ψυχὴ. «Καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν
 20 ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετραπόδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπεια, καὶ τὰ πτερινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτὸν Ἀνασιᾶς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε· Μηδαμῶς, Κύριε, διτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. Καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτὸν Ἄ ὁ
 5 Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς· καὶ πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν».

2. Τί ποιε τοῦτό ἐστι; Σύμβολον τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὸ πρᾶγμα γίνεται. Ὁ ἄνθρωπος ἀκρόβυστος ἦν καὶ οὐδὲν

γῆσε ὅλα», λέγει. Πρόσεχε τὴν ταπεινοφροσύνη του. Δὲν εἶπε, ἑκαλέσατέ μου τὸν Πέτρο, ἀλλὰ τοὺς ἐξήγησε τὰ πάντα, ὥστε νὰ τοὺς πείσει· τόσο καλὰ τακτοποίησε τὰ πράγματα· διότι δὲν εἶχε τὴν ἀξίωση, λόγω τοῦ ἀξιωματός του, νὰ στείλει καὶ νὰ καλέσει αὐτόν· γι' αὐτὸ καὶ τοὺς τὰ διηγεῖται στὴ συνέχεια. Τόσο μετριόφρων ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ βέβαια ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ σχηματίσει μεγάλη ἰδέα γι' ἄνδρα ποὺ διέμεινε στὴν οἰκία θυρσοδέψης.

«Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, ἐνῶ ἐκεῖνοι βάδιζαν καὶ πλησίαζαν τὴν πόλη, ἀνέβηκε ὁ Πέτρος στὸ ἀνώγειο γιὰ νὰ προσευχηθεῖ κατὰ τις δώδεκα ἡ ὥρα». Πρόσεχε πῶς τὸ Πνεῦμα συνδυάζει τις περιστάσεις, καὶ συντελεῖ νὰ γίνεταὶ τὸ ἔργο αὐτό, οὔτε ἐνωρίτερα, οὔτε ἀργότερα. «Ἀνέβηκε», λέγει, «ὁ Πέτρος στὸ ἀνώγειο γιὰ νὰ προσευχηθεῖ κατὰ τις δώδεκα ἡ ὥρα»· δηλαδὴ μόνος του καὶ μὲ ἡσυχία, ὅπως στὸ ὑπερῶο. «Ἐπείνασε δὲ πολὺ καὶ ἤθελε νὰ φάγει κάτι. Ἐνῶ δὲ ἐκεῖνοι τοῦ προετοίμαζαν φαγητό, αὐτὸς περιέπεσε σὲ ἔκταση, καὶ βλέπει τὸν οὐρανὸ νὰ εἶναι ἀνοιγμένος». Τί εἶναι ἔκσταση; Πνευματικὴ ὄπτασία, λέγει, ἔγινε σ' αὐτόν· θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι ἡ ψυχὴ του ἀπέβαλε τις αἰσθήσεις της. «Καὶ βλέπει τὸν οὐρανὸ νὰ εἶναι ἀνοιγμένος καὶ νὰ κατεβαίνει πρὸς αὐτόν ἓνα ἄγγειο, σὰν μεγάλο σεντόνι, ποὺ ἦταν δεμένο ἀπὸ τὰ τέσσερα ἄκρα καὶ ἔπεφτε πρὸς τὴ γῆ, μέσα στὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν ὅλα τὰ τετράποδα ζῶα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ μιὰ φωνὴ τοῦ εἶπε· Πέτρε, σὴκω καὶ σφάξε ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ καὶ φάγε· ὁ δὲ Πέτρος εἶπε· μὲ κανένα τρόπο, Κύριε, διότι ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἔφαγα ὁποιοδήποτε ζῶο, ποὺ νὰ θεωρεῖται μολυσμένο ἢ ἀκάθαρτο. Καὶ ἀκούσθηκε πάλι γιὰ δεύτερη φορὰ φωνὴ πρὸς αὐτόν· αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς τὰ ἔχει κάνει καθαρὰ, σὺ μὴ τὰ θεωρεῖς ἀκάθαρτα. Αὐτὸ δὲ ἔγινε τρεῖς φορές· καὶ πάλι ἀνυψώθηκε στὸν οὐρανὸ τὸ ἄγγειο».

2. Τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; τὸ ὄραμα αὐτὸ εἶναι σύμβολο ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν

κοινὸν εἶχε πρὸς Ἰουδαίους· ἐπεὶ οὖν ἔμελλον αὐτοῦ κατηγορεῖν ἅπαντες ὡς παραβάτου, καὶ τοῦτο πάνυ αὐτοῖς προσίστατο, ἀναγκαίως οἰκονομεῖται εἰπεῖν, «Οὐδέποτε ἔφαγον», οὐχὶ αὐτὸς δεδουκῶς, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, 5 ὡς ἔφη, οἰκονομούμενος, ἵν' ἔχη ἀπολογία πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας διὰ καὶ ἀντιεῖπε· πάνυ γὰρ αὐτοῖς ἔμελε τοῦ τὸν νόμον φυλάττεισθαι. Εἰς ἔθνη ἐπέμπειτο. Ἰνα οὖν μὴ καὶ οὗτοι αὐτοῦ κατηγορῶσιν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, ταῦτα οἰκονομεῖται, ἢ, καὶ ἵνα μὴ δόξη φαντασία τις εἶναι, εἶπε· «Μηδαμῶς, Κύριε, 10 ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον». Ἐγένετο δὲ φωνὴ πρὸς αὐτόν· Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου». Τοῦτο δοκεῖ μὲν πρὸς αὐτὸν λέγεσθαι, τὸ δὲ πᾶν πρὸς Ἰουδαίους λέγεται· εἰ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμᾶται, πολλῶ μᾶλλον οὗτοι. Ἡ οὖν σινδῶν, τοῦτό ἐστιν ἡ γῆ· τὰ δὲ ἐν αὐτῇ 15 θηρία, οἱ ἐξ ἐθνῶν· τὸ δὲ «θῦσον καὶ φάγε», ὅτι κακείοις δεῖ προσιέναι· τὸ δὲ τρίτον τοῦτο γενέσθαι, τὸ βάπτισμα δηλοῖ.

«Μηδαμῶς, Κύριε, οὐδέποτε ἔφαγον κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον». Καὶ διὰ τί, φησὶν, ἀντιεῖπεν; Ἰνα μὴ τις εἶπη διὰ ἐπειραζεν ὁ Θεὸς αὐτόν, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὅτι ἐκελεύετο 20 το τὸν υἱὸν θυσίαν ἀνενεγκεῖν, ὡς ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, διὰ, «πόσους ἄρτους ἔχετε», ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἠρωτήθη, οὐχ ἵνα μάθη, ἀλλὰ πειράζων αὐτόν. Καὶ μὴν ἐν τῷ νόμῳ περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διεσιεῖται Μωϋσῆς τῶν τε ἐν γῆ τῶν τε ἐν θαλάσῃ, καὶ ὁμοῦς οὐδὲ οὕτως ἤδει. Ὡς δὲ ἐν 25 ἑαντιῷ διηπόρει ὁ Πέτρος, τί ἂν εἶη τὸ δράμα, δ εἶδε, καὶ

ἀπερίμητος καὶ δὲν εἶχε κανένα κοινὸ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ὅλοι νὰ τὸν κατηγορήσουν σὰν παραβάτη, καὶ αὐτὸ ἦταν γι' αὐτοὺς πολὺ προσβλητικό, ἀναγκάζεται νὰ πει, «οὐδέποτε ἔφαγα», ὄχι διότι ὁ ἴδιος φοβόταν, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλ' ὅπως εἶπα, ἐπειδὴ καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, γιὰ νὰ ἔχει νὰ ἀπολογηθεῖ σ' ἐκείνους, πού θὰ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι εἶχε ἀντιρρήσεις· διότι οἱ μαθητὲς πάρα πολὺ φρόντιζαν γιὰ τὴν τήρηση τοῦ νόμου. Στὰ ἔθνη στελλόταν ὁ Πέτρος. Γιὰ νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦν λοιπὸν καὶ αὐτοί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ρυθμίζονται αὐτὰ ἔτσι, ἢ καὶ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ τὸ ὄραμα ὅτι εἶναι κάποια φαντασία, εἶπε· «Μὲ κανένα τρόπο, Κύριε, διότι ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἔφαγα κανένα μολυσμένο ἢ ἀκάθαρτο. Ἀκούσθηκε δὲ φωνὴ πρὸς αὐτὸν πού τοῦ ἔλεγε· Αὐτὰ πού ὁ Θεὸς τὰ καθάρισε, σὺ μὴ τὰ θεωρεῖς ἀκάθαρτα». Αὐτὸ φαίνεται μὲν ὅτι λέγεται πρὸς αὐτόν, ὅμως ὅλα αὐτὰ λέγονται γιὰ τοὺς Ἰουδαίους· διότι ἂν ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμᾶται, πολὺ περισσότερο αὐτοί. Τὸ σενδόνι λοιπὸν εἶναι ἡ γῆ· τὰ δὲ θηρία πού βρίσκονται σ' αὐτήν, εἶναι οἱ ἐθνικοί· τὸ δέ, «σφάξε καὶ φάγε», σημαίνει, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι πρέπει νὰ προσέλθουν στὴ νέα πίστη, τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἐπαναλήφθηκε τρεῖς φορές σημαίνει τὸ βάπτισμα.

«Μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ τὸ κάμω αὐτό, Κύριε, διότι ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἔφαγα κανένα μολυσμένο ἢ ἀκάθαρτο». Καὶ γιατί, λέγει, ἔφερε ἀντίρρηση; Γιὰ νὰ μὴ πει κάποιος, ὅτι δοκίμαζε αὐτόν ὁ Θεός, ὅπως ἔκαμε στὸν Ἀβραάμ, ὅταν αὐτὸς ἔπαιρνε ἐντολὴ νὰ προσφέρει τὸν υἱὸ τοῦ θυσία, ὅπως ἔγινε μὲ τὸν Φίλιππο, ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ τὸ Χριστό, «πόσους ἄρτους ἔχετε;»², ὄχι γιὰ νὰ μάθει, ἀλλὰ πειράζοντας αὐτόν. Καὶ βέβαια στὸ νόμο ὁ Μωϋσῆς ἔκαμε διάκριση μεταξὺ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, καὶ ἐκείνων πού βρίσκονται στὴν ξηρὰ, καὶ ἐκείνων πού βρίσκονται στὴ θάλασσα· καὶ ὅμως οὔτε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γνῶριζε νὰ κάνει διάκριση. «Καὶ ἐνῶ δὲ ἀποροῦσε ὁ Πέτρος, τί τάχα νὰ σήμαινε τὸ ὄραμα πού εἶδε, νὰ οἱ

ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσιαλμένοι ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου, διερω-
 τήσαντες τὴν οἰκίαν τοῦ Σίμωνος, ἐπέσεισαν ἐπὶ τὸν πυ-
 λῶνα, καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο, εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλού-
 μενος Πέτρος ἐνθάδε ξενίζεται». Θαμβουμένῳ καθ' ἑαν-
 5 τὸν καὶ διαποροῦντι τῷ Πέτρῳ, ἔρχονται οἱ ἄνδρες, εὐκαί-
 ρως τὴν ἀπορίαν λύοντες· ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰωσήφ πρότερον
 εἶασε θορυβηθῆναι, καὶ τότε τὸν ἀρχάγγελον πέμπει εὐκό-
 λως γὰρ ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν λύσιν, πρότερον ἐν ἀπορίᾳ γε-
 νομένη. Οὔτε οὖν ἐπὶ πολὺ γίνεται αὐτῷ τὰ τῆς ἀπορίας,
 10 οὔτε πρὸ τούτου, ἀλλὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἀρίστου.

«Τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου περὶ τοῦ ὁράματος, εἶ-
 πεν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα· Ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦσί σε. Ἀλλὰ
 ἀνασιὰς κατὰβηθι καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμε-
 νος, διότι ἐγὼ ἀπέσιαλκα αὐτούς». Καὶ πάλιν τοῦτο ἀπολογία
 5 Πέτρου πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα μάθωσιν διὰ καὶ διεκριθῆ,
 καὶ ἐπαιδευθῆ μηδὲν διακρίνεσθαι. «Ὅτι ἐγὼ», φησὶν, «αὐ-
 τοὺς ἀπέσιαλκα». Ὅρα ὅση τοῦ Πνεύματος ἡ ἐξουσία. Ὁ
 δὲ ποιεῖ ὁ Θεός, τοῦτο λέγεται τὸ Πνεῦμα ποιεῖν. Ὁ μὲν
 οὖν ἄγγελος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ, πρῶτον εἰπὼν, «Αἰ εὐχαί
 6 σου καὶ ἐλεημοσύναι σου», τότε φησὶν, «Ἀπόστειλον», ἵνα
 δείξῃ ὅτι ἐκεῖθεν ἀπέσιαλται· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐπεὶ Κύριον·
 «Ἐγὼ αὐτοὺς ἀπέσιαλκα». «Καταβάς δὲ ὁ Πέτρος πρὸς
 τοὺς ἄνδρας, τοὺς ἀπεσιαλμένους ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου πρὸς
 αὐτόν, εἶπεν Ἰδοὺ, ἐγὼ εἰμι, ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν
 πάρεσιτε; Οἱ δὲ εἶπον· Κορνήλιος ὁ ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δί-
 καιος καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὄ-
 λου τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου
 ἁγίου μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι
 ῥήματα παρὰ σοῦ». Λέγουσι τὰ ἐγκώμια, ὥστε πείσαι δι

ἄνθρωποι, οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸν Κορνήλιο, ἀφοῦ ρώτησαν καὶ ἔμαθαν τὴν οἰκία τοῦ Σίμωνα, στάθηκαν στὴν ἐξώθυρα, καί, ἀφοῦ φώναξαν δυνατά, ζητοῦσαν νὰ πληροφορηθοῦν, ἐὰν ὁ Σίμωνας, ποῦ λέγεται Πέτρος, φιλοξενεῖται ἐδῶ». Ἐνῶ δὲ ὁ Πέτρος ἔμενε ἔκθαμβος καὶ ἀποροῦσε γιὰ τὸ ὄραμα, ἔρχονται οἱ ἄνδρες καὶ στὴν κατάλληλη στιγμή τοῦ λύνουν τὴν ἀπορία· διότι καὶ τὸν Ἰωσήφ πρῶτα τὸν ἄφησε νὰ θορυβηθεῖ καὶ μετὰ στέλλει τὸν ἀρχάγγελο· καθόσον εὐκολα ἡ ψυχὴ δέχεται τὴ λύση, ἂν προηγουμένως κυριευθεῖ ἀπὸ ἀπορία. Οὔτε κράτησε πολὺ ἡ ἀπορία του, οὔτε προηγουμένως ὑπῆρχε, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ γεύματος.

«Ἐνῶ δὲ ὁ Πέτρος συλλογιζόταν γιὰ τὸ ὄραμα ποῦ εἶδε, εἶπε σ' αὐτὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα· Νὰ τρεῖς ἄνδρες σὲ ζητοῦν. Σήκω λοιπὸν, κατέβα καὶ πήγαινε μαζί τους, χωρὶς κανένα δισταγμό, διότι ἐγὼ τοὺς ἔχω στείλει». Καὶ πάλι αὐτὸ εἶναι ἀπολογία τοῦ Πέτρου πρὸς τοὺς μαθητές, γιὰ νὰ μάθουν, ὅτι καὶ διακρίσεις ἔκανε καὶ διδάχθηκε νὰ μὴ κάμει διάκριση. «Διότι ἐγὼ», λέγει, «ἔχω ἀποστείλει αὐτούς». Πρόσεχε πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ ἐπιτελεῖ ὁ Θεός, αὐτὸ λέγεται ὅτι τὸ ἐπιτελεῖ τὸ Πνεῦμα. Ὁ μὲν λοιπὸν ἄγγελος δὲν ομιλεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα εἶπε. «Οἱ προσευχές σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου», τότε λέγει, «Στείλε», γιὰ νὰ δειξοῦν, ὅτι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἔχει σταλεῖ. Τὸ Πνεῦμα ὁμῶς, ἐπειδὴ εἶναι Κύριο λέγει, «Ἐγὼ τοὺς ἀπέστειλα». Ἀφοῦ δὲ κατέβηκε ὁ Πέτρος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τὸν Κορνήλιο πρὸς αὐτὸν, εἶπε· Νά, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποῦ ζητᾶτε· ποιά εἶναι ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἦλθατε ἐδῶ; Ἐκεῖνοι δὲ εἶπαν· Ὁ Κορνήλιος ὁ ἑκατόνταρχος, ἄνθρωπος δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸ Θεό, ποῦ περιβουλιανέται ἢ εὐσέβειά του ἀπὸ ὅλο τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ἔλαβε ἐντολὴ ἀπὸ ἅγιο ἄγγελο, νὰ σὲ καλέσει στὸ σπίτι του καὶ νὰ ἀκούσει ἀπὸ σένα τὴ διδασκαλία σου». Λέγουν τὰ ἐγκώμια τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ πείσουν τὸν Πέτρο, ὅτι καὶ ἄγγελος παρουσιάσθηκε σ' αὐτόν.

καὶ ἄγγελος ὤφθη αὐτῷ. «Εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισεν». Ὁρᾷς πόθεν ἡ ἀρχὴ γίνεται τῶν ἐθνῶν; Ἀπὸ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς, ἀξίου φανέντιος ἀπὸ τῶν ἔργων εἰ γὰρ καὶ τοῦτο γέγονε, καὶ ὅμως σκανδαλίζονται, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τί
 5 οὐκ ἂν εἶπον Ἰουδαῖοι; «Εἰσκαλεσάμενος οὖν», φησὶν, «αὐτοὺς ἐξένισεν». Θέα πρῶτη ἀσφάλεια. Ὡστε μηδὲν αὐτοὺς παθεῖν δεινόν, εἰσκαλεῖται, καὶ μετὰ παρηγορίας λοιπὸν συνδισπᾶται. «Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀνασιὰς ὁ Πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόππης συνῆλθον
 10 αὐτῷ, καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν». Ἐπίσημος ἦν ὁ ἀνὴρ, ὡς ἐν ἐπισήμῳ πόλει τυγχάνων διὸ καὶ ἐπ' αὐτῷ πάντα ὁμοῦ οἰκονομεῖται, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἀρχὴν λαμβάνει τὸ πρᾶγμα· οἶον, τὸ μὴ ὑπνοῦντι ὀφθῆναι, ἀλλ' ἐγρηγοροῦσι, τὸ ἐν ἡμέρᾳ περὶ ἐνάτην γὰρ ὥραν οὕτως ἑαυτῷ προσεῖχεν. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.

«Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος· Αἱ εὐχαὶ σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόβουνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ἐνιευθεν δῆλον διὰ φωνῆς ἐκάλεσεν ὁ ἄγγελος καὶ οὕτως εἶδεν αὐτόν· ὡς, εἰ μὴ ἐκάλεσεν, οὐδ' ἂν εἶδεν οὕτω συνειταμέ-
 10 νος ἦν ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἐν ᾧ ἦν. «Καὶ μετὰπεμψαι Σίμωνα, τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον». Τέως, διὰ ἐπὶ χρησιόις αὐτὸν μετακαλέσεται, ἐδήλωσε· ποίοις δὲ χρησιόις, οὐκ ἔτι. Οὕτως οὐδὲ Πέτρος λέγει τὸ πᾶν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐκ μέρους τὰ διηγῆματα, ὥστε διεγείρειν τοὺς ἀκούοντας. Οὕτω
 5 καὶ Φίλιππον καλεῖ μόνον εἰς τὴν ἔρημον. Ἐνέβη δὲ Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην, καὶ ἔπε-

«Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Πέτρος κάλεσε αὐτοὺς μέσα στοῦ σπίτι, τοὺς φιλοξένησε». Βλέπεις ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν στὴ χριστιανικὴ πίστη; Ἀπὸ ἄνδρα εὐσεβή, ποὺ ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ ἔργα του ἄξιος. Διότι ἐάν, ἐνῶ συνέβηκε αὐτό, ἐν τούτοις αὐτοὶ σκανδαλίζονται, ἂν δὲν συνέβαινε αὐτό, τί δὲν θὰ ἔλεγαν οἱ Ἰουδαῖοι; «Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Πέτρος», λέγει, «κάλεσε αὐτοὺς στοῦ σπίτι του, τοὺς φιλοξένησε». Πρόσεξε πόση ἀσφάλεια λαμβάνεται γι' αὐτούς. Καλοῦνται μέσα γιὰ νὰ μὴ πάθουν κανένα κακό, καὶ μὲ θάρρος πλέον συντρώγουν. «Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα σηκώθηκε ὁ Πέτρος καὶ ἀνεχώρησε μαζί μὲ αὐτοὺς καθὼς καὶ μὲ μερικοὺς πιστοὺς τῆς Ἰόππης γιὰ τὴν Καισάρεια, καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ἔφθασαν στὴν Καισάρεια». Ἦταν ἐπίσημος ὁ ἄνθρωπο καὶ σὲ ἐπίσημη πόλη διέμενε. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν ρυθμίζονται συγχρόνως καὶ τὸ πρᾶγμα λαμβάνει τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὴν Ἰουδαία· ὅπως δηλαδὴ τὸ νὰ φανεῖ ὁ ἄγγελος ἐνῶ δὲν κοιμόταν ὁ Κορνήλιος, ἀλλὰ βρισκόταν σὲ ἐγρήγορη, τὸ ὅτι συνέβηκε αὐτὸ τὴν ἡμέρα· διότι παρουσιάσθηκε κατὰ τὴν ἑνατὴ ὥρα· τόσο πολὺ πρόσεχε τὸν ἑαυτό του. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ προαναφερθέντα.

«Καὶ εἶπε ὁ ἄγγελος· οἱ προσευχῆς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνης σου ἀνέβηκαν στοῦ Θεοῦ ὡς προσφορὰ εὐπρόσδεκτη, γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ». Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερό, ὅτι μὲ φωνὴ τὸν κάλεσε ὁ ἄγγελος καὶ τότε εἶδε αὐτόν· διότι, ἂν δὲν τὸν καλοῦσε, δὲν θὰ τὸν ἔβλεπε· τόσο πολὺ ἦταν ἀφοσιωμένος στοῦ ἔργου ποὺ ὑπηρετοῦσε. «Καὶ στείλε καὶ προσκάλεσε ἐδῶ τὸν Σίμωνα, ποὺ μετονομάζεται Πέτρος». Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔδειξε ὅτι θὰ καλέσει τὸν Πέτρο γιὰ καλὸ σκοπὸ· ποιὸς δὲ εἶναι ὁ καλὸς σκοπός, δὲν τὸ λέγει ἀκόμα. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, οὔτε ὁ Πέτρος τὰ λέγει ὅλα, ἀλλὰ σὲ κάθε περίπτωση διηγεῖται ὀρισμένα, γιὰ νὰ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν. Ὅμοια καὶ τὸν Φίλιππο καλεῖ, ἐνῶ εἶναι μόνος στὴν ἔρημο. «Ἀνέβηκε δὲ ὁ Πέτρος στοῦ ἀνώγειο τῆς οἰκίας γιὰ νὰ προσευχηθεῖ

σεν ἐπὶ αὐτὸν ἔκστιασις, καὶ θεωρεῖ σκεῦος τι ὡς ὀδόνην». Σκόπει διὲ οὐδὲ ἡ πείνα ἠνάγκασεν αὐτὸν προσδραμεῖν τῇ οινδόνι. "Ἴνα δὲ μὴ ἐν πλείονι ἀπορία ὁ Πέτρος ἦ, ἀκούει λεγούσης φωνῆς: «Ἀναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε». "1-
 5 σως ἐπὶ γόνατα κείμενος, εἶδε τὴν ὀπτασίαν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διὰ τὸ κήρυγμα ταύτην ἑωρακέσθαι. "Οἱ δὲ καὶ θεῖον ἦν τὸ γινόμενον δῆλον ἔκ τε τοῦ ἄνωθεν ἰδεῖν καταβαῖνον, ἔκ τε τοῦ ἐν ἐκστάσει γενέσθαι· τὸ δὲ καὶ φωνὴν ἐκεῖθεν ἐνεχθῆναι, καὶ τὸ τρεῖς τοῦτο γενέσθαι, καὶ τὸ οὐρανὸν ἀνεωχθῆναι,
 10 καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἤκειν, καὶ τὸ ἐκεῖ ἀναρπασθῆναι πάλιν, μέγα δεῖγμα τοῦ θεῖου εἶναι τὸ πρᾶγμα.

3. Διὰ τί δὲ τοῦτο γίνεται; Διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα, οἷς μέλλει ἐξηγεῖσθαι· ἐπεὶ αὐτὸς ἤδη ἀκούσας ἦν διὲ «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε». Καὶ μὴ θαυμάσης· εἰ γὰρ περι-
 15 τομῆς ἐδεήθη καὶ θυοίας Παῦλος, πολλῶ μᾶλλον τότε ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, ἀσθενεσιτέρων ὄντων αὐτῶν, τούτων ἔδει. «Καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, φησὶν, οἱ ἀπεσιασμένοι ἀπὸ τοῦ Κορινθίου, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πύλωνα· καὶ φωνήσαντες ἐ-
 20 ννθάγοντι εἰ Σίμων, ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεσαι». "Αἰε ὡς εὐτελῆ οἰκίαν, κείωνθεν ἐπννθάγοντι, οὐ τοὺς γείτονας ἠρώτων. «Τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου, εἶπεν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα· Ἀναστάς κατὰβηθι, καὶ πορεύου μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσιαλκα αὐτούς». "Ορα. Οὐκ εἶπε, Ἐγὼ γὰρ τοῦτο τὸ δραμά σοι ὄφθη· ἀλλ' «ἐγὼ αὐ-
 25 τοὺς ἀπέσιαλκα», δεικνὺς διὲ οὕτω δεῖ πείθεσθαι, εὐθύνας οὐκ ἀπαιτοῦντα· ἀρκεῖ γὰρ πρὸς πᾶσαν πληροφορίαν τὸ ἀ-

κατὰ τὶς δώδεκα τὸ μεσημέρι, καὶ τὸν κατέλαβε ἔκσταση, καὶ βλέπει ἓνα ἀντικείμενο ποῦ ἔμοιαζε μὲ μεγάλο σεντόνι». Πρόσεχε, ὅτι οὔτε ἡ πείνα ἀνάγκασε τὸν Πέτρο νὰ παραβλέψει τὸ σεντόνι. Γιὰ νὰ μὴ βρίσκεται δὲ σὲ περισσότερη ἀπορία ὁ Πέτρος, ἀκούει φωνὴ ποῦ τοῦ λέγει: «Πέτρε, σήκω, σφάξε, καὶ φάγε». Ἴσως εἶδε ὁ Πέτρος τὴν ὄπτασία ἐνῶ ἦταν γονατιστός· ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι γιὰ τὸ κήρυγμα ἔχει δεῖ τὴν ὄπτασία αὐτή. Τὸ ὅτι δὲ ἦταν θεϊκὸ αὐτὸ ποῦ ἔγινε, εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶδε τὸ σκεῦος νὰ κατεβαίνει ἀπὸ ἐπάνω, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι βρέθηκε σὲ ἔκσταση. Τὸ ὅτι δὲ καὶ φωνὴ ἀκούσθηκε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ συνέβηκε τρεῖς φορές, καὶ τὸ ὅτι ἀνοίχθηκε ὁ οὐρανός, καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἦλθε τὸ σκεῦος, καὶ τὸ ὅτι πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀνηρπάγη πάλι, εἶναι μεγάλη ἀπόδειξη ὅτι τὸ γεγονὸς εἶναι θεϊκό.

3. Γιατί δὲ γίνεται αὐτό; Γίνεται ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποῦ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς τὸ διηγηθεῖ ἀργότερα ὁ Πέτρος, διότι ὁ ἴδιος πιά εἶχε ἀκούσει ὅτι «σὲ δρόμο, ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη νὰ μὴ πορευθεῖτε»⁶. Καὶ μὴ ἀπορήσεις· διότι, ἂν ὁ Παῦλος εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ περιτομὴ καὶ θυσία, πολὺ περισσότερο ὑπῆρχε ἀνάγκη αὐτῶν τότε στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἦταν ἀσθενέστεροι πνευματικά. «Καὶ νά», λέγει, «οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸ Κορνήλιο, στάθηκαν στὴν ἐξωτερικὴ πόρτα, καὶ φώναζαν δυνατὰ καὶ ζητοῦσαν νὰ πληροφορηθοῦν, ἐὰν ὁ Σίμωνας, ποῦ λέγεται Πέτρος, φιλοξενεῖται ἐδῶ. Ἐπειδὴ ἡ οἰκία ἦταν ἀπλή, ζητοῦσαν νὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ κάτω, δὲν ρωτοῦσαν τοὺς γείτονες. «Ἐνῶ δὲ ὁ Πέτρος συλλογιζόταν γιὰ τὸ ὄραμα, εἶπε σ' αὐτὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα· σήκω, κατέβα καὶ πῆγαινε μαζί τους, χωρὶς κανένα δισταγμό, διότι ἐγὼ τοὺς ἀπέστειλα». Πρόσεχε, δὲν εἶπε, ἴδιος γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ φανερώθηκε σὲ σένα τὸ ὄραμα, ἀλλ' «Ἐγὼ τοὺς ἀπέστειλα», γιὰ νὰ δείξει στὸν Πέτρο, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ ὑπακούει καὶ νὰ μὴ ζητεῖ ἐξηγήσεις. Διότι ἀρκεῖ γιὰ κάθε πληροφορία,

κοῦσαι παρ' αὐτοῦ· 'Τόδε ποιήσον, τόδε λάλησον', καὶ μηδὲν πλεόν ζητεῖν.

«Καταβάς δὲ Πέτρος εἶπεν· 'Ἴδου ἐγὼ εἰμι, ὃν ζητεῖτε». Τί δήποτε οὐκ εὐθέως αὐτοὺς ἐδέξατο, ἀλλὰ πυνθάνε-
 5 ται; Εἶδε σιραιώτας ὄντας τοὺς ἐπισιάντας· διὸ οὐχ ἀπλῶς ἐρωτᾷ, ἀλλά, πρότερον ὁμολογήσας αὐτοὺς εἶναι, τότε τὴν αἰτίαν πυνθάνεται τῆς ἀφίξεως, ἵνα μὴ νομισθῇ διὰ τοῦτο πυνθάνεσθαι, ὡς δὴ θέλων ἑαυτὸν κατακρούσαι. Καὶ πυνθάνεται, ἵνα, ἂν μὲν εὐθέως κατεπείγη, καὶ συνεξέλθῃ
 10 ἂν δὲ μὴ, ἵνα ξενίσῃ. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐκεῖνοι λέγουσι, «Μειapéμπειαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ»; "Οἱ τοῦτο αὐτοῖς ἐκέλευσε. Τάχα δὲ καὶ ὡς ἀπολογούμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ μονορουχὶ λέγουσι· 'Μηδὲν καταγνώς· οὐχ ὡς καταφρονῶν ἔπεμψεν, ἀλλ' ἐκελεύσθη οὕτως'. «Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδο-
 15 κῶν αὐτοῦς, φησί, προσκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους». Εἰκότως· οὐ γὰρ δίκαιον ἦν καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους μὴ συνεπάγεσθαι· ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖ παρόντες μᾶλλον αὐτοῦ ἤκουσαν ἂν. Εἶδετε πόση τῆς ἐλεημοσύνης ἡ δύναμις καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει καὶ
 20 ἐνιαῦθα; Ἐκείνη θανάτου ἀπήλλαξε τοῦ προσκαίρου, αὕτη τοῦ αἰωνίου· αὕτη καὶ θύρας ἀνέωξεν οὐρανοῦ.

"Ορα δὲ πῶς περὶ πολλοῦ γεγένηται τὸ πιστεῦσαι Κορνήλιον, ὡς καὶ ἄγγελον πεμφθῆναι, καὶ Πνεῦμα ἐνεργῆσαι, καὶ τὸν κορυφαῖον μεταπεμφθῆναι τῶν Ἀποστόλων, καὶ
 25 ὄψιν φαῖναι τοιαύτην, καὶ μηδὲν ὄλως ἐλλειφθῆναι. Πόσοι ἦσαν ἑκατόνταρχοι, καὶ χιλίαρχοι, καὶ βασιλεῖς, καὶ οὐδείς τοῦτων ἐπέτυχεν, ὧν οὗτος; Ἀκούσατε πάντες, ὅσοι ἐν σιραι-

τὸ ν' ἀκούει ἀπὸ αὐτὸν τὸ 'αὐτὸ κάνε, αὐτὸ πές', καὶ νὰ μὴ ζητᾶ τίποτε περισσότερο.

«Ἄφου δὲ κατέβηκε ὁ Πέτρος εἶπε· νά, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ζητᾶτε». Γιατί τέλος πάντων δὲν δέχθηκε ἀμέσως αὐτοῦς, ἀλλὰ ζητεῖ πληροφορίες; Εἶδε ὅτι αὐτοὶ ποὺ παρουσιάστηκαν ἦταν στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ δὲν ἐρωτᾶ ἀπλῶς, ἀλλὰ, ἀφου προηγουμένως ὁμολόγησε ὅτι εἶναι αὐτός, τότε ζητᾶ νὰ πληροφορηθεῖ τὴν αἰτία τῆς ἀφίξεώς τους, γιὰ νὰ μὴ νομισθεῖ ὅτι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ζητᾶ τις πληροφορίες, ἐπειδὴ δηλαδὴ θέλει νὰ ἀποκρύψει τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἐρωτᾶ, ἂν μὲν εἶναι ἄμεση ἀνάγκη, νὰ μεταβεῖ μαζί τους, ἂν ὄχι, γιὰ νὰ τοὺς φιλοξενήσει. Γιὰ ποῖο δὲ λόγο ἐκεῖνοι λέγουν, «σὲ προσκαλεῖ στὸ σπίτι του»; Διότι αὐτὸ διέταξε σ' αὐτοῦς ὁ Κορνήλιος. Ἴσως δὲ καὶ σὰν ν' ἀπολογεῖται γι' αὐτὸ καὶ σχεδὸν εἶναι σὰν νὰ λέγουν· «μὴ τὸν κατηγορεῖς καθόλου· διότι δὲν μᾶς ἔστειλε μὲ ὑπεροψία, λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του, ἀλλ' ἔτσι διατάχθηκε νὰ κάμει». «Ὁ δὲ Κορνήλιος ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς περίμενε», λέγει, «ἀφου κάλεσε τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς στενοὺς φίλους του». Δικαιολογημένα, διότι δὲν ἦταν δίκαιο νὰ μὴ καλέσει κοντὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους· ἄλλωστε δέ, καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἦταν ἐκεῖ παρόντες, θὰ μπορούσαν νὰ τὸν ἀκούσουν καλλίτερα. Εἶδατε πόση εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης καὶ στὴν προηγούμενη ὁμιλία μου καὶ στὴν παρούσα; Ἐκείνη ἡ ἐλεημοσύνη τῆς Ταβιθᾶ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν πρόσκαιρο θάνατο, αὐτὴ δὲ τοῦ Κορνήλιου, τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν αἰώνιο θάνατο· αὐτὴ ἄνοιξε καὶ τις θύρες τοῦ οὐρανοῦ.

Πρόσεχε δὲ πόσο μεγάλη φροντίδα καταβλήθηκε γιὰ νὰ πιστεύσει ὁ Κορνήλιος, ὥστε καὶ ἄγγελος νὰ σταλεῖ, καὶ τὸ Πνεῦμα νὰ ἐνεργήσει, καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων νὰ κληθεῖ, καὶ τέτοια ὄπτασια νὰ ἐμφανισθεῖ, καὶ τίποτε ἀπολύτως νὰ μὴ παραλειφθεῖ. Πόσοι ἦταν ἑκατόνταρχοι καὶ χιλιάρχοι καὶ βασιλεῖς καὶ κανέννας ἀπὸ αὐτοῦς δὲν ἐπέτυχε, ὅσα ὁ Κορνήλιος; Ἀκούσατε ὅλοι, ὅσοι εἴσθε στρατευμένοι, ὅσοι βρίσκεσθε κοντὰ στοὺς βα-

τείλαις ἐσιέ, ὅσοι βασιλεῦσι παρεσιήκατε! «*Εὐσεβῆς ἦν*», φησί, «*καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν*», (καὶ τὸ μείζον διτι τοιοῦτος ἦν), «*μετὰ παντός τοῦ οἴκου αὐτοῦ*». Οὕτως ἦν συγκεκριημένος πρὸς τοῦτο καὶ διακείμενος, ὡς μὴ μόνον εἶδεσθαι
 5 τὰ οἰκεῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκειείας τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν οὐ γὰρ ὡς ἡμεῖς, οἱ, ὅπως μὲν ἡμῖν φοβεροὶ οἱ ὑπηρετοῦντες ἔσονται, πάντα ποιοῦμεν, ὅπως δὲ εὐλαβεῖς, οὐκέτι. Ἄλλ' οὗτος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ τῆς οἰκίας ἀπάσης τὸν Θεὸν ἐφοβεῖτο, οὐ μόνον ὥσπερ κοινὸς πατὴρ πάντων τῶν μετ'
 10 αὐτοῦ ὢν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν σιραιωιτῶν. Ἄκουε δὲ καὶ τί φασιν ἕτερον· ἀναγκαίως γὰρ προσιέθειαι τὸ «*μαρτυρούμενος ὑπὸ ὄλου τοῦ ἔθνους*», ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, Ἔτι γάρ, εἰ ἀκρόβυστος ἦν; Καὶ ἐκεῖνοι, φησί, μαρτυροῦσιν αὐτῷ.

Ἄρα οὐδὲν ἐλεημοσύνης ἴσον· μᾶλλον δὲ οὕτω μεγάλη
 15 τοῦ πράγματιος ἢ ἰσχύς, διὰν ἐκ καθαρῶν προχέηται ταμείων, ὡς τὰ γε προχεόμενα ἐξ ἀδίκων βόρβορον ἔοικεν ἀφείση πηγῇ, τὰ δὲ ἐκ δικαίων κερδῶν, καθάπερ νᾶμα διειδές τε καὶ καθαρὸν ἐν παραδείσῳ, ἠδὺ μὲν ἰδεῖν, ἠδὺ δὲ ἄφασθαι, κοῦφόν τε καὶ ψυχρὸν ἐν μεσημβρία διδόμενον οὐ-
 20 τως ἐστὶν ἢ ἐλεημοσύνη. Παρὰ ταύτην τὴν πηγὴν οὐκ αἰγριοὶ καὶ πεῦκαι, οὐδὲ κυπάρισσοι, ἀλλ' ἕτερα τούτων πολλῶν βελτίω φυτὰ εὐμήκη εἰσὶ φιλία Θεοῦ, ἔπαινος ἀνθρώπων, δόξα ἢ εἰς Θεόν, εὐνοια παρὰ πάντων, ἀμαρτημάτων ἀφανισμός, παρηγορία πολλή, χρημάτων ὑπεροψία, ἐλεημο-
 25 σύνη, δι' ἧς τῆς ἀγάπης τὸ φυτὸν τρέφεται· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγάπην τρέφειν εἶωθεν, ὡς τὸ ἐλεήμονα εἶναί τινα.

σιλείς. «Ήταν», λέγει, «εὐσεβὴς καὶ θεοφοβούμενος» (καὶ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι ἦταν τέτοιος κατὰ τὸ ἦθος του) «μαζὶ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του». Τόσο πολὺ ἦταν συγκροτημένος καὶ διατεθειμένος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτό, ὥστε ὄχι μόνον νὰ τακτοποιεῖ τὰ δικά του θέματα, ἀλλὰ νὰ κάμει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ὑπηρέτες του. Διότι δὲν ἔκαμνε ὅπως κάμνουμε ἐμεῖς, πού ὅλα τὰ κάμνουμε, ὥστε αὐτοὶ πού μᾶς ὑπηρετοῦν νὰ αισθάνονται φόβο ἀπέναντί μας, δὲν κάμνουμε ὅμως τίποτε γιὰ νὰ εἶναι εὐλαβεῖς. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐνεργοῦσε ἔτσι, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του φοβόταν τὸ Θεό, ὄχι μόνον σὰν κοινὸς πατέρα ὅλων ἐκείνων πού διέμεναν μαζὶ του, ἀλλὰ καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐκείνων πού ἦταν ὑπὸ τὴν ἐξουσία του. Ἔκουε δὲ καὶ τί ἄλλο λέγουν· διότι κατ' ἀνάγκη ἔχει προστεθεῖ τὸ ὅτι «μαρτυρεῖται σὰν εὐσεβὴς ἀπὸ ὅλο τὰ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων», γιὰ νὰ μὴ πεῖ κάποιος, ἕνα ἄλλο ὅτι «γιατί δηλαδὴ ὅλα αὐτά, ἐφόσον ἦταν ἀπερίτμητος;» Καὶ ἐκεῖνοι, λέγει, μαρτυροῦν γι' αὐτόν.

Ἄρα τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιο τῆς ἐλεημοσύνης· μᾶλλον δὲ τόση μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης, ὅταν προέρχεται ἀπὸ καθαρὰ καὶ τίμια χρήματα, ὅπως πάλι τὰ προερχόμενα καὶ προσφερόμενα ἀπὸ ἄδικα χρήματα, ὁμοιάζουν μὲ πηγὴ πού ἀναβλύζει βοῦρκο, ἐνῶ τὰ χρήματά πού δίνονται καὶ προέρχονται ἀπὸ δίκαια κέρδη, ὁμοιάζουν μὲ νερὸ διαυγὲς καὶ καθαρὸ μέσα στὸν παράδεισο, εὐχάριστο δὲ καὶ στὴ γεύση καὶ πού χαρίζει ἀνακούφιση καὶ δροσιά, ὅταν προσφέρεται κατὰ τὸ μεσημέρι. Τέτοια εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη. Κοντὰ στὴν πηγὴ αὐτὴ δὲν φυτρῶνουν λεῦκες καὶ πεῦκα, οὔτε κυπαρίσσια, ἀλλὰ ἄλλα φυτὰ ὑπάρχουν μεγάλα, πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὰ πρῶτα· ὅπως φιλία τοῦ Θεοῦ, ἔπαινος τῶν ἀνθρώπων, δόξα πού ἀνήκει στὸ Θεό, εὐνοια ἀπὸ μέρους ὄλων, ἀφανισμὸς τῶν ἀμαρτημάτων, μεγάλη παρρησία, περιφρόνηση τῶν χρημάτων, ἐλεημοσύνη, μὲ τὴν ὁποία τρέφεται τὸ φυτὸ τῆς ἀγάπης. Διότι τίποτε δὲν συνηθίζει νὰ τρέφει τόσο τὴν ἀγάπη, ὅσο τὸ νὰ εἶναι κανένας ἐλεήμονας.

Αὕτη τοὺς κλάδους εἰς ὕψος αἵρεσθαι ποιεῖ· αὕτη θελτίων ἢ πηγὴ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐκ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς διαιρουμένη, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἀφικνουμένη· αὕτη ἰκτεῖ τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον, τὸν ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον·
 5 εἰς ταύτην θάνατος ἐμπεσὼν, καθάπερ σπινθὴρ ἀναλίσκεται ἀπὸ τῆς πηγῆς· οὕτως, ὅπου περ ἂν ἐπισιᾶξῃ, μεγάλα ἐργάζεται ἀγαθὰ· αὕτη τοῦ πυρὸς τὸν ποταμὸν σβέννυσιν ὡς σπινθῆρα· αὕτη τὸν σκόληκα οὕτως ἀποπνίγει, ὡς οὐδέν.
 Ὁ ταύτην ἔχων οὐ βρύχει τοὺς ὀδόντιας. Ἀπὸ τοῦ ὕδατος
 10 ταύτης ἂν ἐπισιᾶξῃ εἰς τὰ δεσμά, διαιρεῖ αὐτὰ· κἂν εἰς τὰς καμίλους ἐμπέσῃ, πάσας σβέννυσιν.

4. Ὡσπερ οὖν ἡ ἐν παραδείσῳ πηγὴ οὐ νῦν μὲν προχέει γάματα, νῦν δὲ ξηραίνεται, (ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν πηγὴ), ἀλλ' αἰεὶ ἀναβλύζει, οὕτω καὶ ἡ ἡμετέρα αἰεὶ δαψιλέσιερον προχεῖται τὸ γᾶμα πρὸς τοὺς μάλιστα ἐπιδεομένους ἐλέους· ἵνα μένη πηγὴ. Τοῦτο ἱλαρὸν ποιεῖ τὸν λαμβάνοντα τοῦτο ἐλεημοσύνη, μὴ σφοδρὸν μόνον προχεῖσθαι τὸ γᾶμα, ἀλλὰ καὶ διηνεκές. Εἰ θούλει, ὥσπερ ἐκ πηγῶν σοι ἐπομβρεῖν τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον, καὶ οὐ πηγὴν ἔχε. Οὐδὲν ταύτης
 20 ἴσον. Ἄν οὐ ταύτης τῆς πηγῆς ἀνοίξῃς τὰ σιόματα, τῆς πηγῆς τοῦ Θεοῦ ἰδιαῦτα ἔσαι τὰ σιόματα, ὥστε πᾶσαν ἄβυσσον νικῆσαι. Ἀφορμὴν ζητεῖ μόνον παρ' ἡμῶν λαβεῖν ὁ Θεός, καὶ προχεῖται ἐκ τῶν ταμείων αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ. Ὅταν ἀναλίσκη, διὰν δαπανᾷ, τότε πλουτεῖ, τότε εὐπορεῖ. Μέ-
 25 γα ἐκείνης τὸ σιόμα τῆς πηγῆς· καθαρὸν τὸ αὐτῆς γᾶμα καὶ διειδές. Ἄν μὴ ταύτην ἀποφράξῃς, οὐδὲ ἐκείνην. Μηδὲν ἄκαρπον σηκέτω παρ' αὐτὴν δένδρον, ἵνα μὴ τὴν νοτίδα αὐτῆς καταναλώσῃ. Ἐχεις χρήματα; Μὴ φύτευε αἰγείρους ἐκεῖ· τοιοῦτον γὰρ ἡ τρυφή· πολλὰ ἀναλίσκει, καὶ οὐδὲν δει-
 30 κνύσιν ἐν ἑαυτῇ, ἀλλὰ ἀπόλλυσι τὸν καρπὸν.

Μὴ φυτεύσῃς πεύκην, μὴ πίτυν, μηδὲ ἄλλο τι τῶν τοιού-

Αὐτὴ κάμνει τοὺς κλάδους νὰ ὑψώνονται· αὐτὴ ἡ πηγὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ παραδείσου, ποὺ δὲν διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη, ἀλλὰ φθάνει στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό· αὐτὴ δημιουργεῖ τὸν ποταμὸ ἐκεῖνον, ποὺ καταλήγει σὲ ζωὴ αἰώνια· σ' αὐτὴν τὴν πηγὴ τῆς ἐλεημοσύνης, ὅταν πέσει ὁ θάνατος, σὰν σπινθήρας ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν πηγὴ· ἔτσι ὅπου καὶ ἂν στάξει, μεγάλα ἀγαθὰ παρέχει. Αὐτὴ σβήνει τὸν ποταμὸ σὰν σπινθήρα· αὐτὴ πνίγει τὸν σκώληκα', ἔτσι ὅπως τίποτε ἄλλο· ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὴν, δὲν τρίζει τὰ δόντια. Ἀπὸ τὰ νερὰ αὐτῆς ἂν στάξει κανένας στὰ δεσμά, τὰ διασπᾶ· καὶ ἂν πέσει μέσα στὰ καμίγια, ὅλα τὰ σβήνει.

4. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ πηγὴ στὸν παράδεισο δὲν ἀναβλύζει ἄλλοτε μὲν νάματα, ἄλλοτε δὲ ξηραίνεται (διότι δὲν θὰ ἦταν πιά πηγὴ), ἀλλὰ πάντοτε ἀναβλύζει, ἔτσι καὶ ἡ δική μας πηγὴ, ἀφθονώτερα ἄς χύνει τὸ νερὸ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν πάρα πολὺ μεγάλη ἀνάγκη ἐλεημοσύνης, γιὰ νὰ μένει πηγὴ. Αὐτὸ χαροποιεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὴν λαβαίνει· αὐτὸ εἶναι ἐλεημοσύνη, ὄχι μόνο νὰ τρέχει ἄφθονο τὸ νᾶμα, ἀλλὰ καὶ συνέχεια. Ἐάν θέλεις νὰ τρέχει σὲ σένα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ σὰν ἀπὸ πηγῆς, ἔχε καὶ σὺ πηγὴ. Τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιο αὐτῆς. Ἐάν σὺ ἀνοίξεις τὰ στόματα αὐτῆς τῆς πηγῆς, τέτοια θὰ εἶναι τὰ στόματα τῆς πηγῆς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ξεπεράσουν κάθε ἄβυσσο. Ἀφορμὴ μόνο ζητᾶ νὰ λάβει ὁ Θεὸς ἀπὸ μᾶς, καὶ προσφέρει ἀπὸ τὰ ταμεία του τὰ ἀγαθὰ του. Ὅταν κανεὶς ξοδεύει, ὅταν δαπανᾶ, τότε πλουτίζει, τότε γίνεται πλούσιος. Μεγάλον εἶναι τὸ στόμα αὐτῆς τῆς πηγῆς· τὸ πηγαῖο νερὸ τῆς εἶναι καθαρὸ καὶ διαυγές. Ἐάν δὲν φράξεις αὐτὴν, οὔτε τοῦ Θεοῦ θὰ φράξεις. Κανένα ἄκαρπο δένδρον ἄς μὴ φυτευθεῖ κοντὰ σ' αὐτὴν, γιὰ νὰ μὴ ξοδεύσει τὴν ὑγρασίαν τῆς. Ἐχεις χρήματα; μὴ φυτεύεις λεῦκες κοντὰ τῆς· διότι παρόμοιο εἶναι ἡ πολυτέλεια· πολλὰ ξοδεύει καὶ τίποτε δὲν παρουσιάζει δικό της, ἀλλὰ καταστρέφει τὸν καρπὸ.

Μὴ φυτεύσεις πεύκη, οὔτε ὁποιοδήποτε παρόμοιο

των, τῶν ἀναλισκόντων μὲν, οὐδαμοῦ δὲ χρησίμων· τοιοῦτο γὰρ ἢ τῶν ἱματίων ἱρουφή, ἰδεῖν μόνον καλόν, οὐδαμοῦ δὲ χρήσιμον. Ἀναδενδράδων πλήρωσον πάντα τὰ κάρπιμα φύτευσον ἐν ταῖς τῶν πενήτων χερσίν, ἅπερ ἂν θέλῃς. Οὐδὲν
5 ταύτης λιπαρώτερον τῆς γῆς· καίτοι μικρόν ἐστι τὸ διάστημα τῆς χειρός, ἀλλ' ὅμως πρὸς αὐτὸν φθάνει τὸν οὐρανὸν τὸ φυτευόμενον δένδρον, καὶ θέβαιον ἔσθηκε. Τοῦτό ἐστι φύτευσαι· τὸ μὲν γὰρ φυτευόμενον ἐν τῇ γῇ, κἂν μὴ νῦν, μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἀπολεῖται. Τί φυτεύεις δένδρα, ὧν οὐκ ἀπολαύ-
10 ση, ἀλλά, πρὶν ἢ ἀπολαύσεις, ὁ θάνατος ἐπελθὼν προαρπάζει σε; Τοῦτο τὸ δένδρον, διὰν ἀποθάνῃς, τότε σοι δίδωσι τὸν καρπὸν. Εἰ φυτεύεις, μὴ ἐν τῇ τῆς γαστριμαργίας φύτευσης κοιλίᾳ, ἵνα μὴ εἰς ἀφροδῶνα ὁ καρπὸς ἐκβῇ, ἀλλὰ φύτευσον ἐν τεθλιμμένῃ νηδύϊ, ἵνα πηδήσῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν
15 ὁ καρπός. Ἀνάπασσον τὴν σιενοχωρομένην ψυχὴν τὴν τοῦ πένητος, ἵνα μὴ τὴν εὐρύχωρον θλίψῃς τὴν σὴν. Οὐχ ὁρᾷς οὖν τὰ ποτιζόμενα τῶν δένδρων ἀμέτρως, ἀπὸ τῆς ρίζης σήπεται, τὰ δὲ μετὰ συμμετρίας αὖξεται; Οὕτω δὴ καὶ σὺ μὴ τὴν σαιτοῦ ποίησης ἀμέτρως γαστέρα, ἵνα μὴ σαπῇ ἢ ρίζα
20 τοῦ δένδρου· πότισον τὴν διψῶσαν, ἵνα καρπὸν ἐνέγκῃ. Τὰ συμμετρως ποτιζόμενα οὐ σήπει ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἀμέτρως σήπει· τοιαύτη γὰρ ἢ τοῦ ἡλίου φύσις.

Πανταχοῦ ἢ ἀμετρία κακόν· διὸ περικόψωμεν αὐτήν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τύχωμεν, ὧν αἰτιοῦμεν. Ἐν τοῖς ὑψηλοτάτοις χω-
25 ρίοις αἱ πηγαὶ λέγονται τίκιεσθαι· οὐκοῦν γενώμεθα ὑψηλοὶ καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν, καὶ ταχέως ἢ ἐλεημοσύνη ρεύσει· οὐ γὰρ ἔστι τὴν ὑψηλὴν ψυχὴν μὴ καὶ ἐλεήμονα εἶναι, καὶ τὴν

δένδρο, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δαπανοῦν μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶναι πουθενὰ χρήσιμα· διότι κάτι παρόμοιο εἶναι ἢ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων, ἢ ὁποῖα μόνο κατὰ τὴν ἐμφάνιση παρουσιάζει ὠραιότητα, σὲ τίποτε δὲ δὲν παρουσιάζει χρησιμότητα. Γέμισε τὸ μέρος τῆς πηγῆς μὲ ἀναρριχώμενα κλήματα· φύτευσε ὅλα τὰ καρποφόρα στὰ χέρια τῶν φτωχῶν, ὁποιαδήποτε θέλεις. Κανένα μέρος ἀπὸ αὐτὴ τὴ γῆ δὲν εἶναι γονιμώτερο· ἂν καὶ εἶναι μικρὴ ἢ ἔκταση τοῦ χεριοῦ, ἐν τούτοις τὸ φυτευόμενον δένδρο σ' αὐτὸ τὸ μέρος φθάνει μέχρι τὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ καὶ στέκεται σταθερό. Αὐτὸ σημαίνει νὰ φυτεύσεις. Διότι τὸ μὲν φυτευόμενον στὴ γῆ, ἂν ὄχι τώρα, μετὰ ἑκατὸ ἔτη θὰ χαθεῖ. Τί φυτεύεις δένδρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἀπολαύσεις τοὺς καρπούς, ἀλλὰ, πρὶν τοὺς γευθεῖς, ἔρχεται ὁ θάνατος καὶ σὲ ἀρπάζει; Τὸ δένδρο αὐτὸ τῆς ἐλεημοσύνης, ὅταν πεθάνεις, τότε δίνει σὲ σένα τὸν καρπὸ. Ἄν φυτεύεις, νὰ μὴ φυτεύεις στὴν κοιλιὰ τῆς γαστριμαργίας, γιὰ νὰ μὴ καταλήξει ὁ καρπὸς στὸ ἀποχωρητήριο, ἀλλὰ φύτευσε σὲ στερημένην κοιλιὰ, γιὰ νὰ ἀνεβεῖ ὁ καρπὸς πρὸς τὸν οὐρανὸ. Ἀνακούφισε τὴ στενοχωρημένην ψυχὴ τοῦ φτωχοῦ, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρήσεις τὴ δική σου τὴν ἄνετη. Δὲν βλέπεις ὅτι τὰ δένδρα ποὺ ποτίζονται ὑπερβολικὰ σαπίζουν ἀπὸ τὴ ρίζα, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ ποτίζονται κανονικὰ αὐξάνονται; Ἔτσι καὶ σὺ λοιπὸν νὰ μὴ ποτίσεις τὴν κοιλιὰ σου ὑπερβολικὰ, γιὰ νὰ μὴ σαπίσει ἡ ρίζα τοῦ δένδρου· πότισε αὐτὴν ποὺ διψᾷ, γιὰ νὰ σοῦ ἀποφέρει καρπὸ. Τὰ κανονικὰ ποτιζόμενα δὲν τὰ σαπίζει ὁ ἥλιος, ἐνῶ τὰ ὑπερβολικὰ ποτιζόμενα τὰ σαπίζει· διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τοῦ ἡλίου.

Παντοῦ ἡ ἔλλειψη τοῦ μέτρου εἶναι κακό. Γι' αὐτὸ ἄς περικόψουμε αὐτὴν, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ ἐμεῖς ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμε. Λέγεται ὅτι οἱ πηγὲς δημιουργοῦνται στὰ περισσότερο ὑψηλὰ μέρη. Λοιπὸν ἄς γίνουμε καὶ ἐμεῖς ὑψηλοὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ, καὶ ἀμέσως θὰ τρέξει καὶ ἡ ἐλεημοσύνη· διότι δὲν εἶναι δυνατὸ ἢ ὑψηλὴ ψυχὴ νὰ μὴ εἶναι καὶ ἐλεήμων, καὶ ἡ ἐλεήμων ψυχὴ νὰ μὴ

ἐλεήμονα μὴ καὶ ὑψηλὴν. Ὁ γοῦν χρημάτων ὑπεροχῶν, τῆς
 ρίζης ἀνώτερός ἐστι τῶν κακῶν. Αἱ πηγαὶ ἐν ἐρημίαις εἰσὶν
 ὡς τὰ πολλά· καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν τῆς πολυοχλίας ἐξαγάγω-
 μεν, καὶ πηγάσει παρ' ἡμῖν ἡ ἐλεημοσύνη. Αἱ πηγαί, ὅσῳ
 5 ἂν καθαίρονται, ἀφθονώτεραι γίνονται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς,
 ὅσῳ ἂν ἀναλώσωμεν, ἰσοούτω βλασιάνει τὰ καλά. Ὁ πη-
 γὴν ἔχων οὐ δέδοικεν· ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν τὴν ἐ-
 λεημοσύνην πηγὴν, οὐ φοβηθησόμεθα· καὶ γὰρ πρὸς ποιόν,
 πρὸς ἀρδεΐαν, πρὸς οἰκοδομήν, πρὸς πάντα ἡμῖν χρήσιμος
 10 αὕτη ἡ πηγὴ. Οὐδὲν τοῦ πόματος τούτου βέλτιον οὐκ οἶδεν
 αὕτη μέθην ἐργάσασθαι· βέλτιον τοιαύτην ἔχειν πηγὴν, ἢ
 χρυσοῦ πηγὰς ἐπιρρεῖν. Πάσης χρυσοῖτιδος γῆς βελτίων ἢ
 τοῦτον φέρουσα τὸν χρυσὸν ψυχὴ· οὐ γὰρ εἰς ταῦτα τὰ βασι-
 λεια, καὶ τὰ ἄνω ἡμῖν συνεκχωρεῖ. Ὁ χρυσός, κόσμος γίνε-
 15 ται τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· ἀπὸ τούτου τοῦ χρυσοῦ ἡ μάχαι-
 ρα κατασκευάζεται τοῦ Πνεύματος, ἡ μάχαιρα, δι' ἧς ὁ δρά-
 κων ἀποιέμεται. Ἀπὸ ταύτης τῆς πηγῆς οἱ λίθοι προσέρ-
 χονται οἱ τίμιοι, οἱ περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως.

Μὴ δὴ ἀμελῶμεν ἰσοούτου πλούτου, ἀλλ' εἰσφέρωμεν τὴν
 20 ἐλεημοσύνην μετὰ δαριλείας, ἵνα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλαν-
 θρωπίας ἀξιωθῶμεν χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Μονογενοῦς
 αὐτοῦ Υἱοῦ, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτις, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶναι καὶ ὑψηλὴ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ περιφρονεῖ τὰ χρήματα εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τῆ ρίζα καὶ πηγὴ τῶν κακῶν. Οἱ πηγές στα περισσότερα μέρη βρίσκονται σὲ ἔρημα σημεῖα· καὶ ἐμεῖς ὡς βγάλουμε τὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὸν πολὺ θόρυβο, καὶ τότε θὰ πηγᾶσει καὶ ἡ ἐλεημοσύνη κοντὰ μας. Οἱ πηγές ὅσο καθαρίζονται, τόσο ἀφθονώτερο νερὸ παρέχουν· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐμεῖς, ὅσο περισσότερα δαπανήσουμε μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, τόσο περισσότερο αὐξάνουν τὰ ἀγαθὰ. Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει πηγὴ δὲν φοβᾶται ἂν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἔχουμε τὴν ἐλεημοσύνη σὰν πηγὴ, δὲν θὰ φοβηθοῦμε. Διότι καὶ γιὰ πόση, καὶ γιὰ ἄρδευση καὶ γιὰ οἰκοδομὴ, καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα θὰ εἶναι χρήσιμη ἡ πηγὴ αὐτὴ. Τίποτε δὲν εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ ποτὸ αὐτό. Δὲν γνωρίζει αὐτὴ νὰ προκαλεῖ μέθη· εἶναι προτιμότερο νὰ ἔχεις τέτοια πηγὴ, παρὰ νὰ ἔχεις πηγές ποῦ ρέουν χρυσό. Ἡ ψυχὴ ποῦ φέρει αὐτὸν τὸν χρυσὸ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε χρυσοφόρα γῆ. Διότι δὲν εἰσέρχεται σ' αὐτὰ τὰ ἐπίγεια βασίλεια, ἀλλὰ μᾶς μεταφέρει στὰ ἐπουράνια. Ὁ χρυσὸς αὐτὸς γίνεται κόσμημα γιὰ τὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· ἀπὸ τὸ χρυσὸ αὐτὸ κατασκευάζεται ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ἡ μάχαιρα, μὲ τὴν ὁποία ἀποκόβεται ὁ δράκος τῆς κακίας. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πηγὴ προέρχονται οἱ πολύτιμοι λίθοι ποῦ περιβάλλουν τὸ κεφάλι τοῦ βασιλιᾶ.

Ἄς μὴ ἀμελοῦμε λοιπὸν γιὰ τόσο πλοῦτο, ἀλλ' ὡς συνεισφέρουμε τὴν ἐλεημοσύνη μὲ ἀφθονία, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τῆ φιλανθρωπία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ χάρη καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ του, στὸν ὁποῖο ἀνήκει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ δύναμη, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'

(Πράξ. 10, 23 - 43)

«Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀνασιάς», φησὶν, «ὁ Πέτρος, ἦλθε σὺν αὐτοῖς· καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόπης
5 πῆς συνῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν. Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους».

1. Μειὰ τὸ ξενίαι τοὺς ἄνδρας ἐξέρχεται σὺν αὐτοῖς· καλῶς. Πρῶτον φιλοφρονεῖται ἅτε ἀπὸ καμάτου ὄντας αὐ-
10 τούς, καὶ οἰκειοῖ ἑαυτῷ, εἶτα λοιπὸν καὶ συνέξεισι. «Τῇ δὲ ἐπαύριον», φησὶν, «ἀνασιάς ὁ Πέτρος, ἦλθε σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν». Οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἔρχονται μετ' αὐτοῦ καὶ ἰσχυρῶς οἰκονομικῶς, ὥστε εἶναι μάρτυρας μετὰ ταῦτα, διὰν ἀπολογεῖσθαι δέξῃ Πέτρον. «Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν
15 προσδοκῶν αὐτούς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους». Τοῦτο φίλου, τοῦτο θεοσεβοῦς, ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀγαθοῖς πρὸ πάντων ποιεῖσθαι κοινωνοὺς τοὺς ἀναγκαίους φίλους. Εἰκότως τοῦτους συγκαλεῖ, οἷς ἐθάρρει ἀεὶ περὶ τοιοῦτων διασκεπιόμενος μάλιστα, ἃ περι-
20 τὸν τέως ἦν πρὸς ἄλλους ἐξενεγκεῖν. Ἐμοὶ δὲ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς παρ' αὐτοῦ δοκοῦσιν ἐρρυθμίσθαι. «Ὡς δὲ ἐγένετο τοῦ συνελεῖν τὸν Πέτρον, συνανήσας αὐτῷ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. Ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτόν, λέγων Ἀνάστηθι καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι». Τοῦ-

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄

(Πράξ. 10, 23 - 43)

«Τὴν ἐπόμενην ἡμέρα», λέγει, «σηκώθηκε καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ἀναχώρησε γιὰ τὴν Καισάρεια. Καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Ἰόππης τοὺς συνόδευσαν. Ὁ δὲ Κορνήλιος τοὺς περίμενε καὶ εἶχε καλέσει τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς στενοὺς φίλους του»¹.

1. Μετὰ τὴν φιλοξενία τῶν ἀνδρῶν ἀναχωρεῖ μαζί τους· καλῶς. Πρῶτα περιποιεῖται αὐτοὺς, ἐφόσον ἦταν κατάκοποι, καὶ τοὺς κάνει νὰ αἰσθάνονται μαζί του σὰν δικοί του, κατόπιν δὲ ἐξέρχεται μαζί τους. «Τὴν ἄλλη ἡμέρα», λέγει, «ἀναχώρησε ὁ Πέτρος καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς τὸν συνόδευσαν καὶ μερικοὶ ἀδελφοί». Δὲν ἦταν μόνος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἔρχονται μαζί του· καὶ αὐτὸ σκόπιμα γιὰ νὰ ὑπάρχουν κατόπιν μάρτυρες, ὅταν θὰ χρειασθεῖ νὰ ἀπολογηθεῖ ὁ Πέτρος. «Ὁ δὲ Κορνήλιος ἐν τῷ μεταξύ τοὺς περίμενε καὶ εἶχε καλέσει τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς στενοὺς φίλους του». Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα φίλου, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα θεοσεβῆ, στὰ καλὰ αὐτὰ γεγονότα, νὰ κάνει κοινωνοὺς πρὸ πάντων τοὺς στενοὺς τοὺς φίλους. Δικαιολογημένα συγκαλεῖ αὐτοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε τὸ θάρρος θέβαια πάντοτε νὰ συζητᾷ γιὰ τὰ παρόμοια ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀρχικὰ ἦταν περιττὸ νὰ ἀνακοινώσεις σὲ ἄλλους. Ἐμένα δὲ μοῦ φαίνεται, ὅτι καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς του εἶχαν ἀπ' αὐτὸν καθοδηγηθεῖ κατάλληλα γιὰ τὸ θέμα αὐτό. «Ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθει ὁ Πέτρος στὴν οἰκία, βγῆκε ὁ Κορνήλιος καὶ τὸν προϋπάντησε, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε στὰ πόδια του τὸν προσκύνησε· Ὁ δὲ Πέτρος τὸν σήκωσε, λέγοντας· Σήκω ἐπάνω, γιατί καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι». Κάμνει αὐτό, γιὰ

το ποιεῖ, τὸ ταπεινὸν αὐτοῦ δεικνύς, καὶ παιδεύων τοὺς ἄλλους, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστιῶν, καὶ δηλῶν ὡς, εἰ καὶ ἐκελεύσθη, ὅμως οἶκονεν πολλὴν εἶχε τὴν εὐλάβειαν. Τί οὖν
 5 πῶς πρὸ τῶν ἄλλων τοῦτο αὐτοὺς παιδεύουσι, μηδὲν μέγα περὶ ἐναντιῶν φανιάζεσθαι;

«Καὶ συνουσιῶν αὐτῷ, εἰσηλθε, καὶ εὗρίσκει συνεληλυθίας πολλούς, ἔφη τε πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς ἐπίστιασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι
 10 ἄλλοφύλῳ». Ὅρα, εὐθέως περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίας διαλέγεται, καὶ δείκνυοι διὰ μεγάλα αὐτοῖς ἐχαρίσαιο ἀγαθά. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο θαυμάζειν ἐνιαῦθα ἐνι, διὰ τοιαῦτα διαλέγεται, ἀλλ' διὰ πῶς ὁμοῦ καὶ μεγάλα φθέγγεται, καὶ μειριάζει· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἄνθρωποι, μηδενὶ καταξιούντιες
 15 κολλᾶσθαι, ἦλθομεν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ τί; Ὑμεῖς ἐπίστιασθε (ὁ Θεὸς τοῦτο ἐκέλευσε, φησί), «παράνομον εἶναι κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἄλλοφύλῳ». Εἶτα, ἵνα μὴ ἐπ' αὐτῷ τὴν χάριν ὀψῆ, ἐπάγει· «Καὶ ἐμοὶ ὁ Θεὸς ἔδειξε μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον». Τοῦτο προσιθήσθαι, ἵνα μὴ δό-
 20 ξη κολακεύειν αὐτόν. «Διὸ καὶ ἀνατιρορήτως ἦλθον μεταπεμφθεῖς». Ἴνα μὴ νομίσωσιν διὰ τὴν εἰ καὶ παρανομία ἦν τὸ πρῶγμα, ἐπεδιή ἄρχων ἦν, διὰ τοῦτο ἐπήκουσεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῷ Θεῷ λογίσωνται, οὐ μόνον οὐ κολλᾶσθαι, ἀλλ' οὐδὲ προσέρχεσθαι ἕξόν, φηοῖν. «Πυνθάνομαι οὖν, τίνι λόγῳ μειπαπέ-
 25 ψασμέ με;». Οὐκ ἀγνοῶν πυνθάνεται, (ἦδει γὰρ τὸ πᾶν ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ ὁράματος· ἤκουσε δὲ καὶ παρὰ τῶν σιρα-

νά δείξει τὴν ταπεινοφροσύνη του, καὶ γιὰ νὰ διδάξει τοὺς ἄλλους, καὶ γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Θεό, καὶ γιὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι, ἂν καὶ ἔλαβε ἐντολή, ἐν τούτοις εἶχε ἀπὸ μόνος του τὴν εὐλάβεια σὲ μεγάλο βαθμό. Τί λοιπὸν λέγει ὁ Πέτρος; «Σήκω ἐπάνω· γιατί καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι». Βλέπεις πῶς πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα θέματα αὐτὸ διδάσκουν αὐτούς, νὰ μὴν ἔχουν μεγάλη ἰδέα γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους;

«Καὶ συνομιλώντας μαζί του εἰσηλθε στοὶ σπίτι καὶ βρῆκε ἐκεῖ πολλοὺς συγκεντρωμένους, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς ὁ Πέτρος· «Σεῖς γνωρίζετε ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὸ νόμο σὲ Ἰουδαῖο ἄνθρωπο νὰ συναναστρέφεται ἢ νὰ πλησιάζει ἀπλῶς ἄλλοεθνή». Πρόσεχε, ὅτι ἀμέσως ὁμιλεῖ γιὰ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ δείχνει ὅτι τοὺς χάρισε μεγάλα ἀγαθὰ. Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ ἐδῶ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι ὁμιλεῖ γιὰ τέτοια θέματα, ἀλλ' ὅτι συγχρόνως ὁμιλεῖ καὶ γιὰ σπουδαῖα καὶ τὰ μετριάζει αὐτὰ κάπως. Διότι δὲν εἶπε, ἄνθρωποι, ποὺ δὲν θεωροῦμε ἄξιο νὰ συναναστραφοῦμε κανένα, προσήλθαμε σὲ σᾶς, ἀλλὰ τί; «Σεῖς γνωρίζετε (ὁ Θεὸς τὸ διέταξε αὐτό, λέγει), «ὅτι εἶναι παράνομο νὰ συναναστρέφεται ἢ νὰ πλησιάζει κάποιος ἄλλοεθνή». Ἔπειτα, γιὰ νὰ μὴ ἀποδοθεῖ ἀπὸ τὸν Κορνήλιο σ' αὐτὸν ἡ χάρις, προσθέτει «Καὶ σὲ μένα ὁ Θεὸς ἔδειξε καθαρά, νὰ μὴ θεωρῶ μολυσμένο ἢ ἀκάθαρτο κανένα ἄνθρωπο». Αὐτὸ τὸ προσθέτει ὁ Πέτρος γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι κολακεύει τὸν Κορνήλιο. «Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν μὲ καλέσατε, ἦλθα χωρὶς καμιά ἀντίρρηση». Γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι, ἂν καὶ ἦταν τὸ πράγμα παρανομία, ἐπειδὴ ἦταν ἄρχοντας ὁ Κορνήλιος, γι' αὐτὸ ὑπάκουσε ὁ Πέτρος, ἀλλὰ γιὰ νὰ θεωρήσουν καὶ ἀποδώσουν τὸ πᾶν στοὺς Θεοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιτρεπόταν στοὺς Ἰουδαίους ὄχι μόνον νὰ συναναστραφοῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ πλησιάσουν, λέγει. «Ζητῶ λοιπὸν νὰ μάθω, γιὰ ποῖο λόγο μὲ καλέσατε;». Δὲν ζητεῖ νὰ μάθει ἐπειδὴ ἀγνοεῖ (διότι γνώριζε τὴν ὅλη ὑπόθεση ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸ ὄραμα· ἄκουσε δὲ γι' αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες), ἀλλὰ θέλει πρῶτα οἱ

τιωτῶν), ἀλλὰ βούλεται πρῶτον αὐτοὺς ὁμολογήσαι, καὶ ὑ-
πενθύνους ποιῆσαι τῇ πίστει.

Τί οὖν ὁ Κορνήλιος; Οὐκ εἶπεν, Ὅν γὰρ εἰπόν σοι οἱ
στραιγιῶται; ἀλλ' ὄρα πῶς πράως καὶ ταπεινῶς· «Ἀπὸ τε-
5 τάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νησιεύων, καὶ
τὴν ἐνάτην ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου· καὶ ἰδὼν
ἀνὴρ ἔσθη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, καὶ φησὶ Κορ-
νήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχή, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου
ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». «Καὶ τὴν ἐ-
10 νάτην ὥραν», φησὶ, «προσευχόμενος». Τί ἐστὶ τοῦτο; Ἐμοὶ
δοκεῖ καὶ καιροὺς ὠρικέται ἐναντῶ θίου ἀκριβεσιτέρου, καὶ
ἐν τισὶν ἡμέραις· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, «Ἀπὸ τειάρτης ἡμέ-
ρας». Ὅρα πόσον ἐστὶν εὐχῆ. Ὅτι ἐπέδωκεν εἰς εὐλάβειαν,
τότε φαίνεται αὐτῷ ἄγγελος. Αὕτη μία ἡμέρα· καὶ ἦν ἀπῆλ-
15 θον οἱ πεμφθέντες, μία· καὶ ἦν ἦλθον, πάλιν μία· καὶ τῇ
τειάρτη ἐφάνη, ὡς εἶναι δευτέραν μεθ' ἣν προσηύξατο.

«Καὶ ἰδὼν ἀνὴρ ἔσθη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ». Ὅν λέγει ἄγγελον, οὕτως ἐστὶν ἄτυφος. «Καὶ φησὶ Κορνή-
λιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχή, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐ-
20 μνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· πέμπων οὖν εἰς Ἰόππην, καὶ
μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· οὗτος ξενίζε-
ται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος θυρσέως παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγε-
νόμενος λαλήσει σοι. Ἐξανιῆς οὖν ἔπεμψα πρὸς σέ· σὺ τε
καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. Νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώ-
25 πιον τοῦ Θεοῦ πάρομεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προσειταγμένα
σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ». Διὰ τοῦτο εἶπε, «Τίνι λόγῳ μετεπέμ-

ἴδιοι νὰ ὁμολογήσουν καὶ νὰ τοὺς κάνει ὑπεύθυνους γιὰ τὴν πίστη.

Τί λοιπὸν λέγει ὁ Κορνήλιος; Δὲν εἶπε, 'Δὲν σοῦ εἶπαν δηλαδὴ οἱ στρατιῶτες;' ἀλλὰ πρόσεχε μὲ ποιά πράγματα καὶ ταπεινοφροσύνη ἀποκρίνεται· «πρὶν ἀπὸ τέσσερες ἡμέρες καὶ ἐνῶ στίς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα προσευχόμεν στὸ σπίτι μου, ξαφνικὰ ἓνας ἄνθρωπος μὲ λαμπρὴ ἐνδυμασία στάθηκε μπροστά μου καὶ εἶπε· «Κορνήλιε, ἡ προσευχὴ σου ἔγινε ἀκουστὴ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἔχουν γίνει γνωστὲς καὶ φανερὲς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. «Καὶ στίς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα, ἐνῶ προσευχόμεν», λέγει. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐμένα μου φαίνεται ὅτι εἶχε καθορίσει μὲ ἀκρίβεια γιὰ τὸν ἑαυτό του ὀρισμένα χρονικὰ σημεῖα καὶ σὲ ὀρισμένες ἡμέρες γιὰ μιὰ ἐπιμελέστερη ζωὴ· διότι γι' αὐτὸ εἶπε, «Ἐπὶ τέσσερες ἡμέρες». Πρόσεχε πόσο σπουδαῖο πράγμα εἶναι ἡ προσευχὴ. Ὅταν εἶχε διακριθεῖ γιὰ τὴν ἐπίδοσή του σὲ εὐλάβεια, τότε παρουσιάζεται ὁ ἄγγελος σ' αὐτόν. Αὕτὴ εἶναι μιὰ ἡμέρα· καὶ ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἔφυγαν οἱ ἀποσταλέντες στρατιῶτες, ἄλλη μιὰ· καὶ ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἔφθασαν στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, πάλι ἄλλη μιὰ· καὶ τὴν τέταρτη φάνηκε σ' αὐτόν ὁ ἄγγελος, ὥστε νὰ εἶναι ἡ δεύτερη ἡμέρα μετὰ ἀπὸ ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία προσευχήθηκε.

«Καὶ νὰ ἓνας ἄνθρωπος μὲ λαμπρὴ ἐνδυμασία στάθηκε μπροστά μου». Δὲν τὸν ὀνομάζει ἄγγελο· τόσο πολὺ ταπεινὸς εἶναι. «Καὶ λέγει· Κορνήλιε, εἰσακούσθηκε ἡ προσευχὴ σου ἀπὸ τὸ Θεὸ, καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἔχουν γίνει γνωστὲς καὶ φανερὲς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· στείλε λοιπὸν στὴν Ἰόππη καὶ προσκάλεσε ἐδῶ τὸν Σίμωνα, πού ἐπονομάζεται Πέτρος. Αὐτὸς φιλοξενεῖται στὸ σπίτι τοῦ Σίμωνα τοῦ βυρσοδέψη κοντὰ στὴ θάλασσα. Αὐτὸς ὅταν ἔλθει θὰ σοῦ μιλήσει τί πρέπει νὰ κάνεις. Ἀμέσως λοιπὸν ἔστειλα νὰ σὲ καλέσει· καὶ σὺ καλὰ ἔκανες πού ἦλθες. Τώρα ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε ἐδῶ παρόντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀκούσουμε ὅλα ὅσα σὲ ἔχει διατάξει ὁ Θεός». Γι' αὐτὸ εἶπε ὁ Πέτρος, «Γιὰ ποῖο λόγο στείλατε

ψασθέ με;») ἵνα ταῦτα οὕτως εἶπη τὰ ρήματα. «Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα εἶπεν· Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι δι-
 οὐκ ἔστι προσωπολήπιος ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φο-
 βούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῶ
 5 ἔστι». Τοιούτων, ἅν τε ἀκρόβυστος ἔστιν, ἅν τε ἐμπερίτιμος.
 Τοῦτο καὶ Παῦλος δηλῶν, «οὐ γὰρ ἔστι προσωποληψία παρὰ
 τῷ Θεῷ», λέγει. «Νῦν οὖν πάρεσμεν πάντες ἡμεῖς», φησὶν,
 «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ὅρα ὄση ἢ πίστις, ὄση ἢ εὐλάβεια. Ἡ-
 δει διὸ οὐδὲν ἀνθρώπινον εἶπεν ὁ Πέτρος, «ὁ Θεὸς ἔδειξέ
 10 μοι», εἰπὼν· διὸ καὶ τὸ «πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστε-
 ταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ», λέγει. Τί οὖν; ἄρα δεκτὸς αὐτῶ
 ἔστι ὁ ἐν Περσίδι; Ἄν ἢ ἄξιος, ταύτη δεκτὸς ἔσται τῷ κα-
 ταξιωθῆναι τῆς πίστεως. Ἐντεῦθεν καὶ τὸν ἐξ Αἰθιοπίας
 εὐνοῦχον οὐ περιεΐδε. Καὶ τί, φησὶν, ἅν εἶποις περὶ τῶν θεο-
 15 σεβῶν καὶ περιοφθέντων; Ἄπαγε! οὐδεὶς περιορᾶται θεο-
 σεβῆς· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι περιοφθῆναι τίνα τῶν τοιού-
 των ποτέ. «Ἐν παντὶ ἔθνει», φησὶν, ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν
 καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην». Δικαιοσύνην τὴν πᾶσαν ἀ-
 ρειτὴν καλεῖ.

20 2. Ὅρα πῶς κατασιέλλει αὐτοῦ τὸ φρόνημα τῷ εἰπεῖν,
 «Ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεόν, δεκτὸς αὐτῶ ἔ-
 στιν»; ὡσεὶ ἔλεγεν· Ὅυδένα ἀπωθεῖται, πάντας προσίεται
 τοὺς πιστεύοντας. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξωσιν ἐν τάξει ἀπερριμ-
 μένων εἶναι, ἐπάγει «Τὸν Λόγον, δὲν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσ-
 25 ραήλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτός
 ἔστι πάντων Κύριος». Ταῦτα λέγει διὰ τοὺς παρόντας, ἵνα
 καὶ ἐκείνους πείσῃ. Διὰ τοῦτο παρασκευάζει καὶ τὸν Κορ-
 νήλιον εἰπεῖν. «Τὸν Λόγον», φησὶν, «ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς

καί με καλέσατε;», γιά νά πει τὰ λόγια αὐτά. «Τότε ἄνοιξε ὁ Πέτρος τὸ στόμα του καί εἶπε· Ἰαλήθεια, καταλαβαίνω πολὺ καλά, ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι προσωπολήπτης, ἀλλὰ σέ κάθε ἔθνος, καθέννας πού σέβεται τὸ Θεὸ καί ἐφαρμόζει δικαιοσύνη στή ζωὴ του, γίνεται δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν». Δηλαδή, «εἴτε εἶναι αὐτὸς ἀπερίτμημος, εἴτε περιτμημένος». Αὐτὸ καί ὁ Παῦλος δηλώνοντας, λέγει· «Δέν εἶναι προσωπολήπτης ὁ Θεός»¹. «Τώρα λοιπὸν ὅλοι ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε παρόντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», λέγει. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ πίστη του, πόση ἡ εὐλάβειά του. Γνώριζε ὅτι ὁ Πέτρος δέν εἶπε τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, ὅταν εἶπε, «ὁ Θεός με ἔδειξε». Γι' αὐτὸ λέγει καί τό, «Εἴμαστε παρόντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γιά νά ἀκούσουμε με προσοχὴ ὅλα ὅσα σέ ἔχει διατάξει ὁ Θεός νά πεις». Τί λοιπὸν; ἸΑραγε εἶναι δεκτὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος πού κατοικεῖ στήν Περσία; Ἰάν εἶναι ἄξιος, τότε θά γίνει δεκτὸς γιά νά ἀξιωθεῖ νά δεχθεῖ τὴν πίστη. Γι' αὐτὸ καί δέν παρέβλεψε τὸν εὐνοῦχο ἀπὸ τὴν Αἴθιοπία. Καί τί θά μπορούσες νά πεις, λέγει, γιά τοὺς θεοσεβεῖς πού ἔχουν καταφρονηθεῖ; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη! Κανέννας θεοσεβῆς δέν παραβλέπεται. Διότι δέν εἶναι δυνατό, δέν εἶναι δυνατό ποτὲ νά καταφρονηθεῖ κάποιος ἄνθρωπος εὐσεβῆς. «Σέ κάθε ἔθνος, καθέννας πού φοβᾶται τὸ Θεὸ καί ἐφαρμόζει τὴ δικαιοσύνη στή ζωὴ», λέγει· Δικαιοσύνη ὀνομάζει ὀλόκληρη τὴν ἀρετὴ.

2. Βλέπεις πῶς μετριάζει τὸ φρόνημά του με τὸ νά πει, «Σέ κάθε ἔθνος ὁ καθέννας πού σέβεται τὸ Θεὸ, γίνεται δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν»; σάν νά ἔλεγε· ἸΚανένα δέν ἀπομακρύνει, ἀποδέχεται ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν'. ἸΕπειτα, γιά νά μὴ θεωρηθοῦν ὅτι ἀνήκουν στήν τάξη τῶν παραμερισμένων, προσθέτει· «Σύμφωνα με τὸ λόγο, τὸν ὁποῖο ἔστειλε ὁ Θεός στοὺς Ἰσραηλίτες, ἀναγγέλοντας τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης με τὸν Ἰησοῦ Χριστό· αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὅλων». Αὐτὰ τὰ λέγει γιά τοὺς παρόντες, γιά νά πείσει καί ἐκείνους. Γι' αὐτὸ προετοιμάζει καί τὸν Κορνήλιο νά πει· «Τὸ λόγο», λέγει, «πού

Ἰσραήλ». Ὅρα, τούτοις δίδωσι τέως τὸ ἐξαίρειον εἶτα καὶ αὐτοὺς μάρτυρας ἐπάγει, λέγων· «Ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενομένον ρῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα δ' ἐκήρυξεν Ἰωάννης». Ὅτι οὐ-
 5 τως ἔχει, τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξῆς βεβαιοῖ· «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει». Οὐκ εἶπεν, «Ἰοιε Ἰησοῦν» (οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν), ἀλλὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰργασμένα διέξεισιν· «Ὅς διῆλθεν εὐεργε-
 τῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ
 10 διαβόλου». Ἐντεῦθεν δείκνυσι πολλὰς πηρώσεις διαβολικὰς καὶ διασιροφὴν σώματος, ὑπ' ἐκείνου γενομένας. «Ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ». Πάλιν ταπεινὰ φθέγγεται οὐχ ἀπλῶς, οἶμαι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπινον.

«Καὶ ἡμεῖς μίσητες πάντων, ὧν ἐποίησεν ἐν τε τῇ χώ-
 15 ρα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ». Καὶ ὑμεῖς, φησί, καὶ ἡμεῖς. «Ὅν καὶ ἀνεῖλον, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλον». Ἐνταῦθα τὸ πάθος κηρύττει. «Τοῦτον ὁ Θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι, τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν.
 20 οἵτινες, συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀνασιτῆ-
 ναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Τοῦτο τεκμήριον τῆς ἀνασιτάσεως μέγιστον. «Καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρ-
 τύρωσθαι ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν». Μέγα καὶ τοῦτο πρὸς τὸ δεῖξαι ἀξιο-
 25 πίστους. Ὁ δὲ καὶ μαρτυρίαν ἐπάγει, λέγων· «Τούτῳ πάν-
 τες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν». Τοῦτο

ἔστειλε στοὺς Ἰσραηλίτες». Πρόσεχε, σ' αὐτοὺς πρῶτα δίνει τὸ προνόμιον· ἔπειτα καὶ τοὺς ἴδιους ἐπικαλεῖται σάν μάρτυρες, λέγοντας· «Σεῖς γνωρίζετε καλά τὸ γεγονός πού κηρύχθηκε καὶ διαδόθηκε σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τῆ Γαλιλαία, μετὰ ἀπὸ τὸ βάπτισμα μετανοίας πού εἶχε κηρύξει ὁ Ἰωάννης». Ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, τὸ βεβαιώνει καὶ μὲ τὰ ἑξῆς· «Γνωρίζετε δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦ, τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ, πῶς ἔχρισε αὐτὸν ὁ Θεὸς μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ τοῦ ἔδωσε τὴ θεία δύναμη». Δὲν εἶπε, Ἰγνωρίζετε τὸν Ἰησοῦ, (διότι δὲν τὸν γνώριζαν), ἀλλὰ προβάλλει τὰ ἔργα πού πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν· «Ὁ ὁποῖος περιόδευε εὐεργετώντας καὶ θεραπεύοντας ὅλους ἐκείνους πού τυραννιοῦνταν ἀπὸ τὸ διάβολο». Ἐδῶ δείχνει ὅτι πολλές ἀναπηρίες ἦταν διαβολικὲς ἐπιδράσεις καὶ ὅτι πολλές σωματικὲς παραμορφώσεις ἐγίναν ἀπὸ τὸ διάβολο. «Διότι ὁ Θεὸς ἦταν μαζί του». Πάλι ταπεινὰ ὁμιλεῖ, ὄχι τυχαῖα, νομίζω, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας.

«Καὶ ἐμεῖς εἴμαστε αὐτόπτες μάρτυρες ὅλων ἐκείνων πού ἔπραξε ὁ Ἰησοῦς καὶ στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ». Καὶ σεῖς, λέγει, καὶ ἐμεῖς. «Αὐτὸν τὸν φόνευσαν κρεμώντας τον ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ». Ἐδῶ κηρύσσει τὸ σταυρικὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. «Αὐτὸν ὅμως ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα καὶ ἐπέστρεψε νὰ ἐμφανισθεῖ, ὄχι σ' ὄλο τὸ λαό, ἀλλὰ σὲ μάρτυρες πού εἶχε διαλέξει ἀπὸ πρὶν ὁ Θεός, οἱ ὁποῖοι ἐφάγαμε καὶ ἤπιαμε μαζί του, μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἐκ νεκρῶν». Αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξη τῆς Ἀναστάσεως. «Καὶ μᾶς παρήγγειλε νὰ κηρήξουμε τὸ Εὐαγγέλιον σ' ὄλο τὸ λαό, νὰ μαρτυρήσουμε ἐπίσημα καὶ νὰ διαλαλήσουμε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν». Σπουδαῖο καὶ αὐτὸ στὸ ν' ἀποδείξει αὐτοὺς ἀξιόπιστους. Ὁ δὲ Πέτρος προσθέτει καὶ μαρτυρία, λέγοντας· «Γι' αὐτὸν ἐπιβεβαιώνουν ὄλοι οἱ προφῆτες καὶ διδάσκουν, ὅτι ὁποῖος πιστεύει σ' αὐτὸν, θὰ λάβει ἄφεση ἁμαρτιῶν μὲ τὴ δύναμη τοῦ ὀνόμα-

του μέλλοντος ἔσεσθαι μετὰ ταῦτα προαναφώνησις ἦν δὴ καὶ θεβαιῶν, τοὺς προφήτας εὐκαιρῶς μάρτυρας παράγει. Ἄλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ κατὰ τὸν Κορνήλιον.

- «Ἀπέσειλε», φησὶν, «εἰς Ἴβπην μετακαλέσασθαι τὸν
 5 Πέτρον». Ἐπίσειυσεν διὰ πάντως ἤξει διὸ καὶ ἀποσιέλλει.
 «Καὶ συνομιλῶν αὐτῶ», φησὶν, «εἰσηλθε». Τί ἄρα ὁμιλῶν;
 Ταῦτα, οἶμαι, φθεγγόμενος, ἀπερ ἔμπροσθεν εἴρηται. «Καὶ
 περὶ ἐπὶ τοὺς πόδας, προσεκύνησεν». Ὅρα κολακείας ἀ-
 πληλλαγμένον τὸν λόγον πανταχοῦ, καὶ ταπεινότητος γέμοντα.
 10 Ἐπιεῦθεν ἄξιος δείκνυται καὶ ἐκεῖνος ὁ εὐνοῦχος· «ἐκέλευ-
 σε γὰρ τῷ Φιλίππῳ ἀναβῆναι καὶ καθίσαι ἐπὶ τὸ ὄχημα»,
 καίτοι οὐκ εἰδὼς ὅστις ἐστίν, ἢ ἀπὸ τῆς ἀπαγγελίας μόνον
 τῆς τοῦ Προφήτου. Οὗτος δὲ καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πόδας.
 Εἶδες ἦθος ἄτυφον; Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς δείκνυσι Πέτρος
 15 θείαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν τῷ λέγειν «Ὑμεῖς ἐπίστιασθε ὡς
 ἀθέμιτόν ἐστι». Καὶ διὰ τὴν μὴ εἶπε τὴν σινδόνα εὐθέως;
 Ὅτι ἀκενόδοξος ἦν σφόδρα· διὸ μὲν γὰρ ἀπέσιαται ὑπὸ Θε-
 οῦ λέγει, τὸ δὲ πῶς, οὐκ ἔτι· ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη γέγονεν, ὅτι
 καὶ εἶπεν «Ὑμεῖς ἐπίστιασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν Ἰουδαίῳ
 20 κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ»· οὕτως ἦν πόρρω κε-
 νοδοξίας. «Ὑμεῖς ἐπίστιασθε». Τοῦτο λέγων, καὶ τὴν ἐκεί-
 νων κατεγγυᾶται γνώμην. Τί δαὶ Κορνήλιος; «Πάρεσμεν»,
 φησὶν, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀκοῦσαι πάντα τὰ προσειταγμένα
 σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ». Οὐκ εἶπεν, «Ἐνώπιον ἀνθρώπου», ἀλλὰ
 25 «τοῦ Θεοῦ», δεικνὺς διὸ οὕτω δεῖ προσέχειν τοῖς τοῦ Θεοῦ
 δούλοις. Εἶδετε διάνοιαν διεγηγερωμένην; εἶδετε πῶς ἄξιος
 ἦν πάντων τούτων;

«Ἀνοίξας δέ», φησί, «Πέτρος τὸ σιόμα εἶπεν Ἐπ' ἀλη-

τός του». Αυτό είναι προαναγγελία εκείνου πού πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσει μετὰ ταῦτα, τὴν ὁποία θέβαια γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει, ἐπικαλεῖται μὲ τὴν εὐκαιρία σὰν μάρτυρες τοὺς προφῆτες. Ἄλλὰ ἄς δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κορνῆλιο.

«Ἀπέστειλε», λέγει, «στὴν Ἰόππη ἀνθρώπους γιὰ νὰ καλέσει τὸν Πέτρο». Πίστεψε ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔλθει καὶ γι' αὐτὸ καὶ στέλλει ἀνθρώπους. «Καὶ συνομιλώντας μαζί του», λέγει, εἰσῆλθε στὸ σπίτι». Τί ἄραγε νὰ ἔλεγε; Ἐκεῖνα, νομίζω, ἔλεγε πού προαναφέρθηκαν. «Ἀφοῦ ἔπεσε στὰ πόδια του, τὸν προσκύνησε». Πρόσεχε ὅτι ὁ λόγος του εἶναι παντοῦ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κολακεία καὶ γέματος ἀπὸ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ δείχνεται ἄξιος καὶ ἐκεῖνος ὁ εὐνοῦχος· διότι «Διέταξε τὸν Φίλιππο νὰ ἀνεβεῖ καὶ νὰ καθίσει ἐπάνω στὴν ἄμαξά του»², ἂν καὶ θέβαια δὲν γνώριζε ποιὸς εἶναι, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία τοῦ προφητικοῦ χωρίου. Ὁ Κορνῆλιος ὅμως ἔπεσε καὶ στὰ πόδια του. Εἶδες ἦθος ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὑπερηφάνεια; Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, παρατήρησε πὼς ἀποδεικνύει ὁ Πέτρος ὅτι ἡ παρουσία του εἶναι ἀπὸ τὸ Θεό, μὲ τὸ νὰ πεῖ· «Σεῖς γνωρίζετε ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται». Καὶ γιατί δὲν εἶπε ἀμέσως τὸ ὄραμα μὲ τὸ σεντόνι; Διότι ἦταν πάρα πολὺ ταπεινός· διότι τὸ ὅτι μὲν ἔχει σταλεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, τὸ λέγει, τὸ πῶς δέ, ὄχι ἀκόμα, ἀλλ' ὅταν ὑπῆρξε ἀνάγκη καὶ ὅταν εἶπε· «Σεῖς γνωρίζετε ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται σὲ Ἰουδαῖο νὰ συναναστρέφεται ἢ ἀπλῶς νὰ πλησιάζει ἄλλοεθνή»· τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴν κενοδοξία ἦταν. Σεῖς γνωρίζετε». Αὐτὸ λέγοντας λαμβάνει σὰν ἐπιβεβαίωση καὶ τὴν γνώμη ἐκείνων. Καὶ ὁ Κορνῆλιος τί ἀπαντᾷ; «Εἴμαστε», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ ἀκούσουμε ὅλα ὅσα σὲ ἔχει διατάξει ὁ Θεὸς νὰ πεῖς». Δὲν εἶπε, ἐνώπιον ἀνθρώπου, ἀλλὰ, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ προσέχει κανένας τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ. Εἶδατε διάνοια πνευματικὰ ἐξυψωμένη; εἶδατε πῶς ἦταν ἄξιος γι' ὅλα αὐτά;

«Ἀφοῦ δέ», λέγει, «ὁ Πέτρος ἄνοιξε τὸ στόμα του

θείας καταλαμβάνομαι διὸ οὐκ ἔστι προσωπολήπιτος ὁ Θεός. Τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς παρόντας Ἰουδαίους ἀπολογούμενος ἔλεγε· μέλλων γὰρ πρὸς αὐτοὺς μεταχειρίζειν τὸν λόγον, ὡσεὶ ἀπολογία πρῶτον τῆς αὐτοῦ. Τί οὖν; πρὸ τούτου προσωπολήπιτος ἦν; Μὴ γένοιτο! ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτου οὕτως ἦν. «Πᾶς ὁ φοβούμενος καὶ ἐργαζόμενος», φησί, «δικαιοσύνην, δεξιὸς αὐτῷ ἐστι». Τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων λέγει· «Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ». Καὶ δόγμα εἰσάγει καὶ πολιτείαν· εἰ γὰρ μάγους οὐ περιεΐδεν, οὐδὲ Αἰθίοπα, οὐδὲ λησιήν, οὐδὲ πόρνην, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἐργαζομένους δικαιοσύνην, καὶ θουλομένους πάντως οὐ περιόψεται. Τί οὖν, ὅτι εἰσὶν ἐπεικεῖς καὶ ἡμεροὶ ἄνθρωποι, καὶ πιστεῦσαι οὐ θούλονται; Ἴδου σὺ τὴν αἰτίαν εἶπες, διὸ οὐ θούλονται· ἄλλως δὲ ἐπεικῆ ἐνταῦθα σὺ τὸν πρῶτον λέγει, ἀλλὰ τὸν δικαιοσύνην ἐργαζόμενον τοιτέσι, τὸν ἐν πᾶσιν εὐάρεστον, ὃς τότε τοιοῦτός ἐστιν, διὰ τὴν ἔχῃ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον ὡς χρῆ. Τὸν δὲ τοιοῦτον ὁ Θεὸς οἶδε μόνος. Ὅρα πῶς ἦν οὗτος δεξιός· ἅμα ἤκουσε, καὶ ἐπέισθη. Καὶ νῦν, εἰ ἄγγελος ἦλθε, φησὶν, ἐπέισθη ἂν ἕκαστος, ὅστις ἂν ἦν. Ἀλλὰ πολλῶ τὰ νῦν σημεῖα ἐκείνων ἐστὶ μείζονα, καὶ θυμῶ ἀπιστοῦσι πολλοί. Εἶτα ἄρχεται τῆς διδασκαλίας, καὶ τηρεῖ τὴν εὐγένειαν τοῖς Ἰουδαίοις. «Τὸν Λόγον», φησὶν, «ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενον εἰρήνην, οὗτός ἐστι Κύριος πάντων». Πρῶτον περὶ τῆς κυριότητος αὐτοῦ διαλέγεται, καὶ σφόδρα ὑψηλῶς, ὡς ἐνῆν, ἐπειδὴ καὶ πρὸς ψυχὴν εἶχε ὑψηλὴν ἤδη γενομένην καὶ πάντα θεομῶς δεχομένην τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρεγγυώμενα· εἶτα, κατασκευάζων

εἶπε· ἀλήθεια καταλαβαίνω τώρα πολύ καλά ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης». Αὐτὸ τὸ ἔλεγε δικαιολογούμενος καὶ πρὸς τοὺς παρόντες Ἰουδαίους· διότι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο πρὸς αὐτοὺς νὰ ἀπευθύνει τὸ λόγο, προτάσσει αὐτὰ σὰν δικαιολογία. Τί λοιπὸν; πρὶν ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἦταν προσωπολήπτης; Κάθε ἄλλο· διότι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἦταν ὁ ἴδιος. «Ὁ καθένας πού σέβεται τὸ Θεὸ καὶ ἐφαρμόζει δικαιοσύνη στὴ ζωὴ του, γίνεται δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν». Αὐτὸ γράφοντας καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅταν λοιπὸν οἱ ἐθνικοὶ πού δὲν ἔχουν λάβει τὸ γραπτὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, πράττουν ἐκ φύσεως τὰ ὅσα λέγει ὁ νόμος»². Καὶ διδασκαλία παρουσιάζει καὶ τρόπο ζωῆς· διότι, ἂν δὲν παρέβλεψε τοὺς μάγους, οὔτε τὸν Αἰθίοπα, οὔτε τὸν ληστή, οὔτε τὴν πόρνη, πολὺ περισσότερο ἐκείνους πού ἐφαρμόζουν τὴ δικαιοσύνη καὶ θέλουν αὐτὴν, ὅπωςδήποτε δὲν θὰ παραβλέψει. Τί λοιπὸν ὅταν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπιεικεῖς καὶ ἡμεροὶ, πού δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν; Νὰ σὺ εἶπες τὴν αἰτία, ὅτι δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν· ἄλλωστε δὲ ἐδῶ ἐπιεικὴ δὲν ἐννοεῖ τὸν πρῶο, ἀλλ' ἐκεῖνον πού ἐφαρμόζει τὴ δικαιοσύνη· δηλαδὴ ἐκεῖνον πού σ' ὅλα εἶναι εὐάρεστος, ὁ ὁποῖος τότε εἶναι τέτοιος, ὅταν ἔχει ὅπως πρέπει τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Τὸν παρόμοιο δὲ ἄνθρωπο μόνο ὁ Θεὸς γνωρίζει. Πρόσεχε πῶς ὁ Κορνήλιος ἦταν ἔτοιμος νὰ δεχθεῖ αὐτά· μόλις ἄκουσε, πείσθηκε ἀμέσως. Καὶ τώρα, λέγει, ἂν ἐρχόταν ἄγγελος, θὰ πίστευε ὁ καθένας, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦταν αὐτός. Ἀλλὰ τὰ σημερινὰ θαύματα εἶναι πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, καὶ ὅμως πολλοὶ ἀπιστοῦν. Ἐπειτα ἀρχίζει τὴ διδασκαλία καὶ διατηρεῖ τὴν εὐγένεια γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. «Τὸν Λόγο», λέγει, «τὸν ὁποῖο ἔστειλε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰσραηλίτες, γιὰ νὰ κηρύξει τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης, αὐτὸς εἶναι Κύριος ὅλων». Πρῶτα διδάσκει γιὰ τὴν κυριότητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ μὲ ἀνωτερότητα μεγάλη, ὅσο ἦταν δυνατό, ἐπειδὴ ἀπευθυνόταν καὶ πρὸς ψυχὴ πού ἤδη εἶχε γίνει ὑψηλὴ, καὶ δεχόταν μὲ θέρμη τὰ παραδιδόμενα ἀπὸ τὸν Πέτρο· ἔπειτα παρουσιάζοντας πῶς

πῶς Κύριος ἀπάντων, ἐπάγει καὶ λέγει «Ὁν ἀπέστειλεν εὐαγγελιζόμενον»· ιουιέσιν ἔπ' ἀγαθοῖς καλοῦντα, οὐ κρι-
σιν ἐπάγοντα'.

3. Ἐπιεῦθεν δείκνυσιν ὅτι οὗτος ἀπὸ Θεοῦ Ἰουδαίοις
5 πρῶτον ἀπέστιαται· εἶτα ἀφ' ὧν κατώρθωσε καθ' ὅλης τῆς
Ἰουδαίας τοῦτο συναποδείκνυσι, καὶ λέγει· «Ὑμεῖς οἴδατε
τὸ γενόμενον ρῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας»· καὶ τὸ θαυμα-
σιόν, «ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα δ' ἐ-
κῆρυξεν Ἰωάννης». Πρῶτον εἶπεν αὐτοῦ τὸ κατώρθωμα,
10 καὶ τότε θαρρεῖ περὶ τῆς αὐτοῦ πατρίδος εἰπεῖν «Ἰησοῦν τὸν
ἀπὸ Ναζαρέν». Οὕτως ἤδει ὅτι σκάνδαλον ἦ πατρίς. «Ὡς
ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἀγίῳ καὶ δυνάμει». Πάλιν
κατασκευή· ἵνα γὰρ μή τις εἴπῃ, «Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον;»
ἐπάγει, λέγων· «Ὅς διῆλθεν εὐεργειῶν καὶ ἰώμενος πάν-
15 τας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου». Εἶτα με-
τὰ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐποίησε, δείκνυσι καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι
πολλή· διὰ γὰρ τοῦ διαβόλου περιγίνηται, πολλή τις ἐστι
καὶ μεγάλη. Καὶ ἡ αἰτία «ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ», φησί.
Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι οὕτως ἔλεγον· «Οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ
20 Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύ-
ναται ποιεῖν, ἢ μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ». Εἶτα, ὅτε ἔδειξεν
ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἀπέστιαται, τότε λέγει ὅτι ἀνηρέθη, ἵνα μή τι
ἄτιον φαντασθῆς.

Ὅρᾳς αὐτοὺς οὐδαμοῦ κρύπτοντας τὸν στανρόν, ἀλλὰ με-
25 τὰ τῶν ἄλλων ιυθέντας καὶ τὸν τρόπον; «Ὁν καὶ ἀνεῖλον»,
φησί, «καρμάσαντες ἐπὶ ξύλον. Καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ
γενέσθαι οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτο-
νημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν»· καίτοι γε αὐτὸς αὐτοὺς ἐξε-
λέξατο, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀναίδητοι τῷ Θεῷ. «Τοῖς προκεχει-

είναι Κύριος ὄλων, προσθέτει καὶ λέγει· «Τὸν ὁποῖο ἀπέστειλε γιὰ νὰ κηρύξει τὸ εὐαγγέλιο»· δηλαδὴ ἴνα καλέσει γι' ἀγαθὰ καὶ ὄχι νὰ κάνει κρίση'.

3. Μὲ αὐτὰ δείχνει ὅτι ὁ Λόγος ἔχει σταλεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ πρῶτα στοὺς Ἰουδαίους· ἔπειτα ἀποδεικνύει αὐτὸ καὶ μὲ ἐκείνα ποὺ εἶχε ἐπιτελέσει σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ λέγει· «Σεῖς γνωρίζετε καλὰ αὐτὸ ποὺ κηρύχθηκε σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία»· καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο, «καὶ τὸ ὁποῖο ἄρχισε ἀπὸ τὴ Γαλιλαία μετὰ ἀπὸ τὸ βάπτισμα μετανοίας ποὺ εἶχε κηρύξει ὁ Ἰωάννης». Πρῶτα ἀνέφερε τὸ ἔργο ποὺ ἐπετέλεσε αὐτός, καὶ μετὰ παίρνει θάρρος νὰ μιλήσει καὶ γιὰ τὴν πατρίδα του· «Τὸν Ἰησοῦ, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ». Γνώριζε ὅτι τόσο πολὺ ἡ πατρίδα σκανδάλιζε. «Γνωρίζετε πῶς ἔχρισε αὐτὸν ὁ Θεὸς μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ τοῦ ἔδωσε δύναμη». Πάλι ἀπόδειξη ἀναφέρεται· διότι, γιὰ νὰ μὴ πεῖ κάποιος, «Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; προσθέτει καὶ λέγει· «Ὁ ὁποῖος ἔκανε περιοδεῖες εὐεργετώντας καὶ θεραπεύοντας ὄλους ὅσοι βασανίζονταν ἀπὸ τὸ διάβολο». Ἐπειτα μαζί μὲ τίς εὐεργεσίες, τίς ὁποῖες ἔκανε, δείχνει ὅτι καὶ ἡ δύναμή του ἦταν μεγάλη· διότι ἐφόσον καταβάλλει τὸν διάβολο, ἡ δύναμή του εἶναι πολὺ μεγάλη. Καὶ ἡ αἰτία λέγει, εἶναι «ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν μαζί του». Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν τὰ ἐξῆς· «Γνωρίζομε ὅτι σὺ ἦλθες ἀπὸ τὸ Θεὸ σὰν μοναδικὸς διδάσκαλος· διότι κανένας δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τὰ θαύματα αὐτὰ ποὺ κάμνες, ἂν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μαζί του»⁴. Ἐπειτα, ὅταν ἀπέδειξε ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, τότε λέγει, ὅτι θανατώθηκε, γιὰ νὰ μὴ φαντασθεῖ τίποτε τὸ παράλογο.

Βλέπεις, ὅτι αὐτοὶ πουθενὰ δὲν κρύβουν τὸ σταυρὸ, ἀλλὰ μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἀναφέρουν καὶ τὸν τρόπο τῆς σταυρώσεως; Διότι λέγει, «Τὸν ὁποῖο καὶ φόνευσαν, ἀφοῦ τὸν κρέμασαν ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ. Καὶ ἐπέτρεψε αὐτὸν νὰ ἐμφανισθεῖ, ὄχι σ' ὅλο τὸ λαό, ἀλλὰ στοὺς μάρτυρες ποὺ εἶχαν ἐκλεγεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὸ Θεό, δηλαδὴ σὲ μᾶς». Ἄν καὶ βέβαια ἐξέλεξε ὁ ἴδιος αὐτούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀναθέτει στὸ Θεό. «Εἰς αὐτούς

- ροιστημένοις», φησίν. "Ορα πόθεν τὴν ἀνάσασιν βεβαιού-
ται ἀπὸ τοῦ φαγεῖν. Διὰ τί δὲ μηδὲν ἀνασιάς ἐποίησε σημεῖ-
ον, ἀλλ' ἔφαγε καὶ ἔπιεν; "Οὐ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάσασις καθ'
ἑαυτὴν μέγα σημεῖον ἦν ταύτης δὲ οὐδὲν οὕτως εἰς ἀπό-
5 δειξιν μεῖζον, ὡς τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν. «Διαμαρτύρασθαι»,
φησίν. Ἐνιαῦθα καὶ φοβερῶς εἶπεν, ἵνα μὴ ἔχωσιν εἰς ἄ-
γνοιαν καταφυγεῖν. Καὶ οὐκ εἶπεν δι' αὐτὸς εἶστιν ὁ Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, ὃ μάλιστα αὐτοῦς ἐφόβει, δι' αὐτὸς εἶστιν
ὁ ὠρισμένος ὑπὸ Θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν». Εἶτα ἡ
10 κυρία καιασκευὴ ἢ ἀπὸ τῶν προφητῶν (μεγάλην γὰρ εἶχοι
δόξαν ἐκεῖνοι). «Τούτω πάντες οἱ προφήται μαρτυροῦσι». "Οἱ
εἰς τῷ φόβῳ κατέσεισε, ἵνα ἐπάγει τὴν συγχώρησιν, οὐ
παρ' αὐτοῦ λεγομένην, ἀλλὰ παρὰ τῶν προφητῶν. Καὶ τὸ
μὲν φοβερόν, παρ' αὐτοῦ, τὸ ἡμέρον δέ, ἀπὸ τῶν προφητῶν.
- 15 "Οσοι τῆς ἀφέσεως ἐτύχετε ταύτης, ὅσοι τῆς πίστεως κατη-
ξιώθητε, μαθόντες τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος, παρακαλῶ, σπου-
δάσατε μὴ ὑβρίσαι εἰς τὸν εὐεργέτην· ἐτύχομεν γὰρ ἀφέσε-
ως, οὐχ ἵνα χεῖρους γενώμεθα, ἀλλ' ἵνα ἀμείνους πολλῶ
καὶ βελτίους.
- 20 Μηδεὶς τοίνυν εἶπη δι' ὃ Θεὸς ἡμῖν αἴτιος κακῶν, μὴ
κολάσας μηδὲ τιμωρησάμενος· εἶπε γὰρ μοι, ἂν ἄρχων λα-
θῶν φονεὴ ἀφῆ, τῶν μετὰ ταῦτα φόνων αὐτοῦ αἴτιος εἶναι
κρίνεται; Οὐδαμῶς. Καὶ πῶς αὐτοί, ταῖς ἀθέοις γλώσσαις
διδόντες ὑβρίζεσθαι τὸν Θεὸν δι' ὧν τολμῶμεν, οὐ δεδοίκα-
25 μεν οὐδὲ φρίττομεν; Τί γὰρ οὐκ ἐροῦσι; τί δὲ οὐ φθέγγου-
ται; Αὐτὸς αὐτοῖς ἐπέτρεψε, φησίν· ἐχοῦν γὰρ ἀξίους ὄντας
κολάσαι, οὐ τιμᾶν, οὐδὲ στεφανοῦν, οὐ τῶν πρωτείων μετα-
διδόναι, ἀλλὰ κολάζειν καὶ τιμωρεῖσθαι. Ὁ δὲ μηδὲν τι τοι-

πού είχαν ἐκλεγεί ἐκ τῶν προτέρων», λέγει. Πρόσεχε ἀπὸ ποῦ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ τὸ ὅτι ἔφαγε. Γιατί δὲ ὅταν ἀναστήθηκε δὲν ἔκανε κανένα θαῦμα, ἀλλ' ἔφαγε καὶ ἤπιε; Διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάστασις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἦταν μεγάλο θαῦμα. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ἀπόδειξις τῆς Ἀναστάσεως, ὅσον τὸ ὅτι ἔφαγε καὶ ἤπιε. «Νὰ μαρτυρήσουμε», λέγει. Ἐδῶ μίλησε κατὰ τρόπο φοβερό, γιὰ νὰ μὴ μποροῦν νὰ καταφύγουν, γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν, στὴν ἄγνοια. Καὶ δὲν εἶπε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού φόβιζε αὐτοὺς περισσότερο, ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν». Ἐπειτα ἔρχεται ἡ κυρία μαρτυρία ἀπὸ τοὺς προφήτες (διότι ἐκεῖνοι εἶχαν μεγάλη ἐκτίμησις). «Γι' αὐτὸν ὅλοι οἱ προφῆτες μαρτυροῦν». Ὅταν τοὺς κατατρόμαξε μὲ τὸ φόβο, τότε προσθέτει τὴ συγχώρησις, πού δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Καὶ τὸ μὲν φοβερό φανερώνεται ἀπὸ αὐτόν, τὸ δὲ πρᾶσ ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Ὅσοι ἐπετύχατε αὐτὴν τὴν ἄφεσις, ὅσοι γίνατε ἄξιοι τῆς πίστεως, ἀφοῦ κατανοήσατε τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, παρακαλῶ, φροντίσατε νὰ μὴ περιφρονήσετε τὸν εὐεργέτη διότι ἐπιτύχαμε τὴν ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ὄχι γιὰ νὰ γίνουμε χειρότεροι, ἀλλὰ πολὺ ἀνώτεροι καὶ καλύτεροι.

Κανένας λοιπὸν νὰ μὴ πει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι σὲ μᾶς αἴτιος τῶν κακῶν, ἐφόσον καμιά ποινὴ, οὔτε τιμωρία μᾶς ἐπέβαλε· διότι πὲς μου, ἂν κάποιος ἄρχοντας, ἀφοῦ συλλάβει φονιά, τὸν ἀπολύσει, θεωρεῖται αὐτὸς αἴτιος γιὰ τοὺς φόνους πού θὰ διαπραχθοῦν μετὰ ταῦτα; Καθόλου. Καὶ πῶς ἐμεῖς, μὲ τὰ ὅσα τολμοῦμε νὰ κάμνουμε, δίνουμε τὸ δικαίωμα στίς γλώσσας τῶν ἀθέων νὰ βρίζεται ὁ Θεός, καὶ δὲν φοβούμαστε, οὔτε φρίττουμε; Διότι τί δὲν θὰ ποῦν; τί δὲν θὰ ἀναφωνήσουν. Ὁ ἴδιος, θὰ ποῦν, ἐπέτρεψεν σ' αὐτούς διότι ἔπρεπε, ἐφόσον ἦταν ἄξιοι νὰ τοὺς τιμωρήσει, νὰ μὴ τοὺς τιμᾶ, οὔτε νὰ τοὺς στεφανώνει, οὔτε νὰ τοὺς χαρίζει τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐπιβάλλει ποινὲς καὶ νὰ τοὺς τιμωρεῖ. Αὐτὸς δὲ, ὄχι μόνο

οὔτιον αὐτοῖς ποιῶν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων καὶ τιμῶν, τοιοῦτους αὐτοὺς ἀπεργάζεται. Μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μηδεὶς ταύτην περὶ ἡμῶν ἀφῆ τὴν φωνήν. Βέλτιον κατορυγῆναι μυριάκις, ἢ ταῦτα τὸν Θεὸν ἀκοῦσαι δι' ἡμᾶς. Εἶπον αὐτῷ καὶ Ἰ-
 5 ουδαῖοι· «Ὁ καταλύων τὸν ναόν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν, σῶσον σεαυτὸν», καὶ πάλιν «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβα ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ». Ἄλλὰ ταῦτα ἐκείνων χαλεπώτερα. Ἰν' οὖν μὴ ἐξῆ δι' ἡμᾶς πονηρίας αὐτὸν διδάσκαλον λέγεσθαι, μηδὲ αὐτῷ τούτῳ τῷ βλασφημεῖσθαι ὑπὲρ-
 10 κοι τῆ κολάσει γενώμεθα («δι' ὑμᾶς» γάρ, φησί, «τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι»), τὰναντία ποιήσωμεν λέγεσθαι, ἀξίως τοῦ καλοῦντος πολιτευόμενοι, καὶ τῷ τῆς υἰοθεσίας προσιόντες βαπτίσονται· ὄντως γὰρ μεγάλη τοῦ βαπτισματος ἡ δύναμις, ἄλλους ἀντ' ἄλλων ποιεῖ τοὺς μετασχόν-
 15 τας τῆς δωρεᾶς, οὐκ ἀφήσιν εἶναι ἀνθρώπους τοὺς ἀνθρώπους. Ποίησον τὸν Ἕλληνα πιστεῦσαι διὰ μεγάλη τοῦ Πνεύματος ἢ δύναμις, διὰ μετέπλασεν, διὰ μειερρύντισε. Τί τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ἀναμένεις, ὡς δραπέτης, ὡς κακοῦργος, ὡς οὐκ ὀφείλων τῷ Θεῷ ζῆσαι; τί ὡς πρὸς ἀπηγῆ τινα καὶ
 20 ὠμὸν ἔχων Δεσπότην οὕτω διάκεισαι; τί ψυχρότερον, τί τάλαιπωρότερον τῶν ἰοτε λαθόντων τὸ φῶτισμα; Φίλον σε ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ πάντων ἠξίωσε τῶν ἀγαθῶν, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐπιδείξῃ τὰ τοῦ φίλου.

Εἶπε δὴ μοι, εἰ τὰ μεγάλα ἠδίκησας εἰς τινα καὶ ὕβρι-
 25 σας, καὶ μυρίοις αὐτὸν ὀνειδέσει περιβαλὼν, εἰς τὰς χεῖρας ἐνέπεσες τοῦ ὕβρισθέντος, ὁ δὲ ἀντὶ τούτων ἐτίμησε, καὶ τῶν αὐτοῦ μετέδωκεν ἀπάντων, καὶ ἐν τοῖς φίλοις ἐφ' ὧν ὕβρισθη, ἐπὶ τούτων σε ἐσιεφάνωσε, καὶ ἔφησεν ὡς υἷον ἔχειν γνήσιον, εἴτα εὐθέως ἀπέθανεν, οὐκ ἂν ζημίαν τὸ πρᾶ-

5. Ματθ. 27, 40.

6. Ρωμ. 2, 24.

7. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Χρυσοστόμου συνηθιζόταν σὲ πολλοὺς νὰ βαπτίζονται σὲ μεγάλη ἡλικία· ὁ νηπιοβαπτισμὸς δὲν εἶχε ἀκόμα ἐπικρατήσῃ παντοῦ.

δὲν κάμνει κάτι παρόμοιο σ' αὐτούς, ἀλλ' ἀντὶ γι' αὐτὰ καὶ τοὺς τιμᾶ καὶ τέτοιους τοὺς κάμνει. Μὴ, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω, κανέννας νὰ μὴ πεῖ αὐτὰ τὰ λόγια γιὰ μᾶς. Εἶναι προτιμότερο νὰ ταφοῦμε χίλιες φορές, παρὰ νὰ ἀκούσει αὐτὰ ὁ Θεὸς γιὰ μᾶς. Εἶπαν σ' αὐτὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι· «Σὺ ποὺ ἔλεγες ὅτι θὰ γκρέμιζες τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ξανάχτιζες, σῶσε τὸν ἑαυτὸ σου»· καὶ πάλι· «Ἄν πράγματι εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό»⁵. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν νὰ λέγεται ὁ Κύριος ἐξ αἰτίας μας διδάσκαλος πονηρίας, οὔτε ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς βλασφημίας νὰ γίνουμε ὑπόδικοι γιὰ κόλαση (διότι λέγει «ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν»⁶, ἄς κάνουμε νὰ λέγονται τὰ ἀντίθετα, ζώντας κατὰ τρόπο ἀντάξιο πρὸς ἐκεῖνον ποὺ μᾶς καλεῖ, καὶ προσερχόμενοι στὸ βάπτισμα τῆς υἰοθεσίας· διότι πράγματι ἡ δύναμη τοῦ βαπτίσματος εἶναι μεγάλη· κάμνει ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν μέρος στῆ δωρεὰ ἄλλους ἀντὶ ἄλλων· δὲν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ἀπλῶς ἄνθρωποι. Κάνε τὸν ἔθνικὸ νὰ πιστέψει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ Πνεύματος, ὅτι σὲ μεταμόρφωσε, ὅτι σὲ μετέβαλε. Τί περιμένεις τίς τελευταῖες σου ἀναπνοές, σὰν δραπέτης, σὰν κακοῦργος, σὰν νὰ μὴ ὀφείλεις νὰ ζήσεις κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Γιατί συμπεριφέρεσαι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἄσπλαχνο καὶ σκληρὸ δεσπότη; Τί ψυχρότερο, τί ἀθλιώτερο λοιπὸν εἶναι γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν τότε τὸ βάπτισμα⁷; Σὲ ἔκανε ὁ Θεὸς φίλο καὶ σὲ ἔκανε ἄξιο γιὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, γιὰ νὰ ἐπιδείξεις καὶ σὺ ὁ ἴδιος συμπεριφορὰ ἀνάλογη τοῦ φίλου.

Πές μου λοιπὸν, ἐὰν εἶχες διαπράξει μεγάλη ἀδικία ἐναντίον κάποιου καὶ τὸν πρόσβαλες καὶ ἀφοῦ τὸν περιέβαλες μὲ ἄπειρες κατηγορίες, ἔπεφτες στὰ χέρια τοῦ ὑβρισθέντος, ἐκεῖνος δέ, ἀντὶ γι' αὐτὰ, σὲ τιμοῦσε καὶ σοῦ μετέδιδε ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ του, καὶ σὲ στεφάνωνε μεταξὺ τῶν φίλων του γιὰ τίς ὑβρεῖς ποὺ δέχθηκε ἀπὸ σένα, καὶ ἔλεγε ὅτι σὲ ἔχει σὰν γνήσιο παιδί του, καὶ ἔπειτα ἀμέσως

γμα ἐνόμισας; οὐκ ἂν εἶπες· Ἐβουλόμην αὐτὸν ζῶντα εἶ-
 ναι, ἵνα δυνηθῶ ἀποδοῦναι τὰς ἀμοιβάς, ἵνα ἀμείψωμαι, ἵνα
 μὴ κακὸς φανῶ περὶ τὸν εὐεργέτην; **Εἶτα** ἐπ' ἀνθρώπου μὲν
 οὕτως, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ σπουδάξεις ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ ἀμείψῃ
5 τὸν εὐεργέτην τῶν ἰσοούτων δωρεῶν; **Καὶ** μὴν τότε πρόσ-
 ελθε, ὅτε αὐτὸν δύνασαι τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι. **Τί** φεύγεις;
Ναί, φησὶν, ἀλλ' οὐ δύναμαι φυλάξαι. **Οὐκοῦν** τὰ ἀδύνατα
 ἐπέταξεν ὁ Θεός; Ἄπο τούτου πάντα ἀναιτίραπται, ἀπὸ τού-
 του τὰ τῆς οἰκουμένης διέφθαρται, ὅτι οὐδεὶς οὐδενὶ σκοπὸς
10 κατὰ Θεὸν ζῆν. **Οἱ** μὲν οὖν κατηχούμενοι, τοῦτο σπουδάζον-
 τες, οὐδεμίαν ποιοῦνται ἐπιμέλειαν ὀρθοῦ βίου, οἱ δὲ ἤδη
 φωτισθέντες, οἱ μὲν ἐπεὶ παῖδες ὄντες, τοῦτο ἔλαβον, οἱ
 δὲ ἐν ἀρρωστίᾳ, καὶ ἀνενεγκόντες, ἐπειδὴ μὴ εἶχον προθυ-
 μίαν τινὰ ζῆσαι διὰ Θεόν, οὐδὲ οὕτοι σπουδὴν τίθενται, οἱ
15 δὲ ἐν ὑγείᾳ λαβόντες, ὀλίγην ταύτην καὶ αὐτοὶ ἐπιδείκνυνται,
 καὶ πρὸς τὸ παρὸν διατεθέντες θερμοί, μετὰ ταῦτα καὶ οὗ-
 τοι τὸ πῦρ ἔσβεσαν. **Μὴ** γὰρ οὐκ ἔνι πράγμασι χρῆσθαι; μὴ
 γὰρ τῆς γυναικὸς σε διείργω; **Πορνείας** σὲ ἀπείργω. **Μὴ**
 γὰρ τῆς τῶν χρημάτων ἀπολαύσεως; **Πλεονεξίας** καὶ ἀρπα-
20 γῆς. **Μὴ** γὰρ ἀναγκάζω πάντα κενῶσαι; Ὀλίγα ἀπὸ τῶν
 ἐνότιων δοῦναι τοῖς δεομένοις («τὸ ὑμῶν περίσσευμα»), φη-
 σὶν, «εἰς τὸ ἐκείνων ὑσιτέρημα»; καὶ οὐδὲ οὕτω πείθομεν. **Μὴ**
 γὰρ νηστεύειν θιάζομεν; **Μεθύειν** κωλύομεν καὶ γαστριζέ-
 σθαι. **Ταῦτα** περιαιροῦμεν, ἃ ἀσχημοσύνην σοι φέρει, ἃ καὶ
25 πρὸ τῆς γενένης ἐντεῦθεν ἤδη φευκτὰ καὶ μισητὰ καὶ αὐτὸς

πέθαινε, δὲν θὰ νόμιζες αὐτὸ σὰν ζημία; δὲν θὰ ἔλεγες, Ἐὰν ἤθελα αὐτὸς νὰ εἶναι ζωντανός, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἀποδώσω τίς ἀμοιβές, καὶ γιὰ νὰ ἀνταποδώσω τίς εὐεργεσίες, γιὰ νὰ μὴ φανῶ κακὸς πρὸς τὸν εὐεργέτη; Ἐπειτα, στὴν περίπτωση μὲν τοῦ ἀνθρώπου φέρεσαι ἔτσι, στὴν περίπτωση δὲ τοῦ Θεοῦ φροντίζεις νὰ φύγεις ἀπὸ κοντά του, γιὰ νὰ μὴ ἀνταποδώσεις στὸν εὐεργέτη τίς τόσες δωρεές; Καὶ βέβαια τότε νὰ προσέλθεις, ὅταν μπορεῖς νὰ τοῦ ἀνταποδώσεις τὰ ἴσα. Γιατί φεύγεις; Ναί, λέγει, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ διαφυλάξω τίς ἐντολές του. Ὡστε λοιπὸν τὰ ἀδύνατα διέταξε ὁ Θεός; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅλα ἔχουν ἀνατραπεῖ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅλα τὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης ἔχουν διαφθαρεῖ, διότι κανένας δὲν ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα καὶ τὸ σκοπὸ τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς. Οἱ μὲν λοιπὸν κατηχούμενοι, ἐνῶ φροντίζουν γι' αὐτὸ, καμιά φροντίδα δὲν καταβάλλουν νὰ ζοῦν ὀρθά, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἤδη φωτίσθηκαν μὲ τὸ βάπτισμα, ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπειδὴ ἦταν παιδιὰ, ὅταν ἔλαβαν τὸ βάπτισμα, ἄλλοι δὲ ἐνῶ ἦταν ἀσθενεῖς καὶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε αὐτοὶ φροντίζουν, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἔλαβαν τὸ βάπτισμα, ἐνῶ ἦταν ὑγιεῖς, καὶ αὐτοὶ λίγο φροντίζουν, καὶ ἐνῶ πρὸς τὸ παρὸν ἔδειξαν θερμὴ διάθεση, στὴ συνέχεια καὶ αὐτοὶ ἔσβησαν τὴ θερμὴ αὐτὴ διάθεσή τους. Διότι μήπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιεῖς τὰ πράγματα τῆς ἐδῶ ζωῆς; μήπως σὲ ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴ σύζυγό σου; Σὲ ἀποτρέπω μόνο ἀπὸ τὴν πορεία. Μήπως σὲ ἐμποδίζω ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῶν χρημάτων; μόνο ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ τὴν ἀρπαγή. Μήπως σὲ ἀναγκάζω νὰ τὰ προσφέρεις ὅλα; Ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου λίγα μόνο νὰ δώσεις σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη («Ὁ πλοῦτος τῆς ὑπομονῆς σας», λέγει, «νὰ συμπληρώσει τὸ ὑστέρημα ἐκείνων»)⁹ καὶ ὁμως οὔτε καὶ ἔτσι σὰς πείθουμε. Μήπως σὲ ἀναγκάζουμε νὰ νηστεύεις; Σὲ ἐμποδίζουμε μόνο νὰ μεθᾶς καὶ νὰ γίνεσαι ὑπερβολικὰ δοῦλος τῆς κοιλιᾶς. Δὲν ἐπιτρέπουμε αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν σὲ σένα ἀπρέπεια, τὰ ὁποῖα καὶ μποροῦν νὰ ἀποφευχθοῦν ἤδη ἀπ' ἐδῶ, πρὶν

εἶναι συνομολογεῖς. Μὴ γὰρ ἤδεσθαι καὶ χαίρειν; Ἄλλὰ μὴ αἰσχροῶς, μηδὲ ἀναξίως.

4. Τί δέδοικας; τί φοβῆ; τί τρέμεις; Ἐνθα γάμος, ἔνθα χρημάτων ἀπόλαυσις, ἔνθα τροφή σύμμετρος, ποῖα ἀμαρ-
 5 τίας ὑπόθεσις; Καὶ μὴν οἱ ἔξωθεν τὰ ἐναντία ἐπιτάττουσι, καὶ ἀκούονται· οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐνόμιων ἀπαιτοῦσιν, ἀλλὰ λέγουσιν διι τοσόνδε δοῦναι δεῖ· κἄν προβάλλῃ πενίαν, οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἄφ' ὧν ἔχεις δός, καὶ εἰς τὴν πρώτην σε καταλέξω τάξιν'. Πάϊν
 10 ἐκεῖνοι· Ἐἰ βούλει', φησὶν, 'εὐδοκιμεῖν, κατάλιπε πατέρα, μητέρα, συγγενεῖς, οἰκείους, καὶ προσέδρανε τοῖς βασιλείοις, κοπιόμενος, ταλαιπωρούμενος, δουλεύων, σπώμενος, μυρία πάσων κακῶν· ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἔσο ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τῆς γυναικός, μετὰ τῶν παίδων, καὶ αὐτὰ ταῦτα
 15 διάπλατε καὶ ρύθμιζε, τὸν ἀπράγμονα θῖον ζῆν καὶ ἀκίνδυνον'. Ναί, φησὶν, ἀλλ' ἐκεῖνος χρήματα ἐπαγγέλλεται. Ἄλλ' οὗτος βασιλείαν, μᾶλλον δὲ καὶ χρήματα μετὰ ταύτης· «ζητεῖτε» γάρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν». Καὶ ἐκεῖνος μὲν οὐδὲ ἐν προσ-
 20 θήκης μέρει, οὗτος δὲ καὶ προηγουμένως. «Νεώτερος ἐγενόμην, φησί· καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄριους».

Ἀρξώμεθα τοίνυν, τῆς ἀρετῆς θῶμεν προσίμιον, ἐπιλαβώμεθα αὐτῆς μόνον, καὶ ὄψει ὅλα τὰ ἀγαθὰ· μὴ γὰρ ἀπο-

9. Ματθ. 6, 33.

10. Ψαλμ. 36 (37), 25.

ἀπό τὴν ὥρα τῆς γέννας, καὶ ποῦ καὶ οὐ ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι εἶναι μισητά. Μήπως σέ ἐμποδίσουμε νὰ εὐχαριστεῖσαι καὶ νὰ χαίρεσαι; Μόνο νὰ μὴ ζεῖς αὐτὰ μὲ τρόπο αἰσχρὸ καὶ ἀνάξιο.

4. Γιατί ἀνησυχεῖς, γιατί φοβᾶσαι, γιατί τρέμεις; Ὅπου ὑπάρχει γάμος, ὅπου ὑπάρχει ἀπόλαυση χρημάτων, ὅπου ὑπάρχει κανονικὴ τροφή, ποιὸς λόγος ὑπάρχει γιὰ ἁμαρτία; Καὶ ὅμως οἱ μὴ χριστιανοὶ τὰ ἀντίθετα παραγγέλλουν, καὶ εἰσακούονται· διότι δὲν ἀπαιτοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ καθένα, ἀλλὰ λέγουν ὅτι 'τόσο πρέπει νὰ δώσεις'· καὶ ἂν προβάλλεις τὴ φτώχεια σου σὰν δυσκολία, οὔτε τότε ὑποχωροῦν. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ζητεῖ κατὰ τὸν τρόπο αὐτό, ἀλλὰ λέγει, 'ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχεις δώσε, καὶ θὰ σέ κατατάξω στὴν πρώτη θέση'. Πάλι οἱ μὴ χριστιανοὶ λέγουν· "Ἄν θέλεις νὰ προκόψεις, νὰ ἐγκαταλείψεις τὸν πατέρα, τὴ μητέρα, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς οἰκείους, καὶ νὰ παραμείνεις κοντὰ στὰ ἀνάκτορα, ὑποβάλλοντας τὸν ἑαυτὸ σου σὲ κόπους, ταλαιπωρεῖς, δουλεύοντας σκληρὰ, ὑποφέροντας καὶ παθαίνοντας ἄπειρα κακά'. Ὁ δὲ Χριστὸς δὲν λέγει τὰ ἴδια, ἀλλὰ λέγει· 'νὰ εἶσαι στὸ σπίτι μαζί μὲ τὴ γυναῖκα σου, μὲ τὰ παιδιὰ σου, καὶ νὰ διαμορφώνεις καὶ νὰ ρυθμίζεις τὰ τῆς ζωῆς σου, κάμνοντας μιὰ ἡσυχὴ καὶ ἀκίνδυνη ζωὴ. Naί, λέγει, ἀλλ' ὁ μὴ χριστιανὸς ὑπόσχεται χρήματα. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὑπόσχεται τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μᾶλλον δὲ καὶ χρήματα μαζί μὲ αὐτήν· διότι λέγει· «ζητεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπρόσθετα»⁹. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὑπόσχεται αὐτὰ χωρὶς νὰ προσθέσει τίποτε ἄλλο, ὁ δὲ Χριστὸς ὑπόσχεται αὐτὰ καὶ στὴν ἐδῶ ζωὴ, λέγοντας· «ὑπῆρξα ἄλλοτε νεώτερος, καὶ βέβαια γέρασα, ἀλλὰ δὲν εἶδα τὸν δίκαιο νὰ μένει ἐγκαταλειμμένος, οὔτε εἶδα τοὺς ἀπογόνους του νὰ ἀναζητοῦν ψωμί»¹⁰.

"Ἄς ἀρχίσουμε λοιπὸν νὰ ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴν ὡς θέσουμε αὐτὴν σὰν προϋπόθεση· ὡς ἐνδιαφεροῦμε μόνο γι' αὐτὴν καὶ θὰ δεῖς ποιά εἶναι τὰ ἀγαθὰ. Μήπως δηλαδὴ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ τὰ κατορθώνεις χωρὶς κόπους, γι' αὐτό

νητι ἐκεῖνα καιροῦσι, διτι πρὸς ταῦτα μαλακίῃ; Ναί, φη-
 οῖν, ἐκεῖνα ἀπονητί, ταῦτα δὲ μετὰ πόνου. Ἐπαγε! οὐκ ἔ-
 σσι τοῦτο, οὐκ ἔστιν ἀλλά, εἴ τι δεῖ τάληθές εἰπεῖν, ἐκεῖνα
 μᾶλλον πόνοις συνέξενται, καὶ μετὰ πόνου πλείονος καιρο-
 5 θοῦται, ταῦτα δέ, ἂν ἐθέλωμεν, ραδίως. Μὴ δὴ ἀποπηδῶ-
 μεν τῶν θείων μυστηρίων, παρακαλῶ· μὴ τοῦτο ἴδης, διτι ὁ
 πρὸ σοῦ φωτισθεὶς φαῦλος γέγονε, καὶ τῆς ἐλπίδος ἐξέπε-
 σε τῆς αὐτοῦ, καὶ ὀκνηρότερος σαυτοῦ γένη· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς
 στρατιώταις ὀρῶμεν τοὺς μὲν οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῇ
 10 στρατεία, τοὺς δὲ εὐδοκιμοῦντας, καὶ οὐ τοῖς ραθύμοις προο-
 ἔχομεν, ἀλλὰ τούτους ζηλοῦμεν τοὺς καιροθοῦντας. Πρὸς
 τούτοις ἐννόησον ὅσοι μετὰ τὸ φῶτισμα ἄγγελοι ἀντὶ ἀνθρώ-
 πων γεγόνασι. Φοβήθητι τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον. Ὡς κλέ-
 πτης ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται ὁ θάνατος· οὐδὲ ἀπλῶς ὡς
 15 κλέπτης, ἀλλὰ καθευδόντων ἡμῶν ἐπιτίθεται, καὶ ραθυμοῦν-
 τας λαβὼν ἄπεισι. Διὰ τοῦτο ἄδηλον ἐποίησε τὸ μέλλον ὁ Θεός,
 ἵνα αἰεὶ τὸ τῆς προσδοκίας ἀδήλω ἐν τῇ ἀρετῇ διάγωμεν.
 Ἄλλὰ φιλάνθρωπός ἐσι, φησί. Μέχρι πότε τὸ ψυχρὸν τοῦ-
 το ρῆμα καὶ καταγέλαστον λέγομεν; Ἐγὼ οὐχ διτι φιλάνθρω-
 20 πός ἐστιν ὁ Θεός λέγω μόνον καὶ παύομαι, ἀλλ' διτι οὐδὲν
 φιλανθρωπότερον αὐτοῦ, καὶ διτι χρησίμως ἅπαντα τὰ καθ'
 ἡμᾶς οἰκονομεῖ.

Πόσους ὁρᾷς ἐν ἡλικίᾳ πάσῃ ἐλέφαντι διάγοντας; πό-
 σους ἀπὸ πρώτης ἡλικίας τυφλώτιονας μέχρι γήρωσ, ἄλ-
 25 λους ἐν πηρώσει μετὰ ταῦτα γενομένους, ἄλλους ἐν πενίᾳ,
 ἄλλους ἐν δεσμοῖς, ἑτέρους ἐν μετάλλοις, ἄλλους ὁμοῦ κα-
 ταχωθέντας, ἄλλους ἐν πολέμοις ἀναλωθέντας; Ταῦτα οὐκ
 ἔστι φιλανθρωπίας; εἶπέ μοι ταῦτα οὐκ ἐδύνατο κωλύσαι,
 εἰ ἠθέλησεν; ἀλλ' ἀφίησι. Ναί, φησί. Σὺ δὲ εἶπέ μοι, διὰ

δείχνεις νωθρότητα πρὸς τὰ ἐπουράνια; Ναί, λέγει, ἐκεῖνα τὰ κατορθώνω χωρὶς κόπους, ἐνῶ αὐτὰ μὲ κόπους. Κάθε ἄλλο δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν συμβαίνει ἄλλὰ, ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἐκεῖνα εἶναι συνδεδεμένα μὲ περισσότερους κόπους καὶ ἐπιτυγχάνονται μὲ μεγαλύτερο κόπο, ἐνῶ αὐτά, ἂν θέλουμε, πολὺ εὐκόλα. Ἄς μὴ ἀπομακρυνόμαστε λοιπὸν, παρακαλῶ, ἀπὸ τὰ θεῖα μυστήρια· νὰ μὴ προσέξεις αὐτό, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ βαπτίσθηκε πρὶν ἀπὸ σένα ἔχει γίνεи φαῦλος καὶ ἔχει χάσει τὴν ἐλπίδα του, καὶ ἔτσι γίνεις πιὸ ὀκνηρὸς ἀπὸ ὅ,τι ἦσουν πρὶν. Διότι καὶ ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες βλέπουμε ἄλλους μὲν νὰ μὴ ἀνταποκρίνονται ὅπως πρέπει στὶς στρατιωτικὰς τοὺς ὑποχρεώσεις, ἄλλους δὲ νὰ ἐπιδίδονται μὲ ἐπιτυχία σ' αὐτές· καὶ ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ προσέχουμε τοὺς ὀκνηροὺς, ἀλλὰ μὲ ζῆλο νὰ μιμούμαστε ἐκείνους ποῦ σημειώνουν ἐπιτυχίαις. Ἐπὶ πλέον σκέψου πόσοι μετὰ τὸ βάπτισμα ἔχουν γίνεи ἄγγελοι ἀντὶ ἄνθρωποι. Νὰ φοβᾶσαι τὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος. Σὰν κλέφτης μέσα στὴ νύχτα, ἔτσι ἔρχεται ὁ θάνατος· ὄχι ἀπλῶς σὰν κλέφτης, ἀλλ' ἐπιτίθεται, ἐνῶ ἐμεῖς κοιμούμαστε, καὶ ἀφοῦ μᾶς κυριεύσει, ἐνῶ ἐμεῖς ἀδιαφοροῦμε, φεύγει. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἔκανε ἄγνωστο τὸ μέλλον, γιὰ νὰ ζοῦμε ἐνάρετα πάντοτε, μὲ τὴν προσδοκία τοῦ ἀγνώστου. Ἄλλὰ, λέγει, εἶναι φιλάνθρωπος. Μέχρι πότε θὰ λέμε τὸν ψυχρὸ καὶ ἄξιο γιὰ γέλια αὐτὸ λόγο; Ἐγὼ ὄχι μόνο λέγω ὅτι εἶναι φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς καὶ ἀρκοῦμαι σ' αὐτό, ἀλλ' ὅτι τίποτε φιλάνθρωπότερο δὲν ὑπάρχει ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅτι ρυθμίζει ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς κατὰ τρόπο χρήσιμο.

Πόσους βλέπεις σὲ κάθε ἡλικία νὰ ζοῦν μὲ τὴ νόσο τῆς ἐλεφαντιάσεως; πόσους νὰ εἶναι τυφλοὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία μέχρι τὰ γεράματά τους, ἄλλους μετὰ ταῦτα νὰ ἔχουν γίνεи ἀνάπηροι, ἄλλους νὰ ζοῦν μέσα στὴ φτώχεια, ἄλλους νὰ φυλακίζονται, ἄλλους νὰ στέλλονται σὲ μεταλλεῖα, ἄλλους νὰ ἔχουν καταπλακωθεῖ ἀπὸ χώματα, ἄλλους νὰ ἔχουν χαθεῖ στοὺς πολέμους; Αὐτὰ δὲν εἶναι ἔργα φιλάνθρωπίας; Πές μου, αὐτὰ δὲν μποροῦσε

τί οί ἐκ πρώτης ἡλικίας τυφλοί; Οὐκ ἐρῶ, ἕως ἂν ὑπόσχη
 μοι, δι' φωτίζη, δι' φωτισθεῖς διοῖς δορθῶς. Οὐ θέμις σοι
 τὰ τοιαῦτα ἐπιλύεσθαι· οὐ γὰρ δὴ μέχρι τέρατός ἐστιν ὁ λό-
 γος· κἂν γὰρ τοῦτο λύσω, ἕτερον ἐπεισέρχεται ζήτημα· ἄ-
 5 βυσσος γάρ ἐστι ζητημάτων ἢ Γραφή. Ὡστε μὴ μόνον ἐδί-
 ζετε ἑαυτοὺς πρὸς τὸ λύειν ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μὴ ζη-
 τεῖν· ἐπεὶ οὐδέποτε σιτησόμεθα ζητοῦντες· ἰδοὺ γάρ ἂν τοῦ-
 το λύσω, μυρίας νιφάδας ἐπιδεικνύω ζητημάτων. Ὡστε μαν-
 θάνωμεν μᾶλλον τοῦτο ζητεῖν, ἢ τὰ ζητηθέντα λύειν· οὔτε
 10 γάρ, ἔὰν λύσωμεν, πάντως ἐλύσαμεν, ἀλλὰ κατὰ ἀνθρώπινον
 λογισμόν, οἰκεία τῶν τοιούτων λύσις ἢ πίστις ἐστί, τὸ εἰδέ-
 ναι δι' πάντα δικαίως καὶ φιλανθρώπως ὁ Θεὸς καὶ συμ-
 φερόντως ποιεῖ, δι' καταλαβεῖν αὐτῶν τὸν λόγον οὐκ ἔστι.
 Μία λύσις αὕτη, καὶ ταύτης ἀμείνων ἕτερα οὐκ ἔστι· τί γάρ,
 15 εἰπέ μοι, τῆς λύσεως ἔργον; Πάντως μηκέτι ζητεῖν τὸ λυ-
 θέν. Κἂν τοῦτο πείσης σαντόν, δι' προνοίᾳ Θεοῦ τὰ πάντα
 διοικεῖται, τὰ μὲν συγχωροῦντος δι' ὃν οἶδε λόγον, τὰ δὲ
 ἐνεργοῦντος, ἀπηλλάγης τοῦ ζητεῖν, καὶ τῆς λύσεως τὸ κέρ-
 δος ἔλαβες.

20 Ἄλλ' ἐπαντῶμεν εἰς τὸ προκείμενον. Ἐπεὶ οὖν ὁρᾷς
 τοσοῦτους ἐν κολάσει, ταῦτα δὲ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ πάντα,
 χρῆσαι τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος εἰς τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς.
 Ἄλλ' ἐρεῖς· Ἔτι μοι χρεῖα πόνων καὶ ταλαιπωρίας, ἔξόν
 ἀπονητὶ πάντα ἀπολύσασθαι. Μάλιστα μὲν οὐδὲ δῆλον τοῦτό
 ἐστι· συμβαίνει γὰρ οὐ μόνον ἀπονητὶ μὴ ἀπολύσασθαι, ἀλλὰ
 καὶ ἀπελθεῖν πάντα ἔχοντα. Πλήν, εἰ καὶ τοῦτο δῆλον, οὐδὲ

νά τὰ ἐμποδίσαι, ἂν ἤθελε; ἀλλὰ τὰ ἐπιτρέπει. Ναί, λέγει. Σὺ δὲ πὲς μου, γιατίι ὑπάρχουν τυφλοὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία; Δὲν θὰ σ' ἀπαντήσω, μέχρις ὅτου μοῦ ὑποσχεθεῖς, ὅτι θὰ βαπτισθεῖς, καὶ ὅτι, ὅταν βαπτισθεῖς, θὰ ζεῖς κατὰ τρόπο ὀρθό. Δὲν εἶναι ὀρθό νὰ σοῦ λύνονται παρόμοια ζητήματα, διότι, ὅπωςδήποτε, δὲν γίνεται ὁ λόγος μόνο γιὰ εὐχαρίστηση. Καθόσον καὶ ἂν ἐπιλύσω αὐτό, ἄλλο ζήτημα ἐμφανίζεται· διότι ἡ Γραφή εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοια ζητήματα. Ὡστε νὰ μὴ συνηθίζετε τοὺς ἑαυτοὺς σας μόνο νὰ ζητᾶτε λύση, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ζητᾶτε· ἐπειδὴ ἔτσι δὲν θὰ σταματήσουμε νὰ ζητοῦμε λύσεις. Διότι νὰ, ἂν λύσω αὐτό, παρουσιάζω πληθώρα ἄλλων ζητημάτων. Ὡστε νὰ μάθουμε μᾶλλον αὐτό νὰ ζητοῦμε, παρὰ νὰ δίνουμε λύσεις στὰ παρουσιασθέντα ζητήματα. Διότι οὔτε ἂν τὰ λύσουμε, ὅπωςδήποτε τὰ ἔχουμε λύσει, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ, ἢ πρέπουσα λύση τῶν ζητημάτων αὐτῶν εἶναι ἡ πίστη, τὸ νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὅλα τὰ ἐπιτελεῖ ὁ Θεός, κατὰ τρόπο δίκαιο, φιλόανθρωπο καὶ μὲ συμφέρον μας, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατανοήσουμε τὴν αἰτία αὐτῶν. Μία λύση εἶναι αὕτη, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη καλύτερη ἀπ' αὐτήν. Διότι πὲς μου, ποῖο εἶναι τὸ ἔργο τῆς λύσεως; Ὅπωςδήποτε νὰ μὴ ζητᾶς τὴ λύση ἐκείνου ποὺ ἔχει λυθεῖ. Καὶ ἂν πείσεις τὸν ἑαυτὸ σου γι' αὐτό, ὅτι τὰ πάντα διοικοῦνται μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλα μὲν ἐπιτρέπει, γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἐκεῖνος γνωρίζει, ἄλλα δὲ ἐνεργεῖ, ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὸ νὰ ζητᾶς λύση, καὶ ἔλαβες τὸ κέρδος ἀπὸ τὴ λύση.

Ἄλλ' ὡς ἐπανεέλθουμε στὸ προκείμενο θέμα. Ἐφόσον λοιπὸν βλέπεις τόσους νὰ τιμωροῦνται καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιτρέπει ὁ Θεός, νὰ χρησιμοποιεῖς τὴν ὑγεία τοῦ σώματός σου γιὰ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς. Ἄλλὰ θὰ πεῖς· Γιατί πρέπει νὰ κοπιᾶζω καὶ νὰ ταλαιπωροῦμε, ἐφόσον χωρὶς κόπους εἶναι δυνατὸ ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ ὅλα; Πολὺ περισσότερο οὔτε αὐτὸ εἶναι φανερό. Διότι συμβαίνει ὄχι μόνο νὰ μὴ ἀπαλλαγεῖς ἀπ' αὐτὰ χωρὶς κόπους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπέλθεις φέρνοντας μαζί σου ὅλα αὐτὰ. Πλὴν ὁμως καὶ

οὔτις ἀνεκτός ὁ λόγος. Εἰς ἀγῶνας εἴλκυσεν δπλα κείται
 χροσᾶ. Δέον λαβεῖν αὐτὰ καὶ μεταχειρίσασθαι, σὺ δὲ βούλει
 ἀδόξως σωθῆναι, καὶ μηδὲν ἀγαθὸν ἐργάσασθαι. Εἶπέ μοι,
 εἰ πόλεμος συνεισιτήκει, καὶ ὁ βασιλεὺς παρῆν, καὶ τοὺς μὲν
 5 εἶδες εἰς μέσας τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων ἐμπεσόνας
 καὶ καιακόπιοντας, καὶ τραυματίας ἐργαζομένους μυρίους,
 ἑτέρους μονομαχοῦντας, ἄλλους πηδοῦντας, ἄλλους ἐφ' ἵππων
 ὀρχουμένους καὶ ἐπαινουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως, θαυμαζο-
 μένους, κροτιουμένους, στεφανουμένους· ἑτέρους δὲ πάλιν ἀ-
 10 γαπητὸν ἡγουμένους, εἰ μηδὲν πάθοιεν κακόν, καὶ τὴν ἐσχά-
 την τάξιν φυλάτιοντας καὶ καθημένους, εἶτα μετὰ τὴν τοῦ
 πολέμου λύσιν τοὺς μὲν καλουμένους, δεξιουμένους ταῖς με-
 γάλαις δωρεαῖς, ἀνακηρυττιομένους· ἐκείνων δὲ οὐδὲ τοῦνο-
 μα δῆλον γενόμενον, ἀλλὰ μέχρι τῆς σωτηρίας αὐτοῖς τὴν τῶν
 15 ἀγαθῶν ἀντίδοσιν οὔσαν, τίτων ἂν ἠθέλησας γενέσθαι; Εἰ
 γὰρ λίθινος ἦς, εἰ γὰρ ἀναισθήτων καὶ ἀψύχων νωθέστε-
 ρος, οὐκ ἂν ἐπεθύμησας ἐκείνων γενέσθαι μυριάκις; Ναί,
 δέουμαι καὶ ἀντιβολῶ. Εἰ γὰρ πεσεῖν πολεμοῦντα ἔδει, οὐκ
 ἐχοῖν προθύμως τοῦτο ἐλέσθαι; Οὐχ ὄρας τοὺς ἐν τοῖς πο-
 20 λέμοις τούτοις πίπιοντας, πῶς εἰσι λαμπροί, πῶς ἔνδοξοι;
 καίτοι θάνατον ἀποθνήσκουσι, μεθ' ὃν οὐκ ἔστι τιμηθῆναι πα-
 ρὰ τοῦ βασιλέως. Ἐπὶ δὲ ἐκείνου τοῦ πολέμου οὐδὲν τοιοῦ-
 τόν, ἀλλὰ πάντως παρασιήση τοὺς μάλωπας ἔχων, οὗς γέ-
 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιδεῖξαι καὶ χωρὶς διωγμῶν ἐν Χρι-
 25 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ἂν αὐτὸ εἶναι φανερό, οὔτε ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀνεκτός. Σὲ ἀγῶνες σὲ προσκαλεῖ ὁ Θεός· ὄπλα χρυσᾶ ὑπάρχουν. Ἐνῶ πρέπει νὰ λάβεις αὐτὰ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖς, σὺ ὁμως θέλεις νὰ σωθεῖς ἄδοξα καὶ νὰ μὴ ἐπιτελέσεις κανένα ἀγαθὸ ἔργο. Πές μου, ἂν γινόταν πόλεμος καὶ ἦταν παρῶν καὶ ὁ βασιλιάς, καὶ ἔβλεπες ἄλλους μὲν νὰ πέφτουν ἀνάμεσα στὶς ἐχθρικές φάλαγγες, καὶ νὰ κατακόπτουν τοὺς ἀντιπάλους καὶ νὰ προκαλοῦν ἄπειρους τραυματίες, ἄλλους νὰ μονομαχοῦν, ἄλλους νὰ πηδοῦν, ἄλλους νὰ χοροπηδοῦν ἐπάνω στοὺς ἵππους καὶ νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ τὸ βασιλιά, νὰ θαυμάζονται, νὰ ἐπιδοκιμάζονται, νὰ στεφανώνονται· ἄλλους δὲ πάλι νὰ θεωροῦν ἀρκετὸ ἂν συνέβαινε νὰ πάθουν κανένα κακό, καὶ νὰ φυλάττουν ἔτσι τὴν τελευταία θέση τῆς παρατάξεως καὶ νὰ κάθονται, ἔπειτα μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἂν ἔβλεπες τοὺς μὲν νὰ καλοῦνται καὶ νὰ τιμοῦνται μὲ μεγάλες δωρεές, καὶ νὰ ἀναγνωρίζονται ἐπίσημα νικητές, τῶν δὲ ἄλλων οὔτε τὸ ὄνομα νὰ μὴ ἀναφέρεται, ἀλλὰ ἡ ἀνταπόδοση τῶν ἀγαθῶν σ' αὐτοὺς νὰ φθάνει μέχρι τὴν σωτηρία τους, μὲ ποιὸς θὰ ἤθελες νὰ εἶσαι; Διότι ἂν ἦσουν λίθινος, ἂν ἦσουν νωθρότερος ἀπὸ ἀναίσθητα καὶ ἄψυχα ἀντικείμενα, δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσες ἀναρίθμητες φορές νὰ ἀνήκεις στοὺς πρώτους; Naί, παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω. Διότι, ἂν ἦταν ἀνάγκη νὰ πέσεις στὸ πεδίο τῆς μάχης ἀγωνιζόμενος, δὲν εἶα ἔπρεπε πρόθυμα νὰ προτιμήσεις αὐτό; Δὲν βλέπεις ἐκείνους ποὺ πέφτουν στοὺς πολέμους, πῶς εἶναι λαμπροί, πῶς εἶναι ἔνδοξοι; ἂν καὶ βέβαια πεθαίνουν, ὅποτε δὲν εἶναι πιά δυνατὸ νὰ τιμηθοῦν ἀπὸ τὸ βασιλιά. Εἰς ἐκεῖνον ὁμως τὸν πνευματικὸ πόλεμο, δὲν συμβαίνει τίποτε παρόμοιο, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ παρουσιασθεῖς ἔχοντας τοὺς μύλωπες ἀπὸ τὸν πόλεμο, τοὺς ὁποίους εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιδείξουμε καὶ χωρὶς διωγμούς, γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		2	1-2	458
				2	452
3	19	464		11	456
4	9	440		11-12	458
	10	440		13-15	460
	24	590		14-22	460
11	31-32	426	3	2	126. 460
12	3	254		5	462
15	13	448		6	462
17	9-14	448		7-8	462
21	2-4	448		11	128
23	16-20	456		32	456
25	20-26	448	8	19	522
27	27	530	33	9	68
28	20	466			
35	22-26	448		Ἄριθμοὶ	
37	11-36	450			
40	8	248	12	—	414
41	37-46	450		13	312
42	6	450	15	35	346
	21	360		35-36	336
45	4-5	172	21	4-9	358
	15	450			
46	6-27	456		Δευτερονόμιον	
	27	450			
47	27	452	6	4	20
50	13	452		7	560
				11-12	466
	Ἑξοδος		10	22	452
			19	15-17	74
1	7	452			
	8-10	456		Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ	
	10-14	454			
	15-22	458	7	1	348

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν διὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ σειρὰν εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα εἰς τὴν σελίδα ποῦ εὐρίσκονται.

23	9 - 10	308			
31	20	470			
	Ἰωήλ				
2	28	148			
3	1	122			
	Ζαχαρίας				
5	2	356			
	Ἡσαΐας				
9	6	462			
19	1	68			
32	6	76			
35	6	568			
38	39	466			
53	7	544			
	7 - 8	560			
59	9	262			
65	17	568			
	Ἰερεμίας				
1	6	130			
	9	126			
15	19	534			
38	31	568			
42	—	414			
44	15	400			
	Ἰεζεκιήλ				
2	9 - 10	126			
3	3	126			
34	2 - 3	112			
	Δαυιδήλ				
2	30	248			
8	15 - 17	36			
	Ματθαῖος				
	1	18 - 25			636
	2	13			636
	3	11			182
	5	6			384
		8			384
		10			384
		13 - 16			594
		15			242
		23			590
		37			312
		40			28
		47			414
	6	1			164
	7	8			54
		21 - 22			156
		23			566
	8	4			270
		12			648
		20			26
	10	5	66. 510.		640
		16 - 26			304
		17 - 18			14
		19 - 20			288
		27			290
		34			566
		38			588
	11	1			38
		27			64
		29	26.		186
	12	27			148
		28			28
	15	16 - 66			134
		34			634
	16	23			134
		27			60
	17	9			60
	18	14			28
		16			74
		22			590
	19	21			218
		28			60

5	14	44		24	316
	17	60	2	1	120
	19 - 23	60		13	232
	21	62		13 - 15	602
6	5 - 6	634		14	146. 246
	63	28		17	122
7	7	98		22	170. 256. 260
	28	170		24	258
	46	374		23	250
8	42	18. 170		37	196
	58 - 59	18		44	320
10	35	154	3	2 - 8	602
11	4	434		6	318. 590
	25	60		12	144. 246. 582
12	29	554		12 - 16	602
13	24	224	4	1	284
	35	16		8 - 20	602
	36	72		16	504
14	12	14. 344. 352		19 - 20	370
	16	36		23	316
15	20	440		36	340
	22	46. 168	5	1 - 11	602
	27	24		14 - 15	602
16	2	548		15	604
	5 - 7	68		17	362
	7	36. 38		28	136. 294
	12	20		29 - 32	602
	33	566		32	24
18	39	258		34	400
19	15	258. 460		39	454
	27	88	6	8	420
20	3	224	7	6 - 7	448
	22	36		40	430. 542
21	15 - 17	537		54	504
	21	224		60	310
	25	26	8	1	508
				18 - 24	602
	Π ρ ό Ξ ε ι ς			20	114
				26 - 27	538
1	1	14		27	52
	6	58		27 - 28	538
	12	86		29 - 31	540
	21	404		32	544

	36		540
	38 - 39		540
9	1 - 2		548
	3 - 4		550
	5		552
	6		552
	7 - 8		552
	32		602
	9		552
10	41	24. 34.	84
14	15		144
16	27 - 29		52
17	31		18

Ρωμαίους

1	20		78
	22		84
8	31		436
9	3		556
10	18		168
11	29		46

Κορινθίους Α'

2	4		328
	10		64
4	13		240
8	12		164
11	26		624
12	8 - 9		428
15	1		16
	5		16

Κορινθίους Β'

5	4		264
8	18	16.	24
	19		24
9	7		210
11	32		586
12	4		60
	9		304
13	2		306

Γαλάτας

1	16 - 17		598
	17 - 19		598
	18		598
2	1		598
	10		406
3	28		156
4	19		336
5	22		56
6	17		436

Έφεσίους

4	10		70
---	----	--	----

Φιλιππησίους

2	2		118
3	17		28
4	1		338
	4	436.	468
	5 - 6		62

Τιμόθεον Α'

1	13 - 14		558
3	2 - 3		108
4	13		566
5	23		592
6	8		476

Τιμόθεον Β'

1	15		16
4	10 - 11		16

Τίτον

1	7		108
---	---	--	-----

Φιλήμονα

1	10		592
---	----	--	-----

Έβραίους

10	28 - 29		46
----	---------	--	----

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄαρών 484.
 Ἄβελ 212. 440.
 Ἄβρααμ 248. 254. 272. 424.
 426. 434. 450. 452. 456.
 462. 478. 530. 634.
 ἀγαθότης 80 156.
 ἀγαλλίασις 104. 268. 380.
 ἀγανάκτησις 198.
 ἀγάπη 16. 56. 116. 124. 320.
 336. 644.
 Ἄγριππας 550. 558.
 Ἄδὰμ 464.
 ἄδης 174. 176. 510.
 ἀδικία 100. 234. 274. 386. 518
 Ἄθηνᾶ 144.
 Ἄθῆναι 18.
 Ἡρα 144.
 ἄθυμία 56. 132. 164. 210. 304.
 344. 346. 378. 380. 382.
 464. 576. 582.
 Αἰγύπτιος, -οι 130.
 Αἴγυπτος 124. 450. 452. 456.
 462. 478. 480. 484.
 αἷμα 24. 28. 46. 136. 150. 156.
 286. 294. 296. 374. 440.
 554.
 Αἰνέας 604. 612.
 αἰρετικός, -οι 156.
 αἰσχρολογία 234.
 αἰσχύνη 56. 142. 278. 284.
 304. 306. 308. 314.
 αἰχμαλωσία 486.
 Ἄκελδαμᾶ 92. 100. 152.
 ἀκτημοσύνη 320.
 Ἄλεξάνδρεια 422.
 Ἄλεξανδρεὺς, -εῖς 420.

ἀλαζονεῖα 22. 144. 468.
 ἀλήθεια 14. 22. 120. 160. 658.
 662.
 ἀμάρτημα, -τα 40. 44. 46. 56.
 92. 96. 110. 112. 176. 230.
 268. 352. 358. 372. 412.
 436. 442. 592. 618. 644.
 ἄμαρτία 46. 112. 154. 160. 168.
 198. 204. 264. 284. 310.
 336. 340. 342. 350. 354.
 660. 372. 498. 508. 536.
 560. 660. 674.
 ἀναισθησία 274. 358.
 ἀναισχυντία 134. 158. 256. 286.
 294.
 ἀνάληψις 30. 38. 66. 70. 74.
 180. 182. 344. 546.
 Ἄνανίας 320. 328. 340. 342.
 346. 356. 394. 408. 572.
 576. 578. 580. 598. 602.
 628.
 ἀνάστασις 18. 20. 24. 30. 32.
 34. 60. 66. 72. 74. 76. 84.
 86. 94. 102. 134. 154. 174.
 176. 178. 180. 226. 248.
 252. 256. 260. 264. 284.
 286. 288. 290. 304. 320.
 328. 354. 372. 420. 428.
 452. 540. 546. 554. 556.
 660.
 Ἄνδρέας 86.
 ἀνδρεία 132. 136. 362.
 Ἄννα 288. 296. 300. 442.
 ἀνωμοσία 388.
 ἀπέχθεια 94. 318. 468
 ἀπιστία 272. 584.
 ἀπόγνωσις 236.
 ἀποκάλυψις 150.
 Ἄπόλλων 144.

ὄπραγμοσύνη 386. 530.
 ὀπώλεια 114. 516. 520. 524.
 536.
 Ὀρέτας 586.
 ὄρετή 16. 54. 56. 82. 98. 128.
 154. 168. 232. 234. 276.
 282. 304. 320. 352. 376.
 384. 386. 434. 500. 530.
 580. 586. 594. 610. 622.
 ὀρχιερωσύνη 110.
 ὀσέβεια 82. 134. 142. 432. 504
 ὀσέλγεια 194. 234. 530. 618.
 Ὀσία 124. 420.
 Ὀσσάρων 604.
 ὀσχημοσύνη 50. 164. 184. 472.
 672.
 αὐθάδεια 350.
 ἀφροσύνη 310.
 Ἀχαάθ 360.

B

Βαβυλῶν 158. 480. 486.
 βάπτισμα 40. 44. 46. 48. 54.
 56. 94. 102. 198. 206. 634.
 660. 670.
 Βαρθολομαῖος 86.
 Βάραθαῶς 94. 322.
 βασιλεία 34. 38. 44. 58. 62. 72.
 178. 184. 186. 244. 320.
 448.
 βασκανία 16. 148. 204. 432.
 584.
 Βηθσαιῶδα 138.
 βλασφημία 80. 234. 506.
 βωμὸς 20.

Γ

Γαβαωνίτης, - αι 388.
 Γάζα 538. 626.
 Γαλάτης, - αι 596.

Γαλατία 16.
 Γαλιλαία 34. 138. 660. 666.
 Γαλιλαῖος, - οι 70. 124.
 Γαμαλιήλ 390.
 Γαμαλιήλος 396. 420.
 γαστριμαργία 648.
 γέεννα 112. 140. 158. 160.
 166. 184. 186. 192. 218.
 240. 242. 358. 672.
 γελωτοποιία 234.
 Γιεζι 358.
 γνόφος 68. 74.
 γνώσις 316.

Δ

δαμόνιον, - α 28.
 δαίμων, - ες 132. 144. 148. 278
 338. 496.
 Δαλματία 16.
 Δαμασκός 548. 550. 552. 556.
 560. 572. 576. 578. 596.
 598.
 Δανιήλ 36. 246.
 Δαυιδ 90. 126. 128. 170. 174.
 176. 178. 182. 212. 248.
 250.252. 316. 324. 464.
 482. 486. 488. 502.
 Δεβδώρα 154.
 Δημᾶς 16.
 διάβολος 56. 78. 128. 142.
 166. 190. 194. 218. 220.
 334. 348. 454. 500. 534.
 552. 618. 666.
 διάκονος, - οι 406.
 διαφθορά 176. 180.
 δικαιοσύνη 142. 384. 658. 664.
 δόλος 234.
 δόξα 16. 58. 84. 136. 138.
 144. 186. 194. 222. 244.
 276. 282. 338. 360. 388.
 418. 446. 476. 500. 536.
 570. 594. 624. 644. 650.

680.

Δορκάς 604. 606. 608.

δυσγένια 590.

Ε

Ἐβραῖος 392. 600.

Ἐζεκίας 466.

εἰδωλον, - α 20. 312. 486.

εἰδωλολατρία 80. 272.

εἰρήνη 56. 460. 528. 565. 600.

610.

εἰρωνεία 140.

Ἐλαμίτης, - αι 124. 138.

ἐλεημοσύνη 164. 204. 224. 226

228. 230. 400. 404. 410.

606. 618. 620. 622. 624.

626. 628. 630. 638. 642.

644. 646. 648. 650.

ἐλευθερία 54. 152. 448. 454.

ἐλευθεροστομία 152. 298.

Ἐλισσαῖος 74. 126. 128.

Ἐλκανᾶς 312.

Ἐλλάς 138.

ἐλληνιστής, - αἱ 392. 600. 610.

Ἐλληνες 20. 50. 62. 76. 220.

256. 336. 492. 670.

Ἐλύμας 556.

Ἐμμῶρ 452. 456.

ἐξουσία 60. 64. 136. 636.

ἐξουδένωσις 208.

ἐπαγγελία 448. 450. 451.

ἐπιβουλή 536. 586. 596. 610.

ἐπιείκεια 46. 96. 162. 164. 190.

194. 196. 226. 374. 386.

446. 460. 496. 498. 500.

588.

ἐπιorkία 234. 274. 310. 356.

360. 388.

Ἐρμογένης 16.

εὐγνωμοσύνη 132.

εὐεργεσία 42. 184. 232. 290.

298. 310. 448. 484.

εὐθυμία 164. 344. 346. 376.

εὐλάβεια 124. 130. 202. 208.

214. 234. 240. 282. 386.

424. 540. 546. 562. 626.

654. 656.

εὐμηχανία 324.

εὐσέβεια 142. 144. 246. 248.

254. 282. 504. 534. 582.

εὐτεκνία 242.

εὐτέλεια 412. 470.

εὐφροσύνη 56. 164. 208. 210.

304. 378.

Ζ

Ζῆλος 572.

Ζηλοτυπία 234.

Η

ἡδονή 38. 162. 164. 186. 188.

190. 230. 304. 324. 330.

378. 386. 436. 464. 466.

468. 470. 534. 616.

Ἡλίας 42. 68. 400. 442. 496.

Ἡρα 144.

Ἡρώδης 318. 388. 478.

Ἡσαῖος 538.

Θ

Θάλασσα Ἐρυθρά 358.

θάνατος 174. 176. 178. 296.

372. 400. 418. 430. 434.

460. 506. 510. 514. 522.

532. 606. 616. 620. 622.

624. 642. 646. 648. 676.

θεογνωσία 80.

Θεόφιλος 14. 20. 24.

Θευδᾶς 390.

θλίψις 90. 158. 208. 434. 436.

442. 454. 462. 464. 466.

566. 612.

θρασύτης 190. 544.
 θυμός 16. 136. 148. 194. 196.
 270. 272. 318. 336. 338.
 372. 318. 336. 338. 372.
 388. 390. 396. 408. 410.
 412. 414. 438. 444. 446.
 458. 460. 492. 494. 496.
 500. 508. 510. 514. 520.
 550. 594.
 θυσία 20. 426. 432. 448. 458.
 466. 480. 486. 490. 492.
 552. 622. 634.
 θυσιαστήριον 490. 528.
 Θωμᾶς 86.

I

Ἰακώβ 114. 248. 326. 360.
 448. 450. 456. 462. 466.
 482.
 Ἰάκωβος 86. 94. 96.
 Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαίου 86. 94.
 Ἰεζεκιήλ 126. 128. 484.
 Ἰερεμίας 130. 414.
 Ἰερουσαλήμ - Ἱεροσόλυμα 34.
 38. 62. 66. 72. 74. 86. 92.
 96. 124. 146. 150. 158.
 288. 294. 296. 344. 396.
 408. 508. 514. 522. 524.
 534. 538. 548. 550. 558.
 560. 572. 576. 580. 586.
 588. 596. 598. 600. 602.
 604. 610. 616. 660.
 ἰουουλία 348.
 ἰουαύνη 92.
 ἰουῦς Ναυῆ 242.
 Ἰδία 138.
 Ἰδός, -οἱ 168.
 ἰππη 604. 606. 608. 612.
 630. 638. 656. 662.
 ἰυδαία 62. 66. 124. 152. 508.
 510. 522. 600. 602. 638.
 660. 666.

Ἰουδαῖος, -οἱ 18. 20. 46. 60.
 88. 92. 100. 124. 132. 146.
 152. 160. 166. 168. 178.
 180. 202. 228. 238. 252.
 278. 296. 324. 336. 432.
 460. 482. 512. 538. 548.
 556. 558. 562. 578. 580.
 584. 602. 626. 634. 636.
 654. 660. 662. 664. 666
 670.

Ἰούδας 90. 92. 94. 96. 154.
 172. 350. 394.
 Ἰούδας Ἰακώβου 86. 94.
 Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος 392.
 Ἰούδας (ψευδοπροφήτης) 398.
 Ἰουῦστος 94. 322.
 Ἰσαάκ 248. 448. 462.
 Ἰσπανία 168.
 Ἰσραήλ 20. 58. 50. 62. 72.
 182. 260. 288. 296. 318.
 372. 458. 478. 574. 580.
 660. 664.
 Ἰσραηλίτης, -αι 144. 170. 390.
 466.

ἰταμότης 134. 256.
 Ἰωήλ 148. 152.
 Ἰωάννης (ἀρχιερεὺς Ἰουδαῖος)
 288.
 Ἰωάννης (Βαπτιστής) 36. 38.
 40. 14. 102. 120. 418. 660.
 Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής) 22.
 24. 26. 30. 86. 170. 180.
 224. 226. 228. 232. 292.
 294. 514. 524. 598.
 Ἰωνᾶς 104.
 Ἰώσηπος 150. 398.
 Ἰωσήφ 322. 340.
 Ἰωσήφ 94. 96. 212. 250. 360.
 450. 452. 456. 458. 636.

K

Καϊάφα 100. 288. 296. 300.

Καίν 104. 242. 464.
 Καίσαρ 258. 460.
 Καισάρεια 542. 598. 600. 626.
 638. 652.
 κακία 78. 80. 126. 192. 258.
 302. 362. 372. 402. 486.
 518. 520. 578. 594.
 κακοπαιδία 242.
 κακουργία 146. 234. 372.
 Κανδάκη 5. 38. 542.
 καπηλεία 184.
 Καππαδοκία 124.
 καρτερία 200. 210.
 κατάγνωσις 308.
 καταφρόνησις 348. 354. 562.
 κατήφεια 164. 192.
 κενοδοξία 98. 142. 162. 530.
 κηδεμονία 132. 462.
 Κηφᾶς 16. 138.
 κολακεία 148. 152. 170. 528.
 544.
 κόλασις 44. 50. 54. 112. 156.
 244. 262. 274. 434.
 Κορνήλιος 54. 232. 582. 626.
 628. 630. 636. 640. 642.
 652. 656. 660. 662.
 Κρηῆτες 126. 130.
 κρίσις 40. 70. 150. 546.
 Κυρηναῖος, -οι 420. 422.
 Κυρήνη 124.
 Κυριακή 528.

Λ

Λάβαν 114.
 λαιμαργία 476.
 λατρεία 548.
 λέπρα 358.
 Λευίτης, -αι 322.
 ληστεία 162.
 Λιβερτίνοι 420.
 λοιδορία 234.
 Λουκᾶς 16.

Λύδδα 604. 606. 610. 612.
 λύπη 164. 380. 510.

Μ

μαγεία 512.
 Μαδιάμ 460.
 μακροθυμία 358.
 Μαλαχίας 154.
 μανία 136. 192. 278. 412. 494.
 512. 554.
 Μαρία 74. 77. 414.
 Μαρκιωνιστής, -αι 158.
 ματαιολογία 140.
 Ματθαῖος 86.
 Ματθίας 94. 96. 98. 322. 402.
 μεγαλωσύνη 570.
 μέθη 134. 258. 530.
 Μεμφιβοοθαί 442.
 Μεσοποταμία 124. 424.
 μετάνοια 50. 250. 372. 520.
 μετεμψύχωσις 140.
 μετενσωμάτων 80. 82.
 Μῆδοι 138.
 μιάρια 320. 516.
 μικροψυχία 410.
 μνησικακία 234.
 μοιχεία 46. 234.
 Μολόχ 480. 486.
 Μωϋσῆς 46. 60. 68. 112. 126.
 128. 252. 264. 266. 268.
 270. 312. 402. 414. 420.
 424. 430. 432. 452. 456.
 462. 478. 480. 482. 484.
 486. 492. 502. 518. 560.
 572. 634.

Ν

Ναβουθαί 36000
 Ναζαρέτ 660. 666.
 νηστεία 44. 204. 210. 374.
 436.

Νικάνωρ 394. 404.
 Νικόδημος 22. 178.
 Νικόλαος (διάκονος) 394. 404.
 νόμος 20. 422. 432. 484. 490.
 492. 496. 512. 576. 626.
 634.

Ο

ὀδύνη 376. 438.
 Ὄζαν 350.
 ὀικονομία 18. 10. 100. 256.
 264. 286. 406. 460. 588.
 602. 632.
 Ολδάν 154.
 ὀλιγοτεκνία 242.
 ὀμόνοια 134. 204. 224. 332.
 374.
 ὀνειδος 414.
 Ονήσιμος 592.
 ὀργή 192. 194. 234. 270. 326.
 328. 386. 388. 412. 420.
 438. 440. 494. 496. 508.
 536.
 ὀρκος 176. 270. 272. 274. 276.
 278. 280. 310. 334. 336.
 338. 356. 386. 388.
 ὀυεσπασιανός 154.
 ὀυσία 80.
 ὀυσίωσις 184.

Π

παλαιστίνη 428.
 παμφυλία 124.
 παράκλητος 36. 40.
 παρμυθία 252. 304. 362. 552.
 620. 622. 624.
 παρπηξία 192. 438.
 παρθοί 124. 138.
 παρμενῆς 394. 404.
 παρρησία 134. 152. 156. 208.
 288. 292. 296. 298. 300.

302. 304. 318. 320. 322.
 326. 336. 352. 354. 376.
 400. 424. 436. 492. 574.
 618. 638. 644.

Πάσχα 54.

Παῦλος 18. 24. 28. 42. 46. 60.
 78. 168. 184. 240. 280.
 328. 390. 436. 442. 468.
 476. 516. 548. 552. 556.
 557. 560. 566. 572. 574.
 578. 584. 588. 590. 598.
 602. 618. 628. 640. 664.
 πειρασμός, -οι 86. 90. 284.
 322. 394. 408. 448. 508.
 514.

πενία 136. 332. 380. 382. 384.
 434.

Πεντηκοστή 36. 44. 120. 126.
 περιτομή 432. 448. 454. 458.
 Πέρσης, -οι 130. 426. 432.
 Πέτρος 24. 86. 88. 94. 122.
 132. 134. 138. 140. 142.
 152. 196. 198. 202. 204.
 224. 226. 228. 230. 232.
 246. 258. 266. 286. 288.
 292. 294. 296. 320. 340.
 342. 344. 350. 352. 354.
 374. 378. 440. 442. 514.
 516. 520. 524. 534. 582.
 590. 596. 600. 604. 606.
 634. 636. 638. 640. 642.
 652. 654. 656. 658. 662.

πίστις 22. 32. 66. 128. 156.
 204. 210. 226. 248. 258.
 260. 282. 292. 352. 354.
 396. 404. 408. 428. 434.
 518. 520. 584. 622. 624.
 658.

Πιλάτος 248. 256. 258. 296.
 318.

Πλάτων 138. 140. 142.
 πλεονεξία 114. 194. 386. 672.

πλοῦτος 378. 380. 384.
 πνευματομάχος, -οι 72.
 πολυορκία 360.
 πολυσαρκία 242.
 πονηρία 80. 82. 261. 370.
 Πόντος 124.
 πορνεία 234. 672.
 πραότης 26. 40. 196. 438.
 πρεσβύτερος 406.
 προαίρεσις 328. 338. 348. 620.
 πρόγνωσις 250. 262.
 πρόνοια 98. 328. 394.
 προσευχή 86. 226. 228. 374.
 394. 404. 630. 656.
 προσήλυτος 124. 132.
 προσωποληψία 658.
 Πρόχορος 394. 404.
 Πυθαγόρας 138.
 πώρωσις 196. 350.

Ρ

ραθυμία 44. 156. 162.
 Ρεμφάν 480. 486.
 Ρηγάβ 414.
 Ρωμαῖοι 124. 126. 296. 422.
 Ρώμη 526.

Σ

Σαδδουκαῖος, -οι 462. 372.
 Σαμάρεια 62. 66. 508. 510.
 512. 514. 522. 524. 600.
 602.
 Σαμαρείτης 66. 522. 526. 552.
 Σαμουήλ 128. 254. 266.
 Σαούλ 128. 212. 388. 466.
 502. 550. 576. 580. 582.
 Σάπφειρα 320. 328. 3400. 356.
 394. 516. 602.
 σάρκωσις 546.
 σάρξ 60. 62. 70. 122. 150.
 154. 180.

Σατάν 134.
 Σατανᾶς 342. 348. 354.
 Σαῦλος 506. 508. 510. 512.
 548. 572. 576. 578. 584.
 586. 596.
 Σίμων 94. 602. 608. 630. 636.
 638. 640.
 Σίμων βυρσοδέψης 656.
 Σίμων (μῆλος) 114. 512. 514.
 516. 518. 520.
 Σίμων ὁ Ζηλωτής 86. 94.
 Σινᾶ 460. 478.
 Σόδομα 358.
 Σολομών 60. 232. 344. 352.
 482. 488.
 σταυρός 18. 20. 26. 34. 120.
 156. 174. 182. 204. 250.
 284. 372. 492. 586. 666.
 670.
 Στέφανος 32. 394. 404. 420.
 428. 506. 508. 516. 522.
 548. 552. 558. 578. 688.
 600.
 συγγνώμη 54. 114. 168. 262.
 268. 270. 276. 348.
 συγκατάβασις 18. 20. 152. 312.
 συκοφαντία 234. 432.
 συντέλεια 44. 72.
 Συρία 598.
 Συχὲμ 450. 452. 456.
 σωτηρία 16. 28. 48. 50. 106.
 110. 156. 166. 186. 192.
 198. 238. 244. 280. 290.
 310. 314. 398. 454. 458.
 466. 526. 536. 586. 590.
 612. 622. 680.
 σωφροσύνη 44. 46. 50. 162.
 164. 194. 218. 498.

Τ

Ταθιθᾶ 604. 608. 612. 628.
 ταλαιπωρία 410.

ταπεινοφροσύνη 96. 174. 196.
608.
ταπείνωσις 560.
Ταροός 600.
τελώνης 441.
Τεσσαρακοστή 52. 54.
Τιμόθεος 566.
Τίμων 394. 404.
τιμωρία 46. 48. 54. 110. 112.
166. 176. 252. 310. 352.
354. 356. 358. 360. 412.
448. 518. 536. 550. 616.
τρυφή 44. 160. 204. 376. 378.
434. 436. 464. 466. 470.
474. 530. 648.
τύφος 22. 138. 144. 164. 208.

Υ

ύβρις 152. 274. 276. 440. 472.
512. 562. 564.
υιοθεσία 670.
ύπεροψία 144. 194. 210. 328.
386. 644.
ύπόκρισις 234.

Φ

Φαραώ 128. 358. 450.
φαρισαίος, -οι 270. 442.
φθόνος 148. 194. 204. 422.
438.
φιλανθρωπία 48. 50. 98. 144.
156. 194. 238. 244. 276.
282. 338. 360. 388. 4008.
434. 446. 450. 462. 500.
526. 536. 554. 594. 620.
624. 650. 654. 676.
Φίλιππος 86. 394. 4004. 4006.
420. 512. 516. 518. 520.
522. 524. 538. 540. 542.
544. 546. 558. 560. 572.
578. 620. 634. 638. 662.

φιλοσοφία 14. 50. 140. 144.
212. 282. 288. 294. 304.
308. 318. 322. 324. 367.
384. 386. 406. 410. 412.
440. 442. 530. 606. 616.
φιλοστοργία 198.
φιλοχρηματία 218. 220. 338.
340.
φόβος 48. 54. 162. 292. 304.
326. 340. 348. 358. 390.
510. 550. 574. 578. 580.
582. 630. 668.
φόνος 46. 258. 298. 388. 408.
492. 508. 548. 578.
φρόνησις 210.
Φρυγία 124.

Χ

Χαλδαίος, -οι 426.
Χαράν 424. 426.
χάρις 20. 24. 36. 42. 44. 46.
48. 52. 54. 100. 122. 134.
136. 138. 144. 148. 150.
1994. 244. 282. 292. 316.
318. 332. 334. 338. 430.
360. 370. 374. 420. 424.
428. 516. 572. 586. 580.
594. 600. 624.
χάρισμα 154. 318.
Χαρμί 348.
χειροτονία 24. 108. 404. 406.
420.
χλευασία 240.
χλεύη 134. 136.
χρηστότης 194.
χριστιανισμός 216. 590.
χριστιανός 160. 308. 526. 580.
590. 592. 594.
Χωρήθ 486.

Ψ

ψευδοσμάρτυς 584.
ψεῦδος 234. 522.